שבוע פרשת אחרי - בכל העולם

כ"ג – כ"ט ניסן תשע"ט (28 April – 4 May 19)

ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

קיט.

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אַף לֹא־פָעֲלוּ
עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ

המשך מזמור קיט בעמוד ע

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

אגרות קודש

ב"ה, ב' אייר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

נהניתי לקרות בסיום מכתבם אשר בר"ח אייר מתחיל בנו יוסף יצחק שי' ללמוד בחדר. וידוע מאמר המדרש תנחומא עה"פ בשנה הרביעית יהי' גו' קדש הילולים ועיין ג"כ הל' תלמוד תורה לרבנו הזקן בתחלתו ויה"ר מהשי"ת שיגדל לבן חמש למקרא לבן עשר וכו' כפסק תוה"ק והוא וזוגתו שיחיו ירוו מכל יו"ח שיחיו רוב נחת חסידותי.

בברכה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד״ה ובשנה החמישית
ש״פ קדושים, ו׳ אייר (מאמר א׳), ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת אחרי, מברכים החודש וערב
ראש חודש אייר, ה׳תשכ״ה.....טז

ה) משיחת אור ליום ד׳ פ׳ שמיני, כ״ו ניסן
ה׳תנש״א ביחידות כללית לאורחים שיחיו ..... כג

ו) שיחת אור ליום ועש״ק פ׳ שמיני, כ״ח ניסן
ה׳תנש״א לאחרי תפילת ערבית..... כט

ז) משיחת ש״פ שמיני, מבה״ח וער״ח אייר
ה׳תנש״א..... לג

ח) לקוטי-שיחות פרשת אחרי כרך יז .....מג

ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....מט

י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת אחרי ..... נב

יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת אחרי ..... נג

יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת אחרי ..... עג

יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת אחרי .....עד

יד) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת אחרי .....פה

טו) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....פח

שיעורי רמב״ם

טז) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת אחרי..... צא

יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת אחרי ..... קמה

יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת אחרי.....קסה

יט) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף ח עד דף יד.....קסו

כ) נביאים וכתובים
ירמיה פרק יג, קהלת פרק ב.....קצז

כא) משניות – מסכת סנהדרין/מכות
ביאור קהתי..... קצט

כב) עין יעקב מסכת מגילה .....רז

כג) מסכת בכורות עם ביאורים
מדף יא עד דף יז .....רח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רלט

כה) שולחן ערוך הלכות תפילין
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רלט

כו) לקוטי תורה ד״ה כי ביום הזה יכפר [ב]
אדמו״ר הזקן ..... רמב

כז) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רמז

כח) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רמח

כט) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רנ

ל) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב.....רנא

לא) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ.....רנג

לב) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רנה

לג) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ..... רנח

לד) חומש לקריאה בציבור .....רנט

לה) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רסז

לו) ביאורים לפרקי אבות פרק א .....רסט

לז) לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי ..... ער

לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת קדושים, ו' אייר (מאמר א), ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ גו'[1], שֶׁזֶּהוּ הַשָּׁכָר עַל שֶׁ"שָּׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית[2] יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'"[3] (שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם כו'[4]), וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית דְּמִצְוֹת אֵלּוּ הִיא הוֹסָפַת הַתְּבוּאָה בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית[5]. וּמִזֶּה מוּבָן (בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים[6]), שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית יֵשׁ בָּהֶם עִלּוּי לֹא רַק לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת הָאֲסוּרִים דְּשָׁלֹשׁ שְׁנֵי עָרְלָה (שֶׁהֵם כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים שֶׁחַיּוּתָם הִיא מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי[7] שֶׁאֵין לָהֶם עֲלִיָּה לְעוֹלָם[8]), אֶלָּא אֲפִילּוּ לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית, עִם הֱיוֹתָם (לֹא רַק מוּתָּרִים בַּאֲכִילָה, לִהְיוֹתָם מִקְּלִיפַּת נוֹגַהּ שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹתָהּ, אֶלָּא יְתֵרָה מִזֶּה) קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ', וּבִגְלַל מַעֲלַת הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, הִנֵּה תַּכְלִית הַמִּצְוָה דְּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גו'[2] מִתְבַּטֵּאת בְּכָךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית גו'. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[9], שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת הֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה (שֶׁמֵּהֶם יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקָה לְשָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת[10]),

ביאור בדרך אפשר

אודות איסור אכילת פירות העץ בשלוש שנותיו הראשונות, איסור 'ערלה', נאמר בפרשת השבוע:

וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לנטיעת העץ **תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ גו'**[1], **שֶׁזֶּהוּ** אכילת פירות העץ בשנה החמישית **הַשָּׁכָר עַל זֶה שֶׁ"שָּׁלֹשׁ שָׁנִים** ראשונות לקיומו של העץ **יִהְיֶה לָכֶם** פירות העץ **עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית**[2] **יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ** של העץ **קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'"**[3] (**שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל** פרי השנה הרביעית **חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם כו'**[4], ויש לו דינים נוספים הנובעים מכך שהוא פרי קדוש), **וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית** המטרה הסופית **דְּמִצְוֹת אֵלּוּ** איסור ערלה בשלוש השנים הראשונות וקדושת הפירות בשנה הרביעית **הִיא הוֹסָפַת הַתְּבוּאָה** בכמות גדולה יותר מהרגיל **בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית**[5]. **וּמִזֶּה** שהתוספת בשנה החמישית היא שכר על השנים הקודמות **מוּבָן** (**בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים**[6] במשמעות הפנימית של הדברים), **שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית יֵשׁ בָּהֶם עִלּוּי** מעלה ויתרון **לֹא רַק לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת הָאֲסוּרִים דְּשָׁלֹשׁ שְׁנֵי עָרְלָה** שלוש השנים הראשונות בהם אסור לאכול מהפירות (**שֶׁהֵם** פירות הערלה **כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים** באכילה **שֶׁחַיּוּתָם הִיא מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי**[7] כוחות הטומאה והסטרא אחרא, הצד האחר שאינו צד הקדושה, נקראים 'קליפות' (כי הם מעלימים ומסתירים על האלוקות כשם שהקליפה מכסה על הפרי) ובקליפות עצמן יש שתי דרגות כלליות, קליפת 'נוגה' לשון אור, כי מעורב בה גם מעט טוב, והיא שורש הקיום והחיות של הדברים הטהורים המותרים באכילה שכאשר אוכלים אותם לשם שמים מעלים אותם לקדושה, ויש שלוש קליפות טמאות לגמרי שאין בהם טוב כלל והם שורש הקיום והחיות של הדברים הטמאים האסורים באכילה **שֶׁאֵין לָהֶם עֲלִיָּה לְעוֹלָם**[8]), ולפירות השנה החמישית המותרים באכילה יש יתרון לא רק לגבי פירות שלוש השנים הראשונות האסורים באכילה **אֶלָּא אֲפִילּוּ לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית, עִם הֱיוֹתָם** פירות השנה הרביעית (**לֹא רַק מוּתָּרִים בַּאֲכִילָה, לִהְיוֹתָם מִקְּלִיפַּת נוֹגַהּ שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹתָהּ, אֶלָּא יְתֵרָה מִזֶּה**) **קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ'** וזאת למרות שפירות השנה החמישית הם חולין ולא קודש, **וּבִגְלַל מַעֲלַת הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, הִנֵּה תַּכְלִית הַמִּצְוָה דְּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גו'**[2] המצווה לנהוג בפירות השנה הרביעית קדושה **מִתְבַּטֵּאת בְּכָךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית גו'** תהיה תוספת של תבואה ופירות, כפי שיתבאר להלן.

וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[9] בפרשה זו, **שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת הֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** שלושת העולמות הרוחניים הכלליים שלמטה מעולם האצילות, ובעוד שבעולם האצילות הכול בטל לאלוקות בביטול מוחלט ואין כל נתינת מקום למציאות אחרת, ואילו בעולמות בריאה־יצירה־עשייה, יש נתינת מקום ל'ישות' ו'מציאות', בכל אחד משלושתם לפי עניינו (**שֶׁמֵּהֶם** משלוש העולמות בריאה־יצירה־עשיה **יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקָה** תוספת על ידי צמצומים רבים של האור האלוקי

---

1) פרשתנו יט, כה. 2) ראה תו"כ ורש"י כאן: הרי ארבעה שנים כו'. 3) שם, כג־כד. 4) פירש"י שם. 5) בהבא לקמן (עד אמצע ס"ד) - ראה לקו"ש ח"ז ע' 134 ואילך (ממאמר זה). 6) משא"כ ע"ד הפשט - ראה לקו"ש שם הערה 3. 7) להעיר גם ממ"ש המפרשים (רמב"ן פרשתנו שם, כג) "כי הפרי בתחילת נטיעת האילנות רב הלחות דבק מאד מזיק לגוף, ואיננו טוב לאכלה". 8) תניא רפל"ז. וראה לקו"ת פרשתנו כט, ג (וראה לקמן בפנים) - מפרדס שער כד בסופו: שלש שנים יהי' לכם כו' זהו כנגד ג' קליפות הטמאות. 9) שם ל, ד. 10) כי מצד זה שהם כנגד ג' עולמות בי"ע (ובענין הספירות - בחי' נה"י (לקו"ת שם)) - אין טעם שיהיו אסורים. ועפ"ז מקשר בלקו"ת שם (כט, ג ואילך) מ"ש הרמ"ז (לזח"א צז, סע"ב) שבג' שנים הראשונות מקבלת המלכות מבחי' נה"י (ובענין העולמות ג' עולמות בי"ע) עם פירוש הפרדס דלעיל הערה 8.

ביאור בדרך אפשר

חיות והשפעה **לְשָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת**[10]), **וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית** שבה הפירות הם 'קודש הילולים' **הוּא כְּנֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוּת** הראשון והנעלה מארבעת העולמות הכלליים **(דְּאַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'**[11] האות יו"ד היא כנגד עולם האצילות, האות ה' הראשונה היא כנגד עולם הבריאה, האות ו' היא כנגד עולם היצירה והאות ה' האחרונה היא כנגד עולם העשייה), **וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית גּוֹ' לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ הוּא עִנְיַן תּוֹסֶפֶת** גילוי **הָאוֹר** האלוקי **הַנִּמְשָׁךְ מִקּוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד, שֶׁהוּא** ה'קוץ' שבראש היו"ד **לְמַעְלָה גַּם מֵהַיּוּ"ד** עצמה, כלומר דרגה שלמעלה מעולם האצילות. **וְכִדְאִיתָא** כמובא **בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[9] **שֶׁהוּא** ה'קוצו של יו"ד' **בְּחִינַת הַכֶּתֶר** שלמעלה מעולם האצילות עצמו (בחינת 'כתר עליון' שלמעלה מהחכמה, ראשית הספירות העליונות, כשם שכתר כפשוטו הוא מעל הראש).

וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית חַיָּבִים לְאָכְלָם רַק בִּירוּשָׁלַיִם שהיא מקודשת יותר מכל ארץ ישראל **וְהֵם קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ', וְאִילוּ פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית, שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית,** כמבואר לעיל שהם המטרה והתכלית של כל ארבעת השנים, **אֵין בָּהֶם שׁוּם קְדוּשָׁה, וּמוּתָּר לְאָכְלָם בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה?**

ב) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[12] **(בַּהַקְדָּמָה**[13] **לְבֵאוּר עִנְיַן שָׁלֹשׁ הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבַּפֵּירוֹת)** בְּבֵאוּר מַה שֶׁכָּתוּב[14] **"וְאַתָּה** קָדוֹשׁ[15] **יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", דְּהִנֵּה אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא רָם** וּמִתְנַשֵּׂא **עַד אֵין קֵץ מִגְּדֶר הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כּוֹ' רַק הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ, הַיְנוּ שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא מְהַוֶּה בָּהֶם כָּל הָעוֹלָמוֹת (הָחֵל מִשֵּׁם הֲוָיָ' מִלְּשׁוֹן 'מְהַוֶּה'**[16]) **הֵם רַק שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד כּוֹ', וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל בְּחִינוֹת אֵלּוּ (שֶׁהֲרֵי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, לֹא אִתְּרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כְּלָל**[17]**, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת), הוּא עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים וּמְהַלְּלִים אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי הַשֵּׁמוֹת וְהַמִּדּוֹת, אַף־עַל־פִּי** הַחמישית, כאמור לעיל) **בְּבֵאוּר מַה שֶׁכָּתוּב**[14] בתהלים **"וְאַתָּה** הקדוש־ברוך־הוא קָדוֹשׁ[15] **יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", דְּהִנֵּה אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שאין לו סוף וגבול **רָם** וּמִתְנַשֵּׂא **עַד אֵין קֵץ** ללא גבול **מִגְּדֶר הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת,** לא רק ממציאות העולמות אלא גם מכל ההגדרה של עולמות ונבראים מוגבלים **שֶׁהוּא בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** ומרומם לגמרי מהבריאה **כּוֹ' רַק הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת** שהיא כמובן ממנו ואין שום מקור אחר חלילה שבורא ומהווה **הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ,** כלומר, לא עצם המהות של האלוקות אלא רק ה'שם' של הקדוש־ברוך־הוא **הַיְנוּ שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ** הכוחות האלוקיים הספירות העליונות (שמתחלקות בדרך כלל ל'מוחין' ו'מידות') **שֶׁהוּא מְהַוֶּה בָּהֶם** באמצעותם **כָּל הָעוֹלָמוֹת (הָחֵל מִשֵּׁם הֲוָיָ'** שנקרא כך **מִלְּשׁוֹן 'מְהַוֶּה'**[16] שבו מרומזות המידות העליונות) **הֵם רַק שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד כּוֹ',** עניינים חיצוניים לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו (כמו שם האדם שהוא דבר חיצוני לגבי מהותו) **וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה למטה את **גִּלּוּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ** שיפעלו את פעולתן לברוא ולהוות ולהחיות עולמות, **כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** ומרומם **מִגְּדֶר בְּחִינוֹת אֵלּוּ** כל ההגדרות של המידות העליונות 'חסד', 'גבורה' וכד' לא חלות כלל ביחס לקדוש־ברוך־הוא בעצמו **(שֶׁהֲרֵי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** עצם המהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לֹא אִתְּרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כְּלָל**[17]**,** לא נרמז (לא בא לידי ביטוי אפילו ברמז, ובוודאי לא בצורה מפורשת בגלוי) בשום אות

1 וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הוּא כְּנֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוּת
2 (דְּאַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה
3 הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'[11]), וּבַשָּׁנָה
4 הַחֲמִישִׁית גּוֹ' לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ הוּא עִנְיַן
5 תּוֹסֶפֶת הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִקּוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד, שֶׁהוּא
6 לְמַעְלָה גַּם מֵהַיּוּ"ד. וְכִדְאִיתָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[9]
7 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר. וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יִתָּכֵן
8 שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית חַיָּבִים לְאָכְלָם רַק
9 בִּירוּשָׁלַיִם וְהֵם קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ', וְאִילוּ פֵּירוֹת
10 הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית, שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר
11 מִפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית, אֵין בָּהֶם שׁוּם קְדוּשָׁה,
12 וּמוּתָּר לְאָכְלָם בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה.
13 ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[12]
14 (בַּהַקְדָּמָה[13] לְבֵאוּר עִנְיַן שָׁלֹשׁ
15 הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבַּפֵּירוֹת) בְּבֵאוּר מַה שֶׁכָּתוּב[14]
16 "וְאַתָּה קָדוֹשׁ[15] יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", דְּהִנֵּה
17 אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא עַד אֵין קֵץ
18 מִגְּדֶר הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא בָּרוּךְ־הוּא
19 בְּעַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כּוֹ' רַק הִתְהַוּוּת כָּל
20 הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ, הַיְנוּ שֶׁכָּל
21 מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא מְהַוֶּה בָּהֶם כָּל הָעוֹלָמוֹת
22 (הָחֵל מִשֵּׁם הֲוָיָ' מִלְּשׁוֹן 'מְהַוֶּה'[16]) הֵם רַק
23 שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד כּוֹ', וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ
24 גִּלּוּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא
25 קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מִגְּדֶר בְּחִינוֹת אֵלּוּ (שֶׁהֲרֵי
26 עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, לֹא אִתְּרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא
27 כְּלָל[17], וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהוּא לְמַעְלָה
28 מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת), הוּא עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים
29 וּמְהַלְּלִים אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
30 מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי הַשֵּׁמוֹת וְהַמִּדּוֹת, אַף־עַל־פִּי
41 השנה הרביעית ופירות השנה

---

11) לקו"ת מסעי צה, א. וש"נ. וראה לקו"ש ח"ו ע' 117. 12) שם כט, סע"ב. 13) וי"ל שכוונתו בזה גם לרמז תירוץ להקושיא דלעיל סוס"א, כדלקמן ס"ד. 14) תהלים כב, ד. 15) להעיר, שיש לזה שייכות לשם הסדרה - קדושים. ולהעיר, שגם בסיום הסדרה בלקו"ת כותב "יקנה ויחקוק סדר קדשים כו'". וכן בסיום הסדרה: והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל גו'. 16) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א רפ"ד. 17) ראה זח"ג יא, א. רנז, ב. לקו"ת

ביאור בדרך אפשר

ובשום קוץ (שעל גבי האות) כלל אלא הוא למעלה מכל ביטוי בכל צורה שהיא **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת** שהם דבר חיצוני עוד יותר מאשר ׳אות׳ ו׳קוץ׳), ומאחר שהוא עצמו מרומם ונבדל לגמרי מהמידות, גילוי המידות **הוּא עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים וּמְהַלְּלִים אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ,** למשל, גילוי מידת החסד הוא על ידי שאומרים עליו ׳חסיד׳ וגילוי מידת הגבורה היא על ידי שאומרים עליו ׳גיבור׳ **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים** מלמעלה למטה ומביאים לידי **גִּלּוּי הַשֵּׁמוֹת וְהַמִּדּוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ** מצד עצם המהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לָאו מִכָּל אינון מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל כו׳**[18] אינו בכלל המידות הללו הוא כלל, כלומר הוא עצמו נעלה מכל ההגדרות הללו לגמרי. **וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק ״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מִצַּד־עַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** מכל העולמות והנבראים, **וְשֶׁיִּהְיֶה ״יוֹשֵׁב״ וְנִמְשָׁךְ** ומתגלה מלמעלה **לְמַטָּה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה** של האור האלוקי מלמעלה למטה **נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ** ומוריד ומנמיך לעומת מצב של עמידה, **הוּא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִילּוּל וְהַשֶּׁבַח** שבני ישראל מהללים ומשבחים את הקדוש־ברוך־הוא **גּוֹרְמִים הַגִּלּוּי וְהַהַמְשָׁכָה כו׳** של האור האלוקי העליון שמצד עצמו הוא למעלה מהעולמות, לברוא עולמות.

וְעִנְיָן זֶה של פעולת ״תהילות ישראל״ להמשיך את ״ואתה קדוש״ **נִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָה**[19] **בְּמַאֲמַר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ מִכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר**[20], הרבי הריי״צ **שֶׁמֵּבִיא שָׁם** במאמר הנזכר **הַסִּפּוּר אוֹדוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[21], **וְזֶה לְשׁוֹן הַמַּאֲמָר**[22]: **הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקָּדוֹשׁ בִּהְיוֹתוֹ עֲדַיִן נִסְתָּר** לפני התגלותו (שהייתה בגיל שלושים ושש) **וּבְנָדְדוֹ מֵעִיר לְעִיר וּמִכְּפָר לִכְפָר, הָיְתָה אַחַת מֵעֲבוֹדוֹתָיו בַּקּוֹדֶשׁ, לִשְׁאוֹל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, זְקֵנִים וּנְעָרִים, לִשְׁלוֹמָם בִּבְרִיאוּת, בְּפַרְנָסָה, וְהָיָה** הבעל־שם־טוב **שָׁמֵחַ מְאֹד לִשְׁמוֹעַ אֶת הַתְּשׁוּבוֹת הַלְּבָבִיּוֹת שֶׁיְּהוּדִים, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים** ענים **לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת** ביטויים שונים **שֶׁל שֶׁבַח,** כמו **בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳.**

פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בָּא לְיִשּׁוּב אֶחָד, וְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ הַקָּדוֹשׁ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שֶׁבַח, בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳. פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בָּא לְיִשּׁוּב אֶחָד, וְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ הַקָּדוֹשׁ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, בַּזְּכוּת הַגְּדוּלָה שֶׁהֵם מְשַׁבְּחִים אֶת שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. באותו ישוב **הָיָה יְהוּדִי זָקֵן מוּפְלָג, תַּלְמִיד־חָכָם גָּדוֹל, פָּרוּשׁ מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם** הגשמי. **זֶה לְמַעְלָה מִיּוֹבֵל, חֲמִשִּׁים שָׁנָה, שֶׁיּוֹשֵׁב** אותו זקן ׳פרוש׳ **יוֹמָם וָלַיְלָה וְלוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה. כָּל שְׁנוֹתָיו הוּא** אותו זקן ׳פרוש׳ **יוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית** בצום **בְּטַלִּית וּתְפִילִין, עַד לַשָּׁעוֹת הַמְּאוּחָרוֹת דִּזְמַן הַמִּנְחָה,** כלומר כמעט כל שעות היום **וְרַק לְאַחֲרֵי תְּפִלַּת עַרְבִית הֲרֵי הוּא** מסיים את הצום ואז הוא **טוֹעֵם פִּסַּת לֶחֶם עִם מַיִם.**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ לָאו מִכָּל אינון מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל כו׳[18]. **וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק ״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מִצַּד־עַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל, וְשֶׁיִּהְיֶה ״יוֹשֵׁב״ וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ, הוּא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִילּוּל וְהַשֶּׁבַח גּוֹרְמִים הַגִּלּוּי וְהַהַמְשָׁכָה כו׳.**

וְעִנְיָן זֶה נִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָה[19] **בְּמַאֲמַר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ מִכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר**[20], **שֶׁמֵּבִיא שָׁם הַסִּפּוּר אוֹדוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[21], **וְזֶה לְשׁוֹן הַמַּאֲמָר**[22]: **הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקָּדוֹשׁ בִּהְיוֹתוֹ עֲדַיִן נִסְתָּר וּבְנָדְדוֹ מֵעִיר לְעִיר וּמִכְּפָר לִכְפָר, הָיְתָה אַחַת מֵעֲבוֹדוֹתָיו בַּקּוֹדֶשׁ, לִשְׁאוֹל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, זְקֵנִים וּנְעָרִים, לִשְׁלוֹמָם בִּבְרִיאוּת, בְּפַרְנָסָה, וְהָיָה שָׁמֵחַ מְאֹד לִשְׁמוֹעַ אֶת הַתְּשׁוּבוֹת הַלְּבָבִיּוֹת שֶׁיְּהוּדִים, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שֶׁבַח, בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳. פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בָּא לְיִשּׁוּב אֶחָד, וְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ הַקָּדוֹשׁ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, בַּזְּכוּת הַגְּדוּלָה שֶׁהֵם מְשַׁבְּחִים אֶת שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. בְּאוֹתוֹ יִשּׁוּב הָיָה יְהוּדִי זָקֵן מוּפְלָג, פָּרוּשׁ מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם. זֶה לְמַעְלָה מִיּוֹבֵל, חֲמִשִּׁים שָׁנָה, שֶׁיּוֹשֵׁב יוֹמָם וָלַיְלָה וְלוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה. כָּל שְׁנוֹתָיו הוּא יוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית בְּטַלִּית וּתְפִילִין, עַד לַשָּׁעוֹת הַמְּאוּחָרוֹת דִּזְמַן הַמִּנְחָה, וְרַק לְאַחֲרֵי תְּפִלַּת עַרְבִית הֲרֵי הוּא טוֹעֵם פִּסַּת**

פינחס פ, סע״ב. 18) תקו״ז בהקדמה (יז, ב). 19) כמו כמה ענינים שנתבארו בלקו״ת בקיצור, ונתבארו בארוכה במאמרים שלאח״ז (ולפעמים - גם בלקו״ת גופא), במקום אחר. 20) נדפס בסה״מ אידיש ע׳ 138 ואילך. 21) וכנראה, שהפירוש שבלקו״ת הנ״ל מיוסד על פירוש הבעש״ט ע״פ זה המובא לקמן בפנים. 22) בתרגום ללשון הקודש ע״י המו״ל.

ביאור בדרך אפשר

כַּאֲשֶׁר הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִכְנַס אֶל הַגָּאוֹן לַחֲדַר הַפְּרִישׁוּת החדר שבו היה יושב אותו פרוש שֶׁהָיָה בְּפִנַּת בֵּית הַכְּנֶסֶת, שָׁאַל אֶת הַגָּאוֹן לִשְׁלוֹמוֹ, אֵיךְ הַבְּרִיאוּת, אִם יֵשׁ לוֹ מספיק כסף עֲבוּר הַהִצְטָרְכוּת וְהַסְפָּקָה. אֲבָל הַגָּאוֹן לא זו בלבד שלא ענה אלא אפילו לֹא הֵגִיב לְדִבְרֵי הָרַבִּי הבעל־שם־טוב, שֶׁהָיָה לָבוּשׁ כְּמוֹ כַּפְרִי פָּשׁוּט וכאמור הדבר היה כאשר הבעל־שם־טוב היה עדיין צדיק נסתר. הָרַבִּי חָזַר וְשָׁאַל את הגאון שְׁאֵלוֹתָיו האמורות על מצב בריאותו ופרנסתו כַּמָּה פְּעָמִים, עַד שֶׁהַגָּאוֹן כָּעַס מְאֹד על הבעל־שם־טוב, וְהֶרְאָה בְּיָדוֹ לְכִיוּוּן הַדֶּלֶת שֶׁיֵּלֵךְ לוֹ.

וְאָז אָמַר הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן: רַבִּי, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כו'[23].

לְשֵׁמַע דִּבּוּרִים אֵלּוּ, נִשְׁאַר הַגָּאוֹן כִּמְבוּלְבָּל; אֵיזֶה יְהוּדִי כַּפְרִי מְדַבֵּר אוֹדוֹת הַ"כִּבְיָכוֹל" הקדוש־ברוך־הוא שֶׁצְּרִיכִים לִיתֵּן לוֹ פַּרְנָסָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִכִּיר אֶת הַמַּחְשָׁבוֹת שֶׁל הַגָּאוֹן, וְאָמַר לוֹ: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים עַל כלומר מתפרנסים ושואבים חיות עַל הַפַּרְנָסָה שֶׁנּוֹתֵן לָהֶם הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ. אַךְ עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. ומי מפרנס אותו, כביכול?

הִנֵּה עַל זֶה אוֹמֵר לָנוּ דָּוִד־הַמֶּלֶךְ בִּתְהִלִּים: "וְאַתָּה קָדוֹשׁ", עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה הִנְּךָ "יוֹשֵׁב" - "יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "יוֹשֵׁב" עַל תְּהִילּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲבוּר הַבְּרִיאוּת וְהַפַּרְנָסָה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם. וַעֲבוּר דִּבְרֵי הַהִילּוּל שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְהַלְּלִים אֶת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, חֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחָא.

ג) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דְּהִנֵּה, הֵן אֱמֶת שֶׁבִּכְדֵי שֶׁ"אַתָּה קָדוֹשׁ" [שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵעוֹלָמוֹת] יִהְיֶה "יוֹשֵׁב" [הַיְנוּ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ מלמעלה לְמַטָּה, שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל] יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּעֲבוּרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שהיא המעוררת את הרצון העליון לברוא עולמות להמשיך אלוקות למטה, אֲבָל לִכְאוֹרָה יְכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת גַּם עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה[24] [וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[25] עַל הַפָּסוּק[26] אֶרֶץ יְרָאָה וְשָׁקְטָה, בִּתְחִלָּה יָרְאָה וּלְבַסּוֹף (כְּשֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה) שָׁקְטָה, וזה לשון הגמרא: "מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה [לפני מתן תורה] יראה, ולבסוף [אחרי מתן תורה] שקטה", וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ אֲלִקוּת בָּעוֹלָם], וְאִם

ביאור בדרך אפשר

1 לֶחֶם עִם מַיִם. כַּאֲשֶׁר הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִכְנַס
2 אֶל הַגָּאוֹן לַחֲדַר הַפְּרִישׁוּת שֶׁהָיָה בְּפִנַּת בֵּית
3 הַכְּנֶסֶת, שָׁאַל אֶת הַגָּאוֹן לִשְׁלוֹמוֹ, אֵיךְ הַבְּרִיאוּת,
4 אִם יֵשׁ לוֹ עֲבוּר הַהִצְטָרְכוּת וְהַסְפָּקָה. אֲבָל
5 הַגָּאוֹן לֹא הֵגִיב לְדִבְרֵי הָרַבִּי, שֶׁהָיָה לָבוּשׁ כְּמוֹ
6 כַּפְרִי פָּשׁוּט. הָרַבִּי חָזַר וְשָׁאַל שְׁאֵלוֹתָיו כַּמָּה
7 פְּעָמִים, עַד שֶׁהַגָּאוֹן כָּעַס מְאֹד, וְהֶרְאָה בְּיָדוֹ
8 לְכִיוּוּן הַדֶּלֶת שֶׁיֵּלֵךְ לוֹ. וְאָז אָמַר הָרַבִּי הַבַּעַל־
9 שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן: רַבִּי, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים
10 לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כו'[23]. לְשֵׁמַע
11 דִּבּוּרִים אֵלּוּ, נִשְׁאַר הַגָּאוֹן כִּמְבוּלְבָּל; אֵיזֶה
12 יְהוּדִי כַּפְרִי מְדַבֵּר אוֹדוֹת הַ"כִּבְיָכוֹל" שֶׁצְּרִיכִים
13 לִיתֵּן לוֹ פַּרְנָסָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־
14 טוֹב הִכִּיר אֶת הַמַּחְשָׁבוֹת שֶׁל הַגָּאוֹן, וְאָמַר לוֹ:
15 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים עַל הַפַּרְנָסָה שֶׁנּוֹתֵן לָהֶם
16 הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ. אַךְ עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ־
17 בָּרוּךְ־הוּא. הִנֵּה עַל זֶה אוֹמֵר לָנוּ דָּוִד־הַמֶּלֶךְ
18 בִּתְהִלִּים: "וְאַתָּה קָדוֹשׁ", עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה הִנְּךָ
19 "יוֹשֵׁב" — "יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", הַקָּדוֹשׁ־
20 בָּרוּךְ־הוּא "יוֹשֵׁב" עַל תְּהִילּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי־
21 יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲבוּר הַבְּרִיאוּת
22 וְהַפַּרְנָסָה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם. וַעֲבוּר דִּבְרֵי
23 הַהִילּוּל שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְהַלְּלִים אֶת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ,
24 חֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחָא.
25 ג) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דְּהִנֵּה, הֵן אֱמֶת שֶׁבִּכְדֵי
26 שֶׁ"אַתָּה קָדוֹשׁ" [שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵעוֹלָמוֹת]
27 יִהְיֶה "יוֹשֵׁב" [הַיְנוּ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה, שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ
28 הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל] יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּעֲבוּרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל
29 לִכְאוֹרָה יְכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת גַּם עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה[24] [וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה
30 שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[25] עַל הַפָּסוּק[26] אֶרֶץ יְרָאָה וְשָׁקְטָה, בִּתְחִלָּה יָרְאָה וּלְבַסּוֹף
31 (כְּשֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה) שָׁקְטָה, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ

23) ראה במאמר שם ס"ב בביאור מרז"ל (שהש"ר פ"א, ט בסופו) "רעיתי - מפרנסתי". 24) וראה לקו"ת בהר מ, סע"א ואילך, שענין "רעייתי" (ראה לעיל הערה 23) הוא ע"י התורה - לכו לחמו בלחמי. 25) שבת פח, א. 26) תהלים עו, ט.

ביאור בדרך אפשר

כֵּן, לָמָּה אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן, שֶׁלָּמַד תּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה בְּמֶשֶׁךְ יוֹבֵל[27] שָׁנִים, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כּוֹ׳, וּבִפְרָט שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אָמַר לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, הָיָה עָסוּק בְּלִימוּד הַתּוֹרָה

והלימוד ממשיך אלוקות בעולם?

וַאֲפִילּוּ אִם נֹאמַר שֶׁהָעִנְיָן דְּ״אַתָּה קָדוֹשׁ״ במובן של השפעת והמשכת אלוקות לברוא ולהוות עולמות נַעֲשָׂה דַּוְקָא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, הָיָה הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב יָכוֹל לְעוֹרֵר אֶת הַגָּאוֹן שֶׁיְּהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל כָּךְ שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה, וְלָמָּה הוּצְרַךְ הבעל־שם־טוב לִשְׁאוֹל אוֹתוֹ כדי שיהלל ויודה לה׳ דווקא אוֹדוֹת עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים (בְּרִיאוּת וְכוּ׳)?

אַךְ הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, תַּכְלִית כַּוָּנַת המטרה של הַבְּרִיאָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה לוֹ לקדוש־ברוך־הוא יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[28], שהנבראים התחתונים ובמיוחד העולם הזה הגשמי שהוא העולם התחתון ביותר, יהיו מקום ראוי ומתאים להשראת השכינה וגילוי אלוקות וְהַיְנוּ, שֶׁמִּדְּבָרִים גשמיים וחומריים יַעֲשׂוּ תַּחְתּוֹנִים דִּירָה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מקום ראוי לאלוקות להתגלות בו ו׳לגור׳ בו. וְדִירָה זוֹ לאלוקות בדברים הגשמיים הנחותים נַעֲשֵׂית [בְּעִקָּר - עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בַּתַּחְתּוֹנִים, תוך מגע קרוב עם דברים גשמיים וחומריים, הַיְנוּ לֹא כָּל־כָּךְ עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, אוֹ עַל־יְדֵי הִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל לִימוּד הַתּוֹרָה, שהם פעולות נעלות ורוחניות ולא דורשות מגע קרוב עם גשמיות וחומריות העולם, כֵּיוָן שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שַׁיָּךְ בְּעִקָּר לְ׳עֶלְיוֹן׳ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁזּוֹהִי נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, ופעולות שנעשות עם ה׳עליון׳ לא הופכות את ה׳תחתון׳ לדירה לאלוקות, אֶלָּא] עַל־יְדֵי הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲבוּר בְּרִיאוּת וּפַרְנָסָה, עִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית[29], הנפש הבהמית שמחייה את הגוף הגשמי וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַכִּירִים וּמַרְגִּישִׁים (דֶּעֶרְהֶעֶרְן בהבנה, ידיעה והכרה) שֶׁ(גַּם) צָרְכֵיהֶם הַגַּשְׁמִיִּים הקשורים בענייני העולם הזה התחתון בָּאִים מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהֵם מְהַלְּלִים אוֹתוֹ עַל זֶה, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים.

וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב רָאָה שֶׁהַגָּאוֹן יוֹשֵׁב בַּחֲדַר הַפְּרִישׁוּת, פָּרוּשׁ רחוק ונבדל מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הזה הגשמי, מִבְּלִי לְהִתְעַסֵּק עִם גּוּפוֹ, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם החלק בעולם שמוטל עליו בפרט להעלות לקדושה, ״תַּחְתּוֹנִים״ (שֶׁהֲרֵי מַה שֶּׁאָכַל הָיָה רַק לְהֶכְרַח קִיּוּמוֹ, אֲבָל לֹא הִתְעַסֵּק לְבָרֵר אֶת הַגּוּף, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם אלא אדרבה עשה הכול כדי לפרוש ולהתרחק מכל הדברים הללו), אָמַר לוֹ, הבעל־שם־טוב לזקן הפרוש, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא

ביאור בדרך אפשר

אֶלְקוּת בָּעוֹלָם], וְאִם כֵּן, לָמָּה אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן, שֶׁלָּמַד תּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה בְּמֶשֶׁךְ יוֹבֵל[27] שָׁנִים, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כּוֹ׳, וּבִפְרָט שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אָמַר לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, הָיָה עָסוּק בְּלִימוּד הַתּוֹרָה. וַאֲפִילּוּ אִם נֹאמַר שֶׁהָעִנְיָן דְּ״אַתָּה קָדוֹשׁ״ נַעֲשָׂה דַּוְקָא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, הָיָה הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב יָכוֹל לְעוֹרֵר אֶת הַגָּאוֹן שֶׁיְּהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל כָּךְ שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה, וְלָמָּה הוּצְרַךְ לִשְׁאוֹל אוֹתוֹ אוֹדוֹת עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים (בְּרִיאוּת וְכוּ׳).

אַךְ הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[28], וְהַיְנוּ, שֶׁמִּדְּבָרִים תַּחְתּוֹנִים יַעֲשׂוּ דִּירָה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְדִירָה זוֹ נַעֲשֵׂית [בְּעִקָּר — עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בַּתַּחְתּוֹנִים, הַיְנוּ לֹא כָּל־כָּךְ עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, אוֹ עַל־יְדֵי הִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל לִימוּד הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שַׁיָּךְ בְּעִקָּר לְ׳עֶלְיוֹן׳ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁזּוֹהִי נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֶלָּא] עַל־יְדֵי הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲבוּר בְּרִיאוּת וּפַרְנָסָה, עִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית[29], וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַכִּירִים וּמַרְגִּישִׁים (דֶּעֶרְהֶעֶרְן) שֶׁ(גַּם) צָרְכֵיהֶם הַגַּשְׁמִיִּים בָּאִים מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהֵם מְהַלְּלִים אוֹתוֹ עַל זֶה, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב רָאָה שֶׁהַגָּאוֹן יוֹשֵׁב בַּחֲדַר הַפְּרִישׁוּת, פָּרוּשׁ מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, מִבְּלִי לְהִתְעַסֵּק עִם גּוּפוֹ, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, ״תַּחְתּוֹנִים״ (שֶׁהֲרֵי מַה שֶּׁאָכַל הָיָה רַק לְהֶכְרַח קִיּוּמוֹ, אֲבָל לֹא הִתְעַסֵּק לְבָרֵר אֶת הַגּוּף, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם), אָמַר לוֹ, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת

27) שנקרא ״עולם״ (תדבא״ר פ״ו. מכילתא ורש״י משפטים כא, ו. וראה בחיי וציוני שם). 28) תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 17 הערה 42. 29) ראה תניא פל״ז (מח, ב).

ביאור בדרך אפשר

אֶת פַּרְנָסָתוֹ[30] - שֶׁיִּקּוּיִם מַה שֶּׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא **לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים** שכן כאמור רצון זה של הקדוש־ברוך־הוא לא יכול להתקיים על ידי עיסוק רק בדברים 'עליונים' כלימוד התורה אלא רק באמצעות עיסוק בענייני העולם והילול ושבח לקדוש־ברוך־הוא על עניינים אלה. **וְלָכֵן אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב** ו'מתפרנס', כביכול, **עַל תְּהִלּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲבוּר הַבְּרִיאוּת וְהַפַּרְנָסָה** עניינים גשמיים **שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם.**

ד) וְעַל־פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל יוּבָן גַּם הַטַּעַם שֶׁתַּכְלִית הָעִלּוּי הִיא לֹא בְּפֵירוֹת שָׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁהֵם קוֹדֶשׁ וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, אֶלָּא בְּפֵירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית[31] **הַנֶּאֱכָלִין בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל יוֹדֵעַ שֶׁאֲפִילוּ הַפֵּירוֹת שֶׁאֵינָם קוֹדֶשׁ,** (והלאה) שהם חולין **הִנֵּה גַּם הֵם תְּלוּיִים בְּבִרְכַּת ה' [בְּרָאוֹתוֹ בְּעֵינֵי בָּשָׂר** בצורה מוחשית הנראית לעין **עִנְיַן הַהוֹסָפָה ("לְהוֹסִיף") בַּתְּבוּאָה שֶׁנּוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**]**, וּבְמֵילָא חֲרֵי הוּא בְּוַדַּאי מְהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל זֶה**[32]**, הִנֵּה הַהִילּוּל לַה' בְּעִנְיָן זֶה הוּא הַ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל"** המשבחים את הקדוש־ברוך־הוא **שֶׁגּוֹרְמִים הָעִנְיָן דְּ"אַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב", הַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת "אַתָּה" דְּקָאֵי** שמכוונת **עַל הָעַצְמוּת**[33]**,** העצמיות והמהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שלא נקראת בשום שם אלא 'אתה', ומצד עצמו הוא **קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** מהעולמות והנבראים, **יִהְיֶה "יוֹשֵׁב"** (**וְנִמְשָׁךְ** ומתגלה מלמעלה **לְמַטָּה**) **בְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים** שיהיה גילוי אלוקות בעולם.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי של הפסוק **וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, שֶׁזּוֹהִי** השנה החמישית **הוֹסָפָה** ועילוי ויתרון **גַּם לְגַבֵּי הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית שֶׁכָּל פִּרְיוֹ הוּא קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה', כִּי אַף**

---

30) וע"ד - להבדיל באין קץ - הפרנסה (המזון) כפשוטה, שבהעדר המזון אז נפרדת הנשמה מהגוף - עד"ז הוא גם בענין מפרנסתי למעלה* (ראה לעיל הערה 23) - בזה תלוי קיום הענין דנתאווה הק' להיות לו ית' דירה בתחתונים. וכמחז"ל מה הקב"ה מלא כל העולם, אף הנשמה מלאה את כל הגוף (ברכות י, א. וראה ויק"ר ספ"ד (ובכ"מ) בסדר הפוך - שהובא בכ"מ: הנפש הזו ממלא את הגוף, והקב"ה ממלא את עולמו כו'). 31) להעיר מהא דנטע רבעי (שדינו כמעשר שני - קידושין נד, ב) אין לוקחים בכספו קדשי קדשים (מע"ש פ"ג מ"ב). ופשיטא שאין נלקחים להדברים דקודש־הקדשים שבביהמ"ק - עיקר דירת הקב"ה בתחתונים (אחרי טז, ב ובפרש"י שם. תניא פנ"ג (וראה טושו"ע או"ח סצ"ד). ובכ"מ).
32) ומכ"ש מהחיוב לברך להקב"ה על בורא.. חסרונן (ראה טור וב"י (שו"ע אדה"ז) באו"ח סי' רז). ולהעיר ממרז"ל דעל כל נשימה ונשימה שאדם נושם, צריך אדם לקלס לבורא (ב"ר פי"ד, ט). 33) ראה ד"ה תפלין דמארי עלמא תרנ"ג קרוב לסופו (סה"מ תרנ"ג ע' רס). חכמות בחוץ תרונה תרצ"ד (בסה"מ קונטרסים ח"ב) פ"ב. ובכ"מ.

*) ברשימה נוספת, הובא ענין זה בתור ביאור על דברי הבעש"ט (בסה"מ אידיש שם) "איר וועט דאָך ח"ו דעם כביכול פאַרהונגערן אַז דער כביכול וועט אַוועק פון דער וועלט".

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית הֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית, בְּחִינַת הָאֲצִילוּת, כמבואר לעיל ששלוש השנים הראשונות בהם הפירות אסורים באכילה הם כנגד שלושת העולמות בריאה־יצירה־עשייה (בהם יש נתינת מקום ל׳ישות׳ ו׳מציאות׳) ואילו השנה הרביעית בה הפירות הם קודש היא כנגד עולם האצילות הנעלה מהם (בו יש ביטול מוחלט לאלוקות) **הֲרֵי גַּם אֲצִילוּת הוּא עוֹלָם**[34]**, שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה** מסוימת. **וּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זוֹ** מלמעלה למטה שתתגלה בעולם **צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל ״הִלּוּלִים״,** שהעולמות והנבראים יהללו וישבחו את הקדוש־ברוך־הוא **אֲבָל זֶהוּ הִלּוּל הַקָּשׁוּר עִם** עבודת ה׳ מתוך **עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּהוּ שֶׁהַהִלּוּל** עם פירות השנה הרביעית **הוּא בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא. וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּדוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה** שהיא עבודה רוחנית שלא דורשת קשר ומגע קרוב וישיר עם העולם הגשמי ויכולה להיות מתוך פרישות. **אֲבָל הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית עִנְיָנָם הוּא ״לְהוֹסִיף״ גו׳,** להמשיך ולגלות בעולם **תּוֹסֶפֶת** השפעה של **אוֹר** אלוקי **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה,** אפילו למעלה מהגבלה של עולם האצילות **שֶׁהוּא עִנְיָן קְדוּשַׁת הָעַצְמוּת,** הקדושה של הקדוש־ברוך־הוא בעצם מהותו **שֶׁנִּמְשֶׁכֶת לְמַטָּה (לְלֹא הַגְבָּלוֹת, בְּדוּגְמַת אֲכִילַת הַפֵּירוֹת** של השנה החמישית **בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה) עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״** ההילול והשבח שבני ישראל מהללים ומשבחים את הקדוש־ברוך־הוא **בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא**[35].

ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף ביאור על פי פנימיות הדברים **בְּפֵירוּשׁ** דברי הכתוב **״לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ״, שֶׁהַהוֹסָפָה הִיא**

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית הֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית,
2 בְּחִינַת הָאֲצִילוּת, הֲרֵי גַּם אֲצִילוּת הוּא עוֹלָם[34],
3 שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה. וּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ
4 בְּחִינָה זוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל ״הִלּוּלִים״, אֲבָל
5 זֶהוּ הִלּוּל הַקָּשׁוּר עִם עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּהוּ
6 שֶׁהַהִלּוּל הוּא בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא. וְעִנְיָן זֶה הוּא
7 בְּדוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה. אֲבָל
8 הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית עִנְיָנָם הוּא ״לְהוֹסִיף״
9 גו׳, תּוֹסֶפֶת אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה, שֶׁהוּא עִנְיַן
10 קְדוּשַׁת הָעַצְמוּת, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת לְמַטָּה (לְלֹא
11 הַגְבָּלוֹת, בְּדוּגְמַת אֲכִילַת הַפֵּירוֹת בְּכָל מָקוֹם
12 וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה) עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״
13 בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא[35].
14 ה) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בְּפֵירוּשׁ ״לְהוֹסִיף לָכֶם
15 תְּבוּאָתוֹ״, שֶׁהַהוֹסָפָה הִיא גַּם
16 בַּתְּבוּאָה שֶׁל הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם
17 בַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, נַעֲשֵׂית שְׁלֵמוּת עַל־
18 יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים
19 דַּוְקָא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל[36] כָּל
20 הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה - אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ,
21 אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים[37],
22 וְהַיְנוּ, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ
23 מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם תּוֹסֶפֶת
24 אוֹר בַּתּוֹרָה, לְחַבֵּר תּוֹרָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא[38],
25 הֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי גְּמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהוּא עִנְיַן
26 הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְעַל־יְדֵי־זֶה

לא רק בפירות השנה החמישית אלא **גַּם בַּתְּבוּאָה שֶׁל הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית,** השנה שבה הפירות הם קודש, **וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בַּהַמְשָׁכָה** וגילוי של אלוקות בעולם **שֶׁעַל־יְדֵי** לימוד **הַתּוֹרָה,** שהיא המשכה על ידי התעסקות בעניינים רוחניים, **נַעֲשֵׂית שְׁלֵמוּת עַל־יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״** המודים לקדוש־ברוך־הוא **בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא** כלומר, לא זו בלבד ש׳תהילות ישראל׳ על עניינים גשמיים הם פועלות את עשיית העולם ל׳דירה בתחתונים׳ ובכך משלימות את כוונת הבריאה, ואילו ׳תהילות ישראל׳ על לימוד התורה לא משיגות מטרה זו, כמבואר לעיל, אלא יתירה מזו, ׳תהילות ישראל׳ על העניינים הגשמיים מוסיפות שלימות בהמשכת אלוקות על ידי לימוד התורה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל[36] בגמרא **כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה** ואינו מעוניין לעסוק בגמילות חסדים וצדקה - **אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים**[37] כאחד, **וְהַיְנוּ,** המשמעות הפנימית של הדברים היא **שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַתּוֹרָה,** כדי שלימוד התורה אכן יפעל את פעולתו הרוחנית הראוייה **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם** בלימוד התורה **תּוֹסֶפֶת אוֹר בַּתּוֹרָה, לְחַבֵּר תּוֹרָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**[38], מבואר בקבלה וחסידות שלימוד התורה במדריגה נעלית (כמו לימוד התורה של דוד המלך) פועל חיבור בין התורה והקדוש־ברוך־הוא, כלומר, עילוי ותוספת אור אלוקי בתורה עצמה, ועל כך מבואר כאן שעילוי זה לא נפעל על ידי לימוד התורה בלבד אלא **הֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי** שמלבד לימוד התורה יש גם **גְּמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** של אור אלוקי מלמעלה **לְמַטָּה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים** שכאשר מקיימים בהם

34) ראה סה״מ ה׳שי״ת ע׳ 112. 35) ראה גם ד״ה השמים כסאי תשל״ו ס״ז (תורת מנחם - ספר המאמרים אייר ס״ע רמב ואילך). 36) יבמות קט, ב. 37) ראה סה״מ תש״ח ס״ע 266 ובהערת כ״ק אדמו״ר שליט״א שם. 38) ראה לקו״ת שלח מז, ג. שם נא, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

מצווה של גמילת חסדים וצדקה (ועל־דרך־זה גם במצוות אחרות שקיומן הוא עם דברים גשמיים) ממשיכים אלוקות בעולם הזה הגשמי, **וְעַל־יְדֵי־זֶה הֲרֵי הוּא** הלומד תורה ובנוסף לכך עוסק גם בגמילות חסדים **גּוֹמֵל חֶסֶד עִם הַתּוֹרָה,** וכביכול נותן לה דבר שאין בה מצד עצמה **שֶׁמַּמְשִׁיךְ בָּהּ** בתורה **תּוֹסֶפֶת אוֹר** אלוקי שלא היה קיים בה קודם לכן.

וְכַמּוּדְגָּשׁ עניין זה שקיום מצוות התורה בגשמיות הוא מעלה ויתרון גם בתורה עצמה **גַּם בִּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּמַתַּן־תּוֹרָה לְמַטָּה** בעולם הזה **דַּוְקָא, שֶׁאֵין זֶה** הצורך בירידת התורה למטה והיתרון שבדבר איננו **מִצַּד הָרוּחָנִיּוּת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה הִיא בְּרוּחָנִיּוּת יוֹתֵר** מאשר כפי שהיא לאחר שירדה ממדריגה למדריגה ונתלבשה בענייני העולם הזה, ואם כן מצד הרוחניות של התורה אין בירידה למטה מעלה ויתרון או תועלת, **וְלָכֵן** כאשר משה רבינו עלה למרום לקבל את התורה עבור בני ישראל בעולם הזה **טָעֲנוּ הַמַּלְאָכִים תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם**[39]. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות טענת המלאכים שמצד הרוחניות של התורה עדיף שתהיה בשמים **נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא, "לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם" כו'**[40] (וכסיפור הגמרא: "בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש־ברוך־הוא: ריבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים? אמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם?... מיד הודו לו להקדוש־ברוך־הוא..."), **כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא לְמַטָּה** בעולם הזה הגשמי **נַעֲשָׂה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת** הקדוש־ברוך־הוא **(שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילּוּיִים כו'** בלשון הקבלה והחסידות הדבר עצמו (במיוחד כשמדובר על מקור של אור) נקרא 'עצם' ואילו ההארה

ביאור בדרך אפשר

1 הֲרֵי הוּא גּוֹמֵל חֶסֶד עִם הַתּוֹרָה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ בָּהּ
2 תּוֹסֶפֶת אוֹר. וְכַמּוּדְגָּשׁ גַּם בִּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּמַתַּן־
3 תּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא, שֶׁאֵין זֶה מִצַּד הָרוּחָנִיּוּת
4 שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה הִיא
5 בְּרוּחָנִיּוּת יוֹתֵר, וְלָכֵן טָעֲנוּ הַמַּלְאָכִים תְּנָה הוֹדְךָ
6 עַל הַשָּׁמַיִם[39]. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נִתְּנָה הַתּוֹרָה
7 לְמַטָּה דַּוְקָא, "לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם" כו'[40], כֵּיוָן
8 שֶׁדַּוְקָא לְמַטָּה נַעֲשָׂה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת
9 (שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילּוּיִים כו'), שֶׁזֶּהוּ שֶׁ"נִּתְאַוָּה
10 הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים",
11 שֶׁהַחִידּוּשׁ בָּזֶה הוּא (לֹא בְּעִנְיַן הַגִּילּוּיִים, שֶׁהֲרֵי
12 עִנְיַן הַגִּילּוּיִים הוּא יוֹתֵר בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים,
13 שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם עֶלְיוֹנִים, אֶלָּא הַחִידּוּשׁ
14 בַּתַּחְתּוֹנִים הוּא) שֶׁשָּׁם נַעֲשֵׂית דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ
15 יִתְבָּרֵךְ[41]. וְלָכֵן עַל־יְדֵי נְתִינַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה
16 דַּוְקָא יָכוֹל לִהְיוֹת הַחִיבּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה בְּהַקָּדוֹשׁ־
17 בָּרוּךְ־הוּא.

18 **וְעוֹד** זֹאת, שֶׁעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה (עַל־יְדֵי
19 גְּמִילוּת חֲסָדִים) נוֹגֵעַ (לֹא רַק לִשְׁלֵמוּת
20 הַתּוֹרָה, אֶלָּא גַּם) לִכְלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה,
21 וּכְפַשְׁטוּת מַאֲמַר רַז"ל כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא
22 תּוֹרָה - אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ (לֹא
23 רַק שְׁלֵמוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה, הַחִיבּוּר בְּהַקָּדוֹשׁ־
44 וההתפשטות שלו נקראת 'גילויים', ועל כך מבואר כאן שבהמשכת האלוקות
45 מלמעלה למטה עד שהאלוקות תאיר בגילוי בעולם הזה הגשמי, ה'עצם'
46 נמשך דוקא על ידי עבודת ה' עם הדברים הגשמיים, בעוד שעבודה רוחנית
47 כמו לימוד התורה, ממשיכה 'גילויים'), **שֶׁזֶּהוּ שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־
48 בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים", שֶׁהַחִידּוּשׁ בָּזֶה**
49 בעשיית העולם הזה הגשמי התחתון
50 למקום ראוי להתגלות אלוקות **הוּא
51 (לֹא בְּעִנְיַן הַגִּילּוּיִים** שהם הארה
52 והתפשטות מהעצם, **שֶׁהֲרֵי עִנְיַן
53 הַגִּילּוּיִים** תוקף ועוצם הגילוי
54 וההארה **הוּא יוֹתֵר בָּעוֹלָמוֹת
55 הָעֶלְיוֹנִים** הרוחניים שהם עולמות
56 נעלים, **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם
57 עֶלְיוֹנִים** כי הם זכים ומעודנים יותר
58 לעומת עולם הזה שהוא גשמי וחומרי
59 ובתוספת והמשכת 'גילויים' בעולם
60 הזה אין חידוש והפלאה כי גם אם
61 יהיה בעולם הזה גילוי גדול ועצום,
62 הגילויים בעולמות עליונים הם בדרגה
63 יותר עליונה, **אֶלָּא הַחִידּוּשׁ
64 בַּתַּחְתּוֹנִים הוּא) שֶׁשָּׁם נַעֲשֵׂית
65 דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ**[41]
66 ומתגלה כאן ה'עצם' ולא רק הגילויים.
67 **וְלָכֵן** כיוון שדוקא למטה יכול להיות
68 גילוי ה'עצמות', **עַל־יְדֵי נְתִינַת
69 הַתּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא יָכוֹל
70 לִהְיוֹת הַחִיבּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה
71 בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** וכתוצאה
72 מזה יומשך בתורה עצמה תוספת אור,
73 וכאמור לעיל שקיום המצוות בגשמיות
74 פועל עילוי ותוספת ושלימות (לא רק
75 בעניין עשיית העולם לדירה לאלוקות,
76 אלא גם) בלימוד התורה עצמו.

77 **וְעוֹד זֹאת,** קיימת מעלה וחשיבות נוספת לעניין קיום המצוות למטה
78 בגשמיות שדווקא על ידו יש המשכה של עצם האלוקות למטה, **שֶׁעִנְיַן
79 הַהַמְשָׁכָה** של עצמיות האלוקות **לְמַטָּה (עַל־יְדֵי גְּמִילוּת חֲסָדִים
80** בגשמיות דוקא) **נוֹגֵעַ** חשוב ויש לו השפעה **(לֹא רַק לִשְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה,
81** כמבואר לעיל, **אֶלָּא גַּם) לִכְלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה, וּכְפַשְׁטוּת מַאֲמַר
82 רַז"ל כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה - אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ,
83** אצל מי שעוסק בתורה ולא בגמילות חסדים **(לֹא רַק
84 שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ** של התורה **בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,
85 אֶלָּא גַּם) כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה,** כפי שממשיך ומבאר.
86

---

39) תהלים ח, ב. שבת פח, ב. 40) שבת שם. 41) ראה תניא פל"ו. סה"מ תרע"ח ע' קיב ואילך. ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ד (תורת מנחם - ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' ט ואילך).

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַתּוֹרָה מִצַּד עַצְמָהּ, עצם המהות שלה, **לִהְיוֹתָהּ חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לַנִּבְרָאִים,** שהרי הקדוש־ברוך־הוא הוא אין־סוף ובלי־גבול, והנבראים הם מוגבלים ואין ביכולתם לתפוס ולהשיג את חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא שכשם שהוא עצמו בלתי מוגבל כך החכמה והרצון שלו הם בלי גבול **אֶלָּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ**[42] והעניק לנו את האפשרות ללמוד ולהבין את התורה בשכל אנושי מוגבל, **וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת ״בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה״**[43], לפני לימוד התורה חייבים לברך ברכות התורה ולתת ביטוי להכרה שהתורה היא תורת ה׳ (כדברי הגמרא: ״דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש־ברוך־הוא בעצמו דכתיב ויאמר ה׳ על עזבם את תורתי וגו׳ היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה״) **כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה** שהלימוד יהיה מתוך הכנה והקדמה זו של ההכרה בכך שהתורה היא תורת ה׳ **יִהְיֶה לִימוּד הַתּוֹרָה כְּפִי כַּוָּנַת** הקדוש־ברוך־הוא **נוֹתֵן הַתּוֹרָה, הַיְנוּ, שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה** הרוחני **יִהְיֶה יַחַד עִם גְּמִילוּת חֲסָדִים** בגשמיות **דַּוְקָא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה** ואינו עוסק בגמילות חסדים בגשמיות, **אַזַי אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ,** ולמרות שהוא לומד תורה, חסר לו בתוכן הכללי של התורה **כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה** הלימוד שלו **כְּפִי כַּוָּנַת נוֹתֵן הַתּוֹרָה, וּבְאוֹפֶן כָּזֶה אִי־אֶפְשָׁר ״לְקַחַת״** ׳לתפוס׳ ולקלוט **אֶת תּוֹרָתוֹ** של הקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁהִיא** מצד עצם מהותה **לְמַעְלָה מִגְּדֶר הַנִּבְרָאִים** המוגבלים.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִכְסִיק אֶת הַפֵּרוּשׁ בְּאֶמְצַע לִימוּדוֹ בתורה **בִּשְׁבִיל לִפְעוֹל אֶצְלוֹ עִנְיָן הַהִילּוּל** והשבח לקדוש־ברוך־הוא דוקא על דברים גשמיים כמו בריאות ופרנסה, **אַף שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה גָּדוֹל מִכָּל הַמִּצְוֹת**[44], **כִּי בְּלִי הִילּוּל זֶה** על הדברים הגשמיים, **חָסֵר גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ (מִלְּבַד הַחִסָּרוֹן בִּשְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה,** עניין חיבור התורה עם הקדוש־ברוך־הוא, כמבואר לעיל), **כֵּיוָן שֶׁכַּוָּנַת נוֹתֵן הַתּוֹרָה הִיא (לֹא לִלְימוּד בִּפְרִישׁוּת** מתוך התרחקות והיבדלות מענייני העולם הזה, **שֶׁעִנְיָן זֶה** של תורה מתוך ניתוק מענייני העולם הזה **יֶשְׁנוֹ לְמַעְלָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר** ולכן טענו המלאכים ״תנה הודך על השמים״, **אֶלָּא)** כוונת נותן התורה היא **לִלְימוּד הַתּוֹרָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דִּ״לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם״ כו׳** (כדברי הגמרא שהובאו לעיל), **תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים דַּוְקָא.**

ו) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית גַּם בְּנוֹגֵעַ לַתּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין לִימוּד הַתּוֹרָה וּבִרְכַּת הַתּוֹרָה. דְּהִנֵּה, מִצַּד בְּחִינַת הַגִּילּוּיִים, הֲרֵי לִימוּד הַתּוֹרָה (שֶׁלְּכָל הַדֵּעוֹת חִיּוּבָהּ מִדְּאוֹרַיְתָא) הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִבִּרְכַּת הַתּוֹרָה (שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת שֶׁחִיּוּבָהּ רַק מִדְּרַבָּנָן[45], וְגַם לְפִי פְּסַק־דִּין אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן בְּ׳שׁוּלְחָן־עָרוּךְ׳[46] שֶׁבִּרְכַּת הַתּוֹרָה הִיא מִדְּאוֹרַיְתָא, אֵין זֶה מַגִּיעַ לְמַעֲלַת לִימוּד הַתּוֹרָה),

---

42) לשון ברכת התורה. 43) נדרים פא, א. ב״מ פה, סע״א ואילך. וראה ר״ן לנדרים שם. ב״ח או״ח סמ״ז (ד״ה ומ״ש דאמר). 44) הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ריש ס״ג. 45) ראה אנציקלופדי׳ תלמודית ערך ברכת התורה בתחילתו. וש״נ. וראה שיחת ש״פ וישב תשט״ז (תורת מנחם - התוועדויות חט״ו ע׳ 300 ואילך). לקו״ש חי״ד ע׳ 148 בהערות. 46) או״ח סמ״ז

ביאור בדרך אפשר

הַתּוֹרָה הִיא חובה **מִדְּאוֹרַיְתָא** מן התורה, **אֵין זֶה מַגִּיעַ לְמַעֲלַת לִימוּד הַתּוֹרָה** עצמו שהוא חשוב יותר מברכת התורה), **שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה דַּוְקָא כְּנֶגֶד כּוּלָּם**[47] ויש לו מעלה וחשיבות לגבי כל המצוות. **אֲבָל לְאִידָךְ גִּיסָא,** מצד שני, **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה יֵשׁ מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, דְּאַף שֶׁאֵין לָהּ שִׁיעוּר לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה,** בלימוד התורה אין שיעור וכמות שנחשבת גדולה ביותר, מעל למקסימום הנדרש ואין שיעור וכמות קטנה ביותר, פחות מהמינימום הנדרש, **וְעַד שֶׁאֶפְשָׁר לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה** במקרים מסוימים **בְּפָסוּק אֶחָד** בלימוד פסוק אחד בלבד מפסוקי התורה **שַׁחֲרִית** בבוקר **וּפָסוּק אֶחָד עַרְבִית**[48] בערב, **הֲרֵי יֶשְׁנוֹ שִׁיעוּר שֶׁל פָּסוּק כוּ'** ונמצא שלאמתו של דבר יש שיעור מינימלי שאי אפשר לפחות ממנו. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּרְכַּת הַתּוֹרָה אֵין בָּהּ שִׁיעוּרִים** והגבלות מכל סוג שהוא, **וּכְמוֹ שֶׁאֵין שִׁיעוּר בִּ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל",** השבחים לקדוש־ברוך־הוא **שֶׁעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת עַל־יְדֵי כַּמָּה תֵּיבוֹת,** מספר מילים **תֵּיבָה אַחַת** מילה אחת **אוֹ חֲצִי תֵּיבָה** חצי מילה, **וְעַד אֲפִילוּ לְרֶמֶז בְּעַלְמָא, וּבִלְבַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְעַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין אוֹת יוּ"ד לְקוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד, שֶׁאוֹת יוּ"ד, עִם הֶיוֹתָהּ נְקוּדָה בִּלְבַד,** ואין לה קוים שנמשכים לאורך ולרוחב, **הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ הַהַגְבָּלָה שֶׁהִיא בְּצִיּוּר שֶׁל נְקוּדָה עַל־כָּל־פָּנִים, עִם עוֹקֶץ לְמַעְלָה וְעוֹקֶץ לְמַטָּה,** ואם כן גם האות יו"ד יש בה שיעור, מדידה והגבלה, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד** שנמצא מעל ראש האות **אֵין בּוֹ מְדִידוֹת וְשִׁיעוּרִים כְּלָל** ודי לו במשהו מזערי ואין גדרים בצורתו.

ביאור בדרך אפשר

וְנִמְצָא, שֶׁהַחִילּוּק בֵּין לִימוּד הַתּוֹרָה לְבִרְכַּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדוּגְמַת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הדומים ללימוד התורה **לְפֵירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית** הדומים לברכת התורה, **שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הֵם קוֹדֶשׁ בְּגִלּוּי** ומצד ה'גילויים' יש להם מעלה וחשיבות לעומת פירות השנה החמישית, **אֲבָל יֵשׁ בָּהֶם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, שֶׁנֶּאֱכָלִים בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא כּוּ',** שהיא מקום קדוש, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, אַף שֶׁאֵין בָּהֶם קְדוּשָׁה בְּגִלּוּי** והם פירות חולין, **הֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה, שֶׁנֶּאֱכָלִים בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[49] על הקדוש ברוך הוא **הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טוּמְאֹתָם** כי בהיותו בלי גבול אמיתי, גם הטומאה לא מסתירה עליו.

ז) אָמְנָם אַף שֶׁגְּדֻלָּה מַעֲלַת עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, מִכָּל־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הָעֲבוֹדָה דְּ"בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גּוֹ' קֹדֶשׁ הִילּוּלִים לַה'", שתוכנה הוא עבודה רוחנית בקדושה עצמה, **כִּי אִם יַתְחִיל מִיַּד בַּאֲכִילַת פֵּירוֹת שֶׁל הֶדְיוֹט כוּ',** שאין בהם קדושה, **הֲרֵי עָלוּל הוּא שֶׁ(הַגַּם שֶׁרוֹאֶה הוֹסֶפֶת הַתְּבוּאָה, מִכָּל־מָקוֹם) לֹא יוֹדֶה עַל זֶה לַה' כוּ'** ותחסר לו ההכרה שהכל בא מהקדוש־ברוך־הוא. **וּבְדוּגְמַת מַה שֶּׁאָסוּר לֶאֱכוֹל קוֹדֶם הַתְּפִלָּה**[50] כי לפני התפילה שפועלת התקשרות והתקרבות אל הקדוש־ברוך־הוא, אין בכוחו של האדם להעלות את הגשמיות לקדושה,

1 שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה דַּוְקָא כְּנֶגֶד כּוּלָּם[47]. אֲבָל לְאִידָךְ
2 גִּיסָא, בְּתַלְמוּד תּוֹרָה יֵשׁ מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, דְּאַף
3 שֶׁאֵין לָהּ שִׁיעוּר לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, וְעַד
4 שֶׁאֶפְשָׁר לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה בְּפָסוּק אֶחָד שַׁחֲרִית
5 וּפָסוּק אֶחָד עַרְבִית[48], הֲרֵי יֶשְׁנוֹ שִׁיעוּר שֶׁל פָּסוּק
6 כוּ'. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּרְכַּת הַתּוֹרָה אֵין בָּהּ
7 שִׁיעוּרִים, וּכְמוֹ שֶׁאֵין שִׁיעוּר בִּ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל",
8 שֶׁעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת עַל־יְדֵי כַּמָּה תֵּיבוֹת, תֵּיבָה
9 אַחַת אוֹ חֲצִי תֵּיבָה, וְעַד אֲפִילוּ לְרֶמֶז בְּעַלְמָא,
10 וּבִלְבַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־
11 בָּרוּךְ־הוּא. וְעַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין אוֹת יוּ"ד
12 לְקוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד, שֶׁאוֹת יוּ"ד, עִם הֶיוֹתָהּ נְקוּדָה
13 בִּלְבַד, הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ הַהַגְבָּלָה שֶׁהִיא בְּצִיּוּר שֶׁל
14 נְקוּדָה עַל־כָּל־פָּנִים, עִם עוֹקֶץ לְמַעְלָה וְעוֹקֶץ
15 לְמַטָּה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד אֵין בּוֹ
16 מְדִידוֹת וְשִׁיעוּרִים כְּלָל. וְנִמְצָא, שֶׁהַחִילּוּק בֵּין
17 לִימוּד הַתּוֹרָה לְבִרְכַּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדוּגְמַת
18 הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְפֵירוֹת
19 הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הֵם
20 קוֹדֶשׁ בְּגִלּוּי, אֲבָל יֵשׁ בָּהֶם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה,
21 שֶׁנֶּאֱכָלִים בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא כּוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
22 פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, אַף שֶׁאֵין בָּהֶם קְדוּשָׁה
23 בְּגִלּוּי, הֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה,
24 שֶׁנֶּאֱכָלִים בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, וּכְמוֹ
25 שֶׁכָּתוּב[49] הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טוּמְאֹתָם.
26 ז) **אָמְנָם** אַף שֶׁגְּדֻלָּה מַעֲלַת עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה
27 הַחֲמִשִּׁית, מִכָּל־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת
28 תְּחִלָּה הָעֲבוֹדָה דְּ"בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גּוֹ' קֹדֶשׁ
29 הִילּוּלִים לַה'", כִּי אִם יַתְחִיל מִיַּד בַּאֲכִילַת
30 פֵּירוֹת שֶׁל הֶדְיוֹט כוּ', הֲרֵי עָלוּל הוּא שֶׁ(הַגַּם
31 שֶׁרוֹאֶה הוֹסֶפֶת הַתְּבוּאָה, מִכָּל־מָקוֹם) לֹא יוֹדֶה
32 עַל זֶה לַה' כוּ'. וּבְדוּגְמַת מַה שֶּׁאָסוּר לֶאֱכוֹל קוֹדֶם הַתְּפִלָּה[50]. אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה

ס"א. - ראה לקו"ש שם הערה 7. 47) פאה פ"א מ"א. 48) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד. 49) אחרי טז, טז. 50) ראה לקו"ת צו ח, רע"א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

כמבואר ב׳לקוטי תורה׳: ״... שמה שהוא בחינת מברר בודאי שהוא עצמו כבר נתברר בתכלית דהרי לא יכול לברר ולהעלות זולתו אם הוא עצמו עדיין לא נתברר... דלכך אסור לאכול קודם התפלה לפי שהאכילה הוא עניין בירור הניצוצים שבמאכל ולהעלות המאכל... ואיך יעלה המאכל והוא עצמו עדיין מקושר למטה כי־אם על־ידי התפלה שעת צלותא שעת קרבא והוא המשכת אלוקות בנפש על־ידי ח״י ברכאן ברוך אתה ה׳ כו׳ אז אחר־כך דוקא יוכל לאכול ולהעלות המאכל גם כן״. **אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל, שֶׁעֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית** העבודה בעניין הקדושה, בתורה ותפילה, **בָּאָה לִפְנֵי עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית** העבודה בענייני העולם, גמילות חסדים בגשמיות וכד׳. **אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לַכַּוָּנָה** והמטרה של העבודה, **הֲרֵי זֶה בְּהִיפּוּךְ הַסֵּדֶר** והעבודה של השנה החמישית קודמת, בתוכנה ומעלתה לעבודה של השנה הרביעית, **וּכְמוֹ ״בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה״, שֶׁבְּלִי זֶה** ללא ההכנה וההקדמה של ברכת התורה **אִי־אֶפְשָׁר** אפילו **לְהַתְחִיל לִלְמוֹד תּוֹרָה (״אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ״), וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁאֲכִילַת פֵּירוֹת נֶטַע רְבָעִי בִּירוּשָׁלַיִם** בקדושה **תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי** כנדרש, ותפעל את פעולתה, **צָרִיךְ** האדם **לִהְיוֹת מִלְּכַתְּחִלָּה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהוּא מוּכָן לָצֵאת מִירוּשָׁלַיִם לְכָל מָקוֹם,** ולהביא את הקדושה **גַּם** אפילו **לְחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁגּוּשָׁהּ** גושי העפר שלה **טָמֵא וַאֲוִירָהּ טָמֵא**[51], וכל זה **כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה** שבשבילה נברא העולם **לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.**

הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל, שֶׁעֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית בָּאָה לִפְנֵי עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לַכַּוָּנָה, הֲרֵי זֶה בְּהִיפּוּךְ הַסֵּדֶר, וּכְמוֹ ״בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה״, שֶׁבְּלִי זֶה אִי־אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל לִלְמוֹד תּוֹרָה (״אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ״), וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁאֲכִילַת פֵּירוֹת נֶטַע רְבָעִי בִּירוּשָׁלַיִם תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי, צָרִיךְ לִהְיוֹת מִלְּכַתְּחִלָּה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהוּא מוּכָן לָצֵאת מִירוּשָׁלַיִם לְכָל מָקוֹם, גַּם לְחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁגּוּשָׁהּ טָמֵא וַאֲוִירָהּ טָמֵא[51], כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.

51) שבת טו, ב. רמב״ם הל׳ טומאת מת רפי״א.

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום שנים עשר לעומר עמ׳ ב

הקב״ה, וכי **פֶּה שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, יִינַק דָּבָר טָמֵא** – מאשה שאכלה דברים טמאים, והתינוק טועם בחלבה את הדברים הטמאים. וכיון שלא רצה לינוק מהן, אמרה לה מרים, האלך ואקרא לאשה מן העבריות שתניקהו. **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ״אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה** ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב **וְגוֹ׳״**, ומבארת הגמרא, **לְמִי יוֹרֶה דֵּעָה** – למי לימד הקב״ה תורה, **וּלְמִי** הוא **יָבִין שְׁמוּעָה, לְגְמוּלֵי** - למי שהבדיל עצמו ונגמל **מֵחָלָב** טמא, **וּלְעַתִּיקֵי** – למי שהעתיק עצמו **מִשָּׁדַיִם** טמאות.

״**וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה לְכִי וְגוֹ׳״, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** מה שאמר ׳העלמה׳ **מְלַמֵּד, שֶׁהָלְכָה** מרים להביא לה מינקת **בְּזִרְיזוּת כְּעַלְמָה** – כנערה שכל כוחה עליה. **וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר** מה שנאמר ׳**הָעַלְמָה**׳ היינו **שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ** - שלא אמרה שהיא אחותו ומביאה את אם הילד.

״**וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה** והינקהו לי ואתן את שכרך, ותקח האשה הילד ותניקהו״, מבארת הגמרא, **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא,** נזרקה בה רוח נבואה והיא **מִתְנַבְּאָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה מִּתְנַבְּאָה,** שלשון ׳**הֵילִיכִי**׳ בנוטריקון, היינו **הָא** – תינוק זה, **שֶׁלִּיכִי** – שלך הוא, ואכן כך הדבר שהרי היה בנה של יוכבד. הניקי אותו ׳**וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא לֹא דַּיָּין לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּחֲזִירִין לָהֶן** את **אֲבִידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן שְׂכָרָן** על כך.

נאמר בפסוק לאחר קריעת ים סוף, ״**וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן** את התף **וְגוֹ׳״**, שואלת הגמרא, מפני מה נאמר **אֲחוֹת אַהֲרֹן, וְלֹא** נאמר **אֲחוֹת מֹשֶׁה**. ומשיבה, **אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה** מרים **מִתְנַבְּאָה** כן, עוד בטרם נולד משה, **כְּשֶׁהִיא** רק **אֲחוֹת אַהֲרֹן** ולא אחות משה,

---

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום שלושה עשר לעומר עמ׳ א

הַדְּבָרִים קַל **וְחוֹמֶר, וּמָה אֱלִישָׁע** שהיה **תַּלְמִידוֹ** שֶׁל **אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ** היה **תַּלְמִידוֹ** שֶׁל **מֹשֶׁה,** שהרי תורתו של משה לימד לאליהו, ומצינו **שצָף הַבַּרְזֶל מִפָּנָיו, מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.**

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לא היה הארון מונח בנילוס, אלא **בְּקַבְּרָנִיט** - בקברות **שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל קַבְּרָנִיט שֶׁל מְלָכִים** – במקום קברותיהם, **וְאָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה** זמן קיום **הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל** להעלות עצמותיך, **אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְדַּעְזַע אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף** והכיר משה שהוא ארונו, **נָטְלוֹ מֹשֶׁה וְהֵבִיאוּ אֶצְלוֹ.**

וְכָל אוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר בדרך עלייתם לארץ כנען, **הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת** – ארונו של יוסף, **וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה** – ארון הברית שבו היו הלוחות, **מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁכִין** שראו זאת זה לצד זה **אוֹמְרִים, מַה טִּיבָן שֶׁל** – מה הם **שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ, אָמְרוּ** להם ישראל, ארון **אֶחָד** הוא **שֶׁל מֵת, וְאֶחָד שֶׁל הַשְּׁכִינָה. חזרו** ושאלו, **וְכִי מַה, דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לְהַלֵּךְ עִם** ארון שבו **הַשְּׁכִינָה** לצידו. **אָמְרוּ** להם ישראל,

בס"ד. שיחת ש"פ אחרי, מבה"ח וער"ח אייר, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. פרשת אחרי באה בהמשך לפרשת שמיני שבה מסופר אודות יום השמיני למילואים, שבו היתה תכלית השלימות דהקמת המשכן, ובין הענינים הנעלים שהיו אז, היה גם הענין ד"בקרבתם לפני ה'"[1] אצל נדב ואביהוא[2].

וכמבואר במאמר הידוע של כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן[3], שהענין ד"בקרבתם לפני ה'" שהיה אצל נדב ואביהוא הוא ענין של מעלה - שהרי לפי הפירוש הפשוט, אינו מובן: על נדב ואביהוא נאמר[4] "בקרובי אקדש", שהיו גדולים יותר אפילו ממשה ואהרן, ואיך יתכן שהיה אצלם ענין של חטא? - ועל־כן צריך לומר שהענין ד"בקרבתם לפני ה'" כשלעצמו לא היה בו ענין של חטא, ואדרבה, זוהי מדריגה נעלית בעבודה; החסרון הוא רק שהענין ד"בקרבתם" היה באופן ד"וימותו", שהיה אצלם 'רצוא' ללא 'שוב'.

ובהמשך לזה נאמר בפרשתנו: "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו" (שזהו המאורע אודותיו מסופר בפרשת שמיני) - "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש וגו'", שעל־ידי־זה מבטיחים שלא יהיה 'רצוא' ללא 'שוב'.

ומובן, שזוהי מעלה ושלימות נעלית יותר מהמעלה והשלימות שבפרשת שמיני - לא רק מצד ה'שוב' שלאחרי ה'רצוא', אלא המעלה היא כבר ב'רצוא', שהוא באופן אחר, וכידוע[3] בפירוש מאמר רז"ל[5] "נכנס בשלום ויצא בשלום", שהסיבה לכך ש"יצא בשלום" ('שוב' שלאחרי ה'רצוא') היא בגלל ש"נכנס בשלום" (שה'רצוא' היה באופן שלאחריו יהיה 'שוב')[6].

ב. והנה, אף־על־פי שהכניסה אל הקודש כדבעי, כהמשך הכתוב "בזאת יבוא גו' בפר בן בקר וגו'", שייכת לכהן גדול, ודוקא בזמן שבית המקדש קיים ויש קודש הקדשים בתקפו* (אבל בזמן הזה לא שייכת הכניסה אל הקודש, וגם לא הקרבת הקרבנות שעל ידם תהיה הכניסה אל הקודש כדבעי), מכל־מקום, הרי "התורה היא נצחית"[7].

ונצחיות התורה היא לא רק בנוגע ללימוד התורה, אלא גם בנוגע לקיום מצוות התורה, כי אף־על־פי שהמצוות שקיומן גם בזמן הזה הם מתי מספר[8], הרי זה רק בנוגע לקיום בגשמיות, אבל ברוחניות ישנו גם בזמן הזה הקיום של כל המצוות.

וכידוע[9] בענין "ונשלמה פרים שפתינו"[10], שלימוד התורה בזמן הזה בהלכות הקרבנות הוא בתור "תשלומין" להקרבת הקרבנות, וכמאמר רז"ל[11] "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה וכל העוסק

---

*) מה־שאין־כן כשהיה הארון והכפורת בשדה פלשתים וקרית יערים (זבחים קיח, ב), ושולחן ומנורה הוי בנוב וגבעון (שם קיב, ב), שהיה זה יותר מעשרים שנה, והוא הדין אם היה מאות בשנים - קרוב לומר שאין איסור כניסה, כיון שהארון וכפורת נמצאו במקום אחר מקודש (ולא - שנגנזו) - ואין הזמן גרמא לחפש בזה.
ולא עוד אלא שקרוב לומר שבאם הייתה נהרסת המחיצה וההבדלה בין קודש הקודשים ושאר הבית בזמן בית המקדש אפילו (וכגון קודם נצחון החשמונאים וכיוצא בזה) - מחוייבים בתמיד וכיוצא בזה ואין איסור כניסה (על־כל־פנים במיוחד) לקודש הקודשים. ונפקא מינה גם בזמה"ג - היש מן ה"ת תוס' איסור בנוגע למקום קדה"ק. ואין כאן מקומו.

---

1) ריש פרשתנו.
2) שמיני יו"ד, א ואילך.
3) סה"מ תרמ"ט ע' רנט.
4) שמיני שם, ג ובפרש"י.
5) חגיגה יד, סע"ב. טו, סע"ב (לגירסת הע"י). ירושלמי שם פ"ב ה"א.
6) ראה גם שיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשכ"ב ס"ט (תורת מנחם - התוועדויות חל"ג ע' 385). וש"נ.
7) תניא רפי"ז. ובכ"מ.
8) ראה מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ס"ע רסו. וש"נ.
9) ראה גם לקו"ש חל"ב ע' 36 ואילך. וש"נ.
10) הושע יד, ג.
11) מנחות בסופה. ועוד.

בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת", והיינו, שעל־ידי לימוד הלכות הקרבנות ישנו (לא רק הענין דלימוד התורה, אלא) גם קיום מצות הקרבנות, אף שהקרבתם בגשמיות אינה שייכת בזמן הזה.

וזוהי מעלת התורה לגבי מצוות: מצוות - יש להן מדידה והגבלה, כמו מצות הקרבנות, שתלויה בבית המקדש, במזבח ובכהנים; מה־שאין־כן בלימוד הלכות הקרבנות, הנה גם איש זר אשר לא מבני הכהנים, ובזמן הזה שאין בית המקדש ומזבח, נחשב לו "כאילו הקריב כו'".

ג. ובענין זה יש חידוש גדול:

בדרך כלל מבואר טעם החילוק בין מצוות שיש בהן מדידה והגבלה לתורה שאין בה מדידה והגבלה, שזהו לפי שמצוות קשורות עם זמן ומקום, ואילו תורה היא למעלה מזמן ומקום. ועל־דרך החילוק שבין איברים לדם[12]; ובזה ניתוסף חידוש -ש"כל העוסק בתורת כו' כאילו הקריב כו'", היינו, שלא זו בלבד שעל־ידי התורה יש לו הענין שלמעלה מהזמן, אלא שעל־ידי התורה יש לו גם את ענין המצוות - "כאילו הקריב כו'" - כפי שהם פרטים מחולקים ובמדידת הזמן והמקום.

ולכאורה צריך ביאור: הניחא שעל־ידי לימוד התורה מתעלה יהודי למעלה מזמן ומקום; אבל איך אפשר שעל־ידי־זה יהיה אצלו גם ענין המצוות כפי שהם באופן של התחלקות פרטים?!

אך מצינו דוגמא לזה בענין התשובה:

בנוגע לר' אלעזר בן דורדיא שעליו אמרו[13] "יש קונה עולמו בשעה אחת", ידועה השאלה[14]: כיון שלא היו לו תורה ומצוות, הרי לא היו לו "כלים", ואם כן, איך היה יכול לקנות עולמו?!

והתירוץ על זה[14] - לא שמצד מעלת התשובה (שלמעלה מתורה ומצוות) אין צורך בכלים;

- בודאי יש צורך בכלים. וזהו כל החידוש של עולם התיקון על עולם התוהו, שצריך להיות אורות בכלים דוקא. ובענין זה התבטא החטא של נדב ואביהוא, שאצלם היה סדר ההנהגה של עולם התוהו: 'רצוא' ללא 'שוב', 'אורות' ללא 'כלים' -

אלא, שמצד מעלת התשובה ניתנו לו גם "כלים" - הכלים של יוחנן כהן גדול ש"שימש בכהונה גדולה שמונים שנה כו'"[15].

וכמו שמצינו בענין התשובה - כן הוא גם בענין התורה, שעליה אמרו[16] "המאור שבה היה מחזירן למוטב", וכדאיתא במפרשים[17] ש"המאור שבה" היינו פנימיות התורה, שעל ידה מחזירים את הניצוצות שהיו בקליפה בגלל משך הזמן שלמד תורה שלא לשמה[18], ומעלים אותם לקדושה.

ומזה מובן גם שעל־ידי פנימיות התורה נותנים מלמעלה ה"כלים" שנמשכים על־ידי מעשה המצוות.

ד. ומכל זה מובן, שהענין ד"בזאת יבוא גו' אל הקודש גו'", כפי שהוא ברוחניות - שייך גם עתה, ואצל כל אחד מישראל (לא רק כהן, ובודאי לא רק כהן גדול), ולא רק "אחת בשנה"[19], אלא גם בכל השנה כולה, כי ההגבלות על הכניסה אל הקודש הן רק בנוגע לכניסה בגשמיות, אבל לא בנוגע לכניסה ברוחניות, שנעשית על־ידי "ונשלמה פרים שפתינו" - לימוד התורה.

וככל הענינים - מרומז גם ענין זה בנגלה דתורה[20]:

על הפסוק "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא גו'", איתא ב'תורת כהנים': "אחיך באל יבוא ואין משה באל יבוא". ומפרש הראב"ד, שאצל משה רבינו לא היתה ההגבלה ד"אל יבוא בכל עת" (וגם לא ההגבלה ד"בזאת יבוא גו' בפר בן בקר גו'"), אלא היה יכול לבוא לקדש הקדשים בכל עת שירצה (וללא קרבנות מיוחדים).

---

12) ראה לקו"ת במדבר יג, א. ובכ"מ.
13) ע"ז יז, סע"א.
14) ל"ת וסה"ל להאריז"ל לתהלים מזמור לב.
15) ברכות כט, א. וש"נ.
16) פתיחתא דאיכ"ר ב. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.
17) ראה יפ"ע לאיכ"ר שם. קה"ע לירושלמי שם.
18) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. וש"נ.
19) פרשתנו טז, לד.
20) ראה גם שיחת אחש"פ סמ"א־ג (לעיל ע' 234 ואילך). וש"נ.

ואף שיש שחולקים על הראב"ד[21] - הרי דברי ה'תורת כהנים' לפי פירוש הראב"ד הובאו בשל"ה[22], וגם בדברי ה'צמח צדק'[23], ומבאר זאת על־פי חסידות, שזהו לפי שענינו של משה הוא תורה, כמו שכתוב[24] "זכרו תורת משה עבדי", וכפי שלומדים בשבת זו בפרקי אבות[25]: "משה קיבל תורה מסיני", והתורה היא למעלה מהגבלות הזמן, ולכן היה משה יכול לבוא אל הקודש בכל עת שירצה.

וכאן רואים ענין נוסף במעלת התורה (על המצוות): נוסף לכך שאצל משה (שענינו תורה) לא היו הגבלות, והיה יכול ליכנס אל הקודש בכל עת שירצה, הנה עוד זאת, שגם כניסת אהרן אל הקודש כדבעי נפעלה על־ידי משה דוקא - "וידבר ה' אל משה גו' דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש גו' בזאת יבוא גו'", היינו, שציווי זה נאמר למשה, ומשה הוצרך לומר לאהרן ולפעול עליו שכניסתו אל הקודש תהיה בשלום.

ה. ומזה מובן, שגם ההוראה שבפרשת השבוע שהכניסה אל הקודש תהיה כדבעי, שייכת גם עתה בנוגע לכל אחד מישראל (שהרי הכניסה אל הקודש ברוחניות שייכת לכל אחד, בכל זמן ובכל מקום):

בשעה שיהודי עומד באמצע קריאת שמע, שאז נדרשת ממנו תנועה של מסירות נפש, "בכל מאדך"[26], לצאת מכל המדידות וההגבלות - הנה באותה שעה דורשים ממנו שהתפילין של ראש והתפילין של יד יהיו מונחים במקומם המדוייק; באמצע המסירות־נפש דקריאת שמע - צריך למשמש בתפילין[27], ולהבטיח שמקומם מכוון כראוי[28].

ושני ענינים אלו - רצוא ושוב - כיון שתורת־אמת דורשת אותם, צריכים שניהם להיות באמת, היינו, לא בשביל הזולת, להכריז "ה' אחד" בקול גדול כדי שחבירו יחשוב שהוא אוחז ב"מסירת־נפש", וביחד עם זה, להראות "קונץ" שביחד עם המסירות־נפש יכול הוא לשמור ולדייק על התפילין... אלא שני הענינים צריכים להיות באמת, אדעתא דנפשיה.

ולכאורה, איך יכולים להיות שני הענינים ביחד: הרי לא שייך למדוד את המסירות־נפש ד"בכל מאדך" שתהיה עד כאן ותו לא, כי כאשר יש ענין של מדידה, אין זו מסירות נפש ואין זה "בכל מאדך"; וכיון שנמצא במעמד ומצב של מסירות נפש ו"בכל מאדך" לאמיתתו, למעלה ממדידה והגבלה - איך אפשר להבטיח שבשעת מעשה יהיה אצלו גם ענין ה"שוב"?!

ועל זה באה ההוראה: "בזאת יבוא אהרן אל הקודש" - שהכניסה אל הקודש צריכה להיות מתוך ביטול[29]; לא בגלל שרצונו לבוא אל הקודש, אלא בגלל שזהו רצון העליון. וכאשר הכניסה אל הקודש היא בביטול, בכדי להשלים את הכוונה העליונה - אזי אין סתירה בין ה"רצוא" ל"שוב", כיון ששניהם נעשים מצד הכוונה העליונה, וכאמור לעיל, שכאשר "נכנס בשלום" אזי גם "יצא בשלום"[30].

ו. ויש להוסיף בביאור העילוי דפרשת אחרי ("בזאת יבוא גו'", כניסה בשלום) לגבי פרשת שמיני ("בקרבתם לפני ה' וימותו") - בשייכות ליום השבת־קודש שלאחרי אחרון של פסח:

בנוגע ליום השמיני למילואים (אודותיו מדובר בפרשת שמיני) מצינו[31] שהוא בדוגמת כינור של ימות המשיח שיהיה של שמונה נימין[32], שהוא נעלה יותר ב'אין־ערוך' מהכינור של בית המקדש שהיה של שבעה נימין[32].

---

21) ראה צפע"נ פרשתנו ע' קסח. וראה גם לקו"ש חל"ב ע' 32 הערה 42. וש"נ.
22) קסה, ב. שכז, ב.
23) הוספות לאוה"ת ויקרא ס"ע רפה ואילך.
24) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
25) רפ"א.
26) ואתחנן ו, ה.
27) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סכ"ח ס"ב. וש"נ.
28) ראה פמ"ג (א"א) או"ח שם סק"א.
29) ראה סה"מ תרל"ב ח"ב ריש ע' תרטז. עטר"ת ס"ע קט. ועוד.
30) ראה גם ההוראה בעבודת ה' מפירוש רש"י ריש פרשתנו (שנתבאר בשיחה הבאה) - לקו"ש ח"ז ע' 125 ואילך.
31) ראה כלי יקר ר"פ שמיני.
32) ערכין יג, ב.

וענין זה הוא על־דרך העילוי דאחרון של פסח לגבי ראשון של פסח: היום־טוב דראשון של פסח קשור עם הגאולה ממצרים (שבהמשכה היה הענין דמתן תורה, משכן ובית המקדש - כינור של שבעה נימין); ואילו היום־טוב דאחרון (שמיני) של פסח - קשור עם הגאולה העתידה לבוא על־ידי משיח[33].

ולהעיר, שהקביעות דיום השמיני למילואים - ראש חודש ניסן - היא באותו יום בשבוע שבו חל יום ראשון של פסח ואחרון של פסח, כי בשמיני למילואים היתה לא רק הקמת המשכן (דעכשיו, ששייך ליציאת מצרים, ראשון של פסח), אלא גם הכנה לכינור של שמונה נימין שבימות המשיח (ששייך לאחרון של פסח), ועד ש"אותו יום נטל עשר עטרות"[34] - עשר שלמעלה גם משמונה.

אמנם, לאחרי כל העילויים שישנם בשמיני למילואים (שכולל גם הגילויים דימות המשיח), יכולים להיות "שקועים" ("פאַרטרונקען") בגילויים דימות המשיח באופן של 'רצוא' בלבד; והשלימות האמיתית היא בפרשת אחרי - שענינה לפעול שתהיה המשכת אורות בכלים, "נכנס בשלום ויצא בשלום".

וענין זה (שהעילוי דפרשת אחרי לגבי פרשת שמיני הוא גם בנוגע לענין דימות המשיח שבפרשת שמיני) מרומז בכך שפרשת אחרי קורין ביום השבת־קודש שלאחרי אחרון של פסח (היום־טוב הקשור עם הגאולה העתידה לבוא על־ידי משיח), שבו נעשית העליה והשלימות דאחרון של פסח, כידוע[35] שכל ימי השבוע עולים ביום השבת־קודש שלאחריהם.

ולהעיר, שגם בקביעות שנה זו שאחרון של פסח חל בשבת, ולכאורה אפשר לומר שאינו עולה בשבת שלאחריו, הנה האמת היא, שגם הוא עולה בשבת שלאחריו, כי ביום השבת יש שני ענינים: (א) שייכותו לימי השבוע שלפניו, שמתעלים בו (כנזכר לעיל), (ב) שייכותו לימי השבוע שלאחריו, ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"[36]. וכיון שימי השבוע דפרשת אחרי מתברכים מיום השבת שלפניהם, אחרון של פסח, הנה כאשר מתעלים בשבת שלאחריהם, אזי גם השבת שבהם, שזהו השבת שלפניהם שממנו נתברכו, עולה ונכלל בשבת שלאחריו.

ונוסף לזה: כתיב[37] "מגיד דבריו ליעקב גו'", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות"[38]. וכיון שישנו ציווי "מעלין בקודש ואין מורידין"[39] (חס־ושלום), הרי מובן שגם סדר ההמשכות מלמעלה הוא באופן שהולך ונמשך בעילוי אחר עילוי; כשם שבעבודתו של יהודי ניתוסף עילוי מיום ליום על־ידי ההוספה בתורה ומצוות, כך גם למעלה כביכול.

ומזה מובן, שכיון שיום השבת־קודש פרשת אחרי בא לאחרי אחרון של פסח, הרי הוא נעלה יותר ממנו. והעילוי הוא לא רק בענין הברכה שנמשכת מאחרון של פסח שחל בשבת בימים שלאחריו, אלא גם בענין השייך לימים שלפניו, וגם בענינו מצד עצמו, שגם הוא עולה ונכלל ביום השבת־קודש פרשת אחרי.

והעילוי הוא - כאמור - שבאחרון של פסח מצד עצמו יכול להיות הגילוי דהארת המשיח (בדוגמת יום השמיני למילואים) באופן של 'רצוא' ללא 'שוב', ואילו בשבת פרשת אחרי נעשה הענין ד"בזאת יבוא גו'", ששולל שהענין ד"בקרבתם לפני ה'" יהיה באופן ד"וימותו" חס־ושלום, אלא אדרבה, שתהיה ההתקשרות עם חיי החיים.

* * *

ז. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו'", "מה תלמוד לומר, היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו, אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, בא אחר ואמר לו, אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, שלא תמות כדרך שמת פלוני,

33) ראה שיחת אחש"פ ס"ח (לעיל ריש ע' 202). וש"נ.
34) תו"כ ופרש"י ר"פ שמיני. ועוד.
35) ראה לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.
36) זח"ב סג, ב. פח, א.
37) תהלים קמז, יט.
38) שמו"ר פ"ל, ט.
39) ברכות כח, א. וש"נ.

זה זרזו יותר מן הראשון, לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן"[40] - שהצורך בזירוז מיוחד ("שלא תמות כדרך שמת פלוני") הוא בגלל שאצל אהרן היתה תשוקה גדולה וצמאון להקדוש־ברוך־הוא, "חולת אהבה"[41], ולכן נמשך להכנס לקדש הקדשים, ולולי זירוז זה יתכן שלא היה מקיים את הציווי[42] - בדוגמת חולה, שמצד גודל החמימות משתוקק להתקרר על־ידי אכילת צונן (משל לכניסה אל הקודש להקריב קרבנות שנקראים בשם אכילה) או על־כל־פנים על־ידי שכיבה בטחב (משל לכניסה אל הקודש ללא קרבנות), צריך הרופא להזהירו "שלא תמות כו'". ומשל זה אמר ראב"ע, שנתמנה לנשיא בצעירותו בגלל שהיה חכם, עשיר ומיוחס, ונעשה לו נס ש"אהדרו ליה תמני סרי דרי חיוורתא"[39], והיינו, שה"יחוס" (שהיה עשירי לעזרא) הועיל לו אפילו בנוגע לחכמה (אף שבדרך כלל צריך להתייגע על זה)[43], ולכן סבירא־ליה שגודל התשוקה של נדב ואביהוא ("בקרבתם לפני ה'") היתה בגלל היותם "בני אהרן", ומזה מובן גודל התשוקה שהיתה אצל אהרן אביהם - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 117 ואילך.

* * *

ח. המשך הביאור בענין גזירה דרבה בשייכות לפסח שחל בשבת[44] - נכלל ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 48 ואילך.

* * *

ט. מאמר (המשך לדיבור־המתחיל ונחה עליו רוח ה' גו' דאחרון של פסח)[45].

* * *

40) נתבאר גם פרש"י בפסוק ב', "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא", "שלא ימות כדרך שמתו בניו", שכוונת רש"י לתרץ בדרך אגב דיוק התו"כ בנוגע לוא"ו ד"ואל יבוא" (שמזה מוכח שאין זה התחלת הציווי), "ואין אנו יודעים מה נאמר לו בדיבור הראשון" - שזהו שמסיים בפירושו "לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא*, שלא ימות כדרך שמתו בניו", היינו, שדיבורו של משה לאהרן לא מתחיל מ"אל יבוא", אלא מ"אחרי מות שני בני אהרן", שנצטווה לדבר עמו אודות מיתת שני בניו כדי לזרזו כדבעי, ואז - "ואל יבוא גו'".

ועפ"ז יש לפרש מ"ש "וידבר ה' גו' ויאמר ה' גו'": "וידבר ה' גו'" - הודעה כללית. ואח"כ מפרט ומדייק: "אחרי מות גו' ויאמר ה' גו'", שעי"ז "ואל יבוא גו'". ועוד דיבר - "בזאת יבוא גו'" (שלזה אין שייכות ל"אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו").

41) לשון הכתוב - שה"ש ב, ה. ה, ח.

42) דוגמא לדבר בנגלה דתורה:

אע"פ שבנוגע להמצוות שבהם אין חיוב ד"יהרג ואל יעבור", הנה לא זו בלבד שיש לו רשות לעבור, אלא אדרבה: ישנו חיוב ש"יעבור ואל יהרג", בכדי שיוכל לקיים מצוות במשך כל ימי חייו, מ"מ, מצינו שכאשר מצד צדקותו וחסידותו נדרש אצלו ענין המס"נ (כיון שאינו יכול לסבול שלא ללמוד תורה או שלא למול את בנו וכיו"ב), מותר לו למסור נפשו על מצוה אחת, אף שעי"ז יחסר לו בקיום כל תרי"ג המצוות (ראה לקו"ש חל"ה ע' 170 ואילך. וש"נ).

ועד"ז בנדו"ד, שמצד גודל התשוקה והצמאון של אהרן לבוא אל הקודש, הי' עלול לעבור על הציווי כו', ולכן הוצרך לזירוז מיוחד.

43) נוסף על התועלת בנוגע לעשירות - שהרי אמרו רז"ל (נדה ע, סע"ב) "מה יעשה אדם ויתעשר .. ירבה בסחורה .. יבקש רחמים ממי שהעושר שלו", היינו, שמעלת העשירות באה ע"י עבודה (מסחר ותפלה), וכיון שראב"ע הי' אז בן י"ח (או ט"ז) שנה, בודאי לא הרבה בסחורה עדיין [שהרי אפילו לאחרי שנעשה "בן עשרים לרדוף" (אבות ספ"ה), מסתבר, שלא עסק במסחר כ"כ, אלא התמסר בעיקר ללימוד התורה, ועאכו"כ בשנים שע"פ פסק המשנה צריך להקדישם אך ורק ללימוד התורה], ועכצ"ל, שהעשירות שלו היתה ממה שקיבל מאביו, עזרי', שהי' עשיר, וכמסופר בגמרא (סוטה כא, סע"א ובפרש"י) אודות "שמעון אחי עזרי'", ש"למד תורה ע"י אחיו שהי' עוסק בפרקמטיא כו'", ואם עזרי' פירנס את אחיו, אף שלא הי' מחוייב בכך, עאכו"כ שפירנס את בנו, שמחוייב בכך, ולא רק בלחם צר ומים לחץ, אלא באופן של עשירות, כפי שמצינו (ראה שבת נד, ב. קידושין מט, ב. ועוד) שראב"ע הי' עשיר מופלא.

44) בהמשך להמדובר בשיחת ליל ב' דחה"פ ס"ז (לעיל ס"ע 169 ואילך) ושיחת אחש"פ סי"א (לעיל ריש ע' 204).

45) המאמר לא הגיע לידינו לע"ע (המו"ל). - במכתב של א' הת' נזכר, שדובר הרבה מענין המס"נ שצ"ל דוקא בזמנינו, בדרא דעקבתא דמשיחא, ונתבאר, שאע"פ שמס"נ הוא בחי' מקיף, ה"ה בעיקר בהעקב, אלא שצריך לפעול שיחדור גם בהראש, ראשית הכחות הפנימיים, היינו, שיורגש בפנימיות במחשבה ודיבור כו', ועי"ז זוכים לקיום היעוד (ישעי' מ, ה) "ונגלה כבוד הוי' גו'".

*) והיינו, שהתיבות "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא" מעתיק רש"י כחלק מפירושו, ולא ד"ה בפני עצמו, ומה שנכתב באותיות גדולות, הרי זה שלא בדיוק, או – בכדי להבדיל בין הכתוב והוספות רש"י.

י. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם", "הא אם תטמאו איני אלקיכם, ואתם נפסלים מאחרי, ומה הנאה יש לי בכם, ואתם מתחייבים כליה, לכך נאמר אני ה' אלהיכם" - בהקדם הביאור בפירוש רש"י בתחלת פרשת עריות[46], "רבי אומר גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות .. לפיכך בא עליהם בגזירה אני ה' אלקיכם, דעו מי גוזר עליכם, דיין להפרע ונאמן לשלם שכר", שכיון ש"נפשו של אדם מתאווה להם"[47], יש צורך באזהרה יתירה: "דעו מי גוזר עליכם", הקדוש־ברוך־הוא, בורא העולם ומנהיגו, שלכן לא יתכן שתהיה לו טובה ממילוי תאוה שהיא היפך רצון הבורא; וגם אם חושב שבינתיים יהנה - עליו לדעת שהקדוש־ברוך־הוא הוא "דיין להפרע", כך, שתתבטל ההנאה; ולאידך, כשיתגבר על התאוה יקבל שכר - "נאמן לשלם שכר". ובסוף הפרשה, החתימה היא מעין הפתיחה, זירוז נוסף מצד השלילה - "אם תטמאו איני אלקיכם", ובפרטיות: במקביל ל"דעו מי גוזר עליכם" - "אתם נפסלים מאחרי"; במקביל ל"נאמן לשלם שכר" - "מה הנאה יש לי בכם"; ובמקביל ל"דיין להפרע" - "אתם מתחייבים כלי". ובפנימיות הענינים: "נפסלים מאחרי" (בחינת אחוריים) - ביחס לכח הפועל בנפעל, שם אלקים; "מה הנאה יש לי בכם" - ביחס לתענוג הָעַצְמוּת (נתאווה) מהעבודה דתורה ומצוות; "ואתם מתחייבים כליה" - ביחס לכללות ענין ההתהוות משם הוי'. אבל התכלית והמטרה היא (לא השלילה, אלא) החיוב, כפי שמסיים "לכך נאמר אני ה' אלקיכם", המשכת הָעַצְמוּת בפנימיות באופן שנעשה כוחכם וחיותכם - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק כ"ב עמוד 96 ואילך.

יא. (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:)

וכיון ש"לא ידח ממנו נדח"[18], הרי בודאי שסוף־כל־סוף יהיה אצל כל אחד מישראל הענין ד"אני ה' אלקיכם".

ובפרט על־פי פתגם רבינו הזקן[48] שיהודי אינו יכול ואינו רוצה להיות נפרד מאלקות, ולכן, גם מי שלא מוכן לוותר על תאוותיו, אפילו כאשר מאיימים עליו בעונש כו', הנה כאשר אומרים לו "אם תטמאו איני אלקיכם", היינו, שזהו ענין שנוגע לעצם ההתקשרות שלו באלקות - הרי זה מזעזע אותו ("עס גיט אים אַ טרייסל"), ופועל עליו ש"לא תטמאו גו'".

ובזה גופא - תחילה באופן של אתכפיא, ועד שלאחרי־זה נעשה אצלו גם השלימות דאתהפכא.

יב. וענין זה (שלימות העבודה באופן דאתהפכא) שייך במיוחד לחודש אייר שמתברך ביום השבת־קודש זה:

ידוע[49] שמעלת חודש אייר לגבי חודש ניסן היא - שהעבודה דחודש ניסן היא באופן של אתכפיא, וכמו ביציאת מצרים שהיתה בחודש ניסן, שאז היו בני ישראל במעמד ומצב של אתכפיא בלבד; ואילו בחודש אייר מתחילה העבודה באופן של אתהפכא.

וזוהי גם המעלה המיוחדת שבחודש אייר שבכל הימים שבו ישנה המצוה המיוחדת דספירת העומר[50],

- מה־שאין־כן בחודש ניסן, שספירת העומר היא רק בחציו השני של החודש, ובחודש סיון, הרי זה רק בימים הראשונים שבו. ועוד זאת, שכללות הענין דספירת העומר הוא הכנה למתן־תורה, וכיון שבראש חודש סיון נעשו בני ישראל מוכנים לקבלת התורה, נמצא, שכבר נשלם הענין דספירת העומר בראש חודש סיון[51] -

והרי כללות העבודה דספירת העומר היא בירור וזיכוך נפש הבהמית (כמרומז בכך שמנחת העומר באה מן השעורים, מאכל בהמה[52]), היינו, לא רק באופן של אתכפיא בלבד, אלא שנעשה גם העילוי דשלימות העבודה באופן דאתהפכא.

---

46) פרשתנו יח, ב.
47) פרש"י פ' ראה יב, כה.
48) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמז (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
49) ראה תורת מנחם סה"מ אייר ע' רנו. ע' רסד. וש"נ.
50) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ג ס"ע 426. וש"נ.
51) ראה תו"א יתרו סז, ג. שם בהוספות קט, ג.
52) סוטה רפ"ב. ועוד.

ולהעיר גם מהסיפור[53] אודות המענה של רבינו הזקן על השאלה מה חידש הבעל־שם־טוב, שביאר זאת על־פי משל בנוגע לשמירה מגנב, שיש בזה ב' אופנים: (א) כאשר רואים את הגנב, אזי מתחילים לצעוק כו', ואז בורח הגנב, (ב) מניחים אותו ליכנס, ואז תופסים אותו ומוסרים אותו למשפט. ומובן, שבאופן הא', אף שהגנב בורח מיד, הרי עדיין יכול לחזור ולגנוב, מה־שאין־כן כאשר תופסים אותו כו', ומה גם שאז יכולים לפעול עליו ולהפכו כו' - שזוהי גם המעלה דאתהפכא לגבי אתכפיא[54].

53) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סשצ"ו. וש"נ. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חכ"ח ס"ע 292 ואילך. וש"נ.

54) חסר הסיום (המו"ל).

המשך ביאור במס' בכורות ליום שבת קודש עמ' א

ממין כשב בפני עצמו, כשר לקרבן, **פֶּרֶט** לְנולד מן הכִּלְאַיִם – משני מינים ביחד, כגון מתייש ורחל, שפסול לקרבן. וממה שנאמר **'אוֹ עֵז'** דרשו **פֶּרֶט לְנִדְמֶה** – דומה למין אחר, ואם כן קשה מה הוצרכנו לדרשת 'ושעיר עזים אחד'.

מתרצת הגמרא: **צְרִיכָא, דְּאִי מֵהָתָם** – מדרשת 'או עז', **הֲוָה אָמִינָא, הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו שהוא פסול, אינם אלא **הֵיכָא דְּלֵא נְחַת לְדָרֵי** – כאשר לא ירד ונשתייר למשפחתו, דהיינו אמו, והיה דומה רק לאם אמו, ואמו אף היא לא היתה דומה לאמה, כגון שהיה עז בן רחל בן עז. **אֲבָל הֵיכָא דִּנְחַת [לְדָרֵי]** – אבל כאשר היה דומה לאמו, ורק לא היה דומה לאם אמו, כגון עז בן עז בן רחל, **אִימָא** – הייתי אומר **לֵא** יפסל, לכך הוצרכנו פסוק של 'אחד'. **וְאִי מֵהָכָא** – ואם נאמר רק הפסוק של 'אחד', **הֲוָה אָמִינָא, הָנֵי מִילֵּי** – הייתי אומר שאין נדמה פסול, אלא **לְגַבֵּי קָרְבַּן חוֹבָה**, כמו שעיר ראש חודש, **אֲבָל** לקרבן **נְדָבָה לֵא** יפסל. **צְרִיכָא** – לכך הוצרך הפסוק 'שור או עז' ללמדנו שפסול גם בקרבן נדבה.

הגמרא מביאה הלכות נוספות בענין שה שאינו מיוחד לדורותיו לדעת רבי מאיר: **אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר יַעֲקֹב, הַכֹּל מוֹדִים** – רבי מאיר וחכמים, **דְּאֵין לוֹקִין עַל צַמְרוֹ** של שה שאינו מיוחד לדורותיו, **מִשּׁוּם** איסור **כִּלְאַיִם** [–כלאי בגדים] דהיינו כשלבשו עם פשתן. והטעם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כב יא) **'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו'**, ומקישים צמר לפשתים, **מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה** – כשם שפשתן הנאסר הוא שלא נשתנה, כי אין פשתן מקבל שינוי לעולם, **אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה**, וצמר שבא משה שאינו מיוחד לדורותיו נעשה בו שינוי.

הלכה נוספת: **אָמַר רַב פָּפָא, הַכֹּל מוֹדִים** – רבי מאיר וחכמים, **שֶׁצַּמְרוֹ** של שה שאינו מיוחד לדורותיו, **פָּסוּל לְתְכֵלֶת** בציצית, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם כב יא–יב) **'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ'**, היינו מן הצמר ומן הפשתים, משמע שהצמר הכשר לציצית הוא רק זה שאפשר להקישו לפשתים, ויש לדרוש, **מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה.**

הלכה נוספת: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין צַמְרוֹ** של שה שאינו מיוחד לדורותיו, **מְטַמֵּא בְּנְגָעִים** – אין נוהג בו דין נגעי בגדים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא יג מז) **'וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בוֹ נֶגַע צָרַעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים', מַה פִּשְׁתִּים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה.**

הגמרא דנה אם שינוי הבא על ידי דילוי נחשב שינוי: **אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אָנוּ נֹאמַר** – על פי דרשותיהם של האמוראים שלפנינו, שאם **הִדְּלָה** – הגביה את זמורות **הַגֶּפֶן**, ופשטם **עַל גַּבֵּי תְּאֵינָה, יֵינוֹ פָּסוּל לְנִסָּכִים.** מבררת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שפסול. משיבה הגמרא, שנאמר (ויקרא כג לז) 'אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' **וָבַח וּנְסָכִים** דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ', ויש להקיש נסכים לזבח, **מַה זֶּבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה**, כמו שנתבאר לעיל, שבהמת נדמה פסולה לקרבן, **אַף נְסָכִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ**, וגפן כשהוא מודלה על תאנה, מקבל כוחו גם מהתאנה, והרי זה נחשב שינוי בגפן.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא** – הקשה רבינא לרב אשי, לדבריך ששינוי הבא על ידי דילוי נחשב שינוי, אם כן, אם **הִדְלָה פִּשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הִינָא** – סנה, **הָכִי נַמִּי דְּלִישְׁתַּנֵּי** – כמו כן נאמר שנשתנה הפשתן, שנכנס בו כח ההיגא. **וְאִם כֵּן** הוא שנשתנה הפשתן, **לֵא מְצִית אָמְרַת** – אינך יכול לדרוש מה שדרשו האמוראים לעיל **'מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה', דְּהָא פִּשְׁתָּן נַמִּי מִשְׁתַּנֵּי** – שהרי אף הפשתן יכול להשתנות, ואם בכל זאת דרשו הדרשה הנזכרת, משמע ששברו ששינוי הבא על ידי דילוי אינו נחשב שינוי, ומכאן שאין לך לפסול לנסכים יין הבא מגפן שהדלה אותו על גבי תאנה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אשי לרבינא, **זֶה** [–יין] **נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ**, וזו ראיה שנכנס כוחה של התאנה בגפן. **וְזֶה** [–פשתן] **לֵא נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ** – משמע שלא נכנס כוחו של ההיגא בפשתן.

משנה

משנתינו דנה בבהמה המבכרת שילדה שני זכרים, או זכר ונקבה כאחת, מה דינם לענין נתינתם לכהן: **רָחֵל שֶׁלֹּא בִיכְּרָה** – שלא ילדה עדיין, **וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָת,** כלומר שנולדו ביחד. **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר,** שְׁנֵיהֶן ינתנו **לַכֹּהֵן,** כי שניהם בכורים. **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַה'", ומכך שנכתב 'הזכרים' בלשון רבים יש ללמוד שאפשר שיהיו שני בכורים בבהמה אחת. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אִי אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם** שיצאו שני ראשיהם כאחת, ובודאי רק אחד מהם יצא תחילה, אלא שאין יודעים מי מהם הבכור, ולפיכך אינו חייב לתת את שניהם לכהן, **אֶלָּא אֶחָד לוֹ וְאֶחָד יתן לַכֹּהֵן.**

המשנה מוסיפה לבאר איזה מהם יתן לכהן: **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַכֹּהֵן בּוֹרֵר לוֹ אֶת הַיָּפֶה,** שמן הסתם היפה והבריא יצא תחילה, שמרוב בריאותו הקדים את אחיו, והוא הבכור. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן,** כלומר שומן יהיה ביניהם, היינו מה שאחד שמן מחבירו, דנים עליו ביניהם הבעלים והכהן, ונוטלים הבעלים את השמן, שכן אומרים הבעלים לכהן, הבא ראיה שהשמן הוא שנולד ראשון והוא הבכור ותטלהו, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. **וְהַשֵּׁנִי** – הזכר השני שנשאר ביד הבעלים, **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** – ירעה עד שיפול בו מום, ואחר כך יאכל, שהרי הוא ספק בכור, ואסור לאוכלו כשהוא תמים.

בס"ד. משיחת אור ליום ד' פ' שמיני, כ"ו ניסן ה'תנש"א.
– ביחידות כללית לאורחים שיחיו –

תרגום מאידית

א. בעמדנו בסמיכות לסיום חודש ניסן, "חודש הגאולה"[1] – שענינו הכללי והעיקרי הוא חג הפסח, "זמן חירותינו"[2], ע"ש ההודי' להקב"ה על הנסים והנפלאות שהראה בעת יציאת מצרים – ראוי אפוא להתעכב על הנסים והנפלאות שהתרחשו ומתרחשים בשנה זו בתקופה הנוכחית[3].

*

ההנהגה הנסית של הקב"ה בהוציאו את בנ"י מעבדות לחירות ביציאת מצרים איננה דבר חד־פעמי שאירע רק אז (ביציאת מצרים), אלא "בכל דור ודור [ובכל יום ויום[4]] חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא [היום[4]] ממצרים"[5] [ועד שזה מתבטא במעשה בפועל בליל הסדר, ש"ישב בהסיבה דרך חירות כו'"[6]], וכפי שאומרים בהגדה של פסח (בליל הסדר): "לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה ממצרים אלא אף אותנו גאל עמהם"[7] [ועד ש"אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים"[8]], ו"לפיכך אנחנו חייבים להודות ולהלל כו' למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה כו' ומשעבוד לגאולה כו'"[5].

ויתירה מזה: גאולת מצרים "פתחה" את הדרך (הצנור)[9] ונתנה הכח לחירות וגאולה – ובאופן נסי – של כל בנ"י במשך כל הדורות וכל הזמנים[10]; גאולת מצרים היא הפתיחה והתחלה וכוללת[11] כל הגאולות (כולל גאולה ש"לאו גאולה דגלות היא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו כו'"[12]), כולל גם – הגאולה האמיתית והשלימה[13] (שאין אחרי' גלות[14]), שעלי' נאמר[15] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". ולכן אומרים בהברכה[16] "אשר גאלנו וגאל את אבותינו מ"מצרים" (בהמשך ובסיום ה"לפיכך" הנ"ל): "כן ה' אלקינו כו' יגיענו למועדים כו' בבנין עירך כו' ונודה לך שיר חדש על גאולתנו כו'".

ע"פ האמור לעיל מובן – כיון ש"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", ויציאת מצרים ה"ה ההתחלה וכוללת כל הגאולות דבנ"י – שעל־ידי התבוננות בהנסים והנפלאות דיציאת מצרים אפשר לראות איך שהם משתקפים – "בכל דור ודור", "בכל יום ויום" – בנסים ונפלאות עתה, עי"ז ש"הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם"[17] מן ה"עומדים עלינו" "בכל דור ודור", עד – (כפי שזה מביא את) הנסים והנפלאות בהגאולה שלימה (שהם בדומה להנסים דיציאת מצרים). וכדלקמן (סעיף ג).

ב. והנהגה נסית זו – שנפעלה לכל הזמנים בעת יציאת מצרים – ישנה עוד יותר בגלוי בחודש ניסן, אשר "בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל"[18], וכידוע

---

1) שמו"ר פט"ו, יא.
2) נוסח התפלה והקידוש דחה"פ. וראה לקו"ש חי"ז ע' 71 ואילך.
3) ראה גם מכתב כ"ה אדר שנה זו.
4) נוסח הגש"פ – ממשנה פסחים קטז, ב.
5) הוספת אדה"ז בתניא רפמ"ז.
6) טושו"ע או"ח סתע"ב ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ז. וראה גם משנה פסחים צט, רע"ב. רמב"ם הל' חו"מ פ"ז ה"ו־ז.
7) הגש"פ פיסקא ד"ה בכל דור.
8) שם פיסקא ד"ה עבדים היינו.
9) ד"ה כימי צאתך תש"ח פי"ב (סה"מ ע' 164). וראה גם ד"ה זה תשמ"ב (סה"מ מלוקט ח"ב ע' לז ואילך) ס"ג.
10) וראה גבורות ה' (להמהר"ל) פס"א.
11) וכן מסעות בנ"י במדבר העמים (וכן מסעות בנ"י במשך כל הדורות) נכללים בהמסע ויציאה ממצרים, ולכן נאמר "אלה מסעי בנ"י אשר יצאו מארץ מצרים", מסעי לשון רבים (אף ש"מארץ מצרים הוא רק יציאה ונסיעה ראשונה שנסעו מרעמסס לסוכות") – ראה לקו"ת מסעי פח, ג ואילך.
12) ד"שם גאולה עלה" (רש"י ד"ה אתחלתא – מגילה יז, ב).
13) ואילו זכו היתה גאולת מצרים הגאולה שלימה (ראה ספרי דברים א, ב. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 346), כפי שאמרו בשירת הים "מקדש אד' כוננו ידיך ה' ימלוך לעולם ועד" (בשלח טז, יז־יח. ובפרש"י שם), כי גאולת מצרים היא ההתחלה דגאולה השלימה.
14) מכילתא עה"פ בשלח טו, ב. תוד"ה ד"ה ה"ג ונאמר – פסחים שם. ועוד.
15) מיכה ז, טו.
16) בהגש"פ – ממשנה פסחים שם.
17) הגש"פ פיסקא ד"ה והיא שעמדה.
18) ר"ה יא, א. שמו"ר שבהערה 1.

שניסן הוא מל׳ נס[19], ויתירה מזו: ניסן (עם שני נוני״ן) מורה על ״נסי נסים״[20]; ובמיוחד – בחצי השני של החודש, שמתחיל עם חג הפסח (בחמשה עשר בניסן), ״זמן חירותנו״,

ובפרט בקביעות שנה זו – ״שנת אראנו נפלאות״ – כאשר יום א׳ דפסח חל ביום השבת, שענינו זמן חירות (בערך לשאר ימי השבוע) – חירות מכל מלאכה (גם מ״מלאכת אוכל נפש״ שמותר ביו״ט[21]), ומקבלים הכל מן המוכן (כל מלאכתך עשוי׳[22]);

עאכו״כ לאחר כל (שבעת) שמונת ימי חג הפסח [כפי שזה בחו״ל, ששם נמצאים עתה רוב מנין ובנין דבנ״י], שב״זמן חירותנו״ עצמו הרי הימים אחרונים דחגה״פ הינם דרגת חירות נעלית יותר לגבי הימים הראשונים, וכידוע[23] שהימים הראשונים קשורים בעיקר עם גאולת מצרים ואילו הימים האחרונים[24] – בעיקר עם הגאולה האמיתית והשלימה, שאין אחרי׳ גלות, חירות אפילו בערך החירות דגאולת מצרים, נפלאות אפילו בערך הנפלאות ד״כימי צאתך מארץ מצרים״[25].

ומזה נמשך עד לימינו אלה לאחר פסח בסיום וחותם חודש ניסן (שגם אז לא אומרים תחנון[26], ״נוהגין לעשות כולו (כל חודש ניסן) קודש כעין יו״ט[27]), ואדרבה – הכל הולך אחר החיתום[28].

ובפרט שזה גם בשבוע דפ׳ שמיני, ובשנה זו – קורין פ׳ שמיני שמונה פעמים, וידוע הפתגם[29] ש״שמיני שמונה שמינה״, ששנה שקורין בה שמיני שמונה פעמים תהי׳ שנה ״שמינה״ מבורכת בגשמיות וברוחניות – וכעת, בסוף חודש ניסן, עומדים בסיום השמונה פעמים דקריאת פ׳ שמיני – ששמיני מורה על הנהגה נסית מהקב״ה[30] (שלמעלה משבעת ימי ההיקף דמעשה בראשית, סדר הטבע[31]), ועאכו״כ שמונה פעמים שמיני, שהשנה היא ״שמינה״ ומלאה בנסים ונפלאות, ובאופן של שומן[32], ש״מפעפע בכולו״[33].

ג. הסדר בגאולת ויציאת מצרים הי׳ (בכללות):

״התחלת הגאולה והנסים״[34] הי׳ עם הנס גדול[35] (עוד לפני חג הפסח) ד״למכה מצרים בבכוריהם״[36], שדוקא בכורי מצרים עצמם היכו את המצריים, ובאופן ד״למכה״ דוקא (לא ״להורג״ וכיו״ב), כי הבכורים הרי לא הרגו את כל המצריים (רק חלק מהם), אלא רק היכו אותם (״למכה״). ואדרבה: ב״למכה״ ישנה מעלה, שהמצריים עצמם באו אח״כ להכרה בהנסים והם בעצמם מגרשים יהודים ממצרים.

אחר־כך – ביום חמשה עשר בניסן – היתה יציאת מצרים בפועל, ודוקא באופן של ״ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם גו׳״[37], ״בשלח פרעה את העם״[38]. ובנ״י יצאו בשלימות, ״ברכוש גדול״[39], ״כספם וזהבם אתם״[40], ובאופן ד״וינצלו את מצרים״[41], ״כלי כסף וכלי זהב ושמלות״[42], עד

---

19) ראה מדרש לקח טוב עה״פ בא יב, ב: ניסן שבו נעשו נסים לישראל.

20) ראה ברכות נז, רע״א ובפרש״י וחדא״ג מהרש״א שם.

21) בא יב, טז.

22) מכילתא ופרש״י יתרו כ, ט. טושו״ע או״ח סש״ו ס״ח. שו״ע אדה״ז שם סכ״א.

23) ראה שיחת אחש״פ (בסעודת הלילה) ה׳ש״ת (ספר השיחות ע׳ 72). תשמ״ח (סה״ש ח״ב ע׳ 384). לקו״ש ימים אחרונים של פסח שנה זו ס״ה.

24) ובפרטיות יותר – בימים האחרונים עצמם: שביעי של פסח שייך בעיקר לגאולת מצרים, ואחרון של פסח לגאולה העתידה, כמודגש בהפטורת היום, ובאכילת סעודתו של משיח באחרון של פסח [ובפרט בקביעות שנה זו, שהסעודה היתה גם במוצאי שבת קודש, סעודתא דדוד מלכא משיחא] – ראה שיחת אחרון של פסח שנה זו.

25) ראה אוה״ת נ״ך ח״א עה״פ (ע׳ תפז). וש״נ.

26) שו״ע אדה״ז או״ח סתכ״ט ס״ח. וש״נ.

27) שו״ע אדה״ז שם ס״ט (ממג״א שם סק״ג).

28) ברכות יב, א.

29) הובא ונת׳ בלקו״ש ח״ז ע׳ 297. שיחת אחש״פ וש״פ שמיני תשמ״ה. תשמ״ח. ועוד.

30) ראה גם מכתב י״א ניסן שנה זו.

31) ראה שו״ת הרשב״א ח״א ס״ט. הובא ונת׳ בד״ה ויהי ביום השמיני תרע״ח. תש״ד. תש״ח. ועוד. וראה גם הנסמן במכתב הנ״ל הערה ד״ה אנגעדייטעט.

32) ראה גם שיחת ערב פסח שנה זו ס״ד. וש״נ.

33) יו״ד סק״ה ס״ח. וראה חולין צז, רע״א.

34) שו״ע אדה״ז או״ח סת״ל ס״ב.

35) תוד״ה ואותו – שבת פז, ב בשם מדרש (ראה דעת זקנים מבעה״ת בא יב, ג). טור ושו״ע אדה״ז או״ח ר״ס תל.

36) תהלים קלו, י. וראה מדרש תהלים שם. רש״י ומצו״ד שם.

37) בא יב, לג.

38) ר״פ בשלח (יג, יז).

39) לך לך טו, יד. וראה ברכות ט, סע״א ואילך. הובא בפרש״י עה״ת בא יא, ב.

40) לשון הכתוב – ישעי׳ ס, ט.

41) בא יב, לו. וראה ברכות שם.

42) בא שם, לה.

ש״אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם״[43].

עד — הגמר וסיום דיציאת מצרים בעת קריעת ים סוף, שכן אפילו כשבנ״י יצאו ממצרים הרי המצריים נשארו עדיין בתקפם, עד ש״וירדפו מצרים אחריהם״[44], והי׳ (שייך) הפחד ומורא ממצרים עליהם; משא״כ על־ידי טביעת מצרים בים, ״לא נשאר בהם עד אחד״[45], חוץ מה״אחד״, פרעה מלך מצרים (שאח״כ נעשה מלך נינוה)[46] בכדי שיראה את הנסים והנפלאות שהקב״ה עשה לבנ״י.

ד. ״כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות״:

כאו״א יכול לראות בגלוי איך שהנסים דיציאת מצרים משתקפים עכשיו בהנצחון בימינו אלו — הן בעצם הנצחון והן בעיתוי שלו, ובמיוחד — בימים זכאין דחודש ניסן (שענין החירות שבו מודגש עוד יותר בשנה זו, כנ״ל):

עוד לפני חג הפסח — אירע ה״למכה מצרים בבכוריהם״, שה״בכורים״ דאומות העולם[47] (כולל ממדינת מצרים והמדינות הערביים הסמוכות לה) — כפי החלטת באי־כחם ב״אומות־המאוחדות״ (״יונייטעד ניישענס״) — נלחמו והיכו את ״מצרים״, צורר היהודים (מצרים מלשון[48]) ״מיצר״ לישראל ר״ל,

וביום הפורים שנה זו — ״שנת ״אראנו נפלאות״ — אירע הנצחון (כפי שהכריזו אוה״ע), והמפלה שלו, באופן ד״למכה כו׳״ (לא ״להורג״), ודוקא באמצעות אינם־יהודים (״בכוריהם״), אשר נזפו בו וביזו אותו, והכריחו אותו להתחרט על פעולותיו עד אז,

והוא הוכרח להודות ולקבל ולקיים את כל הציוויים והוראות שניתנו לו מ״בכוריהם״: לשחרר חלק משבויי־המלחמה, וגם לקיים את יתר הדברים שנתבע על־ידם.

43) פרש״י שם, לו, ממכילתא עה״פ.
44) בשלח יד, ט.
45) בשלח שם, כח.
46) מכילתא עה״פ. מדרש תהלים קו, ה. פדר״א פמ״ג. מדרש שכל טוב עה״פ. וראה תו״ש עה״פ אות קפו.
47) והרי כל המלכיות נקראות על שם מצרים (ב״ר פט״ז, ד).
48) ראה תו״א וארא נז, ב ואילך. בשלח סד, א־ב. יתרו עא, ג ואילך. ובכ״מ.

ולאחמ״כ הי׳ ההמשך בזה — בחודש ניסן, ובו גופא — בימי הפסח, ״זמן חירותנו״ — ש״בכוריהם״ בה״יונייטד ניישענס״ המשיכו בנזיפה ובזיון שלו:

בימי הפורים ולאחרי זה עדיין לא ידעו מה יהי׳ בהמשך, עד היכן יבזו ויזיקו אותו, כמה חזק הוא ישאר, עד כמה הוא יצטרך להודות ולשלם, ואיך הוא ימלא אחר כל הדברים, או שהדברים יתבצעו ע״י אחרים; אח״כ בימי חודש ניסן, בימי הפסח — ה״בכוריהם״ יצאו בנזיפה חזקה ובהחלטה למסקנא ותנאים חזקים (נוסף על ההוראות שלפני זה) איך ״סאדאם״ צריך לנהוג, וגם לראות ולוודאות שהוא יקיים אותם: לשחרר השבויים, להשיב את אשר לקח, ולשלם על הנזקים והיזקות שעשה כעת (וגם על הנזקים שעשה בעבר),

ובהמשך ימי החודש, עד הימים האחרונים של החודש, ניתוסף עוד יותר בהנס — שהוא הסכים להכל, וללא שום פעולה ומלחמה,

ועד שהוא גילה כספים ורכוש שהחביא (ועד־עתה לא ידעו כלל שהוא החזיק בהם).

ה. מזה ישנה התשובה ליהודים ששואלים: בעמדנו ב״שנת אראנו נפלאות״ — איפוא רואים נסים ונפלאות, ועד בדוגמת הנסים ונפלאות בעת יציאת מצרים ופורים?!

צריכים רק לפתוח את העינים ולהביט אל המאורעות האחרונות בחלקו האחר של העולם, כפי שהודפס בעתונים —

רואים בגלוי ממש איך שהתרחשו ומתרחשים נסים ונפלאות (בדוגמת הנסים ביציאת מצרים) לטובת בני ישראל ולטובת העולם כולו, החל מכך ש״למכה מצרים בבכוריהם״, בכורי אוה״ע עצמם ביטלו את הכח ושליטה של צורר היהודים וצורר כנגד אנשים אחרים (כולל לא־יהודים), והוא מחזיר את מה שלקח, ומשלם את הנזקים, כולל גם — הדברים גנוזים שהחביאם.

ויתירה מזה: הנסים מתרחשים בימות השנה שקשורים במיוחד עם נסים לבנ״י: ימי הפורים — כשאירע הנס ונצחון והגאולה דבנ״י והמפלה דהמן הרשע צורר היהודים (במלכות פרס ומדי), וכן (מיסמך גאולה לגאולה[49] —) ימי חודש ניסן וימי

49) מגילה ו, סע״ב.

הפסח — גאולת ישראל ממצרים, ובאופן דנסים ונפלאות,

ואדרבה[3]: נס פורים הי׳ נס המלובש בדרכי הטבע[50], כך שרק ע״י הקשר עם ההתחלה דמלכות אחשורוש עם ״בשנת שלוש למלכו״[51] ועם ״בשנת שבע למלכותו״[52] ועם ״חודש ניסן בשנת שתים עשרה״ למלכותו[53] וסעודות אסתר לאחשורוש והמן[54] וכו׳ — לעשות מכל זה המשך וענין אחד ולהתבונן בזה — הכירו בו יד השם. משא״כ במאורעות העכשוויות מתרחשים נסים ונפלאות גלויות, גלויות לא רק לבנ״י, אלא גם לאומות העולם.

ונסים אלו קורים, כאמור, בחודש ניסן, כך שמיום ליום (בחודש ניסן עצמו) נוספים ענינים חדשים, בקשר עם ההחלטה של ״בכוריהם״ (ב״יונייטעד ניישענס״), ובהסכמה של סאדאם — כפי שהי׳ בימים אלה בסיום חודש ניסן, חודש הגאולה, ומצפים להמשך בכיוון זה, היום בלילה, או מחר, מחרתיים וכו׳.

ו. ענין נוסף בהמאורעות בזמן האחרון שרואים בהם נסים ונפלאות — הוא היציאה של ריבוי יהודים ממדינה ההיא, שהיא בדוגמת יציאת מצרים[55]:

לאחרי ריבוי שנים של הנהגה באופן אחר לגמרי, שיהודים לא יכלו לצאת ממנה — הרי דוקא בשנה זו ובשנה שלפני׳ פתחה מדינה זו את שערי׳ לשחרר יהודים לנסוע לארץ הקודש [ואפילו אם, מאיזו סיבה שתהי׳, התעכב חלק מהם במדינות אחרות לפי שעה (בארצות הברית או אוסטרלי׳ וכיו״ב) בקרוב הם יגיעו (ברצון שלם ומתוך שמחה וטוב לבב) לארץ הקודש, יחד עם משפחותיהם].

ועד שהמדינה עצמה מסייעת להם לצאת, בדוגמא כפי שהי׳ ביציאת מצרים, שתכליתה הי׳ ללכת לארץ הקודש (והבאתי אתכם אל הארץ גו׳[56]), כולל גם — סיוע מהדברים גנוזים של ״מצרים״ (כנ״ל ס״ד־ה), שמנצלים גם את זה, עד שחלק מזה — וגם מכספים דמדינות אחרות — מגיע לבנ״י, אחינו בני ישראל שיצאו זה־עתה (ויוצאים כעת) ב״יציאת מצרים״, מ״מצרים״ (מלשון מיצרים וגבולים[48]) מהמדינה ההיא, בדוגמא כפי שהי׳ ביציאת מצרים בפעם הראשונה, ש״וינצלו את מצרים״, עד ש״אף מה שלא היו שואלים היו נותנים להם״, וגם הדברים גנוזים[57].

ז. ההוראה מכל הנ״ל מובנת בפשטות:

כשרואים את הנסים שהקב״ה עושה — מעורר זה ביהודי, את ההכרה שהקב״ה הוא בורא העולם ומנהיגו, ושהוא עושה תמיד נסים לבנ״י, ו״הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם״ מאלה ש״עומדים עלינו״ ״בכל דור ודור״.

ובפרט שהנסים העכשויים מזכירים ומחזקים את הרגש אצל יהודי ״לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים״, וש״לא את אבותינו בלבד גאל הקב״ה ממצרים אלא אף אותנו גאל עמהם״ — גאולת מצרים היא ההתחלה וכולל את כל הגאולות (אפילו גם גאולה ד״יגאלנו מן הצרות הבאות עלינו כו׳״), כנ״ל,

ולכן נותנים שבח והודאה, ״יודו לשמך״[58], ״למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה כו׳״.

ועוד וג״ז עיקר: האופן העיקרי איך מקבל יהודי את הנסים ופועל שהקב״ה יוסיף בנסים — ע״י זה שהוא מוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור,

כולל — מצות תפילין (שהוא אות וזכר ליציאת מצרים[59]) — והוקשה כל התורה כולה לתפילין[60] — שעי״ז נפעל ״וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך״[61], עד שאוה״ע מעוררים את בנ״י שהצלחתם בעבר ובעתיד (עוד יותר) היא כיון ש״דם ה׳ נקרא עליך״, וגם — ״יודו לשמך״.

---

50) תו״א מג״א צג, סע״ג ואילך. שם ק, א. ובכ״מ — נסמנו במכתב שבהערה 3 הערה ד״ה ווי באוואוסט.

51) אסתר א, ג.

52) שם ב, טז.

53) שם ג, ז.

54) שם ה, ד ואילך. ז, א ואילך.

55) וראה לעיל הערה 11, שכל מסעי בנ״י (גם בזמן הזה) נקראו ״אלה מסעי בנ״י אשר יצאו ממצרים״.

56) וארא ו, ח.

57) ראה שמו״ר פי״ד, ג. ועוד.

58) תהלים קמ, יד.

59) ס״פ בא.

60) קידושין לה, א.

61) תבוא כח, י. ברכות ו, סע״א.

ובלימוד התורה עצמו – במיוחד בלימוד פנימיות התורה, שעי"ז נפעל "אתי מר" דא מלכא משיחא[62], "אראנו נפלאות" בגאולה האמיתית והשלימה.

ונוסף על עבודת עצמו, צריך גם להשפיע על עוד יהודים, ע"י הפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, כולל ובמיוחד – אצל יהודים אלו שיוצאים עתה (ביציאת "מצרים") מהמדינה ההיא.

ז. ויהי רצון שהקב"ה יעזור לכל יהודי שיהי' לו את ה"עינים לראות ו(במילא) אזנים לשמוע" ו"לב לדעת"[63] – לראות את "המסות הגדולות אשר ראו עיניך האותות והמופתים הגדולים ההם"[64], את הנסים הגלויים שקורים בכל יום,

ובפרט שמחזיקים כבר לאחר "ארבעים שנה"[65] במדבר העמים (דגלות), במצב של "(ארבעים שנה) אקוט בדור"[66], ומחזיקים כבר ב"יבואון אל מנוחתי"[67], בארץ הקודש וירושלים[68], עד "שלם", שלימות המנוחה – בגאולה האמיתית והשלימה,

ובמילא מובן, שבנ"י מוכנים כבר לכך, ויש להם כבר את ה"לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" [כמו שהי' בשנת הארבעים לאחר יציאת מצרים, שכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות].

ואפילו שישנו עוד יהודי שצריך להסביר לו שיראה את הנסים (כיון שהוא עדיין לא מבחין בקיומם) – הרי זה בא באופן קל, בדרכי נועם ובדרכי שלום ובשמחה ובטוב לבב, מספיק שיעוררוהו על כך פעם אחת.

ויה"ר שלא יצטרכו לדבר ולספר אחד לשני על הנסים, כיון שכל אחד יראה ורואה זאת בגלוי, מראה באצבעו ואומר זה[69], ומכיר ומודה לה' על הנסים,

עד שהוא לא מבייש לצאת בריקוד בגלל הנסים גלויים!

כיון שהוא לא משכנע את עצמו שאין לרקוד ולהרעיש על הנסים שהקב"ה מראה, אלא אדרבא: הוא בא לידי הכרת האמת לאמיתו, א)שהקב"ה מראה נסים גלויים, ו־ב)שצריך להיות על כך בשמחה גדולה.

ובפרט בעמדינו, כאמור, בחודש ניסן, כשכל בנ"י הם בדרגת צדיקים [כידוע[70] החילוק בין חודש תשרי וחודש ניסן, ע"ד החילוק בין עבודת התשובה ועבודת הצדיקים[71]], ויש לומר שזהו אחד הטעמים למה לא אומרים אז תחנון[26] (כיון שלא צריך להגיע אז לזה (תחנון), כמדובר כמה פעמים[72]), כיון שכל יהודי מתעלה (בבחי' נס, ארים נסי[73]) לדרגת צדיק[74], במילא לא צריך להגיע לאמירת תחנון ותשובה על ענינים הפכיים, אלא ישנה אז התשובה באופן ד"לאתבא צדיקיא בתיובתא"[75] (התשובה היא על כך שיכל לעשות את עבודתו באופן נעלה יותר).

וחודש ניסן נותן תוספת כח לכל יהודי ומגביהו עוד יותר למעלה, שאע"פ שמעמדו ומצבו עד עתה הי' גבוה, הוא מתעלה לדרגת נס (למעלה מטבע העולם לגמרי), ויש לו בכח לראות את הנסים של הקב"ה מסביבו.

כפי שרואים זאת במיוחד אצל בנ"י אלו שיוצאים (ביציאת מצרים) ממדינה ההיא, שמבלי הבט על הנסיונות שהם עברו ולחלק מהם לא הי' שייכות גלוי' עם לימוד התורה וקיום המצוות, הרי ריבוי מהם הגיעו לארץ הקודש, ויש להם שייכות לתומ"צ בפועל, גם עי"ז שעוזרים לעוד יהודי בזה,

---

62) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

63) תבוא כט, ג.

64) שם, ב.

65) ולהעיר שכבר עברו ארבעים שנה מעת הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר בשנת ה'שי"ת, כמדובר כמ"פ.

66) תהלים צה, י.

67) שם, יא.

68) פרש"י שם.

69) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.

70) ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שס. תרנ"ב ס"ע ג. ועוד.

71) ובנוגע להחדשים בינתיים יש לומר – שגם בצדיק ובעל תשובה יש כמה דרגות (צדיק גמור, שאינו גמור. תשובה מיראה, תשובה מאהבה. וכיו"ב). או שהם כנגד הדרגות בעבודת הבינוני. ואכ"מ.

72) לקו"ש חי"ד ס"ע 401 ואילך. חט"ו ע' 546. ועוד.

73) ישעי' מט, כב. וראה ברכה י"א ניסן שנה זו ס"ט. וש"נ.

74) ולהעיר מהשייכות למזמור צדי"ק בתהלים, שמתחילים לומר בחודש ניסן שנה זו. וראה ה"פתיחה" לקובץ י"א ניסן – שנת הצדי"ק ס"ה ואילך.

75) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ועוד.

עד שהם עצמם – וילדיהם – נעשים לומדי תורה ומקיימי מצוות בהידור;

ואפילו אלו שלע"ע התיישבו, מסיבות שונות ומשונות, במדינות אחרות, הם עוד יבואו גם לארץ הקודש, כנ"ל. ועוד וגם זה עיקר – שהם כולם באים ל"ארץ הקודש" וב"ירושלים עיר הקודש" ברוחניות "יראה שלם", שלימות היראה[76].

כפי שרואים זאת בגלוי בקיום מצות המילה[77], שמקיימים זאת עכשיו אצל כו"כ מאחינו בני ישראל ממדינה ההיא (שלא קיימו זאת מצד הנסיונות והקשיים), עד שהם מבקשים שלא יעכבו זאת ומיד להכניסם בבריתו של אברהם אבינו, "אחד הי' אברהם"[78].

ח. ועוד והוא העיקר: שמהשמחה והשירה[79] על הנסים הגלוים שקורים עכשיו, נבוא תיכף ומיד ממש ל"נודה לך שיר חדש על גאולתנו", בגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהיו הנסים והנפלאות הגדולים ביותר, "אראנו נפלאות" (נפלאות – אפילו בערד לנסים ביציאת מצרים),

וכל בנ"י, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[80], בכל מקום שהם – בין מהמדינה ההיא, ובין מאלו שלע"ע התיישבו במדינות אחרות – נלך, "וארו עם ענני שמיא"[81] (ע"ד שטסים במטוס, אבל עוד יותר מהר) – לארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי.

ומזרזים זאת עוד יותר עי"ז שעושים כל אחד לשליח מצוה לצדקה (ובהוספה מדילי'), ד"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"[82]. ובפרט בבית הכנסת ובית המדרש ובית מעשים טובים – בית משולש – של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. והקיצו ורננו שוכני עפר[83], והוא וכל בני ביתו נשמות בגוף בתוכם, יחד עם כל בנ"י מכל הדורות,

ולוקחים לארץ הקודש את ביהכנ"ס וביהמ"ד וכל בתי כנסיות ובתי מדרשות[84],

ועוד והוא העיקר: לא עכבן אפילו כהרף עין[85], יראה אל אלקים בציון[86], בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו.

---

76) ב"ר פנ"ו, י. תוד"ה הר – תענית טז, א. לקו"ת ר"ה ס, ב.

77) ולהעיר מהשייכות דמילה לענין שמיני (שקורין פ' שמיני שמונה פעמים בשנה זו, כנ"ל בפנים) – שמילה (גם שאינה בזמנה) קשורה עם "למנצח על השמינית" (ראה לקו"ת תזריע כ, ד ואילך).

78) יחזקאל לג, כד. וראה רמב"ם ריש הל' ע"ז.

79) וע"ד שבנ"י אמרו שירת הים על הנס דקרי"ס וטביעת מצרים בים (ובאריכות הפרטים). ואומרים שירת הים בכל יום בתפלה – טור או"ח סנ"א. שו"ע אדה"ז שם ס"א. – וראה זח"ב נד, ב.

80) בא יו"ד, ט.

81) דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.

82) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).

83) ישעי' כו, יט.

84) מגילה כט, א.

85) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

86) תהלים פד, ח.

המשך ביאור למס' סוטה ליום העשירי לעומר עמ' ב

מִתַּחְתָּיו, ולכן לא יכל לחתוך שערות ראשו כיון שהיה נופל בשאול.

הגמרא מוסיפה לבאר את המשך הפסוקים האמורים במות אבשלום. כאשר הודיעו לדוד אודות מות בנו, נאמר בפסוק "**וַיִּרְגַּז** – ויחרד, **הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר** – על עליית שער העיר, **וַיֵּבְךְּ, וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי [אַבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ** – הלוואי והייתי אני מת במקומך, **אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי**". ונאמר עוד שם, "**וְהַמֶּלֶךְ לָאט** – כיסה **אֶת פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ בְּקוֹל גָּדוֹל, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי**", שואלת הגמרא, **הָנֵי תְּמַנְיָא** "**בְּנִי**" – שמונת הפעמים שאמר דוד את המילה "בני", **לְמָה** - מדוע אמרם.

ומישבת, **שִׁבְעָה** – שבע פעמים, **דְּאַסְקִיהּ** – שהעלהו דוד על ידי כך **מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵּיהִנֹּם, וְאִידָךְ** – והפעם הנוספת, **אִיכָּא דְּאָמְרִי דְּקָרִיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ** - שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, ועל ידי אמירתו "בני" קירב דוד את ראשו לגופו. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי** – שעל ידי כך הביאו לעולם הבא.

נאמר בפסוק, "**וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיִּצֶּב לוֹ בְּחַיָּיו** את מצבת אשר בעמק המלך וגו'", שואלת הגמרא, **מַאי** "**לָקַח**", **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח** אבשלום **מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ**. וממשיכה הגמרא לדרוש לפי זה את סוף הפסוק, "**אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וְגו'**", **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא**, "בעמק המלך" היינו **בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם,**

בס"ד. שיחת אור ליום ועש"ק פ' שמיני, כ"ח ניסן ה'תנש"א.

– לאחרי תפלת ערבית –

א. בעמדנו ב"יום זכאי"[1] (בכלל, ובפרט) בנוגע להענין הכי עיקרי דגאולה האמיתית והשלימה,

— מצד כו"כ ענינים: כללות השנה, כללות החודש וכללות השבוע, וגם היום הפרטי בחודש והיום הפרטי בשבוע, כולל ובמיוחד מצד ענינו של היום והשבוע בספירת העומר, "מצוה[2] למימני יומי ומצוה למימני שבועי"[3] —

יש לעורר ולהזכיר ולהדגיש עוד הפעם ע"ד גמר ושלימות מעשינו ועבודתינו להבאת הגאולה האמיתית והשלימה, כדלקמן.

ב. ובהקדם הזכרת מעלת הזמן ("יום זכאי") בשייכות להגאולה, ולכל לראש — מצד כללות השנה:

דובר כמ"פ במשך השנה ע"ד הר"ת דהשנה כפי שנקבע ונקרא בפי בנ"י: "הי' תהא שנת נפלאות אראנו" [נו"ן (ר"ת "נפלאות") לפני האל"ף (ר"ת "אראנו") — כבכתיבת זמני שטרות שצריכים לכתוב העשיריות (נו"ן) לפני היחידות[4] (אל"ף)], או הי' תהא שנת אראנו נפלאות [אל"ף (ר"ת "אראנו") לפני הנו"ן (ר"ת "נפלאות") — כלשון הכתוב[5] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"], ושניהם גם יחד.

וההסברה בזה:

"נפלאות" (כשלעצמם) — יכולים להיות גם באופן שאינם נראים בגלוי, כמארז"ל[6] שישנם נסים ש"אפילו בעל הנס (ועאכו"כ אחרים) אינו מכיר בניסו", ועד"ז בנוגע ל"נפלאות" שלמעלה מ"נסים". ואדרבה: יתכן שלא יראו ה"נפלאות" מצד גודל מעלתם (למעלה מנסים) — כמ"ש[7] "לעושה נפלאות גדולות לבדו", שלהיותם "נפלאות גדולות", לכן, "הוא לבדו יודע שהוא נס, אבל בעל הנס אינו מכיר בניסו"[8].

וההוספה ד"אראנו" — שה"נפלאות" נראים בגלוי בראי' מוחשית לעיני בשר ("אראנו" כפשוטו[9]), כיון שהקב"ה מראה ה"נפלאות" ("אראנו"), כלומר, ראיית הנפלאות היא (לא בגלל שאינם "נפלאות גדולות" ח"ו, אלא) בגלל ההשתדלות וההתעסקות דהקב"ה בכבודו ובעצמו שבכחו וביכלתו להראות גם "נפלאות גדולות" ש"הוא לבדו יודע שהוא נס".

ויש להוסיף ע"פ הדיוק בלשון הכתוב "אראנו (נפלאות)", בלשון נסתר, ולא בלשון נוכח ("אראך")[10] — שמורה על דרגא נעלית יותר באלקות שהיא באופן נסתר. וכיון שראיית הנפלאות היא מצד דרגא נעלית יותר באלקות, "אראנו" דייקא, באים גם ה"נפלאות גדולות" ש"הוא לבדו יודע שהוא נס" בראי' מוחשית לעיני בשר[11].

ובזה גופא — ב' סדרים: הסדר מצד מציאות העולם (כתיבת שטרות) — "נפלאות אראנו" — כי, מצד מציאות העולם (מלמטה למעלה) ה"ז "נפלאות" שלמעלה מגילוי, והתגלותם היא ע"י פעולה מיוחדת ד"אראנו". והסדר מצד התורה (לשון הכתוב) — "אראנו נפלאות" — שמלכתחילה ישנו הגילוי ("אראנו") ד"נפלאות" שלמעלה מגדרי העולם (מלמעלה למטה).

ויש בזה מה שאין בזה: ב"אראנו נפלאות" (מלמעלה למטה) — מתגלית דרגא נעלית יותר

---

1) ראה תענית כט, א. ערכין יא, ב. וראה גם פרש"י עה"ת בהעלותך ט, ז. תצא כב, ח.

2) מנחות סו, א.

3) ויש לומר, שמצד החשיבות המיוחדת ד"יומי" ו"שבועי" בנוגע לספירת העומר, נוסף הדגשה יתירה גם בכללות ענינו של היום והשבוע (מצד הבריאה). ובפרט בקביעות שנה זו שפסח חל בשבת, והתחלת ספירת העומר במוצאי שבת, שאז השבתות הן תמימות כימי בראשית (כדלקמן ס"ה), שבזה מודגשת ההשפעה ההדדית שבין ימי ספה"ע וימי בראשית (כמדובר בארוכה בהתוועדות דאחרון של פסח).

4) ראה שו"ע אה"ע סקכ"ו ס"ה ובנ"כ.

5) מיכה ז, טו.

6) נדה לא, א.

7) תהלים קלו, ד.

8) פרש"י נדה שם.

9) "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א. וש"נ).

10) ראה זח"ב נד, סע"א: "אראך מבעי לי'".

11) להעיר מהמבואר באוה"ת (נ"ך עה"פ (ע' תפז). ובארוכה ביהל אור ס"ע קנג ואילך) השייכות ד"אראנו נפלאות" ל"נפלאות גדולות לבדו", עיי"ש.

באלקות, אבל הגילוי הוא (בעיקר) מלמעלה, ולא מצד גדרי התחתון (עולם); וב"נפלאות אראנו" — ה"ז מצד גדרי התחתון, אבל לא מתגלית דרגת האלקות שלמעלה לגמרי מהעולם.

והשלימות האמיתית היא בצירוף שניהם גם יחד ("נפלאות אראנו" ו"אראנו נפלאות") — שמתגלית דרגת האלקות שלמעלה לגמרי מהעולם, וביחד עם זה, נמשכת וחודרת ונעשית מצד גדרי העולם.

ולכל לראש ובעיקר — התגלות הנפלאות שאודותם מדובר בכתוב — "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", התגלות הנפלאות[12] דגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ג. ובשנה זו עצמה — נוסף עוד יותר מצד כללות החודש והיום בחודש, כללות השבוע והיום בשבוע:

חודש ניסן הוא "חודש של גאולה"[13], שבו היתה היציאה (גאולה) ממצרים ("ימי צאתך מארץ מצרים"), ובו תהי' הגאולה העתידה ("אראנו נפלאות"), כמארז"ל[14] "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל".

ובחודש ניסן עצמו — הלילה ש(באמצע ו)מחבר יום כ"ז ניסן ויום כ"ח ניסן:

כ"ז (ניסן) — אותיות "זך" (ע"ד "שמן זית זך"[15]), מלשון בהירות — מורה ומדגיש הגילוי ("אראנו") ד"ניסן" (גאולה).

ויש להוסיף בנוגע למעלת מספר כ"ז — ט' פעמים ג', היינו, שענינו של ניסן (גאולה) הוא באופן של שילוש משולש ד"חזקה" ("בתלת זימני הוי חזקה"[16]), ג' פעמים ג' — ג' פעמים, ע"ד המדובר כמ"פ בנוגע לכללות השנה (שמודגש בה ענין הגאולה), שהתחלתה וראשיתה בג' ימים רצופים של קדושה, שחוזרים ונשנים (בחו"ל) ג' פעמים (בר"ה, בסוכות, ובשמע"צ ושמח"ת).

וכ"ח (ניסן) — אותיות "כח" — מורה ומדגיש החוזק והתוקף דניסן (גאולה), כולל ובמיוחד — בפשטות — (נתינת) ה"כח" להבאת הגאולה בפועל ממש.

והוספה יתירה — מצד ענינו של כללות השבוע והיום בשבוע:

כללות השבוע — פרשת שמיני[17], ש"שמיני" קשור עם ענין הגאולה[18]. ובשבוע דפרשת שמיני עצמו — השבוע השלישי דפרשת שמיני, "חזקה" בהענין ד"שמיני".

והיום בשבוע — ערב שבת[19] שבו[20] קורין פרשת שמיני כולה, ובקביעות שנה זו קורין "ויהי ביום השמיני" בפעם השמינית — שמיני שבשמיני (גאולה שבגאולה — תכלית השלימות בגאולה).

ד. ויש להוסיף במעלת היום — מצד הקשר והשייכות להימים הבאים[21]:

מכ"ח ניסן באים לכ"ט ניסן — ערב ראש חודש (אייר[22]), שנקרא "יום כיפור קטן"[23] — מעין ודוגמת ענינו של יוהכ"פ, "יום חתונתו" (יום הכיפורים שניתנו בו לוחות אחרונות)[24], ששלימותו בהגאולה העתידה שאז יהיו הנישואין דכנס"י והקב"ה[25].

וממנו באים לראש חודש, מולד הלבנה,

---

12) "נפלאות" — גם בערך להנסים ונפלאות דיצי"מ (ראה אוה"ת נ"ך שם. וש"נ).

13) שמו"ר פט"ו, יא.

14) ר"ה יא, רע"א שמו"ר שם.

15) ר"פ תצוה אמור כד, ב.

16) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.

17) בחו"ל (המקום שבו נמצאים לעת־עתה (בזמן הגלות) רוב מנין ורוב בנין דבנ"י). ובאה"ק — בשבוע שמתברך מפרשת שמיני.

18) כמארז"ל (ערכין יג, ב) "כינור.. של ימות המשיח שמונה".

19) להעיר, שבשיעור חומש דיום הששי מדובר אודות ד' החיות טמאות שרומזים לד' מלכיות (גלויות) שיתבטלו בגאולה העתידה (ראה ויק"ר סוף פרשתנו).

20) ביום השבת — בציבור, ובערב שבת — ביחיד, שנים מקרא ואחד תרגום (טושו"ע ואדה"ז או"ח סרפ"ה). ולהעיר, שמנהג נשיאי חב"ד להתחיל שמו"ת (פרשת או שתים) בליל ששי ("היום יום" ד' טבת).

21) ובהדגשה יתירה בנדו"ד מצד ימי השבוע — ששבת שייך לערב שבת ("מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"), והימים שלאחרי השבת שייכים לשבת, ובמילא גם לערב שבת.

22) ר"ת אברהם יצחק יעקב ורחל (מאו"א א, פד. ועוד) — ד' רגלי המרכבה, שבזה מודגש במיוחד העילוי דרגל הרביעי (דהמרכבה), שקשור עם דוד (זח"א רמח, ב. ועוד) — דוד מלכא משיחא.

23) פר"ח לאו"ח סתי"ז (מהרמ"ק) של"ה (קכ, ב. קעט, א. ועוד). יעב"ץ בסידורו. ועוד. וראה אוה"ת בא ע' רנג. וראה גם נ"כ חאו"ח שם.

24) תענית כו, ב ובפרש"י. שם ל, ב.

25) שמו"ר ספט"ו.

ודוגמתו בישראל (שדומין ללבנה ומונין ללבנה[26]) — "שהם עתידים להתחדש כמותה"[27], בהגאולה העתידה. ובנדו"ד שר"ח הוא ב' ימים — באים מיום ראשון דר"ח ליום שני דר"ח (שבו מתחיל מנין ימי החודש[28]), שבזה מודגש ענין הגאולה שבר"ח באופן כפול[29].

ומעלה יתירה בקביעות שנה זו שערב ראש חודש חל ביום השבת[30]:

כשערב ר"ח חל בשבת — מקדימים הענינים ד"יום כיפור קטן" (ששייכים לערב ר"ח) להימים שלפני השבת[31] (כיון שביום השבת אין אומרים תחנון), וביום השבת, ערב ר"ח ממש, ישנה רק עבודה של שמחה — "וביום שמחתכם אלו השבתות"[32].

ועוד ועיקר: כשערב ר"ח חל בשבת מודגש בו ענין הגאולה גם מצד ענינו של יום השבת — מעין ודוגמת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[33].

ומ(יום ב' ד)ראש חודש, א' אייר, באים לב' אייר — יום הולדתו של אדמו"ר מהר"ש:

מקובל אצל חסידים הפתגם ע"ד מעלת יום הולדתו בספירת "תפארת שבתפארת"[34]. וענין זה קשור גם עם הנהגתו המיוחדת באופן ד"לכתחילה אריבער", כפתגמו המפורסם[35]: "די וועלט זאָגט אַז ווען מען קען ניט אַרונטער גייט מען אַריבער, און איך זאָג אַז מ'דאַרף לכתחילה אַריבער" (העולם סבור שכשאי־אפשר ללכת מלמטה הולכים מלמעלה, ואני סבור — אומר ומורה אדמו"ר מהר"ש — שמלכתחילה צריך ללכת מלמעלה).

26) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך.

27) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

28) שהרי יום א' דר"ח נמנה ליום הל' דהחודש שלפניו (שו"ע אה"ע סקכ"ו ס"ו).

29) ולהעיר ש"כפל" עצמו שייך לגאולה (ראה פרדר"א פמ"ח. ועוד. ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל).

30) כמודגש בהפטורת היום — "מחר חודש".

31) להעיר מהשקו"ט בנוגע לדחיית ה"יום כיפור קטן" ליום חמישי (ראה פר"ח שבהערה 23). — ובזה מודגשת יותר השייכות דערב ר"ח ליום זה.

32) ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד.

33) תמיד בסופה.

34) "היום יום" ב' אייר. ובכ"מ.

35) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תריז. ועוד.

ועי"פ הסדר ד"לכתחילה אריבער" — ה"ז פועל גם מלמפרע, היינו, שכל הענינים דהימים שלפנ"ז (החל מיום כ"ז ניסן) נעשים "מלכתחילה אריבער" ובאופן ד"תפארת שבתפארת".

ה. ומעלה נוספת — מצד ימי הספירה:

התוכן דימי הספירה, הימים שבין חג הפסח ("זמן מתן תורתנו") לחג השבועות ("זמן מתן תורתנו"), יציאת מצרים בשביל קבלת התורה, הוא — היציאה מהגלות[36] אל (הגאולה, שאז תהי') השלימות דמתן־תורה[37], "תורה חדשה[38] מאתי תצא"[39].

ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו שפסח חל בשבת — כדאיתא במדרש[40] "שבע שבתות תמימות תהיינה, אימתי הן תמימות.. כשיבוא פסח בשבת ויתחילו לספור במוצאי שבת, שאז השבתות הן תמימות", "שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת"[41], היינו, שהענין ד"תמימות" הוא בשלימות נעלית יותר[42], תמימות שבתמימות — גם ענין הגאולה שבימי הספירה הוא בשלימות נעלית יותר.

ומעלה מיוחדת בהספירה הפרטית דימים אלה[43]:

בנוגע לספירת הימים — באים מהספירה דיום י"ב לעומר (כ"ז ניסן), כנגד י"ב שבטים (השלימות דכלל ישראל שתהי' בהגאולה העתידה), להספירה דיום י"ג לעומר (כ"ח ניסן), הגימטריא ד"אחד"[44]

36) ש"כל המלכיות (גלויות) נקראו ע"ש מצרים כו'" (ויק"ר שבהערה 19).

37) להעיר, שבמתן־תורה (ביום החמישים לספה"ע) מתגלה שער הנו"ן (ראה לקו"ת במדבר יו"ד, ד ואילך. ובכ"מ), ר"ת "נפלאות", ורומז לנו"ן פלאות (זח"א רסא, רע"ב).

38) וכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא" (זח"ב קסא, רע"ב. ועוד), ה"ז פועל גם בהעולם — "השמים החדשים והארץ החדשה" (ישעי' סו, כב), ועאכו"כ החידוש בישראל (שבשבילם נברא העולם) — "כן יעמוד זרעכם ושמכם" (ישעי' שם. וראה לקו"ת בסופו).

39) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

40) פסדר"כ פ"ח. פס"ר פי"ח. קה"ר פ"א, ג. ראב"ן ספ"ו. ראבי"ה פסחים סתקכ"ו. רוקח סרצ"ה (הובא במ"כ לקה"ר שם).

41) פרש"י מנחות סה, רע"ב.

42) ראה לקו"ש חכ"ב ע' 145.

43) להעיר, שבשיעור הרמב"ם דערב שבת לומדים דיני ספה"ע (הל' תמידין ומוספין ספ"ז).

44) להעיר, ש"יבא (שילה)" — ביאת משיח — בגימטריא "אחד" (שיחת אחש"פ תרצ"ט. לקו"ש חי"א ע' 8).

("ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"[45]), וממנו באים להספירה דיום י"ד לעומר (ערב ר"ח), שרומז לג' הידות[46] ("חזקה" בענין ה"יד", "בחוזק יד"[47]) — "יד חזקה"[48], "יד רמה"[49], "יד הגדולה"[50] (שנאמרו בנוגע להגאולה ממצרים), וממנו באים להספירה דיום ט"ו לעומר, שרומז ושייך לשלימות הלבנה ("קיימא סיהרא באשלמותא"[51]), ודוגמתו בישראל שעתידים להתחדש כמותה (כנ"ל ס"ד).

ו. ע"פ האמור לעיל ע"ד הדגשת ענין הגאולה (במיוחד) בזמן זה — מתעוררת תמיהה הכי גדולה: היתכן שמבלי הבט על כל הענינים – עדיין לא פעלו ביאת משיח צדקנו בפועל ממש?!... דבר שאינו מובן כלל וכלל!

ותמיהה נוספת — שמתאספים עשרה (וכו"כ עשיריות) מישראל ביחד, ובזמן זכאי בנוגע להגאולה, ואעפ"כ, אינם מרעישים לפעול ביאת המשיח תיכף ומיד, ולא מופרך אצלם, רחמנא ליצלן, שמשיח לא יבוא בלילה זה, וגם מחר לא יבוא משיח צדקנו, וגם מחרתיים לא יבוא משיח צדקנו, רחמנא ליצלן!!

גם כשצועקים "עד מתי" — ה"ז מפני הציווי כו', ואילו היו מתכוונים ומבקשים וצועקים באמת, בודאי ובודאי שמשיח כבר הי' בא!!

מה עוד יכולני לעשות כדי שכל בנ"י ירעישו ויצעקו באמת ויפעלו להביא את המשיח בפועל, לאחרי שכל מה שנעשה עד עתה, לא הועיל, והראי', שנמצאים עדיין בגלות, ועוד ועיקר — בגלות פנימי בעניני עבודת השם.

הדבר היחידי שיכולני לעשות — למסור הענין אליכם: עשו כל אשר ביכלתכם — ענינים שהם באופן דאורות דתוהו, אבל, בכלים דתיקון — להביא בפועל את משיח צדקנו תיכף ומיד ממש!

ויה"ר שסוכ"ס ימצאו עשרה מישראל ש"יתעקשו" שהם מוכרחים לפעול אצל הקב"ה, ובודאי יפעלו אצל הקב"ה — כמ"ש[52] "כי עם קשה עורף הוא (למעליותא[53], ולכן) וסלחת לעוונו ולחטאתנו ונחלתנו" — להביא בפועל את הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש[54].

ז. וכדי למהר ולזרז עוד יותר ע"י הפעולה שלי — אוסיף ואתן לכאו"א מכם שליחות־מצוה ליתן לצדקה, ו"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"[55].

ואני את שלי עשיתי, ומכאן ולהבא תעשו אתם כל אשר ביכלתכם.

ויה"ר שימצא מכם אחד, שנים, שלשה, שיטכסו עצה מה לעשות וכיצד לעשות, ועוד והוא העיקר — שיפעלו שתהי' הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש, תיכף ומיד ממש, ומתוך שמחה וטוב לבב.

---

45) זכרי' יד, ט.
46) ראה לקו"ת נשא כא, ב ואילך. ובכ"מ.
47) בא יג, ג. יד. טז.
48) שם, ט.
49) בשלח יד, ח.
50) שם, לא.
51) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר פט"ו, כו.
52) תשא לד, ט.
53) ראה שמו"ר ספמ"ב. הובא בתו"א מג"א קכג, סע"ב. לקו"ת בלק סז, ד.
54) להעיר, שהפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" הוא תשובת הקב"ה לתפלת הנביא על הגאולה (רד"ק ומצו"ד עה"פ).
55) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

המשך ביאור למס' סוטה ליום השמיני לעומר עמ' ב

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי אוֹמֵר מִנַּיִן – מה המקור לדבר שֶׁבְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, ומשיב, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה'. שואלת הברייתא, אֵין לִי אֶלָּא סְאָה – עבירה גדולה, מִנַּיִן לְרִבּוֹת תַּרְקַב – חצי סאה וְחֵצִי תַּרְקַב, קַב וַחֲצִי קַב, רוֹבַע וַחֲצִי רוֹבַע, תּוֹמֶן וְעוּכְלָא – משקלות קטנים יותר, מִנַּיִן שגם על עברות קטנות מעניש ה' באותה מדה. ומשיבה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל מָאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ' ונלמד מ'כל' שאפילו מדה קטנה. שואלת הברייתא, וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל – שאם לא נפרעו מהאדם על חטאו, לא ויתרו לו אלא מצטרף לחשבון בעתיד. ומשיבה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן' – חטא לחטא מצטרף לחשבון שיבוא.

ממשיכה הברייתא, וְכֵן מָצִינוּ בְּסוֹטָה שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמְּדָדָה, בָּהּ מָדְדוּ לָהּ – שנענשה לפי הדרך שחטאה. הִיא עָמְדָה עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ לֵירָאוֹת לוֹ – להראות לו, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַעֲמִידָהּ עַל שַׁעַר נִקְנוֹר שבו היו מנוולים אותה וּמַרְאָה קְלוֹנָהּ לַכֹּל. הִיא פָּרְסָה לוֹ – בעבורו, להתנאות בפניו, סוּדָרִין נָאִין עַל רֹאשָׁהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן נוֹטֵל כִּפָּה – צעיף המכסה את ראשה מֵעַל רֹאשָׁהּ, וּמְנִיחוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ. הִיא קִשְׁטָה לוֹ פָּנֶיהָ, לְפִיכָךְ

בס"ד. משיחת ש"פ שמיני, מבה"ח וער"ח אייר ה'תנש"א.

תרגום מאידית

א. השבת סיימו בפעם השמינית לקרוא את פרשת שמיני השנה — כפי שהודגש כבר כמ"פ בשבועות האחרונות, שהשנה קוראים את פרשת שמיני ("ויהי ביום השמיני") שמונה פעמים[1], שבזה יש מעלה — כפתגם הידוע[2]: שמיני שמונה שמינה — שנה שקוראים בה (פרשת) שמיני, שמונה — פעמים, תהי' שמינה, שנה "שמינה" מליאה בגשמיות וברוחניות.

שזה מתאים עם כללות פעולת שנה זו — שבנ"י נתנו לה את הסימן והשם "הי' תהא שנת נפלאות אראנו" — שנה שמסתמנת בזה שהיא "שמינה" ומליאה עם נסים ונפלאות מהקב"ה שקורים לעיני כולם, (גם) כהכנה לנסים ונפלאות של הגאולה האמיתית והשלימה שבאה תיכף ומיד ממש, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[3] — כמדובר וכמודגש פעמים רבות במשך השנה, ובפרט בחודש ניסן, מלשון נס[4] ו"נסי נסים"[5].

נוסף על כך שבת זו היא גם:

(א) שבת הראשונה אחרי פסח, שמתחילים לומר[6] וללמוד[7] פרקי אבות בשנה זו (בשבתות שבין פסח ועצרת[8]), מתחיל עם "משה קיבל תורה מסיני כו'"[9].

(ב) השבת האחרונה של חודש ניסן השנה (שנת אראנו נפלאות), ועוד יותר — הסיום של חודש ניסן (ד"הכל הולך אחר החיתום"[10]), כיון ששבת זו היא ערב ראש חודש אייר[11], "מחר חודש".

(ג) הסיום של השבוע השלם השני של ספירת העומר ("ארבעה עשר יום שהם שני שבועות לעומר"), כפי מעלת הקביעות דשנה זו, שספירת העומר מתחילה "ממחרת השבת"[12] כפשוטו (כיון שיום הראשון של פסח חל בשבת), שזה פועל עילוי בענין ותמימות דספירת העומר — ככתוב במדרש[13]: "שבע שבתות תמימות תהיינה[12], אימתי הן תמימות.. כשיבוא פסח בשבת ויתחילו לספור במוצאי שבת, שאז השבתות הן תמימות", "שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת"[14].

וכיון שבקביעות שנה זו באים יחד כל הענינים בשבת זו — (א) קריאת שמיני בפעם השמינית, (ב) מחר חודש, (ג) סיום שבוע השני דספירת העומר, (ד) התחלת אמירת ולימוד פרקי אבות — צריך לומר (כיון שהכל הוא בהשגחה פרטית[15]) שיש ביניהם שייכות, ועוד ועיקר — שייכות עם הענין ד"אראנו נפלאות". וכדלקמן.

ב. העילוי של "שמיני שמונה שמינה" — דורש הסברה:

"שמיני" הוא (גם) מלשון שומן (כידוע הפירוש[16] ב"ביום השמיני עצרת"[17]). ובהיותה

---

1) במנחת שבת הגדול, בשני וחמישי בשבוע שלפני חג בפסח, במנחת שבת דיום ראשון דחג הפסח, ובמנחת שבת דאחרון של פסח, ובשני וחמישי שלאחרי הפסח, ובשבת זו.

2) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 297. ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 395. ע' 413 ואילך.

3) מיכה ז, טו.

4) ראה מדרש לקח טוב עה"פ בא יב, ב: ניסן שבו נעשו נסים לישראל. וראה ברכות נו, א ובפרש"י שם.

5) ברכות נז, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.

6) כמ"ש אדה"ז בסידורו (במקומו) "נוהגין לומר פרקי אבות". ועד"ז הוא באבודרהם סוף סדר ימי העומר ("לקרות"). ועוד. וכ"ה הלשון ("לומר") בטואו"ח סרצ"ב (בנוגע לאמירת פרק"א בכל שבת).

7) ראה ספר הפרדס לרש"י (בפירוש התפלות). סידור רע"ג (בנוגע לכל שבת).

8) אבודרהם וסידור אדה"ז שם. ועוד — נסמן בספר "בין פסח לשבועות" פרק ה סכ"ח סק"ב (ע' קנט). — "ויש נוהגין כך כל שבתות הקיץ" — סידור אדה"ז שם. ועוד — נסמן בספר הנ"ל שם סק"א (ס"ע קנח).

9) אבות פ"א מ"א.

10) ברכות יב, א.

11) שמזה מובן, דגם יום המחרת (א' דר"ח), עם היותו נמנה ליום הל' דחודש ניסן (ראה שו"ע אה"ע סקכ"ו ס"ו) — שייך (גם) לחודש אייר.

12) אמור כג, טו.

13) פסדר"כ פ"ח. פס"ר פי"ח. קה"ר פ"א, ג. ראב"ן ספ"ו. ראבי"ה פסחים סתקכ"ו. רוקח סרצ"ה (הובא במ"כ לקה"ר שם). — וראה בארוכה לקו"ש חי"ב ע' 96 ואילך. חכ"ב ע' 145. שיחת אחש"פ שנה זו ס"ב ואילך.

14) פרש"י ד"ה חמשים יום — מנחות סה, ריש ע"ב.

15) כש"ט הוספות סקי"ט ואילך. וש"נ.

16) לקו"א להה"מ סי' רס (סח, סע"ב). או"ת להה"מ צה, ב. אוה"ת שמע"צ ע' א'תתיז. סה"מ תרצ"ו ע' 41. וש"נ.

17) פינחס כט, לה.

פרשה בתורה, שממנה נמשכת הוראה ונתינת כח על כל השנה, מובן, שמקריאת פ' שמיני (אפילו פעם אחת) נמשך "שמינה" (שומן) על כל השנה.

נשאלת השאלה: מכיון ש"שמיני" עצמו ענינו שומן – איזה חידוש עיקרי נוסף בזה ע"י מספר הקריאות (אותה פרשה ואותו ענין של) שמיני שמונה פעמים[18], שדוקא אז אומרים שתהי' שנה "שמינה"?!

קריאת שמיני שמונה פעמים אכן מוסיפה הדגשה בענין של "שמונה" (שמינה), אבל מלשון הפתגם משמע, ש(בשנה של) "שמיני שמונה" (קוראים שמיני שמונה פעמים) יש בה חידוש לגבי שאר השנים (לא רק תוספת הדגשה) – ש(דוקא השנה הזאת תהי') "שמינה"[19].

ג. ויש לומר הביאור בזה:

תוכנו דהעילוי המיוחד של "ויהי ביום השמיני" (יום "שמיני למילואים"[20]), הוא בכך שביום זה התחילה השראת השכינה במשכן – "היום ה' נראה אליכם, להשרות שכינתו במעשה ידיכם"[21], עד ש"וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם"[22].

והכח ע"ז בא (גם) עי"ז שהי' זה ביום השמיני[23]:

עניני העולם (גם שלימות העולם) מסודרים במספר שבע. העולם נברא בשבעת ימי בראשית (ששת ימי הבריאה, ושבת שהכניסה מנוחה בעולם[24], שלימות הבריאה) – שבעת ימי ההיקף, שבהם מסודרים זמן העולם וכללות סדר השתלשלות (שבעת ימי הבנין, שבע מדות), כיון שמספר שבעה מורה על האור האלקי שמתלבש בבריאה; "שמיני" מורה על האור האלקי שלמעלה מהתלבשות בעולם, בחי' שומר את ההיקף שלמעלה מסדר השתלשלות.

ולכן "ביום השמיני" היתה השראת השכינה במשכן: הגם שאף לפני זה היו ריבוי פרטי עבודות בשבעת ימי המילואים, אעפ"כ הי' זה קשור עם גילוי אלקות שהוא בערך להבריאה, לא הי' בזה עדיין הענין לפעול את ה"ושכנתי בתוכם"[25], גילוי השכינה במשכן; דוקא ביום השמיני (ש"מספר זה מיוחד אליו ית'"[26]) נפעל גילוי האלקות שלמעלה מהבריאה בהמשכן – "היום ה' נראה אליכם, להשרות שכינתו במעשה ידיכם".

וזוהי גם השייכות ד"שמיני" עם "שמינה" (שמיני מלשון שומן) – כי ההמשכה באופן ד"שומן" – יותר מע"ד הרגיל מצד גדרי העולם – באה דוקא משמיני, שלמעלה מסדר השתלשלות.

ד. תכלית הכוונה היא, שגם האור שלמעלה מהשתלשלות ("שמיני") לא ישאר בהבדלה מהעולם, אלא שיומשך בגילוי בעולם, באופן שהעולם, מצד גדרי עצמו, יקלוט את הגילוי.

זאת אומרת, שישאר החיבור דשני הענינים: הגילוי שלמעלה ממדידה והגבלה, שבזה ישנה המעלה שזה למעלה מהגבלות העולם – במדידה והגבלה, שבזה ישנה המעלה שהמקבל נעשה כלי לזה לקבל ולקלוט את הגילוי בפנימיות; נעשה החיבור דבלי גבול וגבול.

[ויתירה מזו: סדר העבודה בזה הוא מלמטה למעלה, שמהמדידה והגבלה דעולם, מגיעים גם ל(קליטת ה)אור שלמעלה מגדרי העולם, כדלקמן ס"ו)].

וזהו תוכן החידוש דגילוי האלקות במשכן ומקדש [ובתכלית השלימות – כפי שיהי' בבית המקדש השלישי] – כפי שנפעל "ביום השמיני" – "(ועשו לי מקדש) ושכנתי בתוכם"[25], השראת וגילוי השכינה, שלמעלה מגדרי העולם ("לי"), במשכן הגשמי, ב"מעשה ידיכם". ומהמשכן ה"ז

---

18) היינו: באם היו קורין פרשה אחרת ח' פעמים – הי' בזה החידוש של שמונה (שומן), אבל בפ' שמיני הרי הענין דשומן הוא התוכן של פרשה זו (שמיני) עצמה.

19) אלא שענין זה נמשך (לא רק בחדשי שנה זו, עד פ' שמיני דשנה הבאה, אלא) גם בשנים שלאח"ז, עד לפעם הבאה שתבוא קביעות שקורין שמיני שמונה (ואז, תהי' ההמשכה באופן נעלה עוד יותר כו'). וע"ד המבואר בלקו"ת (ברכה צח, ב) ש"מכל רגל ויו"ט הי' נמשך.. עד הרגל הבא לאחריו".

20) פרש"י ריש פרשתנו.

21) פרשתנו ט, ד ובפרש"י.

22) שם, כד.

23) בהבא להלן ראה כלי יקר ריש פרשתנו. שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט – הובאו ונתבארו בד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח (ע' רסט ואילך). תש"ד (ע' 191 ואילך). תש"ה (ע' 167 ואילך). ועוד. וראה גם לקו"ש חי"ז ע' 93 ואילך. מכתב י"א ניסן שנה זו. ועוד.

24) כמארז"ל "מה הי' העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה" (פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). וראה ב"ר פ"י, ט ובמ"כ שם).

25) תרומה כה, ח.

26) כלי יקר שם.

נמשך בכל העולם (ממנו אורה יוצאה לכל העולם[27]).

וכפי שהי' בגלוי בארון (שהוא "עיקר החפץ במשכן"[28]) — ש"מקום ארון אינו מן המדה"[29]: אע"פ שהארון (שבו היו מונחים שני לוחות הברית[30], הכוללים כל התורה כולה, שאורייתא וקוב"ה כולא חד[31]) הוא למעלה ממדידה והגבלה, "אינו מן המדה", מ"מ הי' למקום הארון מדה מסויימת ("אמתיים וחצי ארכו גו'"[32]), והמקום הי' "אינו מן המדה" — המעלה דבלי גבול ביחד עם המעלה דגבול (שיכול להתפס בגדרי התחתון).

ועד"ז הרי זה מתבטא בעבודתו של יהודי: בכללות ישנם שני אופני וסדרי עבודה — עבודה בצמצום ובמדידה והגבלה (דקדושה), ועבודה שלמעלה ממדידה והגבלה. ויש בזה מה שאין בזה: העבודה במדידה והגבלה היא בערך לדרגת האדם, שיעשה כלי לקלוט אלקות בפנימיות מציאותו. והעבודה שלמעלה ממדידה והגבלה ("בכל מאדך"[33]) היא כלי לקבל אלקות שלמעלה מהגבלת האדם ("מאד" האמיתי); והשלימות היא בחיבור שני הענינים בעבודת האדם: הן בעבודתו שלמעלה מהגבלה ישנה המעלה שזה נמשך בכלי בפנימיות, והן בעבודתו שבהגבלה ישנה המעלה ד"בכל מאדך".

ה. עפ"ז יובן העילוי ד"שמיני שמונה" (קריאת שמיני שמונה פעמים), שאז ה"ז "שמינה":

החילוק בין "שמיני" ו"שמונה" הוא: "שמיני" הוא מספר סידורי, שבא אמנם לאחר שבעה שקדמו לו, אבל זוהי מציאות שמינית — נפרדת, שהיא מובדלת בערך מהשבעה שקדמו לו. "שמיני" אינו לגמרי ענין לעצמו, אלא יש לו שייכות (ובא בהמשך) לשבעה (ויתירה מזו: שמיני שייך דוקא לאח"ז שישנם קודם לכן שבעה); אבל לאחר שבא בגילוי ה(יום וה)ענין השמיני, ה"ז (גם) מציאות נפרדת, שנבדלת מהשבעה. [וכפי שהוא בנדו"ד — "ויהי ביום השמיני", יום השמיני למילואים, שבא לאחר שבעת ימי המילואים, אבל זהו יום נפרד, יום שמיני, שמובדל ונעלה מהימים הקודמים — היום השמיני הוא היום שבו הי' חידוש הכי עיקרי, השראת השכינה במשכן].

"שמונה" — הוא מספר הכולל, הוא כולל את כל השבעה יחדיו, גם את השבעה שקדמו לו[34]. שמונה פירושו שיש לנו את כל השמונה יחד. ואדרבה: יום זה מעלה את כולם ל(דרגא ד)שמונה, שכל הענינים (גם השבעה הראשונים) הם חלק מ"שמונה".

ועפ"ז יש לומר ש"שמיני" ו"שמונה" ביחד מרמזים גם על הכח לחבר את שני הענינים הנ"ל בגילוי אלקות במשכן — בלי גבול וגבול: בכדי שיהי' החיבור דגבול ובלי גבול (עולם ולמעלה מעולם), צריך להיות בבלי גבול (דרגא השמינית) עצמו שני הענינים. וזהו החילוק בין "שמיני" ו"שמונה": "שמיני" הוא (בעיקר) הענין דבלי גבול[35], ו"שמונה" הוא כפי שבלי גבול כולל בעצמו את ה(מעלה ד)גבול (שבעה). "שמיני" קאי בעיקר על הגילוי שלמעלה מהשתלשלות (שומר את ההיקף), ו"שמונה" מדגיש איך שהגילוי (שלמעלה מהשתלשלות) כולל ונמשך גם בשבעת ימי הבנין דסדר השתלשלות, בכל פרט ופרט, — א', ב', ג', ד', ה', ו' ז' ואח"כ ח' — כפי שכולם מתעלים ונעשים "שמונה".

וזהו החידוש דשנה זו שבה "שמיני שמונה" — ש"שמיני" נמצא (גם) באופן ד"שמונה", קוראים את "שמיני" שמונה פעמים: כאשר קוראים את פ' שמיני רק פעם אחת (או אפילו שלש פעמים) וכיו"ב, ה"ז מורה בעיקר על הגילוי דשמיני שלמעלה מעולם (מחולק מהשבעה); אבל כאשר קוראים אותה שמונה פעמים, פעם אחת, פעם שני', פעם שלישית וכו' עד — פעם שמינית (בשבת

27) ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה. וראה גם רש"י כת"י מנחות פו, ב.

28) רמב"ן ר"פ תרומה.

29) יומא כא, א. וש"נ.

30) ראה שבת פז, א. הובא בפרש"י עה"פ תשא לב, יט. ועוד.

31) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה הנסמן במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רפה. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). לקו"ת נצבים מו, ב. ועוד.

32) תרומה כה, יו"ד.

33) ואתחנן ו, ה. וראה תו"א מקץ לט, ג־ד. דרמ"צ קכג, ב. קמ, ב. קס, ב. סה"מ תר"ס ע' קח. וראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבת ה' — בכל לבבך, נפשך ומאדך ס"ד. וש"נ.

34) ע"ד האופן דספירת העומר שהספירה היא לא במספר סידורי (יום שני, יום שלישי וכו'), אלא במספר הכולל (גם הימים שלפניו) — "היום שני ימים", "שלשה ימים" וכו'. וראה תו"א מקץ לד, ב. סהמ"צ להצ"צ כח, א.

35) אלא שב"שמיני" גופא נכללת גם השייכות לגבול, כי שמיני בא בהמשך להענינים של שביעי.

זו), ושמונה כולל את כולם (גם השבעה) — הרי אז בא בגלוי הגילוי ד"שמיני" גם בכאו"א מהם — ובכולם — שבעה פרטים (דרגות) בהבריאה, ואח"כ בתכלית השלימות — בפעם השמינית (שדוקא אז קוראים (גם) את כל הפרשה כולה), באופן שישנה השלימות ד"שמיני" שמונה פעמים — המעלה ד"שמיני" בכל אחד ביחד עם המעלה ד"שמונה", שכולל גם את השבעה[36].

ולכן נעשה עי"ז — "שמינה", שנה "שמינה": השלימות האמיתית דשומן היא דוקא כאשר ישנו החיבור ד"שמיני" ו"שמונה", "שמיני" באופן ד"שמונה", בלי גבול וגבול — שמורה על כך שזה בא מהעצם (שלמעלה מבל"ג ומגבול), שזהו ענין השומן (ושמן), התמצית[37] דכל הענינים, שחודר בכל הפרטים ופרטי פרטים — כידוע ששומן "מפעפע בכולו"[38].

ו. ענין נוסף בזה:

האופן שבו מגיעים ובאים לגילוי ד"שמיני" (שלמעלה מהגבלת העולם) — הוא דוקא ע"י העבודה מלמטה למעלה במדידה והגבלה דעולם, בשבעה דרגות — א', ב', ג', ד', ה', ו', ז', עד שמגיעים לשמונה [וכפי שהוא בפשטות — ששמונה בא דוקא עי"ז שלפניו ישנם שבעה]. והטעם לזה — כיון שדוקא ע"י העבודה במדידה והגבלה נעשים כלי לקלוט גילויים נעלים יותר, עד לגילוי דשמיני ושמונה. שמזה מובן שהעבודה במדידה והגבלה קשורה (בשרשה) עם דרגא נעלית ביותר (למעלה משרש הבל"ג).

וע"ד "מקום ארון אינו מן המדה": ה"אינו מן המדה" בא דוקא עי"ז שלארון היתה מדה. אילו לא הי' הארון במדה המסויימת שנתפרשה בתורה, לא היתה קדושת הארון בשלימות, שהיא כאשר ציווה ה' את משה[39].

36) וראה לקו"ש ח"ז ע' 297, שח' פעמים ויהי ביום השמיני הוא בדוגמת המשכת הבינה (על־ידי תק"ש) בכל הגבולין (לקו"ת ד"ה להבין כו' יו"ט של ר"ה ס"ה — נז. ב ואילך), ב' בחי' דשער הנו"ן (לקו"ת ד"ה מעט תוס' ביאור על ענין וספרתם), ובכללות הוא מה שבבינה גופא הוא ג"ר — ולא ז"ת — שכללותם הוא ספירת הבינה וכידוע בענין ותבוא בעדי עדים קה"ק (לקו"ת ד"ה אלה פקודי).

37) ראה אוה"ת בלק ע' תתקכו.

38) יו"ד סק"ה ס"ה. וראה חולין צז, רע"א. וראה גם שיחת ערב פסח שנה זו ס"ד.

39) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 186.

דוגמא לדבר בקיום המצוות — במצות מעשר (ש"מפריש אחד מעשרה מן הנשאר"[40]): הדין במעשר הוא ש"אין מעשרין באומד אלא במדה או במשקל או במנין"[41] [לא כבתרומה, ש"אין תורמין תרומה זו לא במדה ולא במשקל ולא במנין[42].. אלא אומד ומפריש בדעתו כו'"[43]] ויתירה מזה במעשר בהמה (ש"מצות עשה להפריש אחד מעשרה כו'"[43], שחלק מגוף פעולת המצוה הוא המנין: "מונין א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט', והיוצא עשירי.. אומר הרי זה מעשר"[44], וכמ"ש[45] "העשירי יהי' קדש לה'").

ז.א. הגילוי ד"עשירי יהי' קדש", "קדש מלה בגרמי'"[46], שהוא בהבדלה ושלא בערך (גרמי') לכל הענינים — מגיעים דוקא ע"י מנין (עבודת) האדם[47], "מונין א' ב'.. ט'".

וי"ל שעד"ז הוא גם בנוגע ל"ויהי ביום השמיני", שהגילוי דשמיני בא לאחרי שבעת ימי המילואים. וכל זה הוא בגלוי ובהדגשה בשנה זו שבה "שמיני שמונה", קוראים את פ' שמיני שמונה פעמים, פעם אחר פעם עד (שסופרים) שמונה פעמים[48], שאז ישנו בפועל ובגילוי "שמיני שמונה".

ובאופן שישנה המעלה דקריאת פ' שמיני בכל השמונה פעמים — ובפרטיות: פעם הראשון — המעלה דפתיחת והתחלת הענין דקריאת "ויהי ביום השמיני" בשנה זו; פעם השני — המעלה דכפליים לתושי'[49]; פעם השלישי — מעלת החזקה[50]

40) רמב"ם ריש הל' מעשר.

41) רמב"ם שם פ"א הי"ד. ומקורו מאבות פ"א (הפרק דשבת זו) מט"ז: ואל תרבה לעשר אומדות (כמצויין בכס"מ לרמב"ם שם). — השקו"ט והדיעות בזה, ראה בארוכה תויו"ט לאבות שם.

42) תרומות פ"א מ"ז.

43) רמב"ם הל' תרומות פ"ג ה"ד. וראה גם ביצה יג, ריש ע"ב. וש"נ. ירושלמי תרומות שם ה"ד.

44) רמב"ם הל' בכורות רפ"ו.

45) משנה בכורות נח, ב — לדעת ת"ק. וכ"ה ההלכה — רמב"ם הל' בכורות רפ"ז.

46) בחוקותי כז, לב. זח"ג צד, ב. וראה סידור עם דא"ח ר, ג ואילך. ועוד.

47) ראה לקו"ש ח"ז ע' 362 ואילך. חי"ז ע' 333. וש"נ.

48) משא"כ בקריאת פ' שמיני עצמה (פעם אחת וכיו"ב) — אף שיום השמיני בא לאחרי ובהמשך העבודה בשבעת ימי המילואים — עיקר ההדגשה היא על מעלת יום המיוחד דיום השמיני (ולא כ"כ ההמשך להשבעה שקדמו), כנ"ל בפנים.

49) ל' הכתוב — איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

50) "בתלת זימני הוי חזקה" (ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ).

[שהיא בהדגשה בכלל בשנה זו, כמדובר לעיל[51]; פעם הרביעי — כנגד ד' רגלי הכסא שלמעלה והשולחן, וד' רגלי המרכבה, שעי"ז נעשה קיום חזק בעמידת השולחן[52]; פעם החמישי — כנגד בחי' "החמישית לפרעה"[53], ש"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"[54]; פעם הששי — [נוסף על החזקה (שלשה) בכפליים, גם —] שלימות הבריאה (שנבראה בששת ימים); פעם השביעי — המעלה ושלימות ד"מנוחה" שמתוספת בשלימות העולם (ביום השביעי[24]), באופן שישנה השלימות דכל שבעת ימי בראשית (שבהם מתסדר סדר ההשתלשלות, כנ"ל ס"ג); עד לשלימות בפעם השמיני — שלמעלה מסדר השתלשלות, כנ"ל בארוכה.

ולהוסיף, ששמיני (בכללות) כולל גם תשיעי ועשירי[55]; ולכן, משמיני באים מיד לאח"ז לתשיעי, ג' פעמים חזקה, ותשיעי נעשה הכנה הכי קרובה — תיכף ומיד בלי הפסק — להעשירי יהי' קדש [משא"כ הדרגות שלפנ"ז, מא' עד ח', אע"פ שמהם נעשה עשירי, מ"מ יש ביניהם הפסק], כולל השלימות דגאולה הקשורה עם עשירי, כדלקמן סעיף יא.

ז. הכח להמשיך את השכינה למטה "ביום השמיני" בא דוקא ע"י משה רבינו[56], ע"י תפלתו "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו[57], יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם"[58] — כיון שמשה, בהיות בו שני הענינים דבלי גבול וגבול[59], הוא הממוצע המחבר "בין ה' וביניכם"[60], שנותן כח להמשיך אלקות שלמעלה מעולם בעולם (כפי שזה הי' במשכן).

וכמודגש בהתחלת פרקי אבות (שמתחילים ללמוד בשבת פ' שמיני, כנ"ל ס"א) — "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'": משה הוא מקבל התורה מהקב"ה בעצמו ("ומסרה וכו'", והמשנה ממשיכה למנות את סדר המסורה דקבלת התורה מדור לדור[61]), ועל ידיו — מגיעה התורה לכל יהודי ולכל בנ"י ("תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"[62])

וע"י תורה (שקיבל משה מסיני) — חכמתו ורצונו של הקב"ה[63], ואורייתא וקוב"ה כולא חד — ארון הברית עם השם — נעשית השראת השכינה (אלקות שלמעלה מהבריאה) במשכן; וע"י התורה — יש בכחו של יהודי להמשיך אלקות בעולם, עד גם אלקות שלמעלה מהבריאה.

וכחו של משה לכך בא מזה ש"משה קיבל תורה מסיני" (כידוע הדיוק[64] שנאמר "מסיני" ולא "מהקב"ה" וכיו"ב[65]) — כיון ש"סיני" הוא "מכיך מכל טורייא", ומשה קבל תורה "מסיני", הוא למד "מסיני", שהי' בתכלית הביטול, "מכיך מכל טורייא"[66], בכל מקום שהי' ענין כלשהו דגבהות (אפילו) דקדושה — הי' הוא "מכיך" מזה, "עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"[67]; ובהיותו בטל בתכלית להקב"ה הי' בכחו להיות "קיבל תורה מסיני", מקבל האמיתי, שנעשה ממוצע המחבר למסור את תורתו של הקב"ה לבנ"י.

ח. ובפרטיות יותר — יש לומר שענין זה (החיבור דבל"ג וגבול) מרומז גם בשמו של משה [תיבה הראשונה שבמשנה וכל המסכתא: "משה קיבל תורה כו'"]:

משה הוא ר"ת "משה שמאי הלל"[68], כנגד ג' הקוים, קו הימין (חסד), קו השמאל (גבורה) וקו

---

51) ראה מכתב י"א ניסן שנה זו. ועוד.

52) ראה צפע"נ עה"ת ר"פ ויצא (ממו"נ ח"ב פי"ט). וראה לקו"ש חי"ז ע' 202 ואילך. חי"ח ע' 322 ואילך. ועוד.

53) מקץ מז, כד.

54) זח"א רי, א.

55) כידוע שבינה כולל הג"ר. קדש הקדשים (ראה לעיל הערה 36).

56) ולהעיר שמשה — שהוריד השכינה למטה בארץ — הוא דור השביעי (שהש"ר רפ"ה), וכל השביעין חביבין (כפי שמוסיף בהמשך ההילולא רד"ה באתי לגני ה'שי"ת). וזהו ע"ד משנת"ל בפנים שגילוי בחי' שמיני הוא דוקא ע"י העבודה דשבעה.

57) תהלים צדי"ק, יז.

58) פרש"י פרשתנו ט, כג. וראה גם פרש"י פקודי לט, מג. פרש"י עה"פ תהלים שם. וראה תו"ש עה"פ פקודי שם (אות לד). וש"נ.

59) ראה שיחת ש"פ צו, שבת הגדול שנה זו ס"ו ואילך.

60) ואתחנן ה, ה.

61) ובפרטיות — ארבעים דורות (כמבואר ומפורט בהקדמת הרמב"ם לספרו היד).

62) ברכה לג, ד.

63) ראה תניא פ"ה.

64) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 277. ביאורים לפרקי אבות ע' 12 ואילך.

65) שהרי הפירוש "מסיני" הוא — "ממי שנגלה בסיני" (פי' הרע"ב. הובא בפי' התויו"ט).

66) מדרש תהלים סח, יז.

67) בהעלותך יב, ג.

68) ראה מגלה עמוקות אופן עד.

האמצעי (תפארת): שמאי והלל הם כנגד ב' הקוים דשמאל וימין שבתורה ("מימינו אש דת למו"[69]), שלכן הרי בית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים, "אלו אוסרים ואלו מתירין אלו פוסלים ואלו מכשירין"[70] כידוע[71]; ומשה הוא כנגד קו האמצעי, שכולל ומחבר את שני הקוים[72].

השרש דבלי גבול וגבול למעלה הוא — חסד וגבורה[73] [ובזה גופא — חסד וגבורה שבתורה, "מימינו אש דת למו"]: מחסד נמשכת ההשפעה שלמעלה ממדידה והגבלה, ומגבורה (וצמצום) — השפעה מצומצמת, לפי הגבלת וכלי המקבלים; ומשה — קו האמצעי (שהוא תכלית הביטול) — כולל ומחבר את שני הקוים (ולכן הסדר הוא שב"משה" באה קודם המ' — ר"ת משה (קו האמצעי) ואח"כ ש"ה, ר"ת שמאי הלל, שמאל וימין[74]).

והכח ע"ז בא מכך שבמשה ישנם שני הענינים — כנרמז בשמו משה ע"ש "כי מן המים משיתיהו"[75]: יחד עם זה שבמשה היתה המעלה דגילוי (חסד) — "משיתיהו" (שעל שם זה בעיקר נקרא "משה"), כשעבד את עבודתו בגילוי (על היבשה), יש בו גם המעלה ד"מן המים (משיתיהו)", גילוי הענינים הנעלמים שבמים — גילוי כח ההעלם וכח הגבול דהקב"ה שנמצא בגבורה, עד בחי' "ישת חושך סתרו"[76], העלם העצמי שלמעלה (שמזה בא ההעלם דעולם)[77], כידוע שמים (מי הים), שמכסים ומסתירים על מה שנמצא בתוך הים, מרמז על כח ההעלם (צמצום) דהקב"ה[78] שמזה בא ההעלם והסתר דטבע העולם שמסתיר על אלקות, טבע מלשון "טובעו (מכוסה ומוסתר) בים סוף"[79]

ואדרבה: השרש דמשה (גם כפי שהוא נמצא בגלוי בעולם) הוא "מן המים", ע"ד המדובר לעיל שדוקא ע"י מדידה והגבלה (ששרשו הוא למעלה משרש הבל"ג) מגיעים גם לקליטת גילוי הבל"ג.

וכיון שאצל משה (קו האמצעי) הי' תכלית הביטול (ע"ד "מכיך מכל טורייא") הרי הוא מגלה את המעלה דשני הקוים, עד שכולל ומחבר אותם — בלי גבול ("שמיני") וגבול ("שמונה") ושניהם יחד, וזה נותן כח להמשיך את השראת השכינה (שלמעלה מעולם) למטה בעולם — הענין ד"שמיני שמונה שמינה".

וממשה נמשך הכח לזה לכל יהודי — ובפרט שבכל אחד מישראל יש בחי' משה שבקרבו[80], שפועלת על עבודתו בפועל (שאצל כל יהודי "יראה מילתא זוטרתי היא"[81]) — כפי שהי' בזמן הקמת המשכן, שתפלת משה פעל הש"תשרה שכינה במעשה ידיכם", "וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם" — ביטול בתכלית (גם ד"פניהם", בחי' פנימיות האדם); ומדור ההוא ה"ז נמשך בכל הדורות, כידוע שכל דור (ובפרט הדור שיצא ממצרים) כולל את כל הדורות שלפניו ושלאחריו[82].

ובפשטות — שממשה נמשך הכח לכל יהודי להיות בבחי' "משה קיבל תורה מסיני", וכמקבל התורה יתאחד הוא (ב"יחוד נפלא כו'"[63]) עם התורה ועם נותן התורה — ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד[83], עד באופן ד"והיו[84] עיניך רואות את

69) ברכה לג, ב. וראה אגה"ק ס"י. סי"ג.
70) משנה יבמות יג, ריש ע"ב.
71) ראה זח"ג (רע"מ) רמה, א. אגה"ק סי"ג. לקו"ת קרח נד, סע"א ואילך. שה"ש מח, ב ואילך. ובכ"מ.
72) אוה"ת קרח ס"ע תשיז.
73) ראה ספר הערכים חב"ד ערך אוא"ס (ד) ס"ד. וש"נ.
74) והטעם שמקדים שמאי להלל (נוסף על מחז"ל שהלל ענוותן הי' ולכן הקדימן (עירובין יג, ב)) — יש לומר, מפני המעלה שבכח הגבול (גבורה) לגבי כח הבלי גבול, כדלקמן.
75) שמות ב, יו"ד.
76) תהלים יח, יב.
77) ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפז. ועוד.
78) וממנו נשתלשל עלמא דאתכסיא, שעל זה קאי "מן המים משיתיהו" של משה, ששרש נשמתו הוא "מן המים", עלמא דאתכסיא. ועלמא דאתגליא נשתלשל מכח הגילוי (חסד) שלמעלה.
79) בשלח טו, ד. וראה שו"ת חכם צבי סי"ח. הובא בלקו"ת ראה כב, ג.
80) תניא רפמ"ב.
81) ברכות לג, ב.
82) שהרי מכיון ש"כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם" (משנה סנהדרין לז, סע"א), ו"בראשית — בשביל ישראל.. שנקראו ראשית" (פרש"י ר"פ בראשית. ובכ"מ), דקאי על כל ישראל שבכל דור ודור — הרי, שקיום העולם במשך כל הדורות היא ע"י עבודתם של בנ"י שבדור שבהווה. וא"כ, עבודת כל דור שייכת וכוללת עבודת כל שאר הדורות.
83) ראה זח"ג עג, א.
84) ישעי' ל, כ.

מוריך"[85] (שמעין זה הי' במ"ת[86]). ועי"ז – תתגלה המעלה דבלי גבול ודגבול ודשניהם יחד.

ט. עפ"ז יובן גם השייכות עם הסיום ד"שני שבועות לעומר" בשבת זו (פ' שמיני):

בסיום ד"שני שבועות לעומר" מסתיים (העבודה ב)שני הקוים דחסד וגבורה (בשבוע הראשון – חסד שבחסד עד מלכות שבחסד, ובשבוע השני – חסד שבגבורה עד מלכות שבגבורה), ז.א. שישנה השלימות דשני הענינים, חסד וגבורה – שבשני קוים אלו ("מימינים ומשמאילים"[87]) מתחלקים בכללות[88] כל הענינים[89], החל מתורה (מימינו אש), "אלו אוסרים ואלו מתירין כו'" (כנ"ל בנוגע להלל ושמאי), ומזה נשתלשל בעולם, ובשרשו למעלה – קו הבלי גבול וקו ההעלם והגבול (כנ"ל).

ובפרטיות – הסיום ד"שני שבועות לעומר" (חסד וגבורה) עם מלכות שבגבורה: נוסף על פירוש הפשוט בזה שמלכות שבגבורה הוא פרט בגבורה – יש בזה גם הרמז[90], שמגבורה מתגלה ענין המלכות – הגילוי ד"ה' ימלוך לעולם ועד"[91], "והי' ה' למלך על כל הארץ גו'"[92], "והיתה לה' המלוכה"[93], בגאולה האמיתית והשלימה; ואדרבה – גילוי מלכותו ית' באופן דגבורה (מלכות שבגבורה) – תגבורת החיות[94], ע"ד הענין ד"מחי' המתים" שבא מבחי' "אתה גבור" (בברכה שני' דתפלה, כנגד גבורה[95]).

זאת אומרת – שבשבת זו (הסיום ד"שמיני שמונה שמינה") מתגלית המעלה שישנה בגבורה (דקדושה), בענין ההעלם והגבול – ענין המלכות – גאולה – שבגבורה[96].

עד שזה מתגלה אפילו בגבורה בפשטות, בהעלם והסתר דעולם בכלל, ודגלות במיוחד – כפי שנמשך מבחי' ישת חושך סתרו. עד שמתגלית המלכות (גאולה) שבגבורה – הגילוי דקץ הגאולה (ולבא לפומא לא גליא[97], שלמעלה מגדר גילוי), וכידוע שע"י הכנסת האל"ף דאלופו של עולם בגלות (גולה) – ע"י "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות" שבזה "תלוי'" הגאולה – נעשה מגלות גופא – גאולה[98]. ואדרבה – כיון שזה בא ע"י ההעלם והסתר דגלות, הרי גילוי הגאולה האמיתית והשלימה הוא באופן דתגבורת החיות, גאולה שאין אחרי' גלות[99], "ה' ימלוך לעולם ועד".

י. עפ"ז יש לומר השייכות דשבת זו עם "מחר חודש" – שבקביעות כזו, כאשר "שמיני שמונה שמינה", והספירה בשבת זו היא הסיום דמלכות שבגבורה (לאחרי שהספירה התחילה "ממחרת השבת" כפשוטו, תמימות שבתמימות ע"ד "שמיני שמונה") – חל שבת זה להיות תמיד בערב ראש חודש אייר:

הענין ד"מחר חודש" מובן מתוכן ההפטורה[100] – "ויאמר לו יהונתן מחר חודש ונפקדת כי יפקד מושבך"[101]: "ונפקדת" הוא "לשון זכרון" ו"יפקד" הוא "לשון חסרון"[102], ו"ונפקדת כי יפקד מושבך" הפירוש הוא[102] – ש"כי", עי"ז ש"יפקד מושבך", "שיהי' מושבך (של דוד) חסרה שאתה יושב בה", יהי' "ונפקדת", "אבי יפקדך (שאול המלך יזכור אותך) וישאל היכן אתה". וזה קשור עם "מחר חודש": בערב ראש חודש נעשה העלם והסתר הלבנה, עד שברגע שלפני המולד לא נשארת אפילו נקודה ("יפקד מושבך" דדוד, מלכות, שרש

85) ולהעיר מדברי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע "אז מען זיצט ביי זיך אין חדר און מען עפענט דעם לקו"ת פילט מען עצמות א"ס" (סה"ש תש"ה ע' 85. ועד"ז סה"ש תש"ג ע' 63), "ידעתיו הייתיו" (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 263).

86) תניא פל"ו (מו, א).

87) לשון הכתוב – דה"א יב, ב.

88) אף שבפרטיות נחלקים לג' קוים (כנ"ל בפנים). ובפרטיות עוד יותר – לד', ה', עשרה, וכיו"ב.

89) ראה ספר הערכים חב"ד שבהערה 73 ס"ז. וש"נ.

90) ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה שער היחוד פמ"ז), שממלכות שבחסד נעשה חסד שבמלכות וכו', וכן בנדו"ד – שממלכות שבגבורה, נעשה גבורה שבמלכות.

91) בשלח טו, יח.

92) זכרי' יד, ט.

93) עובדי' בסופו.

94) ראה תו"א נח ט, ג.

95) ראה אוה"ת לך לך פו, ב. יהל אור ע' קיא.

96) כידוע שלע"ל יהי' גילוי המעלה שבגבורות, ולכן יהי' הלכה כב"ש (מק"מ לזח"א יז, ב. לקו"ת קרח נד, רע"ג).

97) זו"ח בראשית ח, א. מדרש תהלים ט, ב. וראה גם סנהדרין צט, א. – וראה שיחת ש"פ צו תש"נ ס"ה.

98) ראה לקו"ת בהעלותך לה, ג. ועוד.

99) מכילתא עה"פ בשלח טו, ב. תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. ועוד.

100) ולא כדעת האומרים שהשייכות דהפטורה זו לערב ר"ח הוא רק מפני זה שסיפור ההפטורה אירע ב"מחר חודש".

101) ש"א כ, יח.

102) פרש"י עה"פ.

הלבנה), ועי"ז נעשה אח"כ (מחר) חודש, מולד הלבנה מחדש ("ונפקדת")[103].

וזהו ע"ד ענין הנ"ל ד"מלכות שבגבורה"[104]: דוקא ע"י "יפקד מושבך", ההעלם והסתר (דגבורה), נעשה "ונפקדת", זכרון וגילוי ענין המלכות (בית דוד), עד השלימות בזה – דוד מלכא משיחא בגאולה האמיתית והשלימה, שגאולה קשורה עם הענין ד"ונפקדת", כפי שהקב"ה אמר למשה (במצרים)[105] "פקוד פקדתי אתכם", ש"סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים, יעקב אמר[106] ואלקים פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם[107] פקוד יפקוד אלקים אתכם" ("ו"מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך")[108], וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות בגאולה האמיתית והשלימה.

יא. ע"פ הנ"ל מובן גם השייכות דכל ענינים אלו ["שמיני שמונה שמינה", התחלת פרקי אבות, סיום "שני שבועות לעומר", ו"מחר חודש"] עם הגאולה האמיתית והשלימה, שצריכה גם לבוא כבר, ובפרט בעמדנו בשנת הי' תהא שנת אראנו נפלאות, ובה גופא – בסיום חודש ניסן, ובסמוך לכניסה לחודש אייר:

אע"פ שנמצאים בהעלם והסתר דגלות – הרי אדרבה: דוקא עי"ז ש"יפקד מושבך", יהודי (שיש בחי' דוד שבו) אינו נמצא במקום מושבו האמיתי, סמוך על שולחן אביו, בארץ הקודש בירושלים עיר הקודש בביהמ"ק – ודוקא עי"ז נעשה "ונפקדת", שהקב"ה "מתמסר לגמרי" ב"זכירת" בנ"י, "פקוד פקדתי אתכם", וגואל אותם בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו; דוקא ע"י העלם הלבנה (וישראל הדומין ומונין ללבנה[109]) נעשה מולד הלבנה מחדש, "שהם עתידין להתחדש כמותה"[110].

103) ראה ד"ה ויאמר לו יהונתן תשכ"ח (קונטרס ב' אייר שנה זו). וש"נ.

104) ראה ד"ה ויאמר הנ"ל בסופו, שע"י "יפקד מושבך" עצמו נעשה "ונפקדת" – גילוי מעלת הגוף (שלמעלה משרש הנשמה).

105) שמות ג, יז.

106) ויחי נ, כד.

107) שם, כה.

108) פרש"י שמות שם, יח.

109) סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. זח"א רלו, ב.

110) נוסח קידוש לבנה – סנהדרין מב, א.

ועוד ועיקר: ע"י "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות" מביאים את הגאולה – כי הגם שנמצאים בהעלם והסתר הגלות, עם כל המדידות והגבלות הקשורות בזה (שבאות מבחי' גבורה), דוקא בזה ישנו הכח להביא את הגאולה (מלכות שבגבורה), כנ"ל בארוכה.

וע"ד "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר"[111]. ועד"ז – ע"י העבודה בעוני הגלות, אין עני אלא בדעת, מקבלים את העשירות האמיתית בדעת ועשירות בפשטות – בגאולה האמיתית והשלימה.

ועאכו"כ לאחרי שכבר עברו "ויצאו יד"ח" כל המדידות והגבלות ד"עוני" (בדורות שלפני זה), וכעת ישנה חירות והרחבה בפשטות ממלכות האומות, ויכולים ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף [ולזה נוסף בדורות האחרונים גם הענין ד"עושר" בתורה – ע"י הדפסת והפצת ריבוי ספרים ש(חלקם) היו גנוזים עד עתה].

ומטעם זה (המעלה בעבודה בזמן הגלות) – יהיו גם בגאולה זו שתי המעלות, הן מעלת הגאולה והן מעלת הגלות[112] (המעלה דעבודה מתוך אתכפיא, ומתוך מדידה והגבלה, "מעוני"). וע"ד האמור לעיל בנוגע לשלימות ב"שמיני שמונה שמינה" – החיבור דמעלת הבל"ג ומעלת הגילוי הגבול וההעלם [ועד"ז יהיו אז אראנו נפלאות – הן בטבע והן בנס, כדלקמן].

יב. ומזה ישנה גם הוראה בנוגע לעבודת בנ"י, ובענין שהזמן גרמא – להביא את הגאולה האמיתית והשלימה:

יהודי יכול הרי לטעון: כיון שהוא מדוד ומוגבל, כולל מצד ההגבלות דטבע העולם, וחלק חשוב מהיום הוא עסוק (ע"פ תורה) בדברי רשות אכילה שתי' שינה, ובפרט בזמן הגלות כשישנם כמה מדידות והגבלות והעלמות על עבודת ה' בשלימות וכו' וכו' – אין לו לכאורה אפילו כח לעשות עבודה קטנה יותר, עאכו"כ אין לו כח להביא את הגאולה האמיתית והשלימה?!

אומרים לו – שביאת המשיח תלוי ב"מעשינו

111) אבות פ"ד מ"ט.

112) ועד שנאמר "אודך ה' כי אנפת בי" (ישעי' יב, א).

ועבודתינו כל זמן משך הגלות" דוקא, וכיון שהגאולה עדיין לא הגיעה, ה"ז גופא ראי' שהדבר תלוי ב"מעשינו ועבודתינו" דדורנו זה.

ואדרבה: דוקא ע"י עבודה זו במדידות והגבלות ובהעלם והסתר (שבאה מגבורה) — דוקא בזה טמונים כחות נפלאים, שיש בכחם להביא את הגאולה. וכפס"ד הרמב"ם[113] שע"י מצוה אחת יש בכחו של יהודי ל"הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

וכיון ש"אני נבראתי לשמש את קוני"[114] — כל יהודי, אנשים נשים וטף, ו"איני מבקש כו' אלא לפי כחן"[115] [ולא רק ש"מבקש כו' לפי כחן" אלא שהקב"ה גם מסייע בעבודה זו ו"הקב"ה עוזרו"[116]] — מובן שלכל יהודי יש כחות לעשות את "מעשינו ועבודתינו" לשמש את קונו,

ולעשות זאת בשלימות — לא רק כמסייע ועוזר לזולת, אלא שהוא בעצמו עושה את העבודה, לפום שיעורא דילי', בשלימות; עד שנעשה "שותף להקב"ה" בעבודה זו, ושותף אמיתי אינו רק מסייע וכיו"ב, אלא שהוא שותף בכל הפרטים וענינים ובאחריות הדבר וכו'. — וכל זה הוא בהוספה על כך שיהודי, בהיותו "חלק אלוקה ממעל ממש"[117],

"חלק הוי' עמו"[118], יש לו הכחות הגדולים ביותר לפעול את הענינים הגדולים ביותר. עד שיש לו הציווי "קדושים תהיו כי קדוש אני"[119], וכידוע הפירוש[120] בזה ש"יכול כמוני"[121] בניחותא.

יג. נוסף על כללות כח הנ"ל שיש לכאו"א — מתוסף בכל הנ"ל יותר כח מצד כללות השנה — שנת אראנו נפלאות:

כיון ש"אראנו", הקב"ה בעצמו מראה, נפלאות — הכל מתגלה: הן הנפלאות כפשוטן והן ההנהגה נסית, נסים גלויים ונפלאים, הן הנפלאות שנמצאים (בהסתר) בהנהגה טבעית — כולל כח הפועל בנפעל — כפי שהקב"ה מהוה כל נברא מאין ליש בכל רגע ורגע מחדש[122], באופן נפלא, כיון ש"הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין כו'"[123], עד גם הנפלאות שישנם בהעלם והסתר דעולם וגלות (עד — בחי' ישת חושך סתרו), שדוקא עי"ז נעשה "ונפקדת".

ומעין נסים ונפלאות אלו כבר התחילו לראות עכשיו בשנת אראנו נפלאות (אע"פ שעדיין נמצאים בגלות), ובפרט בחודש אדר, ויתירה מזו — בחודש ניסן, מלשון נס ונסי נסים, וההמשך של זה בחודש אייר.

ובהדגשה — בעמדנו עתה בסוף חודש ניסן, הבא לאחרי חודש אדר, וקרוב ממש לתחלת חודש אייר: חודש אדר קשור בכללות עם נס פורים, שהוא נס המלובש בטבע. ובחודש אדר הרי "תקיף ובריא מזלו" ובריאות היא ברכה בטבע. חודש ניסן קשור עם נסים גלויים שלמעלה מדרך הטבע. ומזה באים לחודש אייר — ר"ת[124] אברהם יצחק יעקב רחל, ד' רגלי המרכבה (גילוי אלקות שלמעלה מעולם), ור"ת[125] "אני ה' רופאך"[126], שהברכה נמשכת בטבע העולם (רופאך), אבל באופן שלמעלה ממדידה והגבלה כיון שהיא באה מ"אני ה'", שבהיותה בעולם ובגלות שבהם שייך מצב של חסרון ("יפקד מושבך") שצריך לרפואה — נעשה "אני ה' רופאך" באופן שמלכתחילה "לא אשים עליך"[126] — החיבור דשתי המעלות: נפלאות בהעלם דטבע ובנסים.

ובפרט ששבת זו היא גם הספירה ד"מלכות שבגבורה", גילוי מלכא משיחא מתוך גבורת הגלות, ושבת פ' שמיני, שבה נפעלת השלימות ד"שמיני שמונה שמינה" — שקשורה במיוחד עם משיח צדקנו — ה"כנור של ימות המשיח" הוא מ"שמונה נימין"[127], כיון שאז יהי' הגילוי דאלקות שלמעלה מעולם, הגאולה מהמדידות והגבלות

113) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
114) משנה ובריתא סוף קידושין.
115) במדב"ר פי"ב, ג.
116) סוכה נב, ב. קידושין ל, ב. וראה תניא פי"ג.
117) תניא רפ"ב.
118) האזינו לב, ט.
119) ר"פ קדושים. וראה פרשתנו יא, מד.
120) מאור עינים עה"פ. וראה אוה"ת ר"פ קדושים. לקו"ש ח"ז ע' 321.
121) תו"כ עה"פ.

122) שעהיוה"א פ"א.
123) אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).
124) מאו"א מערכת א' אות פד. ב"ש לאה"ע סקכ"ו ס"כ. מגלה עמוקות אופן קכא.
125) ראה חי' חת"ס לשבת קמז, ב. שער יששכר (להרה"צ כו' ממונקאטש) מאמר אייר (בשם סה"ק).
126) בשלח טו, כו. וראה צפע"נ לרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב (בסופו).
127) ערכין יג, ב. וש"נ.

דגדרי העולם, וביחד עם זה כפי שזה נמשך בעולם ("שמיני שמונה").

עד שזה מביא מיד את הענין דתשיעי ודעשירי יהי' קדש – השלימות דעשרה בגאולה האמיתית והשלימה ("עלי עשור"[128]), "כנור של עשרה נימין"[127] (שלמעלה מכנור של שמונה נימין).

ובהדגשה יתירה – מצד זה שמיד בתחלת חודש אייר, בב' אייר, חל יום ההולדת של כ"ק אדמו"ר מהר"ש, וידוע הוראתו ונתינת כח שלו בענין "מלכתחילה אריבער"[129] – שהוא דור הששי (מהבעש"ט), חזקה בכפליים, ומזה מגיעים לדור השביעי, דור השמיני, עד דורנו זה – דור התשיעי (ג' פעמים ג' חזקה), שנעשה הכנה קרובה – בלי הפסק כלל – לעשירי יהי' קדש בגאולה האמיתית והשלימה.

יד. ובכל זה מקבל כאו"א תוספת כח מאתפשטותא דמשה שבדורנו[130], כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ובפרט שקראנו היום בבית הכנסת שלו [שהוא בית משולש: של מעשים טובים, תורה, ובעיקר – תפלה], כבכל הבתי־כנסיות שבחו"ל של בנ"י – בפעם השמינית את פ' שמיני, באופן שנעשה "שמיני שמונה שמינה",

ומבית תפלה זה נמשך הכח גם מחוץ לבית זה, עד בכל העולם כולו, גם בפינה נדחת (בגשמיות וברוחניות) בעולם, עד שנעשה "ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים"[131], ביחד עם "מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו"[132], – וכפי שמתקיים מעין זה בזמנים אלו (שנת נסים ושנת אראנו נפלאות) – ה"מקבץ נדחי ישראל" ממדינה ההיא בלי הגבלות (לא כפי שהי' קודם שבכדי לצאת משם היו צריכים ליחוס מיוחד ודרישה מיוחדת), והם מגיעים בארץ ישראל, גם בלי הגבלות (לא כפי שהי' בזמן לפני זה, כידוע ומפורסם) – וזהו מהגילויים שלמעלה ממדידה והגבלה שבאים עוד בסוף זמן הגלות.

טו. ובפשטות:

כל יהודי, אנשים נשים ואפילו טף, יש לו אחריות להוסיף בעבודתו להביא את משיח צדקנו בפועל ממש!

ומזה מובן, שאין מקום כלל שבמקום לפעול בעצמם יסמכו על אחרים או יטילו את העבודה על אחרים – אלא שזו היא העבודה דכל אחד ואחת, כאו"א צריך לעשות בעצמו את העבודה "לשמש את קוני" (לשלשמה "אני נבראתי"), ובודאי שיש לו הכחות ע"ז (כיון ש"איני מבקש כו' אלא לפי כחן" כנ"ל).

ובמה מתבטאת עבודה זו – הרי זה ג"כ בפשטות: בהוספה בתורה ובמצוות, בלימוד התורה – נגלה דתורה ופנימיות התורה, ובקיום המצוות בהידור,

כולל ובמיוחד בענין שהזמן גרמא – קיום המנהג (כמש"כ אדמו"ר הזקן בסידורו) לומר וללמוד פרקי אבות (לאחר תפלת מנחה[133]) בשבתות בין פסח ועצרת, ובכל שבתות הקיץ.

ונוסף על הוספת עצמו בזה – צריכים להשפיע גם על אחרים שיוסיפו [ובפרט אם אצלו (המשפיע) בעצמו הי' חסר קודם בשלימות בקיום עבודתו, צריך הוא הרי להוסיף בזה כפליים לתושי', כולל ע"י השפעה על אחרים בזה], ובכללות העבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה שמביאה במיוחד "אתי מר" דא מלכא משיחא.

וכל זה – מתוך הצפי' והתשוקה וכו' חזקה להגאולה[134] – "אחכה לו בכל יום שיבוא"[135], כפי שאומרים בכל יום בתפלה: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים", ו(בימי החול) – "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח". וכמדובר כמ"פ.

ויה"ר שע"י כל החלטות טובות אלו דבנ"י בכל מקום שהם להוסיף בעבודתם, ועאכו"כ ע"י קיום ההחלטות בפועל – שזה יפעל כבר את פעולתו ומיד, ויביא את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות,

ועוד ועיקר – תיכף ומיד ממש.

---

128) תהלים צב, ד.
129) אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תריז.
130) זח"ג רעג, א.
131) ישעי' נו, ז.
132) שם, ח.

133) ולהעיר מהמנהג המפורסם ללמוד ולחזור חסידות לאחרי תפלת מנחת שבת. אבל מובן, שזהו בהוספה על קיום דברי אדה"ז בסידורו בנוגע אמירת פרקי אבות בשבתות אלו.
134) בל' חז"ל – "צפית לישועה" (שבת לא, סע"א). וראה רמב"ם הל' מלכים רפי"א: "כל מי שאינו מאמין בו (במלך המשיח), או מי שאינו מחכה לביאתו כו'". וראה לקו"ש וישב תשמ"ז בסופו. וש"נ.
135) נוסח "אני מאמין". וראה לקו"ש חכ"ג ע' 394.

לקוטי שיחות פרשת אחרי כרך יז

א.
ביום־הכיפורים על הכהן־הגדול להיות נשוי

בפרשתנו[1] כאשר מסופר על עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים, נאמר: "וכפר בעדו ובעד ביתו". חז"ל דורשים על כך[2]: "ביתו זו אשתו", ולומדים מכך את ההלכה שהכהן הגדול ביום הכיפורים צריך להיות נשוי[3].

החובה שהכהן הגדול יהי' נשוי היא הלכה מיוחדת שנאמרה רק לגבי יום הכיפורים, ולא לגבי השנה כולה.

בכל שאר הימים יכול הכהן הגדול להשתתף בעבודה, ואדרבה: בכל משמרת שהיא, הוא "מקריב חלק בראש"[4], אך שם אינו קיים התנאי שהוא צריך להיות נשוי, כביום הכיפורים[5].

לכאורה, נדרש כאן הסבר: עבודת יום הכיפורים היא נעלית ביותר. יש כאן צירוף של הדרגות הגבוהות ביותר בקדושה, הן במקום, הן בזמן והן בדרגות נשמות ישראל (ובביטוי הידוע: עולם, שנה, נפש[6]): העבודה מתבצעת בקודש הקדשים — המקום המקודש ביותר בעולם; ביום הקדוש (כפי שהוא מכונה בפי כל) — הזמן הקדוש ביותר מן השנה; ועל־ידי הכהן הגדול — הגדול מכל הכהנים, שעליו נאמר[7] "ויבדל... להקדישו קדש קדשים", גדול מהם גם בקדושה, כמו שנאמר: "והכהן הגדול מאחיו... כי אני הוי' מקדשו[8]".

כיצד ייתכן אפוא שדוקא בעבודה זו של יום הכיפורים נדרש, שהכהן הגדול יהי' נשוי?

והתמיהה גדולה יותר: אחת מן ההכנות לעבודת יום הכיפורים היא, כנאמר באותה משנה: "ז' ימים.. מפרישין כהן גדול מביתו", וביחד עם זאת הרי "ביתו (זו אשתו)" הוא תנאי המעכב את עבודתו ביום הכיפורים?!

מכאן מוכח, שבתנאי הדורש את היותו של הכהן הגדול ביום הכיפורים נשוי, טמון ענין מיוחד המוסיף לשלימותו של הכהן הגדול, ולפיכך הוא נדרש ממנו ביום הכיפורים.

ב.
שני האופנים להסבר הלכה זו

את ההלכה דלעיל, שהכהן הגדול ביום הכיפורים צריך להיות נשוי, ניתן להסביר בשתי דרכים:

א) זוהי הלכה לגבי עבודת יום הכיפורים: מפאת חשיבותה ומעלתה של עבודה זו, היא אינה יכולה להתבצע על־ידי כהן סתם, אלא על־ידי כהן גדול, ולא על־ידי כהן גדול סתם, אלא דוקא על־ידי כהן גדול שיש לו המעלה של "ביתו זו אשתו".

ב) זוהי הלכה לגבי הכהן הגדול: ביום הכיפורים צריך הכהן הגדול להיות נעלה ומושלם יותר. כשם שמוצאים אצל כהן גדול בכלל (במשך השנה כולה) דרגות שונות: משוח בשמן המשחה, מרובה בגדים, וכדו'[9], כך צריכה ביום הכיפורים להתווסף אצלו המעלה של "ביתו זו אשתו".

ההבדל בהלכה למעשה בין שתי דעות אלו: ביום הכיפורים מתבצעות גם עבודות הנעשות בכל יום, שאינן קשורות דוקא ליום הכיפורים, כגון: הקרבת התמידים, הקטרת קטורת, הטבת הנרות וכדו', וגם הם נעשות ביום הכיפורים על־ידי הכהן הגדול[10]. אמנם, קדושת יום הכיפורים משפיעה גם על העבודות

---

*) וסיום מסכת יומא ס"ו ואילך.

1) טז, ו. וראה לקמן הערה 14.

2) יומא בתחלתה (במשנה).

3) כי פלוגתת ר"י וחכמים (במשנה שם) הוא רק אם מתקינין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו, אבל לכו"ע צ"ל נשוי (אלא שבתו"י יומא שם (ד"ה שמא) מסתפק אם הוא דין לעיכובא, או שבדיעבד לא מיפסל בכך לעבודה).

4) יומא יד, א (במשנה). יז, ב. וראה צפע"נ הל' מתנ"ע נח, א.

5) אף דמ"ע על כה"ג שישא נערה בתולה כו' (רמב"ם הל' איסו"ב פי"ז הי"ג. ספר המצות מ"ע לח) הרי: א) לכמה דעות (ראה תו"י יומא עג, א. תוס' הרא"ש הוריות יב, א) הרי זה לאו הבא מכלל עשה. וכ"מ ל' הרמב"ם בסהמ"צ שם (מדלא כתב שאם לא נשא בתולה עובר בעשה). ב) גם לפי המשמע מדבריו (בהל' איסו"ב שם. ובהל' כלי המקדש פ"ה ה"י) דהוי קום ועשה [וכדעת הרמב"ן אמור (כא, יג) — ראה קנאת סופרים לסהמ"צ שם, חמד"י שם. ולהעיר מצפע"נ על הרמב"ם איסו"ב שם הי"ד. וראה לשון החינוך מצוה ערב בתחלתה ובסופה] הרי פשוט שזה מ"ע צדדית המוטלת על כה"ג ואי"ז שייכת לעבודה. ולא מצינו שיתחייב להיות "נשוי" אלא ביוהכ"פ. ובחינוך שם: כ"ג שמינוהו ועבד .. כולן מצווין על הבתולה ואסורין באלמנה. וראה לקו"ש ח"ז ע' 319 בדעת הזהר, עיי"ש.

6) אשר על ענין ג' בחי' אלו הוא היסוד של ספר יצירה (אוה"ת יתרו ע' תתטז ואילך).

7) דה"י א כג, יג.

8) אמור כא, י־טו. ובתו"כ עה"פ: להגיד מה גרם (לכל דיני כה"ג שבפרשה שם).

9) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד הי"ב.

10) רמב"ם הל' עבודת יוהכ"פ פ"א ה"ב. וראה נו"כ שם. ומה שהובא בכס"מ דהריטב"א בשם הרמב"ם כ' שאין חובה בכ"ג, כבר כתבו

שאינן מיוחדות ליום הכיפורים, כלשון הגמרא[11] "אהנאי", אך בכל זאת, הן אינן כמו העבודות המיוחדות ליום הכיפורים. לפיכך ניתן לומר, שלפי ההסבר שהחובה שהכהן הגדול יהי' "נשוי" היא לגבי העבודה של יום הכיפורים, הרי יש מקום לומר, שלגבי העבודות שאינן מיוחדות ליום הכיפורים לא חלה על הכהן הגדול חובה להיות נשוי[12].

אך לפי ההסבר השני, שזה לשם שלימותו של הכהן הגדול, הדרושה ביום הכיפורים, יוצא, שחובתו להיות "נשוי" חלה גם לגבי עבודות אחרות, הנעשות על־ידי הכהן הגדול ביום הכיפורים.

לפי זה יוצא שהרמב"ם סובר כדעה השניה, כדבריו[13]: "וכן שאר העבודות של יום זה כגון הקטרת הקטורת של כל יום והטבת הנרות הכל עשוי בכהן גדול נשוי".

ג.
מהי המעלה של "ביתו - זו אשתו"

הדברים יובנו על־ידי הסבר המשנה "וכפר בעדו ובעד ביתו — ביתו זו אשתו". כי לכאורה קשה: אם הכוונה של "ביתו" היא ל"אשתו", מדוע אין התורה אומרת במפורש "וכפר בעדו ובעד אשתו"[14]?

בדרך־כלל מוסברים בתורה שבעל־פה בהרחבה ענינים הכתובים בתורה שבכתב בקיצור — "ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא"[15], אך בענינו גם ההסבר שבתורה שבעל־פה מסתכם במילה אחת "אשתו", ובמקום המילה "ביתו" יכולה היתה להיכתב בתורה עצמה במילה "אשתו"?

אם כן, מוכרחים לומר, לומר שבמילה "ביתו" מתכוונת התורה לענין מסויים ב"אשתו" הרמוז במילה "ביתו". כלומר, אין התורה אומרת כאן רק את ההלכה, שעל הכהן הגדול להיות נשוי, אלא היא גם אומרת, שזה מפני שרק אז יש לו המעלה המיוחדת של אשתו, כפי שהיא מתבטאת במשמעות של "ביתו".

כדי להבין את המעלה של "ביתו זו אשתו", יש להבין תחלה את הנאמר במסכת שבת[16]: "אמר רבי יוסי: מימי לא קריתי לאשתי — אשתי, ולשורי — שורי, אלא לאשתי — ביתי, ולשורי — שדי". רש"י מפרש על כך: "אשתי — ביתי, שהיא עיקר של בית. ולשורי — שדי, שהוא עיקר של שדה דכתיב[17]: ורב תבואות בכח שור".

וקשה להבין: מאמרו זה של רבי יוסי מופיע בסוגיא בהמשכם של מאמרים נוספים של רבי יוסי אודות הנהגות נאותות, וזהירות והידורים[18], ואף לו צריך להיות תוכן דומה. מהי המעלה של דרך התנהגות זו, בכנותו "לאשתי ביתי..."?

ד.
רבי יוסי כינה את "אשתו" לפי התכלית - "ביתו"

ההסבר לכך הוא: בנוהג זה של רבי יוסי מתבטאת דרכו בעבודה הרוחנית, והסתכלותו על הבריאה כולה: הוא אינו רואה רק שיש בעל הבית לבירה זו[19], הוא אינו רואה רק שכל מה שברא הקדוש־ברוך־הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו[20], אלא שבכל ענין הוא רואה את עיקרו ומטרתו, ולא את הדבר עצמו. עד כדי כך, שהוא כינה כל דבר לפי תכליתו בעולם. אצלו לא ייתכן "קריתי לאשתי אשתי", כי הוא אינו רואה "אשתי", אלא "ביתי"[21]: כיוון שהנישואין ("אשתו") הם הכנה לתכלית של קיום מצוות פרו ורבו — הקמת בית בישראל, שבא כתוצאה מן הנישואין, לכן הוא ראה את "אשתי" רק כ"ביתי".

שט"ס וצ"ל הרמב"ן. וראה גם תוד"ה משום יומא כ, סע"ב. אבל "תרומת הדשן סדור המערכה ודשן המזבח" משמע מדברי הרמב"ם (רפ"ד שם) שלא הי' ע"י הכה"ג. ואכ"מ.

11) זבחים צא, א. וראה צפע"נ עה"ת ר"פ קרח.

12) ראה גבורת ארי שם ששקו"ט ביתירה מזו, דאולי קפיד רחמנא שיהי' לו בית בשעת כפרת ביתו דוקא ולא בשעת כפרת שתי שעירים.

13) פ"א שם. ועד"ז בחינוך מצוה קפה.

14) שהרי ב"ביתו" הנאמר כאן [משא"כ דלקמן (פסוק יא) שכולל "אחיו הכהנים" — פרש"י שם ע"פ תו"כ עה"פ. שבועות יג, ב ואילך] אין נכללים בני ביתו של הכה"ג, שהרי לא מצינו תנאי בכה"ג ביוהכ"פ שצריך שיהיו לו בנים כו'. וראה בארוכה גבורת ארי ליומא כאן. ולהעיר מסוטה (מד, א): ובנית ביתך זו אשה.

15) ע"פ תענית ט, א.

16) קיח, ב.

17) משלי יד, ד.

18) ועפ"ז ק"ק מה שפרש"י "לא קריתי לאשתי אשתי — שאף שיחת חולין שלי יש ללמוד הימנו חכמה". ולפ"ז גם מש"כ בחדא"ג שם צ"ע. ובפרט צ"ע מהי הזהירות והמעלה דמימי לא קריתי. — וי"ל דרש"י מוסיף ביאור: מהו הלימוד לאחרים ואיך יבואו להנהגה כזו מצד עצמם. — ראה לקמן הערה 29.

19) ראה ב"ר רפל"ט.

20) אבות ספ"ו.

21) עפ"ז מובנת האריכות: א) מימי לא קריתי לאשתי אשתי, ב) אלא לאשתי ביתי.

[כפי שמוסבר ע״י ה״ראשונים״[22], על השאלה מדוע לא תיקנו ברכה על הקידושין (״אשר קדשנו במצוותיו וציונו לקדש את האשה״) כפי שתיקנו על מצוות אחרות, שזה מפני שהקידושין והנישואין הם הכנה בלבד לעיקר ולמטרה הבאים מאוחר יותר, על־ידי קיום מצוות פרו־ורבו[23]].

בכך שונה היה נוהגו של רבי יוסי מנוהג חבריו:

אצל תנאים אחרים היו ימים שבהם ״קריתי לאשתי אשתי״. הם ראו את הענין של ״אשתו״ כשלעצמו, ללא התכלית של ״ביתי״, ודרך זו אף היא לפי התורה. כפי שנמצאת בתורה ההלכה[24]: ״נקי יהיה לביתו״ (כדי שיוכל להיות ״ושמח את אשתו״ – בשנה הראשונה) החל מיד לאחר הנישואין, לפני הולדת בנים. וכן הציווי ברגלים וכו׳ ״ושמח את אשתו״[25], עד כדי כך שהדבר פוטרו מחובות אחרות; ״איש ואשה זכו שכינה ביניהם״[26], וכן ענינים שונים בכלל בחיי הנישואין של ״איש ואשה״ כשלעצמם, על־פי התורה.

אך דרכו של רבי יוסי היתה שונה: כל חיי הנישואין שלו היו כדי לקיים את הציווי ״פרו ורבו״, להגשים את הכוונה של ״לא תהו בראה לשבת יצרה״[27], והוא ראה בענין של ״אשתו״ כבר מלכתחילה רק את המטרה המאוחרת של ״ביתי״.

[דוגמא לכך נמצאת גם במאמר חז״ל[28]: ״איזהו חכם הרואה את הנולד״, המשמעות הפשוטה שלו היא, שהחכם מבין ויודע בכל ענין מה ״יוולד״ ממנו. אך הפירוש המדוייק יותר הוא: לא כתוב ״יודע את הנולד״ (או ״מבין״ וכדו׳), אלא ״רואה את הנולד״ – יותר מידיעה והבנה: החכם[29] רואה את הנולד בדיוק כשם שאחרים רואים את הקיים, והרי ״אינה דומה שמיעה לראיה״[30] – גם אם השמיעה היא אמיתית ועזה ואף משפיעה על האדם, כפי שמוצאים לגבי יתרו ״שמועה שמע ובא״[31] – בכל זאת, כדי שהוא יוכל לקלוט את הדבר בשלמותו נזקק יתרו לבוא ולראות בעיניו.

וזוהי מעלתו של ה״חכם״, ששכלו עז כל כך, עד שהוא ״רואה את הנולד״ ולא רק ״יודע״ או ״מבין״].

בכך מוסבר גם מדוע מופיע מאמרו של רבי יוסי – ״מימי לא קריתי...״ – מיד לאחר מאמרו ״חמש בעילות בעלתי ונטעתי חמשה ארזים בישראל״, כי המאמר המקדים מראה על תוכנו העיקרי של המאמר שלאחריו: יחסו לענין של ״אשתי״ נבע אך ורק מן המטרה להקים בית בישראל, של ״חמשה ארזים״, ולכן הוא כינה אותה מלכתחילה (״מימי״) בשם המורה על המטרה – ״בית״.

יתר־על־כן: לא רק במין הַמְדַבֵּר, ובבת ישראל בפרט, הוא ראה רק את המטרה, אלא גם ב״חי״ (״שורי״) הוא ראה את התבואות וכו׳. את ״חלקו בעולם״ בכללות. גם בשור הוא ראה רק את מטרת קיומו – ״שדי״ – את הענין של ״ורב תבואות בכח שור״ הבא על־ידי חרישה, זריעה וקצירה בשדה. גם את זאת הוא ראה מראש, לפני התוצאות: ״מימי״ – הוא לא יכול היה לקרוא לשורו ״שורי״, אלא מיד ראה בו את המטרה וכינהו ״שדי״.

ה.
הדרישה מן הכהן הגדול: דרגה של ״ביתו זו אשתו״

מכל האמור לעיל מובנת המעלה הגדולה הדורשת מהכהן הגדול ביום הכיפורים להיות נשוי וזאת דוקא באופן שהוא יראה ב״אשתו״ את הענין של ״ביתו״ – ״ביתו זו אשתו״. בכך נוספת גם בו עצמו[32] השלמות, כדברי חז״ל[33] ״כל מי שאין לו בית אינו אדם״ – על־ידי שיש לו ״בית״ הוא מגיע למעלת ״אדם״[34].

לכן מדייקת התורה ומשתמשת בביטוי ״ביתו״ (ולא ״אשתו״), כדי להדגיש שהכהן הגדול צריך

22) ראה רא״ש כתובות פ״א סי״ב.
23) להעיר מהמד״א (כתובות נט, ב) אין אשה אלא לבנים. ודפליגי עלי׳ י״ל שהוא בנוגע להדיוק ״אלא״.
24) תצא כד, ה. ספהמ״צ מ״ע ריד.
25) ראה ר״ה (ו, ב. וש״נ): אשה בעלה משמחה.
26) סוטה יז, א.
27) ישעי׳ מה, יח.
28) תמיד לב, א.
29) עפ״ז יומתק דיוק רש״י הנ״ל (בהערה 18) ״ללמוד הימנו חכמה״.
30) ראה מכילתא יתרו יט, ט.
31) פרש״י ר״פ יתרו ממכילתא עה״פ. זבחים קטז, א.
32) נוסף על המפורש (יבמות סג, א) כל אדם שאין לו אשה אינו אדם. ובזח״ג (ז, ב. קט, ב. רצו, א) ״פלג גופא״. ועוד: ״ויברך אותם ויקרא את שמם אדם״ הי׳ רק כאשר ״זכר ונקבה בראם״ (בראשית ה, ב. וראה זח״א קסה, א).
33) ראה יבמות שם: וא״ר אלעזר כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם. ובתוד״ה שאין: קרקע לבנות עליו שידור בו.
34) ועפ״ז מובנת שייכות והמשך ב׳ המימרות כל אדם שאין לו אשה – שאין לו קרקע כו׳. וראה בית האוצר מערכת א׳ כלל יד.

להיות שרוי בדרגה של "אשתי – ביתי", כפי שמוסברת בתורה שבעל־פה התנהגותו של רבי יוסי כל ימיו.

וכיוון שהחובה שהכהן הגדול יהי' נשוי ביום הכיפורים איננה סתם חובה, אלא מכילה בתוכה את שלמותו של הכהן הגדול, כדלעיל, לפיכך אין זאת הלכה בעבודה של יום הכיפורים, אלא הלכה לגבי הכהן הגדול, לגבי דרגתו ביום הכיפורים.

ו.
יש קשר בין תחילת המסכת לסופה

כידוע[35], יש קשר בין תחלת מסכת לבין סופה, ולכן נוהגים – ב"הדרן" – למצוא תוכן משותף בין סיום המסכת לתחילתה.

וכך גם בענינינו: לענין של "ביתו זו אשתו" הכלול במשנה הראשונה של מסכת יומא יש קשר עם המשנה האחרונה שבמסכת[36]: "אמר רבי עקיבא[37] אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי[38] מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר[39] וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר[40] מקוה ישראל ה'[41] מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל".

כדי להבין את הקשר, יש לעמוד תחילה על מספר שאלות המתעוררות על דברי רבי עקיבא, והן:

א) לכאורה, מהו חידושו של רבי עקיבא? הן זהו דבר מובן – מאליו, שרק הקדוש־ברוך־הוא הוא המטהר את ישראל מחטאיהם, כמפורש במספר פסוקים בתנ"ך!?

במיוחד קשה הדבר, שהרי בדיוק לפני מאמרו של רבי עקיבא, כתוב במשנה: "דרש ראב"ע: מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו[42] עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו", ומזה שנאמר כאן שהטהרה ביום הכיפורים היא "לפני ה'" מובן שהכפרה באה מאת הקדוש־ברוך־הוא, ומה מוסיפים דברי רבי עקיבא על דברי ראב"ע?

ב) הדבר תמוה אף יותר: לשם מה צריך רבי עקיבא להביא, כהוכחה לכך שהקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל, פסוק מן הנביאים, והוא אינו מסתפק בפסוק מיחזקאל אלא מביא כהוכחה שניה[43] פסוק מירמיהו, בעוד אשר זהו פסוק מפורש בחומש, כמובא בדברי ראב"ע, "...יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו"?

ואדרבה: דוקא בפסוק זה מפורשים שני הפרטים הנידונים במאמרו של רבי עקיבא: (א) "לפני מי אתם מטהרין" – "לפני ה' תטהרו". (ב) "מי מטהר אתכם" – "יכפר... לטהר אתכם"?

אין לומר שרבי עקיבא חולק על ראב"ע וסובר, שהקדוש־ברוך־הוא מכפר גם על עבירות שבין אדם לחבירו אף אם לא ריצה את חבירו, ולכן אינו מביא את ההוכחה מן הפסוק "לפני ה'" תטהרו", כי מן הביטוי "אמר רבי עקיבא", ולא "ורבי עקיבא אומר" מובן, שאין רבי עקיבא חולק[44] על ראב"ע[45], אלא מוסיף על דבריו.

כן אין לומר שרבי עקיבא מוסיף, שלאחר שריצה אדם את חבירו הוא נזקק לטהרה על־ידי אביכם שבשמים, כי, כמוסבר במספר מקומות, הרי גם המצוות שבין אדם לחברו הן בעיקרן מצוות שבין אדם למקום[46], מפני שגם אותן יש לקיים כיוון שהן ציוויי

35) ראה לעיל ע' 144 שוה"ג להערה 31. לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 332 ובהערות שם. וש"נ.

36) פה, ב.

37) ולהעיר משייכות המיוחדת של ר"ע ל"ביתו זו אשתו", כמסופר בדחז"ל (כתובות סג, א) דר"ע תלה לימוד התורה שלו [שהי' באופן נעלה ביותר, (וראה מנחות (כט, ב) דמשה "לא הי' יודע וכו'"), עד ש"כולהו אליבא דר"ע" (סנהדרין פו, א)] באשתו – "שלי ושלכם שלה הוא".

38) כ"ה במשנה שלפנינו בש"ס ובמשניות. ובירושלמי, רי"ף וע"י שם – ומי. וראה שינויי נוסחאות במשניות שם.

39) יחזקאל לו, כה.

40) ירמי' יז, יג.

41) במשניות ליתא תיבת "ה'". והוא כהפסוק בירמי' יד, ח. וראה על הגליון בש"ס שם שמציין דבירושלמי, ובריי"ף ובע"י הוא כבפנים. וכ"ה באוה"ת יוהכ"פ ע' א'תקעו. וראה שינויי נוסחאות במשניות שם.

42) פרשתנו טז, ל.

43) כדלקמן בקושיא הג'.

44) ראה שד"ח כללים (ח"א ע' מט וח"ז ע' א'תעה) וש"נ.

45) ועפ"ז מובן שצ"ע במ"ש ברי"ף לע"י שם, דראב"ע ור"ע פליגי במי שיש לו עבירות שבין אדם לחבירו ולא ריצה את חבירו, האם מעכב הכפרה על עבירות שבין אדם למקום – דראב"ע ס"ל ד"אין יוהכ"פ מכפר" כלל*, ור"ע ס"ל דמ"מ מכפר על עבירות שבין אדם למקום [נוסף על העיקר שמפשטות הל' דראב"ע משמע שהכפרה על עבירות שבין אדם למקום והכפרה על עבירות שבין אדם לחבירו אינן תלויות זב"ז].

46) ראה גם בהנעתק בשוה"ג להערה הקודמת.

*) להעיר מפר"ח סי' תרו בשם מוהר"ש גארמיזאן (ובענ יוסף לע"י כאן מפרש כן דברי הרי"ף שבפנים ההערה): "שהעבירה שבין אדם לחבירו יש בה חלק למקום .. וכ"ז שלא הרצה את חבירו אפי' מה שבין אדם למקום אינו מכפר".

ה׳[47]. ולכן מובן שגם לאחר שהוא מרצה את חברו אין הוא מיטהר לגמרי, אלא הוא נזקק, גם לפי ראב״ע, לטהרת הקדוש־ברוך־הוא, כבמצוות שבין אדם למקום.

דבר זה כבר מודגש בדברי ראב״ע: ״עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה...״, שלאחר הריצוי זקוקים לכפרת יום הכיפורים, שהיא מאת ה׳.

ג) מדוע נזקק רבי עקיבא לשתי הוכחות, והוא משתמש בביטוי ״ואומר״ המורה על כך שאין די בהוכחה הראשונה, כלשון הגמרא[48]: ״מאי ואומר״?

ז.

כפרת יום הכיפורים נובעת ממעלת ישראל

ההסבר לכך הוא: כשם שהוסבר על תחילת המסכת, שמעלת ״ביתו זו אשתו״ איננה תנאי החל על עבודות יום הכיפורים, אלא שלמות של הכהן הגדול עצמו, ולכן אין היא חלה רק על העבודות המיוחדות ליום הכיפורים, אלא לכל העבודות ביום זה, כפסק הרמב״ם,

כך גם לגבי הענין הנידון בסיום המסכת – טהרת יום הכיפורים. מדברי ראב״ע משתמע שיום הכיפורים מכפר, וייתכן שזה מפני היום הזה וקדושתו. על כך מוסיף רבי עקיבא, שיום הכיפורים אינו מכפר רק מפני מעלת היום[49], אלא מפני שאז מתגלה מעלת ישראל – ״אשריכם ישראל״: הכפרה ביום הכיפורים נובעת מן הקשר שבין ישראל לבין ״אביכם שבשמים״[50].

לחידושו זה מביא רבי עקיבא הוכחה מן הפסוק ״וזרקתי עליכם מים טהורים...״, שממנו מוכח שהקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל לא רק ביום הכיפורים, (כי הפסוק דן בזמן הגאולה).

יתר־על־כן: מפסוק זה מובן, שהטהרה האמיתית בגאולה העתידה נובעת מעצם מעלתם של ישראל, שאפילו כשחטאו בָּנַי הם[51], ואפילו לא מחזרתם בתשובה, כפי שנאמר לפני כן[52] ״לא למענכם אני עושה בית ישראל... וזרקתי...״. כלומר, הטהרה איננה מפני קדושת היום (יום הכיפורים), קדושת המקום (עבודה בקודש הקדשים), או היותם במצב של קדושה, אלא מפני עצם מעלת ישראל[53] בכל זמן ובכל מקום.

ולכן יש לומר, שגם ביום הכיפורים טהרת ישראל איננה רק מפני היום המיוחד, אלא מפני מעלת ישראל.

אך פסוק זה אינו מהווה הוכחה מוחלטת לכך שהדבר נובע ממעלת ישראל, מפני שמדובר שם על תקופת הגאולה, עת רצון, וניתן לחשוב שזה בגלל הזמן, כביום הכיפורים. לפיכך מביא רבי עקיבא הוכחה נוספת, מן הפסוק ״מקוה ישראל ה׳״, ששם (א) אין מדובר על עת רצון (ב) מדובר על תקופה שישראל לא היו במצב טוב, ובכל זאת נאמר בפסוק: ״מקוה ישראל ה׳״ – ״מה מקוה... אף הקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל״[54].

ח.

ההבדל בין שני סוגי הטהרה

אך יש להבין: לפי זה די היה בהבאת הפסוק השני ״מקוה ישראל ה׳״, ואין צורך בראשון?

ההסבר לכך הוא: ההבדל בין שני הפסוקים הוא, ש״וזרקתי״ מדבר על אופן טהרה על־ידי ״הזאה״[55], ו״מקוה ישראל״ על טבילה במקוה[56]. מן ההבדלים שבין הזאה לטבילה: א) ״הזאה״ היא ״מן הטהור על הטמא, על־ידי אחר״[57], וטבילה היא ״על־ידי עצמו״. ב) רק הזאה יכולה לטהר מטומאת מת.

וכך הוא גם ברוחניות: טהרה במקוה היא מה שמסוגל יהודי לפעול בכחות עצמו. אך כאשר הוא שרוי בדרגה של טמא מת ר״ל, לא קיים אצלו בגלוי הענין של ״ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים...״[58], הוא נזקק ל״וזרקתי...״ הבא מלמעלה. כלומר, לא מפני עבודתו, אלא מפני עצם הקשר שבינו לבין ה׳ הנשאר תמיד שלם.

לפיכך, כאשר רוצה רבי עקיבא להוכיח שטהרת

---

47) ראה לקו״ש [המתורגם] ח״ב ע׳ 343. ח״ג [המתורגם] ע׳ 142 ואילך. ובכ״מ.

48) ברכות סג, א. וש״נ.

49) ראה גם רי״ף לע״י שם.

50) ראה עד״ז בלחם שמים (להיעב״ץ) יומא כאן (הובא ג״כ ב״לקוטים״ למשניות כאן. וראה לקו״ש ח״ד [המתורגם] ע׳ 124 ואילך).

51) ראה קידושין לו, א. ספרי האזינו לב, ה (ושם משמע דגם ר״י הודה לר״מ). במדב״ר פ״ב, טו. ועוד.

52) יחזקאל שם, כב.

53) וכשצריך לתשובה – י״ל שזהו ע״ד ביאור הרמב״ם (הל׳ גירושין ספ״ב) שמוכרח להיות כופין אותו, אבל רק לבטל את האונס שמבחוץ שתקפו.

54) ראה ג״כ לחם שמים שם.

55) ולהעיר, שגם בנוגע לכה״ג מצינו (בתחילת המסכתא – ח, א) שהיו מזין עליו בד׳ הימים שמפרישין אותו (ולדיעה א׳ – כל יום).

56) ראה גם חדא״ג כאן.

57) חדא״ג כאן.

58) ואתחנן ד, ד.

בני־ישראל נובעת מעצם מעלתם כישראל, הנעלית מהגבלות של זמן, ואינה תלויה במצבם בעבודת ה׳, הוא מביא תחילה את הפסוק ״וזרקתי...״ – טהרה הקשורה לעצם הקשר שלהם עם הקדוש־ברוך־הוא.

אך כיוון שמדובר בפסוק על עת רצון, הוא מצטט את הפסוק השני ״מקוה ישראל ה׳״, שאינו אמור לגבי תקופה מיוחדת, וזה מוכיח גם לגבי הפסוק ״וזרקתי...״, שהדברים אמורים על כל זמן.

בכל זאת ישנה מעלה בפסוק הראשון, ולפיכך הוא הראשון, כי בו מדובר על טהרה הנובעת מעצם הקשר של ישראל לה׳.

ט.

גם הטהרה על־ידי מקוה היא מאת הקב״ה

אם־כי הטהרה הבאה מלמעלה, מצד עצם הקשר, היא בעיקר על־ידי הזאה המטהרת מטומאת מת, בכל זאת יש גם דבר דומה בטהרה במקוה. וזהו חידושו של רבי עקיבא ״מה מקוה... אף הקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל״: גם הטהרה באופן של מקוה נובעת מזה ש״הקדוש־ברוך־הוא[59] מטהר את ישראל״[60].

לפי זה מובן דיוק נוסף בלשונו של רבי עקיבא ״מה מקוה מטהר את הטמאים״, שהרי לכאורה מיותרות המילים ״את הטמאים״, ודי היה ב״מה מקוה מטהר אף הקדוש־ברוך־הוא מטהר...״?

אלא שההסבר לכך הוא: על מקוה נפסק, שהוא מטהר גם ״מקצת״ טומאה. כלומר, גם כאשר יש לאדם טומאה נוספת שהטבילה במקוה אינה יכולה לטהרה, בכל זאת היא מטהרת את האדם מן הטומאה הקלה[61], לפחות.

לכן מדייק רבי עקיבא ואומר ״מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל״[62]: כשם שמקוה מטהר גם את מי שנשאר טמא לאחר הטבילה, טהרה של מקצת טומאה, כך ״הקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל״: אל ליהודי לחשוש שאם חזר בתשובה על חלק מעבירותיו, לא יקבל הקדוש־ברוך־הוא את ״מקצת״ התשובה שלו[63], אלא באותו אופן שהמקוה מטהר את הטמאים גם אם ישארו טמאים, כך מטהר הקדוש־ברוך־הוא את ישראל גם כאשר ישארו טמאים ר״ל בגלל עבירות אחרות[64].

כל זאת אפשרי מפני ש״הקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל״, מפני שגם הטהרה במקוה אינה נובעת מעבודת ישראל, אלא מאת הקדוש־ברוך־הוא – מצד עצם הקשר שבין ישראל לה׳, ולפיכך אין היא מוגבלת:

היא מתקיימת בכל התקופות והמצבים, ואף לאלה שאחרי הטהרה תישארנה עליהם טומאות אחרות – גם לגביהם קיים ״הקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל״.

י.

ההוראה בעבודת ה׳

זוהי ההוראה הנפלאה מדברי רבי עקיבא: בא יהודי אל הקדוש־ברוך־הוא ומבקש: אין לי כח וזמן כדי להתחרט על כל עבירותי, אך יש לי רגעים מספר, ולפיכך אני מתחרט ומתוודה על העבירות המעיקות ביותר. הוא יכול לחשוב שאין הקדוש־ברוך־הוא מקבל תשובה כזאת. אומר רבי עקיבא: לא! ״אשריכם ישראל״: אשרי ישראל, שכאשר הקדוש־ברוך־הוא רואה שיהודי מתקרב אליו, בכל אופן שהוא, הוא מיד מכפר – ״הקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל״.

ואחר־כך מסייע לו הקדוש־ברוך־הוא[65] שיתקיים אצלו ״מצוה גוררת מצוה״[66], והוא יתפטר מכל עבירותיו, עד שהוא מגיע לדרגה גבוהה כל כך של בעל־תשובה, שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם[67].

(משיחת ו׳ תשרי תשל״א)

---

59) להעיר מיהל אור (רשימות לתהלים) ע׳ לו: שבחי׳ מי מטהר אתכם כי מי דא עתיקא המתגלה בבינה ונק׳ מקוה ישראל ד׳ יודין דע״ב הנמשכים בבינה כו׳. וראה ג״כ אוה״ת יוהכ״פ ע׳ א׳תקעח ואילך.

60) ועפ״ז יש לבאר מה שדימו הטבילה דעריוהכ״פ (להדיעה שהיא משום תשובה) ״כגר המתגייר״ (שו״ע אדה״ז סתר״ו סי״ב – ע״פ המהרי״ל (הובא בד״מ שם)) – כי ע״י הטבילה במקוה נטהר האדם (לא רק לפ״ע העבודה והתשובה שלו, כ״א) ״כגר המתגייר״ – שנעשה מציאות חדשה, עי״ז ש״הקב״ה מטהר את ישראל״.

61) משנה ספ״ג דברכות.

62) ראה עד״ז בריר״ף לע״י כאן. וראה גם לחם שמים כאן.

63) אבל להעיר מאגה״ת פ״א: ״שיגמור בלבו כו׳ ולא יעבור עוד כו׳ הן במ״ע הן במל״ת״. וראה בלקו״ב לתניא ח״ב ע׳ נט (אגה״ת עם ליקוט פירושים כו׳ (קה״ת) ע׳ עח). לקו״ש חי״ט ע׳ 394 הערה 20. לקו״ש חל״ב ע׳ 8 ואילך.

64) ועפ״ז יובן ההמשך של דברי ר״ע לדרשת ראב״ע שיוהכ״פ מכפר על עבירות שבין אדם למקום גם (כשעדיין יש לו עבירות אחרות) כשלא נתכפר על עבירות שבין אדם לחבירו (כפשטות דברי ראב״ע, וכנ״ל הערה 45).

65) דהבא ליטהר מסייעים אותו (שבת קד, א. וש״נ). ובאגה״ת פי״א (ק, ב): הבא דייקא מיד שבא.

66) אבות פ״ד מ״ב.

67) ברכות לד, ב. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ד. וראה סה״מ תש״ט ע׳ 183 בהערה. לקו״ש חי״ד ע׳ 361 ואילך.

בראשית לט, א - ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סרים פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשר הורדהו שמה

ירידת בנ"י למצרים הי' ע"י יוסף - בחי' יסוד, והגאולה ע"י משה - בחי' דעת, דברית המעור (יסוד) כנגד ברית הלשון (דעת), והפסח אינו נאכל אלא לנימולים (יסוד) והגאולה שלא שינו את לשונם (דעת) וכו'

יוסף הי' הראשון שירד למצרים, ועל[1] ידי יוסף ירדו ישראל למצרים, וגאולת מצרים הי' ע"י משה.

יוסף בחי'[2] יסוד.

משה בחי'[3] דעת.

וגאולת מצרים היתה בשביל שלא שינו את[4] לשונם - ברית[5] הלשון.

ועד"ז פסח אינו נאכל אלא[6] לנימולים, שברית הוא[7] ברית המעור - יסוד.

כי ברית המעור[8] - יסוד, מגיע בברית[9] הלשון. וזהו פסח - פה[10] סח [11]דדעת, כי יסוד מגיע[12] בדעת.

---

1) בראשית מה, ט. כח. ראה לקוטי שיחות חלק ג' סוף עמוד 835-834 - סעיף ה.

2) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15, ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. ועוד ע"ש". וידוע ד"שורש" בחי' יסוד הוא מבחי' דעת כמארז"ל (יבמות נג, ב) "אין קישוי אלא לדעת".

3) ראה תניא ריש פרק מב. וז"ל: כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכללו' נשמות ישראל, שלכן נקראים בשם רועים. ומשרע"ה הוא כללו' כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחי' הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושרשה למעלה וניקתה משרש נשמת משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ס דאצילות המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע כו'.... העיקר הוא להעמיק דעתו בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחוזק ואומץ הלב והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר אמיץ וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו כנודע שדעת הוא לשון התקשרות כמו והאדם ידע וגו' וכח זה ומדה זו לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקה מנשמת משרע"ה, ע"ש.

וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית עמוד ר. וש"נ. ובהקשר ד"יוסף" עם "משה" ראה אור התורה שיר השירים עמוד תרפט. פרשת ראה תשעו. ועוד.

4) ראה מדרש לקח טוב וארא ו, ו. תבוא כו, ה. ועוד.

5) מקשר השני ענינים: א) שנגאלו ממצרים על שלא שינו את לשונם, ב) והפסח אינו נאכל אלא לנימולים, דהם כנגד יוסף ומשה, יוסף בחי' יסוד, אבר הברית - "נימולים", ומשה בחי' דעת - "הלשון", תלמוד תורה ל"מדע (דעת) תורתיך". ראה הערה 8. 9, ובהנסמן שם.

ולהעיר מ"ש ביוסף גופא (בראשית מה, יב) "והנה עיניכם ראות כי פי המדבר אליכם" ופרש"י "שאני מהול ככם, ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש". ראה אור התורה ויגש עמוד תתקפח דהם הברית המעור וברית הלשון, ע"ש.

6) שמות יב, מח.

7) "ברית המעור" היינו ברית הזכר - יסוד, והוא מלשון הפסוק (מלכים-א ז, לו) "כמער איש ולוית" פרש"י: כזכר ונקבה החבוקים בזרועותיהן. כמער, לשון אחיזה ודיבוק שזכר המעורה בנקבה ופירוש איש ולויותו ולפי משמעותו לויות לשון דיבוק וכו'.

8) ספר יצירה פרק ו' משנה ד'. וז"ל: כרת לו ברית בין רגליו והיא המילה ובין עשר אצבעותיו והיא הלשון, ע"ש. אור התורה ויקרא חלק א' עמוד רב ואילך. אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר זי"ע חלק ב' עמוד שמה. לקוטי שיחות חלק כב סוף עמוד 308.

ובאור התורה ויצא עמוד 350 וז"ל: הדבור נק' יחוד כמו (כתובות יג, א) ראוה מדברת עם איש פלוני ואמרו [בגמרא] מאי מדברת נבעלת, ע"ש. וראה הערה 9. לקמן סימן סב. סט.

9) ראה אור התורה פרשת אחרי עמוד תקנז וז"ל: האדם נחלק לב', מפלגא ולעילא הוא אברי הנשימה שהם אברים רוחניים, ומפלגא דלתתא הוא אברי המזון שהם אברים הגשמיים, והתורה שהיא בדיבור פה שבפלגא דלעילא היא רפואה שעושה את האדם שלם ובריא בפלגא דלתתא כמו בפלגא דלעילא. כי שמירת התורה מועיל לשמירת הברית. וצריך האדם ליזהר שיהי' שלם בפלגא דלתתא כמו בפלגא דלעילא כו'. וביאור כ"ז איתא במד"ר (אסתר רבה פ"ז, יא) יש ברית בפיהם ויש ברית בבשרם, יש ברית בפיהם לא ימיש ספר התורה זה מפיך והגית כו' שהתורה היא בדיבור בפה, ויש ברית בבשרם ואתה את בריתי תשמור המול ימול כו', ועל בריתך שחתמת בבשרינו, ובספר יצירה (כנ"ל הערה 8) יש ג"כ כיוצא בזה ע"ס במספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש, וברית יחיד מכוון באמצע, במילת לשון ובמילת מעור. ע"ש.

10) "פסח" נוטריקון "פה-סח" (פע"ח שער חג המצות, פ"ד). מרמז דבתיבת "פסח", "פה-סח" הוא בחי' "דעת" מצד כמה ענינים, א) הן מצד אותיות ותיבת "פה", ב) והן מצד אותיות ותיבת "סח". ג) והן מצד ה"גימטריא" דתיבת "פסח" כדלקמן.

א) "פה טוב" דקדושה מצד ה"פנים", הוא היפך "פה רע" שהוא - אותיות "פרעה", ואותיות "הערף".

ב) ס"ח בגי' חיים, ובחי' "דעת" הוא החיות של המדות.

ג) "פסח" בגי' ב' פעמים "דע" - ב' בחי' בדעת - חסד וגבורה. ראה הערה 18. 19.

11) פה-סח דדעת: ראה אור התורה פרשת יתרו עמוד תתסז-ח וז"ל: והענין כי במצרים הי' בחי' הדעת בגלות ולכן אמר פרעה לא ידעתי את הוי', וזהו וימררו את חיי אבותינו, אבותינו הם בחי' המדות וחיי אבותינו הם בחי' הדעת מקור וחיות המדות, אך ביציאת מצרים שהי' גילוי אלקות ובמתן תורה פנים בפנים דיבר ה' יצא בחי' הדעת מהגלות, אך בחי' המדות הם עדיין בגלות והוא מה שאף על פי שמתבונן ומשכיל בגדולת ה' אין בכחו להתגבר מכל וכל על טבעיות נפש הבהמית, וצריך להיות יציאת מצרים בכל יום לצאת מהגבולים כו' וכח זה ליציאת מצרים הוא על ידי התורה. ע"ש. ראה הערה 14. 15.

12) כמארז"ל (יבמות נג, ב) "אין קישוי אלא לדעת". ולקמן יבואר

פסח שייך לדעת, כי הרי על התעוררות הגאולה כתיב[13] וידע אלקים, וידע דוקא בחי׳ דעת, כי גלות מצרים הוא על דעת, פרעה אותיות[14] הערף, שיונק מהעורף שהוא לנגד[15] מוח הדעת, ופרעה הוא פ״ה ר״ע, הוא היפך הדעת דקדושה שהוא פה טוב וכו׳.

והיינו ענין מצות הפסח בגאולת מצרים, פסח הוא פ״ה ס״ח הוא מה שנתגלה ונמשך הדעת שבפה שבצד הפנים, היפך דפרעה שיונק מהעורף שבאחוריים, ס״ח הוא מספר[16] חיים, הוא דעת בחי׳ חיים כמאמר[17] והודעת להם זה בית חייהם בבא קמא דף ק׳ ובבא מציעא דף ל׳.

הרי שדעת הוא בחי׳ חיים, כי דעת הוא החיות דהמדות[18] כמ״ש בתניא פרק ג׳.

פסח מספר ב׳ פעמים דע, הוא התרין[19] עטרין דדעת.

ובפסח מצרים לקחו את דמו באגודת[20] אזוב דוקא, כמ״ש[21] ולקחתם אגודת אזוב כו׳, אזוב הוא[22] יסוד ר״ת[23] ואני זאת בריתי אתם, וכנ״ל כי ברית המעור - יסוד, מגיע בברית הלשון, פה סח דדעת, כי יסוד מגיע בדעת.

דיש ב׳ בחי׳ פה, יש פה הלשון - ברית הלשון, ויש פה התחתון - ברית המעור, ושניהם נרמז בשֵם ״פסח״ ״פה-סח״.

13) שמות ב, כה.

14) פרעה אותיות הערף: ראה לקו״ת להאריז״ל וישב מ, א. שמות א, ח. שער מאמרי רשב״י לזהר תצוה קפד, ב בסופו. מאמרי אדמו״ר הזקן על פרשיות התורה חלק ב׳ עמוד תקיג ובהנסמן במ״מ לשם. תורת חיים לך צא, ב. שמות עמוד לב, ד. לקמן סימן קג הערה 2 בשולי הגליון.

תורה אור (פרשת וארא) עמוד נח, ב ואילך. וז״ל: בחי׳ מצרים הוא מצר מי. פי׳ כי מבואר בלק״ת פ׳ וישב (ד״ה ועתה נבאר סוד יוסף) כי הגרון נק׳ ארץ מצרים כי הוא מקום יותר צר שבכל האדם, כי הלא ג׳ מוחין* ברדתן ובהתפשטותן למטה בגוף שם מתרחבים לכל רוחב הגוף בג׳ קוים. אמנם בהיותם בגרון דהיינו ברדתם מהראש להגרון קודם התפשטותם בגוף שם הם במקום צר עד קצה האחרון ושם הוא סוד מצרים ומהאחוריים הי׳ יניקת מצרים. וזה ענין פרעה אותיות הערף. וזהו ופרעה עמד על היאור. כי היאור הוא יסוד דאימא הנמשך דרך הגרון עד חזה דז״א ובו מלובש מוח הדעת. ופרעה שהוא הערף בחי׳ גרון עומד על היאר ממש. וענין יצ״מ הוא יציאת המוחין ממצר הגרון בהתפשטות בגוף ומשם הם נמשכים בבחי׳ מל׳ שהיא ארץ טובה ורחבה מקום רחב. משא״כ הגרון הוא בחי׳ מצרים מקום צר כנ״ל...

וזהו ג״כ הפסוק ופרעה עמד על היאור, ובעבודת ה׳ היינו בחי׳ רצונות הזרות המעכבים גילוי המדות כו׳. ע״ש. ראה לקמן סימן קג הערה 11.

*) ראה לקמן סימן מא הערה 1. סימן קלח.

15) מוח הדעת: ראה זהר - אדרא רבא - פרשת נשא דף קמ, א. אור התורה וארא עמוד רג-ד וז״ל: פרעה הוא נגד דעת זה שמשכנו בעורף אחורי הראש, כי ב׳ בחי׳ מוחין חו״ב הם לצד הפנים וז״ש חכמת אדם תאיר פניו, ומוח הדעת הוא לצד אחור דהיינו בעורף וממנו נמשך חוט השדרה ח״י חוליות ח״י ברכאן דצלותא ולכן פנים הוא תורה מחכמה נפקת ואחור הוא בחינת תפילה מבחינת דעת לידע ולהתבונן גדולת הוי׳, ונגד בחינת דעת זה הוא קליפת פרעה עורף דעורף הוא להדי פנים ולמעלה מהגרון (כמ״ש בגמרא פרק קמא דחולין דף י״ט) וענינו שאינו מניח לקלוט בהשגה ואינו נדבק כ״כ במוח ההתבוננות ונקרא טמטום המוח. ע״ש. ראה גם לקמן סימן קג.

16) היינו, דמדייק ״פסח״ - ״פה סח״, הן אותיות פה דמצד הפנים, והן סח בגימטריא חיים, דדעת הוא חיות המדות.

17) שמות יח, כ. והזהרתה אתהם את החקים ואת התורה והודעת להם, ובגמ׳ (בבא קמא ק, ריש ע״א. בבא מציעא ל, ב) ״והודעת להם זה בית חייהם״, ופרש״י בית חייהם, תלמוד תורה.

18) וז״ל: והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב״ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א״ס ב״ה, הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פי׳ אהבה וענפיה ויראה וענפיה.

19) הוא התרין עטרין דדעת, התרין עטרין (כתרים) דדעת הם, בחי׳ חסד וגבורה, דבחי׳ ״דעת״ שהאדם מקשר עצמו באיזה שכל, מזה נולד המדות, שהשכל נוטה לימין - לחסד, או לשמאל - לגבורה, וכמו השכל שבתורה בחי׳ הדעת מוליד מדות, האהבה - חסד הוא השרש לכל מצות עשה, והיראה - גבורה שורש למצות לא תעשה כמבואר בתניא סוף פ״ג ופ״ד.

וראה לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר שמות-דברים סוף עמוד קסה וז״ל: טעם דנק׳ עטרין (כתרים) דחסד וגבורה וז״ל: ״חסד וגבורה שבדעת הם בבחי׳ מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרה הוא בחי׳ מקיף, כי הם בבחי׳ מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן״ עכ״ל.

20) מבאר הקשר בין ״פסח״ ובין ״אגודת אזוב״ דהוא ג״כ ברית הלשון - דעת, וברית המעור - יסוד, בחי׳ משה ויוסף.

21) שמות יב, כב.

22) ראה ספר הערכים חלק ח׳ ערך אזוב עמוד צא ואילך. מאורי אור ערך אזוב, וביאור נתיב שם: עיין בזוהר מצורע דף נג ע״ב וז״ל: ואזוב דא ו׳ זעירא דיניק לה לכ״י וכו׳, אזוב עם הכולל בגי׳* טוב הוא ביסוד כנודע ע״ש.

*) טוב הוא ביסוד: וזהו מ״ש ״ויוסף בן שבע עשרה שנה״ בגי׳ טו״ב. וראה תורת מנחם התוועדויות ה׳תש״נ חלק ד עמוד 84. מאמרי אדמו״ר האמצעי נביאים וכתובים עמוד קסו ואילך. לקוטי שיחות חלק לט – שיחות על אגרת התשובה עמוד 15 ואילך.

וראה אור התורה פרשת בא עמוד ב׳תרכג, ב׳תרכו וז״ל: ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם מן הדם אשר בסף (שמות יב, כב) להבין למה אזוב דוקא. הענין הוא דהנה אזוב וסף הוא בגימטריא יוסף, והענין הוא דהנה כתיב אלה תולדות יעקב יוסף, ולהבין למה יוסף דוקא, הענין הוא דהנה ידוע שיעקב הי׳ בחיר שבאבות בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה, אך הנה כ״ז הוא רק למעלה מקצה השמים דלעילא עד קצה השמים דלתתא, אבל למטה אינו נמשך בגילוי, וכשיהי׳ תולדות יעקב שיהי׳ נמשך למטה זהו ע״י יוסף שהוא בחי׳ יסוד כי יוסף הי׳ השליט במצרים וע״כ ע״י יוסף ירדו למצרים ועל ידו עלו כו׳. וזהו אגודת אזוב דוקא שעי״ז יומשך למטה ג״כ. ע״ש.

23) ישעי׳ נט, כא. ״ואני זאת בריתי״ (יסוד).

וזהו גאולת מצרים הי׳ ע״י משה בחי׳ דעת, ולקח[24] משה את עצמות יוסף עמו.

ע״י יוסף ירדו ישראל למצרים, והוא הי׳ הראשון שירד למצרים וע״י משה עלו, והוא כשמשה - דעת, לקחו את עצמות יוסף - יסוד.

וכנ״ל פסח שייך לדעת, ופסח יורמז ג״כ ביסוד, כי פסח שהוא פ״ה ס״ח רומז ג״כ על פה התחתון - יסוד.

גם, פ׳[25] הוא מספר[26] יסוד, ס״ח הוא חיים דיסוד, ע״ד כמו שלול״ב (שקאי[27] על יסוד) מספרו חיים.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רעט

24) שמות יג, יט. ראה אור התורה ויחי עמוד 796: במשה כתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו, ופי׳ בזח״א פרשת בראשית דף כ״א ע״ב דר״ל שהמשכת והשפעת משה מה שהמשיך והשפיע בכנסת ישראל זהו על ידי בחי׳ יוסף דוקא כי יסוד ודעת הוא בחי׳ אחד [שאין קישוי אלא לדעת וכמ״ש והאדם ידע וכו׳] כמ״ש בפע״ח בדרוש הלולב, וכמ״ש במ״א בפירוש בן פורת יוסף פורת אותיות תופר שהוא התופר ומחבר בחי׳ כי אל דעות הוי׳ שיהי׳ ומלאה הארץ דעה את ה׳. וזהו שאמרו רז״ל על מתן תורה אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא היינו בחי׳ יוסף שבלעומת זה ויוסיף דעת יוסיף מכאוב שהוא ענין והנחש הי׳ ערום כמ״ש ברבות בראשית ר״פ י״ט. א״כ עכ״פ מזה נלמוד דבחי׳ יוסף שבקדושה שייך למתן תורה שהוא המחבר בחי׳ משה דעת עליון כו׳ שרש ומקור דבחי׳ יעקב תפארת כו׳ לכן בו ועל ידו דוקא נמשך גלוי האור גם בבי״ע דהיינו בבחי׳ ארץ, ע״ש.

25) מרמז ד״פסח״ מרמז ג״כ לברית היסוד מצד ג׳ פרטים:
א) ״פסח״ הוא ״פה-סח״, דקאי על פה התחתון.
ב) גם האות ״פ״ ד״פסח״ מרמז לברית היסוד, ד״יסוד״ בגי׳ פ׳.
ג) ואותיות ס״ח בגי׳ ״חיים״ המרמז ג״כ על יסוד, דממנו נמשך חיים פרו ורבו.
נמצא דב״פסח״ נרמז הן ברית הלשון - דעת (משה), והן ברית המעור - יסוד (יוסף), וזהו הקשר דיוסף ומשה וכו׳.

26) ראה לעיל סוף סימן ה, דיוסף הי׳ מושל במצרים פ׳ שנה. לקמן סוף סימן ע.

27) ״כידוע בכוונת הלולב שקאי על יסוד, שהוא גבוה משאר מיניו טפח, שמגיע בדעת״ (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה פרי עץ חיים שער הלולב פרק א. לקמן סימן צד הערה 4. קכח הערה 11.

המשך ביאור במס׳ בכורות ליום שני עמ׳ ב

שהרי אין חילוק בזה בין בכור לפשוט. **וְעוֹד** קשה, שהרי מוכח מברייתא שרבי אליעזר אוסר פטר חמור בהנאה, דתַּנְיָא, **מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ טָלֶה עָלָיו, וְהוּא שֶׁלּוֹ** - של בעליו, ומזה שהצריך להפריש שה על ספק, מוכח שסובר שאסור בהנאה.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, רבי אליעזר אוסר פטר חמור בהנאה, ולכן יקבר, ולא קשה מדוע אינו מקישו לבכור אדם להתירו בהנאה, כי **אָמַר קְרָא ׳אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה׳**, ו׳אך׳ משמעו למעט ולומר, **לִפְדְיָיה הִקְּשִׁיתִיו** - בכור בהמה טמאה הוקש לבכור אדם רק לענין שיתחייב באחריות פדיונו, כפדיון הבן, **וְלֹא לְדָבָר אַחֵר** - אבל אינו מלמד שפטר חמור מותר בהנאה כבכור אדם.

הגמרא דנה מתי צריך לפדות פטר חמור: **תְּנַן הָתָם** בברייתא, **הָעֲרָכִין** נקבעים לפי ערך הנערך **בְּשַׁעְתָּן**, ואם המתין עד שגדל הנערך ונשתנה ערכו, אין המעריך משלם אלא כפי ערכו שהיה בעת שהעריכו. **וּפִדְיוֹן הַבֵּן** חייב לתנו לכהן **אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** ללידת בנו, **פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר** נותנו לכהן **לְאַלְתַּר** - מיד עם לידתו.

מקשה הגמרא: **וְכִי פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר** ניתן **לְאַלְתַּר, וּרְמִינְהִי** - וקשה על כך מברייתא ששנינו בה, **אֵין כַּעֲרָכִין וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן וּבִנְזִירוּת וּבְפֶטֶר חֲמוֹר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם**, דהיינו שאין להעריך קטן שאינו בן חודש, וכן בכור אדם ופטר חמור אין נפדים קודם שלשים יום מלידתם. וכן אין נזירות פחותה משלשים יום, **וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם** - ניתן להעריך אדם בכל גיל, וניתן לקבל נזירות לכמה זמן שירצה, ואם המתין מלפדות בנו או פטר חמורו לאחר שלשים, פודם ואין צריך ליתן יותר. הרי שאין פודים פטר חמור קודם שמלאו לו שלשים יום, ושלא כהברייתא לעיל שנפדה מיד עם לידתו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן**, כוונת הברייתא הראשונה **לוֹמַר, שֶׁאִם פְּדָאוֹ** מיד, הרי הוא **פָּדוּי**.

מקשה הגמרא: **מַכְּלָל**, שרק פדיון פטר חמור חל בלידתו, אבל פדיון **דִּבְנוֹ, אִם פְּדָאוֹ** בתוך שלשים **אֵינוֹ פָּדוּי**, שהרי הברייתא הראשונה חילקה בין פדיון הבן לפטר חמור, וכיון שכוונת הברייתא היא על חלות הפדיון, מוכח מזה שרק פדיון פטר חמור קודם שלשים חל, ולא פדיון בכור אדם. **וְהָאִיתְּמַר, הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב אָמַר בְּנוֹ פָּדוּי**. מתרצת הגמרא: **לָאו אִיתְּמַר עָלָהּ** - וכי לא נאמר על זה, **אָמַר רָבָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** [-רב ושמואל] מסכימים שאם אמר שיחול פדיונו **מַעֲכְשָׁיו אֵין בְּנוֹ פָּדוּי**, כי עדיין אין הבן חייב בפדיון. ומחלוקתם היא באופן שאמר שהפדיון יחול לאחר שלשים יום, ונתעכלו המעות מיד, שבזה אמר רב בנו פדוי. ודברי הברייתא שאין בנו פדוי מדובר כשאמר מעכשיו.

טז, ל – כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו

ביאור המדרש אילו שזכיתם הייתם קוראים כי ביום הזה, ועכשיו שלא זכיתם אתם קוראים טומאתה בשולי' וכו' – דלולי חטא עה"ד הי' יום כיפור באב, ולא הי' חורבן, דביום כיפור אין להשטן שלטון וכו' (יומא כ.)

בפתיחה איכה רבתי אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראין טומאתה בשולי', אילו זכיתם הייתם קוראים מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו ועכשיו אתם קורים חטא חטאה ירושלים.

בספר זרע ברך פרשת מסעי פירשו עפ"י מדרש ילקוט פנחס דאמר שם בקש הקב"ה ליתן לישראל מועד בכל חודש, בניסן פסח באייר פסח קטן בסיון שבועות, בתמוז הי' בדעתו ליתן להם מועד גדול ועשו העגל ובטל תמוז אב אלול ובא תשרי ופרע להם ראש השנה ויום הכיפורים וחג, משמע דאם לא היו חוטאים בעגל הי' ראש השנה י"ז בתמוז ויום הכיפורים ט' באב כו', וזה שאמר אילו זכיתם שלא הייתם חוטאים בעגל הייתם קוראים בתורה כי ביום הזה יכפר וגו' שהייתם קוראים קריאה של יום הכיפורים בט' באב שהי' יום הכיפורים ט' באב, ועכשיו שחטאתם קוראים בט' באב הקינה טומאתה בשולי' כו', והוא פירוש אמיתי ופשוט.

וצריך פירוש לפירושו ומה יתרון הי' אם היו קוראין ענין יום הכיפורים בט' באב יותר מעכשיו שיום הכפורים הוא בתשרי.

ונראה לפי דאיתא בזוהר וישלח הא דאיקרי גיד הנשה שמנשה לבר נש מפולחנא דמרי דתמן יצר הרע רבע ובגין כן לא יכיל ליה אלא בגיד הנשה דשייפא מתקיף שייפא ואית בבר נש שס"ה גידין לקבל שס"ה ימים ולכן אמר לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה א"ת לרבות ת"שעה א"ב דהאוכל תשעה באב כאילו אכל גיד הנשה ולכן לא יכול ליעקב בכל שייפן בר בגיד הנשה וביומא שתא בט' אב בי' איתקף ואישתרף מקדשא.

הרי לפי הזוהר עיקר כח של היצר הרע ביומא דשתא בט' אב וההוא יומא אהני מעשיו לקטרג ואיתחרב מקדשא.

ואמר בפ"ק דיומא שטן ביומא דכיפורי לית לי' רשותא לאסטונא וא"כ אילו זכו ישראל והי' יום הכיפורים בט' אב הי' סר כחו של היצר הרע הוא שטן גם מאותו היום של ט' אב דביומא דכיפורי לית לי' רשו לאסטונא ונמצא לא הי' היצר הרע מוצא ידיו ורגליו כל יומא דשתא לקטרג להחריב בית המקדש, אבל עכשיו שלא זכו וחטאו בעגל נדחה יום הכיפורים מט' באב מצא היצר הרע און לו ביומא דילי' בט' אב ואיתתקף בו ונחרב בית המקדש וקורים בו הקינה טומאתה בשולי' וכו'.

לוית חן

רמז בפ' "כי ביום הזה יכפר עליכם" היינו השתא, "לטהר אתכם מכל חטאתכם" היינו לעתיד לבוא וכו'

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו וגו' והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה וגו'. הנה אמרו במדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תש"ב) בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ונושא קרבן ומתכפר לו, עכשיו שאין אנו נושאין קרבן הרי נפשינו נשואה ואין לנו לתלות אלא על רחמיך הוי (תהלים כה, א) **אליך ה' נפשי אשא**".

נראה דכיוונו על הא דאמר ר' אלכסנדר בתפלתו (ברכות יז, א) "גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך אלא שאור שבעיסה ושיעבוד מלכיות מעכבים", ור"ל שהחטא אינו דבוק בנפשינו ואינו אלא בחיצון שלנו כעין אנוסים מיצר הרע ושיעבוד מלכיות, ולזאת כשאנו עושים תשובה ומשימים על לבנו ומכירים ויודעים שעיקר הוא הנשמה, והגוף רק טפל לנשמה וכלי להוציא אל הפועל, ובשביל הטפל אינו ראוי לענוש העיקר.

[והנה] קבע השי"ת את יום הכיפורים ליום הטהרה לעוונותינו בכל שנה ושנה, כי היום הנקבע לדרור להיות עבד חפשי מאדוניו ואיש אל משפחתו ישובו, נשוב ג"כ בתשובה ונעשה דרור מיצרנו ונשוב למדרגת משפחת אבותינו הקדמונים הדורות הצדיקים, עד אשר נגיע להעביר זדון לגמרי מן הארץ ועולתה תקפץ פי', ואז יהי' דרור לגמרי ויקבל שי, והוא מרומז בקרא "כי ביום הזה יכפר אליכם" היינו השתא "לטהר אתכם מכל חטאתיכם – היינו לעתיד – לפני ה' תטהרו".

מהר"ם שיק

האריה בשורשו – גבוה יותר מהשור, כי פני אריה אל הימין כו' . . ידוע שכל הגבוה גבוה ביותר נופל למטה מטה ביותר ולכן האריה ששורשו גבוה יותר, בנפילתו למטה נעשה חיה טמאה, מה־שאין־כן השור . . להיותו למטה מ'פני אריה', לכן גם לאחר השבירה אינו נפרד מן הקדושה, אלא הוא בהמה טהורה.

ממאמר שבת פרשת אחרי־קדושים, ה'תשכ"ח

◆ יום ראשון כ"ג ניסן ◆

טז (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בָּתַר דְּמִיתוּ תְּרֵין בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרוֹבֵיהוֹן אֶשְׁתָּא נוּכְרִיתָא קֳדָם יְיָ וּמִיתוּ:

רש"י ◄**וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ'** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מוֹשְׁלוֹ מָשָׁל לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ רוֹפֵא. אָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב. בָּא אַחֵר וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי. זֶה זֶרְזוֹ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן".◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כז ע' 117)

פָּרָשַׁת אַחֲרֵי

סֵדֶר הַפָּרָשִׁיּוֹת מִתְּחִלַּת חָמֵשׁ וַיִּקְרָא וְעַד פָּרָשַׁת אַחֲרֵי, הוּא בְּסֵדֶר מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: רֵאשִׁית מַגִּיעוֹת וַיִּקְרָא, צַו וְחֵלֶק מִפָּרָשַׁת שְׁמִינִי - בָּהֶם מְדֻבָּר עַל עִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה בִּלְבַד, הַמִּשְׁכָּן, בִּגְדֵי הַכְּהוּנָה, הַקָּרְבָּנוֹת וְכוּ'. לְאַחַר־מִכֵּן שְׁמִינִי, תַּזְרִיעַ וּמְצֹרָע - פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁעוֹסְקוֹת בְּהַבְדָּלָה שֶׁבֵּין עִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה, לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא לַטָּהוֹר. וּלְאַחַר־מִכֵּן מַגִּיעָה פָּרָשַׁת אַחֲרֵי - הָעוֹסֶקֶת בְּדִינֵי יוֹם־כִּפּוּר - לְאַחֲרֵי שֶׁאָדָם שָׁמַע אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְנִכְשַׁל בָּהֶם, אַל לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ, בִּגְלַל שֶׁיֶּשְׁנוֹ יוֹם הַכִּפּוּר, בְּיוֹם זֶה "יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ז ע' 117)

וַיְדַבֵּר ה' . . אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן (טז, א) **מָשָׁל לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אֵצֶל רוֹפֵא . . וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי . . לָכָךְ נֶאֱמַר 'אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן' שֶׁלֹּא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו.** (רש"י) בְּדֶרֶךְ כְּלַל אָדָם חוֹלֶה, סוֹבֵל מֵחֹם גְּבוֹהַּ, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ תְּשׁוּקָה גְּדוֹלָה לְצַנֵּן אֶת גּוּפוֹ ע"י אֲכִילַת דְּבָרִים צוֹנְנִים, וּשְׁהוּת בִּמְקוֹמוֹת קָרִים. אַזְהָרָה לְבַד שֶׁלֹּא יֹאכַל צוֹנֵן וְלֹא יִשְׁכַּב בִּמְקוֹמוֹת קָרִים, לֹא תּוֹעִיל, כִּי תְּשׁוּקָתוֹ שֶׁל חוֹלֶה הִיא לְקָרֵר אֶת גּוּפוֹ. רַק אַזְהָרָה וּפַחַד שֶׁאִם יַעֲשֶׂה כָּךְ יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, גּוֹרֶמֶת לַחוֹלֶה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אֵלּוּ.

עַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיַן אַהֲרֹן וְהַכֹּהֲנִים, תְּשׁוּקָתָם הַטִּבְעִית שֶׁל הַכֹּהֲנִים לְהִתְעַלּוֹת וּלְהִתְקָרֵב אֶל ה' הִיא כָּל־כָּךְ עֲצוּמָה, שֶׁאַזְהָרָה לְבַדָּהּ לֹא תּוֹעִיל. רַק הַפַּחַד שֶׁהֵם יָמוּתוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, הִיא תִּגְרֹם לָהֶם לְהִתְגַּבֵּר עַל תְּשׁוּקָתָם הַטִּבְעִית.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 117)

אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב (רש"י טז, א) **אֲכִילַת צוֹנֵן** – כְּנֶגֶד הָאִסּוּר לְהִכָּנֵס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בְּכָל יוֹם (מִלְּבַד יוֹם כִּפּוּר) אֲפִלּוּ לְשֵׁם הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת. כִּי הַקָּרְבָּנוֹת נִמְשָׁלִים לְלֶחֶם וּלְמַאֲכָל, וְהַקְרָבָתָם שֶׁלֹּא כַּדִּין כְּמוֹהוּ כַּאֲכִילַת מַאֲכָל צוֹנֵן. **שְׁכִיבָה בְּטַחַב** – כְּנֶגֶד הָאִסּוּר לְהִכָּנֵס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים לְלֹא קָרְבָּנוֹת (אֲפִלּוּ בְּיוֹם כִּפּוּר). כִּי הַשְּׁהִיָּה שָׁם לְלֹא הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת דּוֹמָה לִשְׁהִיָּתוֹ שֶׁל חוֹלֶה בְּמָקוֹם קַר, לְלֹא אֲכִילַת מַאֲכָל צוֹנֵן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ג, עמוד 987 – מתוך 'לקראת שבת')

חֶטְאָם שֶׁל בְּנֵי אַהֲרֹן

אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ: (טז, א)

וְאֵינוֹ מוּבָן: מַה מּוֹסִיפָה תֵּיבַת "וַיָּמוּתוּ" עַל הַנִּכְתָּב קוֹדֶם "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן"?

עוֹד צָרִיךְ לְהָבִין: מִבֵּין הַדְּבָרִים שֶׁעֲלֵיהֶם נָעֲנְשׁוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, מוּנָה הַמִּדְרָשׁ כִּדְלְהַלָּן: נִכְנְסוּ לִפְנֵי וְלִפְנִים [לְקוֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים], מְחוּסְרֵי בְּגָדִים הָיוּ [לֹא לָבְשׁוּ אֶת כָּל בִּגְדֵי הַכְּהוּנָה שֶׁחַיָּבִים לְלוֹבְשָׁם בְּעֵת עֲשִׂיַּת הָעֲבוֹדָה], לֹא הָיוּ לָהֶם בָּנִים, לֹא הָיוּ לָהֶם נָשִׁים.. וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֵיכָן מְרוּמְזִים הֵם בַּפָּסוּק?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה: תּוֹרַת הַחֲסִידוּת מְבָאֶרֶת (עיין ב'אור החיים' הקדוש), שֶׁהַחֵטְא שֶׁל שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן לֹא הָיָה חֵטְא כִּפְשׁוּטוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא חֶטְאָם הִתְבַּטֵּא בְּכָךְ שֶׁנָּתְנוּ שֶׁדְּבֵקוּתָם הָעֲצוּמָה בַּהקָבָּ"ה תְּבִיאֵם לִידֵי כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּפוֹעַל. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמוּתוּ" שֶׁקִּירוּבָם אֶל ה' הָיָה בְּאוֹפֶן הַמֵּבִיא לִ"וַיָּמוּתוּ", וְזֶה נֶחְשָׁב לְחֵטְא, כִּי בַּד בְּבַד עִם הָרָצוֹן לְהִתְפַּשֵּׁט מֵהַגַּשְׁמִיּוּת וּלְהִדָּבֵק בָּאֱלֹקוּת - "רָצוֹא", צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם הַתְּנוּעָה דְּ"שׁוּב", הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמָה בַּגּוּף וְהִתְעַסְּקוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל חֵטְא בְּנֵי אַהֲרֹן

נִרְמָזִים בַּפָּסוּק, שֶׁכּוּלָּם עִנְיָנָם הוּא שֶׁהָיָה לָהֶם 'רָצוֹא וְלֹא שׁוֹב' "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמוּתוּ": נִכְנְסוּ לִפְנֵי וְלִפְנִים – עִנְיַן הָרָצוֹא. מְחוּסְרֵי בְּגָדִים – נִכְנְסוּ וְלֹא לְבוּשִׁים הַמְרַמְּזִים עַל לְבוּשֵׁי הַמִּצְוֹת (עיין תניא פרק ה) שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם. לֹא הָיוּ לָהֶם נָשִׁים וּבָנִים – לֹא עָסְקוּ בְּמִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה שֶׁמַּטָּרָתָהּ לְהַמְשִׁיךְ נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת:

ב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מַלֵּל עִם אַהֲרֹן אָחוּךְ וְלָא יְהֵי עָלֵל בְּכָל עִדָּן לְקוּדְשָׁא מִגְּיוֹ לְפָרֻכְתָּא לְקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא וְלָא יְמוּת אֲרֵי בַּעֲנָנָא אֲנָא מִתְגְּלִי עַל בֵּית כַּפֻּרְתָּא:

רש"י ◄ וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא • שֶׁלֹּא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו. וְלֹא יָמוּת • שֶׁאִם בָּא, הוּא מֵת. כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה • כִּי תָּמִיד אֲנִי נִרְאֶה שָׁם עִם עַמּוּד עֲנָנִי. וּלְפִי שֶׁגִּלּוּי שְׁכִינָתִי שָׁם, יִדָּהֵר שֶׁלֹּא יַרְגִּיל לָבֹא, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ; וּמִדְּרָשׁוֹ: לֹא יָבֹא כִּי־אִם בַּעֲנַן הַקְּטֹרֶת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ג, פרשת אחרי)

עַל יְדֵי הַ"וְאַל", הַלֹּא, בִּיטּוּל עַצְמִי - כְּשֶׁהָרָצוֹן הוּא לֹא בַּקִּירוּב הָאִישִׁי לְקָדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֶלָּא רַק לְמַלֵּא אֶת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן - אֲזַי "יָבוֹא אֶל הַקּוֹדֶשׁ".

(ג) בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה:

ג בְּדָא יְהֵי עָלֵל אַהֲרֹן לְקוּדְשָׁא בְּתוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא:

רש"י ◄ בְּזֹאת • גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, רֶמֶז לְבֵית רִאשׁוֹן. בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ' • וְאַף זוֹ, לֹא בְכָל עֵת, כִּי־אִם בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א כרך ב עמ' 215)

בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ (טז, ג) **בְּכָל שָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה לִכָּנֵס יִכָּנֵס, רַק שֶׁיִּכָּנֵס בַּסֵּדֶר הַזֶּה** (ויקרא רבה) מַשְׁמַע, שֶׁמְּקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי שֶׁל אַהֲרֹן הוּא בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. וְהִנֵּה, כָּל יְהוּדִי הוּא 'כֹּהֵן גָּדוֹל', כִּדְאִיתָא בְּ'בַעַל הַטּוּרִים' עַל הַפָּסוּק "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים", וְאִם כֵּן, מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וְהוּא שַׁיָּךְ לִקְדֻשָּׁה זוֹ. וְכִפְסַק הָרַמְבַּ"ם: "כָּל אִישׁ . . אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ . . נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" (וְיָמְתַּק עַל פִּי הַמִּסְפָּר בַּנָּבִיא, שֶׁהֶחְבִּיאוּ אֶת יוֹאָשׁ בַּעֲלִית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֵׁשׁ שָׁנִים).

~ **נקודות משיחות קודש** ~

"זֹאת" לְפִי בֵּיאוּר הַזֹּהַר - הוּא יִרְאָה וּבִיטּוּל, וְ"דָא תַּרְעָא לְאַעְלָאָה", כְּשֶׁיֶּשְׁנָהּ הַהַקְדָּמָה שֶׁל "זֹאת", יִרְאָה וּבִיטּוּל, הֲרֵי גַּם אִם "יָבוֹא אַהֲרֹן אֶל הַקּוֹדֶשׁ" (רָצוֹא), יִכָּנֵס "לִפְנֵי וְלִפְנִים", לֹא יַפְרִיעַ לוֹ הַדָּבָר לְ"וְכִפֶּר גּוֹ' וּבְעַד בֵּיתוֹ - זוֹ אִשְׁתּוֹ", אֶל הַ'שּׁוֹב' לְעִנְיְנֵי עוֹלָם (וְאַדְרַבָּה, אִם חָסֵר הַ"בֵּיתוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ", אֵינָהּ יְכוֹלָה לִהְיוֹת כְּלָל הַכְּנִיסָה לִפְנֵי וְלִפְנִים, כִּי תַּכְלִית הַ"רָצוֹא" הִיא - שֶׁיּוּמְשַׁךְ בַּ"שּׁוֹב"). וְכָךְ גַּם הָיָה בִּיצִיאָה מִלִּפְנֵי וְלִפְנִים - מִיָּד בַּיְּצִיאָה מִקּוֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, הָיָה מִתְפַּלֵּל **אוֹתוֹ** כֹּהֵן גָּדוֹל תְּפִילָה עַל "פַּרְנָסַת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל" - פַּרְנָסָה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - בְּגַשְׁמִיּוּת.

(ד) כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם:

ד כִּתּוּנָא דְבוּצָא קוּדְשָׁא יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יְהוֹן עַל בִּסְרֵהּ וּבְהֶמְיָנָא דְבוּצָא יַסַּר וּבְמִצְנֶפְתָּא דְבוּצָא יָחֵת בְּרִישֵׁהּ לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אִנּוּן וְיַסְחֵי בְּמַיָּא יָת בִּסְרֵהּ וְיַלְבְּשִׁנּוּן:

רש"י ◄ כְּתֹנֶת־בַּד וְגוֹ' • מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ לִפְנִים בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶם בַּחוּץ שֵׁשׁ בָּהֶם זָהָב, לְפִי שֶׁאֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר (ר"ה כו), אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה, כְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְכֻלָּן שֶׁל בּוּץ. קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ • (ת"כ) שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁל הֶקְדֵּשׁ. יִצְנֹף • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'יָחֵת בְּרִישֵׁהּ', יַנִּיחַ בְּרֹאשׁוֹ, כְּמוֹ (בראשית לט טז): "וַתַּנַּח בִּגְדוֹ",

'וַאֲחִתִּתֵהּ'. **וְרָחַץ בַּמַּיִם** • אוֹתוֹ הַיּוֹם טָעוּן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹתָיו (יומא ל), וְחָמֵשׁ פְּעָמִים הָיָה מַחֲלִיף מֵעֲבוֹדַת פְּנִים לַעֲבוֹדַת חוּץ, וּמִחוּץ לִפְנִים, וּמְשַׁנֶּה מִבִּגְדֵי זָהָב לִבְגָדֵי לָבָן וּמִבִּגְדֵי לָבָן לִבְגָדֵי זָהָב, וּבְכָל חֲלִיפָה טָעוּן טְבִילָה וּשְׁנֵי קִדּוּשֵׁי יָדַיִם וְרַגְלַיִם מִן הַכִּיּוֹר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום כ"ו בניסן)

בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם (טז, ד) **בְּגָדִים** - רוֹמְזִים לְמַחְשָׁבָה וְדִבּוּר, שֶׁנִּקְרְאוּ לְבוּשִׁים לַנֶּפֶשׁ. **"בִּגְדֵי קֹדֶשׁ"** - מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר בְּעִנְיָנִים שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

"וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ" - יֵשׁ לִרְחֹץ וּלְנַקּוֹת אֶת הַבָּשָׂר, וְכֵן לְהָדִיחַ אֶת הָ'אֶת', הַטָּפֵל לַבָּשָׂר, דְּהַיְנוּ הַהֶרְגֵּלִים הַשּׁוֹנִים שֶׁמְּקוֹרָם בַּ'בְּשָׂרִיּוּת', וְלַהֲפוֹךְ זֹאת לְ'בְּשַׂר קֹדֶשׁ'.
"וּלְבֵשָׁם" - אוֹ־אָז אֶפְשָׁר לִלְבֹּשׁ אֶת 'בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ'.

(ה) **וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה:**

ה וּמִן כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִסַּב תְּרֵין צְפִירֵי עִזִּין לְחַטָּאתָא וּדְכַר חַד לַעֲלָתָא:

(ו) **וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ:**

ו וִיקָרֵב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְּחַטָּאתָא דִּי לֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ:

רש"י◄ **אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ** • הָאָמוּר לְמַעְלָה. וְלִמֶּדְךָ כָּאן, שֶׁמִּשֶּׁלּוֹ הוּא בָּא וְלֹא מִשֶּׁל צִבּוּר. **וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ** • (יומא לו, ת"כ) מִתְוַדֶּה עָלָיו עֲוֹנוֹתָיו וַעֲוֹנוֹת בֵּיתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ג פרשת אחרי)

בִּכְנִיסַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים לְקוֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, הָיָה נוֹגֵעַ הַ"בֵּיתוֹ - זוֹ אִשְׁתּוֹ".
וְהָרֶמֶז בָּזֶה: בִּכְדֵי שֶׁהַכְּנִיסָה אֶל הַקּוֹדֶשׁ תִּהְיֶה כָּרָאוּי, שֶׁאָז הִיא מְבִיאָה לְ"יְצִיאָה בְּשָׁלוֹם", שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַכְּנִיסָה - הֲרֵי זֶה תָּלוּי בִּנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל. שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הַבַּעַל נִמְצָא "לִפְנֵי וְלִפְנִים", גַּם אָז יֵשׁ הַתְּאָמָה בֵּין "בֵּיתוֹ" לְדַרְגָּתוֹ שֶׁלּוֹ, וְעוֹד יוֹתֵר:
זְכוּתָן וְתַפְקִידָן שֶׁל נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל הִיא לְהַשְׁפִּיעַ עַל בַּעֲלֵיהֶן וּבְנֵיהֶן, שֶׁלְּגַבֵּיהֶם תִּהְיֶה הַכְּנִיסָה אֶל הַקּוֹדֶשׁ קְשׁוּרָה עִם הַיְצִיאָה מֵהַקּוֹדֶשׁ.
נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לֹא צְרִיכוֹת לַחְשֹׁשׁ, שֶׁאִם הַבַּעַל יַאֲרִיךְ בִּתְפִילָתוֹ בְּשָׁעָה אוֹ יוֹתֵר, אוֹ אִם יַמְשִׁיךְ בְּלִימּוּדוֹ בְּשָׁעָה אוֹ יוֹתֵר, יֶחְסַר בְּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים; כֵּן אֵין מָקוֹם לִדְאָגָה, שֶׁאִם יְחַנְּכוּ אֶת הַיְלָדִים לִלְמוֹד תּוֹרָה יוֹם שָׁלֵם, תֶּחְסַר אַחַר־כָּךְ בַּהַסְתַּדְּרוּת שֶׁלָּהֶם כּוּ' - אֶלָּא אַדְּרַבָּה, עֲלֵיהֶם לְהַסְבִּיר לְבַעֲלֵיהֶן וְלִבְנֵיהֶן, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הַהוֹסָפָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, "בְּחוּקֹתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", יִתְוַסֵּף בְּ"וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְגוֹ'".

(ז) **וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

ז וְיִסַּב יָת תְּרֵין צְפִירִין וִיקִים יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(ח) **וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל:**

ח וְיִתֵּן אַהֲרֹן עַל תְּרֵין צְפִירִין עַדְבִּין עַדְבָא חַד לִשְׁמָא דַיְיָ וְעַדְבָא חַד לַעֲזָאזֵל:

רש"י◄ **וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת** • מַעֲמִיד אֶחָד לְיָמִין וְאֶחָד לִשְׂמֹאל, וְנוֹתֵן שְׁתֵּי יָדָיו בַּקַּלְפִּי, וְנוֹטֵל גּוֹרָל בְּיָמִין וַחֲבֵרוֹ בִּשְׂמֹאל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם אֶת שֶׁכָּתוּב בּוֹ "לַשֵּׁם", הוּא לַשֵּׁם, וְאֶת שֶׁכָּתוּב בּוֹ "לַעֲזָאזֵל", מִשְׁתַּלֵּחַ לַעֲזָאזֵל. **עֲזָאזֵל** • (יומא סז, ת"כ) הוּא הַר עַז וְקָשֶׁה, צוּק גָּבֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶרֶץ גְּזֵרָה", חֲתוּכָה.

(ט) **וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת:**

ט וִיקָרֵב אַהֲרֹן יָת צְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לִשְׁמָא דַיְיָ וְיַעְבְּדִנֵּהּ חַטָּאתָא:

רש"י◄ **וְעָשָׂהוּ חַטָּאת** • כְּשֶׁמַּנִּיחַ הַגּוֹרָל עָלָיו, קוֹרֵא לוֹ שֵׁם, וְאוֹמֵר: "לַה' חַטָּאת".

(י) וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יֵעָמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה:

יוּ וּצְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לַעֲזָאזֵל יִתְקַם כַּד חַי קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי לְשַׁלָּח יָתֵהּ לַעֲזָאזֵל לְמַדְבְּרָא:

רש"י◄ יֶעָמַד־חַי • כְּמוֹ "יֵעָמַד חַי", עַל־יְדֵי אֲחֵרִים; וְתַרְגּוּמוֹ: יִתְקַם כַּד חַי'. (ת"כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל", וְאֵינִי יוֹדֵעַ שִׁלּוּחוֹ אִם לְמִיתָה אִם לְחַיִּים, לְכָךְ נֶאֱמַר: "יֶעָמַד־חַי" – עֲמִידָתוֹ חַי עַד שֶׁיִּשְׁתַּלַּח; מִכָּאן, שֶׁשְּׁלִיחוּתוֹ לְמִיתָה. לְכַפֵּר עָלָיו • שֶׁיִּתְוַדֶּה עָלָיו, כִּדְכְתִיב: "וְהִתְוַדָּה עָלָיו וְגוֹ'".

(יא) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ:

יא וִיקָרֵב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ:

רש"י◄ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וְגוֹ' • (ת"כ) וּדוּי שֵׁנִי עָלָיו וְעַל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם כֻּלָּם קְרוּיִים בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קלה) "בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־ה' וְגוֹ". מִכָּאן, שֶׁהַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בּוֹ, (ת"כ) וְכָל כַּפָּרָתָן אֵינָהּ אֶלָּא עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת וְגוֹ'".

(יב) וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת:

יב וְיִסַּב מְלֵי מַחְתִּיתָא גּוּמְרִין דְּאֶשָׁא מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא מִן קֳדָם יְיָ וּמְלֵי חָפְנוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין דַּקִּיקִין וְיָעֵל מִגָּיו לְפָרֻכְתָּא:

רש"י◄ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ • הַחִיצוֹן (יומא מה). מִלִּפְנֵי ה' • מִצַּד שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח, וְהוּא צַד מַעֲרָבִי. דַּקָּה • (יומא שם) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "דַּקָּה", וַהֲלֹא כָּל הַקְּטֹרֶת דַּקָּה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל לו): "וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק"? אֶלָּא שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן הַדַּקָּה, שֶׁמֵּעֶרֶב יוֹם־הַכִּפּוּרִים הָיָה מַחֲזִירָהּ לַמַּכְתֶּשֶׁת.

(יג) וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת וְלֹא יָמוּת:

יג וְיִתֵּן יָת קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא עַל אֶשָּׁתָא לָקֳדָם יְיָ וְחָפֵי עֲנָנָא קְטָרְתָּא יָת כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל סַהֲדוּתָא וְלָא יְמוּת:

רש"י◄ עַל־הָאֵשׁ • שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּחְתָּה. וְלֹא יָמוּת • הָא אִם לֹא עֲשָׂאָהּ כְּתִקְּנָהּ, חַיָּב מִיתָה.

(יד) וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ:

יד וְיִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיַדֵּי בְּאֶצְבְּעֵהּ עַל אַפֵּי כַּפֻּרְתָּא קְדוּמָא וְלָקֳדָם כַּפֻּרְתָּא יַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין מִן דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵהּ:

רש"י◄ וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ • הַזָּאָה אַחַת בְּמַשְׁמָע. וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע • הֲרֵי אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה.

(טו) וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת:

טו וְיִכּוֹס יָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְיָעֵל יָת דְּמֵהּ לְמִגָּיו לְפָרֻכְתָּא וְיַעְבֵּד לִדְמֵהּ כְּמָא דִי עֲבַד לִדְמָא דְתוֹרָא וְיַדֵּי יָתֵהּ עַל כַּפֻּרְתָּא וְלָקֳדָם כַּפֻּרְתָּא:

רש"י◄ אֲשֶׁר לָעָם • מַה שֶּׁהַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים, מְכַפֵּר הַשָּׂעִיר עַל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשָּׂעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר • אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה.

(טז) וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם:

רש"י◄ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • (ת"כ) עַל הַנִּכְנָסִין לַמִּקְדָּשׁ בְּטֻמְאָה, וְלֹא נוֹדַע לָהֶם בַּסּוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל־חַטֹּאתָם", וְחַטָּאת הִיא שׁוֹגֵג. וּמִפִּשְׁעֵיהֶם • אַף הַנִּכְנָסִין מֵזִיד בְּטֻמְאָה. וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד •

טז וִיכַפַּר עַל קוּדְשָׁא מִסּוֹאֲבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמֶּרְדֵּיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְכֵן יַעְבֵּד לְמַשְׁכַּן זִמְנָא דְּשָׁרֵי עִמְּהוֹן בְּגוֹ סוֹאֲבָתְהוֹן:

(יומא נז) כְּשֵׁם שֶׁהִזָּה מִשְּׁנֵיהֶם בִּפְנִים אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, כָּךְ מַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת מִבַּחוּץ מִשְּׁנֵיהֶם אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה. הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם • אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם.

(יז) וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל:

יז וְכָל אֱנָשׁ לָא יְהֵי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בְּמֵעֲלֵהּ לְכַפָּרָא בְקוּדְשָׁא עַד מִפְּקֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ וְעַל כָּל קְהָלָא דְּיִשְׂרָאֵל:

◆ יום שני כ"ד ניסן ◆

(יח) וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

רש"י◄ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה' • זֶה מִזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁהוּא לִפְנֵי ה' בַּהֵיכָל, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָצָא"? לְפִי שֶׁהִזָּה הַהַזָּאוֹת עַל הַפָּרֹכֶת וְעָמַד מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנִים וְהִזָּה, וּבְמַתְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ הִזְקִיקוֹ לָצֵאת מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלַחוּץ, וַיַּתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית (יומא נח). וְכִפֶּר עָלָיו • וּמַה הִיא כַּפָּרָתוֹ? "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" – מְעֹרָבִין זֶה לְתוֹךְ זֶה.

יח וִיפּוֹק לְמַדְבְּחָא דִּי קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְיִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וּמִדְּמָא דִצְפִירָא וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

(יט) וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם • אַחַר שֶׁנָּתַן מַתָּנוֹת בְּאֶצְבָּעוֹ עַל קַרְנוֹתָיו, מַזֶּה שֶׁבַע הַזָּאוֹת עַל גַּגּוֹ (ת"כ). וְטִהֲרוֹ • מִמַּה שֶׁעָבַר. וְקִדְּשׁוֹ • לֶעָתִיד לָבֹא.

יט וִידַכְּנֵהּ וִיקַדְּשִׁנֵּהּ מִסּוֹאֲבָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כ) וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר הֶחָי:

כ וִישֵׁצִי מִלְּכַפָּרָא עַל קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל מַדְבְּחָא וִיקָרֵב יָת צְפִירָא חַיָּא:

(כא) וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה:

כא וִיסְמוֹךְ אַהֲרֹן יָת תַּרְתֵּין יְדוֹהִי עַל רֵישׁ צְפִירָא חַיָּא וִיוַדֵּי עֲלוֹהִי יָת כָּל עֲוַיַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת כָּל מֶרְדֵּיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְיִתֵּן יָתְהוֹן עַל רֵישׁ צְפִירָא וִישַׁלַּח בְּיַד גְּבַר דְּזִמִּין לְמֵהַךְ לְמַדְבְּרָא:

רש"י◄ אִישׁ עִתִּי • (יומא סו) הַמּוּכָן לְכָךְ מִיּוֹם אֶתְמוֹל.

(כב) **וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר:**

כב וְיִטּוֹל צְפִירָא עֲלוֹהִי יָת כָּל חוֹבֵיהוֹן לְאַרְעָא דְּלָא יָתְבָא וִישַׁלַּח יָת צְפִירָא בְּמַדְבְּרָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 124)

וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה (טז, כב) הָרַמְבַּ"ם פָּסַק, שֶׁהַשָּׂעִיר מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת קַלּוֹת גַּם בְּלִי תְּשׁוּבָה, וְאִלּוּ יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר רַק לַשָּׁבִים. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַשָּׂעִיר מְכַפֵּר עַל **הָעֲבֵרָה** ("וְנָשָׂא . . **עֲוֹנֹתָם**"), וְלֹא הֲרֵי עֲבֵרָה קַלָּה (שֶׁמִּתְכַּפֶּרֶת בְּלִי תְּשׁוּבָה) כַּחֲמוּרָה (שֶׁמִּתְכַּפֶּרֶת רַק לַשָּׁבִים). אַךְ יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר עַל **הָאָדָם** ("בַּיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר **עֲלֵיכֶם**"), וּמִי שֶׁלֹּא שָׁב הוּא 'מְנַגֵּד' לְכַפָּרָה זוֹ וּמְעַכְּבָהּ מִלְּחוּל עָלָיו, בְּלִי הֶבְדֵּל בֵּין קַלָּה לַחֲמוּרָה.

(כג) **וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם:**

כג וְיֵיעוֹל אַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִשְׁלַח יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא דִּי לְבַשׁ בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא וְיַצְנְעִנּוּן תַּמָּן:

רש"י ◄ **וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד** • אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, וְנָתְנוּ טַעַם לְדִבְרֵיהֶם בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (דף לב), וְאָמְרוּ: כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ נֶאֱמְרָה עַל הַסֵּדֶר, חוּץ מִ'בִּיאָה' זוֹ שֶׁהִיא אַחַר עֲשִׂיַּת עוֹלָתוֹ וְעוֹלַת הָעָם וְהַקְטָרַת אֵמוּרֵי פָּר וְשָׂעִיר שֶׁנַּעֲשִׂים בַּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וּמְקַדֵּשׁ וּפוֹשְׁטָן וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן. **וּבָא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד** • לְהוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה, שֶׁהִקְטִיר בָּהּ הַקְטֹרֶת לִפְנֵי וְלִפְנִים. **וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד** • אַחַר שֶׁהוֹצִיאָם, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְזֶהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת: תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּבִגְדֵי זָהָב, וַעֲבוֹדַת פָּר וְשָׂעִיר הַפְּנִימִיִּים וּקְטֹרֶת שֶׁל מַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן, וְאֵילוֹ וְאֵיל הָעָם וּמִקְצָת הַמּוּסָפִין בְּבִגְדֵי זָהָב, וְהוֹצָאַת כַּף וּמַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן, וּשְׁיָרֵי הַמּוּסָפִין וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וּקְטֹרֶת הַהֵיכָל שֶׁעַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בְּבִגְדֵי זָהָב. וְסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת, לְפִי סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת, כָּךְ הוּא: "וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר", "וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְגוֹ'", "וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְגוֹ'", "וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת וְגוֹ'", וְכָל הַפָּרָשָׁה עַד "וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה", וְאַחַר־כָּךְ: "וּבָא אַהֲרֹן". **וְהִנִּיחָם שָׁם** • מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָן אַרְבָּעָה בְּגָדִים לְיוֹם כִּפּוּרִים אַחֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ' 224)

וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ . . לְיוֹם כִּפּוּרִים אַחֵר (רש"י טז, כג) עֲבוֹדַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם כִּפּוּר הֵבִיאָה אֶת יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּבָה, וְכָךְ נִתְכַּפְּרוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם. וְהִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁבַּעַל־תְּשׁוּבָה אֲמִתִּי נֶהֱפַךְ כְּבְיָכוֹל לְאִישׁ אַחֵר: "אֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים" (רַמְבַּ"ם). מוּבָן אִפּוֹא, שֶׁגַּם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַצְמוֹ צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְהִתְחַדְּשׁוּת כָּזוֹ; וְלָכֵן לָבַשׁ בְּכָל שָׁנָה בְּגָדִים חֲדָשִׁים, שֶׁכֵּן הוּא נִהְיָה אָדָם חָדָשׁ וְנַעֲלֶה יוֹתֵר, וּבִגְדֵי הַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת אֵינָם רְאוּיִים לוֹ עוֹד.

(כד) **וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד הָעָם:**

כד וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא בַּאֲתַר קַדִּישׁ וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִפּוֹק וְיַעְבֵּד יָת עֲלָתֵהּ וְיָת עֲלַת עַמָּא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל עַמָּא:

רש"י ◄ **וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְגוֹ'** • (יומא לב) לְמַעְלָה לָמַדְנוּ מִ"וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם", שֶׁכְּשֶׁהוּא מִשַּׁנֶּה מִבִּגְדֵי זָהָב לְבִגְדֵי לָבָן, טָעוּן טְבִילָה. שֶׁבְּאוֹתָהּ טְבִילָה פָּשַׁט בִּגְדֵי זָהָב שֶׁעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדַת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְלָבַשׁ בִּגְדֵי לָבָן לַעֲבוֹדַת הַיּוֹם; וְכָאן לָמַדְנוּ, שֶׁכְּשֶׁהוּא מִשַּׁנֶּה מִבִּגְדֵי לָבָן לְבִגְדֵי זָהָב, טָעוּן טְבִילָה. **בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ** • (ת"כ, יומא שם) הַמְקֻדָּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עֲזָרָה, וְהִיא הָיְתָה בְּגַג בֵּית הַפַּרְוָה, וְכֵן אַרְבַּע טְבִילוֹת הַבָּאוֹת חוֹבָה לְיוֹם, אֲבָל הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה בַּחֵיל. **וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו** • שְׁמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא עוֹבֵד בָּהֶן כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. **וְיָצָא** • מִן הַהֵיכָל אֶל הֶחָצֵר שֶׁמִּזְבַּח הָעוֹלָה שָׁם. **וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ** • אֵיל לְעוֹלָה הָאָמוּר לְמַעְלָה: "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ'". **וְאֶת־עֹלַת הָעָם** • (יומא עג) "וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה" הָאָמוּר לְמַעְלָה "וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'".

◆ יום שלישי כ"ה ניסן ◆

(כה) וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׃

כה וְיָת תַּרְבָּא דְחַטָּאתָא יַסֵּק לְמַדְבְּחָא׃

רש"י◄ וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת • אִמּוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר. יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, דְּאִלּוּ בַּפְּנִימִי כְּתִיב: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה" (שמות ל ט).

(כו) וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃

כו וּדְמוֹבִיל יָת צְפִירָא לַעֲזָאזֵל יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃

(כז) וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם׃

כז וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא דִּי אִתְּעַל מִדְּמְהוֹן לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא יִתַּפְּקוּן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיוֹקְדוּן בְּנוּרָא יָת מַשְׁכֵּיהוֹן וְיָת בִּסְרְהוֹן וְיָת אָכְלֵיהוֹן׃

רש"י◄ אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם • לַהֵיכָל וְלִפְנֵי וְלִפְנִים.

(כח) וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃

כח וּדְמוֹקִיד יָתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃

(כט) וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃

כט וּתְהֵי לְכוֹן לִקְיָם עָלָם בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא תְּעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּרוּן בֵּינֵיכוֹן׃

(ל) כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ׃

ל אֲרֵי בְּיוֹמָא הָדֵין יְכַפַּר עֲלֵיכוֹן לְדַכָּאָה יָתְכוֹן מִכֹּל חוֹבֵיכוֹן קֳדָם יְיָ תִּדְכּוּן׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 338)

לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ (טז, ל)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם: "כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרֵבִים בְּיוֹם זֶה, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה". וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ נָקַט "בְּהֵמוֹת", וְלֹא "קָרְבָּנוֹת". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרָמֵז רָמַז לָנוּ שֶׁבְּיוֹם כִּפּוּר נִפְעָל הַחִבּוּר שֶׁל תַּכְלִית הָעִלּוּי עִם הַדַּרְגָּה הַפְּחוּתָה בְּיוֹתֵר. שֶׁכֵּן "**לִפְנֵי** ה'" קָשׁוּר בְּעִקָּר עִם הַתְּחָלַת שֵׁם הַוָּיָ' וּפְנִימִיּוּתוֹ, הָאוֹתִיּוֹת י"ה, מִסְפָּר ט"ו; וּמִתַּכְלִית הָעִלּוּי שֶׁל שֵׁם הַוָּיָ' נִמְשָׁךְ לַדַּרְגָּה הַנִּמּוּכָה בְּיוֹתֵר - 'חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה **בְּהֵמוֹת**'.

(לא) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃

לא שְׁבַת שְׁבָתָא הִיא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן קְיָם עָלָם׃

(לב) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ׃

לב וִיכַפַּר כַּהֲנָא דִּי רַבִּי יָתֵהּ וְדִי יְקָרֵב יָת קָרְבָּנֵהּ לְשַׁמָּשָׁא תְּחוֹת אֲבוּהִי וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא׃

רש"י◄ **וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח וְגוֹ'** • (ת"כ) כַּפָּרָה זוֹ שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים אֵינָהּ כְּשֶׁרָה אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרָה כָּל הַפָּרָשָׁה בְּאַהֲרֹן, הֵצָרֵךְ לוֹמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁיְּהֵא כָּמוֹהוּ. **וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ** • (ת"כ) אֵין לִי אֶלָּא הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבֶּה בְּגָדִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ וְגוֹ'", וְהֵם כָּל הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָמְדוּ מִיֹּאשִׁיָּהוּ וְאֵילָךְ, שֶׁבְּיָמָיו נִגְנְזָה צְלוֹחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. **לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו** • (ת"כ) לְלַמֵּד שֶׁאִם בְּנוֹ מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם.

(לג) וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר׃

לג וִיכַפַּר עַל מִקְדַּשׁ קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל מַדְבְּחָא יְכַפַּר וְעַל כַּהֲנַיָּא וְעַל כָּל עַמָּא דִּקְהָלָא יְכַפַּר׃

(לד) וְהָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ

לד וּתְהֵי דָא לְכוֹן לִקְיָם עָלָם לְכַפָּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חוֹבֵיהוֹן חֲדָא בְּשַׁתָּא וַעֲבַד כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

רש"י◄ **וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'** • כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם־הַכִּפּוּרִים עָשָׂה כַּסֵּדֶר הַזֶּה; וּלְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹבְשָׁן לִגְדֻלָּתוֹ, אֶלָּא כְּמִקְצָת גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ (ת"כ)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 131)

שֶׁלֹּא הָיָה לוֹבְשָׁן לִגְדֻלָּתוֹ (רש"י טז, לד) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ נֶאֱמַר שֶׁבַח זֶה בְּבִגְדֵי הַלָּבָן, לֹא בְּבִגְדֵי הַזָּהָב. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְגַבֵּי בִּגְדֵי הַזָּהָב אֵין חִדּוּשׁ בְּכָךְ שֶׁלֹּא לְבָשָׁם לִגְדֻלָּתוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ מְיֻחָדִים לוֹ (גַּם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הַבָּא אַחֲרָיו יָכוֹל לִלְבֹּשׁ אוֹתָם). אַךְ לְגַבֵּי בִּגְדֵי הַלָּבָן, שֶׁהָיוּ מְיֻחָדִים לוֹ לְיוֹם כִּפּוּר זֶה (רש"י פסוק כג), הָיָה עָלוּל לַחְשֹׁב שֶׁנּוֹעֲדוּ לְצַיֵּן אֶת גְּדֻלָּתוֹ, וְלָכֵן בְּיוֹם כִּפּוּר הַבָּא יֵשׁ צֹרֶךְ בַּחֲדָשִׁים, בְּהֶתְאֵם לְדַרְגָּתוֹ אָז.

◆ יום רביעי כ"ו ניסן ◆

יז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵּאמֹר׃

ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן דֵּין פִּתְגָּמָא די פַּקִּיד יְיָ לְמֵימָר׃

(ג) אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

ג גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל די יִכּוֹס תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עִזָּא בְּמַשְׁרִיתָא אוֹ די יִכּוֹס מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃

רש"י◄ **אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב** • בַּמִּקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהַקְרִיב קָרְבָּן". **בַּמַּחֲנֶה** • (זבחים קו) חוּץ לָעֲזָרָה.

(ד) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ׃

ד וְלִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אַיְתֵהּ לְקָרְבָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דַיְיָ דְּמָא יִתְחַשַּׁב לְגַבְרָא הַהוּא דְּמָא אֲשַׁד וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּהּ׃

רש"י◄ **דָּם יֵחָשֵׁב** • כְּשׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם, שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. **דָּם שָׁפָךְ** • (ת"כ) לְרַבּוֹת אֶת הַזּוֹרֵק דָּמִים בַּחוּץ.

(ה) לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְהֱבִיאָם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם:

ה בְּדִיל דִּי יַיְתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּבְחֵיהוֹן דִּי אִנּוּן דָּבְחִין עַל אַפֵּי חַקְלָא וְיַיְתְּנוּן לָקֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כַּהֲנָא וְיִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ יָתְהוֹן:

רש"י◄ אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים • אֲשֶׁר הֵם רְגִילִים לִזְבֹּחַ.

(ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

ו וְיִזְרוֹק כַּהֲנָא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא דַיְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַסֵּק תַּרְבָּא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קמד)

וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם (יז, ו)

דָּם מְסַמֵּל חַיּוּת וַחֲמִימוּת ("כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא"), וְהוּא קָרֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ לִרְמֹז שֶׁהַלַּהַט וְהַהִתְלַהֲבוּת יֵשׁ לִשְׁמֹר רַק לִדְבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה. וְלָכֵן הַדָּם אָסוּר בַּאֲכִילָה, הַיְינוּ שֶׁלֹּא נִתָּן לַהֲפוֹךְ אוֹתוֹ לְדָם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרוֹ' שֶׁל גּוּף יְהוּדִי, שֶׁקָּדוֹשׁ הוּא, כֵּיוָן שֶׁהַלַּהַט וְהַהִתְלַהֲבוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם אֵינוֹ מְכֻרָח. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבָּשָׂר עַצְמוֹ מְכֻרָח הוּא, שֶׁכֵּן נִתָּן לַהֲפוֹךְ אוֹתוֹ לִקְדֻשָּׁה.

(ז) וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹּאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:

ז וְלָא יִדְבְּחוּן עוֹד יָת דִּבְחֵיהוֹן לַשֵּׁדִין דִּי אִנּוּן טָעָן בַּתְרֵיהוֹן קְיָם עָלָם תְּהֵי דָא לְהוֹן לְדָרֵיהוֹן:

רש"י◄ לַשְּׂעִירִם • לַשֵּׁדִים, כְּמוֹ (ישעיה יג כא): "וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ־שָׁם".

◆ יום חמישי כ"ז ניסן ◆

(ח) וַאֲלֵהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ־זָבַח:

ח וּלְהוֹן תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יַסֵּק עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

רש"י◄ אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה • לְחַיֵּב עַל הַמַּקְטִיר אֵיבָרִים בַּחוּץ [עַיֵּן בְּרַא"ם] כְּשׁוֹחֵט בַּחוּץ, שֶׁאִם שָׁחַט אֶחָד וְהֶעֱלָה חֲבֵרוֹ, שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין (ת"כ. חולין קט)◆

(ט) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֻנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה וְנִכְרְתָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו:

ט וְלִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אַיְתְּנֵהּ לְמֶעְבַּד יָתֵהּ קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּהּ:

רש"י◄ וְנִכְרַת • זַרְעוֹ נִכְרָת וְיָמָיו נִכְרָתִין.

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

י וּגְבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יֵיכוּל כָּל דְּמָא וְאֶתֵּן רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא דְּיֵכוּל יָת דְּמָא וְאֶשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ:

רש"י◄ כָּל־דָּם • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר", יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל דַּם הַמְּקֻדָּשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל־דָּם". וְנָתַתִּי פָנַי • (ת"כ) פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ.

(יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר:

יא אֲרֵי נְפַשׁ בִּסְרָא בְּדִמָא הִיא וַאֲנָא יְהָבִתֵּהּ לְכוֹן עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי דְּמָא הוּא עַל נַפְשָׁא מְכַפָּר:

רש"י◄ כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר • שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, "בַּדָּם הִיא" תְּלוּיָה, וּלְפִיכָךְ נְתַתִּיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם; תָּבֹא נֶפֶשׁ וּתְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

(יב) עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם:

יב עַל כֵּן אָמַרִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֱנָשׁ מִנְּכוֹן לָא יֵיכוּל דְּמָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן לָא יֵיכוּל דְּמָא:

רש"י◄ כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם • לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים.

(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר:

יג וּגְבַר גְּבַר מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יְצוּד צֵידָא חַיְתָא אוֹ עוֹפָא דִּי מִתְאֲכֵל וְיֵישׁוֹד יָת דְּמֵהּ וִיכַסְּנֵהּ בְּעַפְרָא:

רש"י◄ אֲשֶׁר יָצוּד • (ת"כ. חולין פד) אֵין לִי אֶלָּא צַיִד, אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "צַיִד", מִכָּל־מָקוֹם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יָצוּד"? שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר, אֶלָּא בְּהַזְמָנָה זֹאת. אֲשֶׁר יֵאָכֵל • פְּרָט לְטְמֵאִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לז, עמוד 52 – מתוך 'לקראת שבת')

כִּיסּוּי הַדָּם בְּחַיֵּי הָאָדָם

וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר: (יז, יג)

צִוָּה . . לְכַסּוֹת כָּל דָּם בְּחַיָּה וָעוֹף כִּי לֹא יִתְקָרֵב דָּמָם עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי גַּם בְּעוֹפוֹת לֹא יִקְרַב מֵהֶם רַק שְׁנֵי מִינִים בִּלְבַד וְגַם הֵם אֵינָם נִשְׁחָטִים, אֲבָל בַּבְּהֵמוֹת רוֹב הַמְּצוּיִים נִשְׁחָטִים לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, וְדָמָם לְכַפֵּר וְאֵין רָאוּי לְכַסּוֹתוֹ. וְלֹא חָשַׁשׁ לְכַסּוֹת דַּם הַחוּלִין בַּבְּהֵמָה, כִּי אֵין חוּלִין בַּמִּדְבָּר וְגַם אַחֲרֵי כֵן עַל הָרוֹב יְצַוֶּה. (רמב"ן בפרשתנו)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

"דָּם" הוּא עִנְיָן הַחַיּוּת, "הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ", וְתַכְלִיתוֹ הוּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּעִנְיָנֵי קְדוּשָׁה, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָׁה צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתוֹ בְּחַיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת גְּלוּיָה דַּוְקָא. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיָנֵי חוֹל - דִּבְרֵי הָרְשׁוּת שֶׁל הָאָדָם, צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי חַיּוּת, "בְּלֹא לֵב וָלֵב", דְ"כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם" דַּוְקָא לֹא בִּשְׁבִיל הֲנָאַת גּוּפוֹ, אֶלָּא כְּדֵי לַעֲבוֹד אֶת הַבּוֹרֵא. וְזֶהוּ תּוֹכֶן מִצְוַת כִּיסּוּי הַדָּם, שֶׁבְּעִנְיְנֵי חוּלִין צְרִיכִים **לְכַסּוֹת** אֶת הַדָּם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִיכָּר בָּהֶם חַיּוּת.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁכִּיסּוּי הַדָּם צָרִיךְ לִהְיוֹת בֶּעָפָר דַּוְקָא – כִּי עָפָר מוֹרֶה עַל שִׁפְלוּת וְהַכְנָעָה "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה", וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם עוֹסֵק בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת, צָרִיךְ לְעוֹרֵר בְּנַפְשׁוֹ הַבִּטּוּל וְהַהַכְנָעָה, לִהְיוֹת חָרֵד שֶׁלֹּא לְהִמָּשֵׁךְ אַחַר תַּאֲוֹוֹת הַלֵּב (לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת בִּשְׁבִיל הֲנָאַת הַגּוּף), אֶלָּא כָּל כַּוָּנָתוֹ תִּהְיֶה רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם. אַךְ כַּאֲשֶׁר הָאָדָם חָדוּר כּוּלוֹ בִּקְדוּשָׁה, וְגַם דִּבְרֵי הָרְשׁוּת שֶׁלּוֹ הֵם חֵלֶק מֵעֲבוֹדַת ה' שֶׁלּוֹ, מוּבָן שֶׁגַּם עִסְקֵי הַחוּלִין שֶׁלּוֹ יְכוֹלִים לִהְיוֹת בְּחַיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת, וְאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת הַדָּם כֵּיוָן שֶׁהַחַיּוּת שֶׁלּוֹ הִיא בַּקְּדוּשָׁה שֶׁבַּדָּבָר, וְתוֹ לֹא. וְזֶה נִרְמָז בָּזֶה שֶׁבְּהֶמַת חוּלִין אֵינָהּ צְרִיכָה כִּיסּוּי דָּם, מֵאַחַר שֶׁרוֹב מִינֵי בְּהֵמוֹת רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ.

(יד) כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל־בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת:

יד אֲרֵי נְפַשׁ כָּל בִּסְרָא דְּמֵהּ בְּנַפְשֵׁהּ הוּא וַאֲמָרִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל בִּסְרָא לָא תֵּיכְלוּן אֲרֵי נְפַשׁ כָּל בִּסְרָא דְּמֵהּ הִיא כָּל דְּיֵכְלִנֵּהּ יִשְׁתֵּיצֵי:

רש"י◄ דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא • דָּמוֹ הוּא לוֹ בִּמְקוֹם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָה בּוֹ. כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא • הַנֶּפֶשׁ הִיא הַדָּם. 'דָּם' וּ'בָשָׂר' לְשׁוֹן זָכָר. 'נֶפֶשׁ' לְשׁוֹן נְקֵבָה.

(טו) וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְטָהֵר׃

טו וְכָל אֱנָשׁ דִּי יֵיכוּל נְבִילָא וּתְבִירָא בְּיַצִּיבָא וּבְגִיּוֹרָא וִיצַבַּע לְבוּשׂוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי׃

רש"י ◄ **אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה** • בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּבְלַעַת בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְלִמֶּדְךָ כָּאן, שֶׁמִּטַּמְּאָה בַּאֲכִילָתָהּ וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע, וּ"טְרֵפָה" הָאֲמוּרָה כָּאן, לֹא נִכְתְּבָה אֶלָּא לִדְרֹשׁ. וְכֵן שָׁנִינוּ: יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת עוֹף טָמֵא מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "טְרֵפָה" — מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה. יָצָא עוֹף טָמֵא, שֶׁאֵין בְּמִינוֹ טְרֵפָה.

(טז) וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃ פ

טז וְאִם לָא יְצַבַּע וּבִסְרֵהּ לָא יַסְחֵי וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ׃

רש"י ◄ **וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ** • אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ, חַיָּב עַל טֻמְאָה זוֹ כְּכָל שְׁאָר טֻמְאוֹת. **וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ** • עַל רְחִיצַת גּוּפוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת, וְעַל כִּבּוּס בְּגָדִים בְּמַלְקוֹת.

יח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש"י ◄ **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי בְּסִינַי (שמות כ): "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי. רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו שֶׁסּוֹפָן לִנָּתֵק בַּעֲרָיוֹת בִּימֵי עֶזְרָא לִפְנֵי יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 89)

רַבִּי אוֹמֵר . . שֶׁסּוֹפָן לִנָּתֵק בַּעֲרָיוֹת בִּימֵי עֶזְרָא (רש"י יח, ב) בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט קָשֶׁה לוֹמַר שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְמֵאָרַע שֶׁיֵּאָרַע זְמַן רַב אַחַר כָּךְ, וּכְדֵי לְתָרֵץ קֻצַּת קֹשִׁי זֶה, אוֹמֵר רַשִׁ"י דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. דְּהִנֵּה, רַבִּי סִדֵּר וְכָתַב אֶת הַמִּשְׁנָה, וְאַף שֶׁדְּבָרִים שֶׁבְּעַל־פֶּה אָסוּר לְאָמְרָן בִּכְתָב, הִתִּירוּ זֹאת מִשּׁוּם "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ". הֲרֵי שֶׁרַבִּי מְפָרֵשׁ פָּסוּק שֶׁאָמַר דָּוִד עַל זְמַן כְּתִיבַת הַמִּשְׁנָה; וְאַף כָּאן אַזִּיל לְשִׁיטָתֵיהּ וּמְפָרֵשׁ שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לִזְמַן עֶזְרָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין לקוטי־שיחות כרך יב, עמוד 83 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

'קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי' גַּם כְּשֶׁמְּנוּגְּדוֹת לַשֵּׂכֶל

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי בְּסִינַי אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי (יח, ב. ובפירוש רש"י).

וְצָרִיךְ בֵּיאוּר, לְכְאוֹרָה תּוֹכֶן קַבָּלַת הַמַּלְכוּת ("קִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי") הוּא שֶׁמְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ כָּל מַה שֶׁיְּצַוֶּה הַמֶּלֶךְ, כּוֹלֵל גַּם גְּזֵירוֹת, וּמַדּוּעַ אִם כֵּן מְחַלֵּק רַשִׁ"י "קִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי (וּבְנוֹסָף לְכָךְ) מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי"?

וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה: יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁבְּקַבָּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם, שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי, קִבְּלוּ רַק מִצְוֹת הַמּוּבָנוֹת בַּשֵּׂכֶל, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת שֶׁאֵינָן מְנֻגָּדוֹת לַשֵּׂכֶל, אֲבָל לֹא קִבְּלוּ גְּזֵרוֹת שֶׁמְּנוּגָּדוֹת לַשֵּׂכֶל.

וְלָכֵן, לִפְנֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה צִוָּה עַל הָעֲרָיוֹת שֶׁהֵם בְּגֶדֶר גְּזֵרָה הַמְּנוּגֶדֶת לַסְּבָרָא הַמִּתְבַּקֶּשֶׁת, הִזְהִירָם עַל קַבָּלַת הַגְּזֵרוֹת. וְהַטַּעַם שֶׁ'עֲרָיוֹת' הֲוֵי בְּגֶדֶר גְּזֵרָה הוּא:

תַּכְלִית הַנִּשּׂוּאִין הוּא "פְּרוּ וּרְבוּ", וְעַד שֶׁנַּעֲשִׂים ל"בָשָׂר אֶחָד" בְּתוֹלְדוֹתֵיהֶם, וְעַל כֵּן מוּבָן שֶׁיֵּשׁ שְׁלֵמוּת בָּזֶה כַּאֲשֶׁר הָאִשָּׁה הִיא "שְׁאַר בְּשָׂרוֹ" שֶׁל הָאִישׁ. וּבִפְרָט דַּחֲזִינָן שֶׁכָּל קִיּוּם הָעוֹלָם תָּלוּי בְּכָךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן הִתְחַתְּנוּ עִם אַחְיוֹתֵיהֶם, וְאַף בְּיַעֲקֹב מָצִינוּ שֶׁנָּשָׂא אֲחָיוֹת וְהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה, וְכֵן עַמְרָם נָשָׂא דּוֹדָתוֹ, וְנוֹלְדוּ אַהֲרֹן מִרְיָם וּמֹשֶׁה. אִם־כֵּן נִמְצָא שֶׁהַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת כִּי קְרֻבָה בִּנְישׂוּאִין צְרִיכָה לִהְיוֹת מַעֲלָה וְלֹא אִיסּוּר, וּמוּבָנֶת הַ"גְּזֵרָה" בְּכָךְ שֶׁ"אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאַר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ וְגוֹ'", וְלָכֵן הִקְדִּימָה הַתּוֹרָה "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" - מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת אחרי־קדושים, תשל"א)

וְהַטַּעַם דְּהַצִּיווּי עַל הָעֲרָיוֹת נִקְרָא "גְּזֵרָה":

דָּבָר מוּבָן הוּא, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְנִישׂוּאִין, מַעֲלַת הַיּוּחֲסִין תּוֹפֶסֶת מָקוֹם חָשׁוּב וְעִיקָּרִי, וּבִפְרָט כְּשֶׁהַבָּא לְהִשְׁתַּדֵּךְ הוּא בַּר יְחוּס נַעֲלֶה. וּכְמוֹ שֶׁלְּמַדְנוּ וְרָאִינוּ שֶׁהַתּוֹרָה הֶאֱרִיכָה בְּיִחוּסָהּ שֶׁל

אֵשֶׁת אַהֲרֹן, שֶׁנָּשָׂא אֶת "אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן" - לְבָאֵר שֶׁהָיְתָה מְצוּיֶנֶת בִּיחוּסָהּ, בִּהְיוֹתָהּ (בַּת עַמִּינָדָב וְגַם) אֲחוֹת נַחְשׁוֹן [וְכִדְפֵירַשׁ רַשִׁ"י: "מִכָּאן לְמַדְנוּ, הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ **לְבַדּוֹק בְּאַחְיָהּ"**]; וְכֵן אַבְרָהָם כְּשֶׁשָּׁלַח אֶת אֱלִיעֶזֶר לָקַחַת אִשָּׁה לִבְנוֹ לְיִצְחָק, אָמַר לוֹ "כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק", כִּי בְּנוֹת אַרְצוֹ וּמוֹלַדְתּוֹ מְיוּחָסוֹת הֵן, בִּהְיוֹתָן מִמִּשְׁפַּחַת אַבְרָהָם.

וּלְפִי זֶה, הַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת שֶׁהַשִּׁידּוּךְ הֲכִי טוֹב לְאִישׁ הַמְיוּחָס הוּא - מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, וְכָל הַקָּרוֹב אֵלָיו יוֹתֵר, הָגוּן וּמַתְאִים יוֹתֵר לְעִנְיַן הַשִּׁידּוּךְ.

וּבִכְלָל וְעִיקָּר: תַּכְלִית הַנִּישׂוּאִין הוּא שֶׁיִּהְיֶה פְּרוּ וּרְבוּ, וְנַעֲשׂוּ לְ"**בָשָׂר אֶחָד**" - בְּיַלְדֵיהֶם, הֲרֵי מוּבָן שֶׁזֶּהוּ בִּשְׁלֵימוּת יוֹתֵר כְּשֶׁהָאִשָּׁה הִיא **שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ** שֶׁל הָאִישׁ. וּבְדִינֵי עֲרָיוֹת נַהֲפוֹךְ הוּא, וְהַתְּחָלָתָם: אִישׁ אִישׁ אֶל **כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ** לֹא תִקְרְבוּ גוֹ'!

וְעוֹד: בָּרָא הַקָּבָ"ה אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹפָן שֶׁקִּיּוּמוֹ הָיָה תְּלוּי בָּזֶה שֶׁבְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן יִשְׂאוּ אַחְיוֹת שֶׁלָּהֶם, יַעֲקֹב נָשָׂא אַחְיוֹת וְהָיְתָה מִטָּתוֹ דָּוְקָא שְׁלֵימָה, עַמְרָם נָשָׂא דּוֹדָתוֹ וְנוֹלְדוּ מִרְיָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה, שֶׁעַל־פִּי כָּל זֶה - הָאִיסּוּר דְּ"**כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ**" הֲרֵי הוּא עַל־דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י בְּעִנְיַן הָעֲקֵידָה "אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ קַח נָא אֶת בִּנְךָ, עַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר". לָכֵן בָּא צִיּוּוּי מְיוּחָד עַל קַבָּלַת הַ"גְּזֵירוֹת" בִּכְלָלוּת, וְאַחַר־כָּךְ בָּא הַצִּיּוּוּי עַל הַ"גְּזֵירָה" הַפְּרָטִית, עַל הָעֲרָיוֹת.

(ג) **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ:**

ג כְּעוֹבְדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּי יְתֶבְתּוּן בַּהּ לָא תַעְבְּדוּן וּכְעוֹבְדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דִּכְנַעַן דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן תַּמָּן לָא תַעְבְּדוּן וּבְנִימוֹסֵיהוֹן לָא תְהָכּוּן:

רש"י◄ **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם** • (ת"כ) מַגִּיד שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל מִצְרִיִּים וְשֶׁל כְּנַעֲנִיִּים מְקֻלְקָלִים מִכָּל הָאֻמּוֹת, וְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיָּשְׁבוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מְקֻלְקָל מִן הַכֹּל. **אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה** • מַגִּיד שֶׁאוֹתָן עֲמָמִין שֶׁכָּבְשׁוּ יִשְׂרָאֵל, מְקֻלְקָלִים יוֹתֵר מִכֻּלָּם (ת"כ).

(ד) **אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

ד יָת דִּינַי תַּעְבְּדוּן וְיָת קְיָמַי תִּטְרוּן לְהַלָּכָא בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ** • אֵלּוּ דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה בְּמִשְׁפָּט, שֶׁאִלּוּ לֹא נֶאֱמְרוּ, הָיוּ כְּדַאי לֵאָמְרָן. **וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ** • דְּבָרִים שֶׁהֵם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, שֶׁיֵּצֶר הָרָע מֵשִׁיב עֲלֵיהֶם: 'לָמָּה לָנוּ לִשְׁמָרָן'? וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז וְטָהֳרַת מֵי חַטָּאת, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲנִי ה'", גְּזַרְתִּי עֲלֵיכֶם, אִי אַתֶּם רַשָּׁאִים לְהִפָּטֵר! **לָלֶכֶת בָּהֶם** • אַל תִּפָּטֵר מִתּוֹכָם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לָמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָאֻמּוֹת.

(ה) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה: ס**

ה וְתִטְרוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי דִּי יַעְבֵּד יָתְהוֹן אֲנָשָׁא וְיֵחֵי בְּהוֹן לְחַיֵּי עָלְמָא אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי** • לְרַבּוֹת שְׁאָר דִּקְדּוּקֵי הַפָּרָשָׁה, שֶׁלֹּא פֵּרֵט הַכָּתוּב בָּהֶם (ת"כ). דָּבָר אַחֵר: לִתֵּן שְׂמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַחֻקִּים, וּשְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים, לְפִי שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא עֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים וּשְׁמִירָה לַחֻקִּים. **וָחַי בָּהֶם** • לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁאִם תֹּאמַר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַהֲלֹא סוֹפוֹ הוּא מֵת!. **אֲנִי ה'** • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם התוועדויות כרך ב עמוד 288. על־פי ביאורי החומש)

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם (יח, ה)

וָחַי בָּהֶם - לֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם (תורת כהנים)

יֵשׁ לִתְמֹהַּ: מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר בַּכָּתוּב בִּמְפֹרָשׁ "וָחַי בָּהֶם" - מַה מוֹסִיף עַל כָּךְ הַמִּדְרָשׁ בַּמִּלִּים "לֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם"? וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁכַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ לְהַזְהִיר אֶת הָאָדָם שֶׁ"לֹא יָמוּת" אֲפִילּוּ מֵרֹב הִתְלַהֲבוּת וּדְבֵקוּת בַּקָּבָ"ה עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ - כְּפִי שֶׁאֵרַע לִבְנֵי אַהֲרֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת אחרי, שבת הגדול, י"ב ניסן, ה'תשכ"ז)

הַלָּשׁוֹן שְׁמִירָה - פֵּירוּשׁוֹ (גַּם) מִלְּשׁוֹן הַמִּתְּנָה, כְּפִי שֶׁהַ'בֵּן חָמֵשׁ לְמִקְרָא' זוֹכֵר פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב עַל הַפָּסוּק "וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר", "הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבוֹא".

וְכֵיוָן שֶׁהַכָּתוּב מְדַיֵּיק לוֹמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקּוֹתַי", בִּלְשׁוֹן שְׁמִירָה דַּוְקָא - יֵשׁ בָּזֶה גַּם הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל הַמְתָּנָה וְצִיפִיָּה, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל הַחִיּוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת ("קאָך") וְהָעֲרִיבוּת ("גֶעשְׁמַאק") שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת בַּדָּבָר.

וְזֶהוּ מַה שֶׁמְּסַיֵּים רַשִׁ"י בְּפֵירוּשׁ הַפָּסוּק "וְאֶת חֻקּוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", דְּקָאֵי עַל "דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּזֵירַת הַמֶּלֶךְ כוּ'", "אִי־אַתֶּם רַשָּׁאִים לִיפָּטֵר", וְכֵן בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: "לֶלֶכֶת בָּהֶם", "אַל תִּפָּטֵר מִתּוֹכָם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר לְמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָאוּמּוֹת" - שֶׁלֹּא מְדוּבָּר כָּאן אוֹדוֹת עֶצֶם הַלִּימוּד וְהַקִּיּוּם, אֶלָּא אוֹדוֹת הַחִיּוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת בָּזֶה.

יְהוּדִי יָכוֹל לִטְעוֹן: כֵּיצַד יְכוֹלִים לִדְרוֹשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ חִיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת ("עֶר זָאל זִיךְ קָאכְן") בְּ"חוּקִּים" שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם טַעַם?! - הוּא יָכוֹל לַעֲסוֹק בְּלַהַט וּלְדַבֵּר עִם גּוֹיִם רַק אוֹדוֹת "מִשְׁפָּטִים", שֶׁמּוּבָנִים עַל־פִּי שֵׂכֶל, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב: "כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים"; אֲבָל לֹא בְּנוֹגֵעַ לְחוּקִּים. וְאַדְרַבָּה - טוֹעֵן הוּא - לְהַרְעִישׁ בְּנוֹגֵעַ לְ"חוּקִּים" הֲרֵי זֶה 'חִילּוּל הַשֵּׁם'!...

וְעַל זֶה אוֹמְרִים לוֹ: "אִי־אַתָּה רַשַּׁאי לְהִפָּטֵר"; עָלֶיךָ לַעֲסוֹק מִתּוֹךְ חִיּוּת וְלַהַט גַּם בְּעִנְיַן הַחוּקִּים.

וּכְהַסִּיפּוּר הַיָּדוּעַ, שֶׁכַּאֲשֶׁר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוּ"ר לָקַח "מְלַמֵּד" עֲבוּר בְּנוֹתָיו, טָעַן הַמְּלַמֵּד שֶׁיְּלַמֵּד עִמָּהֶם רַק עִנְיָנִים שֶׁעַל־פִּי שֵׂכֶל, אֲבָל לֹא יְסַפֵּר לָהֶם אוֹדוֹת עִנְיָנִים שֶׁהֵם לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַטֶּבַע, כְּמוֹ סִיפּוּרִים מַבְהִילִים מֵהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאַדְמוּ"ר הַזָּקֵן וְכוּ'. וְאָמַר לוֹ אַדְמוּ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֶלָּא מִיָּד בְּהַתְחָלַת הַחִינּוּךְ צָרִיךְ לְהַדְגִּישׁ אֶת הַיְּסוֹד - שֶׁהַקָּבָּ"ה מְשַׁדֵּד אֶת הַמַּעֲרָכוֹת עַל־יְדֵי עִנְיָנִים שֶׁהֵם לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע.

וְכֵן הוּא בַּנִּדּוֹן־דִּידָן - שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת חִיּוּת וְלַהַט וּלְהַכְרִיז בָּרְחוֹבוֹת ("שְׁרַייעֶן אִין דִּי גַּאסְן") אוֹדוֹת עִנְיַן הַ"חוּקִּים" שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל.

וְזֶהוּ גַּם תּוֹכֶן הַפֵּירוּשׁ "לִיתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַחוּקִּים וּשְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים" - שֶׁהַקִּיּוּם שֶׁל חוּקִּים וּמִשְׁפָּטִים צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפָן שָׁוֶה, וְכַמְּבוֹאָר הַפִּתְגָּם שֶׁל כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוּ"ר, שֶׁגַּם הַמִּצְוּוֹת דְּ"מִשְׁפָּטִים" צָרִיךְ לְקַיְּמָן (לֹא מִצַּד חִיּוּב הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא) מִתּוֹךְ אוֹתָהּ "קַבָּלַת עוֹל" שֶׁבָּהּ מְקַיְּימִים הַמִּצְוּוֹת דְּ"חוּקִּים", "שֶׁהֵן גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ", שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן הָעִנְיָן דְּ"שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים".

וְכִידּוּעַ גַּם בְּעִנְיַן "קַרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב", שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִצַּד הֶרְגֵּשׁ עַצְמוֹ, אֵין זֶה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה כוּ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות אחרונשל־פסח תשמ"ז. התוועדויות תשמ"ז כרך כ, עמ' 451)

וָחַי בָּהֶם (יח, ה)

מִסְפָּר שֶׁאֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִתְנוֹעֲעוּ חוּטֵי הַצִּיצִית מֵעַצְמָם, כְּאִלּוּ הָיוּ דָּבָר חַי. כִּי אֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִתְגַּלָּה הַ"וָחַי בָּהֶם" (שֶׁעֲשִׂיַּת מִצְוָה מַמְשִׁיכָה בַּחַיּוּת) בְּחוּטֵי הַצִּיצִית הַגַּשְׁמִיִּים מַמָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום י' בשבט)

הָרַבָּנִית רִבְקָה, זוּגָתוֹ שֶׁל כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ"ר הַמַּהַר"שׁ, חָלְתָה פַּעַם, וְהָרוֹפֵא צִוָּה עָלֶיהָ לֶאֱכֹל תֵּיכֶף בְּקוּמָהּ מִשִּׁנָּתָהּ. הָרַבָּנִית, שֶׁלֹּא רָצְתָה לִטְעֹם קֹדֶם הַתְּפִלָּה, נָהֲגָה לְהִתְפַּלֵּל תְּחִלָּה בְּהַשְׁכָּמָה, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן לֶאֱכֹל פַּת שַׁחֲרִית.

כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לְחוֹתְנָהּ, כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ"ר הַ'צֶּמַח־צֶדֶק', אָמַר לָהּ:

עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת נֶאֱמַר "וָחַי בָּהֶם", הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַכְנִיס חִיּוּת בַּמִּצְוֹת. כְּדֵי לַעֲשׂוֹת זֹאת מוּכְרָחִים לִהְיוֹת בַּעַל כֹּחַ, בְּרִיאִים וַחֲזָקִים, וְלִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה.

וְסִיֵּם וְאָמַר: אֵינֶנּוּ חַיָּבֶת לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הָאֲכִילָה. מוּטָב לֶאֱכֹל בִּשְׁבִיל הַתְּפִלָּה, מִלְּהִתְפַּלֵּל בִּשְׁבִיל הָאֲכִילָה!

◆ יום שישי כ"ח ניסן ◆

(ו) אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְהוָה: ס

ו גְּבַר גְּבַר לְכָל קָרִיב בִּסְרֵהּ לָא תִקְרְבוּן לְגַלָּאָה עֶרְיָא אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **לֹא תִקְרְבוּ** • לְהַזְהִיר הַנִּקֵּבָה כַּזָּכָר, לְכָךְ נֶאֱמַר לְשׁוֹן רַבִּים. **אֲנִי ה'** • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

(ז) עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ס

ז עֶרְיַת אֲבוּךְ וְעֶרְיַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אִמָּךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ:

רש"י◄ **עֶרְוַת אָבִיךָ** • (סנהדרין נד) זוֹ אֵשֶׁת אָבִיךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּמַשְׁמָעוֹ? נֶאֱמַר כָּאן: "עֶרְוַת אָבִיךָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (לקמן כ): "עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה". מַה לְּהַלָּן אֵשֶׁת אָבִיו, אַף כָּאן אֵשֶׁת אָבִיו. **וְעֶרְוַת אִמְּךָ** • לְהָבִיא אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו.

(ח) עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָבִיךָ הִוא: ס

ח עֶרְיַת אִתַּת אֲבוּךָ לָא תְגַלֵּי עֶרְיַת אֲבוּךָ הִיא:

רש"י◄ **עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ** • לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה.

(ט) עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן: ס

ט עֶרְיַת אֲחָתָךְ בַּת אֲבוּךָ אוֹ בַת אִמָּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךָ מִן אִתַּת אֲחָרִי אוֹ מִן אִמָּךְ לִגְבַר אָחֳרָן לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֵן:

רש"י◄ **בַּת־אָבִיךָ** • אַף בַּת אֲנוּסָה בְּמַשְׁמָע. **מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ** • בֵּין שֶׁנּוֹלְדָה מֵאוֹתָהּ שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְאָבִיךָ: קַיֵּם אֶת אִמָּהּ, וּבֵין שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הוֹצֵא אֶת אִמָּהּ, כְּגוֹן: מַמְזֶרֶת אוֹ נְתִינָה.

(י) עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ אוֹ בַת־בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה: ס

י עֶרְיַת בַּת בְּרָךְ אוֹ בַת בְּרַתָּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֵן אֲרֵי עֶרְיָתָךְ אִנִּין:

רש"י◄ **עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ וְגוֹ'** • (יבמות צז) בְּבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּבִתּוֹ וּבַת בִּתּוֹ מֵאִשְׁתּוֹ, אָנוּ לְמֵדִין מֵ"עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ" שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "לֹא תְגַלֶּה", בֵּין שֶׁהִיא מִמֶּנּוּ, בֵּין שֶׁהִיא מֵאִישׁ אַחֵר. **עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ** • קַל־וָחֹמֶר לְבִתְּךָ, אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין, לְמָדוּהָ מִ'גְּזֵרָה־שָׁוָה' (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח).

(יא) עֶרְוַת בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ס

יא עֶרְיַת בַּת אִתַּת אֲבוּךָ דִּילִידָא מִן אֲבוּךָ אֲחָתָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ:

רש"י◄ **עֶרְוַת בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ** • לְמֵד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אֲחוֹתוֹ מִשִּׁפְחָה וְנָכְרִית, לָכֵן נֶאֱמַר: בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ, בָּרְאוּיָה לְקִדּוּשִׁין.

(יב) עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא: ס

יב עֶרְיַת אֲחַת אֲבוּךָ לָא תְגַלֵּי קָרִיבַת אֲבוּךָ הִיא:

(יג) עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי־שְׁאֵר אִמְּךָ הִוא: ס

יג עֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אֲרֵי קָרִיבַת אִמָּךְ הִיא:

(יד) עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב דֹּדָתְךָ הִוא: ס

יד עֶרְיַת אַח אֲבוּךָ לָא תְגַלֵּי לְאִתְּתֵהּ לָא תִקְרַב אִתַּת אַח אֲבוּךָ הִיא:

רש"י◄ **עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה** • וּמַה הִיא עֶרְוָתוֹ? "אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב".

(טו) עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֶּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ס

טו עֶרְיַת כַּלְתָּךְ לָא תְגַלֵּי אִתַּת בְּרָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ:

רש"י◄ **אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא** • לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשֶׁיֵּשׁ לְבִנְךָ אִישׁוּת בָּהּ, פְּרָט לַאֲנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנָכְרִית (סנהדרין עה).

(טז) עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא: ס

טז עֶרְיַת אִתַּת אַחוּךָ לָא תְגַלֵּי עֶרְיַת אַחוּךָ הִיא:

(יז) עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת־בַּת־בְּנָהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא:

יז עֶרְיַת אִתְּתָא וּבְרַתַּהּ לָא תְגַלֵּי יָת בַּת בְּרַהּ וְיָת בַּת בְּרַתַּהּ לָא תִסַּב לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ קָרִיבָן אִנּוּן עֲצַת חִטְאִין הִיא:

רש"י◄ **עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ•** (יבמות צז) לֹא אָסַר הַכָּתוּב אֶלָּא עַל־יְדֵי נִשּׂוּאֵי הָרִאשׁוֹנָה, לָכֵן נֶאֱמַר: "לֹא תִקַּח", לְשׁוֹן קִיחָה, וְכֵן לְעִנְיַן הָעֹנֶשׁ: "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ" (לקמן כ), לְשׁוֹן קִיחָה, אֲבָל אָנַס אִשָּׁה, מֵתָר לִשָּׂא בִּתָּהּ. **שַׁאֲרָה הֵנָּה•** קְרוֹבוֹת זוֹ לָזוֹ. **זִמָּה•** עֵצָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: "עֲצַת חִטְאִין", שֶׁיִּצְרֵךָ יוֹעֲצְךָ לַחֲטֹא.

(יח) וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצֹרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ:

יח וְאִתְּתָא עִם אֲחָתַהּ לָא תִסַּב לְאַעָקָא לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ עֲלַהּ בְּחַיָּיהָא:

רש"י◄ **אֶל־אֲחֹתָהּ•** (קידושין ג) שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת. **לִצֹרֹר•** לְשׁוֹן צָרָה, לַעֲשׂוֹת אֶת זוֹ צָרָה לְזוֹ. **בְּחַיֶּיהָ•** לְמֶדְךָ שֶׁאִם גֵּרְשָׁהּ, לֹא יִשָּׂא אֶת אֲחוֹתָהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא בַּחַיִּים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 144)

וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצֹרֹר (יח, יח) "בְּכָאן יְפָרֵשׁ הַכָּתוּב טַעַם הָאִסּוּר . . הֵן רְאוּיוֹת שֶׁתִּהְיֶינָה אוֹהֲבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, לֹא שֶׁתִּהְיֶינָה צָרוֹת" (רמב"ן), "וְלָכֵן לֹא אָסְרָה זוּלָתִי בְּחַיֵּי אֲחוֹתָהּ" (ספורנו). וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּטַּעַם זֶה, הָאִסּוּר הוּא - לְפִי דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט - גַּם בִּבְנֵי נֹחַ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכֵּן הַדִּין גַּם לְפִי דֶּרֶךְ הַהֲלָכָה (ראה רמ"ה סנהדרין נח, א).

(יט) וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ:

יט וּלְאִתְּתָא בְּרִחוּק סוֹבְתַהּ לָא תִקְרַב לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ:

(כ) וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע לְטָמְאָה־בָהּ:

כ וּבְאִתַּת חַבְרָךְ לָא תִתֵּן שְׁכֵבְתָּךְ לְזַרְעָא לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ:

(כא) וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

כא וּמִבְּנָיךְ לָא תִתֵּן לְאַעְבָּרָא לְמֹלֶךְ וְלָא תַחֵל יָת שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **לַמֹּלֶךְ•** עֲבוֹדַת אֱלִילִים הִיא שֶׁשְּׁמָהּ 'מֹלֶךְ', וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתָהּ, שֶׁמּוֹסֵר בְּנוֹ לַכְּמָרִים, (סנהדרין סד) וְעוֹשִׂין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרַגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ. **לֹא־תִתֵּן•** זוֹ הִיא מְסִירָתוֹ לַכְּמָרִים. **לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ•** זוֹ הַעֲבָרַת הָאֵשׁ.

◆ שבת קודש כ"ט ניסן ◆

(כב) וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא:

כב וְעִם דְּכוּרָא לָא תִשְׁכּוּב מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא תּוֹעֲבָתָא הִיא:

(כג) וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־בָהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ תֶּבֶל הִוא:

כג וּבְכָל בְּעִירָא לָא תִתֵּן שְׁכֵבְתָּךְ לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ וְאִתְּתָא לָא תְקוּם קֳדָם בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ תִּבְלָא הוּא:

רש"י◄ **תֶּבֶל הוּא•** לְשׁוֹן קֶדֶשׁ וְעֶרְוָה וְנִאוּף, וְכֵן: "וְאַפִּי עַל־תַּבְלִיתָם" (ישעיה י כה). דָּבָר אַחֵר: "תֶּבֶל הוּא", לְשׁוֹן בְּלִילָה וְעִרְבּוּב זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה.

(כד) אַל־תִּטַּמְּאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם:

כד לָא תִּסְתָּאֲבוּן בְּכָל אִלֵּין אֲרֵי בְּכָל אִלֵּין אִסְתָּאֲבוּ עַמְמַיָּא דִּי אֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן:

(כה) וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ:

כה וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא וְאַסְעָרִית חוֹבַהּ עֲלַהּ וְרוֹקִינַת אַרְעָא יָת יָתְבָהָא:

(כו) וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם:

כו וְתִטְּרוּן אַתּוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי וְלָא תַעְבְּדוּן מִכֹּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן:

(כז) כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ:

כז אֲרֵי יָת כָּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין עֲבָדוּ אֲנָשֵׁי אַרְעָא דִּי קֳדָמֵיכוֹן וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא:

(כח) וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם:

כח וְלָא תְרוֹקֵן אַרְעָא יָתְכוֹן בְּסָאֲבֵיכוֹן יָתַהּ כְּמָא דְּרוֹקִינַת יָת עַמְמַיָּא דִּי קֳדָמֵיכוֹן:

רש"י◄ **וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם•** מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ דָּבָר מָאוּס שֶׁאֵין עוֹמֵד בְּמֵעָיו אֶלָּא מְקִיאוֹ, כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ מְקַיֶּמֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה.

וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְלָא תְרוֹקֵן', לְשׁוֹן רִקּוּן, מְרִיקָה עַצְמָהּ מֵהֶם.

(כט) כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם:

כט אֲרֵי כָּל דִּי יַעְבֵּד מִכֹּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין וְיִשְׁתֵּיצוּן נַפְשָׁתָא דְּיַעְבְּדוּן מִגּוֹ עַמְּהוֹן:

רש"י◄ **הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת•** הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה בְּמַשְׁמָע.

(ל) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

ל וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרִי בְּדִיל דְּלָא לְמֶעְבַּד מִנִּימוֹסֵי תּוֹעֲבָתָא דְּאִתְעֲבָדָא קֳדָמֵיכוֹן וְלָא תִסְתָּאֲבוּן בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: פ פ פ

רש"י◄ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי•** לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל כָּךְ. **וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם•** הָא אִם תִּטַּמְּאוּ, אֵינִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרַי, וּמַה

הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְּבִים כְּלָיָה? לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם":

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 100)

וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרַי, וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְּבִים כְּלָיָה (רש"י יח, ל) רַשִׁ"י כָּתַב לְעֵיל "דְּעוּ מִי גּוֹזֵר עֲלֵיכֶם, דַּיָּן לְהִפָּרַע וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר". **נִפְסָלִים** (מְבַדְּלִים) – הוּא הַנִּגּוּד שֶׁל "מִי גּוֹזֵר", כִּי הָעֲבֵדָה שֶׁה' גּוֹזֵר עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת מוֹכִיחָה שֶׁהוּא קָרוֹב לָנוּ וּמִתְעַסֵּק אִתָּנוּ. **הֲנָאָה** – הַנִּגּוּד שֶׁל שָׂכָר, שֶׁמּוֹרָה עַל הֲנָאָה מֵעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל. **כְּלָיָה** – הַנִּגּוּד שֶׁל פֵּרָעוֹן, שֶׁמּוֹרָה עַל קֶשֶׁר בֵּין ה' לְיִשְׂרָאֵל ("רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי . . עַל כֵּן אֶפְקֹד . . אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם"); כַּאֲשֶׁר מִתְבַּטֵּל קֶשֶׁר זֶה, שֶׁהוּא חַיֵּינוּ, הַתּוֹצָאָה הִיא כְּלָיָה ר"ל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 101)

וְלֹא תִּטַּמְּאוּ בָּהֶם, אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יח, ל) **הָא אִם תִּטַּמְּאוּ אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם . . וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ נָקַט לְשׁוֹן שְׁאֵלָה, וְלֹא כָּתַב "וְאֵין לִי הֲנָאָה בָּכֶם". וְיֵשׁ לוֹמַר: גַּם מִי שֶׁהַקָּבָּ"ה אוֹמֵר עָלָיו "אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם" – אַל לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ וְלַחְשֹׁב שֶׁאֵין לוֹ עוֹד תִּקְוָה לִגְרֹם נַחַת רוּחַ לַה' ("אֵין לִי הֲנָאָה בָּכֶם"). אֶלָּא, עָלָיו לְהִתְבּוֹנֵן בְּכָךְ שֶׁהַקָּבָּ"ה שׁוֹאֵל אוֹתוֹ, כִּבְיָכוֹל: "מַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם"? וּלְחַפֵּשׂ דֶּרֶךְ לָשׁוּב וּלְהִתְקָרֵב אֵלָיו וְלִגְרֹם לוֹ נַחַת רוּחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כב עמ' 101)

וְלֹא תִּטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יח, ל)

הָא אִם תִּטַּמְּאוּ - אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם, וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרַי, וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם (רש"י)

לִכְאוֹרָה, הָיָה לוֹ לוֹמַר "אֵין לִי הֲנָאָה בָּכֶם" (עַל מִשְׁקַל "אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם"), וְלָמָּה אָמַר "וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם"?

כָּתוּב (משלי טז): "כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ, וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה", וּפֵרֵשׁ בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (פרק כ"ז) שֶׁמַּטְּרַת בְּרִיאַת הָרָשָׁע הִיא "שֶׁיַּעֲשֶׂה הָרַע שֶׁלּוֹ יוֹם וְאוֹר". הַדֶּרֶךְ לְהַגִּיעַ לְכָךְ הִיא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָרָשָׁע יִתְבּוֹנֵן בַּעֲבֹדָה שֶׁהַקָּבָּ"ה שׁוֹאֵל אוֹתוֹ כִּבְיָכוֹל: "מַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בְּךָ"? כְּלוֹמַר - אֵין סָפֵק שֶׁיֶּשְׁנָהּ הֲנָאָה (שֶׁכֵּן זוֹהִי מַטְּרַת בְּרִיאָתוֹ שֶׁל הָרָשָׁע), וְאוּלָם דָּרוּשׁ חִפּוּשׂ מְדֻקְדָּק כְּדֵי לְגַלּוֹתָהּ.

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. עד"ו סימן. חסלת פרשת אחרי

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסג - רסז

המשך ביאור במס' בכורות ליום ראשון עמ' א

1 יִשְׂרָאֵל שחייב בפדיון, נכדו הכהן מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֶשְׂרָה שֵׁיִין,
2 וּמְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ, כי ירש את זכות אבי אמו הכהן בחמורים,
3 ואינו צריך ליתן לכהן את השיין שהפריש.
4 הגמרא מביאה דין נוסף של רב נחמן: וְעוד אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר
5 רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוּרָחִין [–פירות טבל
6 שעשו מהם ערימה ונגמרה מלאכתן] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ לו
7 בירושה מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן שחייב בהפרשת תרומה והן שלו,
8 וְאוֹתוֹ אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ אותם פירות בירושה מִבֵּית אָבִי
9 אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל, מְעַשְּׂרָן הנכד הישראל, וְהֵן שֶׁלּוֹ, כי ירשם מאבי
10 אמו הכהן שאינו חייב ליתנם, ומוכר התרומה לכהן.
11 אומרת הגמרא: וּצְרִיכָא להשמיענו דין זה, הן בפטר חמור
12 והן בחיוב הפרשת מעשר, דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן קַמַּיְיתָא, רק לגבי
13 פטר חמור, היינו אומרים שאינו חייב ליתנם לכהן מִשּׁוּם
14 דְּקָא מַפְרִישׁ וְקָאֵי – שהשה מין אחד והחמור מין אחר,
15 ואינו מחוסר מעשה להפרישם זה מזה, ונחשב כאילו נפלו
16 לו בירושה החמורים לעצמם והשיין לעצמם, וכיון שהכהן
17 לא היה צריך ליתנם לכהן אחר, אף נכדו הישראל אינו
18 חייב ליתנם לכהן. אֲבָל הָכָא לגבי חיוב מעשרות שמחוסר
19 מעשה הפרשה, שמַּתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ
20 דְּמְיָין – מתנות כהונה שלא הופרשו מטבלים, אינם כאילו
21 הופרשו ברשות הכהן, אֵימָא לֹא נפטר מנתינתם, ולכן
22 השמיענו דין זה גם לגבי חיוב מעשרות.
23 וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָכָא בהפרשת מעשרות, היינו אומרים שאינו
24 חייב ליתנם לכהן משום דְּאֶפְשָׁר לְעַשּׂוּרֵי מִינֵיהּ וּבֵיהּ, דְּהָא מַנַּח
25 – שהיא מונחת לפנינו, וכאילו ירשם מאבי אמו הכהן אחר שזכה
26 בהם, אֲבָל הָתָם – בפטר חמור, כֵּיוָן דְּשֵׁה מֵעָלְמָא בְּעֵי אָתוּיֵי
27 וּמַפְרִישׁ וְקָאֵי – כיון שצריך להביא שה ממקום אחר להפרישו,
28 אֵימָא לֹא נפטר מנתינת השה לכהן, צְרִיכָא – לכן השמיענו דין
29 זה גם לגבי פטר חמור.
30 אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים

המשך ביאור במס' בכורות ליום שישי עמ' ב

1 נפטרו ולדי הולדות, ומה שנקט התנא דווקא בהעמיד, הָא קָא
2 מַשְׁמַע לָן – בא להשמיענו ש'אֲפִילּוּ' הֶעֱמִיד, נַמִּי – גם אז אין
3 נפטרים אלא ולדי הולדות, ולא ולדי ולדי הולדות, שהייתי
4 אומר דְּאוֹרְחֵיהּ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמִיתְפַּס בְּנָהּ – שהואיל וייפה
5 הישראל את כוחו של הנכרי לגבות מהולדות, הוחזק מעתה
6 כוחו לגבות מכל דורות הולדות ויפטרו לעולם מהבכורה, לכך
7 הוצרך להשמיענו וְהָוֵי – שדינם של הולדות כְּמִי דְּלֹא הֶעֱמִיד
8 – כמו בלא העמיד, ורק וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִין אם ביכרו, אבל
9 וַלְדֵי [–הולדות של] וַלְדֵי וְלָדוֹת, שהם דור רביעי לבהמות
10 הצאן ברזל, חַיָּבִין בבכורה, כלומר החמישיים לצאן ברזל חייב
11 ליתנם לכהן.
12 הגמרא מקשה על רב הונא מהמשנה: תְּנַן, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן
13 גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת פְּטוּרִין, שֶׁאַחֲרֵיוּתָן
14 של כל הדורות לפרוע את חובו של הישראל לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים
15 [עתה סוברת הגמרא שדברי רבן שמעון בן גמליאל מוסבים על
16 הרישא]. מקשה הגמרא, בִּשְׁלָמָא לְרַב יְהוּדָה – לדעת רב יהודה
17 מובנים דברי רבן שמעון בן גמליאל, דְּאָמַר [–שהרי רב יהודה
18 אמר] נָחִית תַּנָּא קַמָּא לְדָרֵי – שתנא קמא נוחת ויורד לפטור
19 שתי דורות של בהמות צאן ברזל, דהיינו ולדות וולדי ולדות.

המשך מזמור קיט מעמוד ג

בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ׃ ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי
עַד־מְאֹד׃ ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃ י בְּכָל־לִבִּי דִרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ׃
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ׃ יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ יג בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל
מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ׃ יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל־הוֹן׃ טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אָרְחֹתֶיךָ׃ טז בְּחֻקֹּתֶיךָ
אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃ יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת
מִתּוֹרָתֶךָ׃ יט גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃ כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃
כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים
בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה
נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃ ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה
דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם
לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃ לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי
לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃ ו מא וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃ מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי
בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד׃ מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֱלִיצָנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנָחֵם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים
עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃
נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃ נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב
חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃ נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃ ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי פִקֻּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב
עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי
שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀
אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנִּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ׃
עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃ י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ

יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי: עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ
לְנַחֲמֻנִי כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ: עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תֹורָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי
אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ:
כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי־הָיִיתִי
כְּנֹאד בְּקִיטֹור חֻקֶּיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים
שִׂיחֹות אֲשֶׁר לֹא כְתֹורָתֶךָ: פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי: פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי
לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ: פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: ל פט לְעֹולָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי תֹורָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי
אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעֹולָם לֹא־אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי:
צה לִי קִוּו רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד:
מ צז מָה־אָהַבְתִּי תֹורָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעֹולָם הִיא־לִי:
צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי: ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח
רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הֹורַתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי
אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי | כָּל־אֹרַח שָׁקֶר: נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר
לִנְתִיבָתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: קח נִדְבֹות
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד וְתֹורָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קי נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעֹולָם כִּי־שְׂשֹׂון לִבִּי הֵמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשֹׂות חֻקֶּיךָ
לְעֹולָם עֵקֶב: ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתֹורָתְךָ אָהָבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי:
קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי
וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ
כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט
וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הַבִּינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ: קכו עֵת
לַעֲשֹׂות לַיהוָה הֵפֵרוּ תֹורָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן | כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי
כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי: פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי: קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים:
קלא פִּי־פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן
בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ
וְלַמְּדֵנִי אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ תֹורָתֶךָ: צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר
מִשְׁפָּטֶיךָ: קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד: קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי: קמ צְרוּפָה

אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ: קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם
וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה:
ק קמה קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי
בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ
יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם: ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קנד רִיבָה
רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי: קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ: קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנז רַבִּים רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ
לֹא שָׁמָרוּ: קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי: קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט
צִדְקֶךָ: ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קסה שָׁלוֹם רָב
לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל: קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ
וָאֹהֲבֵם מְאֹד: קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ: ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ
הַבִּינֵנִי: קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי: קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: קעב תַּעַן
לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק: קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי: קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ
יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי: קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ
כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

אגרות קודש

ב״ה, י״ח ניסן, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

ומה שכותב אודות מרה שחורה ועצבות. הנה למותר להאריך בענין שכבר נפסק דינו ע״י נשיאינו הק׳ וכמבואר בתניא ובכ״מ איך שצריך להתרחק בתכלית הריחוק מעצבות ומרה שחורה והדרך לזה הוא היסח הדעת ואם אי אפשר באופן אחר הרי היסח הדעת מעצמו ולחשוב אודות הקב״ה איך שהוא עצם הטוב כו׳ וכשרוצים באמת ומשתדלים בזה מצליחים וכפסק רז״ל יגעת ומצאת.

בברכת מזל טוב וחג כשר ושמח.

מפני קדושת המועד לא בא כ״ק אדמו״ר שליט״א על החתום והנני חותם בשמו.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת אחרי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ג ניסן פרק כ, מפרק קח עד סוף פרק קיב	**יום רביעי - כ"ו ניסן** פרק כ, פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
יום שני - כ"ד ניסן פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח	**יום חמישי - כ"ז ניסן** פרק כ, מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שלישי - כ"ה ניסן פרק כ, מפרק קיט עד סוף פסוק צו	**יום שישי - כ"ח ניסן** פרק כ, מפרק קלה עד סוף פרק קלט
שבת קודש - כ"ט ניסן פרק כ מפרק קמ עד סוף פרק קמד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ג ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 120, והנה כל אדם... עד עמ' סא, כידוע לי"ח].

וְהִנֵּה, כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, יְהִי מִי שֶׁיִּהְיֶה, - באיזה מצב ומדרגה שיהיה, **כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה שָׁעָה גְּדוֹלָה בְּכָל יוֹם, אֵיךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְלֵא מַמָּשׁ אֶת** – העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְאֶת** העולמות **הַתַּחְתּוֹנִים, וְאֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ מַמָּשׁ,** - לא רק את השמים והארץ הרוחניים, שהם הספירות שלמעלה, אלא שמים וארץ גשמיים, **"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" מַמָּשׁ, וְצוּפָה וּמַבִּיט וּבוֹחֵן כְּלִיוֹתָיו וְלִבּוֹ** – רעיונותיו ורגשותיו הפנימיים, **וְכָל מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו, וְכָל צְעָדָיו יְסַפֵּר** – הקב"ה משגיח בפרטיות על כל אחד ממעשיו ודיבוריו של האדם, וסופר ומונה את צעדיו – הרי כשיתעמק האדם בכל האמור - **אַזַי תִּקָּבַע בְּלִבּוֹ הַיִּרְאָה לְכָל הַיּוֹם כֻּלּוֹ,** - גם בשעות שהוא עסוק בהן בענינים אחרים ואין אז באפשרותו להתעמק בהאמור - **כְּשֶׁיַּחֲזוֹר** – מאוחר יותר במשך היום, **וְיִתְבּוֹנֵן בָּזֶה, אֲפִלּוּ בְּהִתְבּוֹנְנוּת קַלָּה,** - ולא בהתבוננות עמוקה שנדרשים לכך זמן מיוחד ושימת לב, **בְּכָל עֵת**[20] **וּבְכָל שָׁעָה, יִהְיֶה "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** - הוא ימנע מלעבור על לא־תעשה ויקיים כל מצות־עשה, במחשבה, דיבור ומעשה, **שֶׁלֹּא לַמְרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם עֵינֵי כְּבוֹדוֹ** – של הקב"ה, **אֲשֶׁר "מְלֹא כָל הָאָרֶץ",** - הוא יפחד להמרות את הקב"ה הרואה הכל, ולכן יהיה "סור מרע ועשה טוב" במחשבה, דיבור ומעשה. **וּכְמַאֲמַר**[21] **רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק מא; "יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר־ודם" – להימנע מעשיית רע. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[22]**:** - "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך - **כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו",** – שעל כך שואלת הגמרא: וכי יראה היא דבר קטן, שהפסוק אומר שהקב"ה דורש מבני ישראל **רק** ליראה אותו? והגמרא עונה: אכן, לגבי משה – זה דבר קטן וקל. וכזכור נשאלת בתחילת פרק זה השאלה: הרי נאמר בפסוק "שואל **מעמך" מכל אחד** מישראל, ולא רק ממשה רבנו, ולגבי כל אחד מישראל, האם "יראה" היא אכן דבר קטן וקל?! אלא, היראה המוזכרת בפסוק זה, אליה קל לכל יהודי להגיע, היא היראה המביאה (כסיומו של הפסוק) ל"ללכת בכל דרכיו", **שֶׁהִיא יִרְאָה הַמְּבִיאָה לְקִיּוּם מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב", וְהִיא יִרְאָה תַּתָּאָה** – יראה תחתונה, **הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** – ובכך מובן התירוץ בגמרא: "לגבי משה מילתא זוטרתי היא" – לגבי משה זה דבר קטן –, כלומר: **וּלְגַבֵּי מֹשֶׁה, דְּהַיְנוּ לְגַבֵּי בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הָאֱלֹהִית,** – שהיא בחינת משה שישנה **"עמך"**, בכל אחד מישראל, **מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא,** - מהווה יראה זו, דבר קטן וקל, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שכשיעמיק את דעתו בענינים המעוררים את היראה – יגיע בודאי ליראה זו - **[שֶׁהַדַּעַת הוּא הַמְקַשֵּׁר מַצְפּוּנֵי בִּינַת הַלֵּב אֶל בְּחִינַת גִּלּוּי בַּמַּחֲשָׁבָה מַמָּשׁ,** – שירגשת ה' שבתעלומות לבו של כל אחד מישראל – כפי שלמדנו, שבכל אחד מישראל ישנו אוצר חתום ומוסתר של יראת ה' – תתגלה במחשבה ממש, שירגיש את היראה במחשבה, שאז היא פועלת בדיבור ובמעשה, **כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי־חֵן]** – חכמה נסתרה, תורת הקבלה].

ליקוטי אמרים

והנה

כל אדם מישראל יהיה מי שיהיה כשיתבונן בזה שעה גדולה בכל יום איך שהקב"ה מלא ממש את העליונים ואת התחתונים ואת השמים ואת הארץ ממש מלא כל הארץ כבודו ממש וצופה ומביט ובוחן כליותיו ולבו וכל מעשיו ודבוריו וכל צעדיו יספור אזי תקבע בלבו היראה לכל היום כולו כשיחזור ויתבונן בזה אפילו בהתבוננות קלה בכל עת ובכל שעה יהיה סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה שלא למרות ח"ו עיני כבודו אשר מלא כל הארץ וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו כנ"ל וז"ש הכתוב כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו שהיא יראה המביאה לקיום מצותיו ית' בסור מרע ועשה טוב. והיא יראה תתאה הנ"ל ולגבי משה דהיינו לגבי בחי' הדעת שבכל נפש מישראל האלהית מילתא זוטרתי היא כנ"ל [שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלב אל בחי' גילוי במחשבה ממש כידוע לי"ח]

---

20. לכאו' אין הכרע אם "בכל עת וכו'" מוסב למע' כשיחזור ויתבונן כו' או למטה שבכל עת וגו' יהי' סור מרע וגו' אך מזה שבפרק י"ד מזכיר זה בנוגע להיות בינוני ומבאר שזה במעשה דבור ומח' לכאו' מסתבר שגם כאן הכוונה שמוסב למטה. **21.** ברכות כח, ב. **22.** דברים י, יב.

יום שני כ"ד ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סא, ועוד זאת יזכור... עד עמ' סא, המאמן ידיו וכו'.

בדברו על היראה שצריכה להיות ליהודי מהקב"ה, אמר רבנו הזקן, שהיא צריכה להיות "כעומד לפני המלך", כי הקב"ה הרי נמצא בכל מקום ומביט ומסתכל במעשיו וכו'.

אך, נשאלת השאלה: כשאחד עומד לפני מלך, הרי לא זו בלבד שהמלך רואה אותו, אלא גם הוא מצדו רואה את המלך, וראיה זו מעוררת בו יראה ופחד מהמלך. ואילו בנמשל שונה הדבר, שהרי, אכן, המלך, הקב"ה, רואה אותו, אבל הוא, האדם, אינו רואה את המלך, הקב"ה?! – יוסברו הדברים להלן, שקיים ענין נוסף שבכוחו לעורר בו את היראה, כי קיים גם כאן הענין של ראיית המלך כביכול, והוא: ראיית השמים והארץ וכל הברואים שהקב"ה מחיה אותם – יש בה משום ראיית החיות האלקית המחיה אותם, ובלשון ה"תניא":

וְעוֹד זֹאת – דבר נוסף, **יְזָכֹר, כִּי כְּמוֹ שֶׁבְּמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם עִקַּר הַיִּרְאָה** – מפני המלך, **הִיא** – באה **מִפְּנִימִיּוּתוֹ וְחִיּוּתוֹ** – של המלך, **וְלֹא מִגּוּפוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁיֵּשׁ** – המלך, **אֵין שׁוּם יְרִאָה מִמֶּנּוּ**, - למרות שגופו הוא אותו גוף שיש למלך בשעה שהוא ער, אלא, מפני שהיראה היא מפנימיותו וחיותו של המלך, ובשעה שהוא ישן, פנימיותו וחיותו הן בהעלם – לכן, לא קיימת אז היראה מפניו. מכך מובן – שעיקר היראה מהמלך – כשהוא ער – באה מפנימיותו וחיותו.

וְהִנֵּה פְּנִימִיּוּתוֹ וְחִיּוּתוֹ – של המלך, **אֵין נִרְאֶה לְעֵינֵי בָשָׂר, רַק בְּעֵינֵי הַשֵּׂכֶל** – השכל יודע ומבין שבגוף זה ישנן פנימיותו וחיותו של המלך, **עַל־יְדֵי רְאִיַּת עֵינֵי בָשָׂר בְּגוּפוֹ וּלְבוּשָׁיו**, - של המלך, **שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁחִיּוּתוֹ מְלֻבָּשׁ בְּתוֹכָם**, - בראותו בעיניו הגשמיות את גופו ולבושיו של המלך, רואות עיני שכלו את פנימיותו וחיותו של המלך – וזה מעורר את היראה מראיית המלך. **וְאִם כֵּן** – הרי שגם בנמשל, לא רק שהמלך, הקב"ה, רואה אותו, וזה פועל בו את היראה מהקב"ה, אלא גם, **כָּכָה מַמָּשׁ יֵשׁ לוֹ לִירָא אֶת ה', עַל־יְדֵי רְאִיַּת עֵינֵי בָשָׂר בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם, אֲשֶׁר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְלֻבָּשׁ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם.** – ועל־ידי ראיית העולם וברואיו בעינים גשמיות, יש בידי עיני־השכל של יהודי לראות את החיות האלקית המחיה אותם – ודבר זה יעורר בו את רגש היראה, באותה מדה שפועלת עליו ראיית המלך. **הגהה***: בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, שעל־ידי ראיית השמים והארץ וכו', רואים לא רק שישנה בהם חיות אלקית המחיה אותם, אלא אפשר גם לראות איך שהעולם ונבראיו בטלים לחיות האלקית, שבמהלך "צבא השמים" ממזרח למערב, מתבטאת השתחוואתם וביטולם להקב"ה, כי השכינה היא במערב. **(וְגַם נִרְאֶה בִּרְאִיַּת הָעַיִן, שֶׁהֵם בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ** – כיצד ובמה זה נראה? **בְּהִשְׁתַּחֲוָאָתָם כָּל יוֹם כְּלַפֵּי מַעֲרָב בִּשְׁקִיעָתָם,** - שהם שוקעים בצד מערב, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[23] **עַל פָּסוּק: "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים"** - **שֶׁהַשְּׁכִינָה בַּמַּעֲרָב, וְנִמְצָא** – יוצא הרי, יתירה מזו, שלא רק בשעת שקיעתם הם בטלים, אלא, **הִלּוּכָם כָּל הַיּוֹם כְּלַפֵּי מַעֲרָב הוּא דֶּרֶךְ הִשְׁתַּחֲוָאָה וּבִטּוּל.** – שכן, כפי שהדבר מובן הרי כפי קביעותם של השמש, הירח והכוכבים, כל אחד באופנו, היה צריך להיות הילוכם ממערב למזרח, והילוכם כל היום ממזרח למערב, ושקיעתם בערב במערב – הרי זה להיפך מטבעם, אלא – דבר זה נובע ממה שהשכינה במערב. – שכן, בקביעותן של ארבע הרוחות, בשורשן בספירות העליונות, – מערב הוא ב"מלכות", שהיא "שכינה" – מקור חיותם של הנבראים – ומכיון שנפשו של כל אחד מהנבראים האמורים, בטלה למקורה – הרי זה מתבטא בגופו, בהילוכו לצד מערב, בו נמצאת השכינה. הרי, שגם ראייתה של העין האנושית, רואה את ביטולם של הנבראים לחיות האלקית. **וְהִנֵּה, גַּם מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ מֵעוֹלָם, וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ כְּלָל, אַף־עַל־פִּי־כֵן כְּשֶׁנִּכְנָס לַחֲצַר הַמֶּלֶךְ** – [ששם אינו המקום בו עומד המלך בגילוי לגמרי, שם לא מקום כסא המלך וכו' (בנמשל – עולם הזה שצ"ל ראיות שיכריחו השתחואה וביטול למלך) – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**], **וְרוֹאֶה שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מִשְׁתַּחֲוִים לְאִישׁ אֶחָד** – "בחיצוניותו – הנכנס אין רואה חילוק" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**, **תִּפֹּל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד** - כך גם ראיית הנבראים הגדולים – צבא השמים – בעמדם בביטול לפני הקב"ה – יש בכוח

ליקוטי אמרים

ועוד זאת יזכור כי כמו שבמלך בשר ודם עיקר היראה היא מפנימיותו וחיותו ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו. והנה פנימיותו וחיותו אין נראה לעיני בשר רק בעיני השכל על ידי ראיית עיני בשר בגופו ולבושיו שיודע שחיותו מלובש בתוכם וא"כ ככה ממש יש לו לירא את ה' ע"י ראיית עיני בשר בשמים וארץ וכל צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלובש בהם להחיותם*

הגה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחוואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמארז"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחוים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד

23. בבא בתרא כה, א.

ראיה זו לעורר יראה ופחד מהקב"ה. למדנו הרי בפרק זה, שכשם שהדבר במשל של מלך בשר ודם, כך הדבר גם בנמשל, שעל־ידי הראיה בעיני בשר את הנבראים, יודעים שנמצאת בהם החיות האלקית המחיה אותם, ודבר זה מביא ליראה מהקב"ה. ברם, לכאורה אפשר לשאול: כשמסתכלים על גופו של מלך בשר ודם, רואים בבירור שזהו גופו של המלך, ועל־ידי־זה רואה עין־השכל את החיות של המלך, ואילו בנבראים שבעולם, מכוסה החיות האלקית בכל כך הרבה לבושים, שיתכן הדבר שמסתכלים עליהם, ובשעת מעשה לא יודעים שהם הם הלבושים לחיות האלקית המלובשת בהם? ממשיך רבנו הזקן להסביר, שבכך על האדם להתרגל, שבשעה שהוא מסתכל על הנבראים שבעולם – יזכור מיד, שהם מהווים לבושים חיצוניים בלבד לחיות האלקית המחיה אותם, ועל־ידי־זה – **לראות** את החיות האלקית שבעולם. ובלשון ה"תניא": **וְאַף שֶׁהוּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּלְבוּשִׁים רַבִּים** – החיות האלקית המחיה את הנבראים, מלובשת בלבושים רבים המכסים עליה, וכשמסתכלים על הנבראים, לא רואים שאלה הם לבושים של החיות האלקית - **חֲרֵי אֵין הֶכְרֵל וְהֶפְרֵשׁ כְּלָל בְּיִרְאַת מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, בֵּין שֶׁהוּא עֵרֹם[24], וּבֵין שֶׁהוּא לָבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד, וּבֵין שֶׁהוּא לָבוּשׁ בִּלְבוּשִׁים רַבִּים.** אין זה משנה במדת היראה שמפניו, כי העיקר הוא הידיעה שהמלך נמצא כאן, ידיעה זו מעוררת את היראה. כך גם בענייננו, כשיתרגל האדם בכך, שבהסתכלותו על נבראי העולם, יזכור שהם מהווים לבושים לחיות האלקית – זה יעורר בו את היראה. **אֶלָּא הָעִקָּר הוּא הַהֶרְגֵּל, לְהַרְגִּיל דַּעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ תָּמִיד, לִהְיוֹת קָבוּעַ בְּלִבּוֹ וּמוֹחוֹ תָּמִיד, אֲשֶׁר כָּל מַה שֶּׁרוֹאֶה בְּעֵינָיו, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָה, הַכֹּל הֵם לְבוּשִׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִזְכֹּר תָּמִיד עַל פְּנִימִיּוּתָם וְחַיּוּתָם.** – של נבראים אלה, שהן אלקות – וזה יעורר בו יראה מהקב"ה. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה קשה שבפרק ל"ג נתבאר שהתבוננות זו היא ענין האמונה וכן בפרק זה עצמו (ס, ב.): ישראל מאמינים כו' – ואיזה קישור להבנה ואמונה, וה"ה אדרבה שוללים זה את זה (כשמבין אין צורך באמונה כו') – ומתרץ: 'וזה נכלל'..." **וְזֶה נִכְלָל גַּם־כֵּן בִּלְשׁוֹן "אֱמוּנָה", שֶׁהוּא** – המלה אמונה, **לְשׁוֹן "רְגִילוּת", שֶׁמַּרְגִּיל הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ, כְּמוֹ אוֹמָן הַמְאַמֵּן יָדָיו וְכוּ'.** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיודע אותה בנפשו, יש לו כשרון זה, אלא שצריך לאמן ידיו, שיבוא בפועל במעשה (בציור, עשיית כלים וכו')". הרי, שגם בנמשל ישנם שני הענינים: המלך, הקב"ה, רואה אותו, וגם הוא רואה את המלך בכיכול, שעל־ידי הסתכלותו בנבראים, הוא רואה ויודע את החיות האלקית המחיה אותם.

ליקוטי אמרים

הגה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחוואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמארז"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחוים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחוואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלובש בהם להחיותם* **ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד אשר כל מה שרואה בעיניו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב"ה וע"י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה שהוא לשון רגילות שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו וכו'.**

יום שלישי כ"ה ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סא, וגם להיות לזכרון... עד עמ' 122, כמ"ש במ"א:

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנ"ל מועיל רק שתהי' היראה כמדת ההתבוננות שלו וכמדה שהשכל שלו "מושל" בו ומנהיגו. ועוד: ענין ההתבוננות **בשכל** – הרי **לא תמיד** יכול **כל אחד** להיות בדרגה של **התבוננות שכלית** וכו' (ראה נז, א: שגם במוחו ומח' אינו מרגיש **שום** יראה ובושה) – ואילו יראת ה' צריכה הרי להיות תמיד, ולכן ממשיך רבנו הזקן ומסביר 'וגם להיות'..." **וְגַם לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן תָּמִיד** – גם בלי התבוננות בתחילה, אלא מצד האמונה הטהורה, יש לזכור את **לְשׁוֹן חֲז"ל "קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם", שֶׁהוּא** בְּעִנְיַן "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"[25], - כך צריך כל אדם מישראל לשים על עצמו את הקב"ה למלך, לקבל על עצמו עול

ליקוטי אמרים

וגם להיות לזכרון תמיד לשון חז"ל קבלת עול מלכות שמים שהוא כענין שום תשים עליך מלך כמ"ש במ"א וכו' כי הקב"ה מניח את

---

24. "להעיר ממשנה ספ"ב דסנהדרין" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **25.** דברים יז, טו.

מלכותו של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר וְכוּ'**, - וזה מה שרבנו הזקן אומר בתחילת פרק מ"א, ש"אף שלא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו", כפי שאכן באה יראה זו בהתגלות מצד השכל והתבוננות - **"ישים"** את הקב"ה למלך על עצמו, **ויקבל** על עצמו עול מלכות שמים; ובהתאם לנאמר שם, נמצא ענין זה באמת בכל אדם מישראל, מצד טבע הנשמה שלא להמרות את מלך מלכי המלכים, ומשום כך זה יכול להיות **תמיד. כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ אֶת** – הנבראים של העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים** – כלומר: אין הם תכלית הכוונה של הבריאה, **וּמְיַחֵד מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ** – בני ישראל, **וְכוּ'**, **וַאֲנַחְנוּ מְקַבְּלִים וְכוּ'**, - על עצמנו עול מלכות שמים. **וְזֶהוּ עִנְיַן הַהִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבִּתְפִלַּת י"ח** – "שמונה עשרה", **אַחַר קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּדִבּוּר בִּקְרִיאַת שְׁמַע**, - כשאומרים "ה' אלקינו ה' אחד" וכו', **לַחֲזֹר וּלְקַבֵּל** – על עצמו שוב, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ** – עול מלכות שמים, על ידי **בְּמַעֲשֶׂה וְכוּ'**, - זוהי המשמעות של ההשתחוואות - הביטול להקב"ה, המתבטא בתנועה מעשית של השתחוואה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:**

ליקוטי אמרים

העליונים והתחתונים ומייחד מלכותו עלינו וכו' ואנחנו מקבלים וכו' וזהו ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה וכו' כמ"ש במ"א:

יום רביעי כ"ו ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 122, פרק מג. והנה... עד עמ' 124, כמ"ש לקמן.

פֶּרֶק מג. בפרק הקודם הוסבר, שהיראה שעליה אומרים שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה - הרי זו היראה הנוגעת לקיום המצוות, ב"סור מרע ועשה טוב", והיא הנקראת "יראה תתאה", המדריגה התחתונה שביראה. בפרק מ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן את שתי המדריגות שביראה: "יראה תתאה" - יראה תחתונה - ו"יראה עילאה" - יראה עליונה. שבכך תוסבר גם הסתירה שבמשנה, שהנה אומרים רבותינו ז"ל "אם אין חכמה אין יראה" - שבתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה", ואילו מיד לאחרי־זה אומרים חכמינו ז"ל להיפך: "אם אין יראה אין חכמה" - שבתחילה באה ה"יראה" ורק לאחריה באה ה"חכמה"? אלא - מסביר רבנו הזקן - חכמינו ז"ל מדברים על שתי מדריגות של יראה: "אם אין יראה - אין חכמה" - הכוונה למדריגה התחתונה של יראה, "יראה תתאה", שבהעדר יראה **זו**, אי אפשר שתהיה "חכמה" - קיומן של תורה ומצוות, המתואר במלה "חכמה" (כי, הרי "תכלית חכמה - תשובה ומעשים טובים"). "אם אין חכמה - אין יראה" - הכוונה למדריגה העליונה של יראה, "יראה עילאה", וביחס לדרגה **זו** של יראה, מן ההכרח שיהיה לפניה, קיומן של תורה ומצוות, ורק לאחר מכן אפשר להגיע למדריגה העליונה יותר של יראה - "יראה עילאה". בהמשך הפרק, יסביר רבנו הזקן, שגם ב"אהבה" ישנן שתי מדריגות כלליות.

וְהִנֵּה עַל יִרְאָה תַּתָּאָה זוֹ, - שבפרק הקודם הוסבר, שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה, **שֶׁהִיא** – נדרשת, **לְקִיּוּם מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת "סוּר מֵרָע** – להימנע מלעבור על לא־תעשה, **וַעֲשֵׂה טוֹב"**, - ולקיים כל מצוות־העשה, הרי על יראה **זוּ אָמְרוּ**: - חכמינו ז"ל[1]: **"אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה"**. - אין קיומן של תורה ומצוות, (המתואר במלה "חכמה"); שכן, כדי לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שתהיה יראה **זו**, **וְיֵשׁ בָּהּ** – במדריגה זו של ה"יראה", **בְּחִינַת קַטְנוּת וּבְחִינַת גַּדְלוּת.** - גם ב"יראה תתאה" - יש שתי בחינות: יראה שהיא בבחינת "קטנות", כי אין היא נוצרת על־ידי הבנה והתבוננות בגדלות ה', אלא רק על־ידי שהוא מעורר בקרבו את היראה שבטבע כל אחד מישראל על־ידי התעמקותו בענינים המעוררים את היראה; ויראה שהיא בבחינת "גדלות", כי יראה זו, באה מהתבוננות בגדלות ה', שיכולים להבין מהעולמות. **דְּהַיְנוּ,** – מתי מתוארת היראה בתור בחינת "גדלות"? - **כְּשֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּחִינַת יִרְאָה זוֹ** – כשהיראה התחתונה נמשכת ונוצרת באדם, **מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדֻלַּת ה'**, - הנראית מהחיותו את העולמות והנבראים, **דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין**, - הקב"ה ממלא את כל העולמות, הוא מחיה אותם באופן שהחיות האלקית מתלבשת בהם, וחיות זו מותאמת לפי כל עולם וכל נברא שהיא מחיה, כך שבמדריגה עליונה יותר של עולם או נברא, מלובשת מדריגה עליונה יותר של חיות, **וְ"מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק** – חמש מאות, **שָׁנָה וְכוּ'**, **וּבֵין רָקִיעַ לָרָקִיעַ כּוּ'**, - שוב מהלך של חמש מאות שנה, **רַגְלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן וְכוּ'"**[2], - הרגלים, המדריגה התחתונה ביותר ב"חיות הקודש", הן למעלה מכל המדריגות שלמטה מהן, **וְכֵן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת לְמַעְלָה מַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת** – בכל האמור, מתבונן האדם, ויש לו השגה

ליקוטי אמרים

פרק מג והנה על יראה תתאה זו שהיא לקיום מצותיו ית' בבחי' סור מרע ועשה טוב אמרו אם אין יראה אין חכמה ויש בה בחי' קטנות ובחי' גדלות דהיינו כשנמשכת בחי' יראה זו מההתבוננות בגדולת ה' דאיהו ממלא כל עלמין ומהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכו' ובין רקיע לרקיע כו' רגלי החיות כנגד כולן וכו' וכן השתלשלות כל העולמות למעלה מעלה עד רום המעלות אעפ"כ נקרא

---

1. אבות ג, יז. 2. חגיגה יג, א.

ליקוטי אמרים

יראה זו יראה חיצונית ותתאה מאחר שנמשכת מהעולמות שהם לבושים של המלך הקב"ה אשר מסתתר ומתעלם ומתלבש בהם להחיותם ולקיימם להיות יש מאין וכו' רק שהיא השער והפתח לקיום התורה והמצות. אך היראה עילאה ירא בשת ויראה פנימית שהיא נמשכת מפנימית האלהות שבתוך העולמות עליה אמרו אם אין חכמה אין יראה דחכמה היא כ"ח מ"ה והחכמה מאין תמצא ואיזהו חכם הרואה את הנולד פי' שרואה כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה' ורוח פיו ית' כמ"ש וברוח פיו כל צבאם ואי לזאת הרי השמים והארץ וכל צבאם בטלים במציאות ממש בדבר ה' ורוח פיו וכלא ממש חשיבי ואין ואפס ממש כביטול אור וזיו השמש בגוף השמש עצמה ואל יוציא אדם עצמו מהכלל שגם גופו ונפשו

והבנה בחיות האלקית המחיה את כל העולמות והמדריגות האמורות, ומהבנתו זו בגדלות ה' באה היראה שלו, הנקראת בחינת "גדלות". ברם, אם כך, מדוע נקראת יראה זו בשם "יראה **תתאה**", הרי היא באה מתוך השגתו בגדלות ה'? – אלא, מסביר רבנו הזקן, היא נקראת "יראה תתאה" מחמת שהיא באה מהבנת החיות האלקית **המלובשת** בעולמות, בחינת "ממלא כל עלמין". חיות אלקית זו מוסתרת בעולמות, באופן כזה, שהעולמות יוכלו להרגיש את עצמם כ"יש", כדבר ממשי, אלא שהוא בטל לחיות האלקית המחיה אותו. ולכן מעוררת התבוננות זו באדם רק בחינת יראה וביטול **היש** – ולא ביטול במציאות, ומשום כך נקראת יראה זו בשם "יראה **תתאה**".

ובלשון ה"תניא": **אַף־עַל־פִּי־כֵן נִקְרֵאת יִרְאָה זוֹ יִרְאָה חִיצוֹנִית וְתַתָּאָה,** – יראה תחתונה, **מֵאַחַר שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵהָעוֹלָמוֹת,** – מההשגה וההבנה בגדלות ה' שמצד העולמות, שהחיות האלקית מחיה אותם, **שֶׁהֵם** – העולמות הם, **לְבוּשִׁים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר מִסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן וְכוּ'.** – לפני שהם נוצרו, הם היו "**אין**", הם לא היו בנמצא, ואחרי שנבראו, נהיו בבחינת "יש", דבר שמרגישים במציאותו – ובאופן כזה מחיה חיות אלקית **זו** את הנבראים שהיא מתלבשת בהם, שיוכלו להרגיש את עצמם ל"יש", ו"יש" זה בטל לחיות האלקית; ממילא מעוררת ההתבוננות האמורה רק יראה בבחינת "ביטול היש", ולא ביטול מוחלט במציאות, כפי שישנו ביראה עילאה, **רַק שֶׁהִיא** – "יראה תתאה" זו, היא **הַשַּׁעַר וְהַפֶּתַח לְקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.** – שכן, כאמור, מביאה היראה תתאה (תחתונה) לקיום תורה ומצוות. ועל בחינת יראה זו, אומרים חכמינו ז"ל: "אם אין יראה – אין חכמה", שראשית דבר מן ההכרח שתהיה יראה, ורק לאחר מכן יכולה להיות "חכמה" – קיום תורה ומצוות. **אַךְ הַיִּרְאָה עִלָּאָה** – היראה העליונה, הנקראת **יְרֵא בֹשֶׁת,** – יראה הבאה מהבושה שמתביישים מגדלות ה', כמי שמתבייש ובטל לגמרי מפני אדם גדול וצדיק[3] בדורו, שאין זה בא מחיצוניותו והתפשטותו של האדם הגדול בדורו והצדיק – כפי שהיראה היא מפני מלך, למשל, שהפחד מהמלך בא מחיצוניותו והתפשטותו של המלך המתבטאות בשלטונו על אזרחיו (ובכל שגדולה יותר התפשטות מלכותו, בהיותו מלך על מדינה גדולה יותר או על כמה מדינות – כך גדולה יותר היראה מפניו); על־דרך־זה היא גם היראה האמורה, הבאה מההתבוננות ב"לבושים" ובהתפשטות אלקות בעולמות, שלכן היא נקראת "יראה תתאה", מפני שאין היא מעוררת בושה והתבטלות מלאה, כפי שמעוררת ההכרה במעלתו של אדם גדול בדורו וצדיק, שאין זה מצד חיצוניותו והתפשטותו, כי־אם מה"עצם" שלו, וההתבטלות כלפיו היא כזו שהוא חש את עצמו כאפס לעומתו, ומתבייש מגדולתו. כך גם נקראת יראה עילאה בשם, "ירא בושת" – יראה הבאה מבושה בפני גדולתו של הקב"ה, לא כפי שהיא מופיעה בגלוי בעולמות. **וְיִרְאָה** – זו היא **פְּנִימִית, שֶׁהִיא נִמְשֶׁכֶת מִפְּנִימִית הָאֱלֹהוּת שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת** – כשיש לאדם הכרה בפנימיות ועצמות האלקות, שלמעלה מהתפשטות בעולמות, שלגבי החיות האלקית שלמעלה מהעולמות – בטלים העולמות לגמרי, ב"ביטול המציאות" (ולא רק "ביטול היש") – מעוררת בו הכרה זו – ביטול במציאות, שהוא "יראה עילאה", **עָלֶיהָ** – על מדריגה זו של יראה, **אָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל: "**אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה**", – בתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה". **דְּחָכְמָה הִיא כ"ח מָ"ה**[4] – ענינו של **ביטול** המתבטא במלה "**מה**", כמו שכתוב[5]: "ונחנו מה", שזהו "ביטול במציאות", "**וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא**"[6], – ולכן חכמה היא **אין** וביטול, **וְ"אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד"**[7], **פֵּרוּשׁ שֶׁרוֹאֶה כָּל דָּבָר אֵיךְ נוֹלַד וְנִתְהַוָּה מֵאַיִן לְיֵשׁ, בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]**: "וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם". וְאִי לְזֹאת,** – שרק ב"דבר ה'" נבראו כל הנבראים מ"אין", **הָרֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם** – כלומר, כל הנבראים, **בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ** – לא ביטול היש, שישנו דבר אלא שהוא בטל, כי־אם ביטול במציאות ממש, **בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו, וּכְלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי** – ונחשבים הם ככלום ממש, **וְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כְּבִטּוּל אוֹר וְזִיו הַשֶּׁמֶשׁ** – כשהם נמצאים **בְּגוּף הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמָהּ,** – בשעה שאור השמש נמצא מחוץ לגוף השמש, הוא בגדר מציאות של אור וזיו; ואילו כשאור השמש נמצא בגוף השמש,

---

3. כפי שרבנו הזקן מסביר זאת בתוספת ביאור בסידורו בהערה לתיקון חצות. 4. ראה לעיל פרק יט. 5. שמות טז, ז. 6. איוב כח, יב. 7. תמיד לב, א. 8. תהלים לג, ו.

הוא בטל לגמרי במקורו (גוף השמש) וחדל לגמרי מלהתקיים כמציאות ממשית של אור – שכן קיים ונראה אז רק המקור, השמש עצמה – כך גם בטלים כל הנבראים במציאות במקורם, שהוא "דבר הוי'" המהווה אותם "מאין ליש". התבוננות זו מעוררת באדם, שגם התבטלותו להקב"ה, תהיה בבחינת "ביטול במציאות". **וְאַל יוֹצִיא אָדָם עַצְמוֹ מֵהַכְּלָל,** – של כל הנבראים, שהוא מבין שהם בטלים במציאות להקב"ה, כלומר – **שֶׁגַּם גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת בְּדִבַּר ה',** – המהווה את הגוף והנפש, והרוח והנשמה שלו, **וְדִבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ מְיֻחָד בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כוּ',** – ומחשבתו היא הרי דבר אחד אתו יתברך, הרי שהביטול הוא לא רק כלפי דבר ה', אלא הביטול הוא ביטול במציאות להקב"ה עצמו. **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל [פֶּרֶק כ וְכָא] בַּאֲרִיכוּת בְּדֶרֶךְ־מָשָׁל מִנֶּפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁדִּבּוּר אֶחָד מִדִּבּוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ כְּלָא מַמָּשׁ כוּ'.** – לעומת כוח הדיבור שבאדם, שמכוחו מסוגל הוא לדבר דיבורים בלי סוף, לא תופס דיבור אחד מקום כלל, ובודאי שאין דיבור אחד תופס מקום כלל לגבי כוח המחשבה, שהוא מקור הדיבור (שכן, אדם מדבר מה שהוא מהרהר קודם במחשבה); ועל־אחת־כמה־וכמה שאין הדיבור תופס מקום כלל לגבי כוח השכל או המדות שהם מקור המחשבה (שאדם מהרהר בענין שעוררו המדות, או במה שהשכל מבין); וודאי, ודאי הדבר שאין לדיבור ערך ומקום כלל לגבי עצם הנפש (שכוח השכל או המדות הוא רק כוח שלה). ההבדל מתבטא בכך, שהדיבור שהוציא אדם מפיו, הרי הבל הדיבור, נבדל ממקורו, ונראה כדבר בפני עצמו. ואילו למעלה, הרי דיבורו של הקב"ה, הבורא את הנבראים, **אינו** נבדל חס־ושלום מהקב"ה עצמו, שנמצא בכל מקום, ובאותו דיבור נמצא גם מקורו של הדיבור, כך מובן עוד יותר, שהדיבור, שהוא מקור הבריאה, הוא בתכלית הביטול והיחוד להקב"ה, וממילא – הבריאה כולה בטלה במציאות ממש להקב"ה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב[9]: "הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה".** – שכן כאמור, יראה עילאה היא ביטול במציאות – אותו ענין של "חכמה", שגם תוכנה הוא ביטול במציאות. **אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג לְיִרְאָה וְחָכְמָה זוֹ, אֶלָּא בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַל־יְדֵי יִרְאָה תַּתָּאָה הַחִיצוֹנִית, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[7]: "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה".** – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "יראה תתאה", וקיום תורה ומצוות שהיא מביאה לו, ורק לאחר מכן אפשר לו לאדם להגיע ל"חכמה" – ל"יראה עילאה" וביטול במציאות. להלן, ממשיך רבנו הזקן ומסביר, שגם באהבה ישנן שתי מדריגות כלליות: המדריגה העליונה באהבה, היא זו שבאה אליו כמתנה מלמעלה – בשעה שאדם הוא בשלימות במדת היראה, ניתנת לו מלמעלה המדריגה העליונה של אהבה בדרך מתנה. ואילו האדם עצמו, על־ידי השגתו והתבוננותו, לא היה מגיע אף פעם למדריגה **זו** שבאהבה; המדריגה השניה באהבה היא, זו שאדם מגיע אליה על־ידי התבוננותו בגדלות ה'. המדריגה הראשונה נקראת "אהבה רבה", והמדריגה השניה – "אהבת עולם", כי היא באה על־ידי התבוננות בגדלות ה' שאדם מבין מעניני העולם, מהחיות האלקית המחיה את העולם. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, בְּאַהֲבָה יֵשׁ גַּם־כֵּן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת:** – כלליות: **"אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם". "אַהֲבָה רַבָּה" הִיא "אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים",** – אהבה ותענוג מאלקות – לא שהאהבה מייצגת "מבוקש" מסויים, שאיפה להשגת דבר מה, ולמשל: להתאחד עם הקב"ה או להתכלל באלקות, אלא האהבה עצמה משמעה תענוג ודביקות באלקות, **וְהִיא שַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ,** – לא שהאדם יוצר ומדליק בקרבו אהבה זו, אלא אהבה זו באה אליו מעצמה, **וּבָאָה מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה לְמִי שֶׁהוּא שָׁלֵם בְּיִרְאָה,** – מי שהיראה אצלו בשלימות, נותנים לו מתנה מלמעלה, שיגיע ל"אהבה בתענוגים"; **כַּנּוֹדָע** – כידוע הפירוש **עַל מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[10]: "דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר אַחַר אִשָּׁה",** – שפירושו בעבודת ה', הוא: **שֶׁאַהֲבָה נִקְרֵאת "אִישׁ" וְ"זָכָר", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11]: "זָכָר - חַסְדּוֹ",** – שבדרך רמז משמעו, שבחינת חסד ("חסדו") ואהבה, היא בחינת "זכר", **וְ"אִשָּׁה** - היא בחינת **יִרְאַת ה'"[12],** – שבלשון הפסוק "אשה יראת ה'" – מרומזת השייכות של "אשה" ל"יראה", **כַּנּוֹדָע;** – וזהו "דרכו של איש לחזר אחר אשה", בחינת האהבה ("איש") באה מלמעלה ומתגלה ("דרכו לחזר") במקום שבחינת יראה ("אשה") היא בשלימות, **וּבְלִי קְדִימַת הַיִּרְאָה אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְאַהֲבָה רַבָּה זוֹ, כִּי אַהֲבָה זוֹ הִיא מִבְּחִינַת אֲצִילוּת, דְּלֵית תַּמָּן קִצּוּץ וּפֵרוּד חַס־וְשָׁלוֹם.** – שאין בו בעולם האצילות שום דבר של התנתקות והתפרדות כי אין שם דבר נפרד ומנותק מאלקות, שיהיה מורגש למציאות לעצמו, אלא

ליקוטי אמרים

ורוחו ונשמתו בטלים במציאות בדבר ה' ודבורו ית' מיוחד במחשבתו כו' וכנ"ל [פ' כ' וכ"א] באריכות בד"מ מנפש האדם שדבור אחד מדבורו ומחשבתו כלא ממש כו' וזש"ה הן יראת ה' היא חכמה. אך אי אפשר להשיג ליראה וחכמה זו אלא בקיום התורה והמצות ע"י יראה תתאה החיצונית וז"ש אם אין יראה אין חכמה. והנה באהבה יש ג"כ שתי מדרגות אהבה רבה ואהבת עולם. אהבה רבה היא אהבה בתענוגי' והיא שלהבת העולה מאליה ובאה מלמעלה בבחי' מתנה למי שהוא שלם ביראה כנודע על מאמר רז"ל דרכו של איש לחזר אחר אשה שאהבה נקראת איש וזכר כמ"ש זכר חסדו ואשה יראת ה' כנודע ובלי קדימת היראה אי אפשר להגיע לאהבה רבה זו כי אהבה זו היא מבחי' אצילות דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו

---

9. איוב כח, כח. **10.** קדושין ב, ב. **11.** תהלים צח, ג. **12.** משלי לא, ל.

הכל שם בטל במציאות לאלקות. הרי מובן, שגם האהבה שמ"אצילות" איננה יכולה לשרות, במי שהיראה אצלו איננה בשלימות, מי שעדיין מרגיש את עצמו למציאות איזו שהיא, ואינו בטל לגמרי לאלקות. **אַךְ "אַהֲבַת עוֹלָם"** – המדריגה השניה באהבה, **הִיא הַבָּאָה מֵהַתְּבוּנָה וְדַעַת בִּגְדֻלַּת ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – הממלא ומחיה את כל העולמות בחיות פנימית ומצומצמת בהתאם להרכבו של כל נברא, **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – ומחיה את כל העולמות בחיות **שלמעלה** מהעולמות ואיננה מצומצמת לפי ערך כל עולם ונברא שהיא מחיה, **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חָשִׁיב,** – הכל לגבי הקב"ה, אינו נחשב לכלום ממש, **וּכְבִטּוּל דִּבּוּר אֶחָד בַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת בְּעוֹדוֹ בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ** – בשעה שהדיבור נמצא עדיין במחשבת הנפש, **אוֹ בְּחֶמְדַּת הַלֵּב כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[13], אֲשֶׁר עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ מְמַיֶּלֶא תִּתְפַּשֵּׁט מִדַּת הָאַהֲבָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ מִלְּבוּשֶׁיהָ,** – בהם היא מלובשת, כלומר: שיותר לא תהיה לו אהבה לדברים שאותם אהב (שבאהבתו לאותם דברים, היתה מדת האהבה שבנפשו מלובשת בהם), וכל אהבתו תהיה להקב"ה בלבד, **דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא תִּתְלַבֵּשׁ** – מדת האהבה, **בְּשׁוּם דָּבָר הֲנָאָה וְתַעֲנוּג נַפְשִׁי אוֹ רוּחָנִי לְאַהֲבָה אוֹתוֹ,** – את ה"דבר גשמי או רוחני", **וְלֹא לַחֲפֹץ בְּלָל** – "חפץ" משמעו רצון פנימי, **שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם, בִּלְתִּי ה' לְבַדּוֹ,** – כל אהבתו ורצונו הפנימי יהיו להקב"ה בלבד, שהוא **מְקוֹר הַחַיִּים שֶׁל כָּל הַתַּעֲנוּגִים, שֶׁכֻּלָּם** – כל התענוגים, **בְּטֵלִים בִּמְּציאוּת וּכְלָא מַמָּשׁ קַמֵּיהּ חֲשִׁיבִי,** – לגבי "מקור החיים" שהוא "ה' לבדו", כל התענוגים בטלים במציאות ואינם נחשבים לכלום ממש, **וְאֵין עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּינֵיהֶם** – בין כל תענוגי העולם, לבין הקב"ה, "מקור החיים" של כל התענוגים, **חַס־וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁאֵין עֵרֶךְ לָאַיִן וָאֶפֶס הַמֻּחְלָט לְגַבֵּי חַיִּים נִצְחִיִּים,** – כך אין ערך ודמיון כלל בין כל תענוגי העולם שהם "אין ואפס המוחלט", לגבי החיים הנצחיים שממקור החיים, מהקב"ה – התבוננות זו תעורר בו את הרצון, שלא לרצות את כל התענוגים, אלא לרצות את מקור כל התענוגים, שהוא: אלקות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[14]: "מִי לִי בַשָּׁמַיִם, וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ,** – כלומר: כל דבר שהוא "עמך", כל דבר שהוא טפל ובטל לך – אין חפצי בו, **כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי, צוּר לְבָבִי וְגוֹ'", וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[15].** – פרטי אופני האהבה אליהם מגיע יהודי על ידי ההתבוננות בגדלות ה'. כל האמור הוא במי שיש לו רגש של אהבה לדברים מסויימים, וההתבוננות פועלת בו שמדת האהבה "תתפשט" מעניני העולם, ותהיה לאלקות בלבד. אך, מי שבטבעו הוא קר, ואין בו שום רגש של אהבה לאיזה דבר שהוא, כדי להעביר את מדת האהבה מהם לאלקות, וממילא קשה לו בהרבה לעורר בקרבו רגש של אהבה – אף־על־פי־כן יכול גם הוא ליצור בקרבו אהבה לוהטת להקב"ה, על־ידי ההתבוננות האמורה. ובלשון ה"תניא": **וְגַם מִי שֶׁאֵין מִדַּת אַהֲבָה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ מְלֻבֶּשֶׁת בְּלָל בְּשׁוּם תַּעֲנוּג נַפְשִׁי אוֹ רוּחָנִי - יָכוֹל** – גם הוא, **לְהַלְהִיב נַפְשׁוֹ כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה וְלַהַב הָעוֹלֶה הַשָּׁמַיְמָה, עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** – על ידי התבוננותו בענינים האמורים, יעורר גם הוא בקרבו אהבה לוהטת להקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.**

ליקוטי אמרים

אך אהבת עולם היא הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' א"ם ב"ה הממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא ממש חשיב וכביטול דבור אחד בנפש המשכל' בעודו במחשבתה או בחמדת הלב כנ"ל אשר ע"י התבוננו' זו ממילא תתפשט מדת האהבה שבנפש מלבושיה דהיינו שלא תתלבש בשום דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו ולא לחפוץ כלל שום דבר בעולם בלתי ה' לבדו מקור החיים של כל התענוגים שכולם בטילים במציאות וכלא ממש קמיה חשיבי ואין ערוך ודמיון כלל ביניהם ח"ו כמו שאין ערוך לאין ואפס המוחלט לגבי חיים נצחיים וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ כלה שארי ולבבי צור לבבי וגו' וכמ"ש לקמן וגם מי שאין מדת אהבה שבנפשו מלובשת כלל בשום תענוג גשמי או רוחני יכול להלהיב נפשו כרשפי אש ושלהבת עזה ולהב העולה השמימה ע"י התבוננו' הנ"ל כמ"ש לקמן

יום חמישי כ"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 124, והנה בחי' אהבה זו... עד עמ' 124, כידוע לי"ח]:

– ביחס למדריגה העליונה יותר של אהבה, למדנו, שהיא יכולה להיות רק במי שהיראה היא בשלימות, ואילו ביחס למדריגה השניה שבאהבה (למרות שעל פי סדר, צריך גם כן להיות קודם יראה ולאחריה אהבה) יוסבר להלן, על יוצא מן הכלל, שיוכל להגיע לאהבה **זו** בלי הקדמת היראה. וכך אומר רבנו הזקן:

---

13. פרק כ־כא. **14.** תהלים עג, כה־כו. **15.** בפרק מח.

וְהִנֵּה, בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ, פְּעָמִים שֶׁקּוֹדֶמֶת לְיִרְאָה, כְּפִי בְּחִינַת הַדַּעַת הַמּוֹלִידָה, – את האהבה, **כַּנּוֹדַע [שֶׁהַדַּעַת כּוֹלֵל חֲסָדִים וּגְבוּרוֹת, שֶׁהֵם אַהֲבָה וְיִרְאָה,** – חסד – אהבה, וגבורה – יראה, ו"דעת" כוללת בתוכה את שתיהן ומביאה להתגלות שתיהן; כלומר: ההתקשרות החזקה של ה"דעת" שלו בגדלות ה', מעוררת באדם ומגלה את שני הרגשות של יראה ואהבה, **וּפְעָמִים שֶׁהַחֲסָדִים קוֹדְמִים לְיִרְד וּלְהִתְגַּלּוֹת],** – לפני הגבורות, ובנפש הכוונה שלפעמים מתגלה מהתקשרות הדעת, אהבה **לפני** יראה. **וְלָכֵן אֶפְשָׁר לְרָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה הַנּוֹלֶדָה בְּלִבּוֹ, בְּזָכְרוֹ אֶת ה' אֱלֹהָיו.** – שלמרות שעד עתה היה רשע ובעל עבירות, ולא היתה לו יראת ה' – בכל זאת נוצרת בו אהבה להקב"ה המביאה אותו לתשובה; **וּמִכָּל־מָקוֹם הֵיְרָאָה גַּם־כֵּן כְּלוּלָה בָּהּ** – באהבה זו עצמה, **מִמֵּילָא,** רַק **שֶׁהִיא** – היראה, **בִּבְחִינַת קַטְנוּת וְהֶעְלֵם,** – בתוך האהבה, **דְּהַיְנוּ יִרְאַת חֵטְא** – בלבד, **לִמְרֹד בּוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, וְהָאַהֲבָה הִיא בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמֹחוֹ.** – בלבו ובמוחו הוא מרגיש רק באהבה להקב"ה. **אַךְ** – ענין זה שהאהבה באה לפני היראה, **זֶהוּ** – רק, **דֶּרֶךְ מִקְרֶה וְהוֹרָאַת שָׁעָה, בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית מֵאֵת ה',** **לְצֹרֶךְ שָׁעָה,** – כדי שהרשע ובעל העבירה יתעורר באהבה להקב"ה ולהיהפך לבעל תשובה, **כְּמַעֲשֶׂה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹרְדַיָּא**[16]. – שהיה רשע ובעל עבירות – ולפתע חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה, עד שנשמתו יצאה בתשובתו. הרי שהיתה בכך משום הוראת שעה. כמו שכתוב[17], שר' אלעזר בן דורדייא היה גלגול של יוחנן כהן גדול, ששימש שמונים שנה ככהן גדול ונעשה צדוקי[18] – ועל־ידי שנשמתו גולגלה בר' אלעזר בן דורדייא (שהיה מקודם, כאמור, רשע ובעל עבירות, ולאחר מכן חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה) – נתעלו כל תורתו ומצוותיו של יוחנן כהן גדול[19]. **אֲבָל סֵדֶר הָעֲבוֹדָה הַקְּבוּעָה וּתְלוּיָה בִּבְחִירַת הָאָדָם - צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עַל־יְדֵי יִרְאָה תַּתָּאָה בִּבְחִינַת קַטְנוּת עַל־כָּל־פָּנִים, כְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב",** – להימנע מכל עבירה ולקיים כל מצוה, **לְהָאִיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּאוֹר הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וְאַחַר־כָּךְ יָאִיר עָלֶיהָ אוֹר הָאַהֲבָה [כִּי "וְאָהַבְתָּ" בְּגִימַטְרִיָּא כ' פְּעָמִים "אוֹר", כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן:** – חכמה נסתרה] – כלומר בתחילה נדרש אור של תורה ומצוות בנפש האדם, ורק לאחר מכן ביכולת האדם להגיע לאור האהבה.

ליקוטי אמרים

[1] **והנה בחי' אהבה זו פעמים שקודמת ליראה כפי בחי' הדעת המולידה כנודע [שהדעת כולל חסדים וגבורות שהם אהבה ויראה ופעמים שהחסדים קודמים לירד ולהתגלות] ולכן אפשר לרשע ובעל עבירות שיעשה תשובה מאהבה הנולדה בלבו בזכרו את ה' אלהיו ומ"מ היראה ג"כ כלולה בה ממילא רק שהיא בבחי' קטנות והעלם דהיינו יראת חטא למרוד בו ח"ו והאהבה היא בהתגלות לבו ומוחו אך זהו דרך מקרה והוראת שעה בהשגחה פרטית מאת ה' לצורך שעה כמעשה דר"א בן דורדייא. אבל סדר העבודה הקבועה ותלויה בבחירת האדם צריך להקדים תחלה קיום התורה והמצות ע"י יראה תתאה בבחי' קטנות עכ"פ בסור מרע ועשה טוב להאיר נפשו האלהית באור התורה ומצותיה ואח"כ יאיר עליה אור האהבה [כי ואהבת בגימטריא ב"פ אור כידוע לי"ח]:**

יום שישי כ"ח ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 124, פרק מד והנה כל... עד עמ' סג, צפרא כו'.

[61] **פֶּרֶק מד.** בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, את שתי המדריגות [62] הכלליות שבאהבה: – "אהבה רבה", הבאה מלמעלה. – אדם בכוחות [63] עצמו, אינו מסוגל להגיע על־ידי התבוננות בגדלות ה' למדריגה נעלה [64] זו של אהבה. רק כשהוא זוכה לכך – הוא מקבל אהבה זו מלמעלה בדרך [65] של מתנה; – "אהבת עולם", [66] הבאה על־ידי התבוננות [67] בגדלות ה', על־ידי שיהודי [68] מתעמק ומבין גדלות ה' – הוא [69] מגיע לאותה אהבה.

ליקוטי אמרים

פרק מד והנה כל מדרגת אהבה מב' מדרגות אלו אהבה רבה ואהבת עולם נחלקת לכמה בחי' ומדרגות לאין קץ כל חד לפום

וְהִנֵּה, כָּל מַדְרֵגַת אַהֲבָה מִשְּׁתֵּי מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ: "אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם" - נֶחְלֶקֶת לְכַמָּה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת לְאֵין קֵץ, – ישנן אין־סוף מדריגות של אהבה, גם במדריגת "אהבה רבה" וגם במדריגת "אהבת עולם", **כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּלֵּיהּ,** – כל אחד לפי שיעורו, מדריגת האהבה בכל אחד היא בהתאם לדרגתו הרוחנית; **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[1] עַל פָּסוּק:**

---

16. ראה עבודה זרה יז, ב. **17.** בלקוטי תורה להאריז"ל תהלים, לב. **18.** ראה ברכות כט, א. **19.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה ג"כ מכ' מו"ח אדמו"ר בזה – **ובפרטיות במדרי' האהבה** – הנדפס בסוף קונ' העבודה – דכוונת אדה"ז כאן **לאהבה** דראב"ד. ולכן לא יוקשה מפשטות הסיפור דראב"ד שענינו תשובה – דהא והא צ"ל. וענין התשובה שבזה מבואר מאדה"ז בס' תקס"ב (ז, א. יג, א). ומובן ג"כ דיצאה נפשו בבכי' – דאיך שייך זה **באה"ע**: אלא שזה בא מצד התשובה". **1.** חלק א; קג, ב.

ליקוטי אמרים

שיעורא דיליה כמ"ש בז"הק ע"פ נודע בשערים בעלה דא קב"ה דאיהו אתידע ואתדבק לכל חד לפום מה דמשער בלביה וכו' ולכן נקראי' דחילו ורחימו הנסתרות לה' אלהינו ותורה ומצות הן הנגלות לנו ולבנינו לעשות כו'. כי תורה אחת ומשפט אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצות בבחי' מעשה משא"כ בדחילו ורחימו שהם לפי הדעת את ה' שבמוח ולב כנ"ל. אך אחת היא אהבה הכלולה מכל בחי' ומדרגות אהבה רבה ואהבת עולם והיא שוה לכל נפש מישראל וירושה לנו מאבותינו. והיינו מ"ש הזהר ע"פ נפשי אויתיך בלילה וגו' דירחים לקב"ה רחימותא דנפשא ורוחא כמה דאתדבקו אילין בגופא וגופא רחים לון וכו'. וז"ש נפשי אויתיך כלומר מפני שאתה ה' נפשי וחיי האמיתים לכך אויתיך פי' שאני מתאוה ותאב לך כאדם המתאוה לחיי נפשו וכשהוא חלש ומעונה מתאוה ותאב שתשוב נפשו אליו וכן כשהוא הולך לישן מתאוה וחפץ שתשוב נפשו אליו כשיעור משנתו כך אני מתאוה ותאב לאור א"ס ב"ה חיי החיים האמיתיים להמשיכו בקרבי ע"י עסק התורה בהקיצי משנתי

1 "נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעֲלָהּ"[2] - ש"בעלה" "דָּא קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא,
2 – הקב"ה נקרא "בעל" של כנסת ישראל – ו"בעלה", הקב"ה,
3 "נודע בשערים" – דְּאִיהוּ אִתְיְדַע וְאִתְדַּבֵּק – הוא "נודע", נרגש
4 ומתדבק, ב"שערים" – לְכָל חַד לְפוּם מַה דְּמְשַׁעַר בְּלִבֵּיהּ
5 וְכוּ'". – לכל אחד כפי
6 שהוא "משער" ו"תופס"
7 בלבו. כך, ששני אנשים
8 שעומדים שניהם באותה
9 מדריגה כללית של
10 אהבה, ובכל זאת קיים
11 הבדל בדרגות הפרטיות.
12 וְלָכֵן נִקְרָאִים דְּחִילוּ
13 וּרְחִימוּ - יראה ואהבה,
14 "הַנִּסְתָּרוֹת לַה'
15 אֱלֹהֵינוּ"[3], – כי מדריגת
16 האהבה של יהודי אחד,
17 מוסתרת לגבי יהודי אחר,
18 היות ואין הוא עומד
19 באותה מדריגה, וְתוֹרָה
20 וּמִצְוֹת - הֵן "הַנִּגְלוֹת
21 לָנוּ וּלְבָנֵינוּ לַעֲשׂוֹת
22 כוּ'", – ואילו תורה
23 ומצוות הן גלויות ושוות
24 לכל אחד, כִּי תוֹרָה אַחַת
25 וּמִשְׁפָּט אֶחָד לְכֻלָּנוּ,
26 בְּקִיּוּם כָּל הַתּוֹרָה
27 וּמִצְוֹת בִּבְחִינַת מַעֲשֶׂה,
28 – בעשיית וקיום כל התורה והמצוות, משתווים כל בני ישראל
29 – אותה צורה של תפילין ואותו אופן של הנחה שוה אצל הגדול
30 שבגדולים שבישראל, ואצל היהודי הנחות ביותר בישראל.
31 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ – שונה הדבר ביחס ליראה
32 ואהבה, שֶׁהֵם לְפִי הַדַּעַת אֶת ה' שֶׁבְּמֹחַ וָלֵב, – בכך שונה
33 אחד מן השני: יש מי שידיעתו באלקות גדולה ועמוקה יותר ולכן
34 יראתו ואהבתו את ה' גדולות יותר, ויש אשר ידיעתו פחותה
35 יותר, ולכן גם יראתו ואהבתו את ה' הן במדריגה פחותה יותר,
36 כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שההבדל בין
37 "אהבה רבה" ל"אהבת עולם" הוא: "אהבה רבה" היא אהבה
38 הבאה מלמעלה, והאדם בעבודתו לא היה יכול אף פעם להגיע
39 אליה, ואילו "אהבת עולם" היא אהבה שאדם מגיע אליה
40 על־ידי העבודה של השגה והתבוננות בגדלות ה'. כאן מוסיף
41 רבנו הזקן שקיימת אהבה כזו הכוללת בתוכה את שתי
42 המדריגות האמורות: יש בה מדריגת "אהבה רבה", בכך שהיא
43 באה לכל יהודי בנשמתו מלמעלה בתור ירושה מן האבות, אך
44 כדי לגלות אהבה זו, יש להזדקק להבנה ולהתבוננות בגדלות
45 ה', שזוהי כבר בחינת ודרגת "אהבת עולם", שכאמור, מתגלה
46 על־ידי עבודת האדם. ובלשון ה"תניא": אַךְ אַחַת הִיא אַהֲבָה
47 הַכְּלוּלָה מִכָּל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת "אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת
48 עוֹלָם", – ישנה אהבה יחידה ומיוחדת, הכוללת בתוכה כל
49 בחינות ומדריגות "אהבה רבה" ו"אהבת עולם", וְהִיא שָׁוָה לְכָל
50 נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וִירֻשָּׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ; – בנשמה הקדושה,
51 שכל אחד מישראל ירש מן האבות, ישנה אהבה זו. וְהֵינוּ, מַה
52 שֶׁכָּתַב הַזֹּהַר עַל פָּסוּק[4]:
53 "נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ בַּלַּיְלָה
54 וְגוֹ'" – [ה"זוהר"[5] מדייק,
55 שלפי פירושו הפשוט של
56 הפסוק, אין הלשון
57 מדוייקת: אם מדובר על
58 הנפש בלשון נסתר
59 ("נפשי"), היה עליו לומר
60 "נפשי אִוֻּתֵךָ", כלומר:
61 נפשי תאבה לך, ואם לאו
62 היה צריך לומר: "אני
63 אויתיך" – אני תאב לך,
64 כיצד הוא מתחיל
65 ב"נפשי", ועובר מיד אל
66 עצמו, כמדבר בעדו,
67 ואומר "אויתיך" – כלומר:
68 אני תאב לך? – ומפרש
69 ה"זוהר" שהמלה "נפשי"
70 מוסבת על הקב"ה, שהוא
71 הנפש של כל דבר, ואליו
72 פונה ואומר יהודי: "נפשי"
73 – מפני שאתה הוא הנפש
74 שלי, לכן – "אויתיך" – אני
75 תאב לך]. "דִּירֲחִים לְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא רְחִימוּתָא דְּנַפְשָׁא
76 וְרוּחָא – על יהודי לאהוב את הקב"ה אהבת נפש ורוח, כְּמָה
77 דְּאִתְדַּבְּקוּ אִילֵּין בְּגוּפָא, וְגוּפָא רָחִים לוֹן וְכוּ'". – כמו
78 שהנפש והרוח מתדבקות בגוף, והגוף אוהב אותן וכו'. וְזֶהוּ
79 שֶׁכָּתוּב: "נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ", כְּלוֹמַר: מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה ה' "נַפְשִׁי"
80 וְחַיֵּי הָאֲמִתִּיִּים, לְכָךְ "אִוִּיתִךָ", – אני תאב לך; פֵּרוּשׁ, שֶׁאֲנִי
81 מִתְאַוֶּה וְתָאֵב לְךָ כְּאָדָם הַמִּתְאַוֶּה לְחַיֵּי נַפְשׁוֹ, וּכְשֶׁהוּא
82 חָלָשׁ וּמְעֻנֶּה מִתְאַוֶּה וְתָאֵב שֶׁתָּשׁוּב נַפְשׁוֹ אֵלָיו, - שלאמתו
83 של דבר, תענוג החיים הוא התענוג הגדול ביותר של האדם,
84 כמו שאנו רואים, שאדם יוותר על כל התענוגים, כדי שיחיה.
85 הרי מובן הדבר, שתשוקת ותענוג החיים גדולים וחזקים יותר
86 מכל התענוגים; אלא, היות ו"תענוג תמידי – אינו תענוג", אדם
87 אינו חש ומרגיש בתענוג תמידי, לכן אין הוא מרגיש בתענוג
88 הגדול שבחיים. אך, בשעה שהוא חלש או עייף, ואין החיות אז
89 אצלו בהתגלות כמו שצריך להיות – אז הוא חש בתשוקה
90 לחיים. וְכֵן כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִישֹׁן – שאז החיות היא בהתעלמות,
91 שכן "שינה – אחד משששים במיתה"[6], ולכן האדם אז, מִתְאַוֶּה
92 וְחָפֵץ שֶׁתָּשׁוּב נַפְשׁוֹ אֵלָיו כְּשִׁעְיוֹר מִשְׁנָתוֹ - כָּךְ אֲנִי מִתְאַוֶּה
93 וְתָאֵב לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, – שהוא, חַיֵּי הַחַיִּים
94 הָאֲמִתִּיִּים, לְהַמְשִׁיכוֹ בְּקִרְבִּי עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה בַּהֲקִיצִי

---

2. משלי לא, כג. 3. דברים כט, כח. 4. ישעי' כו, ט. 5. חלק ג; סח, א. 6. ברכות נז, ב.

מִשְּׁנָתִי בַּלַּיְלָה, – את אור אין־סוף, חיי החיים האמיתיים, תאב אני להמשיך בקרבי על־ידי התורה, **דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** – שכן התורה והקב"ה הם דבר אחד, ועל־ידי לימוד תורה אמשיך בקרבי אור אין־סוף – כלומר: דרגת האהבה הנידונה עתה מביאה את האדם ללימוד התורה, שעל־ידי הלימוד מתאחדים ומתדבקים בהקב"ה. וכמו שבחיות האלקית, המחיה את העולם בכלל, ישנה התחדשות תמידית ("המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"), ולגבי תורה בפרט, הרי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" – הרי שהאהבה והתשוקה לחיות האלקית שאדם ממשיך בקרבו על־ידי לימוד התורה, צריכה להיות, כמו זו של אדם החש שהוא זקוק לחיות מחודשת, שאז התשוקה לחיות היא חזקה וגלויה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַזֹּהַר שָׁם: "דְּבָעֵי בַּר נַשׁ מֵרְחִימוּתָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְמִיקַם בְּכָל לֵילָא, לְאִשְׁתַּדְּלָא בְּפֻלְחָנֵהּ עַד צַפְרָא כו'".** – מחמת אהבתו להקב"ה, על האדם לקום בכל לילה ולעסוק בעבודתו, עבודת ה', עד לבוקר. זוהי משמעות האהבה של "נפשי אויתיך" – האהבה שיש ליהודי לאלקות, להקב"ה, כשהוא חש שהקב"ה הוא נפשו וחיותו האמיתית, שהרי אהבה זו ישנה בנשמתו של יהודי בירושה מן האבות, ועליו לגלותה על־ידי התבוננות עמוקה ותכופה, איך הקב"ה הוא מקור חיינו – כפי שיוסבר בהמשך הפרק.

ליקוטי אמרים

בלילה דאורייתא וקב"ה כולא חד. כמ"ש הזהר שם דבעי בר נש מרחימותא דקב"ה למיקם בכל לילא לאשתדלא בפולחניה עד צפרא כו'.

יום שבת קודש כ"ט ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סג, ואהבה רבה וגדולה... עד עמ' 136, נעשה טבע.

וְאַהֲבָה רַבָּה וּגְדוֹלָה מִזּוֹ, – עוד ישנה אהבה רבה, שהיא למעלה מהאהבה האמורה, שהיא אהבת "נפשי אויתיך", אהבה להקב"ה בדוגמת האהבה לחיים, מפני שהקב"ה הוא חיי החיים, אשר כאמור, היא ישנה בכל אחד מישראל, בירושה מן האבות – ובכן: קיימת אהבה גדולה מזו – **וְהִיא מְסֻתֶּרֶת גַּם־כֵּן בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בִּירֻשָּׁה מֵאֲבוֹתֵינוּ, הִיא, מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא'[7]: "בְּבָרָא דְּאִשְׁתַּדֵּל בָּתַר אֲבוּי וְאִמֵּיהּ, דְּרָחִים לוֹן יָתִיר מִנַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ וְרוּחֵיהּ כו'",** – עבודתו של משה רבנו להקב"ה היתה, כעבודת בן לאביו ואמו, שהוא אוהב אותם יותר מאשר את עצמו, את גופו, נפשו ורוחו. וכפי שה"זוהר" מסיים שם: הוא מוסר את נפשו עבור אביו ואמו, לפדות אותם משביים – עבודה ואהבה כאלו, היו במשה רבנו, וגם בכל אחד מישראל ישנה בנפשו אהבה מסותרת כזו – **כִּי "הֲלֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ".** – כלומר: כמו במשה רבנו שאהבתו היתה מפני שהקב"ה הוא אביו, כך יש גם בכל יהודי סוג אהבה כזו, שהרי הקב"ה הוא אביו של כל יהודי. – אהבה זו היא למעלה מהאהבה הקודמת, שהרי אהבת "נפשי אויתיך", שבהיותה כמו אהבה לחיים, מחייבת רק באותה מדה שהיא קשורה לחיים, אך אינה מחייבת מסירות נפש שהיא ההיפך מחיים; ואילו, האהבה, אודותה אנו לומדים כעת, מחייבת גם מסירות נפש, כמו אהבת בן לאביו ולאמו שאינה מדודה באופן שחייו קודמים לחייהם, אלא אהבתו אליהם איננה מוגבלת, והוא מוכן גם למסור את נפשו עבור אביו ואמו. **וְאַף כִּי מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶהוּ אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לָגֶשֶׁת לְהַשִּׂיג אֲפִלּוּ חֵלֶק אֶחָד מִנִּי אֶלֶף מִמַּדְרֵגַת אַהֲבַת "רַעְיָא מְהֵימְנָא",** – מאהבת משה רבנו, אם כן, כיצד אומרים, שלכל יהודי יש בנשמתו אהבה כזו כמו שהיתה למשה רבנו? – התשובה לכך היא: **מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי אֲפֵם קָצֵהוּ וְשֶׁמֶץ מִנְּהוּ מֵרֹב טוּבוֹ וְאוֹרוֹ** – של משה רבנו, **מֵאִיר לִכְלֻלוּת יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'תִקּוּנִים'[8], דְּאִתְפַּשְׁטוּתֵיהּ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא לְאַנְהָרָא לוֹן וְכו'.** – התפשטותו של משה רבנו ישנה בכל דור ודור להאיר לבני ישראל שבאותו דור. ומכיוון שבכל דור ישנה התפשטות ממשה רבנו המאירה בכל יהודי, הרי שמהתפשטות הטוב והאור ממשה רבנו, מתהווה אהבה, שישנה בכל יהודי בירושה מאבותינו, כאופן אהבתו של משה רבנו[9]. **רַק שֶׁהָאָרָה זוֹ** – מנשמת משה רבנו לכל אחד מישראל בכל דור, **הִיא בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם גָּדוֹל בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל,**

ליקוטי אמרים

ואהבה רבה וגדולה מזו והיא מסותרת ג"כ בכל נפש מישראל בירושה מאבותינו היא מ"ש בר"מ כברא דאשתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה כו' כי הלא אב אחד לכולנו. ואף כי מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפי' חלק אחד מני אלף ממדרגת אהבת רעיא מהימנא. מ"מ הרי אפם קצהו ושמץ מנהו מרב טובו ואורו מאיר לכללות ישראל בכל דור ודור כמ"ש בתיקונים דאתפשטותיה בכל דרא ודרא לאנהרא לון וכו' רק שהארה זו היא בבחי' הסתר והעלם גדול בנפשות כל בית ישראל

---

7. זהר חלק ג; רפא, א. 8. ראה זהר חלק ג. רטז, ב; רעג, א. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד דמי שהוא חכם, פועל זה –

וּלְהוֹצִיא אַהֲבָה זוֹ הַמְסֻתֶּרֶת מֵהֶעְלֵם וְהַסְתֵּר אֶל הַגִּלּוּי,
לִהְיוֹת בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמֹחוֹ – שאהבה זו תהיה מורגשת
במוח – לֹא נִפְלֵאת וְלֹא
רְחוֹקָה הִיא, אֶלָּא קָרוֹב
הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ – מהי משמעות
וּבִלְבָבְךָ. – מהי משמעות
הקירבה על־ידי הפה ועל־
ידי הלב? – **דְּהַיְנוּ, לִהְיוֹת**
רָגִיל עַל לְשׁוֹנוֹ וְקוֹלוֹ
לְעוֹרֵר כַּוָּנַת לִבּוֹ וּמֹחוֹ,
– שהרי, "קול מעורר
הכוונה" – הדיבור והקול
מעוררים את כוונת הלב והמוח,
לְהַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּחַיֵּי
הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי הוּא אָבִינוּ מַמָּשׁ הָאֲמִתִּי
וּמְקוֹר חַיֵּינוּ, וּלְעוֹרֵר
אֵלָיו הָאַהֲבָה כְּאַהֲבַת
הַבֵּן אֶל הָאָב. וּכְשֶׁיִּרְגִּיל
עַצְמוֹ כֵּן תָּמִיד - הֲרֵי
הַהֶרְגֵּל נַעֲשֶׂה טֶבַע. –
אותו רגש, שהקב"ה הוא
אביו ושצריכים לאהוב
אותו כמו שבן אוהב את
אביו – נעשה בו דבר
טבעי.

ליקוטי אמרים

ולהוציא אהבה זו המסותרת מההעלם וההסתר אל הגילוי להיות בהתגלות לבו ומוחו לא נפלאת ולא רחוקה היא אלא קרוב הדבר מאד בפיך ובלבבך דהיינו להיות רגיל על לשונו וקולו לעורר כוונת לבו ומוחו להעמיק מחשבתו בחיי החיים א"ס ב"ה כי הוא אבינו ממש האמיתי ומקור חיינו ולעורר אליו האהבה כאהבת הבן אל האב. וכשירגיל עצמו כן תמיד הרי ההרגל נעשה טבע.

דאם נמשך **בטבע** למדת האהבה (או הגבורה ורחמים) פועלים הם בחכמה; מי שפעל בעצמו ביטול – פועלים הנ"ל בביטול וכיו"ב. וכמובן ג"כ מספ"י (דמדבר ג"כ באהבה זו – כמבואר בקונ' עה"ח, עבודה) – ובזה מובן ג"כ דמביא כאן גם ריש ל' הזהר **דאשתדל בתר אבוי** – דאם הי' הכוונה כאן שאהבת משה **עצמה נעשית** (שמץ ממנה) אהבתו – הול"ל כבר כו' דרחים לון כו', - אלא דמשה בתור רועה ממשיך דעת (ואתפשטותי' – ג"כ בזה, ומעיקר מהותו – חכ' וביטול) ואהבה – היא מאברהם".

המשך ביאור במס' בכורות ליום שלישי עמ' ב

שאם יחזיר לגוי את העבודה זרה ויקבל ממנו בחזרה את מעותיו, יראה כאילו הישראל מוכר את העבודה זרה שבידו לגוי. לפיכך, **רֵישָׁא דְּלָא יָהִיב זוּזֵי** – שמדובר שלא נתן הישראל מעות לגוי, **לֹא מִיחַזֵּי** [–לא נראה] **כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיַד יִשְׂרָאֵל,** כלומר, יכול לחזור בו, שכן כשמחזיר לגוי את העבודה זרה אינו מקבל ממנו כלום, ואין זה נראה כאילו מוכר לו את העבודה זרה שבידו, אבל **סֵיפָא דְּיָהִיב זוּזֵי** – שמדובר שכבר נתן הישראל מעות לגוי, **מִיחַזֵּי** [–נראה] **כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיַד יִשְׂרָאֵל,** כלומר, אינו יכול לחזור בו, לפי שבחזרתו נראה כאילו מוכר לגוי את העבודה זרה שבידו, ומטעם זה נקט התנא בסיפא מתן מעות, אף שמדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל.

חוזרת הגמרא לבאר את שיטת אביי: **וְאַבַּיֵי אָמַר לָךְ** – ואביי יתרץ את קושיית רבא שאם נחשב מקח זה למקח טעות מהו ההבדל שבין הרישא לסיפא, שרק **בְּרֵישָׁא** יכול הישראל לחזור בו משום **מָקַח טָעוּת, דְּלֹא יָדַע** – לפי שלא ידע שיש ביניהן חתיכות של עבודה זרה, **דְּהָא לֹא יָהִיב לֵיהּ זוּזֵי** – שהואיל ולא נתן לו עדיין את המעות לא בדקן, שכן אין דרכם של הסוחרים לבדוק את הסחורה עד שעת מתן מעות. אבל **בְּסֵיפָא לָאו מָקַח טָעוּת הוּא** – אינו יכול לחזור בו משום מקח טעות, **דְּכֵיוָן דְּיָהִיב זוּזֵי, כִּי קָא מָשֵׁךְ אִיבָּעֵי לְעַיּוּנֵי וַהֲדַר מִימְשָׁךְ** – שכן מאחר שכבר נתן את המעות, היה עליו לבדוק את החתיכות קודם שמשך אותן, והואיל שלא בדק אותן, מחל בכך על הטעות שהיתה במקחו, ולפיכך קנה במשיכתו את החתיכות בקנין גמור.

רב אשי מבאר את הברייתא באופן אחר: **רַב אַשִּׁי אָמַר, מִדְּרֵישָׁא מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה, סֵיפָא נַמִּי מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה,** כלומר, מדובר בברייתא שלא קיבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל, ומחמת כן נאמר ברישא שאף על פי שמשך יכול לחזור בו כל זמן שלא נתן מעות, לפי שאין ישראל קונה מן הגוי במשיכה אלא במעות, וכמו שאמר רבי אושעיא. וממה שמפורש ברישא שמשיכה אינה קונה, מבואר שגם הסיפא מתפרשת שמשיכה אינה קונה. ומה ששנינו בסיפא 'ואם משנתן מעות משך יוליך לים המלח', שמשמע שלא קנה בלי משיכה, אינו קשה על רבי אושעיא, לפי שבאמת גם אם לא משך אינו יכול לחזור בו מאחר שנתן מעות, **וְאַיְּידֵי** [–ואגב] **דְּתָנָא רֵישָׁא מָשַׁךְ, תָּנָא סֵיפָא נַמִּי מָשַׁךְ** – ומה שנקט התנא בסיפא 'משך', הוא לאו דווקא, אלא הואיל וברישא נקט שמשך, נקט גם בסיפא שמשך.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בברייתא באופן שקיבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל: **רַבִּינָא אָמַר, מִדְּסֵיפָא מְשִׁיכָה קוֹנָה, רֵישָׁא נַמִּי מְשִׁיכָה קוֹנָה** – ממה שמבואר בסיפא שהקנין המועיל לישראל מן הגוי הוא משיכה, והיינו מפני שמדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, יש ללמוד שגם ברישא הקנין המועיל הוא משיכה, **וְרֵישָׁא הָכִי קָאָמַר** – וכך היא כוונת התנא ברישא 'אם עד שלא נתן מעות משך, יחזיר', **אִם לֹא נָתַן** הישראל את המעות, **וְגַם לֹא מָשַׁךְ** את הגרוטאות, **יַחֲזוֹר** – יכול הישראל לחזור בו מן המקח.

שואלת הגמרא: אם מדובר שעדיין לא נעשה שום קנין, **מַאי יַחֲזוֹר** – ממה יש לו לחזור. משיבה הגמרא: **יַחֲזוֹר בִּדְבָרִים** – יחזור בו ממה שהסכימו הישראל והגוי בדיבורם לעשות מקח זה, ואין הישראל חייב לעמוד בדיבורו.

מבאר רבינא את החידוש של הרישא: **קָסָבַר** – התנא של הברייתא, שהוצרך להשמיענו שאין הישראל חייב לעמד בדיבורו סובר, **דְּבָרִים יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם מְחוּסְּרֵי אֲמָנָה** – החוזר בו ממקח שהוסכם עליו בדברים בלבד, הרי זה 'מחוסר אמנה', **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלה אינם אלא במקח של **יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל, דְּקָיְימוּ בִּדְבוּרַיְיהוּ** – שדרכם לעמוד בדיבורם, **אֲבָל** במקח של **יִשְׂרָאֵל מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים, דְּאִינְהוּ לֹא קָיְימִי בִּדְבוּרַיְיהוּ** – שהגויים עצמם אינם עומדים בדיבורם, **לֹא** – גם הישראל שהסכים עמו, אם חוזר בו אינו 'מחוסר אמנה'.

יום ראשון

יום רביעי — כג ניסן, אסרו חג [בחו"ל], שמונה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה כל . . . סא לי"ח.

עס איז פאראן דער ענין וואָס אחש"פ איז דער גילוי פון משיח, וואָס איז שייך לכל ישראל. פסח איז דאָך דער מדלג און ליל שמורים, און בכלל הערט זיך חרות'דיק, און נאָכדעם פאלט מען אריין אין וועלט, איז דאָס איז דער גילוי פון משיח, דער תוקף וואָס עס גיט אז מ'זאָל קענען געהן אין וועלט.

יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הוּא גִּלּוּי שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁשַּׁיָּךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל. פֶּסַח הוּא הֲרֵי הַ'מְדַלֵּג' וְ'לֵיל שִׁמּוּרִים'. וּבִכְלָל, הַהַנְהָגָה הִיא שֶׁל בֶּן חוֹרִין, וְאַחַר מִכֵּן נוֹפְלִים לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - הֲרֵי זֶה הוּא הַגִּלּוּי שֶׁל מָשִׁיחַ, הַתֹּקֶף הַנִּתָּן כְּדֵי לְאַפְשֵׁר הַהֲלִיכָה בָּעוֹלָם.

יום שני

יום חמישי — כד ניסן, תשעה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: ועוד זאת . . . סא ידיו וכו'.

נוֹהֲגִים שֶׁאֵין מְבָרְכִים שֶׁהֶחֱיָנוּ בִּימֵי סְפִירַת הָעֹמֶר.

לא טוב האָבען מיר אלע. שעיר לעזאזל איז געווען אן עבודה אין בית המקדש. ווי באַלד א נברא איז דאָ לא טוב, דארף מען עס אוועקשיקען אין ארץ גזרה.

'לֹא טוֹב' יֵשׁ לְכָלְנוּ. שָׂעִיר לַעֲזָאזֵל הָיָה עֲבוֹדָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. מִכֵּיוָן שֶׁ[נִּבְ]נִּבְרָא יֶשְׁנוֹ 'לֹא טוֹב', יֵשׁ לְשַׁלְּחוֹ לְאֶרֶץ גְּזֵרָה.

יום שלישי

יום ששי — כה ניסן, עשרה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וגם להיות . . . כמ"ש במ"א.

הָעֲבוֹדָה הִיא בְּכָל אָדָם לְפִי מַהוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ. מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִנְקֹב מַרְגָּלִיּוֹת אוֹ לִלְטֹשׁ אֲבָנִים טוֹבוֹת וְעוֹסֵק בַּעֲבוֹדַת מְלֶאכֶת אֲפִיַּת לֶחֶם - וּמוּבָן דֻּגְמַת כָּל זֶה בַּעֲבוֹדָה - הֲגַם שֶׁהִיא עֲבוֹדָה וּמְלָאכָה הַנִּצְרֶכֶת בִּמְאֹד, בְּכָל זֶה לְחֵטְא יֶחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא.

יום רביעי

שבת — כו ניסן, יא לעומר — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה.
יוֹם הִתְוַעֲדוּת. הַפְּטוֹרָה: הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק מג. והנה . . . 124 לקמן.

משיחת אאמו"ר: חסידות מאָנט אז ורחץ את בשרו במים ולבשם. ד. ה. די השכלה פון חסידות מוז אויסוואַשען דעם בשר, און אראָפּשווייַנקען דעם את בשרו, את הטפל

לבשרו, די אלע רגילות׳ן, וועלכע בשר מאַכט, און דאן קען מען ערשט אָנטאָן די בגדי קדש. מחשבת ודבור חסידות והנהגתם של חסידים בהתבוננות קודם התפלה בגדי קדש הם, דאָס איז בגדים וועלכע מען האָט געגעבען מן הקדש, אבער דער ורחץ במים את בשרו דאָס דארף מען אליין. לבושי הנפש דאָס גיט מען מלמעלה, אָבער אָפּוואַשען דעם טפל וואָס ווערט פון בשריות און דעם בשר אליין מאַכען פאר א בשר קדש, דאָס איז נאָר בכח עצמו. און דאָס מאנט חסידות, און אויף דעם האָט רבינו הגדול געהאַט מסירות נפש. ער האָט געעפענט דעם צנור פון מס"נ אויף עבודת ה׳ בתפלה, זיין צוגעבונדען צו עצמות א"ס, חסידות שטעלט אוועק א חסיד פנים אל פנים צו עצמות א"ס.

מִשִּׁיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: חֲסִידוּת תּוֹבַעַת שֶׁ"וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וּלְבֵשָׁם". זֹאת אוֹמֶרֶת: הַשְּׂכָלַת הַחֲסִידוּת בְּהֶכְרֵחַ שֶׁתִּרְחַץ הַבָּשָׂר, וְתִשְׁטֹף אֶת הָ"אֶת בְּשָׂרוֹ", אֶת הַטָּפֵל לִבְשָׂרוֹ, כָּל הַהֲרְגֵלִים שֶׁהַבָּשָׂר מַרְגִּיל, וְרַק אָז אֶפְשָׁר כְּבָר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ. מַחְשֶׁבֶת וְדִבּוּר חֲסִידוּת, וְהַנְהָגָתָם שֶׁל חֲסִידִים בְּהִתְבּוֹנְנוּת קֹדֶם הַתְּפִלָּה, "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם"; אֵלּוּ בְּגָדִים שֶׁנִּתְּנוּ מִן הַקֹּדֶשׁ. אַךְ אֶת הַ"וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ", יֵשׁ לַעֲשׂוֹת לְבַד. לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ נִתָּנִים מִלְּמַעְלָה, אַךְ רְחִיצַת הַטָּפֵל שֶׁנּוֹצָר מֵהַבְּשָׂרִיּוּת, וְלַהֲפֹךְ אֶת הַבָּשָׂר לִבְשַׂר קֹדֶשׁ - זֶהוּ רַק בְּכֹחַ עַצְמוֹ. וְזֹאת תּוֹבַעַת הַחֲסִידוּת, וְעַל כָּךְ הָיְתָה לְרַבֵּנוּ הַגָּדוֹל מְסִירוּת נֶפֶשׁ. הוּא פָּתַח אֶת צִנּוֹר מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ עֲבוּר עֲבוֹדַת ה׳ בִּתְפִלָּה, כְּדֵי לִהְיוֹת קְשׁוּרִים לְעַצְמוּת אֵין־סוֹף. חֲסִידוּת מְצִיבָה חָסִיד פָּנִים אֶל פָּנִים מוּל עַצְמוּת אֵין־סוֹף.

יום חמישי

יום ראשון — **כז ניסן, יב לעומר** — ה׳תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, פ׳ ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: והנה בחי׳ . . . לי"ח.

דְּבָרִים הַמַּתְרִים, אִם עוֹשֶׂה אוֹתָם לַהֲנָאָתוֹ - הֵם רַע גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ [הַזָּקֵן] נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (תַּנְיָא פֶּרֶק ז) . לְפִי דְּקַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ. צָרִיךְ לְהַכְנִיס קְדֻשָּׁה בַּדְּבָרִים הַמַּתְרִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם תַּכְלִית שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת יִרְאַת שָׁמַיִם וּמִדּוֹת טוֹבוֹת.

יום שישי

יום שני — **כח ניסן, יג לעומר** — ה׳תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: פרק מד. והנה כל . . . סג צפרא כו׳.

הַחֲסִידִים שָׁאֲלוּ אֶת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: אֵיזֶה עֲבוֹדָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, אַהֲבַת ה׳ אוֹ אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל? וַיַּעַן: אַהֲבַת ה׳ וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת חֲקוּקוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ רוּחוֹ וְנַפְשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וּמִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב: "אָהַבְתִּי אֶתְכֶם, אָמַר ה'", הֲרֵי דִּגְדוֹלָה אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, דְּאוֹהֵב מַה שֶׁהָאָהוּב אוֹהֵב.

שבת קודש

יום שלישי — כט ניסן, יד לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ואהבה רבה . . . 126 טבע.

הַקְדָּמַת הַ"לִּקּוּטֵי תּוֹרָה" עַל ג' פָּרָשִׁיּוֹת [=סֵפֶר דְּרוּשֵׁי חֲסִידוּת עַל שָׁלֹשׁ הַפָּרָשִׁיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה], "לְהָבִין עִנְיַן נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הִנֵּה כְּתִיב לֹא תֹאכְלוּ", הוּא מַאֲמָר שֶׁאָמְרוּ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לִפְנֵי הַ"צֶּמַח צֶדֶק", וַחֲזָרוֹ הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לְפָנָיו, וַיֹּאמֶר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: נוּ, הַטְעָמָה? וַיִּכְתֹּב הַ"צֶּמַח צֶדֶק" הֲנָחָה עִם הַגְּהוֹת בַּמֶּקֶף. רַבֵּנוּ הִגִּיהַּ הַהֲנָחָה, וְיָצוּ לְהַכְנִיס הַהַגְּהוֹת בִּפְנִים הַמַּאֲמָר. עַל פִּי הַצָּעַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"ב] בָּחֲרוּ בְּמַאֲמָר זֶה בְּתוֹר הַקְדָּמָה לְהַ"לִּקּוּטֵי תּוֹרָה".

המשך ביאור במס' בכורות ליום שישי עמ' א

כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן – שנינו בברייתא כמו שאמר רב נחמן בשם רבה בר אבוה, **מִנַּיִן לִתְמוּרַת פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין** שהמירם לאחר שנפדו, שאינה ראויה להקרבה, **שֶׁמֻּתָּה** – מניחים אותה למות, ואין אומרים שתרעה עד שיפול בה מום ותיפדה ותהיה ראויה לאכילה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב הנאמר בענין הבהמות האסורות באכילה (ויקרא יא ד) 'אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וגו' **טָמֵא** הוּא לָכֶם', ודורשים ללמוד ממנו שיש בהמה שיש לה סימני טהרה שנאמרו בבהמות, ואף על פי כן היא אסורה באכילה, ולכן מניחים אותה למות, ובהמה זאת היא תמורת פסולי המוקדשים שנפדו.

הגמרא מקשה על דרשת הברייתא: **הַאי, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת** – פסוק זה אינו פנוי לדרשה, שכן נצרך הוא לדרוש ממנו את דין 'חמש חטאות המתות', כלומר, חמשה מיני חטאות פסולות השנויות בתמורה. ומפסוק זה, המלמד שיש בהמות שיש להן סימני טהרה ואסורות באכילה, למדים שאין אומרים שאותן חמש חטאות ירעו עד שיפול בהן מום ויצאו לחולין על ידי פדייה, אלא אסורים הם לעולם ולכן מניחים אותן למות.

מתרצת הגמרא: **הַהוּא, מִ'מַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה טָמֵא' נָפְקָא** – דין זה של 'חמש חטאות המתות', נלמד ממה שנאמר באותו פסוק, 'וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה וגו' טָמֵא הוּא'. וממה שנאמר 'מִמַּעֲלֵה הַגֵּרָה', דורשים את דין תמורת פסולי המוקדשים.

מביאה הגמרא ראיה לתירוץ: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן בברייתא, שלמדים את חמש החטאות מן הכתוב הזה, **מִנַּיִן לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת** – מנין שדין חמש החטאות הפסולות הוא שמניחים אותן למות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב 'מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה וגו' **טָמֵא**'.

הגמרא מבארת מדוע צריך ללמוד מדרשה את דין 'חמש חטאות המתות'. מקשה הגמרא: והרי דין זה של **חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת, הִילְכְתָא גְּמִירִי לָהּ** – דבר זה מסורת בידינו הלכה למשה מסיני, ואין צריך לדרוש זאת מפסוק. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא כִּי אֲתָא קְרָא לִתְמוּרַת אָשָׁם** – הפסוק 'ממפריסי הפרסה' בא ללמד על תמורת האשם שתרעה עד שיפול בה מום, ואז יקנו מדמיה קרבנות ציבור.

מקשה הגמרא על כך: **תְּמוּרַת אָשָׁם נַמִּי הִילְכְתָא הִיא,** כלומר, גם למה שתמורת האשם רועה עד שיפול בה מום אין צריך דרשה, שכן כך נמסרה בידינו הלכה למשה מסיני 'כֹּל שֶׁבַּחַטָּאת מֻתָּה, בְּאָשָׁם רוֹעֶה' – כל פסול שאם אירע בחטאת דינו שיניחו אותה למות, אם אירע כן באשם דינו שירעה עד שיפול בו מום, ואז ימכר ויקנו מדמיו קרבנות ציבור לקיץ המזבח. וכיון שאחד מן הפסולים שהחטאת מתה עבורם היא תמורה, הרי שבאשם התמורה רועה, ואם כן אין צריך פסוק לדין זה.

הגמרא חוזרת לבאר כדבריה הקודמים שצריך פסוק ללמד על חטאות המתות: **אֶלָּא לְעוֹלָם** הפסוק 'ממפריסי הפרסה', בא ללמד על **חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת,** כמו שנאמר מקודם, **וְאִצְטְרִיךְ קְרָא וְאִצְטְרִיךְ הִילְכְתָא,** כלומר, הפסוק וההלכה למשה מסיני שניהם נצרכים. **דְּאִי מִקְּרָא, הָוָה אָמִינָא לְרֵעְיָיה** – שאם היה לנו רק את הדרשה מן הפסוק, הייתי יכול לומר שהפסוק משמיענו שחמש החטאות רועות עד שיפול בהן מום, אבל לא יניחו אותן למות, **קָא מַשְׁמַע לָן הִילְכְתָא לְמִיתָה** – לכך משמיעה אותנו ההלכה למשה מסיני שאין הדבר כן, אלא מניחים אותן למות. **וְאִי מֵהִילְכְתָא, הָוָה אָמִינָא הֵיכָא דַּעֲבַד אִיקָּרֵי** [–עשה במקרה שלא כדין], **וְאָכַל מֵהָנֵי חָמֵשׁ חַטָּאוֹת, אִיסּוּרָא אִיכָּא, לָאו לֵיכָּא** – ואם היה לנו רק את ההלכה למשה מסיני, הייתי יכול לומר שאף שחייבים להניח את החטאות למות והן אסורות באכילה, מכל מקום אם עשה במקרה שלא כדין ואכל מהן אינו עובר ב'לא תעשה', **קָמַשְׁמַע לָן דְּאִיכָּא לָאו** – לכך משמיענו הפסוק שאין הדבר כן, אלא עובר על איסור 'לא תעשה', שכן בתחילת הפסוק נאמר 'אך את זה לא תאכלו' וגו'. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, שאכן לא היתה התורה צריכה לכתוב 'ממפריסי הפרסה', עבור דין חטאות המתות, לפי שדינם מסורת בידינו הלכה למשה מסיני, אלא שהתורה כתבה כן, כדי **לְאַקּוּשֵׁי דָּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי גֵּרָה לְדָבָר הַבָּא מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה** – להקיש מה שנלמד מן הכתוב 'ממעלי הגרה', כלומר תמורת פסולי המוקדשים אחר שנפדו, למה שנלמד מן הכתוב 'ממפריסי הפרסה', כלומר חמש חטאות המתות, והיקש זה בא ללמד **מַה לְהַלָּן בְּמִיתָה, אַף כָּאן בְּמִיתָה** – כשם ששם, בחמשת החטאות, דינן שמניחים אותן למות, וכמו שנתקבלה בידינו ההלכה למשה מסיני, כך גם בתמורת פסולי המוקדשים הדין הוא שמניחים אותה למות.

משנה

משנתנו מוסיפה ללמד בענין שותפות ושייכות שיש לגוי בבהמות ישראל, הפוטרת מן הבכורה:

הַמְקַבֵּל צֹאן בַּרְזֶל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים – ישראל שקיבל בהמות מגוי במחיר קצוב, על מנת לשלם לו אותו סכום עד מועד מסוים, כגון עד עשר שנים, בין אם ימותו הבהמות ובין אם יוולו, ובולדות שיוולדו עד אותו מועד או עד שישלם לו את דמי הבהמות יחלקו ביניהם.

האם המלח נחשב כמים?

יום ראשון כ"ג ניסן ה'תשע"ט

הלכות מקואות פרק ז, הלכה ג: וְאֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד... וְהַמֶּלַח... כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ, וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם.

מבואר מדברי הרמב"ם שדין המלח כמים, ולכן הוא מצטרף להשלים את שיעור המקווה.

ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ב) "אבל מי רגלי בהמה והמלח שנמחת הרי הן כמי פירות לא מתטמאין ולא מכשירין", הרי שהמלח אינו נידון כמים אלא כמי פירות, עליהם כתב הרמב"ם להלן (ה"ח) שאינם מצטרפים לשיעור המקווה!

ושאלה דומה מתעוררת בדברי ה'טור': בהלכות חמץ ומצה מבואר שדין מי פירות שונה מדין המים לקולא ולחומרא. מצד אחד, מי פירות ללא תערובת מים אינם מחמיצים את העיסה. ומאידך, מי פירות המעורבים עם מים מזרזים את תהליך החימוץ ואין לערבם בעיסת המצות. וכתב הטור (או"ח סי' תסב) שדין המלח כמי פירות, ולכן אם נמצא במלח גרגיר חיטה שהתלחלח על ידי המלח אין חשש חמץ.

ואילו במקום אחר (סי' תנה) כתב שאין להימנע מנתינת מלח במים באפיית המצות ואם־כן דין המלח כמים, כי אם הוא כמי פירות אסור לערבו עם המים!

ויש לבאר:

המלח בפני עצמו דינו כמי פירות, אך כשהוא מתערב עם המים, הרי הוא בטל בהם וחוזר לטבעו המקורי והרי מקורו מהמים, ולכן בכל אופן דינו לקולא. כאשר הוא מתערב עם חיטה ללא מים, הרי הוא כמי פירות ואינו מחמיץ, ואילו כאשר הוא מתערב בעיסה יחד עם המים אין לדון אותו כמי פירות המזרזים את החימוץ אלא הוא חוזר להיות כמים (חידושי הגהות מהרל"ח לטור שם סי' תנה).

ובכך מיושבת גם הסתירה בדברי הרמב"ם. לגבי הכשר לקבלת טומאה כתב שהמלח נחשב כמי פירות כי מדובר במלח לבד ללא תערובת מים, ואילו לגבי מקווה כתב שהמלח משלים לשיעור ארבעים סאה, כי מאחר והתערב עם המים נעשה כמים (ראה נודע ביהודה מהדו"ת או"ח סי' נז בד"ה 'אחר זה').

מעיין המים ומעיינות החסידות

יום שני כ"ד ניסן ה'תשע"ט

הלכות מקואות פרק ט, הלכה ט: הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם, וְנִקְוִין שָׁם - הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה כְּמִקְוֶה; הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה.

מקור הדברים במשנה (מקואות פ"ה מ"א): "מעין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקו, הרי הוא כמקוה. חזר והמשיכו, פסול לזבין ולמצורעים ולקדש מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים". ויש לעיין, האם מדובר בבריכה שקודם לכן היתה מלאה מי גשמים או בריכה ריקנית?

ומלשון הרמב"ם כאן "היו מימיו נמשכין לתוך בריכה שהיא מליאה מים ונקוין שם", נראה שהבריכה היתה מליאה מים, אך בפירוש המשנה (שם) כתב: "שנתן למים להשפך לתוך הבריכה ולהקוות בה", ומדייק ה'בית יוסף' (יו"ד סי' רא) "משמע דבלא היו בבריכה מים קודם שהעביר המעין עליו מיירי". והוסיף שאפשר להעמיד גם את דברי הרמב"ם כאן בבריכה ריקנית, ומה שכתב "בריכה שהיא מליאה מים" – "לאו למימרא שהיתה מליאה מים קודם שהעביר המעין עליה, אלא היינו לומר שעל ידי העברת המעין עליה היא מליאה מים" (אך סיים שהדבר צריך עיון).

אמנם, לדעת כמה ראשונים (ראה ב"י שם) מדובר בבריכה מליאה, ולפי זה יש מקום לומר שבבריכה ריקנית שהמשיך לה מי מעיין "אף על פי שהפסיק הקילוח הנמשך מהמעין, אפשר שמים הללו הנקוין בבריכה עדיין דין מעין עליהם". אך הראב"ד (הובא שם) והתוספות (בכורות נה, ב) העמידו את המשנה בבריכה ריקנית, וכתבו שאם נפסק החיבור בטל מהמים דין מעיין, והרי הוא כמקוה בלבד.

וה'צמח־צדק' (שו"ת יו"ד סי' קסד ס"ב) מכריע שהמשנה עוסקת בבריכה ריקנית, כדברי הש"ך (יו"ד סי' רא סק"ל) שזהו "כפשט המשנה והפוסקים", וכן "דעת רוב הפוסקים" (לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1119 הע' 34).

נמצא שדין מעיין מותנה בכך שהמים לא יופסקו ממקורם "כי מי מעין שהופסקו אין להם דין מעין" (אגרות קודש, ח"ד, עמ' ס). וכך גם בהפצת מעיינות החסידות (כמאמר המשיח לבעש"ט "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה") אשר "מעיקרי התנאים בהפצת תורה זו החיבור הבלתי פוסק עם נשיאי תורת הדא"ח, עד אשר הלומד והמפיץ אינו מציאות לעצמו" (לקוטי שיחות שם).

החיוב והפטור בשן ורגל

יום שלישי כ"ה ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק א, הלכה ט: אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה פֵּרוֹתָיו - חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל.

והקשה ה'צמח צדק' (חי' על הש"ס, ב"ק, סופ"א):

לכאורה, דברי הרמב"ם בהלכה זו סותרים לדבריו בהלכה הקודמת (ה"ח), שטעם הפטור של שן ורגל ברשות הרבים הוא

"מפני שיש לה רשות להלך בכאן ודרך הבהמה להלך כדרכה ולאכול ולשבר בדרך הילוכה", שהרי בחצר ש"היתה מיוחדת לבהמה לשניהן" יש לבהמת המזיק רשות להלך, ואם־כן מדוע "חייב אף על השן ועל הרגל"?

ומיישב:

כתב ה'פלפולא חריפתא' (ב"ק פ"ב סק"א), שהעובדה "שברשות הרבים יש לה רשות להלך" אינה הסיבה לפטור שן ורגל ברשות הרבים, כך שכאשר אין לה רשות להלך חייבת, שהרי ב"חצר שאינה של שניהן לא למזיק ולא לניזק" אין לה רשות להלך ובכל זאת פטורה (לעיל ה"ח), אלא שבאומרה "ובער בשדה אחר" התורה הגדירה מלכתחילה את חיוב שן ורגל שיהא ברשות הניזק בלבד, ואם באה בהמת המזיק לשם חייבת. אבל בכל מקום אחר שאינו רשות הניזק, אפילו כשאין למזיק רשות להיכנס בו ("חצר שאינה של שניהן"), פטורה – כי סוף־סוף אין זה רשות הניזק ("שדה אחר").

על פי זה היה מקום לחייב על שן גם ברשות הרבים, כי בהיותה רשות של כולם וגם לניזק יש רשות להניח בה פירותיו, תיחשב לרשות הניזק. וכלפי טענה זו באה הסברא שבהמת המזיק "יש לה רשות להלך בכאן" ופטורה, אבל סיבת הפטור ביסודה, היא (לא בגלל שיש לה רשות להלך, אלא) בגלל שאין זה רשות הניזק ('שדה אחר').

ולפי זה מבאר ה'צמח צדק' שאם החצר "מיוחדת לבהמה לשניהן והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פירות" הרי זו "חצר הניזק ממש כיון שמיוחדת לו לבד לפירות", ולכן למרות שיש לה רשות להלך שם – חייבת.

תשלומי נזק בהמה שאכלה ברשות הרבים

יום רביעי כ"ו ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק ג, הלכה ב: נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְאָכְלָה שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ לוֹט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר. וְאִם אָכְלָה אוֹתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן שְׁעוֹרִים אוֹ עָמִיר, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוּל.

"השן מועדת לאכול את הראוי לה" ואם הבהמה אכלה פירות או ירקות ברשות הניזק משלם בעליה נזק שלם, אבל אם אכלה ברשות הרבים משלם 'מה שנהנית' (בבא קמא יט, ב).

ונחלקו אמוראים בדבר (שם כ, א):

לדעת רבה, משלם "דמי עמיר" ואף אם הבהמה אכלה שעורים משלם רק את הסכום שהיה משלם עבור עמיר (קש ותבן) שהם זולים יותר, כי יכול לטעון שלא היה מאכילה שעורים היקרים יותר, ואילו לדעת רבא משלם "דמי שעורים בזול", היינו לא כפי שער השוק כי יכול היה להשיג שעורים כפי שער הזול, שהוא פחות שליש (ע"פ רש"י שם) אך אינו משלם 'דמי עמיר' כי מעריכים שאם היה משיג לבהמתו שעורים בזול היה מאכילה בהם (ים של שלמה פ"ב סי' טו).

והקשה הטור (חו"מ סי' שצא. וכן מגיד משנה כאן):

איך כתב הרמב"ם "אם אכלה אותן ברשות הרבים ונהנית... משלם דמי עמיר או דמי שעורים בזול", הרי בגמרא מבואר שהן שתי דעות חלוקות, לדעה אחת משלם 'דמי עמיר' ולדעה שניה - 'דמי שעורם בזול', ו"היאך פסק כדברי שניהם, דהא פליגי"?

ומיישב ה'בית יוסף' (שם ד"ה אכלה. וכ"כ בכסף משנה):

הרמב"ם סובר ש'עמיר' אינו קש ותבן אלא אגודת שבולים של שעורים, ולדעתו אין מחלוקת בין רבה ורבא, אלא שרבה האומר 'דמי עמיר', היינו אגודת שבולים, מתכוין לזמן הקציר שאז הדרך להאכיל את הבהמה שבולים עם הגרעינים, ורבא האומר שמשלם 'דמי שעורים בזול' מדבר בשאר העונות שאז מאכילים אותה רק את גרעיני השעורה (ואמירתו 'בזול' מתאימה גם לפי רבה).

ולהלכה כתב ה'בית יוסף': כיון שביאור זה אינו מפורש בלשון הרמב"ם יש לפסוק לקולא, ככל ספק ממון, כי שמא יש לנקוט כפירוש רש"י בדעת רבה, ואין הנתבע צריך לשלם אלא 'דמי עמיר' שזהו תבן או קש. וכן פסק ב'שלחן ערוך' (חו"מ שם סע' ח).

קדשים קלים - ממון בעלים?

יום חמישי כ"ז ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק ח, הלכה א: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹר רֵעֵהוּ". וְכָל הַקֳּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה, הֵן שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין.

זו דעת רבי יוסי הגלילי (ב"ק יב, א) שקדשים קלים שאין בהם חיוב מעילה יש בהם דין נזקין, כי ממון בעלים הם, ושור של קדשים קלים מוגדר כ'שור רעהו'.

והקשו האחרונים (לח"מ, קצה"ח, ועוד):

לכאורה, דברי הרמב"ם כאן סותרים לדבריו בהלכות גניבה (פ"ב ה"ח) - "הגונב קדשים מבית בעליהם בין קדשי קדשים בין קדשים קלים... הרי זה פטור מן הכפל ומתשלומי ד' וה', שנאמר וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש". ואם קדשים קלים ממון בעלים הם, מדוע פטור הגנב מתשלומי כפל ד' וה'?

ותירץ ה'לחם משנה':

לענין גניבת קדשים, ישנו לימוד מיוחד מהפסוק 'וגונב מבית האיש' הממעט מתשלומי כפל. ואכן הרמב"ם לא הביא את הלימוד לדין זה מהפסוק 'שור רעהו', כי פסוק זה אינו ממעט שור של קדשים קלים המוגדר כ'שור רעהו'.

אך עדיין קשה מדברי הרמב"ם בהלכות מעילה (פ"ד ה"ח) "המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום" – ואם קדשים קלים הם ממון בעלים, מדוע לא תחול המכירה?

ומבאר ה'קצות החושן' (סי' ת"ו ס"ק א):

לדעת רבי יוסי הגלילי, קדשים קלים נחשבים לממון

בעלים לענין זה שהבעלים יכולים למכור את הבהמה בעודה בחיים, כדי שהקונה יוכל לאכול את הבשר. אבל שחיטת וזריקת הקרבן אינה יכולה להיות לשם הקונה, כי אין הקרבן נשחט ונזרק אלא לשם הבעלים שהקדישוהו, כדברי רש"י (פסחים פט, ב, ד"ה המוכר) "המוכר עולתו להתכפר בו אחר – לא עשה כלום, ואין העולה קריבה אלא לשום הבעלים הראשונים". ורק לעניין זה, הקרבת הקרבן על שם הקונה, כתב הרמב"ם שלא הועילה המכירה.

האם אפשר להפקיר שור הנסקל? יום שישי כ"ח ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק יא, הלכה יג: שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְמוּ עֵדָיו, כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה; שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו.

שור שנגמר דינו לסקילה, אם הקדישוהו בעליו אינו קדוש כי בשעה שנגמר דינו לסקילה נאסר בהנאה ואינו ברשות בעליו להקדישו (בבא קמא מה, א ורש"י שם ד"ה אינו מוקדש). וכן אין הבעלים יכולים להפקירו (לעיל ה"ט). ומדוע פסק הרמב"ם כאן שמאחר שהפקירוהו בעליו אם הוזמו עדיו, כל הקודם בו זכה?

ויש לבאר:

כיון שהעדים הוזמו התברר למפרע שהשור היה מותר בהנאה וההפקר היה כדין, מה־שאין־כן בהלכה הקודמת לאחר גמר הדין אכן אינו ברשותו ואינו יכול להפקירו (קצות החושן סי' תו סק"א).

ועוד יש לומר:

הרמב"ם סובר כדברי התוספות (בבא קמא סו, א) שיאוש אינו כהפקר, ובעוד שביאוש אין החפץ יוצא מיד הבעלים אלא שכל אחד יכול לזכות בו וכשיגיע לרשות הזוכה תפקע הבעלות הקודמת, הרי בהפקר שהוא מדעתו ומרצונו הטוב של הבעלים, החפץ יוצא מידו מיד.

ולכן שור הנסקל שנגמר דינו 'כל הקודם בו זכה' מדין יאוש ואז יוצא מרשות הבעלים, ואילו דברי הרמב"ם בהלכה הקודמת (ה"ט) "אם הפקירו אינו מופקר" היינו שאין לומר שבהפקירו את השור טרם שנתחייב בתשלום הנזק ייפטר מהתשלום (משום שנאמר 'והועד בבעליו', ואינו הבעלים), אלא ש'אינו מופקר' ו"בעל כרחך הוא בעליו", ואמנם מצד היאוש כל הקודם בו זכה, אבל הבעלים אינו רשאי להוציאו מרשותו ולהפקירו מדעתו (שו"ת אדמו"ר הזקן סי' יד).

ולכאורה יש להקשות: איך אפשר לומר שהמחזיק בשור הנסקל שהוזמו עדיו זכה בו מטעם יאוש ולא מטעם הפקר, והרי בגמרא (כריתות כד, א) הובאה הלכה זו גם לענין עיר הנידחת שהוזמו עדיה, שכיון שאסורה בהנאה, המחזיק ברכוש שבה זכה בו, ושם אין לומר שהזכיה היא מטעם יאוש כי אין יאוש בקרקעות (רמב"ם הל' גזו"א פ"ח הי"ג)?

ויש לומר שאכן דברי הגמרא על עיר הנידחת אמורים רק במחזיק במטלטלין, אבל הקרקע והמחובר אליה אינו נאסר (חולין פט, א), ואין בזה יאוש והמחזיק בהם לא זכה (בית הלוי ח"א סי' מח סק"ט).

בין אילן לבור שבת קודש כ"ט ניסן ה'תשע"ט

הלכות נזקי ממון פרק יג, הלכה יט: הַכֹּתֶל וְהָאִילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם... לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לְבוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין, בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לָקוּץ אֶת הָאִילָן... נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁהָה אוֹתָן.

הרמב"ם מנמק את הפטור בכותל ואילן שנפלו: "לפי שאינן דומין לבור, שהרי אין תחילת עשייתו לנזק". ולכאורה נראה מדבריו שחיוב מדין 'בור' הוא רק על תקלה שמלכתחילה נועדה להזיק, מה־שאין־כן בדבר המיועד לשימוש ולא למטרת נזק.

אך הדברים תמוהים, שהרי בפשטות הפטור הוא משום שלא העלה על דעתו את נפילת האילן או הכותל והוא אנוס, ולא משום שהדבר לא נועד להזיק. ובפירוש נאמר בגמרא (ב"ק ו, א) שחייבים גם על תקלה שאין תחילת עשייתה לנזק, כשם שחייב על נזקי בהמתו למרות שמחזיק בה לשימוש ולא לנזק.

והדבר יובן על פי המשך דברי הרמב"ם "אם היו רעועין, בית דין קובעין לו זמן לקוץ האילן... נפלו בתוך הזמן והזיקו פטור, לאחר הזמן חייב". ויש להבין: וכי החופר בור ברשות הרבים חייב רק אם בית־דין התרה בו ונתן לו זמן לסתום אותו? והרי הוא פושע בעצם חפירת הבור! וגם כאן הרי הוא פושע מלכתחילה כשאינו סותר את הכותל הרעוע, ומדוע צריך התראת בית דין?

אלא מבואר מכך כי אינו דומה דבר שמתחילת הנחתו מהווה תקלה, לדבר שהניחו בהיתר ולאחר זמן נהפך לתקלה. אם חפר בור או הניח תקלה אחרת ברשות הרבים – עליו לשמור עליה מלכתחילה שלא תזיק, אך הבונה כותל שמלכתחילה היה חזק ויציב ולא היווה סיכון, איננו בגדר 'כורה בור' ולכן אינו חייב אף לאחר שהכותל התרועע אלא משעה שבית־דין הזהירו אותו לסתור.

וזו כוונת הרמב"ם בדבריו "לפי שאינן דומים לבור שהרי אין תחילתן להזיק". כלומר, מאחר ובשעת הנטיעה לא היה האילן עתיד להזיק, אינו דומה לבור שהתחייב לשומרו מיד משעת הכרייה. ולכן, אף כאשר התרועע לאחר מכן, אינו חייב עד שבית־דין קובעים לו זמן לקצוץ אותו.

(שנעורי ר' פסח מקוברין, ב"ק סי' ג)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ג־כ"ט ניסן תשע"ט

יום ראשון כ"ג ניסן ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר מקווה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד ארבעים סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקווה במים שאובים.

1 **א. מִקְוֶה[2] שֶׁנָּפְלוּ אֵלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין[3]**
2 **מִכְּלִי אֶחָד אוֹ מִשְּׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה כֵּלִים - מִצְטָרְפִין;**
3 **וְהוּא שֶׁיַּתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן.**
4 **מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים - אֵין מִצְטָרְפִין[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
5 **אֲמוּרִים[5]? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת[6]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן**
6 **לְרַבּוֹת אֶת מֵי הַמִּקְוֶה[7], אֲפִלּוּ נָפַל מִשְׁקַל דִּינָר בְּכָל**
7 **שָׁנָה - מִצְטָרֵף לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין. בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַשְּׁאוּבִים**
8 **אֶת הַכְּשֵׁרִים בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַכְּשֵׁרִים אֶת הַשְּׁאוּבִים אוֹ**
9 **שֶׁנָּפְלוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין**
10 **שְׁאוּבִין לְתוֹךְ אַרְבָּעִים סְאָה [קֹדֶם שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ**
11 **אַרְבָּעִים סְאָה אוֹ לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים] נִפְסַל הַכֹּל**
12 **וְנַעֲשָׂה שָׁאוּב.**

2) מקוואות פרק ג משנה ד. 3) המדובר במקווה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין השאובים הנופלים לתוכו פוסלים אותו. 4) בברייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר - מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר - אין מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת בברייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשום בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקווה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). [ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי - גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו בזה]. 5) שארבעה אין מצטרפים. 6) כשהוסיף את השאובים לא התכוון להרבות את מי המקווה, כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). 7) במשנתנו כתוב סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים האחרים. [וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף טו קיבל להלכה דעת הטור].

13 **ב. שְׁנַיִם שֶׁהֵטִילוּ זֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה,**
14 **וְהַסּוֹחֵט כְּסוּתוֹ[8] וְהִגְבִּיהָהּ[9] וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ נוֹפְלִין**
15 **מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה, וְכֵן הַמְעָרֶה מִן הַצִּרְצוּר[10] שֶׁמֵּטִיל**
16 **מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[11].**

8) שטבל אותה במקווה שהיו בו מ' סאה מצומצמות. 9) ואינה נוגעת במי המקווה [שאם היא נוגעת, שנינו בפרק ז ממקוואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחוברים למקווה]. 10) כלי ששפתו עשוייה כעין מסרק. 11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים מכלי אחד.

17 **ג. הַמַּטְבִּיל כַּר אוֹ כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
18 **אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן מִן**
19 **הַמַּיִם נִמְצְאוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין[12]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה?**
20 **מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶן[13]. אֲבָל הַקַּפָּה[14] וְהַשַּׁק**
21 **- מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן כְּדַרְכָּן וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[15].**

12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקווה אף על פי שהכר והכסת עודם בו. ואין זה דומה לכסות שבהלכה ב שסופגת מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקווה - כל המים שספגה מחוברים למקווה, ולאו דוקא מכוונות כי גם במקווה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקווה גדול לא איכפת לנו אם ייעשו שאובים, אבל במקווה קטן אפשר שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר ולא יפלו, גם כן ייפסל המקווה מפני שאין בו ארבעים סאה. 13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקווה ויישארו המים שבהם מחוברים למקווה. 14) סל קלוע מענפים דקים. 15) מפני שנקביהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר - אינם נעשים שאובים.

22 **ד. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת[16] מִמַּיִם שְׁאוּבִין, לֹג**
23 **בְּכָל גֻּמָּא, וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ[17] מַיִם כְּשֵׁרִים: אִם יָדוּעַ**
24 **שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁלֹּא**
25 **יַגִּיעוּ לַגֻּמָּא הַשְּׁלִישִׁית[18] - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל[19].**

16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גומות זו למעלה מזו, ועיקר המקווה נמצא למטה מכולן. 17) לתוך המקווה עצמו מבלי לנגוע בגומות. 18) ואם כן היו במקווה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים. 19) משמע שאם אינו יודע - פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק אפילו כשיש אפשרות שמי המקווה נגעו בגומא העליונה לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשירים. ולפיכך הוא מפרש שספיקו כשר, ומה ששנינו "ואם לאו פסול" הכוונה

אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא השלישית].

ה. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה[20], וְנָפַל לְזֶה לֹג וּמֵחֶצָה וְלָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עַל אֶחָד מֵהֶן שֵׁם פְּסוּל[21]. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין וְאַחַר כָּךְ נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם, וְרִבָּה מַיִם כְּשֵׁרִים עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן[22] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ שֶׁנִּפְסַל כְּמַיִם שְׁאוּבִין הוּא חָשׁוּב[23], וּכְאִלּוּ כָּל מֵימָיו נִשְׁאֲבוּ בִּכְלִי.

20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. 21) פחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים כלל אפילו מים מועטים, וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים סאה כשירים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על ידי שאובים. [מקווה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא חסר]. 22) עד ארבעים סאה. 23) ואינם חוזרים להיות כשירים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירם על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשירים.

ו. בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִים וְהָאַמָּה[24] נִכְנֶסֶת לוֹ וְיוֹצֵאת מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁתְּחַשֵּׁב שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ מִן הַשְּׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[25]. מִקְוֶה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ[26] מַיִם שְׁאוּבִין וְנִפְסַל, וְאַחַר כָּךְ רִבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַכְּשֵׁרִים אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ[27] וְיִפְחֲתוּ הַשְּׁאוּבִין מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם שְׁאוּבִים וְאַחַר כָּךְ הִרְבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סְאָה שֶׁהָיוּ בּוֹ וַחֲמִשָּׁה קַבִּין וְיוֹתֵר מֵרְבִיעַ הַקַּב[28], וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַכֹּל שֶׁנִּפְסַל[29] חוּץ מִפָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן אִם עָשָׂה מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְעֵרְבוּ עִם הַמִּקְוֶה הַזֶּה הַפָּסוּל - טְהֲרוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ[30].

24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא). 25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך שם סעיף קטן נו). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים: 3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו עשרים - ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן האמה. ראה בית יוסף שם]. 26) כאן המדובר במקווה שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין זה. 27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו במקווה לפני נפילת השאובים. 28) הסאה היא שישה קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה קבים ורובע הקב נשארו שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו נשארו פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקווה נמצאו מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו מקומם. 29) הכשרים הראשונים והשאובים שנפלו לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השאובים והם פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר כשקדמו הכשרים]. 30) המקווה הכשר מכשיר את הפסול. זה נקרא "השקה".

ז. הַמְסַלֵּק אֶת הַטִּיט[31] לִצְדָדִים[32] וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּים לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. הָיָה תּוֹלֵשׁ הַטִּיט וּמַגְבִּיהוֹ בְּיָדוֹ וְהִבְדִּילוֹ מִן הַמִּקְוֶה לְצִדָּהּ וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[34].

31) שבקרקעית המקווה. 32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני המים. 33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי המקווה לא נעשו שאובים. 34) כשלא נשארו במקווה 40 סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקווה נעשו המים שבו שאובים.

ח. גַּיִס[35] הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכֵן בְּהֵמָה[36] הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְזִלְפוּ בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה לֻגִּין לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ עָשׂוּ מִקְוֶה בַּתְּחִלָּה[37] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

35) צבא. מובן שלאו דוקא צבא אלא גם בשכונות מרובות אוכלוסים הדין כך. 36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. 37) פירוש, שלא היו שם מים ניקווים כלל והלגיון הביא ברגליו כל ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין זילף בידיו וברגליו ובין הוליכם על הקרקע. ומפרש רבינו כוונת רבי יוסי שנטל בידיו ורגליו ממש את המים ונתנם למקווה, ורבינו מתכוון כשהוליכם עם הקרקע (כסף משנה).

ט. מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ[38] פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם טְמֵאִין[39] שְׁאוּבִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[40], וּפְסוּלִין לְהַקְווֹת עֲלֵיהֶן[41]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים וְרָבוּ עֲלֵיהֶן[42] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים לְהַקְווֹת עֲלֵיהֶם[43]. נָפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל

מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם[44], וּפְסוּלִין לְהִקָּווֹת עָלָיו. יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְרַבּוּ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[45], וּפְסוּלִין לְהִקָּווֹת עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן כִּשְׁאוּבִין וְלֹא יִשָּׁאֵר מֵהֶן אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר דִּינָר[46] וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהִקָּווֹת עֲלֵיהֶן. נָפַל לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם, אֲפִלּוּ כֻּלָּן טְמֵאִין, וְאַחַר כָּךְ נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מִשְׁקַל דִּינָר מֵי גְּשָׁמִים שֶׁהִשְׁלִימוּ - כָּשֵׁר[47]; כְּשֵׁם שֶׁטָּהוֹר לִטְבִילָה, כָּךְ טָהוֹר לְכָל דָּבָר[48].

38) נפלו שלא לרצון בעלים. 39) טמאין ממש. 40) מפני שהשאובים בטלו בכשרים הטהורים וגם לא נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. 41) אפילו אם יוסיפו על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקווה בפיסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים (כסף משנה). 42) על מי התערובת. 43) כשאין במקווה 40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקוות. 44) לא נתבאר טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה. [ואולי נימוקו, מפני ששלושת הלוגים הועילו לעשות את המים שבמקווה כשאובין, הועילו גם לטמאם]. 45) מפני שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית הילל במקוואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כו). 46) כמות מועטת שמשקלה כמשקל דינר. 47) קשה להבין מה בין דין זה לדין הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפסולים להקוות עליהם וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן שהמקווה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו ואפילו הם טמאים. 48) גם סיום זה בלתי מובן כלל, שהרי אפילו לפני השלמת המקווה היו המים כשרים לכל דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה בידינו לרדת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר המים הנקראים שאובים לפסול את המקווה. ודין גיסטרא טמאה שהיא בתוך המקווה ושפתה למעלה מהמים וכו'. ודין חבית מלאה מים שנפלה לים וטבל שם. ודין שתי בריכות זו למעלה מזו ובתחתונה מים שאובים וכותל ביניהן ונקב בכותל.

א. כָּל הַכֵּלִים[2] הַמְקַבְּלִין שֶׁהָלְכוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁנָּפְלוּ מִתּוֹכָן[3] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁאוּבִין וּפוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה. וְהוּא שֶׁיֵּעָשׂוּ לְקַבָּלָה[4]. אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין.

2) מקוואות פרק ד משנה א. 3) צ"ל "לתוכן". 4) ראה הלכה הבאה.

ב. כָּל כְּלִי[5] שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[6], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. כְּגוֹן הַסִּילוֹנוֹת[7] שֶׁהַמַּיִם נִמְשָׁכִין מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחָבִים בָּאֶמְצַע[8] וּמְקַבְּלִין - אֵין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל חֶרֶס.

5) שם. 6) תשמישו של הכלי אינו לקבל. 7) צינורות, רבינו כותב "סילונות" סתם, ומשמע אפילו אינם פתוחים מלמעלה והם כקנה חלול - אינם פוסלים (וכן כתב גם ה'תפארת ישראל'). 8) ומים מתעכבים במקום זה. והטעם, שגם מקום זה לא נעשה לקבלה אלא לחזק את הזרם היוצא.

ג. הַשֹּׁקֶת[9] שֶׁכַּסְּלָע[10] - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי[11]. אֲבָל כְּלִי שֶׁחִבְּרוּ בְּסֶלַע - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוּ בְּסִיד[12]. נִקְבָּה מִלְּמַטָּה[13] אוֹ מִן הַצַּד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[14] - כְּשֵׁרָה, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה[15].

9) שם משנה ה. 10) שחקקוה בסלע. 11) מפני שהיא מחוברת לקרקע, הרי היא כקרקע. [כתב ב'תפארת ישראל', שאפילו סלע שנעקר ממקומו הטבעי והשקיעו אותו באדמה ואחר־כך חקקו בו את השוקת - אינו פוסל, כמו שאמרו בבבא בתרא סו, א שקבעו ולבסוף חקקו כשר. "קבעו", משמע שהאדם קבע אותו. 12) מכיוון שהיה כלי לפני החיבור - אין החיבור מועיל לבטלו מתורת כלי. 13) אפילו כל שהיא. 14) נתבאר למעלה פרק ג הלכה כו. 15) המים שבשוקת הנקובה, אינם נחשבים כשאובים מפני שהם נשפכים מאליהם. [הר"ש מפרש כך ה"במה דברים אמורים", שבתוספתא פרק ד הלכה ד, שמן הצד צריך שפופרת הנוד, אבל למטה - כמלוא מחט, והתוספתא אינה חולקת על המשנה אלא מבארת אותה. ונראה שזו היא גם דעת רבינו].

ד. הַלּוֹקֵחַ כְּלִי גָּדוֹל, כְּגוֹן חָבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה גְּדוֹלָה, נִקְבוֹ נֶקֶב הַמְטַהֲרוּ[16] וּקְבָעוּ בָּאָרֶץ וַעֲשָׂאָהוּ מִקְוֶה[17] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[18]. וְכֵן אִם פָּקַק[19] אֶת הַנֶּקֶב בְּסִיד וּבְבִנְיָן[20] - אֵינוֹ פּוֹסֵל[21], וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין בְּתוֹכוֹ מִקְוֶה כָּשֵׁר. סְתָמוֹ בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִיס - עֲדַיִן הוּא פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה[22] עַד שֶׁיִּקְבָּעֶנּוּ בָּאָרֶץ אוֹ יִבְנֶה. וְאִם הוֹלִיכוֹ[23] עַל גַּב הָאָרֶץ וְעַל גַּב הַסִּיד[24] וּמֵרַח בְּטִיט מִן הַצְّדָדִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[25].

16) נקב כזה בכלי שנטמא, מטהר אותו מפני שיצא מתורת כלי (ראה בפרק יט מהלכות כלים, שיעורי הנקב בכלי חרס). 17) נתן לתוכה 40 סאה. 18) לטבול בו. כשם שיצא מתורת כלי לענין טומאה, כך גם לענין שאובה, שאין מימיו שאובים. 19) סתם. 20) בצרורות שמשתמשים בהם לבנין (ר"ש). 21) סתימת סיד וגיפסיס אינה יעילה. 22) פירוש, לא רק שפסול לטבול בו, אלא מימיו פוסלים את המים הכשרים שבמקווה (כסף־משנה). [לכאורה דין זה

סותר לדין שחיברו בסלע שבהלכה הקודמת, שהצריך נקב כשפופרת הנוד, ומסתימת לשונו שם משמע, שגם בכלי חרס הדין כך, וכאן כתב "נקב המטהרו", והרי שיעור הנקב לטהר כלי חרס הוא כמוציא זיתים (פרק יט מהלכות כלים) שהוא פחות משפופרת הנוד. בכסף־משנה עמד על סתירה זו, וביאר את ההבדל שבין שני דינים אלה. שם המדובר בכלי שלם שחיברו לקרקע ואינו יוצא מידי שלימותו אלא בנקב כדול, אבל כאן המדובר בכלי שניקב לפני חיבורו, ולפיכך מספיק שיעור המטהרו]. מקור הלכה זו בתוספתא שם: "קסטלין המחליק מים לכרכים, אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקווה, ואם לאו פוסל... אמר ר' אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית". ומפרש רבינו ש"קסטלין" הוא כלי גדול מאוד של חרס, שבני כרכים מניחים במקום מוצא המים, והם מתקבצים באותו הכלי וממנו מעבירים את המים לכרך. וסובר רבינו שהלכה כר' אליעזר בר' יוסי שהודו לו חביריו, ומפרש מה שאמר "הוריתי ברומי לטהרה" הכוונה שהורה להכשירו לטבול בו אם ניקב כשיעורו המטהר מטומאה (כסף־משנה. ראה לקמן הלכה ח דין שידה תיבה ומגדל). 23) בתוספתא: הושיבו. 24) פירוש, או ע"ג הסיד. 25) לטבול בו. משמיענו שאפילו לא השקיעו בקרקע, וגם לא בנה סביבו אלא מירח מן הצדדים - דינו כמחובר לקרקע. [בתוספתא שבידינו כתוב: "או שמירחו", ורבינו גורס כדבריו כאן (כסף־משנה)].

1 **ה. הַמַּגִּיחַ[26] טַבְלָא תַּחַת הַצִּנּוֹר וַהֲרֵי הַמַּיִם נִמְשָׁכִין**
2 **עַל הַטַּבְלָא וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה: אִם הָיָה לַטַּבְלָא דֹּפֶן[27]**
3 **- הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ**
4 **פּוֹסֶלֶת. זְקָפָהּ[28] תַּחַת הַצִּנּוֹר כְּדֵי לַהֲדִיחָהּ, אַף עַל**
5 **פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת, שֶׁהֲרֵי לֹא עֲשָׂאָהּ**
6 **לְקַבֵּל[29].**

26) משנה מקוואות פרק ד, ב. 27) כל ארבעה צדדים (ר"ש). 28) על צידה. 29) לא העמידה באופן שתוכל לקבל. [הרא"ש בפירושו למשנתנו אומר, שאם המים אינם יכולים להגיע למקווה בלי הטבלא - נפסלו, ולא מפני שאובה, אלא מפני שמקווה צריכה הוויה בטהרה. פירוש, צריכה להתהוות שלא באמצעות כלים המקבלים טומאה].

7 **ו. הַחוֹטֵט[30] בְּצִנּוֹר[31] מָקוֹם לְקַבֵּל בּוֹ הַצְּרוֹרוֹת**
8 **הַמִּתְגַּלְגְּלִין בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ עִם הַמַּיִם: אִם הָיָה**
9 **הַצִּנּוֹר שֶׁל עֵץ וְחָפַר בּוֹ כָּל שֶׁהוּא - פּוֹסֵל, שֶׁהֲרֵי**
10 **כָּל הַמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִין בָּאִין מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁנַּעֲשָׂה**
11 **לְקַבָּלָה[32]. וַאֲפִלּוּ שֶׁקָּבָעוֹ אַחַר שֶׁחָקַק בּוֹ[33], הוֹאִיל**
12 **וְהָיָה עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי כְּשֶׁהָיָה תָּלוּשׁ. אֲבָל אִם קָבָעוֹ**
13 **בַּקַּרְקַע וְאַחַר כָּךְ חָקַק בּוֹ בֵּית קִבּוּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל[34].**
14 **וְאִם הָיָה צִנּוֹר שֶׁל חֶרֶס - אֵינוֹ פּוֹסֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה**
15 **בַּחֲקָק כְּדֵי לְקַבֵּל רְבִיעִית[35]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא**
16 **הַמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁבַּצִּנּוֹר צְרוֹרוֹת הַמִּתְחַלְחֵלִין**
17 **בְּתוֹכוֹ[36] - הֲרֵי הוּא בְּכִסּוּלוֹ וְאֵינוֹ כְּסָתוּם. יָרַד לְתוֹךְ**
18 **הַמָּקוֹם שֶׁחָקַק עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת וּסְתָמוּ וְנִכְבַּשׁ[37] -**
19 **הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

30) שם משנה ג. 31) לפני שקבע אותו (בתרגום העתיק לפירוש רבינו במשנה, נפלה טעות. ותרגומו של דיהרנבורג: "וחקק בו קודם שיקבעהו" הוא הנכון). 32) החטיטה הקטנה הזו, עושה את כל הצינור כלי עשוי לקבל (תפארת ישראל שם). 33) בבא בתרא סה, ב. מכיוון שנעשה כלי לפני קביעתו בקרקע, אין הקביעה מועילה לבטלו מתורת כלי. 34) שם. 35) כפי השיעור של שברי כלי חרס המחזיקים עד סאה (ראה הלכות כלים פי"ח הי"ג). 36) פירוש, לא סתמו לגמרי את החטיטה מפני שאינם מהודקים, והמים נכנסים ביניהם. 37) נתהדקו ונסתמה הגומא לגמרי, ואין מים מחלחלים לתוכה.

20 **ז. הַסִּפּוּג[38] וְהַדְּלִי[39] שֶׁהָיוּ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם**
21 **וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא**
22 **שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ, לֹא כְּלִי שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ[40] מַיִם**
23 **שְׁאוּבִין.**

38) שם פרק ו משנה ד. 39) המדובר בדלי שפיו צר מאוד, ולא נתערבו מימיו במי המקווה אלא נוגעים בהם. וכן ספוג מלא מים אין מימיו נשפכים למקווה (ראה לקמן פ"ח הי"ב דין סגוס). 40) נראה שצ"ל "שנפל ובו".

24 **ח. הַשִּׁדָּה[41] וְהַתֵּבָה שֶׁבַּיָּם[42] - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן אֶלָּא**
25 **אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִים כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[43]. וְאִם הָיָה שַׂק**
26 **אוֹ קֵפָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן[44]. וְכֵן הַמַּגִּיחַ שַׂק אוֹ קֵפָה**
27 **תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מֵהֶן פּוֹסְלִין אֶת**
28 **הַמִּקְוֶה[45].**

41) שם משנה ה. 42) המדובר בכלים גדולים מאוד. 43) למעלה בהלכה ד גבי כלי חרס, קבע רבינו השיעור המטהר כלי טמא שהוא פחות משפופרת הנוד. אבל בכלי עץ, הואיל והשיעור המטהר הוא גדול מאוד - כמוציא רימון (הלכות כלים פרק ו הלכה ב), מספיק שיעור כשפופרת הנוד לענין טבילה (כסף־משנה למעלה הלכה ד). 44) מפני שהם מלאים נקבים גסים, נחשבים המים שבהם כמחוברים למקווה, אע"פ שאין בכל נקב כשפופרת הנוד. 45) מאותו נימוק (ראה למעלה פרק ה הלכה ג).

29 **ט. גִּסְטְרָא[46] טְמֵאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה וּשְׁפָתָהּ**
30 **לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם[47] וְהִטְבִּיל בָּהּ הַכֵּלִים[48] - טְהֵרוּ[49]**
31 **מִטֻּמְאָתָן[50]; אֲבָל כְּשֶׁיַּגִּבִּיהֵם מִן הַמַּיִם עַד שֶׁהֵן**
32 **בַּאֲוִיר[51] הַגִּסְטְרָא[52] מִתְטַמֵּא הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּן מֵאֲוִיר**
33 **הַגִּסְטְרָא וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אוֹתָן[53]. וְכֵן מַעְיָן[54] הַיּוֹצֵא**
34 **מִתַּחַת הַתַּנּוּר[55] הַטָּמֵא וְיָרַד[56] וְטָבַל בְּתוֹכוֹ - הוּא**
35 **טָהוֹר[57] וְיָדָיו טְמֵאוֹת מֵאֲוִיר הַתַּנּוּר[58]; אֶלָּא אִם כֵּן**
36 **הָיוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר כְּרוּם יָדָיו[59], שֶׁנִּמְצָא**
37 **כְּשֶׁטָּבַל - יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר. שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶס**
38 **מִתְטַהֲרִין בְּמִקְוֶה[60], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[61].**

46) כלי חרס שבור. 47) אבל חלק מהפגימות (כלי חרס

שנשבר, אין מקום השבר שוה אלא יש בו כמה פגימות) נמצא תחת שטח מי המקווה שנכנסים לתוך הגיסטרא דרך הפגימות. 48) כלים טמאים. 49) מפני שהמים שבגיסטרא מחוברים למי המקווה. 50) מהטומאה שהיתה עליהם לפני הטבילה. 51) בחלק הבולט מן המים. 52) שכלי חרס מטמא מאווירו. מים שעל גבי הכלים אינם נחשבים כמחוברים למקווה. 53) את הכלים, שהרי גזרו על המשקין שיטמאו את הכלים. והרויח בטבילתם שיצאו מטומאה יותר חמורה שצריכה הערב שמש, וקיבלו טומאת משקין דרבנן שאינה צריכה הערב שמש. 54) שם. 55) תנורים שבתקופתם, של חרס היו, כעין קדירה גדולה שאין לה שוליים, והיו מעמידים אותם על הקרקע ומחברים בטיט. 56) אדם טמא. 57) ואפילו כשהתנור אינו מלא מים, שאדם אינו מתטמא מאוויר כלי חרס. 58) גזרו חכמים שידיים מתטמאות מאוויר כלי חרס. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה א. גזירה זו היא משמונה־עשר דברים שגזרו כשרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יג, ב). 59) וכשיוציא ידיו מן המים המטהרים, יימצאו למעלה מאוויר התנור הטמא. 60) ולפיכך נשאר התנור בטומאתו, אף־על־פי שהמים שבו מטהרים את הנטבל בהם. 61) בפרק א מהלכות כלים הלכה ג. [ולמה הצריך כאן שיהיו מים כרום ידיו למעלה מן התנור, ולמעלה בדין גיסטרא אין הכלים מתטמאים אלא כשהמים אינם מגיעים לשפת הגיסטרא, שהרי אמר: "עד שהם באוויר הגיסטרא מתטמאים המים שעל גבן", ומשמע שאם אינם באווירה אינם מתטמאים? הרא"ש בפירושו למשנתנו מבאר את ההבדל, שם המדובר בכלים, וכלים אינם מתטמאים מאוויר כלי חרס, ואם־כן טומאתם באה על־ידי המים שעליהם שנטמאו באוויר הגיסטרא, ומשקין מטמאים כלים מגזירת חכמים, אולם כל זמן שהכלי בתוך המים, הרי המים שעל גבו מחוברים למקווה ומתטהרים בהשקה, אלא כשהגביה את הכלי ונפרדו המים שעל גביו מהמקווה, ובאותה שעה הם באוויר הגיסטרא – נטמאו. מה־שאין־כן בידים שהן עצמן - בלי תיווך המים - מתטמאים מאוויר התנור, צריך שלא יימצא כל שהוא מהם באוויר זה ללא טבילה, וכשחלק מידיו הוא למעלה מן המים, הרי החלק התחתון של היד נמצא באוויר הכלי הטמא ללא טבילה, אף־על־פי שהוא במים, שאין טבילה לחצאין].

י. חָבִית[62] מְלֵאָה מַיִם[63] שֶׁנָּפְלָה לַיָּם, אֲפִלּוּ לַיָּם הַגָּדוֹל - הַטּוֹבֵל שָׁם[64] לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אִי אֶפְשָׁר לְשִׁלְשָׁה לֵגִין שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד[65]. וְכֹפֶר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְשָׁם[66] - נִטְמָא בַּמַּיִם הַשְּׁאוּבִין[67], שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם עוֹמְדִין שָׁם. אֲבָל הַנְּהָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוֹאִיל וְהֵם נִמְשָׁכִין - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל שָׁם.

62) מכות ד, א. 63) שאובים. 64) נראה שרבינו מפרש שטבל בתוך החבית (ראה ההערה הבאה). [מלשונו של רש"י שם, שמחק הגירסא "אי אפשר" לא משמע כן]. 65) ברור אמנם שנתערבו שם גם מי הים, אבל בוודאי נשארו שלושה לוגים במקום אחד. ומה שאמרנו למעלה (פרק ד הלכה ו), שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקווה כשר לא פסלוהו, היינו דוקא כששפך ונתערבו המים במי המקווה, אבל כאן השאובים עומדים במקומם (כסף־משנה). [רש"י שם גורס: "חיישינן" (חוששים אנו) במקום "אי אפשר", ומכאן שהוא מפרש שנשפכו המים במקום אחד, כגון שנשברה החבית בתוך הים. אבל רבינו גורס "אי אפשר", ולפיכך יש להניח שהמדובר בטבל בתוך החבית]. 66) אחר טבילת הטמא. 67) שנטמאו מנגיעת האדם הטמא (ראה השלמות). בכיכר של תרומה משמיענו רבותא, לא רק האדם שחזקת טומאה עליו נשאר בטומאתו, אלא גם התרומה שהיא בחזקת טהרה - נטמאה (גמרא שם).

יא. מַיִם שְׁאוּבִין[68] שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם נוֹגְעִין[69] בְּמֵי הַמִּקְוֶה - לֹא פִּסְלוּהוּ[70], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה. הָיוּ הַשְּׁאוּבִין בָּאֶמְצַע[71] - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

68) מקוואות פרק ו משנה י. 69) אבל אינם מתערבים במי המקווה. 70) אף־על־פי שנגעו לפני שהיו 40 סאה במקווה. 71) והמים המגיעים למקווה נמשכים על גביהם. בכסף־משנה מבאר, שזהו דין אביק שבמשנתנו. שנינו שם: "האביק שבמרחץ, באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל". ב'תפארת ישראל' מפרש את המשנה, שאביק הוא כעין קערה של מתכת שקועה בקרקעית המקווה והיא נקובה, וסותמים את הנקב במגופה וכשרוצים להחליף את המים שבמקווה מסירים את המגופה והמים יוצאים, ואחר־כך סותמים וממשיכים מים כשרים אחרים. מובן שהמים הנכנסים למקווה נופלים לתוך האביק לפני שהיו במקווה ארבעים סאה ונעשו שאובים, וכל המים המגיעים למקווה אחר שנתמלא האביק - ונפסלו, ואע"פ שמים שאובים אינם פוסלים מקווה שיש בו ארבעים סאה - בנידון שלנו פוסלים מפני שבאו לפני הכשרים (ראה למעלה פ"ה סוף הלכה ה), אבל כשהאביק מן הצד הרי זה כמקווה כשר בצד מקווה פסול. ואין זה דומה לגיסטרא שבהלכה ט, מפני שבגיסטרא הגיעו לתוכה מי המקווה כשהם מחוברים למקווה, ולא נעשו מעולם שאובים. ולמה לא הוכשרו המים שבאביק על־ידי השקה? מפני שמים הנמצאים בכלים מועילה בהם השקה רק לטהרם מטומאתם בלבד, אבל לא להכשירם לטבילה (וכן כתב ה'תפארת ישראל' בפ"ה, יכין אות ב). מפירוש זה יוצא, שרבינו פסק כר' מאיר באביק מן הצד נגד דעת חכמים. ולא נתבאר למה העדיף דעת יחיד בניגוד למקובל בכל מקום. ובפירושו למשנה כתב בפירוש "והלכה כחכמים". [בכסף־משנה מבאר, שפסק כתנא־קמא. והדברים מפליאים, שהרי במשנה כתוב בפירוש "דברי ר' מאיר"].

יב. שְׁתֵּי[72] בְּרֵכוֹת[73] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְכֹתֶל בֵּינֵיהֶן[74], וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְהַתַּחְתּוֹנָה מְלֵאָה מַיִם שְׁאוּבִין, וְנֶקֶב בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה, אִם יֵשׁ כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב[75] שְׁלֹשָׁה לֵגִין מַיִם שְׁאוּבִין - נִפְסְלָה הָעֶלְיוֹנָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּקֶב כְּאִלּוּ הוּא בְּאֶמְצַע הָעֶלְיוֹנָה, לֹא בְּצִדָּהּ[76].

72) שם מי"א. 73) אבמטיות מחוברות לקרקע, וכשירות

לטבול בהן. 74) הבריכות עומדות זו בצד זו, והאחת במקום יותר גבוה. 75) פירוש, שבחלול הנקב (רבינו בפירושו למשנה). 76) ראה ההלכה הקודמת. וכל־שכן אם בעליונה שאובים ובתחתונה כשרים.

1 **יג. כַּמָּה[77] יִהְיֶה בַּנֶּקֶב וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין? הַכֹּל**
2 **לְפִי הַבְּרֵכָה: אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעִים**
3 **סְאָה - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּקֶב אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת**
4 **וְעֶשְׂרִים לַבְּרֵכָה; הָיְתָה עֶשְׂרִים סְאָה - צָרִיךְ לִהְיוֹת**
5 **הַנֶּקֶב אֶחָד מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים לַבְּרֵכָה. וְצֵא וַחֲשֹׁב[78] לְפִי**
6 **חֶשְׁבּוֹן זֶה, שֶׁהַסְּאָה שִׁשָּׁה קַבִּין, וְהַקַּב אַרְבָּעָה לֻגִּין,**
7 **וְהַלֹּג שֵׁשׁ בֵּיצִים[79].**

77) שם. 78) החשבון הוא פשוט: בסאה = 24 לוגים, וארבעים סאה = 960 לוג, נמצא ששלושה לוגים הם אחד מן 320 בארבעים סאה, או אחד מן 160 בעשרים סאה. 79) דרך־אגב מוסר רבינו שיעור הלוג, ואין לזה כל ענין מיוחד לדין שאנו עוסקים בו.

8 **יד. שְׁלֹשָׁה מִקְוָאוֹת[80] זֶה בְּצַד זֶה, בְּכָל אֶחָד מֵהֶן**
9 **עֶשְׂרִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, וְאֶחָד מֵהֶן שָׁאוּב מִן הַצַּד,**
10 **וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ[81] שְׁלָשְׁתָּן, וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם[82]**
11 **מִכֻּלָּן וְנִתְעָרְבוּ מִלְּמַעְלָה - הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרִים[83]**
12 **וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּל שִׁשִּׁים**
13 **סְאָה, מֵהֶן אַרְבָּעִים כְּשֵׁרִים זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין**
14 **הַמַּיִם הַשָּׁאוּבִים פּוֹסְלִין מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים**
15 **סְאָה[84], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיָה הַשָּׁאוּב בָּאֶמְצַע וְיָרְדוּ**
16 **וְטָבְלוּ בָּהֶן, וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם וְנִתְעָרְבוּ הַמִּקְוָאוֹת -**
17 **הֲרֵי הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרִים וְהַטּוֹבְלִין טְמֵאִין כְּשֶׁהָיוּ;**
18 **שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעָרְבוּ אַרְבָּעִים סְאָה הַכְּשֵׁרִין[86], לְפִי**
19 **שֶׁאֵינָן זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁהַשָּׁאוּב מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן.**

80) שם משנה ג. 81) בבת אחת, כל אחד ואחד במקווה אחר. 82) עלו למעלה משפתם. 83) שלשתם כשרים (רבינו בפירושו למשנתנו). 84) שני המקוואות הסמוכים זה לזה הצטרפו לארבעים סאה מים כשרים, ואין מי השאוב פוסלם, יתר על כן: גם השאוב הוכשר מפני שמימיו נתערבו במי מקווה כשר. [ואף־על־פי שנגעו מי האמצעי במי השאוב שבצידו לפני שנתערבו במי הכשר - אין בכך כלום, שהרי נתחברו עם הכשרים לפני שנפלו לתוכם השאובים (ר"ש ורא"ש). וב'תפארת ישראל' מנמק: מפני שבאו בהמשכה וברוב כשרים. ראה הערה פה]. 85) נשארו במצבם שלפני טבילת הטמאים, הכשרים – כשרים, והשאוב פסול. 86) פירוש, לא נתערבו הכשרים באופן ישר אלא דרך הפסולים. ואף־על־פי־כן לא נפסלו הכשרים מפני שהפסולים באו אליהם דרך המשכה (לא בנפילה), והכשרים מרובים (ראה למעלה פ"ד ה"ח).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שאין המקווה נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה. ודין יש מעלים את המקווה ולא פוסלים או בהיפך או לא מעלים ולא פוסלים. מקווה שנפל לתוכו דבר ששינה את מראיו כיצד תקנתו. שלושה לוגים מים שנשתנה מראיהם שנפלו למקווה.

20 **א. אֵין הַמִּקְוֶה[2] נִפְסָל לֹא בְּשִׁנּוּי הַטַּעַם וְלֹא בְּשִׁנּוּי**
21 **הָרֵיחַ, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה[3] בִּלְבַד. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין**
22 **עוֹשִׂין בּוֹ מִקְוֶה לְכַתְּחִלָּה - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁנּוּי**
23 **מַרְאֶה[4]. כֵּיצַד? הַיַּיִן אוֹ הֶחָלָב וְהַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמֵּי**
24 **כָּל הַפֵּרוֹת - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין[5],**
25 **שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא מַיִם שְׁאוּבִין, וּפוֹסְלִין בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה.**
26 **אֲפִלּוּ מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵאָה סְאָה וְנָפַל לוֹ לֹג יַיִן אוֹ**
27 **מֵי פֵּרוֹת וְשִׁנָּה אֶת מַרְאָיו - פָּסוּל[6]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ**
28 **בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה וְנָפַל**
29 **לְתוֹכוֹ סְאָה יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת וְלֹא שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו -**
30 **הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ. וְאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה עוֹלָה**
31 **לְמִדַּת הַמִּקְוֶה[7]. וְאִם נוֹסַף עַל הָעֶשְׂרִים עֶשְׂרִים**
32 **אֲחֵרִים מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר.**

2) חולין קו, א: "מים שנפסלו משתיית בהמה – בקרקע כשרים". ובשבת יד, ב – אמרו, שהיו טובלים במי מערות מכונסים וסרוחים. 3) מקוואות פ"ז מ"ג. 4) מימרא של רב פפא, בשבת קמד, ב. 5) שנינו בחולין כה, ב: התמד משהחמיץ אינו פוסל את המקוה (ראה לקמן הי"א). 6) מקוואות שם. 7) שם מ"ב: "מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם – לא העלהו". [גירסת הגר"א: "לא פסלו ולא העלהו". נראה שלעיני ה'כסף משנה' היתה גירסא אחרת במשנתנו, ולפיכך מצא מקורו במשנה מקוואות פ"ז למה אינה עולה, והרי במשנתנו כתוב בפירוש: "לא העלוהו"].

33 **ב. יֵשׁ[8] מַעֲלִין[9] אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא**
34 **מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.**

8) שם מ"א. 9) משלימים לארבעים סאה.

35 **ג. וְאֵלּוּ[10] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד,**
36 **וְהַכְּפוֹר[11], וְהַגְּלִיד[12], וְהַמֶּלַח, וְטִיט הַנָּרוֹק[13]. כֵּיצַד?**
37 **מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל לְתוֹכוֹ**
38 **סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ[14] וַהֲרֵי**
39 **הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם[15]. נִמְצְאוּ[16] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.**
40 **אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֶג בַּתְּחִלָּה וְהִנִּיחָן**
41 **בָּעוּקָה[17] וְרִסְּקוּ[18] שָׁם - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה שָׁלֵם וְכָשֵׁר[19].**

10) שם. 11) רבינו במשנה מפרש: "הוא שיקפא לפעמים. ואחרים פירשו: הטל הנקפא והוא כשיכבת שלג דקה מאוד. 12) קרח. 13) טיט רך כל־כך עד שאפשר להוריקו מכלי אל כלי. 14) משלים את המידה לארבעים סאה. 15) אף־על־פי שהיו מונחים בכלי לפני נפילתם למקוה - לא נעשו שאובים, בתנאי שלא נימוחו בכלי. 16) מזה יוצא, שהם מעלים ולא פוסלים. 17) בגומא. 18) ב'בית יוסף' יו"ד סי' רא מפרש מיעך את השלג ואע"פ שלא נמס. 19) במשנה שם, אמר רבי עקיבא: "והעידו אנשי מידבא משמו (של רבי ישמעאל) שאמר להם צאו והביאו שלג

ועשו מקוה בתחילה", ופסק רבינו כרבי ישמעאל, מפני שעשה מעשה. ונראה שהתירו לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים ולא פוסלים הם רק משלימים את המקוה החסר, אבל מקוה שכולה מהם – פסולה. [בטיט הנרוק, נאמר בפירוש (בסוכה יט, ב) שכולו טיט – פסול] ויש להניח שצריך רוב מים, היינו 20 סאה ומשהו.

1 **ד. וְאֵלּוּ[20] פּוֹסְלִין[21] וְלֹא מַעֲלִין: מַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין**
2 **טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, וּמֵי כְּבָשִׁים[22], וּמֵי שְׁלָקוֹת[23],**
3 **וְהַתֶּמֶד[24] עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ[25], וְהַשֵּׁכָר[26]. כֵּיצַד? מִקְוֶה**
4 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר מִשְׁקַל דִּינָר, וְנָפַל מֵאֶחָד**
5 **מֵאֵלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר לְתוֹכָן - אֵינוֹ עוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה**
6 **וְלֹא הִשְׁלִימוּ. וְאִם נָפַל מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מֵהֶן**
7 **- פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.**

20) שם מ"ב. 21) אם נפלו שלושה לוגים מהם למקוה שאין בו 40 סאה. 22) מים שכבשו בהם פירות או ירקות. 23) ששלקו בהם כל דבר מאכל שהוא. 24) משקה עשוי ממים שנתנו בהם שמרי יין או חרצנים וזגים של ענבים. 25) דרכו להחמיץ כשהוא שוהה זמן רב, וכל זמן שלא החמיץ – דינו כמים. 26) מימרא של שמואל, בעירובין כט, ב.

8 **ה. וְאֵלּוּ[27] לֹא פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: שְׁאָר הַמַּשְׁקִין,**
9 **וּמֵי פֵּרוֹת, וְהַצִּיר[28], וְהַמּוּרְיָס[29], וְהַתֶּמֶד מִשֶּׁהֶחְמִיץ.**
10 **כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל**
11 **מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ סְאָה לְתוֹכָן - לֹא הֶעֱלָהוּ, וַהֲרֵי הַמַּיִם**
12 **כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין אֵלּוּ פּוֹסְלִין אֶלָּא בְּשִׁנּוּי**
13 **מַרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30].**

27) שם. 28) מים המתמצים מדגים מלוחים. 29) שומן מדגים מלוחים. 30) למעלה ה"א.

14 **ו. וּפְעָמִים[31] שֶׁאֵלּוּ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה. כֵּיצַד? מִקְוֶה**
15 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד**
16 **מֵאֵלּוּ, וְחָזַר וְלָקַח סְאָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי הָאַרְבָּעִים**
17 **שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִקְוֶה כָּשֵׁר[32].**

31) שם. 32) ביבמות פב, ב - אמר רבי יוחנן "עד רובו". כלומר, שלא יטול יותר מתשע־עשרה פעמים כדי שיישארו רוב מים (פירוש אחר: שלא יתן רוב מי פירות. ראה שם). [רש"י שם שואל למה מעלים כשנטל סאה, הרי בסאה זו שנטל יש הרבה מים, ולא נשארו 40 סאה מים? ומתרץ שהסאה מי פירות בטלה ברוב מים, וכל 41 סאה הוכשרו]. וכל זה כשנתן תחילה סאה מי פירות ואחר־כך נטל סאה, אבל להיפך – פסול, שהרי כשנטל סאה מים כשרים נשארו 39 סאים, ומי הפירות שהוסיף אחר־כך אינם משלימים (ראה למעלה פ"ד ה"ז בדין נתן סאה מים שאובים ונטל סאה).

18 **ז. מִקְוֶה[33] שֶׁהֵדִיחַ בּוֹ סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים[34] וְשִׁנּוּ אֶת**
19 **מַרְאָיו - כָּשֵׁר[35].**

33) שם מ"ג. 34) סלים ריקים שנדבק בהם לכלוך הפירות שהיו בהם. 35) הלכלוך אין בו ממש, ואינו נידון כמי פירות.

20 **ח. מֵי הַצֶּבַע[36] פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין[37],**
21 **וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאָיו.**

36) שם. 37) במכות ג, ב - אמרו: "מיא דציבעא מקרי" ('מי צבע' שמם). פירוש, נשאר עליהם שם מים, ולפיכך דינם כמים – פוסלים בשאובים ואין פוסלים בשינוי מראה.

22 **ט. מִקְוֶה[38] שֶׁנָּפַל יַיִן אוֹ מֹהַל[39] אוֹ שְׁאָר מֵי פֵּרוֹת**
23 **וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו וְנִפְסַל - כֵּיצַד תַּקָּנָתוֹ? יַמְתִּין עַד**
24 **שֶׁיֵּרְדוּ גְשָׁמִים[40] וַיַּחֲזִרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. וְאִם**
25 **הָיָה בַּמִּקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים - מְמַלֵּא**
26 **וְשׁוֹאֵב לְתוֹכָן[41] עַד שֶׁיַּחֲזִרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. נָפַל**
27 **לְתוֹכוֹ[42] יַיִן אוֹ מֹהַל וְכַיּוֹצֵא בָהּ וְנִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה**
28 **מִקְצָתוֹ[43], אִם אֵין בָּהּ מַרְאֵה מַיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה כְּדֵי**
29 **אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִטְבֹּל בּוֹ[44]. וְהַטּוֹבֵל**
30 **בְּמָקוֹם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה[45] - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. אֲפִלּוּ**
31 **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּיָּם הַגָּדוֹל[46] וּמַרְאֵה אוֹתוֹ**
32 **מָקוֹם כְּמַרְאֵה שֶׁל יַיִן, הַטּוֹבֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - לֹא**
33 **עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.**

38) שם. 39) זיעת הזיתים המונחים בכלי (יש גורסים "מוהל"). 40) וירבו מימיו ויבטלו את מראה מי הפירות. מדובר במקוה שאין בו 40 סאה, ואם ימלא מים בכלים ויתן לתוכו יפסלוהו מדין שאובים. 41) נתבאר כבר כמה פעמים שמקוה שיש בו 40 סאה, אין השאובים פוסלים אותו. 42) שם מ"ד. 43) במקום אחד נשתנה מראה המים, ובמקומות אחרים לא נשתנה. 44) לא יטבול אפילו בצד שלא נשתנה, מפני שאין במקוה 40 סאה מים כשרים. 45) כאן מדובר, אפילו אם נשארו 40 סאה שלא נשתנו ויש כאן מקוה כשר, אף־על־פי־כן הטבילה במקום שנשתנה – פסולה. [אי־אפשר לפרש בבא זו כשלא נשארו ארבעים סאה, שהרי במקרה זה גם הטבילה במקום שלא נשתנה – פסולה, כמו ששנינו בתוספתא מקוואות פ"ה ה"ח: "הטובל בין במקום היין בין במקום המים, כאילו לא טבל"]. 46) תוספתא, שם ה"ט.

34 **י. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[47] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן אֲפִלּוּ**
35 **מִשְׁקַל דִּינָר יַיִן וְשִׁנָּה מַרְאֵיהֶן, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל**
36 **מַרְאֵה יַיִן, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פִּסְלוּהוּ[48], אֶלָּא אִם**
37 **שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו[49].**

47) משנה, שם פ"ז, ה. 48) משום שנידונים לעניין זה כיין, שאינו פוסל בשאובים אלא בשינוי מראה. 49) מראה מי המקוה.

38 **יא. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[50] חָסֵר דִּינָר מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל**
39 **לְתוֹכָן דִּינַר חָלָב[51] אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל**
40 **מַיִם[52], וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פִּסְלוּהוּ[53]; עַד שֶׁיִּפְּלוּ**
41 **שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁאֵין בָּהֶן תַּעֲרֹבֶת מַשְׁקֶה**
42 **אַחֵר וְלֹא מֵי פֵּרוֹת.**

50) שם. 51) שאינו פוסל בשלושה לוגים. 52) ואם כן, יש כאן שלושה לוגים שאובים שכולם מראה מים. 53) כתנא־קמא שם נגד דעת רבי יוחנן בן נורי.

יב. מִקְוֶה[54] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מֵימָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ וְלֹא נָפַל לוֹ דָּבָר - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת מַשְׁקֶה אַחֵר.

54) דין זה למד רבינו מדין הדיח בו סלי זיתים וענבים למעלה ה"ז (כסף־משנה).

יום שני כ"ד ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המעורב למקווה אם הוא כמקווה. עוקה שבתוך המקווה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקוואות העליון מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקווה שמימיו מרודדים.

א. כָּל הַמְעֹרָב[2] לַמִּקְוֶה[3] - הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה[4] וּמַטְבִּילִין בּוֹ. גֻּמּוֹת הַסְּמוּכוֹת לְפִי הַמִּקְוֶה[5] וּמְקוֹם רַגְלֵי פַּרְסוֹת בְּהֵמָה שֶׁהָיוּ בָּהֶן מַיִם מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[6] - מַטְבִּילִין בָּהֶן.

2) מקוואות פרק ו משנה א. 3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקווה כשר. 4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבארם ומתחיל בדין גומות. 5) מחוץ למקווה. 6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקווה אינם מצטרפים למקווה בפחות משיעור זה.

ב. חוֹרֵי הַמְּעָרָה[7] וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא[8].

7) המקווה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקוואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה "מערה", ורבינו נקט לשון המשנה. 8) מפני שהם בתוך חלל המקווה מספיק חיבור קטן ביותר.

ג. מַחַט שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת הַמִּקְוֶה[9], וְהָיָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם[10] - כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל טְהוֹרָה.

9) מחוץ למים. 10) הניע את מי המקווה בידו או ברגלו ונערמו גלים.

ד. עוּקָה שֶׁבְּתוֹךְ מִקְוֶה[11]: אִם הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הָעוּקָה וְהַמִּקְוֶה בְּרִיאָה וִיכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ[12] - אֵין מַטְבִּילִין בַּמַּיִם שֶׁבָּעוּקָה עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין[13] עִם הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד; וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ - אֲפִלּוּ אֵינָן מְעֹרָבִין אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא מַטְבִּילִין בָּהֶן[14].

11) חפירה בתוך המקווה עצמה תחת שטח המים עשוייה ככיפה. 12) חזקה ובת קיימא. 13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. 14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק.

ה. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁנַיִם[15] - מִצְטָרְפִין[16], וְאִם הָיָה בִּשְׁנֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - מַטְבִּילִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם נִסְדַּק לָעֵרֶב[17] - אֵין מִצְטָרְפִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[18]. נִפְרַץ הַכֹּתֶל מִלְּמַעְלָה, אִם נִתְעָרְבוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַכֹּתֶל[19] כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[20] עַל רֹחַב שְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד - מִצְטָרְפִין.

15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו בפירושו למשנתנו). 16) אם בזה פחות מארבעים ובשני גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקוואות אפילו בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל מחבר בכל שהוא. 17) מימין לשמאל. יש מפרשים להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב - מלמעלה למטה. והראב"ד פירש כרבינו. 18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא: כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל מכביד וירד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר במקווה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקווה אחד כשר ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו בנסדק לערב, להכשיר את המקווה השאוב על ידי השקה, שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם. 19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה ממקווה זה לזה. 20) גובה המים המחברים שני המקוואות.

ו. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד? כְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם וְחוּזְרוֹת בּוֹ[21]. וְאֵינָן בַּגּוּדֵל, אֶלָּא שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן הָאַרְבַּע שֶׁבְּכַפַּס הַיָּד[22]. כֹּל שֶׁיַּעֲמֹד בִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[23] - מְמַעֵט[24], וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיתוֹ שֶׁל מַיִם. סָפֵק יֵשׁ בַּנֶּקֶב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד סָפֵק אֵין בּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַטְּבִילָה מִן הַתּוֹרָה[25], וְכֹל שֶׁעִקָּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעוּרוֹ הֲלָכָה - סְפֵק שִׁעוּרוֹ לְהַחְמִיר[26].

21) אפשר לסבב אותן בריווח בחור הנקב, היינו נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות. 22) אצבע ואמה. תוספתא שם פרק ה הלכה ב: "ב' אצבעות שאמרו - בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים (מנחות מא, ב)]. 23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקווה או תולעים החיים במים. 24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת בעובי שפופרת הנוד. 25) במשנתנו - "מפני שהוא מן התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן

התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה (עירובין ד, א). 26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו מן התורה - להקל.

1 ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת הָעֶלְיוֹן[27] מִן הַתַּחְתּוֹן[28]
2 וְהָרָחוֹק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד? מְבִיאִין סִילוֹן[29] שֶׁל חֶרֶס
3 אוֹ שֶׁל אֶבֶר[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין הַסִּילוֹנוֹת פּוֹסְלִין
4 אֶת הַמִּקְוֶה, וּמַנִּיחַ אֶת יָדָיו תַּחְתָּיו[31] עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא
5 מַיִם[32], וּמוֹשְׁכוֹ[33] וּמַשְׁקוֹ[34] עַד שֶׁיִּתְעָרֵב הַמַּיִם
6 שֶׁבַּסִּילוֹן עִם מֵי הַמִּקְוֶה כְּאֶחָד, אֲפִלּוּ כְּשַׁעֲרָה דַּיּוֹ,
7 וַהֲרֵי שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת שֶׁהַסִּילוֹן בֵּינֵיהֶן כְּמִקְוֶה אֶחָד.

27) המדובר במקוואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. 28) כשבעליון מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמטהרים התחתון מן העליון. 29) נתבאר למעלה פרק ו הלכה ב שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו - אפילו כל המקווה שאובה) הקילו בה חכמים. 30) עופרת. [בתוספתא שם פרק ה הלכה ד כתוב: "מביא סילון של עץ ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. 31) פירוש, סותם בידיו את פיו התחתון של הסילון. 32) לא התכוון לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו בגובה כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום אחד אין כאן השקה. 33) נראה כוונתו שמושך למקווה התחתון את פיו התחתון של הסילון. 34) מסיר את ידו ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני המקוואות והשקה מועילה בכל שהוא.

8 ח. שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה שֶׁל
9 עֶשְׂרִים סְאָה וְהָאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשֶׁטֶף שֶׁל
10 גְּשָׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס
11 לְתוֹכָן וְיוֹצֵא מִתּוֹכָן[35] - אֵין זֶה עֵרוּב[36], וְאֵין
12 מַטְבִּילִין אֶלָּא בָּאֶמְצָעִית[37]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין
13 מְעָרְבִין[38] אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. 36) אין עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקווה אחד. 37) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף. 38) בתוספתא שם שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס אינו חיבור מפני שמקווה אינו מטהר בזוחלים אלא באשבורן (מים נקווים ועומדים).

14 ט. טִיט רַךְ שֶׁהַפְּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה
15 נִמְדָּד עִם הַמִּקְוֶה[39]. הָיָה עָבֶה עַד שֶׁאֵין הַפָּרָה שׁוֹחָה
16 וְשׁוֹתָה - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ.

39) משלים לארבעים סאה.

17 י. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וָטִיט[40] -
18 מַטְבִּילִין בַּטִּיט וּבַמַּיִם[41]. בְּאֵי זֶה טִיט מַטְבִּילִין?
19 בַּטִּיט הָרַךְ, שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו. הָיוּ הַמַּיִם מִצַּד
20 אֶחָד וְהַטִּיט הָרַךְ מִצַּד אַחֵר - מַטְבִּילִין בַּמַּיִם וְלֹא
21 בַּטִּיט[42].

40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. 41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. 42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה.

22 יא. כֹּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן יַבְחוּשִׁין[43]
23 אֲדַמִּין - מַטְבִּילִין בּוֹ. וּמַטְבִּילִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג[44].

43) מין תולעים השורצים במים. 44) כריש גדול שבים שנמחה עינו.

24 יב. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְיָרְדוּ
25 שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלָיו שֶׁל
26 רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם - הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי
27 בְּטֻמְאָתוֹ[45], שֶׁהֲרֵי חָסְרוּ הַמַּיִם מֵאַרְבָּעִים סְאָה.
28 הִטְבִּיל בּוֹ[46] תְּחִלָּה סָגוֹס עָבֶה[47] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְהִגְבִּיהוּ,
29 אִם הָיְתָה מִקְצָת הַסָּגוֹס נוֹגַעַת בַּמַּיִם - הֲרֵי הַטּוֹבֵל
30 בְּאַחֲרוֹנָה[48] טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין[49].
31 הִטְבִּיל בּוֹ[50] אֶת הַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי
32 שֶׁדָּחַק רַגְלֵי הַמִּטָּה בְּטִיט עָבֶה שֶׁבְּקַרְקַע הַמִּקְוֶה עַד
33 שֶׁצָּפוּ הַמַּיִם עָלֶיהָ לְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי
34 לֹא נִטְבְּעוּ בַּטִּיט עַד שֶׁטָּבְלוּ בַּמַּיִם תְּחִלָּה[51]. הִטְבִּיל
35 בּוֹ יוֹרָה גְּדוֹלָה[52] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, מִפְּנֵי
36 שֶׁהַמַּיִם נִתָּזִין[53] וְיוֹצְאִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְצָא חָסֵר
37 מֵאַרְבָּעִים[54]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָהּ דֶּרֶךְ פִּיהָ[55]
38 וְהוֹפְכָהּ בַּמִּקְוֶה[56] וּמַטְבִּילָהּ. וּמַעֲלֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ
39 שׁוּלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁאוּבִים
40 וְיִהְזְרוּ לַמִּקְוֶה וְיִפְסְלוּהוּ.

45) מפני שחלק ממי המקווה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקווה חסר. במשנתנו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקווה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (משקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס . [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשארו מקומות נגובים בגופו והם מפסיקים]. 46) במקווה של 40 סאה מכוונות. 47) בגד צמר שסופג הרבה מים. 48) אחר טבילת הסגוס. 49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן

המקווה הרי מים אלה מחוברים למקווה וזה דומה למקווה חסר המחובר למקווה כשר. 50) במקווה שיש בו 40 סאה מכוונות. 51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים". 52) ושוליה למטה. 53) נערמים ועוברים על שפת המקווה. 54) לפני שנטבלה כולה במים. 55) לא התכוון לומר שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה וייערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. 56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקווה - כשיגביהנה קצת כלפי מעלה - ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקווה ויפסלוהו.

1 **יג. מִקְוֶה שֶׁמֵּימָיו מְרֻדָּדִין[57] - כּוֹבֵשׁ[58] אֲפִלּוּ חֲבִילֵי**
2 **קַשׁ וַחֲבִילֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמַּיִם וּמִן הַצַּדְּדִין עַד**
3 **שֶׁיֵּעָרְמוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.**

57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. 58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שש מעלות שיש במקווה זו למעלה מזו, ומאי ביניהם. ודין מעיין שמימיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שמימיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באויר.

4 **א. שֵׁשׁ[2] מַעֲלוֹת[3] בְּמִקְוָאוֹת[4] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ.**
5 **הָרִאשׁוֹן: מֵי גְבָאִים[5] וּמֵי בּוֹרוֹת[6] שִׁיחִין[7] וּמְעָרוֹת[8]**
6 **וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם הַמְכֻנָּסִין בַּקַּרְקַע. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
7 **שְׁאוּבִין[9] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל**
8 **וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין אֶלָּא לְרָצוֹן[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11] - הֲרֵי**
9 **הֵן בְּחֶזְקַת טְהוֹרִין[12], וּכְשֵׁרִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה**
10 **הַטְּבוּלָה לְחַלָּה[13] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם. וְהוּא שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן**
11 **בִּכְלִי[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15].**

2) מקוואות פ"א, מ"א. 3) דרגות טהרה. 4) במים מכונסים בקרקע, וביניהם גם כאלה שאין עליהם תורת מקווה כלל. 5) מים שנקוו בחפירה לא עמוקה שבקרקע (מלשון "ולחשוף מים מגבא" - ישעיה ל, יד). 6) חפירה עגולה ועמוקה. 7) חפירות מרובעות ארוכות וצרות. 8) בורות מכוסים מלמעלה, מקורים. 9) מילא מים בכלים ושפך לתוכן. [רבינו הוסיף מדעתו את הפיסקא: "אע"פ שהן שאובין". במשנה איננה]. 10) כשהטומאה נגעה בהם מרצון האדם. 11) בהלכות טומאת אוכלין פט"ו ה"א. 12) יש להניח שלא נגעה בהם טומאה מרצון. 13) מותר ללוש בהם עיסה החייבת להרים ממנה חלה שהיא קדושה כתרומה. האיסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה או לחלה (ראה הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ט) נאמר רק בטומאה ודאית, אבל כאן, בחשש רחוק - לא גזרו. 14) וישפוך על הידיים, אבל טבילת ידיים במקווה שאין בו ארבעים סאה אינה מטהרת אפילו כשהמים אינם שאובים. 15) בספר אהבה, פ"ו מהלכות ברכות, ה"ה. [הראב"ד משיג ופוסק שטבילת ידיים מועילה אפילו במקווה שאין בו ארבעים סאה, אם מימיו אינם שאובים (ראה כסף־משנה)].

12 **ב. לְמַעְלָה מֵהֶן[16]: מֵי תַּמְצִית[17] שֶׁלֹּא פָּסְקוּ, אֲלָא**
13 **עֲדַיִן הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְהֶהָרִים בּוֹצְצִין[18] וְהֵן נִמְשָׁכִין**
14 **וְנִקְוִין, וְאֵינָן שְׁאוּבִין אֲבָל אֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה -**
15 **הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לִתְרוּמָה[19] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם, וּמַטְבִּיל**
16 **בָּהֶן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ[20]. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְלֹא פָּסְקוּ**
17 **הֶהָרִים מִלְּהַזְחִיל - עֲדַיִן הֵן מֵי תַּמְצִית. פָּסְקוּ**
18 **הֶהָרִים וְאֵינָן בּוֹצְצִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵי גְבָאִין[21].**

16) דרגה שניה. 17) יש גורסים - תמציות. מי גשמים השוטפים ממקום גבוה למקום נמוך. 18) מבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. 19) מפני שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. 20) לא התכוון לומר שהמים הטמאים, אף־על־פי שהם נמצאים בעינם וניכרים — נטהרו. אלא הכוונה, תולים אנו שנשטפו על ידי מי הגשמים (תפארת ישראל. מלשונו של הר"ש משמע שנטהרו ממש. וכן כתב ב'מעשה רוקח'). 21) המכונסים בחפירה. מי תמציות אינם מכונסים אלא שוטפים על פני הקרקע.

19 **ג. הַחוֹפֵר[22] בְּצַד הַיָּם וּבְצַד הַנָּהָר וּבִמְקוֹם הַבְּצִין[23]**
20 **- הֲרֵי הֵן כְּמֵי תַּמְצִית שֶׁלֹּא פָּסְקוּ[24].**

22) תוספתא מקוואות פ"א ה"ז. 23) ומימיהם עוברים לחפירה. 24) המדובר כשמימי הים והנהר והביצות עוברים תדיר, ומעבירים את המים הקודמים.

21 **ד. הַחוֹפֵר[25] בְּצַד הַמַּעְיָן: כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ בָּאִין מֵחֲמַת**
22 **הַמַּעְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁפּוֹסְקִין[26] וְחוֹזְרִין וּמוֹשְׁכִין -**
23 **הֲרֵי הֵן כְּמֵי מַעְיָן[27]; פָּסְקוּ מִלִּהְיוֹת מוֹשְׁכִין - הֲרֵי**
24 **הֵן כְּמֵי גְבָאִים[28].**

25) שם. 26) לפעמים נפסקים. 27) מטהרים בכל שהוא (ראה ה"ח). 28) בתוספתא שבידינו הגירסא: כמי תמציות (ראה השלמות).

25 **ה. לְמַעְלָה מֵהֶן[29]: מִקְוֶה[30] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה**
26 **מַיִם שֶׁאֵינָם שְׁאוּבִין, שֶׁבּוֹ טוֹבֵל כָּל אָדָם טָמֵא חוּץ**
27 **מִן הַזָּב הַזָּכָר[31], וּבוֹ מַטְבִּילִין אֶת כָּל הַכֵּלִים**
28 **הַטְּמֵאִים וְאֶת הַיָּדַיִם שֶׁמַּטְבִּילִין לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ**
29 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].**

29) שם מ"ז. 30) מים מכונסים בקרקע שאינם מעיין. 31) שנאמר בו (ויקרא טו, יג): "ורחץ בשרו במים חיים", פירוש במי מעיין. ובזבה כתבה תורה (שם, כח): "ואחר תטהר" סתם, ולא כתבה "מים חיים", וסתם טהרה היא במקווה שיש בו ארבעים סאה. 32) בהלכות אבות הטומאות פי"ב הי"ב. ששפיכה מכלי אינה מטהרת לקודש אלא טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

30 **ו. לְמַעְלָה מִזֶּה[33]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מוּעָטִין וְהִרְבּוּ**
31 **עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין. שָׁוֶה לְמִקְוֶה - שֶׁאֵין מִטַּהֲרִין**

1 **בַּמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא בַּמַּיִם הַנִּקְוִין וְעוֹמְדִין**
2 **בְּאַשְׁבֹּרֶן, וְשָׁוֶה לְמַעְיָן - שֶׁהוּא מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא;**
3 **שֶׁהַמַּעְיָן אֵין לְמִימָיו שִׁעוּר, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן**
4 **מְטַהֲרִין[34].**

33) שם. בשני דינים מחולק מעיין ממקווה. א. מעיין מטהר בכל שהוא, ומקווה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות מארבעים סאה. [בפסחים יז, ב אמרו שרביעית (רבע הלוג) כשירה לטהר בה כלים קטנים שכל גופם מכוסה במים בבת אחת, ובנזיר לח, א אמרו שחכמים ביטלו טהרת רביעית, אבל כל שהוא של מעיין לא ביטלו]. ב. מעיין מטהר בזוחלים (פירוש מותר לטבול במים הזוחלים מן המעיין אפילו בזמן שהם בתנועה, ואין טובלים בזוחלים מן המקווה אלא־אם־כן נקוו בחפירה. (בלשון המשנה: "באשבורן". 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ט). בהלכה זו מלמדנו רבינו דין מעיין שמימיו מועטים, ושפך לתוכו מים שאובים מרובים ממי המעיין. 34) מלשונו של רבינו משמע שמעיין מטהר בכל שהוא, בין כלים ובין אדם (כגון ילד שכל גופו עולה בבת אחת בפחות מארבעים סאה). אולם הר"י והרא"ש (הובאו ב'טור' יורה־דעה סימן רא) סוברים שמעיין כל שהוא מטהר כלים בלבד ולא אדם.

5 **ז. לְמַעְלָה מִזֶּה[35]: הַמַּעְיָן שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בּוֹ מַיִם**
6 **שְׁאוּבִין אֲבָל מֵימָיו מֻכִּים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵימָיו מָרִים**
7 **אוֹ מְלוּחִים[36], שֶׁהֲרֵי[37] הוּא מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים, וְהֵן**
8 **הַמַּיִם הַנִּגְרָרִים וְנִמְשָׁכִין מִן הַמַּעְיָן.**

35) שם מ"ח. 36) בפרה פ"ח מ"ט שנינו: "אלו הן המוכים, המלוחין והפושרין". ותמוה הדבר למה השמיט כאן פושרין, והוסיף מרים? 37) "שהרי" זה אינו מתפרש כמו במקומות אחרים כנתינת טעם, אלא משמעותו ביאור, היינו האמור מטה היא המעלה שאינה במי מעיין שרבו עליהם שאובים.

9 **ח. לְמַעְלָה מִזֶּה[38]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מַיִם חַיִּים, שֶׁבָּהֶן**
10 **בְּלֻבַּד טוֹבְלִים בּוֹ הַזָּבִים הַזָּכָרִים, וְלוֹקְחִין מִהֶן**
11 **לְטָהֲרַת הַמְּצֹרָע[39] וּלְקִדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[40]. מַה בֵּין מַעְיָן**
12 **לְמִקְוֶה? הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה;**
13 **וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הַמִّקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא**
14 **בְּאַשְׁבֹּרֶן[41], וְהַמַּיִם הַנִּזְחָלִים מִמֶּנּוּ[42] אֵינָן מְטַהֲרִין;**
15 **וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים. הַמִּקְוֶה - לֹא תַּעֲלֶה בּוֹ**
16 **טְבִילָה לְזָבִים[43]; וְהַמַּעְיָן, אִם הָיוּ מֵימָיו מַיִם חַיִּים -**
17 **הַזָּב טוֹבֵל בָּהֶן.**

38) שם. 39) להזיית המים המעורבים בדם הציפור, אבל לטבילת גופו אינו צריך מים חיים. 40) מים שנותנים עליהם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת. 41) ראה ה"ו. 42) הנמשכים ממנו מחוץ לכתלי המקווה. 43) בכסף־משנה מעיר: "והוא־הדין למצורעים". מובן שלא התכוון לטבילת גופו, שהרי מצורע אינו טעון מים חיים, וכוונתו להזייתו, כמו שכתבנו בתחילת הלכה זו. [ותמוה: למה הוצרך לכתוב זאת, הלא רבינו עצמו כתב: ולוקחין וכו'].

18 **ט. מַעְיָן[44] שֶׁמֵּימָיו יוֹצְאִין וְנִמְשָׁכִין לְתוֹךְ הַשֹּׁקֶת[45]**
19 **וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִין מִן הַשֹּׁקֶת וְנִזְחָלִין - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם**
20 **שֶׁבַּשֹּׁקֶת וְשֶׁחוּץ לוֹ פְּסוּלִין[46]. הָיוּ מִקְצָתָן נִמְשָׁכִין**
21 **עַל שְׂפַת הַשֹּׁקֶת[47], אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הַמַּיִם**
22 **שֶׁחוּץ לַשֹּׁקֶת כְּשֵׁרִים[48], שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל**
23 **שֶׁהוּא[49]. הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא**
24 **מְלֵאָה מַיִם[50] וְנִקְוִין שָׁם[51] - הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה**
25 **כְּמִקְוֶה[52]. הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה[53] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[54]**
26 **לְזָבִים[55] וְלִמְצֹרָעִים[56] וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[57] עַד שֶׁיֵּדַע**
27 **שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה[58] שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה[59].**

44) שם פ"ה מ"א. 45) המדובר, בשוקת שהיא כלי (ראה למעלה פ"ו ה"ג). 46) דינם כשאובים, מפני שנכנסו לכלי. ואע"פ שהם מחוברים, אין המעיין מטהר אותם מפני שהם בכלי. וגם הזחילה שלאחר מכן אינה מועילה להחזיר להם תורת מעיין, מפני שחיבורם למעיין הוא דרך השאובים. 47) למעלה משפתה, ולא נכנסו לתוכה. 48) רבינו מדייק וכותב: "המים שחוץ לשוקת כשרים" ומשמע שעל שפת השוקת אסור לטבול. וכן גם דעת מהר"ם מרוטנבורג. ובשוקת ממש אסור לטבול לכל הדיעות. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו שאובים שבהלכה ו, כי שם נשאר המעיין במקומו וטובלים בו, וכאן התערובת נמצאת מחוץ למקום המעיין. וגם אין לדמות זה למה ששנינו (מקוואות פ"ו מ"ה) השידה והתיבה שבים, טובלים בהם אם הם נקובים כשפופרת הנוד, והרי גם כאן מי השוקת מחוברים למעיין, מפני שבשידה ותיבה המים מקיפים אותם מכל צד, אבל בדין שלפנינו הם רק מחוברים (הרא"ש בפירושו למשנתנו). [לשון המשנה: העבירה על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה. ופירש הרע"ב: "כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה". וכן מפרש הר"ש. אולם רבינו בפירושו כותב: "הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים". משמע שעל שפת השוקת פסולים. וכן משמע מלשונו כאן. וכן פירוש גם מהר"ם מרוטנבורג, והוא מנמק: "דכתיב (שכתוב) מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו), דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה (שאינו ראוי לקבל טומאה), אבל על גבי כלים לא"]. 49) מה־שאין־כן במקוואות שצריך חיבור כשפופרת הנוד, ודין המים האלה כמעיין (רבינו בפירושו למשנה). [ונראה שאינם ראויים לטבילת זב והזיית מצורע ומי חטאת כמו ביוצא חוץ לבריכה שבסוף הלכה זו]. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר אלא באשבורן (למעלה ה"ו), מפני שבנידון כאן מי המעיין המטהרים עומדים בפני עצמם על שפת השוקת ואינם מעורבים עם השאובים, מה־שאין־כן בהלכה ו, שכולם מעורבים (תפארת ישראל)]. 50) מי מקווה. 51) ואינם יוצאים חוץ לבריכה, וממשיכים לרדת לבריכה (כסף־משנה). 52) לכל דבר, צריך ארבעים סאה ואינו מטהר בזוחלים. ואין דין מי הבריכה, כמעיין שמימיו מועטים והרבה עליהם שאובים, שבהלכה ו. 53) עוברים על פני המים שבבריכה ויוצאים חוצה לה,

י. מַעְיָן[60] שֶׁמִּימָיו נִמְשָׁכִין עַל גַּבֵּי כֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶן בֵּית קִבּוּל, כְּגוֹן שֵׁלְחָן וְסַפְסָל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה כְּמִקְוֶה[61]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[62].

60) שם מ"ב. 61) לכל דבר, לאשבורן ולארבעים סאה. 62) במים בעודם על גבי הכלים. והטעם, גזירה שמא יטביל בתוך כלי שיש לו בית קיבול (ר"ש). פסק כר' יוסי.

יא. מַעְיָן[63] שֶׁהָיוּ אַמּוֹת[64] קְטַנּוֹת נִמְשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ, וְרִבָּה עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין[65] לְתוֹךְ הַמַּעְיָן עַד שֶׁגָּבְרוּ הַמַּיִם שֶׁבָּאַמּוֹת וְשָׁטְפוּ - הֲרֵי הֵן[66] כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[67]. הָיוּ מֵימֵי הַמַּעְיָן עוֹמְדִים[68] וְאֵינָן נִמְשָׁכִין, וְרִבָּה עָלָיו מַיִם עַד שֶׁמָּשְׁכוּ מִמֶּנּוּ אַמּוֹת הַמַּיִם - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁמִּשּׁוּכִין שָׁוִין לְמִקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבּוֹרֶן בִּלְבַד[69], וְשָׁוִין לְמַעְיָן לְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא[70].

63) שם מ"ג. 64) שטפי מים צרים. 65) במשנה: "ריבה עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). 66) אותן האמות. 67) מטהרות בכל שהן ובזוחלים, אבל אמות חדשות שנתווספו על ידי ריבוי השאובים אינם כמעיין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כותב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעיין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעיין, כמפורש בתוספתא מקוואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף־משנה). [לא נתבאר דין מקום המעיין עצמו. למעלה בהלכה ו למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעיין, דינם כמקווה שאינו מטהר בזוחלים וכמעיין שמטהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שעיקר המעיין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעיין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעיין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבבא האחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר כשרבו השאובים על מי המעיין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשונו בה"ו. שם כתב: "המעיין שמימיו מועטים", וכאן כתב סתם "מעיין"]. 68) ולא נמשכו ממנו אמות. 69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השאובים. 70) [גם כאן לא ביאר רבינו דין המעיין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

יב. כָּל הַיַּמִּים[71] מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין[72], וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת.

71) שם מ"ד. 72) כר' יוסי שם. [בכסף־משנה מקשה שדבריו סותרים למה שכתב בפירושו למשנה פרה פ"ח מ"ח, שר' יוסי מודה בים הגדול שאינו מטהר בזוחלים, וכן פסק בהלכות פרה אדומה פ"ח ה"י. ומתקבל על הדעת שנקט כאן לשונו של ר' יוסי שאמר: "כל הימים מטהרין בזוחלים", והכוונה חוץ לים הגדול. וגם כוונת רבינו חוץ לים הגדול, וסמך על דבריו בהלכות פרה הנ"ל (חזון איש). ידועה דרכו של רבינו להעתיק לשון המשנה ככתבה. והכסף־משנה מעיר על סתירה שנייה מכאן לדבריו בהלכות פרה שם. כאן פסק פסולים לזבים ומצורעים, ושם כתב: "ושאר הימים כמעיין", והמדובר לענין זבים ומצורעים וכו'. ותירץ בפלפול עמוק ומסובך. תמצית מסקנתו היא: שמי הימים פסולים לזבים כשהם זוחלים משום שזוחלים דומים לנהרות, אבל באשבורן כשרים. וכאן התכוון לזוחלים. וכן כתב גם ב'בית יוסף' יורה־דעה סימן רא].

יג. הַמַּיִם[73] הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן[74] - הֲרֵי הֵם כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[75]. וְהַמְנַטְּפִין מִן הַמַּעְיָן[76], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טוֹרְדִין[77] - הֲרֵי הֵם כְּמִקְוֶה, וְאֵין מְטַהֲרִין אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה עוֹמְדִין, וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת. הָיוּ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן מִתְעָרְבִין עִם הַנּוֹטְפִין [מִמֶּנּוּ, אִם רַבּוּ הַזּוֹחֲלִין עַל הַנּוֹטְפִין] - הֲרֵי הַכֹּל כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[78]; וְאִם רָבוּ הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רָבוּ מֵי גְּשָׁמִים עַל מֵי הַנָּהָר - אֵינָן מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא בְּאַשְׁבּוֹרֶן[79]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ[80] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר הַמְעֹרָב עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם וְיִטְבֹּל בָּהֶן[81].

73) שם מ"ה. 74) נהרות המושכים מימיהם מן המעיינות (רבינו בפירושו למשנה). 75) לטהר בזוחלים ובכל שהוא, אבל פסולים לזבים, למצורעים ולמי חטאת (בהלכות פרה (שם) כתב רבינו: וכל הנהרות פסולים למי חטאת. ראה הערות שם). 76) שנופלים טיפות טיפות ממקום גבוה ונקווים למטה (רבינו בפירושו). 77) נופלים במהירות בהפסק זעיר בין טיפה לטיפה. 78) במשנה שם: "העיד ר' צדוק וכו'". 79) ובמחצה על מחצה דינם כמקווה מספק. 80) להקיף במפץ מקום מסויים מכל צדדיו.
81) בשבת סה, ב מסופר שאביו של שמואל העמיד מפצים בנהר פרת לצורך טבילת בנותיו בימי תשרי, שאז מתרבים מי הפרת ממי הגשמים, שחשש שמא ירבו ממי הגשמים על הזוחלים. [רש"י שם, וכן הר"ן בנדרים מ, ב מפרשים שנתן המפצים על קרקע הנהר, כדי שלא תתלכלכנה בטיט החוצץ. אולם רבינו, כנראה מפרש כדבריו כאן].

יד. נוֹטְפִין[82] שֶׁעֲשָׂאָן זוֹחֲלִין[83], כְּגוֹן שֶׁסָּמַךְ לַמִּקְוֶה הַמְנַטֵּף טַבְלָא שֶׁל חֶרֶס[84] חֲלָקָה וַהֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵין מַזְחִילִין בּוֹ.

82) שם. 83) רבינו מפרש במשנתנו, שהמדובר בנוטפים מן המעיין, שבדינם עוסקת המשנה. [הר"ש והברטנורא מפרשים שהכוונה למקווה שנפרצה שפתו, והמים יוצאים

דרך הפירצה וזוחלין. ודעת רבינו, שדין זה נאמר רק בטיפות הנופלות ממעיין בלבד, אבל לא במי מקווה (ראה יורה־דעה סימן רא סעיף לג). ומה שכתב כאן "מקווה", הכוונה למקום שנקוות בו הטיפות. ובפירושו למשנה כתב מפורש: "כשישים בה במקום אשר יפלו אלו הטיפות"]. 84) שאינה מקבלת טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (הלכות כלים פ"א ה"ה).

1 **טו. זוֹחֲלִין[85] שֶׁקִּלְחָן[86] בַּעֲלֵי אֲגוּז[87] - כְּשֵׁרִים**
2 **כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין עֲלֵי הָאֲגוּז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ[88] חָשׁוּב**
3 **כְּכֵלִים.**

85) עדיות פ"ז מ"ד: "העיד ר' צדוק על זוחלין שקילחן בעלי אגוז שהן כשרים". 86) שפך אותם. 87) בעדיות שם פירש רבינו, שהכוונה לקליפה החיצונה הירוקה של אגוז, ונתן לתוכה את המים והזחילם. 88) ומלכלך את כל הנוגע בו, ומשום כך אינו ככלי ואינו מקבל טומאה. אבל כלים, אפילו קטנים מאוד, העשויים מקליפות או עלים שאינם מלכלכים - מקבלים טומאה (הלכות כלים פי"א) ואין מזחילים בהם.

4 **טז. מֵי גְשָׁמִים[89] הַבָּאִין מִן הַמִּדְרוֹן[90] וְהִנָּם נִזְחָלִין**
5 **וְיוֹרְדִין, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִתְּחִלָּתָן וְעַד סוֹפָן אַרְבָּעִים**
6 **סְאָה - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין[91], עַד שֶׁיִּקָּווּ**
7 **וְיָנוּחוּ בְּאַשְׁבָּרֶן אַרְבָּעִים סְאָה[92]. הֲרֵי שֶׁהִקִּיף כֵּלִים**
8 **וְעָשָׂה מֵהֶן מְחִיצוֹת עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בֵּינֵיהֶן אַרְבָּעִים**
9 **סְאָה מִמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל**
10 **בָּהֶן[93]. וְכֵלִים שֶׁעָשָׂה מֵהֶן הַגֶּדֶר - לֹא עָלְתָה לָהֶן**
11 **טְבִילָה[94].**

89) מקוואות פ"ה מ"ו. 90) במשנה: "חרדלית", ומבאר רבינו שנתחלפה ה"א ב־חי"ת, וכאילו נאמר "הר־דלית", פירוש, הר חלוש (ע"פ תרגום דיהרינבורג) פירוש, לא גבוה. [בתוספתא פ"ד ה"ו כתוב בפירוש: "איזהו חרדלית? מי גשמים הבאים במידרון"]. 91) ואין אנו אומרים כל העומד להיעשות נידון כעשוי, מפני שזה נאמר רק במחוסר מעשה בלבד בלי שינוי בגוף הדבר, וכאן צריך לשנות הזוחלים לאשבורן, ולכן אין להכשיר מפני שעומדים להיקוות ולא יהיו זוחלים (תפארת ישראל). 92) במשנה שם חולקים בית־שמאי ובית־הלל. בית־שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים - ופסק כבית־הלל. 93) באותם המים. במשנה שם: "ומודים בית־הלל שהוא גודר כלים וטובל בהם". 94) מפני שהצד החיצון של הכלים לא הוטבלו במים הנקווים אלא בזוחלים שמחוץ לכלים.

12 **יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ[95] מִן הַיָּם וְנָפַל עַל הָאָדָם אוֹ עַל**
13 **הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ**
14 **טְהוֹרִין[96] לְחֵלִין[97]; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחֵלִין צָרִיךְ**
15 **כַּוָּנָה[98], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת**
16 **הַטֻּמְאוֹת[99]. וְאִם נִתְכַּוֵּן[100] וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה עַד**
17 **שֶׁיִּפֹּל עָלָיו הַגַּל - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּוֵּן**
18 **לוֹ[101].**

95) שם. 96) ראה לקמן הי"ח. 97) ואינו טהור למעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם יותר גבוהה. 98) אבל למעשר ולמעלה ממנו צריך כוונה להיטהר, וכאן לא התכוון לטבול. 99) פי"ג ה"ב. 100) חגיגה יט, א. 101) ולכל הדברים שקדושתם למטה ממנו. אם נתכוון לחולין - מטהרת הטבילה לחולין בלבד, ואם נתכוון למעשר מועילה לחולין ולמעשר, אבל לא לתרומה וקודש, וכן הלאה.

19 **יח. אֵין מַטְבִּילִין[102] בַּגַּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיִּפֹּל**
20 **עַל הָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; לְפִי**
21 **שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בְּזוֹחֲלִים, קַל וָחֹמֶר בָּאֲוִיר[103]. הָיוּ שְׁנֵי**
22 **רָאשֵׁי הַגַּל נוֹגְעִין בָּאָרֶץ - מַטְבִּילִין בּוֹ; וְאֵין**
23 **מַטְבִּילִין בַּכַּפָּה שֶׁלּוֹ[104], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּאֲוִיר[105].**

102) חגיגה יט, א. 103) אם זוחלים אינם כלולים במה שאמרה תורה (ויקרא יא, לו): "ובור מקוה מים יהיה טהור" אף־על־פי שהם על הקרקע, מים שבאוויר לא כל־שכן שאינם בכלל מקווה מים שהרי לא ניקוו. [בכסף־משנה מקשה, הלא ימים מטהרים בזוחלים. ולפי מה שביארנו למעלה בהי"ב דעת רבינו שים הגדול דינו כמקווה אין כאן קושיא, שאפשר לומר שכאן המדובר בים הגדול (הים התיכון). כמו שהעיר הכסף־משנה עצמו, אלא שלא קיבל תירוץ זה, מפני שלדעתו בשיטת רבינו, גם ים הגדול דינו כמעיין. ונראה להוסיף על מה שכתבנו בהי"ב, שרבינו למד ממשנתנו שים הגדול כמקווה, שאם דינו כמעיין למה אין מטבילים בגל? ועוד קשה: למה צריכים לארבעים סאה בגל, הלא מעיין מטהר בכל שהוא. ודוחק גדול לומר שתלישתו מורידה ממנו תורת מעיין (בכסף־משנה כאן כתב בפירוש שגל זה נידון כזוחלים). ואם נקבל את הסברא שהתלישה מבטלת תורת מעיין גם כן מתורצת קושייתו של הכסף־משנה כמובן. ולשיטת הכסף־משנה נשארה במקומה תמיהתנו, למה צריך שיהיה בגל ארבעים סאה. וקושיא זו אינה מתיישבת בתירוצו של הכסף־משנה כאן. ואין להקשות מן המשנה על הרא"ש והטור שסוברים שגם הים הגדול כמעיין, משום שלדעתם רק כלים מיטהרים במעיין בכל שהוא ולא אדם, ובמשנתנו כתוב על האדם. אולם הכסף־משנה כאן מפרש דברי רבינו, ולדעתו גם אדם מיטהר במעיין כל שהוא. וצע"ג]. 104) בגג של הגל שאינו נוגע בארץ. 105) צ"ל: באוויר (דפוס רומא־ר"מ וכת"י תימן).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפנים מהמפתח או חוץ למפתח. מקווה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

24 **א. סְפֵק[2] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁטִּהֲרוּ חֲכָמִים[3] כֵּיצַד? מִקְוֶה**
25 **שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִים[4] אוֹ לֹא;**
26 **וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנָּפְלוּ, סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין**
27 **סָפֵק אֵין בָּהֶן; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת**
28 **לֻגִּין, סָפֵק שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה[5]**
29 **סָפֵק לֹא הָיָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[6].**

2) מקואות פ"ב מ"ג. 3) ראה הל' אבות הטומאות פט"ו ה"א. 4) נתבאר כבר ששלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה – פסלוהו, ואפילו אם יוסיף אחר־כך מים כשרים להשלים לארבעים סאה כשרים – לא הוכשר. 5) אמרנו למעלה בפ"ד ה"ו, שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקוה שיש בו כשיעור הזה – לא נפסל. 6) מפני שמן התורה, מים שאובים כשרים לטבילה, וחכמים גזרו שיפסלו, וספק דרבנן לקולא. [בהל' אבות הטומאות פי"ד, כתב רבינו: "ואין מורין לו לטבול במקוה זה . . . ואם טבל ועשה – טהרותיו טהורות", וכאן כתב סתם "הרי"ז כשר". ראה הערות בה"ו].

1 **ב. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[7], אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד**
2 **אֵין בּוֹ, נָפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן**
3 **וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן נָפְלוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי**
4 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[8]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים**
5 **סְאָה וְנָפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן - כָּל**
6 **אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל, שֶׁאֵין לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[9]; אִם לָזֶה**
7 **נָפְלוּ - נִפְסַל, וְאִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסַל[10].**

7) שם. 8) אנו אומרים שנפלו למקוה שיש בו ארבעים סאה. 9) כדי להכשיר. 10) מפני שאי־אפשר להכשיר שניהם, אנו מוכרחים לפסול שניהם, שהרי אין הגיון בדבר לבחור אחד מהם ולהכשירו, ולפסול את השני.

8 **ג. מִקְוֶה[11] שֶׁהִנִּיחוּ רֵיקָן וּבָא וּמְצָאוּ מָלֵא - כָּשֵׁר,**
9 **מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין[12] לְמִקְוֶה זֶה.**

11) תוספתא, מקוואות פ"ב ה"א. 12) ראה ה"ד.

10 **ד. צִנּוֹר[13] שֶׁמְּקַלְּחַ[14] לְמִקְוֶה וְהַמַּכְתֶּשֶׁת[15] נְתוּנָה**
11 **בְּצִדּוֹ, סָפֵק מִן הַצִּנּוֹר לַמִּקְוֶה סָפֵק מִן הַמַּכְתֶּשֶׁת**
12 **לַמִּקְוֶה[16] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוּכָח[17].**
13 **וְאִם יֵשׁ בַּמִּקְוֶה רֻבּוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר;**
14 **שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם מִקְוֶה**
15 **כָּשֵׁר קָבוּעַ[18].**

13) שם. 14) מי גשמים שהם כשרים. 15) שהיא כלי, והמים שבתוכה הם שאובים. 16) מים מקלחים מן המכתשת, ואפשר שמים אלה נפלו למקוה. 17) פירוש, הפסול נמצא במקום ונראה לעינינו, ולפיכך פסלוהו חכמים. ובמקוה ריקן (בהלכה הקודמת) טיהרו רק כשאין שם דבר שנותן מקום להניח שמים פסולים באו למקוה. 18) ה'כסף משנה' גורס: רוב מקוה כשר קבוע. [רבים תמהו: א. מה בכך שהפסול מוכח? הלא סוף־סוף ספק דרבנן הוא? ב. אם הפסול המוכח מכריע לצד פסול עד שאין כאן ספק השקול, מה מוסיף רוב המים הכשרים, הלא לשיטת רבינו גם רוב שאוב אינו פסול מן התורה, ואם המכתשת שבצד המקוה מחזקת את ההנחה שממנה באו המים כשאין רוב כשרים ודאי, הרי עלינו לפסול את המקוה גם כשיש בו רוב כשרים לפני נפילת המים שניתווספו? והש"ך ביו"ד סי' רא ס"ק קמד, מתרץ את הקושיא הראשונה ואומר, שמדובר כשיש סיבה לתלות יותר במכתשת, כגון שהיא קרובה יותר למקוה. אולם תירוצו זה לקושיא אחת מחזקת את הקושיא השנייה, שהרי במקרה זה אין כאן ספק השקול, ולמה מכשירים ברוב מים כשרים? ונראה ליישב את כל הדיוקים באמצעות מזיגה של שני התירוצים שנאמרו ב'כסף משנה' כאן לשאלה החמורה, למה פוסלת המכתשת בספק דרבנן. רבינו למד מלשון המשנה (טהרות פ"ד מ"ז): "ספק מים שאובים למקוה" שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים אלא כשנפלו לחפירה שיש בה מקוה מים, אבל אם נפלו לחפירה ריקה לא טיהרו, ומה שאמרו בתוספתא שם: "הניחו ריקן ומצאו מלא – כשר" נימקו שם: "וחזקת המקוואות כשרות", פירוש, חזקה שאין אדם טורח למלאות חפירה ריקה ארבעים סאה מים שאובים (סברת ה'כסף משנה' כאן). ונראה להוסיף שגם חפירה שיש בה פחות מרוב מקוה כשר, היינו פחות מכ' סאה ומשהו - אינו מקוה. ואחר ביאור זה, מובנים דיני מכתשת שבהלכה זו: כשאין רוב מים כשרים לא טיהרו חכמים כשהמכתשת בצידו מפני שהפסול הוא במקום ולעינינו, וה"פסול המוכח" מבטל או מחליש את כוחה של החזקה שנאמרה בדין הניחו ריקן, והרי כאן ספק השקול שלא טיהרוהו חכמים אלא במקוה, ובנידון - אין מקוה. וכל זה כשאין רוב מים כשרים, אבל אם יש רוב כזה הרי שם מקוה על החפירה, וזה הוא הספק ששנינו בטהרות (שם) שטיהרו חכמים. ובזה מתיישבות כל התמיהות, ואולי ה'כסף משנה' עצמו התכוון לביאור זה].

16 **ה. כָּל הַמִּקְוָאוֹת[19] הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ הָעַמִּים -**
17 **פְּסוּלִין, שֶׁחֶזְקָתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים**
18 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִינוֹת[20] לִפְנִים מִן הַמִּפְתָּח[21] -**
19 **בְּחֶזְקַת פְּסוּלִין, שֶׁאַנְשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִים בָּהֶן**
20 **וּמְטַהֲרִין לְתוֹכָן מַיִם שְׁאוּבִים תָּמִיד. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת**
21 **הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמִּפְתָּח - בְּחֶזְקַת**
22 **טָהֳרָה, שֶׁחֶזְקָתָן[22] מִן הַגְּשָׁמִים.**

19) משנה, שם פ"ח, א. 20) בכרכים. 21) משער העיר. יש גורסים במשנה "הפתח". 22) הנחה מתקבלת על הדעת, שהמים מי גשמים.

23 **ו. הַטָּמֵא[23] שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל;**
24 **וַאֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ[24] אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין**
25 **בּוֹ; שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד**
26 **אֵין בּוֹ, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל**
27 **- סְפֵקוֹ טָמֵא, לְפִי שֶׁהַטָּמֵא בְּחֶזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע**
28 **שֶׁטָּבַל כָּרָאוּי[25]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר[26],**
29 **בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּקְוֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[27] בֵּין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת**
30 **הַיָּחִיד - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו[28] לְמַפְרֵעַ[29]**
31 **טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיִּוָּדַע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם[30].**
32 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[31] כְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטֻּמְאָה**
33 **חֲמוּרָה[32]; אֲבָל אִם טָבַל מִטֻּמְאָה קַלָּה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל**
34 **אֳכָלִין טְמֵאִין[33] אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ**
35 **וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין[34] אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ**
36 **שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְעִקַּר דְּבָרִים אֵלּוּ**

מִדִּבְרֵיהֶן[35] - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבַל אוֹ לֹא טָבַל, אוֹ שֶׁנִּמְצָא הַמִּקְוֶה חָסֵר לְאַחַר זְמַן וְכַיּוֹצֵא בִּסְפֵקוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

23) שם פ"ב מ"א. 24) במקוה. 25) טומאתו היא ודאית (חזקתו שהוא טמא), וספק טבילה אינה מוציאה אותו מחזקתו טומאתו. 26) שאין בו ארבעים סאה. 27) למדנו בפי"ד מהל' אבות הטומאות ה"א, שספק טומאה ברשות הרבים – טהור. 28) על סמך טבילה במקוה זה. 29) לפני שנמדד ונמצא חסר. 30) והטהרות שנעשו לפני מדידה זו – טהורות. 31) שם. זה כתוב במ"ב אחר דין מקוה שנמדד ונמצא חסר, אבל נמשך גם לדינים שבמשנה א, היינו כל הדינים שנימנו בהלכה שאנו עומדים בה. 32) אדם שנטמא באב הטומאה, בין אב הטומאה דאורייתא ובין דרבנן (טהרות פ"ד מי"א). 33) בפ"א מהל' אבות הטומאות, למדנו שהאוכל או שותה דברים טמאים נטמא. טומאה זו היא אחת משמונה־עשרה גזירות שנגזרו ביום שרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יד, ב). 34) למדנו בהל' אבות הטומאות פ"ט ה"א, שהוא כשני לטומאה מגזירת חכמים. 35) מדברי חכמים, אבל בטומאה הבאה מאב הטומאה אע"פ שהיא מדבריהם – ספיקה לחומרא (משנה, טהרות פ"ד, יא). בה"א לא חילק רבינו בין טומאה חמורה לטומאה קלה, ומשמע שאפילו לטומאה חמורה המקוה כשר. והטעם, מפני שמדובר בפסולי מקוה מדברי חכמים, אולם כאן אנו עוסקים בפסולי מקוה מן התורה. [הר"ש והרא"ש במשנתנו מפרשים "טומאה חמורה" היינו טומאה דאורייתא וספק תורה לחומרא, אבל באב הטומאה דרבנן ספיקות אלו טהורים. ותמה עליהם ה'תוספות יום־טוב', שהרי זה מנוגד למשנה טהרות הנ"ל. ולא מצא יישוב לתמיהתו].

ז. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[36], אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד פָּסוּל[37], וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה[38] וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ תְּלוּיוֹת[39]. טָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ[40], וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת[41]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ[42] - רִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וּשְׁנִיּוֹת יִשָּׂרְפוּ[43]. וְכֵן אִם נִטְמָא בָּאֶמְצַע טֻמְאָה קַלָּה שֶׁבֵּאַרְנוּ[44] וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת. אֲבָל אִם טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה קַלָּה וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וְנִטְמָא טֻמְאָה חֲמוּרָה וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹת[45], וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[46]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - רִאשׁוֹנוֹת יִשָּׂרְפוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[47] כְּשֶׁהָיוּ. הָיָה בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד כֻּלּוֹ שָׁאוּב[48], וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשׂוּ טְהָרוֹת - הַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, וְהַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה קַלָּה טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. הָיָה אֶחָד טָמֵא[49] וְיָרַד לִטְבֹּל וְהַשֵּׁנִי יָרַד לְהָקֵר - זֶה שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּאֶחָד מֵהֶן טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְזֶה שֶׁיָּרַד לְהָקֵר טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין הוּא, שֶׁמָּא בַּשָּׁאוּב טָבַל כְּשֶׁהֵקֵר וְנִטְמָא.

36) תוספתא, שם פ"ב ה"ה. 37) שאין בו ארבעים סאה. [ה'חזון איש' נדחק לפרש שהכוונה לשאוב. וקשה לקבל פירוש זה, שהרי בהלכה זו עצמה בדין טבלו שניים, שינה וכתב רבינו "ואחד כולו שאוב", משמע שלמעלה מדובר בפסול אחד]. 38) נתבאר בהלכה הקודמת. 39) טמאות מספק, אסורות באכילה ואין שורפים אותן, שמא הן טהורות ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. 40) לא חל כל שינוי שישפיע עליהן לטומאה או לטהרה. 41) משמיענו, שלא נטמא מפני שבא ראשו ורובו במים שאובים. והטעם, משום שאנו תולים שהטבילה השניה היתה במקוה כשר, ואעפ"כ נשארו הראשונות תלויות ולא טמאות ודאי. 42) הטהרות הראשונות והשניות. 43) בוודאי נטמאו, אם טבילה ראשונה היתה במקוה כשר ונטהר, הרי נטמא האדם בטבילה שנייה משום שבא ראשו ורובו במים שאובים, וטימא את הטהרות השניות. ואם טבילה ראשונה היתה במקוה פסול, נטמאו הטהרות הראשונות וטימאו את השניות בנגיעתן. והראשונות נשארו כשהיו, משום שהשניות שנגעו באדם שבא במים שאובים נפסלו אבל אינן מטמאות אחרות (הר"ש במשנתנו, וה'כסף משנה' קיבל פירוש זה בדברי רבינו). 44) בהלכה הקודמת. 45) ככל ספק טומאה קלה. 46) שהן ספק טומאה חמורה. 47) מאותם הנימוקים. ראשונים יישרפו, כי בין שטבילה ראשונה היתה כשירה ובין שהשנייה היתה כשירה – נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעת הטמא שטבל במקוה פסול. 48) בתוספתא שם ה"ה כתוב "אחד שאוב", ורבינו הוסיף וכתב "כולו שאוב". [למעלה בה"ו הוכחנו שספק שאובים גם בטומאה חמורה – טהור. ולפי זה קשה למה פסק כאן בטומאה חמורה טהרותיו תלויות? הלא אפילו כולו שאוב כשר מן התורה לשיטת רבינו? ונראה, שבכולו שאוב החמירו חכמים בספיקו מה־שאין־כן בשלושה לוגים שבה"א (ראה מה שכתבנו למעלה בה"ד בשם ה'חזון איש' בדין מכתשת), ומשום כך הוסיף רבינו כאן את המילה "כולו". ויש להניח, שגם ברובו שאובים הדין כך]. 49) טומאה חמורה.

ח. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[50] שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, אֶחָד שָׁאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר: הֵקֵר[51] בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; הֵקֵר בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי וַדַּאי בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

50) שם. 51) אדם טהור. שביארנו למעלה, שטהרות שנגעו בבא ראשו ורובו במים שאובים – יישרפו, אף־על־פי שטומאה זו היא מדרבנן ואין לה עיקר בתורה.

יום שלישי כ"ה ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שידיים הצריכות טבילה אין מטבילים אותם אלא

במקווה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. וכל דיני נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיו משטיפה אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁנְּטִילַת יָדַיִם[3] וּטְבִילָתָן[4] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיָדַיִם שֶׁצְּרִיכוֹת טְבִילָה - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמִקְוֶה כָּשֵׁר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; שֶׁבַּמָּקוֹם שֶׁהָאָדָם טוֹבֵל - בּוֹ כֵּלִים וְיָדַיִם טוֹבְלִין[5]. אֲבָל יָדַיִם שֶׁאֵין צְרִיכוֹת אֶלָּא נְטִילָה בִּלְבַד, אִם הִטְבִּילָן בְּמֵי מִקְוֶה - טְהוֹרִי[6]ן. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טָהֲרוּ יָדָיו[7], עַד שֶׁיִּפְּלוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים מִן הַכְּלִי עַל יָדָיו; שֶׁאֵין נוֹטְלִין לַיָּדַיִם אֶלָּא מִן הַכֵּלִים וּמִכֹּחַ נוֹתְנָן[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת.

2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. 3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. 4) לקודש. 5) תוספתא מקוואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל - אין ידיים וכלים טובלין. 6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל - ידיו לא כל שכן. 7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. 8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קז, א "האי אריתא דדלאי (סילון - רש"י שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)".

ב. כָּל הַחוֹצֵץ בִּטְבִילָה - חוֹצֵץ בַּיָּדַיִם, בֵּין בִּטְבִילָתָן בֵּין בִּנְטִילָתָן. וְכָל הָעוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה, כְּטִיט הַנָּרוֹק[9] - עוֹלֶה לְשִׁעוּר הָרְבִיעִית שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַיָּדַיִם. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ לְשַׁפְשֵׁף[10].

9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. 10) לשפשף ידיו זו בזו.

ג. הַנּוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו לִתְרוּמָה[11] - צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה בְּמַיִם שְׁנִיִּים, כְּדֵי לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעַל גַּב יָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן תְּחִלָּה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַיִם רִאשׁוֹנִים, נִטְמְאוּ בְּיָדָיו[12]. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן יָדָיו תְּחִלָּה - נִטְמָא[13]; וְאִם נָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים - לֹא נִטְמָא[14]. וְאִם נָטַל רִאשׁוֹנִים וּשְׁנִיִּים לְמָקוֹם אֶחָד וְנָפַל שָׁם כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְמָא[15]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְנִמְצָא עַל יָדָיו דָּבָר חוֹצֵץ[16] וֶהֱסִירוֹ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים - הֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶלָּא הַנִּשְׁאָר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים עַל גַּבֵּי יָדָיו[17].

11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד. 12) גזרו חכמים שסתם ידיים דינן כשני לטומאה ומיטהרות בנטילה או בטבילה. 13) גזרו חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. 14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכך הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא תיטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. 15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים, משום שהראשונים מטמאים אותם. 16) ולא נטהרו הידיים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנטמאו במים שעל הצרור. ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידיו נשארו טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה - נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש]. 17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו - נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידיו טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכוונתו.

ד. הַיָּדַיִם מִתְטַמְּאוֹת וּמִתְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק[18]. כֵּיצַד? נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים עַד הַפֶּרֶק וְנָטַל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[19] וְחָזְרוּ מִחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדָיו - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים טְהוֹרִין הֵן[20]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[21] וְחָזְרוּ לְיָדוֹ - נִטְמֵאת יָדוֹ; שֶׁהַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק נִטְמְאוּ מֵחֲמַת יָדָיו[22], וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִים מַיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק[23], וּלְפִי שֶׁחָזְרוּ הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדוֹ טִמְּאוּהָ.

18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם. רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתנו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. 19) כלומר, גם חוץ לפרק. 20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. 21) גם בבבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. 22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידיו בתוך הפרק. 23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק.

ה. נָטַל[24] אֶת הָרִאשׁוֹנִים לְיָדוֹ אַחַת, וְנִמְלַךְ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לִשְׁתֵּי יָדָיו - טְמֵאוֹת; שֶׁהַשְּׁנִיִּים מִתְטַמְּאִין מֵחֲמַת הַיָּד שֶׁלֹּא נִטְּלָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, וְחוֹזְרִין וּמִטַּמְּאִין אֶת הַיָּד הַשְּׁנִיָּה[25]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לִשְׁתֵּי יָדָיו וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לְיָדוֹ אַחַת - הָאַחַת[26]

טְהוֹרָה. נָטַל יָדוֹ אַחַת וְשִׁפְשְׁפָהּ בַּחֲבֵרְתָּהּ - נִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ מֵחֲמַת חֲבֵרְתָּהּ שֶׁלֹּא נִטְּלָה וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד שֶׁנִּטְּלָה[27]. שִׁפְשְׁפָהּ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בַּכֹּתֶל - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[28].

24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתיהן. 25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. 26) זו שנטל אותה שנית. 27) מי הנטילה אמנם אינם מתטמאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתטמאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. 28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע.

ו. נָטַל שְׁתֵּי יָדָיו מִשְׁטִיפָה אַחַת[29] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת, וְאֵין אוֹמְרִין: הֲרֵי זֶה כְּנוֹטֵל יָדוֹ אַחַת בְּמַיִם שֶׁיָּרְדוּ מֵעַל יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה[30]. אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה זֶה בְּצַד זֶה[31] אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה. וּבְלְבַד שֶׁיַּרְפּוּ[32] שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם[33].

29) אפילו כשידיו זו על גבי זו. 30) כשנוטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כיד אחת. [במשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת - רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. 31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. 32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. 33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים.

ז. נָטַל מִקְצָת יָדוֹ[34] וְחָזַר וְהוֹסִיף וְנָטַל הַנִּשְׁאָר מִן יָדוֹ - הֲרֵי יָדוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ עַל מִקְצָת שֶׁנָּטַל בַּתְּחִלָּה טוֹפַח עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ[35] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים; אֲבָל בַּשְּׁנִיִּים - נוֹטֵל מִקְצָת יָדָיו וְחוֹזֵר וּמוֹסִיף עַל מִקְצָתָן.

34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". 35) האצבע הנוגעת תתלחלח ותרטיב את הנוגע בה. 36) מפני שטופח על מנת להטפיח מחבר והרי זה כנטילה אחת.

ח. שִׁעוּר הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן תְּחִלָּה[37]: רְבִיעִית לְכָל אָדָם וְאָדָם לִשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, אֵין פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת. אֲבָל מַיִם שְׁנִיִּים - יֵשׁ לִשְׁנַיִם לִטֹּל יְדֵיהֶן מֵרְבִיעִית[38], וּמֵחֲצִי לוג נוֹתְנִין לִשְׁלִשָׁה וּלְאַרְבָּעָה[39], וּמִלּוג נוֹתְנִין אֲפִלּוּ לְמֵאָה[40]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים לְטַהֵר, אֶלָּא לְהַעֲבִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.

37) מים ראשונים. 38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחד אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קז, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משיורי טהרה". לדעתו "שיורי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שיורי טהרה" היינו שמתחילה היה שיעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר ליטול ידיו משארית זו. ורוב הפוסקים - וביניהם גם הראב"ד - קיבלו פירושם]. ודווקא לשני בני אדם מספיקה רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. 39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות - לארבעה, מגיע חצי רביעית לאחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם - צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. 40) בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה).

ט. כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ רְבִיעִית מַיִם כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם וְנָתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[41]. נָטַל מִן הַכְּלִי כַּשִּׁעוּר שֶׁנָּתַן וְנִשְׁאֲרָה רְבִיעִית בִּלְבַד כְּשֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[42], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם הַפְּסוּלִין הִשְׁלִימוּ שִׁעוּר הָרְבִיעִית[43].

41) כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). 42) בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) - אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (כלמעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. 43) שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם.

י. כָּל הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ הֵן פְּסוּלִין בְּמַיִם שְׁנִיִּים[44]; וְכָל כְּלִי שֶׁאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מַיִם שְׁנִיִּים; וּכְשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים מִכֹּחַ אָדָם, כָּךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים.

44) נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים.

יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת כָּל מִינֵי הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם וְהַכְּשֵׁרִין, וְכָל הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן לַיָּדַיִם וְשֶׁאֵין נוֹטְלִין, וְאֵי זוֹ נְתִינָה הִיא מִכֹּחַ נוֹתֵן וּכְשֵׁרָה וְאֵי זוֹ נְתִינָה אֵינָהּ מִכֹּחַ נוֹתֵן וּפְסוּלָה; וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת חֵלִין, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה[45]. וּכְשֵׁם שֶׁכָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר לְחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה כָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר.

45) פירוש, כל־שכן לתרומה.

יב. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁהַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת גְּזֵרוֹת

1 הַכָּתוּב הֵן, וְאֵינָן מִדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מַכְרַעְתּוֹ,
2 וַהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַחֻקִּים. וְכֵן הַטְּבִילָה מִן הַטֻּמְאוֹת
3 מִכְּלַל הַחֻקִּים הוּא; שֶׁאֵין הַטֻּמְאָה טִיט אוֹ צוֹאָה
4 שֶׁתַּעֲבֹר בְּמַיִם, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. וְהַדָּבָר תָּלוּי
5 בְּכַוָּנַת הַלֵּב, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: טָבַל וְלֹא הֶחֱזִק[46]
6 - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. וְאַף עַל פִּי כֵן[47] רֶמֶז יֵשׁ בַּדָּבָר:
7 כְּשֶׁם שֶׁהַמְכַוֵּן לִבּוֹ לְטַהֵר - כֵּיוָן שֶׁטָּבַל טָהוֹר וְאַף
8 עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ בְּגוּפוֹ דָּבָר; כָּךְ הַמְכַוֵּן לִבּוֹ
9 לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאוֹת הַנְּפָשׁוֹת, שֶׁהֵן מַחְשְׁבוֹת הָאָוֶן
10 וְדֵעוֹת הָרָעוֹת - כֵּיוָן שֶׁהִסְכִּים בְּלִבּוֹ לִפְרֹשׁ מֵאוֹתָן
11 הָעֲצוֹת וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדַּעַת, טָהוֹר. הֲרֵי הוּא
12 אוֹמֵר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל
13 טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם. הַשֵּׁם
14 בְּרַחֲמָיו הָרַבִּים מִכָּל חֵטְא עָוֹן וְאַשְׁמָה יְטַהֲרֵנוּ, אָמֵן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והדבר תלוי בכוונת הלב.."

יש הסוברים (מנחת חינוך, מצוה שסד) שלדעת הרמב"ם התשובה אינה מצוה מהתורה אלא שאם ירצה לעשות תשובה מצוה להתוודות בדברים, ועזיבת החטא היא פרט מקדים לווידוי. אבל אדמו"ר הזקן למד ששיטת הרמב"ם שעזיבת החטא היא היא מצות התשובה ולא רק ווידוי דברים, וראיה לכך כותרתו בתחילת הלכות תשובה: "מצות־עשה אחת והוא **שישוב** החוטא מחטאו".

על פי זה יובן מדוע בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) המשיל את המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, לטובל ושרץ בידו כי אחיזתו בשרץ היא אחיזה בטומאה שהיא היפך עניין הטבילה והטהרה. כי אזיל לשיטתו שעיקר מצות התשובה היא עזיבת החטא - "ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כו'" ולכן הביא הדוגמא מטובל ושרץ בידו שעניינו היפך הטהרה כמו זה שלא גמר בלבו לעזוב החטא שהוא היפך התשובה, כי לשיטתו עיקרה של מצות התשובה היא גמירת הלב לעזוב החטא.

(על פי לקו"ש חלק ל"ט ע' 167)

~ נקודות משיחות קודש ~

"טהור.. "

פעולת לימוד החסידות על האדם היא על־דרך טבילה במקווה שהטובל חייב להיות מכוסה כולו במים, כי על ידי לימוד החסידות - מעיינות שבתורה - הוא מכוסה ומוקף באלוקות על־דרך שיהי' לעתיד־לבוא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". מה־שאין־כן בלימוד נגלה דתורה, שבו (כמאמר הגמ') עלול להיות "לא ברכו בתורה תחילה" היינו ששוכח מנותן התורה, אבל בלימוד החסידות כאמור מקיף האדם את עצמו באופן של "אתכסיא" שאי אפשר לו לשכוח מנותן התורה.

(על פי לקו"ש ח"כ ע' 176 והערה 39)

~ נקודות משיחות קודש ~

"והביא נפשו במי הדעת טהור".

"... כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור". ובזה רבו הגירסאות, ויש שגרסו "והביא נפשו במי הדעת הטהור כו'" או "הביא נפשו במי הדעת **הטהור, טהור**" וכו'.

ויש לומר שהגירסא הנכונה היא כנ"ל: "והביא נפשו במי הדעת - טהור". כי כידוע דקדק הרמב"ם מאוד בלשונו גם בדקדוק זכר ונקבה וגם בלשון יחיד ורבים. ולכן, אילו רצה לייחס את המילה טהור למים, היה צריך לכתוב בלשון רבים - מי הדעת הטהורים, בדיוק כפי שכתב בהלכה זו עצמה "מים טהורים". ואילו התכוון ליחס את המילה טהור ל"דעת", היה לו לכתוב בלשון נקבה - מי הדעת הטהורה בדיוק כפי שכתב על ה"דעות הרעות" - לשון נקבה. אלא שברור שהמילה טהור מתייחסת לאדם שהביא נפשו במי הדעת שהוא טהור, ולכן יש לקיים גירסא זו: "...והביא נפשו במי הדעת, טהור".

ומה שלא כתב גם על הדעת שהיא טהורה - היפך הדעות הרעות, כי דעת סתם, מתייחסת בפשטות לדעת האמיתית שהיא התורה, ולכן כתב בפשטות "והביא נפשו במי הדעת" ואין צורך לפרש ולכתוב מה היא הדעת הטהורה. ובנוסף, אילו היה כותב הלשון "מי הדעת הטהורה" שהוא ביחס הפוך ל"דעות הרעות" היה עלול להשתמע שגם הדעות הרעות הן "דעות", אבל משכתב כך, רצה לדייק שאין שום דעת אחרת מלבד דעת התורה, וה"דעות הרעות" אינן בכלל דעות כלל. על־דרך שכתב (הל' פרה אדומה פי"א ה"ה ועוד) בנוגע להזאת אפר פרה אדומה באזוב "כל אזוב שיש לו שם לווי פסול, והאזוב שקורין אותו אזוב ביחוד (כלומר ללא תוספת שם לווי) הוא הכשר", על־דרך־זה יש לומר בענייננו שדעת סתם ללא שם לווי היא הדעת האמיתית, היינו דעת של תורה.

(על פי שיחת ליל ד' דסוכות תשמ"ח ולקו"ש ח"ל עמוד 20 הע' 42)

46) לא התכוון להיטהר. 47) אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן.

15 סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא
16 נִגְמַר סֵפֶר עֲשִׂירִי, וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה.
17 הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וּפְרָקָיו מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה,
18 וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים
19 פְּרָקִים. הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים.

1 הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
2 מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים.
3 הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת - עֶשְׂרִים פְּרָקִים.
4 הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
5 כֵּלִים - שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת -
6 אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.
7 הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע

8 סֵפֶר אַחַד עָשָׂר וְהוּא
9 סֵפֶר נְזִיקִין

10 הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן.
11 ב. הִלְכוֹת גְּנֵבָה. ג. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. ד. הִלְכוֹת
12 חוֹבֵל וּמַזִּיק. ה. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וזהו סידורן..."

בסדר ההלכות, הקדים הרמב"ם הלכות גניבה לגזילה (ואבידה) וכן הוא בשו"ע שהקדים הלכות גניבה להלכות גזילה. אבל בשו"ע אדמו"ר הזקן הקדים גזילה לגניבה.

וההסבר בזה הוא, כיון שהרמב"ם קרא לספרו "משנה תורה" מהטעם שכתב בהקדמתו "...לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה" הלך גם בסידור ההלכות כסדר שבתורה, כי דיני גניבה הובאו בפרשת משפטים (כא, לז. ואילך) ודיני גזילה בפרשת ויקרא (ה, כא. ואילך).

אבל האדמו"ר הזקן שהשו"ע שלו הוא "הלכות הצריכות מלוקטות" הקדים גזילה לגניבה, כי תיקון הגזילה קודם לתיקון מעשה הגניבה שבגזילה הנעשית בגלוי ובפני רבים הדבר ידוע לכל ואין צורך להמתין לחקירה ודרישה בבית דין כמו בגניבה תהליך שלוקח משך זמן. והוא על־דרך מה שמצינו בענין בתשובה ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית שעליהם מתחרט האדם בכל לבו משא"כ בספק עבירה שאינו בטוח אם עשאה. ולכן קרבן אשם הבא על הספק יקר יותר מקרבן חטאת הבא על הוודאי.

ומה שחיבר הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה אבל לא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גוזל החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת הרוח שטות היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה, כמו שכתוב "ובקשתם משם" ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת־זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגוזל... עובר בלא־תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות־עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה, עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454)

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

13 יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א)
14 דִּין הַשּׁוֹר. ב) דִּין הַהֶבְעֵר. ג) דִּין הַבּוֹר. ד) דִּין
15 הַבְּעֵרָה.
16 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולאי זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולאי זה תמים עד שיועדו, ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם. ונתבאר בו השלשה אבות – שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

17 א. כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה[2] שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה
18 - הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק[3];
19 שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ. אֶחָד
20 הַשּׁוֹר וְאֶחָד[4] שֶׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, לֹא דִּבֵּר
21 הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהוֹוֶה[5].

2) בין בהמה, בין חיה ובין עוף, ראה בבא קמא טו: וכא: 3) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק, ראה שם ב: וג: 4) בין... בין. 5) תוספתא בבא קמא פ"ו הלכה ז, ומכילתא דר' שמעון בן יוחאי משפטים כא, לה. "שור" שבתורה הוא דוגמה בלבד הלקוחה מן המציאות, וראה בבא קמא נד:

1 **ב. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ**
2 **לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתָהּ[6], כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה**
3 **תֶּבֶן אוֹ עָמִיר[7], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ[8] -**
4 **חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[9], שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם[10]; וְאִם שִׁנְּתָה[11]**
6 **וְעָשְׂתָה מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד וְהִזִּיקָה**
7 **בָּהֶן, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי**
8 **נֶזֶק[12] מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר**
9 **הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגוֹ'.**

6) בהתאם לטבעה. 7) ערימת שבלים שנקצרו. 8) שדרכה על החפץ בלא כוונה להזיק, וזוהי "רגל" להלן הלכה ה. ואם עשתה כן בכוונה להזיק - אין זה "רגל" אלא "קרן", להלן שם. 9) בלשון התלמוד: עידית, וראה להלן פרק ח הלכה י. 10) פסוק זה מדבר על נזקי שן, שהזיקה הבהמה על ידי שאכלה. ועל נזקי רגל, שהזיקה ברגלה דרך הילוכה. ומכיון שדרכה בכך, על הבעלים לשלם נזק שלם, כי עליהם מוטלת שמירת בהמתם, והם אחראים לה (שמות כא, לו), ומכיון שלא שמרו, מן הדין שישלמו את כל הנזק. ומטעם זה אפשר גם לגבות את דמי הנזק מנכסי הבעלים ומן העידיות שבהם, כי הבעלים הם הנאשמים. ראה בבא קמא ב: ג. וטז: 11) ממנהג ברייתה. 12) כיון שאין דרכה בכך. וראה להלן פרק ב הלכה ז, שמטעם זה הם פטורים מן הדין אלא שחייבתם התורה מטעם קנס, אך מגוף המזיק עצמו.

10 **ג. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה[13] שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים**
11 **וֶהֱמִיתוֹ, וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה אַרְבָּעָה - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב**
12 **לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה, שֶׁהוּא חֲצִי הַנֶּזֶק; וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם**
13 **אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר[14] שֶׁהִזִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת**
14 **הַשּׁוֹר הַחַי[15]. לְפִיכָךְ, אִם הֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים**
15 **לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וּנְבֵלָה שָׁוָה מָנָה - אֵין בַּעַל**
16 **הַנְּבֵלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי 'תֵּן לִי חֲמִשִּׁים'; אֶלָּא**
17 **אוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ וָלֵךְ', אֲפִלּוּ**
18 **אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִינָר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

13) מאה דינרי כסף. 14) ולא מנכסים אחרים של בעל השור. 15) בניגוד ל"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" הנאמר בשן ורגל, ראה שם לד. 16) דינר כסף = זוז.

19 **ד. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד כְּמִנְהַג**
20 **בְּרִיָּתוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מוּעָד; וְהַמְשַׁנֶּה[17] וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה**
21 **שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד, כְּגוֹן שׁוֹר**
22 **שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - הוּא הַנִּקְרָא תָּם. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה, אִם**
23 **הִרְגִּיל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת[18] - נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ**
24 **דָּבָר שֶׁהִרְגִּיל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח**
25 **הוּא[19].**

17) ממנהג ברייתו. 18) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה להלן פרק ו הלכה א. 19) ומסיים שם: שלם ישלם שור תחת השור, היינו נזק שלם. א"כ קיימים שני מיני "מועד": א. מעשה "כמנהג ברייתו", כגון בהמה שאכלה תבן או קש; ב. מעשה שאינו "כמנהג ברייתו", אבל נשנה פעמים רבות, כגון שור שנגח פעמים רבות.

26 **ה. חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תַּמִּים[20] יֵשׁ בְּבְהֵמָה, וְאִם הוּעֲדָה**
27 **לְאֶחָד מֵהֶן[21] - נַעֲשָׂת מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. וְאֵלּוּ הֵן:**
28 **הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לְגַח[22], וְלֹא לְגֹף[23],**
29 **וְלֹא לִשֹּׁךְ, וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים, וְלֹא לִבְעֹט;**
30 **וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ[24]. אֲבָל**
31 **הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ[25], וְהָרֶגֶל**
32 **מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וְהַבְּהֵמָה**
33 **מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פִּכִּין קְטַנִּים[26] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם**
34 **וּלְמַעֲךְ אוֹתָן.**

20) בבא קמא טו: 21) שחזרה על אותו מעשה פעמים רבות. 22) בקרן. 23) באחד משאר אברי הגוף. 24) לאותו מעשה ולא למעשה אחר. שהרי אפילו המועד ליגח בקרן ימין, אינו מועד ליגח בקרן שמאל (שם מה: ועיין רש"י שם - הגר"א שפ"ט, סעיף־קטן יב). וראה גם בבבא קמא טז. (מגיד־משנה). 25) כגון פירות וירקות לבהמה (להלן פרק ג הלכה א), אבל אכלה דבר שאינו ראוי לה כגון כלים, אין זה "שן" אלא "קרן" ומשלמת רק חצי הנזק (שם הלכה ג). 26) שם טז. לדעת רבי אלעזר.

35 **ו. חֲמִשָּׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן**
36 **לְהַזִּיק[27], וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת[28]. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיקוּ**
37 **אוֹ הֵמִיתוּ בִּנְגִיחָה אוֹ בִּנְשִׁיכָה וּדְרִיסָה[29] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
38 **- חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵן: הַזְּאֵב, וְהָאָרִי, וְהַדֹּב**
39 **וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שֶׁנָּשַׁךְ - הֲרֵי זֶה מוּעָד,**
40 **וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת[30].**

27) בכל דרך שהיא, ואפילו בכוונה. 28) שגידלם אדם בביתו ואין דרכם בכך. ולא כר' אליעזר הסובר, שבני תרבות אינם מועדים (שם טו:). 29) מכה בצפרני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת. 30) לדעת הכל, ואפילו לרבי אליעזר (שם).

41 **ז. כָּל מוּעָד[31] מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה[32] שֶׁבִּנְכָסָיו,**
42 **וְכָל תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
43 **אֲמוּרִים?[34] בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק**
44 **וְהִזִּיקַתְהוּ; אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק,**
45 **וְהִזִּיקַתְהוּ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל**
46 **הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ: אִלּוּ לֹא נִכְנַסְתָּ**
47 **לִרְשׁוּתִי[35], לֹא הִגִּיעַ לְךָ הֶזֵּק. וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה:**
48 **וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר[36].**

31) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על־ידי הרגל.

32) מן הטוב. 33) של המזיק, אחרי שמוכרים אותו (שם), וראה למעלה הלכה ב. 34) שבעל השור חייב בכל נזקי שורו. ובלשון התלמוד: "תורך ברשותי מאי בעי" (שם יג: . וראה גם כא:). 35) בשדה של איש אחר, כלומר בשדה הניזק. זוהי הוכחה מן התורה, נוספת על הנימוק ההגיוני הקודם. [בהלכה זו משמיענו רבינו הדינים השוים בכל נזקי שור, בין שן ורגל ובין קרן, היינו - ברשות הניזק חייב וברשות המזיק פטור, ומנמק את הפטור בסברה הגיונית, שכוחה יפה בכל נזקי שור, ואחר־כך הוא מוסיף ומביא את הלימוד מהמקרא המדבר רק בשן ורגל, וכולל כל פטורי שן ורגל, בין האמור בהלכה זו - רשות המזיק - ובין האמורים בהלכות ח-ט העוסקות בדיני שן ורגל בלבד. וצריכים אנו לשני הנימוקים. הנימוק הראשון אינו מסביר טעם כל הפטורים משן ורגל, כגון חצר של שניהם או אינה של שניהם, והנימוק השני מן המקרא אין לו ענין כלל לנזקי קרן, רק לרגל ושן. ובזה מסולקת תמיהתו של הרמ"א בחושן־משפט סימן שפ"ט סעיף י על דברי רבינו כאן, וראה 'מאירת עינים' שם]. 36) לא למזיק ולא לניזק - אלא של אחר, ראה בבא קמא יד.

1 **ח. הִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל**
2 **שְׁנֵיהֶם[37], לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל**
3 **שְׁנֵיהֶן וְחֵרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס**
4 **לָהּ בְּהֵמָה, כְּגוֹן הַבִּקְעָה[38] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ: אִם בְּשֵׁן וְרֶגֶל**
5 **הִזִּיקָה כְּדַרְכָּהּ - חֵרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת**
6 **לְהַלֵּךְ[39] [כָּאן] וָכָאן, וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַלֵּךְ וְלֶאֱכֹל**
7 **כְּדַרְכָּהּ[40] וּלְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ; וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה**
8 **אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה: אִם תַּמָּה הִיא -**
9 **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוּעֶדֶת - נֶזֶק שָׁלֵם[41].**

37) ר' שמעון בן אלעזר, בברייתא שם. 38) אבל אם בהמת אחרים (לא של אחד השותפים) הזיקה שם, בשן או ברגל, דינה כהזיקה בחצר הניזק, כי לה אין רשות להלך שם, וראה שם מז: 39) וזאת ידע בעל הפירות, ועליו לשמור עליהם. 40) שם יד. 41) כיון שאין לו רשות להכניס שם בהמה, אין זה דומה לרשות הרבים, ודינו כאילו נכנס לרשות היחיד של הניזק. אלו דברי ר' יוסף לפי פירוש הגמרא, שם.

10 **ט. הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן מְיֻחֶדֶת לְפֵרוֹת וְלֹא**
11 **לְהַכְנִיס בָּהּ בְּהֵמָה, וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין**
12 **בְּהֶמְתּוֹ וְהִזִּיקָה - חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[42].**
13 **וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת**
14 **לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה[43]**
15 **פֵּרוֹתָיו - חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[44].**

42) בהמתו של השני. 43) מכיון שרק לשותף שלו היתה רשות להכניס פירות, על כן דינו לגבי שן כדין חצר הניזק (ראה שם). 44) עיקרים הנאמרים בתורה (בבא קמא ב:).

16 **י. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת[45] נְזִיקִין בְּשׁוֹר: הַקֶּרֶן[46], וְהַשֵּׁן,**
17 **וְהָרֶגֶל[47]. תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[48]: נְגִיפָה[49], נְשִׁיכָה[50],**
18 **רְבִיצָה, בְּעִיטָה[51]. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן[52]: אִם נִתְחַכְּכָה**
19 **בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ, וְכֵן אִם טִנְּפָה**
20 **פֵּרוֹת[53] לַהֲנָאָתָהּ. תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[54]: הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ**
21 **דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ[55], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעָרָהּ[56] דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ,**
22 **אוֹ כְּשִׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ[57], אוֹ בָּאֲכָף שֶׁעָלֶיהָ, בִּפְרֻמְבִּיָּא[58]**
23 **שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ[59]; וְכֵן חֲמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ**
24 **בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ[60], וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן שֶׁהִזִּיקָה**
25 **בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוּת**
26 **הָרַבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.**

45) נגיחה. 46) ראה למעלה הלכה ה. 47) מעשי נזק הנעשים לא על־ידי קרן ובכל זאת דינם כקרן, מכיון שהם דומים לה. 48) באחד מאברי הגוף. 49) בשן. 50) ברגל. כולן נמנות עם תולדות הקרן, כי הן דומות לה באופיין. 51) כל נזק שיש בו הנאה לבהמה המזיקה (ראה בבא קמא ג.). 52) על־ידי־זה שנתגלגלה עליהם להנאתה (ראה רש"י שם ד"ה נתחככה, ויח: ד"ה דדחיק). או על־ידי גללים (=צואה) המחוברים לגופה. אבל הטילה גללים על הפירות הרי זה "צרורות" ולא שן (ר"י מיגש ב'שיטה מקובצת' לבבא קמא יט. ורבינו חננאל שם ג). 53) כל דבר שהזיקו מצוי, ואין בו לבהמה כוונה להזיק. 54) ולא בכוונה. 55) שנדבקו כלים בשערה, וגררה אותם ושברתם, בבא קמא ג. ויז: 56) כדרכה, שם יט: 57) רסן. 58) פעמון. 59) בגמרא (שם יז:) חסרות המלים "בשעת הילוכו", אבל רבינו תפס את לשון התוספתא. ראה תוספתא (שם פרק א, צוקרמנדל ע' 347). 60) וראה ב"משנה למלך".

27 **יא. כְּשִׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ כְּשִׁכּוּשׁ רַב שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ**
28 **לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁכְּשִׁכְּשָׁה**
29 **בַּגִּיד[61] שֶׁלָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה - פָּטוּר; וְאִם**
30 **תָּפַשׂ הַנִּזָּק - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק[62] מִמַּה שֶׁתָּפַשׂ; שֶׁזֶּה**
31 **הַדָּבָר סָפֵק הוּא[63] אִם אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[64] שֶׁחַיָּב**
32 **עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[65] שֶׁפָּטוּר**
33 **עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].**

61) באבר המין של זכר. 62) אבל נזק שלם אינו יכול לתפוש. ממה־נפשך: אם זהו "קרן" - אינו משלם אלא חצי נזק, ואם זהו "רגל" - הרי הוא פטור לגמרי ברשות הרבים. 63) בעיה שלא נפתרה (בבא קמא יט:), ומן הספק אין מוציאין ממון. ואם תפס הניזק, אין מוציאים מידו. 64) שאין דרכה בכך. 65) מכיון שאין כוונתה להזיק. 66) למעלה הלכה ח.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו — והוא הצרורות. ונתבארו בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

34 **א. אֶחָד אֲבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד[2] הַתּוֹלְדוֹת. אִם הָיָה הָאָב**
35 **מוּעָד[3] - תּוֹלְדוֹתָיו מוּעָדוֹת[4], וְאִם הָיָה תָּם[5] -**
36 **תּוֹלְדוֹתָיו כָּמוֹהוּ[6]. וְכָל אֲבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן**

מוּעָדִין הֵן מִתְּחִלָּתָן, חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן תָּמִים בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעָדוּ[7], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[8].

2) בין . . . בין. 3) מתחילתו, כגון שן ורגל. 4) ומשלם נזק שלם מן העידית שבנכסיו. 5) כגון קרן. 6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. 7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד־משנה). 8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

ב. כָּל תּוֹלָדָה - כָּאָב שֶׁלָּהּ, חוּץ מִצְּרוֹרוֹת הַמְנַתְּזִין[9] מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלֶדֶת הָרֶגֶל הֵם[10], וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּרֶגֶל[11], וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, כְּרֶגֶל[12] שֶׁהוּא אָב, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[13].

9) שהזיקו. 10) מכיון שהזיקה בשעת הילוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: 11) דעת רבא שם 12) דעת רב פפא שם. 13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטרין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

ג. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְהָלְכָה, וְהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הִיא[14].

14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמז בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצרורות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

ד. וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק[15] וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי[16] בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשִׁבְּרוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר[17] וְשִׁבְּרוּ - עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[19].

15) בבא קמא יט. אף־על־פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צרורות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. 16) שם יז. 17) שהותז שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. 18) כנזקי רגל. 19) כדין צרורות.

ה. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָעֲטָה[20] וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת, וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק רְבִיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא שֶׁמָּא שִׁנּוּי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל, שֶׁהֲרֵי בָּעֲטָה.

20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה צרורות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כך ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרורות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרורות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

ו. בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת הַבְּעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק[21], שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז[22], וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצרורות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצרורות, וגם צרורות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. 22) צרורות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצרורות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ[23] שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[24] - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין קְנָס[25], חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה[26], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[27].

23) משלם לניזק מה שהפסידו. 24) תם בקרן ובתולדותיה. 25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: 26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". 27) לעיל הלכה ב' וג'.

ח. זֶה הַכְּלָל[28]: כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק - הֲרֵי זֶה מָמוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פָּחוֹת, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[29] אוֹ חֲצִי נֶזֶק - הֲרֵי הַיָּתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, אֲבָל הַמּוֹדֶה בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת - פָּטוּר[30].

~ נקודות משיחות קודש ~

מודה בקנס פטור

תשלומי חצי נזק של שור תם הם קנס שחל עליהם הדין

"מודה בקנס פטור". וצריך להבין: בשלמא מצד המזיק, הודאתו היא עשיית תשובה וחרטה, וכיון שתשלום הקנס אינו חוב ממוני לניזק לכן פטור. אבל בנוגע לניזק קשה, מדוע צריך הוא להפסיד תשלום המגיע לו בגלל שהמזיק עשה תשובה. ובפרט לפי המבואר באגה"ק שגם כאשר אדם מזיק ממון חברו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים הרי שעל הניזק כבר נגזר שיאבד ממונו וא"כ ממה נפשך, אם נגזר עליו שיקבל חצי נזק איך יתכן שתשלום זה יתבטל על ידי הודאת המזיק, ואם נגזר עליו שיפסיד לגמרי הרי לא יתכן שיזכה בתשלום חצי הנזק שלא על פי רצון ה'.

ואינו דומה לחיוב בקשת מחילה שצריך "לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו כו'" הגם שכבר נגזר עליו משמים בושת זו, כי שם מקטין את הבושה שגרם לו כשהלה רואה שמוותר על כבודו וטורח לפייסו. וממילא, אם אינו מפייסו גורם לו נזק נוסף. אלא שבנוגע למזיק אין שייך כל זה מכיון שבהודאתו הוא מזיק את חבירו עוד יותר, ובגללה מפסיד גם את חצי הנזק.

והביאור הוא שהודאתו של המזיק היא בירור והוכחה על מה שנגזר על הניזק מן השמים, להפסיד הכל או מחצה בלבד. על־דרך ביאור הרמב"ן בדין עדים זוממין ש"הרגו אין נהרגין" שביאר שעצם מעשה בי"ד הוא בירור והוכחה שכך נגזר עליו משמים.

ויש לבאר בפנימיות העניינים: תם ומועד בעבודת האדם מדבר על נפש הבהמית של יהודי שאינה בגדר מועד, כי נפש יהודי והנהגתה היא באופן של "יעקב איש תם" ומה שאירע הוא מפני שתקפו יצרו.

ובהמה שהועדה וחזרה בה אפילו מפרט קטן (כגון שהפסיקה לנגוח בשבת) מדבר שהועדה בו חזרה לתמותה לאותו עניין, ובעבודת התשובה פירושו שגם לאחר שנעשה מועד לעניין בלתי רצוי יכול בקלות לחזור לתמותו על ידי הרהור תשובה אחד ולהעשות צדיק גמור, ולא עוד אלא שהוא למעלה מצדיק גמור שהרי נעשה בעל תשובה שההנהגה עמו היא באופן ש"והיה טרם יקראו ואני אענה" שהקב"ה נענה לתפילתם עוד לפני שמתפלל וקורא!

(על פי יין מלכות' ספר נזיקין סימן א)

28) שם טו: 29) של גנב. 30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

ט. תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ[31]: אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבָלִין וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[32], שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן - עַל הַתְּבָלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[33], וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כַּחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת[34], שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ[35]; וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן - הֲרֵי זֶה מְשַׁנֶּה[36], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת[37].

31) שנבקע הכלי מחמת הקול. 32) ממאכלי תרנגול. 33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. 34) כי הנזק בא לא על־ידי התרנגול גופו, אלא מכוחו. 35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה, שם יח: ויט. 36) שהכניס ראשו לתוך כלי ריק. 37) כדין קרן ולא כדין צרורות, וכן פסק הרי"ף בהלכותיו. ואף־על־פי שאם בעטה והתיזה צרורות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צרורות נעשה על־ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צרורות על־ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד־משנה, וראה בראב"ד).

י. וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף[38] וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין[39] לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן, וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקְּשָׁרוֹ אָדָם[41]; אֲבָל אִם נִקְשַׁר עַל רַגְלֵיהֶם מֵאֵלָיו - בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין פָּטוּר[42]. וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים וְלֹא הָיָה הַחוּט הֶפְקֵר - בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֶזֶק, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל[43].

38) השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צרורות, שדרכו של סוס לצנוף ושל חמור לנעור. 39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגיד־משנה מצדיקן, והרמ"א ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו בדינים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם (שמות כא, לג־לד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:) איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:) אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צרורות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנח, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו.). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צרורות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש. 40) כדין צרורות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. 41) בעל

התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. 42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צרורות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתם ושלא מרצונם של הבעלים. 43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו ברשות הניזק, ומדין צרורות נגעו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצרורות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהוזק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הוזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף־על־פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק כשמת, אבל אם הוזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדינים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

1 **יא. הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט, וְהַתַּרְנְגוֹלִים דָּרְסוּ**
2 **עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ, וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן וְשִׁבְּרוּ בּוֹ אֶת**
3 **הַכֵּלִים - אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא[44].**

44) שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הוזק האדם או בעל־חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזיק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צרורות"].

4 **יב. תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין[45] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם**
5 **וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים: אִם בְּכַנְפֵיהֶם שִׁבְּרוּ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק**
6 **שָׁלֵם[46], וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[47].**

45) שם יז: 46) כדין רגל. 47) בדין צרורות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיבתו.

7 **יג. הָיוּ מְהַדְּסִין[48] עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת**
8 **וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְרוּ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[49]. הִזִּיקוּ בְּעָפָר**
9 **אוֹ צְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּכַנְפֵיהֶן אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן - מְשַׁלְּמִין**
10 **חֲצִי נֶזֶק[50].**

48) חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. 49) כי דרכם בכך. 50) כדין צרורות, שם יז:

11 **יד. הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל[51], וְנִפְסַק הַחֶבֶל[52] וְנִשְׁבַּר**
12 **הַדְּלִי - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[53]. וְהוּא, שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי**
13 **מֵחֲמָתָן[54] עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל**
14 **אֹכֶל[55] וּבְעֵת אֲכִילָתָן פְּסָקוּהוּ[56] - מְשַׁלֵּם גַּם עַל**
15 **הַחֶבֶל נֶזֶק שָׁלֵם[57].**

51) שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו). 52) נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. 53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי, שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. 54) שהם דחפוהו עד שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח. אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צרורות, וראה רי"ף שם. 55) גמרא שם. 56) קרעוהו. 57) כדין שן, כי דרכו בכך לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

16 **טו. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי[58] שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג מִלְּמַעְלָה**
17 **לְמַטָּה וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[59],**
18 **מִפְּנֵי שֶׁמּוּעָדִים הֵן לְדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ,**
19 **שֶׁעֲלֵיהֶן לְרֹאשׁ הַגָּג פְּשִׁיעָה[60]; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְּלוּ הֶן**
20 **אֹנֶס[61], כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב[62].**

58) בבא קמא כא: 59) כדין רגל. 60) כי הבעלים ידעו דרכם של הכלב והגדי לטפס לראש הגג. 61) והבעלים לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו. 62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

21 **טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. וְהוּא,**
22 **שֶׁנִּתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַךְ[63] וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל נִסְרַךְ הַכֶּלֶב**
23 **וְדִלֵּג הַגְּדִי, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה -**
24 **חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[64]. וְכֵן תַּרְנְגוֹל[65] שֶׁדִּלֵּג, בֵּין מִלְּמַעְלָה**
25 **לְמַטָּה בֵּין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.**

63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. 64) זוהי גירסת רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו, הגירסא: פטורין). 65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה, שם כא:

26 **יז. כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה[66] וְהָלַךְ לוֹ לְגָדִישׁ: אִם**
27 **הִנִּיחָהּ בַּגָּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ**
28 **- עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[67],**
29 **וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק[68]; וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת**
30 **הַחֲרָרָה עַל הַגָּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל**
31 **הַחֲרָרָה נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל מְקוֹם הַגֶּחָלִים חֲצִי נֶזֶק[69],**
32 **וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ פָּטוּר[70].**

66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבקת בה. 67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על־מנת לאכלה וגם עשה מעשה. 68) כדין צרורות, וראה פירוש המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. 69) מכיון שזה משונה. 70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא של רב אשי, אם כוח כוחו ככוחו דמי או לא, ולא נפשטה,

ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה 'בית יוסף' חושן־משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא היה נשרף].

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם הַדֶּלֶת, וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחַרָרָה מֵעַל הָאֵשׁ; אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ, בַּעַל הָאֵשׁ - חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגָּדִישׁ[71], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַחַרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ.

71) כך משמע מלשון הגמרא בבא קמא כג. "מאן חייב? בעל הכלב. וליחייב נמי גחלת?" ומפרש רבינו, שהוא שואל למה אין מחייבים את בעל הגחלת לשלם בעד הגדיש, ובעל הכלב ישלם בעד החררה ומקומה. ומתרץ כששימר בעל הגחלת על גחלתו. ומכאן למד רבינו שאם לא שימר גחלתו הוא חייב.

יט. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[72], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[73]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שִׁסָּה אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק נוֹשֵׁךְ, לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ בְּעַצְמוֹ[74] - בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה[75] וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ[76] - פָּטוּר.

72) פטור מדיני אדם, כי לא עשה מעשה. אבל מבחינה מוסרית מוטלת האחריות עליו וחייב לשלם, אלא שאין בית־דין יכול להכריח אותו לשלם, בבא קמא כד:
73) פסק כה"אם תמצי לומר" של רבא (שם), שבעל הכלב חייב, וכדעת הרי"ף שם. ומשלם רק חצי נזק, כי אין דרכו של כלב לנשוך. [וראה כסף־משנה פרק ב דנזירות הלכה ה, שכתב: "ופסק כ"אם תמצי לומר", וכבר נודע שזוהי שיטתו ושיטת הגאונים", וכן גם בראב"ש מסכת קידושין פרק א סימן ד]. 74) והכלב נשך את המשסה. 75) המשסה שינה, כי אינו רשאי לשסות. 76) הכלב שנשך.

כ. שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת, וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה - חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[77]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ, אֵין דַּרְכָּהּ לְבַעֵט בָּהּ[78].

77) כדין תולדה דקרן, בבא קמא כד: 78) נימוקו של רבא, שם. סיכום: בפרק זה דובר בעיקר על תשלומי חצי נזק: א. בתור שינוי, כתולדה דקרן. ב. בתור צרורות.

יום רביעי כ"ו ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה נהנית ממנה. וכן נתבארו בו משפטי המכניס בהמתו ברשות שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הוזקה, וחילוקיהם בין נכנסה ברשות לשלא ברשות.

א. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[2]. לְפִיכָךְ, אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְאָכְלָם - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְגוֹ'. וְאִם אֲכָלַתְּם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר[3]; וְאִם נֶהֱנִית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[4], לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

2) משנה, בבא קמא יט: 3) כי כתוב "בשדה אחר", ופירשו חכמים: ברשות הניזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול. 4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי האכילה.

ב. כֵּיצַד? נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ לֹט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר[5]. וְאִם אֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם שְׁעוֹרִים[6] אוֹ עָמִיר[7], וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל[8].

5) דינר של כסף = זוז. אף על פי שאין רגילים להאכיל שומשמין לבהמה משלם דינר, כי שן ברשות הניזק משלם נזק שלם והנזק הוא דינר. 6) ברשות הרבים פטורים מלשלם את דמי הנזק של האכילה. החיוב הוא רק משום שבעל הבהמה נהנה, כי לולא אכלה היה צריך לתת לה אוכל. משום כך ישלם לא דמי שומשמין, אלא דמי שעורים או עמיר, שרגילים להאכיל את הבהמה.
7) שעורים בשיבולים שרגילים להאכיל את הבהמה בזמן הקציר (ראה מגיד משנה וכסף משנה). 8) דהיינו שני שלישי המחיר. בבא בתרא קמו: גם במקרה שדרכו להאכילה שעורים הוא משלם בזול, מכיוון שזה היה בעל כורחו (דברי הרמ"ה המובאים בנימוקי יוסף שם, כ.).

ג. אָכְלָה אֲכָלִים הָרָעִים לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵית, פָּטוּר. אָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים, בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - מְשַׁלֵּם נֶזֶק חֲצִי נֶזֶק; שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא[9], וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כְּלֵיהֶם[10] וּכְסוּתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיָּנוּחוּ מְעַט.

9) ודינו כתולדה דקרן. 10) על כן אין לפטור מטעם "כל המשנה ובא אחר ושנה בו פטור", ראה למעלה פרק ב, הלכה יט.

ד. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וַאֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - חֲצִי הַדָּבָר סָפֵק[11], לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[12]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק כַּמָּה שֶׁהִזִּיקָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁחֲצִי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה.

11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. 12) כי אין מוציאים מספק. גירסת רבינו בגמרא שם כגירסת רבינו חננאל:

"דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.

ה. כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לְחָצֵר וְנָטַל פַּת אוֹ בָשָׂר וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְחָצֵר אַחֶרֶת[13] וַאֲכָלָם שָׁם - מַה שֶּׁנֶּהֱנָה מְשַׁלֵּם[14]; אֲכָלָם בְּשָׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָן בְּתוֹךְ הֶחָצֵר[15], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אָכַל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

13) של בעלים אחרים. 14) כי הולכים אחרי מקום האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד. 15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש - של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הניזק, אפילו לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

ו. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן אֲבָל אוֹכַלְתָּן עַל יְדֵי הַדְּחָק, כְּגוֹן פָּרָה שֶׁאָכְלָה שְׂעוֹרִים[16], וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִים[17] אוֹ דָגִים, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכַת בָּשָׂר, וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן, וְחָתוּל שֶׁאָכַל תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם אָכְלָה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית.

16) שהם מאכל חמור. 17) שהם מאכל פרה. שם יט: כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא, שם. 18) כדין שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

ז. חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה אוֹ בָשָׂר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּהוּ דַּרְכָּהּ[19]; אֲבָל כֶּלֶב שֶׁאָכַל כְּבָשִׂים קְטַנִּים[20], אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים - הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי[21], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22].

19) לשון הברייתא שם טז: 20) אפילו קטנים. 21) כי אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא. רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי נזק. 22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן, אלא תולדה דקרן, שם טו:

ח. סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם, וְנִכְנַס חֲמוֹר[23] וְשִׁבֵּר הַסַּל וְאָכַל הַלֶּחֶם - מְשַׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכּוֹ[24]. וְכֵן שְׂעִיר עִזִּים[25] שֶׁרָאָה לֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית, וְנִסְתַּבֵּךְ בֶּחָבִית וְאָכַל אֶת הַלֶּפֶת וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית - מְשַׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֶזֶק שָׁלֵם[26]; כְּשֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת בְּכֵלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִכְנַס הַחֲמוֹר וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם וְאַחַר כָּךְ שִׁבֵּר אֶת הַסַּל - עַל הַלֶּחֶם מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַסַּל חֲצִי נֶזֶק[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) לרשות הניזק. 24) לשבר את הסל בשעת אכילת הלחם. 25) עד בן שנה, שם כ. 26) על הלפת מדין שן, ועל החבית מדין רגל. 27) כי זה משונה.

ט. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה[28], בֵּין דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ בֵּין שֶׁעָמְדָה[29] וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וַאֲפִלּוּ חָזְרָה עַל צִדֵּי הָרְחָבָה[30] וְאָכְלָה מֵהֶן. אֲבָל אִם הִנִּיחָה אֶת הָרְחָבָה וְהָלְכָה וְעָמְדָה בְּצִדֵּי הָרְחָבָה[31] וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[32]. אָכְלָה מִפֶּתַח הַחֲנוּת[33] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[34]; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

28) שוק, משנה שם יט: 29) דרכה של בהמה לאכול, ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד, שם כ. 30) קרן זוית. 31) שדינם כדין רשות היחיד של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה, כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצידי הרחבה, דעת שמואל שם כא. 32) כדין בהמה שאכלה ברשות הניזק, שם. 33) הפתוחה לרשות הרבים. 34) כדין שן ברשות הרבים, שם יט:

י. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָמְדָה[35] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת[36] לֶאֱכֹל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי זוֹ. וְאִם קָפְצָה וְאָכְלָה[37] עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; שֶׁגַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּזָּק הוּא חָשׁוּב[38].

35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא. וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט, ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש (ראה בכסף משנה). 36) ודינה כדין שן ברשות הרבים. 37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם). 38) ומשלם מה שהזיקה.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהֶחְלִקָה בְּאֶבֶן אוֹ בִּמֵּימֵי רַגְלֶיהָ וְנָפְלָה לְגִנָּה[39] וְנֶחְבְּטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת אוֹ שֶׁאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֲפִלּוּ הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה, וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[40] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[41]. וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָה? שֶׁהֲרֵי מָצְאָה מָקוֹם רַךְ וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ. אֲבָל אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. וַאֲפִלּוּ טִנְּפָה פֵּרוֹת בְּמֵי לֵדָה[42] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה. וְכֵן אִם דְּחָפַתָּה חֲבֵרְתָּהּ וְנָפְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ.

39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם נח. 40) ואפשר היה להוציאה. 41) ואינו משלם נזק

שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן שם. 42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה אונס, שלא ידע שתלד, משלם נזק שלם, כי תחילתו בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

יב. הֵחִלְקָה וְנָפְלָה, וְיָצָאת[43] וְחָזְרָה לַגִּנָּה, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים[44] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ[45] שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה דֶּרֶךְ הַגִּנָּה, הֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ.

43) מן הגינה. 44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי. 45) שמירה מעולה.

יג. הַקַּדָּר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר. וְאִם הֵזִּקָה בָּהֶן - בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר[46]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַקְּדֵרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב.

46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הוזקה, בעל הבית חייב לשמור על בהמתו שלא תינזק, ואם הבהמה שברה את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי, שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

יד. וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלַתְּם בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר[47]. וְאִם הֵחִלְקָה בָּהֶן וְהֵזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב[48]. הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלַתְּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֵזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל. וְאִם הִכְנִיסָן בִּרְשׁוּת, וְהִנִּיחוּ בַּעֲלֵי הֶחָצֵר אֶת זֶה שֶׁהִרְשָׁהוּ בֶּחָצֵר לְשָׁמְרוֹ, וַאֲכָלַתְּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֵזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב[49]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ וְהִנִּיחָהּ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לֶאֱפוֹת בְּתַנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ, וְהִנִּיחוּהָ וְנִתְעַלְּמוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָּהּ[50] בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ, וּבָא עֵז שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאָכַל הַבָּצֵק וָמֵת, וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים לְשַׁלֵּם דָּמָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. 48) על הפירות שאכלה בהמתו. 49) כי השמירה מוטלת עליו. 50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

טו. הַמַּגְדִּישׁ[51] בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלַתְּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה - פָּטוּר[52]. וְאִם הֵחִלְקָה וְהֵזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלַתְּן וְהֵזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - פָּטוּר[53]. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּב[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר; שֶׁהַשּׁוֹמֵר בַּגְּרָנוֹת, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ בְּכָאן' - כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ וַאֲנִי אֶשְׁמֹר לָךְ' הוּא חָשׁוּב.

51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט: 52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. 53) כי היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. 54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן ורגל אם עשאוה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתיים הפרק בביאור כיצד שמין הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

א. הַכּוֹנֵס צֹאן לְדִיר[2] וְנָעַל בִּפְנֵיהֶן בְּדֶלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה[3], וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר[4]. וְאִם[5] אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה, אוֹ שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי הַדִּיר רְעוּעִין[6] - הֲרֵי לֹא נָעַל בִּפְנֵיהֶם כָּרָאוּי, וְאִם יָצְאת וְהִזִּיקָה - חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָתְרָה[7] וְיָצְאת. וַאֲפִלּוּ נִפְרְצָה מְחִיצָה בַּלַּיְלָה[8] אוֹ פְּרָצוּהָ לִסְטִים[9] - בַּעַל הַצֹּאן חַיָּב[10]. הָיְתָה מְחִיצָה בְּרִיאָה, וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים, וְיָצְאת וְהִזִּיקָה - פָּטוּר. הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים וְהִזִּיקָה - לִסְטִים חַיָּבִים[11].

2) מקום מוקף גדר. 3) כך מפרשת הברייתא את דברי המשנה "ונעל בפניה כראוי", בבא קמא נה: 4) מכיון ששמר כראוי. 5) שם. 6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. 7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. 8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. 9) ג"כ אונס. 10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. 11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאוה מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישוה במקל ויצאה, שם נו:

ב. הַפּוֹרֵץ גָּדֵר לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ[12] וְיָצְאת וְהִזִּיקָה: אִם הָיָה גָּדֵר חָזָק וּבָרִיא - חַיָּב[13], וְאִם הָיָה כֹּתֶל רָעוּעַ[14] - פָּטוּר בִּדִינֵי אָדָם[15] וְחַיָּב בִּדִינֵי שָׁמַיִם[16]. וְכֵן הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת[17] לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[18] וְחַיָּב בִּדִינֵי שָׁמַיִם[19].

12) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. 13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה־שאין־כן בפרצוה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאוה בידים או הכישוה. 14) והבהמה אינה משתמרת. 15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. 16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל

בין פרצוה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חבירו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). 17) שם מז: 18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. 19) שגרם נזק מתוך כוונה.

1 **ג. הַמַּעֲמִיד בְּהֶמַת חֲבֵרוֹ[20] עַל גַּבֵּי קָמַת חֲבֵרוֹ[21] -**
2 **הַמַּעֲמִיד חַיָּב[22] לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[23]. וְכֵן אִם**
3 **הִכִּישָׁהּ[24] עַד שֶׁהָלְכָה לְקָמַת חֲבֵרוֹ וְהִזִּיקָה - זֶה**
4 **שֶׁהִכִּישָׁהּ חַיָּב.**

20) וכל־שכן בהמתו. 21) תבואת חבירו שטרם נקצרה. 22) על־ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזקיה, והרי ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: 23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. 24) אף־על־פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

5 **ד. הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ לְנוֹשֵׂא שָׂכָר[25] אוֹ**
6 **לְשׁוֹכֵר[26] אוֹ לְשׁוֹאֵל[27] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים[28], וְאִם**
7 **הִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[29] בִּזְמַן**
8 **שֶׁלֹּא שְׁמָרוּהָ כְּלָל; אֲבָל אִם שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה[30]**
9 **כָּרָאוּי, וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - הַשּׁוֹמְרִים פְּטוּרִין[31]**
10 **וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. אֲפִלּוּ הֵמִיתָה אֶת הָאָדָם[32]. שְׁמָרוּהָ**
11 **שְׁמִירָה פְּחוּתָה[33]: אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - פָּטוּר[34],**
12 **וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ שׁוֹאֵל הוּא - חַיָּבִין[35].**

25) מקבל שכר שמירה. 26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. 27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. 28) וכשם שהבעלים חייבים בנזקי בהמתם, כך חייב השומר בתקופת שמירתו, שם מה. 29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. 30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. 31) שם מה. 32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. 33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו, והבעלים חייבים בכופר. 35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

13 **ה. הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה, אֲפִלּוּ חָתְרָה[36] וְיָצָאת וְהִזִּיקָה -**
14 **חַיָּב[37] זֶה שֶׁהִנִּיחָהּ שָׁם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה הֲרֵי**
15 **הִיא מִצְטַעֶרֶת, וּבוֹרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ**
16 **לַעֲשׂוֹת[38].**

36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. 37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. 38) שם נו.

17 **ו. מָסַר בְּהֶמְתּוֹ[39] לְחֵרֵשׁ[40] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר קָשׁוּר[41] - הַבְּעָלִים חַיָּבִין; שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׁוֹר**
19 **וְכֵיוָצֵא בּוֹ לְהַתִּיר הַקֶּשֶׁר[42] וְלָצֵאת וּלְהַזִּיק. אֲפִלּוּ**
20 **שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְחָתְרָה[43] וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה -**
21 **הַבְּעָלִים חַיָּבִים[44].**

39) משנה שם נה: 40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר, ודינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. 41) שם ט: 42) נימוק הגמרא שם. 43) שזה אונס. 44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרוה לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

22 **ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה[45], וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְיָצָא**
23 **וְהִזִּיק: אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֶלָּא בַּחֲמִשְׁתָּן - זֶה שֶׁפָּשַׁע**
24 **בִּשְׁמִירָתוֹ חַיָּב[46], וְאִם מִשְׁתַּמֵּר בִּשְׁאָרָן - אַף אֵלּוּ**
25 **הַנִּשְׁאָרִין חַיָּבִין[47].**

45) שם י. 46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. 47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

26 **ח. שְׁאָלוֹ בְּחֶזְקַת תָּם[48] וְנִמְצָא מוּעָד: אִם יָדַע**
27 **הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נַגְּחָן[49] - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים חֲצִי**
28 **נֶזֶק, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ הֲרֵי שֵׁם בְּעָלָיו**
29 **עָלָיו[50], וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם[51] חֲצִי נֶזֶק, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה**
30 **תָּם (כְּשֶׁעָלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הָיָה מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי**
31 **יָדַע שֶׁהוּא נַגְּחָן; וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נַגְּחָן - אֵין**
32 **הַשּׁוֹאֵל חַיָּב כְּלוּם[52], וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.**

48) שם מ. 49) אולם לא ידע שהוא מועד. 50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאיל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: 51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. 52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

33 **ט. שְׁאָלוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם, וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל[53],**
34 **וְהֶחֱזִירוֹ לִבְעָלָיו[54] - חוֹזֵר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנִּית**
35 **רְשׁוּתוֹ[55] - בָּטְלָה הַהַעָדָה[56]. וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי**
36 **נֶזֶק, וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִירוֹ[57].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"והועד בבית השואל"

שור שאול שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו חוזר לתמותו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה כתב (פ"ו ה"ו) "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השאול לשור הנמכר. שבשאול כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השאול "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמותו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדיוק בלשונותיהם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור, וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית־דין, לכן בטלה ההעדה של השואל.

ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה שבזה כתב "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאין שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת, בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שההתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאיל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל העדה שהיתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"ז ידוייק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנית הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי לקו"ש חל"ז עמוד 102)

53) שהזיק בתוך ימי שאילתו שלוש פעמים. שם מ.
54) ואחר־כך הזיק. 55) מרשות השואל לרשות המשאיל.
56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. 57) ופסקה אחריותו.

1 **י. שׁוֹמֵר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּף הַבְּהֵמָה[58] בִּלְבַד**
2 **אֲבָל לֹא שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ[59], וְהִזִּיקָה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם,**
3 **וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. קִבֵּל שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ[60], וְהִזִּיקָה -**
4 **חַיָּב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הֵזִּקָה - פָּטוּר[61], וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂים**
5 **דִּין עִם הַמַּזִּיק.**

58) שלא תוזק. 59) שלא תזיק. 60) אבל לא שמירת גופה. 61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

6 **יא. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר[62] - הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן**
7 **חַיָּב לְשַׁלֵּם לַנִּזָּק. שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר[63] - חַיָּב[64].**
8 **וַהֲרֵי הַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ**
9 **וּמָסַרְתָּ לְאַחֵר? שַׁלֵּם לִי אַתָּה, וְלֵךְ וַעֲשֵׂה דִּין עִם**
10 **הַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַרְתָּ לוֹ אַתָּה. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לִבְנוֹ אוֹ לְבֶן**
11 **בֵּיתוֹ אוֹ לִמְסַעֲדוֹ[65] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחַיָּבִים[66].**

62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני.
63) בלי דעת בעלים. 64) בכל, אפילו באונסין. שם נו:
65) לעוזרו. 66) והשומר פטור, אפילו אי־אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו', ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

12 **יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְאֵין לוֹ, וְהָיָה הַמַּזִּיק**
13 **תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[67] - הֲרֵי הַנִּזָּק**
14 **מִשְׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, וְיִשָּׁאֵר דְּמֵי מַה שֶּׁגָּבָה**
15 **הַנִּזָּק[68] חוֹב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה[69].**

67) למעלה פרק א הלכה ז. 68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק.
69) בבא־קמא סוף דף מ.

16 **יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין[70] - מְשַׁעֲרִין**
17 **מַה שֶּׁהִזִּיקָה בְּשִׁשִּׁים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם,**
18 **בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. כֵּיצַד?[71] הֲרֵי שֶׁאָכְלָה**
19 **בֵּית סְאָה[72] - שָׁמִין שִׁשִּׁים בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ**
20 **הַשָּׂדֶה[73], כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה אַחַר**
21 **שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סְאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם**
22 **אָכְלָה קַב אוֹ רֹבַע, אֲפִלּוּ קֶלַח[74] אֶחָד - שָׁמִין אוֹתוֹ**
23 **בְּשִׁשִּׁים.**

70) לקרקע. 71) שם משנה נה: 72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר).
73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הניזק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הניזק. כדרך ביניים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. 74) גבעול עבה של צמח.

יד. אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין[75] שֶׁאֵין צְרִיכִים לַקַּרְקַע[76] - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פֵּרוֹת גְּמוּרִין בִּשְׁוֵיהֶן[77]: אִם סְאָה[78] - דְּמֵי סְאָה, וְאִם סָאתַיִם - דְּמֵי סָאתַיִם. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל אֶחָד, וְכֵן הַלּוֹקֵט[79] פֵּרוֹת דֶּקֶל חֲבֵרוֹ וְאָכַל: אִם הָיָה דֶּקֶל רוֹמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין הַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גַּב הַקַּרְקַע[80]; וְאִם דֶּקֶל פַּרְסִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא, שֶׁהַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מְשַׁעֲרִין הַדֶּקֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה[81] וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה[82].

75) שכבר בישלו כל צרכם. 76) אבל עדיין לא נתלשו. 77) ולא חישוב אגב השדה. 78) משנה שם נה: 79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. 80) שבה צומח הדקל. 81) לפני הנזק. 82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק. ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל. ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות, ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינם הכניסה ברשות חבירו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

א. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה רוֹעָה, וּפָרְשָׁה[2] וְנִכְנְסָה בְּשָׂדוֹת וּבְכְרָמִים[3], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה - מַתְרִין בִּבְעָלֶיהָ[4] שָׁלֹשׁ פְּעָמִים; אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא מְנָעָהּ מִלִּרְעוֹת - יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְשַׁחֲטָהּ[5] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה[6], וְאוֹמֵר לִבְעָלֶיהָ: בּוֹאוּ וּמִכְרוּ בָּשָׂר שֶׁלָּכֶם. מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְאָדָם לְהַזִּיק וּלְשַׁלֵּם מַה שֶׁהִזִּיק. אֲפִלּוּ לִגְרֹם הַנֶּזֶק[7] אָסוּר.

2) מקום המרעה. 3) ועלולה להזיק בשדותיהם של אחרים. 4) ולא כמו בשור הנגח שהתראה באה אחרי שהזיק. 5) כדי למנוע היזק משדהו. 6) כדי לא לגרום הפסד רב לבעל הבהמה. 7) על־ידי חוסר שמירה על בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא־קמא כג: "הני עזי דשוקא מתרינן במרייהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי", כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב־יד ה, בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים בבעליה "אף־על־פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה לתמיהת הכסף־משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה, איני יודע מנין לו". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד מפרשים "עיזי דשוקא" - העומדות לשחיטה. רק אלה מותר לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים שרועות בשוק (ראה מגיד־משנה), ולאו דוקא בעומדות לשחיטה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ז'.

ב. לְפִיכָךְ אָסְרוּ חֲכָמִים[8] לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה[9] וְחַיָּה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[10] בִּמְקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים, אֶלָּא בַּיְּעָרִים וּבַמִּדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[11]. וּמְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא[12] בְּכָל מָקוֹם.

8) בבא־קמא עט: במשנה. 9) כגון עזים, מפני שבהמה דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. 10) משום ישוב ארץ ישראל. 11) כי כאן אין נזק. 12) שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדין חוצה לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עֲשָׂרָה תְּנָאִים[13] הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ[14] וּבֵית דִּינוֹ בְּשָׁעָה שֶׁחִלֵּק אֶת הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵן:

א) הִתְנָה, שֶׁמַּרְעִין בְּהֵמָה דַּקָּה בַּיְּעָרִים[15] שֶׁאִילָנֵיהֶן גַּסִּין[16], אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֵמָה גַּסָּה. וּבְיַעַר שֶׁאִילָנָיו דַּקִּים[17] - אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גַּסָּה וְלֹא דַּקָּה אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלָיו.

ב) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֵצִים מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ עֵצִים פְּחוּתִים[18] וּקְרוֹבִים לִהְיוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הִזְמֵי וְהִיגֵי[19]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ לַחִים[20] וּמְחֻבָּרִין[21]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ[22]. אֲבָל שְׁאָר עֵצִים - אָסוּר.

ג) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט[23] עֲשָׂבִים הָעוֹלִין מֵאֵלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם[24], חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן[25] שֶׁזְּרָעָהּ לִבְהֵמָה[26].

ד) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה[27] בְּכָל מָקוֹם[28], חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת[29]. וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאִילָנוֹת אֶלָּא בְּזַיִת - כְּבֵיצָה[30], וּבְקָנִים וּבְגֶפָנִים - מִן הַפִּקָּק וּלְמַעְלָה[31], וּבִשְׁאָר הָאִילָן - מִתּוֹכוֹ שֶׁל אִילָן[32], לֹא מֵחֲדוֹ[33]. וּכְשֶׁהִתִּיר לִקְטֹם, לֹא הִתִּיר אֶלָּא מֵחָדָשׁ[34] שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אֲבָל לֹא מִיָּשָׁן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה[35].

ה) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁהַמַּעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה[36] - בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁיָּצָא בִּגְבוּלָם מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ[37], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִקָּרוֹ בְּחֶלְקָם[38], וְאֵין לַאֲחֵרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ.

ו) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לָצוּד דָּגִים מִיָּם טְבֶרְיָה[39]. וְהוּא, שֶׁיָּצוּד בְּחַכָּה בִּלְבַד[40]. אֲבָל לֹא יִפְרֹשׂ קֶלַע[41] וְיַעֲמִיד סְפִינָה[42] שָׁם אֶלָּא בְּנֵי הַשֵּׁבֶט[43] שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֶלְקָם.

ז) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לִנְקָבָיו - מִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אַחֲרֵי הַגָּדֵר שֶׁפָּגַע בּוֹ[44] וְנִפְנֶה שָׁם.

וַאֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כַּרְכֹּם[45]. וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוֹר[46] וּמְקַנֵּחַ.

ח) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים וְכִיוֹצֵא בָּהֶן - מְפַסֵּג[47] וְעוֹלֶה מְפַסֵּג וְיוֹרֵד, עַד שֶׁיֵּצֵא לְדַרְכּוֹ.

ט) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּרְבֶּה הַטִּיט בְּדַרְכֵי הָרַבִּים אוֹ נְקִיעֵי מַיִם - יֵשׁ[48] לְעוֹבְרֵי דְרָכִים לְהִסְתַּלֵּק לְצִדְדֵי הַדְּרָכִים וּמְהַלְּכִין שָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּעָלִים[49].

י) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁמֵּת מִצְוָה[50] קוֹנֶה מְקוֹמוֹ[51] וְנִקְבָּר בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בוֹ[52]. שֶׁלֹּא יְהֵא מֻטָּל עַל הַמֵּצֶר[53] וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְּדִינָה[54]; אֲבָל אִם נִמְצָא עַל הַמֵּצֶר[55] אוֹ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

13) שם פ. פא: 14) עם נוחלי הארץ. 15) ואין לבעל היער זכות לעכב. 16) ואין נזק ניכר. אין מרעין שם בהמה גסה מפני שמפסידים את האילנות. 17) ויש חשש לכליון האילנות. 18) בלתי חשובים. 19) קוצים וברקנים. 20) אבל יבשים אסור, מפני שראויים להסקה לבעל השדה, ואינו מפקירם. 21) אבל תלושים אסור, כי בעל השדה תלשם לעצמו. 22) שלא יעקור השרשים. 23) מכיון שהעשבים מזיקים לזרעים. 24) אפילו בשדות, כדי להאכיל לבהמתו. 25) מין קטנית, שנותנים לקדירה כעין תבלין. העשבים הגדלים עמו מועילים לו, ומשום כך אסור. 26) כי העשבים המעורבים בתלתן הם מספוא טוב. אבל אם זרעה לאדם מותר אף בשדה תלתן, כי האדם מעוניין בתלתן שיניקתו מן הקרקע מרובה ביותר, והעשבים מזיקים לו. סימן היכר שהתלתן זרוע לאדם הוא, שמסודר ערוגות ערוגות. 27) קוצץ ענף מן האילן לשם נטיעה או הרכבה. 28) אף מאילן חברו, ואין בעל האילן רשאי לעכב על ידו. הטעם, משום ישובה של ארץ ישראל. 29) כשהזית מזקין ופירותיו מועטים, קוצצים אותו ומשאירים שתי גרופיות (ענפים), והן מחליפות ומוציאות בדים. משום כך אסור לקטום מהם נטיעה, כי הוא מקלקל אותן, אבל בעץ זית גדול ובעל ענפים, מותר. 30) יניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע, היינו מן המקום שהשרשים מתחילים להתפצל כגובה ביצה. 31) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום. 32) הגירסא הנכונה היא: "מאיבו". פירוש: ענפים רבים ודקים. ויש גורסים: "מחיבו" - פירוש ממחבואו, מאמצע האילן שיש שם הרבה ענפים. ראה רש"י שם. 33) מן הענף שלמעלה. 34) בד שגדל וניתוסף בשנה זו, שעדיין אינו עושה פרי. 35) מענפים הנסתרים בתוכו של אילן, אבל לא מן הענפים המגולים לצד השמש, מפני שהם עיקר האילן ומקור הפירות שבו. 36) מחדש. 37) ללא תשלום. 38) אלא בשדהו של אחד. 39) אף־על־פי שהוא כולו בחלקו של שבט נפתלי רשאים בני כל שבטי ישראל לצוד ממנו. 40) שאינה מפריעה לתנועת האניות. 41) לתקוע יתדות ולעשות גדרי קנים במים שיילכדו שם דגים. 42) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה. 43) להם גם זה מותר. 44) שנזדמן לו. 45) זעפרן, צמח שלפרחיו ריח חריף וטוב. 46) מן הגדר, ואינו חושש לפריצת הגדר.

47) מנתק וכורת את הזמורות, המעכבות בדרך, ואינו חייב ללכת סחור סחור לכרם. 48) רשות. 49) כגון בקצה השדות. 50) מת שנמצא, ואין כאן קרובים שיטפלו בו. 51) שעליו נמצא. 52) ואין בעל המקום רשאי לעכב. 53) על הדרך, שמת מצוה קונה מקומו שעליו נמצא. 54) עיר. 55) והעוברים מאהילים עליו ונטמאים, דעת רב ביבי (בבא קמא פא:) "מפנהו לכל מקום שירצה".

ד. שְׁלֹמֹה תִּקֵּן[56], שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים מֵתָּרִין בִּימוֹת הַחַמָּה[57] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁבִּשָּׂדוֹת[58] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה[59].

56) שם פא: 57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה. 58) כדי לקצר את הדרך. 59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים ושלושה במרחשון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים כשדורסים עליהם.

ה. וְתַקָּנוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן[60] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[61].

60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. 61) כדעת שמואל (שם).

ו. וּמְשֶׁיֵּרֵד הַטַּל בְּבָבֶל[62] אָסוּר[63] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים.

62) דברי רב פפא, שם. 63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע שבבבל אחרי ירידת הטל.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָהּ קֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם[64] וְקֹדֶם לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהַטַּבָּח[65] לוֹקֵחַ[66] וְשׁוֹחֵט, לוֹקֵחַ וּמַשְׁהֶה עַד שֶׁיִּשְׁחַט מְעַט מְעַט. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר[67]; אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁהֶה - מַשְׁהֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּזִּיק.

64) לצרכי סעודת החג, שם עט: 65) הקונה ומוכר לאחרים. 66) קונה. 67) כרבן גמליאל שם פ.

ח. וּכְבָר עָשׂוּ בָּבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[68] לֶאֱסֹר בָּהּ גִּדּוּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רֹב הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים שָׁם בְּאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

68) שם.

ט. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם[69]. וְלֹא אֶת הַכֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֲבָל מְגַדֵּל הוּא כְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לִסְפָר[70], בַּיּוֹם קוֹשְׁרוֹ וּבַלַּיְלָה מַתִּירוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אָרוּר מְגַדֵּל כְּלָבִים וַחֲזִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהֲזִקָּן מְרֻבֶּה וּמָצוּי.

69) שם פב. 70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

י. רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה[71] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד[72], אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד[73]. וְכֵן מִי שֶׁנָּפְלוּ לוֹ

כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירֻשָּׁה[74] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט מְעַט.

71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. 72) מכיון שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. 73) קמעא, קמעא. 74) כגון גר שירש את אביו גוי.

יום חמישי כ"ז ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

א. אֵי זֶהוּ מוּעָד[2]? כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים[3]. אֲבָל אִם נָגַח בְּיוֹם אֶחָד אוֹ נָשַׁךְ אוֹ רָבַץ אוֹ בָּעַט אוֹ נָגַף אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - אֵין זֶה מוּעָד. הֵעִידוּ בּוֹ שָׁלֹשׁ כִּתֵּי עֵדִים בְּיוֹם אֶחָד[4] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[5] אִם הוּעַד אוֹ לֹא הוּעַד.

2) בבא קמא כג: 3) התרו בבעל השור שלושה ימים על שלוש נגיחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו שישמרהו, וחזר ונגח ביום שני והתרו בו, וחזר ונגח בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעוהו על כל אחת בשעתה והתרוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. 4) על שלוש נגיחות של שלושה ימים. 5) בעייא שלא נפתרה, שם כד. אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד, או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

ב. אֵין הֶעָדָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים וּבִפְנֵי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְאֵין הֶעָדָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין[6].

6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית־דין.

ג. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[7] וּמִי שֶׁהוּא בִּמְדִינַת הַיָּם שֶׁנָּגְחוּ - פְּטוּרִין; אֲבָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[8] וּמְעִידִין בָּהֶן בִּפְנֵי הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[9].

7) שאינם בני־דעת, שם לט. 8) במקום הבעלים. 9) ומתרים בו שישמור על השור.

ד. הִזִּיקוּ אַחַר שֶׁהוּעֲדוּ בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין: אִם עֲדַיִן הוּא תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[10] מִגּוּפוֹ; וְאִם הוּעַד בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה[11] שֶׁבְּנִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[12], וְלִכְשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים[13] יַעֲשׂוּ דִּין עִם הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין וִישַׁלְּמוּ לָהֶן[14].

10) כדעת החכמים "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו", שם. 11) מן המעולה. 12) מפני שלא שמרו אותו כראוי; זוהי דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. 13) כוונתו לשור של קטן. 14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות אפוטרופוס.

ה. שְׁוָרִים שֶׁמִּשַּׁחֲקִין בָּהֶן[15] וּמְלַמְּדִין אוֹתָן לִגַּח[16] זֶה אֶת זֶה - אֵינָם מוּעָדִים זֶה לָזֶה. וַאֲפִלּוּ הֵמִיתוּ אֶת הָאָדָם - אֵינָן חַיָּבִין מִיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגַּח[17] - לֹא שֶׁיְּגַיְּחוּהוּ[18].

15) לפני קהל. 16) "וזה אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים ומשלמים חצי נזק כתם. 17) מעצמו. 18) נגד טבעו העצמי, שם לט, מא.

ו. שׁוֹר שֶׁהוּעַד[19] וְנִמְכַּר אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה - חָזַר לְתַמּוּתוֹ[20]; שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנֵּית[21] מְשַׁנָּה דִּינוֹ[22]. אֲבָל אִם הִשְׁאִילוֹ אוֹ מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ[23]. וְכֵן שׁוֹר שֶׁהוּעַד בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין, וְנִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה[24] הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין[25] - הֲרֵי הֵן מוּעָדִין בְּחֶזְקָתָן[26], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת בְּעָלִים הֵן[27].

19) שנעשה מועד. 20) דינו כתם, ואם יגח ברשות הקונה או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. 21) שיצא מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. 22) והכל מתחיל מחדש. דעת רב פפא שם מ: 23) אין כאן שינוי רשות "משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם. 24) נעשה שפוי בדעתו. 25) וחובת השמירה עברה לבעלים. 26) אם נעשו מועדים אצל האפוטרופוס, נשאר להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפוטרופסות. 27) גם בהיותם אצל האפוטרופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי יוסי במשנה שם לט.

ז. בְּהֵמָה שֶׁהוּעֲדָה וְחָזְרָה בָּהּ מִדָּבָר שֶׁהוּעֲדָה לוֹ - חָזְרָה לְתַמּוּתָהּ. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁהוּעַד לִגַּח, וְחָזַר שֶׁלֹּא יִגַּח, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹגֵחַ[28] - הֲרֵי זֶה תָּם לִנְגִיחָה. וּמֵאֵימָתַי הוּא חֲזָרָתוֹ? עַד שֶׁיִּהְיוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ[29] וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים[30] שֶׁהוּעַד לָהֶן - עַד שֶׁיִּמַּשְׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה אוֹתָן.

28) בגופו (לא בקרניו). 29) "שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר במשנה שם כג: כד. 30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה, השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

ח. שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ[31] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[32]. הוּעַד לְאָדָם - אֵינוֹ מוּעָד לְבְהֵמָה[33]. הוּעַד לְקְטַנִּים[34] - אֵינוֹ מוּעָד לְגְדוֹלִים[35]. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאִם הִזִּיק לִשְׁאָר הַמִּינִין - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הָיָה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת - אֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת הַחֹל[36]; וְאִם הִזִּיק

בְּשַׁבָּתוֹת - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וּבִימוֹת הַחֹל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. וּמֵאֵימָתַי הִיא חֲזָרָתוֹ? מִשֶּׁיִּמַּשְׁמְשׁוּ הַתִּינוֹקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם[37] שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ וְלֹא יִהְיֶה מַזִּיק נֶזֶק שֶׁהוּעַד לוֹ.

31) לשוורים. 32) כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם, כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לז. שסתמו אינו מועד. 33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד לאדם. 34) כגון עגלים. 35) אפילו באותו מין. 36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו ונוגח (רש"י). 37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

ט. נָגַח שׁוֹר הַיּוֹם, וְחַמּוֹר לְמָחָר, וְגָמָל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי - נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל[38]. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ, וּבָרְבִיעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסִרוּגִין[39] לִשְׁוָרִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[40].

38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה). מכיוון שנתקיימה העדתו על ידי שלושת המינים, ואין צורך בשלוש נגיחות לכל מין ומין. שם לז. "ואם תמצא לומר ..." ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק שני הלכה יט הערה סט. 39) אם יגח ביום השביעי ישלם נזק שלם ועל נגיחה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק. 40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

י. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה חֲמוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה סוּס וּנְגָחוֹ, וּבָרְבִיעִי רָאָה גָּמָל וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה פֶּרֶד וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה עָרוֹד[41] וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסִרוּגִין לַכֹּל[42]; וְאִם נָגַח בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ[43] אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנָּגַח בְּסִרוּגִין - הֲרֵי זֶה מוּעָד.

41) חמור הבר. 42) זה צירוף של שתי הדוגמאות שבהלכה הקודמת. "לכל" לאו דוקא, כי אינו מועד אלא למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. 43) שביעי, תשיעי וכו'.

יא. נָגַח בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה, וּבְשִׁשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שֵׁנִי, וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מוּעָד, עַד שֶׁיִּשַּׁלֵּשׁ בְּדִלּוּג[44]. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח - נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת[45]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) שיהיו שלושה דילוגים, כי הנגיחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בנגיחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. 45) ואין אומרים שהנגיחה הראשונה באה רק מרוב בהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

יב. נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וּבָרְבִיעִי נָגַח חֲמוֹר, וּבַחֲמִישִׁי נָגַח גָּמָל; אוֹ שֶׁנָּגַח חֲמוֹר וְגָמָל בַּתְּחִלָּה בִּשְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאַחַר כָּךְ נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[46] אִם הוּא מוּעָד לִשְׁוָרִים בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין הוּא מוּעָד. וְכֵן אִם נָגַח בְּשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת וּבְשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת; אוֹ שֶׁנָּגַח בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבִשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים שֶׁשְּׁנַיִם מֵהֶן חוֹל.

46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעייא שלא נפתרה, שם. וכן אם נגח בשלושה שבתות, אם שבת שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות, ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה - ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים מהם חול.

יג. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵין מְחַיְּבִין בָּהֶן אֶת הַמַּזִּיק אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[47]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֶזֶק שָׁלֵם - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[48].

47) כדין תם. 48) מחמת ספק.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו חיוב קרן התמה אחר השמירה. וכן נתבאר שם התם והמועד שהזיקו גוף האדם ולא המיתוהו. וכן נתבאר משפטי המכניס בהמתו לרשות שאינה שלו ושם הזיקה בקרן או הוזקה מה דינו, וכן נתבארו שם משפטי תשלומי הנזק כיצד הוא וממה הוא, וכל פרטי תשלומי נזקי הקרן.

א. שׁוֹר שֶׁקְּשָׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה[2] וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי[3], וְיָצָא וְהִזִּיק[4]: אִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[5], וְאִם הָיָה מוּעָד - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ[6], הָא אִם שְׁמָרוֹ[7] - פָּטוּר[8], וְשָׁמוּר הוּא זֶה. וְכֵן אִם הִזִּיק בְּדָבָר שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מִתְּחִלָּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָרְאוּיִים לוֹ אוֹ שִׁבֵּר בְּרַגְלָיו בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[9].

2) בחבל. 3) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 4) כגון שנגח. 5) כי זוהי שמירה פחותה, שכל אדם נזהר בה, ולכן מחייבת אותו התורה בחצי נזק, כדי שישמור שמירה מעולה. 6) חיובו תלוי בחוסר שמירה. 7) שמירה כל שהיא. 8) דעת ר' יהודה, בבא־קמא מה: 9) בשן וברגל מספקת שמירה פחותה לדעת הכל, שם נה:

ב. הָיָה מוּעָד לְקֶרֶן יָמִין[10] וְאֵינוֹ מוּעָד לְקֶרֶן שְׂמֹאל, וְיָצָא אַחַר שֶׁשְּׁמָרוֹ כָּרָאוּי וְנָגַח, בֵּין בְּקֶרֶן יָמִין בֵּין בִּשְׂמֹאל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[11].

10) שם. 11) אף־על־פי שהוא מועד לקרן ימין, ומועד אם שמרו כראוי פטור, הוא פטור על החצי הנוסף של מועד בלבד, אבל החצי שהיה חייב בו בעודו תם אפילו אם שמרו כראוי, ממשיך הוא להיות חייב בו גם לאחר שהועד. בלשון הגמרא - "צד תמות במקומה עומדת". כדעת רב אדא בר אהבה, המפרש כך דברי ר' יהודה במשנה. בהלכה הקודמת הביא רבינו את דברי ר' יהודה במשנה כלשונם, ובהלכה ב - את פירוש הגמרא לדעת ר' יהודה. בזה מיושבת תמיהת ה"שלטי גבורים" בסוגיא זו.

1 **ג. בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם, בֵּין בְּכַוָּנָה בֵּין שֶׁלֹּא**
2 **בְּכַוָּנָה: אִם תַּמָּה הִיא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפָהּ[12],**
3 **וְאִם מוּעֶדֶת הִיא - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּפָטוּר מִן**
4 **הַשֶּׁבֶת[13] וּמִן הַבֹּשֶׁת וּמִן הַצַּעַר[14] וּמִן הָרִפּוּי;**
5 **שֶׁאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ לֹא חִיְּבָה בָּהֶן תּוֹרָה אֶלָּא**
6 **בְּאָדָם[15] שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ, אֲבָל בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם -**
7 **הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיקָה מָמוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חֲצִי**
8 **נֶזֶק בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ - פָּטוּר[16], וְאִם בִּיֵּשׁ**
9 **הוּא בְּעַצְמוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[17]. וְשׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל**
10 **בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ[18], אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת -**
11 **חַיָּב בַּנִּזְקִין; וְאִלּוּ הָיָה הוּא בְּעַצְמוֹ הֶעוֹשֶׂה זֶה -**
12 **פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[19], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[20].**

12) כדעת החכמים, האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף שור באדם - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", בבא קמא לג. 13) מה שהפסיד בזמן המחלה. אם נשברה ידו, אין מעריכים לפי העבודה שעשה לפני שנשברה ידו, כי זה נכלל כבר בנזק, אלא רואים אותו כשומר קישואים, עבודה שיוכל לעשות גם ביד שבורה לאחר שיבריא. ומשלם את ההפסד של שכר עבודה זו בימי מחלתו. 14) אפילו שילם בעד היד, מעריכים כמה היה אדם נותן שיורידו לו את היד בסם ללא כאב, במקום שישברו לו את היד. הפרש זה הוא חשבון הצער. 15) שם פז. והטעם - "ואיש כי יתן מום בעמיתו" (ויקרא כד, יט), איש בעמיתו ולא שור בעמיתו, שם כו. דין נתינת מומים שחייבה תורה בארבעה דברים, הוא רק באדם שחבל ולא בשור בעמיתו של בעליו. 16) כגון לכלך את האדם, משנה שם לד: 17) בהלכות חובל ומזיק, פרק א. 18) של בעל השור. 19) מפני שהוא חייב מיתה על מעשה זה, ואין אדם מת ומשלם על מעשה אחד. 20) הלכות חובל ומזיק, פרק ד.

13 **ד. הַמַּכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,**
14 **וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נְשָׁכוֹ כַּלְבּוֹ - פָּטוּר[21].**
15 **וְאִם נָגַח הוּא שׁוֹר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת: אִם הָיָה תָּם -**
16 **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22], וְאִם הָיָה מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק**
17 **שָׁלֵם, כְּדִין הַנּוֹגֵחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.**

21) בעל הבית יכול לומר לבעל השור: מי הרשה לך להכניס שורך לחצרי, בבא־קמא מז: 22) כדעת החכמים במשנה, שם כד:

18 **ה. נָפַל לְבוֹר שֶׁבְּחָצֵר זוֹ וְהִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו[23]: אִם**
19 **הִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו מִיָּד[24] בִּשְׁעַת נְפִילָה - חַיָּב[25] בְּנִזְקֵי**
20 **הַמַּיִם, וְאִם אַחַר זְמַן - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַשּׁוֹר**
21 **תַּקָּלָה[26] כְּבוֹר, וְהַמַּיִם חֲרֵי הֵן כְּכֵלִים, וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר**
22 **שֶׁחִיֵּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים[27]. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - בַּעַל**
23 **הַשּׁוֹר פָּטוּר[28]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר -**
24 **הֲרֵי הוּא[29] חַיָּב בְּנֶזֶק הַשּׁוֹר[30] שֶׁנָּפַל לַבּוֹר.**

23) המכונסים בו, שם מז: 24) כגון שהיה מלוכלך בצואה. 25) כדין מזיק ממש. 26) ודינו כבור, שם מח: 27) דין זה לומדים מן הפסוק "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג) שור ולא אדם, חמור ולא כלים. שם כח: 28) כי בעל החצר חייב לשמור על בורו, אבל גם בעל החצר פטור על הנזק שהוזק השור. 29) בעל החצר. 30) דעת רבי במשנה שם מז: , ושמואל פסק כמותו שם מח: , והלכה כשמואל בדינים.

25 **ו. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ[31] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,**
26 **וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁהֵזִּיק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת[32], אוֹ**
27 **שֶׁחָפַר בֶּחָצֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[33] וּמְעָרוֹת - בַּעַל הַשּׁוֹר**
28 **חַיָּב בְּנִזְקֵי חָצֵר, וּבַעַל חָצֵר חַיָּב בְּנִזְקֵי הַבּוֹר[34],**
29 **שֶׁהֲרֵי עָלָיו לְסָתְמוֹ[35].**

31) מימרת רבא שם, מח. 32) כגון שנתקל בו. 33) חפירות ארוכות. 34) אם הפקיר רשותו, אף־על־פי שנעשה על־ידי שור, ונתבאר בהלכה הקודמת, ששור שעשה בור אין בעליו חייבים בנזקיו. 35) לפני שהפקירו, שהרי בורו הוא, וכאשר מפקירו הריהו נותן תקלה ברשות הרבים, ועל כן הרי הוא כאילו עשאו בעצמו.

30 **ז. הִזִּיק בַּעַל הַבַּיִת אֶת הַשּׁוֹר[36]: אִם הִזִּיקוֹ שֶׁלֹּא**
31 **לְדַעַת - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ[37]: לָמָּה נִכְנַסְתָּ שֶׁלֹּא**
32 **בִּרְשׁוּת, שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי עַד שֶׁשָּׁגַגְתִּי בְּךָ; וְאִם הִזִּיקוֹ**
33 **לְדַעַת - חַיָּב[38] נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת**
34 **לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, אֲבָל לְהַזִּיקוֹ אֵין לוֹ רְשׁוּת.**

36) גם זה מדברי רבא שם. 37) בעל החצר לבעל השור. 38) דעת רב פפא שם.

35 **ח. שָׁמִין[39] לְנֶזְקִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשִּׁבֵּר כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ**
36 **- בֵּין הוּא בֵּין בְּהֶמְתּוֹ - אֵין אוֹמְרִים לַמַּזִּיק: קַח**
37 **אַתָּה הַכְּלִי הַשָּׁבוּר וְשַׁלֵּם לָזֶה דְּמֵי הַכְּלִי, אֶלָּא**
38 **אוֹמְדִין כַּמָּה פְּחַת הַכְּלִי מִדָּמָיו, וְנוֹתֵן לוֹ כָּל**
39 **הַפְּחָת[40] - אִם הַמַּזִּיק מוּעָד, אוֹ חֲצִי הַפְּחָת - אִם**
40 **הָיָה תָּם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ - לַנֶּזֶק, פְּחַת**
41 **הַנִּבֵּלָה[41] שֶׁל נֶזֶק[42]. וְשֶׁבַח הַנִּבֵּלָה[43] - חוֹלְקִין אוֹתוֹ[44]**
42 **הַנֶּזֶק וְהַמַּזִּיק.**

39) מעריכים. 40) אם הכלי היה שוה 10 ש"ח, ולאחר שנשבר שווה 2 ש"ח, הרי הפחת 8 ש"ח, והכלי השבור שייך לניזק. 41) אם פחתו דמיה משעת המיתה עד שעת המשפט. 42) והמזיק ישלם חצי נזק או נזק שלם, לפי

מחיר הנבילה בשעת המיתה. 43) אם מחירה עלה משעת המיתה עד שעת המשפט. 44) כדעת ר' יהודה, ולפי תשובת ר' יוחנן, שם לד:

ט. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגְחוּהוּ וָמֵת, וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה בִּשְׁעַת מִיתָה מֵאָה, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין הָפְחֲתָה וַהֲרֵי שָׁוָה שְׁמוֹנִים - אֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מֵאָה, אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם לוֹ חֲמִשִּׁים מִגּוּפוֹ[45].

45) והנבילה לניזק.

י. הִשְׁבִּיחָה הַנְּבֵלָה וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין מֵאָה וְעֶשְׂרִים - הֲרֵי הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם לוֹ תִּשְׁעִים[46], אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה מִגּוּפוֹ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן - [שֶׁבַח הַמֵּת יֶחֱצוּן].

46) מחלקין את השבח בין המזיק והניזק, וכאילו הנבילה שוה מאה ועשר. א"כ הנזק הוא תשעים.

יא. שׁוֹר שֶׁוֶה מָאתַיִם[47] שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהִפְחִיתוֹ חֲמִשִּׁים, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין הִשְׁבִּיחַ הַנִּזָּק וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְאִלּוּלֵא הַנִּגִּיחָה שֶׁהִפְחִיתוֹ הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת[48] - בֵּין שֶׁפִּטְּמוֹ בֵּין שֶׁשָּׁבַח מֵאֵלָיו - אֵין נוֹתֵן אֶלָּא כִּשְׁעַת הַנִּזָּק[49]. כָּחַשׁ מֵחֲמַת הַמַּכָּה[50] בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין, וַהֲרֵי הִפְחָת שָׁוֶה מֵאָה[51] - נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

47) ברייתא שם לד. 48) והנזק הוא ארבע מאות זוז, והניזק תובע מאתים בתם או ארבע מאות במועד. 49) מועד חמשים, ותם עשרים וחמש. 50) אבל אם הפחת בא מחמת מלאכה, נותן כבשעת הנזק, כי אין המזיק אשם בזה. 51) במקום חמשים בשעת הנזק, שם, שם. ואין זה דומה לפחת נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שהפחת של ניזק, כי שם הפחת בא מאליו בגלל קלקול הנבילה, והיה לו לניזק למכרה מיד, אבל במקרה שלנו סבור הניזק לפעמים שהבהמה תתרפא והיא נכחשת, ומכיון שזה בא מחמת המכה, חייב המזיק.

יב. הִשְׁבִּיחַ הַמַּזִּיק[52] בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין: אִם מֵחֲמַת שֶׁפִּטְּמוֹ[53] שָׁבַח - אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם מִמֶּנּוּ אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בַּשָּׁעָה שֶׁהִזִּיק; וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ הִשְׁבִּיחַ[54] - מִשְׁתַּלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנּוּ כֻּלּוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

52) כגון שור תם שוה 50 ש"ח נגח שור, והנזק הוא בשיעור 200 ש"ח. חצי נזק - 100 ש"ח, אולם בתם גובים מגופו, והריהו שוה 50 ש"ח בלבד. בשעת העמדה בדין, עלה מחירו של המזיק למאה ש"ח. הניזק תובע כעת את כל חצי הנזק בסך מאה ש"ח מן המזיק. 53) בעל המזיק לשורו. 54) כלומר 50 ש"ח בלבד. בעל המזיק יכול לטעון: אני הוצאתי כסף ופטמתי את שורי, ואתה תקח?! (שם).

יג. עַל הַמַּזִּיק לִטְרֹחַ[55] בַּנְּבֵלָה עַד שֶׁמַּמְצִיא אוֹתָהּ לַנִּזָּק. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל הַשּׁוֹר לְבוֹר וָמֵת - מַעֲלֶה הַנְּבֵלָה מִן הַבּוֹר וְנוֹתְנָהּ לַנִּזָּק, וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ פִּחַת נְבֵלָה. שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת[56] יִהְיֶה לוֹ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיָּב לְהָשִׁיב אֶת הַנְּבֵלָה וְאֶת הַפִּחַת שֶׁפָּחֲתָה מִן הַחַי לַנִּזָּק[57]; וְאִם הָיָה תָּם - חֲצִי הַפִּחַת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

55) גובה הניזק כל חצי הנזק, כי השור שייך לניזק, כדעת ר' עקיבא שם לג. "הוחלט השור" לניזק. 56) דעת אבא־שאול ואחרים, שם יא. 57) משמע, שאף את המת ישיב לבעליו. 58) זהו פירוש ל"כסף ישיב לבעליו". 59) למעלה הלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו מהות הבעלים שבעלי החיים המזיקים הם שלהם, או שהזיקו ובשעת הנזק לא היו להם בעלים, או שהזיקו דבר שאינו של הדיוט. וכן אם היו להם בעלים ואחר הנזק יצאו לרשות אדון אחר, וכן נתבאר שם האיך בית דין גובים נזקין אלו, ואי זו ראיה צריך הניזק כדי שיגבו לו נזקו.

א. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אוֹ שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ[2]. וְכָל הַקֳּדָשִׁים[3] שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מְעִילָה[4] - אֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין[5]. וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[6] - יֵשׁ בָּהֶן דִּין נְזָקִין[7], בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בֵּין שֶׁהֵזִּקוּ, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ לְפִדְיוֹן וְלִהְיוֹתָם חֵלִין.

2) "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ולא שור של הקדש, משנה בבא־קמא לז: 3) בין קדשי מזבח, כגון בהמת עולה או בהמת חטאת משהוקדשה עד אחר זריקת הדם, ובין קדשי בדק הבית. 4) אם נהנה מהם בשוגג, משלם חומש נוסף על הקרן, ומביא קרבן אשם מעילות. 5) כי נקראים "קדשי ה'". 6) כגון שנפל בהם מום ונפדו. 7) כי "שור רעהו" נקרא, שם נג: ואף־על־פי שיש בהם קצת קדושה, שאסורים בגיזה ועבודה.

ב. שְׁלָמִים[8] שֶׁהִזִּיקוּ - גּוֹבֶה[9] מִבְּשָׂרָם[10], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד אֵמוּרֵיהֶן[11]; שֶׁהָאֵמוּרִים שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים[12] מוּעָלִין בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה[13]. וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה[14] - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלֶּחֶם[15] הַבָּא עִמָּהּ; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם מִכְּלַל בָּשָׂר[16].

8) הנמנים עם קדשים קלים, וממון בעלים הם, שם יג. 9) חצי נזק. 10) כי תם גובה מגופו, והבשר ממון בעלים הוא. 11) החלקים שמקריבים על גבי המזבח, כגון החלב המכסה את הקרב, שתי הכליות ועוד (ויקרא ג, ג־ד). ביאור לדין זה בהלכה הבאה. 12) כגון שלמים, תודה, בכור, מעשר בהמה ועוד, שהבשר נאכל ואת האימורים מקריבים על המזבח. 13) פרק ב. 14) שם יג: 15) ויקרא ז, יב. 16) ותם גובה מגופו של המזיק בלבד.

ג. וְכֵיצַד גּוֹבֶה? שֶׁיֹּאכַל הַנִّזָּק וַחֲבוּרָתוֹ מִן הַבָּשָׂר

בִּקְדֵשָׁה[17] כְּנֶגֶד חֲצִי נֶזֶק שֶׁלּוֹ. וְכֵיצַד אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד הָאֲמוּרִין? שֶׁאִם הָיָה לוֹ לִגְבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שָׁוֶה דִּינָר, וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֲמוּרִין שָׁוֶה שְׁנֵי דִינָרִים, וְהַבָּשָׂר בִּלְא אֲמוּרִין שָׁוֶה דִּינָר וָחֵצִי - אֵינוֹ גּוֹבֶה שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַבָּשָׂר[18], אֶלָּא חֲצִי הַבָּשָׂר בִּלְבַד[19].

17) כדין קדשים קלים. 18) כלומר, חצי נזק כולו מן הבשר. 19) כלומר, שלושת רבעי דינר. ורבע הדינר, כנגד החלק המגיע לו מן האימורים, מפסיד הניזק. המזיק יכול לטעון: הבשר שלי והאימורים של הקדש. אני משלם מן הבשר שלי בהתאם לחלקי המוטל עלי, ואין אני אחראי לחלק האימורים, שהם קדשי ה'.

ד. וְכֵן שׁוֹר הֶפְקֵר[20] שֶׁהִזִּיק - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנְּכָסִים מְיֻחָדִים לְבְעָלִים[21]. כֵּיצַד? שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁנָּגַח, וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפֹּשׂ אוֹתוֹ הַנִּזָּק בָּא אַחֵר וְזָכָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[22]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שׁוֹר הַמְיֻחָד לִבְעָלִים שֶׁהִזִּיק, וְאַחַר שֶׁהִזִּיק הִקְדִּישׁוֹ אוֹ הִפְקִירוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּעָלִים בִּשְׁעַת הֲזָקוֹ וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[23].

20) בלי בעלים, שם יג: 21) משנה שם ט: 22) כי בשעת הנגיחה לא היו לו בעלים. 23) שנאמר: "והועד בבעליו... והמית איש" (שמות כא, כט) עד שתהא מיתה והעמדה בדין שווין כאחד, כלומר בבעל אחד, שם.

ה. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל[24] שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - פָּטוּר; לְפִי שֶׁאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְחַיְּבִין[25] אֶת הָאָדָם עַל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁהִזִּיקָה, וַהֲרֵי אָנוּ דָּנִין לָהֶם כְּדִינֵיהֶם[26]. וְשׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; קָנָס זֶה הוּא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁאֵינָן זְהִירִין בַּמִּצְוֹת וְאֵינָן מְסַלְּקִין הַנֶּזֶק[27], וְאִם לֹא תְּחַיֵּב אוֹתָן עַל נִזְקֵי בְּהֶמְתָּן - אֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ, וּמַפְסִידִין מָמוֹן הַבְּרִיּוֹת.

24) משנה שם לז: 25) בית־הדין שלהם אינו מטיל על בעל הבהמה חובת תשלום בעד נזקי בהמתו, ואינו רואה בזה נושא לטיפול בית המשפט. 26) ירושלמי בבא־קמא פרק ד הלכה ג, "ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר: כדיניהם". 27) מתוך שאין חסים על ממון זולתם. לפי הגמרא (שם לח.). ודין זה נאמר רק בעמים שלא קיבלו עליהם שבע מצוות בני נח.

ו. שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק[28], אִם מְכָרוֹ הַמַּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין[29], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָכוּר[30] - הֲרֵי הַנִּזָּק גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[31], וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנָּגַח קוֹל יֵשׁ לוֹ[32], וְלֹא הָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ לִקַּח עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנִּזָּק.

28) ברייתא, שם לג: 29) עם הניזק. 30) והקונה רשאי לעבוד בשור. 31) כי שור תם גובים מגופו, וכאילו עשו אותו אפותיקי לניזק. 32) ואינו דומה לשאר אפותיקי של מטלטלין, שאין גובים מן הקונה. ברייתא זו, לפי דעת רבינו, נאמרה לדעת ר' עקיבא, שאמר "הוחלט השור", אולם זה דוקא לאחר שעמד בדין, ולא לפני שעמד בדין (עי' מאירי לבבא־קמא עמוד 102, ועי' מגיד־משנה).

ז. הִקְדִּישׁוֹ הַמַּזִּיק - הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ[34]: הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. שְׁחָטוֹ - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[35], וְיִגְבֶּה הַנִּזָּק מִמֶּנּוּ.

33) אפילו לדעת רבי עקיבא. 34) היודע שזה שורו של פלוני ואינו יודע שנגח, וראה שהקדישו ויצא לחולין, יאמר: הקדש יוצא בלא פדיון, שם. 35) ורשאי המקבל לעבוד בו, כמו בדין מזיק שמכר.

ח. הִזִּיק וְעָמַד בַּדִּין[36] וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר[37]. הִקְדִּישׁוֹ - אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. קָדְמוּ[38] בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק[39] וּתְפָסוּהוּ, בֵּין שֶׁחָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק[40] בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - לֹא זָכוּ, אֶלָּא הַנִּזָּק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[41]; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִתְּחִלָּה[42] וְהִזִּיק - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִגּוּפוֹ.

36) המשך הברייתא הקודמת. 37) כי השור הוחלט, וגופו שייך כבר לניזק. 38) לפני שבא הניזק. 39) שלהם חייב המזיק כסף. 40) אפילו אם החוב שלהם קדם לנזק, והם הראשונים בתור לפני הניזק. 41) משור המזיק. 42) לפני שהזיק, שם לד.

ט. מוּעָד[43] שֶׁהִזִּיק, בֵּין עָמַד בַּדִּין בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין, וְהִקְדִּישׁוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ שְׁחָטוֹ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44]. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִנְהִיגוּהוּ[45], בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - זָכוּ בּוֹ; לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם הַנִּזָּק[46] אֶלָּא מִן הַמַּעֲלָה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק[47], וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין[48] לְנֶזֶק זֶה.

43) המשך הברייתא הקודמת. 44) והשור כולו קניינו של ההקדש, של הקונה, או של מקבל המתנה. 45) לרשותם. 46) מגופו. 47) ודינו כבעל־חוב, ובמטלטלין אין דין קדימה, ובעל־חוב מאוחר שקדם וגבה מהם, זכה. 48) ואין שעבודו על גוף השור במיוחד, כמו בתם.

י. כְּשֶׁבֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְבּוֹת לַנִּזָּק מִנִּכְסֵי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין מִן הַמַּטַּלְטְלִין תְּחִלָּה[49]; וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין כְּלָל אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֶּזֶק - גּוֹבִין הַשְּׁאָר מִן הַקַּרְקַע הַמַּעֲלָה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק[50]. וְכָל זְמַן שֶׁיִּמְצְאוּ מִטַّלְטְלִין, וַאֲפִלּוּ סֵבִין[51] - אֵין נִזְקָקִין לַקַּרְקַע.

49) "כסף ישיב לבעליו" (שמות כא, לד) לרבות שוה כסף, ואפילו סובין, שם ז. וכדעת רב פפא (שם עמוד ב), שכל מטלטלין הם בחינת "מיטב", כי אם אי־אפשר למכור

במקום זה, יימכרו במקום אחר. 50) "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שם כב, ד), וכדעת ר' עקיבא, שהכוונה למיטב שדהו של מזיק (שם ז.). בקרקע דרוש "מיטב", כדי שישיג בנקל קונה. 51) קליפות גרגרי התבואה הנשארות בנפה אחרי שהוציאה את הקמח.

יא. מֵת הַמַּזִּיק קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלֵּם - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לַמְּטַלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים[52], אֶלָּא לַקַּרְקַע. וְגוֹבִין לַנִּזָּק מִן הַזִּבּוּרִית[53]. מִפְּנֵי שֶׁהַנִּזָּק נַעֲשָׂה כְּבַעַל חוֹב[54], וְהַמְּטַלְטְלִין אֵינָן מְשֻׁעְבָּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק הַמְּטַלְטְלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר מוֹתוֹ[55].

52) כי מטלטלין של יתומים אינם משועבדים לא לבעל־חוב ולא לניזק (שם יד:). משמע, שאפילו מטלטלין של יתומים גדולים אין גובים. 53) הקרקע הגרועה ביותר, משנה גיטין מח: 54) התובע חוב מן היתומים. 55) כי זכה בהם בתפיסתו, דברי רבא בבא־קמא יד:

יב. כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים[56] לִגְבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן הַמְּטַלְטְלִין[57], וּפָשְׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין. לְפִיכָךְ מַגְבִּין הַנִּזָּקִין[58] מִן הַמְּטַלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים. וְאִם לֹא הִנִּיחַ מִטַּלְטְלִין[59] - גּוֹבִין לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית[60]; שֶׁכָּל הַבָּא לִפְרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].

56) רי"ף בבא־קמא (הוצאת וילנא ו.) 57) מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, והמלוה סומך על המטלטלין (מאירי). 58) ודינם כבעל־חוב, דעת הרי"ף שם. 59) הסדר כמו במזיק: קודם מטלטלין, ואם אין מטלטלין גובה קרקע. 60) ולא עידית כמו ממזיק עצמו. 61) בהלכה יא.

יג. אֵין הַנִּזָּקִין[62] מִשְׁתַּלְּמִין, וְאֵין חַיָּבִין בְּכֹפֶר[63], וְאֵין הַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת[64], אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[65] וּבְעֵדִים הַכְּשֵׁרִים[66] לְהָעִיד. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְאֵין מְצוּיִין בְּאֲרוּוֹת הַסּוּסִים וּבְרֶפֶשׁ הַבָּקָר וְגִדְרוֹת צֹאן אֶלָּא הָעֲבָדִים וְהָרוֹעִים[67] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם הֵעִידוּ שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִזִּיקָה אֶת זוֹ - שׁוֹמְעִין לָהֶם, וְאִם הֵעִידוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים שֶׁאָדָם זֶה חָבַל אֶת זֶה אוֹ הֵעִידוּ בִּשְׁאָר נִזְקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן[68]. אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֵין מְחַיְּבִים לְעוֹלָם מָמוֹן עַל פִּי עֵדִים עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד שְׁאָר עֵדֵיוֹת[69], וְיָעִידוּ[70], וִיחַיְּבוּ בֵּית דִּין הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם.

62) משנה בבא־קמא יד: 63) מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים. 64) כשהמיתה אדם. 65) ולא על יסוד אומדנא. 66) ולא בעבדים, בנשים ובגויים. 67) הרועים פסולים לעדות, כי דינם כגזלנים, מפני שמרעים בהמתם בשדות אחרים, סנהדרין כה: 68) מכיון שאין עדים אחרים שראו, ואין לדמות למקרים שאפשר להזמין מראש עדים כשרים, כגון בהלואה ועוד. 69) כגון הלואה. 70) על הנזק וכו'.

יד. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה[71] עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[72] וְנִמְצָא שׁוֹר הָרוּג בְּצִדּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מְנַגֵּחַ וְזֶה מוּעָד לִנַּח, זֶה מְנַשֵּׁךְ וְזֶה מוּעָד לִשֹּׁךְ - אֵין אוֹמְרִים[73]: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה נְשָׁכוֹ וְזֶה נְגָחוֹ. וַאֲפִלּוּ גָּמָל הָאוֹחֵר[74] בֵּין הַגְּמַלִּים וְנִמְצָא [גָּמָל] הָרוּג בְּצִדּוֹ - אֵין אוֹמְרִים[75]: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ, עַד שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים כְּשֵׁרִים.

71) בבא־בתרא צג. 72) רשב"ם בגמרא שם אומר: לא גרסינן "על גב הנהר". לעיני רבינו כן היתה הגירסא "ע"ג נהר". 73) לשון הגמרא שם. והטעם הוא, מכיון שיש שם עוד שוורים, אין דנים לפי אומדנא בלי ראיה ברורה. 74) נושך ובועט. 75) פלוגתא של תנאים שם, ופסק כתנא־קמא.

יום שישי כ"ח ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבאר מהו הנקרא "גוף הנזק" כדי שיהיו תשלומי התם נגבים ממנו. וכן נתבאר בו אם אירע ספק או מחלוקת בין המזיק והניזק, דינם ופרטי דברים אלו וכן משפט מזיק אחד שהזיק לשנים וכיוצא בזה באלו הדברים.

א. בְּהֵמָה[2] מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִזִּיקָה - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנָּה וּמִוְּלָדָהּ[3]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִגּוּפָהּ[4]. אֲבָל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁהִזִּיקָה - אֵינוֹ גּוֹבֶה[5] מִבֵּיצָתָהּ[6]; מִפְּנֵי שֶׁהַבֵּיצָה אֵינָהּ מִגּוּפָהּ, אֲבָל מֻבְדֶּלֶת וּמַפְרֶשֶׁת מִמֶּנָּה[7].

2) בבא קמא מו. 3) ואם הפרה איננה, גובה כל חצי הנזק מן הוולד. זוהי דעת רבא שם, מז. 4) הוולד, בהיותו עובר בשעת הנגיחה, גוף אחד הוא עם הפרה. על כן גם בתם שאינו גובה אלא מגופו, גובה אף מן הוולד. 5) חצי הנזק. 6) שהטילה לאחר שהזיקה. זהו המשך דברי רבא, שם. 7) אינה מחוברת לגוף התרנגולת אפילו בהיותה עוד במעיה, מה שאין כן וולד בהיותו עובר שמחובר לפרה. ומזה אתה למד, שאם ידוע שהביצה הייתה מקושרת לאשכול או לאם בשעה שהזיקה, גובים ממנה (לפי מגיד משנה וכדעת התוספות).

ב. מְעֻבֶּרֶת שֶׁנִּגְּחָה וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה[8] אוֹ אַחַר שֶׁנָּגְחָה יָלְדָה[9] - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה[10], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַוָּלָד כְּלוּם[11] עַד שֶׁיָּבִיא[12] רְאָיָה שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּגְּחָה הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת; שֶׁהַמּוֹצִיא[13] מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[14].

8) ואין לוולד כל חלק בנגיחה, וכל חצי הנזק משתלם אך ורק מגוף הפרה. 9) ואז גובה חצי הנזק מן הפרה ומוולדה, כמו בהלכה הקודמת. 10) בנוגע לתשלום מגוף הפרה אין הבדל אימתי נולד הוולד. 11) אפילו במקרה שהפרה איננה. בניגוד לדעת סומכוס (במשנה, שם), שממון המוטל בספק חולקים, וגובים מן הוולד רבע נזק, היינו חצי מחצי הנזק. 12) הניזק. 13) ממון. 14) זוהי דעת החכמים, דם, מו:

ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ נוֹפֵל[15]

בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגָּחָה הִפִּילָה[16] אוֹ מֵחֲמַת נְגִיחָה הִפִּילָה[17] - מְשַׁלֵּם נֵזֶק הַפָּרָה[18], וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם נֵזֶק הַוָּלָד[19]; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

15) מת. 16) ובעל השור אינו אשם בנזק העובר. 17) ובעל השור חייב אף בחצי נזק של העובר, כלומר, חצי דמי העובר, אם השור היה תם, ונזק שלם אם היה מועד. 18) תם כדינו ומועד כדינו. 19) אפילו היה מועד אינו משלם כלום, בניגוד לדעת סומכוס, שתם משלם רבע ומועד חצי דמי העובר.

ד. נָגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְהִפִּילָה - אֵין שָׁמִין פִּחַת פָּרָה[20] בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּפִחַת הַוָּלָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[21], אֶלָּא שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַפָּרָה שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת[22] וּבְרִיאָה[23] וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַכְשָׁו[24], הִיא וְהַנֵּפֶל שֶׁלָּהּ, וּמְשַׁלֵּם הַפִּחָת[25], אוֹ חֶצְיוֹ[26] - אִם הָיָה תָּם.

20) ההפרש בין דמי הפרה החיה לדמי הפרה המתה. 21) ההפרש בין דמי הוולד החי לדמי הוולד המת. 22) מחיר זה כולל דמי עובר ולא דמי וולד חי, שדמיו מרובים מדמי עובר. חישוב זה הוא לטובת המזיק הטוען: שורי הזיק פרה מעוברת, על כן גם החישוב צריך להיות לפי דמי פרה מעוברת. 23) כשהיא מעוברת היא נראית בריאת בשר ושמנה, וזה מעלה את דמיה. 24) לאחר הנגיחה. 25) אם הוא מועד. 26) חצי הפחת.

ה. הָיְתָה הַפָּרָה לְאַחֵר וְהוֹלֶדֶת לְאַחֵר: הֲרֵי פִּחַת הַשֹּׁמֶן[27] שֶׁפָּחַת גּוּף הַפָּרָה[28] - לְבַעַל הַפָּרָה, וּפִחַת הַנֶּפַח[29] - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בַּעַל הַפָּרָה עִם בַּעַל הַוָּלָד[30], וְהַנֵּפֶל - שֶׁל בַּעַל הַוָּלָד.

27) כשהפרה מעוברת היא מוסיפה שומן, וזה בא בחישוב דמי הנזק. 28) שהרי השומן נבלע באיבריה, ואין לגוף העובר חלק בו. משום כך פחת זה שייך לבעל הפרה. 29) כשהפרה מעוברת הנפח שלה גדול יותר ונראית בעלת איברים גדולים, ומחירה עולה. גם זה בא בחישוב דמי הנזק. 30) ובעל הוולד מקבל חצי, שהרי גם לגוף הוולד חלק בגידול הנפח.

ו. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר וְהֶזִּיק[31], הַנִּזָּק אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[32], שֶׁמָּא בְּסֶלַע לָקָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ. טָעַן הַנִּזָּק וְאָמַר: וַדַּאי אַתָּה יוֹדֵעַ[33] שֶׁשּׁוֹרְךָ הִזִּיק - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[34] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, אִם הָיָה מוּעָד; אֲבָל אִם הָיָה תָּם - פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ[35] - פָּטוּר, שֶׁחֲצִי נֵזֶק קְנָס הוּא, וּמוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר הוּא[36].

31) הנרדף. 32) כך מפרשת שם הגמרא את המשנה "רישא ניזק ברי ומזיק שמא". אין מחייבים לשלם כסף אלא על פי הוכחה ברורה, ואין טענת הניזק־התובע מספקת, אפילו היא חזקה מטענת הספק של המזיק. 33) ואתה טוען "איני יודע" כדי להשתמט מן התשלום. 34) שבועה שתיקנוה חכמי הגמרא לכופר בכל, ואין לתובע עדים (שבועות מ:) ופירוש המלה "היסת" הוא, החכמים הסיתוהו להישבע, כדי להפיס את דעת התובע. שבועה כזו שונה מיתר השבועות בזה, שאינה צריכה נקיטת חפץ, כלומר, אין הנשבע אוחז ספר תורה (רבינו בפרק יא מהלכות שבועות הלכה יג). 35) ששורו נגח. 36) בבא קמא סד: דין זה לומדים מן הפסוק "אשר ירשיעון אלוהים" (שמות כב, ח), ולא המרשיע את עצמו.

ז. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד, וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן הִזִּיק[37], וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים אֵי זֶהוּ מִשְּׁנֵיהֶם, זֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין[38]. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[39] מִגּוּף הַפְּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם[40]. וְאִם הָיוּ מוּעָדִין - מְשַׁלְּמִין נֵזֶק שָׁלֵם מִגּוּפָם שֶׁל[41].

37) ולא כמו בהלכה הקודמת שספק הוא, אם השור הזיק. במקרה זה לו הודה המזיק, היה חייב לשלם, ואין לפטור אותו כדין מודה בקנס, כי ישנם עדים ואף על פי שאינם יודעים שורו של מי הזיק, מועילה עדותם שלא לדונו כמודה בקנס (לחם משנה, הלכה ט). 38) על יסוד הכלל הנזכר בהלכה הקודמת "המוציא מחברו עליו הראיה". 39) כי וודאי הוא ששורו הזיק. 40) כשהוא תם. ואם כולו אינו שווה דמי חצי הנזק, מפסיד הניזק את ההפרש, כי המזיק יוכל לטעון שמא הפחות הזיק. 41) כי התשלום מוטל על בעל השור ועל נכסיו ולכן אין כל משקל לשאלה: מי הזיק.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשֶׁשְּׁנֵי הַשְּׁוָרִים עוֹמְדִין; אֲבָל אִם מֵת אֶחָד מֵהֶן אוֹ אָבַד, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן תָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל אִישׁ אֶחָד - פָּטוּר, שֶׁהַרֵי אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא רְאָיָה[43] שֶׁזֶּה הָעוֹמֵד הוּא שֶׁהִזִּיק וַאֲשַׁלֵּם לְךָ.

42) שאם היו שניהם של איש אחד חייב לשלם. 43) כי המוציא מחבירו עליו הראייה. שמא המזיק זה שאבד או שמת, ותם אינו משלם אלא מגופו. [ודין זה נאמר רק כשנאבד התם, אבל כשנאבד המועד חייב בעל השוורים בחצי נזק ממה נפשך, אם המועד הזיק, חייב לשלם מנכסיו נזק שלם, ואם התם הזיק, הרי הוא עומד לפנינו ואפשר לגבות מגופו. כך פירש בעל מאירת עיניים בחושן משפט סימן ת סעיף קטן ה. אולם סגנונה של הלכה זו כאן מתנגד לפירוש זה. רבינו כותב אם מת "אחד מהם", ומשמע שאין כל הבדל איזה מהם מת. מתקבל איפוא על הדעת פירושו השני, שהמדובר כשלא ידוע איזה מהם תם ואיזהו מועד].

ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים[44] הָרוֹדְפִין אֶחָד גָּדוֹל[45] וְאֶחָד קָטָן[46], הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: קָטָן הִזִּיק; הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: מוּעָד הִזִּיק[47], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם הִזִּיק[48] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[49].

44) שם לה: הלכה זו עוסקת במקרה שאין עדים כלל.

45) המספיק לתשלום חצי נזק. 46) שאינו מספיק לתשלום חצי נזק. 47) ואתה חייב לי נזק שלם. 48) ומגיע לך רק חצי נזק ומגופו של הנוגח. 49) ואם הניזק לא יביא ראייה, לא יקבל אפילו מה שהודה בו המזיק, בהתאם לכלל "טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי השעורים", שם לה: (ראה פירוש המשנה לרבינו). ואפילו לדעת האומרים שבתם ומועד אין לדונו כטענו חיטים והודה לו בשעורים, מפני שגם התם בכלל נכסי המזיק ונכלל בטענתו של הניזק, אף על פי כן פטור המזיק מכלום, כדין מודה בקנס, שהרי אין עדים. הטעם של הכלל הוא: התובע עצמו מודה שהנתבע אינו חייב לו שעורים, והודאת בעל הדין כמאה עדים. וראה חושן משפט סימן פח עוד כמה טעמים.

1 **י. לֹא הָיְתָה שָׁם[50] רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה הִזִּיק, אֶלָּא**
2 **עֵדִים מְעִידִים שֶׁאֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם**
3 **הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר[51]. וְאִם טָעַן הַנִּזָּק: שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ**
4 **וַדַּאי, שֶׁזֶּה הִזִּיק בְּפָנֶיךָ[52] - הֲרֵי הַמַּזִּיק נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
5 **הַתּוֹרָה[53] וּמְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת.**

50) במקרה המתואר בהלכה הקודמת. 51) ואין זה דומה לטענו בחיטים וכו', כי שם אין עדים כלל וכאן דנים במקרה שיש עדים (מגיד משנה) וראה ש"ך חושן משפט סימן פח סעיף קטן טו. 52) כגון במקרה של תם ומועד טוען הניזק: אתה יודע שהמועד הזיק. 53) כדין כל מודה במקצת, ולא ככופר הכל שנשבע שבועת היסת (ראה למעלה הלכה ו). וטעמו של דבר הוא: כשהניזק אינו טוען שהמזיק עצמו יודע, מתקבלת על הדעת טענת המזיק שלא ידוע לו איזה שור הזיק ולכן הוא פטור משבועה (ש"ך חושן משפט סימן ת סעיף קטן ד), מה שאין כן כשהניזק טוען: אתה יודע שהגדול הזיק.

6 **יא. הָיוּ הַנִּזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִין**
7 **אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק אֶת**
8 **הַגָּדוֹל[54] וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן[55], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִּי[56],**
9 **אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[57] וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן[58]; אוֹ**
10 **שֶׁהָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַמּוּעָד הִזִּיק**
11 **אֶת הַגָּדוֹל[59] וְתָם הִזִּיק אֶת הַקָּטָן[60], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם**
12 **הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[61] וְהַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַקָּטָן[62] - הַמּוֹצִיא**
13 **מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה[63] -**
14 **הַמַּזִּיק פָּטוּר[64]. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְזֶה טוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ**
15 **חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים, שֶׁהוּא נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[65]**
16 **וּפָטוּר אַף מִדְּמֵי שְׂעוֹרִים[66], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
17 **טוֹעֵן. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק - הֲרֵי מְשַׁלֵּם[67] לַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל**
18 **וְלַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן, כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמַּזִּיק; אֲבָל אִם לֹא**
19 **תָּפַס - אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמַּזִּיק כְּלוּם.**

54) וגוף המזיק הגדול מספיק לתשלום חצי הנזק הגדול, מה שאין כן גוף הקטן. 55) ומגופו אקבל חצי הניזק הקטן, ודמי חצי נזק שורי הגדול אקח משורך הגדול. 56) לא כן. 57) ותיקח רק את הקטן לתשלום חצי נזקו של הגדול, אף על פי שחצי נזק של הגדול מרובה על כל שוויו, ותפסיד את השאר. 58) ותיקח חצי נזק הקטן מן הגדול. 59) ואתה חייב לשלם לי מנכסיך דמי שור גדול. 60) ומגופו אקח חצי הנזק של הקטן. 61) ותיקח אותו בלבד, ואף על פי שאינו שווה חצי דמי הגדול שניזק ותפסיד את ההפרש. 62) ומגיע לך מנכסי דמי קטן בלבד. 63) הכוונה שאין שם עדים כלל, כי במקרה שיש עדים על הנגיחה, אלא שאינם יודעים איזה מהם הזיק את הגדול, נאמר למעלה בהלכה י, שמשלם כמו שאומר המזיק, וטעם הדבר נתבאר שם (מגיד משנה). 64) אף ממה שהודה. 65) כי הוא כופר בחיטים. 66) כי התובע מודה שהנתבע אינו חייב לו. 67) ואף על פי שמודה בקנס פטור ובכל מודה בקנס הדין הוא שאפילו אם תפס מוציאים מידו, סובר רבינו שחצי נזק עדיף על קנס אחר, ואין מוציאים מיד הניזק אם תפס. וכן פירש גם הראב"ד, מובא כאן במגיד משנה.

20 **יב. שׁוֹר שֶׁנָּגַח וְחָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר - הֲרֵי הַנִּזָּק**
21 **הָרִאשׁוֹן וְהַבְּעָלִים שֶׁתָּפִין בּוֹ. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה**
22 **מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה**
23 **כְּלוּם - הַנִּזָּק נוֹטֵל מֵאָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֵאָה. חָזַר וְנָגַח**
24 **שׁוֹר אַחֵר[68] שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם -**
25 **הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה, וְהַנִּזָּק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים**
26 **נוֹטְלִין חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים זוּז[69]. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שָׁוֶה**
27 **מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל**
28 **מֵאָה[70], וְנִזָּק שֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים[71], וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן עִם**
29 **הַבְּעָלִים עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה[72]. וְכֵן עַל**
30 **דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקִין וְהוֹלְכִים[73].**

68) חייבים שני השותפים, היינו הבעלים והניזק, בתשלום חצי נזק בסך מאה זוז. 69) הבעלים והניזק הראשון מחלקים ביניהם את מאה הזוזים הנותרים. 70) כי כולם אחראים לנזקו. 71) חלקו בשור היה מאה, כלומר חצי השור, על כן עליו להשתתף בתשלום חצי הנזק ב־50%, היינו, חמישים זוז, ונשארים לו חמישים זוז בלבד. 72) חמישים זוז הנותרים מחלקים ביניהם הבעלים והניזק הראשון שווה בשווה, כי חלקיהם בשור שווים היו. 73) במקרה שחזר לתמותו (למעלה פרק ו הלכה ז), או שהיה מועד לשוורים ונגח מין אחר, שאם לא כן אין כל אפשרות לדין זה, שהרי אחרי שלוש נגיחות נעשה מועד.

31 **יג. נִזָּק שֶׁתָּפַס בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, לִגְבּוֹת חֲצִי נִזְקוֹ**
32 **מִגּוּפָהּ - נַעֲשָׂה עָלֶיהָ שׁוֹמֵר שָׂכָר[74] לִנְזָקִין; וְאִם**
33 **יָצְתָה וְהִזִּיקָה - הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן חַיָּב[75] בִּנְזָקֶיהָ,**
34 **וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח**
35 **וְהִפְסִיד מָאתַיִם, וּתְפָסוֹ הַנִּזָּק לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה,**
36 **וְחָזַר וְנָגַח וְהִפְסִיד בְּמֵאָה וַאַרְבָּעִים - הֲרֵי הַנִּזָּק**
37 **הָאַחֲרוֹן מִשְׁתַּלֵּם שִׁבְעִים, וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן שֶׁתָּפְסוֹ**
38 **מִשְׁתַּלֵּם מוֹתַר נִזְקוֹ, וְהוּא שְׁלֹשִׁים[76], וְהַבְּעָלִים**
39 **מֵאָה[77]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[78].**

74) כדין המלווה על המשכון (בבא מציעא פ:). 75) כי הוא אחראי לשמירת השור. 76) כי הוא אחראי לכל חצי

הנזק בסך שבעים זוז. 77) חלקו הקודם בשור בעינו עומד, משנה שם לו. וגמרא לו: 78) אם מספר הניזקים גדול יותר, תמיד אחרון אחרון נשכר, וחלק הבעלים שמור ועומד.

יד. שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר[79] חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין, אוֹ מוּעָד וְאָדָם שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד: מוּעָד בְּתָם[80] - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בְּמוּעָד - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. כֵּיצַד? שׁוֹר תָּם שֶׁהִפְסִיד[81] בְּשׁוֹר תָּם אַחֵר שָׁוֶה מָנֶה, וְחָזַר זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִפְסִיד בָּרִאשׁוֹן שָׁוֶה אַרְבָּעִים - הֲרֵי בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לְבַעַל הָאַחֲרוֹן שְׁלֹשִׁים[82]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שִׁשִּׁים. הָרִאשׁוֹן מוּעָד[83] וְאַחֲרוֹן תָּם[84] - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שְׁמוֹנִים. הָרִאשׁוֹן תָּם[85] וְהָאַחֲרוֹן מוּעָד[86] - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה.

79) בהפרש של דמי שתי החבלות שכל אחד חייב. 80) אם הנזק שהמועד הזיק עלה על דמי חצי הנזק שהזיק התם. 81) שעשה הפסד. 82) חצי ההפרש. 83) וחייב מאה זוז. 84) וחייב עשרים זוז. 85) וחייב חמישים זוז. 86) וחייב ארבעים זוז. משמיענו רבינו שלא תחשוב שמעמידים נזק תחת נזק, אפילו במועד ותם, והמועד משלם רק את הנזק העודף, ובדין ראשון מועד ואחרון תם משלם המועד רק שישים, אין הדין כן, אלא משלם שמונים, היינו מאה נזק שלם פחות חצי הנזק שהזיק התם.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבאר בו משפט בהמה שהמיתה את האדם אם היא תמה ואם היא מועדת, שהבעלים משלמים את הכופר, וכיצד היא נעשית מועדת לדבר זה, ומהות הבעלים שהבהמה הממיתה היא שלהם, וכיצד תמית ובאי זה רשות ואי זה נפש תמית ותהיה חייבת.

א. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם בְּכָל מָקוֹם[2] - בֵּין גָּדוֹל[3] בֵּין קָטָן[4], בֵּין עֶבֶד[5] בֵּין בֶּן חוֹרִין, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד[6] - הֲרֵי זֶה נִסְקָל. וְאִם הֵמִית אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[7] - פָּטוּר, כְּדִינֵיהֶם[8].

2) בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. 3) בן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות. 4) שהרי כתוב בפירוש "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא). 5) שכתוב "אם עבד יגח השור... והשור יסקל" (שם לב). 6) שבשניהם כתוב עונש סקילה. בתם - "סקול יסקל השור", ובמועד - "השור יסקל" (שם כח, כט). את כל הדינים הנ"ל מביאה המשנה בבא־קמא מא. 7) השוה למעלה פרק ח הלכה ה. 8) והרי אנו דנין להם כדיניהם, כנאמר למעלה.

ב. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[9] שֶׁהֵמִיתוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין. מַה בֵּין תָּם שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם לְמוּעָד[10] שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם? שֶׁהַתָּם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר[11], וְהַמּוּעָד חַיָּב בְּכֹפֶר[12]; וּבְלִבַּד שֶׁיִּהְיֶה מוּעָד לַהֲרֹג[13].

9) אמנם בתורה כתוב "וכי יגח שור", אולם "שור" הוא דוגמה בלבד, ולקוחה מן המציאות היום־יומית. וראה למעלה פ"א, ה"א (וראה עדויות פ"א מי"ב). 10) הלא שניהם נסקלים. 11) פטור מלשלם דמי האדם ההרוג ליורשיו, כי כתוב מפורש "ובעל השור נקי" (שמות כא, כח). שם מא, ומא: 12) שמות כא, ל. 13) אדם או בהמה, אבל מועד לחבל אדם - אינו חייב כופר, שם.

ג. וְהוֹאִיל וְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם[14] נִסְקָלִין, הֵיאַךְ יִמָּצֵא מוּעָד לַהֲרֹג[15] עַד שֶׁיְּשַׁלְּמוּ בְּעָלָיו אֶת הַכֹּפֶר? כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[16] וְאַחַר כָּךְ הָרַג יִשְׂרָאֵל; שֶׁהַמּוּעָד לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הֲרֵי זֶה מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל[17]. אוֹ שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה יִשְׂרָאֵל טְרֵפָה[18] וְאַחַר כָּךְ הָרַג שָׁלֵם[19]. אוֹ שֶׁהָרַג וּבָרַח[20], וּבְרִבִּיעִי נִתְפַּס; שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר עַד שֶׁיִּסָּקֵל הַשּׁוֹר[21]. וְכֵן אִם סִכֵּן שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם[22] כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[23] - הֲרֵי זֶה מוּעָד לַהֲרִיגָה[24], וּבְעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[25]. וְכֵן אִם הִכִּירוּ עֵדִים אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ אֶת הַשּׁוֹר[26] בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וּבָרְבִיעִית רָאוּ שׁוֹרוֹ שֶׁהָרַג[27] וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִם זֶה הוּא הַשּׁוֹר שֶׁהָרַג בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹ אַחֵר הָיָה[28] - הוֹאִיל וְהוּעֲדוּ הַבְּעָלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בִּבְקָרָם שׁוֹר שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, הָיָה לָהֶם לִשְׁמֹר כָּל בְּהֶמְתָּם[29], וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר.

14) בפעם הראשונה. 15) זוהי קושיית הגמרא, שם. 16) תשובת ר' שימי, שם. שור שהמית גוי פטור, למעלה הלכה א. 17) המגיד־משנה תמה על רבינו שפסק כדעת רב שימי, שהרי הגמרא מתפלאה על רב שימי, ומקשה: "ומועד לגויים הוי מועד לישראל?!" ומסיימת ואומרת, "אלא אמר ר' שמעון בן לקיש...", זאת־אומרת שתשובת רב שימי נדחתה. והוא מתרץ ואומר: שרבינו אינו גורס "אלא", והוא מפרש בניחותא, ש"מועד לגויים הוי מועד לישראל", ור' שמעון בן לקיש אומר טעם שני. 18) אדם שיש בו אחד הדברים שמטריפים בבהמה, כגון שניקב קרום מוחו, ואין סוקלים שור על טריפה, מכיון ש"אדם הרוג הרג". 19) ומועד לטריפה הרי זה מועד לשלם, שם. 20) שלוש פעמים, שם. 21) כמו שכתוב: "השור יסקל . . . אם כופר יושת עליו" (שמות כא, כט־ל). על כן אם לא נתפס, אין הבעלים משלמים כופר. 22) ולא מתו, וכשהרג אדם רביעי מתו כולם, בבא־קמא מא. 23) שם. 24) ומה שפסק רבינו למעלה פרק ו הלכה ח, שמועד לאדם אינו מועד לבהמה, וכל־שכן שמועד לבהמה אינו מועד לאדם, לא נאמר אלא במועד להזיק, אבל במועד להריגת בהמה מועד גם לאדם, ומכל־שכן להיפך. ראה מאירי לבבא־קמא עמוד 127, וכסף־משנה כאן. 25) כשהרג אדם אחרי ג' הבהמות. 26) הם יודעים מי הוא בעל השור שהמית, אבל

אינם יודעים לציין בדיוק איזה שור הוא, כי יש לו לאיש זה כמה שוורים. 27) ויודעים בדיוק איזה שור הרג ברביעית. 28) שגם כן שייך לאותם הבעלים, אבל יודעים הם ששור אחד נגח כל שלש הנגיחות הראשונות. 29) מכיון שאינם יודעים איזהו הרג. זוהי תשובת רבינא בגמרא, שם.

ד. זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[30] 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת' - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[31] לָמְדוּ, שֶׁחִיּוּב מִיתָה זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם[32]; וְאִם נָתַן כֹּפֶר הַנֶּהֱרָג[33] - מִתְכַּפֵּר לוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה[34], מְמַשְׁכְּנִין מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּכֹפֶר[35] בְּעַל כָּרְחוֹ.

30) בשור מועד שהרג אדם. 31) מפי קבלת חכמינו ז"ל. 32) ולא בידי אדם. במסכת סנהדרין טו: דרשו: "אמר קרא "מות יומת המכה רוצח הוא" (במדבר לה, כא), על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו". 33) תשלום דמי הנהרג. זוהי דעת החכמים: "ונתן פדיון נפשו" (שמות כא, ל) דמי ניזק, שם מ. 34) וחייבי כפרה, כגון חייבי חטאות ואשמות - אין ממשכנים אותם. 35) ואינו דומה לחייב קרבן חטאת או אשם, שמוחזק בעינינו שלא יתרשל, ויביא את הקרבן לה', ועל כן אין צורך למשכן אותו. אבל בכופר עלול אדם להקל, כי הוא משלם אותו לחבירו, ויראה בזה חוב רגיל. ולפיכך יש צורך למשכן אותו, אם אינו משלם. זוהי בעיא שלא נפתרה בגמרא שם, ורבינו פוסק לחומרא. ואף־על־פי שדרכו לפסוק שאין מוציאים ממון בבעיא שלא נפשטה, בתשלומי כפרה דן לחומרא, וכן בהלכה ה; ובחידושי הרשב"א תירץ, שרבינו אומר שבית־דין ממשכן את זה שנתחייב בכופר, והאיבעיא בגמרא מתכוונת ליורשי הנהרג (מגיד־משנה).

ה. שׁוֹר[36] שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהָרַג - כָּל אֶחָד מֵהֶם מְשַׁלֵּם כֹּפֶר שָׁלֵם[37]; שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ כַּפָּרָה גְּמוּרָה[38].

36) מועד. 37) ואינו דומה לנזק רגיל, שכל אחד מן השותפים משלם חצי. 38) מה־שאין־כן בנזק רגיל, שצריך רק להשלים להניזק דמי נזקו בשלמותם. גם זו בעיא שלא נפתרה בגמרא, שם. גם כאן מחמיר רבינו, משום שאין זה ספק ממון סתם שפוסקים לקולא לנתבע, אלא זה ענין של כפרה.

ו. אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי בְּעָלָיו[39], אִם הָיוּ לוֹ בְּעָלִים; אֲבָל אִם לֹא הָיוּ לוֹ בְּעָלִים, כְּגוֹן שׁוֹר הַמִּדְבָּר[40] וְשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשׁוֹר שֶׁל גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין אִם הֵמִית - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[41], וְגוֹמְרִין דִּינוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים[42]. וְכֵן שׁוֹר הָאִשָּׁה[43] וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים[44] וְשׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים[45] שֶׁהֵמִיתוּ - נִסְקָלִין. וְאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[46]; שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה הוּא[47], וְאֵין הַקְּטַנִּים וְהַחֵרְשִׁים וְהַשּׁוֹטִים בְּנֵי חִיּוּב כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין כַּפָּרָה.

39) שם מד: 40) שהוא הפקר ואין לו בעלים. 41) משנה שם, וכדעת החכמים. 42) כי ההעדה בבעלים בתורה נאמרה רק בשיש לו בעלים. 43) אף־על־פי שבתורה כתוב "בעל השור", לשון זכר (רש"י). 44) שאין להם אפוטרופוס. 45) השייך ליתומים או לחרש ושוטה. 46) ברייתא שם, מ. 47) בניגוד לחצי נזק ונזק שלם, שחייב האפוטרופוס לשלם, וחוזר וגובה מן היתומים כשיגדלו. השוה למעלה פרק ו הלכה ד.

ז. שׁוֹר שֶׁהוּא טְרֵפָה[48] שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ[49], אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה - אֵינוֹ נִסְקָל[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת - כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר[51], וְכֵיוָן שֶׁבְּעָלָיו כְּמֵת הֵם חֲשׁוּבִים וְאֵינָן צְרִיכִין מִיתָה[52] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[53].

48) כגון ניקב קרום מוחו, או יש בו אחד משאר י"ז סוגי טרפות. 49) בפני עדים, אבל אם הרג בפני בית־דין הורגים אותו משום "ובערת הרע מקרבך" (דברים יג, ו - ראב"ד). 50) זוהי דעת רב אשי בסנהדרין עח. 51) מקישים זה לזה, מכיון שהתורה כתבתם בפסוק אחד, שם. 52) ואין לקיים בו "וגם בעליו יומת". [בגמרא שם נימוק אחר, שעדות זו אי אתה יכול להזימה, ואולי שני הנימוקים עולים בקנה אחד]. 53) לפיכך גם שורו פטור, ואין מקיימים בו "השור יסקל". אותו הנימוק גם בשור שהוא עצמו טריפה והרג את הנפש. אילו בעליו היו טריפה, היו פטורים ממיתה, כך גם שורו שהוא טריפה פטור ממיתה.

ח. הַמְשַׁסֶּה[54] כֶּלֶב בַּחֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - אֵין הַכֶּלֶב נִסְקָל[55]. וְכֵן אִם גִּירָה בּוֹ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה וַהֲרָגוּהוּ. אֲבָל אִם שִׂסָּה בּוֹ נָחָשׁ, וַאֲפִלּוּ הִשִּׁיכוֹ בּוֹ[56], וַהֲרָגוֹ - הַנָּחָשׁ נִסְקָל[57]; שֶׁאֵרֶס הַנָּחָשׁ שֶׁמֵּמִית מֵעַצְמוֹ מְקִיאוֹ[58]. לְפִיכָךְ, זֶה הָאָדָם שֶׁהִשִּׁיךְ בּוֹ נָחָשׁ פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין[59].

54) בקול או בתנועת יד. 55) כדין שור שהגיחו אותו, שאינו חייב מיתה, ראה למעלה פרק ו הלכה ה. 56) שם את שיני הנחש בגוף האדם. 57) כדעת החכמים במשנה סנהדרין עו: עח. 58) ולפיכך דינו כהורג מעצמו וחייב, שם עח. 59) אבל חייב בדיני שמים, כי גרם למות האדם.

ט. אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת אִם הֵמִיתָה עַד שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְהַזִּיק לְמִי שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עָלָיו סְקִילָה[60]. אֲבָל שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם[61], נִתְכַּוֵּן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָרַג לְיִשְׂרָאֵל, נִתְכַּוֵּן לִנְפָלִים[62] וְהָרַג בֶּן קִיְּמָא - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[63]. וְאִם הָיָה מוּעָד[64] - הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר[65], אוֹ בְּקִנָּס אִם הֵמִית עֶבֶד[66]; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרַג בְּלֹא כַּוָּנָה[67], הוֹאִיל וְהוּא מוּעָד לָזֶה[68].

60) אפילו אם לא נתכוונה לזה שהרגה, כגון נתכוונה להרוג את ראובן והרגה את שמעון - נסקלת, כי אילו הרגה את ראובן, גם כן היתה חייבת סקילה, בבא־קמא מד: 61) משנה שם מד. 62) כל הדוגמאות האלה מובאות

1 **י. הָיָה מוּעָד לִפֹּל[69] עַל בְּנֵי הָאָדָם בְּבוֹרוֹת, וְרָאָה**
2 **יָרָק בְּבוֹר[70] וְנָפַל לַבּוֹר בִּשְׁבִיל הַיָּרָק, וְהָיָה שָׁם אָדָם**
3 **וָמֵת; אוֹ שֶׁהָיָה מוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ בִּכְתָלִים[71] וּלְהַפִּיל[72]**
4 **עַל בְּנֵי אָדָם, וְנִתְחַכֵּךְ בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתוֹ, וְנָפַל[73] עַל**
5 **אָדָם וָמֵת מֵחֲמַת חִכּוּכוֹ - הַשּׁוֹר פָּטוּר מִמִּיתָה, לְפִי**
6 **שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהָמִית; וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר, שֶׁהֲרֵי**
7 **זֶה מוּעָד לִפֹּל בְּבוֹרוֹת עַל בְּנֵי אָדָם אוֹ לְהַפִּיל עֲלֵיהֶם**
8 **הַכְּתָלִים. וְהֵיאַךְ יְוֻדַּע שֶׁנִּתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ?[74]**
9 **כְּשֶׁנִּתְחַכֵּךְ לְאַחַר שֶׁהִפִּיל וְהֵמִית[75].**

69) שם מח: 70) דוגמת רב יוסף, שם. 71) שם מד. 72) את הכתלים. 73) הכותל מחמת חיכוכו. 74) ולא נתכוון להרוג אדם. 75) גמרא שם.

10 **יא. אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר עַד שֶׁתָּמִית**
11 **בְּהֶמְתָּן חוּץ מֵרְשׁוּתָן; אֲבָל אִם הֵמִית בִּרְשׁוּת**
12 **הַמַּזִּיק, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּסְקִילָה[76] - הַבְּעָלִים**
13 **פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר[77]. כֵּיצַד? הִנִּכְנַס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת**
14 **שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, וַאֲפִלּוּ נִכְנַס[78] לִתְבֹּעַ שְׂכָרוֹ[79] אוֹ**
15 **חוֹבוֹ[80] מִמֶּנּוּ, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וָמֵת -**
16 **הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר; שֶׁהֲרֵי**
17 **אֵין לוֹ רְשׁוּת לִכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ.**

76) טענת הבעלים: "באיזו רשות נכנסת לחצרי", מועילה לענין תשלומי ממון וקנס בלבד, אבל לא לענין מיתת השור, בבא־קמא כג: 77) לגבי כופר מועילה טענה זו. 78) פועל. 79) ברייתא שם, לג. 80) המלווה מן הלווה.

18 **יב. עָמַד בַּפֶּתַח[81] וְקָרָא לְבַעַל הַבַּיִת, וְאָמַר לוֹ 'הֵן',**
19 **וְנִכְנַס[82], וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - חֲרֵי הַבְּעָלִים**
20 **פְּטוּרִין; שֶׁאֵין מַשְׁמַע 'הֵן' אֶלָּא עֲמֹד בִּמְקוֹמְךָ[83] עַד**
21 **שֶׁאֲדַבֵּר עִמָּךְ.**

81) שם. 82) כי הבין את תשובת "הן" כנתינת רשות להכנס. 83) כדעת החכמים בברייתא.

22 **יג. בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְדָרְסָה עַל גַּבֵּי**
23 **תִּינוֹק[84] דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ[85] וַהֲרָגַתְהוּ - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין**
24 **אֶת הַכֹּפֶר[86]; שֶׁהֲרֶגֶל מוּעֶדֶת[87] לְהַזִּיק בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ,**
25 **וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הֶרֶגֶל[88], כְּמוֹ**
26 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[89]. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַמּוּעָד שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה[90]**
27 **- נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר; וְאִם הֵמִית שֶׁלֹּא**
28 **בְּכַוָּנָה[91] - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים בְּכֹפֶר.**
29 **וְתָם שֶׁהֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן**
30 **הַכֹּפֶר[92]; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהָמִית - נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים**
31 **פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר, וְכֵן מִקְנָס שֶׁל עֶבֶד[93].**

84) שם, כו. 85) שזוהי "רגל" ברשות הניזק. 86) מיד בפעם הראשונה, ולא כמו בקרן שחייב בכופר רק לאחר שלוש נגיחות. 87) מתחילתה, ולפיכך הבעלים משלמים כופר בפעם הראשונה כמו קרן אחר שלוש פעמים. 88) מה־שאין־כן ברשות הרבים שפטור על שן ועל רגל. 89) למעלה פרק א הלכה ה, ז. 90) כגון נגח. 91) כמו הדוגמה של "דרסה על גבי תינוק דרך הילוכה", והדוגמאות למעלה הלכה ט. 92) כי דין הכופר נאמר בתורה במועד בלבד, שמות כא, ל. 93) תם שהרג עבד פטור מלשלם שלושים שקלים, כי דין זה נאמר בתורה במועד בלבד, ראה למעלה הלכה ט.

32 **יד. נִרְאֶה לִי[94], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵתָּם שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה**
33 **עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה פָּטוּר מִן הַקֶּנֶס, שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים סֶלַע**
34 **הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה[95], אִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[96] - מְשַׁלֵּם**
35 **חֲצִי דְּמֵי הָעֶבֶד אוֹ חֲצִי דְּמֵי הַשִּׁפְחָה מִגּוּפוֹ[97], כְּאִלּוּ**
36 **הֵמִית שׁוֹר חֲבֵרוֹ[98] אוֹ חֲמוֹרוֹ.**

94) זוהי סברת עצמו, בלי מקור ברור בתלמוד ובגאונים. 95) שמות כא, לב. בתורה כתוב "שקלים". בלשון המשנה נקרא שקל זה בשם סלע. גם התרגום אונקלוס מפרש שם "שקלים" - סלעים. 96) ודינו הוא שפטור מסקילה. 97) כדין תם שהזיק, שמשלם חצי נזק מגופו. 98) כי על עבדו ועל אמתו, אומרת התורה במפורש - באותו פרק, פסוקים אחדים לפני כן - "כי כספו הוא", כלומר דינו כשורו וכחמורו, אבל תם שהרג אדם שלא בכוונה פטור אף מחצי דמיו, מפני שאין דמים לבן חורין (מגיד־משנה).

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו כמות הכופר לפי [מה] שהוא הנהרג אם בן חורין או עבד, וכן [אם] בהמה אחת המיתה והזיקה מה דינה, וכן אם הוציאו הבעלים הבהמה מרשותם אחר שהמיתה, ותשלום דיני בהמה ההורגת.

37 **א. כַּמָּה הוּא הַכֹּפֶר? כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הַדַּיָּנִין[2] שֶׁהוּא דְּמֵי**
38 **הַנֶּהֱרָג[3], הַכֹּל לְפִי שְׁוִיוֹ שֶׁל נֶהֱרָג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן**
39 **פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ[4] כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו[5]. וְכֹפֶר הָעֲבָדִים -**
40 **בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים[6], בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת[7] -**
41 **הוּא הַקֶּנֶס הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה: שְׁלֹשִׁים סֶלַע כֶּסֶף יָפֶה,**
42 **בֵּין שֶׁהָיָה הָעֶבֶד שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה[8] בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה**
43 **אֶלָּא דִינָר. וְכָל הַמְעֻכָּב גֵּט שִׁחְרוּר[9] - אֵין לוֹ קֶנֶס[10],**
44 **הוֹאִיל וְאֵין לוֹ אָדוֹן[11], שֶׁהֲרֵי יָצָא לְחֵרוּת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכל לפי שויו של נהרג"

במהותו של תשלום כופר יש לחקור האם הוא חיוב נפרד בפני עצמו, או שבא **במקום** מיתה (ונפק"מ כשהשור פטור ממיתה אם חייב או פטור מכופר). ויש לומר שאין לך אלא חידושו המפורש בקרא - עצם תוכן תיבת כופר שמשמעותו שבא במקום.

ולחידודי יש לומר שהדבר תלוי בשתי מחלוקות: א. האם כופר הוא דמי מזיק וא"כ הוא במקום מיתתו בידי שמים, או שהוא דמי ניזק וכל עניינו השלמת חיסרון הניזק וא"כ הרי הוא חיוב בפני עצמו. ב. האם יש כופר על המתה שלא בכוונה (שאז פטור ממיתה) ואם יש הרי שהוא חיוב בפני עצמו. או שאין כופר שלא בכוונה וא"כ חיוב הכופר הוא במקום מיתה וכיון שפטור ממיתה פטור גם מכופר. ומכיון שפסק הרמב"ם שכופר הוא דמי ניזק - "הכל לפי שויו של נהרג" - ושיש כופר שלא בכוונה (נזקי ממון פ"י הי"ג) מוכח שסובר שהוא חיוב בפני עצמו.

(על פי לקו"ש חי"ג עמוד 299)

2) ולא כמו שרואים היורשים. 3) ולא דמי בעל השור שהמית, אף־על־פי שהכופר בא לכפר על נפשו, דין זה הוא כדעת החכמים, בבא־קמא מ. 4) של הנהרג. 5) ע"י בית הדין. 6) כי התורה אינה מבחינה וכותבת "אם עבד יגח השור", שם, לב. 7) כי כתוב "אם עבד יגח השור או אמה". 8) לשון המשנה שם מא. משום כך נקרא תשלום שלשים הסלעים "קנס", כי הוא סכום קבוע בין אם העבד שוה יותר או פחות מזה. 9) עבד שיצא לחירות אלא טעון עדיין שטר שחרור, כגון שחיסרו רבו אחד מכ"ד ראשי איבריו, או שהפקירו או הקדישו, גיטין מב: 10) אם המית אותו שור מועד - אין לבעליו קנס. 11) והתורה אמרה: "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו". זוהי בעיא בגמרא שם, שלא נפתרה, ולפיכך בעל השור פטור, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

1 **ב. לְמִי נוֹתְנִין הַכֹּפֶר? לְיוֹרְשֵׁי הַנֶּהֱרָג. וְאִם הֵמִית**
2 **אִשָּׁה - הַכֹּפֶר לְיוֹרְשֶׁיהָ מֵאָבִיהָ, וְאֵינוֹ לַבַּעַל[12]. הֵמִית**
3 **מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[13] - נוֹתֵן חֲצִי קְנָס[14]**
4 **לְרַבּוֹ, וְהַחֲצִי הָאַחֵר[15] רָאוּי לִתֵּן[16] וְאֵין מִי יִקָּחֶנּוּ[17].**

12) הכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתתה, ולא זכתה בו האשה מחיים, ואין הבעל יכול לרשת אותו, כי הוא יורש רק מה שאשתו החזיקה בו מחיים. "אין הבעל נוטל בראוי - לבוא לאחר מיתתה - כבמוחזק", שם מב: 13) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 14) חמשה עשר סלעים. 15) שהוא בן חורין. 16) חצי כופר ליורשיו. 17) שהרי אין לו יורשים, כי אין לעבד קידושין, ועל כן זוכה בו המזיק. מקור הלכה זו בגיטין מב. ומג. לפי תשובת רבא, שם.

5 **ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ[18], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
6 **מוּעָד[19] לִיגַּח - הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדְּמֵי וְלָדוֹת; שֶׁלֹּא**
7 **הָיְתָה תּוֹרָה בִּדְמֵי וְלָדוֹת אֶלָּא לְאָדָם[20].**

18) מתים. 19) וכל־שכן כשהוא תם. 20) שהכה אשה ויצאו ילדיה, כמו שכתוב: "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה . . . ענוש יענש" (שמות כא, כב), מכאן אמר ר' עקיבא: "אנשים" ולא שוורים. שם מב.

8 **ד. נָגַח שִׁפְחָה[21] וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת[22];**
9 **שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּגַח חֲמוֹר מְעֻבֶּרֶת[23]. וְאִם הָיָה תָּם -**
10 **מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי וְלָדוֹת מִגּוּפוֹ.**

21) כנענית. 22) אם הוא מועד, דעת רב פפא שם, מט. 23) שם.

11 **ה. כֵּיצַד שָׁמִין[24] אוֹתָהּ? אוֹמְדִין כַּמָּה הָיְתָה שִׁפְחָה**
12 **זוֹ שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת[25] וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַתָּה[26],**
13 **וְנוֹתֵן לִבְעָלֶיהָ הַפְּחָת[27] אוֹ חֶצְיוֹ[28]. וְאִם הֵמִית[29]**
14 **הַשִּׁפְחָה - מְשַׁלֵּם הַכֹּפֶר הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה בִּלְבַד[30], כְּמוֹ**
15 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[31].**

24) מעריכים את השפחה שניגחה ויצאו ילדיה, לשם חישוב דמי הנזק. 25) לפני הנגיחה. מחירה אז גבוה גם בגלל העובר וגם בגלל עצמה, שנראית משובחת ובעלת איברים. 26) לאחר שנגחו אותה ויצאו ילדיה. חישוב זה עושה המשנה בבא־קמא מח: 27) כשהוא מועד. 28) כשהוא תם. 29) והוא מועד. 30) שלושים שקלים, ואינו משלם דמי ולדות. 31) למעלה הלכה א, שאפילו היתה שווה מאה מנה, משלם שלושים סלעים בלבד.

16 **ו. שׁוֹר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִבְהֵמָה וְנָגַח אֶת הָאָדָם, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁאִם הֵמִיתוֹ פָּטוּר[32] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[33], אִם חָבַל בּוֹ[34]**
18 **- חַיָּב בְּנֶזֶק[35]. וְאִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק**
19 **מִגּוּפוֹ[36], וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם.**

32) ממיתה. 33) למעלה פרק י, הלכה ט. 34) הזיקו ולא הרגו. 35) כשם שחייב בתשלומי כופר כשהרג שלא בכוונה, שם מד: 36) כדעת החכמים האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם; אף שור באדם, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", שם לג. וראה למעלה פרק ז, הלכה ג.

20 **ז. שׁוֹר תָּם שֶׁהֵמִית[37] וְהִזִּיק[38] - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי**
21 **נְפָשׁוֹת, וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[39]; וּמוּעָד**
22 **שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[40], וְחוֹזְרִין**
23 **וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת. קָדְמוּ וְדָנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת**
24 **תְּחִלָּה - חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[41].**

37) אדם. 38) ואחר־כך הזיק ממון. 39) שתם אינו משלם אלא מגופו, והרי הוא נסקל. 40) ומשלם מן העליה. 41) אף־על־פי שכבר נגמר דינו לסקילה ואין לו בעלים. כל ההלכה הזאת כלשונה היא ברייתא שם, צ: אמנם שם כתוב: "קדמו ודנוהו דיני נפשות, אין חוזרין

ודנין אותו דיני ממונות", אולם זה מדובר - לפי רבא אליבא דרבי עקיבא - במקרה שברח השור לאחר שדנוהו להסקל, אבל אם לא ברח, גם אם קדמו ודנוהו דיני נפשות, חוזרים ודנים אותו דיני ממונות.

ח. וּמֵהֵיכָן מִשְׁתַּלֵּם?[42] מִן הַשֵּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ בִּרְדִיָּתוֹ[43] אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה אֵין לוֹ בְּעָלִים שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בִּנְזָקָיו[44]. דָּנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת וּבָרַח - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[45].

42) במקרה שקדמו ודנו אותו דיני נפשות, ואחר־כך חזרו ודנו אותו דיני ממונות. 43) מן השכר שמכניס השור בחרישתו. 44) ולכן אי־אפשר לגבות מן הבעלים, ואף־על־פי שבשעה שהזיק היו לו בעלים. 45) כי אפשר לגבות רק מחרישת השור, והוא איננו. ברייתא שם צ: ולפי פירוש רבא אליבא דרבי עקיבא שם צא. [רש"י שם מפרש כשברחו הבעלים, אולם רבינו מפרש כשברח השור, כך הבינו דבריו הראב"ד ומגיד־משנה].

ט. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם[46] וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[47]; וְכֵן אִם הִפְקִירוֹ - אֵינוֹ מֻפְקָר; מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר; הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו[48] - אֵינָהּ חֲזָרָה[49]; שְׁחָטוֹ - בְּשָׂרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה[50]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה; אֲבָל עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה, אִם הִקְדִּישׁוֹ - מֻקְדָּשׁ[51]; וְאִם הִפְקִירוֹ - הֲרֵי הוּא מֻפְקָר[52]; מְכָרוֹ - הֲרֵי זֶה מָכוּר; הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו[53] - הֲרֵי זֶה מֻחְזָר[54]; וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה.

46) הלכה זו מקורה במשנה ובברייתא שם, מד: , מה. 47) כי לאחר שנגמר דינו לסקילה, אין לבעלים כל זכות על השור. 48) לאחר שהמית אדם ברשותו, ונגמר דינו לסקילה. 49) והשומר חייב לשלם דמי השור לבעליו. 50) בברייתא פסחים כב: ובבבא־קמא מא. למדו דין זה ממה שנאמר בתורה (שמות כא, כח) "סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו". ושאלו: אם השור נסקל, למה צריך להוסיף ולהשמיענו שהוא אסור באכילה, הלא אסור משום נבילה? ואם נתכוון לאסרו בהנאה, היה עליו לכתוב "ולא יהנה", אלא "מגיד לך הכתוב, שאם שחטו אחר שנגמר דינו אסור" וכו', וגם עורו אסור בהנאה, מהכתוב שם "ובעל השור נקי", ופירש בן זומא "נקי מנכסיו", ותנאים אחרים למדו הנאת עורו מ"את בשרו" - הטפל לבשרו. 51) והנהנה ממנו מעל. 52) ומי שזכה והשתמש בו לחרישה וכדומה - הרווח שלו. 53) לאחר שהמית אדם ברשותו. 54) והשומר פטור, אפילו אם אחר שהחזירו יגמרו דינו של השור לסקילה, כי בזמן שהחזירו השומר, יכלו הבעלים לשחוט אותו ולאכלו.

י. שׁוֹר שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁוָרִים אֲחֵרִים - כֻּלָּן פְּטוּרִין; לְפִי שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי הַשּׁוֹר[55], כְּדִין הָאָדָם[56]. נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף - כֻּלָּן נִסְקָלִים[57]; וְנִקְבָּרִין וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּדִין בְּהֵמָה נִסְקֶלֶת[58].

55) ומכיון שאין מכירים אותו, אין זה בפניו. 56) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם אף שור בפניו, שם מה. 57) ואינו בטל ברוב, כי בעלי חיים חשובים הם ודבר חשוב אינו בטל, ומכיון שכולם אסורים בהנאה, אין הפסד לבעלים בסקילה, על כן סוקלים אותם, כדי לקיים מצות סקילה בשור שנגמר דנו, סנהדרין עט: פ. 58) ולא כדין נבילה סתם שמותרת בהנאה.

יא. פָּרָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם, וְכֵן כָּל בְּהֵמָה שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהּ עֲבֹדָה[59] - חֲרֵי עֲבָרָה כָּמוֹהָ; הִיא וְעֻבָּרָה נָגְחָה[60], הִיא וְעֻבָּרָה נִרְבְּעָה.

59) כגון שנרבעה על־ידי אדם וחייבת מיתה, ויקרא כ, טו. 60) וגם העובר חייב סקילה, דעת רבא שם, פ.

יב. נָגְחָה וְהֵמִיתָה וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה[61]: אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינָהּ נִתְעַבְּרָה, וְיָלְדָה קֹדֶם גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ מֻתָּר[62]; וְאִם יָלְדָה אַחַר גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ אָסוּר[63], שֶׁהָעֻבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא[64]. וְאִם נִתְעָרֵב וָלָד זֶה בַּאֲחֵרִים - כּוֹנְסִין אֶת כֻּלָּם בְּכִפָּה[65] עַד שֶׁיָּמוּתוּ שָׁם[66].

61) כלומר שהעובר לא היה בשעת הנגיחה. 62) כי לא היה בשעת הנגיחה, וגם לא בשעת גמר הדין. 63) אף־על־פי שלא היה בשעת הנגיחה. אבל אינו נסקל, מכיון שלא היה בשעה שנגחה. 64) ומכיון שנגמר דינה של האם, ואסורה באכילה ובהנאה, גם העובר אסור. במה דברים אמורים כשנתעברה לפני גמר דין, אבל נתעברה לאחר גמר דין וילדה, הוולד מותר, מפני שגם הזכר המותר באכילה גרם לוולד, וזה וזה גורם מותר (רבינו בהלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה יד). 65) בחדר מאסר. 66) ואין סוקלים אותם, כי הוולד האסור עצמו אינו חייב סקילה, ברייתא שם, ס.

יג. שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְּמוּ עֵדָיו[67] - כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה[68], שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו[69]. וְאִם הֵעִידוּ שֶׁבְּעָלָיו רְבָעָהוּ[70], וְהֵזִים[71] אֶת הָעֵדִים - הֲרֵי הַשּׁוֹר לְבְעָלָיו, וְהַקּוֹדֵם וּמְשָׁכוֹ לֹא זָכָה בּוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַבַּעַל יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא חָטָא וְשֶׁאֵלּוּ עֵדֵי שֶׁקֶר הֵם, וַהֲרֵי הוּא מְיַחֵל[72] לַהֲזָמָם, לֹא הִפְקִיר.

67) שבאו עדים והעידו על עדי הנגיחה: עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר, ולפי התורה מאמינים לעדים המזימים, ופסק־הדין של סקילה מתבטל. 68) מימרא של רבי יוחנן, כריתות כד. 69) כי האמין לעדים, וסבור היה שאין לו כלום בשור זה, מכיון שאסור בהנאה. 70) והשור חייב סקילה. 71) בעל השור הביא עדי הזמה. 72) מצפה. 73) מימרא של רבא שם.

יום ש"ק כ"ט ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו מה ענין הבור, ובאי זה רשות יהיה ואי זה דבר

יוזק בו ויהיה חייב. ואי זה היא שמירתו, וכמה שיעורו ורוב משפטי הבור וענינו.

א. הַחוֹפֵר בּוֹר[2] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[3], וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר[4] וָמֵת, אֲפִלּוּ הָיָה הַבּוֹר מָלֵא גִזּוֹת שֶׁל צֶמֶר[5] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[6] - הֲרֵי בַּעַל הַבּוֹר[7] חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם[8]. וְאֶחָד[9] שׁוֹר וַחֲמוֹר אוֹ שְׁאָר מִינֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. לֹא נֶאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אֶלָּא בַּהֹוֶה[10].

2) משנה, בבא קמא נ: 3) מקום שאינו רשאי לחפור שם. 4) הדוגמא לקוחה מן התורה "וכי יפתח איש בור ... ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג). 5) הדוגמא של שמואל, שם. 6) ריפוד רך המונע חבטה, והמוות לא בא מחמת החבטה אלא מחמת ההבל (האוויר המחניק) של הבור. 7) החופר נקרא בעל הבור וחייב, מכיוון שעשהו, אף על פי שאינו שלו. 8) ולא חשוב אם המוות בא מחבטה או מהבל. 9) ודין אחד. 10) דוגמא מן המציאות היום-יומית, משנה שם נד:

ב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ[11] וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[12] אוֹ פָּתַח לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ[13], אוֹ שֶׁחָפַר וּפָתַח לִרְשׁוּתוֹ[14] וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ[15] וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב[16] בִּנְזָקָיו. אֲבָל אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ, אוֹ שֶׁהִפְקִיר בּוֹרוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ[17] אוֹ הִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים, וְזֶה הֶפְקֵר; וּבַתְּחִלָּה[18] בִּרְשׁוּת חָפַר[19], מִפְּנֵי שֶׁחָפַר בִּרְשׁוּתוֹ.

11) כגון בחצירו, מקום שמותר לו לחפור שם. 12) והפתח של הבור, שדרכו אפשר ליפול, נמצא ברשות הרבים. משום כך חייב בעל הבור. 13) אף על פי שהפתח נמצא ברשות היחיד, שאין רבים מצויים בה, בכל זאת חייב. 14) כלומר גם החפירה וגם הפתיחה נעשו ברשותו. 15) וכל אחד רשאי להיכנס לשם. 16) כי הוא בעל הבור, והתורה אומרת "בעל הבור ישלם", אף על פי שחפר את הבור וגם פתחו בחצירו. 17) ולא הפקיר רשותו. 18) כאשר חפר את הבור. 19) ואין לחייבו על מעשה החפירה, כשם שמחייבים את החופר ברשות הרבים על מעשה החפירה, אף על פי שאיננו בעל הבור. כל ההלכה הזאת במשנה שם מט: ובגמרא שם נ.

ג. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שֶׁנִּחְפַּר מֵאֵלָיו[20] אוֹ שֶׁחֲפָרָתוּ בְּהֵמָה[21] אוֹ חַיָּה - הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְמַלֹּאתוֹ[22] אוֹ לְכַסּוֹתוֹ וְלֹא עָשָׂה, הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ[23] אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים מִכָּל מָקוֹם[24].

20) ברשותו, כגון ששקעה האדמה, ובהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו מדובר, כמו בהלכה הקודמת. 21) בין אם זו בהמתו ובין אם זו בהמת חבירו. במקרה שזו בהמת חבירו, חייב בעל הבהמה בנזקי החצר, והאחריות לבור נופלת על בעל הבור ולא על בעל הבהמה, כי יכרה "איש" בור, אמרה תורה, ולא "שור" בור, וחובת הכיסוי מוטלת על בעל החצר בלבד. 22) כי זה בורו, שם מח. 23) הקונה. 24) כולל קנייה ומתנה. מקור דין זה במכילתא דרבי שמעון בן יוחאי. שם נאמר: "... מניין לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה? תלמוד לומר בעל הבור ישלם, לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה" ובירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ו, לומד זה מהפסוק "או כי יכרה", כנראה מהמלה "או".

ד. אֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַמְגַלֶּה[25] מָקוֹם שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר[26] אוֹ כִּי יִכְרֶה. וְאִם כִּסָּהוּ כָּרָאוּי[27], אַף עַל פִּי שֶׁהִתְלִיעַ[28] מִתּוֹכוֹ[29] וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת - פָּטוּר[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְכַסֶּנּוּ. הָא אִם כִּסָּהוּ - פָּטוּר[31]. כִּסָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי שְׁוָרִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי גְמַלִּים, וְהָלְכוּ עָלָיו גְּמַלִּים וְנִתְרוֹעֵעַ[32], וְהָלְכוּ עָלָיו שְׁוָרִים וְנָפְלוּ בּוֹ: אִם אֵין הַגְּמַלִּים מְצוּיִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה אֹנֶס[33]; וְאִם יָבוֹאוּ[34] שָׁם גְּמַלִּים אֲפִלּוּ לִפְרָקִים - הֲרֵי זֶה חַיָּב[35].

25) בור שנחפר על ידי אחר. 26) יסיר את המכסה מבור שהיה קיים כבר. 27) כיסוי שיוכל לעמוד בפני שור. 28) ואינו יכול לעמוד בפני שור. 29) ולא ניכר מבחוץ. 30) כי אנוס הוא, שם נב. 31) ואינו מחוייב לבדוק את הכיסוי ולדרוך עליו ולנקוש עליו, כדי להיווכח אם התליע או לא. 32) ונתקלקל, ואינו יכול לעמוד בפני שוורים. 33) כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, מכיוון שאין גמלים מצויים שם. 34) כלומר, ואם באו ונתרועע הכיסוי, ואחרי כן הלכו שם שוורים ונפלו. 35) כי היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, כדעת ה"איכא דאמרי" שם, נב:

ה. הִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפְלוּ בּוֹ שְׁוָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּמַלִּים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד וַהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ לִגְמַלִּים[36] - הוֹאִיל וּמֵחֲמַת שֶׁהִתְלִיעַ[37] נָפְלוּ בּוֹ הַשְּׁוָרִים, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[39].

36) ולו נפלו בו גמלים היה חייב. 37) ולא שנתרועע מחמת הגמלים. 38) כי אין כל קשר בין הפשיעה ובין מיתת השוורים, שם. 39) שאין אפשרות לתלות את הנזק בפשיעה. ואין זה דומה לתחילתו בפשיעה וסופו באונס שלמעלה בפרק ד, הלכה א, כי שם לולא פשיעתו לא היה מגיע האונס (ראה תוספות כאן).

ו. הַמּוֹצֵא בּוֹר וְכִסָּהוּ וְחָזַר וְגִלָּהוּ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב[40], וְזֶה הָאַחֲרוֹן[41] פָּטוּר. סְתָמוֹ בְּעָפָר וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת כָּל הֶעָפָר - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב[42]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁסְּתָמוֹ בְּעָפָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן[43].

40) זה שהבור שלו, שהשאירו מגולה. 41) שכיסה וגילה. 42) שסתם והוציא את כל העפר. 43) נסתלק הבור שעשה הראשון, וכשהוציא השני את העפר, הריהו חופר בור חדש וחייב, שם כט:

ז. בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֶׁתָּפִין, וְעָבַר הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִּסָּהוּ, הַשֵּׁנִי וְלֹא כִּסָּהוּ - הָרִאשׁוֹן חַיָּב[44] עַד שֶׁיִּמְסֹר דָּלְיוֹ[45] לַשֵּׁנִי; וּמִשֶּׁמָּסַר דָּלְיוֹ לַשֵּׁנִי לִדְלוֹת מִמֶּנּוּ נִפְטַר הָרִאשׁוֹן וְנִתְחַיֵּב הַשֵּׁנִי לְכַסּוֹתוֹ. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן[46], וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה וְלֹא כִּסָּהוּ - הַשֵּׁנִי חַיָּב. וְעַד אֵימָתַי יִהְיֶה הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב? עַד שֶׁיֵּדַע הָרִאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגֻלֶּה, וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים[47] וְיִכְרֹת אֲרָזִים וִיכַסֶּנּוּ. וְכֹל שֶׁיְּמוּת בּוֹ תּוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב[48] בּוֹ; וְכֹל שֶׁיְּמוּת בּוֹ אַחַר זְמַן כָּזֶה[49] - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שְׁנֵיהֶן פָּשְׁעוּ בּוֹ.

44) כי מרגע שהראשון דלה והשאיר את הבור פתוח, נתחייב בנזק שיבוא. זוהי גירסת הרי"ף ורבינו במשנה, שם, שלא כגירסה במשנתינו האומרת, "השני" חייב. 45) את הדלי לדלות מים (ואולי שימש הדלי גם כיסוי לבור, השווה לקמן הלכה ט). זוהי דעת רבי אליעזר בן יעקב שם נא: 46) לאחר שנשתמש בו, משנה שם נב. 47) שיעור הזמן הדרוש לשכירת פועלים. הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן שם. 48) כי הראשון הוא אנוס. 49) הדרוש לפעולות האמורות ולא עשאן.

ח. הַמּוֹסֵר בּוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר - חַיָּב בִּנְזָקָיו[50]. וְאִם מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[51], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה[52] - הֲרֵי הַבְּעָלִים חַיָּבִים; שֶׁהַבּוֹר עָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת[53], וְאֵלּוּ אֵין בָּהֶן דַּעַת[54].

50) השומר חייב, כי נכנס במקום הבעלים, השווה למעלה פרק ד, הלכה ד. 51) שאין בהם דעת לשמור. 52) כראוי, שם י. 53) על ידי שקיעת העפר, והבעלים היו צריכים להעלות זאת על דעתם. 54) לתקן ולכסות את הבור. לפיכך אין זו שמירה מספקת, והבעלים חייבים.

ט. הַמְכַסֶּה בּוֹרוֹ בְּדָלְיוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[55], וּבָא בַּעַל הַדְּלִי וְנָטַל דָּלְיוֹ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב[56].

55) שלקח מבורו של חבירו שלא ברשות. 56) על הנזקים שהזיק בורו המגולה, כי צריך היה להעלות על דעתו, שבעל הדלי יקח את הדלי. ואין מחייבים את בעל הדלי שיודיע לבעל הבור, שלקח את דליו, שם ל.

י. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר[57] אוֹ שִׂיחַ[58] אוֹ מְעָרָה[59] אוֹ חָרִיץ[60]. וְלָמָּה נֶאֱמַר[61] בּוֹר? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית[62]. וְכַמָּה כְּדֵי לְהָמִית? עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים. אֲבָל אִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וָמֵת - פָּטוּר[63]; וְאִם הֵזִּקוּ - חַיָּב[64] בַּעַל הַתַּקָּלָה[65] נֶזֶק שָׁלֵם.

57) עגול. 58) ארוך. 59) מרובעת ומכוסה בקירוי. 60) רחב ומרובע כמערה ואינה מקורה. כל הנ"ל דינם כדין בור. 61) בתורה (שמות כא, לג). 62) או בהבל או בחבטה. וסתם בור יש בו עומק של עשרה טפחים, ויש בו כדי להמית. 63) כי לא הבור המיתו. 64) כי כל בור בכל עומק שהוא יש בו כדי להזיק. 65) בעל החפירה. אין רבינו אומר: "בעל הבור", כי פחות מעשרה טפחים אין עליו שם בור.

יא. הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר תִּשְׁעָה, וּמֵהֶן טֶפַח אֶחָד מַיִם - חַיָּב; שֶׁהַטֶּפַח שֶׁל מַיִם[66] חָשׁוּב כְּעֹמֶק שְׁנֵי טְפָחִים בַּיַּבָּשָׁה. הָיָה עָמֹק שְׁמוֹנָה, וּמֵהֶן שְׁנֵי טְפָחִים מַיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עָמְקוֹ שִׁבְעָה, וּמֵהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַיִם, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וָמֵת - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם[67]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[68]; שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק.

66) מוסיף הבל ושקול כשני טפחים יבשה. 67) בעיות שלא נפתרו, והמוציא מחבירו עליו הראייה, שם (לרבינו כאן גירסה אחרת מאשר בגמרא שלנו, ראה שם). הבעייא היא: אם גם בשניים ובשלושה טפחים מים, אומרים שמוסיפים הבל במידה כזאת שהם שקולים כנגד ארבעה ושישה טפחים יבשה, או מכיוון שהבור אינו עמוק, אין תוספת הבל כזאת. 68) כמו בכל מקרה של ספק.

יב. הַחוֹפֵר בּוֹר עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לִשְׁלֹשִׁים[69] - כֻּלָּן חַיָּבִים[70]. חָפַר הָרִאשׁוֹן פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[71] אֲפִלּוּ טֶפַח, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[72], בֵּין שֶׁחָפַר בּוֹ טֶפַח[73] אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ בִּנְיָן עַל שְׂפָתוֹ טֶפַח[74] - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב[75]. סָתַם טֶפַח שֶׁהוֹסִיף[76] אוֹ שֶׁסָּתַר טֶפַח שֶׁבָּנָה[77] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם כְּבָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן[78] אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְתַּלֵּק.

69) זוהי הדוגמא של הברייתא. 70) אם נפל לתוכו שור והוזק או מת, מפני שכולם שותפים בבור זה של ל' טפחים, כרב זביד בלשון ראשון, שם עמוד ב. 71) שאין בו כדי להמית. 72) ועשה אותו לבור, שיש בו כדי להמית. 73) והוסיף את הטפח מלמטה. 74) כגון שהניח אבן על שפת הבור, והוסיף מזה טפח למעלה מן הבור, דוגמא של רבא שם, נא: 75) בכול, בין בנזקים ובין במיתה, כדעת רבנן, שם. הטעם הוא, מכיוון שהאחרון עשה בור שלא היה קיים קודם, היינו בור שיש בו כדי להמית, לפיכך הוא לבדו חייב. ואין זה דומה למקרה הקודם, שהשלימו לכ', כי שם גם קודם לכן היה בור שעשוי להמית. 76) מלמטה. 77) מלמעלה. 78) ברגע שהאחרון הוסיף את הטפח, וכל הבור ברשותו של האחרון הוא, ואם כן אפילו סתם את הטפח שלו, נשאר בור של ט' של הראשון כמקודם, והראשון חייב.

יג. חָפַר הָרִאשׁוֹן בּוֹר עָמֹק[79], וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִרְחִיבוֹ[80], וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת: אִם מֵחֲמַת הֶבְלוֹ[81] מֵת - הָאַחֲרוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי מִעֵט הֶבְלוֹ[82]; וְאִם מֵחֲמַת חֲבָטוֹ[83] מֵת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הוּא קֵרֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה[84]. וְכֵן אִם נָפַל הַשּׁוֹר מֵאוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהִרְחִיב הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי קֵרֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מִן הַהֶבֶל[85]; וְאִם מִן הַצַּד

79) בעיות הבל ושקול כשני טפחים יבשה. 67) בעיות שלא נפתרו, והמוציא מחבירו עליו הראייה, שם (לרבינו כאן גירסה אחרת מאשר בגמרא שלנו, ראה שם). הבעייא היא: אם גם בשניים ובשלושה טפחים מים, אומרים שמוסיפים הבל במידה כזאת שהם שקולים כנגד ארבעה ושישה טפחים יבשה, או מכיוון שהבור אינו עמוק, אין תוספת הבל כזאת. 68) כמו בכל מקרה של ספק.

שֶׁחָפַר הָרִאשׁוֹן נָפַל[86] - הָרִאשׁוֹן חַיָּב, שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מֵעֵט הֶבְלוֹ.

79) שיש בו כדי להמית. 80) והגדיל את שטח הבור ואת אפשרות הנפילה לתוכו. 81) האוויר הלא טוב שבבור. 82) כי במידה שהבור רחב יותר, האוויר שבתוכו פחות מזיק. 83) המכה שקיבל מקרקעית הבור. 84) בזה שהגדיל את שטח הבור ושטח החבטה בתוכו. כדעת רב אשי, שם נא: 85) והלא האחרון מיעט את ההבל, בכל זאת הוא חייב, כי ייתכן שלולא הרחיב את פי הבור, לא היה השור מגיע למקום פי הבור שבתחילה, ולא היה נופל לתוכו. 86) זהו פירוט לדין הראשון שבהלכה זו, שמת מחמת הבלו, האחרון פטור, ואם מחמת חבטו מת, האחרון חייב. הבדל זה בין שני הצדדים הוא כדעת ה"יש אומרים" בשם רב אשי, שם. לדעת רבינו שתי הלשונות של רב אשי שם משלימות זו את זו, (כסף משנה).

יד. בּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו הַתּוֹרָה - אֲפִלּוּ לֹא מֵתָה הַבְּהֵמָה אֶלָּא מֵהֶבְלוֹ[87], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מֵתָה מֵחֲבָטוֹ[88]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר כְּרָחְבּוֹ - אֵין לוֹ הֶבֶל[89], וְאִם לֹא נֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וָמֵתָה - פָּטוּר[90]. הָיָה עָמְקוֹ יָתֵר עַל רָחְבּוֹ - יֵשׁ לוֹ הֶבֶל, וְאִם מֵתָה בּוֹ הַבְּהֵמָה - חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶחְבְּטָה בְּקַרְקָעִיתוֹ[91].

87) שבא מאליו ולא מעצם הבור. 88) שנחבט השור בקרקעית הבור גופו. דין זה הוא כדעת שמואל שם, נ: 89) אין האוויר שבו מזיק, מחלוקת רבה ורב יוסף שם נא: 90) כי המוות לא בא מפאת הבור. 91) כי מתה מחמת הבל הבור, שם.

טו. עָשָׂה תֵּל גְּבוֹהַּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה[92] וָמֵתָה: אִם הָיָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים[93] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[94], וְאִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - פָּטוּר עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה[95]. אֲבָל אִם הֵזִּקָה בִּלְבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וַאֲפִלּוּ בְּתֵל גְּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא[96] אוֹ בַּחֲפִירָה כָּל שֶׁהִיא; שֶׁהַנֶּזֶק בְּכָל שֶׁהוּא דָּבָר מָצוּי וְיָדוּעַ[97], וְאֵין הַמִּיתָה בְּכָל שֶׁהוּא מְצוּיָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ אֹנֶס[98].

92) שעלתה על התל ונפלה. 93) כשיעור העומק של בור, שיש בו כדי להמית. 94) כדעת שמואל, שהתורה אמרה "ונפל", בכל נפילה שהיא חייב, ולאו דווקא לתוך עומק, שם. 95) כי המיתה אינה מצוייה בנפילה פחותה מעשרה טפחים, ולכן במקרה של מיתה בנפילה כזו, הרי זה כאונס. 96) כל גובה שהוא, כדעת תנא קמא, תוספתא שם פרק ו; ירושלמי שם פרק א, הלכה ב. 97) ועל כן פשע בעל התל, שהיה לו להעלות על דעתו, שהתל יזיק. 98) שלא היה לו להעלות על דעתו אפשרות של מיתה.

טז. וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה בְּבוֹר אוֹ עַל חֲבִיטָתָהּ בְּתֵל אֶלָּא אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה קְטַנָּה אוֹ חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה[99] אוֹ סוֹמָא אוֹ שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה[100], אֲבָל אִם הָיְתָה פִּקֵּחַת וְנָפְלָה בַּיּוֹם וָמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹ אֹנֶס, מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכָּהּ הַבְּהֵמָה לִרְאוֹת וְלָסוּר מִן הַמִּכְשׁוֹלוֹת. וְכֵן אִם נָפַל לְתוֹכוֹ אָדָם וָמֵת, אֲפִלּוּ הָיָה סוֹמֵא אוֹ שֶׁנָּפַל בַּלַּיְלָה, בֵּין שֶׁהָיָה בֶּן חוֹרִין אוֹ עֶבֶד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[101]. וְאִם הֵזִּיק בּוֹ הָאָדָם אוֹ הַבְּהֵמָה הַפִּקֵּחַת - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם[102], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[103].

99) שאינן בנות דעת. 100) אפילו הייתה פקחת. 101) שם, דין זה הוא גזירת הכתוב "ונפל שמה שור", ודורשים "שור" ולא אדם, בבא קמא כח: 102) טעמו של דבר, אדם אין דרכו להתבונן בדרכים. ובהמה נזהרת אמנם ממכשולים גדולים ומסוכנים ביותר, אבל לא ממכשולים קטנים. 103) בהלכה הקודמת, שחייבים על נזקי בהמה בבור פחות מי' טפחים.

יז. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין[104] וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ - מִי שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ[105], יָצָא זֶה שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְדִינוֹ שֶׁיִּקָּבֵר.

104) כגון שור קרבן שנפל בו מום ואפילו לאחר שנפדה. 105) שיוכל ליהנות ממנו. כל זה לשון רבא, שם נא.

יח. הָיָה חוֹפֵר בְּבוֹר, וְנָפְלָה הַבְּהֵמָה בְּתוֹךְ הַבּוֹר מִקּוֹל הַחֲפִירָה וָמֵתָה: אִם נָפְלָה מִלְּפָנֶיהָ - חַיָּב; מֵאַחֲרֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲתָה[106] וְחָזְרָה עַל עֲקֵבָהּ לְאָחוֹר וְנָפְלָה[107] וָמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל - עַד שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה[108]. נָפְלָה לְפָנֶיהָ מִקּוֹל הַחֲפִירָה חוּץ לַבּוֹר וָמֵתָה - אֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ[109]; וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם נָפְלָה לַאֲחוֹרֶיהָ חוּץ לַבּוֹר וּמֵתָה אוֹ הֵזִּקָה - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר[110].

106) שנבהלה. 107) לתוך הבור. 108) זוהי נפילה על הפנים ולא על העורף. 109) כי הבהמה מתה מחבטה בקרקע רשות הרבים ולא בקרקע של הבור ולא בהבלו. 110) לדעת הכול, שם.

יט. שׁוֹר שֶׁדָּחַף בְּהֵמָה לְתוֹךְ הַבּוֹר וָמֵתָה: אִם מוּעָד הוּא - בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֶחֱצָה[111]; וְאִם תָּם הוּא - בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ מִגּוּפוֹ[112], וּבַעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלִשָׁה חֲלָקִים[113] מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו. שֶׁבַּעַל הַנִּבְלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבּוֹר: פְּחַת נְבֵלָה[114] זוֹ יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ[115]; אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וּפִקֵּחַת[116], כֵּיוָן שֶׁנִּדְחֲפָה הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה[117]; כֹּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבַּעַל הַשּׁוֹר אֲנִי מוֹצִיא[118], וְהַשְּׁאָר אַתָּה חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ.

111) כי שניהם המיתוהו. כדעת רבי נתן שם. 112) שאילו השור לבדו היה ממית, היה משלם חצי נזק מגופו, עכשיו שיש לו שותף, גם התשלום הוא למחצה, דהיינו רבע הנזק מגופו. 113) במקום חצי. 114) ההפרש בין מחיר הבהמה בחיים לבין מחירה לאחר

מיתה. 115) כי בהמה שלי נמצאה מתה בתוך בורך, ואתה אחראי לכל הנזק. 116) ואמרנו בהלכה טז, שאם נפלה ביום ומתה, בעל הבור פטור. 117) כי אין מקום לנימוק הקודם "שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות". 118) ומבעל השור אי אפשר להוציא יותר מרבע. כל הטענה הזאת של הניזק כלפי בעל הבור מובאת בגמרא, שם, שם.

כ. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבּוֹר[119], וּבָא הַשּׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ, וְנָפַל לַבּוֹר וָמֵת - הַמַּנִּיחַ אֶת הָאֶבֶן מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה[120], וּבַעַל הַבּוֹר מֶחֱצָה.

119) על שפת הבור. 120) כי הוא ובעל הבור המיתוהו. אין בעל האבן יכול להטיל את כל האחריות על בעל הבור בטענה, שלולא הבור לא הייתה האבן גורמת נזק לשור, כי בעל הבור יכול לענות: לולא נתקל באבן, לא היה נופל בבור. על כן מידת אחריותם שווה, וכל אחד משלם חצי הנזק.

כא. וְכֵן שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט וְשֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[121] שֶׁנָּגְחוּ כְּאֶחָד: אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל הֶדְיוֹט - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[122], וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: כֹּל שֶׁאוּכַל לְהוֹצִיא מִזֶּה אוֹצִיא, וְהַשְּׁאָר מִמְּךָ; וְזֶה הוֹאִיל וְהֶקְדֵּשׁ הוּא וּפָטוּר, אַתָּה תְּשַׁלֵּם לִי הַכֹּל[123].

121) שלא נפדה, או שאין לו פדיון, כגון בכור בעל מום. 122) ואין שותפות של הקדש מועילה לו כלום, מכיוון שאי אפשר לגבות ממנו בדין. 123) כי כל אחד משני השותפים אחראי לנזק כולו, כדעת רבא שם נג.

כב. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר[124]. וְאִם מֵת הַשּׁוֹר - נוֹטֵל בַּעַל הַשּׁוֹר דְּמֵי שׁוֹרוֹ מִיּוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר[125].

124) כי חופר הבור פשע, ואין השור נסקל, כי לא נתכוון להזיק, בבלי ערכין ז. ראה למעלה פרק י, הלכה ט. 125) אף על פי שזהו חוב בלי שטר גובה מן היורשים, בהתאם לדעתו בהלכות מלווה ולווה סוף פרק יא.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו הדברים שבעל הבור פטור מנזקיהן, ונזכרה בו תולדת הבור והוא המניח תקלה כנזכר שם, ונתבארו בו פרטי משפטי תולדה זו בשלימות, ונמשך לזה ביאור הדברים שאדם מורשה לעשותן ברשות הרבים, וכיצד יעשה אותם, ומה שאינו רשאי לעשותם שם, ומשפט הרבים עם היחיד בכל מה שהוא ברשותם או על רשותם וכיוצא בזה.

א. כֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר[2] וְנִשְׁתַּבְּרוּ - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[3] לָמְדוּ: שׁוֹר - וְלֹא אָדָם[4], חֲמוֹר - וְלֹא כֵּלִים[5]. אֲפִלּוּ נָפַל שׁוֹר בְּכֵלָיו[6], וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כֵּלָיו - חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

ופטור על הכלים...

דין זה מלמדנו יסוד גדול הנוגע לכל דיני נזיקין. דיני ממונות בכלל, מובנים על פי שכל והגיון עד שהגמרא אומרת "הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות כו'" ובכל זאת מלמדנו הדין "שור ולא אדם, חמור ולא כלים" שגם את דיני הממונות יש לקיים לא משום שהם מובנים בשכל אלא משום שכך ציווה הקב"ה. שהרי אין הגיון מדוע יפטר בעל הבור בתשלום נזק הכלים שנפלו לבורו, ועל־אחת־כמה־וכמה לא מובן הדין ששור הנושא כלים שנפל לבור חייב על השור ופטור על הכלים.

מלבד זאת יש הוראה נוספת מדין בור שיש בו שני פרטים, בור עמוק עשרה טפחים, ותל גבוה עשרה טפחים. שבעבודת האדם עניינם משפיע ומקבל שהם שתי תנועות אצל כל אדם, וכל אחד צריך להיות גם מקבל - "איזהו חכם הלומד מכל אדם", וגם משפיע כדוגמא שמצינו שהכל חייבים בנתינת צדקה "אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר".

ומכיון שיש לאדם בחירה יכול ח"ו להפוך עניינים אלו להיפך ולהיות משפיע באופן של "חכמים המה להרע" ו(לדוגמא) מקבל באופן של תלמיד חצוף המעיז פניו כנגד רבו. והעניין של עומק וגובה עשרה מורה על כך ששלמות ההשפעה והקבלה הם כשהדבר חודר בכל עשר כוחות נפשו של אדם, וצריך להיזהר מאוד בבור שלילי כי אז חודר הדבר כל עשר כוחות הנפש והופך לאחד מארבעה אבות נזיקין עד שגורם נזק בל ישוער. אלא צריך לנצל כל הכוחות שניתנו לו הן כמשפיע והן כמקבל לענייני טוב וקדושה ולהשפיע על כל הסביבה.

עניין זה קשור להקמת בתי חב"ד בכל מקום שאינם בגדר "בור עמוק" היינו שמחכים עד שיבוא אליהם המקבל אלא שהם בבחינת "תל גבוה ברשות הרבים" שאפשר להניח עליו חפץ, לטפס עליו ולראות למרחוק וכו' במובנים הרוחניים שבדבר.

(על פי 'יין מלכות' ספר נזיקין סימן ה)

2) משנה בבא־קמא יב. 3) ששמע תלמיד מפי רבו בעל־פה, ורבו מרבו עד משה רבינו. 4) אם אדם נפל לבור ומת, בעל הבור פטור. 5) וכל שאינו בעל חיים, נכלל בדין כלים ופטור, שם נג: 6) כגון העול והמחרישה, ולא כמו בדין הראשון שנפלו כלים בלבד.

ב. הַבּוֹר מֵאֲבוֹת נְזִיקִין[7] הוּא, וְתוֹלְדוֹתָיו[8] כָּמוֹהוּ מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן[9]. וְכָל הַמַּנִּיחַ תַּקָּלָה[10] - הֲרֵי זוֹ תּוֹלֶדֶת הַבּוֹר[11]. וְאִם הֵזַק בָּהּ אָדָם[12] אוֹ בְּהֵמָה - מְשַׁלֵּם זֶה שֶׁהִנִּיחַ הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם[13], בֵּין הִפְקִיר

1 **הַתַּקָּלָה בֵּין לֹא הִפְקִירָהּ[14]; וְאִם הֵזִקוּ בָּהּ כֵּלִים -**
2 **פָּטוּר[15].**

7) מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה, הכוללים בתוכם שאר נזיקין שהם תולדות. שם ב. 8) הנזיקין הדומים לבור. 9) וחייבים לשלם נזק שלם, אף כשהזיקו בפעם הראשונה. 10) ברשות הרבים. 11) שם כח: 12) בור בנזקי אדם חייב, כי התורה מיעטה את האדם רק במקרה שמת, שם. וכן פסק רבינו למעלה בפי"ב הי"ז. 13) כדין בור. 14) דינה כבור ולא כממונו, דעת שמואל שם, שם. 15) שם.

3 **ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ[16] אֲבָנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ[17] אוֹ תִּבְנוֹ[18] אוֹ**
4 **מַשָּׂאוֹ[19] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִקוּ בָּהֶן בֵּין**
5 **אָדָם בֵּין בְּהֵמָה - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם[20]. וְכֵן אִם הִנִּיחָן**
6 **בִּרְשׁוּתוֹ, וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירָן. נִתְקַל בַּקַּרְקַע**
7 **וְנֶחְבַּט בְּתַקָּלָה זוֹ וְהֵזִק בָּהּ - חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה[21].**
8 **וְאִם הֵזִקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ אוֹ נִטַּנְּפוּ[22] - פָּטוּר[23].**

16) תקלה שדינה כבור. 17) שם ג: 18) כדי שירקב ויעשה זבל, שם ל. 19) שהיה עייף ורצה לנוח. 20) שם כח: 21) אף־על־פי שגם הקרקע השתתפה בנזק, חייב בעל התקלה לשלם הכל, מכיון שהקרקע הפקר היא, ואינה בדין תשלומין. דין זה הוא כדעת ר' נתן, שם כח: השוה למעלה פרק יב, הלכה יט וכא. 22) כגון השופך מים ברשות הרבים ונתלכלכו כליו של אחר, שם ל. 23) כי דין המים כדין הבור, שפטור בכלים.

9 **ד. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ[24] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,**
10 **וְהִרְבִּיץ גְּלָלִים[25], וְנִטַּנְּפוּ בָּהֶן כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת -**
11 **פָּטוּר[26]; שֶׁהַגָּלָל זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, וְלֹא מָצָאנוּ**
12 **בּוֹר[27] שֶׁחַיָּב בּוֹ עַל הַכֵּלִים.**

24) שם, מח. 25) צואת הבקר. 26) בעל השור. 27) אפילו אם הכלים לא נשברו אלא נטנפו בלבד, שם כח:

13 **ה. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד[28] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָלַךְ**
14 **[הַמְהַלֵּךְ] וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ**
15 **בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדֶּרֶךְ[29] כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין. וְאִם הֵזִיק**
16 **בָּהּ - הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב בִּנְזָקָיו[30], וַאֲפִלּוּ הִפְקִיר**
17 **הַכַּד[31]; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נְזָקָיו בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת[32]**
18 **לַעֲשׂוֹתָהּ מִתְּחִלָּה[33] - חַיָּב כְּאִלּוּ לֹא הִפְקִירָן[34].**

28) כדי לנוח, שם כז: 29) מפני שאדם שקוע במחשבתו וטרוד בעניניו, שם כז: 30) כי הכד דינו כבור, וחייב בנזקי אדם. 31) מחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר, שם כט: 32) כגון ברשות הרבים. 33) אבל אם חפר בו ברשותו, והפקיר רשותו ובורו - פטור, מכיון שבתחילה ברשות חפר, ראה למעלה פרק יב, הלכה ב. 34) והאחריות נופלת עליו, כאילו הוא עדיין בעל הבור.

19 **ו. הִנִּיחַ אֶת הַכַּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחָהּ**
20 **שָׁם, כְּגוֹן מְקוֹם הַקְּרָנוֹת[35] שֶׁל גִּתּוֹת[36] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[37],**
21 **וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - חַיָּב[38]; וְאִם הֵזִיק בָּהּ הַמְהַלֵּךְ -**
22 **בַּעַל הַכַּד פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל[39]. וְאִם**
23 **הָיְתָה אֲפֵלָה[40], אוֹ שֶׁמִּלֵּא כָּל הַדֶּרֶךְ כַּדִּים[41] - פָּטוּר[42]**
24 **עַל שְׁבִירָתָהּ; וְאִם נִתְקַל בָּהּ - הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב[43].**
25 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

35) הרחבה לפני הגיתות. 36) מקום שדורכין בו ענבים לעשות יין. 37) כגון קרנות של בית הבד, שכותשים בו זיתים כדי להוציא שמנם. במקומות אלו רשאים להניח את הכלים, כי אין די מקום בפנים הגת או בית הבד. 38) בבא־קמא כז: 39) כי ידוע שמקומות אלו מלאים כלים. 40) הדוגמא של שמואל, שם. 41) ואין מוצא לעובר אלא לדרוך על הכדים, דוגמא של רב, שם. 42) מפני שהטענה, "היה לו להסתכל" נופלת: באפלה - אי אפשר לראות, ובמילא כל הדרך כדים, אי אפשר לעבור, ואפילו יתבונן בדרך, בלי שישבור כד. 43) מכיון שבגלל האפלה או משום שהדרך חסומה בכדים נתקל אין להאשימו, ולפיכך יש לחייב את בעל הכד.

26 **ז. נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[44], וְהֶחְלַק אֶחָד**
27 **בַּמַּיִם[45] אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסֶיהָ - פָּטוּר[46] מִדִּינֵי אָדָם,**
28 **לְפִי שֶׁאָנוּס הוּא[47]; וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[48], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא**
29 **סִלֵּק הַחֲרָסִים. וַהֲרֵי הַחֲרָסִים וְהַמַּיִם כְּהֶפְקֵר[49], וְלֹא**
30 **הִפְקִיר אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֱנַס[50], וּלְפִיכָךְ פָּטוּר[51]. וְאִם**
31 **נִתְכַּוֵּן לִזְכּוֹת בַּחֲרָסֶיהָ[52], וְהֵזִק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב[53].**
32 **וְהוּא הַדִּין לְנָפְלָה גְּמַלּוֹ[54] וְלֹא הֶעֱמִידָהּ[55] וְכֹל כַּיּוֹצֵא**
33 **בָּהּ. וְאִם הֵזִקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ[56] - פָּטוּר[57], בֵּין**
34 **הִפְקִיר בֵּין לֹא הִפְקִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].**

44) משנה שם, כח. כגון שנתקל במשהו, ומתוך כך נשבר הכד. 45) וניזוק. 46) כדעת ר' יהודה שם. 47) כי לא שבר את הכד בכוונה, אלא נשבר לאחר שנתקל במשהו. 48) כדעת החכמים שם, כט. 49) כי בדרך כלל אדם מפקיר אותם. 50) ואין זה דומה לדין הפקיר הכד שלמעלה בהלכה ה. 51) אבל אם שבר את הכד בכוונה, אפילו הפקיר את חרסיו חייב, כלמעלה הלכה ה; שם כט: 52) שם כט. 53) כי החרסים הם כבור. 54) ברייתא שם כח: 55) והפקירה והוזק בה אחר. בעל הגמל פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואם לא הפקיר את הגמל והוזק בה אחר, חייב משום בור. 56) במים, או בחרסים או בגמל. 57) שבור פטור בכלים, בין בשבירתם ובין בהיזקם. 58) למעלה הלכה א וב.

35 **ח. שְׁנֵי קַדָּרִים[59] שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה,**
36 **וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן: אִם הָיָה**
37 **לָרִאשׁוֹן לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - חַיָּב הָרִאשׁוֹן בְּנִזְקֵי שֵׁנִי,**
38 **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בִּשְׁעַת נְפִילָה - אֵינוֹ אָנוּס**
39 **בִּהְיוֹתוֹ מֻטָּל בַּדֶּרֶךְ, וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד[60]; וְאִם לֹא**
40 **הָיָה לוֹ לַעֲמֹד[61] - פָּטוּר[62], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר[63]**
41 **לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנַפְשׁוֹ[64].**

59) מוכרי קדירות, משנה שם לא. 60) ועל כן הוא חייב כבור, כי הרי גופו אינו הפקר, שם. 61) פירוש: לא

הספיקה השעה לעמוד. 62) כי אנוס הוא. 63) ואפשר לחייב אותו על שלא הזהיר, בכל זאת פטור. 64) דעת רבי יוחנן שם.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי? כְּשֶׁהֵזַּק גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי; אֲבָל אִם הֵזִּקוּ כֵּלָיו - פָּטוּר; שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַכֵּלִים בְּבוֹר, וְכָל תַּקָּלָה[65] תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].

65) כגון גופו של הראשון. 66) למעלה הלכה ב.

י. הַקְּדָרִים וְהַזַּגָּגִים[67] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד[68] וְלֹא עָמַד - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, בֵּין שֶׁהֵזַּק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הַמַּטָּל בָּאָרֶץ בֵּין שֶׁהֵזַּק בְּמַשָּׂאוֹ[69]; וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי, אִם הֵזַּק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי[70], אֲבָל אִם הֵזַּק בְּמַשָּׂאוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנָּפַל - פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַשֵּׁנִי[71]: בּוֹר זֶה, שֶׁהוּא מַשָּׂאִי, אֵין אֲנִי הַכּוֹרֶה אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי רִאשׁוֹן הִפִּיל הַשֵּׁנִי עִם מַשָּׂאוֹ. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה - כֻּלָּן פְּטוּרִין[72].

67) ברייתא שם לא. לפי פירוש רבא. 68) יש לו שהות ואפשרות לעמוד. 69) אם לא הפקירו, כלמעלה הלכה ז. 70) אפילו לא הפקירו. 71) טענה זו מביאה הגמרא שם, לא: 72) אפילו יכול היה לעמוד ולא עמד, שם לא.

יא. נָפַל הָרִאשׁוֹן וְהָיָה מֻטָּל לִרְחַב הַדֶּרֶךְ[73], וְנִתְקַל אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ וְאֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּבִטְנוֹ - הֲרֵי הוּא חַיָּב בְּנִזְקֵי כֻּלָּן[74], הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד.

73) שם לא: 74) "ואם מחמת ראשון נפלו, ראשון חייב בנזקי כולם", ברייתא שם לא.

יב. הַשּׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[75], וְהֵזַּק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב בִּנְזָקָיו[76]; וְאִם נִטַּנְּפוּ כֵּלָיו - פָּטוּר[77], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[78]. נִבְלְעוּ הַמַּיִם בָּאָרֶץ[79] וְנִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲלָקָה, וְהֶחְלַק וְנָפַל וְהֵזַּק בַּקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּנִזְקָיו[80].

75) משנה שם ל. 76) כי יש למים דין בור, ואין הבדל אם הפקיר או לא, כי המפקיר נזקיו חייב, השוה למעלה הלכה ב וז. 77) כי בור פטור בכלים. 78) למעלה הלכה א. 79) גמרא שם. 80) אף־על־פי שהוזק בקרקע והקרקע אינה שלו, כי גם הבור שבתורה הפקר הוא, ובכל זאת חייבה התורה, אם אדם נחבט בקרקע הבור וניזוק. הלכה זו היא כדעת שמואל, שכל תקלה, בין הפקירה ובין לא הפקירה - דינה כבור, ראה למעלה פרק יב, הלכה יד.

יג. כָּל אֵלּוּ[81] שֶׁפּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן[82] וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן[83] - אֵין לָהֶן רְשׁוּת לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּימוֹת הַחַמָּה[84]; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת[85]. וְאַף עַל פִּי כֵן[86], אִם הֵזַּק אָדָם אוֹ בְּהֵמָה בַּמַּיִם - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[87].

81) ברייתא שם, ו. ול. 82) שפותחים את צינורות השופכין, כדי שהמים יזרמו לרשות הרבים. 83) ומנקים מערותיהם ומשליכים את הזבל לרשות הרבים. 84) מפני שהרחובות נקיים ואסור ללכלך אותם. 85) מכיון שהרחובות מלוכלכים. 86) אף־על־פי שעשו ברשות בית־דין. 87) כי בית הדין הרשה להם לשפוך את המים לרשות הרבים בתנאי שיקבלו על עצמם אחריות לנזקים.

יד. לֹא יוֹצִיא אָדָם[88] תִּבְנוֹ[89] וְקַשּׁוֹ[90] לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּדֵי שֶׁיִּדּוֹשׁוּ וְיֵעָשׂוּ לוֹ זֶבֶל[91]. וְאִם הוֹצִיא - קְנָסוּהוּ חֲכָמִים[92] שֶׁיְּהִיוּ כְּהֶפְקֵר[93], וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה מֵעֵת שֶׁנִּדּוֹשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּם[94]. וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה בָּהֶן מִשְּׁעַת הוֹצָאָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין[95] מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[96]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּהֶפְקֵר, אִם הֵזַּק בָּהֶן אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה הַמּוֹצִיא חַיָּב לְשַׁלֵּם[97].

88) שם ל. 89) זה שנשאר אחר דישה. 90) מה שמשאירים בקרקע אחר קצירה. 91) לזבל את שדהו. החכמים אסרו להוציא תבן וקש לרשות הרבים, כיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים. 92) כדי שלא יוציאו. 93) כחפץ בלי בעלים. 94) כלומר, לאחר שהשאיר אותם זמן רב ברשות הרבים ונעשו זבל. 95) שעדיין לא השביחו. 96) כי זוהי בעיא שלא נפתרה, אם קונסים אותו מיד משעה שהוציאם, או לאחר שהשביחו, שם ל: 97) כדין בור, כדי שלא ירויח על־ידי הקנס שהוטל עליו.

טו. יֵשׁ[98] לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזֶּבֶל וְהַגְּלָלִים[99] לִרְשׁוּת הָרַבִּים בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים וְלִצְבֹּר אוֹתָן שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם[100] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשּׁוּף[101] בְּרַגְלֵי אָדָם [וְרַגְלֵי בְּהֵמָה]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הִזִּיק - חַיָּב לְשַׁלֵּם[102]. וְחַיָּבִין עַל זֶה הַגָּלָל מִשּׁוּם גָּזֵל[103]; כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח[104] אִם נָדוּשׁ, לֹא קָנְסוּ בּוֹ.

98) רשות. 99) צואת הבקר. 100) דעת רבי יהודה, שם ל. 101) נדרך. 102) כדעת תנא־קמא החולק שם על ר' יהודה הפוטרו מניזקין, ואומר: "כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים, אם הזיקו חייבין לשלם". 103) אם בא אחר ולקח אותו, בניגוד לתבנו וקשו, שכל הקודם בהן זכה. 104) כדעת רב שאמר "קנסו גופו משום שבחן", ומכיון שאין שבח בגלל, לא קנסו, ואסור לאחר לקחת אותו משום גזל.

טז. אֵין שׁוֹרִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[105], וְאֵין לוֹבְנִים לְבֵנִים[106]; אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט[107] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל לֹא לְבֵנִים.

105) אין נותנים את הטיט במים, כדי שיתרכך, מפני שמשהה אותו ימים רבים, משנה, בבא מציעא קיח: 106) מפני שמשאיר אותן זמן רב עד שיתייבשו. 107) מערבבים אותו במים על־מנת לתתו מיד בבנין.

יז. הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[108] - הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה[109]. וְכֻלָּן שֶׁהִזִּיקוּ - חַיָּבִין[110] לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

108) לשון המשנה, שם. 109) מקבל את האבנים מיד המביא וקובע אותן בבנין, ואל ישהה אותן ברשות הרבים. 110) כמו בהלכה טו.

יח. הַחוֹצֵב[111] שֶׁחָצַב אֶבֶן[112] וּמְסָרָהּ לְסַתָּת[113], וְהֵזִיק בָּהּ אָדָם[114] אוֹ בְּהֵמָה - הַסַּתָּת חַיָּב. וְסַתָּת שֶׁמָּסַר לְחַמָּר[115] - הַחַמָּר חַיָּב. מָסַר חַמָּר לְכַתָּף[116] - הַכַּתָּף חַיָּב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה - הַבּוֹנֶה חַיָּב. מְסָרָהּ הַבּוֹנֶה לָזֶה שֶׁמְּתַקֵּן יְשִׁיבָתָהּ בַּבִּנְיָן[117] - הַמְתַקֵּן חַיָּב. וְאִם אַחַר שֶׁהֶעֱלוּהָ עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס[118] נָפְלָה וְהִזִּיקָה, וְהָיוּ עוֹשִׂין בְּקַבְּלָנוּת[119] - כֻּלָּן חַיָּבִין[120]; וּבְשִׂכִירוּת[121] - הָאַחֲרוֹן חַיָּב[122], וְכֻלָּן פְּטוּרִין[123].

111) בבא מציעא קיח: 112) שעקר אבנים מן החצבה. 113) הנותן צורה לאבן ומחליקה. 114) בשעה שהיתה תחת ידו של הסתת. 115) המעביר את האבנים המסותתות על גבי החמור למקום הבנין. 116) הנושא את האבנים על הכתף ומוסרן לבנאי, העומד על החומה. 117) שתהיה מונחת בדיוק במקומה הנכון בשורה אחת עם שאר האבנים. 118) שורת הבנין. 119) שקבלו עליהם לעשות את כל המלאכה, וכולם שותפים בה, ומשום כך כולם אחראים ביחד לנזק. 120) אבל כל זמן שהאבן בידי אחד מהקבלנים, הוא לבדו אחראי. 121) המקבל שכרו לפי שעות העבודה. 122) זה ששם את האבן על גבי הדימוס. 123) כי אינם אחראים למלאכה כולה, אלא כל אחד לעבודתו.

יט. הַכֹּתֶל וְהָאִילָן[124] שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[125], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִירָן[126]; לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לְבוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק[127]. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין - בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לָקֵץ אֶת הָאִילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכֹּתֶל. וְכַמָּה הַזְּמַן? שְׁלֹשִׁים יוֹם[128]. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁהָה אוֹתָן.

124) משנה שם קיז: 125) כי אין בעל הכותל או בעל האילן אשם בכך. 126) ולדעת הכל, בין לרב ובין לשמואל, תקלה שהפקירוה דינה כבור. 127) וברשות בנה את הכותל או נטע את האילן, ומשום כך פטור. 128) זהו זמן בית־דין בכל מקום בתלמוד, שם קיח.

כ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ[129] וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים וְהִפְרִיחַ לְרִשׁוּת הָרַבִּים[130], וְהֵזִיק אֶחָד בָּהֶן - חַיָּב[131] נֶזֶק שָׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם[132] בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְהַכֵּךְ בִּכְתָלִים[133].

129) בתוך כותל, משנה בבא־קמא ל. 130) הקוצים היו בולטים מחוץ לכותל לתוך רשות הרבים. 131) כי אסור לשים מכשול ברשות הרבים. 132) ולא יצא מחוץ לכותל כלום. 133) ולכן אין לדונו כדין נותן מכשול ברשות הרבים. טעם זה "שאין דרך בני אדם..." מובא בגמרא שם.

כא. הַמַּצְנִיעַ קוֹצָיו[134] וּזְכוּכִיּוֹתָיו בְּתוֹךְ כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַכֹּתֶל וְסָתַר אֶת כָּתְלוֹ, וְנָפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק[135]: אִם כֹּתֶל רָעוּעַ הָיָה - הַמַּצְנִיעַ חַיָּב[136], וְאִם כֹּתֶל בָּרִיא הוּא - בַּעַל הַכֹּתֶל חַיָּב[137].

134) ברייתא, שם. 135) הקוצים או הזכוכית. 136) כי הוא פשע, שהיה צריך להעלות על דעתו, שיהרסו את הכותל הרעוע. 137) בעל הקוצים פטור, שלא היה עליו להעלות על דעתו שיסתרו את הכותל. ובעל הכותל הבריא, שהיה מחוייב להצניע את הקוצים לאחר הריסת הכותל, ולא הצניעם - חייב.

כב. חֲסִידִים[138] הָרְאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִיּוֹת בְּתוֹךְ שְׂדוֹתֵיהֶן בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲלֵם הַמַּחֲרֵשָׁה. וַאֲחֵרִים שׁוֹרְפִים[139] אוֹתָם בָּאֵשׁ, וַאֲחֵרִים מַשְׁלִיכִים אוֹתָם לַיָּם אוֹ לַנָּהָר[140], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵזֵק בָּהֶם אָדָם.

138) אנשים העושים לפנים משורת הדין, שם. 139) כגון רב ששת, שם. 140) כגון רבא, שם.

כג. לֹא יְסַקֵּל אָדָם[141] מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין עוֹשִׂין חָלָל[142] תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בּוֹרוֹת[143] וְלֹא שִׂיחִין[144] וְלֹא מְעָרוֹת[145], וְאַף עַל פִּי[146] שֶׁהֲעֲגָלָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן וְהִיא טְעוּנָה אֲבָנִים, שֶׁמָּא תִּפְּחַת[147] מִלְּמַטָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחוֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים[148] - מֻתָּר[149].

141) לא יפנה אבניו מרשותו לרה"ר, כי הן מכשול לרבים, וגם הוא עצמו עלול להתקל בהן, שם נ: 142) אפילו אם הוא מקבל עליו אחריות לנזקים העתידים לבוא, משנה בבא בתרא ס. 143) עגולים. 144) ארוכים. 145) מרובעות ומקורות. 146) שהכיסוי חזק, שלא כדעת ר' אליעזר המתיר במקרה זה. 147) נימוקו של תנא־קמא שם, שאף־על־פי שהמכסה כעת חזק, חוששים שיתקלקל בעתיד, ואף־על־פי שאינו רשאי לעשות זאת, אם עשה וכסה כראוי - פטור, כמבואר למעלה פרק יב בכמה הלכות (מגיד־משנה). 148) שישתו ממי הגשמים הצבורים בו. 149) בבא־קמא נ.

כד. אֵין מוֹצִיאִין[150] זִיזִין[151] וּגְזֵזְטְרָאוֹת[152] לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ[153]; וְהוּא[154], שֶׁלֹּא יַאֲפִיל הַדֶּרֶךְ עַל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם רָצָה, כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ[155] וּמוֹצִיאוֹ. כָּנַס[156] וְלֹא הוֹצִיא[157] - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[158]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר כְּתָלִים לִמְקוֹמָן לְעוֹלָם[159]; שֶׁכָּל מֶצֶר[160] שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ רַבִּים[161] - אָסוּר[162] לְקַלְקְלוֹ.

150) כדי שלא יכשלו בהן עוברי דרך, משנה בבא בתרא ס.

151) קורות קטנות. 152) קורות גדולות הבולטות מן הבית לרשות הרבים. 153) כמו באילן בהלכה כו לקמן, שמקורה במשנה בבא־בתרא כז: כן פסק הרי"ף סוף חזקת הבתים. 154) בתנאי. 155) כונס את הכותל לתוך הקרקע שלו, ומשאיר מן הקרקע לחוץ כדי שיעור הוצאת הזיזין. 156) את הכותל. 157) את הזיזין. 158) ואין אומרים שאם לא הוציא את הזיזין מיד, ויתר עליהם ואבד זכותו, שם ס: 159) מכיון שבינתיים החזיקו רבים באותה חלקת קרקע. זוהי דעת רבי יוחנן שם. 160) דרך. 161) ברשות. 162) לבעל הדרך, דעת רב יהודה, שם.

1 **כה. לָקַח[163] חָצֵר וּבָהּ זִיזִין וּגְזֵזְטְרָאוֹת יוֹצְאוֹת**
2 **לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ[164]; וְאִם נָפְלָה -**
3 **חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ[165] כְּשֶׁהָיְתָה.**

163) קנה, שם ס. 164) וטוענים ללוקח ואומרים, שהזיזין והגזוזטראות בהיתר נעשו, מתוך הנחה שהמוכר כונס בתוך שלו היה. אבל במקרה שהרבים תובעים לדין את זה שבנה הבית, והוא טוען שנכנס בתוך שלו, עליו להביא ראיה. 165) ואינו צריך להביא ראיה, שהמוכר כונס בתוך שלו היה, אלא מספיקה ההוכחה, שכך קנה את החצר עם הזיזין.

4 **כו. אִילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה[166] לִרְשׁוּת הָרַבִּים[167] - קוֹצֵץ[168]**
5 **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגָּמָל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ[169]. וּמַנִּיחִין מָקוֹם**
6 **פָּנוּי[170] מִשְּׁתֵי שִׁפְּתוֹת הַנָּהָר[171] כְּרֹחַב כִּתְפֵי הַמַּלָּחִים**
7 **שֶׁיּוֹרְדִין שָׁם וּמוֹשְׁכִין הַסְּפִינָה[172]. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא**
8 **בְּרֹחַב זֶה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאֵין מַתְרִין בִּבְעָלָיו,**
9 **שֶׁהֲרֵי מְעַכֵּב מוֹשְׁכֵי הַסְּפִינָה.**

166) בבא־בתרא כז: 167) שענפיו יוצאים לרשות הרבים. 168) מן הענפים מלמטה. 169) מתחת לענפים העליונים, כדעת תנא־קמא במשנה, שם. 170) מאילנות ומענפים, בבא־מציעא קז: 171) כי פעמים באה הספינה משפת הנהר מכאן, ופעמים משפת הנהר מכאן. 172) לצד היבשה, ומטים עצמם באלכסון לצד היבשה.

10 **כז. מִי שֶׁהָיְתָה[173] דֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[174],**
11 **נִטְּלָהּ[175] וּנְתָנָהּ לָהֶם מִן הַצַּד - מַה שֶּׁנָּתַן נָתָן וְזָכוּ**
12 **בּוֹ, וְזֶה שֶׁנִּטַּל לֹא זָכָה בּוֹ[176]. וְכַמָּה רֹחַב דֶּרֶךְ**
13 **הָרַבִּים? אֵין פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[177].**

173) משנה בבא־בתרא צט: 174) בידיעת הבעלים. 175) בעל השדה לעצמו. 176) "שכל מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו", כלמעלה הלכה כד. 177) משנה שם, וראה שבת צט.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני ההבערה בשלימות. וסבת זה הסדר הוא, שראוי להקדים נזקי בעלי החיים לנזקי הבור לפי שהם הולכים ויוצאים לחוץ ומזיקים, ונזקיהם מצויים יותר. וראוי להקדים נזקי הבור לנזקי האש לפי שנזקי הבור או נזקי תולדותיו מצויים יותר. והפרק המדבר בדברים המבארים ענייני שלשה אבות בעלי החיים והם: הקרן והרגל והשן בכלל הם ותולדותיהם ראוי להיותו ראשון, כי יש להקדים כללים לפרטים, ואחר־כך יש לבאר פרטי כל אחד מהם. והתחיל רבינו בפרק שני בביאור תולדות השן והרגל לפי שהן מועדות מתחלתן ונזקיהם מצויים יותר. ויש להקדים הרגל לשון, לפי שידוע שאין חיוב השן והרגל אלא ברשות הניזק, ואם־כן בהמצא נזק השן כבר קדם לו הרגל, ר"ל שכבר נכנסה הבהמה ברשות הניזק. ואחר ביאור זה במעט עיון תתבאר למבין סיבת סדר כל הלכות אלו.

14 **א. הַמַּדְלִיק[2] בְּתוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ[3], וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה[4]**
15 **[וְהִזִּיקָה] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תֵצֵא**
16 **אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה וְגוֹמֵר,**
17 **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם[6] הַמַּבְעִיר וְגוֹמֵר. וְהַבְּעֵרָה מֵאֲבוֹת נְזִיקִין**
18 **הִיא[7].**

2) בבא־קמא ס. 3) בלי רשות. 4) למקום אחר ושרפה. 5) כי אש מועדת מתחילתה. המדליק חייב, אפילו עברה האש מרחק גדול ובלתי צפוי מראש, הואיל והדליק שלא ברשות. 6) בין אם זה גדיש (תבואה שכבר נקצרה) ובין אם זה קמה (תבואה שעדיין מחוברת לקרקע), ובין אם זה קוצים בלבד, שזה נזק פעוט, על הכל הוא חייב לשלם. 7) מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה (שם ב.).

19 **ב. הִדְלִיק בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ[8] - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִסּוֹף**
20 **הַמְּצָר[9] כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה[10] לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ.**
21 **וְכַמָּה שִׁעוּר הַהַרְחָקָה?[11] הַכֹּל לְפִי גֹּבַהּ הַדְּלֵקָה[12].**
22 **וְאִם לֹא הִרְחִיק כָּרָאוּי[13], וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - חַיָּב**
23 **לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה וְהִזִּיקָה -**
24 **פָּטוּר[14]; שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא[15]. וְכֵן אִם**
25 **עָבְרָה[16] נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית[17] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַיִם וְרָחְבָּן**
26 **שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - פָּטוּר[18].**

8) משנה שם פא: 9) הגבול המפריד בין רשותו לרשות חברו. 10) ואין אדם רשאי לעשות ברשותו ככל העולה על רוחו, שמעשיו מביאים נזקים לאחרים. 11) שאלת המשנה, שם. 12) במדה שהאש גבוהה וגדולה יותר, צריך המרחק להיות גדול יותר. זוהי דעת רבי שמעון במשנה שם, לפי פירושו של רבה בר אבוה. 13) אם האש לפי גדלה, יכולה, למשל, להגיע עד מרחק עשרים אמה, והוא הרחיק פחות מזה. 14) בניגוד להלכה הקודמת שחייב בכל מרחק שהוא, מכיון שהדליק בשדה חבירו שלא ברשות. 15) ואין המדליק אשם בכך, ועצם ההדלקה ברשות היתה. 16) ברייתא שם סא. 17) מקום שבו מתקבצים מי גשמים. 18) כי אין דרך האש, אפילו היא גדולה, לעבור רוחב שמונה אמות מים, אבל אם אין בהם מים, קובעים את הדין לפי הכלל הקודם, אם הרחיק כראוי או לא.

27 **ג. עָבְרָה גָדֵר[19] - אוֹמְדִין גֹּבַהּ הַגָּדֵר וְגֹבַהּ הַדְּלֵקָה[20]**
28 **וְהָעֵצִים אוֹ הַקּוֹצִים[21] הַמְּצוּיִין שָׁם: אִם אֵינָהּ רְאוּיָה**
29 **לַעֲבֹר - פָּטוּר, וְאִם רְאוּיָה לַעֲבֹר - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים**
30 **אֲמוּרִים? בְּאֵשׁ הַקּוֹדַחַת[22]; אֲבָל אִם הָיָה לָהּ לַהַב**
31 **גָּדוֹל הָעוֹלֶה וְנִכְפָּף מִגֹּבַהּ עֲלִיַּת הַלַּהַב, וְהָיוּ עֵצִים**
32 **מְצוּיִין שָׁם - אֵין לָהּ אֹמֶד[23], אֶלָּא אַפִּלּוּ עָבְרָה אֶלֶף**
33 **אַמָּה[24] - חַיָּב.**

19) משנה שם סא. 20) במדה שהדליקה גבוהה יותר, צריכה גם הגדר להיות גבוהה יותר. 21) שהאש נאחזת בהם בקלות. 22) נוקבת ושורפת בלי שלהבת גדולה, מלשון "אש קדחה באפי" (דברים לב, כב). זוהי גירסת רבינו חננאל ופירושו, וראה אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 63. זוהי גם גירסת רבינו. בגמרא שלנו הגירסא "קולחת". [המשנה קובעת גובה של ארבע אמות, ובגמרא אומר רב שגובה זה מספיק "בקודחת" או "בקולחת", והלכה כמותו נגד דעת שמואל, בניגוד לכלל שהלכה כשמואל בדיני ממונות. ולפלא, למה רבינו אינו מזכיר כלל את השיעור של ארבע אמות]. 23) אין לה שעור, כי האש הולכת ומתקדמת בלי הרף. 24) בברייתא שם, סא. "אפילו עד מאה מיל".

1 **ד. נָפְלָה דְלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ[25], וְנָפַל גָּדֵר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת**
2 **הַדְלֵקָה[26], וְעָבְרָה הַדְלֵקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אִם הָיָה**
3 **יָכוֹל לִגְדֹּר הַגָּדֵר שֶׁנָּפַל וְלֹא גְדָרוֹ - חַיָּב[27]. לְמָה**
4 **הַדָּבָר דּוֹמֶה?[28] לְשׁוֹרוֹ שֶׁיָּצָא[29] וְהִזִּיק, שֶׁהָיָה לוֹ**
5 **לְשָׁמְרוֹ וְלֹא שְׁמָרוֹ.**

25) פרצה שריפה מחמת האש שהצית בעל החצר, שם כג. 26) אילו נפלה מחמת הדליקה היה חייב, אפילו לא היתה לו שהות להקים את הגדר שנפלה, מכיון שהוא אשם בכך, שלא הרחיק כראוי. 27) אף־על־פי שאין להאשים אותו על האש שהדליק, חייב הוא על שלא שמר על האש שלו שלא תזיק. 28) השוואה זאת מובאת בגמרא, שם. 29) שהכניסו לדיר ולא נעל הדלת כראוי, שהוא חייב.

6 **ה. הַשּׁוֹלֵחַ[30] אֶת הַבְּעֵרָה[31] בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[32]**
7 **- פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[33] וְחַיָּב בִּידֵי שָׁמַיִם[34]. בַּמֶּה**
8 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[35] שֶׁמָּסַר לָהֶן גַּחֶלֶת וְלִבּוּהָ[36], שֶׁדֶּרֶךְ**
9 **הַגַּחֶלֶת לְהִכָּבוֹת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּעֲבֹר וְתַדְלִיק; אֲבָל**
10 **אִם מָסַר לָהֶן שַׁלְהֶבֶת[37] - חַיָּב[38], שֶׁהַרֵי מַעֲשָׂיו**
11 **גָּרְמוּ[39].**

30) משנה שם נט: 31) אש, חומר בוער. 32) שאינם בני־דעת. 33) אם החרש, השוטה או הקטן שרפו גדיש, פטור השולח, כי הוא לא שרף. 34) כי גם הוא אשם במידה מסויימת בנזק זה. 35) שפטור מדיני אדם. 36) החרש, השוטה או הקטן נפחו בה והגדילו את הלהבה, ולולא זה היתה גחלת כבה מאליה. 37) כגון אבוקה דולקת. 38) אף בדיני אדם. רבינו פסק כדעת חזקיה ולא כר' יוחנן, משום שחזקיה היה רבו של ר' יוחנן, שם. 39) והריהו כאילו שם בעצמו את השלהבת במקום הגדיש.

12 **ו. שָׁלַח[40] אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד פִּקֵּחַ - זֶה הַפִּקֵּחַ שֶׁהִבְעִיר**
13 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[41], וְהַשּׁוֹלֵחַ פָּטוּר[42]. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר**
14 **לִשְׁמֹר הַבְּעֵרָה - הַשּׁוֹמֵר חַיָּב[43].**

40) משנה, שם. 41) כי הוא בר דעת ואחראי למעשיו. 42) אף־על־פי שלמדנו ששלוחו של אדם כמותו, זה רק בדבר מצוה או בדבר רשות, אבל לא בדבר עבירה, ואין לזקוף את מעשה העבירה על חשבון השולח, ומפני כך השולח פטור, אפילו מסר שלהבת ועצים ביד הפקח. 43) שהשומר נכנס במקום הבעלים. השווה למעלה פרק ד, הלכה ד.

15 **ז. אֶחָד[44] הֵבִיא אֶת הָאוּר[45] וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים[46]**
16 **- הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב[47]. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים**
17 **וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר - הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב[48]. בָּא**
18 **אַחֵר וְלִבָּה - הַמְלַבֶּה חַיָּב[49]. לִבַּתּוּ רוּחַ שֶׁאֵינָהּ**
19 **מְצוּיָה תָּמִיד[50] - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין[51]. לִבָּה וְלִבַּתּוּ**
20 **הָרוּחַ[52] - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי הוּא גָּרַם[53], וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק**
21 **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבַּנְּכָסִים, כִּשְׁאָר כָּל**
22 **הַמַּזִּיקִין[54].**

44) המשך המשנה שם. 45) אש. 46) אחרי שהראשון הביא את האש. 47) כי בלי העצים היתה האש נכבית, והראשון לא עשה כלום. 48) תמיד חייב האחרון, מהטעם הקודם. 49) והראשונים פטורים, אם האש לא היתה מתלבה מאליה. 50) ואפילו אם דרכה לבוא לעתים לא רחוקות כל כך. 51) שהרי זה אונס, כי לא היו צריכים להעלות על דעתם, שתבוא רוח שאינה מצויה. ומובן שזה רק כשבאותה שעה לא היתה מנשבת רוח שאינה מצויה. כך פירש הירושלמי את המשנה "ליבתה הרוח כולן פטורין", שמדובר ברוח שאינה מצויה. 52) ברייתא שם, ס. 53) שהרי בלעדו היתה האש נכבית, ועל כן הוא חייב. 54) שן, רגל ובור שבעל המזיק חייב, משום שגרם לנזק ע"י חוסר שמירה. [הברייתא "ליבה ולבתה הרוח" מבחינה בין שני מקרים: אם יש בליבויו כדי ללבותה חייב, ואם לאו פטור. רבינו סתם, ומשמע שבכל מקרה חייב, ועל זה משיג עליו הראב"ד, אולם רבא שם מפרש, שהבדל זה קיים רק במקרה שהרוח שלבתה היתה רוח שאינה מצויה, ועל כן אם אין בליבויו כדי ללבותה פטור, כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שתבוא רוח שאינה מצויה, אולם ליבה ולבתה רוח מצויה, אף־על־פי שבלי הרוח היתה האש כבה מאליה - חייב, כי הרי הוא יודע על קיום הרוח המצויה, ויכול לדעת מראש שאם גם הוא ילבה תפרוץ דליקה ותזיק. ודברי רבינו כאן נאמרו ברוח מצויה (ראה מגיד־משנה)].

23 **ח. אֵשׁ[55] שֶׁיָּצְאָה וְאָכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים[56] אוֹ עָפָר[57]**
24 **- חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצְאָה קֹצִים[58] אוֹ הַשָּׂדֶה[59].**
25 **אָכְלָה גָּדִישׁ[60] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהָיוּ כֵּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ**
26 **הַגָּדִישׁ: אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרִיגִים[61] וּכְלֵי בָקָר[62] וְכַיּוֹצֵא**
27 **בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַשָּׂדֶה לְטָמְנָם בְּגָדִישׁ -**
28 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[63]; הָיוּ בְּגָדִים וּכְלֵי זְכוּכִית[64] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
29 **- פָּטוּר עַל הַכֵּלִים[65].**

55) משנה שם ס. 56) אף־על־פי שאינן נשרפות כליל כמו עצים. 57) כגון לחכה נירו (חריש שלא נזרע) ונתקלקל. 58) הנשרפים כליל. 59) הקרקע שאינה נשרפת כליל. 60) התבואה שנערמה לאחר הקציר, משנה שם סא: 61) לוח בעל שיני ברזל, שבו דשים את התבואה. 62) כגון מרדעת של חמור ועול בקר. 63) כי בעל הגדיש לא שינה ממנהגו של עולם, ועל המדליק לדעת שכלים

כאלו נמצאים בגדיש. 64) שאין דרכם להמצא בגדיש. 65) שלא היה עליו להעלות על הדעת, שכלים אלו נמצאים בגדיש. ומשערים את מקום אותם הכלים כאילו היה מלא תבואה ממין הגדיש. הלכה זו היא כדעת החכמים, ולפי פירוש רבא בגמרא שם.

1 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה**
2 **חֲבֵרוֹ[67]; אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְעָבְרָה לִשְׂדֵה**
3 **חֲבֵרוֹ - פָּטוּר עַל כָּל הַכֵּלִים הַטְּמוּנִים[68] בַּגָּדִישׁ. אֲבָל**
4 **מְשַׁלֵּם הוּא שִׁעוּר מְקוֹם הַכֵּלִים[69], וְרוֹאִין אוֹתוֹ**
5 **כְּאִלּוּ הוּא מְלֵא גָדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים[70].**

66) שחייב על הכלים הטמונים בגדיש. 67) מכיון שלא ברשות הדליק. 68) אפילו על אלה שדרכם לטמנם בגדיש, כי כתוב בתורה "או הקמה" (שמות כב, ד), ודרשו החכמים "מה קמה בגלוי, אף כל בגלוי". ולשון הפסוק "כי תצא אש", משמע במדליק בתוך שלו, שם ס. 69) גודל המקום שהכלים תופסים. 70) אם הגדיש היה של שעורים. דין זה מכוון גם למדליק בתוך שדה חבירו, שפטור על בגדים וכלי זכוכית, כמו שכתבנו בהלכה הקודמת.

6 **י. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְיָצְאָה הָאֵשׁ וְנֶאֱכַל**
7 **הַגָּדִישׁ, וְהָיָה גְדִי כָּפוּת לוֹ[71] וְעֵבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף**
8 **עִמּוֹ - חַיָּב[72]; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם[73] לַעֲשׂוֹת בַּגָּדִישׁ.**
9 **הָיָה עֶבֶד כָּפוּת וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - פָּטוּר[74].**

71) קשור לו, משנה שם, סא: 72) על הגדי. מן הפסוק "או הקמה", דורשים החכמים "כל בעלי קומה", כלומר גם בעלי החיים, שם ס. 73) והיה צריך להעלות על הדעת, ואף־על־פי־כן פטור על העבד, כי היה עליו לברוח. 74) מפני שהמדליק חייב מיתה על שריפת העבד, וכל המחוייב מיתה, פטור מכל חיוב ממון הקשור במעשהו זה. כלל זה ידוע בתלמוד בשם: "קים ליה בדרבה מיניה". ואפילו במקרה שאין בית־דין ממיתים אותו, כגון בשוגג או שהודה מעצמו ואין עדים, פטור מממון.

10 **יא. הַמַּשְׁאִיל[75] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ, וְהִגְדִּישׁ[76] בּוֹ וְהִטְמִין**
11 **בּוֹ כֵּלִים, וְהִדְלִיק הַמַּשְׁאִיל וְשָׂרַף הַגָּדִישׁ - אֵינוֹ**
12 **מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָדִישׁ בִּלְבַד[77]. הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם**
13 **לְהַגְדִּישׁ חִטִּים וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים, אוֹ לְהַגְדִּישׁ**
14 **שְׂעוֹרִים וְהִגְדִּישׁ חִטִּים[78], אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ חִטִּים[79] וְחִפָּם**
15 **בִּשְׂעוֹרִים[80], אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְחִפָּם בְּחִטִּים[81] -**
16 **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִים בִּלְבַד.**

75) שם סב. 76) עשה גדיש. 77) כי השאיל את המקום לגדיש בלבד. 78) משלם דמי שעורים בלבד, אף־על־פי שנשרפו חיטים ששוים יותר משעורים, מכיון שלא נתן רשות להגדיש חטים. 79) לאחר שקיבל רשות לכך. 80) וכיסם בשעורים. הדין הוא, שהוא משלם דמי שעורים בלבד, אף־על־פי שנשרפו חיטים שנגדשו ברשות. הטעם הוא, שהמשאיל יכול לטעון: ראיתי שעורים בלבד, ועל כן לא נזהרתי כל כך. 81) אם השאיל להגדיש שעורים, מובן מאליו שישלם דמי שעורים בלבד, ואם השאיל להגדיש חיטים והגדיש שעורים וחיפם בחיטים, גם כן הדין שישלם דמי שעורים בלבד, ואת מקום החיטים - דמי חיטים.

17 **יב. הַמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה[82] שֶׁל חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם כָּל מַה**
18 **שֶּׁבְּתוֹכָהּ; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כָּל כְּלֵיהֶם וְכָל**
19 **חֶפְצֵיהֶם בַּבָּתִּים. וְכֹל שֶׁיִּטְעַן בַּעַל הַבַּיִת[83] - הֲרֵי זֶה**
20 **נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[84] וְנוֹטֵל[85]. וּשְׁבוּעָה זוֹ מִדִּבְרֵי**
21 **סוֹפְרִים[86], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[87]. וּבִלְבַד שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים**
22 **שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן[88], אוֹ שֶׁהוּא לָמוּד[89] לִהְיוֹת אוֹתָן**
23 **הַדְּבָרִים שֶׁטָּעַן פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ[90].**

82) משנה שם סא: 83) כל כלי שיאמר בעל הבית שהיה בבית ויתבע תשלומו. 84) כשהוא נשבע, יאחוז בידו חפץ קדוש, כגון ספר תורה. 85) בניגוד לכלל "נשבע ויוצא פטור", שאין בכוח השבועה לחייב ממון. 86) חכמי תורה שבעל־פה הראשונים. 87) בהלכות חובל ומזיק פרק ז, הלכה יז. דין הניזק כדין הנגזל, שחכמינו תיקנו "נשבע ונוטל". 88) שיש לשער שהיו לו, שהולמים את מצבו הכלכלי, דעת רב אשי, שם סב. 89) רגיל. 90) כגון אדם נאמן, ובני אדם רגילים להפקיד אצלו חפצים יקרים.

24 **יג. גָּמָל שֶׁהוּא טָעוּן פִּשְׁתָּן[91] וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,**
25 **וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת[92] וְדָלְקָה בְּגָרוֹ שֶׁל חֶנְוָנִי,**
26 **וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּירָה[93] - בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב, מִפְּנֵי**
27 **שֶׁהִרְבָּה בְּמַשֹּׂאוֹי[94]. בֵּין שֶׁעָמְדָה הַבְּהֵמָה[95] בֵּין שֶׁלֹּא**
28 **עָמְדָה[96]. הִנִּיחַ הַחֶנְוָנִי גֵּרוֹ מִבַּחוּץ[97] - הַחֶנְוָנִי חַיָּב**
29 **אַף בִּדְמֵי פִּשְׁתָּן[98], מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ גֵּרוֹ מִבַּחוּץ[99]. וַאֲפִלּוּ**
30 **גֵּר חֲנֻנָּה[100] הָיָה לוֹ לֵישֵׁב לִשְׁמֹר[101].**

91) משנה בבא־קמא סב: 92) מכיון שמעטן הפשתן היה גדול מדי. 93) בנין גדול. 94) בעל הגמל פשע, מפני שהטעין משא יותר משיעור רוחב רשות הרבים. טעם זה מובא בגמרא שם, כב: 95) שהוסיף פשע על שלא מיהר להרחיק אותה מן המקום. 96) אלא בעברה הדליקה את הבית, גמרא שם כב. 97) ובגלל זה נדלק בו הפשתן. 98) נוסף על חיוב בדמי הבירה, אם איננה של החנוני. 99) דבר האסור לו לעשות. גם טעם זה מובא בגמרא שם כב: 100) שרשאי להניחו בחוץ משום מצוה. 101) ולפיכך הוא חייב, כדעת תנא־קמא, ולא כרבי יהודה האומר "בנר חנוכה פטור", שם סב:

31 **יד. הַכּוֹפֵף[102] קָמָתוֹ[103] שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ[104] עַד**
32 **שֶׁתִּדְלַק, אִם אֵין הָאֵשׁ מַגַּעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ**
33 **מְצוּיָה[105] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[106] וְחַיָּב בְּדִינֵי**
34 **שָׁמַיִם[107]. וְהַטּוֹמֵן קָמָתוֹ[108] שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּעָפָר[109] אוֹ**
35 **בְּתֶבֶן[110], וְעָבְרָה הָאֵשׁ[111] וְאָכְלָה אוֹתָהּ - הֲרֵי הַטּוֹמֵן**
36 **פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[112] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[113], מִפְּנֵי**
37 **שֶׁהַמַּדְלִיק אֶת הָאֵשׁ פָּטוּר עַל הַטָּמוּן[114].**

102) שם נה: 103) תבואתו, המחוברת לקרקע. 104) לצד האש. 105) לעתים קרובות. 106) כי זה מעין אונס, שלא עלה בדעתו שתבוא רוח שאינה מצויה.

107) כי לולא הכפיפה לא היתה האש מגעת, אף ברוח שאינה מצויה, שם נו. 108) דברי רב אשי שם. 109) המגן בפני אש. 110) המגביר את סכנת האש. 111) שהדליק אחר. 112) כי הוא לא הדליק את האש, ולא שרף את הקמה. 113) כי לולא טמן, היה בעל הקמה גובה דמי הקמה מן המדליק את הדליקה. 114) למעלה הלכה ט.

1 **טו. אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ - הֲרֵי**
2 **הַמַּבְעִיר חַיָּב[115] בִּנְזָקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ[116] וּבְרִפּוּיוֹ**
3 **וּבְצַעֲרוֹ[117] וּבְבָשְׁתּוֹ[118], כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁאַף עַל**
4 **פִּי שֶׁאִשּׁוֹ מָמוֹנוֹ הוּא[119], הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיקָה**
5 **בְּחִצָּיו[120]. אֲבָל אִם הִזִּיקָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם**
6 **- אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּנֶזֶק בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[121].**

115) בבא־קמא כג. 116) שנתבטל ממלאכתו בכלל החבלה. 117) שלא נכלל בחישוב הנזק. 118) בגמרא נאמר שם "לחייבו בארבעה דברים", ורבינו וגם רבינו חננאל מפרשים שהכוונה שם לצער, ריפוי, שבת, בושת (שלא כפירוש רש"י). 119) כשורו, ושורו שהזיק חייב על הנזק בלבד. 120) המדליק אש דומה לזורק חץ בידים, ועל כן חייב בחמשת הדברים. זוהי דעת ר' יוחנן שם כב. 121) למעלה פרק יא, הלכה ו; פרק יג, הלכה ב.

7 **טז. כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ[122] הֲרֵי הֵן כָּאֵשׁ[123]. כֵּיצַד?**
8 **הִנִּיחַ אֶבֶן[124] אוֹ סַכִּין אוֹ מַשָּׂא בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ[125], וְנָפְלוּ**
9 **בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ[126] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁכָּל**
10 **אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן תּוֹלְדוֹת הַבְּעָרָה הֵן[127]. וְאִם נָפְלוּ**
11 **בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה[128] וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר[129].**

122) מזיקים הדומים לאש, ואינם מפורשים בתורה. 123) דינם כדין אש, שם ג: 124) דוגמא זו מובאת בגמרא שם. 125) בקצה הגג, שיכולים ליפול משם. 126) בדרך נפילתם. 127) כשם שאת האש מוליכה הרוח, כך הוליכה הרוח את הסכין ואת האבן והזיקו. 128) ולולא זאת לא יכלו ליפול. 129) כי זהו אונס, שלא היה צריך להעלות על דעתו שתבוא רוח שאינה מצויה ותפילם.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ג־כ"ט ניסן תשע"ט

יום ראשון כ"ג ניסן ה'תשע"ט

הִלְכוֹת תְּמוּרָה

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שיש תמורה קריבה, ותמורה שאינה קריבה.

12 **א. כֵּיצַד דִּין הַתְּמוּרוֹת לְקָרֵב? תְּמוּרַת הָעוֹלָה[2] -**
13 **תִּקְרַב עוֹלָה[3]. וְאִם הָיְתָה תְּמוּרָתָהּ נְקֵבָה[4] אוֹ בַּעֲלַת**
14 **מוּם[5] - תִּרְעֶה הַנְּקֵבָה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר**
15 **וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹלָה[6]. תְּמוּרַת הַחַטָּאת[7] - תָּמוּת[8], כְּמוֹ**
16 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[9]. תְּמוּרַת הָאָשָׁם[10] -**
17 **תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם[11], וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[12].**
18 **תְּמוּרַת הַשְּׁלָמִים - כַּשְּׁלָמִים לְכָל דָּבָר[13], טְעוּנָה**
19 **סְמִיכָה[14] וּנְסָכִים[15] וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק[16]. תְּמוּרַת**
20 **הַתּוֹדָה - כַּתּוֹדָה[17], אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם[18], כְּמוֹ**
21 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[19]. תְּמוּרַת הַפֶּסַח:**
22 **אִם הֵמִיר בָּהּ קֹדֶם חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֵין**
23 **תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה[20], אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם,**
24 **וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים; וְאִם הֵמִיר בָּהּ אַחַר חֲצוֹת -**
25 **הֲרֵי הַתְּמוּרָה עַצְמָהּ תִּקְרַב שְׁלָמִים[21]. [22]תְּמוּרַת**
26 **הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר[23] - אֵינָם קְרֵבִין לְעוֹלָם[24]. שֶׁנֶּאֱמַר**
27 **בַּבְּכוֹר: לַה' הוּא, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[25]: הוּא קָרֵב,**
28 **וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה; וְדִין הַמַּעֲשֵׂר כַּבְּכוֹר[26].**
29 **תְּמוּרָתָן[27] תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתֵאָכֵל[28].**

2) שהמיר זכר בעולה. 3) משנה, תמורה יח, ב. ולמדו כן (שם יז:) ממה שנאמר (דברים יב, כו־כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך, תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה', ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' וגו'" – "רק קדשיך, אלו תמורות וכו', תשא ובאת, יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו, ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם, כדרך שאתה נוהג בעולה, אתה נוהג בתמורה וכו', כדרך שאתה נוהג בשלמים, אתה נוהג בוולדי שלמים ובתמורה", וראה להלן. 4) ואין נקבה קריבה עולה, ראה למעלה פ"א הכ"א, וראה שם הי"ד, שממירים נקבות בזכרים, וזכרים בנקבות. 5) ואסור ליקרב על המזבח. 6) שהרי המקדיש נקבה לעולה, דינה שתרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה עולה (במשנה, שם יח:). ותמורת עולה כעולה, והוא־הדין שבעלת מום, שהזכיר רבינו לפני כן – "תימכר ויביא בדמיה עולה". 7) בין זכר בין נקבה. 8) משנה, שם כא, ב. 9) פ"ד ה"א, ודבר זה הלכה למשה מסיני. ומיתה זו היא: שמכניסה לבית ונועל עליה הדלת עד שמתה (רבינו, שם). 10) בין זכר בין נקבה. 11) משנה, שם כ, ב – כתנא־קמא, ולא כרבי אליעזר. "שכל שבחטאת מתה – באשם רועה" – "עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה" (שם יח. ופ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ד, וראה להלן פ"ד ה"ד). 12) במשנה, שם. "והוא שיתן המעות בשופרות שהיו במקדש (ראה פ"ב מהל' שקלים ה"ב), ובית־דין מקריבים באותן מעות עולות נדבה" (להלן פ"ד ה"ה). 13) ראה למעלה הערה ב. 14) שיסמוך שתי ידיו על ראש הקרבן סמוך לשחיטתו. 15) יין וסולת בלולה בשמן, שמביאים

עם הקרבן, וראה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כמה הוא שיעור הנסכים. 16) ראה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו־ז, סדר התנופה והלכותיה. 17) שהאימורים קרבים על המזבח, והבשר נאכל ליום ולילה (משנה, תמורה יח: וראה רש"י שם). ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" – "אם על תודה" לרבות תמורות וחליפות וולדות תודה. 18) במשנה, שם. ואף־על־פי שהמביא תודה מביא לחם, שנאמר "והקריב על זבח התודה חלות וגו'" – תמורת תודה אינה חייבת בלחם, ולמדו כן מהפסוק הנ"ל: "התודה – תודה טעונה לחם, ולא ולד תודה ולא תמורת וחליפת תודה טעונות לחם" (תמורה שם, וראה להלן פ"ד ה"א). 19) פי"ב ה"ח. ושם מבואר, שאין הדברים אמורים אלא בתודת חובה, ולאחר שכיפר בתודה העיקרית, אבל לפני הכפרה או בתודת נדבה, אפילו לאחר כפרה – צריך לחם. 20) משום שהפסח קודם חצות לא נקבע עדיין בשם פסח, ואם רצו הבעלים יכולים להפריש פסח אחר, ופסח ראשון יהיה מותר הפסח, שדינו שקרב שלמים – דינו כפסח שאבד, ונמצא אחר חצות קודם שחיטת השני, שכיון שאפשר להקריבו פסח ואפשר להקריבו שלמים, ואין בו קדושה אחת קבועה, אין בו כח להתפיס לתמורתו ליקרב, אלא רועה עד שיסתאב, כמפורש פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ו ('מרכבת המשנה' שם), וראה להלן. 21) שחצות היום קבע את הכבש שהפריש לפסח, להיקרב לקרבן פסח, ואם הוא מתפיס בו בהמה אחרת נחשבת תמורה זו למותר הפסח, שהדין הוא שקרב שלמים ('מרכבת המשנה' שם). וכל זה אינו אלא אם הפריש כבש אחד לפסח, אבל אם נאבד הפסח והפריש אחר תחתיו ואחר־כך נמצא הראשון והמיר בו, הדין הוא שאם "נמצא אחר שחיטה" והמיר בו, התמורה קרבה שלמים, אבל אם נמצא לפני שחיטה והמיר בו אפילו לאחר חצות – כיון שיש כאן שני כבשים ואיזה שירצה יכול להקריב, נחשב זה כאילו פסח ושלמים מעורבים בכל כבש וכבש, ואין תמורתו קריבה. וכרבה בפסחים צו, ב - ודלא כרבי זירא שם, ראה בהל' קרבן פסח פ"ד ה"ו ('מרכבת המשנה' חלק ב, פ"ד מהל' קרבן פסח שם, וחלק א כאן. 'מעשה רוקח' כאן. וכן נראה בדברי ה'מאירי' בפסחים, שם. וראה כסף־משנה ולחם־משנה כאן). 22) (כן הוא לפי כת"י תימן, וראה להלן). 23) מעשר בהמה. 24) שאפילו לאחר שיפול בהם מום, אינו מביא בדמיהם קרבן, ראה להלן בהמשך הלכה זו ובה"ב. 25) אביי ורבא, בתמורה ה, ב. (וראה שם כא. וזבחים לז: וב'תוספות' שם דיבור־המתחיל קודש הם, ובלחם־משנה כאן). 26) שהרי בבכור נאמר (שמות יג, יב) "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר נאמר (ויקרא כז, לב) "כל אשר יעבור תחת השבט", ולמדו מעשר מבכור בגזירה־שוה "עברה עברה" (חולין לז:). 27) של בכור ושל מעשר. 28) משנה, תמורה כא, א: "תמורת הבכור והמעשר וכו', הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים".

1 **ב.**[29] **תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לַכֹּהֲנִים, וּתְמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר -**
2 **לַבְּעָלִים**[30]**. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין פּוֹדִין בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל**
3 **בָּהֶן מוּם**[31]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ**[32]**, כָּךְ**
4 **אֵין פּוֹדִים תְּמוּרָתָן**[33]**.**

29) (בכת"י תימן, אין כאן הפסק, ו"תמורת הבכור וכו'" מחובר למה שלפניו: "עד שיפול בם מום ותאכל תמורת הבכור וכהנים וכו'", וכן נכון). 30) כלומר, מה שאמרו במשנה שם "תמורת הבכור והמעשר הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים", היינו כשם שהמעשר שייך לבעלים, והבכור שייך לכהנים והם בעליו, כמו כן תמורתם: המעשר לבעלים והבכור לכהנים, שהם הבעלים שלו ולא הישראל שהמיר. וכן נראה בזבחים ט, א - משאלת הגמרא בעניין מותר הפסח שהוא שלמים – "אימא, אם שחטו לשם בכור שיהיה בכור וכו' ליתביה לכהן", והוא־הדין לתמורה שכתוב בה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", שהיא שייכת לכהן, אבל דעת ה'תוספות' (זבחים עה: דיבור־המתחיל "בכור") שתמורת הבכור לבעלים, היינו לישראל ולא לכהן, וראה להלן פ"ד ה"ו ('אור שמח'). 31) ראה מה שכתב רבינו בפ"א מהל' בכורות הי"ז לעניין בכור, ובפ"ו שם ה"ה־ו לעניין מעשר בהמה. 32) פ"א הי"ב. 33) בזבחים עה, ב - פשט רבא בעייתו של רמי בר חמא, לעניין תמורת בכור, מהברייתא "בכור ומעשר שהוממו, עושין תמורה ותמורתן כיוצא בהן" (וראה ב'תוספות' הנ"ל שם). ובתמורה יג, ב - מפורש כן לעניין תמורת מעשר בהמה, שאינה נגאלת ('יד איתן').

5 **ג. בְּהֵמָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ חֲצָיָהּ עוֹלָה וְחֲצָיָהּ שְׁלָמִים**[34] **-**
6 **תְּמוּרָתָהּ**[35] **כָּמוֹהָ**[36]**. וְכֵן כָּל בְּהֵמַת הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינָהּ**
7 **קְרֵבָה מִפְּנֵי תְּחִלַּת הֶקְדֵּשָׁהּ**[37] **- הֲרֵי תְּמוּרָתָהּ כָּמוֹהָ**[38]**.**
8 **אָמַר : חֲצִי בְּהֵמָה זוֹ תְּמוּרָה וְחֲצָיָהּ עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ**
9 **תִּקְרַב עוֹלָה**[39]**. חֲצָיָהּ עוֹלָה וְחֲצָיָהּ מַעֲשֵׂר - תִּקְרַב**
10 **עוֹלָה**[40]**. חֲצָיָהּ תְּמוּרָה וְחֲצָיָהּ מַעֲשֵׂר**[41] **- הֲרֵי זוֹ**
11 **סָפֵק**[42]**, וְאֵינָהּ קְרֵבָה.**

34) שהיא "קדושה ואינה קריבה אלא רועה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים (פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ג, וראה למעלה פ"ב ה"ד). 35) אם המיר בה. 36) שאינה קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים. והוא בברייתא תמורה כו, א. 37) נראה, שהכוונה לבעלת מום עובר, או הקדיש תמימה ואחר־כך נולד לה מום קבוע, שעושות תמורה (למעלה פ"א הי"ג) ורובע ונרבע וכיוצא בהן (למעלה שם הי"ח), והמפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו (שם הכ"א), שכולן אינן קריבות אלא נפדות אחר שנופל בהן מום קבוע (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז־יז, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"ד). 38) נלמד מדין בהמה, שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים, שלמעלה (כסף־משנה). 39) [בתמורה כו, ב: "אמר אביי, אמר חצייה עולה וחצייה מעשר, דברי הכל עולה קריבה". "ואפשר שבנוסחאות שלו (= של רבינו) מצא חצייה עולה וחצייה תמורה, דברי הכל עולה קריבה וכו'" (הראב"ד, וראה להלן). וכעין זה כתב ה'כסף משנה': "ורבינו נראה שהיה

גורס הכל מודים, היכא דאמר חצייה תמורה וחצייה עולה, דברי הכל קריבה. חצייה עולה וחצייה מעשר, תקרב עולה". והראב"ד הטעים בזה "כיון דאיכא איסורא (= שאסור להמיר) לא איכוין מעיקרא לאיסורא, ולבסוף הוא דטעה ואימליך (= ונמלך) והמיר". אבל זה אינו אלא לפי גירסתו "חצייה עולה וחצייה תמורה", אבל לפי דברי רבינו "חצי בהמה זו תמורה, וחצייה עולה" שהקדים "תמורה" ל"עולה", אין לומר כדברי הראב"ד. וצריך לומר כמו שכתבנו למעלה (פ"א הט"ז, הערה קטז), שאע"פ שאין ממירים באיברים, אם אמר "לבה או ראשה של בהמה זו תמורה" פשטה קדושה בכולה, ואם כן כאן באומר "חצי בהמה זו תמורה וחציה עולה, שוודאי נתכוון לשתיהן, אין מקום להתפשטות הקדושה בכולה ע"י החצי של התמורה, שהרי החצי השני – עולה, ומכיון שכך לא חלה התמורה כלל, שהרי אין ממירים באיברים, ולעומת זאת, חצי העולה – נשאר, שהרי אפשר להקדיש חצי עולה ושוב פשטה קדושה בכולה, וראה להלן]. 40) [אף כאן, כמו למעלה בתמורה, אין מעשר בהמה לחצאין (הראב"ד, וכן הוא בעירובין נ.) והואיל והחצי השני הוא עולה, לא שייך לומר פשטה קדושה בכולה, ונשאר רק חצי עולה, ושוב פשטה קדושה בכולה כנ"ל]. 41) [הואיל ואף אחד מהם אינו נתפס לחצאין, והואיל ולא שייך באף אחד מהם "פשטה קדושה בכולה", כיון שכל אחד השני עומד כנגדו – על כרחנו שכוונתו היתה לומר או חצייה תמורה או חצייה מעשר, ועי' ב'אור שמח']. 42) אם כוונתו לתמורה הנוהגת בכל הקרבנות, או כוונתו למעשר בהמה שיש לו חומרות אחרות (תמורה שם).

1 **ד. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
2 **תְּמִימָה[44], וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהּ[45] מוּם קָבוּעַ וְנִפְדֵּית,**
3 **וְהֵמִיר בָּהּ אַחַר שֶׁנִּפְדֵּית - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[46], וְאֵינָהּ**
4 **קְרֵבָה וְאֵינָהּ נִפְדֵּית[47], אֶלָּא מַנִּיחָהּ עַד שֶׁתָּמוּת[48].**
5 **אֵינָהּ קְרֵבָה - מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה מִכֹּחַ קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה[49],**
6 **וְאֵינָהּ נִפְדֵּית - שֶׁאֵין בְּכֹחַ קְדֻשָּׁתָהּ לִתְפֹּשׂ פִּדְיוֹנָהּ[50].**

43) שאילו בעלת מום קבוע, אינה עושה תמורה (למעלה פ"א הי"ג). 44) כלומר, הקדיש בהמה תמימה. 45) כלומר, לתמימה או לבעלת המום העובר. 46) בבכורות טז, א: "בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו, עושה תמורה", שהרי "אינם יוצאים לחולין לכל דבר כדי שיהיו מותרים בגיזה ועבודה אחר פדיונם" (להלן ה"ה, ועי' 'תוספות' שם ד"ה "ותמורה"). 47) כלומר, אין אפשרות לפדות תמורה זאת. 48) דברי רב נחמן בשם רבה בר אבוה, בבכורות שם. 49) שהתפיס אותה בבהמה שנפדתה כבר. 50) בכורות, שם.

7 **ה. כָּל הַתְּמוּרוֹת שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין**
8 **מִתְּחִלָּתָן[51] - הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְכָל**
9 **דָּבָר כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה אַחַר פִּדְיוֹנָן[52].**
10 **שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה בִּתְמוּרָה עַל בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[53],**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ רַע בְּטוֹב, וְרַע הָאָמוּר כָּאן הוּא בַּעַל**
12 **מוּם[54] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבָּן, וְאַף עַל פִּי כֵן**
13 **כָּתוּב בּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ[55].**

51) כלומר, אף־על־פי שהיו בעלי מומין קבועים מתחילתן, וכל־שכן אם היו תמימים מתחילתן ואח"כ נפל בהם מום. 52) משנה, תמורה טז, ב. יז, א. 53) כלומר, אע"פ שבהקדש אם הקדיש בעל מום בתחילה, מותר בגיזה ועבודה אחר פדייה (ראה פ"א מהל' מעילה ה"ט), לפי שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד – בתמורה חלה קדושת הגוף אף על בעל מום. 54) ראה במשנה, תמורה ט, א. 55) ראה רש"י שם יז, א.

14 **ו. עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּזְבָחִים[56] וְהֵמִיר[57] בְּאַחַת מִן**
15 **הַתַּעֲרוּבוֹת[58] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא[59] בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְאוֹמֵר:**
16 **אִם תְּמוּרַת עוֹלָה הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים[60],**
17 **וְאִם תְּמוּרַת שְׁלָמִים הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה[61].**
18 **וְנִמְצָא הַבְּהֵמָה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה כְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים**
19 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה[62]. חָזַר וְהֵמִיר[63] בְּאַחַת מִשְּׁתֵיהֶן**
20 **וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זוֹ מֵהֶן הֵמִיר[64] - מֵבִיא זֶבַח[65] אַחֵר**
21 **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר עַל הַתְּמוּרָה הַשְּׁנִיָּה[66]: אִם תְּמוּרַת**
22 **תְּמוּרָה[67] הִיא זוֹ[68] - הֲרֵי זוֹ שֶׁהֵבִיא חֻלִּין[69], וְאִם**
23 **תְּמוּרַת עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים הִיא[70] - הֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא[71]**
24 **עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[72]. וַהֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה**
25 **הַשְּׁנִיָּה כְּזֶבַח וּתְמוּרָה[73] שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה. וּכְבָר**
26 **בֵּאַרְנוּ דִּין הַתַּעֲרוּבוֹת בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[74].**

56) כלומר, בשלמים – בתוספתא תמורה פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 555, 13): "עולה שנתערבה בזבחים, ירעה (צ"ל: ירעו) עד שיסתאבו וימכרו, ויביא בדמי יפה שבהן זבח, ובדמי יפה שבהן עולה". והביאה רבינו בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ה־ו. 57) בתוספתא, שם. 58) ואינו יודע באיזה מהן (תוספתא, שם). והרי תמורה זו הראשונה ספק עולה ספק שלמים, ואי אפשר להקריבה על המזבח, אלא תרעה עד שתסתאב ויפול בה מום ויפדה אותה ויביא בדמיה עולה או שלמים, אחד משני הקרבנות האלה, ויביא מביתו לקרבן השני. אלא שחששו שמא עד שיפול בה מום – ישכחו שספק הוא ולא יפדו אלא על קרבן אחד, ולכן הצריכוהו לקחת בהמה אחרת, כדלקמן, כדי שיהיו לפניו שני קרבנות, ולכשיסתאבו ויפלו בהם מומים, יפדו שניהם (לחם־משנה, ועי' ראב"ד). 59) תוספתא, שם. 60) כלומר, מקדישה נדבה. 61) נדבה כנ"ל. 62) שדינם נתבאר למעלה, ומפורש בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין שם, שירעו עד שיסתאבו וכו'. 63) תוספתא, שם. 64) שאם ידע שהמיר בזו התמורה (הראשונה) – הרי זו חולין "שאין התמורה עושה תמורה" (למעלה פ"א הט"ו) אבל עכשיו שאינו יודע באיזו המיר, הרי היא מוטלת בשני ספקות שהם שלשה: א' שמא היא תמורת התמורה והרי היא חולין, ב' שמא היא תמורת השניה, שהיא ספק עולה ספק שלמים, והרי היא כמותה, וגם בזה אי אפשר שתרעה עד שתסתאב ותיפדה מספק כיון שהביא אחת, שמא ישכחוה ויפדוה על אחת (כנ"ל בשם לחם־משנה). 65) תוספתא, שם. כלומר, בהמת חולין (כסף־משנה). 66) שהמירה על אחד

מהתערובת השניה (= תמורת ספק וקרבן פסח). 67) כלומר, תמורת תמורה ראשונה. 68) זו התמורה השניה. 69) כלומר, החולין שהביא מתוך ביתו נשאר חולין כמו שהיה, שהרי גם התמורה, השניה שעמה היא חולין, כמבואר למעלה (ובפ"א הט"ו). 70) כלומר, התמורה השניה היא תמורת הבהמה האחרת, שהביא אותה בצירוף התמורה הראשונה (היא ספק הקרבן). 71) כלומר, החולין שהביא מביתו. 72) כלומר, אם התמורה השניה היא עולה – הרי הוא מקדיש זו החולין לשלמים, ואם התמורה השניה היא שלמים – הרי זו לעולה. 73) תוספתא, שם. כלומר, ספק זבח וספק תמורה (שהרי יש גם ספק חולין). 74) פ"ו.

ז. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר אוֹ בְּמַעֲשֵׂר[75] וְהֵמִיר בְּאֶחָד מֵהֶן[76] - הֲרֵי זֶה לֹא יִקְרַב[77], אֶלָּא יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם וְיִפְדֶּה[78], וְיֵאָכֵל כַּבְּכוֹר אוֹ כַּמַּעֲשֵׂר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].

75) תוספתא, תמורה פ"ג: "שלמים שנתערבו בבכור, שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו כבכור" (וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ד). (וברור שצריך לפדות את זה שהוא שלמים, אע"פ שאינו יודע מי הוא, כדלהלן). 76) ואם כן, התמורה היא ספק שלמים ספק בכור (או מעשר). 77) תוספתא שם, שהרי תמורת הבכור (או המעשר) אינם קריבים, אלא נאכלים במומם (ראה למעלה ה"ב). 78) אף שתמורות הבכור והמעשר שנפל בהן מום, אינם צריכים פדיון (למעלה ה"ב) – צריך כאן פדיון משום תמורת שלמים, שדין תמורת שלמים כשלמים (למעלה ה"א). ובדפוס רומי וויניציאה ובכת"י תימן, חסרה המילה "ויפדה", וראה ב'לחם משנה' 'מעשה רוקח' ו'אור שמח'. 79) למעלה ה"ב.

יום שני כ"ד ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כיצד דין ולדות הקדשים וולדי ולדות, והמשנה את הקדשים מקדושה לקדושה.

א. כֵּיצַד דִּין וַלְדוֹת הַקֳּדָשִׁים? וְלַד שְׁלָמִים וּוְלַד תְּמוּרַת שְׁלָמִים - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁלָמִים, וְהֵן עַצְמָן כִּשְׁלָמִים[2] לְכָל דָּבָר[3]. וְכֵן וְלַד הַתּוֹדָה וּוְלַד תְּמוּרָה - הֲרֵי אֵלּוּ יִקְרְבוּ כְּתוֹדָה[4], אֶלָּא שֶׁאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. שֶׁאֵין מְבִיאִין לֶחֶם אֶלָּא עִם הַתּוֹדָה עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל זֶבַח הַתּוֹדָה; עָלָיו - וְלֹא עַל וְלָדָהּ וְלֹא עַל תְּמוּרָתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּוְלָדוֹת עַצְמָן; אֲבָל וַלְדֵי וְלָדוֹת - אֵינָן קְרֵבִין[5]. שֶׁמִּתּוֹךְ מַעֲשָׂיו[6] נִכָּר שֶׁהוּא מַשֶּׁהָה אוֹתָן לְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים[7], וּלְפִיכָךְ קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְלֹא יַקְרִיבֵם.

2) כלומר, וולד השלמים וולד תמורת השלמים הם עצמם קריבים על המזבח, ולא שירעו עד שיפול בם מום ויביא בדמיהם שלמים. 3) שטעונים גם סמיכה, נסכים ותנופות חזה ושוק. 4) משנה שם יח: ונלמד בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" - "אם על תודה" לרבות וולדות. 5) אלא רועים עד שיסתאבו, ורש"י (שם) כתב שכונסן לבית ונועל בפניהם את הדלת ומתים ברעב. 6) שלא הקריב מיד את וולדות השלמים והתודה וולדות תמורתם, אלא השאירם עד שגם הם ילדו. 7) וכשיקריבם אחר זמן רב יהיה לו הרבה בשר לאכילה, שהשלמים והתודה נאכלים לבעלים, ובינתיים הוא עובר על הלאו של "לא תאחר לשלמו".

ב. וְלַד הַחַטָּאת[8] יָמוּת[9], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר וְלַד תְּמוּרָתָהּ[10].

8) והיא אחת מחטאות המתות. 9) היינו שמכניס אותו לבית ונועל את הדלת עד שימות וכגון שהקדישה ואחר כך נתעברה אבל אם נתעברה לפני שהקדישה אין הוולד מת. 10) של חטאת בוודאי ימות, שהרי תמורת החטאת עצמה אף היא מתה.

ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחַטָּאת[11] וּמָצָא בָהּ[12] בֵּן אַרְבָּעָה[13] חַיִּים[14] - הֲרֵי זוֹ נֶאֱכֶלֶת[15] כִּבְשַׂר הַחַטָּאת[16]; שֶׁוַּלְדֵי הַקָּדָשִׁים בִּמְעֵי אִמָּן הֵם קְדוֹשִׁים[17].

11) וכגון שהיתה שעירה, אבל כבשה אי אפשר שתלד בתוך שנתה הראשונה. 12) בבטנה. 13) והכוונה לבהמה גסה, שזמן עיבורה הוא תשעה חדשים, אבל זה לא ייתכן, שהרי בבהמה גסה אין חטאת, שתהיה נקבה אלא זכר, והזאתו בפנים והוא נשרף ואינו נאכל. 14) המדובר בבהמה דקה, שזמן עיבורה חמישה חדשים. ולפי שלא כלו לו חדשיו, הרי הוא כאבר מאברי אמו, אבל אם מצא בן חמשה חדשים חי - דינו כוולד חטאת שימות. ומכיוון שהביא רבינו דין זה סמוך לוולד חטאת, נראה, שהמדובר כשהקדישה ואחרי כן נתעברה, כדלהלן, אבל אם נתעברה ואחרי כן הקדישה, שאין הוולד מת - אין הבדל בין כלו לו חדשיו ללא כלו לו חדשיו. 15) בלי שחיטה, ששחיטת אמו מתירתו באכילה. 16) לזכרי כהונה ולפנים מן הקלעים (=בעזרה) וליום אחד. 17) ולא בעת לידתם, ויש בהם קדושת חטאת, וראה בתמורה שם שזוהי מחלוקת בין שתי ברייתות, ולפי ברייתא אחת היא נאכלת לכל אדם ובכל מקום, משום שוולדי קדשים אינם קדושים אלא בלידתם.

ד. וְלַד תְּמוּרַת הָאָשָׁם וּוְלַד וְלָדָהּ עַד סוֹף הָעוֹלָם - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה[18]. וְאִם יָלְדָה זָכָר[19] אַחַר שֶׁהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ[20] - הַוָּלָד עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לַאֲשָׁמוֹ וְיָלְדָה - תִּרְעֶה הִיא וּבְנָהּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵי שְׁנֵיהֶם אֲשָׁמוֹ[21]. וְאִם כְּבָר הִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - יִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה[22].

18) ופירוש "שיפלו דמיהם לנדבה" ראה להלן הלכה ח, שנותן המעות בשופרות (=תיבות) שהיו במקדש, ובית דין מקריבין באותן המעות עולות נדבה (ולא אשם, שאין אשם בא בנדבה). 19) כלומר, תמורת האשם ילדה זכר. 20) שאין חשש שיקריבוהו לאשמו. 21) ראה במשנה תמורה יט: "המפריש נקבה לאשם (ואשם אינו בא אלא

ממין זכר) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו'". ולעניין וולדה אמרו שם (בגמרא שלפני המשנה הנ"ל), שאפילו רבי אליעזר שאמר "המפריש נקבה לעולה וילדה זכר הוא עצמו יקרב עולה", מודה במפריש נקבה לאשם וילדה זכר שאינו קרב אשם, לפי שאין שם אשם על אמו (אבל בעולה יש מציאות של נקבה, בעולת העוף).
22) לעולה, שהרי כבר הקריב אשמו.

ה. וְלַד תְּמוּרַת הָעוֹלָה וּוְלַד וְלָדָהּ עַד סוֹף הָעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּעוֹלָה, וְהֵן עַצְמָן יִקְרְבוּ עוֹלָה[23]. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ וְיָלְדָה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּלְדָה זָכָר - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה[24]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין יִפְּלוּ לִגְדֻבָּה, הוּא שֶׁיִּתֵּן הַמָּעוֹת בַּשּׁוֹפָרוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁבַּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים כַּמָּה הֵם[25], וּבֵית דִּין מַקְרִיבִין בְּאוֹתָן הַמָּעוֹת עוֹלוֹת נְדָבָה, וְנִסְכֵּיהֶם מִשֶּׁל צִבּוּר, וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה. אֲבָל מָקוֹם שֶׁנֹּאמַר הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה אוֹ יָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ טְעוּנָה סְמִיכָה, וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁלּוֹ.

23) משנה שם יח: ונלמד שם יז: ממה שנאמר (דברים יב, כו-כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה'" וגו' - "רק קדשיך" אלו תמורות וכו' "אשר יהיו לך" אלו הוולדות כו', "ועשית עולותיך הבשר והדם" כדרך שאתה נוהג בעולה אתה נוהג בתמורה וכו'. 24) ואינו קרב עצמו עולה משום שאמו שהיא הקדושה הראשונה, והוא בא מחמתה, אינה קריבה עולה, שאין עולה באה אלא מן הזכר, אבל וולד תמורת עולה אף שהתמורה עצמה אינה קריבה, משום שהיא נקבה - וולדה קרב, משום שההקדש הראשון, שהתמורה באה מחמתו, היה זכר והוא קרב.
25) כמה שופרות היו במקדש.

ו. וְלַד הַמַּעֲשֵׂר[26], [וּוְלַד] תְּמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר[27], וְלַד תְּמוּרַת הַבְּכוֹר, וּוְלָדֵי וַלְדוֹתֵיהֶן עַד סוֹף הָעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ, אֶלָּא יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[28] וְיֵאָכְלוּ, כִּבְכוֹר וּכְמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם. וַלְדוֹת תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לַכֹּהֵן[29], וַלְדוֹת מַעֲשֵׂר וּתְמוּרָתוֹ[30] - לִבְעָלָיו[31].

26) מעשר בהמה. 27) אינו קרב, שהרי גם תמורת המעשר עצמה אינה קריבה. 28) משנה בתמורה כא. "תמורת הבכור והמעשר, ולדן, וולד וולדן עד סוף העולם הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים". 29) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה שם "ויאכלו במומן לבעלים" שהיינו לכהן, ולא לישראל. 30) כלומר, וולדות מעשר וולדות תמורת מעשר. ואילו תמורת המעשר עצמו, שהיא לבעלים, כבר הביא רבינו למעלה פרק ג שם. 31) במשנה שם: "ויאכלו במומן לבעלים".

ז. וְלַד תְּמוּרַת הַפֶּסַח - כִּתְמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הָיְתָה אִמּוֹ קְרֵבָה שְׁלָמִים[32] - וְלָדָהּ יִקְרַב שְׁלָמִים; וְאִם הָיָה דִּינָהּ שֶׁתִּמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים[33] - אַף וְלָדָהּ נִמְכָּר וְיָבִיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ[34] וְיָלְדָה[35], אוֹ שֶׁהִפְרִישָׁהּ מְעֻבֶּרֶת - הִיא וּוְלָדָהּ יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן פֶּסַח. וְאִם נִשְׁאֲרָה נְקֵבָה זוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח אוֹ שֶׁיָּלְדָה אַחַר הַפֶּסַח - תִּרְעֶה הִיא וּוְלָדָהּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן שְׁלָמִים[36].

32) כגון, שהתפיס בהמת החולין בקרבן פסח, אחר חצות יום י"ד. 33) כגון שהמיר לפני חצות יום י"ד.
34) ברייתא מובאה בתמורה יט. וראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א, שהפסח אינו בא אלא ממין זכר.
35) כלומר, שנתעברה לאחר שהפריש. 36) כחכמים שם. ואף על פי, שפסח בשאר ימות השנה קרב שלמים ושלמים באים נקבה - נקבה זו שהפרישה לפסח, לא תקרב שלמים, שכל קדושתה היא קדושה פסולה, שהקדישה לפסח, ואין פסח בא נקבה, לפיכך נדחית היא וגם וולדה מהקרבה לשלמים, אלא ירעו עד שיסתאבו ויביא בדמיהם שלמים.

ח. וַלְדוֹת הַקֳּדָשִׁים שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ דֹּפֶן[37], אוֹ שֶׁיָּלְדוּ טֻמְטוּם[38] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[39] וְכִלְאַיִם[40] וּטְרֵפָה[41] - הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ[42], וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן קָרְבָּן[43] הָרָאוּי לְהָבִיא בִּדְמֵי וָלָד שֶׁל זוֹ[44].

37) כגון שנתקשתה לילד וחתכו את דופן בטנה והוציאו את הוולד. 38) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות.
39) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. 40) כגון תיש הבא על הרחל (=כבש). 41) ראה בפרק י מהלכות שחיטה הלכה ח שבעים מיני טריפה. ואף כי אין פודין טריפה להאכילה לכלבים (פרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה י) - יש לחלק בין אם נטרפה לאחר שהקדישוה שאין פודין אותה, לבין אם היתה טריפה במעי אמה שפודין אותה. 42) אף אם לא נפל בהם מום, שאין לך מום גדול מזה (לחם משנה). 43) איזה שירצה. 44) טעם הדברים לפי שוולדות הקדשים במעי אמן הם קדושים וחל על הוולד שהוא יוצא דופן וכו' קדושת דמים.

ט. וְלַד בַּעֲלַת מוּם[45] - הֲרֵי הוּא כְּוֶלֶד הַתְּמִימָה לְכָל דָּבָר, וְיִקְרַב[46] כָּרָאוּי לוֹ.

45) כלומר, נולד מבהמה בעלת מום וכגון שהוקדשה בעת שהיתה תמימה או היתה בעלת מום עובר ואחרי כן הוממה, וולד זה נולד לפני שנפדתה האם. 46) כן מפורש בגמרא בכורות טו: שמי שסובר "אין בעלי חיים נדחין" - סובר שאם ילדה לפני פדיונה הוולד קדוש.

י. קָדָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ נֵפֶל אוֹ שִׁלְיָא[47] - יִקָּבְרוּ, וַהֲרֵי הֵם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה[48].

47) כיס שבו מונח העובר במעי אמו. ואף על פי שהפילה שליא בלבד ולא היה בה עובר - בוודאי נמח בה הוולד, כי אין שליא בלי וולד. 48) משנה בתמורה לג: "ואלו הן הנקברין קדשים שהפילה יקברו, הפילה שליא תיקבר". ומפרש רש"י שכל הנך נקברין משום שהם איסורי הנאה,

וכמו כן מפורש במשנה חולין עז. "המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים. ובמוקדשין תיקבר".

1 **יא. הַמְשַׁנֶּה אֶת הַקֳּדָשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לְקֻדְשָׁה[49] - עוֹבֵר**
2 **בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר בַּבְּכוֹר: לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ -**
3 **שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנּוּ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[50]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר**
4 **הַקֳּדָשִׁים שֶׁאֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִקְּדֻשָּׁה לְקֻדְשָׁה[51], אֶחָד**
5 **קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[52]. כֵּיצַד[53]? אִם**
6 **הִקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַהֵיכָל - לֹא יְשַׁנֶּה לְבֶדֶק הַמִּזְבֵּחַ[54].**
7 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[55]. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[56].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם הקדיש לבדק ההיכל, לא ישנה לבדק המזבח".

נאמר במשנה (לב. ב.) "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית, אין משנין אותן מקדושה לקדושה". ובפירוש המשנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, ולדעת הרמב"ם אין לשנות גם בקדשי בדק הבית גופא, ולכן פסק שאסור לשנות מבדק ההיכל לבדק המזבח.

אבל הראב"ד השיג עליו, וכתב "אין שינוי בין קדשי היכל לשאר עזרות ולא למזבח" ולשיטתו הדין במשנה הוא רק בקדשי מזבח שאין משנים אותם אפילו מקדשים קלים לחמורים "אבל בדק הבית מה יש בין זה לזה". והוא כשיטת רש"י בש"ס.

ויש לומר שטעם הראב"ד הוא כרש"י בחומש, שפירש הפסוק "ויקחו לי – לשמי", שהנתינה למשכן ולמקדש צריכה להיות "לשמי", היינו לשם הקב"ה, ולכן אם הקדיש לבדק הבית יכול לשנות לבדק המזבח כי נתינת שניהם היא "לשמי", ופחות נוגע החילוק הפרטי שבין בדק הבית לבדק המזבח.

(על־פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 287)

49) שאומר על עולה, הרי זו שלמים או על שלמים הרי זו עולה, וכן כל כיוצא בזה. 50) היינו שלא יאמר "הרי זו עולה" או "הרי זו שלמים". 51) ספרא בחוקותי (פרשה ה הלכה ב־ג) "מנין שלא יקדיש אדם בכור, תלמוד לומר בכור לא יקדיש איש אותו וכו' אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותם מקדושה לקדושה, תלמוד לומר (שם) בבהמה לא יקדיש איש אותו" "כאילו אמר כל מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו קדושה אחרת אלא יישאר כמו שהוא". 52) משנה בתמורה לב. "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם מקדושה לקדושה". וראה בחינוך (מצוה שנו), שכתב, שגם קדשי בדק הבית למדו מהפסוק הנ"ל "בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "ירמוז בכל בהמה קדושה בין בקדושה לקדשי מזבח בין לבדק הבית, שאין משנין אותה מקדושתה ועל הכל נאמר לא יקדיש איש אותו" (לשון החינוך שם).

53) אין משנים בקדשי בדק הבית (שקדשי מזבח אין משנין, הוא שאומר על עולה שהוא שלמים או להיפך כנ"ל). 54) שכשם שבקדשי מזבח אין משנים מעולה לשלמים ומשלמים לעולה, כך בקדשי בדק הבית אין משנים מבדק ההיכל לבדק המזבח. וייתכן כי מבדק הבית למזבח, מותר. 55) שאם הקדיש לבדק דבר זה, אסור לשנותו לבדק דבר אחר. 56) לפי שאין בו מעשה שהרי לא אהנו מעשיו, ואינו קדוש.

8 **יב. כֵּיצַד מַעֲרִימִין עַל הַבְּכוֹר לְהַקְדִּישׁוֹ לַמִּזְבֵּחַ**
9 **הֶקְדֵּשׁ אַחֵר? מַקְדִּישׁוֹ בַּבֶּטֶן קֹדֶם שֶׁיִּוָּלֵד. שֶׁנֶּאֱמַר:**
10 **אֲשֶׁר יִבֻּכַּר לַה' לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ - מִשֶּׁיִּבֻּכַּר אִי**
11 **אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ, אֲבָל אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ בַּבֶּטֶן[57]. לְפִיכָךְ**
12 **יֵשׁ לוֹ לוֹמַר: מַה שֶּׁבְּמֵעֶיהָ שֶׁל מְבַכֶּרֶת זוֹ, אִם הוּא**
13 **זָכָר - הֲרֵי זוֹ עוֹלָה[58]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר זִבְחֵי**
14 **שְׁלָמִים[59], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְקִיעַ אוֹתוֹ מִקְּדֻשָּׁתוֹ כְּדֵי**
15 **לֵהָנוֹת בּוֹ[60]. וְאִם אָמַר: עִם יְצִיאַת רֹב רֹאשׁוֹ[61] יִהְיֶה**
16 **עוֹלָה - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר וְאֵינוֹ עוֹלָה[62].**

57) גמרא שם כה. "שהבכור ביציאתו [מרחם אמו] הוא שמתקדש". 58) במשנה שם, שקדושת עולה חמורה מקדושת בכור, שבכור נאכל לכהנים ועולה כליל לה', לכך יכול לשנותו. 59) כלומר, מה שבמעיה של מבכרת זו הרי הוא זבחי שלמים. 60) שם בגמרא, שבכור הוא לכהן ושלמים נאכלים לבעליו והיא קדושה גרועה משל בכור, ואינו יכול לשנות מקדושה חמורה לקדושה גרועה. "ונראה שאין זה אסור אלא מדרבנן". 61) שביציאת רוב ראשו דהיינו פדחתו, הרי הוא כילוד. 62) זוהי בעייתו של רב עמרם מרב ששת בתמורה שם, אם אמר על הבכור, כשהוא בבטן אמו, שעם יציאת רובו (שאז חלה עליו קדושת בכורה) יהיה עולה, באופן שישנה כאן התנגשות של שתי קדושות (קדושת בכור וקדושת עולה) לחול בבת אחת, איזו מהן עדיפה, אם קדושת עולה שהיא כליל לה', או קדושת בכור שהיא מרחם. ופשט אביי שלא חלה קדושת עולה אלא קדושת בכור, משום ש"דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". כלומר, קדושת בכור היא של הרב, של הקדוש־ברוך־הוא, ואילו קדושת עולה היא של התלמיד, שאין כאן מצוה להקדישה לעולה.

17 **יג. וְאֵין מַעֲרִימִין עַל בְּהֵמַת הֶקְדֵּשׁ לְהַקְדִּישׁ עֻבָּרָהּ**
18 **קְדֻשָּׁה אַחֶרֶת, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כִּקְדֻשַּׁת אִמּוֹ; שֶׁוַּלְדּוֹת**
19 **הַקֳּדָשִׁים מִמְּעֵי אִמָּם הֵם קְדוֹשִׁים[63], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,**
20 **וַהֲרֵי כָּל עֻבָּר מֵהֶן כִּקְדֻשַּׁת אִמּוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ**
21 **בַּבֶּטֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה בַּבְּכוֹר, שֶׁהַבְּכוֹר בִּיצִיאָתוֹ הוּא**
22 **שֶׁמִּתְקַדֵּשׁ. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל חֻקֵּי הַתּוֹרָה גְּזֵרוֹת הֵם[64],**
23 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּסוֹף מְעִילָה, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶן, וְכָל**
24 **מַה שֶּׁאַתָּה יָכוֹל לִתֵּן לוֹ טַעַם - תֵּן לוֹ טַעַם. הֲרֵי**
25 **אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הֵבִין רֹב**
26 **הַטְּעָמִים[65] שֶׁל כָּל חֻקֵּי הַתּוֹרָה. יֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה**
27 **שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ,**
28 **כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר: וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף**
29 **חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו. יָרְדָה תּוֹרָה לְסוֹף מַחֲשֶׁבֶת**
30 **הָאָדָם וּקְצָת יִצְרוֹ הָרָע. שֶׁטֶּבַע שֶׁל אָדָם נוֹטֶה**
31 **לְהַרְבּוֹת קִנְיָנוֹ וְלָחוּס עַל מָמוֹנוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁנָּדַר**
32 **וְהִקְדִּישׁ - אֶפְשָׁר שֶׁחָזַר בּוֹ וְנִחַם וְיִכְּדֶה בְּפָחוֹת**

1 מִשָּׁוְיוֹ. אָמְרָה תּוֹרָה: אִם פָּדָה לְעַצְמוֹ - יוֹסִיף
2 חֹמֶשׁ. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה קְדֻשַּׁת הַגּוּף, שֶׁמָּא
3 יַחֲזֹר בּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹתָהּ יַחֲלִיפֶנָּה
4 בִּפְחוּתָה מִמֶּנָּה; וְאִם תִּתֵּן לוֹ רְשׁוּת לְהַחֲלִיף הָרַע
5 בְּיָפֶה - יַחֲלִיף הַיָּפֶה בְּרַע וְיֹאמַר טוֹב הוּא. לְפִיכָךְ
6 סָתַם[66] הַכָּתוּב בְּפָנָיו שֶׁלֹּא יַחֲלִיף, וּקְנָסוֹ אִם הֶחֱלִיף
7 וְאָמַר: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ. וְכָל אֵלּוּ
8 הַדְּבָרִים כְּדֵי לָכֹף אֶת יִצְרוֹ וּלְתַקֵּן דֵּעוֹתָיו. וְרֹב דִּינֵי
9 הַתּוֹרָה אֵינָן אֶלָּא עֵצוֹת מֵרָחוֹק מִגְּדוֹל הָעֵצָה לְתַקֵּן
10 הַדֵּעוֹת וּלְיַשֵּׁר כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: הֲלֹא
11 כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִישִׁים בְּמֹעֵצוֹת וָדָעַת. לְהוֹדִיעֲךָ קֹשְׁט
12 אִמְרֵי אֱמֶת, לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"רוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים כו'".

התוכן הפנימי של 'תמורה' בעבודת האדם הוא יכולתו לעשות תמורה ושינוי בעולם, הגם שהעולם עצמו מצד בריאתו הוא תחתון שאין תחתון למטה ממנו, בכל זאת עושים בו תמורה ונעשה דירה לו יתברך. עניין זה נפעל על ידי התורה – "דבר ה' זו הלכה", ובפרט בהלכה הידועה "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה ומיד הן נגאלין".

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן יד)

~ נקודות משיחות קודש ~

"אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם".

ומחדש כאן הרמב"ם שגם בחוקים שאין טעמם ידוע, חובה על האדם להתבונן בהם "וכל מה שאתה יכול ליתן בו טעם תן בו טעם". ולכאורה קשה ממה שכתב בשמונה פרקים לרמב"ם, שמה שאמרו חז"ל "לא יאמר אדם אי אפשי לעשות עבירה, אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" מדברת רק על חוקי התורה, אבל על המשפטים שבה שהם מובנים בשכל, צריך לומר "אי אפשי", כי "הנפש החשובה לא תתאווה לאחד מאלו הרעות". כלומר, חייב אדם לומר "אי אפשי" מצד טעמה השכלי, אבל בחוקים צריך לומר "אפשי" שקיומה יהיה באופן שאין לה טעם שכלי אלא רק מצד קבלת עול מלכותו ית', ומדוע כותב כאן ש"ראוי להתבונן בהם".

ויש לומר: המשפטים שבתורה מובנים בכח ההשגה האנושית ומתיישבים בשכל האדם, משא"כ החוקים יסודם בשכל התורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה ואינם טעמים מוכרחים בשכל הפשוט. ועל־פי־זה יש לבאר לשון הרמב"ם כאן "ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים", כי במילים "עצות מרחוק מגדול העצה" נמצאת ההגדרה של טעמי החוקים שאינם מובנים לאדם מיד ומצד שכלו האנושי אלא רק לאחר התבוננות, ולכן צריך זהירות שאם "לא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה, אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה' כו'".

ועדיין קשה, שהרי הדין הוא ש"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאין, ומכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדות", ואיך יוכל לפדותו בפחות מכדי שוויו. ובנוסף, הרי מדובר באדם שהקדיש ממונו והתגבר על יצרו הרע "להרבות ממונו", ומדוע חוששים שיחזור בו מן הקצה אל הקצה.

אלא הביאור בזה הוא, שטעמים אלו הם "מרחוק מגדול העצה", ומצד שכל האדם הפשוט אין זה מתקבל, ורק מכיון "שירדה תורה לסוף דעתו של אדם, כיון שהקב"ה שברא את האדם מכיר גם את טבעו ויצרו, שיש בכוחו להטות את האדם גם אחרי שהקדיש עד שישתדל ויעשה כל האפשר להתנהג באופן הפכי ולהחליף היפה ברע "ויאמר טוב הוא".

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן יג)

63) כתנא קמא של רבן שמעון בן גמליאל בתמורה כד: כה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כז, כו) "אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "משיבוכר לה' אי אתה מקדישו אבל אתה מקדיש את הבכור בבטן, יכול אף וולדי כל הקדשים כן (שאתה יכול להקדישם בקדושה אחרת) תלמוד לומר "אך" חלק, הרי שוולדות הקדשים ממעי אמם הם קדושים. 64) ואינם לפי הבנתו של האדם. 65) ולא כל הטעמים, שהרי על מצוות פרה אדומה אמר שלמה "על כל אלו עמדתי ועל פרשת פרה שאלתי וחקרתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (במדבר רבה שם). 66) כלומר, גדר בעדו, מנע ממנו.

13 סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּמוּרָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא
14 נִגְמַר סֵפֶר תְּשִׁיעִי, וְהוּא סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת. הִלְכוֹתָיו
15 שִׁשָּׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים, וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת
16 קָרְבַּן פֶּסַח - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת חֲגִיגָה -
17 שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים.
18 הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
19 מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּמוּרָה -
20 אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

יום שלישי כ"ה ניסן ה'תשע"ט

לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי

סֵפֶר עֲשִׂירִי וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה

21 הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת טֻמְאַת
22 מֵת. ב. הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה. ג. הִלְכוֹת טֻמְאַת

צָרַעַת. ד. הִלְכוֹת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. ה. הִלְכוֹת שְׁאָר אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת. ו. הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין. ז. הִלְכוֹת כֵּלִים. ח. הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהוּא דִּין טֻמְאַת מֵת.
וּבֵאוּר מִצְוָה זֹאת בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שהמת מטמא במגע ובמשא ובאוהל, טומאת היסט האמורה בכל מקום מה היא, והנושא בבית הסתרים אם מטמא במשא אדם ובגדים, וטומאת אוהל אם היא ככל הטומאות, טומאות אוהל האמורה בכל מקום מה היא, ואם הגוי מטמא באוהל, הגוי והבהמה אם מתטמאין במת או בטומאה אחרת, המת אינו מטמא עד שתצא נפשו, ואם נחלק ועדיין הוא מרפרף.

א. הַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל טֻמְאַת שִׁבְעָה[2]. וְטֻמְאַת מַגָּע וְאֹהֶל מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים; וְנֶאֱמַר: כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים.

2) יש דברים שמטמאים טומאת ערב, זאת־אומרת שהנוגע בהם או נושאם טמא אותו יום בלבד עד הערב, ויש טומאות שהנוגע והנושא טמא שבעת ימים, בתלמוד ובלשון רבינו: "טומאת שבעה". אלה ואלה צריכים טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

ב. טֻמְאַת מַשָּׂא מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[3]. וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים[4]: אִם נִבֵּלָה, שֶׁהִיא טֻמְאַת עֶרֶב[5] וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל, מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּשֵׂא אֶת נִבְלָתָם; הַמֵּת[6] לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! וּמַה נִּבֵּלָה, שֶׁמַּגָּעָהּ טֻמְאַת עֶרֶב, מַשָּׂאָהּ טֻמְאַת עֶרֶב[7]; אַף הַמֵּת, שֶׁמַּגָּעוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה[8], מַשָּׂאוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה. אֵין טֻמְאַת מַשָּׂא בְּמֵת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9], אֶלָּא דִּין תּוֹרָה. וְיֵרָאֶה לִי[10], שֶׁשָּׁתַק מִמֶּנָּה[11] הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁתַק מֵאִסּוּר הַבַּת[12], לְפִי שֶׁאָסַר בְּפֵרוּשׁ אֲפִלּוּ בַּת הַבַּת, וְשָׁתַק מֵאִסּוּר אֲכִילַת בָּשָׂר בְּחָלָב[13], לְפִי שֶׁאָסַר בְּפֵרוּשׁ אֲפִלּוּ בְּשׁוּלוֹ; כָּךְ שָׁתַק מִטֻּמְאַת מַשָּׂא בְּמֵת, לְפִי שֶׁטֻּמְּאָה בְּפֵרוּשׁ אֲפִלּוּ טֻמְאַת אֳהָלוֹ, כָּל שֶׁכֵּן מַשָּׂאוֹ[14].

3) אינה כתובה בתורה בפירוש, אלא נמסרה מפה לאוזן ממשה רבינו עד חכמי הדורות האחרונים. 4) ספרי פרשת חוקת פיסקה קכז. קל־וחומר היא אחת המידות שהתורה נדרשת בהן. 5) הנוגע בה או נושאה טמא רק אותו היום עד הערב. 6) שמטמא באוהל ומטמא שבעה ימים. 7) כלומר, לענין זמן הטומאה, מגע ומשא שווין. 8) כמגעו. 9) בכמה מקומות מגדיר רבינו כ"דברי סופרים" את ההלכות שנלמדו בקל־וחומר ובמידות אחרות שהתורה נדרשת. ולפיכך מדגיש כאן, שטומאת משא, אע"פ שנלמדה בקל־וחומר, היא דין תורה ממש. והטעם מפני שהיא מקובלת איש מפי איש עד הלכה למשה מסיני, והקל־וחומר נאמר רק לחזק את ההלכה. 10) בדרך כלל, מביא רבינו בחיבורו הגדול רק את הדברים שנאמרו במדרשי הלכה, בשני התלמודים - בבלי וירושלמי - בתוספתא ובספרי הגאונים, ובמקרים יוצאים מן הכלל, כשהוא מוסיף משהו מסברת עצמו, דרכו להקדים ולהודיע שסברת עצמו הוא אומר. 11) מטומאת משא. 12) התורה אסרה בפירוש לבוא על בת הבת (ויקרא יח, י), אבל לא כתבה כלום על איסור הבת. 13) התורה כתבה שלוש פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו", ולא כתבה "לא תאכל" (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, ובלחם־משנה שם). 14) וקל וחומר שכזה נקרא בלשון התלמוד "גילוי מילתא" (פירוש, סברא הגיונית המגלה לנו את הדבר לאמיתו. מילתא = דבר). וקל־וחומר שכזה, כוחו יפה גם לענין עונש מלקות ומיתה, מה־שאין־כן בקל־וחומר רגיל, שעליו אמרו: אין עונשים מן הדין (דין = קל־וחומר או בנין אב).

ג. טֻמְאַת מַגָּע הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין בִּשְׁאָר הַמְטַמְּאִים, הוּא שֶׁנָּגַע הָאָדָם בִּבְשָׂרוֹ בַּטֻּמְאָה עַצְמָהּ[15], בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בְּרַגְלוֹ בֵּין בִּשְׁאָר בְּשָׂרוֹ, וַאֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹנוֹ[16] - הֲרֵי זֶה נִטְמָא. וְכֵן נִרְאֶה לִי, שֶׁאִם נָגַע בְּצִפָּרְנָיו[17] אוֹ בְּשִׁנָּיו - נִטְמָא. כֵּיוָן שֶׁהֵם מְחֻבָּרִים לַגּוּף - הֲרֵי הֵם כַּגּוּף. אֲבָל אִם תָּחַב אָדָם טֻמְאָה בְּכוֹשׁ[18] וְהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל אָדָם טָהוֹר וְלֹא נָגְעָה בִּלְשׁוֹנוֹ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ מְעֵי שֶׁל אִשָּׁה מִלְּמַטָּה וְלֹא נָגְעָה בִּבְשָׂרָהּ[19] - לֹא נִטְמָא הַבּוֹלֵעַ מִשּׁוּם מַגָּע זֶה[20], שֶׁהֲרֵי לֹא נָגְעָה בִּבְשָׂרוֹ, שֶׁנִּגִּיעַת פְּנִים אֵינָהּ נְגִיעָה[21].

15) ולא על־ידי דבר אחר. אין זאת־אומרת שאין המת מטמא אלא בנגיעה ישירה, שהרי ישנם כמה סוגי טומאה אחרים, המכוון רק להגדיר טומאת מגע מה היא. 16) שאינו מקום גלוי כל כך. קידושין כה, א: "אמר עולא, הכול מודים בלשון, לענין טומאה דגלוי הוא". 17) של הנוגע. במסכת אהלות (פרק ג משנה ג) שנינו, הנוגע בשיער בשיניים ובצפרניים של המת כשהם מחוברים לגוף - טמא. ולמד רבינו מזה, שגם אם אותם הדברים של טהור נגעו במת - נטמא. 18) פלך. 19) החיצון. 20) כלומר, אינו מטמא משום מגע, אבל מטמא משום משא, כמו שיתבאר לקמן בפרק זה הלכה ח. 21) בלשון התלמוד: "טומאת בית הסתרים" (נדה מב, ב).

ד. קְרוּם שֶׁעַל הַמַּכָּה[22] - הֲרֵי הוּא כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְעִנְיַן מַגַּע טֻמְאוֹת[23]; וּכְשׁוּת שֶׁעַל הַקָּטָן - אֵינָהּ כְּעוֹר הַבָּשָׂר. כֵּיצַד? מִי שֶׁנָּגְעָה טֻמְאָה בִּקְרוּם מַכָּתוֹ - נִטְמָא כְּאִלּוּ נָגְעָה בְּעוֹרוֹ; נָגְעָה בַּשֵּׂעָר הַדַּק[24] שֶׁעַל בְּשַׂר הַקָּטָן - לֹא נִטְמָא. וְכֵן אָדָם טָמֵא שֶׁהָיְתָה בּוֹ מַכָּה וְנָגַע הַטָּהוֹר בִּקְרוּם מַכַּת הַטָּמֵא - נִטְמָא. אִם הָיָה קָטָן טָמֵא וְנָגַע הַטָּהוֹר בַּכְּשׁוּת שֶׁלּוֹ - לֹא

נִטְמָא, בֵּין בְּטֻמְאַת מֵת בֵּין בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת. וְכֵן לְכְלוּכֵי צוֹאָה אוֹ טִיט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִדְּבָרִים שֶׁאֵין חוּצְצִין[25] עַל הַגּוּף, וְכֵן גִּלְדֵי צוֹאָה[26] מִן הַדְּבָרִים שֶׁחוּצְצִין עַל הַגּוּף - אֵינָם כְּעוֹר הַבָּשָׂר לֹא לְטַמֵּא[27] וְלֹא לְהִתְטַמֵּא[28].

22) כשפצע מתחיל להירפא הוא מעלה קרום דק ורך, ונקרא "גלד" בלשון המשנה. 23) מקוואות פ"ט מ"ד. 24) במשנה שם כתוב: "כשות של קטן", ופירש הערוך: שיער הדק. וכן פירש רבינו. וכתב בכסף־משנה שהמדובר בשיער הרך שעל גופו הנושא מאליו, אבל שיער ממש מטמא בין בגדול ובין בקטן. 25) אם טבל ועל בשרו לכלוכים אלה, אינם חוצצים בין המים ובין הגוף, וטבילתו כשירה. 26) חתיכות קטנות ויבשות. 27) אם היו על הטמא, ונגע בהם אדם טהור - לא נטמא. 28) אם היו על הטהור, ונגעו בטמא - לא נטמא האדם. תוספתא מקוואות פ"ו ה"ד: "שאמרו חוצצין ושאמרו אין חוצצין לא מטמאים ולא מיטמאין חוץ מקרום שעל גבי מכה".

ה. כְּשֵׁם שֶׁאָדָם מִתְטַמֵּא בִּנְגִיעָתוֹ בְּטֻמְאָה, כָּךְ הַכֵּלִים מִתְטַמְּאִים[29] בִּנְגִיעַת הַטֻּמְאָה בָּהֶן; חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס[30], שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ[31], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת כֵּלִים[32]. [וְזֶהוּ כְּלָל גָּדוֹל בְּטֻמְאָה: כָּל הַמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע - מְטַמֵּא כֵּלִים, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע - אֵינוֹ מְטַמֵּא כֵּלִים. וְאֵין אָדָם וְכֵלִים מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא מֵאַב הַטֻּמְאָה][33].

29) כלים פ"א מ"א. 30) שם פ"ב מ"א. 31) אם נכנסה טומאה לתוך הכלי אף־על־פי שלא נגעה בדופנו, אבל אם נגעה בדופן הכלי מבחוץ לא נטמא. בברייתא חולין כד, ב דרשו מהכתוב (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו". תוכו, אף־על־פי שלא נגע. ובתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז ה"ה, למדו: תוכו מטמא ואין מטמא מאחוריו. 32) פי"ג ה"א. 33) בבא קמא ב, ב. המת עצמו נקרא אבי אבות הטומאה, ואדם הנוגע בו נעשה אב הטומאה, וטמא שבעה ימים וצריך הזאת מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי, אבל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין. ויש חילוקי דינים בין אדם לכלים ויתבארו במקומם. [בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו אחד־עשר חלקי אב הטומאה המתחלקים לכמה סוגים].

ו. טֻמְאַת מַשָּׂא הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין בִּשְׂאָר כָּל הַמְטַמְּאִים בְּמַשָּׂא, הוּא שֶׁיִּשָּׂא הָאָדָם הַטֻּמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ. אֲפִלּוּ הָיָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ אֶבֶן[34], הוֹאִיל וְנָשָׂא - נִטְמָא. וְאֶחָד הַנּוֹשֵׂא עַל רֹאשׁוֹ אוֹ עַל יָדוֹ אוֹ עַל שְׂאָר גּוּפוֹ[35]. וְאֶחָד הַנּוֹשֵׂא הוּא בְּעַצְמוֹ אוֹ שֶׁנִּשָּׂאָה אַחֵר וְהִנִּיחָהּ לְמַעְלָה מִזֶּה[36], הוֹאִיל וְנִשֵּׂאת עָלָיו מִכָּל מָקוֹם - נִטְמָא. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַטֻּמְאָה תְּלוּיָה בְּחוּט אוֹ בִּשְׂעָרוֹ, וְתָלָה הַחוּט בְּיָדוֹ וְהִגְבִּיהַּ הַטֻּמְאָה כָּל שֶׁהוּא[37] - הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא וְנִטְמָא.

34) כגון שהאבן מוטלת על כתפו או על ראשו, והטומאה על האבן. 35) דעת רבינו, שאפילו לא הזיז את הטומאה אלא היתה מונחת עליו - נטמא (תפארת ישראל "יבקש דעת" אות ו). 36) האדם הנושאה. 37) מן הארץ, כגון שהיתה הטומאה מונחת על הארץ, וחוט קשור בה, והאדם מחזיק את החוט בידו (רבינו בפירושו לכלים פ"א מ"ב).

ז. מֵסִיט[38] בִּכְלַל נוֹשֵׂא הוּא, וְכָל דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא - מְטַמֵּא בְּהֶסֵּט[39]. כֵּיצַד? קוֹרָה שֶׁהִיא מֻנַּחַת עַל הַכֹּתֶל וְעַל צִדָּהּ מֵת אוֹ נְבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבָא הַטָּהוֹר לִקְצֹה הַקּוֹרָה הַשֵּׁנִי וְהֵנִידוֹ, כֵּיוָן שֶׁהֵנִיד אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁבַּקָּצֶה הַשֵּׁנִי טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם מָשַׁךְ אֶת הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי כְּנֶגֶד הָאָרֶץ עַד שֶׁהִגְבִּיהַּ הַטֻּמְאָה אוֹ שֶׁגָּרַר הַטֻּמְאָה עַל הָאָרֶץ, שֶׁזֶּה נוֹשֵׂא וַדַּאי. וְזֶה וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהּ[40] הִיא טֻמְאַת הֶסֵּט הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם.

38) מזיז ואינו נושא. דוגמא - לקמן. 39) בבבא בתרא ט, ב אמרו שהנבילה מטמאה בהיסט, והוא הדין לכל המטמאים במשא, ובתוספתא אהלות פ"א ה"א אמרו בפירוש, שהמת מטמא בהיסט. 40) כגון שדפק על השולחן, ומכוח הדפיקה זזו הכלים.

ח. הַנּוֹשֵׂא[41] בְּתוֹךְ בֵּית הַסְּתָרִים[42] - נִטְמָא; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַנְּגִיעָה שָׁם נְגִיעָה[43], הַנּוֹשֵׂא שָׁם נוֹשֵׂא הוּא. אֶלָּא אִם כֵּן נִבְלַע הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מֵעָיו[44], שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהִגִּיעָה לְתוֹךְ בִּטְנוֹ אֵינוֹ לֹא נוֹגֵעַ וְלֹא נוֹשֵׂא. וְאִם טָבַל - טָהוֹר וְאַף עַל פִּי שֶׁהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מֵעָיו[45].

41) נדה מב, ב. 42) ראה למעלה ה"ג. 43) והמגע אינו מטמא. 44) מקוואות פ"ו מ"ח. 45) שם.

ט. אֵין מִתְטַמֵּא[46] בְּמַשָּׂא אֶלָּא הָאָדָם[47] בִּלְבַד, לֹא הַכֵּלִים. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה מֵנַח עַל יָדוֹ עֲשָׂרָה כֵּלִים זֶה עַל גַּב זֶה וְהַנְּבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ בַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן - הָאָדָם טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא נְבֵלָה, וְהַכֵּלִים שֶׁעַל יָדוֹ כֻּלָּן טְהוֹרִים, חוּץ מִכְּלִי הָעֶלְיוֹן שֶׁנָּגְעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) זבים פ"ה מ"ג. 47) שם שנינו: "כל הנושא ונישא על המרכב טהור חוץ מן האדם, וכל הנושא על הנבילה טהור חוץ מן המסיט". ופירש רבינו שם, שאדם הנושא את הנבילה טמא, אפילו לא הסיטה (הזיזה ממקומה), ומה שאמר "כל הנושא ונישא על הנבילה טהור" הכוונה לכלים, כמו בבבא הקודמת גבי מרכב, אלא שבנבילה אי־אפשר היה לומר "חוץ מן האדם", שהרי בנבילה רק הנושא טמא אבל לא הנישא, ולפיכך אמרו "חוץ מן המסיט", שהוא טמא גם בנישא. כך יש לבאר כוונת רבינו שם. [הר"ע ברטנורא סובר, שגם נושא אינו מטמא אלא־אם־כן הסיט,

ולפיכך הוא מפרש המשנה כפשוטה, אבל דעת רבינו אינה כן].

1 **י. טֻמְאַת אֹהֶל אֵינָהּ בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת אֶלָּא בְּמֵת**
2 **בִּלְבַד[48]. וּבֵין שֶׁהֶאֱהִיל הָאָדָם אוֹ הַכְּלִי[49], אֲפִלּוּ מַחַט**
3 **שֶׁהֶאֱהִילָה עַל הַמֵּת, אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל הַמֵּת עַל הָאָדָם אוֹ**
4 **עַל הַכֵּלִים[50], אוֹ שֶׁהָיָה הַמֵּת עִם הָאָדָם אוֹ עִם**
5 **הַכֵּלִים תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[51] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים.**

48) כלים פרק יא משנה ד. 49) אהלות פ"ג מ"א. 50) שם. 51) כתוב בתורה (במדבר יט, יד): "כל הבא אלא האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים".

6 **יא. וְטֻמְאַת אֹהֶל הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם הוּא שֶׁתְּטַמֵּא**
7 **אוֹתָהּ טֻמְאָה הָאָדָם אוֹ הַכֵּלִים בְּאַחַת מִשָּׁלֹשׁ דְּרָכִים**
8 **אֵלּוּ. אֶחָד הַבָּא כֻּלּוֹ לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ[52] הַבָּא מִקְצָתוֹ[53] -**
9 **הֲרֵי זֶה נִטְמָא בְּאֹהֶל. אֲפִלּוּ הִכְנִיס יָדוֹ אוֹ רָאשֵׁי**
10 **אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ חָטְמוֹ[54] לְאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי זֶה נִטְמָא**
11 **כֻּלּוֹ. נָגַע בַּמַּשְׁקוֹף[55] וְצֵרֵף יָדוֹ[56] עִם הַמַּשְׁקוֹף - נִטְמָא**
12 **כְּאִלּוּ בָּא מִקְצָתוֹ. נָגַע בָּאַסְקֻפָּה[57]: מִטֶּפַח וּלְמַטָּה**
13 **קָרוֹב לָאָרֶץ[58] - טָהוֹר[59], וּמִטֶּפַח וּלְמַעְלָה - טָמֵא.**
14 **וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדָּבָר זֶה מִדִּבְרֵיהֶם[60].**

52) בין ובין. 53) נזיר מג, א: "כיוון דעייל ידיה איסתאיב" (בעברית: כאשר הכניס ידו - נטמא). בספרי חוקת פיסקה קכו, למדו דין זה מהכתוב (במדבר שם): "כל הבא אל האהל", כלומר, כל ביאה שהיא. 54) נזיר שם. 55) אהלות פי"ב, מ"ח. 56) ע"י הנגיעה צירף ידו למשקוף (כסף־משנה). 57) בסף בחלק הבולט מחוץ למשקוף, אבל כנגד המשקוף הוא אוהל ממש, וכאשר אך הושיט ידו לאוירו - נטמא. 58) במשנה שם אמרו: "מטפח ולמטן - טהור, מטפח ולמעלן - טמא". ומפרש רבינו: מטפח ולמטן, היינו הטפח הקרוב לקרקע. ומטפח ולמעלן, היינו למעלה מאותו טפח (ובתפארת ישראל פירש אחרת. ראה שם). 59) מפני שהוא כקרקע. 60) חכמים גזרו טומאה בנוגע בחלקה החיצון משום חלקה הפנימי שהוא תחת המשקוף.

15 **יב. אֶחָד הַמֵּת מִישְׂרָאֵל אוֹ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
16 **מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[61].**

61) יבמות פא, א. מסקנא של רבינא, שאפילו ר' שמעון בן יוחאי האומר שגוי מת אינו מטמא באוהל, מודה שמטמא במגע ומשא.

17 **יג. וְאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[62]. וְדָבָר זֶה**
18 **קַבָּלָה הוּא[63]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן: כֹּל נֹגֵעַ**
19 **בֶּחָלָל, וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם אֹהֶל. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ**
20 **נַעֲשֶׂה טְמֵא מֵת[64], אֶלָּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַע בְּמֵת אוֹ**
21 **נְשָׂאוֹ אוֹ הֶאֱהִיל עָלָיו - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נָגַע. הָא**
22 **לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לִבְהֵמָה[65] שֶׁנָּגְעָה בְּמֵת אוֹ הֶאֱהִילָה**
23 **עָלָיו. וְלֹא בְּטֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד, אֶלָּא בְּכָל הַטֻּמְאוֹת**
24 **כֻּלָּן אֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלֹא הַבְּהֵמָה מִתְטַמְּאִין בָּהֶן.**

62) כר' שמעון בן יוחאי שם, ואע"פ שחכמים חולקים עליו - פסק כמותו, מפני שרבינא נוקט שיטתו, וגם מפני שאליהו אמר לרבה כך (בבא מציעא קיד, ב). כסף־משנה. 63) ר' שמעון למד דין זה מהמקרא, ורבינו סובר שהדרשה היא רק אסמכתא, ועיקר הדין קבלה היא איש מפי איש עד משה רבינו (ראה תוספות שם ד"ה ואין). 64) נזיר סא, ב. 65) חיה. באהלות פ"ח מ"א שנינו, שבהמה חיה ועוף חוצצים בפני הטומאה (פירוש, הם נידונים כמו מחיצה המפסיקה בין הטומאה ובין הטהור, שאין הטומאה עוברת), וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ.

25 **יד. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כְּזָבִין**
26 **לְכָל דִּבְרֵיהֶן[66]. וְאֵין לְךָ בְּכָל מִינֵי נֶפֶשׁ[67] מַה**
27 **שֶּׁמִּתְטַמֵּא וְהוּא חַי אוֹ מְטַמֵּא וְהוּא חַי חוּץ מִן**
28 **הָאָדָם בִּלְבַד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מִיִּשְׂרָאֵל[68]. אֶחָד גָּדוֹל**
29 **וְאֶחָד קָטָן[69] מִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת. אֲפִלּוּ בְּטֻמְאַת**
30 **הַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: אִישׁ[70] אֲשֶׁר יִטְמָא, אֶחָד הָאִישׁ**
31 **וְאֶחָד הַקָּטָן; שֶׁהֲרֵי[71] הוּא אוֹמֵר שָׁם: וְעַל כָּל**
32 **הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם. אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנָּגַע אוֹ**
33 **נָשָׂא אוֹ הֶאֱהִיל עַל הַמֵּת - נִטְמָא, וַהֲרֵי הוּא טְמֵא**
34 **מֵת. וְהוּא שֶׁנּוֹלַד לְתִשְׁעָה[72]; אֲבָל בֶּן שְׁמוֹנָה[73] - הֲרֵי**
35 **הוּא כְּאֶבֶן[74] וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[75].**

66) נדה לד, א. 67) בעלי חיים. 68) המדובר בכל הטומאות חוץ מטומאת זיבה, שגזרו חכמים על הגויים. או הכוונה לדין תורה (ראה משנה־למלך). 69) בין גדול ובין קטן. משנה נדה מג, ב. 70) ו"איש" בכל מקום, פירושו גדול. הפיסקא: "שנאמר וכו'" נמשכת ל"אפילו". כלומר, אע"פ שנאמר. 71) כאן מתחיל הנימוק למה הקטן מטמא. 72) תשעה חדשי הריון. ילד כזה חזקתו שהוא בן קיימא. 73) שנולד חודש לפני זמנו. 74) אין לו סיכויים להתקיים אפילו שלושים יום (בבא בתרא, כ, א). 75) אף־על־פי שהוא חי.

36 **טו. הַמֵּת[76] אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ. אֲפִלּוּ**
37 **מְגֻיָּד[77] אוֹ גוֹסֵס, אֲפִלּוּ נִשְׁחֲטוּ בּוֹ שְׁנֵי הַסִּימָנִים[78] -**
38 **אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם**
39 **אֲשֶׁר יָמוּת. נִשְׁבְּרָה מַפְרֶקֶתוֹ[79] וְרֹב בְּשָׂרָהּ עִמָּהּ, אוֹ**
40 **שֶׁנִּקְרַע כְּדֶגֶל מִגַּבּוֹ, אוֹ שֶׁהֵתַּז רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנֶּחֱלַק**
41 **לִשְׁנֵי חֲלָקִים בְּבִטְנוֹ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא אַף עַל פִּי**
42 **שֶׁעֲדַיִן הוּא מְרַפְרֵף[80] בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו.**

76) אהלות פ"א מ"ו. 77) מחותך בכמה מקומות, מלשון "גודו אילנא" בדניאל יא, ד (רש"י יבמות קכ, א. ורבינו במשנה מפרש: חתוך או נדקר). 78) וושט וקנה. מימרא של שמואל במסכת גיטין ע, ב. וכן משמע במשנה חולין קיז, ב (ראה כסף־משנה). 79) כל הדינים שנאמרו כאן עד סוף הפרק - מקורם בחולין כ, ב. וכא, א. 80) מניע.

יום רביעי כ"ו ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר הנפל שלא נתקשרו איבריו אם מטמא ככל אדם, כזית מבשר המת לח או יבש, והנצל מבשרו, ואבר הנחתך מאדם החי, בשר הפורש מן החי או עצם בלא בשר ואבר הפורש מן המת, מוח שבתוך העצם, ואבר ובשר המדולדלים בדם, מה בין אבר מן החי לאבר מן המת, ואצבע יתירה שיש בה עצם, העצמות שהן מטמאות כמת, ושאר העצמות, ומת שהרקיבו עצמותיו בקבר, דם המת ודם החי, ואם נתערב דם שיצא ממנו סמוך למיתה עם דם שלאחר מיתה, הרוג שהיה מוטל על המיטה ודמו מנטף כשהוא חי, יצא ממנו רביעית וספק כולו מחיים או לאחר מיתה, הקבר כל זמן שהטומאה בתוכו, וגולל ודופק ובית הפרס.

1 **א. הַנֶּפֶל[2], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֵיבָרָיו**
2 **בְּגִידִין, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל כְּאָדָם גָּדוֹל**
3 **שֶׁמֵּת; שֶׁנֶּאֱמַר: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם[3]. וְכֵן**
4 **כְּזַיִת[4] מִבְּשַׂר הַמֵּת, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ[5] כַּחֶרֶשׁ, מְטַמֵּא**
5 **כְּמֵת שָׁלֵם. וְהַנִּצֶּל[6] בַּבָּשָׂר מְטַמֵּא בִּכְזַיִת. אֵיזֶהוּ**
6 **נֶצֶל? זֶה הַבָּשָׂר שֶׁנִּמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה לֵחָה סְרוּחָה. וְהוּא**
7 **שֶׁתִּקְרֹשׁ אוֹתָהּ הַלֵּחָה הַנִּמְצָאת מִן הַמֵּת. שֶׁאִם**
8 **קָרְשָׁה - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִבְּשָׂרוֹ; וְאִם לֹא קָרְשָׁה -**
9 **אֵינָהּ מְטַמְּאָה, שֶׁמָּא כִּיחוֹ וְנִיעוֹ הוּא.**

2) שנולד מת לפני גמר חדשי הריונו. 3) "לכל" פירושו אפילו נפל. נזיר נ, א. 4) משנה, שם מט, ב. 5) נדה נד, ב. פסק כתנא־קמא. ראה לקמן פ"ג ה"י. 6) נזיר, שם.

10 **ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַשִּׁעוּרִין כֻּלָּם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[7]**
11 **הֵן, אָמְרוּ חֲכָמִים[8]: תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם כְּזַיִת[9],**
12 **וּלְפִיכָךְ שִׁעוּר טֻמְאַת בְּשָׂרוֹ כַּזַּיִת.**

7) עירובין ד, א. 8) נתנו טעם לדבר. 9) "ספרי" זוטא.

13 **ג. אֵיבָר שֶׁנִּחְתַּךְ מִן הָאָדָם הַחַי - הֲרֵי הוּא כְּמֵת**
14 **שָׁלֵם, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[10]. אֲפִלּוּ אֵיבָר**
15 **קָטָן שֶׁל בֶּן יוֹמוֹ. שֶׁהָאֵיבָרִים אֵין לָהֶם שִׁעוּר[11].**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל חֶרֶב;**
17 **וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁדַּיִן חֲלַל חֶרֶב כְּדַיִן חֲלַל אֶבֶן אוֹ חֲלַל**
18 **שְׂאָר דְּבָרִים[12]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא זֶה**
19 **אֶלָּא לְטַמֵּא נוֹגֵעַ בְּאֵיבָר שֶׁפְּלָטַתּוּ הַחֶרֶב[13]. בַּמֶּה**
20 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] כְּשֶׁהָיָה הָאֵיבָר שָׁלֵם כִּבְרִיָּתוֹ,**
21 **בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם -**
22 **עֶצֶם שֶׁהוּא כְּאָדָם[15]: מָה אָדָם - בָּשָׂר וְגִידִים**
23 **וַעֲצָמוֹת, אַף אֵיבָר מִן הַחַי - עַד שֶׁיִּהְיֶה כִּבְרִיָּתוֹ,**
24 **בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת[16]. אֲבָל הַכֶּלְיָא וְהַלָּשׁוֹן וְכַיּוֹצֵא**
25 **בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵיבָר בִּפְנֵי עַצְמָן, הוֹאִיל וְאֵין**
26 **בָּהֶן עֶצֶם - הֲרֵי הֵן כִּשְׂאָר הַבָּשָׂר. חָסַר מִן הָעֶצֶם**
27 **שֶׁל אֵיבָר כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הָאֵיבָר כֻּלּוֹ טָהוֹר[17]. חָסַר**
28 **מִבְּשָׂרוֹ: אִם נִשְׁאַר עָלָיו בָּשָׂר שֶׁרָאוּי לַעֲלוֹת בּוֹ**
29 **אֲרוּכָה בְּחַי[18] וְיִתְרַפֵּא וְיִשְׁלַם - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמַגָּע**
30 **וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[19]; וְאִם לָאו - מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא**
31 **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[20]. וּבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי[21] -**
32 **טָהוֹר. וְכֵן עֶצֶם בְּלֹא בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי - טָהוֹר.**

10) אהלות פ"ב מ"א. 11) ה'כסף משנה' מציין את המקור באהלות פ"א מ"ז. אולם המשנה שם עוסקת בדיני מת, ואין משם הוכחה ברורה שגם אבר מן החי מטמא בכל שהוא. ומקור יותר משכנע היא המשנה שם פ"ב מ"א הכוללת אבר מן המת ואבר מן החי בבבא אחת לטמא באוהל אם יש עליהם בשר כדי להעלות ארוכה, מבלי לקבוע כל שיעור כמותי. 12) ולמה כתבה תורה בחלל חרב? 13) נזיר נג, ב: "שנחלל מן החרב", פירוש, החרב הפילה אותו ונפלט ממנה. (הדרשות הנוטות מפשטן של מקרא, מגדיר רבינו "מפי השמועה", כלומר קבלה בידי חכמים איש מפי איש לדרוש כך, ובכן עיקר הדין הוא הלכה למשה מסיני אלא שיש לו גם רמז במקרא (ראה הקדמתו למשנה), וב'ספרי' פרשת חוקת, פיסקה קכז, הסמיכו דין זה מן "או בעצם"). 14) 'ספרי' שם. 15) דרשה זו נאמרה ב'ספרי' שם בהמשך הלימוד לטומאת אבר מן החי מן הכתוב (במדבר יט, טז): "או בעצם", ואף־על־פי שרבינו למד מן "בחלל חרב", אינו דוחה את הדרשה של ה'ספרי' לענין שצריך שיהיו עליו בשר וגידים ועצמות. וראה להלן אות נה. 16) כרבי עקיבא, חולין קכח, ב. [ויש לתמוה, למה לא כתב שארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר כמו שפרט לשון וכוליה, הרי בגמרא שם אמרו, שלרבי עקיבא ארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר? וצ"ע]. 17) ואף־על־פי שנשאר הרבה. באהלות פ"ב מ"ה, אנו שונים: "אלו שאם חסרו טהורים... ואבר מן החי שחסר עצמו". ומדגיש שם רבינו בפירושו את ההבדל בין אבר מן החי לבין עצם מן המת שמטמא אם יש בו כשעורה ואפילו אין עליו בשר כלל, אבל אבר מן החי אינו מטמא אם חסר כל שהוא מן העצם. 18) אם יהיה חסרון בשר כשיעור הזה באבר שלא נתלש יעלה ארוכה ויתרפא. 19) כלים פ"א מ"ה. 20) שם. 21) עדיות פ"ו מ"ג.

33 **ד. אֵיבָר[22] הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא**
34 **וּבְאֹהֶל כְּמֵת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה שָׁלֵם כִּבְרִיָּתוֹ, בָּשָׂר**
35 **וְגִידִים וַעֲצָמוֹת. חָסַר עַצְמוֹ, אִם נִשְׁאַר עָלָיו בָּשָׂר**
36 **כְּזַיִת - מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם[23]. חָסַר הַבָּשָׂר וְלֹא חָסַר**
37 **הָעֶצֶם[24]: אִם נִשְׁאַר עָלָיו כְּדֵי לַעֲלוֹת אֲרוּכָה בְּחַי -**
38 **מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם; וְאִם לָאו - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר**
39 **עַצְמוֹת הַמֵּתִים שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן הַבָּשָׂר[25].**

22) שם, העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינתן. ומדובר כשאין בו כזית, שהרי כזית מן המת מטמא לדברי הכל, ואפילו אינו אבר שלם (אהלות פ"ב מ"א). 23) מפני הבשר. ראה באות הקודמת. 24) שם. לקמן בפ"ג ה"ב מבאר רבינו דין חסר מקצת מן העצם. 25) ודינן יתבאר לקמן בפ"ג. סיכום דיני אבר שלם: א) מן החי: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות, מטמא בכל שהוא במגע במשא

ובאוהל: 2. אם חסר מן הבשר ונשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר שלא נתלש – מטמא במגע במשא ובאוהל: 3. אם לא נשאר כשיעור זה – מטמא במגע ובמשא אבל לא באוהל: 4. חסר מקצת מן העצם, אף־על־פי שיש באבר כזית בשר – אינו מטמא כלל. ב) אבר מן המת: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 2. חסר מן הבשר ונשאר כזית, אע"פ שאין בנשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר מן החי שלא נתלש – מטמא במגע, במשא ובאוהל: 3. לא נשאר כזית – מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל: 4. חסר כל שהוא מן העצם ואין עליו כזית בשר – מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל, אע"פ שלא ניטל כלום מן הבשר (ראה לקמן פ"ג ה"ב).

1 **ה. מֹחַ[26] שֶׁבְּתוֹךְ הָעֶצֶם - הֲרֵי הוּא מַעֲלֶה אֲרוּכָה**
2 **מִבַּחוּץ[27]. לְפִיכָךְ, קוּלִית[28] הַמֵּת, וְהוּא עֶצֶם הַסָּתוּם**
3 **מִשְּׁנֵי קְצוֹתָיו, אִם יֵשׁ בְּתוֹכָהּ מֹחַ כְּדֵי לַעֲלוֹת אֲרוּכָה**
4 **- הֲרֵי זֶה כְּמֵת שָׁלֵם. הָיָה בָּהּ מֹחַ הַמִּתְנַדְנֵד[29], אִם**
5 **יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. אַף עַל פִּי**
6 **שֶׁהָעֶצֶם סָתוּם מִכָּל צְדָדָיו - טֻמְאָה בּוֹקַעַת[30]**
7 **וְעוֹלָה[31], בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[33]. שֶׁהַמֹּחַ**
8 **כְּבָשָׂר לְכָל דָּבָר[34].**

26) כרבי יוחנן ואביי, חולין קכה, א. 27) המוח שבפנים גורם שיעלה בשר על העצם מבחוץ. 28) עצם הירך העגולה. 29) מנותק מן העצם בפנים ומתנדנד. 30) פורצת דרך העצם. 31) ומטמאה כל הנמצא כנגדה למעלה ממנה. 32) תחתיה, אבל מן הצדדים אינה מטמאה. 33) לקמן פ"ז. 34) תוספתא אהלות פ"א ה"ב.

9 **ו. הָאֵיבָר[35] וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִים[36] בָּאָדָם, וְאַף עַל פִּי**
10 **שֶׁאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת - טְהוֹרִים. מֵת הָאָדָם -**
11 **הֲרֵי הַבָּשָׂר טָהוֹר[37], וְהָאֵיבָר מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן**
12 **הַחַי[38] וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן הַמֵּת. מַה בֵּין**
13 **אֵיבָר מִן הַחַי לְאֵיבָר מִן הַמֵּת? אֵיבָר מִן הַחַי, בָּשָׂר**
14 **הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ[39] וְעֶצֶם הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ - טְהוֹרִים[40];**
15 **וְאֵיבָר מִן הַמֵּת, בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְעֶצֶם הַפּוֹרֵשׁ**
16 **מִמֶּנּוּ - כִּמְפֹרָשִׁים מִן הַמֵּת הַשָּׁלֵם וּמְטַמְּאִין**
17 **בִּשְׁעוּרָן[41].**

35) מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון במשנה, חולין קכט, ב. ופסק כרבי מאיר. 36) תלויים ולא ניתקו לגמרי, ואינם יכולים להתרפאות ולהידבק בחזרה במקומם (רבינו בפירושו שם). 37) "מיתה עושה ניפול" (שם עג, ב) פירוש, המיתה מפילה את האבר המדולדל, והרי הוא כנתלש ברגע המיתה, ולפיכך אין לו דין בשר המת, אלא בשר שנתלש מן החי, שאינו מטמא. 38) שדינו נתבאר בה"ב. 39) עדויות פ"ו מ"ג. כרבי יהושע ורבי נחוניא, נגד דעת רבי אליעזר. 40) אינם מטמאים כאבר שנתלש. רש"י שם מפרש הטעם, מפני שטומאת אבר מן החי למדו מן הכתוב (ויקרא יא, לט): "וכי ימות מן הבהמה", כלומר, חלק מן הבהמה, ומשמע שלפני מיתת החלק אינה מטמאה כלל. פסק כרבי אליעזר ורבי יהושע, נגד רבי נחוניא שם. 41) שיתבאר לקמן.

18 **ז. וּבֵין אֵיבָר מִן הַחַי בֵּין אֵיבָר מִן הַמֵּת אֵין לָהֶן**
19 **שִׁעוּר[42]. אָמְרוּ חֲכָמִים[43]: מָאתַיִם שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים**
20 **אֵיבָרִים יֵשׁ בְּאִישׁ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן בָּשָׂר וְגִידִים**
21 **וְעֶצֶם, וְאֵין הַשְּׁנַיִם מִן הַמִּנְיָן[44]; וּבְאִשָּׁה[45] מָאתַיִם**
22 **וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים. כָּל אֵיבָר מֵהֶן שֶׁפֵּרַשׁ כִּבְרִיתוֹ[46], בֵּין**
23 **מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל;**
24 **חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה אֵיבָרִים יְתֵרוֹת שֶׁבְּאִשָּׁה[47], שֶׁאֵינָן**
25 **מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל. וְכֵן אֶצְבַּע יְתֵרָה[48] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶצֶם**
26 **וְאֵין בָּהּ צִפֹּרֶן: אִם נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד[49] - עוֹלָה**
27 **לְמִנְיַן רֹב הָאֵיבָרִים[50]; וְאִם אֵינָהּ נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד**
28 **- מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[51], וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל.**
29 **וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[52]. וְאִם הָיָה בָּהּ צִפֹּרֶן - הֲרֵי**
30 **הִיא כִּשְׁאָר הָאֵיבָרִים. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל**
31 **אֶצְבַּע שֶׁאֵינָהּ נִסְפֶּרֶת? גְּזֵרָה מִשּׁוּם הַנִּסְפֶּרֶת. וְלָמָּה**
32 **לֹא טִמְּאוּהָ בְּאֹהֶל? עָשׂוּ לָהּ הֵכֵּר, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ**
33 **שֶׁטֻּמְאָתָהּ מִדִּבְרֵיהֶם מִשּׁוּם גְּזֵרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׂרְפוּ**
34 **עַל טֻמְאָתָהּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[53].**

42) אהלות פ"א מ"ז. 43) שם מ"ח, פירוט מפורש של כל האיברים. 44) אהלות פ"ג מ"ג. 45) בכורות מה, א. מחלוקת תנאים במנין איברי האשה העודפים על איברי הגבר. רבי ישמעאל מונה שני צירים ושתי דלתות, ורבי אליעזר אומר: צירים (אינו קובע כמה), ורבי יהושע אומר: דלתות (לא קבע מספרן): רבי עקיבא אומר: מפתח. רבי ישמעאל ורבי אליעזר לא נחלקו במציאות, שהרי תלמידי רבי ישמעאל בדקו ומצאום (שם), במה נחלקו? איזה חלקי הגוף יש להגדיר באיברים בפני עצמם, אבל שניהם מודים שבגוף האשה נמצאים ארבעת החלקים הממלאים תפקידים מסוימים בתהליך הלידה. רבי אליעזר מונה את שני הצירים כאיברים בפני עצמם הכוללים גם את הדלתות, ורבי יהושע סובר שהדלתות עיקר וצירים טפלים להן, ובא רבי עקיבא והוסיף דבר חדש - מפתח. ולפיכך הקשו עליו שם מנסיונם של תלמידי רבי ישמעאל, שלא מצאו מפתח ולא הקשו על רבי אליעזר ורבי יהושע, ותירצו מה שתירצו. ורבינו קיבל דעתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, שאלה הארבעה שני איברים הם, וקיבל גם דעתו של רבי עקיבא שהוסיף מפתח, ולפיכך יצאו לו מאתים חמשים ואחד. ומסולקת זה תמיהת רבים על רבינו, שלכאורה מספרו מנוגד לדעתם של כל התנאים. [ואפשר גם לפרש, שרבינו מונה שני הצירים כאבר אחד, וכן את הדלתות ומקבל גם דעת רבי עקיבא ('קרית ספר')]. 46) בשלימותו, בשר גידים ועצמות. 47) רב בבכורות שם, דורש: "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד), דבר השווה בכל אדם (פירוש, בין באיש ובין באשה). 48) אצבע ששית. נדה מט, ב. 49) עומדת בשורה אחת עם שאר האצבעות. 50) דיני רוב האיברים, מבוארים לקמן בה"ח. 51) אף־על־פי שהעצם פחותה מכשעורה. 52) ואם העצם שבה היא כשעורה – טומאתה דין תורה. 53) שהרי אסור לשרוף תרומה וקדשים, ומצוה לאכלם.

ח. עַצְמוֹת הַמֵּת[54] שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם בָּשָׂר, אִם נִכְּרֶת בָּהֶן צוּרַת עַצְמוֹת[55] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל כְּמֵת שָׁלֵם, שֶׁאֲנִי קוֹרֵא בָּהֶם עֵצֶם אָדָם[56]. וְאֵלּוּ הֵן הָעֲצָמוֹת שֶׁהֵן מְטַמְּאִין כְּמֵת: הַשִּׁדְרָה, וְהַגֻּלְגֹּלֶת, וְרֹב בִּנְיָנוֹ, וְרֹב מִנְיָנוֹ. הַשִּׁדְרָה כֵּיצַד?[57] שִׁדְרָה שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הֲרֵי הִיא כְּמֵת שָׁלֵם; וְאִם חָסְרָה אֲפִלּוּ חֵלְיָא אַחַת מִשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה חֲלִיּוֹת - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הָעֲצָמוֹת. הַגֻּלְגֹּלֶת כֵּיצַד? גֻּלְגֹּלֶת שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הֲרֵי הִיא כְּמֵת; וְאִם חָסְרָה כְּסֶלַע[58] - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הָעֲצָמוֹת. הָיוּ בָהּ נְקָבִים קְטַנִּים - כֻּלָּם מִצְטָרְפִין לְכְסֶלַע. כָּל בִּנְיָנוֹ[59] שֶׁל אָדָם הוּא שְׁתֵּי הַשּׁוֹקַיִם וְהַיְרֵכַיִם וְהַצְּלָעוֹת וְהַשִּׁדְרָה. וְרֹב בִּנְיָנוֹ שֶׁל מֵת - הֲרֵי הוּא כְּמֵת שָׁלֵם. כֵּיצַד? כְּגוֹן שְׁתֵּי שוֹקָיו וְיָרֵךְ אַחַת[60]. וְאִם חָסַר רֹב בִּנְיָנוֹ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הָעֲצָמוֹת. רֹב מִנְיָנוֹ כֵּיצַד? רֹב מִנְיַן עֲצָמוֹת. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵאָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים עֶצֶם[61] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵת שָׁלֵם. הָיוּ מֵאָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר עֲצָמוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה אָדָם זֶה יָתֵר בְּאֵיבָרָיו אוֹ חָסֵר בְּאֵיבָרָיו - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ אֶלָּא עַל מִנְיַן רֹב כָּל אָדָם; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אֶצְבַּע שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִפֹּרֶן אוֹ שֶׁהָיְתָה נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד, שֶׁהִיא עוֹלָה לַמִּנְיָן[62], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[63].

54) אהלות פ"ב מ"א. 55) כלומר, שלא הרקיבו. ראה לקמן הי"א. 56) כתוב בתורה (שם, טז): "אשר יגע... במת או בעצם אדם או בקבר", ואף־על־פי שהכתוב מדבר בנגיעה, למדו ממנו ב'ספרי' לענין טומאת אוהל מפני ההיקש למת. ומבאר רבינו כאן, שכל הנקרא "עצם אדם" מטמא באוהל. ובפירושו למשנה סוף פ"א מאהלות, כותב רבינו: וזה מאמר ה': "או בעצם אדם", ייחס העצם לאדם עד שיהיה בו עצם ובשר כמו כלל גשם האדם, אז יהיה דינו כדין המת בכללו. 57) מכאן, שהשדרה לבדה, וכן הגולגולת לבדה מטמאות. (תמהו עליו, שהרי במס' נזיר נב, א - שאלו אם כוונת המשנה שידרה או גולגולת, או שידרה וגולגולת שתיהן ביחד מטמאות באוהל, אבל לא אחת מהן והבעיה לא נפשטה, ולמה פוסק רבינו שכל אחת מהן מטמאת ודאי. והר"י קורקוס (מובא בכסף־משנה כאן) מבאר, מפני ששמאי אומר שם בפירוש שדרה או גולגולת, ולא מצאנו דבר ברור נגד דעתו, אין לנו לחדש מחלוקת מדעת עצמנו). 58) מטבע רומית של כסף בתקופת המשנה. 59) תוספתא, אהלות פ"ג ה"ג. 60) שם: בכורות מה, א. והוא־הדין לשתי ירכות ושוק אחד (תוספתא). 61) רוב מן מאתים ארבעים ושמונה. מובן שמדובר, כשאין ביניהן השדרה או הגולגולת. 62) ומחשבין לפי מנין איברים שלו, ובמקרה שהיו לו שתי אצבעות יתירות אין העצמות מטמאות באוהל בפחות ממאה עשרים ושש. ואם היתה לו רק אצבע יתירה אחת אינה מוסיפה כלום, שהרי הרוב מן 249 עולה כמו הרוב מן 248 היינו: 125. 63) למעלה בה"ז. ראה אות מד.

ט. שְׁאָר עַצְמוֹת הַמֵּת שֶׁאֵין בָּהֶן רֹב מִנְיָן וְלֹא רֹב בִּנְיָן, וְלֹא שִׁדְרָה שְׁלֵמָה וְלֹא גֻּלְגֹּלֶת שְׁלֵמָה, אִם הָיָה בָּהֶן רֹבַע הַקֶּבֶר[64] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִים כְּמֵת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[65]. הָיוּ פָּחוֹת מֵרֹבַע, אֲפִלּוּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה - מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[66].

64) הקב מכיל ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. 65) במשנה אהלות פ"ב מ"א, שנינו: "רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין", וכן היא דעת בית־הלל בעדיות פ"א מ"ו, ומשמע שרובע עצמות אינו מטמא אלא אם הן מרוב המנין או מרוב הבנין. וכדי שלא יהיו דברי רבינו בניגוד לבית־הלל ולסתם משנה - עלינו לפרש, שהתכוון לומר שאין בהן רוב מנין ורוב בנין, אבל הן מן רוב המנין או רוב הבנין. ולפיכך דייק וכתב שאין "בהן" ולא "שאינן" מרוב (ראה כסף־משנה). 66) במשנה עדיות שם, שנינו: "שמאי אומר, אפילו בעצם אחד". פירוש, אפילו עצם אחת גדולה שיש בה רובע הקב מטמאה באוהל, וסובר רבינו שדעת יחיד היא ואין הלכה כמותו.

י. הָיָה עֶצֶם אֶחָד, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ רֹבַע - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. טֻמְאַת עֶצֶם אֶחָד הֲלָכָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם, לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[67]: אֲפִלּוּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וּלְפִי שֶׁטֻּמְאָתוֹ הֲלָכָה, הֲרֵי הוּא דִּין תּוֹרָה[68] וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

67) פירוש, הלכה היא מפי השמועה, שיש לה רמז במקרא, אבל אינה דרשה גמורה. ראה למעלה אות יב. 68) בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו עצם כשעורה בין אבות דרבנן, וברור שחזר בו כאן, ומשנה מפורשת בנזיר מט, ב — אומרת, שהנזיר מגלח על עצם כשעורה.

יא. מֵת[69] שֶׁהִרְקִיבוּ עַצְמוֹתָיו בַּקֶּבֶר וְנַעֲשׂוּ רָקָב - מְלֹא חָפְנַיִם[70] מֵאוֹתוֹ רָקָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[71] כְּמֵת; וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִגַּע בְּכֻלּוֹ[72], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ גּוּף אֶחָד. וַאֲפִלּוּ גִּבְּלוֹ בְּמַיִם - אֵינוֹ חִבּוּר[73].

69) אהלות פ"ב מ"ב. 70) במשנה נאמר: "מלא תרווד". ובנזיר נ, ב - מפרש חזקיה: מלא פיסת היד (פירש רש"י: בלי אצבעות), ורבי יוחנן מפרש: מלא חפניו. ופסק כר' יוחנן נגד חזקיה רבו, מפני שבגמרא שם אמרו שדעת רבי יוחנן כחכמים, וחזקיה כרבי מאיר (ראה רש"י שם) (כסף־משנה). 71) שהרי נשא את כולו והאהיל על כולו. 72) רק בפירורים הקרובים ביותר לגוף הנוגע (חולין קכו, ב). 73) משנה, אהלות שם.

יב. דַּם הַמֵּת[74] מְטַמֵּא כְּמֵת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְנֶאֱמַר: כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? רְבִיעִית[75]. אֲפִלּוּ תַּמְצִית הַדָּם[76], כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַדְמוּמִית מְטַמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת.

74) שם. 75) רביעית הלוג = כביצה וחצי הביצה. 76) דם שנקרש, נשאר סביבות הגוש נוזל צלול, ויש בו קצת מראה אדמומית. נחל זה נקרא "תמצית הדם" מפני שהוא מתמצה מן הדם. חולין פז, ב: "צללתא דדמא".

יג. דַּם הַחַי, אֲפִלּוּ דַּם נְחִירָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַי. נִתְעָרֵב[77] הַדָּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בָּאַחֲרוֹנָה סָמוּךְ לְמִיתָה עִם הַדָּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁמֵּת, וְכָל הַתַּעֲרוּבוֹת רְבִיעִית, וְאֵין יָדוּעַ כַּמָּה יָצָא מֵחַיִּים וְכַמָּה יָצָא אַחַר מִיתָה, אֲפִלּוּ חֲצִי רְבִיעִית מֵחַיִּים וְחֶצְיָהּ אַחַר מִיתָה - הֲרֵי זֶה נִקְרָא דַּם תְּבוּסָה, וּמְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְמַגָּע וּבְאֹהֶל, אֶלָּא שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[78].

77) כרבי עקיבא שם, מפני שבנדה עא, א - אמרו, שזו היא דעת חכמים. 78) נדה סב, ב.

יד. הָרוּג[79] שֶׁהָיָה מֻטָּל עַל הַמִּטָּה וְדָמוֹ מְנַטֵּף כְּשֶׁהוּא חַי וְיוֹרֵד לְגֻמָּא, וּמֵת וַהֲרֵי הַדָּם מְנַטֵּף אַחַר מוֹתוֹ וְיוֹרֵד לְאוֹתָהּ גֻּמָּא - הֲרֵי כָּל הַדָּם שֶׁבָּהּ טָהוֹר; שֶׁטִּפָּה רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה[80] בְּטֵלָה בַּדָּם שֶׁיָּצָא מֵחַיִּים. יָצָא מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם בִּלְבַד, וְסָפֵק כֻּלָּהּ מֵחַיִּים סָפֵק כֻּלָּהּ לְאַחַר מִיתָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק טֻמְאָה כִּשְׁאָר הַסְּפֵקוֹת, וְהַנּוֹגֵעַ בָּהּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[81].

79) שם עא, א. 80) פירוש, טיפה ראשונה שנפלה לתוך הדם שיצא מחיים – בטלה ברוב, וכשנפלה השניה דינה כראשונה ובטלה, וכן הטיפות שלאחריהן. 81) בהל' אבות הטומאות מפט"ז ואילך.

טו. הַקֶּבֶר[82] כָּל זְמַן שֶׁהַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל כְּמֵת, דִּין תּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְמֵת אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בְּגַגּוֹ שֶׁל קֶבֶר אוֹ הַנּוֹגֵעַ בִּכְתָלָיו[83]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּנוּי[84] וְסָתוּם[85] וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה כֻּלּוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל. אֲבָל הַמַּעֲמִיד כֵּלִים אוֹ אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּצִדֵּי הַמֵּת, וְכִסָּה עָלָיו מִלְּמַעְלָה בְּכֵלִים אוֹ בַּאֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - זֶה הַכִּסּוּי הַמֻּטָּל מִלְּמַעְלָה נִקְרָא[86] גּוֹלֵל, וְאִלּוּ הַצְּדָדִין הַמַּעֲמִידִין אֶת הַגּוֹלֵל שֶׁהוּא נִשְׁעָן עֲלֵיהֶן נִקְרָאִין דּוֹפֵק; וּשְׁנֵיהֶם, הַגּוֹלֵל אוֹ הַדּוֹפֵק, מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל כְּקֶבֶר, וְטֻמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[87]. לְפִיכָךְ, אִם גָּרַר הַגּוֹלֵל בַּחֲבָלִים[88] עַד שֶׁכִּסָּה בּוֹ אֶת הַמֵּת אוֹ גְּרָרוֹ אוֹ שְׁמָטוֹ מֵעַל הַמֵּת, אוֹ שֶׁגָּרַר הַדּוֹפֵק עַד שֶׁהֶעֱמִיד עָלָיו הַגּוֹלֵל אוֹ שְׁמָטוֹ בַּחֲבָלִים מִתַּחַת הַגּוֹלֵל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[89]. וּדְבָרִים שֶׁסּוֹמְכִין אֶת הַדּוֹפֵק[90], וְהֵם הַנִּקְרָאִין דּוֹפֵק דּוֹפְקִין - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[91].

82) אהלות פ"ז מ"א. 83) שם, בתנאי, שיש במקום הטומאה בפנים טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין כשיעור הזה אינו מטמא מן הצדדים אלא כנגד הטומאה. 84) בידי אדם. 85) ואם הוא פתוח טפח על טפח, הטומאה יוצאת דרך הפתח. 86) בפירושו למשנה ד' שם כתב רבינו, שגולל ודופק הם הקבר עצמו, הדופק הם ארבעת הכתלים, והגולל הוא הכיסוי שלמעלה (וכן דעת רש"י), אבל כאן חזר בו, ומפרש שגולל ודופק שניהם הם על הקבר (ראה 'תוספות יום-טוב' שם). 87) רבינו בפירושו למשנה הנ"ל כתב הטעם, מפני שמשא במת עצמו אינו מפורש בתורה אלא נלמד בקל-וחומר מנבילה, לא גזרו בגולל ודופק. והראב"ד כאן אומר שגולל ודופק מטמאים מן התורה. מגע למד רבי עקיבא מן הכתוב: וכל אשר יגע כו' (במדבר יט, טז), ואהל מ"על פני השדה" אבל משא לא נזכר בתורה. 88) ולא נגע בו. 89) האדם שגרר את הגולל. 90) מצדדיו. 91) משנה, שם.

טז. שָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר וְאָבְדוּ עַצְמוֹת הַמֵּת בַּעֲפָרָהּ[92] - הֵיא הַנִּקְרֵאת בֵּית הַפְּרָס. וַעֲפָרָהּ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל. וְכֵן כָּל אַרְצוֹת הָעַמִּים עֲפָרָן מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא מִפְּנֵי הָעֲצָמוֹת שֶׁאֵין נִזְהָרִין בָּהֶן. וְטֻמְאַת בֵּית הַפְּרָס וְאֶרֶץ הָעַמִּים[93] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[94].

92) אהלות פי"ח מ"ב. ראה לקמן פ"י. 93) שבת יד, ב: יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, גזרו טומאה על ארץ העמים. 94) לקמן פ"ט הי"ב.

יום חמישי כ"ז ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המטמאים במגע ובמשא ובאוהל והמטמאים במגע ובמשא ולא באוהל, כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה, ומתי רקב המת מטמא, המת שנשרף ושלדו קיימת, ושפיר מרוקם שטרפו במים, תולעים ועורות האדם, וכל שבמת טמא בשעת חיבורו, משקה היוצא מהמתים והדברים שאם חסרו כל שהוא טהורים.

א. אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל: הַמֵּת, אֲפִלּוּ נֵפֶל שֶׁלֹּא נִתְקַשְּׁרוּ אֵיבָרָיו בְּגִידִין. וּכְזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת, וּכְזַיִת נֵצֶל. וְאֵיבָר מִן הַחַי וְאֵיבָר מִן הַמֵּת שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי. וְהַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת, וְרֹב בִּנְיָנוֹ וְרֹב מִנְיָנוֹ. וְרֹבַע עֲצָמוֹת מִכָּל מָקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בִּנְיָן וְלֹא רֹב מִנְיָן. וּרְבִיעִית דַּם תְּבוּסָה[2]. הַכֹּל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה.

2) דם המטפטף מאדם הרוג בין חיים למיתה ומעורב בו דם חי ודם מת, וטומאתו מדרבנן.

ב. וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵין מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל: אֵיבָר מִן הַחַי שֶׁחָסַר בְּשָׂרוֹ וְאֵין בּוֹ לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה[3]. וְאֵיבָר מִן הַמֵּת שֶׁחָסַר בְּשָׂרוֹ אוֹ עַצְמוֹ וְלֹא נִשְׁאַר בָּשָׂר כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה[4] אוֹ שֶׁחָסַר הָעֶצֶם אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו בָּשָׂר כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה.

1 וְהַשִּׁדְרָה שֶׁחָסְרָה וְאֵין בָּהּ רֹבַע עֲצָמוֹת. וְהַגֻּלְגֹּלֶת
2 שֶׁחָסְרָה וְאֵין בָּהּ רֹבַע עֲצָמוֹת. וְעֶצֶם אֲפִלּוּ כְּשְׂעוֹרָה.
3 וְאֶרֶץ הָעֲמִים. וּבֵית הַפְּרָס. הַכֹּל שֶׁבַע[5].

3) ואם חסר עצמו אפילו כל שהוא טהור לגמרי. 4) בבא זו מלמדת, שאפילו לא נשאר כדי להעלות ארוכה מטמא במגע ובמשא. ואף על פי שיש בשר כדי להעלות ארוכה - אינו מטמא באוהל. 5) מנה שמונה פרטים. ואולי אבר מן המת שחסר עצמו ויש בשר כדי להעלות ארוכה, ושאין עליו, נמנו כדבר אחד.

4 ג. הַגּוֹלֵל וְהַדּוֹפֵק מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל כְּקֶבֶר
5 וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא. הָרָקָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְאֹהֶל
6 וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע. טֻמְאַת רֹבַע עֲצָמוֹת בְּאֹהֶל,
7 וְטֻמְאַת רְבִיעִית דָּם, וְטֻמְאַת אֵיבָר שֶׁאֵין עָלָיו בָּשָׂר
8 כָּרָאוּי, בֵּין מִן הַמֵּת[6] בֵּין מִן הַחַי - יֵרֵאָה לִי, שֶׁכֻּלָּן
9 טֻמְאָתָן אֵינָן דִּין תּוֹרָה; שֶׁהֲרֵי אֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ
10 עֲלֵיהֶן[7], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּנְזִירוּת[8], וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן
11 עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל טָמֵא בְּטֻמְאָה שֶׁל תּוֹרָה חַיָּב
12 עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁכָּל טֻמְאָה
13 מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ - אֵינָהּ דִּין תּוֹרָה.

6) כשהעצם שבו היא פחותה מכשעורה (כגון בנפל קטן - כסף משנה), שאם היא כשעורה מטמאה מן התורה. 7) ובנזיר מא, ב משמע שכל טומאות דאורייתא הנזיר מגלח עליהן. 8) פרק ז, הלכה ב. ושם כתב שהנזיר מגלח על חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם ועל אבר שיש עליו בשר כראוי.

14 ד. אֵין רְקַב הַמֵּת מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּקָּבֵר עָרֹם בְּאָרוֹן שֶׁל
15 שַׁיִשׁ אוֹ שֶׁל זְכוּכִית[9] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְיִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁלֵם.
16 חָסַר מִמֶּנּוּ אֵיבָר אוֹ שֶׁנִּקְבַּר בִּכְסוּתוֹ אוֹ בְּאָרוֹן שֶׁל
17 עֵץ אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת - אֵין רְקָבוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁרְקַב
18 הַכְּסוּת אוֹ רְקַב הָעֵץ אוֹ חֲלוּדַת הַמַּתֶּכֶת תִּתְעָרֵב
19 בִּרְקַב גְּוִיָּתוֹ. וְרָקָב הַמְטַמֵּא שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ[10] עָפָר כָּל
20 שֶׁהוּא - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[11]. וְלֹא אָמְרוּ רָקָב אֶלָּא
21 לְמֵת בִּלְבַד, אֲבָל הָרוּג אֵין לוֹ רָקָב.

9) אין חלודה שולטת בזכוכית וגם אינה מתפוררת לחלקים דביקים וכן השיש, אבל שאר אבנים מתפוררים. כל דיני רקב הם הלכה למשה מסיני (רש"י שם). 10) אחר שנעשה רקב. 11) תערובת לפני שירדה לו טומאת רקב - מעכבת, אבל תערובת הבאה לאחר מכאן אינה מטהרת.

22 ה. קְבָרוּ שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁגָּזְזוּ שְׂעָרוֹ אוֹ
23 צִפָּרְנָיו וּקְבָרוּם עִמּוֹ, אוֹ שֶׁקְּבָרוּ אִשָּׁה מְעֻבֶּרֶת
24 וְעֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ - אֵין לָהֶם רָקָב[12].

12) מפני שמעורב בו רקב מגוף אחר.

25 ו. טָחַן הַמֵּת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָקָב - אֵינוֹ מְטַמֵּא, עַד
26 שֶׁיִּרְקִיב מֵאֵלָיו.

27 ז. טְחָנוֹ כֻּלּוֹ וְהִנִּיחוֹ עַד שֶׁיִּרְקִיב, אוֹ שֶׁהִרְקִיב
28 מִקְצָתוֹ כְּשֶׁהוּא חַי וּמֵת וְהִרְקִיב כֻּלּוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק,
29 וְאִם נִטְמָא לִמְלֹא חָפְנַיִם מֵרָקָב זֶה - הֲרֵי זֶה טָמֵא
30 בְּסָפֵק.

31 ח. מְלֹא חָפְנַיִם וָעוֹד מֵעָפָר הַנִּמְצָא תַּחַת הַמֵּת אוֹ
32 מֵעָפָר הַנִּמְצָא בְּקֶבֶר, וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבוֹ, אִם הוּא
33 רָקָב שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עָפָר שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ
34 בְּנֶצֶל הַמֵּת וְדָמוֹ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[13],
35 שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בִּמְלֹא חָפְנַיִם וָעוֹד מְלֹא חָפְנַיִם רָקָב[14].
36 וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁאַף זוֹ טֻמְאָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

13) ובנידה כז, ב נימקו: "לפי שאי אפשר למלאות תרווד ועוד עפר בית הקברות שאין בו תרווד רקב". ולכאורה זה מנוגד למה שאמר בהלכה ד, שרקב שיש בו תערובת כל שהיא אינו מטמא. ובאליהו רבא במשנה שם מפרש על פי התוספתא כאן, שמה שאמרו הנקבר בכסותו או בארון של עץ אין לו רקב, הכוונה שאין לו דין רקב לטמא במלוא תרווד אלא דין עפר קברות לו, שצריך כמלוא תרווד ועוד. [והמבי"ט בקרית ספר כותב, שמדאורייתא אינו מטמא אם יש בו תערובת, אבל מדברי סופרים מטמא]. 14) פירוש, אנו מחמירים ואומרים שמא רקב הוא שמטמא בשיעור מלוא חפניים במשא ובאוהל, אבל במגע אינו מטמא כלמעלה פרק ב הלכה י"א.

37 ט. הַמֵּת שֶׁנִּשְׂרַף וְשִׁלְּדוֹ קַיֶּמֶת[15], וְהוּא הַשִּׁדְרָה
38 וְהַצְּלָעוֹת - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם. וְאֵין צָרִיךְ
39 לוֹמַר אִם נֶחֱרַךְ[16]. אֲבָל אִם נִשְׂרַף עַד שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה
40 צוּרַת תַּבְנִיתוֹ - טָהוֹר. וְכֵן שָׁפִיר[17] מְרֻקָּם[18] שֶׁטָּרְפוֹ
41 בַּמַּיִם[19] - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי נִתְבַּלְבְּלָה צוּרָתוֹ.

15) כגון שנשרף ונעשה פחם ונשארה תבניתו כמו שהיתה. 16) חריכה פחותה משריפה. 17) תחילת יצירתו של העובר. 18) צורת איבריו ניכרת. 19) עירבבו.

42 י. בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּפְרַךְ וְנַעֲשָׂה כְּקֶמַח[20] - טָהוֹר. וְכֵן
43 אֵפֶר הַשְּׂרוּפִין - טָהוֹר. וְכֵן הַתּוֹלָעִים הַנֶּהֱוִין מִבְּשַׂר
44 הַמֵּת, בֵּין חַיִּים בֵּין מֵתִים - טְהוֹרִין. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ,
45 שֶׁהַמֹּחַ כְּבָשָׂר בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּמֵת בֵּין בִּנְבֵלָה
46 וָשֶׁרֶץ.

20) בגמרא שם מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אם נפרך ולא נעשה כקמח, ר' יוחנן מטהר וריש לקיש מטמא, ואם נעשה כקמח גם ריש לקיש מטהר. ומדברי רבינו כאן נשמע שפוסק כריש לקיש.

47 יא. עוֹר הָאָדָם - כִּבְשָׂרוֹ. וְאִם עִבְּדוֹ כָּל צָרְכּוֹ אוֹ
48 הִלֵּךְ בּוֹ כְּדֵי עֲבוֹדָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה[21].
49 אֲבָל מִדִּבְרֵיהֶם מְטַמֵּא בִּכְזַיִת כִּבְשַׂר הַמֵּת. גְּזֵרָה
50 שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל בְּנֵי אָדָם לְעַבּוּד עוֹרוֹת הָאָדָם
51 וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן[22].

21) כלשון אחרון של עולא, אבל ללשון ראשון גם כשלא עיבדו טהור מן התורה. 22) בגמרא שם: "גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחים".

יב. עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם כְּשֶׁיִּוָּלֵד, בֵּין שֶׁהָיָה חַי וְאִמּוֹ חַיָּה בֵּין שֶׁנּוֹלַד מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ פֶּרֶשׁ אוֹ צוֹאָה וְקִיא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

יג. כֹּל שֶׁבַּמֵּת טָמֵא, חוּץ מִן הַשִּׁנַּיִם וְהַשֵּׂעָר וְהַצִּפֹּרֶן[23], הוֹאִיל וְגִזְעָן מַחֲלִיף[24]. וּבִשְׁעַת חִבּוּרָן הַכֹּל טָמֵא. כֵּיצַד? הַמֵּת בַּחוּץ וּשְׂעָרוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת. וְכֵן הַנּוֹגֵעַ[25] בִּשְׂעָרוֹ אוֹ בְּשִׁנָּיו אוֹ בְּצִפָּרְנָיו כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין - נִטְמָא. שְׂעָרוֹ הָעוֹמֵד לְהִגָּזֵז[26] וְצִפָּרְנָיו הָעוֹמְדִים לְהִנָּטֵל, הוֹאִיל וְהֵן עוֹמְדִין לְהִנָּטֵל יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק. לְפִיכָךְ, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן - הֲרֵי הוּא סְפֵק טָמֵא. כָּל מַשְׁקֶה[27] הַיּוֹצֵא מִן הַמֵּתִים - טָהוֹר[28], חוּץ מִדָּמוֹ. וְכָל מַרְאֵה דָמִים מִן הַמֵּת - טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָּזְרוּ עַל מַשְׁקֵה הַמֵּת כְּדֶרֶךְ שֶׁגָּזְרוּ עַל מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִכָּל הַטְּמֵאִין? מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּת הַכֹּל בְּדֵלִין מִמֶּנּוּ, לֹא גָּזְרוּ עַל מַשְׁקָיו.

23) אחר שפירשו מן המת. 24) נידה נה, א. פירוש, אם ניטלו יש להם חליפים שאחרים צומחים במקומם. בשיניים, - שמקצתן אינן חוזרות וצומחות - נאמר שם בגמרא טעם אחר; מפני שלא נבראו עימו. 25) נזיר נא, א. דין זה יוצא מאיבעיה של חזקיה שם בשערו העומד להיגלח, ומשמע שאם אינו עומד להיגלח - טמא. 26) לפני שמת עמדו להיגזז. 27) דבר נוזל. 28) ואף על פי שנוזלים היוצאים מטומאות אחרות טמאים.

יד. כָּבֵד שֶׁנִּמּוֹחָה מִטַּמְּאָה בְּרִבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּדַם נִקְפָּה. דַּם קָטָן שֶׁיָּצָא כֻּלּוֹ, אִם אֵין בּוֹ רְבִיעִית - טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל דָּם שֶׁבּוֹ[29].

29) כחכמים באהלות פרק ב משנה ד נגד דעת רבי עקיבא שמדמה דם לעצמות ששלד שלם מטמא בכל שהוא. בתוספתא שם פרק ג הלכה ד השיבו חכמים לרבי עקיבא שלוש תשובות למה אין לדמות בשר לעצמות: א. העצמות אפילו פחות משיעורן (רובע הקב) מטמאות ברוב מניין ורוב בניין; ב. אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. אבל דם אינו מטמא פחות משיעורו הקבוע (רביעית); ג. אי אפשר שלא נשארה טיפת דם בגופו של הקטן.

טו. וְאֵלּוּ אִם חָסְרוּ כָּל שֶׁהוּא - טְהוֹרִים: רְבִיעִית דָּם, וְעֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, וּכְזַיִת בָּשָׂר, וּכְזַיִת נֶצֶל, וּמְלֹא חָפְנַיִם רָקָב, וְאֵיבָר מִן הַחַי שֶׁחָסַר מֵעַצְמוֹ כָּל שֶׁהוּא.

יום שישי כ"ח ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין רביעית דם, ושדרה שנגמרה, וגולגולת של שני מתים, כל טומאות שבמת אם מצטרפין, ועצם כשעורה שנתחלקה לשנים, רובע עצמות שנרקבו, וכזית מן המת שחתכו לחלקים ודבקו, ושדרה שנגמרו רוב חוליות שבה, כל המטמאין באוהל שנחלקו והכניסן בתוך הבית, מלא חפנים רקב שנתפזר בתוך הבית, דם שנשפך באויר ודם שנבלע בכסות, וכיצד משערין אותה, המגע והמשא והאוהל שלשה שמות הם.

א. רְבִיעִית דָּם[2] הַבָּאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים - טְהוֹרָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה כָּל הָרְבִיעִית מִמֵּת אֶחָד. שִׁדְרָה שֶׁנִּגְמְרָה מִשְּׁנֵי מֵתִים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מִקְצָת הַחֲלִיּוֹת מֵאֶחָד וְתַשְׁלוּמָן מִמֵּת אַחֵר, וְכֵן הַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁל שְׁנֵי מֵתִים[3], וְרֹבַע עֲצָמוֹת מִשְּׁנֵי מֵתִים, וְאֵיבָר מִן הַמֵּת מִשְּׁנֵי מֵתִים - כָּל אֵלּוּ אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, אֶלָּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[4], כִּשְׁאָר כָּל עֲצָמוֹת.

2) כל הדינים שבהלכה זו שנויים במחלוקת באהלות פ"ב מ"ו, ורבינו פסק בכולם כחכמים. 3) חלק אחד ממת זה. והחלק השני, המשלים את החסר, בא ממת אחר. 4) אם יש בהן כשעורה.

ב. אֵיבָר[5] מִן הַחַי מִשְּׁנֵי אֲנָשִׁים - טָהוֹר. אֲפִלּוּ מֵאִישׁ אֶחָד, אִם נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם[6] - טָהוֹר[7].

5) שם. 6) וחזר וחיברם. 7) כתנא־קמא שם. והטעם, מפני "שאין חיבורי אדם חיבור" (שם פ"ג מ"ד). פירוש, חיבור מלאכותי בידי אדם אינו חיבור לטומאה.

ג. כְּזַיִת[8] בָּשָׂר מִשְּׁנֵי מֵתִים, וּכְזַיִת נֶצֶל מִשְּׁנֵי מֵתִים, וּמְלֹא חָפְנַיִם רָקָב מִשְּׁנֵי מֵתִים[9] שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ רָקָב[10] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְכֵן כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר וְכַחֲצִי זַיִת נֶצֶל מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[11]. וּשְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת שֶׁבְּמֵת אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שָׁוּו בְּשִׁעוּרֵיהֶן.

8) תוספתא אהלות פ"ד ה"ג. 9) שלא נקברו יחד (ראה למעלה פ"ג ה"ה). 10) לפי התנאים שנתבארו למעלה בפ"ג. 11) שם, ניצל דינו כבשר, ומטמא בכזית כבשר.

ד. עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה[12] שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם - מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[13]. וְכֵן רֹבַע[14] עֲצָמוֹת מֵת אֶחָד שֶׁנִּדַּקְדְּקוּ[15] וְאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶם עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה - מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל[16] כְּאִלּוּ לֹא נִדַּקְדְּקוּ.

12) אהלות פ"ב מ"ז, כר' עקיבא. 13) במשנה כתוב סתם: ר' עקיבא מטמא, ורבינו מפרש שמטמא במשא בלבד, אבל לא במגע כמו רקב (למעלה פ"ג ה"ג) וכזית מן המת שבהלכה הבאה (ראה להלן אות יט). 14) שם, כחכמים. 15) נשברו לחלקים דקים. 16) וכל־שכן שמטמא במשא, אבל לא במגע. [המלה "וכן" מתפרשת ככה: כמו שעצם כשעורה שנחלקה מטמאה כלפני חלוקתה, היינו במשא, כך רובע עצמות שמטמא באוהל, אין החלוקה גורעת מחומר טומאתו לטמא באוהל. אבל במגע אינו מטמא, מפני שאי־אפשר ליגע בכולן].

ה. כְּזַיִת מִן הַמֵּת שֶׁחִתְּכוּ לַחֲלָקִים וְרִדְּדוּ[17] וְדִבְּקוּ -

מְטַמֵּא בְּאֹהֶל וּבְמַשָּׂא[18], וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגַּע[19] קְצָתוֹ[20] אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוֹ, שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר.

17) דפק עליהם בדבר קשה, ועל־ידי הדפיקות נתחברו החלקים. 18) כמו ברובע עצמות. 19) כמו עצם כשעורה שנחלק ורובע עצמות שנדקדקו. ולשלשתם נימוק אחד, מפני שאינו נוגע בכל השיעור, אבל נושא הוא את כל השיעור וגם מאהיל על כולו. 20) משמע, שאם נגע בבת אחת בכל חלקי הכזית - טמא. וזה כדעת חכמים במשנה אהלות פ"ג, א. ומובן שגם בעצם כשעורה שנחלק - הדין כך.

ו. כְּזַיִת חֵלֶב[21] שֶׁלֹּא שֶׁהִתִּיכוֹ - טָמֵא[22]. הָיָה מְפֹרָד וְהִתִּיכוֹ - טָהוֹר[23].

21) נזיר נ, ב. 22) שהרי לא נתפרד לחלקים. בגמרא שם אמרו, שלא בכל התנאים טמא, ויש לתמוה שרבינו סתם הדברים. 23) לפני ההתכה פרחה טומאתו, וההתכה אינה מועילה מפני שחיבורי אדם אינו חיבור.

ז. שִׁדְרָה[24] שֶׁנִּגְרְרוּ מִמֶּנָּה רֹב חֵלְיוֹת שֶׁלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְדָּהּ קַיֶּמֶת - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל. וּבִזְמַן שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַקֶּבֶר, אֲפִלּוּ מְשֻׁבֶּרֶת, אֲפִלּוּ מְכֻתֶּתֶת[25] - מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּבֶר מְצָרְפָהּ.

24) נזיר נב, א. 25) לחלקים דקים.

ח. כָּל הַמְטַמְּאִין[26] בְּאֹהֶל שֶׁנֶּחְלְקוּ וְהִכְנִיסָן בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הָאֹהֶל מְצָרְפָן וּמְטַמְּאִין בְּאֹהֶל.

26) כחכמים במשנה אהלות פ"ג, א.

ט. עֶצֶם[27] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר בִּידֵי שָׁמַיִם, וְהִכְנִיס מִקְצָתוֹ[28] לִפְנִים מִן הַבַּיִת - נִטְמָא הַבַּיִת. שְׁנֵי עֲצָמוֹת וַעֲלֵיהֶם כִּשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים בָּשָׂר, וְהִכְנִיס מִקְצָתָן לִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא. וְאִם הָיָה הַבָּשָׂר תָּחוּב בָּעֲצָמוֹת בִּידֵי אָדָם - הַבַּיִת טָהוֹר; שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר.

27) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. 28) אפילו מקצת העצם, מפני שהוא מחובר בידי שמים, הרי הוא כאילו נכנס כולו. וכל־שכן אם הכניס מקצת הבשר, שהבשר גורם לטומאת אהל ולא העצם.

י. מְלֹא חָפְנַיִם[29] רָקָב שֶׁנִּתְפַּזֵּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הַבַּיִת טָמֵא[30].

29) משנה אהלות פ"ג, ב. 30) כחכמים

יא. רְבִיעִית דָּם[31] שֶׁנִּבְלְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הַבַּיִת טָהוֹר לְהַבָּא[32], וְכֹל שֶׁהָיָה בּוֹ בְּעֵת שֶׁנִּבְלְעָה[33] הָרְבִיעִית בָּאָרֶץ טָמֵא.

31) נידה סב, ב. 32) אחר שנבלעה. 33) נראה, שאפילו נבלעה מקצת הרביעית ולא נשאר כשיעור רביעית - טהור.

יב. כְּזַיִת[34] מִן הַמֵּת שֶׁאָבַד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּבִקֵּשׁ וְלֹא נִמְצָא - הַבַּיִת טָהוֹר[35]. וְלִכְשֶׁיִּמָּצֵא - הַבַּיִת טָמֵא לְמַפְרֵעַ[36] מֵעֵת שֶׁאָבַד עַד שֶׁנִּמְצָא.

34) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. 35) אנו אומרים שחתול או עכבר אכלו. (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). 36) ואין אנו אומרים שזה בשר אחר.

יג. רְבִיעִית דָּם[37] שֶׁנִּשְׁפַּךְ בָּאֲוִיר[38], אִם קָרַשׁ[39] אוֹ שֶׁהָיָה בִּמְקוֹם אַשְׁבֹּרֶן[40], וְהוּא הַמָּקוֹם הַנָּמוּךְ כְּמוֹ גֻמָּא, וְהֶאֱהִיל הַמַּאֲהִיל עַל מִקְצָתוֹ - נִטְמָא. נִשְׁפַּךְ עַל הָאַסְקֻפָּה בְּמוֹרָד[41], בֵּין לִפְנִים בֵּין לַחוּץ[42] - הַבַּיִת טָהוֹר[43], שֶׁהֲרֵי לֹא נָח הַדָּם עַל הָאַסְקֻפָּה. וְאִם הָיְתָה הָאַסְקֻפָּה אַשְׁבֹּרֶן אוֹ שֶׁקָּרַשׁ הַדָּם עָלֶיהָ - הַבַּיִת טָמֵא[44]. רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלְעָה בִּכְסוּת[45]: אִם מִתְכַּבֶּסֶת וְיוֹצְאָה מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם - הֲרֵי זוֹ הַכְּסוּת מְתְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל; וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְתְטַמְּאָה בְּאֹהֶל, וַהֲרֵי הִיא כִּכְסוּת שֶׁנָּגְעָה בְּמֵת; שֶׁכָּל הַבָּלוּעַ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת - טָהוֹר. כֵּיצַד[46] מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ?[47] מְכַבְּסִין אוֹתָהּ בְּמַיִם, וּמֵבִיא מַיִם כְּמִדָּתָן[48] וְנוֹתֵן לְתוֹכָן רְבִיעִית דָּם; אִם הָיָה מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה אוֹ שֶׁהָיָה מֵי הַכִּבּוּס אָדֹם יוֹתֵר מִמֵּי הַמֶּזֶג - בְּיָדוּעַ שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה רְבִיעִית[49].

37) אהלות פ"ג מ"ג. 38) פירוש, במקום שאין על גביו אוהל (ו'תוספות יום טוב' ותפארת ישראל שם). 39) במקום שנפל. 40) שהוא מכונס בתוך גומא. 41) שהאסקופה משופעת. 42) בין שהשיפוע הוא כלפי פנים, ובין אם הוא כלפי חוץ. 43) ואף־על־פי שסופו של הדם להגיע לבית דרך השיפוע, טהור הבית כל זמן שלא הגיע, שהשיפוע אינו מחבר (במשנה: "הקטפרס"). ואף־על־פי שבשר או עצמות שנחלקו מטמאים באוהל (ראה למעלה ה"ד וה"ה), דם אינו מטמא אלא במחובר. והראב"ד בהשגותיו כאן מפרש טעמו של דבר: רביעית דם מטמא מפני שדם נקרא נפש, ונפש היא רביעית דם מחובר (שיעור הדם בגופו של קטן), ולא כשהוא מחולק. 44) אפילו מקצתו מחוץ למשקוף, כי האוהל מטמא אף־על־פי שהוא מאהיל רק על חלק מן הטומאה. 45) שם משנה ב. 46) תוספתא שם פ"ד ה"ד. 47) לקבוע אם יוצאת רביעית דם. 48) ככמות המים לפני הכיבוס. 49) ולכאורה אפשר לקבוע באופן יותר פשוט אם יצא רביעית או לא. אפשר למדוד את המים אחרי הכביסה, ולראות אם יש בתערובות רביעית יותר ממה שהיה לפני הכיבוס, אולם אין לסמוך על כך, מפני שנשאר מים בכסות, ובמקומם יצא דם, ולפיכך לא גדלה כמות מי הכיבוס ברביעית. אבל כשמשערים במראה, אנו אומרים כשם שנשארו מים בכסות, כך נשאר דם באותו יחס.

יד. הַמַּשָּׂא[50] וְהַמַּגָּע וְהָאֹהֶל שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת הֵם, וְכֹל שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד מִצְטָרֵף וּמְטַמֵּא, וּמִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת אֵינוֹ מִצְטָרֵף וְטָהוֹר. כֵּיצַד? הַנּוֹגֵעַ בִּכְשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים אוֹ שֶׁנָּשָׂא שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בְּבַת אַחַת, אוֹ

1 שֶׁהֶאֱהִיל עַל כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עַל חֲצִי
2 זַיִת וַחֲצִי זַיִת אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה הוּא וַחֲצִי
3 זַיִת תַּחַת הָאֹהֶל וְהֶאֱהִיל בְּמִקְצָת גּוּפוֹ עַל חֲצִי זַיִת
4 אַחֵר אוֹ הֶאֱהִיל חֲצִי זַיִת עַל מִקְצָתוֹ - הַכֹּל טְמֵאִים,
5 מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ[51] בַּחֲצִי זַיִת אוֹ
6 הַנּוֹשֵׂא חֲצִי זַיִת וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי
7 זַיִת אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עָלָיו חֲצִי זַיִת אַחֵר אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל
8 הוּא עַל חֲצִי זַיִת אַחֵר, וְכֵן הַנּוֹשֵׂא[52] כַּחֲצִי זַיִת וְנָגַע
9 בַּחֲצִי זַיִת אַחֵר - הַכֹּל טְהוֹרִים; שֶׁאֵין הַמַּגָּע מִצְטָרֵף
10 עִם הַמַּשָּׂא לֹא בְּמֵת וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וְלֹא הַמַּגָּע
11 מִצְטָרֵף עִם הָאֹהֶל, וְלֹא הָאֹהֶל מִצְטָרֵף עִם הַמַּשָּׂא,
12 [לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֵׁם אֶחָד].

50) שם פ"ג מ"א. פסק כחכמים. 51) במשנה שם, יש לכאורה סתירה בדין זה בין רישא לסיפא, ועמדו על זה בגמרא חולין קכה, ב, ותירצו שברישא המדובר בטומאה רצוצה (טומאה הנמצאת במקום סתום, ואין במקומה חלל טפח - נקראת טומאה רצוצה) והלכה למשה מסיני, שטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ולפיכך המאהיל עליה כאילו נוגע בה. וברור שרבינו מדבר בטומאה שאינה רצוצה. 52) ולא נגע בו.

יום ש"ק כ"ט ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר המתטמאים מחמת המת, אדם או כלים. ואדם שנטמא במת ונגע בכלים, כלים שנטמאו במת במגע או באהל, וכלים בכלים או אדם בכלים, כלי חרס אם נעשה אב הטומאה, וכלל גדול בטומאה הנקרא אב, וראשון שני ושלישי והנקרא טמא מת או ולד, ואבות טומאה של דברי סופרים, האוהל עצמו המאהיל על הטומאה, ואי זה אוהל מאהיל, היוצא מן העץ אם מתטמא באוהל, ובגדים הנוגעים במת אם מטמאין באוהל, המת אם מטמא משכב ומושב מתחתיו ועל גביו.

13 א. כָּל הַמִּתְטַמְּאִין[2] מֵחֲמַת הַמֵּת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים,
14 טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה. כֵּיצַד? אָדָם אוֹ כְּלִי שֶׁנָּגַע
15 בִּדְבָרִים שֶׁמִּטַּמְּאִין מִן הַמֵּת בְּמַגָּע[3], אוֹ שֶׁנִּטְמָא
16 בְּאֹהֶל בְּאֶחָד מִדְּבָרִים שֶׁמִּטַּמְּאִין בְּאֹהֶל, וְכֵן אָדָם
17 שֶׁנָּשָׂא דְּבָרִים שֶׁמִּטַּמְּאִין מִן הַמֵּת בְּמַשָּׂא - הַכֹּל
18 טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל
19 וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים[4].

2) מגע ואוהל מפורשים בתורה שמטמאים טומאת שבעה, ומשא למדנו מנבילה בקל־וחומר. ראה למעלה פ"א ה"א־ב. 3) נמנו למעלה פ"ג. 4) מכתוב זה למדנו שאוהל המת מטמא טומאת שבעה, ולא הוברר למה לא הביא גם את הכתוב במגע (במדבר יט, יא): הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. [ואולי, מפני שב'ספרי' אמרו, שטומאת מגע אפשר ללמוד בקל־וחומר מאוהל, מצא רבינו כמיותר להביא גם את הכתוב במגע].

20 ב. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְכֵלִים שֶׁיִּגַּע בָּהֶן אָדָם זֶה -
21 טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם
22 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם[6]. אֲבָל אָדָם שֶׁנָּגַע בְּאָדָם
23 שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, בֵּין שֶׁנָּגַע בּוֹ אַחַר שֶׁפֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו
24 בֵּין שֶׁנָּגַע בּוֹ כְּשֶׁהוּא עֲדַיִן נוֹגֵעַ בַּמֵּת[7] - הֲרֵי זֶה
25 הַשֵּׁנִי טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת
26 תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב[9]. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי
27 סוֹפְרִים, הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת וְנָגַע בְּאָדָם אַחֵר וַעֲדַיִן הוּא
28 מְחֻבָּר בַּמֵּת - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה, וּכְאִלּוּ
29 נָגַע זֶה הַשֵּׁנִי בַּמֵּת עַצְמוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
30 לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[10]; אֲבָל לְנָזִיר וּלְעוֹשֵׂה פֶּסַח[11],
31 בֵּין בִּשְׁעַת חִבּוּר בֵּין אַחַר שֶׁפֵּרַשׁ - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא
32 טֻמְאַת עֶרֶב, כְּדִין תּוֹרָה.

5) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (שם טז): "בחלל חרב", חרב הרי הוא כחלל. כלומר, מה חלל אבי אבות הטומאה, אף החרב שנגעה בו - כך. ודעת רבינו שלאו דוקא חרב, אלא כל הכלים, ואפילו כלי עץ ודומיהם, דינם כך חוץ מכלי חרס (ראה לקמן ה"ג), ובגמרא שם למדו מכאן גם על כלי הנוגע באב הטומאה שמקבל דרגת הטומאה של מטמאו, והוא טמא שבעה ימים. אולם רבינו כאן מביא דרשה אחרת לכלי שנטמא באב הטומאה. ויבואר להלן ה"ג. 6) ונשמע שאין לבגדים טהרה לפני היום השביעי. 7) זה נקרא בגמרא טומאה בחיבורין. 8) בנזיר מא, ב -אמר רבי ינאי, שאין הנזיר מגלח על טומאה בחיבורין. ופירשו שם הטעם, מפני שאינה מן התורה. ומכאן למד רבינו, שאינה מטמאה שבעה. (אמנם בעבודה זרה לז, ב - למדו טומאה בחיבורין מן המקרא, אבל רבינו סובר שהמסקנה של רבא שם מבטלת את הלימוד הזה (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס)). ראה באות הבאה. 9) לפני־זה כתוב: וכל אשר יגע בו הטמא יטמא, ומפרש רבינו שלדעת רבא שם, סופו של הפסוק (והנפש הנוגעת תטמא עד הערב) הוא פירוש למה שנאמר לפניו, ולא כמו שרצו לפרש (במס' עבודה זרה, שם) "יטמא" היינו שבעת ימים, "והנפש הנוגעת", כלומר השלישי, טמא טומאת ערב. 10) אסור לו לאכול תרומה וקדשים. 11) נזיר מא, ב. פירוש, אם נטמא נזיר בטומאת חיבורי אדם, אינו מגלח ואינו סותר את ימי נזרו אלא ממשיך כאילו לא נטמא. ואדם שנטמא בחיבורין בערב פסח, אינו נדחה לפסח שני אלא עושה פסחו בו ביום כמו טמא שרץ (ראה הל' קרבן פסח פ"ו ה"א־ב).

33 ג. כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת, בֵּין בְּמַגָּע בֵּין בְּאֹהֶל - הֲרֵי
34 הֵן לַנּוֹגֵעַ בָּהֶן כְּנוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ: מָה הַמֵּת מְטַמֵּא
35 הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טֻמְאַת שִׁבְעָה; אַף
36 כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת, הֵם וְהַכֵּלִים אוֹ הָאָדָם שֶׁיִּגַּע
37 בָּהֶן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה[12]. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ
38 בְּמֵת[13]; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַחֶרֶב כַּמֵּת. וְהוּא
39 הַדִּין לִשְׁאָר כֵּלִים, בֵּין כְּלֵי מַתֶּכֶת בֵּין כְּלֵי שֶׁטֶף[14]
40 וּבְגָדִים[15]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר[16]: כֹּל הַרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ

בֶּחָלָל. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁזֶּה יָרֵה חֵץ וְהָרַג אוֹ זָרַק אֶבֶן וְהָרַג נִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים? אֶלָּא הוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּחֶרֶב וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, שֶׁנִּטְמָא בִּנְגִיעָתוֹ בַּכְּלִי שֶׁהָרַג בּוֹ, שֶׁהֲרֵי נָגַע הַכְּלִי בַּמֵּת. וּמִנַּיִן שֶׁאַף הַכֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּאָדָם שֶׁנָּגַע בְּכֵלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת שֶׁטְּמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם[17]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל אָדָם הַטָּמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה מְטַמֵּא בְּגָדִים טֻמְאַת שִׁבְעָה.

12) רבינו כפל שלוש פעמים את המונח "נגיעה" להדגיש ולומר לך, שטומאה זו מטמאת רק בנגיעה, אבל לא באוהל ובמשא. ראה לקמן ה"ט. 13) דין כלים שנגעו במת עצמו, למדנו ממקרא זה. אבל כלים שנגעו באדם שנטמא במת, למד רבינו למעלה בתחילת ה"ב מהכתוב "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי", ע"פ ה'ספרי' חוקת, פיסקה קל. 14) כלים שמתטהרים ע"י שטיפה במי מקווה. 15) אבל לא כלי חרס (ראה לקמן ה"ו). 16) 'ספרי' חוקת, פיסקה קכז. 17) נתבאר למעלה ה"ב, ובהלכה זו.

ד. נִמְצָאתָ אוֹמֵר[18]: אָדָם שֶׁנָּגַע בְּמֵת, וְאָדָם בְּאָדָם אַחֵר - הָרִאשׁוֹן טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַשֵּׁנִי טֻמְאַת עֶרֶב. כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, וְכֵלִים בַּכֵּלִים - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה[19]; אֲבָל הַשְּׁלִישִׁי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, וְאָדָם בַּכֵּלִים, וְכֵלִים בָּאָדָם - שְׁלָשְׁתָּן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה[20]; וְהָרְבִיעִי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב.

18) אהלות פ"א מ"א-ג. 19) אבל יש הבדל ביניהם, הראשונים נעשים אבי אבות הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם טומאת שבעה כמו המת עצמו. אבל הכלים השניים הם אב הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם, בין אדם ובין כלים, טומאת ערב בלבד. 20) שכלים הנוגעים באדם שהוא אב הטומאה, נעשו כמותו (משנה, שם). אבל כלים שנגעו בכלים שהם אב הטומאה - נעשו ראשון.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[22]; אֲבָל לְחַיֵּב כָּרֵת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ אוֹ עַל אֲכִילַת קָדָשִׁים - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַשְּׁנַיִם בִּלְבַד: הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּגַע בַּמֵּת וְהַשֵּׁנִי שֶׁנָּגַע בּוֹ, כְּדִין תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ[23] הַטָּמֵא יִטְמָא; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּכֵלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּאָדָם אוֹ הַנּוֹגֵעַ בְּאָדָם שֶׁנָּגַע בְּכֵלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ[24]. שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה - אֵינָן דִּין תּוֹרָה[25], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת שֶׁהוּא אָב, וְהַשֵּׁנִי הַנּוֹגֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רִאשׁוֹן, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים.

21) 'ירושלמי' נזיר פ"ז ה"ד. 22) פירוש, למנות ראשון לטומאה ושני לטומאה, עד רביעי בקדשים (ראה הלכה ט). ב'ירושלמי' שם אמרו: רבי יוחנן בשם רבי ינאי, וכולהון תורה הן אצל תרומה, אבל על ביאת מקדש אינו חייב אלא על שני שנגע בראשון. ורבי אבין בר חייא ב'ירושלמי' שם חולק על רבי יוחנן, ודעתו שגם באדם שנגע באדם פטור, ורבינו פסק כרבי יוחנן. (נאמרו פירושים שונים בדברי ה'ירושלמי' הזה (ראה 'פני משה' ו'חזון איש'), אולם דברי רבינו מתפרשים יפה לפי הכסף־משנה). 23) פירוש, בזה שנגע במת עצמו. 24) אף־על־פי שנגע באב הטומאה ונטמא. 25) פ"ג הט"ו.

ו. כְּלִי חֶרֶשׁ שֶׁנָּגַע בְּמֵת[26] אוֹ שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּאֹהֶל - טָמֵא. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא [לֹא אָדָם] וְלֹא כְּלִי חֶרֶשׁ אַחֵר וְלֹא שְׁאָר כֵּלִים[27]; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׁ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְעוֹלָם[28], לֹא בְּמֵת וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת. וְזֶה דִּין תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבָּלָה.

26) כל הדינים שאינם מפורשים ממש בתורה, אלא נדרשו מן הכתובים - נקראים לפעמים בפי רבינו 'דברי סופרים', וברוב הענינים דינם כדיני תורה, אבל על ביאת מקדש אין חייבים כרת אלא בטומאה המפורשת בתורה (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 27) פירוש, אם אוירו נגע במת. ביארנו כבר, שכלי חרס אינו מיטמא מדופנו החיצון אלא מבפנים. 28) אלא אוכלין ומשקין בלבד. כלים פ"ח מ"ד. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ט ה"א, שנינו: "יכול (יכול אני לפרש) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס, תלמוד־לומר "מכל האוכל", אוכלים מיטמאים באויר כלי חרס, ואין הכלים מיטמאים באויר כלי חרס". ומכאן למדנו שכלים אינם מקבלים טומאה מוולד הטומאה (רש"י פסחים כ, ב).

ז. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[29] בְּטֻמְאוֹת: כָּל אַב הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא אָדָם וּמְטַמֵּא בְּגָדִים וְכֵלִים, בֵּין כְּלֵי מַתֶּכֶת בֵּין כְּלֵי שֶׁטֶף בֵּין כְּלֵי חֶרֶשׁ. וְכָל הַמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בִּנְגִיעָה - הֲרֵי זֶה אַב הַטֻּמְאָה. וְכָל וְלַד הַטֻּמְאוֹת מְטַמֵּא אָכָלִין וּמַשְׁקִין, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְכֵלִים, לֹא כְּלֵי חֶרֶשׁ וְלֹא שְׁאָר כֵּלִים וּבְגָדִים.

29) עירובין קד, ב. ראה ה"ח.

ח. כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּאָב הוּא הַנִּקְרָא רִאשׁוֹן, וְהַנּוֹגֵעַ בְּרִאשׁוֹן נִקְרָא שֵׁנִי, וְהַנּוֹגֵעַ בְּשֵׁנִי נִקְרָא שְׁלִישִׁי, וְהַנּוֹגֵעַ בִּשְׁלִישִׁי נִקְרָא רְבִיעִי. וְהָרִאשׁוֹן וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כֻּלָּן נִקְרָאִין וְלַד הַטֻּמְאָה[30].

30) ב"ק ב, ב. "אבות הטומאות וכו', תולדותיהם לאו (אינם) כיוצא בהם, דאילו (שהרי) אב מטמא אדם וכלים, ואילו תולדה - אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים אינו מטמא".

ט. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמֵּת[31] טֻמְאַת שִׁבְעָה, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, הוּא הַנִּקְרָא טְמֵא מֵת. וְהוּא אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת לְעִנְיַן טֻמְאַת תְּרוּמָה וְטֻמְאַת קָדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32], כְּדֵי לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, וּכְדֵי לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע כִּשְׁאָר אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת[33]. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[34].

31) בגמרא פסחים יד, א - פירשו מה שאמרו במשנה שם "ולד הטומאה", הכוונה לשני לטומאה. 32) למעלה ה"ה. 33) כלים פ"א מ"א. 34) שם. והוא־הדין שאינו מטמא באוהל (ראה למעלה ה"ג). במשנה מדובר גם בטומאות אחרות שאין בהן טומאת אוהל כלל, ולפיכך לא הזכירה אוהל, ורבינו דרכו לנקוט לשון המשנה.

1 **י. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמֵּת[35] טֻמְאַת עֶרֶב הוּא וְלַד**
2 **הַטֻּמְאָה[36], וְהוּא הָרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[37]. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה**
3 **הָרְבִיעִי מִן הַמֵּת רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[38],**
4 **לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים.**

35) מכוח טומאתו של המת. 36) וכל אב הטומאה טמא שבעה. 37) והנוגע בו נעשה שני. 38) למעלה ה"ד.

5 **יא. אָדָם אוֹ כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַגַּע אֶרֶץ הָעַמִּים וּבֵית**
6 **הַפְּרָס אוֹ בְּמַשָּׂאן, אוֹ בְּמַגַּע דַּם תְּבוּסָה וְגוֹלֵל וְדוֹפֵק**
7 **אוֹ בְּאָהֳלָן[39], וְכֵן אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמַשָּׂא דַם תְּבוּסָה[40]**
8 **- הֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן אָבוֹת טֻמְאוֹת שֶׁל**
9 **דִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן בְּגָדִים הַמִּתְטַמְּאִין מֵחֲמַת אֵלּוּ**
10 **טֻמְאַת שִׁבְעָה - כֻּלָּן אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵי**
11 **סוֹפְרִים.**

39) של גולל ודופק שאינם מטמאים במשא אלא במגע ובאוהל (ראה למעלה פ"ג ה"ג). 40) לא נתברר למה לא כלל משא דם תבוסה עם דיני בית הפרס וארץ הגויים, ולמה הפסיק בין מגעו ומשאו.

12 **יב. הָאֹהֶל עַצְמוֹ[41] הַמַּאֲהִיל עַל הַטֻּמְאָה, אַף עַל פִּי**
13 **שֶׁלֹּא נָגְעָה בּוֹ טֻמְאָה - הֲרֵי הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה**
14 **מִן הַתּוֹרָה, וַהֲרֵי הוּא כִּבְגָדִים שֶׁנִּגְעוּ בְּמֵת; שֶׁנֶּאֱמַר:**
15 **וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה**
16 **הָאֹהֶל בֶּגֶד אוֹ שַׂק אוֹ כְּלִי עֵץ[42] אוֹ עוֹר, אֶחָד עוֹר**
17 **בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין הַמֻּתָּרִין לַאֲכִילָה בֵּין הָאֲסוּרִין**
18 **לַאֲכִילָה[43]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן -**
19 **אֵין קָרוּי אֹהֶל אֶלָּא אָרוּג וְעוֹר כַּמִּשְׁכָּן. אֲבָל אִם הָיָה**
20 **הָאֹהֶל נְסָרִין שֶׁל עֵץ, כְּגוֹן הַתִּקְרָה וְהַמַּחְצֶלֶת וְכַיּוֹצֵא**
21 **בָּהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה עֶצֶם אוֹ שֶׁל מַתְּכוֹת[44] - הֲרֵי זֶה**
22 **טָהוֹר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הָיָה בִּנְיָן - שֶׁהוּא**
23 **טָהוֹר. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֹּאמַר הַבַּיִת טָמֵא - אֵינוֹ אֶלָּא**
24 **אָדָם וְכֵלִים שֶׁבְּכָל הַבַּיִת. וְאֵין לְךָ יוֹצֵא מִן הָעֵץ**
25 **שֶׁהוּא מִתְטַמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא הַפִּשְׁתָּן בִּלְבַד[45].**

41) 'ספרי' חוקת, פיסקה קכט: "בא הכתוב ולימד על האוהל שהוא מקבל טומאה", אפילו הוא קבוע בקרקע. 42) פירוש, פשתן שנקרא עץ, שנאמר (יהושע ב, ו): "ותטמנם בפשתי העץ" (גמרא שבת כז, ב). [כך פירוש הכסף־משנה. ולפי זה, המילה "כלי" פירושה פשתן ארוג, ומה שאמר בגד או שק, הכוונה לדברים שאינם גדלים מן האדמה כגון צמר. והמבי"ט ב'קרית ספר' אינו גורס את המילים "או כלי עץ"). 43) שם כח, א. 44) שאינם כלים ואינם מקבלים טומאה כלל, או שהם כלים אבל קבעם בקרקע לאוהל, וביטלו מתורת כלים (ראה 'תוספות' שבת כז, ב ד"ה ואין). 45) להוציא קנבוס וכותנה וכדומה. ומדובר בקבוע לקרקע, אבל אם אינם קבועים - מיטמאים ככל הכלים המאהילים על הטומאה.

26 **יג. בְּגָדִים[46] הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּמֵת**
27 **לְטַמֵּא אֲחֵרִים שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן טֻמְאַת שִׁבְעָה - אֵינָן כְּמֵת**
28 **לְטַמֵּא בְּאֹהֶל וּבְמַשָּׂא. שֶׁהַמַּשָּׂא לְמֵת עַצְמוֹ אֵינוֹ**
29 **מְפֹרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[47]; וּבְטֻמְאַת אֹהֶל הוּא אוֹמֵר:**
30 **אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל[48]. לְפִיכָךְ, הַנּוֹשֵׂא בְּגָדִים שֶׁנָּגְעוּ**
31 **בְּמֵת וְלֹא נָגַע בָּהֶן, וְכָל הַמַּאֲהִיל עֲלֵיהֶן אוֹ**
32 **שֶׁהֶאֱהִילוּ עָלָיו אוֹ שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּאֹהֶל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.**
33 **וְכֵן הָאָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֶאֱהִיל עַל הַכֵּלִים - הֲרֵי**
34 **הֵן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין טֻמְאַת מֵת טֻמְאָה[49] אֶלָּא בְּמַגָּע**
35 **בִּלְבַד.**

46) נתבאר בה"ג. 47) פ"א ה"ב. ודיו במת עצמו, אבל אין למדים ממנו לנוגע במת. 48) הוא מטמא אוהלים, ולא הנוגע בו. 49) בכת"י תימן: מטמא.

36 **יד. הַמֵּת אֵינוֹ מְטַמֵּא[50] מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב מִתַּחְתָּיו[51] וְלֹא**
37 **מַדָּף מֵעַל גַּבָּיו[52], אֶלָּא אֶחָד כְּלִי שֶׁיּוּגַּע בַּמֵּת מִצִּדּוֹ**
38 **אוֹ שֶׁהָיָה תַּחְתָּיו אוֹ עַל גַּבָּיו. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה בְּגָדִים**
39 **זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְהַמֵּת לְמַעְלָה, וַעֲשָׂרָה בְּגָדִים אֲחֵרִים**
40 **עַל גַּבּוֹ מִלְּמַעְלָה: בֶּגֶד הַנּוֹגֵעַ בּוֹ וְהַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי שֶׁנָּגַע**
41 **בַּבֶּגֶד שֶׁנָּגַע בּוֹ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה[53],**
42 **וְהַשְּׁלִישִׁי - טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב, בֵּין שֶׁל מַעְלָה בֵּין**
43 **שֶׁל מַטָּה, וְהָרְבִיעִי וּמִן הָרְבִיעִי וּלְמַטָּה וּמִן הָרְבִיעִי**
44 **וּלְמַעְלָה - כֻּלָּן טְהוֹרִין[54]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּטְמֵאֵי**
45 **מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[55]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
46 **אֲמוּרִים שֶׁכָּל הַבְּגָדִים אוֹ הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו וְשֶׁל**
47 **מַעְלָה מִמֶּנּוּ טְהוֹרִין? בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם טֻמְאָה**
48 **רְצוּצָה[56] וְלֹא טֻמְאַת אֹהֶל, אוֹ שֶׁהָיָה מַבְדִּיל בֵּינוֹ**
49 **וּבֵין הַכֵּלִים אֶבֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.**

50) זבים פ"ד מ"ו: "זה חומר במבמת, שהזב עושה משכב ומושב מתחתיו וכו' ועל גביו מדף, מה שאין המת מטמא". 51) אם הוא יושב או שוכב על כמה בגדים המונחים זה על גב זה, דינו כדין נוגע, כמבואר למטה, ואינו מטמא אלא הבגד שנגע בו והבגד שנגע בבגד זה, אבל בזב כולם טמאים שבעה. 52) בגדים המונחים עליו. בזב, כולם — אפילו אלה שלא נגע בהם — טמאים ומטמאים אוכלין ומשקין, ונקרא "מדף", מלשון "ריחו נודף" שמרגישים בו מרחוק, וכן גם זה מטמא מרחוק. 53) ראה למעלה ה"ד. 54) שם. 55) בהל' מטמאי משכב ומושב. 56) טומאה שאין במקומה חלל טפח, נקראת "טומאה רצוצה", כלומר לחוצה, מלשון הכתוב (דברים כח, לג): "והיית רק עשוק ורצוץ", ודיניה יבוארו לקמן בפרק שביעי.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ג־כ"ט ניסן תשע"ט

יום ראשון כ"ג ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה וְאָז נִטְהַר מִכָּל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמֵאנוּ בּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל־בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים (ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֶיהָ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁיִּטְהַר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכָּל־טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרֵחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לְדִין טְבִילָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתְּכֵן דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גְּזֵרַת מֶלֶךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה — מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיהוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ: שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה־כָּךְ — וְדִין זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנְּחַיְּבֵהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל־מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֳרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ (שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל, שֶׁצָּרִיךְ לִטְבֹּל וְגוּפוֹ עָרוּם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמַּיִם. אָמְרוּ (עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׂרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה — כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טְבוּל יוֹם (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה שמשו). וּמִצְוָה זוֹ מְבֹאֶרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

יום שני כ"ד ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי כ"ה ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה קט. רלז.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום ראשון.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִגַּח שׁוֹר וְגוֹ'" (שמות כא, כח), "וְכִי־יִגּוֹף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ" (שם, לה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּשִׁשֶּׁת הַפְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים מִ(בבא) קַמָּא.

יום רביעי כ"ו ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה רמ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַהֶבְעֵר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות אחרים), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְגוֹ'" (שמות כב, ד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בִּכְלָלוּתוֹ בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ה' מִגִּטִּין.

יום חמישי כ"ז ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה רלח.

הַמִּצְוָה הָרל"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַבּוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר" (שמות כא, לג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ה' מִ(בבא) קַמָּא.

יום שישי כ"ח ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה רמא.

הַמִּצְוָה הָרמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַבְּעֵרָה (אש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים" (שמות כב, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא.

יום ש"ק כ"ט ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה רמא.

הַמִּצְוָה הָרמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַבְּעֵרָה (אש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים" (שמות כב, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא.

ביאורים למסכת סוטה דף ח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הָתָם קַיְימָא – הרי היא כבר נמצאת בבית דין הגדול שבלשכת הגזית, שהרי שם איימו עליה. מתרצת הגמרא, **דְּמַסְּקִינַן לָהּ וּמָחִתִינַן לָהּ כְּדֵי לְיַיגְעָהּ** – מעלים אותה ומורדים אותה כדי לייגעה, כלומר שלאחר שהעלו אותה ואיימו עליה, הורידו אותה אל מחוץ להר הבית כדי שתתייגע, ומתוך כך תודה אם זינתה. וכעין מה שמצאנו לגבי עדים הבאים להעיד כדי להרוג אדם, **דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בֵּית דִּין מַסִּיעִין אֶת הָעֵדִים** הבאים להעיד כדי להרוג אדם, **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם** – שאומרים להם לא כאן נקבל את עדותכם אלא בחדר אחר וכן הלאה, **כְּדֵי שֶׁתִּטְרַף דַּעְתָּן עֲלֵיהֶן, וְיַחֲזִרוּ בָהֶן** – ומתוך כך יחזרו בהם מלהעיד אם הם שקרנים.

שנינו במשנה, **שֶׁשָּׁם** – בשער ניקנור **מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת** ומטהרין את היולדות ומטהרין את המצורעין **וְכוּ׳**. שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא סוֹטוֹת**, מה שצריכות לעמוד בשער ניקנור, נלמד מ**דִּכְתִיב** בפרשת סוטה "**וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה׳**" – ולפני ה׳ מתקיים על ידי שעומדת בכניסה לעזרה, דהיינו בשער ניקנור. **וּמְצוֹרָעִין נַמִּי,** מה שצריכים לעמוד בכניסה לעזרה נלמד מ**דִּכְתִיב** בפרשת מצורע "**וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר וְגוּ׳** לפני ה׳". **אֶלָּא יוֹלֶדֶת מַאי טַעְמָא** צריכה לעמוד בשער ניקנור, **אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאִתְּיָין וְקַיְימִין אַקּוּרְבָּנֵיהוּ** – אם נאמר שהטעם הוא משום שצריכות לעמוד ליד הקרבן בשעת הקרבתו, **וכ״דְּתַנְיָא אֵין קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד עַל גַּבָּיו** – שעומד סמוך לקרבנו בזמן הקרבתו, ולכן היו עומדות היולדות בשער ניקנור. **אִי הָכִי** – אם כן, **זָבִין וְזָבוֹת נַמִּי** – גם זב או זבה שמביאים את קרבן טהרתם יצטרכו לעמוד שם, ואילו המשנה הזכירה רק יולדת. מיישבת הגמרא, **אֵין הָכִי נַמִּי** – אכן גם זבים וזבות צריכים לעמוד בשער ניקנור, מפני הטעם שאין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד שם, **וְתַנָּא חֲדָא מִינַּיְיהוּ נָקְטִ** – אלא שהתנא הזכיר דוגמא אחת של מחוסר כפרה שצריך לעמוד שם, ולכן הזכיר רק יולדת.

תָּנוּ רַבָּנַן אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת – הנמצאות בעזרה ביחד, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בְּחֲבֵירְתָּהּ** – שיתכן שאחת מהן טמאה, ומתוך שתראה את השניה עומדת על דבריה ואומרת שהיא טהורה, יתגבר עליה לבה לעשות כמותה, ולפיכך לא תודה שנבעלה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה** – אין זה עיקר הטעם שלא משקים שתי סוטות ביחד, **אֶלָּא אָמַר קְרָא** – נלמד מהפסוק "והשביע **אוֹתָהּ** הכהן", שמשמע שבודקים רק סוטה זו **לְבַדָּהּ**. שואלת הגמרא, **וְתַנָּא קַמָּא** שלמד זאת מסברא שלא יהיה לבה גס בחברתה, והרי **הָכְתִיב ׳אוֹתָהּ׳**, ולמה לא למד זאת מהפסוק. מתרצת הגמרא, אכן גם תנא קמא למד דין זה מהפסוק, אלא שה**תַּנָּא קַמָּא** בברייתא **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּדָרֵישׁ טַעַם דִּקְרָא** – אשר דורש את טעמי התורה, **וּמַה טַּעַם קָאָמַר** – ומה שאמר את הסברא שלא יהיה לבה גס בחברתה, הוא טעם לדברי התורה, **מַה טַּעַם** התורה שמשביע הכהן **אוֹתָהּ לְבַדָּהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בְּחֲבֵירְתָּהּ.**

שואלת הגמרא, **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק לדין בין רבי שמעון שדרש את הטעם שאין משקים שתי סוטות ביחד לבין רבי יהודה שלא דרש. ומשיבה, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** יצא חילוק ביניהם לדין באופן שהסוטה **רוֹתֶתֶת** – מפחדת ורועדת מהבדיקה ואף על פי כן לא הודתה. לדעת רבי שמעון שהטעם שאין משקים שתי סוטות יחד הוא כדי שלא יהיה לבה גס, באופן זה הרי אנו רואים שאין לבה גס בה, ואם כן ניתן להשקותה יחד עם סוטה אחרת. אך לדעת רבי יהודה שלא דרש טעם התורה אלא זו גזירת הכתוב, לא ישקו אותם יחד אף באופן זה. מקשה הגמרא, **וְרוֹתֶתֶת מִי מַשְׁקִין** – האם אכן לדעת רבי שמעון, באופן שהיא רותתת משקים שתי סוטות יחד, כיון שאין את החשש שיהא לבה גס בה. **וְהָא** – והרי יש סיבה נוספת לומר שלא יהיו משקים שתי סוטות יחד, שהרי כלל הוא בידינו **שאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת**, – אין מקיימים שתי מצוות יחד, כדי שלא יראה שעשיית המצוות טורח עליו כמי שסוחב משא ורוצה להיפטר ממנו, וסיבה זו שייכת אף באופן זה. **וכ״דְּתַנִּין אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצוֹרָעִין כְּאַחַת** – לא מתעסקים בטהרת שני מצורעים יחד, **וְאֵין רוֹצְעִין** באוזנם של **שְׁנֵי עֲבָדִים** עבריים שאינם רוצים לצאת לחופשי לאחר שש שנים **כְּאַחַת, וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת** של עגלה ערופה **כְּאַחַת, לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת.** הרי מפורש שלא ניתן להשקות שתי סוטות ביחד משום שאין עושין מצות חבילות חבילות. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי וְאִיתֵימָא** - ויש אומרים שתירץ זאת **רַב כַּהֲנָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – הברייתא שאמרה שאין משקים שתי סוטות יחד משום שאין עושין מצוות חבילות חבילות, דיברה **בְּכֹהֵן אֶחָד,** שאם ישקה יחד נראה טורח עליו, **כָּאן** – שיטת רבי שמעון שניתן לפעמים להשקות שתי סוטות יחד, נאמר **בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים** – שכל כהן ישקה סוטה אחרת, ולכן אינו נחשב לחבילות חבילות.

שנינו במשנה, **וְהַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ** וכו׳ עד שהוא מגלה את לבה, וסותר את שערה. **תָּנוּ רַבָּנַן** נאמר בתורה "**וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה**", **אֵין לִי אֶלָּא רֹאשָׁהּ** – שמפורש בפסוק רק שיגלה את ראש הסוטה, **גּוּפָהּ מִנַּיִן** – מניין שמגלה גם את גופה עד כנגד הלב כפי שלמדנו במשנה. **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הָאִשָּׁה׳** – נלמד מהייתור שכתוב ראש ׳האשה׳ ולא כתוב ופרע את ראשה. ממשיכה הברייתא ושואלת, **אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וּפָרַע אֶת רֹאשָׁהּ׳** – מה בא לרבות הייתור של ׳את׳. ומשיבה, יתור זה **מְלַמֵּד, שֶׁהַכֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שַׂעְרָהּ** – שלאחר שגילה את ראשה מוסיף וסותר את קשירת השער כדי להרבות בגילויה בכך ששערה מתפזר.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ** נאה לא היה מגלהו **וְכוּ׳. לְמִימְרָא** – עולה מדברי המשנה **דְּרַבִּי יְהוּדָה חָיֵישׁ לְהַרְהוּרָא** – שחושש לכך שהרואים את הסוטה יתגרה יצרם ממנה, ולכן סובר שאם היא נאה לא היו מגלים את בשרה. ואילו **וְרַבָּנַן לֹא חָיְישֵׁי** – אינם חוששים לכך, ולכן סוברים שגם אם היתה נאה היה מגלה את גופה. מקשה הגמרא, **וְהָא אִיפְּכָא שְׁמַעְינַן לְהוּ** – שבברייתא להלן אמרו להיפך, **דְּתַנְיָא** לגבי היוצא להיהרג בסקילה, **הָאִישׁ** שיוצא להיסקל, **מְכַסִּין אוֹתוֹ פֶּרֶק אֶחָד מִלְּפָנָיו** – בחתיכת בד מלפניו כנגד מקום הערווה, **וְהָאִשָּׁה שְׁנֵי פְּרָקִים אֶחָד מִלְּפָנֶיהָ וְאֶחָד מֵאַחֲרֶיהָ** – ואת האשה היו מוסיפים לכסות בחתיכת בד גם מאחוריה, **מִפְּנֵי שֶׁכּוּלָּהּ עֶרְוָה** – שנראית ערוותה גם מאחור, אבל שאר גופם היה ערום בשעה שנסקלים, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם,** וכדברי רבי יהודה, אבל **וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָּה** אלא בבגדים. הרי שלרבנן חוששים שהרואים אותה ערומה יתגרה יצרם בה ולכן נסקלת בבגדים, ואילו לרבי יהודה לא חוששים לכך ולכן נסקלת ערומה, וזהו סתירה לשיטתם במשנתנו. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבָּה הָכָא** – לגבי בסוטה **טַעְמָא מַאי** – מה טעם דברי רבי יהודה שחוששים שיתגרו ממנה, משום **שֶׁמָּא תֵּצֵא מִבֵּית דִּין וְזָאוּת** – תיבדק ויתברר שהיא טהורה ולא תמות, **וְיִתְגָּרוּ בָהּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה** – ויש לחשוש שהכהנים שראו את גופה יתגרו ממנה, ולכן סובר רבי יהודה שאם היא נאה אין לגלות את גופה. אבל **הָתָם** – ביוצאת להיסקל, **הָא מִסְתַּלְּקָא** – הרי היא נסקלת ומתה, ולכן אין לחשוש שיבואו הרואים להרהר בה. **וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאִינָּרוּיֵי בְּאַחֲרָנְיָיתָא** – ואם תאמר שאף שלא יהרהרו בנסקלת, אך עדיין יש לחשוש שמתוך שיראו אותה ערומה יתגרו באשה אחרת, יש להשיב שאין לחשוש מכך, שהרי **הָאָמַר רָבָא גְּמִירֵי** – מסורת בידי מרבותי, **דְּאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת** – באותה אשה שראה האדם, ולכן ביוצאת להיסקל שהיא מתה מיד לא חשש רבי יהודה שיתגרו ממנה הרואים.

מקשה הגמרא, **אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה קַשְׁיָא דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן לֹא קַשְׁיָא** – וכי הסתירה שהקשתה הגמרא הייתה רק בדברי רבי יהודה ולא בדברי רבנן, כלומר, אמנם תירץ רבה את הסתירה בדברי רבי יהודה, אבל לא תירץ את הסתירה בדברי רבנן. **אֶלָּא אָמַר רָבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קַשְׁיָא, כְּדְשַׁנִּין** – כמו שחילק רבה בין היוצאת להיסקל שהיא מתה מיד, לבין סוטה שאם היא טהורה ותצא זכאית יבואו הרואים להתגרות בה.

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ח עמוד א

רש״י

הָתָם קַיְימָא. בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית כִּדְקָאָמְרַתְּ שֶׁיְּאִימּוּ עָלֶיהָ ב״ד הַגָּדוֹל. וּלְשִׁכַּת הַגְּזִית בָּעֲזָרָה הָיְתָה, חֲצִיָּהּ בְּקֹדֶשׁ וְחֲצִיָּהּ בְּחֹל כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא פֶּרֶק שֵׁנִי (קף כה.): **וּמַחֲתִינָן לָהּ.** מִכָּל הַר הַבַּיִת לְאַחַר שֶׁיְּאִימּוּ עָלֶיהָ: **כְּדֵי לְיַגְּעָהּ.** וְתִדָּאֵג מִן הַמַּיִם וְתוֹדֶה כְּשֶׁתִּרָאֶה בְּצָרָתָהּ: **מַסִּיעִין הָיוּ אֶת הָעֵדִים.** שֶׁמְּעִידִים עֵדוּת נְפָשׁוֹת, וּכְשֶׁבּוֹדְקִין אוֹתָן הָיוּ מַסִּיעִין אוֹתָן מִמְּפָנָּה לְפָנָּה וּמִלְּשִׁכָּה לְלִשְׁכָּה: **לְפָנֵי ה׳.** וְהוּא הַפַּתַּח שֶׁבּוֹ דֶּרֶךְ בְּנִיסָה וּיְצִיאָה לְכָל בָּאֵי עֲזָרָה: **אַקּוּרְבְּנֵיהוּ.** כְּשֶׁמַּקְרִיבִים אֶת קָרְבָּן קְנָאִים לְסַהֲרָם בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים, וּמִצְוָה עַל הָאָדָם שֶׁיַּעֲמוֹד וְיִשְׁמוֹר עַל קָרְבָּנוֹ, וְנִפְקָא לָן בִּסִּפְרֵי מִתֹּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ (בַּמִּדְבָּר כח״ז), וּמִי שֶׁיָּכוֹל לִכְנָס בְּעֲזָרָה נִכְנָס, וְאִלּוּ שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלוֹת מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מֻחְסָרוֹת כִּפֹּרֶת עוֹמְדוֹת בְּחֵלֶל שַׁעַר נִקְנוֹר שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ: **זָכִין וְזָבוֹת נַמִּי.** כְּשֶׁמַּקְרִיבִין קָרְבָּנֵיהֶם הֵן מֻחְסָרִי כִּפֹּרֶת וְאֵינָן יְכוֹלִין לִכְנָס: **שֶׁלֹּא יְהָא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֵרְתָּהּ.** שֶׁמָּא הָאִחַת עוֹמֶדֶת עַל בּוּרְיָהּ וְאֵינָהּ מוֹדָה לוֹמַר טְמֵאָה אֲנִי, וַחֲבֵרְתָּהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה רוֹאָה אֶת זוֹ שֶׁאֵינָהּ מוֹדָה וְסוֹבֶלֶת אֶת בִּשְׁתָּהּ וְלִבָּהּ מִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ זוֹ וְאֵינָהּ מוֹדָה: **לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה.** לֹא זֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאָמַרְתָּ הָעִקָּר הַנֶּאֱמָר בְּדָבָר: **אוֹתָהּ.** וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן: ר״ש יְהִיב טַעְמֵי לְקָרְאֵי בְּב״מ (קף קטו.) דְּקָא אָמַר לֹא תַּחְבֹּל בְּגֹד אַלְמָנָה בַּעֲנִיָּה נָאֱמַר וְלֹא בַּעֲשִׂירָה, דְּטַעַם הַמִּקְרָא שֶׁאִם אַתָּה מִמְשַׁכְּנָהּ וְאַתָּה חַיָּיב לְהַחֲזִיר לָהּ וְאַתָּה נִכְנָס שֶׁחֲרִית לְטָלוּ וְעַרְבִית לְהַחֲזִירוֹ מִשֶּׁאָהּ שֵׁם רַע בִּשְׂכֻנוֹתֶיךָ: **מַאי בֵּינַיְיהוּ.** בֵּין רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי מִשּׁוּם לִבָּהּ גַּס בָּהּ וְאִי מִשּׁוּם גְּזֵירַת הַכָּתוּב: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.** אִשָּׁה שֶׁאָנוּ רוֹאִים בָּהּ שֶׁהִיא רוֹתֶתֶת מֵאֵימַת הַמַּיִם וְאֵינָהּ מוֹדָה, לְמַ״ד שֶׁלֹּא יְהָא לִבָּהּ גַּס בָּהּ זוֹ אָנוּ רוֹאִין שֶׁאֵין לִבָּהּ גַּס בָּהּ, וּלְמַאן דְּלָא דְּרִישׁ טַעְמָא דִּקְרָא אֶלָּא גְּזֵירַת הַכָּתוּב אֵין מִשְׁקִין עִמָּהּ אַחֶרֶת: **וְרוֹתֶתֶת מִי מַשְׁקִין.** עִמָּהּ אַחֶרֶת, נְהִי דְּאִין לִבָּהּ גַּס בָּהּ הָאִיכָּא מִשּׁוּם עֲשִׂיַּת מִצְוֹת חֲבִילוֹת כִּדְתַנְיָא כו׳: **חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת.** שְׁנָרְאָה כְּמִי שֶׁהָיוּ עָלָיו לְמִשְׁאוֹי וּמְמַהֵר לִפְרֹק מִשָּׂאוֹ: **בְּכֹהֵן אֶחָד.** הֲוֵי חֲבִילוֹת, וְכֵן לְגַבֵּי עֲבָדִים בְּב״ד אֶחָד וּבְאִדּוֹן אֶחָד: **וּפָרַע.** בְּכָל מָקוֹם לְשׁוֹן גִּלּוּי הוּא: **גּוּפָהּ מַנִּין.** כִּדְתַנָּן מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ: **סוֹתֵר אֶת שַׁעֲרָהּ.** מַרְבֶּה בְּגִלּוּיָהּ שֶׁסּוֹתֵר קְלִיעָתָהּ: **חָיֵשׁ לְהַרְהוּרָא.** שֶׁלֹּא יִתְּנוּ הְרוֹאִין אֶת לִבָּם בָּהּ: **הָאִישׁ מְכַסִּים אוֹתוֹ.** בְּשֶׁנִּסְקַל: **פֶּרֶק אֶחָד.** חֲתִיכַת בֶּגֶד מִלְּפָנָיו וְשֹׁאֶר כָּל גּוּפוֹ עָרוֹם: **שֶׁכָּלָה עֲרָיָה.** אֲחוֹרֶיהָ וּפְנֶיהָ, שֶׁבֵּית הַבֹּשֶׁת נִרְאֶה מִשְּׁנֵי צִדָּדִין: **הָכָא הֵיינוּ טַעְמָא דְּר׳ יְהוּדָה, שֶׁמָּא תֵּצֵא מַכ״ד זַכָּאה.** שֶׁשְּׁהוֹרָה תְּמִצֵּא וְלֹא יִבְדְּקוּהָ הַמַּיִם וְיִתְגְּרוּ בָּהּ וְיִרְדְּפוּ אַחֲרֶיהָ כָּל יָמֶיהָ: **פִּרְחֵי כְּהֻנָּה.** נָקִט עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְצוּיִין בַּעֲזָרָה יוֹתֵר מִשְּׁאָר הָעָם: **וְכִי תֵּימָא אִתֵּי לְאַגְרוּיֵי בְּאַחֲרַנְיָיתָא.** עַל יְדֵי שֶׁרָאוּ אֶת זוֹ עֲרֻמָּה מִתְגָּרֶה יְצָרָם בְּנָשִׁים אֲחֵרוֹת: **גְּמִירֵי.** מְסוֹרֶת בְּיָדִי מְרַבּוֹתַי: **דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא.** בְּתִמְיהָ, דְּשְׁנֵית רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא חָיֵישׁתִּ לְשִׁנּוּיֵי דְּרַבָּנָן:

הָתָם קַיְימָא. דְּמַסְקִינָן לָהּ וּמְחָתִינַן לָהּ כְּדֵי לְיַגְּעָהּ, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בֵּית דִּין מַסִּיעִין אֶת הָעֵדִים מִמְּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁתִּטְּרֵף דַּעְתָּן עֲלֵיהֶן וַיַּחֲזִרוּ בָהֶן: שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת וְכוּ׳: בִּשְׁלָמָא סוֹטוֹת, דִּכְתִיב ׳וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה׳. מִצּוֹרָעִין נַמִּי, דִּכְתִיב ׳וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר וְגו׳״. אֶלָּא יוֹלֶדֶת מַאי טַעְמָא, אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאַתְיָין וְקָיְימִין אַקּוּרְבְּנֵיהוּ, דְּתַנְיָא אֵין קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, אִי הָכִי זָכִין וְזָבוֹת נַמִּי, אֵין הָכִי נַמִּי וְתַנְיָא חֲדָא מִינַּיְיהוּ נָקְטִ. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת בְּאַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהָא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֵרְתָּהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא אָמַר קְרָא ׳אוֹתָהּ׳ לְבַדָּהּ. וְתַנְיָא קַמָּא, הָכְתִיב ׳אוֹתָהּ׳, תַּנְיָא קַמָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּדָרֵישׁ טַעַם דִּקְרָא, וּמַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם אוֹתָהּ לְבַדָּהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהָא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֵרְתָּהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ רוֹתֶתֶת. וְרוֹתֶתֶת מִי מַשְׁקִין, וְהָא אֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת, דְּתָנֵן אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצוֹרָעִין כְּאַחַת וְאֵין רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאַחַת וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת כְּאַחַת לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת. אָמַר אַבָּיֵי וְאִיתֵימָא רַב כַּהֲנָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן בְּכֹהֵן אֶחָד, כָּאן בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים: וְהַכֹּהֵן אוֹחֵז בְּבִגְדֶיהָ: תָּנוּ רַבָּנָן ׳וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה׳, אֵין לִי אֶלָּא רֹאשָׁהּ, גּוּפָהּ מַנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הָאִשָּׁה׳, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וּפָרַע אֶת רֹאשָׁהּ׳, מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ וְכוּ׳: לְמִימְרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה חָיֵישׁ לְהַרְהוּרָא וְרַבָּנָן לֹא חָיְישֵׁי, וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ, דְּתַנְיָא הָאִישׁ מְכַסִּין אוֹתוֹ פֶּרֶק אֶחָד מִלְּפָנָיו וְהָאִשָּׁה שְׁנֵי פְּרָקִים אֶחָד מִלְּפָנֶיהָ וְאֶחָד מִלְּאַחֲרֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁכּוּלָּהּ עֶרְוָה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָּה. אָמַר רַבָּה, הָכָא טַעְמָא מַאי, שֶׁמָּא תֵּצֵא מִבֵּית דִּין זַכָּאית וְיִתְגְּרוּ בָהּ פִּרְחֵי כְהוּנָּה. הָתָם הָא מִסְתַּלְּקָא, וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאִיגְּרוּיֵי בְּאַחֲרַנְיָיתָא, הָאָמַר רָבָא, גְּמִירֵי דְּאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמָה שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת. אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה קַשְׁיָא, דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא. אֶלָּא אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קַשְׁיָא, כְּדִשְׁנַן.

דרבנן

תוספות

ששם משקין את הסוטות. בתוספתא (פ״ח) שנא׳ (מלכים ח ח) את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה וכו׳ להרשיע רשע ורצבתה בטנה ולהצדיק צדיק [לתת לו כצדקתו שנאמר ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא] ונקתה ונזרעה זרע היא עומדת מבפנים והכהן עומד מבחוץ שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה׳ האשה לפני ה׳ ואין כהן לפני ה׳:

אין משקין שתי סוטות כאחת. נראה לפרש שיעמיד שתיהן בעזרה בבת אחת להשקותן אע״פ שאין שותות כאחת וכן רציעה ובתוספתא דפרה (פ״ג) תנא נמי אין שתי פרות נעשות כאחת משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על גבה ותימה וכי היה אוסר בבה״ג לשחוט שני זבחים כאחד כגון שני עולות או שני חטאות שיעמיד שניהן בעזרה וישחוט א׳ ואחר כך ישחוט השני והא דאמרי׳ בפ״ב דשחיטת חולין (קף קט: וקס) תזבחהו שלא יהא א׳ שוחט שני זבחים מיירי שיחתוך שני צוארין כאחד דאיכא איסור דאורייתא אבל בבה״ג לא מיירי התם ובפ׳ נערה המאורסה (נדרים סג.) בנדרים בעי מהו שיפר אדם לשתי נשיו כאחד אותה דוקא או לאו דווקא ופשיט להו מהבא:

איכא בינייהו רותתת. נראה דהוה מצי למימר איכא בינייהו אשה אחרת שאינה סוטה לר׳ שמעון מותר לר׳ יהודה אסור להעמיד אצלה שום אשה בשער נקנור דאמר בפרק טרף בקלפי (יומא קף מכ:) דפליגי נמי הכי רבי [יהודה] ורבי שמעון בקרא דוהוציא אותה דכתיב גבי פרה ואמר איכא בינייהו חמור דלרבי [יהודה] דאמר אותה לבדה אסור להוציא עמה חמור:

והא אין עושין מצות חבילות. תימה מאי פריך והלא אין עושין מצות חבילות ליבא אלא איסור מדרבנן משום דמיחזי עליה כמשא ואינהו פליגי בקראי:

כאן בשני כהנים. רש״י פירש וכן גבי עבד בב״ד אחד ואדון אחד ותימה והא טהרת ב׳ מצורעין דמי לשני עבדים של שני בני אדם:

והכהן אוחז בבגדיה. בפרק אלו הן הלוקין (מכות קף כב:) תניא נמי הכי חזן הכנסת אוחז בבגדיו כו׳ ונראה משום דכתיב בו ונקלה מצוה לנוולו בתוספתא (פ״ח) כהנים מטילים גורלות וכל מי שיעלה גורלו אפילו ב״ג יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה:

אם היה לבה נאה. אע״ג דגזירת הכתוב הוא שב ואל תעשה לאו מיעקר הוא כדאיתא פ׳ האשה רבה (יבמות 5.):

האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. תימה מאי קשיא דרבנן אדרבנן והא מפרש טעמא בפרק נגמר הדין (סנהדרין קף מה.) משום דכתיב אותו בלא כסותו ואין אותה בלא כסותה א״כ למה היה לנו לנוולה מאחר שהכתוב אומר שלא לנוולה אם היינו מנוולין אותה א״כ אנו עוקרין הכתוב בידים י״ל בין לר׳ יהודה בין לרבנן דאותו לא בא אלא למעט על הכסות שלו הילכך לרבנן לא שמענו מן התורה מה דינה והרשות ביד בית דין לעשות כמה שירצו ובגמרא מפרש במאי פליגי להכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון דלא חיישינן להרהורים היה לנו לנוולה משום יסור:

ויתגרו בה פרחי כהונה. תימה כיון דלאו חובה לאנשים לראותה יתלו סדין של בוץ בינה לבין האנשים ויסתור שערה כדאמר קרא ואי משום בהן המשקה אותה יהפוך פניו לצד אחר והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראש האשה סדין של בוץ פורש בינו לבין העם כהן פונה לאחוריו ופורעה ולרבי יהודה נמי נעשה כך וי״ל לר׳ יהודה אם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה ניוול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה בושה מפני חברותיה ולא יוסרו: **גמירי** אין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות. מקשי׳ מפרק אין דורשין (חגיגה יח:) דאמר עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצרייהו ולא קשיא מידי דהתם ה״פ מאחר שראה הערוה פעם אחת שוב מהרהר אחריה לעולם אפי׳ שלא בפניה אבל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מהרהר אחר אחרת:

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ח עמוד ב

תוספות

ואחר כך מביא חבל המצרי. בירושלמי מפרש חבל המצרי וכפיפה המצרית באין משירי הלשכה כחומת העיר ומגדליה ולא ידענא אי סודר שנתנה בו וסיף שנהרג בו דאמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין קף מג.) דבאין משל צבור אי פירושו נמי משירי הלשכה כי הבא:

תנינא ואחר כך מביא חבל המצרי. ולא ידענא מאי פשיט מהבא טפי מהא דקתני היא חגרה לו בצלצול דמשמע דחבל מצרי בעינן ממש ועל כרחך לכתחילה למצוה בעינן אבל לאו דוקא לעכב דהיכא כתיב חבל המצרי או שום קשירה בתורה ולמה היה לו לעכב מיהו המדקדק בפירוש רש״י לא קשיא מידי דעיקר הבאתו קמבעיא ליה אי משום מדה במדה דוקא חבל או משום שמיטת בגדים הואיל וצריך לקשור צלצול לקשור חבל כדי ליפרע ממנה מיהו היכא דליכא חבל המצרי ואיכא צלצול לא מהדרנא יותר מדאי בתר חבל:

מיום שחרב בהמ״ק וכו׳. וה״ה דבזמן הבית נהגו דין ד׳ מיתות מי שנתחייב בהן בלא עדים והתראה שלא (היו יכולין) לדונו לדנהדרין כדאמר בפ׳ אחד דיני ממונות (קף לז:) מעשה ברבי שמעון בן שטח שהיה בזמן הבית דתניא אמר רבי שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי וכו׳ עד שהשיבו נחש ומקשינן והאי בר נחש הוא והתני רבי חייא וכו׳ אלא האי דנקט מיום שחרב בית המקדש מלתא דפסיקא נקט דבטלו ארבע מיתות לגמרי: **מי** שנתחייב סקילה. מקשי׳ מפרק השוכר את הפועלים (כ״מ קף פנ:) דרבי אלעזר ברבי שמעון הוה תפיס גנבי יומא חד פגע בההוא כובס אמר להו תפסוהו ותפסוהו (זקפוהו) וזקפוהו וקא בבי אמר לו רבי אל ירע לך שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום״כ וזה שנתלה נחנק ואמאי לא פריך והאי בר הכי הוא בר סקילה הוא אבל לפרש״י לא קשיא מידי דפירש התם משום הכי נתלה משום דכל הנסקלין נתלין ויש לומר דלאו דוקא נקט נופל מן הגג או חיה דורסתו אלא מעין מיתה שנתחייב בה יהרג ויש מפרשים דבנו בעל תחילה דהויא לה בעולה דמיתתו הויא בחנק אבל קשיא לרבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין (מכות יז) דרש ריש לקיש והאלהים אנה לידו זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג עולה ונופל והורגו והא לאו בר סקילה הוא ותירץ אע״ג דלאו בר סקילה מיהו מדה במדה היא דוורק על חבירו דרך ירידה הוא כדכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימות ואלו מתים דרך ירידה ואם הרגו בסייף הקדוש ב״ה נפרע מהם בענין אחר:

מנימין

רש״י

הָבָא מַצָּמָא מַאי. אָמְרֵי רַבָּנָן שֶׁמִּצְוָה לְבַיְּשָׁהּ וְאֲפִלּוּ הִיא טְהוֹרָה, מִשּׁוּם וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים, שֶׁלֹּא יְבִיאוּ עַצְמָן לִידֵי חֲשָׁד וְתִהְיֶינָה צְנוּעוֹת: **הָתָם.** שֶׁהִיא נִסְקֶלֶת אֵין לָךְ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה לְאַחֲרוֹת: **תְּרֵתֵי.** מִיתָה וּבוּשָׁה: **מַר סָבַר בִּזְיוֹנָא עָדִיף לֵיהּ.** לְחוּשׁוּ עַל הָאִדָּם וְשָׁנוּי לוֹ טְפֵי מִצַּעֲרָא דְּגוּפֵיהּ, הִלְכָּךְ מִיתָה יָפָה הִיא לוֹ לִסְקֹל לְבוּשׁ וְאע״פ שֶׁצַּעֲרוֹ נִמְשָׁךְ שֶׁאֵינוֹ מִמְהַר לָמוּת, וְלֹא לִסְקֹל עָרוֹם וְיִתְבַּזֶּה, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר צַעֲרָא דְּגוּפֵא עָדִיף לֵיהּ, וְזוֹ הִיא מִיתָה יָפָה לוֹ לִסְקֹל עָרוֹם וְאע״פ שֶׁמִּתְבַּזֶּה, וְלֹא יִסָּקֵל בִּלְבוּשׁוֹ וְיִמְשֹׁךְ צַעֲרוֹ: **בְּהֵנִי אִית לֵהּ בִּזְיוֹן טַפֵּי.** שֶׁהִיא עֲרֻמָּה עַד לִבָּהּ וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ וְיִתֵּן עָלֶיהָ תַּכְשִׁיטֵי זָהָב גְּנַאי הוּא לָהּ, שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְלוֹצֵץ בְּאָדָם עָרוֹם וּמִנְּעֻלוֹ בְּרַגְלָיו וְאָמְרֵי שְׁלִיחַ עַרְטִיל וְסָיִים מִסְּאנֵי. שְׁלִיחַ – מְפֻשָּׁט, כְּדִמְתַרְגְּמִינָן וּפְשַׁט וְיַשְׁלַח. עַרְטִיל – עָרוֹם: **מִשּׁוּם דְּאָמַר מַר.** לְקַמָּן, בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ: **הִיא חִגְּרָה לוֹ.** חִגְּרָה אֶת עַצְמָהּ בְּצִלְצוּל נָאֶה לְהִתְנָאוֹת בְּפָנָיו. צִלְצוּל בנד״ל בְּלַע״ז: **תְּנִיתוּהָ.** דְּעִקַּר הֲבָאָתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ: **תַּרְגֵּמָה.** לְרִישָׁא דְּקָתָנֵי כָּל הָרוֹצֶה אַנְּשִׁים: **תַּרְגֵּמָה.** פֵּרֵשׁ אוֹתָהּ: מִתְנֵי׳ דֶּרֶךְ הַתְּחִילַת בָּעֲבֵרָה תְּחִלָּה. בְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁ הַיְּרֵךְ נַהֲנָה תְּחִלָּה בְּקִרּוּב בָּשָׂר, לְפִיכָךְ תִּלְקֶה יָרֵךְ תְּחִלָּה לְקַלֵּל אוֹתָהּ, דִּכְתִיב בְּתַת ה׳ אֶת יְרֵכַךְ נוֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה (במדבר ה): **גמ׳ וְאע״ג דְּמִדָּה.** עַצְמָהּ בְּטֵלָה, שֶׁפְּסִקוּ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין: **בְּמִדָּה לֹא בָטֵיל.** שֶׁמּוֹדְדִין לָהֶם לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה בְּמִדָּה שֶׁמִּתְחַיְּבִים בָּהּ, וּמִתִּים בְּדוּגְמַת אוֹתָהּ מִיתָה: **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף.** הַגְּמָרָא קָאָמַר דְּאָמַר רַב יוֹסֵף נַמִּי בְּעָלְמָא וְכֵן תָּנֵי כו׳: **דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת.** דִּין שֶׁמִּים שֶׁהִיא דּוּגְמָתוֹ: **נוֹפֵל מִן הַגַּג.** דּוּמְיָא דְּסִקִּילָה, דִּתְנַן (סנהדרין קף מה.) בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת אֶחָד מִן הָעֵדִים בָּא וְדָחְפוֹ כו׳: **חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ.** אֲרִי דּוֹרְסוֹ בְּצִפְרָנָיו וּמַפִּילוֹ לָאָרֶץ, וְגַם זֶה דּוּמָה לְנִסְקָל: **נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ.** וְהָאֲרִס שׁוֹרְפוֹ: **נִמְסַר לְמַלְכוּת.** וּמִיתַת מַלְכוּת מִתִּיזִין אֶת רֹאשׁוֹ בְּסַיִף, וְהָרֵג נַמִּי סַיִף הוּא כְּדַאֲמַרְינָן בְּסַנְהֶדְרִין (קף נכ:): **סְרוּנְכִי.** בומנל״ט, וְהוּא חֲלִי בְּגִרוֹנוֹ: **בְּסַאסְאָה.** בְּתוֹךְ אוֹתָהּ סְאָה עַצְמָהּ בְּשֶׁאִתָּה מְשַׁלְּחָהּ לְאָבְדוֹן תְּרֵיבָנָהּ: **וְאֵין לִי אֶלָּא סָאָה.** עֲבֵרָה גְּדוֹלָה: **תְּרֵיבָנָהּ.** חֲצִי סְאָה, תְּרֵי זְקָב, דְּהַיְינוּ ג׳ קַבִּין: **תַּמֵּן וְעוֹבְלָא.** מִשְׁקָלוֹת קְטַנִּים הֵן וְשִׁעוּרָן בְּבָבָא בַּתְּרָא בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (קף ל.): **וּמַנִּין שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה וְכו׳.** וְאע״פ שֶׁלֹּא נִפְרְעוּ מִמֶּנּוּ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה לֹא וְתִרְוּ לוֹ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא מְצַטְרְפִין לוֹ אוֹתָן לְחֶשְׁבּוֹן: לְרֹאשׁוֹ לוֹ:

פָּרְסָה לוֹ. בְּנִגְדּוֹ: **כִּפָּה.** צָעִיף:

פניה

דְּרַבָּנָן אַדְרַבָּנָן נַמִּי לֹא קַשְׁיָא, הָכָא מַצָּמָא מַאי מִשּׁוּם 'וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים', הָתָם אֵין לָךְ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה, וְכִי תֵּימָא לַעֲבִיד בְּהָ תְּרֵתֵי, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר קְרָא 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ' בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. לֵימָא דְּרַב נַחְמָן תַּנָּאֵי הִיא, לֹא דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב נַחְמָן, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, מַר סָבַר בִּזְיוֹנֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִצַּעֲרָא דְּגוּפֵיהּ, וּמַר סָבַר, צַעֲרָא דְּגוּפֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִבִּזְיוֹנֵיהּ: הֵיכָא מִכּוּפָּה לְבָנִים וְכו׳: תָּנָא אִם הָיוּ שְׁחוֹרִים נָאִים לָהּ, מְכַסִּין אוֹתָהּ בְּגָדִים מִכּוֹעָרִים: הָיוּ עֲלֵיהָ כְּלֵי זָהָב וְכו׳: פְּשִׁיטָא, הַשְׁתָּא נַוּוּלֵי מְנַוְּוֵיל לָהּ, הָנֵי מִיבַּעְיָא. מַהוּ דְּתֵימָא, בְּהָנֵי אִית לָהּ בִּזְיוֹן טְפֵי, כִּדְאָמְרִי אִינְשֵׁי, שְׁלִיחַ עַרְטִיל וְסָיִים מִסְּאנֵי, קָא מַשְׁמַע לָן; וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל וְכו׳: בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא מֵרַב הוּנָא, חֶבֶל הַמִּצְרִי מַהוּ שֶׁיְּעַכֵּב בְּסוֹטָה, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ הוּא וּבִצְלְצוּל קָטָן נַמִּי סַגִּי, אוֹ דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּאָמַר מַר הִיא חָגְרָה לוֹ בְּצִלְצוּל לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, מְעַכֵּב. אָמַר לֵיהּ, תְּנִיתוּהָ וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ: וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ יִרְאֶה וְכו׳: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמְרַתְּ כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, אַלְמָא לֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי, וַהֲדַר תָּנֵי כָּל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ, נָשִׁים אִין, אֲנָשִׁים לֹא. אָמַר אַבָּיֵי, תַּרְגֻּמָהּ אֲנָשִׁים. אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, לֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי, וְנָשִׁים חַיָּבוֹת לִרְאוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתֶכֶנָה': **מִשְׁנָה** בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, הִיא קִשְׁטָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה, הַמָּקוֹם גִּוְּלָהּ. הִיא גִּלְּתָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה, הַמָּקוֹם גִּלָּה עָלֶיהָ. בַּיָּרֵךְ הַתְּחִילָה בַּעֲבֵירָה תְּחִילָה, וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן, לְפִיכָךְ תִּלְקֶה הַיָּרֵךְ תְּחִילָה וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן וּשְׁאָר כָּל הַגּוּף לֹא פָּלַט: **גְּמָרָא**

אָמַר רַב יוֹסֵף, אַף עַל גַּב דְּמִדָּה בְּטֵילָה, בְּמִדָּה לֹא בָטֵיל. דְּאָמַר רַב יוֹסֵף וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרֵי, אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. וְהָא בָּטְלוּ, אֶלָּא דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב סְקִילָה, אוֹ נוֹפֵל מִן הַגַּג אוֹ חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵיפָה, אוֹ נוֹפֵל בִּדְלֵיקָה אוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב הֲרִיגָה, אוֹ נִמְסַר לַמַּלְכוּת אוֹ לִיסְטִין בָּאִין עָלָיו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב חֲנִיקָה, אוֹ טוֹבֵעַ בְּנָהָר אוֹ מֵת בִּסְרוֹנְכִי. תַּנָּיָא הָיָה רַבִּי אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁבְּמִדָּה מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ', אֵין לִי אֶלָּא סְאָה, מִנַּיִן לְרֵבוֹת תַּרְקַב וְחֲצִי תַּרְקַב, קַב וַחֲצִי קַב, רוֹבַע וַחֲצִי רוֹבַע, תּוֹמֶן וְעוֹבְלָא מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל סְאוֹן סְאֹן בְּרַעַשׁ'. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן'. וְכֵן מָצִינוּ בְּסוֹטָה שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמָּדְדָה בָּהּ מָדְדוּ לָהּ, הִיא עָמְדָה עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ לִיָּרְאוֹת לוֹ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַעֲמִידָהּ עַל שַׁעַר נִקָּנוֹר וּמַרְאֶה קְלוֹנָהּ לַכֹּל. הִיא פָּרְסָה לוֹ סוּדָרִין נָאִין עַל רֹאשָׁהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן נוֹטֵל כִּפָּה מֵעַל רֹאשָׁהּ וּמְגִיחוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ. הִיא קִשְׁטָה לוֹ פָּנֶיהָ, לְפִיכָךְ

פניה

ביאורים למסכת סוטה דף ח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן נַמִּי לֹא קַשְׁיָא הסתירה בין הדינים, שלעולם לא חששו רבנן להרהור, אלא שהָכָא – לגבי סוטה **טַעֲמָא מַאי** – הטעם שמגלים את גופה, הוא **מִשּׁוּם** שנאמר 'וְנִוְסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים' – ולכך מצווה לביישה, כדי שיראו זאת הנשים ויקחו מוסר להתנהג בצניעות ולא להביא את עצמם לידי חשד שזנו. אך **הָתָם** – לגבי יוצאת להיסקל, אין צריך לביישה כדי שאחרות יקחו מוסר ולא ינהגו כמותה, שהרי **אֵין לְךָ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה** – שרואות אותה כשהיא נסקלת. **וְכִי תֵּימָא לַעֲבִיר בָּהּ תַּרְתֵּי** – ואם תאמר שיראו גם שהיא נהרגת וגם שמביישים אותה, **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ**, אין עושים כן, משום שאָמַר קְרָא 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ', ונלמד מכאן שבְּרוֹר לוֹ – יש לברור ליוצא להיהרג מִיתָה יָפָה – שלא יתבייש כשממיתים אותו.

שואלת הגמרא, **לֵימָא דְּרַב נַחְמָן תַּנָּאי הִיא** – האם נאמר שהדין שאמר רב נחמן שיש לברור לנהרג מיתה יפה, תלויה במחלוקת רבי יהודה ורבנן לגבי היוצאת להיסקל. וזה טעם מחלוקתם, שרבנן סוברים שיש לברור מיתה יפה ולכן סוברים שאין האשה נסקלת ערומה, ורבי יהודה חולק על דין זה ולכן סובר שנסקלת ערומה. דוחה הגמרא, **לֹא** – דברי רב נחמן לא תלויים במחלוקת רבי יהודה ורבנן, אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב נַחְמָן** – שיש לברור ליוצא להיהרג מיתה יפה, **וְהָכָא בְּהָא קָמִיפְּלְגִי** – אלא שנחלקו מה היא המיתה היותר יפה לה, **מַר סָבַר** – רבנן סוברים, **בְּזִיּוּנֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִצַּעֲרָא דְּגוּפֵיהּ** – יותר חשוב לאשה שלא תתבזה משלא תצטער, ולכן מעדיפה האשה להיסקל עם בגדים אף שזה יעכב את המיתה ויגרום לה להצטער יותר, מאשר להתבזות ולהסקל כשהיא ערומה, וממילא זו היא המיתה היפה לה. **וּמַר** – רבי יהודה **סָבַר, צַעֲרָא דְּגוּפֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִבְּזִיּוּנֵיהּ** – יותר חשוב לאשה שלא תצטער משלא תתבזה, ולכן מעדיפה האשה להתבזות ולהיסקל ערומה, מלהיסקל עם בגדים אשר יעכבו את המיתה ויגרמו לה להצטער יותר. וממילא זו היא המיתה היפה לה.

שנינו במשנה, **הָיְתָה מְכוּסָּה לְבָנִים** מתכסה בשחורים **וְכוּ'**. **תָּנָא** – למדנו בברייתא **שֶׁאִם הָיוּ** גם בגדים **שְׁחוֹרִים נָאִים לָהּ, מְכַסִּין אוֹתָהּ בְּבְגָדִים מְכוֹעָרִים**, בשביל שתתנוול ותתבזה.

שנינו במשנה, **הָיוּ עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב וְכוּ'** מעבירין ממנה כדי לנוולה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכה המשנה לומר זאת, והרי זה **פְּשִׁיטָא** שמסירים ממנה את התכשיטים, **הַשְׁתָּא נַוּוּלֵי מְנַוְּוִיל לָהּ** – שהרי עושים מעשים לנוולה, **הָנֵי מִיבַּעְיָא** – וכי צריך לומר שמסירים ממנה את התכשיטים כדי שלא תהיה מקושטת. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – היינו סבורים לומר שיש להשאיר עליה את התכשיטים משום **שִׁבְּהָנֵי אִית לָהּ בִּזְיוֹן טְפֵי** – שאם יהיו עליה תכשיטים בזמן שהיא ערומה עד כנגד ליבה ושערה מגולה ומפוזר, יש בכך יותר בזיון, **וּכְדַאֲמְרֵי אִינְשֵׁי שְׁלֵיחַ עַרְטִיל וְסָיֵים מְסָאנֵי** – וכמו שדרך האנשים לצחוק על מי שהולך ערום ולובש רק נעליים, כך אשה זו כולה מנוולת והולכת עם תכשיטי זהב. **קָא מַשְׁמַע לָן** – חידשה לנו המשנה שמכל מקום יותר בזיון לה להיות בלי תכשיטי זהב.

שנינו במשנה, **וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא** חֶבֶל מצרי וקושרו למעלה מדדיה **וְכוּ'**. **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא מֵרַב הוּנָא** – שאל רב אבא את רב הונא, **חֶבֶל הַמֻּצְרִי מַהוּ שֶׁיְּעַכֵּב בְּסוֹטָה** – האם הקשירה חבל מצרי זה מעכב את השקאת הסוטה, או שאם אין חבל מצרי יקשרו בחבל אחר וישקו אותה. וצדדי הספק הם, האם הטעם לקשירה הוא **מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעֶלֶיהָ הוּא** – בשביל שלא ימשכו הבגדים כלפי מטה לאחר שקרע אותם הכהן עד כנגד לבה, ולפי זה **וּבְצִלְצוּל קָטָן נַמִּי סַגִּי** – בחבל קטן גם מספיק. **אוֹ דִּילְמָא** שהטעם לקשירה הוא **מִשּׁוּם דְּאָמַר מַר** להלן, שבמדה שאדם מודד מודדים לו, ולכן כיון שהִיא **חָגְרָה לוֹ בִּצְלִצוּל** – הסוטה חגרה בגד נאה להתנאות בפני מי שנסתרה עמו, **לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמֻּצְרִי** – שהוא גס ועבה **וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדְּדֶיהָ** כדי שתתבזה, ולפי טעם זה חבל מצרי **מְעַכֵּב**, שדווקא בו היא מתגנה. פושטת הגמרא את הספק, **אָמַר לֵיהּ** – רב הונא לרב אבא, **תְּנִיתוּהָ** – למדנו במשנתנו, **וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל הַמֻּצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לָהּ לְמַעְלָה מִדְּדֶיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעֶלֶיהָ**, הרי מפורש שהקשירה היא בשביל שלא יפלו הבגדים, ואם כן כל חבל כשר ולא דווקא חבל מצרי.

שנינו במשנה, **וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ יִרְאֶה וְכוּ'** וכל הנשים מותרות לראותה. מקשה הגמרא, **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא** – דברי המשנה סותרים, **אָמַרְתְּ** – בתחילה אמרה המשנה שכָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, **אַלְמָא** – משמע שלֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי – אין הבדל בין אנשים לנשים, אלא לכולם מותר לראות את הסוטה בשעה שמנוולים אותה. ואילו **וַהֲדַר תָּנֵי** – בהמשך המשנה למדנו שכָּל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ, ומשמע נָשִׁים אִין – דווקא לנשים מותר לראות את הסוטה, אבל **אֲנָשִׁים לֹא**. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי תַּרְגֵּמָהּ** – נפרש את דברי המשנה כך, מה שאמרה המשנה שכל הרוצה לראות יראה, היינו **אֲנָשִׁים** – נאמר רק על נשים. דוחה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי **וְהָא 'כָּל' הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה קָתָנֵי** – הרי כתוב במשנה שכל מי שרוצה רואה, ומשמע שגם אנשים. **אֶלָּא** מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא**, אכן תחילת דברי המשנה שכָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, נאמרה על כולם **לֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי**, ומוסיפה המשנה, **וְנָשִׁים חַיָּבוֹת לִרְאוֹתָהּ** – הנשים שנמצאות בעזרה יש עליהם חיוב לראות את הסוטה בניוולה, לקיים את מה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִוְסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתֶכֶנָּה' – עלי ידי שיראו הנשים מה עונשה לא יבאו לעשות את מעשיה, וכדלעיל. לאחר שלמדנו במשנה הקודמת איך היו מנוולים ומבזים את הסוטה, באה המשנה והגמרא שלפנינו לבאר שהכל נעשה לה מדה כנגד מדה.

משנה. בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ – כשמענישים את האדם משמים על עבירה שעבר, מתנהגים עמו באותה מדה שהוא התנהג בעבירה. ולכן לגבי סוטה, שהִיא **קִשְּׁטָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה** – בשביל העבירה, למצוא חן בעיני הבועל, כנגד זה, **הַמָּקוֹם נִוְּלָהּ** – התורה ציוותה לנול אותה. וכן כיון שהִיא **גִּלְּתָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה** – שישבה בפתח הבית וגלתה את עצמה כדי שהבועל יראה אותה ויעבור איתה עבירה, כנגד זה, **הַמָּקוֹם גִּלָּה עָלֶיהָ** – התורה ציוותה שתהיה מגולה לעיני כל בשעה שמעמידים אותה בשער ניקנור. **בַּיָּרֵךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵירָה תְּחִילָּה, וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן** – דרך התשמיש הוא שהירך נהנה הראשון מהקירוב בשר לבועל, ואחר כך הבטן, **לְפִיכָךְ** מקללה הכהן שתִּלְקֶה הַיָּרֵךְ תְּחִילָּה **וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן** שנאמר "בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה", **וּשְׁאָר כָּל הַגּוּף לֹא פָּלַט** – ואף שאר אברי הגוף אינם נמלטים מן החולי והכאב לאחר הירך והבטן.

גמרא. אָמַר רַב יוֹסֵף, אַף עַל גַּב דְּמִדָּה בְּטֵילָה – שפסקו להעניש בארבעה מיתות בית דין, מכל מקום **בְּמִדָּה לֹא בָּטֵיל** – עונש כדוגמת אותה מיתה לא פסק, אלא מודדים משמיים לעוברי עבירה שימותו במיתה שהתחייבו בה, וכדלהלן. **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרֵי** ולא דנים עוד דיני נפשות, מכל מקום **אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ**. שואלת הגמרא, **וְהָא בָּטְלוּ** – הרי אין דנים כבר דיני נפשות. משיבה הגמרא, **אֶלָּא דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ** – דין שמים להעניש את החוטא בארבע מיתות בית דין לא בטל, ולכן נענש במיתה דומה להם, כגון, **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב סְקִילָה** – מי שעשה עבירה שהעונש עליה היא סקילה, **אוֹ נוֹפֵל מִן הַגַּג אוֹ חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ** ומפילתו לארץ. **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵיפָה, אוֹ נוֹפֵל בְּדֵלֶיקָה** ונשרף, **אוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ** והארס שורף אותו מבפנים ומת. **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב הֲרִיגָה** – סייף, **אוֹ נִמְסַר לַמַּלְכוּת אוֹ לִיסְטִין בָּאִין עָלָיו**, ודרכם להרוג בחרב. **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב חֲנִיקָה, אוֹ טוֹבֵעַ בְּנָהָר** ונחנק בתוך המים, **אוֹ מֵת בִּסְרוֹנְכִי** – על ידי חולי בגרון, ונחנק בחוליו.

המשך בעמוד לב

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הִיא כָּחֲלָה לוֹ עֵינֶיהָ, לְפִיכָךְ עֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת – שבזמן ששותה את המים פניה מוריקות ועיניה בולטות. **הִיא קָלְעָה לוֹ אֶת שַׁעֲרָהּ** – שקלעה את שערה בעבור הבועל בשביל להתנאות בפניו, **לְפִיכָךְ כֹּהֵן סוֹתֵר** – פורע **אֶת שַׁעֲרָהּ. הִיא הֶרְאָתָה לוֹ בָּאֶצְבַּע** – לרמוז לו שיבוא אליה, **לְפִיכָךְ צִיפּוֹרְנֶיהָ נוֹשְׁרוֹת. הִיא חָגְרָה לוֹ בְּצִילְצוּל** – חגורה נאה, **לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֵבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ. הִיא פָּשְׁטָה לוֹ אֶת יְרֵיכָהּ** למעשה העבירה, **לְפִיכָךְ יְרֵיכָהּ נוֹפֶלֶת. הִיא קִיבְּלַתּוּ עַל כְּרֵיסָהּ** במעשה העבירה, **לְפִיכָךְ בִּטְנָהּ צָבָה** – מתנפחת, כמו שכתוב "וצבתה בטנה ונפלה ירכה". **הִיא הֶאֱכִילַתּוּ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם** בשביל לפתותו לעבירה, **לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה** – שעורים. **הִיא הִשְׁקַתְהוּ יַיִן מְשׁוּבָּח בְּכוֹסוֹת מְשׁוּבָּחִים, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַשְׁקֶה אוֹתָהּ מַיִם הַמָּרִים בְּמִקְדָּה שֶׁל חֶרֶשׂ** – בכלי חרס. **הִיא עָשְׂתָה** את מעשה העבירה **בַּסֵּתֶר**, כנגד זה ה' שהוא 'שֵׁכֶב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן' **שָׂם בָּהּ פָּנִים** – מתפנה כדי להיפרע ממנה, כמו שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַיִן נֹאֵף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עָיִן" **וְגו'** וסתר פנים ישים" – שהנואף מצפה לחשכת הלילה לעבור את העבירה בסתר, וה' שהוא יושב בסתר ישים פניו להיפרע ממנו. **דָּבָר אַחֵר** – פירוש אחר איך מתקיים המדה כנגד מדה על כך שעשתה הסוטה את מעשה העבירה בסתר, **הִיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר**, כנגד זה **הַמָּקוֹם פִּירְסָמָהּ בְּגָלוּי** – שנתן בלב בעלה לקנאות לה ובכך מתפרסמים מעשיה, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר "תִּכַּסֶּה שִׂנְאָה בְּמִשְׁאוֹן תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְּקָהָל (וְגו')" – המכסה ומסתיר את מעשיו השנואים לה' על ידי שעושה אותם בחשך ומסתור, סופו שמגלה ה' את מעשיו הרעים לרבים.

הברייתא למדה מפסוקים שבמדה שאדם מודד מודדים לו. שואלת הגמרא, **וּמֵאַחַר דְּנַפְקָא לֵיהּ מִ'אַחַת לְאַחַת לְמִצֹּא חֶשְׁבּוֹן'** – שכבר למדנו מפסוק זה שמצטרפים החטאים לחשבון בשביל להיפרע, אם כן הפסוק 'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ' **לָמָּה לִי** – בשביל מה נכתב, הרי אין בו צורך ללמד על עברות קטנות. משיבה הגמרא, **לְכַמָּדָה** – מפסוק זה לומדים שגם על חטאים קטנים נענשים במדה כנגד מדה, שהעונש יהיה בעין החטא. ממשיכה הגמרא להקשות, **וּמֵאַחַר דְּנַפְקָא לֵיהּ מִ'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ'** שמענישים במדה כנגד מדה, אם כן **'בְּסַאסְאָהּ בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה' לָמָּה לִי** – בשביל מה נכתב, הרי אין בו צורך למדה כנגד מדה כפי שדרשה ממנו הברייתא בתחילה. משיבה הגמרא, פסוק זה הוצרך לדרוש **לְכִדְרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, דְּאָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָּא אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאוּמָּה** – אינו מעניש אומה **עַד שֶׁעַת שֵׁילּוּחָהּ** – עד שמגיעה השעה שמאבדה לגמרי מהעולם, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָהּ בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה וְגו' – שמעניש אותם ה' על כל העברות בשעה שמשלח אותם לאבדון.

מקשה הגמרא, **אֵינִי** – איך ניתן לומר כך, שרק בזמן שה' מאבדם מהעולם הוא מעניש אותם, **וְהָאָמַר רָבָא שְׁלֹשָׁה כּוֹסוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַיִם** – בחלומו של שר המשקים, **לָמָּה** – על מה רומזים. כוס יסורים **אַחַת, שֶׁשָּׁתַת** – ששתתה מצרים **בִּימֵי מֹשֶׁה** – עשרת המכות וקריעת ים סוף בזמן שיצאו ישראל ממצרים. **וְאַחַת, שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה** – שהכה נבוכדנאצר מלך בבל את מצרים. **וְאַחַת, שֶׁעֲתִידָה לִשְׁתּוֹת עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ** – בימות המשיח. ונמצא, שהענישם הקדוש ברוך הוא אף שלא נאבדו מן העולם, וקשה על רבי חנינא בר פפא. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר לתרץ, **שֶׁהָנֵךְ אָזְדוּ** – האומה המצרית שהייתה בזמן משה נכחדה לגמרי, **וְהָנֵי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ** – והמכות השניות שניתנו, הם על אומות אחרות שהתיישבו אחר כך במצרים. דוחה הגמרא, **וְהָתַנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִנַּיְמִין גֵּר הַמִּצְרִי הָיָה לִי חָבֵר** – היה לי חבר ומנימין שמו שהיה גר מצרי, והוא מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וכך **אָמַר מִנַּיְמִין גֵּר הַמִּצְרִי** על עצמו, **אֲנִי מִצְּרֵי רִאשׁוֹן** – מצרי שהתגייר, **וְנָטְלָתִי מִצְּרִית רִאשׁוֹנָה** – גיורת מצרית, **אַשִּׁיא לִבְנֵי מִצְרִית שְׁנִיָּה** – מצרית בת גרים, **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בֶּן בְּנִי מוּתָּר לָבֹא בַּקָּהָל** – כדי שבני יהיה דור שלישי ומותר להינשא לכשרה. ומכך שמנימין היה מצרי האסור לבא בקהל, מוכח שהאומה המצרית עדיין קיימת בעולם, ולא נכחדה לגמרי כשהכה אותם ה'. **אֶלָּא** מסיקה הגמרא מכח הקושיא, **אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – אם נאמרו הדברים, כך נאמרו, **אָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאוּמָּה, עַד שֶׁעַת שֵׁילּוּחָהּ** – שנפסקת מלכותו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָהּ בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה וְגו'** ונדרש על מלך.

אֲמֵימַר מַתְנֵי לְהָא דְּרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא אַהָא – אמימר למד את דברי רבי חנינא בר פפא כפי שהבינה הגמרא בתחילה, ומהפסוק שלהלן, **מַאי דִּכְתִיב** – מה כוונת הכתוב **"כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם"**, ודרש רבי חנינא בר פפא כך, **'אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי' לֹא הֵבֵיתִי לְאוּמָּה וְשָׁנִיתִי לָהּ** – שלא הכיתי אומה מאומות העולם וחזרתי שוב להכותה, אלא בשעה שאני מכה אותם אני מאבדם. ואילו **'וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם'** – את עם ישראל אני מכה ולא משמיד, **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'חִצֵּי אֲכַלֶּה בָם'** – בישראל, **שִׁחִצֵּי כָלִין** – מכותי כלות, אבל **וְהֵן אֵינָן כָּלִין.**

אָמַר רַב הַמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם – להענישו על חטאיו, **עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ** – שירבו עוונותיו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּמְלֹאוֹת סִפְקוֹ יֵצֶר לוֹ וְגו'** – כאשר התמלאו רצונותיו ותאותיו, 'יצר לו' – יבואו עליו הצרות והעונשים.

דָּרַשׁ רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, מַאי דִּכְתִיב "רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה' לַיְּשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה", אַל תִּקְרֵי נָאוָה תְּהִלָּה, אֶלָּא נְוֵה תְּהִלָּה – ומתפרש הפסוק כך, רננו צדיקים במה שעשה להם ה', שרק ישרים יהללוהו בנוה בתים שהם בנו. ומי הם הצדיקים, **זֶה מֹשֶׁה וְדָוִד שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׂוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם, דָּוִד דִּכְתִיב 'טָבְעוּ בָאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ'** – שבנה שערי ירושלים, **מֹשֶׁה, דְּאָמַר מַר, מִשֶּׁנִּבְנָה מִקְדַּשׁ רִאשׁוֹן נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד קְרָשָׁיו וְכַרְסָיו וּבְרִיחָיו וַעֲמוּדָיו וַאֲדָנָיו** – ולא יכלו האויבים לקחת את המשכן שבנה משה ולהתהלל בו. שואלת הגמרא, **הֵיכָא** – היכן נגנז אוהל מועד. ומשיבה, **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, תַּחַת מְחִילוֹת שֶׁל הֵיכַל בית המקדש.**

תָּנוּ רַבָּנַן, סוֹטָה נָתְנָה עֵינֶיהָ בִּמְי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ – שנבעלה למי שאסור עליה באיסור אשת איש, סופה, **שֶׁמַּה שֶּׁבִּיקְּשָׁה לֹא נִיתַּן לָהּ** – שאסורה על הבועל לעולם. **וּמַה שֶּׁבִּדְּתָה נִטְּלוּהוּ מִמֶּנָּה** – ואף נאסרה לבעלה שהייתה מותרת לו. ללמדך **שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַה שֶּׁמְּבַקֵּשׁ אֵין נוֹתְנִין לוֹ וּמַה שֶּׁבִּידוֹ נוֹטְלִין הֵימֶנּוּ.**

יושב תהילות ישראל", הקדוש־ברוך־הוא "יושב" על תהילותיהם של בני־ישראל שמשבחים אותו יתברך עבור הבריאות והפרנסה שהוא יתברך נותן להם.

ממאמר א פרשת קדושים, ה'תשכ"ה

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ט עמוד א

רש״י

פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הִכִּי תָּנֵי לִקְמָן, אֵינָהּ מִסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת: הֲרָאָתָה לוֹ בְּאַצְבְּעוֹתֶיהָ. רִמְזָה לוֹ לְבֹא אֶצְלָהּ: מַאֲכַל בְּהֵמָה. שֶׁעוֹרִים: בְּמִקְרִידָה שֶׁל חֶרֶשׁ. פְּחוּתָה וּמְגֻנָּה שֶׁבְּכּוֹסוֹת: שָׁם בָּהּ פָּנִים. פְּנֵאי לִפְרֹעַ מִמֶּנָּה, וְשָׁמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי (ויקרא כ) וְנָתַתִּי (אֶת) פָּנַי (שם יז) בְּלֵן לְשׁוֹן פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסְקָנִי בְּהָן: תִּכְסֶה שִׁנְאָה בְּמַשְׂאוֹן. (שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַשְׂאוֹן) הַמְכַסֶּה דָּבָר הַשָּׁנוּי לַמְקוֹם, בְּמַשְׂאוֹן בְּחֹשֶׁךְ כְּמוֹ שׂוֹאָה (איוב לז), שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשָׂיו בְּחֹשֶׁךְ: כִּי כָל סְאוֹן. שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאַף עֲבֵרוֹת קְטַנּוֹת נִפְרָעוֹת הֵימֶנּוּ: לָמָּה לִי. מַאֲחֵרֶת לְאַחַת נַפְקָא: לְכִמְדָּה. [לְמִדְנוּ] שֶׁבַּמִּדָּה שֶׁמּוֹדֵד מוֹדְדִין לוֹ, הַפַּרְעוֹן מֵעֵין הַחֵטְא: שֶׁלֹּוחָהּ. אַבּוּדָהּ מִן הָעוֹלָם: נ׳ כּוֹסוֹת. הַחֲלוֹמוֹ שֶׁל שַׂר הַמַּשְׁקִים: בִּימֵי פַרְעֹה נְכֹה. לִבֹּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם: עַם חַבְרוֹתֶיהָ. לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֵלְּמָא לֹא נִטְרְדָה בְּמִכָּה רִאשׁוֹנָה: וְכִי תִּימָא הָנָךְ אָזְדוּ. הָרִאשׁוֹנִים כֻּלּוֹ כֻּלָּן וְאִלּוּ מְאֻמּוֹת אֲחֵרוֹת הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: מִצְרֵי רִאשׁוֹן. הוּא עַצְמוֹ נִתְגַּיֵּר: אֲשִׁיא לִבְנֵי מִצְרַיִם שְׁנִיָּה. בַּת מִצְרַיִם גִּיּוֹרֶת וְגֵר מִצְרִי שֶׁתְּהֵא הִיא שְׁנִיָּה לְגִירוּת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בֵּן בְּנֵי שְׁלִישִׁי וְרָבוּעִי לִשָּׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (קדושין מג) בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה׳, שֶׁאִם הָיִיתִי מַשִּׂיא לִבְנֵי מִצְרַיִם רִאשׁוֹנָה הָיָה בֵּן בְּנֵי שְׁנֵי מִצַּד הָאֵם, דְּאֲמַר בִּיבָמוֹת (קף סח.) וּבְקִדּוּשִׁין (קף סז.) וּבָנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם הֵלֵךְ אַחַר פְּסוּלָן, אֲלִמָּא עֲדַיִין מִצְרִים הֵם, דְּאִלּוּ שֶׁאִי אֻמּוֹת מֻתָּרִין לָבֹא בַּקָּהָל מִיָּד. מִנְּיָמִין לֵית לֵיהּ הָא דְּאָמַר בִּבְרָכוֹת (קף כח.) שֶׁהָעַמּוֹנִים וְהַמִּצְרִים מֻתָּרִין לָבֹא בַּקָּהָל שֶׁבְּכָבָר עָלָה סַנְחֵרִיב וּבִלְבֵּל אֶת כָּל הָאֻמּוֹת, וְהָכִי נָמֵי קָתָנֵי בְּתַר דְּהַדּוּ מִלְּתָא בְּתוֹסֶפְתָּא דְּקִדּוּשִׁין, אָמַר לוֹ ר״ע מִנְּיָמִין טָעִיתָ שֶׁכְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב וּבִלְבֵּל כּוּ׳: אַהָא. מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה: חִצֵּי כֵלִים. מְכוֹתֵי כְּלוֹת: בְּמִלְּאוֹת סְפָקוּ. כָּל רְצוֹנוֹ: יֵצֵר לוֹ. תְּבוֹאָנוּ צָרָה: אֶלָּא נָוֶה תְּהִלָּה. עַל עִסְקֵי נָוֶה בָּתִּים שֶׁבָּנוּ יְהֵלְלוּהוּ: שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׂוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂה יָדֵיהֶם. לִהְיוֹת נְתֻנִים מֵהֶם: דָּוִד דִּכְתִיב טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ. לְעִיל מִנַּיהּ כְּתִיב חָשֵׁב ה׳ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת צִיּוֹן, וַעֲלֵהּ כְּתִיב טָבְעוּ בָאָרֶץ, וּמְצוּדַת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד וּבִיתוֹ דִּכְתִיב בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל (ב ה), וּכְשֶׁבָּאוּ צָרִים בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ טָבְעוּ הַשְּׁעָרִים, דְּלְתוֹת הַשְּׁעָרִים שֶׁהָיוּ שֶׁל נְחוּשֶׁת אוֹ שֶׁל [כֶּסֶף וְזָהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׂאוּם אוֹיְבִים, וְעֲצִים לֹא נָשְׂאוּ אוֹתָם: מַה שֶּׁבִּקְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ. שֶׁאֲסוּרָה לִבּוֹעֵל: וּמַה שֶּׁבִּיְדָהּ נִטְּלוּ הַמֵּנָּה. אִם שׁוֹתָה מַיִם מֵתָה, וְאִם הוֹדִיעָה נֶאֱסְרָה לְבַעְלָהּ וְהִפְסִידָה כְּתֻבָּתָהּ:

נחש

תוספות

מנימין גר המצרי וכו׳. מקשים מפרק תפלת השחר (כלכות קף כח.) דאמר בו ביום עמד יהודה גר עמוני לפניהם בבית המקדש ואמר להם מה אני לבא בקהל אמר לו ר״ג אסור אתה א״ל ר׳ יהושע מותר אתה א״ל ר״ג והלא כתיב לא יבא עמוני ומואבי אמר לו ר״י וכי עמון ומואב במקומם הן ישבין והלא כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל העולם כולו א״כ אפילו מנימין היה מותר לבא בקהל ועוד מקשינן אההיא דתפלת השחר דאמר פ״ק דמגילה (קף יב:) זיל לגבי עמון ומואב דיתבי אדוכתייהו כחמרא אדורדיא שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו׳ מיהו הכא בשמעתין לא קשיא מידי כמו שפרש״י דמנימין היה טועה וסבור שלא נתבלבלו כדקתני סיפא בתוספתא דפ׳ בתרא דקדושין אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית הלכה כבר עלה סנחריב ובלבל את האומות לא מצרים במקומם ולא עמונים ומואבים במקומם אלא עמון נושא מצרית ומצרי נושא עמונית ואחד מן אלו מותר בכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות האדמה נושא את אלו והכא הכי פירושא עד כאן ל״פ אלא אם נתבלבלו אי לאו אבל כולי עלמא מודו דישנן בעולם אבל ההיא דמגילה תיקשה ופר״ת דסנחריב אע״פ שבלבל את כל העולם כולו ארץ מצרים לא בלבל כדכתיב (מלכים ב כד) בפרעה נכה ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת אלמא סנחריב לא בלבל [מצרים] והכי תנא בסדר עולם מיום שעלה מלך בבל על ארץ מצרים עוד לא זקפה ראש אבל עמון (ומואב) בלבל דכל הנהו לא אשכחן בהדיא שלא בלבלן בדכתיב (ישעיה טו) מי בכל אלהי הארצות וגו׳ ובמצרים אשכחן בהדיא שלא בלבלן אלא שטפן כדאמרי׳ בסדר עולם כשהלך לתרהקה מלך כוש ועל אותה שעה אמר בתוספתא אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית וכו׳ וגמרא שלנו לא חש להזכיר לפי שלא היה ביבוש גמור אלא כשטיפת שבנא וסיעתו וגם מואב שטף כדאמרינן בסדר עולם שלש שנים ונקלה כבוד מואב (ישעיה טז) שסנחריב שטפן אבל ביבוש ובלבול לא הוה ובמואב אשכחן בהדיא דלא בלבל כדכתיב שאנן מואב מנעוריו וכי אמר ירמיה להאי קרא הוה שאנן מכלל דלא בלבל ובמגילה גרסינן זיל גבי מואב דיתיב אדוכתיה ול״ג עמון דעמון לא יתבי אדוכתייהו [ובברכות (קף כח.) אמרינן] וכי עמון ומואב במקומן הן ישבין ל״ג ומואב וחורבן נבוכדנצר לא חשיב בלבול דכי היה מחריב נבוכדנצר היה מניח דלת הארץ במקומם אבל סנחריב היה מעביר לארץ ומבלבלן והכי אמרינן בפ׳ בתרא (לקמן מו:) גבי לוז היא לוז שלא בלבלה סנחריב ולא החריבה נבוכדנצר ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור שם ובכ״מ תולה בלבול בסנחריב וחורבן בנבוכדנצר ולפום רהיטא גרס עמון בהדי מואב וליתא בדפרישית ותו לא מידי ע״כ פירושו וקשה לפירושו מן התוספתא דקתני לא מצרים במקומם הם ישבין ויש לנו לשבש כמו כן לפירושו הא דקתני לא מלואבים במקומם ואי לא מואבים בתוספתא ועמון במגילה לא קשיא מידי: **לא** הכיתי לאומה ושניתי. ה״ה דאהא הוה מצי למיפרך הא דרבא והא דמנימין

פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הִיא כָּחֲלָה לוֹ עֵינֶיהָ, לְפִיכָךְ עֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת. הִיא קָלְעָה לוֹ אֶת שְׂעָרָהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. הִיא הֶרְאָתָהּ לוֹ בְּאֶצְבַּע, לְפִיכָךְ צִיפּוֹרְנֶיהָ נוֹשְׁרוֹת. הִיא חָגְרָה לוֹ בְּצַלְצוּל, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמְּצָרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ. הִיא פָּשְׁטָה לוֹ אֶת יֶרֶיכָהּ, לְפִיכָךְ יֶרֶיכָהּ נוֹפֶלֶת. הִיא קִיבְּלַתּוּ עַל כְּרֵיסָהּ, לְפִיכָךְ בִּטְנָהּ צָבָה. הִיא הֶאֱכִילַתּוּ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. הִיא הִשְׁקַתְתּוּ יַיִן מְשׁוּבָּח בְּכוֹסוֹת מְשׁוּבָּחִים, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַשְׁקֶה מַיִם הַמָּרִים בִּמְקִרְדָּה שֶׁל חֶרֶשׁ. הִיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר, 'שֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן' שָׁם בָּהּ פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעַיִן נֹאֵף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עָיִן וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר, הִיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר, הַמָּקוֹם פִּירְסְמָהּ בְּגִלּוּי שֶׁנֶּאֱמַר 'תִּכְסֶה שִׂנְאָה בְּמַשְׂאוֹן תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְּקָהָל (וְגוֹ')'. וּמֵאַחַר דְּנִפְקָא לֵיהּ מִ'אַחַת לְאַחַת לְמִצֹּא חֶשְׁבּוֹן', 'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ' לָמָּה לִי, לִכְמִדָּה. וּמֵאַחַר דְּנִפְקָא לֵיהּ מִ'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ', 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה' לָמָּה לִי, לְכִדְרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא דְּאָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאוּמָה עַד שֶׁעֵת שִׁלּוּחָהּ שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ וְגוֹ'. אִינִי, וְהָאָמַר רָבָא, שְׁלִשָּׁה כּוֹסוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַיִם לָמָּה, אַחַת שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאַחַת שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי פַרְעֹה נְכֹה, וְאַחַת שֶׁעֲתִידָה לִשְׁתּוֹת עִם חַבְרוֹתֶיהָ. וְכִי תֵּימָא הָנָךְ אָזְדוּ וְהָנֵי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ, וְהָתַנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִנְּיָמִין גֵּר הַמִּצְרִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר מִנְּיָמִין גֵּר הַמִּצְרִי, אֲנִי מִצְּרֵי רִאשׁוֹן וְנָשָׂאתִי מִצְּרִית רִאשׁוֹנָה, אֲשִׁיא לִבְנֵי מִצְּרִית שְׁנִיָּה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בֶּן בְּנֵי מוּתָּר לָבֹא בַּקָּהָל, אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הַמֶּלֶךְ עַד שֶׁעַת שִׁלּוּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה וְגוֹ'. אֲמֵימַר מַתְנֵי לְהָא דְּרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא אַהָא, מַאי דִּכְתִיב 'כִּי אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם', 'אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי' לֹא הִכִּיתִי לְאוּמָּה וְשָׁנִיתִי לָהּ, 'וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם' הֵיינוּ דִּכְתִיב 'חִצֵּי אֲכַלֶּה בָם' חִצֵּי כָלִין וְהֵן אֵינָן כָּלִין. אָמַר רַב הַמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'בִּמְלֹאוֹת סִפְקוֹ יְצֵר לוֹ וְגוֹ'". דָּרַשׁ רַבִּי חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, מַאי דִּכְתִיב 'רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה' לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה' אַל תִּקְרֵי נָאוָה תְהִלָּה אֶלָּא נָוֶה תְהִלָּה, זֶה מֹשֶׁה וְדָוִד שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׂוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם, דָּוִד דִּכְתִיב 'טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ'. מֹשֶׁה, דְּאָמַר מַר, מִשֶּׁנִּבְנָה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד קְרָשָׁיו קְרָסָיו וּבְרִיחָיו וַעֲמוּדָיו וַאֲדָנָיו. הֵיכָא, אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אַבָּימִי, תַּחַת מְחִילוֹת שֶׁל הֵיכָל. תָּנוּ רַבָּנָן, סוֹטָה נָתְנָה עֵינֶיהָ בְּמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ, מַה שֶּׁבִּיקְשָׁה לֹא נִיתַּן לָהּ וּמַה שֶּׁבְּיָדָהּ נִטְּלוּהוּ מִמֶּנָּה, שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַה שֶּׁמְּבַקֵּשׁ אֵין נוֹתְנִין לוֹ וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נוֹטְלִין הֵימֶנּוּ. וכן

ותימה מאי הוה מצי לתרץ דלא הוי מצי לתרץ למלך של אומה מדקאמר ואתם בני יעקב דמשמע אבל בני יעקב קאמר ובאומה שלימה מיירי:

אלא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ט עמוד ב

וְכֵן מָצִינוּ בְּנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ, מַה שֶּׁבִּיקֵּשׁ לֹא נָתְנוּ לוֹ וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נְטָלוּהוּ מִמֶּנּוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְעַכְשָׁיו אָרוּר הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, עַכְשָׁיו עַל גְּחוֹנוֹ יֵלֵךְ. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מַאֲכָלוֹ מַאֲכַל אָדָם, עַכְשָׁיו עָפָר יֹאכַל. הוּא אָמַר אֶהֱרוֹג אֶת אָדָם וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה, עַכְשָׁיו 'אֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ'. וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן וְקֹרַח וּבִלְעָם וְדוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל וְגֵחֲזִי וְאַבְשָׁלוֹם וַאֲדוֹנִיָּהוּ וְעוּזִיָּהוּ וְהָמָן שֶׁנָּתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם, מַה שֶּׁבִּיקְשׁוּ לֹא נִיתַּן לָהֶם, וּמַה שֶּׁבְּיָדָם נְטָלוּהוּ מֵהֶם: בִּירֵךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵירָה וְכוּ': מְנָא הָנֵי מִילֵּי, אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'בְּתֵת ה' אֶת יְרֵיכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה', וְהָכְתִיב 'וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ'. אָמַר אַבָּיֵי, כִּי לָיֵיט לָיֵיט תְּחִילָּה יָרֵךְ וַהֲדַר בֶּטֶן לָיֵיט, וּמַיָּא כִּי בָּדְקֵי, כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקֵי, בֶּטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ. בִּקְלָלָה נַמִּי כְּתִיב 'לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּל יָרֵךְ', הַהוּא דְּמוֹדַע לָהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים: **מִשְׁנָה.** שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו לְפִיכָךְ נִקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו'. אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, וּלְפִי שֶׁבָּא עַל עֶשֶׂר פִּלַגְשֵׁי אָבִיו לְפִיכָךְ נִתְּנוּ בּוֹ עֶשֶׂר לוֹנְבִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיָּסֹבּוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב'. וּלְפִי שֶׁגָּנַב שָׁלֹשׁ גְּנֵבוֹת, לֵב אָבִיו וְלֵב בֵּית דִּין וְלֵב יִשְׂרָאֵל (שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל') לְפִיכָךְ נִתְקְעוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקָעֵם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם'. וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, מִרְיָם הִמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק', לְפִיכָךְ נִתְעַכְּבוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל ז' יָמִים בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם'. יוֹסֵף זָכָה לִקְבּוֹר אֶת אָבִיו וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם רֶכֶב גַּם פָּרָשִׁים'. מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה. מֹשֶׁה זָכָה בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ'. מִי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּיְא'. לֹא עַל מֹשֶׁה בִּלְבָד אָמְרוּ אֶלָּא עַל כָּל הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ':

גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁמְשׁוֹן בְּעֵינָיו מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי' לְפִיכָךְ נִקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו'. אֵינִי, וְהָכְתִיב 'וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה' הִיא'. כִּי אָזַל, מִיהָא בָּתַר יַשְׁרוּתֵיהּ אָזַל. תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה. תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, דִּכְתִיב 'וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ', לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה, דִּכְתִיב 'וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה'. וְהָכְתִיב 'וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה', תְּחִלַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הָיָה. 'וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שׂוֹרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה, תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, אִילְמָלֵא (לֹא) נִקְרָא שְׁמָהּ דְּלִילָה, רְאוּיָה הָיְתָה שֶׁתִּקָּרֵא דְּלִילָה, דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו. דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּכְתִיב 'וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו'. דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּכְתִיב 'וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ'. דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו, דְּאִיסְתַּלַּק שְׁכִינָה מִינֵּיהּ, דִּכְתִיב 'וְהוּא לֹא יָדַע כִּי ה' סָר מֵעָלָיו'. 'וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ' מְנָא יָדְעָה, אָמַר רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, נִיכָּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת. אַבָּיֵי אָמַר, יָדְעָה בּוֹ בְּאוֹתוֹ צַדִּיק דְּלֹא מַפִּיק שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, כֵּיוָן דְּאָמַר 'נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי' אָמְרָה הַשְׁתָּא וַדַּאי קוּשְׁטָא קָאָמַר. 'וַיְהִי כִּי הֵצִיקָה לוֹ בִדְבָרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וַתְּאַלְצֵהוּ' מַאי 'וַתְּאַלְצֵהוּ', אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה נִשְׁמְטָה מִתַּחְתָּיו. 'וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טָמֵא' מַאי 'כָּל טָמֵא', וְתוּ עַד הַשְׁתָּא דְּבָרִים טְמֵאִים קָאָכְלָה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּנָזִיר. 'וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי', אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, הוּא אִיוָּה לְדָבָר טָמֵא, לְפִיכָךְ נִתְלוּ חַיָּיו בְּדָבָר טָמֵא. 'וַתָּחֶ ל רוּחַ ה' וְגוֹ' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, חָלְתָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב 'יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ'. 'לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן' אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו כְּזוּג, כְּתִיב הָכָא 'לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן', וּכְתִיב הָתָם 'פַּעֲמֹן וְרִמּוֹן'. 'בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל' אָמַר רַבִּי אַסִּי, צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים הָיוּ וַעֲקָרָן שִׁמְשׁוֹן וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה. 'וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא,

תוספות

רש"י

נָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי. נָתַן עֵינָיו בְּחַוָּה וּבָא עָלֶיהָ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ג) הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי, לְשׁוֹן תַּשְׁמִישׁ וְנִשּׂוּאִין הוּא: נְטָלוֹ הֵימֶנּוּ. קוֹמָה זְקוּפָה: יְהֵא מֶלֶךְ. שֶׁלְּכָךְ עֲשָׂאוֹ עָרוּם מִכֹּל: אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה. מִקְּלָלָתוֹ אַתָּה לָמֵד, וְכֵן כָּל אֵלֶּה אַתָּה לָמֵד מִקִּלְלָתָן: קַיִן. נָתַן עֵינָיו בִּתְאוֹמָה יְתֵרָה שֶׁנּוֹלְדָה עִם הֶבֶל, שֶׁשְּׁתֵּי תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִמּוֹ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ד) אֶת אָחִיו אֶת הֶבֶל, שְׁנֵי אֶתִים שְׁנֵי רִבּוּיִים: קֹרַח. עַל הַכְּהֻנָּה וְנִבְלַע: בִּלְעָם. בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל בָּלָק לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְנֶהֱרַג בְּמִדְיָן שֶׁהָלַךְ לִטּוֹל שְׂכַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁנָּפְלוּ מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ: דּוֹאֵג. אַבִּיר הָרוֹעִים וְגָדוֹל שֶׁבַּתַּלְמִידִים הָיָה, וְנִתְקַנֵּא בְּדָוִד שֶׁרְאָהוּ נְבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תֹּאַר וּמַרְאֶה פָּנִים בַּהֲלָכָה כִּדְכְתִיב (שְׁמוּאֵל א טז) הִנֵּה רָאִיתִי בֵּן לְיִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי וְגוֹ', וְאָמַר בְּאַגָּדָה דְּחֵלֶק (דַּף נג.) דְּכָל הַפָּסוּק הַזֶּה דּוֹאֵג אֲמָרוֹ בִּלְשׁוֹן הָרַע: וַאֲחִיתוֹפֶל. נָתַן עֵינָיו בַּמְּלוּכָה כִּדְאָמַר בְּחֵלֶק (דַּף קא:) רָאָה אֵשׁ יוֹצֵא מֵאַמָּתוֹ וְכַסָּבוּר שֶׁעָתִיד לִמְלוֹךְ, וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נְטָלוֹ הֵימֶנּוּ לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם: גֵּחֲזִי. בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל נַעֲמָן וְנִצְטָרַע: וַאֲדוֹנִיָּה. בַּאֲבִישַׁג וְנֶהֱרַג: וְעוּזִיָּה. בַּכְּהֻנָּה, וְהַצָּרַעַת זָרְחָה עַל מִצְחוֹ (דה"ב כו): כִּי לָיֵיט כּוּ'. וּקְלָלָה הִיא תְּחִלַּת הַפּוּרְעָנוּת: מִיהוּ כִּי בָּדְקֵי מַיָּא כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקֵי. שֶׁבַּמֵּעַיִים נִכְנְסוּ תְּחִלָּה וּמְקַלְקְלוֹת אוֹתָן וְאח"כ נוֹפְלוֹת לַיָּרֵךְ: שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז. שֶׁיֹּאמְרוּ לֹא עָשׂוּ כְּסֵדֶר הָאָלָה וְאֵין פּוּרְעָנוּת זוֹ עַל יָדָן: מתני' שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו. כִּדְיָלִיף לְקַמָּן: עַל עֶשֶׂר פִּלַגְשֵׁי אָבִיו. כִּדִכְתִיב בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל (ב טו) וַיַּעֲזוֹב עֶשֶׂר נָשִׁים פִּלַגְשִׁים לִשְׁמוֹר הַבַּיִת: לוֹנְבִיּוֹת. חֲנִיתוֹת: לֵב אָבִיו וְלֵב ב"ד. דִּכְתִיב (שָׁם) אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלְּמָה אֶת נִדְרִי וְגוֹ', וּכְתִיב אֶת אַבְשָׁלוֹם הָלְכוּ מָאתַיִם אִישׁ קְרוּאִים וְהוֹלְכִים לְתֻמָּם, וְאָמְרִינַן בְּסוֹטָה דִּירוּשַׁלְמִי קְרוּאִים מִדָּוִד שֶׁעַל יְדֵי מִצְוַת דָּוִד הָלְכוּ עִמּוֹ, אָמַר לוֹ כְּתוֹב לִי שֶׁיֵּלְכוּ עִמִּי אוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁאֶבְחַר וְכָתַב לוֹ, וְהָיָה מַרְאֶה חוֹתָמוֹ שֶׁל דָּוִד לִשְׁנַיִם וְהוֹלְכִים אַחֲרָיו וְכֵן לִשְׁנַיִם אֲחֵרִים עַד שֶׁכִּנֵּס מָאתַיִם וְכֻלָּן רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, הֲרֵי לֵב אָבִיו וְלֵב ב"ד וְלֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב בְּקֶרֶב אִישׁ לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְגוֹ', וּכְתִיב מִי יְשִׂימֵנִי שׁוֹפֵט בָּאָרֶץ, וּכְתִיב וַיְגַנּוֹב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל: וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ. שֶׁהָיָה מֶלֶךְ, הֲרֵי מִדָּה שֶׁמָּדַד שֶׁנִּקְבַּר אָבִיו בִּגְדוֹלִים וּבוֹ בְּמִדָּה מָדְדוּ לוֹ שֶׁנִּקְבַּר הוּא בִּגְדוֹלִים: מִי לָנוּ. לְעִנְיַן כְּבוֹד קְבוּרָה לִקָּבֵר בִּגְדוֹלִים גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, הֲרֵי שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמָּדַד לִקְבּוֹר אֶת יוֹסֵף ע"י גָּדוֹל בָּהּ מָדְדוּ לוֹ, שֶׁאֵין גָּדוֹל בִּכְבוֹדוֹ קָבוּר מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַקָּבָּ"ה: גמ' בְּעֵינָיו מָרַד. ע"י עֵינָיו מָרַד בְּבוֹרְאוֹ: כִּי מֵה' הוּא. שֶׁחָשַׁק בְּאוֹתָהּ אִשָּׁה כְּדֵי לְהִתְגָּרוֹת בַּפְּלִשְׁתִּים: וְהַכְּתִיב וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה. וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים וַתִּיטַב בְּעֵינֵי שִׁמְשׁוֹן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁל זוֹ שֶׁבְּתִמְנָת קוֹדֶם לְמַעֲשֶׂה שֶׁל זוֹ שֶׁבְּעַזָּה: תְּחִלַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הֲוָה. דְּהַהִיא דְּתִמְנָת לָאו קִלְקוּל הוּא כְּלֵי הַאי, שֶׁלְּקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְלֹא בָּא עָלֶיהָ בִּזְנוּת: שֶׁדִּלְדְּלָה. עָקְרָה, כְּמוֹ אַבְנֵי הַר שֶׁנִּדַּלְדְּלוּ: מְנָא יָדְעָה. הֲלֹא כַּמָּה כְּזָבִים אָמַר לָהּ קֹדֶם לָכֵן וּמְצָאַתּוּ שַׁקְרָן: נִכָּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת. מִתְקַבְּלִין וּמְיֻשָּׁבִין וּדְבוּרִים עַל אָפְנֵיהֶם. רָאֲתָה שְׂעָרוֹ גָּדוֹל וְלֹא הָיָה שׁוֹתֶה יַיִן, וְהֵבִינָה שֶׁהַדְּבָרִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁאָמַר לָהּ שֶׁבַּדָּבָר הַזֶּה הָיָה כֹּחוֹ גָּדוֹל אֱמֶת הֵן: וַתְּאַלְּצֵהוּ. לְשׁוֹן דֹּחַק וּמְצוּקָה: בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה. תַּאֲוַת הָאָדָם מְרֻבָּה: דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְנָזִיר. מִשְׁרַת עֲנָבִים, כְּגוֹן נָזִיר שֶׁשָּׁרָה עֲנָבִים בְּמַיִם וְיֵשׁ בָּהֶם טַעַם יַיִן, דְּלָא נַפְקָא מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן (בַּמִּדְבָּר ו): מַכְתֵּשׁ. מְקוֹם קְבִיעוּת הַשֵּׁן: אִוָּה לְדָבָר טָמֵא. לִשָּׂא בַּת אֵל נֵכָר: בְּדָבָר טָמֵא. לְחִי הַחֲמוֹר, שֶׁאִלְמָלֵא הוּא הָיָה מֵת בַּצָּמָא: רוּחַ ה'. רוּחַ נְבוּאָה שֶׁשָּׁרְתָה עַל יַעֲקֹב: מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו. לְלַוּוֹתוֹ בַּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ:

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְכֵן מָצִינוּ בְּנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי – הנחש הקדמון שנברא בבריאת העולם, **שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּמַה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ** – בחוה, ובא עליה. **מַה שֶׁבִּיקֵּשׁ לֹא נִתְּנוּ לוֹ** – שאסור בה, **וּמַה שֶׁבִּידוֹ** – שהיה בקומה זקופה, וכדלהלן, **נִטְּלוּהוּ מִמֶּנּוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁהַנָּחָשׁ יְהֵא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְעַכְשָׁיו** – עונשו שאָרוּר **הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, עַכְשָׁיו, ׳עַל גְּחוֹנְךָ תֵּלֵךְ׳. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מַאֲכָלוֹ מַאֲכַל אָדָם, עַכְשָׁיו, ׳עָפָר תֹּאכַל׳. הוּא אָמַר אֶחֱרוֹג אֶת אָדָם וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה** – הנחש חשב להרוג את האדם על ידי שיאכילו מעץ הדעת, ועל ידי כך יוכל לישא את חוה, **עַכְשָׁיו, ׳אֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ׳** – לא רק שלא תהיה אהבה בינו לבין האשה, אלא אף תהיה איבה ביניהם.

וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן – שנתן עיניו בתאומה הנוספת שנולדה עם הבל, **וְקֹרַח** – בכהונה של אהרון, וסופו שנבלע באדמה. **וּבִלְעָם** – בכסף של בלק, וסופו שנהרג כשהלך ליטול את הכסף. **וְדוֹאֵג** – שקינא בדוד, **וַאֲחִיתוֹפֶל** – במלוכה, ומתו בקיצור ימים. **וְגֵחֲזִי** – בממון נעמן, ונצטרע. **וְאַבְשָׁלוֹם** – במלוכה, ונהרג. **וַאֲדוֹנִיָּהוּ** – באבישג, ונהרג. **וְעוּזִּיָּהוּ** – בכהונה גדולה, ונצטרע והפסיד גם את המלוכה. **וְהָמָן.** שכל אלו **שֶׁנָּתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם, מַה שֶׁבִּיקֵּשׁוּ לֹא נִיתַּן לָהֶם, וּמַה שֶּׁבִּידָם נִטְּלוּהוּ מֵהֶם.**

שנינו במשנה, **בְּיָדְךָ הִתְחִילָה כַּעֲבִירָה וְכוּ׳** לפיכך תלקה הירך תחילה ואחר כך הבטן. שואלת הגמרא, **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מניין שלוקה הסוטה תחילה בירך, **אִילֵּימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב** – נלמד ממה שמשביע הכהן את האשה לפני ששותה ואומר, **״בְּתֵת ה׳ אֶת יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה״** – שקודם ירך ואחר בטן, **וְהָכְתִיב** – הרי לאחר ששותה ונמצא שזינתה כתוב **״וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ״** – נמצא שלוקה הבטן תחילה. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי כִּי לָייֵט, לָייֵט תְּחִילָּה יָרֵךְ וְהַדַּר בֶּטֶן לָייֵט** – כאשר מקלל הכהן את האשה ומשביעה על מה שיקרה לה אם ימצא שזינתה, מקללה תחילה על הירך ואחר כך על הבטן, ומשום שבירך התחילה בעבירה. **וּמָיָא כִּי בָּדְקֵן, כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקֵי** – אך כאשר המים בודקים אותה, הם בודקים לפי הסדר שנכנסים לגוף, **בֶּטֶן בְּרִישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ** – קודם הבטן ואחר כך הירך. ואמרה המשנה שלוקה הירך תחילה, כיון שהקללה היא תחילת הפורענות. שואלת הגמרא, **בְּקִלְלָה נַמִּי** – בפסוק אחר **כְּתִיב ׳לִצְבוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ׳** – הרי גם בקללה מצאנו שקודם הבטן לוקה. משיבה הגמרא, **הַהוּא דְּמוֹדַע לֵהּ כֹּהֵן** – בפסוק זה מודיע הכהן לסוטה, **דְּבֶטֶן בְּרִישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ** – שבפועל, קודם תלקה הבטן ואחר כך הירך, ואין פסוק זה חלק מהקללה. ומבארת הגמרא, שצריך להודיע לה כן, כדי **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים** – שיאמרו שמה שקרה לה אינו קשור לשתיית המים, מפני שלא נגרם לה על פי סדר דבריו.

המשנה מביאה עוד מקומות שהעונש הוא באותה מדה שחטאו, וכן לטובה שמקבלים שכר מדה כנגד מדה.

משנה. שֶׁמְּשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו – נמשך אחרי מראה עיניו, **לְפִיכָךְ נִקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו״. אַבְשָׁלוֹם נִתְּנָאָה בִּשְׂעָרוֹ, לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ** – שהסתבך שערו ונתלה באילן, ואז הרגו אותו. **וּלְפִי שֶׁבָּא אבשלום עַל עֶשֶׂר פִּלַּגְשֵׁי אָבִיו לְפִיכָךְ נִתְּנוּ בּוֹ עֶשֶׂר לוֹנְבִיּוֹת** – חניתות, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיַּסּוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב״** ויכו את אבשלום". **וּלְפִי שֶׁגָּנַב** אבשלום **שָׁלֹשׁ גְּנֵבוֹת**, את **לֵב אָבִיו וְלֵב בֵּית דִּין** – שבקש מדוד לכתוב לו ששני אנשים שהוא יבחר בהם ילוו אותו להקריב את קרבנו יהיו צריכים לבא עמו, והלך אבשלום והראה זאת לשנים ועוד שנים, עד שאסף מאתים ראשי סנהדרין, ובכך גנב לב אביו ולב בית דין. **וְלֵב יִשְׂרָאֵל (שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל״)** – שאמר לבאים להתדיין אצל דוד, שאם היה דן אותם היה מזכה אותם, ובכך גנב את לב העם. **לְפִיכָךְ נִתְקְעוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים** – שרביטים, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקָעֵם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם״.**

וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, מצאנו שמקבלים את השכר באותו עניין של המצווה. **מִרְיָם הַמִּתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת**, כשהיה בתוך התיבה ביאור, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק״, לְפִיכָךְ** קיבלה שכר **וּנִתְעַכְּבוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל ז׳ יָמִים בַּמִּדְבָּר** בזמן שהיתה מצורעת, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם״. יוֹסֵף זָכָה לִקְבּוֹר אֶת אָבִיו, וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ** – שיוסף היה מלך והתעסק בקבורת יעקב, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ עִמּוֹ גַּם רֶכֶב גַּם פָּרָשִׁים״**, ובאותה מדה מדדו לו, שהתעסקו בקבורתו גדולים, שהרי **מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה**, כדלהלן. וכן מצינו **במֹשֶׁה, שֶׁזָּכָה בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ** – התעסק בעצמו בהעלאת עצמות יוסף ממצרים, אף שלא היה גדול ממשה בישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ״**, ובאותה מדה מדדו לו בפטירתו, **שִׁמְּי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם** – הקדוש ברוך הוא בעצמו נתעסק בקבורתו, **שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּיְא״**. מסיימת המשנה, **שלא עַל מֹשֶׁה בִּלְבָד אָמְרוּ** שהתעסק ה׳ בו, **אֶלָּא עַל כָּל הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה׳ יַאַסְפֶךָ״** – שאוסף ה׳ את נשמות הצדיקים במותם להביאם לגן עדן.

גמרא. תָּנוּ רַבָּנַן שִׁמְשׁוֹן בְּעֵינָיו מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְּעֵינָי״, לְפִיכָךְ נִקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו״. מקשה הגמרא, **אֵינִי, וכי שמשון נשאה לפי שנתן בה עיניו, וְהָכְתִיב ״וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה׳ הִיא״** – שישא אותה, הרי שמשמים רצו שישא את הפלשתית. מתרצת הגמרא, **כִּי אָזַל מִיהָא בְּתַר יַשְׁרוּתֵיהּ אָזַל** – שמשון לא ידע שזה רצון ה׳, אלא הלך אחרי מראה עיניו. **תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ** של משמשון היה **בְּעַזָּה, לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה, תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, דִּכְתִיב ״וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ׳״** ויבא אליה. **לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה, דִּכְתִיב** כאשר תפסו אותו הפלשתים **״וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה״**. שואלת הגמרא, **וְהָכְתִיב ״וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה״** וגו׳ ולקח לו אשה משם, וכפי שביארה הגמרא לעיל שמשם נלמד שמרד בעיניו. מיישבת הגמרא, **תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הָיָה** – שהקלקול היה בעזה שבא עליה בזנות, אבל מה שבא לתמנת היה דרך נשואים ואינו קלקול.

דורשת הגמרא את הפסוקים במעשה שמשון. **״וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שׂוֹרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה״, תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר אִילְמָלֵא (לֹא) נִקְרָא שְׁמָהּ דְּלִילָה** – גם אם לא היה שמה דלילה, **רָאוּיָה הָיְתָה שֶׁתִּקָּרֵא דְּלִילָה** – ששם זה רומז על מעשיה, שכן **דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ** של משמשון, וכן **דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ**, וכן **דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו. דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּכְתִיב ״וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו״** – על ידי שגילחה את שערו, **דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּכְתִיב ״וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ״** – שסוד כוחו בנזירותו, **דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו, דְּאִיסְתַּלַּק שְׁכִינָה מִינַּיהּ, דִּכְתִיב ״וְהוּא לֹא יָדַע כִּי ה׳ סָר מֵעָלָיו״** – לאחר שנפסקה נזירותו. **״וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ״** שואלת הגמרא, **מְנָא יָדְעָה** שבאותו הפעם אכן גילה לה מנין כוחו. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, נִיכָּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת** – שראתה שאכן שערו מגודל ואינו שותה יין. תירוץ נוסף, **אַבָּיֵי אָמַר, יָדְעָה בּוֹ בְּאוֹתוֹ צַדִּיק דְּלֹא מַפִּיק שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, וּכְיָון דְּאָמַר ״נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי״** מבטן אימי אם גולחתי וסר ממני כוחי״, **אָמְרָה הַשְׁתָּא וַדַּאי קוּשְׁטָא קָאָמַר** – עכשיו ודאי הוא אומר אמת, ולכן מזכיר שם

המשך בעמוד קצה

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כוונת הפסוק, שהוחַל – בטלה שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ דִּכְתִיב "אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי", – שנשבעו אברהם ואבימלך שלא ימשול אחד על נינוי ונכדיו של האחר, ובטלה השבועה מפני שהפלשתים עברו עליה תחילה.

נאמר בפסוק, "ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'", שואלת הגמרא, כַּמָּה בֵּרְכוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאִמְּתוֹ, שהיתה אִמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם – כשאר בני אדם, וְזַרְעוֹ היה רב כְּנַחַל שׁוֹטֵף.

נאמר בנביא שקודם שהפיל שמשון את הבית בו שהו הפלשתים ששבוהו, התפלל לה' שיהיה בעזרו, הגמרא דורשת את תפילתו, "וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקָם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים" – שאקבל שכר ניקור עיני האחת בעולם הזה על ידי שאנקם מפלשתים. אָמַר רַב, אָמַר שִׁמְשׁוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים (וּשְׁתַּיִם) שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מִקֹּל מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, וכיון שלא לקחתי מהם אפילו שימוש קל כזה, נמצא שעיוורון עיני אינו כעונש על לקיחת שוחד, ולכן יותן שכרי בעד זה להינקם מפלשתים.

"וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים", שואלת הגמרא, מַאי שָׁנָא שׁוּעָלִים – מדוע צד דווקא שועלים. ומישבת, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְדִּי אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו – השועל, שכאשר צדים אותו אינו מרחיק לברוח אלא מסובב דרכו עקלקלות ובורח, וְיִפָּרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בִּשְׁבוּעָתָן.

תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הַחֲסִיד, בֵּין כְּתֵיפָיו – רוחב כתפיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן, שְׁשִׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן בעוזה עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, ומצא את דלתות שער העיר נעולות, וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבְשֹׁתֵי הַמְּזוּזֹת – עמודי הפתח, וַיִּסָּעֵם – ויעקרם ממקומם עִם הַבְּרִיחַ, וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן", וּגְמִירֵי - מסורת בידינו מרבותינו, דְּאֵין דַּלְתוֹת עַזָּה פְּחוּתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה רוחב.

הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים נוספים האמורים לגבי שמשון. "וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר – ומצינו לשון זה בפסוק "תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי". מְלַמֵּד – העבירה היא, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מאנשי פלישתים הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כדי שיבוא עליהן ועל ידי כן יותש בוחו, וכן כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ ותלד בנים גיבורים כמותו.

אָמַר רַב פָּפָּא, הֵיינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי - זהו שאומרים הבריות, לפני כל אדם מביאים מה שהוא רגיל בו, קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא חַמְרָא - לפני הרגיל בשתיית יין מביאים יין, קַמֵּי רָפּוֹקָא – לפני אדם עובד אדמה ועודר בגינות שרגיל לאכול ירק, גְּרִידְיָא דּוּבְלָא – מביאים סל מלא ירק. וכן שמשון, שהיתה דרכו להזדווג עם בנות פלשתים, גם בבית האסורים לא חסר לו הדבר.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אדם הַמְזַוֵּג עם נשים, אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּנֶת עָלָיו – מזנה עם אחרים, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעַי אָרָבְתִּי" – אם היה לבי נפתה מהיצר הרע על אהבת אשה, ואם ארבתי על פתח רעי לחזר אחר אהבת אשתו לזנות עמה, וּכְתִיב – העונש על כך הוא הנאמר בפסוק הבא, ש"תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין" – שתהיה אשתי שפחה בזויה הטוחנת בריחים, וישכבו עמה אחרים. וְהֵיינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, זהו שאומרים הבריות, אֵיהוּ בִּי קָאדֵי – הוא עסוק בדלעת גדולה, וְאִיתְּתֵיהּ בֵּי בּוּצִינֵי – ואשתו עסוקה בדלעת קטנה, כלומר שניהם עסוקים באותו ענין.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כְּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם - במשפט צדק, שֶׁנֶּאֱמַר בברכת יעקב, "דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד וְגוֹ'" – משבט דן יעמוד אדם שידון את ישראל כיחידו של עולם, ונאמר על שמשון. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים וגו'" – כלומר ש'שמש' הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא, ונקרא שמשון על שם זה. שואלת הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה - שנקרא ממש על שמו של הקדוש ברוך הוא, אם כן לֹא יִמָּחֶה – יהיה אסור למחוק את המילה שמשון. עונה הגמרא, שמשון לא נקרא כך על שמו של הקדוש ברוך הוא, אֶלָּא כוונת רבי יוחנן, שנקרא כך לפי שהיה בו מֵעֵין שְׁמוֹ – תכונתו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שמה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָגֵן עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אַף שִׁמְשׁוֹן היה מָגֵן בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כֹּלְּעֹם חִיגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּלֶךְ שָׁפֵי" – שפוף וחיגר ברגלו האחת. שִׁמְשׁוֹן חִיגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח" - שפיפה כפולה, שהיה חיגר בשתי רגליו.

תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה בני אדם נִבְרְאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה - שנשתנו בבריאתם לתפארת מיתר הברואים, וְכוּלָּן – כל חמישה אלו, לָקוּ בָּהֶן – באותם איברים. הברייתא מונה את החמשה בני אדם, שִׁמְשׁוֹן, היה מעין דוגמה של מעלה בְּכֹחוֹ – בגבורתו. שָׁאוּל, היה מעין דוגמה של מעלה בְּצַוָּארוֹ – שהיה צווארו נאה מאוד. אַבְשָׁלוֹם, היה מעין דוגמה של מעלה בִּשְׂעָרוֹ – שהיה שערו עבה. צִדְקִיָּה, היה מעין דוגמה של מעלה בְּעֵינָיו – שהיטיב לראות בהם יותר מהרגיל. אָסָא, היה מעין דוגמה של מעלה בְּרַגְלָיו – שהיה לו ברגליו כח עצום יותר משאר אדם. ומביאה הגמרא ראיה שכל אלו לקו במעלותיהם, שִׁמְשׁוֹן לקה בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב "וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו". שָׁאוּל לקה בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב "וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ", הרי שנהרג בצוארו. אַבְשָׁלוֹם לקה בִּשְׂעָרוֹ, דִּכְתִיב "וַיִּמֹּךְ קָמָן – כפי שתבאר הגמרא להלן. צִדְקִיָּה לקה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב "וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר". אָסָא לקה בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב "רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מחלתו היתה שֶׁאָחֲזָתוּ פַּדַּגְרָא – סוג חולי הרגלים. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, הֵיכִי דָּמֵי פַּדַּגְרָא – מהי ההרגשה בחולי זה, אָמַר לֵיהּ הרגשתו היא כְּמַחַט הדוקרת בְּבָשָׂר הַחַי. שואלת הגמרא, מְנָא יָדַע – מנין ידע רב נחמן שזוהי ההרגשה. ומשיבה. אִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ – רב נחמן חלה בזה והרגיש את הכאב. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, מַרְגֵּיהּ שְׁמַע לֵיהּ - כך קיבל מרבו. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם" – ידע זאת רב נחמן ברוח קדשו.

דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ אָסָא וחלה, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא – עבודת המלך, בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי" – הזעיקן לבל יהיה מי מכולם נקי ונפטר מלבוא לשאת את אבני הרמה שבנה בעשא מלך ישראל. ומבארת הגמרא, מַאי 'אֵין נָקִי', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחִדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ שנאמר בהם "נקי יהיה לביתו שנה אחת", לא נפטרו מהכרזת אסא, וכל שכן שלא פטר את התלמידי חכמים.

הגמרא מקשה סתירה בפסוקים אודות העיר תמנת. כְּתִיב "וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה", משמע שתמנת היתה בעמק, וּכְתִיב לגבי תמר, "הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִּמְנָתָה", משמע שהיתה על הר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְגַּנְּבָה בָּהּ - שהתגנבה במעשה זה, שנשא שם אשה האסורה לו, מבנות פלשתים, כְּתִיב בֵּיהּ יְרִידָה – נאמרה בו לשון ירידה. ואילו יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלְּמָה בָּהּ - שהתעלה במעשה זה, שהרי ממעשה זה נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל, כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה – נאמרה בו לשון עליה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר – מיישב באופן אחר, שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ - שני מקומות נקראו תמנת, חֲדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה - אחת מהם היתה בירידה, ואחת מהם היתה בעליה. רַב פָּפָּא אָמַר – מיישב באופן נוסף, חֲדָא תִּמְנָה הֲוַאי - באמת היתה רק עיר אחת שנקראת תמנת, אלא שהיתה ממוקמת באמצע צלע הר, דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – לבא מצד זה היתה זו יְרִידָה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – ולבא מצד האחר, היתה זו עֲלִיָּה, כְּגוּן וַרְדּוֹנְיָא, וּבֵי בָּארֵי, וְשׁוּקָא דְּנָרֵשׁ. הגמרא מביאה פסוקים נוספים בענין תמר לדורשם. "וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח

המשך בעמוד קצד

הוּחַל שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ, דִּכְתִיב 'אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי'. 'וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'' בַּמֶּה בֵּרְכוֹ, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאַמָּתוֹ, אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם, וְזַרְעוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף. 'וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקַם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים'. אָמַר רַב, אָמַר שִׁמְשׁוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים (וּשְׁתַּיִם) שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. 'וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים' מַאי שְׁנָא שׁוּעָלִים, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְּדִי אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו וְיִפָּרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בִּשְׁבוּעָתָן. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד, בֵּין כְּתֵיפָיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן, שִׁשִּׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ, וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵיפָיו', וּגְמִירֵי דְּאֵין דַּלְתוֹת עַזָּה פְּחוּתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה. 'וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים' אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי', מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ. אָמַר רַב פָּפָּא, הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא, חַמְרָא. קַמֵּי רָפוֹקָא, גְּרִידַיָּא דוּבְלָא. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְזַנֶּה, אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּנֶת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי' וּכְתִיב 'תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין', וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, אִיהוּ בֵּי קָארֵי וְאִיתְּתֵיהּ בֵּי בוּצִינֵי. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד וְגוֹ''. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים וְגוֹ''. אֶלָּא מֵעַתָּה, לֹא יִמָּחֶה. אֶלָּא, מֵעֵין שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵגֵן עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אַף שִׁמְשׁוֹן מֵגֵן בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בִּלְעָם חִיגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי'. שִׁמְשׁוֹן חִיגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח'. תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה נִבְרְאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה, וְכוּלָּן לָקוּ בָּהֶן. שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ, צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, אָסָא בְּרַגְלָיו. שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב 'וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו'. שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב 'וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ'. אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ, כִּדְבְעִינַן לְמֵימַר קַמָּן. צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב 'וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר'. אָסָא בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב 'רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו', וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁאֲחָזַתּוּ פָּדַגְרָא. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, הֵיכִי דָּמֵי פָּדַגְרָא, אָמַר לֵיהּ כְּמַחַט בְּבָשָׂר הַחַי. מְנָא יָדַע, אִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵרַבֵּיהּ שְׁמַע לֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, 'סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם'. דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אָסָא, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי'. מַאי 'אֵין נָקִי', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ. כְּתִיב 'וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה', וּכְתִיב 'הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ, כְּתִיב בֵּיהּ יְרִידָה. יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהּ, כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שְׁתֵּי תִמְנָאוֹת הָיוּ, חֲדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה. רַב פָּפָּא אָמַר, חֲדָא תִּמְנָה הֲוַאי, דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא - יְרִידָה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא - עֲלִיָּה, כְּגוֹן וַרְדּוֹנְיָא, וּבֵי בָּארֵי, וְשׁוּקָא דְּנָרֶשׁ. 'וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם', אָמַר רַבִּי אֲלֶכְּסַנְדְּרִי, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, מָקוֹם שֶׁכָּל עֵינַיִם צוֹפוֹת לִרְאוֹתוֹ. רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, מָקוֹם הוּא שֶׁשְּׁמוֹ עֵינַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם'. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שֶׁנָּתְנָה עֵינַיִם לִדְבָרֶיהָ. כְּשֶׁתְּבָעָהּ, אָמַר לָהּ, שֶׁמָּא נָכְרִית אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ גִּיּוֹרֶת אֲנִי. שֶׁמָּא אֵשֶׁת אִישׁ אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ פְּנוּיָה אֲנִי. שֶׁמָּא קִיבֵּל בָּךְ אָבִיךְ קִידּוּשִׁין, אָמְרָה לֵיהּ יְתוֹמָה אֲנִי. שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ טְהוֹרָה אֲנִי. 'וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע' אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר פַּרְדֵּס וְחַד אָמַר פּוּנְדָּק, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּרְדֵּס, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'וַיִּטַּע', אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּנְדָּק, מַאי 'וַיִּטַּע', כְּדִכְתִיב "וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וְגוֹ'". 'וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּיקְרֵי 'וַיִּקְרָא',

אלא

רש"י

הוּחַל שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ. בָּטְלָה, לְשׁוֹן לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ (בַּמִּדְבָּר ל), לְפִי שֶׁהֵם עָבְרוּ עַל הַשְּׁבוּעָה תְּחִלָּה: בַּמֶּה בֵּרְכוֹ. כָּל בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן רִבּוּי הוּא, דָּבָר הַמְּרֻבֶּה וּמָצוּי בּוֹ שֹׂבַע פויי"ש בלע"ז. וּמַה בְּרָכָה נִמְצָא בּוֹ, לֹא מָצִינוּ עֹשֶׁר בְּשִׁמְשׁוֹן: שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאַמָּתוֹ. לִהְיוֹת זַרְעוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף. לָמָּה שֶׁנִּתְאַוָּה נִתְבָּרֵךְ: נְקַם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי. שְׂכַר אַחַת מֵעֵינַי תֵּן לִי בִּנְקָמָה זוֹ, וּשְׂכַר הָאַחֶרֶת לָעוֹלָם הַבָּא: שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו. כְּשֶׁצָּדִין אוֹתוֹ אֵינוֹ (מַרְחִיק) לִבְרוֹחַ אֶלָּא חוֹזֵר עֲקַלְקַלּוֹת: שַׁעַר הָעִיר. בְּ[שַׁעֲרֵי] עַזָּה מִשְׁתָּעֵי קְרָא: עַל כְּתֵפָיו. כְּשִׁיעוּר כְּתֵפָיו: קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא חַמְרָא. לִפְנֵי כָּל אָדָם מְבִיאִין מַה שֶּׁהוּא רָגִיל בּוֹ, לִפְנֵי שׁוֹתֵי יַיִן מְבִיאִין יַיִן: קַמֵּי רָפוֹקָא גְּרִידַיָּא דוּבְלָא. לִפְנֵי עוֹבֵד אֲדָמָה וְחוֹפֵר בְּגִנּוֹת שֶׁרָגִיל לֶאֱכוֹל יָרָק מְבִיאִין סַל מָלֵא יָרָק. דּוּבְלֵי מִין יָרָק הוּא: קָארֵי וּבוּצִינֵי. מִין אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ גְּדוֹלִים וְאֵלּוּ קְטַנִּים. כְּלוֹמַר בַּמֶּה שֶׁהוּא עוֹסֵק הִיא עֲסוּקָה: כְּאֶחָד. כִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּמִשְׁפַּט צֶדֶק: שֶׁמֶשׁ. לְשׁוֹן חוֹמָה, כְּמוֹ וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ (יְשַׁעְיָהוּ נד): עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה. מַשְׁמַע שֶׁכִּנָּהוּ בִּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה מַמָּשׁ: מֵעֵין שְׁמוֹ. שֶׁאֵין שֶׁמֶשׁ שֵׁם מַמָּשׁ, אֶלָּא מָגֵן וּמַצִּיל: שֶׁפִי. אשלויישי"ש, כְּמוֹ דְּשַׁף מִדּוּכְתֵּיהּ (חֻלִּין דַּף מג:): שְׁפִיפוֹן. שְׁפִיָּה כְּפוּלָה: מֵעֵין דּוּגְמָא כו'. נִשְׁתַּנּוּ מִן הַתַּחְתּוֹנִים לְתִפְאֶרֶת: וַיָּסַר כֹּחוֹ. לֹא מַיְיתִי רְאָיָה אֶלָּא דְּכֻלָּן לָקוּ: שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ. וַיִּגְבַּהּ מִכָּל הָעָם מִשִּׁכְמוֹ (שְׁמוּאֵל א י): וַיִּפֹּל עָלֶיהָ. מָקוֹם שֶׁהוֹרְגִין בַּחֶרֶב וְהַיְינוּ צַוָּאר: צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו. לֹא יָדַעְנָא מְנָלַן דְּנִשְׁתַּנָּה לְשֶׁבַח, וְכֵן אָסָא בְּרַגְלָיו, אֶלָּא כֵּן שָׁמַע מֵרַבּוֹ: פּוֹדַגְרָא. שֵׁם חֹלִי הוּא שֶׁאוֹחֵז בְּרַגְלַיִם וְקוֹרֵא לוֹ פּוֹדַגְרָא: נֶעֱנַשׁ אָסָא. לַחְלוֹת: אַנְגַּרְיָא. עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ: הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה. הִזְעִיקָן, וַיִּשְׂאוּ אֶת אַבְנֵי הָרָמָה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בּוֹנֶה עָלֶיהָ כֶּרֶךְ לְבִלְתִּי תֵּת יוֹצֵא וָבָא לְאָסָא: חָתָן. שֶׁכָּתוּב בּוֹ נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ וְגוֹ' (דְּבָרִים כד): כְּתִיב וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה. אַלְמָא תִּמְנַת בִּירִידָה, וּכְתִיב עוֹלֶה תִּמְנָתָה אַלְמָא עֲלִיָּה הִיא, וְשִׁמְשׁוֹן וִיהוּדָה תַּרְוַיְיהוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲווּ: שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ. שֶׁנָּשָׂא מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים הָאֲסוּרוֹת לוֹ: יְהוּדָה נִתְעַלָּה. שֶׁמִּשָּׁם נוֹלְדוּ פֶּרֶץ וָזֶרַח שֶׁהֶעֱמִידוּ מְלָכִים וּנְבִיאִים בְּיִשְׂרָאֵל: דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא. שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת בְּאֶמְצַע שִׁפּוּעַ הָהָר. הַבָּא לָהּ מֵרֹאשׁ הָהָר יוֹרֵד, הַבָּא לָהּ מֵרַגְלֵי הָהָר עוֹלֶה: כְּגוֹן וַרְדָּנֵי וּבֵי בָּארֵי וְנֶרֶשׁ. עֲיָירוֹת הֵן הַיּוֹשְׁבוֹת בְּשִׁפּוּעַ הֶהָרִים: מְצַפּוֹת לִרְאוֹתוֹ. שֶׁהָיוּ רְגִילִין לְהִתְקַבֵּל שָׁם וְלָלוּן, וְהָיָה חָבִיב עֲלֵיהֶם: שֶׁנָּתְנָה עֵינַיִם לִדְבָרֶיהָ. דּוּגְמָא וּפֶתַח הֶתֵּר נָתְנָה לְעַצְמָהּ שֶׁאֵין עֲבֵרָה בְּדָבָר: גִּיּוֹרֶת אֲנִי. וְאֵינִי עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וּרְאוּיָה לְךָ: פְּנוּיָה אֲנִי. וּמֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם: יְתוֹמָה אֲנִי. וְהָיִיתִי קְטַנָּה וְהִשִּׂיאוּנִי אִמִּי וְאַחַי וְאֵין נִשּׂוּאִין לְעֵר וְאוֹנָן כְּלוּם לֶאֱסוֹר עָלָיו מִשּׁוּם כַּלָּתוֹ, וְאֵין זְכוּת לָאֵם וְלָאַחִים לְהַשִּׂיא קְטַנָּה אֶלָּא הָאָב זוֹכֶה בָּהּ כִּדְכְתִיב אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה (דְּבָרִים כב). וּלְהַךְ סְבָרָא לָאו בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה, שֶׁמִּשְׁנַת שִׁשִּׁים לְיַעֲקֹב כָּלוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל שֵׁם, וְיַעֲקֹב כְּבָר הָיָה יוֹתֵר מִבֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר: טְהוֹרָה אֲנִי. מִנִּדָּה: וְנָטַע בּוֹ. לְהֶהָנוֹת עוֹבְרִים וְשָׁבִים: פּוּנְדָּק. לָלוּן שָׁם אוֹרְחִים, וּלְשׁוֹן אֵשֶׁ"ל נוֹטָרִיקוֹן הוּא, אֲכִילָה שְׁתִיָּה לְוָיָה, שֶׁהָיָה מַאֲכִילָן וּמַשְׁקָן וְאח"כ מְלַוֶּה אוֹתָן: וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ. פָּסוּק הוּא בְּדָנִיֵּאל עַל אֶחָד מֵהַמְּלָכִים:

אלא

תוספות

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלום דאמר בפ"ק דשבת (דף י:) אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא חשיב ליה במס' סופרים (פ"ז) בהדי שמות שאין נמחקין ונראה דתנא ושייר ועדיף מחנון ורחום דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות דף לה.) דנמחק דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין שמו כמו חנון על שם שהוא חונן ומרחם על בריותיו:

נוח

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף י עמוד ב

תוספות

נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כדאמר בפ׳ הזהב (כ״מ לקה נח:) כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מיניהו המלבין פני חבירו ברבים ואומר נמי (פס נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מדוד ונראה האי דלא חשיב ליה (פסחים קף כה.) בהדי ג׳ עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילו עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות:

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. בשלהי מסכת מכות (קף כג:) מסיק דהכי גמירי לה:

דקרב רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר דאמר בחלק (סנהדרין קף קג:) אבשלום אין לו חלק לעולם הבא א״כ סבירא ליה דקרב רישיה לגבי גופיה ולא סבירא ליה דאייתיה לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי דגיהנם ואם כן אמאי לא חשיב ליה בהדי אחז ואחזיה דאמר (פס קג.) לא חיין ולא נידונין וי״ל דלא חשיב אלא מלכים:

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא אמרו בחלק (סנהדרין קף קד.) ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו אבל הבן מציל את האב כגון יאשיהו שלא מנו את אמון וי״ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנדרג במיתה משונה הועילה לו תפלת אביו דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים א״נ מצי למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום:

ולעולם

רש״י

אֶלָּא ׳וַיִּקְרָא׳, מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשָׁב. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, עָמְדוּ לְבָרְכוֹ, אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. ׳וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ׳, מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה פָּנֶיהָ חֲשָׁבָהּ לְזוֹנָה, אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חֲמִיהָ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חֲמִיהָ, זֹכֶה וְיוֹצְאִין מִמְּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מִנָּלָן, מִתָּמָר. נְבִיאִים, דִּכְתִיב ׳חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ׳. מְלָכִים, מִדָּוִד. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה אַחִים הָווּ. ׳הוּא מוּצָאת׳ הִיא מִיתוּצָאת מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, לְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ, בָּא סַמָּאֵל וְרִיחֲקָן, בָּא גַּבְרִיאֵל וְקֵרְבָן, הֵיכָנוּ דִּכְתִיב ׳לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם׳. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ, נַעֲשֵׂית כְּיוֹנָה אִילֶמֶת. ׳לְדָוִד מִכְתָּם׳ שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָךְ וְתָם לַכֹּל. דָּבָר אַחֵר ׳מִכְתָּם׳ שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה, שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר, ׳מִכְתָּם׳ כְּשֵׁם שֶׁבִּקְטָנוּתוֹ הִקְטִין עַצְמוֹ אֵצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ לְלִמּוֹד תּוֹרָה, כָּךְ בִּגְדוּלָּתוֹ. ׳וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ אָנֹכִי הָרָה׳ וְתִימָא לֵיהּ מֵימַר, אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר. ׳הַכֶּר נָא׳ אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישַׁר לְאָבִיו, בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישְׁרוּהוּ. בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישַׁר - ׳הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא׳, בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישְׁרוּהוּ - הַכֶּר נָא לְמִי. ׳נָא׳, אֵין ׳נָא׳ אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אֲמָרָהּ לֵיהּ בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הַכֶּר פְּנֵי בּוֹרְאֲךָ וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי. ׳וַיִּכַּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי׳, הֵיכָנוּ דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב ׳עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ׳, יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בִּפְרֶהֶסְיָא, זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה וְאָמַר ׳צָדְקָה מִמֶּנִּי׳ יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אַתָּה הִצַּלְתָּ תָּמָר וּשְׁנֵי בָנֶיהָ מִן הָאוּר, חַייֶךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ שְׁלֹשָׁה מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר, מַאן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. ׳צָדְקָה מִמֶּנִּי׳ מִנָּא יָדַע, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים. ׳וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ׳ אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא, חֲמוּהֵי דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, כֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה שׁוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה, כְּתִיב הָכָא ׳וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ׳ וּכְתִיב הָתָם ׳קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף׳: אַבְשָׁלוֹם נִתְנָאָה בִּשְׂעָרוֹ וְכוּ׳: תְּנוּ רַבָּנָן, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וְגוּ׳ וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וְגוּ׳), וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ׳. תָּנָא, אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טִבֶּרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ. לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד׳, וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד, וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תַּחַת שֹׂבֶךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה, וַיֹּאחַז [וַיֶּחֱזַק] רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר׳, [שֶׁקַּל סַפְסִירָא בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ]. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִבְקַע שְׁאוֹל מִתַּחְתָּיו. ׳וַיִּרְדֹּף הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ, וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי [אַבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַּחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי׳. ׳וְהַמֶּלֶךְ לָאַט אֶת פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי׳, הָנֵי תְּמַנְיָא זִימְנֵי ׳בְּנִי׳ לָמָּה, שִׁבְעָה דְּאַסְקֵיהּ מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵּיהִנֹּם, וְאִידָךְ, אִיכָּא דְּאָמְרִי דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּאִייֵתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. ׳וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיַּצֵּב לוֹ בְּחַיָּיו׳ מַאי ׳לָקַח׳, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ. ׳אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וְגוּ׳׳, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם,

דכתיב

הנני

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אֶלָּא "וַיִּקְרָיא", מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשָׁב - לימדם לקרות בשם ה'. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ אורחיו של אברהם מהמאכל ומשתה שנתן להם, וְעָמְדוּ לְבָרְכוֹ - להודות לו, אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, הרי מִשֶּׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, ואם כן הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם – להקדוש ברוך הוא, שברא את העולם במאמרו.

הגמרא חוזרת לבאר פסוקים נוספים במעשה יהודה ותמר. נאמר "וַיַּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ", שואלת הגמרא, האם מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה תמר את פָּנֶיהָ חֲשָׁבָהּ יהודה לְזוֹנָה, והרי אין דרך הזונות לכסות פניהן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אין פירוש הפסוק שחשבה לזונה משום שכסתה פניה בעת שראה אותה יהודה על אם הדרך, אלא שכיון שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חֲמִיהָ - יהודה, ולא ראה אותה בכל הימים שהיתה בביתו, לכן לא הכירה כשהיתה על אם הדרך וחשבה לזונה. ומצינו שהיתה צנועה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חֲמִיהָ, זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מְנָלָן, מִתָּמָר, שבזכות צניעותה בבית חמיה, זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מבארת הגמרא, יצאו ממנה נְבִיאִים, דִּכְתִיב "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ", ואף מְלָכִים יצאו ממנה מִדָּוִד שהיה מזרעה. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, שאָמוֹץ אבי ישעיה, וַאֲמַצְיָה מלך יהודה, אַחִים הָווּ - היו אחים, ואמציה היה מזרע דוד, ואמוץ אחיו היה נביא, הרי שיצאו מתמר נביאים ומלכים.

נאמר בפסוק אודות הוצאת תמר לשריפה, "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר וגו'". שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'הוא מוצאת' שמשתמע לשון מציאה, הִיא מִיתוּצֵאת - שהוצאה בעל כרחה, מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לפסוק לומר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אמרה התורה 'מוצאת' לדרשה, שלְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ – החותם, הפתילים והמטה, שנתן לה יהודה, בָּא סַמָּאֵל - שר של אדום, וְרִיחֲקָן, כדי שתישרף תמר ולא ייצא ממנה דוד העתיד להכות את אדום, וּבָא גַּבְרִיאֵל וְקֵרְבָן. לפי דברי רבי אלעזר, דורשת הגמרא את הפסוק הבא על תמר. הַיְינוּ דִּכְתִיב – זהו שכתוב, "לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן - מבאר כיצד דורשים את הפסוק, 'על יונת אלם רחוקים' - שמִּשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ של תמר על ידי סמאל, נַעֲשֵׂית תמר כְּיוֹנָה אִילֶּמֶת – שלא היה בפיה מה להשיב. 'לְדָוִד מִכְתָּם' - שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָדֹּן - עניו, וְתָם – תמים בדרכיו לְכָל. דָּבָר אַחֵר – ביאור אחר, נקרא "מִכְתָּם" לפי שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה – שמקום המילה הראוי למכה, היה תם ושלם אצלו, מפני שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר, "מִכְתָּם", שהיתה מכתו – ענוותנותו, תמה, שמתחילתו ועד סופו לא נחסרה ענוותנותו ולא נשתנתה, שכְּשֶׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ – לפני שמלך, הִקְטִין דוד עַצְמוֹ אֵצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ – אצל מפיבושת, כדי לִלְמוֹד תּוֹרָה, כָּךְ גם בִּגְדוּלָּתוֹ, לאחר שמלך, הקטין את עצמו כדי ללמוד תורה ממי שגדול ממנו.

נאמר עוד בהוצאת תמר לשריפה, "הִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה", שואלת הגמרא, מדוע תמר אמרה לשליח שיאמר ליהודה 'לאיש אשר אלה לו', לרמוז לו שהרתה ממנו, וְתֵימָא לֵיהּ מֵימַר - תאמר לשליח שיגיד ליהודה בפירוש שממנו היא הרה. מישבת הגמרא, אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר – בשם רַב, וְאָמְרִי לָהּ – יש אומרים שאָמַר זאת רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר – בשם רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בְּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר - שהעדיפה להישרף באש ובלבד שלא להלבין את פני יהודה, ולכן שלחה ואמרה לו כן ברמז, כדי שאם ירצה להודות, יגלה הדבר בעצמו, ואם לא, תישרף ולא תגלה את הדבר.

בהמשך הפסוק נאמר, "ותאמר הַכֶּר נָא למי החתמת והפתילים והמטה האלה, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ"הַכֶּר" בִּישַׁר יהודה לְאָבִיו דבר שגרם לו צער, וכנגד כך, בְּ"הַכֶּר" בִּישְׁרוּהוּ – את יהודה. ומבאר, בְּ"הַכֶּר" בִּישַׁר לאביו, שכן אמר לו אודות יוסף "הַכֶּר נָא הֲכֹתֹנֶת בִּנְךָ הוּא", בְּ"הַכֶּר" בִּישְׁרוּהוּ, שאמרה לו תמר "הַכֶּר נָא לְמִי החותמת ולמי הפתילים", שכשם שרימה את אביו על ידי הכתנת וציערו לחשוב שנטרף יוסף, נענש אף הוא שרימתה אותו תמר בכליו עד שיצטער לחפשה ולמוצאה. דורשת הגמרא אֶת המילה "נָא", אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. ומבארת, שאָמְרָה לֵיהּ תמר ליהודה, אף אם תרצה לכפור באותו מעשה ובסימנים, לפי שלא היו עדים, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ – מבקשת אני ממך, שאף על פי כן, הַכֶּר פְּנֵי בּוֹרְאֶךָ היודע ועד בדבר, וְאַל תַּעֲלֵם עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי.

בפסוק הבא נאמר, "וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי", הַיְינוּ – זהו דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסְּתֶר – בעמידתו בנסיון במעשה אשת פוטיפר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ", הרי שנתווספה לו האות ה'. ואילו יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא - שהודה לדברי תמר ואמר "צדקה ממני", זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ומוסיפה הגמרא לדרוש, כֵּיצַד – לאחר שֶׁהוֹדָה יהודה וְאָמַר "צָדְקָה מִמֶּנִּי", יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אַתָּה הִצַּלְתָּ את תָּמָר וּשְׁנֵי בָנֶיהָ מִן הָאוּר – מן האש, חַייֶךָ שֶׁאֲנִי מַציל בִּזְכוּתְךָ את שֶׁלֹּשׁ מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר, מַאן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

לאחר שראה יהודה את הסימנים, אמר 'צָדְקָה מִמֶּנִּי', שואלת הגמרא, מְנָא יָדַע – מהיכן ידע יהודה שממנו הרתה, שמא אף אחרים באו ומהם הרתה. ומשיבה, שיָּצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים – דברים עלומים ונסתרים אלו, שנגזר מלפני שיצאו מתמר מלכים, והרי אי אפשר שיצאו מלכים אלא מיהודה, ולכן סובב הדבר שיבוא עליה יהודה.

נאמר בהמשך הפסוק, "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ", אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא, חֲמוּהֵ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, כוונת הפסוק, שכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָהּ – מאחר שהכיר בה יהודה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה, שוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה - לא פסק מלבוא עליה. ומביא ראיה לדבר, שכְּתִיב הָכָא "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" וּכְתִיב הָתָם – במתן תורה, "את הדברים האלה דיבר ה' וגו' קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף" – וכמו ששם הביאור הוא שלא פסק, כך כאן..

שנינו במשנה, אַכְשָׁלוֹם נִתְנָאֶה בִּשְׂעָרוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, אַכְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ מָרַד – חטא, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וְגוּ' וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וְגוּ'), וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ – עת גילוחו היה פעם בשנה, כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלָּחוֹ – ומפני שהיה כבד עליו שערו לכן היה מגלחו, וְשָׁקַל אֶת שַׂעַר רֹאשׁוֹ – והיה שוקל את שער ראשו, ועלה משקלו מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ" – במשקל המלך. תָּנָא, 'אבן המלך' היא אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טִבֶרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ. וּלְפִיכָךְ – כיון שהתגאה אבשלום בשערו, נענש וּנְתָלָה בִּשְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא – ויזדמן, אַכְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד, וְאַכְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד, וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תוך כדי מרוצתו, תַּחַת שׂוֹכֶךְ – הסתבכות ענפי הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה, וְיֹאחֲז [וַיֵּחָזֵק] רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה – ויסתבכו שערותיו של אבשלום ונאחז ראשו באלה, וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – נותר תלוי באויר, וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר", [שָׁקַל סַפְסִירָא – נטל אבשלום את חרבו, בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ – ורצה לחתוך את שערותיו]. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שהיה אבשלום תלוי בין שמים וארץ נִבְקַע שְׁאוֹל – נפער הגיהנם

המשך בעמוד כח

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דִּכְתִיב "הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ", וכוונת הפסוק, שאבשלום לקח את דבר הקב"ה וגזירתו העמוקה לדוד במעשה בת שבע, שנאמר לו "הנני מקים עליך רעה מביתך", והציב את אותה עצה וקיימה, וגרם לאותה רעה שתיקרא על שמו, וזה הוא המקח הרע שלקח לעצמו.

כֵּיוָצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, כעין דרשה זו יש לדרוש על הנאמר בעת ששלח יעקב את יוסף לראות את שלום אחיו, ושעל ידי כן התגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, "**וַיִּשְׁלְחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן**", **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא**, מהו 'מעמק חברון', **בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק** – אברהם, **שֶׁקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן. דִּכְתִיב** – בברית בין הבתרים, שאמר הקב"ה לאברהם, "**יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ** בארץ לא להם וגו'", ועל ידי שנמכר יוסף למצרים וירדו אבותינו לשם, התקיים הדבר.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק שהביאה לעיל אודות אבשלום. "**כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן**", שואלת הגמרא, **וְלֹא הָווּ לֵיהּ בָּנִי** - האם לא היו לאבשלום בנים, **וְהָכְתִיב** "**וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת**". מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי**, אין הכוונה שלא היו לו בנים, אלא **שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן הָגוּן** – ראוי **לְמַלְכוּת**, ולכן חפץ להנציח את שמו לדורות על ידי המצבת. **רַב חִסְדָּא אָמַר**, מיישב באופן אחר, **גְּמִירֵי** – מסורת בידינו מרבותינו, **שְׁכָל הַשּׁוֹרֵף** את **תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ**, נענש במדה כנגד מדה **וְאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, וְאִיהוּ** – אבשלום, **קַלְיֵיהּ לְדִיוֹאָב** – שרף את תבואתו של יואב, **דִּכְתִיב** "**וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ, וַיַּצְתוּ עֲבָדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ**", ולכן לא ירשו בניו של אבשלום אותו.

שנינו במשנה **וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה מְרֻבֶּה וְכוּ'**, שאף לענין הטובה, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, וכמו שמצינו אצל מרים. שואלת הגמרא, **מִי דָּמֵי** – האם דומה הטובה שעשתה מרים לגמול שנמדד לה, הרי **הָתָם** – מה שהמתינה למשה, **חֲדָא שַׁעְתָּא** – היה שעה אחת, ואילו **הָכָא** – ההמתנה שהמתינו לה בעת שנצטרעה, היתה **שִׁבְעָה יוֹמֵי**, נמצא שקיבלה הרבה מעבר למדה שמדדה. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי, אִימָּא** – יש לבאר את המשנה, **שׁוּלְעִנְיַן הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן** – אין מודדים לו באותה מדה שמדד כמו במדה רעה, אלא ביותר ממה שמדד. **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **הָא וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה קָתָנֵי**, ומשמע שכמו שלענין הרעה נמדד מדה במדה כמו כן לענין הטובה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** – מיישב באופן אחר, **הָכִי קָתָנֵי, וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה** - **דִּכְאוֹתָהּ מִדָּה**, הדמיון בין מדה טובה לרעה הוא, שכמו שלענין הרעה מודד הקב"ה מדה כנגד מדה, כן ההנהגה היא גם לגבי הטובה, **וּלְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת**, אולם אין זה דומה, שלענין הטובה מקבל האדם גמול יותר ממה שעשה, כיון שמדה טובה מרובה ממידת פורענות.

נאמר לגבי מרים "**וַתֵּצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחוֹק**", **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּסוּק זֶה כּוּלּוֹ** – כל מילה בו, **עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר**, שהשכינה הנקראת אחות לישראל – כיון שמצוייה עמהם בגלות, היתה ניצבת שם. מצינו לגבי השכינה את המילה 'וַתֵּצַב', **דִּכְתִיב** "**וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצֵּב וְגוֹ'**". **אֲחוֹתוֹ, דִּכְתִיב** "**אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ**". **מֵרָחוֹק, דִּכְתִיב** "**מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי**". **לְדַעַת, דִּכְתִיב** "**כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'**". **מַה, דִּכְתִיב** "**מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ**". **יַעֲשֶׂה, דִּכְתִיב** "**כִּי לֹא יַעֲשֶׂה [ה'] אֱלֹהִים דָּבָר**". **לוֹ, דִּכְתִיב** "**וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם**".

הגמרא מוסיפה לדרוש בפסוקים האמורים אודות שיעבוד ישראל במצרים. "**וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ וְגוֹ'**". נחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל** בביאור כוונת הפסוק, **חַד אָמַר, חָדָשׁ מַמָּשׁ** – התחלפה המלוכה ועמד מלך חדש במצרים, **וְחַד אָמַר** שהיה זה אותו מלך ששלט קודם לכן במצרים, אלא **שֶׁנִּתְחַדְּשוּ גְּזֵירוֹתָיו** – שחידש גזירות ופורעניות עליהם. ומבארת הגמרא, **מַאן דְּאָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ**, למד זאת **מִדִּכְתִיב** 'חָדָשׁ', ובפשוטו של מקרא. **וּמַאן דְּאָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשוּ גְּזֵירוֹתָיו**, נימוקו הוא **דְּלֹא כְּתִיב וַיָּמָת** מלך מצרים **וַיִּמְלֹךְ** תחתיו אחר, ולכן משמע שהיה זה אותו מלך. ואף שנאמר "**אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף**", ואם היה זה אותו מלך, איך לא הכירוהו, הביאור שם הוא **דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלֹא יָדַע לֵיהּ כְּלָל** – שמגזרותיו לישראל היה נראה כאילו אינו מכיר את כל הטובה שעשה יוסף למצרים.

"**וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**". **תָּנָא, הוּא** – פרעה, **הִתְחִיל בְּעֵצָה** של השיעבוד **תְּחִילָּה, לְפִיכָךְ לָקָה** הוא **תְּחִילָּה**. ומבארת הגמרא, **הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, דִּכְתִיב** "**וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה, כְּדִכְתִיב** "**וּבָכָה וּבְעִמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ** יעלו הצפרדעים" – הרי שהתחילה המכה בו.

"**הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ**", שואלת הגמרא, **לָהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ**, שהרי דיבר על כללות עם ישראל. ומשיבה, **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרִבִּי חֲנִינָא**, אמר פרעה ליועציו, **בּוֹאוּ וְנֶחְכַּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל** הקב"ה, לבקש חכמה כנגדו כדי שלא יוכל להענישנו על שנהרוג את ישראל. אמרו, **בַּמֶּה נְדוּנֵם** - באיזו מיתה נמיתם ולא יוכל להענישנו ולהרגנו על כך באותה מיתה, שהרי דרכו למדוד ולהעניש מדה כנגד מדה, אם **נְדוּנֵם בָּאֵשׁ, כְּתִיב** "**כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבוֹא**" **וּכְתִיב** "**כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט וְגוֹ'**", ואם כן יענישנו מדה כנגד מדה באש. ואם נמית אותם **בְּחֶרֶב, כְּתִיב** [**"וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר"**]. **אֶלָּא בּוֹאוּ וְנִדּוּנֵם בַּמַּיִם** – נשליכם ליאור, **שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר** "**כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אשר נשבעתי מעבור מי נח וְגוֹ'**", וממילא לא יוכל להענישנו מדה כנגד מדה במים. אולם **וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין, שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא** מבול, **אֲבָל עַל אוּמָּה אַחַת הוּא מֵבִיא**, ואם כן יוכל להענישם במים. **אִי נַמִי** - אף אם אינו מביא מבול אפילו על אומה אחת, אך לא נשבע אלא **שֶׁהוּא אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל הֵן** עצמם **בָּאִין וְנוֹפְלִין בְּתוֹכוֹ** – בתוך המים, ודבר זה אינו כלול בשבועה, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – שנענשו במים, כמו שכתוב "**וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ**". **וְהֵיכָן דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב** "**כִּי כַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם**", 'זדו' הוא מלשון בישול, כלומר, **שֶׁבַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְׁלוּ** המצרים, שדנו את ישראל בהשלכת בניהם ליאור, **בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ** הם, שטבעו ונתבשלו בים סוף בבקדירה. שואלת הגמרא, **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי** – מהיכן משמע לרבי אלעזר ש'זדו' **לִישְׁנָא דְּקִדְּירָה הוּא**, ומשיבה, **דִּכְתִיב** "**וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד**" – שיבשל יעקב תבשיל בקדרה.

כיון שהובא לעיל שטיכסו פרעה ועבדיו עצה להתחכם נגד מושיען של ישראל, מביאה הגמרא מי היו היועצים בעצה זו.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי סִימַאי, שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה של 'הבה נתחכמה לו', והם, **בִּלְעָם וְאִיּוֹב וְיִתְרוֹ. בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ** לדונם במים, **נֶהֱרַג. אִיּוֹב שֶׁשָּׁתַק** ולא מחה, **נִיסּוֹן בְּיִסּוּרִין. יִתְרוֹ שֶׁבָּרַח**, ולא רצה לייעץ לעשות רע לישראל, **זָכוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁיָּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית** בעצת הסנהדרין ויעשו משפט ברשעים, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וּמִשְׁפָּחוֹת סֹפְרִים** – חכמים בתורה, **יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ** – תלמידי יעבץ שהיה אדם גדול בתורה, והיה שם משפחתם, **תִּרְעָתִים** – על שם ששמעו תרועה בהר סיני, וכן על שם שהיו יושבים ודנים בשערי ירושלים, **שִׁמְעָתִים** – ששמעו מצות אביהם, **(סוּכָתִים) [שׁוּכָתִים]** – שהיו יושבים בסוכות, **הֵמָּה הַקֵּינִים** – הם בני הקיני, **הַבָּאִים מֵחֲמַת אָבִי בֵית רֵכָב**" - שנולדו מחמת, שהיה מבית רכב. **וּכְתִיב** "**וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וְגוֹ'**", הרי שהקינים הם בניו של יתרו, וקראם הנביא "משפחת סופרים", דהיינו סנהדרין, וכן "תרעתים", דהיינו זקני שער.

חוזרת הגמרא לענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, "**וְגַלְחֵם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ**", שואלת הגמרא, **וַעֲלִינוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ**, שהרי פחדם של המצרים היה פן יגרשום ישראל, ויצטרכו הם לעלות מארצם. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ וְתוֹלֶה** את **קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵירוֹ** – שהתכוונו אכן שהם עצמם יצטרכו לעלות, אלא שאמרו כן על ישראל.

"**וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים**", שואלת הגמרא, **עֲלֵיהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ** –

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יא עמוד א

רש״י

הִנְנִי מַקִּים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ, כַּיּוֹצֵא בַדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, 'וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן, דִּכְתִיב 'יָדוֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֶךָ'. 'כִּי' אָמַר אֵין לִי בֵּן' וְלֹא הָווּ לֵיהּ בְּנֵי, וְהָכְתִיב 'וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת'. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן הָגוּן לְמַלְכוּת. רַב חִסְדָּא אָמַר, גְּמִירֵי, כָּל הַשּׁוֹרֵף תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, אֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, וְאִיהוּ קַלְיֵהּ לְדִיוֹאָב, דִּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ, וַיַּצִּתוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ': וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה מִרְיָם וְכוּ': מִי דָּמֵי, הָתָם חֲדָא שַׁעְתָּא, הָכָא שִׁבְעָה יוֹמֵי. אָמַר אַבָּיֵי, אֵימָא, וּלְעִנְיַן הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן. אָמַר לֵיהּ רָבָא, הָא וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא הָכִי קָתָנֵי, וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, דִּבְאוֹתָהּ מִדָּה, וּלְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת. 'וַהֲתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק' אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּסוּק זֶה כּוּלּוֹ עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר, 'וַהֲתַצַּב', דִּכְתִיב 'וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצַּב וְגוֹ'". 'אֲחוֹתוֹ', דִּכְתִיב 'אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ'. 'מֵרָחוֹק', דִּכְתִיב 'מֵרָחוֹק ה' נֵרָאָה לִי'. 'לָדַעַת', דִּכְתִיב 'כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'". 'מַה', דִּכְתִיב 'מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ'. 'יַעֲשֶׂה', דִּכְתִיב 'כִּי לֹא יַעֲשֶׂה [ה'] אֱלֹהִים דָּבָר'. 'לוֹ', דִּכְתִיב 'וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם': 'וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ וְגוֹ'" רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ וְחַד אָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו. מַאן דְּאָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ, דִּכְתִיב 'חָדָשׁ', וּמַאן דְּאָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו, דְּלֹא כְּתִיב 'וַיָּמָת וַיִּמְלֹךְ'. 'אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף', דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלֹא יָדַע לֵיהּ כְּלָל. 'וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' תָּנָא, הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה. הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, דִּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ', לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה, כְּדִכְתִיב 'וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ'. 'הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ', לָהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בֹּאוּ וְנָחְכַּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה נְדוּנֵם, נְדוּנֵם בָּאֵשׁ, כְּתִיב 'כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבוֹא' וּכְתִיב 'כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט וְגוֹ'". בְּחֶרֶב, כְּתִיב ['וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר']. אֶלָּא בּוֹאוּ וּנְדוּנֵם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי וְגוֹ'", וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין, שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל עַל אוּמָּה אַחַת הוּא מֵבִיא. אִי נַמִּי, הוּא אֵינוֹ מֵבִיא אֲבָל הֵן בָּאִין וְנוֹפְלִין בְּתוֹכוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ', וְהֵיכָן דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב 'כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם' בַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְׁלוּ בָהּ נִתְבַּשְּׁלוּ. מַאי מִשְּׁמַע דְּהַאי 'זָדוּ' לִישְׁנָא דִּקְדֵירָה הוּא, דִּכְתִיב 'וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד'. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי סִימַאי, שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, בִּלְעָם וְאִיּוֹב וְיִתְרוֹ. בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ נֶחֱרַג, אִיּוֹב שֶׁשָּׁתַק, נִידּוֹן בְּיִסּוּרִין. יִתְרוֹ שֶׁבֵּרַךְ, זָכוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁיָּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית שֶׁנֶּאֱמַר 'וּמִשְּׁפְחוֹת סֹפְרִים יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׂמְעָתִים (סוּכָתִים) [שׁוּכָתִים] הֵמָּה הַקֵּינִים הַבָּאִים מֵחֲמַת אָבִי בֵית רֵכָב', וּכְתִיב 'וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וְגוֹ'": 'וְנִלְחַם בְּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ' וְעָלִינוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵירוֹ. 'וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים' עֲלֵיהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מִלַּמֵּד שֶׁהֵבִיאוּ מַלְבֵּן וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה בְּצַוָּארוֹ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לָהֶם אִיסְטְנִים אֲנִי, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיסְטְנִים אַתָּה יוֹתֵר מִפַּרְעֹה. 'שָׂרֵי מִסִּים' - דָּבָר שֶׁמֵּשִׂים (לְבֵנִים). 'לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם' [עַנּוֹתָם מִיבָּעֵי לֵיהּ], לְמַעַן עַנּוֹתוֹ לְפַרְעֹה בְּסִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל. 'וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה' רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן וְחַד אָמַר שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. דְּאָמַר מַר, כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן. 'אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס' רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר פִּיתוֹם שְׁמָהּ וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רַעַמְסֵס, שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס. וְחַד אָמַר רַעַמְסֵס שְׁמָהּ וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פִּיתוֹם, שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בּוֹלְעוֹ. 'וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ' כֵּן רַבּוּ וְכֵן פָּרְצוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן 'כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ': 'וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ דּוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם כְּקוֹצִים. 'וַיַּעַבְדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'

בפרך

תוספות

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא״ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו חמשה מאה (ויקרא כו) וי״ל דעדיין גבי מדת פורענות מיירי [ב]ורדיפה ולא [ב]הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר הישר:

מרים המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים ועוד בפ״ק דחגיגה (קף ה:) דדרש רבי יוחנן אותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ׳ יום וגו׳ אלמא דכי הדדי נינהו: שהיתה

בפרך

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יא עמוד ב

תוספות רש״י

בְּפֶרֶךְ בְּפֶה רַךְ. מִשְׁכּוּם בְּדְבָרִים וּבִשְׁכָּר עַד שֶׁהַרְגִּילוּם לָעֲבוֹדָה: בִּפְרִיכָה. בִּשְׁבָרוֹן גּוּף וּמִתְנִים וְחִזְּקָה: ה״ג בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר ר׳ יוֹנָתָן שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין וְכוּ׳. וְזוֹ הִיא קָשָׁה, שֶׁלֹּא הָיוּ רַגִּילִים בְּכָךְ: וּלְמַאן דְּאָמַר. בְּפֶרֶךְ קַמָּא בְּפֶה רַךְ, הַאי בְּפֶרֶךְ בְּתַרָא וַדַּאי פְּרִיכָה הִיא דְּהַכְּתִיב וַיְמָרְרוּ: וְשׁוֹפְתוֹת. כְּשֶׁמּוֹשִׁיבִין הַסִּיר עַל גַּבֵּי כִּירָה קָרֵי לָהּ שְׁפִיתָה: אַחַת שֶׁל חַמִּין. לְרַחוֹץ רַגְלֵי בַּעֲלֵיהֶן בְּשֶׁדֶה: בֵּין שְׁפָתַיִם. בֵּין מִצְרֵי הַשְּׂדוֹת, מְקוֹמוֹת צְנוּעִין. מִצַּר גְּבוּל הַשָּׂדֶה גָּבֹהּ מִכָּאן וְחֻבְּרוּ מִכָּאן וְחָרִיץ בָּאֶמְצַע: יוֹנָה. יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר יוֹנָתִי תַּמָּתִי (שִׁיר ו׳): עוֹרַרְתִּיךָ. לְצֵאת מִמְּעֵי אִמְּךָ: חִבַּלְתִּךָ. לְשׁוֹן חֲבָלֵי יוֹלֵדָה (הוֹשֵׁעַ יג׳): מְנַקֵּר. מְנַקֵּה: מְשַׁפֵּר. כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין לְתִינוֹקוֹת לְיַשֵּׁב אֶת אִבְרֵיהֶם וּלְתַקְּנָן, שֶׁנִּתְקַיֵּן מִצַּעַר הַלֵּידָה: לֹא כָּרַת שָׁשֵׁךְ. לֹא הָיָה לָךְ מִיַּלֶּדֶת לַחֲתוֹךְ טְבוּר הַוָּלָד: לְמַשֵּׁעַ. לְהַחְלִיק בָּשָׂר, כְּמוֹ חֶלְקַת צַוָּארָיו (בְּרֵאשִׁית כז) שְׁעִיעוּת: עֲגוֹלִין. כְּעֵין כִּבֵּר עָגוֹל: נַעֲשָׂה לְהֶן נֵס: רְבָבָה בְּצֶמַח הַשָּׂדֶה. גְּדֵלִים מִן הָאָרֶץ בְּצֶמַח הַשָּׂדֶה: וַתְּבֹאִי. לְבֵית אָבִיךְ: הֵם הִכִּירוּהוּ. שֶׁרָאוּ שְׁכִינָתוֹ כְּבָר: זֶה אֵלִי. שֶׁרָאִיתִי כְּבָר: אֱלֹהֵי שָׁבִי. בֵּית עַמִּינָדָב אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה לַוָּלָד. מְשַׁעֲשַׁעַת אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שַׁפְשׁוּקִים לְתִינוֹקוֹת בְּדִבְרִים עֲרֵבִים לְשַׁעֲשׁוּעַ: פּוֹעָה. צוֹעֶקֶת, כְּמוֹ כִּיּוֹלֶדָה אֲפֵעָה (יְשַׁעְיָהוּ מב׳): ה״ג וּרְאִיתָן עַל הָאָבְנַיִם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן סִימָן גְּדוֹל מִסֵּר לְהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לְיַלֶּד יִרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כָּאֲבָנַיִם. ד״א עַל הָאָבְנַיִם כִּדְכְתִיב וְאָרַד בֵּית הַיּוֹצֵר וְגוֹ׳ מַה יּוֹצֵר זֶה יָרַךְ מִכָּאן כּוֹ׳: סִימָן גָּדוֹל. שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹנוּ הָאֵם וּתְחַבִּיאֵנוּ וְתֹאמַר נֵפֶל הָיָה, זֶה לְכֶם הַסִּימָן שֶׁל לִידָה, וְאָז תִּשְׁלוּהוּ וְתִתְרַגְּזוּהוּ. ד״א לְהֶכִּי קָרֵי לֵיהּ לְמִשְׁבַּר שֶׁל אִשָּׁה אָבְנַיִם, כִּדְכְתִיב גַּבֵּי יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס אָבְנַיִם, וְאִשָּׁה נְמֵי לְיוֹצֵר דְּמָיָא: סָדָן. עֵץ עָב שֶׁעָלָיו יוֹשֵׁב וּמְגַלְּגֵל הַבְּצִים לְעֵשׂוֹתָן בְּדִפּוּס הַכְּלִי לְפִי גָּדְלוֹ וְקָטְנוֹ: סִימָן גָּדוֹל מִסֵּר לָהֶם. וּרְאִיתָן עַל הָאָבְנַיִם אִם בֵּן הוּא, שֵׁם אַתֶּן יְכוֹלוֹת לְרְאוֹת מִיָּד אִם בֵּן הוּא בְּלֹא שׁוּם הַגְּבָהָה: בַּן פָּנָיו לְמַטָּה. כְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישׁוֹ: בַּת פָּנֶיהָ לְמַעְלָה. כְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישָׁתָהּ. וְהָכִי מְפָרֵשׁ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דף לא.): אֲלֵיהֶן. מִשְׁמַע עַל עִסְקֵי בִּיאָה, לְשׁוֹן וְיָבֹא אֵלֶיהָ (בְּרֵאשִׁית כט׳): וַתְּחַיֶּיָן. הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וְלֹא הֲמִיתוּ הַיְלָדִים, וַתְּחַיֶּיָן מִשְּׁמַע שֶׁהָיוּ מִסְּיָעִין לְהַחֲיוֹתָן, שֶׁהָיוּ טוֹמְנוֹת אוֹתָן בְּבָתֵּיהֶן וּמְגַדְּלוֹת אוֹתָם: אִי נְיָמָא חַיּוֹת מַמָּשׁ. מְיַלְּדוֹת: כְּחַיָּה נִמְשָׁלָה. וְחַיַּת הַשָּׂדֶה אֵינָהּ צְרִיכָה לְמְיַלֶּדֶת: דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּתִיב בֵּיהּ. מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם בְּהֵמָה וְחַיָּה הֲרֵי כְּתִיב בּוֹ, וְשֶׁאֵין כְּתִיב בּוֹ הֲרֵי כְּתִיב בְּכָל כַּנְסִיָּתָן יָחַד, מָה אַמָּךְ לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רְבָצָה. אַמָּךְ, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כֻּלָּהּ נִקְרֵאת לְבִיאָה: אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. שֶׁיָּצְאוּ מִיּוֹכֶבֶד: וַתְּמָת עֲזוּבָה אִשָּׁה כָּלֵב. וְהִיא מִרְיָם, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ עֲזוּבָה. וְהַאי וַתְּמָת שֶׁנִּצְטָרְעָה: וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת. לְאַחַר שֶׁנִּתְרַפְּאַת חָזַר וּלְקָחָהּ לוֹ, אִלְמָא אֶפְרָת קְרֵי מִרְיָם, וּכְתִיב בְּדִוד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי: וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן. פָּסוּק הוּא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: בֶּן יָפְנֶה בֵּן שֶׁנִּפְנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. תִּרְוּצָא הוּא דִּקָּא מִתְרַץ, לְעוֹלָם בֶּן חֶצְרוֹן הוּא וְלָמָּה נִקְרָא בֶּן יָפְנֶה עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו: הַ״ג וְאַכַּתִּי בֶּן קְנַז הוּא: חוֹרְגוֹ דִּקְנַז. בֶּן אִשְׁתּוֹ שֶׁל קְנַז הָיְתָה כָּלֵב, וְנִמְצָא עַתְנִיאֵל אָחִיו מֵאִמּוֹ:

דיקא

1 **שהיתה** פועה לולד. פירש רבינו חננאל לוחשת לחישה ויוצא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באזני האשה אחרים

בְּפֶרֶךְ׳ רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בְּפֶה רַךְ, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בִּפְרִיכָה. ׳וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ׳״ אָמַר רָבָא, בַּתְּחִילָּה ׳בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים׳ וּלְבַסּוֹף ׳וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה׳. ׳אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ׳ אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין מְלֶאכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים וּמְלֶאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי הָתָם בְּפֶה רַךְ, הָכָא וַדַּאי בִּפְרִיכָה. דְּרַשׁ רַב עֻוִירָא, בִּשְׁכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלְכוֹת לִשְׁאוֹב מַיִם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת מֶחֱצָה מַיִם וּמֶחֱצָה דָּגִים, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, אַחַת שֶׁל חַמִּין וְאַחַת שֶׁל דָּגִים, וּמוֹלִיכוֹת אֵצֶל בַּעְלֵיהֶן לַשָּׂדֶה, וּמַרְחִיצוֹת אוֹתָן וְסָכוֹת אוֹתָן, וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָן וּמַשְׁקוֹת אוֹתָן, וְנִזְקָקוֹת לָהֶן בֵּין שְׁפָתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם וְגוֹ׳״, בְּשֵׂכַר ׳תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם׳ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְבִיצַת מְצָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ׳ וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת, בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלַדְיֵהֶן, הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ וְגוֹ׳״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ מִשְׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֵּיר וּמְשַׁפֵּיר אוֹתָן, כְּחַיָּה זוֹ שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוֹלֶדֶת אֹתָךְ לֹא כָרַת שָׁרֵךְ וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעֵי וְגוֹ׳״. וּמְלַקֵּט לָהֶן שְׁנֵי עִגּוּלִין, אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיֵּנִקֵהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן וְגוֹ׳״, וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן מִצְרִים בָּאִין לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשָׂה לָהֶם גַּם וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וּמְכִיאִין שְׁוָווּרִים וְחוֹרְשִׁין עַל גַּבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר ׳עַל גַּבֵּי חֹרְשִׁים חָרָשׁוּ וְגוֹ׳״. לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין, הָיוּ מְבַצְבְּצִין וְיוֹצְאִין כְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳רִבָּבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ׳ וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים׳ אַל תִּקְרֵי ׳בַּעֲדִי עָדִים׳, אֶלָּא ׳בְּעֲדֵרֵי עֲדָרִים׳. וּכְשֶׁנִּגְאֲלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיָּם, הֵם הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ׳. ׳וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת וְגוֹ׳״ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְחַד אָמַר כֻּלָּה וַחֲמוֹתָהּ. מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם. וּמַאן דְּאָמַר כֻּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, יוֹכֶבֶד וֶאֱלִישֶׁבַע. תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, ׳שִׁפְרָה׳ זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה, שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. דָּבָר אַחֵר, ׳שִׁפְרָה׳ שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בִּימֶיהָ. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה (וּמוֹצִיאָה אֶת הַוָּלָד). דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. ׳וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ׳״ מַאי ׳אָבְנַיִם׳, אָמַר רַבִּי חָנָן, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן. אָמַר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לְיַלֵּד יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. וְאִית דְּאָמַר בְּדִכְתִיב ׳וְאָרַד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנַיִם׳ מַה יּוֹצֵר זֶה, יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְסַדָּן בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְהַיָּלֶד בָּאֶמְצַע. ׳אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ׳ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן. בֵּן, פָּנָיו לְמַטָּה. בַּת, פָּנֶיהָ לְמַעְלָה. ׳וַתִּירֵאן הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן וְגוֹ׳״ לָהֶן מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד שֶׁתְּבָעֲן לְדַבֵּר עֲבֵירָה וְלֹא נִתְבְּעוּ. ׳וַתְּחַיֶּיָן אֶת הַיְלָדִים׳ תָּנָא, לֹא דַּיָּין שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ אוֹתָן אֶלָּא שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמְזוֹן. ׳וַתֹּאמַרְנָ הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים וְגוֹ׳״ מַאי ׳חָיוֹת׳, אִילִימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ, אָטוּ חַיָּה מִי לֹא צְרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתִי לְאוֹלוּדָהּ, אֶלָּא אָמְרוּ לוֹ, אוּמָּה זוֹ כְּחַיָּה נִמְשָׁלָה, יְהוּדָה ׳גּוּר אַרְיֵה׳, דָּן ׳יְהִי דָן נָחָשׁ׳, נַפְתָּלִי ׳אַיָּלָה שְׁלֻחָה׳, יִשָּׂשכָר ׳חֲמֹר גָּרֶם׳, יוֹסֵף ׳בְּכוֹר שׁוֹר׳, בִּנְיָמִין ׳זְאֵב יִטְרָף׳. דִּכְתִיב בֵּיהּ, כְּתִיב בֵּיהּ. וּדְלֵא כְּתִיב בֵּיהּ, כְּתִיב (בֵּיהּ) ״מָה אִמְּךָ לְבִיָא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה וְגוֹ׳״. ׳וַיְהִי כִּי רָאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה וְחַד אָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת. מַאן דְּאָמַר בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה, אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. וּמַאן דְּאָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת, דָּוִד נַמִּי מִמִּרְיָם קָאָתֵי, דִּכְתִיב ׳וַתָּמָת עֲזוּבָה (אִשֶּׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר׳, וּכְתִיב ׳וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וְגוֹ׳״. ׳וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאֲרִדוֹן׳. ׳בֶּן יָפְנֶה׳. הוּא בֵּן שֶׁפָּנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְאַכַּתִּי בֶּן קְנַז הוּא, דִּכְתִיב ׳וַיִּלְבְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב׳. אָמַר רָבָא, חוֹרְגוֹ דִּקְנַז הָוָה.

דיקא

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד ב מתוך ״ש״ס לובלין – מכון המאור״

בְּפָרֶךְ״, מבארת הגמרא מהו ׳בפרך׳, רַבִּי אֱלִעֶזֶר אָמַר בְּפֶה רַךְ - משכו אותם בדברים רכים ובשכר, עד שהרגילום בעבודה, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בִּפְרִיכָה – העבידום בחוזקה בעבודת פרך השוברת את הגוף והמותניים. ״וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ׳״, אָמַר רָבָא, בַּתְּחִילָּה שיעבדום ״בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים״, וּלְבַסּוֹף ״וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה״, ולבסוף, ׳את כל עבודתם׳, דהיינו בכל מיני עבודה. ״אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ״, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, ביאור הפסוק, שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין המצרים לישראל מְלָאכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים וּמְלֶאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. ומבארת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי הָתָם – אותן – ואף רבי אלעזר המפרש את הפסוק ׳ויעבידו מצרים וגו׳ בפרך׳ – בְּפֶה רַךְ, הָכָא וַדַּאי – בפסוק זה יפרש שביאור המילה ״בפרך״ הוא בִּפְרִיכָה, בעבודת פרך, שהרי במפורש נאמר כאן ״וימררו את חייהם״.

דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קודם זמנם, ומה היה מעשיהם, בְּשָׁעָה שֶׁהֲלוּכוֹת לְשֹׁאוֹב מַיִם, היה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכֵדֵיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת בכדים מֶחֱצָה מַיִם וּמֶחֱצָה דָּגִים, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת – מרשיבות על גבי הכירה שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, אַחַת שֶׁל מַיִם חַמִּין, כדי לרחוץ רגלי בעליהן בשדה, וְאַחַת שֶׁל דָּגִים, וּמוֹלִיכוֹת אותן אֵצֶל בַּעֲלֵיהֶן לַשָּׂדֶה, וּמַרְחִיצוֹת אוֹתָן וְסָכוֹת אוֹתָן, וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָן וּמַשְׁקוֹת אוֹתָן, וְנִזְקָקוֹת לָהֶן בֵּין שְׁפָתַיִם – בין מיצרי השדות, במקום צנוע, שֶׁנֶּאֱמַר ״אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם וְגוֹ׳״, כלומר שהיו שוכבות ונזקקות לבעליהן בין גבולות השדה. מוסיפה הגמרא, בִּשְׂכַר ״תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם״ - בשכר שלא נתנו נשים שבאותו הדור עיניהם למצוא חן באחרים להיזקק להם, ונזקקו רק לבעליהן, זָכוּ יִשְׂרָאֵל לִבְיַת מִצְרַיִם - זכו למציאת חן בעת שבאו לשאול כלי כסף וכלי זהב משכניהם המצרים, ועל ידי כן זכו לביזת מצרים, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק, ״כַּנְפֵי יוֹנָה – כנפיה של ישראל, המשולה ליונה, נֶחְפֶּה בַכֶּסֶף – מחופות בכסף, וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּיַרְקְרַק חָרוּץ״ – וכנפיה מחופות בזהב.

וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת - לאחר שהיו מתעברות, היו בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶם, ולא שימשו עוד, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלֶדֶיהֶן - זמן לידתן, היו הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, מפחד המצרים, שֶׁנֶּאֱמַר ״תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ – לצאת ממעי אמך וְגוֹ׳״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא היה שׁוֹלֵחַ מִשְׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֵּיר וּמְשַׁפֵּיר אוֹתָן – מלאך שמנקה ומעמיד את איבריהם, כְּחַיָּה זוֹ – כיולדת שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר ״וּמוֹלְדוֹתַיִךְ – ההולדה שלך, בְּיוֹם הוֹלֶדֶת אֹתָךְ – ביום שנולדת, לֹא כָרַת שָׁרֵךְ – לא היו לך מיילדות לחתוך טבור הולד, וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעֵי״ – ולא מי שירחצך במים כדי להחליק את הבשר וְגוֹ׳״, והקדוש ברוך הוא סיפק כל הצרכים הללו.

וּמְלַקֵּט לָהֶן המלאך שְׁנֵי עִגּוּלִין – כעין כברות עגולים, אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן – לסיכה, וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ – להנקה, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּנְקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן וְגוֹ׳״, וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן מִצְרַיִם – וכיון שהיו המצרים רואים את התינוקות, היו בָּאִין לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשֶׂה לָהֶם גַּם וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וסברו המצרים שהוא מעשה כשפים, וּמְבִיאִין שְׁוָרִים וְחֹרְשִׁין עַל גַּבָּן, כדי שייכנסו בעומק, שאין הכשפים שולטים שם, שֶׁנֶּאֱמַר ״עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים וְגוֹ׳״. לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין המצרים, הָיוּ התינוקות מְבַצְבְּצִין וְיוֹצְאִין מהקרקע בְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר ״רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ״ – עשיתי לכם נס שהייתם גדלים מן הארץ כצמח השדה. וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין אותם התינוקות, היו בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים – קבוצות קבוצות לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק, ״וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי – לבית אביך, בַּעֲדִי עֲדָיִים״ אֵל תִּקְרֵי ׳בַּעֲדֵי עֲדָיִם׳, אֶלָּא ׳בְּעֲדֵרֵי עֲדָרִים׳. וּכְשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לישראל עַל הַיָּם – בקריעת ים סוף, הֵם – אותם התינוקות, הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, כיון שכבר ראו את השכינה בעת לידתם, שֶׁנֶּאֱמַר ״זֶה אֵלִי – שראיתיו כבר, וְאַנְוֵהוּ״.

״וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת וְגוֹ׳״, נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל מי היו המילדות, חַד אָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְחַד אָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ. מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, הן יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם בתה, וּמַאן דְּאָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, הן יוֹכֶבֶד וֶאֱלִישֶׁבַע אשת אהרן. תַּנְיָא – בברייתא מבואר כְּמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, דְּתַנְיָא, ״שִׁפְרָה״ זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה, שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד – מיישרת איבריו. דָּבָר אַחֵר, ״שִׁפְרָה״ שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה - משעשעת ושוחקת לולד, (וּמוֹצִיאָה אֶת הַוָּלָד). דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה – מדברת, בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.

״וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ׳״, שואלת הגמרא, מַאי ״אָבְנַיִם״. ומשיבה, אָמַר רַבִּי חָנָן, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן פרעה למיילדות, שעל ידי זה ידעו שהולכת האם ללדת, ולא תוכל להכחיש ולומר שהולד היה נפל, אָמַר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת האשה לֵילֵד יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. וְאִית דְּאָמַר – יש מי שאמר שלפיכך נקרא המשבר שיולדת עליו האשה ׳אבנים׳, כְּדִכְתִיב ״וָאֶרֶד בֵּית הַיּוֹצֵר – אומן עושה חרס, וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם – כלי המיוחד לעשיית כלי חרס״, כלומר, מַה יּוֹצֵר זֶה, יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן, וְסָדָן – עץ עבה שעליו מייצר ומעצב האומן את כלי החרס בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע.

״אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ״, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן פרעה למיילדות, שיוכלו לראות מיד אם הולד בן או בת, ולא יוצרכו להגביהו ולבודקו, בֵּן נולד כשפָנָיו לְמַטָּה – כדרך תשמישו, בַּת פָּנֶיהָ לְמַעְלָה - כדרך תשמישה.

״וַתִּירָאן הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן וְגוֹ׳״, שואלת הגמרא, מדוע נאמר ׳אליהן׳, לָהֶן מִיבְּעֵי לֵיהּ - היה לו לומר כלשון שנכתב בשאר הפרשה. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד שֶׁתִּבְעָן פרעה למיילדות לְדַבֵּר עֲבֵירָה – לבוא עליהן וְלֹא נִתְּבְעוּ – ולא הסכימו.

״וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים״, תָּנָא, מכך שלא נאמר ״ולא המיתו״ את הילדים, אלא ״ותחיין״, יש ללמוד שלֹא דַּיָּין שֶׁלֹּא הֲמִיתוּ אוֹתָן המיילדות, אֶלָּא שֶׁהָיוּ גם מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן, ועל זה טען להן פרעה, לא די שלא המיתן אותן, אלא אתן אף מספקות להם מזון.

״וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים כִּי חיות הנה וְגוֹ׳״, שואלת הגמרא, מַאי ׳חָיוֹת׳, אִילֵימָא חֲיוֹת מַמָּשׁ – מיילדות, אֲטוּ חַיָּה מִי לֹא צְרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתִי לְאוֹלוּדָהּ – וכי מיילדת אינה זקוקה למיילדת אחרת שתיילד אותה. ומשיבה, אֶלָּא כך אָמְרוּ לוֹ, אוּמָּה זוֹ – ישראל כְּחַיָּה נִמְשָׁלָה שאינה זקוקה למיילדת, וכן אומה זו יולדת תחת התפוח בסיוע מלאך משמים, ואף מספק לילדיהם שני עיגולי מזון שמזה הם נזונים. מבארת הגמרא היכן נמשלו ישראל לחיה, יְהוּדָה, שנאמר ״גּוּר אַרְיֵה יהודה״. דָּן, שנאמר ״יְהִי דָן נָחָשׁ״. נַפְתָּלִי, שנאמר ״נפתלי אַיָּלָה שְׁלֻחָה״. יִשָּׂשכָר, שנאמר ״יששכר חֲמֹר גָּרֶם״. יוֹסֵף, שנאמר ״בְּכוֹר שׁוֹר״. בִּנְיָמִין, שנאמר ״בנימין זְאֵב יִטְרָף״. דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּתִיב בֵּיהּ – מי מהשבטים שנכתב בו שנקרא בשם בהמה וחיה, הרי כתוב בו, וּדְלָא כְּתִיב בֵּיהּ – ואף מי שלא כתוב לגביו בפירוש, כְּתִיב (בֵּיהּ) – הרי כל כנסת ישראל נמשלו לחיות, שנאמר ״מָה אֹמַדְּךָ לְבִנְיָא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה וְגוֹ׳״.

״וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים״. נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל מה הם הבתים שעשה להם, חַד – אחד מהם אָמַר בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה – שבניהם היו כהנים ולוים, וְחַד אָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת, שהמלכות יצאה מצאצאיהם. מַאן דְּאָמַר שעשה להם בָּתֵּי כְּהוּנָּה

המשך בעמוד קצד

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דַּיְקָא נַמִּי – שלא היה כלב בנו של קנז, מִדִּכְתִיב בכמה מקומות 'כלב בן יפנה הַקְּנִזִּי', ולא 'בן קנז' כמו שאמר על עתניאל, **שֶׁמֵּעַ מִינָּהּ** שלא היה בנו, אלא שהיה מאנשי ביתו של קנז.

הגמרא חוזרת לפרש את הפסוק 'וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות, ואלה בניה ישר ושובב וארדון'. **עֲזוּבָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ עֲזוּבָה, לְפִי שֶׁהִכַּל עֲזוּבוּהָ מִתְּחִילָּתָהּ** – בתחילה כשהיתה חולנית מחמת צרעתה, עזבוה כל בחורי ישראל ולא רצו לישא אותה. שואלת הגמרא על הנאמר שכלב הוליד את עזובה שהיא מרים, וכי **הוֹלִיד** אותה, **וַהֲלֹא מִינְסָב הֲוָה נָסִיב לָהּ** - הרי היא היתה אשתו ולא בתו. עונה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יָלְדָהּ**, וכלב נשאה לשם שמים. וכן מה שנאמר 'הוליד את יְרִיעוֹת', היינו שנשא את מרים, ונקראה כן לפי **שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת** – מחמת חוליה היו פניה ירקרקות בלי תואר אדמומית. ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'וְאֵלֶּה בָּנֶיהָ', דרשו **אַל תִּקְרֵי 'בָּנֶיהָ'** - שאין אלו שמות בניה, **אֶלָּא** שמות של **בּוֹנֶיהָ** - בעלה שנקרא כן שבנה אותה בנישואין ובנים כשאר נשים. וכוונת הפסוק, שנקרא 'אָשֶׁר' על שם **שֶׁיִּשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ** – לבל יטעה בטעות המרגלים. וכן נקרא 'שׁוֹבָב' על שם **שֶׁשִּׁיבֵּב** – המריד **אֶת יִצְרוֹ** ולא השתתף בעצת המרגלים. וכן נקרא 'וְאַרְדּוֹן' על שם **שֶׁרָדָה** וכפה **אֶת יִצְרוֹ** שהסיתו לטעות בטעות המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי** שנקרא 'ארדון', **עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ** של מרים לאחר שנתרפאה **דּוֹמִין לְוֶרֶד**.

עוד נאמר "**וְלַאֲשַׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה**", מבארת הגמרא מקרא זה על כלב ומרים, **'אַשְׁחוּר', זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אַשְׁחוּר**, כיון **שֶׁהוּשְׁחַרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת** - מחמת שקיבל על עצמו תעניות כדי שינצל מעצת המרגלים. וכן נקרא **'אָבִי'**, לפי **שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ** – למרים **כְּאָב** – שדאג לרפואתה ולמזונות הצריכים לחולה. ונקרא 'תְּקוֹעַ' לפי **שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם** – קיבל על עצמו שלא להיות בעצת המרגלים. מבארת הגמרא שמה שנאמר שלכלב 'הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים' אין הביאור כפשוטו, אלא **שֶׁנַּעֲשָׂה מִרְיָם כְּשְׁתֵּי נָשִׁים**, כלומר ש'חֶלְאָה וְנַעֲרָה, **לֹא חֶלְאָה וְנַעֲרָה חֲוַאי** – לא היו שתי נשים שנקראו כן, **אֶלָּא** מרים עצמה **בַּתְּחִילָּה** נקראת 'חֶלְאָה' - על שם חוליה שהיה בתחילה, **וּלְבַסּוֹף** נרפאה ונקראה **'נַעֲרָה'** – על שם תואר פניה שהיתה כנערה. עוד כתוב שם, "**וּבְנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹהַר וְאִתְנָן**", ודרשו אף מקרא זה על מרים, שנקראה **'צֶרֶת'** על שם **שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לְחַבְרוֹתֶיהָ** - שהיו מקנאות ביופיה, וכן נקראה **'צֹהַר'** על שם **שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ** מאירות **וּדּוֹמִין כַּצָּהֳרַיִם**, ונקראה **'אִתְנָן'** לפי **שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ** מתאוה למשכב נשים **וּמוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ** שתשכב עמו.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוקים בענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, "**וַיֵּצוּ פַרְעֹה לְכָל עַמּוֹ** כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון", **אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא**, גזירה זו גזר פרעה **אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת** להשליך הנולדים ליאור **גָּזַר** פרעה, **בַּתְּחִילָּה** גזר על הנולדים לישראל ולא הושיב שומרים על כך, אלא סמך על המילדות ואמר להן **'אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ'. וּלְבַסּוֹף** - לאחר מיכן הושיב שומרים על הדבר ואמר להם **'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ'**, אך עדיין לא גזר אלא על ישראל. **וּלְבַסּוֹף** כשאמרו לו איצטגנינו שעדיין לא לקה מושיען של ישראל, **אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר**.

"**וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי** ויקח את בת לוי", שואלת הגמרא, **לְהֵיכָן הָלַךְ** עמרם. דורשת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ** עמרם **בְּעֵצַת** מרים **בְּתוֹ** - שיעצה לו לקדשה בשנית. וכפי ששנינו בברייתא, **תָּנָא, עַמְרָם** גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה והכל נשמעים לדבריו, ולכך **כִּיוֵּן** (**שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר**) [**שֶׁגָּזַר**] **פַּרְעֹה הָרָשָׁע** על ישראל ש'**כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ**', **אָמַר**, וכי **לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין** בלידתם, שהרי ייהרגו לבסוף על ידי עבדי פרעה, ולכך **עָמַד וְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ**, ובעקבותיו **עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵרְשׁוּ** אף הם **אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ** מרים, **אַבָּא, קָשָׁה גְּזֵירָתְךָ** - לגרש הנשים, **יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה** - שגזר להשליך הבנים ליאור, **שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גְּזַרְתָּ** שיגרשו את נשותיהם, ובכך גזרת כליה **עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵבוֹת**. ועוד, **שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה** - שהרי הנולדים שיומתו יחיו לעולם הבא, **וְאַתָּה** בגזירתך גרמת שיכלו **בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא** – שכיון שלא יולדו כלל, לא יחיו גם לעולם הבא. ועוד, **שֶׁפַּרְעֹה הָרָשָׁע סָפַק מִתְקַיֶּימֶת גְּזֵירָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת** - שהרי יתכן שהקב"ה לא יקיים הגזירה, ואילו **אַתָּה צַדִּיק, וואם כן בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵירָתְךָ מִתְקַיֶּימֶת** – שהקב"ה יקיימה, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ'**. שמע עמרם בקול בתו **וְעָמַד וְהֶחֱזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ**, ובעקבותיו **עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחֱזִירוּ** אף הם **אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן.**

שואלת הגמרא, מאחר שהתבאר שכוונת הפסוק שחזר ולקחה, מדוע נאמר **'וַיִּקַּח'** - שמשמעו ליקוחין ראשונים, הרי **'וַיַּחֲזֹר** לבת לוי' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** לכתוב, שהרי היתה אשתו מקודם. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא**, נלמד מלשון 'ויקח', **שֶׁעָשָׂה לוֹ** עמרם בליקוחין השניים **כְּמַעֲשֵׂה** ליקוחין הראשונים, דהיינו, **שֶׁהוֹשִׁיבָהּ בְּאַפְּרִיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ** עליה **'אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה'**. שואלת הגמרא, הרי נאמר שלקח **'אֶת בַּת לֵוִי'**, ואם כן קשה, וכי **אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיְיָא** - האם יתכן לפרש שמדובר על הליקוחין השניים, שהיתה אז יוכבד בת מאה ושלושים שנה, **וְקָרֵי לָהּ** – וקורא לה הכתוב **'בַּת'** – שמשמע שהיתה ילדה, ולא קראה אשה. מביאה הגמרא מקור לכך שהיתה אז בת מאה ושלושים שנה, **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרִבִּי חֲנִינָא**, נאמר כשירדו בני יעקב למצרים 'כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים', ואף שמנין המפורטים בפסוקים שם אינו אלא שישים ותשע, הנפש השבעים **זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ, וְיָלְדָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת** - כשנכנסו בני יעקב למצרים השלימה את מנין שבעים, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי יוכבד, **"אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם"**, ומכך שנאמר 'אשר ילדה' משמע שרק **לֵידָתָהּ** היתה **בְּמִצְרַיִם**, אך **וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם**. ומאחר שנולדה ביום כניסתם למצרים, נמצא שכשחזר עמרם ולקחה היתה בת מאה ושלושים. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**, נקראה בת לפי **שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת** כבת.

"**וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן**", שואלת הגמרא, מדוע אמר הכתוב 'ותהר האשה' לאחר 'וילך איש ויקח וגו', **וְהָא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא** - והרי היתה מעוברת במשה מהנישואין הראשונים, והיה זה שלושה חודשים לפני שחזר ולקחה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא**, כתבה התורה את ההריון בסמוך ללידה **וּמַקִּישׁ לֵידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ**, כדי ללמד, **שֶׁמָּה הוֹרָתָהּ** של יוכבד **שֶׁלֹּא בְּצַעַר, אַף לֵידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, מִכָּאן לַנָּשִׁים צִדְקָנִיּוֹת** כיוכבד, **שֶׁלֹּא הָיוּ בְּפִיתְקָה שֶׁל חַוָּה** – לא נגזר עליהם צער בהריון ובלידה, כפי שנגזר על חוה.

כשנולד משה נאמר, **'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא'. תַּנְיָא**, מהו הטובה שראתה בו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, ראתה **שטוֹב שְׁמוֹ** של התינוק. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** שהוסיפו שם י–ה בשמו **וטוֹבִיָּה שְׁמוֹ, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר**, ראתה ברוח הקודש שעתיד להיות הָגוּן לִנְבִיאוּת. **אֲחֵרִים אוֹמְרִים, שנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שבְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר**, ולמדו כן **דִּכְתִיב הָכָא 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא', וּכְתִיב הָתָם** בבריאת העולם **'וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב'**, הרי שהאור נקרא טוב.

"**וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים**", מבארת הגמרא, שיכלה להצפינו שלושה חודשים משום **דְּלֹא מָנוּ מִצְרַיִם אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהֲדְרָהּ** – המצרים ספרו תשעה חודשים לעיבורה רק מיום שהחזירה עמרם בליקוחין השניים, אבל **וְהִיא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ** – למעשה היתה מעוברת במשה מזמן הנישואין הראשונים, והיה זה **תְּלָתָא יַרְחֵי**

המשך בעמוד קצה

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יב עמוד א

דַּיְקָא נַמִּי, דִּכְתִיב 'הַקְּנִזִּי', שְׁמַע מִינָּהּ. 'עֲזוּבָה' זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'עֲזוּבָה' שֶׁהַכֹּל עֲזָבוּהָ מִתְּחִילָּתָהּ. 'הוֹלִיד' וַהֲלֹא מִינְסַב הֲוָה נְסִיב לָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יְלָדָהּ. 'יְרִיעוֹת' שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת. 'וְאֵלֶּה בָנֶיהָ' אַל תִּקְרֵי 'בָּנֶיהָ' אֶלָּא 'בּוֹנֶיהָ'. 'יֵשֶׁר' שֶׁיִּשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ. 'שׁוֹבָב' שֶׁשִּׁיבֵּב אֶת יִצְרוֹ. 'וְאַרְדּוֹן' שֶׁרָדָה אֶת יִצְרוֹ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לַוֶּרֶד. 'וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה', 'אַשְׁחוּר', זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'אַשְׁחוּר' שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת. 'אֲבִי', שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ כְּאָב. 'תְּקוֹעַ' שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. 'הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים' נַעֲשָׂה מִרְיָם כִּשְׁתֵּי נָשִׁים, 'חֶלְאָה וְנַעֲרָה', לֹא חֶלְאָה וְנַעֲרָה הֲוַאי, אֶלָּא בַּתְּחִילָּה 'חֶלְאָה' וּלְבַסּוֹף 'נַעֲרָה'. 'וּבְנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹהַר וְאֶתְנָן', 'צֶרֶת' שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לַחֲבְרוֹתֶיהָ, 'צֹהַר' שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין כַּצָּהֳרַיִם, 'אֶתְנָן' שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ. 'וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ' אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת גָּזַר. בַּתְּחִילָּה 'אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ', וּלְבַסּוֹף 'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', וּלְבַסּוֹף אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. 'וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי' לְהֵיכָן הָלַךְ, אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ. תָּנָא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה, כֵּיוָן (שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר) [שֶׁגָּזַר] פַּרְעֹה הָרָשָׁע 'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', אָמַר לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין, עָמַד וְגֵירֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵירְשׁוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ אַבָּא, קָשָׁה גְּזֵירָתְךָ יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה, שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים וְאַתָּה גָּזַרְתָּ עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵיבוֹת, פַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, פַּרְעֹה הָרָשָׁע סָפֵק מִתְקַיֶּימֶת גְּזֵירָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת. אַתָּה צַדִּיק, בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵירָתְךָ מִתְקַיֶּימֶת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ'. עָמַד וְהֶחֱזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחֱזִירוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. 'וַיִּקַּח', 'וַיַּחֲזוֹר' מִיבְּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁעָשָׂה לָהּ מַעֲשֵׂה לִיקּוּחִין, הוֹשִׁיבָהּ בְּאַפִּרְיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ 'אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה'. 'אֶת בַּת לֵוִי', אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הֲוַיָא, וְקָרֵי לָהּ 'בַּת', דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ, וְלֵידָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם', לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת. 'וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן, וְהָא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, מַקִּישׁ לֵידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ, מַה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, אַף לֵידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, מִכָּאן לְנָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ בִּפְתִקָהּ שֶׁל חַוָּה. 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא' תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, טוֹב שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, טוֹבִיָּה שְׁמוֹ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, הָגוּן לִנְבִיאוּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר, כְּתִיב הָכָא 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא', וּכְתִיב הָתָם 'וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב'. 'וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים', דְּלֹא מָנוּ מִצְרִים אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהַדְרָהּ, וְהִיא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא. 'וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ', אַמַּאי, תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל. אֶלָּא כָּל הֵיכָא דַּהֲווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יְנוּקָא, מַמְטוּ יְנוּקָא הָתָם, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַוֵּי (בַּהֲדַיְהוּ), דִּכְתִיב 'אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים וְגוֹ''. 'וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא' מַאי שְׁנָא גּוֹמֶא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיכָּן לַצַּדִּיקִים שֶׁמָּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן, וְכָל כָּךְ לָמָּה לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגָזֵל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה. 'וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת' תָּנָא, חֵמָר מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רָע. 'וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף' רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יַם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,

אגם

רש"י

דַּיְקָא נַמִּי דִּכְתִיב. קְרָא אַחֲרִינָא כִּי מִשְׁתָּעֵי בְּכָלֵב לֹא קַרְיֵהּ בֶּן קְנַז כִּדְכְתִיב בְּעָתְנִיאֵל אֶלָּא הַקְּנִזִּי, מֵאַנְשֵׁי בֵיתוֹ וּמִגְּדוֹלָיו שֶׁל קְנַז: **עֲזוּבָה שֶׁהַכֹּל עֲזָבוּהָ.** שֶׁמִּתְּחִלָּה חוֹלָנִית הָיְתָה כִּדְקָרֵי לָהּ הָכָא יְרִיעוֹת, וּלְקַמָּן קָרֵי לָהּ נַמִּי חֶלְאָה וַעֲזוּבָה, שֶׁעֲזָבוּהָ כָּל בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּשָּׂא אוֹתָהּ: **וְהָא מֵיסַב נְסָבָהּ.** כִּדְכְתִיב וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ וְגוֹ' אַלְמָא אִתְּתֵיהּ הֲוַאי: **לְשֵׁם שָׁמַיִם.** כְּגוֹן זוֹ שֶׁהָיְתָה חוֹלָה וּנְשָׂאָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁבָּדַק בְּאָחֶיהָ אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וְרָאָה אוֹתָם צַדִּיקִים, וְרוֹב בָּנִים דּוֹמִין לַאֲחֵי הָאֵם בְּב"ב בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (דַּף קי.): **לִירִיעוֹת.** בְּלִי תֹּאַר אַדְמוּמִית, דְּמֵחֲמַת חָלְיָהּ הָיְתָה יְרַקְרֶקֶת: **בּוֹנֶיהָ.** אֵלּוּ שְׁמוֹת בַּעְלָהּ, שֶׁבְּנָאָהּ וַעֲשָׂאָהּ מִבְנָה כִּשְׁאָר נָשִׁים בְּנִשּׂוּאִין וּבָנִים, יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן: **שֶׁיִּשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ.** מִלִּטְעוֹת אֶת טָעוּת הַמְרַגְּלִים: **שֶׁשִּׁבֵּב אֶת עַצְמוֹ.** מֵעֲצָתָן, לְשׁוֹן הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה (יִרְמְיָה לא), יוֹצְאָנִית וּמוֹרֶדֶת, וְהָכִי נַמִּי קָרֵי לֵיהּ מֶרֶד בִּקְרָא אַחֲרִינָא עַל שֵׁם שֶׁמָּרַד בַּעֲצַת מְרַגְּלִים: **שֶׁרָדָה בְּיִצְרוֹ.** שֶׁהָיָה מְסִיתוֹ לִטְעוֹת עִמָּהֶן: **שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו.** שֶׁקִּבֵּל עָלָיו תַּעֲנִיּוֹת הַרְבֵּה שֶׁיִּנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים: **שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ כְּאָב.** לְהִתְעַסֵּק בָּהּ בִּרְפוּאוֹת וּמְזוֹנוֹת הַצְּרִיכִין לַחוֹלָה: **שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם.** שֶׁלֹּא לִהְיוֹת בַּעֲצַת מְרַגְּלִים: **חֶלְאָה.** חֹלִי: **וּלְבַסּוֹף נַעֲרָה.** שֶׁנִּתְרַפְּאָה מֵחָלְיָהּ וְחָזְרָה בְּתֹאַר פָּנִים כְּנַעֲרָה: **וּבְנֵי חֶלְאָה.** וּבִנְיָינֵי חֶלְאָה, שֶׁנִּבְנֵית וְנִתְרַפְּאַת, מִשְׁבָּחִין הָיוּ לִהְיוֹת צֶרֶת וְצֹהַר וְאֶתְנָן: **צָרָה לַחֲבֵרוֹתֶיהָ.** מִתְקַנְּאוֹת בְּיָפְיָהּ: **מוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ.** שֶׁהָיָה מִתְאַוֶּה לְמִשְׁכַּב נָשִׁים: **אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר.** דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, יוֹם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינָיו הַיּוֹם נוֹלַד מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִצְרִי הוּא אוֹ יְהוּדִי, וְעָמַד וְקִבֵּץ כָּל עַמּוֹ וּבִקֵּשׁ מֵהֶן לִתֵּן לוֹ הַנּוֹלָדִים בּוֹ בַּיּוֹם וְגָזַר אַף עַל עַמּוֹ: **בַּתְּחִלָּה וַהֲמִתֶּן אוֹתוֹ.** לֹא הוֹשִׁיב שׁוֹמְרִים אֶלָּא סָמַךְ עַל הַמְיַלְּדוֹת: **תַּשְׁלִיכוּהוּ.** שֶׁהוֹשִׁיב שׁוֹמְרִין וְקַסְדּוֹרִין לַדָּבָר: **וּלְבַסּוֹף עַל עַמּוֹ.** כִּדְפְרִישִׁית. וְכֵיוָן שֶׁעָבַר הַיּוֹם וַעֲדַיִין רוֹאִין אִיצְטַגְנִינָיו שֶׁלֹּא לָקָה, הֶעֱמִיד הַגְּזֵרָה עַד יוֹם שֶׁהֻשְׁלַךְ לַיְאוֹר: **גָּדוֹל הַדּוֹר הָיָה.** וְהָיוּ הַכֹּל נִשְׁמָעִין לִדְבָרָיו: **עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵבוֹת.** שֶׁלֹּא יוֹלִידוּ לֹא זָכָר וְלֹא נְקֵבָה: **אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה.** שֶׁנּוֹלָדִים וּמֵתִים וְחוֹזְרִים וְחַיִּים הֵן לָעוֹלָם הַבָּא, אַתָּה גָּזַרְתָּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵינָם נוֹלָדִים אֵינָן בָּאִין לָעוֹלָם הַבָּא: **בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים.** כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁנּוֹלְדָה בִּירִידָתָן לְמִצְרַיִם, וְיִשְׂרָאֵל עָמְדוּ שָׁם ר"י שָׁנָה וּמִשֶּׁנּוֹלַד מֹשֶׁה לֹא נִתְעַכְּבוּ אֶלָּא פ' שָׁנִים כִּדְכְתִיב וּמֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְגוֹ' בְּדַבְּרָם אֶל פַּרְעֹה (שְׁמוֹת ז) וְאוֹתָהּ שָׁנָה יָצְאוּ, נִמְצָא שֶׁעָבְרוּ מִירִידָתָם עַד שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה ק"ל שָׁנָה, וּכְשֶׁהֶחֱזִיר עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד [כְּבָר] הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת מִמֹּשֶׁה כִּדְאַמְרִינַן לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין: **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא.** בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין: **זוֹ יוֹכֶבֶד.** בִּפְרָטָן שֶׁל יוֹרְדֵי מִצְרַיִם אַתָּה מוֹצֵא שִׁבְעִים חָסֵר אַחַת, וּבִכְלָלָן אַתָּה אוֹמֵר הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים, זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁהִשְׁלִימָה מִנְיָנָן בִּכְנִיסָתָן לָעִיר: **סִימָנֵי נַעֲרוּת.** חָזְרָה לִימֵי עֲלוּמֶיהָ בְּאֹרַח כַּנָּשִׁים וּבְתֹאַר פָּנִים וּפָשְׁטוּ הַקְּמָטִים: **וְהָא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִקָּרָא.** מִקַּמֵּי דְּאַהַדְרָהּ כִּדְלְקַמָּן: **מַקִּישׁ לֵידָתָהּ וְכוּ'.** לֹא נִכְתַּב הֵרָיוֹן זֶה אֶלָּא לִדְרוֹשׁ כָּךְ: **בִּפְתָקָהּ שֶׁל חַוָּה.** בִּגְזַר דִּין שֶׁלָּהּ וּשְׁטָר גְּזֵירוֹת קִלְלָתָהּ דְּעִצָּבוֹן וְהֵרָיוֹן: **הָגוּן לִנְבִיאוּת.** רָאֲתָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָתִיד [לִהְיוֹת הָגוּן] לִנְבוּאָה: **וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים.** שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים יָכְלָה לְהַצְפִּינוֹ, שֶׁלֹּא הָלְכוּ הַמִּצְרִים לִבְדּוֹק אַחֲרֶיהָ אֶלָּא לְסוֹף תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים מִשֶּׁהֶחֱזִירָהּ, וְהִיא הָוָה מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִקָּרָא, וּמֵהָכָא נַפְקָא לָן: **אַמַּאי תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל.** מֵאַחַר שֶׁצָּפוּן בְּמִסְתָּרִים הָיָה כִּדְכְתִיב וַתִּצְפְּנֵהוּ, מַה יֵּשׁ לָהּ לִדְאֹג: **וּמְעַוֵּי הָתָם.** וְצוֹעֵק שָׁם, וְדֶרֶךְ תִּינוֹק לִצְעוֹק כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ קוֹל תִּינוֹק חֲבֵרוֹ: **אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים.** בַּת קוֹל אוֹמֵר לְמֵי הַיָּם אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים הַקְּטַנִּים הַמְחַבְּלִים אֶת הַכְּרָמִים בִּהְיוֹתָם סְמָדַר בְּעוֹד הַפְּרִי קָטָן: **שֶׁחָבִיב עֲלֵיהֶן מָמוֹנָן.** שֶׁדָּמָיו מוּעָטִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּר גּוּפוֹ יוֹתֵר בְּשֶׁל עֵצִים שֶׁקָּשִׁים וַחֲזָקִים: **דָּבָר רַךְ.** בָּזֶה הוּא מִשְׁתַּמֵּר יָפֶה מִן הַכֹּל, לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַקָּשֶׁה כְּשֶׁהַמַּיִם מוֹלִיכִין אוֹתוֹ בְּחָזְקָה הוּא נִתְקָל וְהוּא נָשׁוּף וְנִשְׁבָּר, אֲבָל דָּבָר קַל נִתְקָל וְנִזְדַּקֵּר בְּאֶבֶן לַאֲחוֹרָיו: **רֵיחַ רָע.** שֶׁל זֶפֶת:

אגם

תוספות

אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דאחרים לאו היינו ר"מ ובשלהי הוריות (דף יג:) אמר דאסקוה לר"מ אחרים ובפ"ק דברכות (דף ט:) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחרית אפליגו ר"מ ואחרים וא"ר שראה בקונטרס צרפת שמועות שקיבל מאלישע בן אבויה קבעום בשם אחרים מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעום בשמו ולא מסתברא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כיוצא בו אלא נראה דלאחר דאסקוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ' קמא דברכות:

חמר מבחוץ וזפת מבפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר קלונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היה מכסה את הזפת אבל מבחוץ לא זיפפה שלא ירגישו כי הגומא דומה לקנה היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה היאור:

בשבילי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יב עמוד ב

אֲגַם כִּדְכְתִיב 'קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ'. 'וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר' אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מְלַמֵּד שֶׁיָּרְדָה לִרְחוֹץ מִגִּלּוּלֵי אָבִיהָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'אִם רָחַץ ה' אֵת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן וְגוֹ'". 'וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת וְגוֹ'" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין הֲלִיכָה זוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן מִיתָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת'. 'וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף' כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָא בָּעַת לְאַצּוּלֵי לְמֹשֶׁה, אָמְרוּ לָהּ, גְּבִירְתֵּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵירָה, אִם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ עוֹבֶרֶת עַל גְּזֵירַת אָבִיךְ. בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע. 'וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ' רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר יָדָהּ וְחַד אָמַר שִׁפְחָתָהּ. מַאן דְּאָמַר יָדָהּ, דִּכְתִיב 'אֲמָתָהּ'. וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, מִדְּלָא כְּתִיב יָדָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, הָא אָמְרַתְּ בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע. דְּשַׁיֵּיר לָהּ חֲדָא, דְּלָאו אוֹרְחָא דְּבַת מַלְכָּא לְמֵיקַם לְחוּדָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר יָדָהּ, לִיכְתּוֹב יָדָהּ. הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּאִישְׁתַּרְבַּב אִישְׁתַּרְבּוּבֵי, דְּאָמַר מַר, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַמָּתָהּ שֶׁל בַּת פַּרְעֹה וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁינֵּי רְשָׁעִים, דִּכְתִיב 'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ' וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אַל תִּיקְרֵי שִׁבַּרְתָּ אֶלָּא שֶׁרִיבַּבְתָּ. 'וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד' וַתֵּרֶא מִיבָּעֵי לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁרָאֲתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ. 'וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה' קָרֵי לֵיהּ 'יֶלֶד' וְקָרֵי לֵיהּ 'נַעַר', תָּנָא, הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, אִם כֵּן עֲשִׂיתוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּעַל מוּם, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת נְעוּרִים בַּתֵּיבָה, אָמְרָה, שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ. 'וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה' מְנָא יָדְעָה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁרָאֲתָה אוֹתוֹ מָהוּל. 'זֶה' אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, 'זֶה' נוֹפֵל וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל, וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב 'וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים', צוֹפִין וְאֵינָם יוֹדְעִין מַה צוֹפִין, מַהְגִּים וְאֵינָן יוֹדְעִים מַה מַּהְגִּים. רָאוּ שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה, עָמְדוּ וְגָזְרוּ 'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', כֵּיוָן דְּשַׁדְיוּהּ לְמֹשֶׁה אָמְרוּ, תּוּ לָא חָזֵינַן כִּי הַהוּא סִימָנָא, בָּטְלוּ לִגְזֵירָתַיְיהוּ, וְהֵם אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעַל מֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב 'הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ', 'הֵמָּה' שֶׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה וְטָעוּ, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי וְגוֹ'", אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִילִי, נִצַּלְתֶּם כּוּלְּכֶם. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לוֹמַר שִׁירָה עַל הַיָּם בְּיוֹם זֶה יִלְקֶה בְּיוֹם זֶה. רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי בְּיוֹם זֶה, יִלְקֶה בְּיוֹם זֶה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן, מַשְׁכַּחַת לָהּ ג' יַרְחֵי, דְּאָמַר מַר, בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִשִּׁבְעָה בַּאֲדָר וְעַד שִׁשָּׁה בְּסִיוָן תְּלָתָא יַרְחֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ. אוֹתָהּ שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה, רוּבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן וְרוּבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם. 'וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת' וּמַאי שְׁנָא מֵעִבְרִיּוֹת, מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לְמֹשֶׁה עַל כָּל הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן וְלֹא יָנַק. אָמַר, פֶּה שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, יִינַק דָּבָר טָמֵא, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'אֶת מִי יוֹרֶה דֵעָה וְגוֹ'", לְמִי יוֹרֶה דֵעָה וּלְמִי יָבִין שְׁמוּעָה, לִגְמוּלֵי מֵחָלָב וּלְעַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם. 'וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה לְכִי וְגוֹ'" אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה בִּזְרִיזוּת כְּעַלְמָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, 'הָעַלְמָה' שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ. 'וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִתְנַבְּאָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה מִתְנַבְּאָה, 'הֵילִיכִי' הֵא שֶׁלִּיכִי. 'וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, לֹא דַּיָּין לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּחֲזִירִין לָהֶן אֲבֵידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן שְׂכָרָן. 'וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן וְגוֹ'", אֲחוֹת אַהֲרֹן וְלֹא אֲחוֹת מֹשֶׁה. אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה מִתְנַבְּאָה כְּשֶׁהִיא אֲחוֹת אַהֲרֹן,

ואומרת

תוספות

בשבילי נצלתם כולכם. תימה אדרבה בשבילו נגזרו הגזירות שראו אצטגניני פרעה יש לומר הוא היה הראשון המושלך ליאור וגזירה ראשונה אם בן הוא והמתן אותו לא בשבילו היתה אלא משום ונלחם בנו ודרך אנשים להלחם:

סרח

רש"י

אֲגַם. שֶׁל עֲצֵי עֲרָבָה וְקָנִים דַּקִּין, וְהוּא קָנֶה וָסוּף דִּקְרָא, קָנֶה קָנִים, סוּף עֲרָבָה דַּקָּה: **לִרְחוֹץ.** לִטְבּוֹל שָׁם לְשֵׁם גֵּרוּת: **וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְכוּ'.** שֶׁהַשָּׁב וּמִתְנַקֶּה מֵעֲוֹנוֹ קָרוּי רָחוּץ: **לְשׁוֹן מִיתָה.** כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל, שֶׁהָיוּ מְמַחוֹת בְּיָדָהּ הַצָּלָתוֹ שֶׁל צַדִּיק: **דְּאָמַר מַר.** גַּבֵּי שַׁרְבִיט הַזָּהָב דַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה: **בְּשִׁנֵּי רְשָׁעִים.** דּוֹעֵג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת בִּתְחִלַּת פֶּרֶק הָרוֹאֶה: **שֶׁרִבַּבְתָּה.** לְשׁוֹן דְּאִישְׁתַּרְבּוּבֵי: **שֶׁרָאֲתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה.** וְהַאי אֶת לְשׁוֹן עִם, כְּמוֹ לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת אֶחָיו (בְּרֵאשִׁית מב): **נַעַר.** גָּדוֹל מַשְׁמַע: **בַּעַל מוּם.** וְהוּא לֵוִי וְנִפְסָל בְּקוֹל לַעֲבוֹדַת הַשִּׁיר: **וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל.** לַיְאוֹר, שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם בִּטְּלוּ גְּזֵרָתָם: **וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם.** הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דִּרְשׁוּ כְּמוֹתֵנוּ אֶל הָאוֹבוֹת: **הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים.** נָבִיא קָרֵי לְשׁוֹן גְּנַאי, שֶׁהֵם מְצַפְצְפִין כַּעֲגוּרִים וּמַהְגִּים כְּיוֹנִים, מוֹצִיאִין קוֹל בִּגְרוֹנָם וְאֵין יוֹדְעִין מָה אוֹמְרִים, כָּךְ דֶּרֶךְ אִיצְטַגְנִינִין אֵינָן רוֹאִין אֶלָּא סִימָן אֲבָל לֹא פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר: **רָאוּ.** אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה: **שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כּוּ'.** וְהַךְ מִלְּתָא לָאו ר' אֶלְעָזָר קָאָמַר לָהּ, דִּקְרָא לָאו אַמִּצְרַיִם קָאֵי, אֶלָּא גְּמָרָא קָאָמַר לָהּ, וְקָאֵי אַהָא דְּאַמְרִינַן לְעֵיל וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל, וּכְדְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר שֶׁאֵין יוֹדְעִים מַה הוֹגִין, הִלְכָּךְ רָאוּ הַמִּצְרִים וְלֹא יָדְעוּ מַה רָאוּ: **כֵּיוָן דְּשַׁדְיוּהּ לְמֹשֶׁה בְּמַיִם.** כָּל זְמַן שֶׁהָיָה בַּיְאוֹר אֵין לִקּוּת גְּדוֹלָה מִזּוֹ וּבָטְלָה סִימָן שֶׁל לְקִיָּה: **רַגְלִי.** בִּשְׁבִילִי, כְּמוֹ וַיְבָרֶךְ ה' אוֹתְךָ לְרַגְלִי (בְּרֵאשִׁית ל): **בִּשְׁבִילִי נִצַּלְתֶּם.** שֶׁבִּטְּלוּ מִצְרַיִם אֶת גְּזֵרָתָם: **שִׁירָה עַל הַיָּם.** בכ"א בְּנִיסָן נֶאֶמְרָה כִּדְתַנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת וּמִסֻּכּוֹת לְאֵיתָם וּמֵאֵיתָם לִפְנֵי פִּי הַחִירוֹת הֲרֵי ג', בָּרְבִיעִי וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם, חֲמִישִׁי וְשִׁשִּׁי רָדְפוּ מִצְרַיִם [אַחֲרֵיהֶם], אוֹר שְׁבִיעִי יָרְדוּ לַיָּם שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּאֶר אֶת הַלַּיְלָה, לְשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה, וְיוֹם שְׁבִיעִי הָיָה, וְיו"ט אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הָיָה: **דְּאָמַר מַר בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה.** בְּפ"ק דִּקִדּוּשִׁין (דַּף לח.) יַלְפִינַן לָהּ מִקְרָאֵי דִּכְתִיב וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעַרְבוֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּכְתִיב מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבוֹר, וּכְתִיב כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן וְגוֹ', וּכְתִיב וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, צֵא מֵהֶן ל"ג לְמַפְרֵעַ תִּמְצָא שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה, וּמִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם וְגוֹ', מַה ת"ל הַיּוֹם, הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי: **שְׁלֹשָׁה יַרְחֵי.** הָיוּ, וְהֵן ג' חֳדָשִׁים שֶׁהִצְפִּינַתּוּ: **רֻבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן.** לֹא חָסֵר אֶלָּא ז' יָמִים וְרֻבּוֹ שֶׁל ג' דְּהַיְינוּ נִיסָן וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם אֲדָר הַשֵּׁנִי שָׁלֵם: **מַאי שְׁנָא מִן הָעִבְרִיּוֹת.** דְּקָאַמְרָה לָהּ, מִכְּלָל דְּמִצְרִיּוֹת לֹא נִיחָא לָהּ: **דָּבָר טָמֵא.** זוֹ שֶׁאֲכִילָתָהּ דְּבָרִים טְמֵאִים וְהַתִּינוֹק טוֹעֵם בַּחֲלָבָהּ כָּל מַה שֶּׁתֹּאכַל כִּדְאַמְרִי' בְּיוֹמָא (דַּף עה:) גַּבֵּי לְשַׁד הַשָּׁמֶן: **אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה.** לְמִי לִמֵּד הַקָּבָּ"ה תּוֹרָה, לְמִי שֶׁגָּמַל וְהִפְרִישׁ עַצְמוֹ מֵחָלָב טָמֵא וְנֶעְתַּק מִן הַשָּׁדַיִם הַטְּמֵאִים, כְּמוֹ וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם (בְּרֵאשִׁית יב): **שֶׁהָלְכָה בִּזְרִיזוּת כְּעַלְמָה.** שֶׁכָּל כֹּחָהּ עָלֶיהָ, כְּמוֹ חֲזַק וֶאֱמָץ (דְּבָרִים לא) תְּקִיף וְעַלֵּם: **שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ.** שֶׁלֹּא אָמְרָה שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ וְשֶׁהִיא מְבִיאָה אֶת אִמּוֹ: **הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד.** הֲרֵי לָךְ שֶׁלִּיךְ: **שֶׁהָיְתָה מִתְנַבְּאָה כְּשֶׁהִיא אֲחוֹת אַהֲרֹן.** עַד שֶׁלֹּא נוֹלַד מֹשֶׁה, וְהַיְינוּ הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן:

מאי

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הניחה אותו **בְּאַגָּם** - מקום שגדלים בו קנים דקים ועצי ערבה על שפת הנהר, ו'סוף' היינו עצי ערבה, ומצינו שנקראים כן **כְּדִכְתִיב** 'קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ' - קנה היינו קנים, וסוף היינו ערבה דקה.

עוד כתוב "**וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר**", **אָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן **מְשׁוּם** רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, פסוק זה **מְלַמֵּד** שֶׁיֵּרְדָה בת פרעה **לִרְחוּץ** - להתנקות **מִגִּלּוּלֵי אָבִיהָ** - שירדה לטבול לשם גירות. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** - מצינו שהשיבה מעוונות נקראת רחיצה, שנאמר 'אִם רָחַץ ה' **אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן וְגוֹ'**. בהמשך הפסוק נאמר "**וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת** על יד היאר **וְגוֹ'**", **אָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן **אֵין הֲלִיכָה זוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן מִיתָה**, וכפי שיתבאר שהמיתן גבריאל לפי שמיחו בה על שהצילה את משה. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** - מצינו במיתה לשון הליכה, שאמר עשו 'הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת'. בהמשך נאמר "**וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף**", אומרת הגמרא, כֵּיוָן דְּחָזוּ - ראו נערותיה של בת פרעה, **דְּקָא בָּעוּ לְאַצּוּלֵי לְמֹשֶׁה** - שרוצה בתיה להציל את משה מן היאור, מיחו בה **וְאָמְרוּ לָהּ, גְּבִירְתֵּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם** הוא, שכשמֶלֶךְ **בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵרָה**, גם **אִם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ עוֹבֶרֶת עַל גְּזֵירַת אָבִיךְ** שאמר להטביעם. **בָּא** המלאך **גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע** ומתו.

"**וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ**", נחלקו **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה** מהי 'אמתה', **חַד** - אחד מהם **אָמַר** שהושיטה **יָדָהּ** והביאה את התיבה אליה, **וְחַד אָמַר** ששלחה את **שִׁפְחָתָהּ** להביא את התיבה. מבארת הגמרא, **מַאן דְּאָמַר יָדָהּ**, טעמו הוא משום **דִּכְתִיב 'אֲמָתָהּ'**, ופירש כפשוטו שאמה היא יד. **וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ**, פירש כך **מִדְּלֹא כְתִיב יָדָהּ** - אם כוונת הפסוק שהושיטה את ידה, היה לו לכתוב 'ידה' כלשון התורה בכל מקום, אלא מוכח שפירושו שפחה. שואלת הגמרא, **וּלְמַאן דְּאָמַר** ששלחה את **שִׁפְחָתָהּ**, קשה **שֶׁהָא אָמְרַתְּ בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע** ומתו, ואם כן כיצד שלחה שפחה. מתרצת הגמרא, **דְּשַׁיֵּיר לָהּ חֲדָא** - גבריאל השאיר לה שפחה אחת שלא מתה, משום **דְּלָאו אוֹרְחָא דְּבַת מַלְכָא לְמֵיקַם לְחוּדָהּ** - אין דרכה של בת מלך להתהלך לבדה, ושלחה את אותה שפחה. שואלת הגמרא, **וּלְמַאן דְּאָמַר** ששלחה את **יָדָהּ, לִיכְתּוֹב** - שתכתוב התורה **יָדָהּ** כלשון התורה בכל מקום. מתרצת הגמרא, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** - לכך נאמר 'אמה', להשמיענו **דְּאִישְׁתַּרְבַּב אִישְׁתַּרְבּוּבֵי** - נעשה נס שהתארכה ידה לאמות הרבה כדי שתוכל להגיע לתיבה. **דְּאָמַר מַר** לגבי שרבוב שרביטו של אחשורוש, **וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא** שנעשה נס זה **בְּאַמָּתָהּ** שֶׁל בַּת פַּרְעֹה שנתארכה, **וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁנֵּי רְשָׁעִים** - שיניו של עוג מלך הבשן שנתארכו, **דִּכְתִיב 'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ', וְאָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ **אַל תִּיקְרֵי שִׁבַּרְתָּ אֶלָּא שֶׁרִיבַּבְתָּה** - שהוארכו שיניו.

"**וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד**", שואלת הגמרא, מדוע נאמרו 'ותראהו', הרי **וַתֵּרֶא מִיבָּעֵי לֵיהּ**. ומשיבה, **אָמַר** רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי **חֲנִינָא**, מה שנאמר 'ותראהו' אינו מתיחס לילד, אלא **שֶׁרָאָתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ**. בהמשך הפסוק נאמר "**וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה**", שואלת הגמרא, מדוע בתחילת הפסוק **קָרֵי לֵיהּ** - נקרא משה "**יֶלֶד**" שנאמר 'ותראהו את הילד', ואילו בהמשך **וְקָרֵי לֵיהּ** - נקרא משה '**נַעַר**', ומשמע שהיה גדול. ומשיבה, **תְּנָא, הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר** - לעולם היה קטן באיבריו כילד, אך נקרא גם 'נער' לפי שהיה קולו חזק כשל נער, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ** רַבִּי נְחֶמְיָה, **אִם כֵּן** - לדבריך שהיה קולו כנער בילדותו, נמצא שקולו משונה משאר בני אדם, **וַעֲשִׂיתוֹ** - החשבתו **לְמֹשֶׁה** רַבֵּינוּ שהוא לוי **לְבַעַל מוּם** בקולו, ופסול הוא לעבודת השיר. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא** כך יש לפרש, מה שנקרא נער, **מְלַמֵּד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת נְעוּרִים** בהיותו **בַּתֵּיבָה**, כיון **שֶׁאָמְרָה, שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ** - להשתתף בחופתו.

"**וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה**", שואלת הגמרא, **מְנָא יְדָעָהּ** - מהיכן ידעה בתיה שמילדי העברים הוא, הרי גם בני המצרים הושלכו ליאור. ומשיבה, **אָמַר** רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, כיון **שֶׁרָאָתָה אוֹתוֹ מָהוּל** הבינה כי מישראל הוא. ומה שנאמר "**זֶה**", **אָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן מִלַּמֵּד **שֶׁנִּתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ**, והמשמעות בדבריה, ש'זה' - משה **נוֹפֵל** ליאור, **וְאֵין אֶחָד נוֹפֵל** ליאור מכאן ואילך. **וְהַיְינוּ דְּאָמַר** - וזהו שאמר **רַבִּי אֶלְעָזָר**, לגבי נביאי עובדי כוכבים, **מַאי דִּכְתִיב "וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם** העובדי כוכבים **דִּרְשׁוּ** כמונו **אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהֲגִים"** - שמכנים את נביאיהם בלשון גנאי, 'מצפצפין' היינו **שצוֹפִין** - רואים שיש סימן, **וְאֵינָם יוֹדְעִין מַה צּוֹפִין** בסימן זה, ו'מהגים' היינו **שַׁמַּהֲגִים** - מוציאים קול בגרונם, **וְאֵינָן יוֹדְעִים מַה מַּהֲגִים**. ומבארת הגמרא מדוע בטלה הגזירה, שבתחילה **כְּשֶׁרָאוּ** האיצטגנינים, **שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה** - עתיד ללקות במים, **עָמְדוּ וְנָזְרוּ שֶׁכָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְּאֹרָה תִּשְׁלִיכֻהוּ**, כדי שאכן ילקה ולא יוכל להושיען. ולכך **כֵּיוָן דְּשַׁדְּרִיוּהוּ לְמֹשֶׁה** - לאחר שהושלך משה ליאור, **אָמְרוּ, תּוּ לֹא חָזִינַן כִּי הַהוּא סִימָנָא** - איננו רואים יותר סימן זה, **וּבַטְּלוּ לְגֵזֵרָתַיְיהוּ** - בטלו את גזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. אך מבארת הגמרא, **שׁוּהֵם** - האיצטגנינים **אֵינָן יוֹדְעִין** שאין פירוש ראייתם שיענש במים, אלא **שֶׁעֵל** חטא **מִי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה** שלא יכנס לארץ. וכמו **דְּאָמַר** רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, **מַאי דִּכְתִיב 'הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ'**, מהו 'המה', שמשמע שהם אלו שדובר בהם כבר, אלא **שֶׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה** שעתיד משה ללקות במים, **וְטָעוּ** שסברו שיענש במים, אך פירוש ראיתם הנכון הוא, שעתיד ללקות על חטא מי מריבה, וזהו 'המה' - הם המים שראו איצטגניני פרעה. **וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה** - כיון שעל ידי משה בטלה הגזרה להשליך הנולדים ליאור, לכן אמר משה **'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי** העם אשר אנכי בקרבו **וְגוֹ'**, מה שנאמר 'רגלי' היינו **שאָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִילִי**, שכיון שהייתי במים סברו המצרים שכבר לקיתי וביטלו גזירתם, **וּנְצַלְתֶּם כּוּלְּכֶם** מגזירתם.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה יום הושלך משה ליאור. **רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שהושלך משה ליאור **בְּעֲשָׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן הָיָה**, ולפיכך **אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם**, וכי ראוי שמי **שֶׁעָתִיד לוֹמַר שִׁירָה עַל הַיָּם בְּיוֹם זֶה** - כ"א בניסן שהוא יום קריעת ים סוף, **יִלָּקֶה בְּיוֹם זֶה. רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שהושלך משה ליאור, **בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן הָיָה**, ולפיכך **אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי בְּיוֹם זֶה**, שהרי קבלת התורה היתה בו' סיון, **יִלָּקֶה בְּיוֹם זֶה**. שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** שהושלך ליאור **בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן**, אם כן **מִשְּׁכַחַת לָהּ ג' יַרְחֵי** - מובן מה שנאמר בפסוק שהצפינה אותו שלשה חודשים מיום לידתו עד שהשליכה אותו ליאור, כיון **דְּאָמַר מַר, בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת** משה, **וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִשִּׁבְעָה בַּאֲדָר וְעַד שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הם תְּלָתָא יַרְחֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהשליכוהו ליאור **בְּעֲשָׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן, הֵיכִי מִשְּׁכַחַת לָהּ**, הרי מז' אדר עד כ"א ניסן הם פחות משלושה חודשים. מתרצת הגמרא, **אוֹתָהּ שָׁנָה** שהושלך משה ליאור, שנה **מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה** - שהיו בה שני אדרים, ומשה נולד באדר ראשון, ומה שאמר 'ותצפנו שלשה חדשים', אינם ג' חדשים שלמים, אלא **רוּבוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן** - החודש הראשון היינו מז' אדר עד סוף אדר ראשון, **וְרוּבוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן** - החודש השלישי היינו מא' ניסן עד כ"א בניסן, **וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם** - החודש השני היינו כל חודש אדר ב'.

"**וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת** ותיניק לך את הילד", שואלת הגמרא, **וּמַאי שְׁנָא מֵעִבְרִיּוֹת** - מדוע אמרה לה שתביא לה מינקת דוקא מהעבריות, שמשמע שלא חפצה בת פרעה שתינק מן המצריות. ומשיבה, **מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ** - תחילה סובבוהו **לְמֹשֶׁה עַל כָּל** הנשים **הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן** כדי שיניקו אותו, **וְלֹא יָנַק** - לא הסכים לינוק, משום **שֶׁאָמַר**

המשך בעמוד טו

ביאורים למסכת סוטה דף יג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְאוֹמֶרֶת מרים בנבואה, עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלָּהּ אוֹר, והבינו כי אכן נולד מושיען של ישראל, עָמַד אֲבִיהָ עמרם, וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתֵיךְ שעתיד ליולד לנו מושיען של ישראל. אך וְכֵיוָן שֶׁהֶטִּילוּהוּ לְיְאוֹר, עָמַד אֲבִיהָ וּטְפָחָהּ - חבט עַל רֹאשָׁהּ, וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתֵיךְ – משום שחשב שימות ביאור. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ״וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ״, דוקא היא עמדה לראותו היות והיתה בטוחה שינצל, ועמדה שם כד לֵידַע מַה יְהֵא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ – מה יעלה בסופה.

שנינו במשנה שיוֹסֵף זָכָה לקבור את אביו, וְכוּ׳. מבארת הגמרא עניני קבורת יעקב, ושואלת, מַאי שְׁנָא מֵעִיקָּרָא - מדוע בתחילה כשעלו לקבור את יעקב, הקדימו את המצרים ליוסף ואחיו, דִּכְתִיב ״וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה וְגוֹ׳״, וַהֲדַר – ואחר כך נאמר ״וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו״. וּמַאי שְׁנָא ואילו לְבַסּוֹף - בשעת חזרתם מהקבורה, הקדימו את יוסף ואחיו למצרים דִּכְתִיב תחילה ״וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו״, וַהֲדַר – ואחר כך נאמר ״וְכֹל הָעֲלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו״ – דהיינו המצרים, כלומר להיפך מכפי שיצאו בתחילה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִילָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ המצרים בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא נָהֲגוּ בָהֶן כָּבוֹד, ולכן הקדימו לצאת לפניהם, וּלְבַסּוֹף לאחר קבורת יעקב, שֶׁרָאוּ אז בִּכְבוֹדָן, נָהֲגוּ בָהֶן כָּבוֹד, ונתנו להם להקדים ולחזור לפניהם. ומבארת הגמרא מהו הכבוד שראו בישראל, דִּכְתִיב ״וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן הָאָטָד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד״, וגורן האטד משמעו שהיה גורן מאטד, וקשה וְכִי גּוֹרָן יֵשׁ לוֹ לְאָטָד – וכי דרך לאסוף אטדים ולעשות הימנו גורן. לכן אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לא היה זה גורן מאטדים אלא שהמקום נקרא גורן האטד, מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגוֹרָן זֶה שֶׁמַּקִּיפִים לוֹ אָטָד של קוצים לשומרו מסביב, ומי הקיפוהו, שֶׁבָּאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, וחלקו כבוד ליעקב, שתלו את כתריהם בארונו. והמצרים שראו כבוד זה, החלו אף הם לנהוג כבוד בבניו. תָּנָא, כּוּלָּם – בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, מתחילה לְמִלְחָמָה בָּאוּ – להלחם בבני יעקב כדי שלא יקבר יעקב במערת המכפלה, אך כֵּיוָן שֶׁרָאוּ את כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָטְלוּ כּוּלָּן כִּתְרֵיהֶן וּתְלָאוּם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

״וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד״. תָּנָא מהו ההספד הגדול והכבד שנעשה, שאֲפִילּוּ הסוּסִים וַאֲפִילּוּ הַחֲמוֹרִים נעצבו על פטירתו (מַאֵילּוּ מַאֵילּוּ).

אומרת הגמרא, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה לקבור את יעקב, אָתָא עֵשָׂו, וְקָא מְעַכֵּב - עיכב אותם מלקבורו שם, וכך אָמַר לָהֶן – לבני יעקב, הרי נאמר ״מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן״, וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק הטעם שנקראת המערה ״קִרְיַת אַרְבַּע״, לפי שאלו שנקברו בה אַרְבַּע זוּגוֹת הָיוּ, אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. וכשמת יצחק נשארו שני קברים אותם ירשנו שנינו, וכיון שאִיהוּ - יעקב, קַבְרָהּ לְלֵאָה במערה בְּדִידֵיהּ - בחלקו שקיבל בירושה, אם כן, וְהַאי - הקבר דְּפָיֵיש – שנותר, דִּידִי – שלי הוּא. אֲמְרוּ לֵיהּ בני יעקב, הרי זַבִּינְתָּהּ - מכרת ליעקב את חלקך במערה בשעה שמכרת את הבכורה. אָמַר לָהוּ עשיו, נָחֵי דְּזַבִּינִי בְּבֵכּוּרוּתָא – אמנם מכרתי את חלק הבכורה, שלא אקבל פי שנים בירושה, אך פְּשִׁיטוּתָא – את חלק הפשוט שלי מִי זַבִּינִי - האם מכרתיו. אָמְרוּ לֵיהּ בני יעקב, אִין – אכן מכרת אף את חלק הפשיטות במערה, דִּכְתִיב שאמר יעקב ליוסף ״בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בארץ מצרים שמה תקבריני״, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, מה שנאמר ״כריתי״, אֵין כְּרִיָּה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁכֵּן בְּכִרְבֵי הַיָּם קוֹרִין לְמִכְרָה ״כִּירָה״, נמצא שמכרת אף חלק זה. אָמַר לָהוּ עשיו, אם אכן מכרתי לכם זאת, הָבוּ לִי אִינַּרְתָּא - הראו לי שטר המכירה על חלקי במערה. אָמְרוּ לֵיהּ בני יעקב, אִינַּרְתָּא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא – השטר נמצא במצרים. חשבו האחים ביניהם וּמַאן נַיְזִיל - מי ילך להביאו מארץ מצרים, והחליטו שנַיְזִיל – ילך נַפְתָּלִי, משום דְּקַלִּיל כִּי אַיָּלְתָּא – הליכתה קלה ומהירה כשל איל. דִּכְתִיב ״נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר״, ודרשו על כך, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אַל תִּקְרֵי ״אִמְרֵי שָׁפֶר״, אֶלָּא ״אִמְרֵי סֵפֶר״ – שהביא את שטר המכירה ממצרים. ממשיכה הגמרא ואומרת, שבאותו זמן, חוּשִׁים שהוא בְּרֵיהּ דְּדָן – בנו של דן בן יעקב, תַּמָּן הֲוָה – היה שם בעת המכירה, וְיַקִּירָן לֵיהּ אוּדְנֵיהּ – כבדו אוזניו מלשמוע, אָמַר לָהוּ חושים לבני יעקב, מַאי הַאי - מדוע אתם מתעכבים מלקבור את יעקב, וְאָמְרוּ לֵיהּ קָא מְעַכֵּב הַאי – עשו מעכב אותנו עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מַאַרְעָא דְּמִצְרַיִם ויביא עמו את שטר המכירה של המערה. אָמַר לָהוּ חושים, וְעַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מַאַרְעָא דְּמִצְרַיִם יְהֵא אֲבִי אַבָּא מוּטָל בְּבָזְיוֹן. שָׁקַל – נטל חושים קוּלְפָּא - מקל, מַחֲיֵיהּ – והכה בו אַרְיְשֵׁיהּ – על ראשו של עשו והרגו. ומחמת המכה נָתְרָן – נשרו עֵינֵיהּ – עיניו של עשיו, וְנָפְלוּ על אַכַּרְעָא - רגליו דְּיַעֲקֹב. פַּתְחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ – פתח יעקב את עיניו וְאַחִיךְ – וחייך, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ״יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם, פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע״, ולכך שמח יעקב שחזה בנקם שנקמו בעשו. וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב ״לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד״, וְאַף עַל גַּב דְּמִיתָתָן של עשיו ויעקב לֹא בְּיוֹם אֶחָד הֲוָאי, מכל מקום נחשב ששיכלה את שניהם ביום אחד כיון שקְבוּרָתָן מִיהָא בְּיוֹם אֶחָד הֲוָאי.

נאמר ״ויעל יוסף לקבור את אביו״, וכן בשעת חזרתו נאמר ״אחרי קברו את אביו״, הרי שייחס הכתוב את קבורת יעקב ליוסף. שואלת הגמרא, כיצד הניחוהו אחיו ליטול לבדו את השם של קבורת אביהם, וכי וְאִי לֹא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף – אם לא היה יוסף מתעסק בקבורתו, אֶחָיו לֹא הֲווּ מַעַסְקֵי בֵּיהּ לקוברו, וְהָכְתִיב ״וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן״, נמצא שאף שאר האחים התעסקו בקבורת יעקב, ואם כן מדוע נתנו לו שתיקרא הקבורה על שמו. מתרצת הגמרא, שאָמְרוּ שאר האחים, הַנִּיחוּ לוֹ ליוסף להתעסק בקבורת יעקב יותר מאיתנו, מפני שכְּבוֹדוֹ בַּמְּלָכִים - כבודו של יעקב שיוסף שהוא מלך יתעסק בקבורתו, יוֹתֵר מִבְּהֲדֵיוֹטוֹת – ממה שנתעסק בו אנו.

שנינו במשנה, מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שלא נתעסק בו אלא משה כּוּ׳. תָּנוּ רַבָּנַן, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן נִתְעַסְּקוּ בַּבִּיזָּה מהמצרים, ששאלו מהם כלי כסף וכלי זהב, וְהוּא – משה נִתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת - העלאת ארונו של יוסף, שֶׁנֶּאֱמַר ״חֲכָם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וְגוֹ׳״. וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר – שלקח משם עצמותיו, אָמְרוּ חז״ל, סָרַח בַּת אָשֵׁר נִשְׁתַּיְּרָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, וְהָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ משה, כְּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרָה לוֹ אֲרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת כבד עֲשׂוּ לוֹ מִצְרַיִם, וּקְבָעוּהוּ בְּגֵילוּם הַנָּהָר – הנהר שממנו כל ארץ מצרים שותה, ועשו כן כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ בזכותו מֵימָיו של הנהר. הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת נהר הַגֵּילוּם, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה עת קיום הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבִּעַתְּ אֶת יִשְׂרָאֵל להעלותך לקבורה בארץ הקודש. אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ שנוכל לקיים שבועתך, מוּטָב, אך אִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ, כיון שלא היתה השבועה אלא אם נוכל לקיימה. מִיָּד צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף על מי הנהר, ונטלו משה. ומבארת הברייתא, וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאַךְ שיהיה בַּרְזֶל צָף על המים, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב בתלמידי אלישע, ״וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וְגוֹ׳, אֲהָהּ אֲדֹנִי וְהוּא שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיָּצָף הַבַּרְזֶל״, הרי שאלישע הנביא הציף את הברזל על המים, משום שרצון יראיו יעשה. וַהֲלָא – ולכן אין לתמוה על הדבר, שהרי

המשך בעמוד טו

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יג עמוד א

רש״י

מאי שְׁנָא מַעֲקָרָא. דְּאִקְדְּמִינְהוּ לְמִצְרִים מִקְּמֵי אֲחֵי יוֹסֵף, וּמַאי שְׁנָא לְבַסּוֹף דִּכְתִיב הוּא וְאַחָיו וְהָדַר וְכָל הָעוֹלִים אתו: וְכִי. דָּרֵךְ לָאֲסוֹף אֲשֶׁדִּין וְלַעֲשׂוֹת מְהֵן גַּרְן: שֶׁמַּקִּיפִין לוֹ אֶגֶד. גֶּדֶר של קוֹצִים: שִׁלּשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים. י״ב נְשִׂיאִים דְּישְׁמָעֵאל וכ״ג אַלּוּפִים נִמְנוּ בְּעֵשָׂו. וְא״ת כ״ה הֵן, תִּימְנוּ וּקְנוּ נִמְנוּ ב׳ פְּעָמִים. וְא״ת קְרַח נִמְנָה ב׳ פְּעָמִים, שְׁנֵי קְרַח הֵן, אֶחָד מִבְּנֵי אֶלִיפַז וְאֶחָד מִבְּנֵי אֲהָלִיבָמָה, וּמ״מ ל״ה הֵן וְכִתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף חֲרֵי ל״ו: קָא מַעֲכַב. שֶׁלֹּא יִקְבְּרוּהוּ שָׁם: אֲמַר. קְרִיַּת אַרְבַּע שְׁמָהּ שֶׁאֵינָהּ מְחֻזֶּקֶת אֶלָּא ד׳ זוּגוֹת. הָא דְּא״ר יִצְחָק לָאו מִלְּתָא דְּעֵשָׂו הִיא אֶלָּא גְּמָרָא קָאָמַר לֵיהּ לְמִימַר טַעְמָא דְּעִבּוּבָא, דְּוַדַּאי כֵּן הָוָה כִּדְבְרֵי עֵשָׂו שֶׁאֵינָהּ מְחֻזֶּקֶת אֶלָּא ח׳ קְבָרִים: אִיהוּ. יַעֲקֹב: קַבְּרָהּ לְלֵאָה בְּרִידֵיהּ. בְּחֶלֶק הַמֻּגִּיעוֹ בְּדִכְתִיב וְשִׂמָּה קְבֻרָתִי אֶת לֵאָה: זַבִּינְתֵּיהּ. בְּשֶׁמְּכַרְתָּ הַבְּכוֹרָה: נְהִי דְּזַבִּינְתֵּיהּ לִכְבוֹרְתָּהּ. וְלֹא אֶטּוֹל פִּי שְׁנַיִם אֶלָּא כְּמוֹהוּ: פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי. חֶלְקִי בְּחֶלֶק פָּשׁוּט לֹא מְכַרְתִּי: א״ל אין. פְּשִׁיטוּתְיָךְ נַמִּי זַבְּנַתְּ חֶלְקָךְ בְּמְעָרָה זוֹ לְגַמְרֵי, שֶׁכָּךְ אָמַר אֲבִינוּ בְּשָׁעַת מִיתָה אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי, וְאֵין כְּרִיָּה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה כְּמוֹ וְאִכְּרֶהָ לִי בְּחַמִּשָּׁה עָשָׂר כֶּסֶף (הוֹשֵׁעַ ג׳): הָכוּ אוּרֵיתָא. הַרְאוּ שֵׁטֶר מְכִירָה: יַקִּירָן אוּדְנֵיהּ. כְּבְדוּ אָזְנָיו מִשְּׁמוֹעַ: מַאי הַאי. לְמָה אֵינָם קוֹבְרִין אוֹתוֹ: שְׁקִיל גּוּלְפֵּיהּ. מְקַל, כְּמוֹ גּוּלְפֵי טוֹבֵי בְּלָא מַאֲבִימִי בְּעֲרָכִין (קף כב.): וְאִי לֹא אִיעַסַּק בֵּיהּ יוֹסֵף אֶחָיו מִי לֹא הֲוֵי מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ. כְּלוֹמַר הֵיאַךְ הִנִּיחוּהוּ אֶחָיו לְיוֹסֵף לְטוֹל לוֹ אֶת הַשֵּׁם לְבַדּוֹ? שֶׁל קְבוּרַת אֲבִיהֶם, וְכִי פָּרְקוּ מֵעֲלֵיהֶן הָעֹל וְלֹא חָשׁוּ לוֹ, וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ הוּא הֵם לֹא הָיוּ עֲסוּקִין בּוֹ, וְהַכְּתִיב וַיִּשְׁאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו, אַלְמָא אַף הֵם הָיוּ עֲסוּקִין בְּמִשָּׂאוֹ וּקְבוּרָתוֹ. וּמִסְקְנָא כְּתִיב אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת אָבִיו, תָּלָה הַכָּתוּב בּוֹ שֶׁהוּא הָיָה עִקַּר הַדָּבָר: אָמְרוּ. אֶחָיו בֵּינֵיהֶן הִנִּיחוּ לוֹ לְהִתְעַסֵּק בּוֹ בְּנֶגֶד כֻּלָּנוּ: כְּבוֹדוֹ. שֶׁל אָבִינוּ בְּמֶלֶךְ יוֹתֵר מִבְּהֲדִיוֹטוֹת, שֶׁיּוֹסֵף מֶלֶךְ הוּא: נִתְעַסְּקוּ בַּבּוּז. שֶׁל מִצְרַיִם: כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּבְּדוּ מֵיטָיו. תְּמִיד לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִמֵּי גְּשָׁמִים אֶלָּא שְׁכֻלָּה עֲשׂוּיָה יְאוֹרִים וְחֲרִיצִים מְנִילוּס עַד סוֹף הַמְּדִינָה כְּמָה פַּרְסָאוֹת, וְנִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה וּמִתְבָּרֵךְ וּמְמַלֵּא אוֹתָן יְאוֹרִים וּמַשְׁקִין מִמֶּנּוּ הַשְּׁדוֹת, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (זְכַרְיָה יד) וְהָיָה אִם לֹא יַעֲלֶה מִכָּל מִשְׁפְּחוֹת וגו׳ לֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַגֶּשֶׁם, וְאִם מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא תָבֹא (וּבָאָה) וְלֹא עֲלֵיהֶם, וְאֵין כְּתִיב כָּאן הַגֶּשֶׁם אֶלָּא וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה אוֹתוֹ נָהָר שֶׁהֵן שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ. וְיוֹנָתָן בֶּן עוּזִיאֵל תִּרְגֵּם וְלֹא עֲלֵיהֶם תִּיסַּךְ נִילוּס: וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וגו׳. בְּתַלְמִידֵי אֲלִישָׁע כְּתִיב בְּמֶלָכִים: וְהוּא שָׁאוּל. הַשְּׁאִילוּהוּ לוֹ: תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְלֹא שֶׁלָּמַד מִפִּיו, אֶלָּא תּוֹרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִמְּדוּ לְאֵלִיָּהוּ: בְּקַבְּרָנִיט שֶׁל מְלָכִים. בְּקִבְרוֹת שֶׁל מְלָכִים, וְלְשׁוֹן יְוָנִי הוּא:

קים

תוספות

סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור. תימה והלא מכיר ויאיר בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ למה לא שאלם משה ודם היו מבני בניו של יוסף י״ל שסוד הגאולה נמסר לסרח כדאיתא בפירקי ר״א (פרק מח) וכיון שבא משה הלכו זקני ישראל אצלה לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים שיצאו שלשים שנה לפני הקץ ונמלכו עתה בה ואמרה להם מה לשון אמר לכם המושיע הזה אמרו לה פקוד פקדתי אמרה להם א״כ הוא הוא לכך הלך גם משה אצלה. מתוספת רבי:

סמליון

וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלֹּהּ אוֹר, עָמַד אָבִיהָ, וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי נִתְקַיְּימָה נְבוּאָתֵךְ. וְכֵיוָן שֶׁהֶטִּילוּהוּ לַיְּאוֹר, עָמַד אָבִיהָ וּטְפָחָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתֵךְ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ', לֵידַע מַה יְהֵא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ: יוֹסֵף זָכָה וְכוּ': מַאי שְׁנָא מֵעִיקָּרָא, דִּכְתִיב 'וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה וגו׳', וְהָדַר 'וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו'. וּמַאי שְׁנָא לְבַסּוֹף, דִּכְתִיב 'וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאַחָיו' וַהֲדַר 'וְכָל הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִילָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד. וּלְבַסּוֹף שֶׁרָאוּ בִּכְבוֹדָן, נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד, דִּכְתִיב 'וַיַּעַל עַד גֹּרֶן הָאָטָד' וְכִי גּוֹרֶן יֵשׁ לוֹ לְאָטָד, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגוֹרֶן זֶה שֶׁמַּקִּיפִים לוֹ אָטָד, שֶׁבָּאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה. תָּנָא, כּוּלָּם לְמִלְחָמָה בָּאוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָטְלוּ כּוּלָּן כִּתְרֵיהֶן וְתָלָאוּם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. 'וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד' תָּנָא, אֲפִילּוּ סוּסִים וַאֲפִילּוּ חֲמוֹרִים (מֵאֵילּוּ מֵאֵילּוּ), כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, אָתָא עֵשָׂו, קָא מְעַכֵּב. אָמַר לָהֶן 'מְמֵרָא קְרִיַת הָאַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן', וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק 'קְרִיַת אַרְבַּע', אַרְבַּע זוּגוֹת הָיוּ, אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. אִיהוּ, קַבְּרָהּ לְלֵאָה בְּרִידֵיהּ, וְהַאי דְּפָיֵיס, דִּידִי הוּא. אָמְרוּ לֵיהּ, זַבִּינְתָּהּ. אָמַר לְהוּ, נְהִי דְּזַבִּינִי בְּכִירוּתָא, פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי. אָמְרוּ לֵיהּ, אִין דִּכְתִיב 'בִּקְבָרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי' וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, אֵין כְּיָרָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁכֵּן בִּכְבָרֵי הַיָּם קוֹרִין לְמְכִירָה 'כִּירָה'. אָמַר לְהוּ, הָבוּ לִי אִיגַּרְתָּא. אָמְרוּ לֵיהּ, אִיגַּרְתָּא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא. וּמַאן נַיְיזִיל, נַיְיזִיל נַפְתָּלִי דְּקַלִּיל כִּי אַיֵּילְתָּא, דִּכְתִיב 'נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר', אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל תִּקְרֵי 'אִמְרֵי שָׁפֶר' אֶלָּא אִמְרֵי סֵפֶר. חוּשִׁים בְּרִיהּ דְּדָן, תַּמָּן הָוָה וַיַּקִּירָן לֵיהּ אוּדְנֵיהּ, אָמַר לְהוּ מַאי הַאי, וְאָמְרוּ לֵיהּ קָא מְעַכֵּב הַאי עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, אָמַר לְהוּ וְעַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, יְהֵא אֲבִי אַבָּא מוּטָל בְּבִזָּיוֹן. שָׁקַל קוּלְפָּא, מַחֲיֵיהּ אַרֵישֵׁיהּ, נָתְרָן עֵינֵיהּ וְנָפְלוּ אַרְעָא דְּיַעֲקֹב. פַּתְחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ וְאַחִיךְ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם, פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּימָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב 'לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד', וְאַף עַל גַּב דִּמְיַתְּמָן לֹא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי, קְבוּרָתָן מִיהָא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי. וְאִי לֹא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף, אֶחָיו לֹא הֲווּ מִעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהָכְתִיב 'וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן'. אָמְרוּ הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בַּמְּלָכִים יוֹתֵר מִבְּהֲדִיוֹטוֹת: מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף כּוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן נִתְעַסְּקוּ בַּבִּיזָּה וְהוּא נִתְעַסֵּק בַּמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'חֲכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וגו׳'. וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרוּ, סָרַח בַּת אָשֵׁר נִשְׁתַּיְּירָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, הָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ, כָּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרָה לוֹ, אָרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת עָשׂוּ לוֹ מִצְרִים, וּקְבָעוּהוּ בְּנִילוּס הַנָּהָר כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ מֵימָיו. הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת נִילוּס, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ. מִיָּד, צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאַךְ בַּרְזֶל צָף, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב 'וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וגו׳', אֲהָהּ אֲדוֹנִי וְהוּא שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיָּצֶף הַבַּרְזֶל'. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה אֱלִישָׁע תַּלְמִידוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, צָף בַּרְזֶל מִפָּנָיו. מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בְּקַבְּרָנִיט שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל קַבְּרָנִיט שֶׁל מְלָכִים, אָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה שְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל, אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְדַּעְזַע אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, נָטְלוּ מֹשֶׁה וְהֵבִיאוּ אֶצְלוֹ. וְכָל אוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הֵלָּלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה, מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין אוֹמְרִים, מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הֵלָּלוּ. אָמְרוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה. וְכִי מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לְהַלֵּךְ עִם שְׁכִינָה. אָמְרוּ,

קיים

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יג עמוד ב

תוספות — רש״י

סמליון

1 אומר. פי׳ ר״ח אית דאמרי מלאך
2 ואית דאמרי שם חכם. ערוך: מפני

1 קַיָּים זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה. אַגָּדָה זוֹ מְפוֹרֶשֶׁת בְּמַכִּילְתָּא בְּפָרָשַׁת וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה, כְּתִיב בָּזֶה אֱנֹכִי וּכְתִיב בָּזֶה לֹא יִהְיֶה לְךָ וּכְתִיב בָּזֶה הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא,
2 לֹא תַּעֲשֶׂה, זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת – וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן, וְאֵין זֶה אֶלָּא יוֹם הַשַּׁבָּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ, וְכֵן כָּל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, לֹא תִּשְׁבֹּר אֶת אָחִיךָ בְּלִבָּבְךָ, לֹא
3 תוֹקֵם וְלֹא תִטֹּר, וְהֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: וְאִי לֹא אִיעַפַּק בֵּיהּ מֹשֶׁה וְכוּ׳. כְּלוֹמַר הֵיאַךְ הִנִּיחוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לְהִתְעַסֵּק בּוֹ לְבַדּוֹ׳, וְכִי לֹא חָשׁוּ לְשַׁבּוּעָה, וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ מֹשֶׁה לָא הָיוּ הֵם מִתְעַסְּקִין:
4 הַכְּתִיב וְכוּ׳. אֶלְמָא לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה בְּעֲרֻבוֹת מוֹאָב נִתְעַסְּקוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל וְהֶעֱבִירוּם אֶת הַיַּרְדֵּן: וְתוּ אִי לֹא הָווּ מִתְעַסְּקֵי בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל. לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה בָּנָיו אֶת שְׁאָר הָעָם לְהִתְעַסֵּק בּוֹ
5 וְהֵיאַךְ הִנִּיחוּ בָּנָיו אֶת שְׁאָר הָעָם לְהִתְעַסֵּק בּוֹ
6 וְהַכְּתִיב בְּשִׁכְמָם וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה וּגוֹ׳,
7 אֶלְמָא בְּנַחֲלָתָם קְבָרוּהוּ דְּחָבִיב הָיָה עֲלֵיהֶן:
8 אָמְרוּ. בָּנָיו בְּעַצְמָם, הִנִּיחוּ לוֹ שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בּוֹ כָּל
9 יִשְׂרָאֵל: כְּבוֹדוֹ בְּמַרְבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין. וְיִשְׂרָאֵל
10 אָמְרוּ בְּעַצְמָם בְּעוֹד מֹשֶׁה קַיָּם, הִנִּיחוּ שֶׁיִּתְעַסֵּק
11 בּוֹ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבְּקַטְנִים:
12 מִשֶּׁכֶם נְגְבוּהוּ. כְּדִכְתִיב וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן
13 וַיָּבֹא שְׁכֶמָה, וְשָׁם הָיוּ רוֹעִין, וְדוֹתָן אֵינָהּ מְקוֹם.
14 וְהַאי דִּכְתִיב (שם) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה וּגוֹ׳, כָּךְ
15 אָמַר לוֹ, אַתָּה אוֹמֵר אֶת אַחַי אֹנֹכִי מְבַקֵּשׁ, סְעוּ
16 מִן הָאַדְוָתָה הַזֹּאת וְאֵין מַחֲזִיקִין עַצְמָן בְּאָחִין לָךְ,
17 כִּי שָׁמַעְתִּי אוֹמְרִים נַלְכָה וּנְבַקֵּשׁ דְּתוֹת וְדִינִין
18 הֵיאַךְ לְהַמִּיתוֹ אִם יָבֹא אֶצְלֵנוּ: הָבָא כְּתִיב. וַיַּקְּחֵם
19 מֹשֶׁה. וְלֹא שְׁאָר הָעָם: אַף מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ.
20 מִן הַשָּׁמַיִם לְמַתְחִיל וְאֵינוּ גּוֹמֵר, אֶלָּא אִם כֵּן
21 נֶאֱנַס כְּמֹשֶׁה שֶׁמֵּת בְּעֹבֶר הַיַּרְדֵּן: [וַיֵּרֶד יְהוּדָה.
22 שֶׁהוּא הִתְחִיל בְּהַצָּלַת יוֹסֵף כְּשֶׁאָמַר מַה בֶּצַע
23 וְלֹא גָּמַרוּ: נִקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו. שֶׁנֶּאֱמַר
24 וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה וְעוֹדְנוּ חַי: שֶׁהוֹרִיד
25 אַצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדֻלָּתוֹ. כְּשֶׁפָּתַר אֶת הַחֲלוֹם
26 וְהֵם לֹא יָדְעוּ לְפָתְרוֹ: לְעַצְמוֹ. לְמִשְׁכַּב זְכוּר מִתּוֹךְ
27 יָפְיוֹ: פַּרְעוֹ. הַיְינוּ סְרוּס יַתְירָא: בָּא גַּבְרִיאֵל וְסִרְסוֹ
28 לֹא גָּרַס: בְּרַב בְּשֵׁי. אֶת בְּנֵי מְחֻלְקוּתוֹ, רַב לָכֶם
29 בְּנֵי לֵוִי, וְהַקְּבָ״ה מְדַקְדֵּק עִם הַצַּדִּיקִים כְּחוּט
30 הַשְּׂעָרָה וְנֶעֱנַשׁ בְּאוֹתָהּ מִדָּה: רַב יֵשׁ לָךְ. הִגִּיעַ
31 מַלְכוּתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וְאֵין לָךְ מַלְכוּת נוֹגַעַת
32 בְּחַבְרַתְּךָ: ד״א רַב לָךְ. דַּי לָךְ, אַל תַּרְבֶּה בְּבַקָּשָׁה,
33 שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרֵב כַּמָּה קָשֶׁה שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ
34 לְתַלְמִיד, וְתַלְמִיד כַּמָּה סַרְבָּן, מַפְצִיר. וּלְשׁוֹן
35 חֲכָמִים הוּא כָּךְ, הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ לִשְׁאָ֗ת אֶת בַּת
36 אֲחוֹתוֹ בְּנְדָרִים (ל׳ סג:), הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ שֶׁיֹּאכַל
37 עִמּוֹ בְּשַׁבּוּעוֹת (קף כג:): לְפוּם נַמְלָא שִׁיחָנָא. לְפִי
38 כֹּחַ הַגְּמָל מְרַבִּין בְּמִשְׂאוֹ, אַף כָּאן לְפִי צִדְקָתוֹ
39 מְדַקְדֵּק אַחֲרָיו: הַיּוֹם מָלְאוּ. בְּיוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי: לֹא
40 נָם לֵיחֹה. לֹא בָּרַח לְחַלּוֹחִית כֹּחוֹ: דָּיוּ זוּגִי. שְׁנֵי
41 זוּגוֹת, שְׁנֵי חֲבֵרִים הָיוּ, בְּהַתְחָלַת הַיּוֹם לְמֹשֶׁה
42 וְסוֹפוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: כַּבְנָפֵי הַשַּׁכִּינָה. בִּכְנַף לְבוּשׁ הוֹדוֹ:
43 מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים. לְהוֹכִיחָם לְשֵׁמִי: פֹּשֵׁר
44 דָּבָר. שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּינִי וּבֵין בָּנָיו:
45 סְמַלְיוֹן. שֵׁם חָכָם: סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן. כְּלוֹמַר
46 סִימָנִים הַרְבֵּה, בְּאֶרֶץ מוֹאָב בְּגֵיא מוּל בֵּית פְּעוֹר,
47 וְאעפ״כ לֹא יָדַע וְגוֹ׳:

גסטרא

1 קַיָּים זֶה כָּל מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה. וְאִי לֹא עָסִיק בֵּיהּ מֹשֶׁה,
2 יִשְׂרָאֵל לֹא הָווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהַכְּתִיב ׳וְאֶת עַצְמוֹת
3 יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם׳.
4 וְתוּ, אִי לֹא אִיעַסְּקוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל, בָּנָיו לֹא הָווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהַכְּתִיב ׳וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה׳.
5 אָמְרוּ, הִנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּמִרְוִבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין. וְתוּ אָמְרוּ, הִנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּגְדוֹלִים יוֹתֵר
6 מִבְּקָטַנִּים. ׳קָבְרוּ בִשְׁכֶם׳ מַאי שְׁנָא בִּשְׁכֶם. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִשֶּׁכֶם גְּנָבוּהוּ, וְלִשְׁכֶם
7 נַחֲזִיר אֲבֵידָתוֹ. קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי, כְּתִיב ׳וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ׳, וּכְתִיב ׳וְאֶת
8 עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּגוֹ׳״. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וְלֹא
9 גְּמָרוֹ, וּבָא אַחֵר וּגְמָרוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב עַל שֶׁגְּמָרוֹ, כְּאִילּוּ עֲשָׂאוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף
10 מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ, דִּכְתִיב ׳וַיְהִי בְּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה׳. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,
11 אַף קוֹבֵר אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, דִּכְתִיב ׳וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וּגוֹ׳״ וּכְתִיב ׳וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן׳.
12 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִפְּנֵי מַה נִּקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו,
13 דְּקָאָמְרִי לֵיהּ ׳עַבְדְּךָ אָבִינוּ׳, וְלֹא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידִּי. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵימָא
14 רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בְּרִבְנוּת: ׳וַיּוֹסֵף
15 הוֹרִד מִצְרַיְמָה׳ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵל תִּיקְרֵי ׳הוֹרַד׳ אֶלָּא ׳הוֹרִיד׳, שֶׁהוֹרִיד אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה
16 מִגְּדֻלָּתָן. ׳וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה׳ אָמַר רַב, שֶׁקְּנָאוֹ לְעַצְמוֹ (בָּא גַּבְרִיאֵל וְסֵירְסוֹ) בָּא
17 גַּבְרִיאֵל וּפְרָעוֹ, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב ׳פּוֹטִיפַר׳, וּלְבַסּוֹף ׳פּוֹטִיפֶרַע׳: מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה וְכוּ׳: ׳וַיֹּאמֶר
18 ה׳ אֵלַי רַב לָךְ׳ אָמַר רַבִּי לֵוִי, בְּ׳רַב׳ בִּישֵׁי, בְּ׳רַב׳ בִּישֵׁי בִּישְׁרוּהוּ. בְּרַב בִּישֵׁי, ׳רַב לָכֶם׳. בְּרַב
19 בִּישְׁרוּהוּ, ׳רַב לָךְ׳. דָּבָר אַחֵר, ׳רַב לָךְ׳ רַב יֵשׁ לָךְ, וּמַנּוּ יְהוֹשֻׁעַ. דָּבָר אַחֵר, ׳רַב לָךְ׳, שֶׁלֹּא
20 יֹאמְרוּ, הָרֵב כַּמָּה קָשֶׁה וְתַלְמִיד כַּמָּה סַרְבָּן, וְכָל כָּךְ לָמָּה, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְפוּם
21 גַּמְלָא שִׁיחְנָא: ׳וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם׳ שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הַיּוֹם׳,
22 הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי. לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשִּׁיל שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מִיּוֹם לְיוֹם
23 וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, דִּכְתִיב ׳אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׳. ׳לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא׳, מַאי ׳לָצֵאת
24 וְלָבוֹא׳, אִילֵימָא לָצֵאת וְלָבוֹא מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב ׳וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא נָם לֵחֹה׳,
25 וּכְתִיב ׳וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ׳, וְתַנְיָא שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם וּפִסְעָן
26 מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, ׳לָצֵאת וְלָבוֹא׳ בְּדִבְרֵי
27 תּוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה. ׳וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד׳ תָּנָא,
28 אוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁל דִּיוּ זוּגֵי הָיְתָה, נִיטְּלָה רְשׁוּת מִזֶּה וְנִיתְּנָה לָזֶה. (וְתַנְיָא) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה,
29 אִילְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ. הֵיכָן מֹשֶׁה מֵת, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַל
30 מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ׳, וּנְבוֹ בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן קַיְיָמָא, דִּכְתִיב ׳וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וּגוֹ׳
31 וְאֶת נְבוֹ וּגוֹ׳״, (נְבוֹ שֵׁשֶׁם מֵתוּ ג׳ נְבִיאִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם), וְהֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל
32 גָּד, דִּכְתִיב ׳וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ וּגוֹ׳״, וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה הָוֵי, אַרְבָּעָה
33 מִילִין. אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין מִי הוֹלִיכוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת
34 אוֹמְרִים ׳צִדְקַת ה׳ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל׳, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר ׳מִי יָקוּם לִי עִם
35 מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן׳. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, ׳מִי בְּהֶחָכָם, וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר׳. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, ׳הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא׳. וְרַב
36 נַחְמָן אָמַר, ׳וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה וּגוֹ׳״. סְמַלְיוֹן אָמַר, ׳וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה׳, סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, שְׁנֵים עָשָׂר
37 מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, בַּת קוֹל מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר ׳וַיָּמָת מֹשֶׁה׳ סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לֹא מֵת מֹשֶׁה,
38 כְּתִיב הָכָא ׳וַיָּמָת שָׁם׳, וּכְתִיב הָתָם ׳וַיְהִי שָׁם עִם ה׳״, מַה לְּהַלָּן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ, אַף כָּאן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ. ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגַי בְּאֶרֶץ
39 מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר׳ אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן, וַאֲפִילּוּ הָכִי ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ׳, וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה, אֵצֶל

גסטרא

כאשר ישנו צימאון לגילוי אלוקות – הרי צימאון זה גופא מרווה במקצת.

משיחת שבת פרשת קדושים ה׳תשי״ד

ביאורים למסכת סוטה דף יג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

קַיָּים זֶה – יוסף, את כָּל מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה – בלוחות הברית, ולכן ראוי לו שישאו את ארונו לצד ארון הברית.

שנינו במשנה שמשה הוא זה שנתעסק בהעלאת ארונו של יוסף, שואלת הגמרא, וְאִי לֹא עָסִיק בֵּיהּ מֹשֶׁה – וכי אם לא היה משה מתעסק להעלות עצמותיו, יִשְׂרָאֵל לֹא הֲווּ מִיעַסְקֵי בֵּיהּ, וכי לא חשו לקיים שבועתם שהשביעם יוסף לעשות כן. וְהָכְתִיב לאחר מיתת משה, "וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם", הרי מבואר שכל ישראל התעסקו בארונו של יוסף וקברוהו, ומדוע נקראת קבורתו רק על שם משה. וְתוּ - ועוד קשה, מדוע הניחו בני יוסף לבני ישראל שיקברוהו, וכי אִי לֹא אִיעַסְקוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל, בָּנָיו של יוסף לֹא הֲווּ מִיעַסְקֵי בֵּיהּ לקוברו, וכי לא היה חביב עליהם, וְהָכְתִיב בהמשך הפסוק ביהושע 'וַיְהִיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה' שקברוהו בנחלתם, הרי שהיה חביב עליהם, ואם כן מדוע לא התעסקו הם בקבורתו. מתרצת הגמרא על השאלה האחרונה, שאָמְרוּ בני יוסף בינם לבין עצמם, הַנִּיחוּ לוֹ – לאבינו יוסף, ויתעסקו בקבורתו כל בני ישראל, לפי שכְּבוֹדוֹ בְּמִרוּבִים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין – כבוד הוא לו שיתעסקו בקבורתו כל בני ישראל שהם מרובין, יותר ממה שיתעסקו בו רק בניו שהם מועטים. וְתוּ - משיבה הגמרא על השאלה הראשונה, שכשהיה משה חי, אָמְרוּ בני ישראל, הַנִּיחוּ לוֹ ליוסף שיתעסק בקבורתו משה לבדו, לפי שכְּבוֹדוֹ בִּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבִּקְטַנִּים – כבוד הוא לו שיתעסק בקבורתו משה לבדו שהוא אדם גדול יותר ממה שיתעסקו בו שאר ישראל שהן קטנים.

נאמר בפסוק "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קָבְרוּ בִשְׁכֶם", שואלת הגמרא, מַאי שְׁנָא – מדוע קברוהו דוקא בִּשְׁכֶם. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִשְׁכֶּם נְגִבוּהוּ – שמכרוהו לישמעאלים, שהרי נאמר בפסוק שיעקב שלחו אל אחיו הרועים בשכם. לכך אמרו ישראל, וְלִשְׁכֶם נַחֲזִיר אֲבִידָתוֹ - ישיבוהו לקבורה.

שואלת הגמרא, קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי – הפסוקים סותרים האחד את השני, שבפסוק אחד כְּתִיב 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ', הרי שמשה הוא שהתעסק בהעלאה במשך כל הארבעים שנה במדבר. וּכְתִיב – ואילו בפסוק אחר כתוב 'וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', הרי שכל ישראל העלום. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וְלֹא גְּמָרוֹ, וּבָא אַחֵר וּגְמָרוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב - עַל זֶה שֶׁגְּמָרוֹ, כְּאִילּוּ הוּא עֲשָׂאוֹ את הדבר כולו. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף מן השמים מוֹרִידִין אוֹתוֹ – את זה שהתחיל ולא גמר מעשיו מִגְּדוּלָּתוֹ, דִּכְתִיב אצל יהודה אחר מכירת יוסף, 'וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה' – שירד מגדולתו, כיון שהוא התחיל בהצלת יוסף ואמר לאחיו 'מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו', והיה לו לגמור ולהצילו מיד אחיו ולהשיבו לאביו. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, עונשו של המתחיל ואינו גומר חמור, שאַף קוֹבֵר את אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו בחייו, דִּכְתִיב 'וַתָּמָת בַּת שוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וְגוֹ' וּכְתִיב 'וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן', הרי מבואר שמתו אשתו ובניו. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מִפְּנֵי מַה נִּקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו – שכשציוה את אחיו להעלות עצמותיו ממצרים, אמר 'והעליתם את עצמותי', והרי היה חי. מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו, דְּקָאָמְרִי לֵיהּ – שאמרו לו אחיו ברדתם למצרים 'עַבְדְּךָ אָבִינוּ', וְלֹא אָמַר לָהוּ וְלֹא מִידֵּי - לא מיחה בהם על שקראו ליעקב עבד. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵימָא רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאַחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג את עַצְמוֹ בְּרַבְּנוּת.

"וְיוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיְמָה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַל תִּיקְרֵי 'הוֹרֵד' אֶלָּא הוֹרִיד, שֶׁהוֹרִיד יוסף את אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדוּלָּתָן – שלא ידעו לפתור את חלום פרעה כמותו. עוד נאמר, "וַיִּקְּנֻהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה", אָמַר רַב, שֶׁקְּנָאוֹ – פוטיפר את יוסף מחמת יופיו לְעַצְמוֹ – למשכב זכור. ו(בָּא גַּבְרִיאֵל וְסִירְסוֹ) בָּא גַּבְרִיאֵל וּפִירְעוֹ – סירס את פוטיפר סירוס מרובה. וההוכחה לכך היא, שמֵעִיקָּרָא כְּתִיב 'פּוֹטִיפַר', וּלְבַסּוֹף - בפרשה הבאה, נוספה לשמו האות ע' ונקרא 'פּוֹטִיפָרַע', והיינו משום שנעשה סריס.

שנינו במשנה, מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה וְכוּ'. דורשת הגמרא את הפסוקים שנאמרו בענין מיתת משה. נאמר "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", אָמַר רַבִּי לֵוִי, לשון זה שאמר 'רב לך' בא לדרוש, שכיון שבשעת מחלוקת קורח ועדתו, בְּ'רַב' בִּישַּׁר – ענה להם בלשון 'רב', לכן נענש בכך שבְּ'רַב' בִּישְׁרוּהוּ. ומפרשת הגמרא, בְּרַב בִּישַּׁר, היינו מה שאמר משה לקרח ועדתו, 'רַב לָכֶם בני לוי', כלומר שדי לכם במה שיש לכם. וכיון שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, נענש באותו לשון וּבְרַב בִּישְׁרוּהוּ, וּלְכַן נאמר לו 'רַב לָךְ וגו'". דָּבָר אַחֵר – באופן אחר מתפרש לשון 'רַב לָךְ', רַב יֵשׁ לָךְ, שהגיע זמן מלכותו, וּמַנּוּ – ומידו אותו רב, יְהוֹשֻׁעַ, ולכך הגיע זמנך להיפטר מן העולם, שאין מלכותך נוגעת במלכותו כמלא הנימה. דָּבָר אַחֵר, 'רַב לָךְ', מלשון די לך, ביקשו הקב"ה שלא ירבה עוד בבקשה על זה, כדי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הרואים, הָרַב - הקב"ה, כַּמָּה קָשֶׁה הוא, שאינו שומע לתלמידו, וְתַלְמִיד – משה כַּמָּה סָרְבָן הוא יתר על המידה. שואלת הגמרא, וְכָל כָּךְ לָמָּה – מדוע באמת לא התקבלה תפילתו של משה שרצה להיכנס לארץ ישראל. ומשיבה, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחְנָא - לפי כח הגמל מרבים את משאו, והרי זה משל, שאף כאן לפי גודל צדקתו של משה הרבו לדקדק עליו.

"וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לא אוכל עוד לצאת ולבא, וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה". דורשת הגמרא, אחר שכבר נאמר שהוא בן מאה ועשרים שנה, שָׁאַין תַּלְמוּד לוֹמַר – מה הוצרך הכתוב לומר שוב 'הַיּוֹם', אלא יש לדרוש מכך, שהַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי שנעשיתי בן מאה ועשרים שנה, כלומר שביום זה נולדתי. לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ – שנפטרים מן העולם באותו יום ובאותו חודש שבו נולדו, דִּכְתִיב 'אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא'. ודורשת הגמרא מה שנאמר 'לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא', מַאי הכוונה 'לָצֵאת וְלָבֹא', אִילֵימָא - אם תפרש שתשש כוחו ואינו יכול עוד לָצֵאת וְלָבֹא מִמָּשׁ, יקשה, וְהָכְתִיב 'וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא נָס לֵחֹה', ומתפרש שעד סוף ימיו לא נס ממנו לחלוחית כוחו. וכן וּכְתִיב 'וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ', וְתַנְיָא – שנינו בברייתא שִׁשָּׁה עָשָׂר מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם – בערבות מואב, וּפִסְגָּן מֹשֶׁה – את כולן בִּפְסִיעָה אַחַת עד הר נבו, הרי שהיה כוחו עמו. אלא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מה שנאמר 'לָצֵאת וְלָבוֹא', היינו בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וּמְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה, ולא יכל ללמוד תורה.

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד", תָּנָא, אוֹתָהּ שַׁבָּת שמת בה משה, שֶׁל דִּיוּ זוּגֵי הָיְתָה - שני זוגות היו בה, משה בתחילת היום ויהושע בסופו, ובאותה שבת נִיטְּלָה רִשּׁוּת מִזֶּה - ממשה, וְנִיתְּנָה לָזֶה - ליהושע.

(וְתַנְיָא) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִילְמְלֵא המִקְרָא דלהלן לגבי מקום קבורת משה כָּתוּב, אִי אֶפְשָׁר היה לְאוֹמְרוֹ – לומר דבר זה מעצמנו. ומבאר, הֵיכָן מֹשֶׁה מֵת, בעבר הירדן שהוא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, דִּכְתִיב בהמשך המקרא, "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ", וְנְבוֹ הרי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן כַּיָּימָא, דִּכְתִיב 'וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וְגוֹ', וְאֵת נְבוֹ וְגוֹ', (נְבוֹ שֶׁשָּׁם מֵתוּ ג' נְבִיאִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם), הרי שמיתתו היתה בחלקו של ראובן. וְהֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר, בעבר הירדן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, דִּכְתִיב 'וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שם חלקת מחוקק ספון וְגוֹ', הרי שנקבר בנחלתו של גד. וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה – מרחק הָוֵי, אַרְבָּעָה מִילִין. שואלת הגמרא, את אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין שמנחלת ראובן לנחלת גד, מִי הוֹלִיכוּ, הרי לא התעסקו ישראל בקבורתו. ומשיבה, מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה, והשכינה העבירה אותו מחלקו של ראובן לחלקו של

המשך בעמוד קצו

ביאורים למסכת סוטה דף יד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

נִסְטְרָא – מושל **שֶׁל בֵּית פְּעוֹר**, ואמרו לו, **הֲרֵאנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר.** ולא הצליחו למצוא מקום זה, שכשעָמְדוּ לְמַעְלָה, נִדְמָה היה לָהֶם שמקום קבורתו לְמַטָּה, וכשעמדו לְמַטָּה, נִדְמָה היה לָהֶם שהוא קבור לְמַעְלָה. ואף שנֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי כִּיתּוֹת – קבוצות, **אוֹתָן** שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה, היה נִדְמָה לָהֶן מקום קבורתו לְמַטָּה, ואותן שעמדו לְמַטָּה, נִדְמָה היה לָהֶן שהוא קבור לְמַעְלָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר במקרא ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳. רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בעצמו אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן הוא קָבוּר, דִּכְתִיב הָכָא - בפרשת קבורתו ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳, וּכְתִיב הָתָם ״וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים״, הרי שמשה נקרא איש, וראיה שאף הוא לא ידע מקום קבורתו.

וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, אף שלא זכה ליכנס לארץ ישראל בחייו, **מִפְּנֵי מַה** לא העלו את עצמותיו לארץ ישראל כדרך שהעלו את עצמותיו של יוסף, אלא **נִקְבַּר מֹשֶׁה אֵצֶל בֵּית פְּעוֹר.** וביאר שעשו כן **כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה** - חטא של **פְּעוֹר,** שחטאו בבנות מואב. **וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב ״אַחֲרֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ״,** שמשמעותו ללכת בקרבת ה׳, **וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחַר שְׁכִינָה, וְהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ׳כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא׳,** ואם כן לא ניתן לילך אחריו. **אֶלָּא** כך היא כוונת הפסוק, שצריך האדם **לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** – לנהוג כמדותיו. דהיינו, **מַה הוּא** – הקב״ה **מַלְבִּישׁ עֲרוּמִּים, דִּכְתִיב ״וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם״, אַף אַתָּה** התנהג כן **וְהַלְבֵּשׁ עֲרוּמִּים.** וכן כפי **שהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּיקֵּר חוֹלִים, דִּכְתִיב** בבואו לבקר את אברהם אחר מילתו **״וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא״, אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים.** וכן מה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִיחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב ״וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ״** – שניחמו על אביו וברכו אלוקים ברכת אבלים, **אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים.** וכן מה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב ״וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי״, אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים.**

כיון שהזכירה הגמרא שהלביש הקב״ה את אדם וחוה בכתנות עור, דנה הגמרא מהם **הַכָּתְנוֹת עוֹר** שהלבישם. נחלקו בזה **רַב** וּשְׁמוּאֵל, **חַד** – אחד מהם **אָמַר,** שהיו **מִדָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר** – צמר, **וְחַד אָמַר** שהיה זה פשתן, ונקרא כן לפי שהוא **דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ** שלובשים אותו סמוך לעור. **דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמְלַאי, הַתּוֹרָה בְּתַחִלָּתָהּ** עוסקת **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְסוֹפָהּ** עוסק **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים,** שנכתב שעשה הקב״ה חסד לאדם וחוה, **דִּכְתִיב ״וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם״, וְסוֹפָהּ** עוסקת **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי׳.**

דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמְלַאי, מִפְּנֵי מַה נִּתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֶאֱכוֹל מִפְּרִיָּהּ הוּא צָרִיךְ, אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ. אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה בתפילתו ובקשתו ליכנס לארץ, **הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּימִין** – חלק מהן **אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכַךְ אֶכָּנֵס** אף **אֲנִי לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ** המצוות **כּוּלָּן עַל יָדִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוּם** מה **שְׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ** לקיים המצוות התלויות בארץ, אין זה **אֶלָּא** בכדי **לְקַבֵּל שָׂכָר** עליהם, אם **כֵּן מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם** ותקבל שכרך עליהם. **שֶׁנֶּאֱמַר ״לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ רַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ, וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא, וְלִפְשָׁעִים יַפְגִּיעַ״,** ונדרש מקרא זה לגבי משה, **׳לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ** - שכרו **רַבִּים׳, יָכוֹל** – שמא תאמר שיהיה שכרו רק **כַּאֲחֵרוֹנִים, וְלֹא כָּרִאשׁוֹנִים** - האבות, **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל׳** - שמתן השכר יהיה **כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת.** ומה שנאמר **׳תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ׳,** הוא לפי **שֶׁמָּסַר** משה את **עַצְמוֹ לְמִיתָה** בעבור ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר** – לאחר חטא העגל אמר משה, ״ועתה אם תשא חטאתם, **וְאִם אֵין מְחֵנִי נָא** מספרך **וְגוֹ׳״,** הרי שהסכים למות למענם. ומה שנאמר **׳וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה׳,** היינו **שֶׁנִּמְנָה עִם מְתֵי מִדְבָּר** וראוי לו לחלוק אתם את השכר, לפי שנמנה למות אתם במדבר, וזה היה בעבורם, כמו שנאמר ׳ויתעבר בי ה׳ למענכם׳. ומה שנאמר **׳וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא׳,** שנשא על עצמו עוון ישראל, בכך **שֶׁכִּיפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל.** ומה שנאמר **׳וְלִפְשָׁעִים יַפְגִּיעַ׳,** היינו **שֶׁבִּיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחְזִירוּ בִּתְשׁוּבָה** ויכופר להם עוונתם, **וְאֵין** לשון **׳פְּגִיעָה׳, אֶלָּא** אחת מלשונות **הַתְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי׳,** הרי שפגיעה אף היא מלשונות התפילה.

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה מביא - פרק שני

בפרשת סוטה נאמר ״והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה״, כלומר שמצוה על הבעל להביא את מנחת אשתו סוטה, ומבארת המשנה את סדר הבאת מנחת סוטה ובמה חלוק דינה משאר המנחות.

משנה. הָיָה הבעל **מֵבִיא אֶת** קרבן **מִנְחָתָהּ** של אשתו לבית המקדש, שנאמר ׳והביא את קרבנה עליה׳, **בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית** – בסל של נצרי דקל זרדים הגדלים סביב הדקל, **וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ** של האשה בהגיעו לבית המקדש **כְּדֵי לְנַעֲרָה.**

ואלו הן החילוקים בין מנחת סוטה לשאר המנחות, **כָּל הַמִּנְחוֹת, תְּחִילָּתָן** – כשמביא את המנחה מביתו **וְסוֹפָן** – כשמביאם לעזרה **בִּכְלֵי שָׁרֵת** – המנחה נתונה בכלי חשוב שראוי להיות כלי שרת, **וְזוֹ** – מנחת סוטה **תְּחִלָּתָהּ** – כשמביאה מביתו, מביאה **בְּכְפִיפָה מִצְרִית** – סל מנצרי דקל שאין ראוי לעשות ממנו כלי שרת, **וְסוֹפָהּ** – כשמביאה לעזרה לעשות בה סדר הקרבתה, לפני הקמיצה מניחה **בִּכְלֵי שָׁרֵת. כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה** – שנאמר ׳ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה׳, **וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה** – שנאמר ׳לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה וגו׳. **כָּל הַמִּנְחוֹת** – מלבד מנחת העומר **בָּאוֹת מִן הַחִטִּין** – שנאמר ׳סלת חיטים תעשה אותם׳, **וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין** – שנאמר ׳עשירית האיפה קמח שעורים׳. **מִנְחַת הָעוֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין** אינה דומה למנחת סוטה, **שֶׁהִיא הָיְתָה בָּאָה גֶּרֶשׁ** – מהמובחר ומנופה שבשעורים, שהיו מנפים את הקמח בי״ג נפה עד שנעשה כעין סלת חיטים, **וְזוֹ** – מנחת סוטה **בָּאָה קֶמַח** – מעורב הקמח עם קליפת השעורה. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר** הטעם שמנחת סוטה באה מקמח שעורים הוא, **שכֻּלָּם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה** – שהפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה **כָּךְ קָרְבָּנָהּ** עשוי משעורים שהם **מַאֲכַל בְּהֵמָה.**

גמרא מבארת הגמרא **תַּנְיָא אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (וְכָל כָּךְ לָמָה)** מפני מה אמרה התורה להניח את המנחה על ידי האשה, **כְּדֵי לְנַעֲרָה** – כדי שתהיה לסוטה יגיעה בהבאת הקרבן, והטעם שרצתה התורה ליגעה הוא **כְּדֵי שֶׁתַּחְזוֹר בָּהּ** מחמת היגיעה מדבריה ותודה שזינתה, ולא תיבדק על ידי המים המאררים שיגרמו לה למות. ויש ללמוד מכאן, **שאִם כָּכָה חָסָה תּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ** – שהרי חסה על האשה שזינתה ועברה על רצונו של מקום, **קַל וָחוֹמֶר** שחסה **עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. שואלת הגמרא וּמַאי** שהטעם שרצתה התורה שתחזור בה ולא תיבדק **מִשּׁוּם דְּחָסָה הוּא, דֵּילְמָא** רצתה התורה שתחזור בה **כִּי הֵיכִי דְּלָא** יצטרכו להכין את המים המאררים **וּתִימָּחֵק מְגִילָּה** ששם ה׳ כתוב בה. עונה הגמרא, רבי אליעזר אינו יכול ללמוד שעושים כן כדי שלא תימחק המגילה, משום **שקָסְבַר**

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יד עמוד א

רש״י

גְּסַטְרָא. מוֹשָׁל, כְּמַה שֶׁאָמַר קוֹמוֹס דּוּכוֹס וְשֶׁלְטוֹן, וְחֲבֵרוֹ רִיהֵטוֹן קוֹרְטוֹן גַּסְטְרָא (בְּכֹלּוֹת קָף לְכ״:): וַיְבָרֶךָ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק. נִיחֲמוֹ עַל אָבִיו וּבֵרְכוֹ בִּרְכַּת אֲבֵלִים: דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר. שֶׁל צָמֶר הוּא: שֶׁהָעוֹר נֶחֱנָה מִמֶּנּוּ. שֶׁל פִּשְׁתָּן שֶׁאִדְּם לוֹבֵשׁ סָמוּךְ לְעוֹרוֹ: תְּחִלָּתוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים. הֶלְבִּישׁ עֲרֻמִּים: וְלַפּוֹשְׁעִים יַפְגִּיעַ. בִּשְׁבִיל פּוֹשְׁעִים הִפְגִּיעַנִי. הֲעֲרָה. הַרִיק:

תוספות

מפני מה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור. ומדרש אגדה בכל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה חוזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הַדְרָן עֲלָךְ הַמְּקַנֵּא

הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ. הַבַּעַל, כִּדְכְתִיב וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ וְגוֹ׳ (כְּמִקְּבָּר כז:) כְּפִיפָה מִצְרִית. סַל שֶׁל נִצְרֵי דֶּקֶל, זְרָדִים שְׁגֻדִּלִים סְבִיב הַדֶּקֶל: כְּדֵי לְיַגֵּעָה. בְּגִמָּרָא מְפָרֵשׁ טַעֲמָא: תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן. הַשִּׁתָּא מִשֵּׁמַע כְּשֶׁמְּבִיאָה מִבֵּיתוֹ מְבִיאָה בִּכְלֵי שָׁרֵת לְעַזְרָה: וְסוֹפָה בִּכְלֵי שָׁרֵת. קֹדֶם קְמִיצָה: כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה. כִּדְכְתִיב וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה (וַיִּקְרָא ב:), וּלְקַמִּיהּ פָּרִיךְ וְהָאִיכָּא מִנְחַת חוֹטֵא: וְזוּ אֵינָהּ טְעוּנָה. דִּכְתִיב בָּהּ לֹא יִצּוֹק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְגוֹ׳ (כְּמִקְּבָּר ה:) בָּאוֹת מִן הַחִטִּין. דִּכְתִיב סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֵׂה אוֹתָם (שְׁמוֹת כט:): מִנְחַת הָעֹמֶר בָּאָה מִן שְׁעוֹרִים. בְּמִסֶּכֶת מְנָחוֹת (קָף סת:) יַלְפִּינָן לַהּ מִקְּרָאֵי: בָּאָה גֶּרֶשׁ. דִּכְתִיב גֶּרֶשׁ כַּרְמֶל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ (וַיִּקְרָא כ:) וּבְמִסֶּכֶת מְנָחוֹת (קָף סו:) אָמְרִינָן בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מִדַּבֵּר: גֶּרֶשׁ. בְּשְׁעוֹרִים מְבֻחָר שֶׁבּוֹ, מְנֻפֶּה בְּי״ג נָפָה כְּעֵין סֹלֶת חִטִּים: קֶמַח. הַכֹּל מְעוֹרָב כְּמוֹ שֶׁנִּטְחַן: גַּמּ׳ וְכָל כַּךְ לָמָּה. לְמָה אָנוּ טוֹרְחִין לְיַגֵּעָה: עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. שֶׁאִם זִנְּתָה עֲבֵרָה עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם וְרוֹצֶה שֶׁתּוֹדֶה שֶׁלֹּא תִּיבָּדֵק: קָסָבַר. הַאי תַּנָּא דְּאָמַר מִשּׁוּם דְּחִסָּה הוּא:

משקה

הדרן עלך המקנא

מביא את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין שהרי כך סדר הפרשה קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את מנחתה הכהן מביא פיילי של חרס ונותן לתוכו חצי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד האשה בשער נקנור ואוחז בבגדיה וסותר את שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הכהן מים המרים ומשביע ומתנה עמה וכותב את המגילה ומוחק ומשקה ונוטל מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותן לתוך כלי שרת מניף ומגיש קומץ ומקטיר ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר התנא דוקא או סדר הפרשה:

כדי ליגעה. שהרי היתה נתונה על ידה עד גמר כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך למימר דדריש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מידי דמרבי מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים זהו הטעם של פסוק הואיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא בגון לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניה ועשירה וקאמר ר״ש טעמא דקרא שאם אתה ממשכן אותה אתה משיא לה שם רע בשכינותיה מתוך שאתה משיב לה הענבוט ונאמר עניה דוקא אין ממשכנין אותה (כ״מ לקף קטו.):

אי

הַדְרָן עֲלָךְ הַמְּקַנֵّא

גַּסְטְרָא שֶׁל בֵּית פְּעוֹר, הַרְאֻנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר. עָמְדוּ לְמַעְלָה, נִדְמָה לָהֶם לְמַטָּה. לְמַטָּה, נִדְמָה לָהֶם לְמַעְלָה. נֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי כִּיתּוֹת, אוֹתָן שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה, נִדְמָה לָהֶן לְמַטָּה. לְמַטָּה, נִדְמָה לָהֶן לְמַעְלָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳. רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן קָבוּר, כְּתִיב הָכָא ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳, וּכְתִיב הָתָם ׳וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים׳. וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה נִקְבַּר מֹשֶׁה אֵצֶל בֵּית פְּעוֹר, כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר. וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב ׳אַחֲרֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ׳, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחַר שְׁכִינָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ׳כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא׳, אֶלָּא לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מַה הוּא מַלְבִּישׁ עֲרוּמִּים, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׳, אַף אַתָּה הַלְבֵּשׁ עֲרוּמִּים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּיקֵּר חוֹלִים, דִּכְתִיב ׳וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא׳, אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִיחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב ׳וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ׳, אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי׳, אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים: ׳כָּתְנוֹת עוֹר׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר, וְחַד אָמַר דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי, תּוֹרָה תְּחִלָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים. תְּחִלָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׳, וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי׳. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי, מִפְּנֵי מַה נִתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֶאֱכוֹל מִפְּרִיָּהּ הוּא צָרִיךְ, אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ. אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶכָּנֵס אֲנִי לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ כּוּלָּן עַל יָדַי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְקַבֵּל שָׂכָר, מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳לָכֵן אַחֲלֵק לוֹ בָרַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ, וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא, וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׳, ׳לָכֵן אַחֲלֵק לוֹ בָּרַבִּים׳, יָכוֹל כָּאַחֲרוֹנִים וְלֹא כָּרִאשׁוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל׳ כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת. ׳תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ׳, שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאִם אֵין מְחֵנִי נָא וְגוֹ׳״. ׳וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה׳, שֶׁנִּמְנָה עִם מְתֵי מִדְבָּר. ׳וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא׳, שֶׁכִּיפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. ׳וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׳, שֶׁבִּיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחֲזִרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְאֵין ׳פִּגִּיעָה׳ אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי׳:

הַדְרָן עֲלָךְ הַמְּקַנֵّא לְאִשְׁתּוֹ

הָיָה מֵבִיא - פֶּרֶק שֵׁנִי

מִשְׁנָה. הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ כְּדֵי לְיַגֵּעָה. כָּל הַמִּנְחוֹת תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן בִּכְלֵי שָׁרֵת, וְזוּ תְּחִלָּתָהּ בִּכְפִיפָה מִצְרִית וְסוֹפָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת. כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְזוּ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִן הַחִטִּין וְזוּ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין. מִנְחַת הָעֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, הִיא הָיְתָה בָּאָה גֶּרֶשׁ, וְזוּ בָּאָה קֶמַח. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. **גְּמָרָא** תַּנְיָא אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, (וְכָל כָּךְ לָמָה) כְּדֵי לְיַגֵּעָה כְּדֵי שֶׁתַּחְזוֹר בָּהּ. אִם כָּכָה חָסָה תּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, קַל וָחוֹמֶר עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. וּמִמַּאי מִשּׁוּם דְּחִסָּה הוּא, דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּימְחַק מְגִילָה, קָסָבַר

משקה

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יד עמוד ב

תוספות

אי משום מגילה הא אימחיקא. היה קשה לרבי והאמרי׳ לעיל (קף ז:) דלאחר [שנמחקה] מגילתה מאיימין עליה שתשתה ונראה דעל כרחך אית לן למימר דר״א לית ליה איום שתשתה אפי׳ אחר מחיקת מגילה ומדלא פריך נהי דמשקה ואחר מקריבה אימא דלאחר מחיקה לאלתר היה נוטל המנחה מעל ידיה ש״מ דפשיטא ליה דעד שעת הקרבה היה מניחה על ידיה אם כן למאן דאמר מאיימין עליה שתשתה אית לן למימר דסבירא ליה מקריב מנחתה ואח״כ שותה דכבר נקרבה: טעונה

רש״י

משקה ואחר כך מקריב את מנחתה, דאי משום מגילה הא אימחיקא לה: כל המנחות כו׳: ורמינהו, **סדר מנחות כיצד, אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקלתות** בעזרה בכלי שרת, קס״ד שצריך לתתה ע״מ כן שיהא דעתו שיקדשנה הכלי: **ומגישה.** מגיע את הכלי לקרן מערבית דרומית. ולקמן יליף לה מקראי: ודיו. לקמן מקרש מאי היא [ואמאי תיסק אדעתין דנבעי טפי: **ומסלק הלבונה לצד אחד.** בתוך הכלי עצמה, ולקמן מפרש טעמא דכולה מתניתא: **שנתרבה שמנה.** ממקום שהיא נבללת יפה בשמן: **ונותנו לכלי שרת.** שני, ולקמן מפרש טעמא: **על גבי האשים.** על האש: **לתן לתוכה.** לתן לתוך השירים: **בכלים הראויין לכלי שרת.** אם היה מקדישו: **רבי פוסל.** [במנחות] ובמסכת סכה יליף טעמא בפרק החליל (קף כ:): **בחשובין.** בכלי עץ חשובין: **הקריבהו נא לפחתך.** סיפא דקרא, הירצך או הישא פניך: **אין מקדשין אלא מדעת.** שהנותנו בהן צריך שיתננו לשם כך. וא״ת הרי מנחה קדושה ועומדת שהקדישה בפה, קדשת פה אינה אלא קדשת דמים ואינה קדשת הגוף, ואינה נפסלת בטבול יום ובלינה, ואם נטמאת נפדית. קדשה בכלי קדשה קדשת הגוף ונפסלת בטבול יום ובלינה ואין לה פדיון: **נותנה לקדשה.** התורה הצריכתו לתתו בכלי שרת כדי שיקדשנה הכלי ואפלו אינו מתכוון לכך: **ונותן עליה.** הזר שמן ולבונה ואין צריך כהן לכך, דכתיב ויצק עליה שמן וגו׳ והדר והביאה אל בני אהרן וגו׳: **ויאת תורת המנחה.** כל המנחות במשמע: **הקרב אותה בני אהרן וגו׳** יכול במערב. יגיענה לדפן מערבי של מזבח, דהיינו לפני ה׳, שההיכל במערב ומזבח בחצר ל״ב אמה רחבו ממצע באמצע העזרה, וכן ההיכל ממצע באמצע העזרה זה מול זה ל״ב אמה היכל ובתליו, חללו כ׳ ובתליו ו׳ אמה עבי כתל צפוני וששה לכתל דרומי, נמצא מערבו של מזבח לפני ה׳, דאין מפסיק כולם בינו לבין ההיכל, דאלו אולם שלפני ההיכל פתוח הוא ורחבו עשרים אמה בכל חללו של היכל: **כנגד חדה.** כל מה שיכול לקרבו כלפי מערב, ובלבד שיהא שם קצת דרום משום אל פני המזבח, דאי לאו כנגד חדה ליבא לפני ה׳ בכל שהרי זויות ההיכל כלם כנגד זויות המזבח: **ר׳ אלעזר אומר כו׳.** דורשו למקרא בענין אחר, ובך דורשו, מתוך שנאמר לפני ה׳ אל פני המזבח יכול יגישנה לאחד מהן רצה למערב רצה לדרומה, וה״ג לה בת״כ: **או לדרומה של קרן אמרתי.** בך תשיבני: **כל מקום שאתה מוצא כו׳.** דכיון דאפשר לקים את שניהם תו לא תוקמה רצה זה עושה רצה

בקלתות של כסף ושל זהב ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת, ונותן עליה שמנה ולבונה ומוליכה אצל כהן, וכהן מוליכה אצל מזבח ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן, ודיו. ומסלק את הלבונה לצד אחד וקומץ ממקום שנתרבה שמנה, ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת ומלקט את לבונתה ונותנה על גביו (ומעלה אותו לגבי מזבח) ומעלהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונותנו על גבי האישים. קרב הקומץ, שיריה נאכלין ורשאין הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש, ואין אסורין אלא מלחמץ. קתני מיהא, בקלתות של כסף ובקלתות של זהב. אמר רב פפא, אימא בכלים הראויין לכלי שרת, מכלל דכפיפה מצרית לא חזיא. כמאן, דלא כרבי יוסי ברבי יהודה, דתניא כלי שרת שעשאן של עץ, רבי פוסל ורבי יוסי ברבי יהודה מכשיר. אפילו תימא רבי יוסי ברבי יהודה, אימר דאמר רבי יוסי ברבי יהודה בחשובין, בפחותין מי אמר. וכי לית ליה לרבי יוסי ברבי יהודה ׳הקריבהו נא לפחתך׳: ונותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת: שמעתי מיניה, כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת. אימא, נותנה בכלי שרת לקדשה בכלי שרת: ונותן עליה שמנה ולבונתה: שנאמר ׳ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה׳: ומוליכה אצל כהן: דכתיב ׳והביאה אל בני אהרן וגו׳״: וכהן מוליכה אצל מזבח: דכתיב ׳והגישה (אצל) [אל] המזבח׳: מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו. מנלן, דכתיב ׳זואת תורת המנחה הקרב אתה בני אהרן לפני ה׳ אל פני המזבח׳, ותניא, לפני ה׳, יכול במערב, תלמוד לומר ׳אל פני המזבח׳. אי אל פני המזבח, יכול בדרום, תלמוד לומר ׳לפני ה׳״. הא כיצד, מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן, ודיו. רבי אלעזר אומר, יכול יגישנה במערבה של קרן או לדרומה של קרן, אמרתי כל מקום שאתה מוצא שני מקראות, אחד מקיים עצמו ומקיים דברי חבירו, ואחד מקיים עצמו ומבטל דברי חבירו, מניחין את שמקיים עצמו ומבטל חבירו, ותופסין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו, כשאתה אומר ׳לפני ה״ במערב, ביטלתה ׳אל פני המזבח׳ בדרום, וכשאתה אומר ׳אל פני המזבח׳ בדרום, קיימתה ׳לפני ה״ במערב. הא כיצד, מגישה לדרומה של קרן. והיכן קיימתה, אמר רב אשי, קסבר האי תנא, כוליה מזבח בצפון קאי. מאי ודיו, אמר רב אשי, איצטריך, סלקא דעתך אמינא, תיבעי הנשת מנחה גופה, קמשמע לן. ואימא הכי נמי, אמר קרא ׳והקריבה אל הכהן וגו׳ והגישה אל המזבח׳ מה הקרבה אצל כהן בכלי, אף הנשה אצל מזבח בכלי: ומסלק את לבונתה לצד אחד: כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה, כדתנן קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול: וקומץ ממקום שנתרבה שמנה: מנלן, דכתיב ׳מסלתה ומשמנה׳ ׳מגרשה ומשמנה׳: ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת: למה לי, הא קדשה חדא זימנא. מידי דהוה אדם, דם אף על גב דקדישתיה סכין בצואר בהמה, הדר מקדיש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא: ומלקט את לבונתה ונותנה על גביו: דכתיב ׳ויאת כל הלבונה אשר על המנחה׳: ומעלהו ומקטירו

מכאן ואילך עבודתן המתנבתן: **הדר מקדש ליה בכלי.** שמקבלו בכלי שרת כדכתיב ויקש באגנות (במדבר כל): **ואת כל הלבונה.** גבי הקטרה כתיב, דמקטר קמץ ולבונה כי הדדי: ה״נ

זה עושה תפוס המקיים את שניהם: **קיימתה לפני ה׳ במערב היא כיצד מגישה לדרומה של קרן.** ה״ג לה בת״כ, לדרומה של קרן ולא בעי כנגד חדה: **והיכן קיימתה.** הלא חוץ לכנגד זויות ההיכל הוא: **קסבר האי תנא.** ר׳ אלעזר: **כוליה מזבח בצפון קאי.** בחלק צפוני של עזרה, ולית ליה דמזבח מכון כנגד ההיכל ובתליו, נמצא דרומו של מזבח כנגד אמצע פתח ההיכל, הלכך יגישנה אל פני המזבח בדרום, ובלבד שיהא סמוך למערב, נמצא מקיים את שניהם. וה״ה נמי אם היה מזבח משוך מעט מכנגד זויות ההיכל ולצפון שיהא דרומו של מזבח כנגד ההיכל הוה מצי לקים את שניהם, דכנגד ההיכל קרינן ביה לפני ה׳ ובלבד שיגיש סמוך למערב, והא דנקט למשמע מנה כליה מזבח בצפון קאי, משום דג׳ מחלוקות הן בדבר זה, ר׳ יהודה אית ליה מזבח מכון כנגד ההיכל ובתליו בפ״ק דיומא (קף טז:), ור״א בן יעקב אית ליה כליה מזבח בדרום קאי, דאמר צפוני שהוא צד פנוי מכלום, ור׳ יוסי הגלילי אית ליה כליה מזבח בצפון קאי בזבחים בפ׳ קדשי קדשים (קף נט:), הלכך לר״א דהכא דשמעי׳ ליה ע״כ דקאמר זויות של מזבח לפנים מכנגד זויות של היכל הוא, ופליג אדר״י ואדר״א בן יעקב, מוקמינן ליה כר׳ יוסי הגלילי דס״ל דכליה מזבח בצפון, ולא מוקמינן ליה במחלוקת רביעית: **מאי ודיו.** מאי תיסק אדעתיה דנבעי טפי: **מנחה גופה.** ולא הכלי שהיא בה אלא יכוף הכלי שיהא נוגע סלת למזבח: **פסול.** משום דהוה קמץ חסר: **סכין.** הוי כלי שרת דתניא (יומא קף יב:) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן,

ביאורים למסכת סוטה דף יד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שסדר בדיקת הסוטה הוא, שתחילה מוחים את מגילת סוטה אל המים ומַשְׁקָהּ את המים, וגם לאחר שהשקוה משאירים את המנחה על ידיה **וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ**, ולכן הוכרח לומר שהטעם שרצתה התורה ליגעה כדי שתודה ולא תיבדק הוא משום שחסה עליה שלא תמות, **דְּאִי מִשּׁוּם מְגִילָּה** שלא תימחק, מדוע ממשיכים ליגעה **הָא** כבר **אִימְּחִיקָא לָהּ**.

כָּל הַמִּנְחוֹת כּוּ'. מקשה הגמרא **וּרְמִינְהוּ**, שנינו בברייתא **סֵדֶר מִנְחוֹת בֵּיצַד, אָדָם מֵבִיא מִנְחָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלָתוֹת** – כעין סלים **שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנָהּ** כשמגיע לעזרה **לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת** – הבינה הגמרא שכשנותן את המנחה בכלי שרת צריך שתהיה דעתו שהכלי יקדשנה, **וְנוֹתֵן עָלֶיהָ** בעל הקרבן **שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבַּח** חיצון **וּמַגִּישָׁהּ** – שיגע הכלי **בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדָיוֹ** די בכך. **וּמְסַלֵּק** הכהן **אֶת הַלְּבוֹנָה** שבתוך הכלי **לְצַד אֶחָד** של הכלי, כדי שלא יתערב בקומץ חלק מן הלבונה, **וְקוֹמֵץ** – נוטל הכהן בקמיצתו **מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ** – ממקום שהמנחה בלולה היטב בשמן, **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת** אחר **וּמְקַדְּשוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת** בשנית, ולהלן יתפרש טעם הדבר. **וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ** שנותרה בכלי הראשון **וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו** – על גבי הקומץ, (**וּמַעֲלֶה אוֹתוֹ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ**) **וּמַעֲלֵהוּ** – את הקומץ שהלבונה נתונה על גביו **וּמַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת, וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים** שעל המזבח. לאחר שקָרֵב **הַקּוֹמֵץ, שְׁיָרֶיהָ** של המנחה שנותרו בכלי **נֶאֱכָלִין** לכהנים, **וְרָשָׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכָהּ** – לתוך השיריים **יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, וְאֵין אֲסוּרִין** לעשות בשיירי המנחה **אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ** – לגרום להם שיחמיצו. מבארת הגמרא הקושיא מהברייתא, **קָתָנֵי מִיהָא,** שהביאו את המנחה מבית בעל הקרבן **בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וּבִקְלָתוֹת שֶׁל זָהָב** ורק לאחר הבאתה לעזרה הניחוה בכלי שרת, ואילו במשנה מבואר שאף תחילתן בכלי שרת. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פַּפָּא אֵימָא בְּכֵלִים הָרְאוּיִין לִכְלֵי שָׁרֵת** – אין כוונת המשנה שנותנה מתחילה בכלי שרת, אלא שנותנה בכלים הראויים לקדשן ולעשות מהם כלי שרת. מדייקת הגמרא, **מִכְּלָל** – משמע מהמשנה **דְּכִפִּיפָה מִצְרִית לֵא חֲזָיָא** – אינה ראויה להיות כלי שרת ולכן אין מביאין בה אלא מנחת סוטה. **כְּמַאן, דְּלֵא כְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה** – דין זה הוא כדעת רבי ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, **דְּתַנְיָא כְּלֵי שָׁרֵת שֶׁעָשָׂאן שֶׁל עֵץ, רַבִּי פּוֹסֵל וְרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר** – והבינה הגמרא שהטעם שכפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת הוא משום שעשויה מעץ וברבי, אך לדעת רבי יוסי ברבי יהודה גם כפיפה מצרית ראויה לכלי שרת. דוחה הגמרא **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שמשנתנו סוברת **כְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה,** מכל מקום כפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת, **אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲשׁוּבִין** – שאף רבי יוסי ברבי יהודה לא הכשיר לכלי שרת אלא כלי עץ חשובים אך **בְּפַחוּתִין מִי אָמַר** – וודאי לא סבר שעושים כלי שרת מדברים פחותים ובזויים ככפיפה מצרית, שהרי מי **לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה** '**הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפַחְתֶּךָ**' – וכי לא סבר רבי יוסי בר יהודה את הלימוד מהפסוק "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך", שאין להביא קרבן מדברים פחותים.

מבואר בברייתא **וְנוֹתְנָהּ לְכְלֵי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת.** סברה הגמרא שכשמניח את המנחה בכלי שרת עליו להתכוון שהכלי יקדשה, **שֶׁמְּעַתָּה מִינָּהּ כְּלִי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת** – ומוכח שכלי שרת אינם מקדשים את מה שבתוכם אלא אם כן הנותן מתכוון לכך. דוחה הגמרא, **אֵימָא** כוונת הברייתא היא **שֶׁנּוֹתְנָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְקַדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת** – הטעם שהצריכה התורה להניח את המנחה בכלי שרת, הוא כדי שתתקדש המנחה בכלי, אך אף אם אינו מתכוון שהכלי יקדשה הכלי מקדשה. **וְנוֹתֵן עָלֶיהָ** בעל המנחה **שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר** '**וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה**'. **וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, דִּכְתִיב** '**וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ'. וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ, דִּכְתִיב** '**וְהִגִּישָׁהּ (אֵצֶל) [אֶל] הַמִּזְבֵּחַ**'. מבואר בברייתא **מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן וְדָיוֹ.** שואלת הגמרא, **מְנָלָן** שמקום הגשת המנחה הוא בחודה של קרן מערבית דרומית, עונה הגמרא, **דִּכְתִיב** '**וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ**' – משמע שזו היא תורת כל המנחות. **וְתַנְיָא, לִפְנֵי ה', יָכוֹל בַּמַּעֲרָב** – אם היה כתוב רק '**לפני ה**'' היינו מפרשים שמגישה אל הקיר המערבי של המזבח, **תַּלְמוּד לוֹמַר** '**אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ**' – לכך נאמר '**אל פני המזבח**', ופני המזבח הם בצד דרום ששם נמצא הכבש שעולים בו למזבח. **אִי אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יָכוֹל בַּדָּרוֹם** – ואם היה כתוב רק '**אל פני המזבח**', היינו מפרשים שמגישה אל הקיר הדרומי של המזבח, **תַּלְמוּד לוֹמַר לִפְנֵי ה'** – לכך נאמר '**לפני ה**'' – דהיינו לצד המערבי, **הָא כֵּיצַד** – כיצד יתכן שיגישה גם '**לפני ה**'' וגם '**אל פני המזבח**', אלא **שֶׁמַּגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן וְדָיוֹ** – מגישה כנגד חודה של קרן דרומית מערבית, ובאופן זה נחשב שהגישה גם '**לפני ה**'' וגם '**אל פני המזבח**'.

מביאה הגמרא **שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר,** כיון שנאמר גם '**לפני ה**'' וגם '**אל פני המזבח**' **יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל קֶרֶן אוֹ לְדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן** – היינו יכולים לומר שיכול להגישה להיכן שיחפוץ, או לצד מערב של הקרן ויקיים '**לפני ה**'' או לצד דרום ויקיים '**אל פני המזבח**', אך אין זה נכון משום **שאָמַרְתָּ** – יש להשיב ולומר, שדוקא במקום שאי אפשר לקיים דין אחד משני הפסוקים – בזה צריך לומר שכוונת התורה היא שיעשה אחד מהשנים, אך **בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת שאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ** – שהדין שנאמר בפסוק אחד ניתן ליישבו גם עם מה שנאמר בו וגם עם מה שנאמר בפסוק השני, **וְאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ** – ואילו הדין שנראה מהפסוק השני מתיישב עם מה שנאמר בו עצמו אך סותר את מה שנאמר בפסוק הראשון, **מַנִּיחִין אֶת** הדין שנראה מהפסוק השני **עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵירוֹ, וְתוֹפְסִין אֶת** הדין שנאמר בפסוק הראשון **שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים חֲבֵירוֹ.** ולכן לגבי הגשת המנחה, **כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר לִפְנֵי ה' בַּמַּעֲרָב** – אם נרצה לקיים רק את מה שנאמר בפסוק '**לפני ה**'' ולהגיש לצד מערב, **בְּיַצְּלֶתָהּ** '**אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ**' **בַּדָּרוֹם** לא נקיים כלל את מה שנאמר '**אל פני המזבח**' שמשמע שצריך להגיש לצד דרום, **וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר** '**אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ**' **בַּדָּרוֹם קַיֵּימְתָּה לִפְנֵי ה' בַּמַּעֲרָב** – אך אם נקיים את מה שנאמר בפסוק '**אל פני המזבח**' ונגיש לצד דרום, נקיים גם את מה שנאמר '**לפני ה**'' דהיינו לצד במערב, **הָא כֵּיצַד** – להיכן יגיש ויקיים את שני הדינים, **מַגִּישָׁהּ לְדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן** – מגיש את המנחה לקיר הדרומי של המזבח ואין צריך שיהיה כנגד חודה. שואלת הגמרא **וְהֵיכָן קַיֵּימְתָּהּ** בזה את מה שנאמר '**לפני ה**'', והרי התבאר של"ב אמות של המזבח היו מכוונות כנגד היכל וקירותיו וזויות המזבח אינם מכוונות כנגד ההיכל, נמצא שלא קיים '**לפני ה**''. מבארת הגמרא, **אָמַר רַב אַשִׁי קָסָבַר הַאי תַּנָּא כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי** – רבי אליעזר סבר כשיטת רבי יוסי הגלילי, שכל ל"ב אמות המזבח היו בצפון העזרה, כלומר ששש עשרה אמות הדרומיות של המזבח בלבד היו כנגד חציו הצפוני של ההיכל, נמצא שאף העומד בצד הקיר הדרומי של המזבח עומד כנגד ההיכל, ומגיש את המנחה לקיר הדרומי סמוך ביותר למערב, ובכך מקיים גם את מה שנאמר '**לפני ה**'' שהרי הוא כנגד ההיכל, וכן את '**אל פני המזבח**' שהרי מגיש לצד דרום.

שואלת הגמרא **מַאי** כוונת הברייתא במה שאמרה **וְדָיוֹ** – ומשמע שהיינו סבורים שיש לו לעשות יותר. ומשיבה, **אָמַר רַב אַשִׁי, אִיצְטְרִיךְ** – הברייתא הוצרכה לומר כן משום **שֶׁלְּקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא תִּיבְעֵי הַנָּשַׁת מִנְחָה גּוּפָהּ** – היינו סבורים שאין די בהגשת הכלי עם המנחה למזבח אלא צריך לכוף את הכלי ולהקריב את סולת המנחה עצמה שתהיה נוגעת במזבח, **קָמַשְׁמַע לָן** שדי בנגיעת

המשך בעמוד רסח

המשך ביאור למס' סוטה ליום העשירי לעומר עמ' א

עֵינַיִם", אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, מִלְּמַד שֶׁהָלְכָה תמר וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ - בפתח ביתו, שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שהוא מָקוֹם שֶׁכָּל הָעֵינַיִם צוֹפוֹת לִרְאוֹתוֹ מרוב חיבה. רַבִּי חָנִין אָמַר בשם רַבִּי, אין צורך לדרוש כך, אלא מתפרש כפשוטו, מָקוֹם הוּא שֶׁשָּׁמוֹ עֵינַיִם, וישבה תמר בפתחו של אותו מקום, וְכֵן הוּא אוֹמֵר - מצינו שהיה מקום בשם זה, שנאמר "תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר – דורש את הפסוק באופן שונה, "פתח עיניים" היינו שֶׁנָּתְנָה תמר עֵינַיִם - פתחי היתר, לְדִבְרֵיהָ, כְּשֶׁתִּבְעָה יהודה, ואמרה לו שאין חשש עבירה במה שיבוא עליה. ומבאר, שבאשר אָמַר לָהּ יהודה, שֶׁמָּא נָכְרִית אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ תמר גִּיּוֹרֶת אֲנִי - איני עובדת עבודה זרה, ואף מקיימת שבע מצות בני נח. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא אֵשֶׁת אִישׁ אַתְּ ואת אסורה עלי, אָמְרָה לֵיהּ פְּנוּיָה אֲנִי, ואם כן אני מותרת לך. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא קִיבֵּל בָּךְ – עבורך, אָבִיךְ קִידּוּשִׁין מאדם מסויים ואת מקודשת לו, אָמְרָה לֵיהּ יְתוֹמָה אֲנִי – אבי מת בהיותי קטנה, והשיאוני אחי ואמי, ואין להם זכות להשיאני, ולכן נישואיי לער ואונן לא היו נישואין גמורים ואיני אסורה עליך כדין כלה לחמיה. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ - שמא נדה את, אָמְרָה לֵיהּ טְהוֹרָה אֲנִי.

מאחר שהביאה הגמרא לעיל שישבה תמר במקום בו היה אברהם מכניס אורחים, מביאה דרשות אודות הכנסת האורחים של אברהם. "וַיְּמַהֵר אֶל בְּקַר שָׁכַע", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה אברהם פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים – מיני פירות מתוקים, כדי שיהנו מהם העוברים ושבים. נחלקו רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר שאשל הוא פַּרְדֵּס, וְחַד אָמַר שהוא פּוּנְדָּק – אכסניה, וכוונת הפסוק לומר שבנה שם אברהם פונדק להכניס אורחים שילונו בו. שואלת הגמרא, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שאשל הוא פַּרְדֵּס, הַיְינוּ דִּכְתִיב - מובן מה שכתוב בפסוק "וַיִּטַּע", שבאילנות שייכת נטיעה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּנְדָּק, מַאי "וַיִּטַּע". מתרצת הגמרא, מצינו לשון נטיעה באוהלים, כִּדְכְתִיב "וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וְגוֹ'".

נאמר בהמשך הפסוק, "וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּיקְרֵי "וַיִּקְרָא", שאברהם עצמו קרא בשם ה',

המשך ביאור למס' סוטה ליום אחד עשר לעומר עמ' ב

וּלְוִיָּה, היינו אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה שיצאו מיובכד. וּמַאן דְּאָמַר שעשה להם בָּתֵּי מַלְכוּת, היה זה דָּוִד, שהוא נַמִּי מִמִּרְיָם קָאָתֵי – יצא, דִּכְתִיב "וַתָּמָת עֲזוּבָה – זו מרים שנצטרעה ונחשבה כמתה, (אֵשֶׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת – לאחר שנתרפאת מצרעתה, חזר כלב ולקחה, וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר" – הרי שנקראה מרים אפרת, וּכְתִיב "וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וְגוֹ'", הרי שהיה דוד המלך מצאצאיה מצד האם.

מבארת הגמרא את הפסוקים בדברי הימים בענין כלב. "וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן". שואלת הגמרא, וכי היה כלב בֶּן חֶצְרוֹן, והרי נאמר בפסוק 'כלב בֶּן יְפֻנֶּה'. מתרצת הגמרא, אביו היה חצרון, אלא שנקרא 'בן יפונה' על שם מעשיו, כלומר, הוּא בֵּן שֶׁפָּנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. שואלת הגמרא, וְאַכַּתִּי – עדיין קשה, והרי כלב בֶּן קְנַז הוּא, דִּכְתִיב "וַיֹּלֶדֶת עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב" – וכיון שהיה אחיו של עתניאל, נמצא שאף הוא בן קנז. מתרצת הגמרא, אָמַר רָבָא חוֹרְנוֹ דְּקְנַז הֲוָה – כלב בן אשתו של קנז היה, ועתניאל היה אחיו מצד האם.

המשך ביאור במס' בכורות ליום שני עמ' א

ולגבי בכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ', כשם שהדומה לאמו במקצת סימנים חייב בבכורה, כך גם חייב במעשר בהמה, קָא מַשְׁמַע לָן 'תַּחַת תַּחַת' מִקְּדָשִׁים גָּמַר – שמעשר בהמה למד בגזירה שוה 'תחת תחת' מקדשים כמובא לעיל, שכשם שבקדשים נדמה פסול, אף שיש בו מקצת סימנים, משום שנחשב כבעל מום, כך אינו מצטרף להתעשר, אף שיש בו מקצת סימנים.

נמצא שאין ראיה לנידון הגמרא אם פודים בנדמה.

הגמרא דנה אם פודין בשה פסולי המוקדשין: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת בְּשֵׂה פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין, כגון שה של קדשים שנפל בו מום ונפדה ויצא לחולין. אומרת הגמרא: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, שכֵּיוָן דְּאָמַר שפטר חמור מוּתָּר בַּהֲנָאָה, חוּלִּין הוּא ופודה בו, כי אין בפדיונו משום איסור חל על איסור, כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר פטר חמור אָסוּר בַּהֲנָאָה, מַאי, האם ניתן לפדות בפסולי המוקדשין או לא, האם כֵּיוָן דְּפטר חמור אָסוּר בַּהֲנָאָה, אֵין אִיסּוּר של פטר חמור חָל עַל אִיסּוּר פסולי המוקדשין, שהרי גם אחר שנפדו יש בהם קדושה, ואסורים בגיזה ועבודה, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּלֹא תָּפֵים פִּדְיוֹנוֹ – כיון שלא נתפסת קדושה בשה, ואינו אסור בהנאה, אַפְקוּעֵי אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא – אין הפדיון אלא הפקעת איסור הפטר חמור, ואין לדון בו משום איסור חל על איסור, ויחול הפדיון על שה פסולי המוקדשין.

פושטת הגמרא את הספק: אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, מִי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב בְּהוּ – וכי דבר קטן הוא מה שנאמר בפסולי המוקדשין (דברים יב טו) 'רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ וגו' כַּצְבִי וְכָאַיָּל', מַה צְבִי וְאַיָּל אֵין פּוֹדִין בהם פטר חמור, כי הם חיה ואינם בכלל 'שה', אַף בְּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין.

מוסיפה הגמרא: הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי – עתה שהגענו ללימוד זה שאין פודים בפסולי המוקדשין, כי נחשבים כצבי ואיל,

המשך ביאור למס' סוטה ליום התשיעי לעומר עמ' ב

שמים. "וְיִהִי כִּי הֵצִיקָה לוֹ כִּדְבָרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וַתְּאַלְּצֵהוּ" – דלילה הציקה לשמשון ואילצה אותו לומר לה במה כוחו, שואלת הגמרא, **מַאי** 'וַתְּאַלְּצֵהוּ' – איך אילצה אותו. ומשיבה **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, בְּשָׁעַת גְּמַר בִּיאָה** – שתאוות האדם גדולה, **נִשְׁמְטָה מִתַּחְתָּיו** שלא יוכל לסיים את המעשה, ואז אילצה אותו לומר לה. כשהתגלה המלאך למנוח ואשתו לבשר להם שיולד להם בן, הזהיר את אשת מנוח ואמר לה, "**וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טָמֵא** כי הנך הרה וילדת בן", שואלת הגמרא, **מַאי כָּל טָמֵא** – מה הם הדברים הטמאים שהזהיר אותה לא לאכול, **וְתוּ עַד הַשְּׁתָּא דְּבָרִים טְמֵאִים קָאָכְלָה** – ועוד יש להקשות, וכי עד עכשיו היא אכלה דברים טמאים. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּנָזִיר** – שלא רק מיין תשמֵר, אלא אפילו ממים ששרו ביין, וכדומה. "**וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי**" – נעשה לשמשון נס בשעה שהיה צמא מאד, ומלחי החמור יצאו מים, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי הוּא אִיזֶה לְדָבָר טָמֵא** – שמשון חשק להינשא לנברית, **לְפִיכָךְ נִתְּלוּ חַיָּיו בְּדָבָר טָמֵא** – לכן כשהלך למות מצמא, נעשה לו הנס על ידי לחי החמור שהוא דבר טמא.

דורשת הגמרא את הפסוק על שמשון "**וַתָּחֶל רוּחַ ה' לפעמו** במחנה דן בין צרעה ובין אשתאול **וְגוֹ'**". **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, חֶלְתָּה** – התקיימה **נְבוּאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב** שהתנבא יעקב 'יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ' – והולך על שמשון שהיה משבט דן. 'לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן', **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו** – מלווה אותו **כְּזוּג** – כמו פעמון הקשור לאדם, ונלמד מכך **שכִּתִיב הָכָא** – אצל שמשון 'לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן', **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי המעיל של כהן גדול 'פַּעֲמֹן וְרִימֹּן'. 'בֵּין צְרָעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל', **אָמַר רַבִּי אַסִּי צְרָעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים הָיוּ** – כך שמם של ההרים, **וַעֲקָרָן שְׁמִשּׁוֹן וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה.**

דורשת הגמרא את דברי המלאך על שמשון, "**וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל** מיד פלשתים", מהו הלשון 'יחל', **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא**

המשך ביאור למס' סוטה ליום אחד עשר לעומר עמ' א

שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. מתרצת הגמרא, **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, 'וישימו עליו' – היינו על פרעה, **מְלַמֵּד שֶׁהֶכְּיאוּ מַלְבֵּן** – דפוס שבו מייצרים את הלבנים, **וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה בְּצַוָּארוֹ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לָהֶם אִיסְטְנִים אֲנִי** – מפונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, **אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיסְטְנִים אַתָּה יוֹתֵר מִפַּרְעֹה** המשתתף אף הוא בעשיית המלאכה. לפי דרשה זו מוסיפה הגמרא לדרוש, 'שָׂרֵי מִסִּים' - **דָּבָר שֶׁמִּשִּׁים** (לְבֵנִים), המלבן שתלו לפרעה היה דבר המרגיל ומשים את הבריות בעבודה. כיוצא בזה יש לשאול על הפסוק "**לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם**", [**עַנּוֹתָם מִבָּעֲי לֵיהּ**], אלא יש לבאר, **לְמַעַן עַנּוֹתוֹ - לְפַרְעֹה - בְּסִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל** – המצרים עינו את פרעה כדי שכתוצאה מכך אף ישראל יטו שכמם לסבול ולעבוד.

"**וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה**", **רַב וּשְׁמוּאֵל** נחלקו בביאור הפסוק, **חַד** מהם **אָמַר, שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן** – שעל ידי העבודה שהעבידו המצרים את ישראל באותם ערים, הסתכנו המצרים לטבוע בים, **וְחַד אָמַר שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת** – מדלדלות **אֶת בַּעֲלֵיהֶן** – שעל ידי עבודה זו נגרם למצרים שרוקנום ישראל מנכסיהם. **דְּאָמַר מַר,** כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן – בא לידי עניות. במה שנאמר שבנו "**אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס**", אין אלו שתי ערים אלא עיר אחת, ונחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר פִּיתוֹם** הוא **שְׁמָהּ** של העיר, **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רַעַמְסֵס,** כיון **שֶׁרֹּאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס** – כל קצת שהיו בונים, היה מתמוטט ונופל, וחזרו ובנוהו ושוב נפל. **וְחַד אָמַר רַעַמְסֵס שְׁמָהּ** של העיר, **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פִּיתוֹם,** כיון **שֶׁרֹּאשׁוֹן רֹאשׁוֹן פִּי תְהוֹם בּוֹלְעוֹ** – כל קצת שהיו בונים, היה נבלע באדמה. "**וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ**", שואלת הגמרא, **כֵּן רַבּוּ וְכֵן פָּרְצוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ.** מתרצת הגמרא, **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׁרְתָּן** לישראל, ואומרת למצרים לא תועיל עצתכם למעט את ישראל, אלא "**כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ**".

"**וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**", דורשת הגמרא, 'ויקוצו' הוא מלשון קוצים, **מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ** ישראל **הוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם** של המצרים **כְּקוֹצִים,** שבראותם שישראל פרים ורבים היה נדמה להם כאילו עינידהם וגופם מליאים קוצים.

"**וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**

המשך ביאור למס' סוטה ליום שנים עשר לעומר עמ' א

מֵעִיקָּרָא – שלושה חודשים לפני שהחזירה פעם שניה. נמצא שילדה בסוף הששה חדשים מהליקוחין השניים, ולכן יכלה להצפינו עוד שלשה חדשים לפי שלא חשדו בה שתלד עד שיעברו תשעה חדשים מנישואיה. שואלת הגמרא על מה שנאמר '**וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ', אַמַּאי,** הרי כמו שהצפינה אותו שלשה חודשים **תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל** – תמשיך להצפינו. ומישבת, **אֶלָּא** - הטעם שלא יכלה להצפינו, לפי שכָּל **הֵיכָא דַּהֲווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יְנוּקָא** – כשהיו המצרים שומעים שנולד תינוק לישראל, היו מגלים את התינוק על ידי **שֶׁמַּמְטוּ יְנוּקָא הָתָם** – היו מביאים לשם תינוק אחר, **כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַוּי** (**כַּהֲדֵיהוּ**) – כדי שהתינוק של ישראל ישמע אותו ויבכו, ולכך לא יכלה להצפין עוד את משה מחשש שיגלוהו כך. וכמו **דִּכְתִיב 'אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים** מחבלים כרמים **וְגוֹ'**, כלומר, בת קול אומרת למי הים בשעה שהכניסו המצרים לתוכם, תטביעו את השועלים – דהיינו התינוקות המצרים, שהם היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר – שעל ידם היו מגלים את התינוקות של ישראל, שבעוד שהם קטנים ורכים נקראים סמדר.

"**וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא** ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד", שואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא** – מדוע הניחתו **בגוֹמֶא,** הרי גופו ישתמר יותר בשאר עצים חזקים יותר. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיבָּן** יש להביא ראיה **לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּמוּנָם חָכִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן** – ולכן השתמשה בדבר זול. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע חביב עליהם ממונם מגופם, **לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יָדֵיהֶן בְּגָזֵל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,** הטעם שלקחה גומא, לפי שהוא **דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד** – להחזיק מעמד אם תיתקל התיבה **בְּפֵנֵי דָּבָר רַךְ וּבְפֵנֵי דָּבָר קָשֶׁה,** שהרך, כשנתקל באבן חוזר לאחוריו ולא נשבר. ומה שכתוב 'וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת', **תָּנָא,** טחו את התיבה **בְּחֵמָר מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ** ולא מבפנים, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע** של הזפת.

"**וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף** על שפת היאור", מבארת הגמרא מהו סוף זה, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** הניחה אותו **בַּיָּם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר**

המשך ביאור למס' סוטה ליום שלושה עשר לעומר עמ' ב

גד, והוא דבר שאלמלא היה מוכח כן מהפסוקים, אי אפשר היה לאומרו מעצמנו.

אומרת הגמרא, **וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים** בהספידם את משה, שעליו נאמר **"צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל"**. **וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר** על משה אחר פטירתו, **"מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן"** - מי יקום עתה להוכיח המרעים במעשיהם, להוכיחם לשמי. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** שהספידו הקב"ה כך, **"מִי כְּהֶחָכָם, וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר"** - מי יהיה כמשה לפשר בינם לאביהם שבשמים כמותו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** שהספידו הקב"ה באומרו, **"הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא"**, לאחר פטירתו של משה. **וְרַב נַחְמָן אָמַר** הספדו של הקב"ה היה באומרו **'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עבד ה' וְגוֹ'**, שמיתת משה היא העדר גדול לדורו. **סְמַלְיוֹן** - שם חכם **אָמַר**, שהספדו היה באומרו **"וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"**, שהיה **סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל**. עוד דרשו על כך, **תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר**, שיעור השמעת הקול בעת פטירת משה היה **שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל**, שהוא **כְּנֶגֶד** שיעור **מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל**, והיתה **הַבַּת קוֹל מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר 'וַיָּמָת מֹשֶׁה' סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל**. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים שלא מֵת מֹשֶׁה** כלל, אלא עלה גופו לשמים כאליהו, והוכיחו כן מדכְּתִיב **הָכָא** לשון **'וַיָּמָת שָׁם'**, **וּכְתִיב הָתָם** לגבי הארבעים יום שהיה משה בשמים, **'וַיְהִי שָׁם עִם ה'**, ולמדו, **מַה לְּהַלָּן** באותם ארבעים יום, היה משה **עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ** לפני ה', **אַף כָּאן** בעלייתו להר לא מת משה, אלא **עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ** הוא לפני ה'.

עוד דרשו על המקרא **'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר'**, **אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה**, במקרא זה נאמרו **סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן** - סימנים רבים היכן הוא מקום קבורתו של משה, גיא, ארץ מואב, ומול בית פעור, **וַאֲפִילּוּ הָכִי** נאמר **'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ'**, שאיש אינו יודע היכן הוא מקום קבורתו. **וּכְבָר שָׁלְחָה** פעם אחת **מַלְכוּת** רומי **הָרְשָׁעָה, אֵצֶל**

המשך ביאור במס' בכורות ליום חמישי עמ' א

הגמרא מביאה טעם אחר לכך שנוהג איסור 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין. מסיים רב פפא: **אֶלָּא** ודאי התירוץ הנכון לקושיא הוא, **לָאו מִי אָמְרַת 'אַךְ' וְלֹא חֶלְבָּן, אֵימָא נַמִּי 'אַךְ' וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ** – כשם שאמרת שהמיעוט מתיבת 'אך', מלמד שההיקש לצבי ואיל לא נאמר לענין החֵלֶב, כמו כן מתיבת 'אך' יש למעט שההיקש לא נאמר לענין 'אותו ואת בנו'.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף לכך שאיסורי 'חֵלֶב' ו'אותו ואת בנו' נוהגים בפסולי המוקדשין: **רָבָא אָמַר, 'אַךְ', לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דַּאֲתָא** – תיבת 'אך' באה לומר שאיסור 'אותו ואת בנו' נוהג בפסולי המוקדשין, ואינם דומים בזה לצבי ואיל, **וְחֶלְבּוֹ, מִ'דָּמוֹ' נָפְקָא** – ומה שהחֵלֶב שלהם אסור, יש ללמוד זאת מתיבת 'דמו', **דִּכְתִיב** לענין בכור בעל מום (דברים טו כב–כג) 'בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל, רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל', וצריך ביאור **מַאי** [–למה נתכוונה התורה במה שכתבה] **'דָּמוֹ', אִילֵימָא דְּמוֹ מַמָּשׁ** – אם נאמר שנתכוונה לאסור אכילת דם, קשה למה הוצרכה התורה לכתבו, **לֹא יְהֵא אֶלָּא דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל, אָטוּ דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל מִי שָׁרֵי** – שכן מהיכן היה עולה בדעתנו להתיר דם פסולי המוקדשין, רק מחמת שהוקשו לצבי ואיל, וכי הדם של צבי ואיל מותר, והרי גם דם חיה אסור, **אֶלָּא,** הכוונה במה שכתבה התורה **'דָּמוֹ',** הוא לאסור את **חֶלְבּוֹ** של פסולי המוקדשין.

מקשה הגמרא על דברי רבא: אם 'דמו' שכתוב בתורה הכוונה לחֵלֶב, **וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא** – אם כן שיהיה כתוב בפירוש **'אֶת חֶלְבּוֹ לֹא תֹאכֵל'**.

מתרצת הגמרא: הטעם שהתורה נקטה לשון 'דם', הוא לפי **שאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חֵלֶב, הָוָה אָמִינָא אַהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא וְאַהֲנֵי קְרָא** – הייתי יכול לומר שמועיל ההיקש ללמוד ממנו קולא בענין החֵלֶב, וכמו כן מועיל מה שנאמר בפסוק 'חֶלְבּוֹ לֹא תֹאכֵל' ללמוד ממנו חומרא בענין זה. מבארת הגמרא: **אַהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא, לְמַעוּטֵי מִכְּרֵת** – ההיקש לצבי ואיל היה מועיל למעט את החֵלֶב של פסולי המוקדשין מחיוב כרת, כמו שהחֵלֶב של צבי ואיל אין חייבים עליו כרת, והיינו אומרים **דְּכִי כָּתַב כָּרֵת, אֲאוֹכֵל חֵלֶב בְּהֵמָה הוּא דִּכְתִיב** – שמה שחייבה התורה את אוכל החֵלֶב בעונש כרת, הוא רק אם אוכל חֵלֶב של בהמה הראויה להקרבה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ז כה), בענין איסור אכילת חלב, **'כִּי כָּל אוֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַה'** וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ', והיינו מפרשים את התיבות 'מן הבהמה אשר יקריב', שחייב כרת רק על בהמה הראויה להקרבה. **וְאַהֲנֵי קְרָא, לְמִיסַּם עֲלֵיהּ כְּלָאוּ כְּעֶלְמָא** – מה שהיה נאמר בפסוק 'חֶלְבּוֹ לא תֹאכַל', היה מועיל ללמד שהאוכל חֵלֶב של פסולי המוקדשין, עובר ב'לא תעשה'. ולולא זאת, היינו ממעטים מן הכתוב 'אשר יקריב', שבהמה שאינה ראויה להקרבה אין איסור לאכול את חלבה. מסיימת הגמרא: **לְהָכִי אַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן דָּמוֹ, לוֹמַר לְךָ, מַה דָּמוֹ בִּכְרֵת אַף חֶלְבּוֹ בִּכְרֵת** – לכן הוציאה התורה את איסור החֵלֶב של פסולי המוקדשין בלשון 'דם', לומר לך, שלא הוקש חלבם לחֵלֶב צבי ואיל כלל אלא לדם צבי ואיל, וכשם שדם הצבי אסור ועונשו כרת, כך גם אכילת החֵלֶב של פסולי המוקדשין.

הגמרא מבררת את לשון הברייתא לשיטת רבא. מקשה הגמרא: איך אמר רבא שמתיבת 'אך' לומדים לאיסור 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין, **וְהָא תַּנָּא** [–והרי התנא של הברייתא], **'אַךְ' וְלֹא חֶלְבּוֹ קָאָמַר** – אמר שמתיבת 'אך' לומדים את איסור החֵלֶב של פסולי המוקדשין.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא, אף **אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר 'דָּמוֹ', הָיִיתִי אוֹמֵר 'אַךְ' וְלֹא חֶלְבּוֹ** – הייתי לומד שהחֵלֶב אסור ממה שנאמר 'אך'. אבל **עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר 'דָּמוֹ'**, ללמוד ממנו לאיסור חֵלֶב, 'אך' **לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דַּאֲתָא** – יש לומר שתיבת 'אך' באה ללמד על איסור 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין.

שנינו במשנה: **וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִין** ליגזז וליעבד.

הגמרא מביאה שתי שיטות שנחלקו במקור איסור הגיזה והחֵלֶב של פסולי המוקדשין, והאם פודים את הקדשים להאכילם לכלבים. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי.** ומשיבה, **דְּתָנוּ רַבָּנָן** בברייתא, כתוב בתורה (דברים יב טו), בענין פסולי המוקדשין שנפדו, 'רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָּשָׂר', ודורשים מה שנאמר **'תִּזְבַּח'**, ללמד שרק שחיטתם מותרת, **וְלֹא גִּיזָּה** – אבל לא גזיזת צמרם, **'בָּשָׂר', וְלֹא חֶלֶב** – ומה שנאמר 'בשר', בא ללמד שרק הבשר מותר באכילה, אבל לא החֵלֶב, **'וְאָכַלְתָּ', וְלֹא לִכְלָבֶיךָ** – ומה שנאמר 'ואכלת', בא ללמד שפדיית הקדשים מותרת רק אם היא בשביל להאכיל אותם לאדם, אבל לא בשביל להאכיל אותם לכלבים. **מִכָּאן** יש ללמוד, **שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים** על מנת **לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים.**

ירמיה פרק־יג יג־כ

יג וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה הִנְנִי מְמַלֵּא אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶת־הַמְּלָכִים הַיֹּשְׁבִים לְדָוִד
עַל־כִּסְאוֹ וְאֶת־הַכֹּהֲנִים וְאֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת כָּל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם שִׁכָּרוֹן: יד וְנִפַּצְתִּים אִישׁ אֶל־אָחִיו
וְהָאָבוֹת וְהַבָּנִים יַחְדָּו נְאֻם־יְהוָה לֹא־אֶחְמֹל וְלֹא־אָחוּס וְלֹא אֲרַחֵם מֵהַשְׁחִיתָם: טו שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ
אַל־תִּגְבָּהוּ כִּי יְהוָה דִּבֵּר: טז תְּנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל־הָרֵי
נָשֶׁף וְקִוִּיתֶם לְאוֹר וְשָׂמָהּ לְצַלְמָוֶת (ישית) וְשִׁית לַעֲרָפֶל: יז וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה־נַפְשִׁי
מִפְּנֵי גֵוֶה וְדָמֹעַ תִּדְמַע וְתֵרַד עֵינִי דִּמְעָה כִּי נִשְׁבֶּה עֵדֶר יְהוָה: יח אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְלַגְּבִירָה הַשְׁפִּילוּ שֵׁבוּ
כִּי יָרַד מֵרַאֲשֹׁתֵיכֶם עֲטֶרֶת תִּפְאַרְתְּכֶם: יט עָרֵי הַנֶּגֶב סֻגְּרוּ וְאֵין פֹּתֵחַ הָגְלָת יְהוּדָה כֻּלָּהּ הָגְלָת
שְׁלוֹמִים: כ (שאי) שְׂאוּ עֵינֵיכֶם (וראי) וּרְאוּ הַבָּאִים מִצָּפוֹן אַיֵּה הָעֵדֶר נִתַּן־לָךְ צֹאן תִּפְאַרְתֶּךָ:

רש"י

(יד) ונפצתים איש אל אחיו. אכה זה על זה עד שישברו חתיכות דקות כמו ככלי יוצר תנפצם (תהלים ב) ונפץ את עולליך (שם קלז) וכן כל ניפוץ שבמקרא: והאבות והבנים. אנפץ זה אצל זה: **(טז)** יתנגפו. יכשלו אצופי"ר בלעז: הרי נשף. הרי חושך בלכתם בגולה: ושית לערפל. כמו ולשית את האור לערפל: **(יז)** מפני גוה. מפני גדולה שלכם שתתבטל ד"א מפני גאותה של מלכות שמים שתנתן לאלילים של כשדים: **(יח)** למלך ולגבירה. יהויכין ואמו: ירד מראשותיכם. ווישטרי קאי"ץ בלעז עלייתכם כמו שנאמר (מלכים ב כח) ויצא אליו יהויכין הוא ואמו ועבדיו וכולם הוליכם בגולה: **(יט)** ערי הנגב סגרו. לפני הבאין עליהם מן הצפון ערי א"י סגורות מאימת נבוכדנצר: הגלת שלומים. לא ילחם יהויכין כי לשלום יצא ויגלהו. ל"א שלומים גרדונאמינ"ץ בלע"ז כלומר תשלום עוונם וכן ת"י איתקבלו תושלמת חוביהון: **(כ)** שאו עיניכם וראו. את הבאים עליכם מצפון: איה העדר נתן לך. אחר שיגלו יאמר לירושלים כן:

מצודת דוד

(יג) הנני ממלא וכו'. ר"ל דברי המה למשל לומר כמו הנאד על שהוא ראוי ליין כן אמלא את כל יושבי ארץ יהודה וכו' שכרון ר"ל יהיו מבולבלים מהצרות כמו השיכור המבולבל ביינו כי כן ראוי להם וכן יהיו: **היושבים לדוד.** ר"ל זרע דוד היושבים על כסא המלוכה: **הכהנים.** כהני הבעל: **הנביאים.** נביאי השקר: **(יד) ונפצתים.** אשבר אותם זה אחר זה בסמוך לו: **(טו) אל תגבהו.** אל תהיו גבהי לב לבלי הכנע למקום: **כי ה' דבר.** שאל תגבהו: **(טז) תנו וכו'.** הכבדו לה' והכניעו עצמכם לפניו: **בטרם יחשיך.** עד לא יחשיך עליכם מאור היום בעבור מרבית הצרות: **יתנגפו רגליכם.** יוכו רגליכם באבני מכשול כשתלכו גולה על הרי חושך: **וקויתם לאור.** כאשר תקוו שיהיה לכם הרווחה מה אז ישים אותה המקום לצלמות ויהיה מושם לערפל וכפל הדבר במ"ש: **(יז) ואם לא תשמעוה.** אם לא תקבלו אמרי הנה תבכה נפשי במסתרים במקום שהוא בחדרי הגוף כי רואה אני הרעה המוצאת אתכם: **מפני גוה.** מפני הגאות שיש בכם ולא תאבו להכניע אל המקום: **ודמוע תדמע.** מלבד בכיית הנפש עוד דמוע תדמע וחזר ופירש ותרד עיני דמעה בעבור שנשבה עדר ה' הם ישראל עם מרעיתו וצאן ידו: **(יח) אמור.** ה' אמר אל הנביא אמור ליהויכין ולמלכה אשתו השפילו שבו ר"ל שבו במקום שפל מוטה לארץ ואל תשבו על כסאות: **כי ירד מראשותיכם.** ר"ל גדולתכם וחזר ופירש עטרת תפארתכם: **(יט) ערי הנגב.** הם ערי יהודה שהמה בדרום א"י: **סוגרו ואין פותח.** ר"ל הרי הם חרבים ולכן סוגרו ואין מי פותח כי הואיל ואין שם אדם מי יפתח שערי העיר: **הגלת יהודה כולה.** כל יהודה גלה: **הגלת שלומים.** ר"ל גלות שלימה כי כשגלה יכניה נשארו רבים מהשרים וכל עם הארץ לכן אמר עתה בגלות צדקיה יהיה גלות שלימה כי יגלו כולם: **(כ) שאו עיניכם.** אתה המלך והגבירה שאו עיניכם וראו חיל כשדים הבאים מצפון: **איה העדר.** איה עם יהודה הניתן לך להיות להם לרועה ומלך ואיה צאן תפארתך הלא ילכו גולה:

מצודת ציון

(יד) ונפצתים. ענין השבור עם הרצוץ וכן ונפוץ הכדים (שופטים ז): **איש אל אחיו.** ר"ל זה אחר זה וכן ואת כל מלכי הצפון וגו' איש אל אחיו (לקמן כה): **אחוס.** ענין חמלה כמו יחוס על דל (תהלים עב) וכפל הדבר במ"ש: **(טו) והאזינו.** הטו אוזן לשמוע: **(טז) יתנגפו.** ענין הכאה וכן פן תגוף באבן רגליך (שם צא): **נשף.** ענין חושך כמו אך חושך ישופני (שם קלט): **לצלמות.** צלו של מות והוא חשכת הקבר: **ושית.** ענין שימה כמו ישת חושך סתרו (שם יח): **לערפל.** עב הענן: **(יז) גוה.** כמו גאה ובאה הוי"ו במקום האל"ף וכן כי השפילו ותאמר גוה (איוב כב) והוא ענין רוממות: **ודמוע.** הוא דמעת הבכי: **נשבה.** מל' שביה: **(יח) ולגבירה.** היא המלכה: **מראשותיכם.** מלשון ראש ור"ל גדולתכם: **(יט) שלומים.** מלשון שלם והכל:

קהלת פרק־ב טו־כב

טו וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרֶה הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרֵנִי וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יוֹתֵר וְדִבַּרְתִּי בְלִבִּי שֶׁגַּם־זֶה
הָבֶל: טז כִּי אֵין זִכְרוֹן לֶחָכָם עִם־הַכְּסִיל לְעוֹלָם בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם
עִם־הַכְּסִיל: יז וְשָׂנֵאתִי אֶת־הַחַיִּים כִּי רַע עָלַי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי־הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת
רוּחַ: יח וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאַנִּיחֶנּוּ לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָי: יט וּמִי
יוֹדֵעַ הֲחָכָם יִהְיֶה אוֹ סָכָל וְיִשְׁלַט בְּכָל־עֲמָלִי שֶׁעָמַלְתִּי וְשֶׁחָכַמְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ גַּם־זֶה הָבֶל: כ וְסַבּוֹתִי
אֲנִי לְיַאֵשׁ אֶת־לִבִּי עַל כָּל־הֶעָמָל שֶׁעָמַלְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: כא כִּי־יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחָכְמָה וּבְדַעַת
וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל־בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ גַּם־זֶה הֶבֶל וְרָעָה רַבָּה: כב כִּי מֶה־הוֹוֶה לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ
וּבְרַעְיוֹן לִבּוֹ שֶׁהוּא עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:

רש"י

(טו) ואמרתי אני בלבי וגו'. כלומר לפי ששניהם מתים שמא אהרהר בלבי מעתה כמקרה הרשע גם אני יקרני ולמה אהיה צדיק אז יותר: ודברתי בלבי. שאם אהרהר כן הבל היא, כי אין זכרון החכם והכסיל שוין אחרי מותן לא יזכרו שניהם יחד שזה זכרונו לטובה וזה זכרונו לרעה: **(טז)** בשכבר הימים הבאים הכל נשכח. בשביל אשר אני רואה את הרשעים אשר היו כבר והצליחו מאד ובימים הבאים אחריהם נשכחה כל גבורתם והצלחתם: ואיך ימות החכם עם הכסיל. אני רואה הצדיקים מצליחים במיתתם ומועילים לבניהם כגון (ויקרא כז) וזכרתי אני את בריתי יעקב וגומר (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעוריך: **(יז)** ושנאתי את החיים. שהיה מתנבא על דורו של רחבעם שהיו רשעים: **(יט)** גם זה הבל. גם זה אחד מן ההבלי' שנבראו בעולם שהחכם יגע והכסיל יורשו: **(כ)** וסבותי אני ליאש. שלא לייגע ולעמול: **(כא)** כי יש אדם. כמשמעו כפשוטו ומדרש אגדה בתנחומא מכנהו כלפי הקב"ה שנאמר בו (יחזקאל א) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם: שעמלו בחכמה. שנאמר (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ בדעתו תהומות נבקעו ולבריות שלא עמלו בו נתן חלק בו: גם זה הבל ורעה רבה. והם נעשו דור של הבל ורבה רעת האדם בארץ בדור המבול: **(כב)** כי מה הוה וגו'. כי מה מותר הוה לאדם בכל עמלו ושברון לבו בעמל ודאגה שהוא עמל ומניח לאחרים:

מצודת דוד

(טו) ואמרתי אני בלבי. רוצה לומר, אף כי הרהרתי בלבי הואיל ובדבר מקרה המיתה יקרה גם הכסיל, מה תועלת בא לי עתה אחר המיתה במה שחכמתי אז: ודברתי. אבל אשיב אמרים אלי שגם זה ההרהור הוא הבל: **(טז)** כי אין זכרון. אפילו אחר המיתה בא תועלת, כי עד עולם לא יזכרו שניהם יחד בדמיון אחד, שזה זכרונו לשבח וזה לגנאי: בשכבר הימים הבאים. תחסר מלת חלפו ומאליו יובן החסרון. והשי"ן של בשכבר הוא במקום אשר, ורוצה לומר באשר אף כי כבר חלפו הימים הבאים אחרי מות החכם והכסיל, וכי הכל נשכח בתמיה, הלא עדיין זכורים בפי הבריות מעשיו של זה ומעשיו של זה, ולפיהן נזכר זה לשבח וזה לגנאי: ואיך ימות וגו'. רוצה לומר ואיך אפשר להדמות מיתת החכם עם מיתת הכסיל הואיל וזכרון מיתתו של זה היא סיבה אל השבח ושל זה אל הגנאי: **(יז)** ושנאתי את החיים. אני שונא וממאס את החיים אשר עודני חי, ורואה את המעשה הנעשה בזה העולם במקום זריחת השמש, כי רע עלי המעשה ולא ישרה בעיני: כי הכל הבל. כל המעשה הוא הבל ולא נמצא בו שום צד תועלת. ועוד יש בו שבר רצון, כי בשום מעשה לא נתמלאה רצון העושאה כפי מחשבתו: **(יח)** ושנאתי. אני שונא וממאס את כל עמל שאני עמל לאסוף קנינים למען אניחם לרשת לאדם שיהיה אחרי: **(יט)** ומי יודע. כאומר אם חכם יהיה אין להצטער על זה, אבל מי יודע מה יהיה אם חכם או סכל, ואיך שיהיה ישלוט בכל הקנינים שאספתי בעמלי ובתחבולות חכמתי עודי בזה העולם: גם זה הבל. אסיפת הקנינים, להניח לרשת להבא אחריו הוא הבל: **(כ)** וסבותי. סבבתי עצמי ליאש את לבי, רוצה לומר שלא לחשוש בה ולשנאותה, והוא ענין מליצה: על כל העמל. בעבור כל העמל שעמלתי תחת השמש לאסוף קנינים בהסתת לבי ועל ההבל פתני: **(כא)** כי יש אדם. לפעמים ימצא בן אדם אשר עמלו באסיפת הקנינים הוא בחכמה וביושר, והיה אם כן מהראוי שיתקיים בידו עד יום מותו ולרשת לבניו אחריו, והנה לא כן היה, כי עודו חי יתננו בעל כרחו לאדם שלא עמל בו להיות לו לחלק ועם שאינו ראוי לירשו, ואם כן זה האסיפה יש בו גם הבל, כי לא מצא בו תועלת גם רעה רבה על שהיה מוכרח לתת לאחר עודו חי. והוא מוסב למעלה לומר מהראוי ליאש את לבי על אשר פתני לאסוף קנינים ולא חששה פן כמקרה הזה יקרני:
(כב) כי מה הוה לאדם. מה טובה בא לאדם בהעמל ושברון הלב שיש לו בו עד שיהיה נפתה לעמל תחת השמש:

מצודת ציון

(טו) ולמה. על מה, רוצה לומר מה תועלת: **(כא)** ובכשרון. ענין יושר: **(כב)** הוה. מלשון הויה: וברעיון. ובשברון:

ד אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּיַבְנֶה, אֶלָּא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ עַד הָרֶגֶל, וּמְמִיתִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, יג): "וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד"; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ שֶׁל זֶה, אֶלָּא מְמִיתִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְכוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין שְׁלוּחִים בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת: אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין.

ה נְבִיא הַשֶּׁקֶר, הַמִּתְנַבֵּא עַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ — מִיתָתוֹ בִּידֵי אָדָם; אֲבָל הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ, וְהַמְּוַתֵּר עַל דִּבְרֵי הַנָּבִיא, וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ — מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח, יט): "אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ".

ו הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמְרָה עֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר וּלְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא, הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל לַנִּשּׂוּאִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה, הַבָּא עָלֶיהָ —

פירוש ברטנורא

ד ולא בבד"ד שביבנה. שאלו לב"ד שבלשכת הגזית ואמרו לו, וחזר לעירו ושהה שם ימים רבים עד שגלתה סנהדרי גדולה ליבנה ואח"כ הורה כבתחלה, אין ממיתין אותו ביבנה. אע"פ שסנהדרי גדולה שם, ואע"פ שעדיין הבית קיים, כיון שסנהדרי גדולה אינה יושבת במקומה בלשכת הגזית:

ה מה שלא שמע. מה שלא נאמר בנבואה לשון נביא בעולם, ומה שנאמר לחבירו ולא לו ושמעה מפי חבירו ובא ואמר שנאמרה לו, שני אלו נביאי השקר הם ומיתתן בחנק. דכתיב (דברים י"ח) אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי, זה המתנבא מה שלא שמע מעולם. אשר לא צויתיו, הא לחבירו צויתי, זה המתנבא מה שלא נאמר לו ונאמר לחברו. וכתיב ומת הנביא ההוא, וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: **מיתתן בידי שמים.** דכתיב (שם) והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי, קרי ביה לא ישמע, וקרי ביה לא ישמיע, וקרי ביה לא ישמע הוא עצמו אל דברי, הרי שלשתן בכלל. וכתיב (שם) אנכי אדרוש מעמו, בידי שמים:

ו לרשות הבעל. כגון שמסר האב לשלוחי הבעל ועדיין היא בדרך, תו לא קרינא בה בית אביה: **לאותה מיתה.** שהיו מחייבין את הנידון: **ובועלה.** כלומר,

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בדינו של זקן ממרא, והיא באה להשמיענו, שאף על פי שדנים אותו בבית דין של עשרים ושלושה דיינים שבעירו, אין מבצעים את עונשו בבית דין שבעירו אלא בבית דין הגדול שבירושלים.

אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ – את זקן הממרא, **לֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּיַבְנֶה** – שאם בינתיים גלתה הסנהדרין הגדולה ליבנה, אף שהמרה על פי הסנהדרין הגדולה שבירושלים, ואפילו נגמר דינו קודם שגלתה (**תוספות**), אין ממיתים אותו בבית דין שביבנה, **אֶלָּא** – אם בית דין הגדול יושב בלשכת הגזית – **מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ עַד הָרֶגֶל** – שאין ממיתים אותו מיד, אלא חובשים אותו עד הרגל, **וּמְמִיתִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל** – היינו בחול המועד, כדי שיתפרסם הדבר לכל ישראל שעלו לרגל (**"תפארת ישראל"**), **שֶׁנֶּאֱמַר** – בסוף פרשת זקן ממרא: **"וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד"** – ומכאן שהדבר צריך פרסום; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – הסובר, שלא די בהכרזה בלבד לשם פירסום הענין, אלא צריך להמיתו בזמן שהעם מכונס בירושלים.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ שֶׁל זֶה – אין משהים את דינו של זקן ממרא עד הרגל; ובברייתא בגמרא מובא: "אמר לו רבי יהודה: וכי נאמר "יראו ויירא"? והלא לא נאמר אלא "ישמעו ויירא", למה מענין דינו של זה"? **אֶלָּא מְמִיתִין אוֹתוֹ מִיָּד** – לאחר שהעלוהו לבית דין שבירושלים, **וְכוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין שְׁלוּחִים בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת: אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין** – על שהמרה את פי בית דין הגדול שבירושלים. על ידי הכרזה זו מקיימים את הכתוב "וכל העם ישמעו ויירא". מכל מקום הלכה כרבי עקיבא. בגמרא אמרו (סנהדרין פח, ב), שחמור דינו של זקן ממרא, שאפילו אם רצו בית דין למחול לו, אינם יכולים; והטעם הוא: כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל.

באור משנה ה

משנה זו באה לבאר דינו של נביא השקר, שנימנה במשנה א בפרקנו בכלל הנחנקים.

נְבִיא הַשֶּׁקֶר – והוא: **הַמִּתְנַבֵּא עַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע** – כלל, היינו דבר שלא נאמר לשום נביא, **וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ** – או המתנבא דבר שלא נאמר לו אלא לחברו, והוא שמע את הנבואה מפי חברו, ובא ואמר שנאמרה לו, **מִיתָתוֹ בִּידֵי אָדָם** – במיתת חנק, שכן כתוב (**דברים יח, כ**): "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר... ומת הנביא ההוא", ומבואר בגמרא: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" – זה המתנבא על מה שלא שמע; "אשר לא צויתיו לדבר", אבל לאחר צויתי – זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ומת הנביא ההוא" – בחנק, שכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. **אֲבָל הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ** – שאינו רוצה לומר את נבואתו שנצטווה מאת ה' לנבא אותה, כמו יונה בן אמיתי, **וְהַמְּוַתֵּר עַל דִּבְרֵי הַנָּבִיא** – שמקל בדברי הנביא, ומסרב לעשות מה שמצווהו בדבר ה', כמסופר במלכים א (**פרק כ, לה-לז**): "ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא, וימאן האיש להכותו. ויאמר לו יען אשר לא שמעת בקול ה' הנך הולך מאתי והכך האריה". **וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ** – כמסופר במלכים א (**פרק יג**) באיש הא־להים, והוא עידו הנביא (**עיין דברי הימים ב ט, כט**), שאמר לו ה': "לא תאכל לחם ולא תשתה שם מים, לא תשוב ללכת בדרך אשר הלכת בה". **ובא אליו זקן אחד מבית אל** "ויאמר לו גם אני נביא כמוך ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר השיבהו אתך אל ביתך... כיחש לו. וישב אתו ויאכל לחם בביתו... ויהי דבר ה' אל הנביא... ויקרא אל איש הא־להים... כה אמר ה', יען כי מרית פי ה'... ותשב ותאכל לחם ותשת מים במקום אשר דבר אליך אל תאכל לחם ואל תשת מים, לא תבוא נבלתך אל קבר אבותיך... וילך וימצאהו אריה בדרך וימיתהו". – **כל אחד** משלושה אלו, **מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:** "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר (הנביא) בשמי" (**דברים יח, יט**), ומבואר בגמרא, שפסוק זה מרמז על כל השלושה שנימנו במשנה: הכובש את נבואתו, המוותר על דברי הנביא, ונביא שעבר על דברי עצמו, הכתוב מסיים: **"אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ"** – היינו מיתה בידי שמים.

יום שני

באור משנה ו

משנה זו המסיימת את מסכתנו, באה לסיים את פרטי הדינים של שאר הנחנקים שנימנו במשנה א בפרקנו.

הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמְרָה עֲבוֹדָה זָרָה – כך אמר לי אליל פלוני, **אֲפִלּוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר** – שאמר לעשות מצוה כהלכה, אבל הואיל ואמר את הדברים בשם האליל, דינו בחנק, שנאמר (**דברים יח,**

הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק. וְזוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ, שֶׁכָּל הַזּוֹמְמִין מַקְדִּימִין לְאוֹתָהּ מִיתָה, חוּץ מִזּוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ.

סליק מסכת סנהדרין

מסכת מכות

פרק ראשון

א כֵּיצַד הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין? מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ: בֶּן חֲלוּצָה — אֵין אוֹמְרִים: יַעֲשֶׂה זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה תַּחְתָּיו, אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב לִגְלוֹת — אֵין אוֹמְרִים: יִגְלֶה זֶה תַּחְתָּיו, אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ; וַהֲלֹא בֵּין

פירוש ברטנורא

וכל הבועלים נידונים כמיתת הנבעלת, חוץ מבועל בת כהן שהיא בשריפה והוא בחנק:

מסכת מכות

א א כיצד העדים נעשים זוממין. הכי קאמר, אותן עדים שנמצאו זוממין ואין עושין בהן דין הזמה, כלומר שאין מקיימין בהם ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, כיצד הן נעשים זוממים: **מעידין אנו באיש פלוני.** כהן: **שהוא בן גרושה.** בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל: **אין אומרים.** אם הוזמו והם כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם, דהא כתיב (דברים י"ט) ועשיתם לו כאשר זמם, לו ולא לזרעו. ואם תעשהו חלל והוא כהן, פסלת את זרעו לעולם. ואם תאמר נפסול אותו לבדו ולא זרעו, בעינן כאשר זמם לעשות וליכא, שהרי הוא זמם לפסול הנידון ואת זרעו: **אלא לוקה ארבעים.** דאמר קרא (שם כ"ח) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע, משום דהרשיעו את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע, אלא, עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להנך רשעים, והיה אם בן הכות הרשע: **אין אומרים יגלה זה.** דכתיב ברוצח (שם י"ט) הוא ינוס, הוא ולא זוממיו: **שגירש את אשתו.** בפנינו ביום פלוני, וזה אומר לא גרשתי ואיני חייב לה כתובה: **והלא בין היום ובין**

משניות מבוארות – קהתי

ב): "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא", היינו במיתת חנק, כמו שבארנו במשנה הקודמת. **הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** – שנישנה במשנה א שחייב חנק, **כֵּיצַד שֶׁנִּכְנְסָה** – הארוסה, **לִרְשׁוּת הַבַּעַל לַנִּשּׂוּאִין** – כגון שמסר אותה האב לשלוחי הבעל, ועדיין היא בדרך, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה** – עדיין, **הַבָּא עָלֶיהָ, הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק** – כדין הבא על אשת איש, שהואיל ויצאה מרשות אביה, אין דינה כנערה המאורסה, שהבא עליה בסקילה (כמו ששנינו לעיל ז, ד), אלא כנשואה, ולכן הבא עליה בדרך, דינו בחנק. **וְזוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ** – כמו שבארנו במשנה א, שבת כהן נשואה שזינתה דינה בשריפה, אבל בועלה וכן העדים שלה שנמצאו זוממים, דינם בחנק, **שֶׁכָּל הַזּוֹמְמִין מַקְדִּימִין לְאוֹתָהּ מִיתָה** – מחייבים אותם באותה מיתה שרצו לחייב בה על ידי עדותם את הנידון, שנאמר בפרשת עדים זוממים (**דברים יט, יט**): "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", **חוּץ מִזּוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ** – אף על פי שרצו העדים לחייבה שריפה, אין מחייבים אותם שריפה אלא חנק, כפי שזממו לבועלה, שאף הוא אין דינו כשאר הבועלים שנידונים במיתת הנבעלת, אלא דינו בחנק, שנאמר בבת כהן (**ויקרא כא, ט**): "את אביה היא מחללת, באש תישרף" – היא באש תישרף ולא בועלה, ובעדים זוממים כתוב: "כאשר זמם לעשות לאחיו", ודורשים: לאחיו ולא לאחותו; בברייתא בגמרא מבואר: "מה תלמוד לומר "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" – כלומר: מה תלמוד לומר "לאחיו"? "לפי שכל המומתין שבתורה (משום ביאות אסורות), זוממיהן ובועליהן כיוצא בהן; בת כהן היא בשריפה, ואין בועלה בשריפה; זוממין, איני יודע, אם לו הוקשו (לבועל), אם לה הוקשו (לבת כהן)? כשהוא אומר: "לעשות לאחיו" – לאחיו ולא לאחותו" (כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. – **רש"י**).

מסכת מכות

באור משנה א

כבר הזכרנו לעיל (בפתיחה), שמשנתנו באה ללמד, מה דינם של עדים זוממים, שאין מקיימים בהם "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו".

כֵּיצַד הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין – עדים שהוזמו, ואי אפשר לעשות בהם דין הזמה, דהיינו שאין יכולים לקיים בהם "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כיצד נעשים הם זוממים ונענשים? אם באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי** – כהן, **שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ: בֶּן חֲלוּצָה** – שאמו נתגרשה בפנינו ביום פלוני, ואחר כך נישאה לאביו הכהן באיסור (שהרי גרושה אסורה לכהן), וילדה לו בן זה, והרי הוא חלל ופסול מן הכהונה; או שהעידו: בפנינו חלצה אמו ביום פלוני, ואחר כך נישאה לאביו הכהן, וחלוצה אסורה לכהן מדרבנן, ונמצא בן זה חלל מדרבנן, – והוזמו העדים הללו, שבאו עדים אחרים ואמרו להם: הרי עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני, היאך אתם מעידים זה? **אֵין אוֹמְרִים: יַעֲשֶׂה זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה תַּחְתָּיו** – שאם העד שהוזם הוא כהן, ייעשה חלל, והוא וזרעו ייפסלו מן הכהונה, כדי לקיים בו "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", שהרי כתוב: "ונעשיתם לו" – לו ולא לזרעו. וכן אין לומר, שייפסל הוא לבדו, שהרי נאמר "כאשר זמם לעשות", והוא זמם לפסול אותו ואת זרעו (**גמרא**), **אֶלָּא** – הואיל ואין יכולים לקיים בו דין הזמה, הרי הוא **לוֹקֶה אַרְבָּעִים** – כלומר סופג מלקות, ארבעים חסר אחת. וכן אם באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב לִגְלוֹת** – לעיר מקלט, על שהרג אדם בשגגה ביום פלוני, **אֵין אוֹמְרִים** – כשהוזמו העדים: **יִגְלֶה זֶה** – העד המוזם, **תַּחְתָּיו** – כאשר זמם לעשות לו, **אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים** – לפי שאין יכולים לקיים בו דין הזמה, משום שכתוב ברוצח בשגגה (**דברים יט, ה**): "הוא ינוס אל אחת הערים האלה", ודורשים: "הוא ינוס" – הוא ולא זוממיו. בגמרא אמרו: "רמז לעדים זוממין (בכגון שאין הזמה יכולה להתקיים בהם) שלוקים מן התורה מניין? שכתוב (**דברים כה, א-ב**): "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע. והיה אם בן הכות הרשע" – וכי משום ש"והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע"? אלא עדים שהרשיעו את הצדיק, ובאו עדים אחרים והצדיקו את הצדיק מעיקרו, ועשו את אלו רשעים, והיה אם בן הכות הרשע". **פירוש הדברים:** אם נאמר שפסוק זה מדבר בדיינים ובבעלי דין, לא היה לו לכתוב כלל "והצדיקו את הצדיק" וכו', אלא: כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום, והיה אם בן הכות הרשע; ולמה הוזכרה כאן צדקת הצדיק? וכי כל מקום שהצדיקו בית דין את הזכאי וחייבו את החייב יש מלקות, שבא הכתוב לתלות מלקות ב"והצדיקו... והרשיעו"? אלא על כרחך בעדים מדובר כאן, עדים שקרנים שהרשיעו צדיק, ובאו אחרים והזימום, והצדיקו את הנידון שהוא צדיק, והרשיעו את העדים הרשעים, "והיה אם בן הכות הרשע", אם הזמה זו בת מלקות היא, שאינו יכול לקיים בה דין הזמה, כגון בעדי בן גרושה או גלות, "והפילו השופט והכהו לפניו" (**מכות ב, ב – גמרא ורש"י; רמב"ם הל' עדות**

הַיּוֹם וּבֵין לְמָחָר, סוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ — אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ, שֶׁאִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה; וְאִם מֵתָה יִרְשֶׁנָּה בַּעֲלָהּ. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ אֶלֶף זוּז, עַל מְנָת לִתְּנָם לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְהוּא אוֹמֵר: מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים — אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן וְיִהְיוּ בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז, בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים.

ב מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁחַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז; וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין — לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין, שֶׁלֹּא הַשֵּׁם הַמְּבִיאוֹ לִידֵי מַכּוֹת מְבִיאוֹ לִידֵי תַּשְׁלוּמִין; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַמְשַׁלֵּם אֵינוֹ לוֹקֶה.

ג מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים — לוֹקִין שְׁמוֹנִים, מִשּׁוּם "לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ

פירוש ברטנורא

למחר. כלומר מה ישלמו לו, אם תאמר כל הכתובה, והלא שמא ימות או שמא יגרשנה היום או למחר וסופו ליתן לה, נמצא שלא היו מפסידין אותו כלום: **אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו.** מספק. שאם נתאלמנה או נתגרשה יטלנה לוקח, ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד מעותיו שנתן, וכך יתנו העדים לבעל:

ב שלא השם המחייבו מלקות. לא המקרא המחייבו מלקות מחייבו תשלומין. מלקות, מלא תענה. תשלומין, מועשיתם לו כאשר זמם: **כל המשלם אינו לוקה.** דכתיב כדי רשעתו, על רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו על שתי רשעיות. ומדקאמרי רבנן משלם ואינו לוקה ולא אמרי לוקה ואינו משלם, שמע מינה דכל היכא דאיכא תרתי מלקות ותשלומין לא אמרינן ילקה ולא ישלם אלא משלם ואינו לוקה. וכן הלכה:

ג משום לא תענה. שהרי כשאי אפשר לקיים בעדים ועשיתם לו כאשר זמם, כגון מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה, לוקים העדים משום לא

משניות מבוארות – קהתי

כ, ט). באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁגֵּרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ** – בפנינו ביום פלוני, **וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ** – כסף הכתובה; ובעלה טוען, שלא גירש אותה, ואינו חייב לשלם לה את כתובתה; והוזמו העדים, האם נאמר, שיש לחייב את העדים לשלם לבעל את כל סכום הכתובה? **וַהֲלֹא בֵּין הַיּוֹם וּבֵין לְמָחָר, סוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ** – הרי אפשר שיגרשנה או שימות היום או מחר, ועתיד הבעל או יורשו לשלם לה כתובתה, נמצאו העדים לא הפסידוהו כלום. לפיכך אין אומרים, שהעדים ישלמו לו את כל סכום הכתובה, אלא **אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ** – כמה אדם מן השוק היה רוצה לשלם עכשיו לאשה תמורת כתובתה, בתנאי **שֶׁאִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה** – אם ימות בעלה או יגרשנה, יקבל את סכום הכתובה, **וְאִם מֵתָה** – ואם תמות היא בחיי בעלה, **יִרְשֶׁנָּה בַּעֲלָהּ** – והלה יפסיד את מעותיו שנתן; ערך זה מנכים מסכום הכתובה, והעדים משלמים לבעל את ההפרש, שכן הפרש זה רצו העדים להפסידו, כגון אם הכתובה היא מאתיים זוז, וערכה להימכר בשוק, בתנאים שאמרנו לעיל, הוא חמישים זוז, חייבים העדים שהוזמו לשלם לבעל את ההפרש בסך מאה וחמישים זוז, שהרי אף הבעל היה נותן לה עכשיו טובת הנאה זו, כפי ערכה בשוק, ונמצא שהעדים לא רצו להפסידו אלא את ההפרש. ויש מפרשים, שהעדים משלמים לבעל אותו סכום שאדם מן השוק היה נותן עכשיו בכתובתה (**רמב"ם הל' עדות כא, א; ברטנורא; עיין רש"י ותוספות על הגמרא. ועיין "לחם משנה" שמקשה על דברי הרמב"ם**). – באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ אֶלֶף זוּז, עַל מְנָת לִתְּנָם לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם** – שחברו הלווהו בפנינו ביום פלוני אלף זוז, בתנאי שיחזירם לו עד שלושים יום. **וְהוּא אוֹמֵר** – הלווה אומר: אמנם לוויתי ממנו אלף זוז, אבל בתנאי שאחזירם לו **מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים** – והעדים נמצאו זוממים, **אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן וְיִהְיוּ בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז, בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים** – כמה היה אדם משלם, בשביל שיאריכו לו את זמן ההלואה של אלף זוז משלושים יום לעשר שנים, ואותו סכום ישלמו העדים הזוממים ללווה.

יום שלישי

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בעדים זוממים שנתחייבו בתשלומים, והיא באה להשמיענו מחלוקת רבי מאיר וחכמים, אם יש לחייבם גם במלקות, משום עדות שקר שהעידו, נוסף על חיוב התשלומים, משום "כאשר זמם".

באו עדים ואמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁחַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז** – שחברו הלווהו בפנינו ביום פלוני מאתיים זוז, **וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין** – שבאו עדים ואמרו להם: עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני, כפי שיבואר להלן במשנה ד, **לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין** – חייבים העדים הזוממים מלקות ארבעים, משום שהעידו עדות שקר, וכן חייבים הם לשלם ללווה מאתיים זוז שרצו להפסידו, **שֶׁלֹּא הַשֵּׁם הַמְּבִיאוֹ לִידֵי מַכּוֹת מְבִיאוֹ לִידֵי תַּשְׁלוּמִין** – לא הכתוב המחייב את העד מלקות מחייבו תשלומים, שכן חיובו במלקות הוא משום שעבר על הכתוב (**שמות כ, יג**): "לא תענה ברעך עד שקר", וחיובו בתשלומים הוא משום שכתוב: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו"; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – בגמרא מבואר, שרבי מאיר לומד ממוציא שם רע: "מה מוציא שם רע לוקה ומשלם, אף כל לוקה ומשלם". **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַמְשַׁלֵּם אֵינוֹ לוֹקֶה** – הואיל והתורה לימדה, שענשו של עד זומם, לעשות לו "כאשר זמם לעשות לאחיו", וכן ריבתה התורה בפירוש עד זומם לתשלומים, שאם זמם להפסיד את חברו כסף, הרי הוא חייב בתשלומים משום "כאשר זמם" (**עיין בגמרא כתובות לב, ב**), לפיכך אין לחייבו עוד מלקות משום עדות שקר, שנאמר (**דברים כה, ב**): "והכהו לפניו כדי רשעתו" – ודרשו: משום רשעה אחת אתה מחייבו, ולא משום שתי רשעיות. והלכה כחכמים. ברם במקום שאי אפשר לקיים בהם "כאשר זמם", כמו בעדות בן גרושה (במשנה הקודמת), מודים חכמים שלוקים, כמו שבארנו שם.

באור משנה ג

משנה זו מוסיפה ללמדנו, שכשם שנחלקו רבי מאיר וחכמים, במשנה הקודמת, בעדים זוממים שנתחייבו בתשלומים משום "כאשר זמם", כך נחלקו בעדים זוממים שנתחייבו במלקות משום "כאשר זמם". כן באה המשנה להשמיענו שיש הבדל בין חיובם של עדים זוממים בתשלומים לחיובם במלקות.

עדים שאמרו: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים** – שראינוהו עובר ביום פלוני על "לא תעשה" המחייבו מלקות, כגון שאמרו, שאכל בשר בחלב, או שחרש בשור וחמור יחדיו, **וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים, לוֹקִין שְׁמוֹנִים** – פעמיים מלקות ארבעים, **מִשּׁוּם "לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר"** – על שהעידו עדות שקר, **וּמִשּׁוּם "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם"** – על שרצו לחייבו מלקות, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שהואיל ואנו מוצאים בעדים זוממים שלוקים משום עדות שקר במקום שאין מקיימים בהם "כאשר זמם" (משנה א). לפיכך לוקים משום עדות שקר גם כשמקיימים בהם דין הזמה (**ברטנורא**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לוֹקִין אֶלָּא אַרְבָּעִים** – משום "כאשר זמם", כמבואר במשנה הקודמת, לפי שכתוב: "כדי רשעתו"

עֵד שָׁקֶר" (שמות כ, יג), וּמִשּׁוּם "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם" (דברים יט, יט); דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לוֹקִין אֶלָּא אַרְבָּעִים. מְשַׁלְּשִׁין בְּמָמוֹן וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בְּמַכּוֹת. כֵּיצַד? הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין — מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם; אֲבָל אִם הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין — כָּל אֶחָד וְאֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים.

ד אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיָּזֹמוּ אֶת עַצְמָן. כֵּיצַד? אָמְרוּ: מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ; אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין, שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג זֶה אוֹ הַהוֹרֵג, הָיָה עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי — אֵין אֵלּוּ זוֹמְמִין; אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין, שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי — הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין, וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם.

ה בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם, בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם, אֲפִלּוּ מֵאָה — כֻּלָּם יֵהָרְגוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִסְטְטִית הִיא זוֹ, וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד.

פירוש ברטנורא

תענה, הכא דאיכא אזהרת לא תענה ואיכא נמי כאשר זמם, לוקים שמונים. ואין הלכה כר' מאיר: **משלשין בממון.** עדים זוממין שחייבין בתשלומין משלמין הממון לפי מספר העדים. אם היו שלשה עדים והוזמו, כל אחד משלם שליש הממון שהיו רוצים להפסידו: **ואין משלשין במכות.** שאין כל אחד מהעדים לוקה שליש מלקות, אלא כל אחד לוקה ארבעים. דבענין ועשיתם לו כאשר זמם, וכל אחד מהם מבקש להלקות הנדון מלקות שלם. וממון מצטרף, כשיתן כל אחד מהם שליש הרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם, אבל מכות לא מצטרפין.

ד עד שיזמו עצמן. שיזומו אותן בעסקי גופן, לא בעסקי ההורג [וההרוג], כדמפרש ואזיל. ונפקא לן מקרא דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר העד, עד שיהיה השקר בגופן של עדים:

ה ואפילו היו מאה כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת אחת הזימה את כולן, כולן יהרגו: **איסטטית היא זאת.** כלומר זאת הכת סרה וסטיא היא, שכך נטלו עצה ביניהן להזים כל הבא להעיד בעדות זאת. פירוש אחר איסטטית היא זו, וכי עדות זו יורה של איסטים היא שצובעת כל הנוגע בה: **ואינה**

משניות מבוארות – קהתי

– משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. **מְשַׁלְּשִׁין בְּמָמוֹן** – עדים זוממים שנתחייבו בתשלומים, משלשים ביניהם את התשלומים. "משלשין" מובנו כאן: מחלקים, ונקטה המשנה לשון "משלשין", להשמיענו, שאם היו שלושה עדים והוזמו, כל אחד משלם שליש הממון שהיו רוצים להפסידו. ומובן, שאם היו שני עדים, כל אחד משלם מחצית הממון, וכן אם היו ארבעה עדים, כל אחד משלם רבע. **וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בְּמַכּוֹת** – עדים זוממים שנתחייבו מלקות, אין אומרים, שכל אחד יקבל חלק מהמלקות, לפי מספר העדים שהוזמו, אלא כל אחד לוקה ארבעים, שכן במלקות לא מתקיים בהם "כאשר זמם", אלא אם כן כל אחד מהעדים ילקה מלקות שלמה, כמו שרצו לעשות לנידון, שאין צירוף במלקות. אבל בממון, כיון שמצרפים העדים ביניהם את התשלום כולו, ומשלמים לו מה שרצו להפסידו, הרי מתקיים בזה דין הזמה כמצוות התורה. **כֵּיצַד? הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם** – היו שני עדים, משלם כל אחד מהם מאה זוז; היו שלושה, משלם כל אחד ששים וששה ושני שליש זוז, וכיוצא בזה, כמו שבארנו לעיל, ובלבד שיקבל מכולם יחד את כל המאתיים שרצו להפסידו. **אֲבָל אִם הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים** – כמו שבארנו לעיל.

יום רביעי

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד את עיקר דין ההזמה, שכן "חידוש" הוא שחידשה תורה בענין זה, להאמין לעדותם של האחרונים על העדים הראשונים, ואף על פי שהם שניים כנגד שניים. ולא עוד אלא שמענישים את העדים הראשונים בעונש חמור, לעשות להם כאשר זממו לעשות לנידון. לא כן הדבר בעדים שמכחישים זה את זה, שאפילו באו מאה עדים והעידו כנגד שניים הראשונים, אין עדותם של האחרונים נאמנת יותר, שדין שניים כדין מאה, ודין מאה כדין שניים, ובכגון זה אנו אומרים שזו עדות מוכחשת, וכאילו אין כאן עדות כל עיקר; ואין עונשים את העדים. ומה ההבדל בין הכחשה להזמה? הכחשה היא בעצם העדות, כגון שאלו אומרים: כך היה הדבר, ואלו אומרים: לא כך היה הדבר; או שאלו מעידים על דבר מסויים, ואלו מכחישים את הדבר. אבל הזמה איננה בעצם העדות, שאין העדים האחרונים באים לומר משהו לגבי העדות עצמה של הראשונים, אם הדבר היה או לא היה, אלא באים הם להעיד על העדים עצמם, כפי שיבואר במשנה, ועל ידי כך מתברר שעדי שקר הם, ובכגון זה אמרה התורה, שיש להאמין לעדים האחרונים, ולהעניש את הראשונים כ"עדים זוממים", לעשות להם כאשר זממו; וגזרת הכתוב היא.

אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיָּזֹמוּ אֶת עַצְמָן – שהעדים עצמם יהיו מוזמים ולא דברי עדותם, כמו שיבואר להלן. בגמרא למדים זה מהכתוב בפרשת עדים זוממים (**דברים יט, יח**): "והנה עד שקר העד" – עד שיהא השקר בגופם של העדים. **כֵּיצַד** – הם נעשים זוממים? **אָמְרוּ** – עדים: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ** – ביום פלוני במקום פלוני. **אָמְרוּ לָהֶם** – עדים אחרים: **הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין** – שפלוני הרג את פלוני ביום פלוני, **שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג זֶה** – אותו אדם שאתם מעידים עליו שנרצח ביום פלוני, **אוֹ הַהוֹרֵג** – פלוני שאתם מעידים עליו שהוא הרג את הנפש ביום פלוני, **הָיָה עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – ומכאן שעדותכם אינה נכונה, **אֵין אֵלּוּ זוֹמְמִין** – הואיל ולא הוזמו העדים עצמם, אלא דברי עדותם, אין העדים נעשים זוממים, ואין עושים להם כאשר זממו לעשות. ברם, עדות מוכחשת היא, ועדותם בטלה. **אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם** – העדים האחרונים לעדים הראשונים: **הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין** – שראיתם פלוני שהרג את הנפש ביום פלוני, **שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – רחוק ממקום המעשה שאתם מעידים עליו, **הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין** – אלו נעשים עדים זוממים, מאחר שהם גופם מוזמים, ולא דברי עדותם, **וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם** – על פי עדותם של האחרונים שהזימו אותם.

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה בכתות עדים הבאות זו אחר זו ומעידות אותה העדות, וכת אחת מזימה את כולן. ונחלקו בזה חכמים ורבי יהודה.

בָּאוּ אֲחֵרִים – לאחר שהוזמו העדים הראשונים באו שני עדים אחרים והעידו כעדותם של הראשונים, שפלוני הרג את הנפש ביום פלוני במקום פלוני, כמו שלמדנו במשנה הקודמת, **וְהִזִּימוּם** – והעדים שהזימו את הראשונים הזימו גם את אלו, **בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם** – ושוב באו עדים אחרים והעידו כראשונים, והעדים שהזימו את הקודמים הזימו גם אותם, **אֲפִלּוּ מֵאָה** – כתות עדים באו זו אחר זו והעידו כראשונים, ואותם העדים שהזימו את הראשונים הזימו את כולן; **כֻּלָּם יֵהָרְגוּ** – כדין עדים זוממים, על פי עדותם

ו אֵין הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין נֶהֱרָגִין — עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. שֶׁהֲרֵי הַצַּדּוּקִין אוֹמְרִים: עַד שֶׁיֵּהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, יח)**: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ". אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** (דברים יט, יט)**: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", וַהֲרֵי אָחִיו קַיָּם! וְאִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"? יָכוֹל מִשָּׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ עֵדוּתָן יֵהָרְגוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ" — הָא אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין.**

ז "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת" (דברים יז, ו)**, אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פֻּרַט הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? אֶלָּא לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם: מַה שְּׁלֹשָׁה מַזִּימִין אֶת הַשְּׁנַיִם, אַף הַשְּׁנַיִם יָזֹמוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה; וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה שְּׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין, אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין; וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָּא הַשְּׁלִישִׁי**

פירוש ברטנורא

נהרגת אלא כת ראשונה בלבד. דסבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמא לה כת ראשונה, תו לא מקבלים סהדותא דכת שניה דאתיא לאסהד בתרה, ואי אסהדה ואיתזמא לא קטלינן לה, דלא קרינן לה ועשיתם לו, דהא לא קטלינן אפומה. ואין הלכה כר' יהודה:

ו עד שיגמר הדין. של הנדון. שיהרג על פיהן, ואחר כן הוזמו:

ז ומנין אפילו מאה. ששנים מזימין מאה שהעידו יחד: **מה שנים אינן נהרגין עד שהוזמו שניהן.** דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר העד, ואמר מר, כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: **עד שיהיו שלשתן זוממין.** והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של סיומו של חברו. אבל אם העידו שנים ולאחר זמן העידו האחרים, הרי הן שתי כתות לכל דבר: **רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו.** שלא תאמר הואיל

משניות מבוארות – קהתי

של שני העדים הללו שהזימו אותם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִסְטָסִית הִיא זוֹ** — כת עדים זו המזימה את כולם איסטסית היא; "איסטסית" מלה יוונית, ומובנה: כנופיית קושרים — תחבולנים, שכוונתם זדונית, להתנקם בעדים ולשחרר את הנידון. ויש גורסים: אסטטית היא, ומפרשים, שזו מלשון ארמית "סטיא" — כת של עדות סרה וסטיא היא, שנטלו עצה ביניהם להזים את כל הבא להעיד עליו (**רש"י**). ויש מפרשים (בדרך תמיהה): איסטסית היא זו? — וכי עדות המזימים יורה של איסטיס היא (מין צבע), שכל הנוגע בה יצטבע? כלומר שאין זה מסתבר, שכל כיתות העדים הללו ייהרגו מחמת הזמתם של אלו, שהרי אי אפשר שכל העולם היו עמהם (**הרי"ף; הרמב"ם; ועיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"**); **וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד** — כלומר שלדעת רבי יהודה אין העדים המזימים נאמנים אלא לגבי הכת הראשונה בלבד. **והרמב"ם מפרש,** שלאחר שהוזמה הכת הראשונה, שוב אין מקבלים — לדעת רבי יהודה — עדותם של האחרים, הלכך לא חלה עליהם הזמה. והלכה כחכמים.

יום חמישי

באור משנה ו

משנתנו ממשיכה בדיני עדים זוממים, והיא באה להשמיענו הלכה שהיה בה משא ומתן בין החכמים והצדוקים.

אֵין הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין נֶהֱרָגִין — אם העידו על אחד שהרג את הנפש והוזמו, אינם נהרגים משום "כאשר זמם", **עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין** — של הנידון ליהרג, כלומר שאינם נהרגים אלא אם כן הוזמו לאחר פסק הדין שהוציאו בית דין על פי עדותם, שהנידון חייב מיתה; **שֶׁהֲרֵי הַצַּדּוּקִין אוֹמְרִים: עַד שֶׁיֵּהָרֵג** — אין עדים זוממים נהרגים אלא אם כן הוזמו לאחר שנהרג הנידון על פי עדותם, **שֶׁנֶּאֱמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"** — נוסח אחר: "נפש בנפש", כפי שכתוב בפרשת עדים זוממים. **אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים** — לצדוקים: **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", וַהֲרֵי אָחִיו קַיָּם!** — כלומר מלשון הכתוב "כאשר זמם לעשות לאחיו" משמע שעדיין לא בוצע הדין, ואחיו קיים. **וְאִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"** — מה בא פסוק זה ללמדנו? **יָכוֹל** אתה לומר: **מִשָּׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ עֵדוּתָן** — שאף אם הוזמו העדים לאחר שקיבלו בית דין את עדותם, **יֵהָרְגוּ** — אף על פי שעדיין לא נגמר הדין, **תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ", הָא אֵינָן נֶהֱרָגִין** — מכאן שאין עדים זוממים נהרגים, **עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין** — כפי שבארנו לעיל, שכן משנגמר הדין חשוב הנידון כהרוג, והרי זה "נפש בנפש". ברם, לאחר שהומת הנידון, אין דין הזמה כלל, שכתוב: "כאשר זמם", ולא כאשר עשה. וכן שנו בברייתא (**גמרא מכות ה, ב**): "לא הרגו, נהרגין. הרגו, אין נהרגין".

הרמב"ן בפירושו לתורה נותן טעם לענין "הרגו, אין נהרגים", כדלקמן: "משפט העדים הזוממין בגזירת השליט... והנה כאשר יבואו שניים ויעידו על ראובן שהרג את הנפש, ויבואו שניים אחרים ויזימו אותם מעדותם, ציוה הכתוב שייהרגו, כי בזכותו של ראובן שהיה נקי וצדיק בא המעשה הזה. אילו היה רשע בן מוות לא הצילו ה' מיד בית דין, כאשר אמר: "כי לא אצדיק רשע". אבל אם נהרג ראובן, נחשוב שהיה אמת כל אשר העידו עליו הראשונים, כי הוא בעוונו מת. ואילו היה צדיק לא יעזבנו ה' בידם... ועוד, שלא יתן ה' השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי, כי המשפט לאלהים הוא, ובקרב אלהים ישפוט"...

ויש מבארים הטעם, מפני כבוד בית דין, שיאמרו כל העם, שדנו נפש למיתה בהיפך האמת, ולא יהיה כוח בית דין עוד יפה בעיני העם, ויבוא מזה נזק גדול לכללות התורה (אברבנאל בשם רבי חסדאי).

באור משנה ז

משנה זו באה להשמיענו שדין מאה עדים כדין שניים, ואם מאה עדים העידו יחד בתור כת אחת, אינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם.

כתוב בתורה: **"עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת"** ונשאלת השאלה: **אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פֻּרַט הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה** — לשם מה נאמר "או שלשה עדים"? **אֶלָּא לְהַקִּישׁ** — להשוות, **שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם** — שדין שלושה עדים כדין שניים: **מַה שְּׁלֹשָׁה מַזִּימִין אֶת הַשְּׁנַיִם** — שהרי רוב הם ("**נימוקי יוסף**"), **אַף הַשְּׁנַיִם יָזֹמוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה** — כת של שני עדים מזימה כת של שלושה עדים. **וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** — ששני עדים יכולים להזים אפילו מאה עדים שהעידו יחד? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** — "או שלושה עדים", והרי תיבת "עדים" מיותרת, אלא בא הכתוב ללמד, שאפילו מאה עדים אין להם אלא דין שני עדים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה שְּׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין** — לפיכך פרט הכתוב "או בשלשה עדים" ללמדנו: מה שני עדים אינם נעשים זוממים עד שיהו שניהם מוזמים, שכתוב בפרשת עדים זוממים: "והנה עד שקר העד" — ואמרו חכמים: כל מקום שנאמר בתורה "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב "אחד", **אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין** — אם שלושה עדים העידו על אדם שהרג את הנפש, אינם נעשים זוממין, לקיים בהם "כאשר זמם", עד שיהו שלשתם מוזמים, והוא שהעד השלישי העיד תוך כדי דיבור של חברו (שיעור "תוך כדי דיבור" הוא כדי אמירת

אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ; וְאִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְשַׁלֵּם שָׁכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה.

ח מַה שְּׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה, אַף שְׁלִשָׁה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה; מִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת — תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. רַבִּי אוֹמֵר: אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת. בִּזְמַן שֶׁהִתְרוּ בָהֶן; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהֶן — מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִין, שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ?

ט הָיוּ שְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וּשְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע; בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין

פירוש ברטנורא

ובלא השלישי היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה, למדך הכתוב שאף הוא נדון: **על אחת כמה וכמה.** שמדה טובה מרובה על מדת פורענות:
ח במה דברים אמורים בדיני נפשות. דכתיב (במדבר ל"ה) והצילו העדה, ומהדרינן אזכותא: **אחד דיני ממונות.** נמי עדותן בטלה: **בזמן שהתרו בהן.** בדיני נפשות איירי. כלומר, כי אמרינן דבטלה, זהו בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף מתחלה להיות מן המתרין בעובר עבירה, אבל אם לא התרו בהן ולא כיון להיות עד בדבר, לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה. והלכה כרבי:
ט ואחד מתרה בו באמצע. המתרה מצטרף עם הכת של עדים, שהוא רואה אותם והם רואים אותו בשעת ההתראה. לפיכך אם היו שתי הכתות שבשתי

משניות מבוארות – קהתי

תלמיד לרבו "שלום עליך רבי"). **וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** – עדים, שאין אחד מהם נהרג עד שיהיו כולם מוזמים? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** – ללמדנו, שאפילו הרבה עדים, שהם כת אחת, אינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָא הַשְּׁלִישִׁי** – לא בא הכתוב להזכיר את העד השלישי, **אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו** – שלא תאמר: הואיל ומתקיימת העדות בשניים, אין צורך בעד השלישי, ולפיכך לא יעשו בו דין הזמה, בא הכתוב ללמדך שיש להחמיר עליו, **וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ** – כדינם של השניים, שאף הוא נהרג אתם, אם הוזמו כולם. **וְאִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – לעד השלישי שנתחבר לשני עדי השקר, **כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – שעונשו כעונשם, כפי שאמרנו בענין הזמה, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְשַׁלֵּם שָׁכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה** – שמידה טובה מרובה ממידת פורענות, שבמידת פורענות כתוב (**שמות כ, ה**): "פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים", ובמידה טובה כתוב (שם): "עושה חסד לאלפים" – לאלפי דורות (**תרגום**).

ענין חילוקי הדעות שבמשנתנו מבואר להלן, בהקדמתנו לבאור המשנה הבאה.

יום ששי

באור משנה ח

שנינו במשנה הקודמת, שהכתוב "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת" בא לעשות שלושה כשניים, והוא הדין ליותר משלושה. כיצד? שלוש דעות נאמרו שם בענין זה: א. דעת תנא קמא, שהשניים מזימים את השלושה. ב. דעת רבי שמעון, שאם שלושה העידו בעדות אחת, כגון שפלוני הרג את הנפש ביום פלוני במקום פלוני, אינם נהרגים משום "כאשר זמם", עד שיהיו שלשתם מוזמים. ואין רבי שמעון חולק על תנא קמא, אלא שלדעתו אין צורך בראיה, שהשניים מזימים שלושה עדים, שהואיל ומתקיימת העדות בשניים, הרי דינם כדין מאה. ג. דעת רבי עקיבא, שבא הכתוב להחמיר על העד השלישי, שיהא דינו כדינם של השניים. ואף רבי עקיבא אינו חולק על תנא קמא ועל רבי שמעון, אלא שלדעתו גם דברי רבי שמעון אינם צריכים ראיה מן הכתוב, שהואיל ושלשתם הם עדות אחת, הרי ברור שאינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם. מכל מקום אין כאן מחלוקת בין התנאים לעצם ההלכה (רש"י; רמב"ם). ברם, יש מפרשים, שרבי עקיבא חולק על רבי שמעון וסובר, שלא בא השלישי להקל על השניים, שלא ייהרגו עד שיוזמו כולם, אלא בא להחמיר עליו, שאם אף הוא הוזם, עונשו כעונשם של השניים, אבל אם הוזמו השניים הראשונים, הרי הם נהרגים, אף על פי שלא הוזם השלישי; ואחרים מבארים, שלדעת רבי עקיבא אם הוזמו השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, נעשים כולם זוממים, וענש הכתוב לשלישי שנטפל לשניים, שהעידו שקר, שיהא דינו כיוצא בהם. מכל מקום הלכה כרבי שמעון (עיין "נמוקי יוסף"; "תוספות יום טוב"). משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד הלכה נוספת, שהוקשו בה שלושה לשניים. ויש מפרשים שהמשנה היא סיום דברי רבי עקיבא ("נימוקי יוסף"; ועיין גמרא סנהדרין ט, א; ס, א).

מַה שְּׁנַיִם – שני עדים, **נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב** – קרבת משפחה לנידון או לעד השני (**עיין משנה סנהדרין ג, ד**), **אוֹ פָּסוּל** – לעדות מחמת עבירה (**עיין משנה סנהדרין ג, ג**), **עֵדוּתָן בְּטֵלָה** – שהרי אין כאן שני עדים כשרים אלא אחד בלבד, **אַף שְׁלִשָׁה** – עדים, **נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל** – אף על פי שיש כאן שני עדים כשרים, **עֵדוּתָן בְּטֵלָה** – הואיל ושלשתם עדות אחת היא. **מִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** – עדים שבאו להעיד עדות אחת, שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול, עדותן בטלה? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** – "או שלשה עדים", ומכאן שאפילו הרבה עדים דינם כדין שניים, שכולם צריכים להיות כשרים. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שאף בשלושה עדים ויותר, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה? **בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת** – לפי שכתוב (**במדבר לה, כה**): "והצילו העדה את הרוצח", ומחזרים אחרי זכויות לנידון, **אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר** – העדים, שהם כשרים. **רַבִּי** – רבי יהודה הנשיא – **אוֹמֵר: אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת** – בין בדיני ממונות ובין בדיני נפשות, אף בשלושה עדים ויותר, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותם בטלה. ברם, בדיני נפשות אין עדותם בטלה אלא **בִּזְמַן שֶׁהִתְרוּ בָהֶן** – שאף הקרובים או הפסולים התרו בעוברי עבירה, שלא יעשו את העבירה, והרי זו הוכחה שנתכוונו להעיד עליהם יחד עם שאר העדים, הלכך בטלה עדות כולם. **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהֶן** – שהקרובים או הפסולים לא התרו בעוברי עבירה, ומכאן שלא נתכוונו להיות עדים בדבר, אין עדותם של השאר בטלה מחמת הקרובים או הפסולים שראו את הדבר; ואף בדיני ממונות, שאין שם התראה, מבואר בגמרא, שלדעת רבי שואלים את העדים, אם בשעה שראו את המעשה נתכוונו להיות עדים, או שלא נתכוונו אלא לראות את המעשה; ואם נמצא בין העדים קרוב או פסול שנתכוון להעיד, עדות כולם בטלה. אבל אם נמצא ביניהם קרוב או פסול שלא נתכוון להעיד אלא בא לראות את המעשה בתוך כלל העם, אין עדותם של השאר בטלה מחמתו; שאם נאמר כן, **מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִין, שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ** – יחד עם אדם שלישי, שאינו קרוב, **בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ** – כלום נאמר, שאחד מן האחים אינו ראוי להעיד עם השלישי על מה שראה? אלא הדין הוא, שקרוב או פסול שלא נתכוון להיות עד, אף שראה את המעשה, אינו פוסל את שאר העדים. והלכה כרבי (**עיין רמב"ם הל' עדות ה, ג-ה; טור חושן משפט סימן לז**).

באור משנה ט

בשתי המשניות הקודמות למדנו, שהרבה עדים שהעידו בתור כת עדים אחת, דינם כשניים, שאם הוזמו אחדים מהם, אינם נהרגים עד שיהיו כולם מוזמים; ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדות כולם בטלה. משנה זו באה ללמדנו, כיצד עדים שראו את העבריין ממקומות שונים, בשעה שעבר את העבירה שחייב עליה מיתה, מצטרפים לעדות אחת.

אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ — הֲרֵי אֵלּוּ עֵדוּת אַחַת, וְאִם לָאו — הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת; לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמֶת — הוּא וְהֵן נֶהֱרָגִין, וְהַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין נֶהֱרָגִין, עַד שֶׁיְּהוּ פִּי שְׁנֵי עֵדָיו מַתְרִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, ו)**: "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים". דָּבָר אַחֵר: "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים", שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתַּרְגְּמָן.**

י מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבָרַח, וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין — אֵין סוֹתְרִים אֶת דִּינוֹ. כָּל מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו — הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג. סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אֶחָד בַּשָּׁבוּעַ, נִקְרֵאת חָבְלָנִית; רַבִּי אֱלִעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה. רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיִינוּ בְּסַנְהֶדְרִין, לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

החלונות רואים אותו, מצטרפים אלו עם אלו והם כולם עדות אחת: **הוא והן נהרגין.** הוא נהרג דאכתי איכא כת אחת שלא הוזמה, והם הניזמין נהרגין שהרי הוזמו: **שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.** שצריכין שיהיו הדיינים מכירים בלשון העדים ולא יצטרכו להעמיד מליץ בינותם. וכן הלכה:

י סנהדרין. הסמוכים בארץ, יש להן רשות לדון דיני קנסות ודיני נפשות, בין בארץ בין בחוצה לארץ, כל זמן שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית. שנאמר (דברים י"ז) לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט, בזמן שיש כהן מקריב על גבי מזבח יש שופט שדן דיני נפשות, בזמן שאין כהן אין שופט: **סנהדרין ההורגת אחת בשבוע.** אחת לשבע שנים: **נקראת חובלנית.** שצריך שיהיו מתונים בדין, ויחזירו בדיני נפשות לזכות: **לא נהרג אדם מעולם.** שיבדקו העדים

משניות מבוארות – קהתי

הָיוּ שְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה – כגון בשעה שהרוצח הרג את הנפש ראו אותו שניים מחלון אחד, **וּשְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה** – ושני עדים אחרים ראו את מעשה הרצח מחלון אחר, **וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע** – אחד שעמד באמצע, בין החלונות, התרה ברוצח על מעשהו, שיתחייב עליו מיתה (בענין התראה עיין בבאור המשנה סנהדרין ה, א). **והעדים שבשני החלונות שמעו את התראתו (תוספות), בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ** – שלפחות אחד מחלון זה ואחד מהחלון האחר ראו זה את זה, אף על פי שלא ראו את המתרה, והמתרה לא ראה אותם; או שהמתרה ראה את העדים שבחלונות והם ראו אותו, אף על פי שלא ראו אלו את אלו כלל, **הֲרֵי אֵלּוּ עֵדוּת אַחַת** – שני זוגות העדים שבשני החלונות מצטרפים לעדות אחת, ודינם כשניים, כמו שבארנו לעיל. **וְאִם לָאו** – אבל אם לא ראו מקצתם אלו את אלו, כמבואר לעיל, **הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת** – שני זוגות העדים שבשני החלונות הן שתי כתות עדים נפרדות. **לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמֶת** – אם כת אחת הוזמה, **הוּא** – הרוצח, **וְהֵן** – העדים שהוזמו, **נֶהֱרָגִין** – הוא נהרג על פי עדותה של הכת השנייה, והעדים נהרגים משום שהוזמו **(עיין תוספות רבי עקיבא איגר). וְהַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה** – והכת השנייה פטורה ממיתה, שהרי לא הוזמה. יש מפרשים, שמשנתנו אינה באה ללמד שהכת השנייה פטורה משום שלא הוזמה, שהרי דבר זה פשוט וברור הוא, אלא המשנה באה להשמיענו שאם הוזמה הכת השנייה לאחר שנהרג הרוצח על פי עדותה, הרי היא פטורה ממיתה, שכן ההלכה היא: "הרגו, אין נהרגים", לפי שכתוב "כאשר זמם", ולא כאשר עשה **("נימוקי יוסף"; "תפארת ישראל"; ועיין בסוף באור משנה ו בפרקנו). רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין נֶהֱרָגִין, עַד שֶׁיְּהוּ פִּי שְׁנֵי עֵדָיו מַתְרִין בּוֹ** – רבי יוסי חולק על תנא קמא וסובר, שלא מספיקה היא ההתראה של אותו האחד שעמד באמצע, כדי לחייב את הנידון מיתה, אף על פי שהעדים שבחלונות שמעו את ההתראה, שכן לדעתו אין הנידון מתחייב מיתה אלא אם כן העדים עצמם במו פיהם התרו בו, **שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים"** – ודורש רבי יוסי את הכתוב "על פי", שאף ההתראה, המביאה את הנידון לידי מיתה, צריכה להיות מפיהם של העדים. **דָּבָר אַחֵר** – פירוש אחר, **"עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים", שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת** – דברי העדות, **מִפִּי הַתַּרְגְּמָן** – מפי מתרגם, שמא ישנה לשונם של העדים; ועוד, שאם בית דין שומעין את הדברים מפי העדים עצמם, יכולים הם לחקור אותם בחקירה יתירה **("נמוקי יוסף")**, ומכאן שהדיינים צריכים להבין את לשונם של העדים. ברם, אין הכרח שידעו להשיב באותה לשון. וכן כותב הרמב"ם: לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן היה מכיר לשון בעלי דינין ושומע טענותיהם, ואם אינו מכיר בלשונם כדי להשיב להם, יעמוד התורגמן להודיע אותם פסק הדין... **(הל' סנהדרין כא, ז).**

שבת קודש

באור משנה י

כבר הזכרנו בהקדמה למשנה א בפרקנו, שמשנה זו עוסקת בעניינים השייכים למסכת סנהדרין.

מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבָרַח – קודם שהספיקו להוציאו להורג, **וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין** – לאחר זמן, **אֵין סוֹתְרִים אֶת דִּינוֹ** – אין מבטלים את דינו כדי לחזור ולדון עליו מחדש, שמא תימצא לו זכות, אלא מבצעים את פסק דינו הקודם. **כָּל מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי** – והוא ברח, **וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו** – מכריזים הם גם שמותיהם של העדים, שמא יבואו אחרים ויזימום או יכחישום, **הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג** – כלומר שמבצעים דינו אפילו בבית דין אחר. ולמה שנינו ברישא: "לפני אותו בית דין"? בגמרא מבואר: כאן בארץ ישראל, כאן בחוצה לארץ, שכן שנינו בברייתא: ברח מארץ ישראל לחוצה לארץ אין סותרים את דינו, ואפילו בבית דין אחר הורגים אותו; ברח מחוצה לארץ לארץ ישראל, ובא לפני בית דין אחר, סותרים את דינו, מפני זכותה של ארץ ישראל (אולי תועיל למצוא לו פתח של זכות. – **רש"י**). ברם, אם בא לפני אותו בית דין – שגמרו דינו בחוץ לארץ, והם עכשיו בארץ ישראל – אין סותרים את דינו. **הרמב"ם כותב:** "במה דברים אמורים (שכל מקום שיעמדו שניים ויאמרו: מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דינו של פלוני, ופלוני ופלוני עדיו – הרי זה יהרג)? ברוצח; אבל שאר חייבי מיתות – עד שיבואו עדיו הראשונים ויעידו שנגמר דינו ויהרגוהו בידם; והוא שיעידו בבית דין של עשרים ושלשה" **(הל' סנהדרין יג, ז). סַנְהֶדְרִין** – של עשרים ושלושה דיינים, **נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ** – כשנסמכה בארץ ישראל, רשאית היא לדון דיני נפשות בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ. ברם, אין סנהדרין קטנה דנה דיני נפשות אלא כל זמן שיושב בית הדין הגדול בלשכת הגזית **(עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב").** **סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אֶחָד בַּשָּׁבוּעַ** – המוציאה משפט מוות פעם בשבע שנים, **נִקְרֵאת חָבְלָנִית** – שהיא חובלת בבריות, שכן בית דין צריכים להיות מתונים בדין, ולהשתדל בדיני נפשות למצוא זכות לנידון. **רַבִּי אֱלִעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה** – בעיה היא בגמרא, אם דעתו של רבי אלעזר בן עזריה היא, שסנהדרין ההורגת אחת לשבעים שנה נקראת חובלנית, או אולי שאם סנהדרין לא הוציאה משפט מוות אלא אחד לשבעים שנה, אינה נקראת חובלנית. **רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיִינוּ בְּסַנְהֶדְרִין, לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם** –

אַף הֵן מַרְבִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל.

פ ר ק ש נ י

א אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין: הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. הָיָה מְעַגֵּל בַּמַּעְגִּילָה, וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בֶּחָבִית, וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה יוֹרֵד בַּסֶּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ — הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ בַּמַּעְגִּילָה, וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה דּוֹלֶה בֶּחָבִית, וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה עוֹלֶה בַּסֶּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ — הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ — גּוֹלֶה; וְשֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ — אֵינוֹ גּוֹלֶה. נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ וְהָרַג — רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ גּוֹלֶה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹלֶה. מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ — רַבִּי אוֹמֵר: גּוֹלֶה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ גּוֹלֶה.

פירוש ברטנורא

בדבר שלא ידעו להשיב. אם רוצח הוא, מה ראיתם, טריפה הרג או שלם הרג, ואם תמצא לומר שלם הרג, שמא במקום סייף נקב היה. ואם מגלה עריות הוא, ראיתם כמכחול בשפופרת: **אף הן מרבים שופכי דמים.** מתוך כך אין מכלין הרשעים ומרבים לשפוך דם:

ב א אלו הן הגולין. היה מעגל במעגילה. אבן חלקה עגולה שמעגלין אותה על גבי הסיד או הטיט שבעלייה להשוות הסדקים: **היה משלשל בחבית.** מלמעלה למטה: **אבל אם היה מושך במעגילה.** ממטה למעלה: **כל שבדרך ירידתו גולה.** דכתיב (במדבר ל"ה) ויפל עליו, עד שיהא דרך נפילה. וכל, לאתויי אפילו ירידה שהיא לצורך עלייה: **נשמט הברזל מקתו.** מבית יד שהוא תקוע בו: **רבי אומר אינו גולה.** רבי סבר ונשל הברזל מן העץ זה עץ המתבקע, ולא עצו שהוא תקוע בו. ורבנן סברי מן העץ, מעצו שהוא תקוע בו. והלכה כחכמים. דעץ המתבקע כח כחו הוא, וע"י כח כחו אינו גולה:

משניות מבוארות – קהתי

שהיינו מרבים על העדים בשאלות של חקירות ובדיקות, עד שהיתה נמצאת עדותם בלתי מכוונת. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הֵן מַרְבִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל** – רבן שמעון בן גמליאל חולק על רבי טרפון ורבי עקיבא, שכן שיטתם היתה מביאה לידי ריבוי רוצחים בישראל, הואיל ולא היו מפחדים מן הדין.

באור משנה א

דין תורה הוא, שההורג אדם בשגגה, גולה לערי מקלט (עיין במדבר לה, יא–טו). פרקנו בא לפרט, אילו הם השוגגים שחייבים גלות, וכיצד נוהגים בהם? ושלושה סוגי שוגגים הם: א. שוגג גמור, שאמנם לא היה במעשהו כל פשע, אבל צריך היה להיזהר, כגון שהיתה אבן בכיס בגדו וידע בה ושכח, ונפלה האבן והמיתה, בכגון זה חייב גלות. ב. שוגג שקרוב לאונס, שהרג את חברו במסיבות בלתי שכיחות, שאי אפשר היה להעלות על הדעת מקרה כזה, כגון שזרק אבן במקום שבני אדם אינם שכיחים, ונזדמן אדם שם, ופגעה בו האבן ונהרג. בכגון זה הריהו פטור מגלות; ואם הרגו גואל הדם, הריהו נידון למיתה. ג. שוגג שקרוב למזיד, שעשה מעשה פשע שעלול להרוג אדם, כגון שהיה הולך בחשיכה וסכין בידו, ופגע בחברו והרגו. בכגון זה אינו גולה, שאין ערי מקלט קולטות אותו; ואם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו, פטור (רמב"ם; "תפארת ישראל").

אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין – לערי מקלט, כפי שיבואר להלן במשנה ד: **הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה** – כמו שכתוב (**במדבר לה, יא**): "ערי מקלט תהיינה לכם, ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה". כיצד? **הָיָה מְעַגֵּל בַּמַּעְגִּילָה** – היה מגלגל אבן עגולה על גגו, כדי להחליק את הטיט שבו, **וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ** – ופתאום נתגלגלה האבן מעל הגג ונפלה על חבירו שעמד למטה והרגה אותו; או **הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בֶּחָבִית** – מוריד חבית מלמעלה למטה, ונשמטה החבית מידו, **וְנָפְלָה עָלָיו** – על חבירו שעבר שם, **וַהֲרָגַתּוּ** – אף שנזהר בודאי שלא תישבר החבית; או **הָיָה יוֹרֵד בַּסֶּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ** – היורד נפל מן הסולם על חבירו והרגו בגופו, **הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה** – שבכל המקרים הללו שוגג גמור הוא, כמו שבארנו לעיל. **אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ בַּמַּעְגִּילָה** – מלמטה למעלה, **וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ** – שנשמטה מידו ונפלה מן הגג והרגה את חבירו; או **הָיָה דּוֹלֶה בֶּחָבִית** – מלמטה למעלה, **וְנִפְסַק הַחֶבֶל** – שמשך בו את החבית, **וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ** – שנתגלגלה למטה והרגה את חבירו; או **הָיָה עוֹלֶה בַּסֶּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ** – שנפל מן הסולם בדרך עלייתו והרג את חבירו, **הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה** – ששוגג זה קרוב לאונס הוא, כמו שבארנו לעיל.

זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ – שהרג אדם בשעה שירד או בשעה שהוריד דבר מלמעלה למטה, **גּוֹלֶה** – שכתוב (**במדבר לה, כב-כה**): "ואם בפתע בלא איבה הדפו... או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימות... והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו", ודרשו: "ויפל עליו וימות" – עד שיהא דרך נפילה, שכן בכגון זה הנזק הוא מצוי והיה צריך להיזהר, וכיון שלא נזהר, הרי הוא חייב גלות. **וְשֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ** – אבל אם הרג אדם בשעה שעלה, או בשעה שהעלה דבר מלמטה למעלה, הרי זה מקרה שאינו כל כך שכיח, ואף קשה יותר להיזהר, הלכך **אֵינוֹ גּוֹלֶה** – שקרוב לאונס הוא. **נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ** – חטב אדם עצים, ופתאום נשמט הברזל של הגרזן מבית היד שהיה תקוע בו, **וְהָרַג** – אדם, **רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ גּוֹלֶה** – שכן בתורה כתוב (**דברים יט, ה**) "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים ונדחה ידו בגרזן לכרות העץ ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים האלה", ומפרש רבי: "ונשל הברזל מן העץ" – זה העץ המתבקע (ולא העץ שהברזל תקוע בו, היינו הקת, שהרי לא כתוב "ונשל הברזל מעצו" אלא "מן העץ"), כלומר שפירוש הכתוב הוא, שהברזל של הגרזן השיל (= התיז) בקעת מן העץ המתבקע ("ונשל" כפירוש זה הוא פועל יוצא), והבקעת פגעה בחברו והמיתה אותו, ובכגון זה אמרה תורה שהוא גולה. אבל אם נשמט הברזל מקתו, אינו גולה, שקרוב למזיד הוא, שאילו היה מחזק את הברזל בתוך הקת לא היה נשמט (**רבנו חננאל**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹלֶה** – שכן חכמים מפרשים את הכתוב "ונשל הברזל מן העץ", שנשמט הברזל של הגרזן מן העץ שהוא תקוע בו, היינו מקתו (כמשמעותו של הכתוב, שלשון "ונשל" הוא פועל עומד). ואמרה התורה: "הוא ינוס אל אחת הערים", ומכאן שהוא גולה. **מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ** – ניתזה בקעת מן העץ בשעה שבקעו, והרגה את חבירו, **רַבִּי אוֹמֵר: גּוֹלֶה** – שכך, לדעתו, פירושו של הכתוב "ונשל הברזל מן העץ", כמו שבארנו לעיל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ גּוֹלֶה** – פטור מגלות, לפי שלא נהרג האדם מכוחו של החוטב, אלא מכוח כוחו, וקרוב לאונס הוא. ויש מפרשים: מן העץ המתבקע – שנשמט הברזל מן העץ המתבקע, כלומר מכוח הכאתו בעץ לבקעו נשמט הברזל ופגע באדם והרגו (**רבנו חננאל; רמב"ם**).

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יד ע"ב: שנינו בברייתא לעיל שהיו שמונה נביאים מזרעה של רחב. מבררת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא אִינְהוּ** [-ברוך שריה ירמיה וחנמאל] **מִיפַּרְשֵׁי** - מצינו שהיו נביאים. **אֶלָּא אֲבָהָתַיְיהוּ** - אבותיהם, נריה אבי ברוך, מחסיה אבי שריה, חלקיה אבי ירמיה ושלום אבי חנמאל, **מְנָלָן** שהיו נביאים. מבארת הגמרא: **כִּדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ** של הנביא **וְשֵׁם אָבִיו** כתובים בְּענין **נְבִיאוּת, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא נָבִיא בֶּן נָבִיא,** וכל מקום שרק **שְׁמוֹ** של הנביא כתוב **וְלֹא שֵׁם אָבִיו, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא נָבִיא וְלֹא בֶּן נָבִיא.** ונביאים אלו שהוזכרו עם שמות אבותיהם, סימן הוא שגם אבותיהם היו נביאים.

עוד הוסיף עולא: שכל מקום ש**שְׁמוֹ** של הנביא **וְגַם שֵׁם עִירוֹ מְפוֹרָשׁ, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מֵאוֹתָהּ הָעִיר** הנזכרת. אבל אם כתוב **שְׁמוֹ** של הנביא **וְלֹא** כתוב **שֵׁם עִירוֹ, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִירוּשָׁלַיִם.**

כְּמַתְנִיתָא תָּנָא - בברייתא שנינו, **כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו סְתוּמִין** - שלא מפורש בפסוק האם מעשיהם היו טובים, **וּפָרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן** [-באב או בבן] **לִשְׁבַח, כְּגוֹן 'דְּבַר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל צְפַנְיָה בֶּן כּוּשִׁי בֶּן גְּדַלְיָה'** (צפניה א א), שהיה צפניה נביא, **בְּיָדוּעַ** שֶׁגם כושי אביו וגדליה אבי אביו היו צדיקים, **וְהוּא** [-צפניה] **צַדִּיק בֶּן צַדִּיק. וְכָל שֶׁפָּרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן לִגְנַאי, כְּגוֹן 'וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה בֶּן אֱלִישָׁמָע'** (ירמיה מא א) והרג את גדליה בן אחיקם הצדיק, **בְּיָדוּעַ** שֶׁגם נתניה אביו ואלישמע אבי אביו היו רשעים, **וְהוּא** [-ישמעאל] **רָשָׁע בֶּן רָשָׁע.**

הגמרא מבארת מי היה הנביא מלאכי: **אָמַר רַב נַחְמָן, מַלְאָכִי** הנביא, **זֶה מָרְדְּכַי** היהודי. **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ מַלְאָכִי,** משום **שֶׁהָיָה מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ** אחשורוש, והוא חשוב כמלאך.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי, בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה וּשְׂרָיָה בֶּן מַעֲשֵׂיָה וְדָנִיֵּאל וּמָרְדְּכַי בִּלְשָׁן וְחַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, כּוּלָּן נִתְנַבְּאוּ** לבני הגולה **בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם** לְמלכות **דָּרְיָוֶשׁ** השני בנו של אחשורוש, שיחזרו לבניית בית המקדש שהותרה על ידי כורש הראשון, והופסקה לפני שמונה עשר שנים על ידי השמרונים. הרי שמנו את מרדכי בפני עצמו ואת מלאכי בפני עצמו, ולא יתכן שמלאכי זה מרדכי. מסיקה הגמרא: אכן מברייתא זו יש **תִּיוּבְתָּא** לרב נחמן.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, מַלְאָכִי זֶה עֶזְרָא הסופר. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מַלְאָכִי** אינו כינוי לאדם אחר אלא כך **שְׁמוֹ. אָמַר רַב נַחְמָן** [בַּר יִצְחָק], **מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר מַלְאָכִי זֶה עֶזְרָא, דִּכְתִיב בְּנִבְיאוּת מַלְאָכִי** (מלאכי ב יא), **'בָּגְדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נֶעֱשְׂתָה בְיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלִַם כִּי חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ ה' אֲשֶׁר אָהֵב וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר'** - הנביא מלאכי הוכיחם על שבגדו בה' וחיללו את קדושתם כשנשאו נשים נכריות, וכל זה עשו בפרהסיא בחוצות ערי יהודה ובירושלים. **וּמַאן אַפְרֵישׁ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת** - ומי הוא הנביא שהוכיח את ישראל על שנשאו נשים נכריות, הלא הוא **עֶזְרָא,** שאחר שעלו לארץ ישראל מגלות בבל היו מהם שנשאו נשים נכריות, ועזרא הוכיחם והתוודה והתפלל לה' שיחזרו בהם מדרכם הרעה, והועילו תפילותיו, ושבו בתשובה. כ**דִּכְתִיב** (עזרא י ב) **'וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶּן יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵילָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵּאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת'.** ומכך שהחטא של ישראל ותוכחת הנביא שוים בשניהם, מסתבר שמלאכי זהו עזרא.

תָּנוּ רַבָּנָן, אַרְבַּע נָשִׁים יְפֵיפִיּוֹת הָיוּ בָּעוֹלָם, ואלו הן, **שָׂרָה (ואביגיל רחב) [רָחָב וַאֲבִיגַיִל] וְאֶסְתֵּר. וּלְמַאן דְּאָמַר** לעיל (יג.) ש**אֶסְתֵּר יְרַקְרוֹקֶת** [-ירוקה כהדס] **הָיְתָה** ולא יפה, אלא שחוט של חסד היה משוך עליה, **מֵפִיק** [-מוציא] את **אֶסְתֵּר** ממנין הנשים היפות, **וּמְעַיֵּיל** [-ומכניס] במקומה את **וַשְׁתִּי.**

תָּנוּ רַבָּנָן, רָחָב בִּשְׁמָהּ זִינְתָּהּ - המזכיר את שמה נגרר אחר תאוות זנות. **יָעֵל בְּקוֹלָהּ** - השומע את קולה. **אֲבִיגַיִל בִּזְכִירָתָהּ** - הנזכר בה. **מִיכַל בַּת שָׁאוּל בִּרְאִיָּיתָהּ** - הרואה אותה. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הָאוֹמֵר רָחָב רָחָב,** כלומר כל המזכיר את שמה, **מִיָּד נִיקְרֵי** - רואה קרי. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן** לרבי יצחק, **אֲנָא אָמִינָא** - אני אמרתי **רָחָב רָחָב, וְלֹא אִיכְּפַת לִי** - ואיני חושש. **אָמַר לֵיהּ** רבי יצחק לרב נחמן, **כִּי קָאָמִינָא בְּיוֹדְעָהּ וּבְמַכִּירָהּ** - כוונתי רק למי שהכיר אותה בעבר.

רש"י

בשלמא — ירמיה וחנמאל דכתיב "ויבא אלי חנמאל בן דודי כדבר ה'" (ירמיה לב). ברוך ושריה מצינו שהיו תלמידי ירמיה, ברוך — דכתיב "מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו" (ירמיה לו) ושריה בתוך ספר ירמיה (נא): הדבר אשר צוה ירמיה את שריה בן מחסיה וגו'. ומצינו בתלמידי נביאים שהיו נביאים: נחה רוח אליהו על אלישע, ויהושע תלמיד משה. ולקמן תניא בברייתא: ברוך בן נריה, ושריה בן מחסיה, ודניאל, ומרדכי, וחגי, זכריה ומלאכי, כולן נתנבאו בשנת שתיים לדריוש. **ישמעאל בן נתניה** — הוא שהרג את גדליהו בן אחיקם הצדיק. **בשנת שתים לדריוש** — האחרון, נתנבאו לבני הגולה שיחזרו לבית המקדש. שנתבטלה המלאכה זה שמונה עשרה שנה על ידי שמרונים משהתחילו בה בימי כורש. **בגדה יהודה** — סיפיה דקרא "ובעל בת אל נכר". **בשמה זינתה** — המזכיר את שמה נגרר אחר תאות זנות. **נקרי** — רואה קרי.

בְּהֶשֵּׂג יָד כְּתִיב – נאמר לגבי חיוב ערכין, שאם אין לו ממון לשלם את הערך שהתחייב, ושם הכהן שידו משגת ליתן פחות משקל, על כך נאמר ׳וכל ערכך יהיה בשקל הקודש׳, שלא יפחות משקל אחד. אבל לגבי פדיון פטר חמור בשה, יכול לפדות גם בשה שערכו פחות משקל. אָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים שפודה בשה כל שהוא.

הגמרא מבררת את שיעור ערך השה לדעת חכמים: וְכַמָּה יהיה שוה השה לדעת חכמים. אָמַר רַב יוֹסֵף, אֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא בַּר דַּנְקָא – שה כחוש שאינו שוה אלא שישית דינר. אָמַר רָבָא, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא – גם אנו שנינו כן במשנתינו ׳שה מן הכבשים גָּדוֹל וְקָטָן תמים ובעל מום׳, ומשמע שפודים אפילו בשה קטן וכחוש. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שלפי חכמים פודה בשה כחוש, שהרי אמרו שפודה בשה כל שהוא, ומה השמיענו רב יוסף. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא, כּוּלֵּי הַאי לָא – שה כל כך זול ששוה מעה, אין פודים בו, אִי נַמִּי, פַּטְרוּזָא לָא – שה כחוש אין פודים בו, קָא מַשְׁמַע לָן רב יוסף שלדעת חכמים פודה אפילו בשה זול וכחוש.

הגמרא מביאה מעשה שבו מצאנו שיעור אחר לשווי השה: רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֲוָה לֵיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר, שַׁדְּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ – שלח את החמור לפני דְּרַבִּי טַרְפוֹן שהיה כהן, אָמַר לֵיהּ לרבי טרפון, כַּמָּה בָּעֵינָא לְמֵיתַב לַכֹּהֵן – כמה צריך להיות שוה השה הניתן לכהן בפדיון פטר חמור זה. אָמַר לֵיהּ, הָרֵי אָמְרוּ חכמים מי שיש לו עֵין יָפָה פודה בְּסֶלַע, עֵין רָעָה פודה בְּשֶׁקֶל, עין בֵּינוֹנִית פודה בְּרֻבְעָא, ולהלן תבאר הגמרא מהו ׳רגיא׳.

אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא צריך לפדות בְּרֻבְעָא. מבררת הגמרא: וְכַמָּה הוא שיעור ׳רגיא׳. משיבה הגמרא: תְּלָתָא זוּזֵי – שלשה זוזים, ומכונה בשם ׳רגיא׳ משום שהוא נוטריקון רָגִיל הָכָא וְרָגִיל הָכָא – קרוב לכאן וקרוב לכאן, דהיינו פחות מסלע ויותר משקל, כי בסלע ארבעה זוזים, ובשקל שנים.

מקשה הגמרא: קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא, כי רב נחמן אמר שהלכה כחכמים שפודים בשה כל שהוא, ואילו רבא אמר שפודים ברגיא. מתרצת הגמרא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן – פדייה ברגיא עוסקת בְּמִי שבָא לִימָּלֵךְ ושואל כמה ערך השה הפודה, ואומרים לו שלא יפחות מרגיא שהיא פדייה של עין בינונית. וכָאן – פדייה בכל שהוא עוסקת בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ ואינו שואל כמה צריך להיות שוה, שאם פדה בשה כחוש וזול, אין כופים אותו לפדות בשה ששוה יותר.

הגמרא דנה בפודה פטר חמור בנתינת דמי שויו: אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ, פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ של החמור. דנה הגמרא: לְמַאן – לשיטת מי אמר דין זה, אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה האוסר פטר חמור בהנאה, הָא לעיל (ט:) אָמַר עולא שטעמו משום שהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה לפדותו דווקא בְּשֶׂה, ומשמע שאינו נפדה בשוויו. אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן שהתיר בהנאה, אמר שיכול לפדותו בשוויו.

רַב אֲחָא מַתְנֵי הָכִי, שדברי ריש לקיש נאמרו לרבי שמעון המתיר פטר חמור בהנאה, ולכן פודהו בשוויו בכל דבר. אולם רַבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ – הוקשה לו על כך, שהרי במקום שנחלקו רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְגם במשנתינו סָתַם לָן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה, שמפריש שה על ספק פטר חמור, ומבואר לעיל (ט:) שזה כדי להפקיע את איסור ההנאה שיש בפטר חמור, והיינו כרבי יהודה, וְאֵיךְ אַתְּ אָמְרַת שריש לקיש סבר שהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.

אֶלָּא אמר רבינא, אֲפִילּוּ תִּימָא שדברי ריש לקיש נאמרו לְרַבִּי יְהוּדָה, יכול לפדות בשוויו בכל דבר, משום שלָא יְהֵא דין פטר חמור חָמוּר מִן הַהַקְדֵּשׁ שנפדה בשוויו, וְלָא אָמְרָה תּוֹרָה לפדות בְּשֶׂה כדי לְהַחְמִיר עָלָיו, שיפדה דווקא בשה, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו, שיכול לפדות גם בשה אפילו אם שוה כל שהוא, אבל אם בא לפדות בדבר אחר ששוויו כשווי החמור, פודה בו. רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ בְּשֵׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ – פדה בעשבים שלוקים כערך שוויו של החמור.

הגמרא דנה בפדיון פטר חמור על ידי מי שאינו בעליו: אָמַר רַב שִׁיזְבִי אָמַר רַב הוּנָא, הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ, אפילו שלא מדעת בעל החמור, פִּדְיוֹנוֹ פִּדְיוֹן. אִיבַּעְיָא לֵהּ, מי זוכה בפטר חמור הנפדה, האם פִּדְיוֹנוֹ לַפּוֹדֶה, אוֹ דִלְמָא פִּדְיוֹנוֹ לַבְּעָלִים. אומרת הגמרא: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, שכֵּיוָן דְּאָמַר שפטר חמור מוּתָּר בַּהֲנָאָה, הרי מְמוֹנָא דִּבְעָלִים הוּא, ואין הפודה זוכה בו, כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה, האם לְהָקֵדֵּשׁ מְדַמֵּי לֵיהּ – פטר חמור דומה להקדש, וְרַחֲמָנָא אָמַר בפדיון הקדש ׳וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ׳, ומשמעו שהפודה הקדש זוכה בחפץ הנפדה, והוא הדין שהפטר חמור שייך לפודה, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּקָנֵי לְהוּ בְּבֵינֵי וּבֵינֵי – שכיון שיש לבעל החמור את ההפרש שבין שווי החמור לשווי השה שפודה בו, לָא דָּמֵי לְהֶקְדֵּשׁ, וגם אם אחר פדה, החמור שייך לבעלים, שיש להם חלק בחמור קודם הפדיון.

אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ [–לבעלים] עַכְשָׁיו שווי ממון בפטר חמור שהוא אסור בהנאה, יֵשׁ לוֹ לְאַחַר מִכָּאן – לאחר שיפדה, ולכן הגונבו חייב לשלם לו כפל. ויש לדון, מַנִּי – לדעת מי שנויה ברייתא זו, אִילֵימָא לרַבִּי שִׁמְעוֹן שהתיר פטר חמור בהנאה, קשה, אַמַּאי ׳אֵין לוֹ עַכְשָׁיו׳, והרי הוא מותר בהנאה. אֶלָּא פְּשִׁיטָא לרַבִּי יְהוּדָה שאסר בהנאה, וְנפשט הספק, שפטר חמור אינו דומה להקדש, ופדיונו לבעלים, דאי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שלְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לֵיהּ, למה הגונבו חייב כפל, והרי בחיוב כפל ׳וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ׳ אָמַר רַחֲמָנָא (שמות כב ז), וְלָא הגונב מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ, ואם פטר חמור דומה להקדש, היה חייב קרן בלבד, וְתוּ לָא מִידִּי – ולא יותר, כלומר שלא ישלם כפל, ומזה שחייב בכפל מוכח שאינו דומה להקדש, אלא ממון בעלים הוא.

שנינו במשנה: אַחַת בִּיכָרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכָרָה [כו׳] נכנס לדיר להתעשר.

הגמרא מבארת האופן ששה שפדה בו נמנה במעשר בהמה: תָּנוּ רַבָּנַן, כֵּיצַד אָמְרוּ – על איזה שה אמרו שנִכְנָס לַדִּיר עם שאר כבשים לְהִתְעַשֵּׂר, ומונים אותו כאחד מעשרה כבשים המחויבים במעשר בהמה, אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּשֶׂה שכבר בָּא לְיַד כֹּהֵן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ להלן (נה:) לגבי מעשר בהמה, הַלְקוּחַ – בהמה שנקנתה, וְשֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה, פָּטוּר מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה, והכהן נחשב כלוקח מיד בעל החמור, ואין השה מחויב במעשר בהמה גם אם יתנהו לבעליו. אֶלָּא מדובר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׁיִן כדי להפקיע את הספק איסור הנאה שעליהם, וּמְעַשְּׂרָן – מכניסם לדיר ומעשרם, וְהֵן שֶׁלּוֹ – העשירי קרב שלמים והוא אוכלו, והשאר שלו. מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים, מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׁיִן, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ.

וְעוד אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנִּפְּלוּ לו בירושה מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן שפטור מפדיון פטר חמור, וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ אותם פטרי חמורים בירושה מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ

המשך בעמוד סט

רש"י

בהשג יד כתיב — האומר: "ערכי עלי", ואין לו כדי ערך, כתיב ביה (ויקרא כז): "על פי אשר תשיג יד הנודר יערכנו הכהן". וכתיב בתריה: "וכל ערכך" וגו', דאי נמי לית ליה שוה שקל — לא יעריכנו הכהן פחות משקל. **הלכה כדברי חכמים** — דפדיונו בשה כל דהו. **פטרוזא** — שה כחוש. **בר דנקא** — קטן, שאינו שוה אלא מעה, שהוא שתות דינר. **נמי תנינא** — במתניתין. **פשיטא** — דאפילו פטרוזא, דהא כל שהוא קאמרי רבנן לעיל. **כולי האי** — בר דנקא. אי נמי, נהי דקטן יכול ליתן, אבל פטרוזא שהוא כחוש — לא. **רגיל הכא ורגיל הכא** — פחות מסלע ויותר משקל. **קשיא הלכתא אהלכתא** — הכא אמרת: הלכתא ברגיא, ולעיל אמרת: הלכתא כדברי חכמים דאפילו בר דנקא. **בא** לימלך — מה יתן לכהן, אמרינן ליה ברגיא. **בעושה מעצמו** — ונותן בר דנקא, לא כייפינן ליה טפי. **האמר** — בשמעתין לעיל (ט,א): הקפידה תורה עליו בשה. ואף על גב דתרצינן לעיל: בשויו לא קאמרינן, מיהו האי מקשה מאי דסלקא דעתך מעיקרא נקט. **רבינא קשיא ליה** — אמאי מוקמת למימרא דריש לקיש כרבי שמעון? הא קיימא לן דרבי יהודה ורבי שמעון — הלכה כרבי יהודה, בעירובין בפרק "מי שהוציאוהו" (מו,ב). וסתם לן תנא דמתניתין כרבי יהודה, דאסר לפטר חמור בהנאה, דקתני: מפריש טלה לאפקועיה לאיסוריה. **ואת אמרת** — למילתך כרבי שמעון. **חמור מן החקדש** — שפודהו בכסף בשויו. **להחמיר עליו** — שלא יפדהו אלא בשה. **אלא להקל עליו** — דאם פודהו בשה — יכול לפדותו בפטרוזא. **בשלקי** — עשבים שלוקות. **ממונא דבעלים הוא** — ולא מצי כהן לזבוני להאי פודה, ופדיונו פדוי לבעלים. וזה הניח מעותיו על קרן הצבי. **ונתן הכסף** — דכתיב: "ואם המקדיש יגאל" וגו', משמע: כל מי שיתן הכסף — יהא ההקדש שלו. **או דלמא כיון דקני האי פטר חמור לבעלים להאי דביני וביני** — דיכול לפדותו בשה. אף על גב דכוליה לא קני ליה כל זמן שלא פדאו, אפילו הכי ממונא דידיה הוא. **ואף על פי שאין לו עכשיו** — כלומר, שאף על פי שאין לו עכשיו, רשות יש לו לאחר זמן שיפדהו, הלכך הוי כאילו הוא השתא דידיה. **וגונב מבית האיש אמר רחמנא** — ישלם שנים. לא מבית הקדש, דאין תשלומי כפל להקדש. **אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן** — אם נתנו ישראל לכהן שוב אינו נכנס להתעשר, לא ביד כהן ולא ביד ישראל. ואפילו חזר ישראל ולקחו הימנו, או הכהן נתנו לו, שהרי שנינו כו'. **ספק פטרי חמורים** — כגון שהיה לו עשר חמורות וילדו כולן זכר ונקבה. שמפריש עליהן עשרה שיין לאפקועי לאיסוריהו, ומעשרן לשיין כשאר בהמות חולין, והן שלו. והמעשר קרב שלמים, והוא אוכלו כדין שאר מעשר בהמה. **ואותו אבי אמו כהן נפלו לו כו'** — דאז חייבין בפדיון, דברשות ישראל נולדו. **מפריש עליהן עשרה שיין** — לאפקועי איסוריהו. והן שלו — דמאי דמיחייב כהן המורישו לעשות מהן — עושה זה מהן. דלכהן המוריש היה צריך קדושה שחלה עליהן בבית ישראל ראשון, ונוטל השיין לעצמו, שהרי כהן הוא ואין צריך לחזור אחר כהן. הכי נמי עושה ישראל זה היורשו, דדמי כמי שהורישו כהן השיין.

בְּהֶשֵּׂג יָד כְּתִיב. אָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים. וְכַמָּה? אָמַר רַב יוֹסֵף: אֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא בַּר דַּנְקָא. אָמַר רָבָא, אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא: גָּדוֹל וְקָטָן. - פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: כּוּלֵּי הַאי לָא; אִי נַמִי, פַּטְרוּזָא לָא - קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֲוָה לֵיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁדְּרִיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפּוֹן, אָמַר לֵיהּ: כַּמָּה בָּעֵינָא לְמֵיתַב לְכֹהֵן? אָמַר לֵיהּ, הֲרֵי אָמְרוּ: עַיִן יָפָה - בְּסֶלַע, עַיִן רָעָה - בְּשֶׁקֶל, בֵּינוֹנִית - בְּרַגְיָא. אֲמַר רָבָא: הִלְכְתָא בְּרַגְיָא. וְכַמָּה? תְּלָתָא זוּזֵי, רַגִּיל הָכָא וְרַגִּיל הָכָא. קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא! - לָא קַשְׁיָא, כָּאן - בְּבָא לִימָּלֵךְ, כָּאן - בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ. לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה - הָא אָמַר: הִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשֶׂה! אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַב אַחָא מַתְנֵי הָכִי. רָבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן - הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְסָתַם לָן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאַתְּ אָמְרַתְּ הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן!? אֶלָּא, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה - לֹא יְהֵא חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא אָמְרָה תּוֹרָה בְּשֶׂה לְהַחְמִיר עָלָיו, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו. רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ. אָמַר רַב שֵׁיזְבִי אָמַר רַב הוּנָא: הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ - פִּדְיוֹנוֹ פָּדוּי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פִּדְיוֹנוֹ לַפּוֹדֶה, אוֹ דִּלְמָא פִּדְיוֹנוֹ לַבְּעָלִים? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, כֵּיוָן דְּאָמַר מוּתָּר בַּהֲנָאָה - מְמוֹנָא דִּבְעָלִים הוּא. כִּי תִּיבָּעֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה; לְהָקְדֵּשׁ מְדַמֵּי לֵיהּ, וְרַחֲמָנָא אָמַר: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּקָנֵי לְהוּ בְּבֵינֵי וּבֵינֵי, לָא דָּמֵי לְהָקְדֵּשׁ? אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע: הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו - יֵשׁ לוֹ לְאַחַר מִכָּאן. מָנִי? אִילֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן - אַמַּאי אֵין לוֹ עַכְשָׁיו? אֶלָּא פְּשִׁיטָא רַבִּי יְהוּדָה; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לֵיהּ - "וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ! וְתוּ לָא מִידֵּי. "אַחַת בִּיכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה" [כו']. תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד אָמְרוּ נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׁר? אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּבָא לְיַד כֹּהֵן - שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: הַלָּקוּחַ וְשֶׁנִּיתָּן לוֹ בְּמַתָּנָה - פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה. אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סֵפֶק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיּוּן, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סֵפֶק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיּוּן, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוֹרָחִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל - מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוֹרָחִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל - מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן קַמָּיְיתָא - מִשּׁוּם דְּקָא מַפְרִישׁ וְקָאֵי אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים

ממורחין

תוספות

אמר רבא אף אנן נמי תנינא גדול וקטן — יש ספרים דגרסי: "תנינא", וקושיא היא זו. **והלכתא** ברגיא — בבא לימלך מוקמי ליה, שמורים לפדותו בשה שוה שלשה זוזים רגיל הכא, אבל בעצמו — אפילו בפטרוזא בת דנקא. ואם אין לו שה לפדותו — פודה בשויו, ואפילו בשלקי. וכד פריק ליה מברך "על פדיון פטר חמור", ולא בשעת נתינה לכהן. דמעיקרא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי, כדאמר לקמן בשמעתין. ושה — בין מכבשים בין מעזים, בין זכר בין נקבה, בין גדול בין קטן, כדתנן במתניתין. **הפודה** פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי — לא דמי לתורם משלו על חבירו, דאיבעיא לן פרק "אין בין המודר" (נדרים לו,ב) אם צריך דעת. דהתם כתיב: "גם אתם" לרבות שלוחכם, ובעינן: מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם. אבל הכא לא כתיב בעלים.

וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש — פרק "מרובה" (בבא קמא סב,ב) איתא הך דרשא, דקאמר: מ"רעהו" — ולא מהקדש נפקא. ופירש: "איש" לא מיותר, דגזבר נמי מקרי "איש", ולא משתמע כלל מ"איש" למעוטי, דבכל דבר שהוא לשון זכר שייך לשון "איש", ו"אשה" — על נקבה, כמו (שמות כו) "אשה אל אחותה". והא דאמרינן הכא: "מבית האיש" ולא מבית הקדש — כדנפקא מ"רעהו", ומשום דהא קרא "וגונב" מיירי בתשלומין, מייתי לה. **שהיו** לו עשרה ספק [פטרי] חמורים מפריש עשרה שיין ומעשרן והן שלו — לפירוש רבינו תם, דמפרש לעיל: פודה וחוזר אפילו פעמים הרבה — אספיקות קאי, קשה: למה לי עשרה שיין? בשה אחד סגי! אבל לפירוש הקונטרס, דאינו חוזר ופודה אלא אם כן נתנו לכהן וחוזר ולקחן, ניחא. ומיהו, לפירושו נמי קשה הדהיא דלקמן: ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורין ודאין בתוך ביתו שנפלו לו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל, מפריש עליהן עשרה שיין והן שלו. התם למה לי עשרה? בחד סגי! שמן הדין הן שלו אף על פי שהן ודאין, אם כן בכל פעם ופעם חשוב כאילו נתנו לכהן וחזר ולקחן. דמכח אבי אמו כהן הוא יורש! ונראה: דבכל הני דנקט עשרה — לרבותא, אף על גב שכולן פטר חמור — כולן נכנסין לדיר להתעשר.

דגנך

ממורחין

דגנך אמר רחמנא ולא דגן גוי — למאן דדריש במנחות פרק "רבי ישמעאל" (סז,א): "דגנך" ולא דגן גוי — פריך שפיר אמאי מעשרן, דתבואה זו גדילה ונתמרחה ברשות גוי. ואם תאמר: מאי קשה ליה הכא? דלמא סבירא ליה כמאן דאמר מירוח הגוי אינו פוטר, "ודגנך" למעט מירוח הקדש! וכי תימא: הא דפליגי במירוח גוי — היינו בגדל ברשות ישראל, אבל גדל ברשות גוי ומרחינהו גוי פטור. מכל מקום מאי קשיא? דלמא בגדל ברשות ישראל! ויש לומר: דמשמע ליה דאיירי בגדל ברשות גוי. אבל סוגיא דמנחות (סו,ב) מוכח דפליגי אפילו בגדל ברשות גוי. ויש לומר: דניחא ליה לשנויי דהכא כבולי עלמא. ומיהו קשה, דאפילו הניא ליה מירוח דגוי פוטר, מכל מקום חייב לעשר מדרבנן, גזירה משום בעלי ביסין! יש לומר: משמע ליה מדקאמר "והן שלו" — אלמא לית ליה גזירה דבעלי ביסין, דאם כן היה חייב ליתנו לכהן, ואמאי מעשרן והן שלו? וקשיא ראשונה נמי מתרצא בהכי, דדייק דקסבר מירוח הגוי פוטר, מדקאמר "והן שלו", דאי אינו פוטר — אמאי מעשרן והן שלו? לתנינהו לכהן! ומיהו קשה, ליתני: ואף על גב דאינו פוטר — לא מחייב למיתב לכהן, דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. ולמאן דאית ליה נמי גזירה בעלי ביסין, דהיינו מאן דאית ליה מירוח הגוי פוטר — לא מיסתבר למחייב ליתן לכהן טפי ממאן דאית ליה אינו פוטר. ודמשמע בסמוך בשמעתין דודאי חייב למיתב לכהן, דאמר: אצל גוי הרי הוא כפירותיו, ומשמע דאי ודאי חלפינהו דבולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן — היינו ודאי כפי המסקנא דמסקינן: כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר. **דמרחינהו** ישראל ברשות גוי — פירש הקונטרס: ישראל אריס של גוי. וקשה לפירושו: אי בחלק גוי — היינו מריחה גוי, אי בחלק ישראל — אין זה לוקח טבלים! ונראה לפרש: מרחינהו ישראל ברשות גוי אחר שלקחן ישראל. והכי קא אמר: הלוקח טבלין מן הגוי והן עכשיו ממורחין. **מעשרן** דאין קנין — תימה: אפילו יש קנין — חייב לעשרן מדרבנן, כדמוכח ב"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) בשמעתא דרבי שמעון שזורי, גבי "לך קח מן הגוי ועשר עליו". וכי תימא שרוצה למצוא חיוב דאורייתא, לרבותא דאפילו הכי דחייב לעשר דאורייתא — והא ממה נפשך לקוח פטור מדאורייתא, כדמוכח פרק "הפועלים" (בבא מציעא פח,ב)! מיהו, לפירוש רבינו תם, דמפרש דהיינו דוקא לוקח אחר מירוח, אבל לוקח קודם מירוח ומרחו חייב — ניחא. ועוד יש לומר: אפילו מפטר לוקח קודם מירוח מדאורייתא, מכל מקום הוי רבותא ממה שהן שלו אף על פי שאין קנין. ואין טעם לפטור מטעם הפקעה, דחמור איסוריה טפי, כדמוכח ב"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) ממה דפריך: ולימא ליה לך קח מן הגוי! [ומשניו]: דקא סבר אין קנין, והוה ליה מן החיוב על הפטור, אף על גב דלקוח דרבנן. **הרי** הן בחזקתן למעשר ולשביעית — משמע מכאן דסתם עם הארץ חשודין על השביעית. וכן פרק "לולב הגזול" (סוכה לט,א): אין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ. ופרק קמא דחולין (ו,א): ואם אמר "עשה לי משליבי" — חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שביעית. וקשה מהדהיא דמשאלת אשת חבר לאשת עם הארץ, ומשאלת אשה לחבירתה החשודה על שביעית — משמע דסתמא לא חשידי. ובכתובות (כד,א) פירשתי. **הא** חלפינהו ודאי בעי למיתננהו לכהן — ואף על גב דשמעינן לרבי שמעון מירוח הגוי פוטר, מכל מקום חייב, משום גזירה בעלי ביסין, כדפרישית לעיל. **טבלים** שאתה לוקח מן הגוי — משמע הכא דלוקח חייב מדאורייתא, מדאיצטריך קרא לפטור תרומת מעשר. והקשה רבינו תם, מדקאמרינן פרק "הפועלים" (בבא מציעא פח,ב): "תבואת זרעך" — ולא לוקח! ותירץ: לוקח קודם מירוח חייב מדאורייתא. והא דאמרינן פרק "רבי ישמעאל" (מנחות סו,ב): תורמין משל גוים על של כותיים, ומשל כל על של כל, (אלמא) מירוח הגוי אינו פוטר — לא בלוקח מן הגוי אייריי, דלוקח ממורח — אפילו מישראל פטור דאורייתא. אלא בגוי התורם משלו על של ישראל אייריי, כדתנן (תרומות פרק ג משנה ט): הגוי והכותי שתרמו — תרומתן תרומה. ופרק "בכל מערבין" (ערובין לז,ב) גבי לוקח יין מבין הכותים, אמר: כי לית ליה ברירה — בדאורייתא, יש לפרש: תרומת דגן תירוש ויצהר קרי דאורייתא. ואפילו מפטר כל לוקח — ניחא נמי סוגיא דשמעתין, לוקח טבלים מן הגוי אייריי בגוי המעשר פירותיו ונתן ללוי, לא מיחייב לוי למיתב תרומת מעשר לכהן. ומעשר דאורייתא היא, אי אין קנין, ומירוח הגוי אינו פוטר. ואי למאן דאמר מירוח הגוי פוטר — אפשר שהקדימו בשבלים. ומתקיים שפיר טעמא דלעיל (מכח), דאמר ליה: אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. כלומר, כמו שהמעשר שהגוי מפריש ונותן ללוי, דאין הלוי חייב ליתן ממנו תרומה לכהן — כך בשקונה לוי טבלים מן הגוי להפריש מעשר, אינו חייב לתת ממנו תרומת מעשר לכהן, אלא מפרישו והוא שלו, דאמר ליה: אתינא כו'. דאי לאו הכי, אף על גב דלוקח פטור מדאורייתא, מכל מקום היה חייב ליתן לכהן מדרבנן. וההיא ד"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) משמע כפירוש רבינו תם. דפריך: ולימא ליה קח מן הגוי ועשר עליו! ומשני: קסבר אין קנין, והוה ליה מן החיוב על הפטור. ומדקרי ליה "חיוב" — משמע מדאורייתא. ויש לומר: לגבי דבר המערב ברוב חולין הוי כמו חיוב על הפטור. תדע, דהכי נמי קאמר התם: ולימא ליה קח מן השוק ועשר עליו! קסבר רוב עם הארץ אין מעשרין הן, והוה ליה מן החיוב על הפטור. משמע: אי אין מעשרין — הוה ליה מן החיוב על הפטור. ואמאי? והא דמאי — דרבנן, ואם טבל מעורב בחולין — דרבנן, אם הוא

ממורחין מן הגוי - מעשרן והן שלו. דמרחינהו מאן? אילימא דמרחינהו גוי - "דגנך" אמר רחמנא, ולא דגן גוי! אלא דמרחינהו ישראל מרשות גוי; מעשרן - דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והן שלו - דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מצית אישתעיה דינא בהדיה. תנן התם: המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל עם הארץ - בחזקתן למעשר ולשביעית, אצל הגוי - כפירותיו; רבי שמעון אומר: דמאי. אמר רבי אלעזר: להפריש - כולי עלמא לא פליגי - כי פליגי - ליתנן לכהן; תנא קמא סבר: ודאי חלפינהו, ובעי מיתננהו לכהן, ורבי שמעון סבר: דמאי. יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתא, אמר ליה אביי: מתניתא - דמספקא לן אי חלפינהו אי לא חלפינהו, הא ודאי חלפינהו - דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן. והאמר רבי שמואל אמר רבי חנינא: הלוקח טבלים מן הגוי ממורחין - מעשרן והן שלו! - דלמא, כאן - בתרומה גדולה, כאן - בתרומת מעשר! - אזכרתן מילתא דאמר רבי יהושע בן לוי: מנין ללוקח טבלים ממורחין מן הגוי שהוא פטור מתרומת מעשר? שנאמר: "ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל", טבלים שאתה לוקח מבני ישראל - אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן, טבלים שאתה לוקח מן הגוי - אי אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן. "ואם מת נהנים בו". דמית היכא? אילימא דמית בי כהן ונהנה בו כהן - פשיטא, ממונא דידיה הוא! אלא, דמית בי בעלים ונהנה בו כהן - הא נמי פשיטא! - סלקא דעתך אמינא, כל כמה דלא מטא לידיה - לא זכה ביה, קא משמע לן: דמעידנא דאפרשיה, ברשותיה דכהן קאי.

משנה

[שייך לעמוד הקודם] **ממורחין** — שנגמרה מלאכתן למעשר. דמירוח גמר מלאכה של תבואה, כשמשוה את הכרי ומחליקו ברחת. **ואותו אבי אמו כהן כו'** — רבותא קא משמע לן, דאף על גב דמכח ישראל קאתי, דאיכא למימר: ניתבינהו השתא לתרומה (ומעשר) לכהן, כי היכי דהוה עביד ישראל קמא — אפילו הכי, כיון דיד כהן באמצע, הוי כאילו הפריש הכהן האמצעי מהן התרומה והוריש לישראל זה, כל אחד בפני עצמו. ומעשרן והכל שלו, ומוכר התרומה לכהנים. והוא הדין נמי אם לא נפלו לאותו כהן מישראל, דתבואת כהן חייבת בתרומה, אלא שאינה נותנה לכהן אחר אלא מפרישה ואוכלה. **משום דהוה מופרש וקאי** — כלומר, שהשה מין אחד וחמור מין אחר, ואינו מחוסר מעשה. הלכך הוי כאילו נפלו לו מבית כהן החמורים לעצמן והטלאים לעצמן. **אבל** — גבי תבואה, דמחוסר הפרשה — אימא כמי שלא הורמו בבית כהן דמיין, וחזרו לאיסורם הראשון ויתנם לכהן. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **והן שלו** — התרומה עצמה, ומוכרה לכהנים. **דגנך** — דיגונך, מה שאתה ממרח חייב בתרומה, ולא מירוח גוי. **דאמרחינהו ישראל מרשות גוי** — שהיה ישראל אריס, וקרקע של גוי הוי. **למעשרות** — אם מעושרין הן — אין חוששין שמא החליפן. או בשביעית — שמא החליפן בפירות שביעית, שיהיו צריכין להתבער בשביעית. **כפירותיו** — של גוי. דודאי חלפינהו, וצריך להפריש מהן מעשר. האי תנא סבר דאין מירוח הגוי פוטר, ופלוגתא היא במנחות בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות סו,ב). **דמאי** — ספק חילפן ספק לא חילפן. **להפריש כולי עלמא לא פליגי** — דאפילו לרבי שמעון דאמר ספק — מספק לא אכיל טבלים, שבמיתה הן, ובעי אפרושי הכל. דדמו לדמאי דעם הארץ דמפריש. ובעי' מיתבינהו לכהן — לקמן פריך הא דאמרן לעיל: מעשרן והן שלו. **דמאי** — והמוציא מחבירו עליו הראיה, וישראל מוכר לכהן את התרומה, והדמים שלו. והאי דמאי לא דמי לשאר דמאי, שנותן לכהן אחד ממאה. דהתם איכא טעמא כדמפרש במסכת סוטה (מח,א), משום דסבר עם הארץ: ללוי הוא דפקיד רחמנא למיתב תרומת מעשר ולא לדידי. אבל הכא, ההיא ספיקא גופא דאיכא בתרומת מעשר איכא בתרומה גדולה. **להא שמעתא** — דרבי אלעזר. **מעשרן והן שלו** — ואוקימנא דאמרחינהו ישראל ברשות גוי. **בתרומה גדולה** — פליגי תנא קמא ורבי שמעון. **בתרומת מעשר** — והן שלו.

משנה

מִמּוֹרְחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מְעַשְּׂרָן – הקונה מפריש תרומות ומעשרות, **וְהֵן שֶׁלּוֹ,** כי הגוי שמכרם לו לא היה חייב לעשרן, וקנה הישראל ממנו זכות זו שלא יתחייב לתת את חלקם לכהן, וכדלהלן. אבל מכיון שתרומה אסורה באכילה לישראל, מוכרן לכהנים.

מבררת הגמרא: **דְּמָרְחִינְהוּ מַאן** – מי מירח פירות אלו, **אִילֵימָא דְּמָרְחִינְהוּ** – אם נאמר שמירחם **עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** הרי לגבי חיוב תרומות ומעשרות (דברים יח ד) 'דְּגָנְךָ' **אָמַר רַחֲמָנָא** – חיוב הפרשתם חל על דיגון שלך, של ישראל, **וְלֹא** על **דְּגַן עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** וכיון שהמירוח מחשיבם כ'דגן', וזה נעשה בידי גוי, לא חל עליהם חיוב תרומות ומעשרות, ומדוע חייבין במעשרות.

אומרת הגמרא: **אֶלָּא** בהכרח מדובר **דְּמָרְחִינְהוּ יִשְׂרָאֵל מֵרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים** – שישראל מירח פירות אלו כשהיה אריס על שדה של גוי, ולכך **מְעַשְּׂרָן,** משום **דְּאֵין קִנְיָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד** חיוב **מַעֲשֵׂר,** וכיון שנעשה המירוח ונגמרה מלאכתן על ידי ישראל, חייבים בתרומות ומעשרות. ומכל מקום **הֵן** [–התרומות והמעשרות] **שֶׁלּוֹ** – של ישראל האריס שקיבלם מהגוי, ואינו מחוייב ליתנם לכהן במתנה, משום **דְּאָמַר** לֵיהּ האריס לכהן או ללוי התובעים ממנו תרומות או מעשר ראשון, **קָאָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלֵא מָצֵית אִישְׁתְּעֵיָה דִּינָא בַּהֲדֵיהּ** – אני בא מכח גוי שאין אתה יכול לתבוע אותו בדין על תרומות ומעשרות, שהרי הוא עצמו אינו חייב בהפרשתם, וכשקבלתי ממנו את הפירות, קבלתי את זכות הממון בכל הפירות, ובכלל זה שלא אתחייב לתת חלק מהם לכהן וללוי, אלא מוכרן לכהנים.

הגמרא מקשה על זה ממשנה: **תְּנַן הָתָם** (דמאי פ"ג מ"ד), **הַמַּפְקִיד פֵּרוֹתָיו אֵצֶל הַכּוּתִי וְאֵצֶל עַם הָאָרֶץ,** הרי הם **בְּחֶזְקָתָן לַמַּעֲשֵׂר וְלַשְּׁבִיעִית** – אם היו פירותיו מעושרים אין חוששים שמא החליפם בפירות טבל, ואינו חייב לעשרם. ואם הפקיד אצלו פירות ששית בשנה השביעית אין חוששים שמא החליפם בפירות שביעית, ואין צריך לבערם בזמן הביעור. אבל אם הפקיד את פירותיו **אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים,** דינם **כְּפֵרוֹתָיו** של עובד כוכבים, כי תולים שודאי החליפם, וצריך להפריש מהן תרומות ומעשרות, ובשביעית חייב לבערם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** פירות שהופקדו ביד עובד כוכבים יש להסתפק אם החליפם או לא החליפם, ודינם כפירות **דְּמַאי,** שהם פירות שנקנו מיד עם הארץ, ויש ספק אם הפריש מהם מעשר, שמפרישו ונוטלו לעצמו, והוא הדין בפירות שהופקדו אצל גוי, שיש ספק אם החליפם, מפריש תרומה גדולה ומעשר, אך אינו נותן לכהן אפילו את התרומה.

הגמרא מבררת במה נחלקו: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְהַפְרִישׁ כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – בין תנא קמא ובין רבי שמעון מחייבים להפריש תרומות ומעשרות מפירות שהופקדו בידי עובד כוכבים, כי אפילו לרבי שמעון שיש ספק אם החליפם או לא, הרי אסור לאכול ספק טבל, וצריך להפריש מהם תרומה ומעשר, **כִּי פְּלִיגִי** תנא קמא ורבי שמעון, אם חייב **לִיתְּנָן** – לתת את התרומות והמעשרות **לַכֹּהֵן, תַּנָּא קַמָּא סָבַר, וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ** – תולים שהגוי ודאי החליף את הפירות בפירותיו, **וּבְעֵי מִיתְּנִנְהוּ** – והמפקיד חייב לתת את מה שהפריש **לַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר** שיש להסתפק אם החליפם או לא החליפם, ולכן דינם כמו **דְּמַאי** שמעשרן, ומספק הוא משאירם אצלו ומוכרם לכהן. והוא הדין בפירות של ישראל שהופקדו בידי גוי ויש ספק אם החליפם, שמפריש תרומה ומעשר, אך אינו נותן לכהן.

הגמרא מסיימת את קושייתה: **יָתִיב** – ישב **רַב דִּימִי וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר שמועה זו של רבי אלעזר. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב דימי, **מַעֲמָא דְּמַסְפְּקָא לָן אִי חַלְּפִינְהוּ אִי לָא חַלְּפִינְהוּ** – משמועה זו משמע שטעמו של רבי שמעון שהמפקיד משאיר את המעשרות אצלו ומוכרם לכהן, הוא משום שיש ספק אם החליפם העובד כוכבים או לא, **הָא וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ** – אולם אם היינו תולים שודאי החליפם, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּעֵי לְמֵיתְּבִינְהוּ לַכֹּהֵן** – גם רבי שמעון היה מודה לתנא קמא שצריך לתת את המעשרות לכהן. **וְקִשְׁיָא, הָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַתָּן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִמּוֹרְחִין, מְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ,** ומוכרן לכהנים, הרי שגם באופן שהפירות היו בודאי של גוי, מכל מקום המקבלם ממנו מעשרם, ואינו חייב לתת את המעשרות לכהן, כי קיבל ממנו את זכות הממון של הפירות שלא יתחייב לתת חלק מהם לכהן, ואם כן גם במפקיד פירותיו אצל הגוי, אף שתולים שהגוי החליפם בפירותיו, לא יתחייב המפקיד לתת מעשרותיהם לכהן, כי גם הגוי לא היה חייב לתתם.

הגמרא מיישבת את הקושיא: השיב רב דימי לאביי, **דִּלְמָא** – אולי נאמר, **כָּאן** – המחלוקת בין תנא קמא ורבי שמעון, אם צריך לתת לכהן, היא **בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה,** ובה אמר תנא קמא שצריך לתת לכהן אפילו אם לקח את הפירות מנכרי. ואילו **כָּאן** – מה שאמר רבי חנינא שהלוקח פירות מנכרי מעשרן והן שלו, מדובר **בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר,** שאם לקח את הפירות מנכרי אינו צריך לתת ממנו תרומת מעשר.

[אָמַר לֵיהּ] אביי לרב דימי, **אַזְכַּרְתָּן מִילְּתָא** – בדבריך נזכרתי שאכן שמעתי חילוק זה בין תרומה גדולה לתרומת מעשר בפירות הנלקחים מגוי, **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ טְבָלִים מִמּוֹרְחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא פָּטוּר מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יח כו) 'וְאֶל הַלְּוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלָתְכֶם וַהֲרֹמוֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר, טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן, אבל טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִי אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן,** הרי שהלוקח טבלים מעובד כוכבים אינו חייב במתן תרומת מעשר לכהן, ולכן אמר רבי שמואל אמר רבי חנינא שמעשרן והן שלו.

שנינו במשנה בדיני שה שפדו בו פטר חמור, **וְאִם מֵת נֶהֱנִים בּוֹ.** הגמרא מבארת את דברי המשנה ששה שפדו בו ומת, מותר בהנאה. דנה הגמרא: **דְּמִית הֵיכָא** – היכן מת השה שפדו בו פטר חמור, **אִילֵימָא דְּמִית בֵּי כֹהֵן** – אם נאמר שמת כשהוא בבית הכהן, **וְנֶהֱנֶה בּוֹ כֹּהֵן** – וכוונת המשנה לומר שיש לכהן רשות ליהנות בו, **פְּשִׁיטָא, מָמוֹנָא דִּידֵיהּ הוּא** – השה הוא ממון כהן, ובודאי יכול ליהנות בו, ולמה הוצרכה המשנה לשנותו. **אֶלָּא** מדובר באופן **דְּמִית בֵּי בְּעָלִים** – שמת כשעדיין היה בבית בעליו, **וְנֶהֱנֶה בּוֹ כֹּהֵן** – וכוונת המשנה לחדש שאפילו באופן זה יכול הכהן ליהנות בשה. אך על זה יקשה, **הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא** – הרי גם דין זה פשוט הוא, ולמה הוצרכה המשנה לשנותו. משיבה הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, כָּל כַּמָּה דְּלֵא מְטָא לִידֵיהּ לֵא זָכָה בֵּיהּ** – כל עוד לא הגיע השה לידי הכהן, לא זכה בו ואינו ממונו, ואין לו רשות ליהנות בו, **קָא מַשְׁמַע לָן** המשנה שאין הדבר כן, אלא **דְּמֵעִידָנָא דְּאַפְרְשֵׁיהּ, בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּכֹהֵן קָאֵי** – מעת הפרשת השה לפדיון פטר חמור, הוא ברשות כהן, ולכן, אפילו אם מת קודם שבא ליד כהן, יש לו רשות להשתמש בו.

משנה

אין פודין פטר חמור **לא בְּעֵגֶל וְלֹא בַּחַיָּה** אפילו טהורה, **לא בְּבהמה שֶׁחוּטָה**, ואפילו לא בשה שחוט, **וְלֹא בְּטְרֵיפָה**, כגון שנחתכו רגליה מהארכובה ולמעלה, **וְלֹא בַּכְּלָאַיִם** כגון הנולד מרחל שבא עליה תיש, **וְלֹא בַּכּוּי**, שהוא ספק חיה ספק בהמה, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר** לפדות **בַּכְּלָאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׁה** – שבין אביו התיש ובין אמו הרחל הם מין 'שה'. **וְאוֹסֵר** לפדות **בַּכּוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק** חיה ספק בהמה, ואין פודים בחיה. **נָתְנוּ** את הפטר חמור עצמו **לַכֹּהֵן, אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ** – להשהותו אצלו, **עַד שֶׁיַּפְרִיש שֶׁה תַּחְתָּיו.**

גמרא

מבררת הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי, בֶּן בַּג בַּג הִיא, דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן** בפדיון פטר חמור **וְנֶאֱמַר** (שמות יג יג) 'שֶׂה', מַה לְּהַלָּן לגבי קרבן פסח (שמות יב ה) 'שֶׂה', מַה לְּהַלָּן לגבי קרבן פסח, **פְּרָט לְכָל הַשַּׁמּוֹת הַלָּלוּ** שהוזכרו במשנה שאין מביאים מהם קרבן פסח, כי אינו בא אלא מכבשים או עזים, ולא מעגל וחיה וכלאים, ולא כבש שחוט, **אַף כָּאן** לגבי פטר חמור, **פְּרָט לְכָל הַשַּׁמּוֹת הַלָּלוּ.**

שואלת הגמרא: **אִי מַה לְּהַלָּן** לגבי קרבן פסח, אין מביא אלא שה **זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן** בפטר חמור נאמר שלא יפדה אלא **בְּזָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה.** משיבה הגמרא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שמות יג יג, שם לד כ) 'תִּפְדֶּה' 'תִּפְדֶּה', וכיון שכפל הכתוב דין זה, **רִיבָּה** לפדות בכל שה, אפילו אם אינו זכר תמים בן שנה.

מקשה הגמרא: **אִי 'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה' רִיבָּה,** נלמד **שֶׁאֲפִילּוּ בְּכָל חָנֵי נַמִּי,** כגון עגל חיה כלאים ושחוטה ניתן לפדות. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן,** הגזירה שוה 'שֶׂה' 'שֶׂה' שלמדו לפטר חמור מפסח, **מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועילה, והרי כל מה שמיעטה, חזר והתרבה מ'תפדה תפדה', אלא אין לרבות מ'תפדה תפדה' פדיון בעגל חיה כלאים ושחוט, כיון שאינם בכלל 'שה', כי אם בעל מום נקבה ובן שתי שנים, שנחשבים 'שה'.

הגמרא דנה בפדיון שה בן פקועה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת** פטר חמור **בְּבֶן פְּקוּעָה** – בולד חי שנמצא במעי בהמה שחוטה. אומרת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּכֵיוָן דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה, שֶׁה מְעֻלֶּה הוּא** ופודין בו. **אֶלָּא כִּי תִּבְעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּאָמְרִי** בן פקועה אינו טעון שחיטה, **כִּי שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ,** האם משום כן, **כְּבִישְׂרָא בְּדִיקוּלָא דָּמֵי** – הוא נחשב כבשר בקדרה, ואין פודין בו, כי אין פודין בשחוט, **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהָא רָחִיט וְאָזִיל** – כיון שכעת הוא רץ והולך, "שֶׂה" קָרִינָא בֵּיהּ, ופודין בו.

הגמרא מביאה שנחלקו בזה אמוראים: **מַר זוּטְרָא אָמַר, אֵין פּוֹדִין** בבן פקועה. **וְרַב אַשִׁי אָמַר, פּוֹדִין. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְמַר זוּטְרָא, מַאי דַּעְתָּךְ** – מה הטעם שאמרת שאין פודים בבן פקועה, **דְּיָלְפַת מִפֶּסַח** – אם משום שלמדת בגזירה שוה 'שה' מקרבן פסח שאין מביאים אותו מבן פקועה, **אִי מַה לְּהַלָּן** בקרבן פסח אינו אלא **זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן** בפדיית פטר חמור, לא יהיה אלא **זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה.** מתרצת הגמרא: בפטר חמור כפל הכתוב 'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה', ובכך **רִיבָּה** בו פדיון גם בשה שאינו זכר תמים ובן שנה. שבה הגמרא ומקשה: **אִי** למדת מ'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה' **רִיבָּה,** תלמד מכך **שֶׁאֲפִילּוּ בֶּן פְּקוּעָה נַמִּי** – שניתן לפדות גם בבן פקועה. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן,** גזירה שוה 'שֶׂה שֶׂה' **מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועיל, והרי כל מה שמיעט, חזר והתרבה מ'תפדה תפדה', אלא מ'תפדה תפדה' מרבים רק בעל מום ונקבה ובן שתי שנים שראויים לפדיון פטר חמור, כי הם נחשבים 'שה'.

הגמרא דנה אם פודין בנדמה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת** פטר חמור **בְּנִדְמֶה** – במין הדומה למין אחר, כגון רחל שילדה ולד הדומה לעז. אומרת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** במשנתינו, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ,** דְּהַשְׁתָּא **בְּכְלָאַיִם פָּרְקִינַן** – אחר שאמר שאפילו בכלאים פודים, אף שנוצר משני מינים, **בְּנִדְמֶה מִיבַּעְיָא** – וכי נצרך לומר שפודים בנדמה, שכל חסרונו הוא רק משום שדומה למין אחר. **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן** שאמרו שאין פודים בכלאים, האם רק **בְּכְלָאַיִם הוּא דְּלָא פָּרְקִינַן,** אבל **בְּנִדְמֶה פָּרְקִינַן. אוֹ דִּלְמָא לָא שָׁנָא,** ואף בנדמה אין פודים.

הגמרא מוכיחה שפודים בנדמה: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **פָּרָה שֶׁיָּלְדָה** ולד הנראה **כְּמִין עֵז, אֵין פּוֹדִין** בו, ויש לדקדק, שרק פרה שילדה כמין עז אין פודים, כי הולד נקבע לפי אמו שהיא פרה, ואין פודין בעגל, **הָא** רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, **פּוֹדִין.** **מַנִּי** – בשיטת מי שנויה ברייתא זו, **אִילֵימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא שסבר פודים בכלאים, הרי אי אפשר לומר כן, **דְּהָא בְּכְלָאַיִם נַמִּי פָּרְקִינַן,** וכל שכן בנדמה, ולמה הוצרכה הברייתא להשמיענו דין זה. **אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא** הסוברים שאין פודים בכלאים, ומוכח שלדעתם פודים בנדמה.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין להוכיח מברייתא זו שלרבנן פודים בנדמה, כי **לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא, ומה שתמהנו, שאם פודים בכלאים כל שכן בנדמה, יש לומר **שהִיא גּוּפָהּ קָא מַשְׁמַע לָן, דְּפָרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז אֵין פּוֹדִין** בו, כי אינו שה אלא עגל, **שֶׁלֹּא תֵּימָא זִיל אַבַּתְרֵיהּ דְּיַלְדָהּ** – שלא תאמר הולכים אחר מראהו, **וְהַאי עֵז מְעֻלֶּה הוּא** ופודים בו, **אֶלָּא זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ** – לך אחר אמו, **וְהַאי עֵגֶל הוּא,** כי נולד מפרה, ולכן אין פודים בו.

ואין ללמוד מברייתא זו לגבי פדיון בנדמה לדעת רבנן.

הגמרא מוכיחה שאין פודים בנדמה: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, אִיזֶהוּ כִּלְאַיִם** שאין פודים בו, **רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה** [–כבשן, ותמוה, שאם **אָבִיו שֶׂה** ואמו רחל, וכי **כִּלְאַיִם הוּא,** והרי מין אחד הם, **וּנְדָמֶה הוּא. אֶלָּא** כוונת הברייתא לומר, **אִיזֶהוּ דָּמֵי לְכִלְאַיִם, דְּשַׁוְיוּהַּ רַבָּנַן כִּי כִּלְאַיִם** – שהחשיבוהו ככלאים, **רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה,** שולדה נדמה, והשוו את דינו לכלאים.

דנה הגמרא: **לְמַאי** – לענין מה השוו דין נדמה לכלאים, **אִי לְקָדָשִׁים** – אם לפוסלו לקרבן, למה הוצרכו לפסלו משום כלאים, והרי **מֵהֵיכָא דִּמְמַעֲט כִּלְאַיִם,** שפסול לקרבן, **מֵהָתָם מְמַעֲט** גם **נִדְמֶה** שפסול לקרבן, **דְּתַנְיָא,** כתוב לגבי קרבן (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב' **פָּרָט לְכִלְאַיִם,** 'אוֹ עֵז' **פָּרָט לִנְדָמֶה. אִי לְכִכּוּר** – ואם לגבי קדושת בכורה, הרי 'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר' **אָמַר רַחֲמָנָא** (במדבר יח יז), ומשמע **עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר,** למעט את הנדמה, ולא הוצרכו להשוות דינו לכלאים. **אֶלָּא** נידון הברייתא, לְגבי **מַעֲשֵׂר** בהמה הוא, שכשם שאין מעשרים כלאים כך אין מעשרים נדמה. אך גם זה לא יתכן, כי פטור מעשר הן בנדמה והן בכלאים מגזירה שוה 'תַּחַת תַּחַת' **מִקְּדָשִׁים גָּמַר** [–נלמד], שנאמר במעשר בהמה (ויקרא כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ונאמר בקדשים (שם כב כז) 'תַּחַת אִמּוֹ', כשם שבקדשים נדמה וכלאים פסולים, אף במעשר בהמה כלאים ונדמה אינם מצטרפים להתעשר. **אֶלָּא** נידון הברייתא הוא אם נדמה ראוי לִפדות בו **פֶּטֶר חֲמוֹר,** ונפשט הספק שאין פודים בנדמה.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין ראיה מברייתא זו שאין פודים בנדמה, כי **לְעוֹלָם** נידון הברייתא הוא לְגבי **מַעֲשֵׂר** בהמה, וְנצרך פסול זה **כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** בולד **מַקְצָת סִימָנִין** שבהם דומה לאמו, **דְּמַהוּ דְּתֵימָא** 'הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה' **מִבְּכוֹר גָּמַר** – נלמד מעשר בגזירה שוה מבכור, כי לגבי מעשר נאמר (שם כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר',

המשך בעמוד קצד

משנה אין פודין לא בעגל ולא בחיה, לא בשחוטה ולא בטריפה, ולא בכלאים ולא בכוי. ורבי אליעזר מתיר בכלאים - מפני שהוא שה, ואוסר בכוי - מפני שהוא ספק. נתנו לכהן - אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפרוש שה תחתיו. **גמרא** מתניתין מני? בן בג בג היא. דתניא, בן בג בג אומר: נאמר כאן "שה" ונאמר להלן "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן - פרט לכל השמות הללו. אי מה להלן זכר תמים ובן שנה, אף כאן - זכר תמים ובן שנה! תלמוד לומר: "תפדה" "תפדה" - ריבה. אי "תפדה" "תפדה" ריבה, אפילו כל הני נמי! - אם כן, "שה" "שה" מאי אהני ליה? איבעיא להו: מהו לפדות בבן פקועה? אליבא דרבי מאיר לא תיבעי לך, דכיון דאמר רבי מאיר: בן פקועה טעון שחיטה - שה מעליא הוא. אלא כי תבעי לך - אליבא דרבנן, דאמרי: שחיטת אמו מטהרתו; כבישרא בדיקולא דמי, או דלמא: כיון דהשתא מיהא רהיט ואזיל, "שה" קרינא ביה? מר זוטרא אמר: אין פודין, ורב אשי אמר: פודין. אמר ליה רב אשי למר זוטרא: מאי דעתיך - דילפת מפסח; אי מה להלן זכר תמים ובן שנה - אף כאן זכר תמים ובן שנה! - "תפדה" "תפדה" ריבה. - אי "תפדה" "תפדה" ריבה, אפילו בן פקועה נמי! - אם כן, "שה" "שה" מאי אהני ליה? איבעיא להו: מהו לפדות בנדמה? אליבא דרבי אליעזר לא תיבעי לך, השתא בכלאים פרקינן, בנדמה מיבעיא? כי תיבעי לך - אליבא דרבנן; בכלאים הוא דלא פרקינן, בנדמה - פרקינן. או דלמא לא שנא? תא שמע: פרה שילדה מין עז - אין פודין; הא רחל שילדה מין עז - פודין. מני? אילימא רבי אליעזר - הא בכלאים נמי פרקינן! אלא לאו רבנן היא! - לא, לעולם רבי אליעזר; היא גופה קא משמע לן - דפרה שילדה מין עז אין פודין; לא תימא זיל אבתריה דידיה, והאי - עז מעליא הוא, אלא זיל בתר אימיה, והאי - עגל הוא. תא שמע, דתני רבה בר שמואל: איזהו כלאים - רחל שילדה מין עז ואביו שה. אביו שה כלאים הוא? נדמה הוא! אלא: איזהו דמי לכלאים דשיוויה רבנן כי כלאים - רחל שילדה מין עז ואביו שה. למאי? אי לקדשים, מהיכא דמעטת גדמה, דתניא: "שור או כשב" - פרט לכלאים, "או עז" - פרט לנדמה! אי לבכור - "אך בכור שור" אמר רחמנא, עד שיהא הוא שור ובכורו שור! אלא למעשר - "תחת" "תחת" מקדשים גמר! אלא לפטר חמור. - לא, לעולם למעשר, וכגון שיש בו מקצת סימנין; מהו דתימא: העברה העברה מבכור גמר, קא משמע לן: "תחת" "תחת" מקדשים גמר. איבעיא להו: מהו לפדות בפסולי המוקדשין? אליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך, כיון דאמר מותר בהנאה - חולין הוא. כי תיבעי לך - אליבא דרבי יהודה דאמר אסור בהנאה, מאי? כיון דאסור בהנאה - אין איסור חל על איסור, או דלמא: כיון דלא תפיס פדיונו - אפקועי איסורא בעלמא הוא? אמר רב מרי ברייה דרב כהנא: מי זוטר מאי דכתיב בהו "בצבי וכאיל"? מה צבי ואיל אין פודין, אף פסולי המוקדשין אין פודין! השתא דאתית לדכי, מיניידו הך דרשות כלל! ודאי

משנה לא בחיה — צבי ואיל. ולא בשחוטה — ואפילו שה שחוט. טריפה — שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה. כלאים — תייש הבא על הרחל. כוי — ספק חיה ספק בהמה. מפני שהוא שה — דבין רחל ובין עז קרויין "שה". נתנו לכהן — הפטר חמור. **גמרא** להלן — בפסח. לכל השמות — שבמשנתנו. הפסח אינו בא עגל וחיה — דכתיב (שמות יב): "שה מן הכבשים ומן העזים". ולא שחוט — דבעינן שחיטה לשם פסח. וכלאים נמי לא — דכלאים אין קריבין לגבי מזבח, כדקתני לקמן: שור וכשב פרט לכלאים. בן פקועה — שנמצא חי בבהמה שחוטה. פלוגתא דרבי מאיר ורבנן — בפרק "בהמה המקשה" (חולין עד,א). כדיקולא — קלחת. כלומר, כשחוטה דמי, ואין פודין בשחוטה. או דלמא כו' — וכל הנך אין פודין דאמר במתניתין — שלא בשויין קאמרינן, דאי בשויין — אפילו בשלקי שרי. בן פקועה פסול לפסח, דאינו קרב למזבח, דתניא בפרק שני דשחיטת חולין (לח,ב): "כי יולד" — פרט ליוצא דופן. שה מאי אהני ליה — ומסתברא למעוטי בן פקועה, דכשחוט דמי, ולא שה הוא. ו"תפדה" מרבינן בעל מום ונקבה ובן שתי שנים, דשה נינהו. כבלאים — דתרי מיני הוא, פרקינן, דקתני במתניתין: רבי אליעזר מתיר בכלאים. פרה שילדה מין עז אין פודין — דעגל הוא. כבלאים פרקינן — וכל שכן בנדמה, ולמה לי למתנייה? היא גופה איצטריכא ליה — ולא משום דוקיא אתא. כלאים הוא — בתמיד, הא נדמה הוא! למאי — קאמר דשוייה רבנן לנדמה כי כלאים? אי לקדשים — שלא יקרב לגבי מזבח, למה לי למתלייה לנדמה בכלאים? כי היכי דפשיטא לן בכלאים — פשיטא לן בנדמה! אי לבכורה — לאשמועינן דלא קדוש בבכורה ככלאים — פשיטא, ד"אך בכור שור" כתיב, ובהדיא אימעוטו! אי למעט ממעשר — דכי היכי דכלאים לא מעשרין, אף נדמה לא. פשיטא — תרווייהו מחד קרא נפקי, "תחת" "תחת", כתיב הכא: "תחת השבט", וכתיב בקדשים: "תחת אמו", מה התם נדמה וכלאים לא, כדממעטינן לעיל — אף מעשר כלאים ונדמה לא. לפטר חמור — דלא פרקינן ביה פטר חמור, כי כלאים. מקצת סימנים — דאמו. העברה העברה — כתיב הכא: "יעבור תחת השבט", וכתיב בבכורה: "והעברת פטר רחם", מה בבכורה חייב, כדאמרן: ואם יש בו מקצת סימנין חייב — אף מעשר נמי ליהוי חייב. קא משמע לן — דדין כלאים אית ליה, ד"תחת" "תחת" גמר מקדשים: כי היכי דלמזבח לא קרב, כדאמר בריש פירקין (ג,ב) מום קבוע הוא לישחט עליו — במעשר נמי לא קדוש. פסולי המוקדשין — שנפדו ויוצאין לחולין. כיון דאמר — פטר חמור מותר בהנאה קודם פדיון — חולין הוא הפטר חמור, ויכול לפדותו בה, דליכא למימר איסור חל על איסור. אין איסור — פטר חמור, חל על איסור. דבהמת פסולי המוקדשין אית בה קדושה אפילו לאחר פדיון, דאסירי בגיזה ועבודה. דלא תפיס פדיונו — שהשה הניתן תחתיו אין בו משום קדושה. צבי ואיל — כתיב בפסולי המוקדשין, דכתיב (דברים יב): "רק בכל אות נפשך" וגו', ובפסולי המוקדשין מדבר.

תוספות

הוא מעורב ברובו! אלא, כשהאחד נוטה לצד חיוב או לצד פטור יותר מחבירו — קרי ליה "חיוב על פטור". ועוד, דכי משני: קסבר אין קנין — אבתר דקנה מן הממורח מן הגרו, ד"רוב עמי הארץ מעשרים הן" לא שייך אלא אחר מירוח. ואין לתמוה: לאחר סוגיא דמנחות, מנא לן להתלמוד דפליגי במירוח הגוי פוטר? דלמא ביש קנין ואין קנין פליג? יש לומר: אם כן קשה דרבי מאיר, דמדקאמר רבי מאיר: תורמין משל כל על של כל — אם כן קסבר אין קנין. ובפרק קמא דעבודה זרה (כא,א) דאמרינן יש קנין, גבי אין משכירין להם שדות משום דמפקע להו ממעשר. והא דמוקי ירושלמי ביש קנין ואין קנין — לטעם דלא מפרש טעמא דמתניתין דעבודה זרה משום הפקעת מעשר. ועוד יש לדקדק מרבי יהודה דאמר במנחות (סו,ב): תורמין משל כל על של כל, ופרק "המקבל" (בבא מציעא קא,א) קסבר יש קנין, לפירוש רבינו תם בההיא דהמקבל שדה אבותיו מן הגוי. וההיא דעבודה זרה יש לפרש הפקעה בענין אחר. רבי אליעזר מתיר בכלאים — "רבי אלעזר" גרסינן, ולא גרסינן "רבי אליעזר". וכן מוכח ב"מרובה" (בבא קמא עח,א) דאמר: רבי אלעזר דמתיר בכלאים מפני שהוא שה, דאינו אלא להוציא כלאים, למאי הלכתא? ומשני: לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא. ודלא כרבי יהושע, דאי כרבי יהושע — מ"שה כבשים ושה עזים" נפקא. וכל שכן דלא כרבי אליעזר דשרי לעיל בפירקין. אלמא דרבי אליעזר פליג על רבי אלעזר, ורבי אליעזר בר פלוגתיה דרבי יהושע. קא משמע לן תחת תחת משלמים גמר — ואם תאמר: למה לי בבכור עד שיהא הוא שור ובכורו שור? נילף "העברה" "העברה" ממעשר! ויש לומר: משום דכתיב "אך", לחייב מקצת סימנין דומין לאמו — לכך צריך למעט נדמה בהאי קרא, דנשמע מינה אמאי קאי "אך". ומיהו, לההוא תנא דממעט לעיל נדמה מ"פטר חמור" תרי זמני, וגלי לן בקדושת דמים והוא הדין לקדושת הגוף — לפי טעם זה לא הוה מצי למדרש מקצת סימנים מ"אך"! ושמא נפקא ליה מקרא אחרינא.

מה צבי ואיל אין פודין וכו' — עוד יש דרשא בפרק שני (בכורות טו,א) מצבי ואיל, דפטר להו ממתנות. ואי לאו מיעוטא דקרא, הוה שרי חלבו ופטר להו מאותו ואת בנו. ואם תאמר: היכי עבדינן כל הנך דרשות? דפרק "כל פסולי" (בכורות לג,א) אמר תלתא "צבי ואיל" כתיבי, ומייתי כל חד למילתיה, ולא דרשינן מיניידו הך דרשות כללי!

תוספות

ודאי לא תבעי לך — לאכלה ולא לסחורה. משמע דאסור לקנות בהמה טמאה, כגון פטר חמור, בפירות שביעית. ותימה: דאפילו רבנן לא אסרי ב"הגזל קמא" (בבא קמא קב,א) משרה וכביסה, אלא משום דבעינן דומיא ד"לאכלה", שהנאתו וביעורו שוה. ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה! **כיון** דאילו מיטמיא כו' — ואף על גב דיכול להפריש מעיסה אחרת שאינה של שביעית על זאת, ומקיף שתיקן. מכל מקום, הך לאו בת חלה היא, ולא מצי לאפרושי מגופה — הוי כמו מן החיוב על הפטור. **הכא** עיקר לשריפה — הקשה רבינו תם: נילף מעומור, דעיקרו לשריפה, ואמר פרק "כל קרבנות" (מנחות פד,א): שומרי ספיחין בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ופריך: היכי מייתי עומר מפירות שביעית? "לאכלה" אמר רחמנא ולא לשריפה, ואיכא קומץ שקרב לגבי מזבח! שאני התם דאמר קרא "לדורותיכם"! יש לומר: לא ילפינן בכור מעומר, דאיכא פירכי טובא: מה לעומר שכן קרבן צבור, ודוחה שבת וטומאה. ועוד, אי אפשר לקיים עומר בשביעית אלא בפירות שביעית, דבעינן "כרמל". אבל בכור וחלה מתקיים בשנה שביעית, בבהמות אחרות ובפירות אחרים.

לאו איתמר עלה אמר רבא דכולי עלמא מעבשיו אינו פדוי — לשון זה אינו לקמן פרק "יש בכור" (מט,א).

מצות

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, "צְבִי וְאַיָּל" כְּתִיב בְּהוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בְּבְהֵמַת שְׁבִיעִית? וַדַּאי - לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, לַאֲכִילָה אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא לְסְחוֹרָה; כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ - סָפֵק. וְאֵלִיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּלֵית לֵיהּ סָפֵק; כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ - אֵלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מַאי? כֵּיוָן דְּמַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ - "לְאָכְלָה" קָרֵינָא בֵּיהּ. אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלָא מַפְקַע אִיסּוּרֵיהּ לָא מִישְׁתְּרֵי - כִּסְחוֹרָה דְּמֵי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּהֶמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוַּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּהֶמַת שְׁבִיעִית - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה וְחַיֶּיבֶת בַּמַּתָּנוֹת; פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה - "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׁרֵיפָה, וְחַיֶּיבֶת בַּמַּתָּנוֹת - דְּ"לְאָכְלָה" קָרֵינָא בָּהּ. מֵיתִיבִי: הָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ - חַיָּיב מִיתָה. וְאַמַּאי? כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִטַּמְּיָא בַּת שְׂרֵיפָה הִיא - "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׂרֵיפָה! שָׁאנֵי הָכָא דִּכְתִיב: "לְדֹרֹתֵיכֶם". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: מִנַּיִן לָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּיב מִיתָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְדֹרֹתֵיכֶם". - וְלִגְמַר מִינָּהּ! - הָתָם - עִיקָּר לַאֲכִילָה, הָכָא - עִיקָּר לִשְׂרֵיפָה. "נָתְנוּ לַכֹּהֵן" כו'.

תָּנְיָא לָהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: "תְּנֵהוּ לִי, וַאֲנִי אֶפְדֶּהוּ" - הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנוּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פָּדָאוּ בְּפָנָיו. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זֹאת אוֹמֶרֶת - נֶחְשְׁדוּ הַכֹּהֲנִים עַל פִּטְרֵי חֲמוֹרִים. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתִימָא: הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּמַחְזַק לָן דְּמִיקְרֵי, אֲבָל בִּסְתָמָא - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּמוּרָה בָּהּ הֲיתֵירָא. **משנה** הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וְמֵת - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַיָּיבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּחֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֶּן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַיָּיבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת - שֶׁאֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר, וּמוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל טָלֶה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין צָרִיךְ לְהִקָּבֵר, וְטָלֶה לַכֹּהֵן. **גמרא** אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה" וגו', מַה בְּכוֹר אָדָם חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ - אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אִי מַה בְּכוֹר אָדָם מוּתָּר בַּהֲנָאָה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מוּתָּר! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וְהָתְנַן: מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר; מַאי "יִקָּבֵר" - לָאו דְּאִסּוּר בַּהֲנָאָה? - לָא, יִקָּבֵר כִּבְכוֹר אָדָם. - אֶלָּא אָדָם בְּכוֹר הוּא דְּבָעֵי קְבוּרָה, פָּשׁוּט לָא בָּעֵי קְבוּרָה? וְעוֹד, תַּנְיָא: מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סָפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - שֶׁמַּפְרִישׁ טָלֶה עָלָיו וְהוּא שֶׁלּוֹ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה" - לִפְדְּיָיה הִקֵּשִׁיתִיו, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. תְּנַן הָתָם: הָעֲרָכִין - בִּשְׁעָתָן, וּפִדְיוֹן הַבֵּן - אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר - לְאַלְתַּר. וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר לְאַלְתַּר? וּרְמִינְהִי: אֵין בַּעֲרָכִין וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן וּבִגְזִירוֹת וּבְפֶטֶר חֲמוֹר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם! אָמַר רַב נַחְמָן: לוֹמַר שֶׁאִם פָּדָאוּ - פָּדוּי. - מִכְּלָל דִּבְנוֹ, אִם פְּדָאוּ - אֵינוֹ פָּדוּי? וְהָאִיתְּמַר: הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב אָמַר: בְּנוֹ פָּדוּי! - לָאו אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רָבָא: דִּכוּלֵּי עָלְמָא, "מֵעַכְשָׁיו" - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי!

רש"י

לרבי שמעון נמי — אף על גב דשרי פטר חמור בהנאה — אין פודין אותו בפסולי המוקדשין, דצבי ואיל כתיב בהו. **בבהמת שביעית** — בהמה שניקחה בפירות שביעית. **ודאי לא תיבעי לך** — פטר חמור ודאי, דכיון דבעי למיתב פדיונו לכהן — לא פריק ליה. ד"לאכלה" אמר רחמנא ולא לסחורה, ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית, שאינו ראוי לאכילה. **ספק** — כגון שילדה אמו זכר ונקבה, דאמר במתניתין: מפריש טלה והוא לעצמו. **ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך** — דלדידיה לא מיתבעי לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה אי לא יהיב ליה לכהן, דהא רבי שמעון מתיר פטר חמור בהנאה. **את הודאי** — פטר חמור ודאי, משום דבעי ליתנו לכהן, והויא סחורה. **במתנות** — זרוע ולחיים והקיבה. **לשריפה** — ואי מיחייב בבכור — סלקי אימורים לגבוה. **חלה טמאה** — אין לה תקנה אלא שריפה, דהאוכל תרומה טמאה חייב מיתה. **ואמאי** — מיחייב עיסת שביעית בשביעית בחלה? **לדורותיכם** — כתיב בחלה, משמע: אפילו בשביעית. וכתיב (במדבר טו): "מראשית עריסותיכם" וגו'. **תניא נמי הכי** — דטעמא משום ד"לדורותיכם" כתיב בהו. **וליגמר מינה** — דלא אמר "לאכלה" ולא לשריפה, ותתחייב בהמת שביעית בבכורה! **התם** — גבי חלה, עיקר הפרשתה לאכילה, דאינה בשריפה אלא אם כן נטמאת. **לקיימו** — אפילו שעה אחת. **נחשדו** — שעובדין בהן בלא פדיון. **פשיטא** — דודאי מהכא שמעינן לה. **מהו דתימא הני מילי** — דלא יתננו — היכא דמוחזק לן ביה דמיקרי חשוד, שראינוהו שנחשד בדבר. לישנא אחרינא: דמיקרי — דחזינן ליה דאיתרמי ועבד עבודה בפטר חמור קודם פדיון. **דמורה בה היתירא** — דקסבר: כיון דשה שיפריש תחתיו יהא שלי, למה לי לפדותו. **משנה כחמש סלעים של פדיון הבן** — דאמר בפרק "יש בכור לנחלה" (בכורות נא,א) דחייב באחריותו. **כפדיון מעשר שני** — דאם אבדו אינו חייב באחריותו. כרבנן. **מת פטר חמור** — לאחר שהפריש הפדיון, ועדיין לא נתנו לכהן. **רבי אליעזר אומר יקבר** — הואיל והוא חייב באחריות הטלה — כמאן דלא אפרשיה דמי. ומותר לישראל בהנאתו של טלה כמי שלא הפרישו. **אין צריך להקבר** — דמעידנא דאפרשיה לטלה — קם ליה ברשות כהן, ופטר חמור פדוי. **גמרא חייב באחריותו** — אם הפריש פדיונו ואבד. **מותר בהנאה** — קודם פדיונו. **יקבר כבכור אדם** — לא משום דאסור בהנאה, אלא משום דאיתקש לבכור אדם, וסתם בכור אדם ניתן לקבורה. **מודה רבי אליעזר** — אף על גב דבודאי פטר חמור סבירא ליה דכל כמה דלא מטי פטר חמור ליד כהן לא מיפריק, מודה הוא בספק שאין צריך לתת פדיון לכהן, אלא מפריש כו'. ומדמצריך לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה, מכלל דסבירא ליה: פטר חמור אסור בהנאה. **לפדייה הקשתיו** — בכור בהמה טמאה לבכור אדם, שיתחייב באחריות פדיונו. ולא לדבר אחר — להנאה. **הערכין בשעתן** — שאם היה מבן חדש עד חמש שנים בשעת שאמר "ערכי עלי", והמתין, שלא נתנו עד שיהא בן שש, שיש לו ערך אחר כדכתיב בפרשת ערכין (ויקרא כז), אפילו הכי לא יהיב אלא בשעה שהעריך. **אחר שלשים** — כדכתיב (במדבר יח): "ופדויו מבן חדש" וגו'. **ופדיון פטר חמור לאלתר** — בתמיה. **אין בערכין פחות מבן שלשים** — אינו נערך, כדכתיב בפרשה. **ובגזירות** — סתם גזירות שלשים יום, כדכתיב (במדבר ו): "קודש יהיה", "יהיה", בגימטריא שלשים הוו. **ומוסיפין** — שיש ערך לכל זמן שהוא עומד בו, כדכתיב בפרשה. וכן נזיר — נודר בנזיר ארבעה וחמשה שנים. ואם המתין מפדיון בנו ומפדיון פטר חמורו כמה שנים — עדיין יכול לפדותו, ואינו נותן יותר. **לומר שאם פדאו פדוי** — הא דקתני לעיל: פדיון פטר חמור לאלתר — שאם פדאו לאלתר (פדוי). אבל עיקר מצות פדייה לא מקיים. **מכלל דבנו** — מדאוקמת ליה בדיעבד, וקתני: הבן אחר שלשים — מכלל דאם פדאו בתוך שלשים אינו פדוי. **והאיתמר** — בפרק "יש בכור לנחלה" (בכורות מט,א). **דכולי עלמא מעכשיו** — היכא דאמר ליה: מעכשיו יחול פדיון זה — אינו פדוי. כי פליגי היכא דאמר: עכשיו אני נותן מעות, והפדיון לא יחול עד לאחר שלשים יום.

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, אף שסבר שפטר חמור מותר בהנאה, לא יפדה בפסולי המוקדשין, כי 'צִבֵּי וְאַיָּל' כְּתִיב בְּהוּ, והם כחיה שאין פודים בה.

הגמרא דנה אם פודין בבהמת שביעית: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת פטר חמור בְּבֶהֱמַת שְׁבִיעִית – בשה שנקנה בפירות שביעית. אומרת הגמרא: פטר חמור שהוא חייב בפדיון וַדַּאי, לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, אם אפשר לפדותו בבהמת שביעית, כי לגבי שביעית לַאֲכִילָה אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (ויקרא כה ו) 'וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה', ומשמע שפירות שביעית ניתנו לאכילה וְלֹא לְסַחוֹרָה, ולכן אסור לפדות בהם פטר חמור ודאי, כי בפדיונו הוא קונה חמור שאינו ראוי לאכילה. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, סָפֵק פטר חמור, כגון שילדה אמו זכר ונקבה ולא ידוע מי נולד ראשון, ושנינו (לעיל ט.) שמפריש טלה ומניחו אצלו.

מוסיפה הגמרא: וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּלֵית לֵיהּ סָפֵק – כי לדבריו פטר חמור אינו אסור בהנאה ואינו חייב לפדותו מספק כמבואר לעיל (ט:). כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה הסובר שאסור בהנאה, ולכך גם ספק חייב פדיון, מַאי, האם כֵּיוָן דְּמַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ, כי מספק אינו נותנו לכהן, 'לְאָכְלָה' קָרֵינָא בֵּיהּ, אוֹ דִּילְמָא, כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלָא מַפְקַע אִיסּוּרֵיהּ לֹא מִישְׁתְּרֵי – כיון שכל עוד שלא הפקיע את האיסור ההנאה מהחמור הוא אסור בהנאה, הפדיון בשה כִּסְחוֹרָה דָּמֵי, כי קונה בו היתר הנאה בחמור, ואסור לפדות בו.

הגמרא מביאה ראיה: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, בְּהֶמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוַּדַּאי – פטר חמור ודאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק – חמור שהוא ספק בכור. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, בְּהֶמַת שְׁבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְחַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת כהונה, שצריך לתת לכהן זרוע לחיים וקיבה. מבארת הגמרא טעם דינים אלו: פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, כי 'לְאָכְלָה' אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְשַׁרֵיפָה, ואימורי בכור נקטרים במזבח. וְחַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת, כיון דְּ'לְאָכְלָה' קָרֵינָא בָּהּ – שמתקיים בהם 'לאכלה'.

הגמרא מקשה מחיוב חלה על פטור בכורה: מֵיתִיבֵי, שנינו במשנה (שביעית פ"ט מ"ט), הָאוֹכֵל מֵעֵיסַת שְׁבִיעִית – מעיסה שנעשית מתבואה שגדלה בשנה השביעית, עַד שֶׁלֹּא [–קודם ש]הוּרְמָה חַלָּתָהּ, חַיָּב מִיתָה, כדין אוכל מעיסה שלא הורמה חלתה. וְאַמַּאי – ולרב חסדא קשה למה חייבת בחלה, כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִטַּמְּיָא – אילו תטמא החלה, בַּת שְׂרֵיפָה הִיא, אם כן יש לפוטרה מחלה, כי 'לְאָכְלָה' [–לשביעית] אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְשַׁרֵיפָה. מתרצת הגמרא: שָׁאנִי הָכָא – שונה הדבר בעיסת שביעית, שאף שיכולה לבא לידי שריפה חייבת בחלה, דִּכְתִיב בה (במדבר טו כא) 'לְדוֹרוֹתֵיכֶם', ללמד שבכל זמן יש חיוב להפריש חלה, ואפילו בשביעית. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, מִנַּיִן לְאוֹכֵל מֵעֵיסַת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְדוֹרוֹתֵיכֶם'.

הגמרא מבררת למה אין לומדים מחלה לבכורה. שואלת הגמרא: וְלִגְמַר מִינָּהּ – נלמד מחיוב חלה בשביעית, לחייב בהמת שביעית בבכורה. משיבה הגמרא: הָתָם בחלה, עִיקָּר החלה עומדת לַאֲכִילָה, ורק אם נטמאה חייבת שריפה, ואין זו סיבה לפוטרה מחלה. אולם הָכָא לגבי בכורה, עִיקָּר דינו הוא לִשְׂרֵיפָה, שעומד להקרבה על המזבח, ולכן אינו בכלל 'לאכלה'.

שנינו במשנה: נָתְנוּ לַכֹּהֵן כּוֹ' אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו.

הגמרא מביאה ממשנתינו סיוע להלכה ששנינו בברייתא. אומרת הגמרא: תְּנִינָא לֵהּ דְּתָנוּ רַבָּנַן – שנינו במשנה כדברי הברייתא, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן תְּנֵהוּ לִי וַאֲנִי אֶפְדֵּהוּ, הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנוֹ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פְּדָאוֹ הכהן בְּפָנָיו של הישראל.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, זֹאת אוֹמֶרֶת – מדברי הברייתא 'אלא אם פדאו בפניו' למדנו, נֶחְשָׁדוּ הַכֹּהֲנִים עַל פִּטְרֵי חֲמוֹרִים לעבוד בהם ללא פדיון. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שמכאן שמענו זאת, ומה הוסיף רבה בר אבוה. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא, הָנֵי מִילֵּי – דברים אלו אינם אלא הֵיכָא דְּמֶחְזַק לָן דְּמִיקַּרֵי – רק בכהן שמוחזק לחשוד, אֲבָל בִּסְתָמָא – כהן סתם שאינו חשוד, לֹא, ויוכל הישראל לתת לו פטר חמור גם אם לא יפדהו בפניו, קָא מַשְׁמַע לָן רבה בר אבוה, דְּמוֹרֶה בָּהּ הֶיתֵּירָא – שגם כהן שאינו חשוד מורה היתר להשתמש בפטר חמור בלא פדיון, כיון שהפדיון שלו, ולכן לא יתן פטר חמור לכל כהן, אלא אם פודהו בפניו.

משנה

דין שה או פטר חמור שמתו קודם שנתן את השה לכהן: הַמַּפְרִישׁ שה לִפְדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, וְקודם שנתנו לכהן מֵת השה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הבעלים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וצריכים לתת שה אחר לכהן, כי פדיון פטר חמור הוא כְּחֻמָּשׁ סְלָעִים שֶׁל פדיון הבן, שאם הפרישם ואבדו, נותן אחרים תחתם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כי פדיון פטר חמור הוא כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שאם אבדו המעות שפדו בהם פירות מעשר שני, אינו מפריש אחרים תחתיהן. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת קודם שבא ליד כהן, שֶׁאֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, וכדעת חכמים.

מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר לאחר שפדאו בשה, וקודם שנתנו לכהן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, החמור יִקָּבֵר, וּמוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל טָלֶה, כי לדעתו כל זמן שלא בא השה לכהן לא חל הפדיון, והחמור אסור בהנאה, והשה אינו של הכהן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הפטר חמור אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִקָּבֵר, וְטָלֶה שפדה בו, לַכֹּהֵן, שלדעתם ההפרשה לבדה מפקעת האיסור מהחמור ומזכה את הכהן בשה.

גמרא

הגמרא מבררת טעמו של רבי אליעזר: אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שסובר שהבעלים חייבים באחריות פדיון פטר חמור, דִּכְתִיב (במדבר יח טו) 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה וגו' את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה', הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, מַה בְּכוֹר אָדָם, האב חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ של הפדיון עד שיבא לכהן, אַף פדיון בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בעל החמור חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, אִי – האם כמו כן נקיש ונאמר, מַה בְּכוֹר אָדָם מוּתָּר בַּהֲנָאָה קודם שנפדה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מוּתָּר בהנאה קודם שנפדה. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וסבר רבי אליעזר כרבי שמעון שפטר חמור מותר בהנאה, וְהָתְנַן בסיפא, מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִקָּבֵר, ויש לדון, מַאי – מפני מה יִקָּבֵר, לָאו מפני דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה, ובהכרח שסובר שפטר חמור אסור בהנאה, ואם כן קשה מה שונה חיוב אחריות, שלגביהם מקיש בכור בהמה טמאה לבכור אדם, מאיסור הנאה שאינו מקיש.

מתרצת הגמרא: לֹא, 'יקבר' שאמר רבי אליעזר אינו משום שאסור בהנאה, אלא 'יִקָּבֵר' כְּבְכוֹר אָדָם, כי גם לגבי חובת קבורה הוקש בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ובכור אדם שמת נקבר. מקשה הגמרא: אֶלָּא – וכי רק אָדָם בְּכוֹר שמת הוּא דְּבָעֵי קְבוּרָה, ואילו אדם פָּשׁוּט שמת לֹא בָּעֵי קְבוּרָה, וזה אינו,

המשך בעמוד נא

הגמרא מביאה ישוב מרב ששת על סתירת הברייתות: **רַב שֵׁשֶׁת אָמַר**, מה ששנינו בברייתא השניה שאין בפטר חמור פחות משלשים יום, אין הכוונה שאין מצות פדיון בזמן זה, שהרי שנינו בברייתא הראשונה שפדיון פטר חמור לאלתר, אלא **לוֹמַר, שֶׁאִם לֹא פִּדָּאוּ, בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו**, אבל אם עברו שלשים יום ולא פדה, עובר עליו.

הגמרא מקשה על דברי רב ששת: **מֵתִיב** [–הקשה] **רָמִי בַּר חָמָא** על רב ששת מברייתא ששנינו בה, **מִצְוָתוֹ** של פטר חמור **כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וְאֵילָךְ, אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹרְפוֹ**. דן רמי בר חמא **מַאי** היא כוונת הברייתא באמרה 'מצותו כל שלשים יום', **לָאו**, שיש **מִצְוָה לְשַׁהוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם**, ולא יפדה מיד לאחר לידתו, וקשה על רב ששת שאמר שפודים אותו מיד לאחר לידתו. מתרצת הגמרא: **לָא** – כוונת הברייתא היא, **שִׁמְצְוָה לְפָדוֹתוֹ** מיום שנולד ואילך, וזמן המצוה נמשך **כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם**, ואם עברו שלשים יום ולא פדהו, עובר עליו, וכרב ששת.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שזמן המצוה נמשך שלשים יום, למה שנינו בסיפא 'מכאן ואילך, או פודהו או עורפו', והרי דין זה הוא גם לפני שלשים יום, ו'**מִכָּאן וְאֵילָךְ אוֹ עוֹבֵר עָלָיו**' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** [–היה לברייתא לומר], כי חידוש הברייתא הוא שלאחר שלשים יום עובר עליו.

רבא מיישב באופן נוסף את הסתירה בין הברייתות: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, כוונת הברייתא באמרה 'מצותו כל שלשים יום' היא כמשמעה, שמצוה להשהותו שלשים יום ולא לפדותו מיד, וכמו ששנינו בברייתא השניה ש'אין בפטר חמור פחות משלשים יום', והיינו שאין מצוה לפדותו מיד בלידתו, **וְלָא קַשְׁיָא** מהברייתא הראשונה ששנינו בה ש'פדיון פטר חמור לאלתר', **כִּי הָא** – הברייתא השניה ששנינו בה שאין בפטר חמור פחות משלשים יום, היא **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** במשנתינו, **דְּמַקְּשִׁי** בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ולכן השווה את זמן פדיון פטר חמור לזמן פדיון בכור אדם, שהוא מיום שלשים ואילך. ואילו **הָא** – הברייתא הראשונה ששנינו בה שפדיון פטר חמור לאלתר, היא **כְּרַבָּנָן דְּלָא מַקְּשִׁי** בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ולדבריהם ניתן לכתחילה לפדות מיד לאחר לידתו.

משנה

במשנה זו יבואר סדר קדימה במצוות שונות שיש בהם שתי אפשרויות: **לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ** – את הפטר חמור, **עוֹרְפוֹ מֵאַחוֹרָיו**, שנאמר (שמות יג ג) 'וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ', **וְקוֹבְרוֹ**, כי הוא אסור בהנאה. **מִצְוֹת הַפְּדְיָיה** של פטר חמור, **קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'אִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ'. מִצְוַת יְעִידָה** של אמה עבריה, שהאדון מיעדה לישא אותה לאשה בכסף קניינה, **קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת הַפְּדְיָיה**, שפודים אמה עבריה בתשלום ערך השנים שעדיין עליה לעבוד אצל האדון, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא ח) **'אֲשֶׁר לֹא יַעֲדֶה וְהֶפְדָּהּ'**, ומשמע שרק משום שלא יעדה צריך לפדותה, אבל עדיף ליעדה מאשר לפדותה. **מִצְוַת הַיִּיבּוּם** לאשת אח שמת בלא בנים, **קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה**, שאם אינו רוצה ליבם, אשת אחיו חולצת נעלו, ונפטרת מיבום. אולם קדימת יבום היתה רק **בָּרִאשׁוֹנָה** – בתקופה שחלפה, **שֶׁאז הָיוּ מִתְכַּוְּונִין** ליבם **לְשֵׁם מִצְוָה**, ואולם **עַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְּונִין לְשֵׁם מִצְוָה**, אלא ליהנות מיופיה או מממונה, **אָמְרוּ** חכמים, **מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם**, כי המייבם את יבמתו שלא לשם מצוה נחשב כעובר על איסור אשת אח שלא במקום מצוה. **מִצְוַת הַגְּאוּלָּה** – פדיית בהמה טמאה שהוקדשה לבדק הבית, עיקרה **בָּאָדוֹן** – על ידי בעליה שהקדישה, **וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כז כז) **'וְאִם לֹא יִגָּאֵל'** [–על ידי הבעלים], **וְנִמְכַּר** [–לפודה אחר] **בְּעֶרְכֶּךָ**, הרי שלכתחילה הבעלים פודים, ורק אם אינם פודים, פודהו אחר.

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

פרק שני - הלוקח עובר פרתו

פרק זה והבאים אחריו, יעסקו בדיני בכור בהמה טהורה. משנתינו דנה בפטור בהמה מן הבכורה מחמת בעלות גוי, ובדין בהמה השייכת לכהן וללוי.

משנה

הַלּוֹקֵחַ [–הקונה] **עוּבַּר פָּרָתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהַמּוֹכֵר לוֹ** [–לגוי] את העובר, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי** [–שאסור] למכור בהמה גסה לגוי, **וְהַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ** – וישראל וגוי שקנו בהמה או עוברה בשותפות, **וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ** – וישראל המקבל בהמה של גוי לטפל בה על מנת שיחלקו בוולדות, אבל גוף הבהמה שייך לגוי, **וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה** – וישראל שנותן את בהמתו לגוי על מנת שיטפל בה גוי ויחלקו בוולדות, בכל אלה **פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר ג יג) 'הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל', ודורשים, בישראל **אֲבָל לֹא בְּאַחֵרִים** – בגוים, כלומר, שחיוב הבכורה חל רק כשהבהמה והעובר שניהם שייכים לגמרי לישראל.

הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם חַיָּיבִים בבכור בהמה טהורה, **לְפִי שֶׁלֹּא נִפְטְרוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶלָּא מִפִּדְיוֹן הַבֵּן וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר** בלבד, כמו שדרשו בגמרא לעיל (ד.).

גמרא

הגמרא מבררת את הטעם של סדר הפרקים שבמסכת זו. מקשה הגמרא: **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע שנה התנא פרק 'הלוקח **עוּבַּר חֲמוֹרוֹ**' **בְּרִישָׁא** [–בתחילה], **וַהֲדַר תָּנֵי** – ואחר כך שנה פרק 'הלוקח **עוּבַּר פָּרָתוֹ**', **לִיתְנֵי בְּרִישָׁא** פרק 'הלוקח **עוּבַּר פָּרָתוֹ**' שעוסק בדיני בהמה טהורה **דִּקְדוּשַׁת הַגּוּף הוּא, וַהֲדַר לִיתְנֵי** פרק 'הלוקח **עוּבַּר חֲמוֹרוֹ**', שעוסק בדיני פטר חמור **דִּקְדוּשַׁת דָּמִים הוּא.**

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** [–בארץ ישראל] ליישב בשני אופנים, **אִיבָּעֵית אֵימָא, אַיְּידֵי דַּחֲבִיבָא לֵיהּ** – הואיל שחביב עליו פרק זה **כִּדְרַבִּי חֲנִינָא**, שאמר (לעיל ה:) שמה שנוהגת הבכורה בחמור ולא בשאר בהמה טמאה הוא, מפני שביציאת מצרים סייעו לבני ישראל וטענו עבורם כסף וזהב של המצריים. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אַיְּידֵי דְּזוּטְרָן מִילֵּיהּ דִּבְהֵמָה טְמֵאָה פָּסִיק וְשָׁדֵי לַהּ** – הואיל ודיני בכור בהמה טמאה מועטים, פתח בהם התנא תחילה וסיימם ונסתלק מהם, ואחר כך התחיל לדון בבכור בהמה טהורה שהיא מרובה.

הגמרא דנה בדין בהמת גוי שנקנית לישראל בכסף, ובדין בהמת ישראל שנקנית לגוי בכסף: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּבְהֶמְתּוֹ** – כדי לקנות בהם בהמת גוי, **בְּדִינֵיהֶם** – דנים לו כדיני הקניינים שנמסרו בתורה עבור הגוים, ולכן **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ** אותה הישראל, **קָנָה** אותה בקנין כסף, שכן הגוי קונה מטלטלין בכסף, כמו שמבארת הגמרא להלן, **וְלִפִיכָךְ חַיֶּיבֶת** בהמה זו **בִּבְכוֹרָה** כדין בהמת ישראל. **וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ** – כדי לקנות בהמת ישראל, **בְּדִינֵיהֶם** – דנים אותו גם כן כפי דיני הקניינים שנמסרו עבור הגוים, ולכן **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ** אותה הגוי לרשותו, **קָנָה** אותה בקנין כסף, **וּפָטוּר** – ופטורה היא **מִן הַבְּכוֹרָה.**

המשך בעמוד רלו

רש"י

רב ששת אמר — לעולם מצות פדיון לאלתר. והאי דקתני: אין בערכין ופטר חמור פחות משלשים — שאינו עובר עליו עד שלשים יום, מכאן ואילך עובר. **מאי לאו מצוה להשהותו** — כרב נחמן, וקשיא לרב ששת. **מצוה לפדותו** — דמלאלתר עד שלשים הוי זמן פדייה, ומכאן ואילך עובר. **אלא אמר רבא** — לעולם מצוה לשהותו, ואפילו הכי כרב נחמן לא מתרינצנא. ולא קשיא, הא דקתני: שלשים יום מצוה לשהותו. **רבי אליעזר הוא דמקיש** — בכור בהמה טמאה לבכור אדם. **והא** — דקתני: לאלתר — רבנן היא דמתניתין, דלא מקשו. **משנה מצות יעידה** — באמה העבריה, שייעדנה אדון לאשה. **קודמת למצות פדייה** — שהיא פודה עצמה. **אשר לא יעדה והפדה** — אם יעדה זה — מוטב. **עכשיו** — מצות חליצה קודמת, שהמייבם את יבמתו שלא לשם מצוה פוגע באיסור אשת אח. **באדון** — במתפיס בהמה טמאה לבדק הבית, מצות פדייתה באדון קודם לכל אדם.

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

משנה הלוקח עובר פרתו. שאינו רשאי — למכור לגוי בהמה. **גמרא** כדרבי חנינא — בפרק קמא (בכורות ה,ב): מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים כו'. **דזוטרן מיליה** — דלא מיירי בפטר חמור אלא פרקא קמא, וכולה מסכתא איירי בבכור בהמה טהורה. **בבהמתו** — בעדרו. **בדיניהן** — דיינינן ליה בדיניהן. ולקמן מפרש מאי היא. **אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה** — מכי דייש אמיצרי, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (כו,א). **וממונו במשיכה** — מטלטלין אין נקנין אלא במשיכה, במסכת קדושין (כו,א). **מיד עמיתך** — משמע מיד ליד, דהיינו משיכה. **כלל כלל לא** — עד שתבא לרשותו של ישראל לא קני. **ואימא או בהא או בהא** — והכי משמע קרא: מיד עמיתך הוא דבמשיכה ולא בכסף, הא מיד גוי באיזה שתרצה. ונשמע מינה דהיכא דמשך ולא נתן מעות נמי קני?

תוספות

מצות חליצה קודמת — מה שפירש רבינו חננאל פירשתי פרק "החולץ" (יבמות לט,ב). **מצות** גאולה קודמת באדון שנאמר ואם לא יגאל — בערכין פרק "המקדיש שדהו" (כז,א) מפרש טעם אחר דבעלים קודמין — לפי שמוסיפין חומש. והתם פריך לה, ומשני.

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

הלוקח קנה וחייבת בבכורה — ואף על גב דשמעינן קנה — איצטריך לאשמועינן דחייבת בבכורה, דלא תימא: קנה מספק או מדרבנן, קא משמע לן דקנה קנין גמור. **מה** אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה — פירוש: כשקונה מישראל, אף עבד כנעני כן — כשקונין מישראל. אבל בגוי לא מסתבר שיועיל שטר, לפי שקנין שטר לא שייך בגוי, כדאמרינן פרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא נד,ב): גוי מכי מטא זוזי לידיה איסתליק ליה, וישראל לא קני עד דמטא שטרא לידיה. **מיד** עמיתך במשיכה הא מיד גוי בכסף — ואם תאמר: דלמא הא מיד גוי — בשטר ובחזקה, דחזקה נמי שייכא במטלטלין אם עשה בהן שום תיקון, כעין נעל וגדר ופרץ בקרקע! יש לומר: דשני קניינים הללו הויין מצויין, ושייכי זה במוכר וזה בלוקח, שזה נותן מעות וזה מושך אצלו החפץ. וכן לרבי יוחנן בסמוך דדרשינן איפכא: "מיד עמיתך" בכסף, הא לגוי במשיכה. ואם תאמר: מנלן שהן חשובין קנין כלל, דמוקמינן מסברא קנינין דקרא בהנייו? יש לומר: דאשכחן כסף שקונה במקום אחר — בקרקע ובהקדש, ומשיכה — במציאה והפקר.

אימא לגוי כלל כלל לא קל וחומר אם גופו קני ממונו לא כל שכן — ואם תאמר: דלמא בחליפין דהוא מקני ממונו, כדדריש בקדושין (ח,א): "מכסף מקנתו" — בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים, ומאי נינהו — חליפין. ובעבד עברי הנמכר לגוי כתיב האי קרא. משמע: הא שאר כגון מטלטלין — קונה גוי בחליפין! ויש לומר: דאי לא אשכחן כסף או משיכה בגוי — לא הוה מוקמינן ליה בחליפין. ועוד יש לומר: האי דקאמר גוי בחדא — לאו בחליפין ששוה בגוי ובישראל מיירי, אלא בקנין חדש כגון כסף או משיכה. (לעיל) **אם** גופו קני — אם גופו דישראל קני ליה גוי בכסף כו'. מדלא פריך הכא: אם כן אפילו בשטר וחזקה נמי, כדפריך לעיל, יש ראיה לפירוש רבינו תם, דמפרש פרק קמא דקדושין (יד,ב): אשכחן עבד עברי הנמכר לגוי שכל קניינו בכסף, כלומר, כל קנינו דגוי בעבד עברי בכסף, כדכתיב (ויקרא כה): "מכסף מקנתו" — ולא בשטר וחזקה, כדמוכח הכא. ובקונטרס פירש שם דכל דבר קניינו בכסף, כדדרשינן הכא: "מיד עמיתך" — במשיכה, הא מיד גוי — בכסף. וקשה: דהאי דרשא לריש לקיש היא, והלכה כרבי יוחנן! ואם תאמר: אכתי גוי קונה ישראל בחזקה, כדאמר גיטין (לח,א): מנין לגוי שקונה ישראל בחזקה — שנאמר: "וישב ממנו שבי"! יש לומר: דההיא חזקה — כשיש מלחמה הוא. והוא הדין ממונו, כדאמר חולין (ס,ב): עמון ומואב טיהרו בסיחון.

רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. מְתִיב רָמִי בַּר חָמָא: מִצְוָתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וָאֵילָךְ - אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹרְפוֹ. מַאי לָאו מִצְוָה לַשְׁהוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם? - לָא, מִצְוָה לִפְדּוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. - אִי הָכִי, "מִכָּאן וָאֵילָךְ אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹבֵר עָלָיו" מִיבַּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - דְּמַקֵּשׁי, הָא רַבָּנַן - דְּלָא מַקֵּשׁי. **משנה** לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ מֵאַחוֹרָיו וְקוֹבְרוֹ. מִצְוַת הַפְּדָיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ". מִצְוַת יְעִידָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת הַפְּדָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ". מִצְוַת הַיִּבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה, בְּרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְּונִין לְשֵׁם מִצְוָה. וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְּונִין לְשֵׁם מִצְוָה, אָמְרוּ: מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם. מִצְוַת הַגְּאוּלָּה בָּאָדוֹן, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם לֹא יִגְאַל וְנִמְכַּר בְּעֵרְכֶּךָ".

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

הַלּוֹקֵחַ עוּבַּר פָּרָתוֹ שֶׁל נָכְרִי, וְהַמּוֹכֵר לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וְהַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ, וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיִשְׂרָאֵל", אֲבָל לֹא בַּאֲחֵרִים. הַכֹּהֲנִים וְהַלְּוִיִּם חַיָּיבִים, שֶׁלֹּא נִפְטְרוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶלָּא מִפִּדְיוֹן הַבֵּן וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר. **גמרא** מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי עוּבַּר חֲמוֹרוֹ בְּרֵישָׁא, וְהָדַר תָּנֵי עוּבַּר פָּרָתוֹ? לִיתְנֵי בְּרֵישָׁא עוּבַּר פָּרָתוֹ - דִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף הוּא, וְהָדַר לִיתְנֵי עוּבַּר חֲמוֹרוֹ - דִּקְדוּשַּׁת דָּמִים הוּא! אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא: אִיבָּעֵית אֵימָא, אֲיֵידֵי דַּחֲבִיבָא לֵיהּ, כִּדְרַבִּי חֲנִינָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אֲיֵידֵי דְּזוּטְרָן מִילֵּיהּ דִּבְהֵמָה טְמֵאָה, פְּסִיק וְשָׁדֵי לָהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְגוֹי בְּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וְחַיֶּיבֶת בַּבְּכוֹרָה. וְגוֹי שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. אָמַר מָר: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְגוֹי בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וְחַיֶּיבֶת בַּבְּכוֹרָה. מַאי "בְּדִינֵיהֶם"? אִי נִימָא בְּדִינֵיהֶם דְּגוּפֵיהּ, דְּאָתֵי בְּקַל וְחוֹמֶר: אִם גּוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ יִשְׂרָאֵל בְּכֶסֶף; דִּכְתִיב: "לֶרֶשֶׁת אֲחֻזָּה" - הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַאֲחוּזָּה: מָה אֲחוּזָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבְשְׁטָר וּבַחֲזָקָה - אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף; מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן הוּא? אִם כֵּן, אֲפִילּוּ בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה נַמִי! וְעוֹד, יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפֵיהּ - קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף, מָמוֹנוֹ - בְּמִשִּׁיכָה? אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: בְּדִינֵיהֶם שֶׁפְּסָקָה לָהֶם תּוֹרָה: "אוֹ קָנֶה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" - מִיַּד עֲמִיתֶךָ הוּא דְּבִמְשִׁיכָה, הָא מִיַּד גּוֹי - בְּכֶסֶף. - וְאֵימָא: מִיַּד גּוֹי כְּלָל כְּלָל לֹא! - אָמְרִי: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, קַל וָחוֹמֶר הוּא: אִם גּוּפוֹ קוֹנֶה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? - וְאֵימָא: מִיַּד גּוֹי עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי! - אָמְרִי: וְלָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? גּוּפוֹ - בְּאַחַת, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם?! - וְאֵימָא: אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא! - דּוּמְיָא דְ"עַמִּיתֶךָ", מָה עַמִּיתֶךָ בְּחַדָּא - אַף גּוֹי נַמִי בַּחֲדָא. אָמַר מָר: וְגוֹי שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. מַאי "בְּדִינֵיהֶן"? אִילֵימָא בְּדִינֵיהֶן דְּגוּפֵיהּ, מִשּׁוּם דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר: אִם גּוּפוֹ יִשְׂרָאֵל קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף, דִּכְתִיב: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ" - מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפוֹ קָנֵי בְּכֶסֶף, מָמוֹנוֹ - בְּמִשִּׁיכָה! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: בְּדִינֵיהֶם שֶׁפְּסָקָה לָהֶם תּוֹרָה: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ", לַעֲמִיתֶךָ - בְּמִשִּׁיכָה, הָא לְגוֹי - בְּכֶסֶף. - וְאֵימָא: לְגוֹי כְּלָל כְּלָל לֹא! - אָמְרִי: לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? אִם גּוּפוֹ קָנֶה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן! - אֵימָא: לְגוֹי עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי! - לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? גּוּפוֹ - בְּאֶחָד, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם?! - וְאֵימָא: אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא? - דּוּמְיָא דְ"עַמִּיתֶךָ",

דבר תורה מעות קונות — פירש בקונטרס: דכתיב בהקדש: "ונתן הכסף וקם לו", וגמר הדיוט מהקדש. ואם תאמר: לריש לקיש דאמר משיכה מפורשת מן התורה — ליגמר שיקנה כסף בהדיוט כמו בהקדש, ומשיכה נמי תקני בהקדש כמו בהדיוט! ותירץ הרב רבי יהודה בר נתן: דמשיכה לא שייכא בהקדש, דכל היכא דאיתיה — בי גזא דרחמנא איתיה. ולהכי שייך טפי מבהדיוט, שבהדיוט דאפשר במשיכה — לא יהא (אלא) קנין אחר. ונראה לרבינו יצחק, דמקרא נפיק ליה שפיר, דרשינן "מיד עמיתך" במשיכה — הא מיד גוי בכסף, ומדגוי בחדא — ישראל נמי בחדא, דשניהם למדין זה על זה. דליכא למימר דלא משתעי קרא אלא דגוי בהא או בהא, וכן ישראל, דאם כן היו שוין. ואפילו אם תימצי לומר שיקנה חליפין בישראל ולא בגוי, ולא כדפרישית לעיל, מצי למימר דלא משתעי קרא אלא בקנינין הרגילין ומצויין, כגון כסף ומשיכה, ובהנך למדין ישראל וגוי זה מזה. ועוד מפרש רבי טעמא דרבי יוחנן דמעות קונות — מגופיה דקרא ד"או קנה מיד עמיתך", דסתם קנין דקרא במעות, כדכתיב (ירמיה לב): "שדות בכסף יקנו", וכתיב: "מכסף מקנתו" (ויקרא כה). **כמאן** דאמר גזל הגוי מותר — פירש הקונטרס: פלוגתא ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קיג,ב). וכולה שמעתא דדתם מוכח דאסור, ובהפקעת הלואתו פליגי. אבל בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נז,א) תניא: גזל וגנב וכן יפת תואר — ישראל בגוי מותר. ובפרק "המקבל" (בבא מציעא קיא,ב) נמי אמר: חד למישרי גזילו של גוי וחד למישרי עושקו, גבי "רעיך" ו"אחיך". ואם תאמר: וגזל הגוי היכי שרי? הכתיב (ויקרא כז): "וחשב עם קונהו", ובגוי שהוא תחת ידך משתעי, דאי אין תחת ידו — מי ציית לפי שנים שעבר היובל? יש לומר: היכא דאיכא חלול השם — ודאי אסור, וכי שרית — היכא דאית ליה לאישתמוטי, וגזל ממנו בעלילה או בכמה עניינים.

ואי אמרת מעות קונות משיכה למה לי — תימה: דבפרק בתרא דעבודה זרה (עא,ב) מייתי דך בריתא למידק איפכא מרישא, דקאמר: ואי אמרת משיכה בגוי קונה, אמאי יחזיר! ואומר רבינו יצחק: דהמקשה סובר הכא והתם דתרוייהו בענין בגוי, משיכה ומעות. והשתא ניחא ליה הכא והתם רישא וסיפא.

הכי קאמר אף על פי שנתן מעות אי משך אין אי לא משך לא — ואם תאמר: והא איכא "מי שפרע"! יש לומר: כשקבל עליו לדון בדיני ישראל, ו"מי שפרע" אין זה דין. אי נמי, כמו שמפרש רבינו תם בפרק "הזהב" (בבא מציעא מז,ב), דלענין יוקרא וזולא צריך "מי שפרע", אבל לא במקום שמפסיד לגמרי. ואף על גב דבסמוך מפורש: משום דברים בעלמא, אי הוה בהו משום מחוסרי אמנה היה נאסר, משום דמחזי כעבודה זרה ביד ישראל. ואביי לא חייש למיחזי עבודה זרה ביד ישראל. ועוד, דכאן לא מיחזי כלל, כיון ד"מי שפרע" ליכא כדפרישית, וליכא נמי משום מחוסרי אמנה בגוי טפי מבישראל.

דכיון דיהיב זוזי איבעי ליה לעיוני והדר ממשיך — ואף על גב דבשאר מקח טעות לא אמרינן הכי — שאני לוקח גרוטאות מיד גוי, דאיבעי ליה לאסוקי אדעתא טפי שמא יש בהן עבודה זרה. **רב** אשי אמר מדרישא משיכה אינה קונה — לפי מה שרגיל רבינו תם לפסוק כרבי יוחנן, דאמר: דבר תורה מעות קונות, משום דפסיק רבא ב"החולין" (יבמות לז,א) בכל דוכתא כוותיה היכא דפליג עליה ריש לקיש, בר מתלת — קשה מכאן, דרב אשי, דהוא בתרא יותר מרבא, סבר כריש לקיש דמשיכה מפורשת מן התורה. מדקאמר: משיכה בגוי לא קני — אלמא דדרשינן: לעמיתך במשיכה, הא לגוי בכסף. דאי כרבי יוחנן — הא אמר: לעמיתך בכסף, הא לגוי במשיכה! ויש לומר: דרב אשי דהכא הדר ביה לגבי אמימר, כדמוכח פרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עא,א) גבי הא דאמר אמימר: משיכה בגוי קונה, תדע דהני פרסאי משדרו פרדשני אהדדי ולא הדרי בהו. ושקלו וטרו התם רבינא ורב אשי בההיא מילתא, ובסוף שמעתא מסקינן: שמע מינה משיכה בגוי קונה שמע מינה. וגם רבינא מקשה התם לרב אשי מדרבי יוחנן לבן נח, ולא קאמר רב אשי: רבי יוחנן לטעמיה דאמר דבר תורה מעות קונות,

ואנא

[שייך לעמוד הקודם] **מה עמיתך בחדא** — משיכה. **אף גוי בחדא** — בכסף ולא במשיכה. דהכי משמע: עמיתך במשיכה ולא גוי. **מכסף מקנתו** — בעבד עברי הנמכר לגוי הכתוב מדבר. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **לאמימר דאמר כו'** — בפרק בתרא דעבודה זרה (עא,ב). **הניחא אי סבר לה כרבי יוחנן** — דאמר בפרק "הזהב" (בבא מציעא מו,ב): דבר תורה מעות קונות, דכתיב: "ונתן הכסף וקם לו", דגמר הדיוט מהקדש, ומשיכה לא קניא — איכא למימר ד"עמיתך" אתי למימר: מיד עמיתך בכסף, ומיד גוי במשיכה. **מפורשת מן התורה** — "מיד עמיתך" משמע: מיד ליד. **אמרי לעמיתך** — דממעט גוי, מדין אונאה דכתיב בסיפיה דקרא קממעטי ליה. **אונאה מאל תונו איש את אחיו נפקא** — דמשמע אחיו ולא גוי. **חד למעוטי גוי וחד למעוטי הקדש** — מאונאה. **כמאן דאמר גזילו** — של גוי אסור, בבבא קמא בפרק "הגוזל בתרא" (קיג,ב). **אמרי** — ודאי אי סבר גזילו של גוי מותר — תו לא אתא קרא למישרי אונאה, אלא למעטיה מדין קנייה. וכיון דאמר גוי קנה במשיכה — על כרחיך כרבי יוחנן סבירא ליה, דמכסף קא ממעיט ליה. **גרוטאות** — חתיכות כסף. **יחזיר** — דמשיכה אינה קונה. **לים המלח** — דעבודה זרה ביד ישראל אינה בטילה עולמית. **משיכה למה לי. מקח טעות** — דלא ידע דאית בה עבודה זרה, הלכך מצי למיהדר ביה. **רישא איכא מקח טעות סיפא ליכא מקח טעות** — בתמיה. **רישא וסיפא מקח טעות** — ומדינא מצי מהדר ביה נמי בסיפא. ומיהו רבנן גזרו, כיון דיהיב זוזי והדר שקיל להו — מיחזי כמוכר עבודה זרה. ורישא דלא יהיב זוזי, וכי מהדר לה לא מידי שקיל — לא מיחזי כעבודה זרה ביד ישראל. ומשום הכי נקט מתן מעות, אף על גב דקיבל עליו לדון בדיני ישראל. **דלא הוה ידע** — דאית בהו עבודה זרה. דהא לא יהיב זוזי, דלימא איבעי לעיוני, דסתם תגר לא מעיין עד שעת מתן מעות. **איבעי לעיוני** — ומדלא עיין — אחולי אחיל, והוי משיכתו משיכה גמורה. **רב אשי אמר** — לעולם בשלא קיבל עליו לדון בדיני ישראל, ולא קשיא סיפא לרבי אושעיא. ודקאמרת: אי מעות קונות, משיכה למה לי — משיכה לאו דוקא, דמדרישא משיכה אינה קונה, דקתני: "יחזיר" — סיפא נמי משיכה אינה קונה. **רבינא אמר מדסיפא משיכה קונה כו'** — וכגון שקיבל עליו לדון בדיני ישראל. וקסבר האי תנא דאיצטריך למימר דאין צריך לעמוד בדיבורו עם הגוי. דקסבר דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה — אם חזר בדיבורו.

משנה

מָה עֲמִיתְךָ בְּאַחַת - אַף גּוֹי נַמִּי בְּאַחַת. אָמְרִי: וּלְאַמִּימַר, דְּאָמַר: מְשִׁיכָה בְּגוֹי קוֹנָה, הָנִיחָא אִי סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר: דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, מְשִׁיכָה לֹא, אַהֲנֵי "לַעֲמִיתֶךָ" - לַעֲמִיתֶךָ בְּכֶסֶף, לְגוֹי - בְּמְשִׁיכָה. אֶלָּא אִי סָבַר לֵהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר: מְשִׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה, לַעֲמִיתֶךָ - בְּמְשִׁיכָה, וּלְגוֹי - בְּמְשִׁיכָה, "לַעֲמִיתֶךָ" לְמָה לִי? אָמְרִי: לַעֲמִיתֶךָ אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה לְגוֹי. - לְגוֹי, מַ"אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" נָפְקָא! - חַד בְּגוֹי וְחַד בְּהֶקְדֵּשׁ. וּצְרִיכִי: דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַד, הָוָה אָמְינָא: לְגוֹי הוּא דְּאֵין לוֹ אוֹנָאָה, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ - יֵשׁ לוֹ אוֹנָאָה, קָא מַשְׁמַע לָן. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ אָסוּר - הַיְינוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי אוֹנָאָה. אֶלָּא אִי סָבַר לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ שֶׁל גּוֹי מוּתָּר, אוֹנָאָה מִיבַּעְיָא? אָמְרִי: אִי סָבַר לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ מוּתָּר - עַל כּוֹרְחֵיךְ כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ. מֵיתִיבִי: הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת מִן הַגּוֹיִם, וּמְצָאָן בָּהֶן עֲבוֹדָה זָרָה, אִם עַד שֶׁלֹּא נָתַן מָעוֹת מָשַׁךְ - יַחֲזִיר, וְאִם מִשֶּׁנָּתַן מָעוֹת מָשַׁךְ - יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיַם הַמֶּלַח. וְאִי אָמְרַתְּ מָעוֹת קוֹנוֹת, מְשִׁיכָה לָמָּה לִי? - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. - אִי הָכִי, מָעוֹת לָמָּה לִי? - הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן מָעוֹת, אִי מָשַׁךְ - אִין, וְאִי לָא - לָא. - אִי הָכִי, קַשְׁיָא רֵישָׁא! אֲמַר אַבָּיֵי: רֵישָׁא - מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מִקַּח טָעוּת. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: רֵישָׁא - מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מִקַּח טָעוּת, סֵיפָא - לֵיכָּא מִקַּח טָעוּת? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: רֵישָׁא וְסֵיפָא - מִקַּח טָעוּת, רֵישָׁא דְּלָא יָהֵיב זוּזֵי - לָא מֵיחֲזֵי כַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל, סֵיפָא דְּיָהֵיב זוּזֵי - מֵיחֲזֵי כַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל. - וְאַבָּיֵי אָמַר לְךָ: רֵישָׁא - מִקַּח טָעוּת, דְּלָא יָדַע, דְּהָא לָא יָהֵיב לֵיהּ זוּזֵי; סֵיפָא - לָאו מִקַּח טָעוּת הוּא, דְּכֵיוָן דְּיָהֵיב זוּזֵי, כִּי קָא מָשֵׁיךְ - אִיבָּעֵי לְעַיּוּנֵי וְהַדַּר מִימְשַׁךְ. רַב אַשִׁי אָמַר: מִדְּרֵישָׁא מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה - סֵיפָא נַמִּי מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה; וְאַיְּידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא "מָשַׁךְ" - תָּנָא סֵיפָא נַמִּי "מָשַׁךְ". רָבִינָא אָמַר: מִדְּסֵיפָא מְשִׁיכָה קוֹנָה - רֵישָׁא נַמִּי מְשִׁיכָה קוֹנָה. וְרֵישָׁא הָכִי קָאָמַר: אִם לֹא נָתַן וְלֹא מָשַׁךְ - יַחֲזוֹר; מַאי "יַחֲזוֹר" - יַחֲזוֹר בְּדִבְרֵים. קָסָבַר: דְּבָרִים, יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם מְחוּסְרֵי אֲמָנָה; וְהָנֵי מִילֵּי - יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל, דְּקָיְימוּ בְּדִבּוּרַיְיהוּ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל מִגּוֹיִם, דְּאִינְהוּ לָא קָיְימִי בְּדִבּוּרַיְיהוּ - לָא.

משנה

מָה עֲמִיתֶךָ בְּאַחַת, אַף עוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי בְּאַחַת – כשם שישראל הקונה מישראל אין לו אלא קנין אחד בלבד, שהיא משיכה, כך גוי הקונה מישראל אין לו אלא קנין אחד בלבד, והוא קנין מעות.

הגמרא מבררת את דרשת 'לעמיתך', לשיטת אמימר. מקשה הגמרא: **אָמְרִי, וּלְאַמֵּימַר דְּאָמַר** במסכת עבודה זרה (עא.) **מְשִׁיכָה בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים קוֹנָה**, כלומר, שהעובד כוכבים קונה מטלטלין בקנין משיכה, **הָנִיחָא אִי סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר** במסכת בבא מציעא (מו:) **דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, מְשִׁיכָה לֹא,** כלומר, שמן התורה דרך קניית מטלטלין בישראל מישראל הוא בכסף ולא במשיכה, אם כן יש לומר **אַהֲנֵי** – שמועילה הדרשה מתיבת **'לַעֲמִיתֶךָ'**, לדרוש **לַעֲמִיתֶךָ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמְשִׁיכָה,** כלומר, שרק לחבירך הישראל מועיל קנין כסף, אבל לעובד כוכבים מועיל רק קנין משיכה, **אֶלָּא אִי סָבַר לֵהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר** (שם) **מְשִׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה** – שקנין משיכה הוא הקנין המפורש בתורה לישראל, **לַעֲמִיתֶךָ בְּמְשִׁיכָה, וּלְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמְשִׁיכָה,** כלומר, ואם כן נמצא, שגם לחבירך הישראל וגם לגוי, הקנין המועיל הוא משיכה, ובהכרח שהפסוק 'לעמיתך' אינו ממעט את הגויים מקנין משיכה, וקשה אם כן **'לַעֲמִיתֶךָ' לָמָּה לִי** – מה באה למעט תיבת 'לעמיתך', שמשמעותה היא ולא לגויים.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, לַעֲמִיתֶךָ אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה לַכְּנַעֲנִי** – תיבת 'לעמיתך', מוסבת על הנאמר בסוף הפסוק (ויקרא כה יד) 'אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו', ודורשים מזה למעט שרק המוכר ל'עמיתו' הישראל ונתאנה הלוקח, כלומר, שנתברר שהדבר הנמכר היה שוה פחות מן המחיר ששילם עבורו, חייב המוכר להחזיר לו את דמי האונאה, אבל המוכר לגוי ונתאנה הלוקח אינו חייב להחזיר לו את דמי האונאה.

מקשה הגמרא: **לַכְּנַעֲנִי, מִ'אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו' נָפְקָא** – דין זה שאין חיוב להחזיר אונאה לגוי, נלמד ממה שכתוב בסוף הפסוק 'אל תונו איש את אחיו', שכן מתיבת 'אחיו' יש לדרוש אחיו ולא גוי, ולדעת אמימר קשה למה הוצרכה התורה לכתוב לזה שני מיעוטים, 'לעמיתך' ו'אחיו'.

מתרצת הגמרא: **חַד בִּכְנַעֲנִי וְחַד בְּהֶקְדֵּשׁ** – אחד משני הפסוקים בא למעט גוי מדין אונאה, והשני בא למעט הקדש מדין אונאה, **וּצְרִיכִי** – ויש צורך בשני המיעוטים, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חַד, הֲוָה אָמְינָא לַכְּנַעֲנִי הוּא דְּאֵין לוֹ אוֹנָאָה, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ יֶשׁ לוֹ אוֹנָאָה** – לפי שאם היתה התורה כותבת רק מיעוט אחד, הייתי אומר שרק כלפי גוי אין נוהג דין אונאה, אבל כלפי הקדש נוהג דין אונאה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו המיעוט השני שגם כלפי הקדש אין נוהג דין אונאה.

הגמרא מקשה שתירוץ זה תלוי באם גזל הגוי אסור או מותר. מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ אָסוּר** – הדבר מובן אם שיטת אמימר היא כדעת התנאים הסוברים בבבא קמא (קיג.–קיג:) שאסור לגזול מן העובד כוכבים, שלדעתם, **הַיְינוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁדֵּי** – זהו שהוצרך הכתוב 'לעמיתך' להתיר **אוֹנָאָה,** ללמד שאף על פי שגזילתו אסורה אונאתו מותרת, **אֶלָּא אִי סָבַר לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ שֶׁל כְּנַעֲנִי מוּתָּר, אוֹנָאָה מִיבַּעְיָא** – אבל אם אמימר סובר כדעת הסובר שמותר לגזול מן הגוי, שוב לא הוצרכה התורה למעט את הגוי מדין אונאה, שכן יש ללמוד דבר זה מקל וחומר, שאם גזילתו מותרת, כל שכן שאונאתו מותרת. ושוב קשה מה באה למעט תיבת 'לעמיתך'.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, אִי סָבַר לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ מוּתָּר, עַל כּוֹרְחֵיהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ** – אם אמימר סובר כדעת מי שאומר שמותר לגזול את הגוי, בודאי אין צריך פסוק נוסף למעט ממנו אונאת הגוי, שכן נלמד הוא בקל וחומר מגזילה, וצריך לומר שתיבת 'לעמיתך' באה למעט את הגוי מדיני הקנייה של ישראל. והואיל וסובר אמימר שקנין הגוי הוא במשיכה, על כרחך שהוא סובר כרבי יוחנן שמן התורה קניינו של ישראל הקונה מישראל הוא בכסף, ותיבת 'לעמיתך', באה למעט את הגוי מקנין כסף וללמד שאצלו מועיל רק קנין משיכה בלבד.

הגמרא מקשה על דברי רבי אושעיא שישראל קונה מטלטלי הגוי במעות, מברייתא שדנה בקונה בטעות עבודה זרה מן הגוי, האם יכול להחזיר את המקח: **מֵיתִיבֵי, שנינו בברייתא, הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת** [–שברים של כסף] **מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמָצָא בָּהֶן** גרוטאות של **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** והן אסורות בהנאה, **אִם עַד שֶׁלֹּא נָתַן מָעוֹת מָשַׁךְ** – אם משך את החתיכות מן הגוי ועדיין לא נתן לו את דמיהן, **יַחֲזִיר** לו את החתיכות של העבודה זרה, ויבקש ממנו את דמיהן, שכן עדיין לא קנה אותן ולא נתחייב לבערן מן העולם, **וְאִם מִשֶּׁנְּתַן מָעוֹת מָשַׁךְ** – אבל אם משך אותן רק אחרי שכבר נתן לגוי את דמיהן, **יוֹלִיךְ (הַנָּאָה) לְיָם הַמֶּלַח,** כלומר, נאסרו בהנאה, לפי שכבר קנה אותן ישראל, ושוב אינו יכול לבטלן, שכן עבודה זרה של ישראל אינה בטילה לעולם, ולפיכך יוליך אותן לים המלח כדי לבערן.

מסיימת הגמרא את הקושיא: **וְאִי אָמְרַתְּ מָעוֹת קוֹנוֹת מְשִׁיכָה לָמָּה לִי** – ואם אמרת שישראל קונה את מטלטלי הגוי במעות, קשה למה אמרה הברייתא שרק אם 'משנתן מעות משך' קנאן הישראל ואינו יכול להחזיר לו את חתיכות העבודה זרה, והרי גם אם לא משך אותן אלא רק נתן לו מעות בלבד קנאן.

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל** – שהגוי קיבל על עצמו לדון בענייני מכירה זו כפי הדינים שנמסרו לישראל, ולפיכך לא קנה אותן הישראל במעות, רק במשיכה כדיני ישראל.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי מָעוֹת לָמָּה לִי** – אם כן שמדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, מדוע שנינו בברייתא 'ואם משנתן מעות משך לא יחזיר', שמשמע שצריך שני קניינים, מעות ומשיכה, והרי גם אם היה רק משיכה בלבד, קנה הגוי את הגרוטאות בדיני ישראל.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא, **אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן** הישראל את **הַמָּעוֹת** לגוי, **אִי מְשִׁיךְ אִין, וְאִי לֹא לֹא** – מכל מקום רק אם משך את הגרוטאות אסור לו להחזירן לפי שקנאן ונאסרו, אבל אם לא משכן יכול הוא להחזירן.

מקשה הגמרא מן הרישא של הברייתא: **אִי הָכִי קַשְׁיָא רֵישָׁא** – אם אכן מדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, קשה הרישא של הברייתא ששנינו בה שאם קודם שנתן מעות משך את החתיכות, יחזיר, לפי שלא קנה אותן הישראל, והרי בדיני ישראל הקנין המועיל הוא משיכה, ונמצא שקנאן ונאסרו.

מתרץ אביי: **אָמַר אַבָּיֵי, רֵישָׁא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מֶקַח טָעוּת** – הטעם שברישא של הברייתא נאמר שיכול הוא להחזיר את הגרוטאות, הוא מפני שזה 'מקח טעות', שכן לא ידע הישראל שיש בהן חתיכות של עבודה זרה.

מקשה רבא על תירוצו של אביי: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, אם **בְּרֵישָׁא** נאמר שיכול להחזיר את העבודה זרה **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא** [–מפני שיש בזה] **מֶקַח טָעוּת,** קשה, **וכי בְּסֵיפָא לֵיכָּא מֶקַח טָעוּת,** כלומר, מטעם זה גם בסיפא יוכל להחזיר אף על פי שמשך וגם נתן מעות.

מפרש רבא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, רֵישָׁא וְסֵיפָא מֶקַח טָעוּת,** כלומר, אמנם כן הוא, מן הדין גם ברישא וגם בסיפא, יכול הישראל לחזור בו, שכן מקח זה בטעות נעשה. אלא, שחכמים גזרו באופן שכבר נתן את המעות שלא יחזור בו, לפי

המשך בעמוד פד

בהמה בעלת מום, פסולה להקרבה על גבי המזבח. דיני בהמה זו, משתנים לפי מצבה בשעת הקדשתה. אם הוקדשה בעודה תמימה, חלה עליה קדושת הגוף, ואם לאחר מיכן נפל בה מום, אף שנפסלה להקרבה וחייבים לפדותה ולהביא בדמיה בהמה אחרת לקרבן, מכל מקום גם לאחר הפדייה, אף שהותרה לאכילה בכל מקום ובטומאה, לא יצאה לחולין לגמרי, וחל עליה דין 'פסולי המוקדשין'. אבל אם הוקדשה לאחר שנפל בה מום, לא חלה עליה קדושת הגוף כלל, אלא קדושת דמים בלבד [כלומר, קדושה המחייבת לפדותם בדמים ולקנות בדמיהם בהמה לקרבן], ולאחר שנפדית, הרי היא כחולין גמורים. דברים אלה אינם אלא בבהמה בעלת מום קבוע [מום שאינו מתרפא], אבל אם היתה בעלת מום עובר [מום שמתרפא], אף שכל זמן שלא נתרפא המום הרי היא פסולה להקרבה, מכל מקום אף אם הקדישה לאחר שנפל בה מום זה, חלה עליה קדושת הגוף. המשנה שלפנינו דנה בפרטי דינים אלה.

משנה

ברישא מפרשת המשנה את דיני הקדשים שהיה בהם מום קודם שהוקדשו: **כָּל** בהמות **הַקֳּדָשִׁים, שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן** – שהיה בהן מום קבוע קודם שהקדישן, ונמצא שהקדישן רק לדמיהן, כלומר, שימכרו ויביאו בדמיהן קרבן למזבח, **וְנִפְדּוּ** כדינן, חזרו להיות חולין גמורים, לפי שגם מתחילה חלה עליהן רק קדושת דמים, ולפיכך **חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה** – אם אחרי שנפדו נולד להן בכור, הרי הוא קדוש בבכורה, **וּבַמַּתָּנוֹת** – וכן השוחט בהמות אלה אחר שפדו אותן, חייב לתת לכהן את המתנות שחייבה התורה את כל שוחט בהמת חולין, והם הזרוע והלחיים והקיבה של הבהמה, **וְיוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד** – אחר שנפדו דינן כחולין גמורים שמותר לגזוז את צמרן, ולעשות בהן עבודה, לפי שגם מתחילה לא היתה בהן קדושה חמורה, **וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – הולדות שנולדו מהן לאחר פדיונן, והחלב שחלבו מהן לאחר פדיונן, מותרים באכילה כמו חולין גמורים, **וְהַשּׁוֹחֵטָן כַּחוּץ פָּטוּר** – מי ששוחט אותם קדשים מחוץ לעזרה, פטור מהענשים האמורים באיסור 'שחוטי חוץ', אף אם לא נפדו, לפי שאין חייבים על השחיטה בחוץ אלא אם כן הבהמה היתה ראויה להקרבה בפנים, ובעלת מום אינה ראויה להקרבה בפנים, **וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם בעליהם של אותם קדשים המירו את קדושתם בבהמות אחרות, גם אם היה זה קודם פדיונם, לא נתפסו הבהמות האחרות בקדושת הבהמות הראשונות, **וְאִם מֵתוּ יִפְדּוּ** – אם מתו אותם קדשים קודם שהספיקו לפדותם, פודים את הנבילות בדמים.

כל דינים אלה נוהגים בכל הקדשים, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר** [–מעשר בהמה], שבהם אפילו אם קדם מומם להקדישם חלה עליהם קדושת הגוף. הבכור, לפי שקדושתו תלויה רק במה שהיה ראשון ליציאה מרחם אמו, והמעשר, לפי שנאמר בדיני מעשר בהמה (ויקרא כז לב–לג) 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה', לא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע', ופירושו שלא יבדוק בין בהמה שיש בה מום לבין בהמה שאין בה מום, אלא כל בהמה שתצא עשירית, תקדש, אף בעלת מום.

בסיפא מפרשת המשנה את דיני הקדשים שהוקדשו ואחר כך נפל בהם מום: **וְכָל** הקדשים **שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן,** והואיל ובשעה שהוקדשו לא היה בהם מום חלה עליהם קדושת הגוף, **אוֹ** שקדם **מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ** (לְהֶקְדֵּשָׁן) – או שקודם שהוקדשו נולד בהם 'מום עובר', ומום זה אינו מונע את חלות קדושת הגוף, ואחרי שהוקדשו נולד בהם מום קבוע, **וְנִפְדּוּ** כדינם, אף על פי שמותר לאכול את בשרם בכל מקום, לא פקעה מהם קדושתם לגמרי, ולפיכך **פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה** – אף אם נולד להם בכור אחרי שנפדו, אינו קדוש בקדושת בכורה, **וּמִן הַמַּתָּנוֹת** – אם שחטם אף לאחר שנפדו פטור מלתת מהם לכהן את ה'זרוע והלחיים והקיבה', **וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד** – ואף שנפדו אין דינם כחולין שמותר לגזוז את צמרם ולעשות בהם מלאכה, אלא הם אסורים בכך, **וְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – הולדות שנתעברו בהם קודם פדיונם ונולדו לאחר פדיונם, וכן החלב שחלבו מהם לאחר פדיונם, אסורים באכילה, **וְהַשּׁוֹחֵטָן בַּחוּץ** – חוץ לעזרה, קודם שנפדו, **חַיָּב** משום איסור 'שחוטי חוץ', **וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם המירו אותם בעליהם בבהמות אחרות, נתפסו הבהמות האחרות בקדושת הבהמות הראשונות, **וְאִם מֵתוּ** קודם שנפדו **יִקָּבְרוּ,** כלומר, אין פודים את הנבילות, לפי שפסולי המוקדשים אינם נפדים אלא ב'העמדה והערכה', ומשמתו אי אפשר להעמיד אותם, לפיכך קוברים אותם כדין שאר איסורי הנאה.

גמרא

שנינו במשנה: כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו, חייבין בבכורה ובמתנות.

דנה הגמרא בחיוב הבכורה והמתנות קודם שנפדו. מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא דְּנִפְדּוּ** – מלשון המשנה יש לדייק שרק אם נפדו חייבים בבכורה ובמתנות, **הָא** – אבל אם **לֹא נִפְדּוּ פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת,** ואף על פי שאין בהם אלא קדושת דמים בלבד.

מפרשת הגמרא את טעם הפטור: **קָסָבַר** – סובר התנא של המשנה, שגם **קְדוּשַׁת דָּמִים מַדְּחָה** [–פוטרת] **מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת,** לפי שמאותו פסוק שדורשים לקמן (טו.) שקדושת הגוף פוטרת מן הבכורה ומן המתנות, יש לדרוש גם כן שקדושת דמים פוטרת.

שנינו במשנה: הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו וכו', **וְיוֹצְאִין לְחוּלִין וכו'** ליגזז וליעבד.

הגמרא דנה באיסור גיזה ועבודה בבהמה שהוקדשה לדמים. מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא דְּנִפְדּוּ** – הטעם שמותר לגזוז את צמרם ולעשות בהם מלאכה, הוא רק משום שנפדו, **הָא לֹא נִפְדּוּ אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה** – ויש במשמע מכאן שאם לא נפדו אסורים לגזוז את צמרם ולעשות בהם מלאכה, **מְסַיַּע לֵיהּ** – ואם כן יש להביא ראיה מכאן **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה** קודם שנפדו, אף על פי שאין בהם אלא קדושת דמים, שכן גם הקדשים שבמשנתינו דומים לקדשי בדק הבית, שגם הם לא הוקדשו אלא לדמיהם, מאחר שכבר היה בהם מום קודם הקדשתם.

דוחה הגמרא: **אָמְרִי, לֹא** – אין ראיה ממשנתינו לדברי רבי אליעזר, שכן יש לדחות, **קְדוּשַׁת דָּמִים לַמִּזְבֵּחַ הוּא דְּמִיחַלְּפָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף הַגּוּף לַמִּזְבֵּחַ, גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן** – רק בקדשים שהוקדשו לקנות מדמיהם קרבנות למזבח, שהוא המדובר במשנתינו, בהם גזרו רבנן שיאסרו בגיזה ועבודה, לפי שעלולים להחליף ביניהם לבין קדשים תמימים שגופם קדוש להיקרב על המזבח ואסורים בגיזה ועבודה מן התורה, **אֲבָל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא** – אבל קדשים שהוקדשו להשתמש בדמיהם לבדק הבית, שמא אינם אסורים בגיזה ועבודה אף קודם שנפדו, לפי שלא גזרו בהם רבנן, לפי שאינם מתחלפים בקדשי מזבח.

שנינו במשנה: **וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר כו'** לאחר פדיונן.

הגמרא דנה איזה ולדות התירה המשנה. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא דְּאִיעַבַּר וְאִתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – אם נאמר שגם עיבורם של הולדות וגם לידתם היו אחרי שנפדו אמותיהם, **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא דין זה, שכן לאחר פדיונן **חוּלִין נִינְהוּ** – הולדות חולין גמורים, ולמה הוצרכה המשנה להשמיעו, **אֶלָּא, דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – אלא ודאי המדובר הוא שעיבורם של הולדות היה קודם שנפדו אימותיהם, ורק לידת הולדות היתה לאחר שנפדו, ומשמיענו התנא שאף על פי כן לא חלה שום קדושה על הולד.

הגמרא דנה בדין הולדות שנולדו קודם שנפדו האמהות. מדייקת הגמרא: ממה ששנינו 'ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן', יש במשמע, **הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן אֲסוּרִין** – שהולדות שנולדו קודם פדיון האמהות אסורים בהנאה, אלא אם כן יפדו אותם,

רש"י

משנה כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן — שהיה להם מום קבוע, והקדישן להמכר ולהביא מדמיהם קרבן למזבח. **חייבין בבכורה** — לאחר פדיונן, אם ילדו. **ובמתנות** — זרוע לחיים וקיבה, כחולין גמורין. **ויוצאין** לחולין — בפדיונן לגמרי, ליגזז וליעבד כחולין גרידי, משום דמעיקרא לא חיילא עלייהו קדושה חמורה. **והשוחטן בחוץ פטור** — אפילו קודם פדיון. דאפילו הוי מומן קל כגון דוקין שבעין, דלגבי קדשים מיחייב השוחטן בחוץ — הכא פטור, משום דלא חלה עליהן מתחילה קדושה כל כך. **ואין עושין תמורה** — מפרש בגמרא. **ואם מתו** — קודם פדיונן — יפדו להאכילן לכלבים, דאין קדושתן חמורה. ותו קא משמע לן דגרעי משאר קדשים שאין נפדין אלא חיין, שיוכלו לעמוד בפני הכהן בשעת הערכתן, דכתיב (ויקרא כז): "והעמיד (הכהן) את הבהמה" וגו', והדר: "והעריך (אותה) הכהן" וגו'. **חוץ מן הבכור והמעשר** — שאפילו במומן חלה עליהן קדושה חמורה. דבכור — רחם מקדשו, ובמעשר כתיב (שם): "לא יבקר בין טוב לרע", דמשמע: בין תם בין בעל מום קדוש, "טוב" — תם, "רע" — בעל מום. **מום עובר** — כמאן דליתיה דמי וחלה עליהן קדושה. פטור מן הבכורה — מפרש בגמרא. **ואין יוצאין כו'** — שאפילו לאחר פדיונן אסורין (בהנאה) בגיזה ועבודה, כדמפרש בגמרא. **ולדן וחלבן אסור כו'** — מפרש בגמרא: כשנתעברו קודם פדיונן וילדו לאחר פדיונן. **והשוחטן בחוץ** — קודם פדיונן. **חייב** — כרת. ובגמרא מפרש: בדוקין שבעין, דראוין הן לפנים, ואליבא דרבי עקיבא דאמר: אם עלו לא ירדו. אבל בשאר מומין לא, דאמרינן במסכת יומא (סג,ב): הראוי לאהל מועד חייבין עליו, אי לא — לא.

יקברו — ואין נפדין, דבעי העמדה והערכה. **גמרא טעמא דנפדין** — ארישא קאי. **קדושת דמים פטורה מן הבכורה** — בקדושת הגוף, דמפרש לקמן מקראי דפטורה מבכורה וממתנות. **קדשי בדק הבית כו'** — והני כקדשי בדק הבית דמו, דהם עצמן לא הוקדשו מתחילה אלא לדמיהן. **לא** — תסייעיה ממתניתין. דקדושת דמים למזבח הוא דהוקדשו לשם כן, שיהיו הדמים קריבין למזבח. והתם הוא דאסור בגיזה ועבודה משום דמיחלפא בקדושת הגוף למזבח. **הא** — ולדות שנולדו לפני פדיונן — אסורין בהנאה בלא פדייה, ומיקרב לא קרבי. דמכח קדושה דחויה אתו, דאמם לא הוקדשה למזבח.

תוספות

ואנא כריש לקיש סבירא לי, שמע מינה דרב אשי גופיה כשהיה אומר מתחלה משיכה אינו קונה — לאו משום דסבר לה כריש לקיש, דלעולם כרבי יוחנן סבירא ליה. לפיכך, כי הקשה לו מההיא דבן נח — לא רצה להקשות מההיא דדבר תורה מעות קונות, דלעולם לעמיתך ולגוי בכסף, ולענין אונאה אתא "לעמיתך", כמאן דאמר גזל הגוי אסור. דלמאן דאמר גזל הגוי מותר לא איצטריך, כדאמרינן לעיל. ואף על גב דאמרינן ב"הזהב" (בבא מציעא מח,א): קרא ומתניתין מסייע לריש לקיש — היינו לבאורה, אבל אפשר לשנויי לקרא שפיר אליבא דרבי יוחנן. ומתניתין דתנתה לבלן מעל — הוה מוקמי ליה רבי יוחנן בבלן גוי. וההיא דתנתה לספר — בישראל, ולכך מעל אף על גב דלא משך, דמעות קונות. ואם תאמר: ומאי סייעתא לריש לקיש? הא איהו מוקי הך דתנתה לספר בספר גוי, הכי נמי מצי לאוקומי ההיא דבלן בגוי? ואומר רבינו תם: משום דבלן משמע טפי דאיירי בישראל. דומיא דנתנה לחבירו, דקתני: הוא מעל וחבירו לא מעל, משמע: חבירו ישראל, דבר מעילה הוא. ודוקא בלן, דלא מחסרא משיכה כדמסיים בההיא משנה, לפי שאומר לו: "הרי מרחץ לפניך הכנס ורחוץ". אבל ספר דומיא דבלן, דהיינו ספר ישראל — לא מעל עד דמשיך. ולא אמר רבא "קרא ומתניתין מסייע ליה לריש לקיש" לפי שיסבור כמותו. תדע, דרבא גופיה הוא דפסק כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש בכל דוכתא בר מתלת. וכי תימא, שאני הכא דתניא כוותיה — והא התם חשיב חדא מילתא דריש לקיש דתניא כוותיה. ואי אפשר לומר דדנהו תלתא גרסינהו בהדי הדדי, ואכתי איכא טובא. דבפרק "בהמה המקשה" (חולין עז,א) גבי גידין שסופן להקשות, משמע דדוקא קאמר רבא: (תני) [הני] תלת ותו לא. והא דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש פרק קמא דסנהדרין (טו,א) גבי כל הקודם להורגו זכה, ותניא כדריש לקיש — דהתם אליבא דרבי אליעזר פליגי, והלכה כרבנן. ופרק קמא דמסכת עבודה זרה (ו,ב) גבי נשא ונתן, דתניא בברייתא כריש לקיש, ורבי יוחנן סבר כתנא דמתניתין, גבי הא דתנן: לפני אידיהם של גויים אסור לאחריהן מותר, ומפרש: נשא ונתן איבא ביניייהו. ומיהו יש לדחות ראיה דרבא, כיון דריש לקיש לאו משמיה דנפשיה אמר אלא משום רבי אושעיא, כדאמר לעיל, אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא: ישראל שנתן מעות לגוי בבהמה בדיניהן, ומפרש: בדיניהן שפסקה להן תורה, "מיד עמיתך" במשיכה, הא לגוי בכסף — בכי האי גוונא לא איירי רבא לפסוק כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש, בדבר שהיה ריש לקיש אומר בשם רבותיו. כדמפרש פרק שני דחולין (כט,ב) בההיא דאין שחיטה אלא לבסוף, דאמר ריש לקיש משום לוי סבא ופליג עליה רבי יוחנן, ורבא גופיה סבר כריש לקיש בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סג,א) ובפרק שני דזבחים (ל,א). ומיהו אשכחן, אמר רבא אמר רב הונא: מכור לי באלו קנה כו', ומפרש התלמוד דסבר כרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות. ונראה ד"רבה" גרס ולא "רבא", דרבא לא ראה רב הונא מעולם. דאף רב יהודה לא ראהו, כדאמרינן בקדושין (עב,ב): יום שמת רב יהודה נולד רבא. וכשמת רב יהודה כבר נפטר רב הונא, מדאמר במועד קטן (יז,א): גברא רבא כרב יהודה ליכא דלשרי לך. ורב הונא גדול היה אפילו משמואל רבו של רב יהודה, מדאמר בריש גיטין (ה,א), בעא מיניה שמואל מרב הונא: שנים שהביאו גט. ועוד יש לדקדק דהלכתא כרבי יוחנן דמעות קונות דבר תורה, מדאמר: וכן אמר רב נחמן דבר תורה מעות קונות. ופסק לוי כמתניתין, וקיימא לן כוותיה בדיני. והא דאמר פרק קמא דקידושין (יד,ב) גבי עבד עברי הנמכר לגוי: גוי דכל קניינו בכסף — בעבד עברי קאמר ולא בכל דבר, דלרבי יוחנן הוי במשיכה. והא דמתרץ התלמוד בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סג,א) בזונה גויה דלא מחסרא משיכה — ההיא שינוייא כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. ואידך שינוייא דמשני התם: בזונה ישראלית, וכגון דקאי בחצירה — ניחא אף כרבי יוחנן. אבל מעיקרא ניחא ליה לאוקומי אפילו לא קאי בחצירה. אי נמי, רב נחמן בר יצחק דקאמר לההיא שינויא — דסבירא ליה כריש לקיש. ולא כמו שכתוב בספרים רב חסדא, דרב חסדא הוא דאמר "פרק הזהב" (בבא מציעא מז,ב): כדרך שתיקנו משיכה בשומרין כך תקנו משיכה בלקוחות, אלמא כרבי יוחנן סבירא ליה דמשיכה תקנה דרבנן היא. ומיהו יש לדחות, דאפילו הכי כרבי יוחנן סבירא ליה — אפשר דהתם דלגוי בכסף, ו"לעמיתך" ידרוש לענין אונאה כמאן דאמר גזל הגוי אסור, כדפרישית לעיל. **ורישא** הכי קאמר אם לא נתן מעות כו' — פירוש: וגם אם לא משך יחזור. **והני** מילי ישראל מישראל כו' — תימה: דדומיא דרישא ישראל מגוי שמפסיד הכל, כגון כאן שמפסיד דמי עבודה זרה — מי איכא ישראל מישראל משום מחוסרי אמנה? ויש לומר, דהכי קאמר: דישראל מגוי, אי הוה בהו משום מחוסרי אמנה — הוה דומה דמי עבודה זרה ביד ישראל, אף על פי שהוא מקח טעות — היה צריך לקיים המקח, שלא יהא בו משום מחוסרי אמנה. [עד כאן שייך לעמוד הקודם] **כל** הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן — לאו בקדשי בדק הבית איירי, אלא בהקדישן למזבח לדמיהן. דאין חילוק בין רישא לסיפא, אלא שזה קדם הקדשו למומו וזה קדם מומו להקדשו. ואף על פי שעובר כשהקדיש בעל מום למזבח, כדאמרינן פרק קמא דתמורה (ו,ב), מכל מקום אשמעינן דינו. והתם מפרש מאי שנא מדקלא בעלמא, ומשני: בריא מילתא טפי, שביק תמים ומקדשין בעלי מומין.

קדושת דמים מדחה מן הבכורה ומן המתנות — פירש הקונטרס: קדושת דמים פוטרת מן הבכורה בקדושת הגוף, כדמפרש לקמן מקראי דפוטרת מן הבכורה ומן המתנות. וקשה לפירושו: דהתם פטרינן בפסולי המוקדשין אף על פי דנפדו מדאיתקש לצבי ואיל, והכא דוקא בלא נפדו! אלא היינו טעמא בקדושת דמים — משום דכתיב (במדבר ג) גבי בכור: "בישראל", ובמתנות כתיב (דברים יח): "מאת העם".

הקדיש

משנה כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ - חַיָּיבִין בִּבְכוֹרָה וּבְמַתָּנוֹת, וְיוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד, וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר, וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִם מֵתוּ - יִפָּדוּ, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכָל שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד, וְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ חַיָּיב, וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִם מֵתוּ - יִקָּבְרוּ. **גמרא** טַעֲמָא דְּנִפְדּוּ, הָא לָא נִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. קָסָבַר: קְדוּשַׁת דָּמִים מַדְּחָה מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. "וְיוֹצְאִין לְחוּלִין" וכו'. טַעֲמָא דְּנִפְדּוּ, הָא לָא נִפְדּוּ - אֲסִירִי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה? אָמְרִי: לָא, קְדוּשַׁת דָּמִים לַמִּזְבֵּחַ הוּא דְּמִיחַלְפָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף לַמִּזְבֵּחַ - גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן, אֲבָל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - לָא. "וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר" כו'. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר וְאִתְּלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - פְּשִׁיטָא, חוּלִין נִינְהוּ! אֶלָּא דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן, וְאִתְּלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן; הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - אֲסִירִי.

נפדין

נפדין

תוספות

הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף — להכי נקט זכר — דקרב הוא עצמו עולה. ואי הוה נקט בהמה סתם, הוי אמינא דנקבה קדוש קדושת הגוף וקרב שלמים. ושמעינן ליה לרבי יהושע במסכת שקלים (ו,א) ומייתי לה בתמורה פרק "אלו קדשים" (כ,א) במקדיש נכסיו — זכרים עצמן יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהם עולות. ומיהו, נראה לרבי אליעזר נמי דאמר התם: זכרים ימכרו לצרכי עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים, ודמיהם יפלו לשאר נכסים לבדק הבית. לפי מה שהיה רבא רוצה לומר מתחלה התם בההוא פירקין: המקדיש זכר אין קדוש קדושת הגוף — לא קשה ליה מידי ממתניתין דשקלים, דיש לחלק בין מקדיש נכסיו סתם לפירש בהדיא לדמיו. **גמר** העברה — מצי למימר "תחת" "תחת" מקדשים. ולפי שהמעשר ובכור שוין בכמה עניינים נקטיה.

הקישן הכתוב לנדרים — אינו מן (כן) הברייתא בתמורה פרק "אלו קדשים" (יז,ב), ורבא מפרש כן בפני עצמו. ולקמן (טו,ב) בשמעתין יש ברייתא אחרת דמפקא תמורת וולדות מ"זכר ונקבה", ופליגא אתנא דבי רבי ישמעאל דהכא, כדמפרש בתמורה (יז,ב). וכן פירש לקמן בקונטרס. וההוא תנא נמי נפקא שפיר שהקישה תמורות וולדות לגוף הקרבן, דבגוף הקרבן איירי "אם זכר ואם נקבה". אלא דמיתורא דרשינן נמי תמורות וולדות, ומהשתא לא צריכא להקישא דלעיל דמקיש תמורתו לו. **טוב** ברע מיבעיא — דף טוגיא דפרק קמא דתמורה (ט,א). ורבא סבר: אין מזהירין (עונשין) מן הדין, ודריש התם בענין אחר. ואביי לא חשיב ליה דינא, דמי גרעי. ונקט הכא דרשא דאביי לפי שפשוט לו יותר. וכהאי גוונא איכא בסנהדרין (לד,ב) גבי אין רואין את הנגעים אלא ביום, ומייתי עלה דרשה דאביי ד"ביום" ולא בלילה, ושביק דרשא דרבא דמפיק ליה מ"לי" ולא לאורי. ואין לתמוה מהא ד"אלו נשרפין" (סנהדרין עו,א) איכא איפכא, גבי בתו מאנוסתו דאמור: קל וחומר, בת בתו ענש — על בתו לא כל שכן? וחשיב ליה (לו) אביי גלוי מילתא טפי מרבא, (ולא) [דלרבא לא] גמרינן מהדדי. דגבי אחותו איצטריך קרא לכולי עלמא לבת אביו ובת אמו משום דאין מזהירין מן הדין, ולא חשיבא ליה גלויי מילתא בעלמא — היינו משום דפשיטה דקרא משמע שבא למעט, דכתיב: "בת אביו או בת אמו". **טוב** ברע מיבעיא — ואם תאמר: דלמא איצטריך משום סיפא דקרא: "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש"! ויש לומר: דהוה מצי למיכתב בסיפיה "ואם המר ימיר טוב ברע או רע בטוב". **ומודה** רבי שמעון בבעל מום מעיקרו — למאי דאמרינן בסמוך דרב סבר כריש לקיש [דאמר התם]: לרבנן קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה — ניחא, דמודה לרבנן. אבל למאי דמסקינן דסבר כרבי יוחנן, דלרבנן אחד זה ואחד זה היו בכלל העמדה והערכה, אם כן מודה למאן? ויש לפרש דנקט הכי, דלא תיסק אדעתא טעמא דמתניתין — משום דאין פודין לאכילה לכלבים, ולא משום העמדה והערכה, דלא בעינן בקדשי מזבח העמדה והערכה, ולכך ברישא דקדם מומן — יפדו. והשתא קא משמע לן דטעמא דמתניתין משום העמדה והערכה, וכדדייקינן בסמוך — מדלא קתני "ואם נעשו טריפה". וברישא דקדם מומן, מודה רבי שמעון, משום דאיכא למיטעי דפליג אמתניתין כדפרישית, איצטריך למימר דשפיר מודה בה. והא דנקט רבי שמעון — משום דלדידיה פשיטא ליה טפי דקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, מדקאמר: קדשי בדק הבית לא היו, על כרחך כי כתיבא העמדה והערכה — בקדשי מזבח כתיבא. אבל לרבנן לא פשיטא ליה כולי האי, דמצי למימר לא היו, כמו שאומר ריש לקיש. **אותה** למעוטי בעל מום מעיקרו — כל קדשי בדק הבית לרבי שמעון ממעטינן מקרא אחרינא בסוף תמורה (לג,א). [שייך עמוד הבא] **רב** סבר לה כריש לקיש — בסוף תמורה (שם) משמע כן, מדקאמר רב גידל אמר רב: מאי טעמא דרבי שמעון בן לקיש.

מדה

רש"י

נִפְדִּין תְּמִימִים — אותן וולדות שנולדו לפני פדיונן, או אין נפדין תמימים? **טפל** — ולד. **עיקר** — אֵם. אלמא נפדין תמימים. וקא דייק התלמוד: טעמא דלא בעי מום — משום דלא יהא טפל חמור מן העיקר, דמכח בעל מום אתו. הא לא אתו מכח בעל מום, אלא לדידהו מקדיש להו לדמיהן — לא נפקי לחולין בלא מום, דקדוש קדושת הגוף. **זכר** — איל. **הקדיש זכר לדמיו** — שימכרנו ויביא בדמיו עולה — הוא עצמו קדוש קדושת הגוף, ויקרב עולה. להכי נקט זכר דחזי לעולה, משום דרובא דמייתו — קרבן עולה מייתו. **רבי אליעזר מתני** — השוחט בחוץ חייב. לאו כרת קאמר אלא מלקות. **ומוקי** — להאי חוץ, כגון ששחטו בבמת יחיד בשעת היתר הבמות. **במת יחיד** — שכל אחד ואחד בונה במה לעצמו, כגון במת מנוח וגדעון ושמואל. **במה גדולה** — נוב וגבעון שהן של צבור. **הואיל וקדוש בעל מום** — להיות אסור בגיזה ועבודה. **ואימא אם אינו עניַן כו'** — ולעולם בבמה גדולה. **לא יבקר** — לא יבדוק בין תם לבעל מום, דאיזה שיהא עשירי יהא קדוש. **גמר העברה העברה מבכור** — מה בכור בעל מום לא קרב — אף מעשר בעל מום לא. כי אתא קרא לבמת יחיד. **ולא ימיר אותו טוב ברע** — דהיינו בעל מום, "אם המר ימיר — יהיה קדש", אפילו בעל מום. **ולדות** — בעלי מומין שנולדו מקדשים תמימים. **פסקה תנא דבי רבי ישמעאל** — מקרא אחרינא, ולא איצטריך האי להכי. **רק קדשיך וגו' אלו התמורות** — דאתא לאשמועינן שיקרבו למזבח. דאי לעיקר הקדש אתא, למה לי למכתב שיעלם לירושלים? הא שמעינן קראי טובא: "השמר לך פן תעלה עולותיך" וגו'! **הוולדות** — של קדשים. **אף הני בעל מום לא** — הלכך, כי אתא "לא תזבח" — לבמת יחיד אתא. **השתא רע בטוב אמרת לא** — שלא יביא בהמת חולין תמימים אצל בהמת קודש בעל מום ויאמר "זו תמורת זו". **אלא** — להכי כתיב "טוב ברע". **טוב** — מעיקרו, בשנתפס בקדושה כשהוא תמים — עושה תמורה אף על פי שהומם, כדכתיב: "או רע בטוב", דמשמע — רע של קודש בטוב של חולין, דרע של קודש עושה תמורה.

נִפְדִּין תְּמִימִים אוֹ אֵין נִפְדִּין תְּמִימִין? תָּא שְׁמַע: הַמַּתְפִּיס בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וְיָלְדוּ - יִמָּכְרוּ וְאֵין צְרִיכִין מוּם, שֶׁאֵין קְדוּשָׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר. מַעֲמָא - שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר, אֲבָל הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו - קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמִים - קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף. "וְהַשּׁוֹחֵטָן בַּחוּץ פָּטוּר". רַבִּי אֱלִעֶזֶר מַתְנִי: "חַיָּיב", וּמוֹקֵי לָהּ בְּבָמַת יָחִיד. דְּאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר: מַנַּיִן לְזוֹבֵחַ בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם בְּבָמַת יָחִיד בִּשְׁעַת הֶיתֵּר הַבָּמוֹת, שֶׁהוּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִּזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה", אִם אֵינוֹ עָנֵיַן לְבָמָה גְּדוֹלָה, דִּכְתִיב: "עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר" וגו' - תְּנֵהוּ עָנֵיַן לְבָמַת יָחִיד. - אֵימָא: אִם אֵינוֹ עָנֵיַן לְקָדָשִׁים - תְּנֵהוּ עָנֵיַן לִבְכוֹר; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם - לִיקְרַב נָמֵי כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! - אָמְרִי: בְּכוֹר בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ: "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר לֹא תִזְבָּחֶנּוּ". - וְאֵימָא: אִם אֵינוֹ עָנֵיַן לְקָדָשִׁים - תְּנֵהוּ עָנֵיַן לְמַעֲשַׂר; דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ בְּמוּמוֹ, דִּכְתִיב: "לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרָע" - נִקְרַב נָמֵי בְּמוּמֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! אָמְרִי: מַעֲשַׂר נָמֵי, גָּמַר הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר. - אֵימָא: תְּנֵהוּ עָנֵיַן לִתְמוּרַת קָדָשִׁים; דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּקְדוֹשָׁה כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, דִּכְתִיב: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אוֹתוֹ" וגו' - קְרֵיבָה נָמֵי כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! - אָמַר קְרָא: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ" - מַקִּישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ, מַה הוּא - בַּעַל מוּם לֹא, אַף תְּמוּרָתוֹ - בַּעַל מוּם לֹא. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, אֵימָא: תְּנֵהוּ עָנֵיַן לְוִלְדוֹת קָדָשִׁים; דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּקְדוֹשִׁין כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין אַגַּב אִמָּן - כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין נָמֵי קָרְבִי, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! אָמַר רָבָא: בְּבָר פְּסָקָהּ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ", "רַק קָדָשֶׁיךָ" - אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת, "אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ" - אֵלּוּ הַוְּוֻלְדוֹת, "וּנְדָרֶיךָ" - הַקִּישָׁן הַכָּתוּב לְנֶדֶר, מַה נֶּדֶר - בַּעַל מוּם לֹא, אַף הָנֵי נָמֵי - בַּעַל מוּם לֹא. "וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה". מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר" וגו', הָשְׁתָּא רַע בְּטוֹב אָמְרַתְּ לֹא, טוֹב בְּרַע מִיבַּעְיָא? אֶלָּא: טוֹב מֵעִיקָּרוֹ - עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, רַע מֵעִיקָּרוֹ - אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. "אִם מֵתוּ יִפָּדוּ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. דִּתְנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אִם מֵתוּ - יִפָּדוּ. וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ שֶׁנִּפְדֶּה. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא "אוֹתָהּ", "אוֹתָהּ" - לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרָא. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם מֵתוּ - יִקָּבְרוּ. מַאן חֲכָמִים? תַּנָּא דְּבֵי לֵוִי הוּא, דְּתָנָא דְּבֵי לֵוִי: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. וְכֵן תָּנָא דְּבֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ: אֲפִילּוּ חַיָּה, אֲפִילּוּ עוֹף. - וְהָכְתִיב: "אוֹתָהּ"! - "אוֹתָהּ" לְתַנָּא דְּבֵי לֵוִי קַשְׁיָא. אֲבָל רַבָּנַן דִּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי, הָכִי נָמֵי דְּאִם מֵתוּ - יִפָּדוּ? אִי הָכִי,

מה

זו

מבררת הגמרא את דין פדיית הולדות. שואלת הגמרא: **נִפְדִּין תְּמִימִים** – אותם ולדות שנולדו קודם שנפדו האמהות, האם אפשר לפדותם גם כשהם עדיין תמימים, הואיל ולא נתקדש גופם להקרבה, **אוֹ** שמא **אֵין נִפְדִּין תְּמִימִין.**

משיבה הגמרא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **הַמַּתְּפִים** [–המקדיש] **בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ** [–לקרבן], והן מתקדשים לדמיהן בלבד, **וְיָלְדוּ** קודם פדיונן, **יִמָּכְרוּ** הולדות לצורך הדיוט, ומן הדמים יקנו בהמות לקרבן, **וְאֵין צְרִיכִין** להמתין במכירת הולדות עד שיפול בהם **מוּם,** לפי **שֶׁאֵין קְדוּשָּׁה** [קדושת הגוף] **חָלָה עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יֵהָא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר** – שכן דין ה'טפל' שבהקדש זה שהם הולדות [שקדשו רק מצד שהם טפלים לאמם], אינו יכול להיות יותר חמור מהדין של עיקר הקדושה שהן האמהות הראויות להפדות בכל עת, הרי מפורש בברייתא שהולדות נפדים אפילו תמימים.

מדייקת הגמרא מן הברייתא, דין המקדיש תמימים לבדק הבית: **תַּנְיָא** – מכך שפירשה הברייתא הטעם שלא נתקדשו הולדות בקדושת הגוף רק משום **שֶׁלֹּא יֵהָא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר,** יש במשמע שרק בולדות בעלי מום הדין כן, **אֲבָל הִקְדִּישׁ זָכָר** [–איל] **לְדָמָיו** [–שימכרנו ובדמיו יביא עולה], **קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף,** הרי האיל עצמו שהקדיש קדוש בקדושת הגוף, ואינו יוצא לחולין בלא מום, אלא קרב לעולה. **מְסַיַּע לֵיהּ** – ואם כן יש להביא ראיה מכאן **לְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמִים, קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף.**

קודם שהוקם המשכן במדבר, וכן אחרי שעברו ישראל את הירדן עד שהוקם המשכן בשילה, ואחרי שחרב משכן שילה עד שהוקם בית המקדש בירושלים, היה מותר להקריב קרבנות בבמות [ולא היה בזה איסור משום הקרבה בחוץ]. שני סוגי במות היו, במת יחיד ['במה קטנה'], והיא במה שכל אדם בונה לעצמו ומקריב עליה קרבנות, ובמת ציבור ['במה גדולה'], והיא במה הבנויה עבור כל הציבור. במת יחיד ובמת ציבור חלוקים בדיניהם, כמבואר בזבחים (קיב: קב.). הגמרא דנה אם אסור להקריב בעלי מום בבמת יחיד.

שנינו במשנה: **וְהַשּׁוֹחֵטָן בַּחוּץ פָּטוּר.**

רַבִּי אֱלִעֶזֶר מַתְנִי חַיָּיב – רבי אלעזר היה שונה במשנה 'והשוחטן בחוץ חייב', כלומר, חייב מלקות משום שחיטת קרבן בעל מום, **וּמוֹכֵי לָהּ** – והוא העמיד את המשנה במי ששוחט בהמה בעלת מום **בְּבָמַת יָחִיד** בשעת היתר הבמות, ומשמיענו התנא שאיסור שחיטת בעלת מום נוהג גם בבמת יחיד, **דְּאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, מַנִּין לְזוֹבֵחַ** [–לשוחט] **בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם בְּבָמַת יָחִיד בִּשְׁעַת הֶיתֵּר הַבָּמוֹת שֶׁהוּא** עובר **בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים יז א) 'לֹא תִזְבַּח – לא תשחוט לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם', **אִם אֵינוֹ עָנְיָן לְבָמָה גְּדוֹלָה** – אם אין צורך בפסוק זה לענין השוחט בעלת מום בבמה גדולה, **דִּכְתִיב** – שכן כבר נאמר לענין הקרבנות (ויקרא כב כא–כב) 'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ, **עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר וגו',** לא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'', ומכאן דרשו בתמורה (ו:) לאסור שחיטת קרבן בעל מום בבמה גדולה, **תְּנַהוּ עָנְיָן לְבָמַת יָחִיד** – דרוש את הפסוק של 'לא תזבח' וגו' לענין השוחט בעלת מום בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק לענין בכור: **אִימָּא, אִם אֵינוֹ עָנְיָן לְקָדָשִׁים, תְּנַהוּ עָנְיָן לִבְכוֹר** – נאמר אם אין צורך בפסוק 'לא תזבח' לענין איסור שחיטת שאר קדשים שנפל בהם מום, דרוש אותו לענין בכור, ללמד שגם בכור אסור להקריבו כשהוא בעל מום, שכן לולא לימוד זה **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, **הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם, לִיקְרַב נַמִּי כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם,** – שהואיל והבכור מתקדש בקדושת הגוף אפילו כשהוא בעל מום להיאסר בגיזה ועבודה, ובזה שונה דינו משאר הקדשים, ולפיכך יהיה גם קרב במומו, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא,** לזה משמיענו הפסוק שגם הבכור אינו קרב במומו. ואם כן לא נדרוש את הפסוק להשמיענו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, בְּכוֹר בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ** – הדין שבכור בעל מום פסול להקרבה, כתוב במפורש בענין הבכור עצמו, שנאמר (דברים טו כא) 'וְכִי יִהְיֶה בּוֹ [–בבכור] מוּם, **פִּסֵּחַ** [–חיגר] **אוֹ עִוֵּר,** כל מוּם רָע **לֹא תִזְבָּחֶנּוּ',** ולפיכך הפסוק 'לא תזבח' וגו' פנוי ללמוד ממנו איסור שחיטת בעל מום בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק 'לא תזבח' לענין מעשר בהמה: **וְאִימָּא אִם אֵינוֹ עָנְיָן לַקָּדָשִׁים, תְּנַהוּ עָנְיָן לַמַּעֲשֵׂר** – נאמר אם אין צורך בפסוק 'לא תזבח' לענין איסור שחיטת שאר קדשים שנפל בהם מום, דרוש אותו לענין שגם מעשר בהמה אסור להקריבו כשהוא בעל מום, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ בְּמוּמוֹ** – שכן לולא לימוד זה היה בדעתך לומר, שהואיל ומעשר בהמה מתקדש בקדושת הגוף אף אם הוא בעל מום, **דִּכְתִיב** – שנאמר (ויקרא כז לג), בענין הפרשת מעשר בהמה, 'לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע', [וּבֵין רָע], כלומר, לא יבדוק בין בהמה תמה לבעלת מום, אלא איזה מהן שתעבור עשירית תתקדש, לפיכך **נִקְרַב נַמִּי בְּמוּמֵיהּ** – יקרב גם כן כשהוא בעל מום, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא** – לזה משמיענו הפסוק, שגם מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום. אבל לא בא הפסוק ללמדנו איסור שחיטת בעלי מומים בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, מַעֲשֵׂר נַמִּי גְּמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר** – גם את הדין שמעשר אינו קרב במומו, אין צורך ללמוד מהפסוק 'לא תזבח' וגו', לפי שמעשר בהמה נלמד בגזירה שוה מבכור. שכן בשניהם נאמרו תיבות ששרשן הוא 'העברה', בבכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה''', ובמעשר בהמה נאמר (ויקרא כז לב) 'וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט', ולכן דורשים שכשם שהבכור אינו קרב כשהוא בעל מום, כך גם מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום. ונמצא שהפסוק 'לא תזבח' וגו' פנוי ללמוד ממנו איסור הקרבת בעלי מומין בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק 'לא תזבח' לענין תמורה: **אִימָּא, תְּנַהוּ עָנְיָן לִתְמוּרַת קָדָשִׁים** – נאמר שנדרוש את הפסוק לענין שגם התמורה אסור להקריבה כשהיא בעלת מום, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וּקְדוּשָּׁה כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם** – שהואיל והתמורה מתקדשת בקדושת הגוף אף אם היא בעלת מום, **דִּכְתִיב** – שנאמר (ויקרא כז י) לענין תמורה, 'לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר **אוֹתוֹ וגו'** טוֹב בְּרָע', ומה שנאמר 'ברע' הכוונה היא להחלפה בקרבן בעל מום, ואם כן מה שנאמר בהמשך הפסוק 'וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבְהֵמָה, וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ', בא ללמד שהתמורה קדשה אף כשהיא בעלת מום, ולכן היה עולה בדעתנו לומר שקְרֵיבָה **נַמִּי כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא** – לזה משמיענו הפסוק 'לא תזבח', שאינה קריבה, אבל לא בא להשמיענו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: גם את הדין שתמורה אינה קריבה כשהיא בעלת מום אין צורך ללמוד מהפסוק 'לא תזבח', לפי שאֲמַר **קְרָא** בענין העובר על איסור תמורה, 'וְאִם הָמֵר יָמִירֶנּוּ וְהָיָה הוּא **וּתְמוּרָתוֹ** יִהְיֶה קֹדֶשׁ', **מַקִּישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ,** כלומר, תיבת 'הוא' שנאמרה בפסוק, כוונתה לקרבן שהוקדש, ונמצא שבהמת התמורה ['ותמורתו'] נכתבה בסמוך לבהמת הקרבן, ומכאן

המשך בעמוד רלז

זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחְלוֹקְתּוֹ מִיבַּעְיָא לֵיהּ – היה רב צריך לומר ’זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו’, שלשון זה משמעותו שמשנתינו שנויה גם בדעת חכמים החולקים על רבי שמעון, ומכיון שלא אמר כן, נראה שאי אפשר להעמיד את המשנה גם כמותם.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, רַב כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** – רב סובר כשיטת רבי שמעון בן לקיש, **דְּאָמַר, לְרַבָּנַן** – שלדעת חכמים החולקים על רבי שמעון במשנה בתמורה, **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ בְּכְלָל** – [ישנם בכלל דין] **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה**, אבל **קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בְּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה**, לפי שהפסוק המצריך ’העמדה והערכה’, מדבר על קדשי בדק הבית בלבד, **וְלֹא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּרַבָּנַן** – ולכן אי אפשר להעמיד את המשנה כדעת חכמים, **דְּקָתָנֵי סֵיפָא וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ** – שהרי בסיפא באופן שקדם ההקדש למום, שנינו ’ואם מתו יקברו’ ולא שנינו ’יפדו’, וזאת משום שקדשי מזבח היו בכלל דין ’העמדה והערכה’, וזה לא כשיטת חכמים.

מקשה הגמרא: **(אָמַר) מַאי דְּהָא מֵתוּ יִקָּבְרוּ, מִשּׁוּם דְּכָעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא** – מנין לו לרב שהטעם של הסיפא שאין נפדים, הוא משום שקדשי מזבח צריכים ’העמדה והערכה’, **דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים הוּא** – שמא אינם צריכים ’העמדה והערכה’, כשיטת רבי שמעון בן לקיש בדעת חכמים, וטעם הסיפא הוא מפני ש’אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים’, כלומר, בהמות קדשים שמתו ושוב אינן ראויות לאכילת אדם, אין פודים אותן כדי להאכיל את בשרן לכלבים. אולם ברישא פודים אותם להאכילם לכלבים, לפי שהואיל וקדם מומם להקדשתם לא חלה עליהם קדושה חמורה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, אִם כֵּן נִיתְּנֵי אִם נַעֲשׂוּ טְרֵיפָה יִקָּבְרוּ** – אם אכן טעם הקבורה הוא מפני שאין פודים את הקדשים על מנת להאכילם לכלבים, היתה המשנה צריכה לומר ’אם נעשו טריפה יקברו’, לפי שבאופן זה אי אפשר לטעות ולומר שטעם המשנה הוא מפני שצריכים ’העמדה והערכה’, שכן הטריפה ראויה היא ל’העמדה והערכה’, ומכך שנקטה המשנה בדווקא ’אם מתו יפדו’, מבואר שטעם הדבר הוא מפני שצריכים ’העמדה והערכה’, וזה שלא כדעת חכמים החולקים על רבי שמעון.

מתרצת הגמרא תירוץ נוסף על הקושיא, שהיה רב צריך לומר ’זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו’: **וְאִיבַּעְיָא אִימָּא, לְעוֹלָם רַב כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ** – באמת רב סובר כרבי יוחנן, שאומר בתמורה שלדעת חכמים בין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית הם בכלל דין ’העמדה והערכה’, ולפיכך הסיפא של משנתינו ששנינו בקדשי מזבח, שבאופן שקדמה הקדשתם למומם ’אם מתו יקברו’, ודאי שיש להעמידה אף כשיטת חכמים, **וּתְנֵי** – ויש להגיה בדברי רב, שהוא אמר ’**זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחְלוֹקְתּוֹ**’. שנינו במשנה: **אֲבָל קָדַם הֶקְדֵּשָׁן וכו’** את מומן וכו’, פטורין מן הבכורה ומן המתנות.

מבררת הגמרא את טעם הפטור. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו, ומשיבה, **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, כתוב בתורה (דברים יב כב) בענין פסולי המוקדשין, ’**אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ**’, ומכך שהקישה התורה אכילת פסולי המוקדשין לצבי, יש לדרוש **מָה** [–כשם ש]**צְּבִי פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה**, שכן דין הבכור נוהג בבהמות בלבד ולא בחיות, **אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת.**

מבררת הברייתא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר את הַחֵלֶב בפסולי המוקדשין. מקשה הברייתא: **אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל חֶלְבָּן מוּתָּר אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין חֶלְבָּן מוּתָּר** – אם אכן הקישה התורה את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שמותר לאכול את הַחֵלֶב של צבי ואיל, כך גם יהיה מותר לאכול את הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין. ומתרצת: **תַּלְמוּד לוֹמַר ’אַךְ’ חֶלֶק** – לכך נאמר באותו פסוק ’אך’, שהוא לשון מיעוט, ללמדנו שלא לכל דבר הושוו פסולי המוקדשין לצבי ואיל, ולכן אין חלבם מותר.

הגמרא מבררת מדוע הוצרכו דרשות מיוחדות לבכורה ולמתנות: **אָמַר מַר, אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת.** מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מה שונה דין המתנות שסובר התנא שאין למעטו מן המיעוט הראשון [’צבי’], מדין הבכורה. ומתרצת: סובר התנא שמתיבת ’צבי’ יש למעט רק את חיוב הבכורה, לפי **שאוֹצִיא** [–אמעט] **אֶת הַבְּכוֹר שֶׁאֵין חִיּוּבוֹ שָׁוֶה בְּכָל** הבהמות, אלא נוהג בזכרים בלבד ולא בנקבות, **וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁשָּׁווֹת בְּכָל** הבהמות, **תַּלְמוּד לוֹמַר ’אַיָּל’** – לכך הוצרך מיעוט מיוחד, ממה שנאמר ’ואת האיל’.

מבררת הגמרא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר שחיטת בהמה ובנה ביום אחד בפסולי המוקדשין. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בָּהֶן, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ,** כלומר, מאחר שמקישים את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שדין ’אותו ואת בנו’ אינו נוהג בצבי ואיל, שכן אינו נוהג אלא בבהמות בלבד, כך לא ינהג דין ’אותו ואת בנו’ בפסולי המוקדשין.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי לרב פפא, **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דין באת להשוות את פסולי המוקדשין כדי לפוטרם מדין ’אותו ואת בנו’, **אִי** – אם באת להשוותם לְדין בהמות **חוּלִּין, הרי אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ** [– בחולין], **וְאִי** – ואם באת להשוותם לְדין **קָדָשִׁים** כשרים, הרי **אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג** גם **בּוֹ** [–בהם]. כלומר, מה שהוקשו פסולי המוקדשין ל’צבי ואיל’, אין זה שהתורה נתנה להם את כל דיני צבי ואיל, אלא שהתורה גילתה בלימוד זה שפסולי המוקדשין שנפדו, אינם כחולין גמורים להתחייב בבכורה ומתנות, רק עדיין הם בקדושתם לגבי דינים אלו, ולפיכך אין סברא שדין ’אותו ואת בנו’, הנוהג גם בבהמות קדשים וגם בבהמות חולין, לא ינהג בפסולי המוקדשין.

הגמרא מקשה מדוע צריך מיעוט ללמד שאין דורשים מהיקש זה להתיר את הַחֵלֶב: **אָמַר לֵיהּ** רב פפא לאביי, **אִי הָכִי גַּבֵּי חֶלְבּוֹ נַמִּי נֵימָא הָכִי** – אם אכן כך, מדוע הוצרכה הברייתא לדרוש מתיבת ’אך’, שלא נתיר את הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין כחֵלֶב של צבי ואיל, הרי גם בלי מיעוט זה לא היה עולה על דעתנו לומר שהוא מותר, שכן **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דבר אתה רוצה לדמות את פסולי המוקדשין, **אִי** – אם אתה רוצה לדמות אותם **לְחוּלִּין, הרי חֶלְבָּן אָסוּר, וְאִי** – ואם אתה רוצה לדמות אותם **לְקָדָשִׁים,** גם הם **חֶלְבָּן אָסוּר.** ומכך שהוצרכה הברייתא לדרוש מתיבת ’אך’, למעט את פסולי המוקדשין מהיתר הַחֵלֶב, יש ללמוד שפסולי המוקדשין הוקשו לצבי ואיל לכל דבר, וחוזרת הקושיא למקומה, שנלמד מן ההיקש שלא ינהג בהם איסור ’אותו ואת בנו’, כמו בצבי ואיל.

תַּלְמוּד לוֹמַר ’אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל’, ומכך שכתבה התורה גם ’ואת האיל’, יש לדרוש **מָה** [–כשם ש]**אַיָּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת,** שכן דינים אלו נוהגים בבהמות בלבד ולא בחיות, **אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת.**

מבררת הברייתא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר את הַחֵלֶב בפסולי המוקדשין. מקשה הברייתא: **אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל חֶלְבָּן מוּתָּר אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין חֶלְבָּן מוּתָּר** – אם אכן הקישה התורה את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שמותר לאכול את הַחֵלֶב של צבי ואיל, כך גם יהיה מותר לאכול את הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין. ומתרצת: **תַּלְמוּד לוֹמַר ’אַךְ’ חֶלֶק** – לכך נאמר באותו פסוק ’אך’, שהוא לשון מיעוט, ללמדנו שלא לכל דבר הושוו פסולי המוקדשין לצבי ואיל, ולכן אין חלבם מותר.

הגמרא מבררת מדוע הוצרכו דרשות מיוחדות לבכורה ולמתנות: **אָמַר מַר, אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת.** מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מה שונה דין המתנות שסובר התנא שאין למעטו מן המיעוט הראשון [’צבי’], מדין הבכורה. ומתרצת: סובר התנא שמתיבת ’צבי’ יש למעט רק את חיוב הבכורה, לפי **שאוֹצִיא** [–אמעט] **אֶת הַבְּכוֹר שֶׁאֵין חִיּוּבוֹ שָׁוֶה בְּכָל** הבהמות, אלא נוהג בזכרים בלבד ולא בנקבות, **וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁשָּׁווֹת בְּכָל** הבהמות, **תַּלְמוּד לוֹמַר ’אַיָּל’** – לכך הוצרך מיעוט מיוחד, ממה שנאמר ’ואת האיל’.

מבררת הגמרא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר שחיטת בהמה ובנה ביום אחד בפסולי המוקדשין. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בָּהֶן, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ,** כלומר, מאחר שמקישים את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שדין ’אותו ואת בנו’ אינו נוהג בצבי ואיל, שכן אינו נוהג אלא בבהמות בלבד, כך לא ינהג דין ’אותו ואת בנו’ בפסולי המוקדשין.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי לרב פפא, **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דין באת להשוות את פסולי המוקדשין כדי לפוטרם מדין ’אותו ואת בנו’, **אִי** – אם באת להשוותם לְדין בהמות **חוּלִּין, הרי אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ** [– בחולין], **וְאִי** – ואם באת להשוותם לְדין **קָדָשִׁים** כשרים, הרי **אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג** גם **בּוֹ** [–בהם]. כלומר, מה שהוקשו פסולי המוקדשין ל’צבי ואיל’, אין זה שהתורה נתנה להם את כל דיני צבי ואיל, אלא שהתורה גילתה בלימוד זה שפסולי המוקדשין שנפדו, אינם כחולין גמורים להתחייב בבכורה ומתנות, רק עדיין הם בקדושתם לגבי דינים אלו, ולפיכך אין סברא שדין ’אותו ואת בנו’, הנוהג גם בבהמות קדשים וגם בבהמות חולין, לא ינהג בפסולי המוקדשין.

הגמרא מקשה מדוע צריך מיעוט ללמד שאין דורשים מהיקש זה להתיר את הַחֵלֶב: **אָמַר לֵיהּ** רב פפא לאביי, **אִי הָכִי גַּבֵּי חֶלְבּוֹ נַמִּי נֵימָא הָכִי** – אם אכן כך, מדוע הוצרכה הברייתא לדרוש מתיבת ’אך’, שלא נתיר את הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין כחֵלֶב של צבי ואיל, הרי גם בלי מיעוט זה לא היה עולה על דעתנו לומר שהוא מותר, שכן **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דבר אתה רוצה לדמות את פסולי המוקדשין, **אִי** – אם אתה רוצה לדמות אותם **לְחוּלִּין, הרי חֶלְבָּן אָסוּר, וְאִי** – ואם אתה רוצה לדמות אותם **לְקָדָשִׁים,** גם הם **חֶלְבָּן אָסוּר.** ומכך שהוצרכה הברייתא לדרוש מתיבת ’אך’, למעט את פסולי המוקדשין מהיתר הַחֵלֶב, יש ללמוד שפסולי המוקדשין הוקשו לצבי ואיל לכל דבר, וחוזרת הקושיא למקומה, שנלמד מן ההיקש שלא ינהג בהם איסור ’אותו ואת בנו’, כמו בצבי ואיל.

המשך בעמוד קצו

רש"י

[שייך לעמוד הקודם] **זו דברי רבי שמעון** — דאמר בפרק בתרא דתמורה (לב,א): קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה. **דתנן רבי שמעון אומר כו'** — ומדאמר רבי שמעון קדשי בדק הבית לא היו — מכלל דקרא בקדשי מזבח כתיב. והכא מודה בבעל מום מעיקרא דנפדה, אף על גב דקדשי מזבח. וממאי דתנא דמתניתין סבירא ליה קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, שצריכין שיהו חיין בשעת פדייה, כדכתיב: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן" ואחר כך "והעריך אותה" — מדקתני סיפא גבי קדם הקדשן את מומן, דאגב שקידשן למזבח מקדישין תמימים. **אבל חכמים** — לאו הנך רבנן דפליגי עליה דרבי שמעון במסכת תמורה, דהתם אמרינן: לדברי הכל בעל מום מעיקרו לא היה בכלל העמדה והערכה, אלא תנא דבי לוי הוא. **אפילו חיה** — דאינה ראויה למזבח. **הכי נמי דאם מתו יפדו** — דבבעל מום מעיקרא מודו. [עד כאן שייך לעמוד הקודם] **רב** — דלא מוקי מתניתין כרבנן, סבירא ליה כריש לקיש דאמר התם לרבנן קדשי בדק הבית כו', הילכך לא מיתוקמא מתניתין כולה כרבנן. **דקתני בסיפא דמתניתין אם מתו יקברו** — דקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה. **אם כן** — דטעמא דמתניתין משום אבילה דקדשים לבלבים הוא. **ניתני אם נעשו טריפה יקברו** — דמשמע: אף על גב דמצי למיעבד בהו העמדה והערכה — יקברו, הואיל ולא חזו אלא לבלבים. ומדנקט "מתו" שמע מינה טעמא משום העמדה והערכה. (ודלא) כרבי יוחנן — דאמר התם: לרבנן אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל. ומיתוקמא סיפא דמתניתין כרבנן, ורישא נמי מיתוקמא כדידהו, דבבעל מום מעיקרו כולהו מודו. **ותני: זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו. צבי** — "בצבי ואיל", ומוקמינא בסיפרי דבפסולי המוקדשין שנפדו הכתוב מדבר. **מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה** — ד"בקרך וצאנך" כתיב. **ולא אוציא את המתנות** — ולקמן פריך: מאי אולמיה דמתנות מבכורה. **צבי ואיל פטורין מן המתנות** — דכתיב במתנות: "אם שור אם שה". **ומאי שנא** — מתנות, דלא נפקי מקרא קמא. ומתרץ: **אוציא את הבכורה שאינה שוה בכל** — שאינה נוהגת בנקבות כזכרים. **צבי ואיל** — אין אותו ואת בנו נוהג בצבי ואיל, דכתיב: "שור או שה". **אמר ליה למאי מדמית ליה** — לפסולי המוקדשין, דתיפטרינהו מ"אותו ואת בנו". **אותו ואת בנו** — נוהג בחולין ובמוקדשין כדמפרש בשחיטת חולין (עח,א). **אי הכי נבי חלבו נמי** — אמאי איצטריך "אך" למיסר? תיפוק לי דאסור, דלמאי מדמית להו, כיון דאמרת אף על גב דאיתקוש לצבי ואיל לא נפקי מתורת קדשים! **אך ולא אותו ואת בנו** — ומסתברא דהיקשא למיפטר מבכורה ומתנות אתיא, ו"אך" — למיסר חלבו ואותו ואת בנו, דהשתא מדמינן להו לקדשים גמורין. דאי אמרינן איפכא — לא מדמינן להו לא לקדשים ולא לחולין. **רק את דמו** — בבכור בעל מום כתיב. **אהני היקישא** — דאיתקוש לצבי ואיל. **ואהני קרא** — דכתיב: "את חלבו לא תאכל". אהני היקישא מכרת, והוה מיסתבר טעמא שפיר, דכי כתיב כרת — בחלב בבהמה הראויה לקרבן כתיב, דכתיב (ויקרא ז): "כי כל אוכל חלב" וגו'. ואהני קרא למיקם עליה בלאו, דלא תישרייה לגמרי. לחכי אפקיה כו'. **והא תנא** — דברייתא דלעיל, מפיק חלבו מ"אך", ורבא היכי מצי למימר ד"אך" לאותו ואת בנו אתא? **אילו לא נאמר כו'** — והאי דקתני: תלמוד לומר "אך" חלק — הכי קאמר: אפילו לא כתב קרא, מצינא לאפוקי מהכא. **רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת** — (דברים יב) ואוקימנא בפסולי המוקדשין לאחר פדיונן.

תוספות

מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה ומן המתנות כו' — בשמעתין משמע דאי לא כתב "אך", הוה דרשינן נמי מה צבי ואיל אין אותו ואת בנו נוהג בו וחלבו מותר. ולעיל בסוף פרק קמא (יב,א) דרשינן נמי: מה צבי ואיל אין פודין אף פסולי המוקדשין אין פודין. ותימה: מנלן כל הנך דרשות? דתלתא צבי ואיל כתובין, וכולהו צריכי, כדמפרש לקמן פרק "פסולי המוקדשין" (לג,א)! ויש לומר דהתם נמי מפרש: חד לבכורה ומתנות, והיינו כדמפרש הכא, חד מצבי וחד מאיל. עוד מפרש התם: (חד לבכורה) חד לכדרבי יצחק ורבי אושעיא, כמו שמפרש רבינו תם: המרביע והמנהיג שור של פסולי המוקדשין — לוקה, גוף אחד הן ועשאן הכתוב שני גופים. והיינו מ"צבי ואיל", דחד שור דפסולי המוקדשין עשאן הכתוב כשני גופים, וכשמנהיגו לבדו כאילו מנהיג צבי ואיל ביחד, וחייב משום כלאים. ואידך, חד לכדרבי עקיבא דמתיר אפילו לגוי, או לכדרבי אלעזר הקפר, פרק שני דחולין (כח,א): מה פסולי המוקדשין טעונים שחיטה — אף צבי ואיל כן. ומצבי לחודיה הוה ידעינן איל, דמצבי ילפינן כל חיה. ואידך, לכדרב מרי, דמה צבי ואיל דאין פודין. וחלבו מותר ואותו ואת בנו, דבעי למידרש בסמוך אי לאו "אך" — היינו מצבי ואיל דדרשינן מיניה בבורה ומתנות, דמשמע שרוצה ליתן להם דין חיה, ואי כתיב "אך" לחייב על חלבה ואותו ואת בנו, כדמפרש בין לחולין מדמית ליה בין לקדשים מדמית להו. ובסמוך דקאמר: וולדן וחלבן היכי דמי? אי דאיעבר ואיתייליד אחר פדיונן, ולד צבי ואיל הוא — לאו יתורא איכא, אלא ממילא פשיטא ליה דהוי כוליה צבי ואיל. **אי** מה צבי ואיל אין אותו ואת בנו נוהג בו — לא מצי למיפרך: מה צבי ואיל טעון כסוי, אף פסולי המוקדשין כן. דבהדיא דרשינן פרק "ביסוי הדם" (חולין פד,א) גבי פסולי המוקדשין: "על הארץ תשפכנו כמים", מה כו'. **רק** את דמו לא תאכל — האי קרא גבי בכור כתיב. והרבה תימה דלא מייתי "רק את הדם לא תאכל" דכתיב גבי שאר פסולי המוקדשים! ואין להקשות: דדילמא איצטריך לחמשה לאוין האמורין בדם דמפרשי פרק קמא דכריתות (ד,ב). דהא טובא לאוין כתיבי, יותר מחמשה, חד ב"ויקרא", וחד ב"צו את אהרן", ותרי ב"אחרי מות", וארבעה ב"ראה" — הרי שמונה בר מהאי דבכור. ושמא דריש להו למילתא אחריתי. **ואהני** קרא למיקם עליה בלאו — ואם תאמר: אדרבה, כיון דמהדריה הקרא — הדר לגמרי, אף מכרת. כדתניא לקמן גבי פסולי המוקדשין: הגוזז והעובד בהם סופג ארבעים, ולא אמר איתקוש לצבי ואיל ומפקיע לגמרי מלאו, וכי כתיב "תזבח" ולא גיזה — איסורא בעלמא. אלא אמר: אהדריה לאיסוריה: וצריך לחלק. ומההיא דהגוזז והעובד בהם נמי קשה על מה שפירש: טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו — כגון גיעולי גויים. דהשתא כי אישתרי טעם לפגם כמו נבלה מסרחת, וכי הדר אסר גיעולי גויים במדין — איסורא בעלמא איכא, לא מלקות. ואינו נראה, דאית לך למימר: אהדריה לאיסורא, כדפרישית.

"זו דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ" מִיבָּעְיָא לֵיהּ! אָמְרִי: רַב כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר: לְרַבָּנַן, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה; וְלָא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּרַבָּנַן, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ. - אָמַר: מִמַּאי דְּהָא "מֵתוּ יִקָּבְרוּ" מִשּׁוּם דְּבָעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא? דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכִלְבָּים הוּא! - אָמְרִי: אִם כֵּן, נִיתְנֵי: "אִם נַעֲשׂוּ טְרֵיפָה - יִקָּבְרוּ". וְאִיבָּעְיָא אִימָא: לְעוֹלָם רַב כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ, וּתְנֵי: "זוּ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ". "אֲבָל קָדָם הֶקְדֵּשָׁן" וכו'. מָנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "צְבִי", מַה צְבִי פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה - אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה. אוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹרָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַיָּל", מָה אַיָּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת - אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. אִי מַה צְבִי וְאַיָּל חֶלְבָּן מוּתָּר, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין חֶלְבָּן מוּתָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" - חֵלֶק. אָמַר מָר: אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת. מַאי שְׁנָא אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר - שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת - שֶׁשָּׁוּוֹת בַּכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַיָּל". אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי: אִי מַה צְבִי וְאַיָּל "אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" נוֹהֵג בָּהֶן, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין - אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ! אֲמַר לֵיהּ: לְמַאי מְדַמִּית לְהוּ? אִי לְחוּלִּין - אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ, וְאִי לְקָדָשִׁים - אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ. אֲמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, גַּבֵּי חֶלְבּוֹ נַמִּי נֵימָא הָכִי: לְמַאי מְדַמִּית לְהוּ? אִי לְחוּלִּין - חֶלְבָּן אָסוּר, וְאִי לְקָדָשִׁים - חֶלְבָּן אָסוּר! אֶלָּא, לָאו מִי אֲמַרְתְּ: "אַךְ" - וְלֹא חֶלְבָּן? אֵימַר נַמִּי: "אַךְ" - וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. רָבָא אָמַר: "אַךְ" - לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דְּאָתָא, וְחֶלְבּוֹ - מִ"דָּמוֹ" נָפְקָא. דִּכְתִיב: "רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל", מַאי "דָּמוֹ"? אִילֵימָא דָּמוֹ מַמָּשׁ - לֹא יֵהֵא אֶלָּא דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל, אַטּוּ דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל מִי שָׁרֵי? אֶלָּא: "דָּמוֹ" - חֶלְבּוֹ. - וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא "חֶלְבּוֹ"! - אִי כְּתַב רַחֲמָנָא חֵלֶב, הֲוָה אָמְרִינָא: אֲהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא וְאַהֲנֵי קְרָא, אַהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא - לְמַעוּטֵי מִכָּרֵת, דִּכְתַב כָּתַב כָּרֵת - אֲאוֹכֵל חֵלֶב בְּהֵמָה הוּא דִּכְתִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל אוֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה", וְאַהֲנֵי קְרָא - לְמִיקַם עֲלֵיהּ בְּלָאו בְּעָלְמָא. לְהָכִי אַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בְּלִשּׁוֹן "דָּמוֹ" - לוֹמַר לָךְ: מַה דָּמוֹ בְּכָרֵת, אַף חֶלְבּוֹ בְּכָרֵת. - וְהָא תָּנָא, "אַךְ" וְלֹא חֶלְבּוֹ קָאָמַר! - הָכִי קָאָמַר: אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר "דָּמוֹ", הָיִיתִי אוֹמֵר "אַךְ" - וְלֹא חֶלְבּוֹ, עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר "דָּמוֹ" - לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דְּאָתָא. "וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִּין". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "תִּזְבַּח" - וְלֹא גִּיזָּה, "בָּשָׂר" - וְלֹא חֶלֶב, "וְאָכַלְתָּ" - וְלֹא לְכִלְבֶיךָ; מִכָּאן שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכִלְבִים.

מה בבור אין מתפיסו לכל זבח שירצה — פירוש: משנולד. אבל במעי אמו יכול לשנותו לזבח אחר, כדתנן פרק "כיצד מערימין" (תמורה כד,ב). ומכל מקום ילפינן מיניה שפיר ולדות פסולי המוקדשין דאין משנן לזבח אחר אפילו במעי אמן, למאן דאמר במעי אמן הן קדושין. כמו שאין יכול לשנות בשבן בור משחלה עליו קדושת בכור, הכי נמי פסולי המוקדשין, שהרי קדושין כבר — אין יכול לשנות בזבח אחר. אפילו למאן דאמר בהוייתן קדושין — לא דמו לבכור קודם שנולד, דהני עומדין ליקדש מכח אמן שקדושה כבר. ותמורה

איכא דאמרי **תזבח ואכלת וכו'** — מהכא מפיק גיזה וחלב דאסור. ו"בשר" — אורחיה דקרא, ולא דריש "ואכלת" לאפוקי כלבים. **אלא דאיעבר לפני פדיונן ואיתיליד לאחר פדיונן** — היילכך אסירי. וקדושה לית להו, לא ליקרב ולא לדמיהן, כדמפרש לקמן מה תהא עליהן. **הא לפני פדיונן** — נולדו — מיקדש נמי קדשי. **מנא הני מילי** — דלפני פדיונן אם נולדו — קדשי. **זכר לרבות את הולד** — גבי שלמים כתיב (ויקרא ג): "אם זכר אם נקבה תמים", וקרא יתירא הוא, דנישתוק קרא מיניה, ומדלא קבע בה זכר כדקבע בעולה — ממילא דנקבה נמי חזיא, "זכר ונקבה" תו למה ליי? "זכר" — לרבות ולד שלמים. ואי קשיא: תיפוק ליה מ"אשר יהיו לך"! תריץ: תנאי היא, איכא דמייתי לה מהכא ואיכא דמייתי לה מהכא. והכי מפרש במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (יז,ב). **ולד תמימים** — ולד בהמה תמימה. **ולד בעלי מומין** — (וכולן) שקדם הקדשן את מומן. **אותן ולדות שלאחר פדיונן** — נולדו, ונתעברו קודם פדיונן, מה תהא עליהם? דהא לא חזו לא לגופן ולא לדמי, כדמפרש רב הונא. **הנך דנולדו לפני פדיונן מיפלג פליגי בהו** — בהא דאמרן לעיל: "אם זכר" — לרבות ולד בעלי מומין. **איכא למאן דאמר** — במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (שם): קדשי ליקרב. **ואיכא למאן דאמר קדשי לרעייה** — עד שיוממו, וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה. **כונסן לכיפה** — לחדר, והם מתים ברעב. **קדושה דחויה** — דאית בהו תרתי לריעותא: חדא — דאמותן בעלי מומין שנראו ונדחו, ועוד — דלאחר פדיונן נולדו. והן עצמן אין יכול להתפיסן לקדושה גמורה להקריב, הואיל ואידחו תו לא מיחזו. **לא אלימי למיתפס פדיונן** — בקדושתן כדי שיצאו הן לחולין, שכבר יצאו קדושתן אגב פדיון דאמן. דהאי דאסורין — גזרה בעלמא הוא, כדלקמן, אבל מדאורייתא — עובר ירך אמו הוא, ופקעה קדושתן לפדיון אמן, כדאמרן לעיל גבי קדושת דמים דולדן מותר לאחר פדיונן. קדושת הגוף נמי לא שנא, דאין חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים לענין פדיון, אלא שזה צריך מום וזה אין צריך מום. **למימרא דבני פדייה נינהו** — בתמיה. כלומר, דשייך למימר בהו לשון

איכָּא דְּאָמְרִי: "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ" - אֵין לְךָ בָּהֵן הֶיתֵּר אֲכִילָה אֶלָּא מִשְּׁעַת זְבִיחָה וָאֵילָךְ. אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכַלָּבִים הָכִי נָמִי דְּאָמַר. "וּוְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן". הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּאִיעֻבַּר וְאִיתְּיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אַמֵּאי? וְלַד צְבִי וְאַיָּל נִינְהוּ! אֶלָּא דְּאִיעֻבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִיתְּיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן; הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - מִיקְדַּשׁ נַמִּי קָדְשֵׁי. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "זָכָר" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, "וּנְקֵבָה" - לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה. וְאֵין לִי אֶלָּא וְלַד תְּמִימִין וּתְמוּרַת תְּמִימִים, וַלְדֵי בַּעֲלֵי מוּמִין וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אִם זָכָר" - לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין, "אִם נְקֵבָה" - לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין. אוֹתָן וְלָדוֹת שֶׁלְּאַחַר פִּדְיוֹנָן, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן מִיפְלַג פְּלִיגֵי בְּהוּ, אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: קָדְשֵׁי לִרְעִיָּיה; דִּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? אָמַר רַב הוּנָא: כּוֹנְסָן לְכִיפָּה וְהֵן מֵתִין. דְּהֵיכִי לִיעֲבִיד? לִיקְרְבִינְהוּ - מִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתוּ, לִיפְרְקִינְהוּ - לָא אַלִּימִי לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנָן. אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא: סָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח. - סָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן? לְמֵימְרָא דִּבְנֵי פְדָיֶה נִינְהוּ? אֶלָּא אֵימָא: סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמָּן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח. טַעְמָא מַאי? אָמַר רַבִּי לֵוִי: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבִינָא מֵרַב שֵׁשֶׁת: מַהוּ שֶׁמַּתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה? אֲמַר לֵיהּ: אֵין מַתְפִּיסָן. - מַאי טַעְמָא? אֲמַר לֵיהּ: גָּמַר "בִּשְׁעָרֶיךָ" "בִּשְׁעָרֶיךָ" מִבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר - אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה, דִּכְתִיב: "אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַה' בִּבְהֵמָה וגו' לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ", אַף הָכָא - אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. תַּנְיָא כְּוָוֹתֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: קָדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּישָׁן וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בִּבְכוֹרָה וּבְמַתָּנוֹת. בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. וְלִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. וּוְלָדוֹתֵיהֶן חוֹל, וְנִפְדִּין תְּמִימִים, וּמַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּחוּלִין לְכָל דִּבְרֵיהֶם, אֵין לְךָ בָּהֶם אֶלָּא מִצְוֹת עֲלוּי בִּלְבַד. אֲבָל קָדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּישָׁן וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת, בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. וּבֵין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - עוֹשִׂין תְּמוּרָה. לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. וּוְלָדוֹתֵיהֶן קוֹדֶשׁ, וְאֵין נִיפְדִּין תְּמִימִין, וְאֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶן אֶלָּא הֶיתֵּר אֲכִילָה בִּלְבַד. "כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר" דְּרֵישָׁא - לַאֲתוּיֵי שׁוֹחֲטָן בַּחוּץ דְּפָטוּר, "כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר" דְּסֵיפָא - לאתויי

פדייה קודם שיתפיסן? בתמיה, והא לא אלימי! **סמוך לפדיון אמן מתפיסן לשם אותו זבח** — דהשתא חיילא עלייהו קדושה לעצמן, דחשבינהו, ולא פקעה קדושתייהו על ידי פדיון אמן. וממתין עד שיוממו ופריק להו. **וטעמא מאי** — אמר רב הונא: מומתין, ולא מתקין להו כרבי חנינא? **אמר רבי לוי גזרו כו'** — אי אמרת אית להו תקנתא לולדות, אתי לגדל עדרים מפסולי המוקדשין, דכי נפיל ביה מומא בבהמת קדשים לא פריק ליה (האי), ואתי למיכלינהו בלא פדיון. אבל כי מפסדינן לולדות, ממהר לפדות את האם מיד כשיפול בה מום. מפי רבי אליעזר ובתשובתו. לישנא אחרינא: בין למאן דאמר מומתין בין למאן דאמר מתפיסן, מאי טעמא אטרחוהו רבנן? לשבקינהו באיסוריייהו! גזרה שמא יגדל עדרים עדרים — שילדו גם אותן ולדות ולדות אחרים, ואתי בהו לידי תקלה. אבל לאחר שיפדם לא איכפת אם יולדין, דוולד צבי ואיל נינהו. לישנא אחרינא ועיקר, מפי המורה: וטעמא מאי — אמתניתין קא מהדר, דמאי טעמא אסור אחר פדיון אמן? הא פקע קדושתייהו בפדיון אמן, כי היכי דפקעא גבי קדושת דמים, דולדן מותר לאחר פדיון כדאמר לעיל! גזירה שמא יגדל מפסולי המוקדשין שיפדו עדרים לצורך דולדות הנולדים לאחר פדיון, ואתי בהו לידי גיזה ועבודה. אבל לעיל, גבי קדם מומן להקדישן לא גזרינן, משום מילתא דלא שכיחא היא, דהא אמרינן במסכת תמורה (ו,ב): המתפיס בעלי מומין למזבח עובר בחמשה לאוין. ובקדם הקדשן למומן גופייהו, דשרינן דאיעבר ואיתיליד לאחר פדיונן, ולא גזרינן (דמילתא דלא שכיחא), כיון דאסרת להנך דאיעבר לפני פדיונן — לא אתי לדחויינהו. **מהו שיתפיסן** — לאותן ולדות שבמעי פסולי המוקדשין, לאיזו זבח שירצה. **אין מתפיסן** — אלא לאותו זבח. **בשעריך** — כתיב בבכור: "וכי יהיה בו מום וגו' בשעריך תאכלנו" (דברים טו), ובפסולי המוקדשין כתיב: "אשר נתן לך בכל שעריך" (שם יב). **אשר יבוכר לא יקדיש איש אותו** — אלמא לא חל עליה שום קדושה אחריתי. **ואין סופג את הארבעים** — ואף על גב דאסירי בגיזה קודם פדייה — לא לקי עליה, דכי כתיב "לא תגזו" — אקדשים גמורין כתיב. ואיסורא מיהא איכא, כשאר נהנה מן ההקדש. **בין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן אין עושין תמורה** — דטוב מעיקרו בעינן, כדפרישית לעיל. **לפני פדיונן מועלין בהן** — דהא נהנה מן ההקדש, דלא גרעי מקדשי בדק הבית. **וולדותיהן חולין** — אפילו נתעברו קודם פדיונן ונולדו אחר פדיונן. **ונפדין תמימים** — אם נתעברו וילדו קודם פדיונן. **אין לך בהם אלא מצות עילוי בלבד** — שמעלין אותן בדמים. **ובין לפני פדיונן ובין לאחר פדיונן עושין תמורה** — ולקמן קאמר דתמורה שלאחר פדיונן מתה. **לאחר פדיונן אין מועלין בהן** — דאיתקיש לצבי ואיל. אבל לענין גיזה — לא, דכתיב "תזבח" ולא גיזה. **וולדותיהן קודש** — אם נתעברו קודם פדיונן. **ואין מתפיסן לכל זבח שירצה** — והיינו דרב ששת.

הגמרא מביאה שיטה שניה במקור איסור הגיזה והחלב: **אִיכָּא דְּאָמְרִי,** מה שנאמר 'תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ', בא ללמד שאֵין לְךָ בְּהֵן הֶיתֵּר אֲכִילָה, כלומר, היתר השתמשות, **אֶלָּא מִשֶּׁעַת זְבִיחָה** [–שחיטה] **וְאֵילָךְ,** וממילא יש ללמוד מזה את איסור הגיזה והחָלָב, **אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים** – אבל מותר לפדות את פסולי המוקדשים שמתו כדי להאכיל את בשרם לכלבים, לפי שאין דורשים 'ואכלת ולא לכלביך'. (**הָכִי נַמִּי דְּאָמַר**).

שנינו במשנה: **וְוֹלְדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן.**

הגמרא דנה מה הם הולדות האסורים. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִילֵּימָא דְּאִיעַבַּר וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – אם נאמר שמדובר בולדות שגם עיבורם וגם לידתם היו אחרי שנפדו אמותיהם, קשה, **אַמַּאי** – מדוע הולדות אסורים, **וְלַד צְבִי וְאַיָּל נִינְהוּ** – הרי הם כמו ולדות של צבי ואיל, כלומר, חולין גמורים, **אֶלָּא** ודאי מדובר **דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – שנתעברו הבהמות קודם שנפדו, ורק הלידות היו אחרי הפדייה, ולפיכך הולדות אסורים, אבל אין בהם קדושה לא לענין שיקריבום ולא לענין שיפדו ויקנו קרבנות בדמיהם.

הגמרא מדייקת מכך: **הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן מִיקְּדַשׁ נַמִּי קָדְשֵׁי,** כלומר, משמעות המשנה 'וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן', היא שאין בולדות קדושה אלא איסור בלבד, ומכך שביארנו שמדובר בולדות שנתעברו קודם פדיונם ונולדו אחר פדיונם, משמע שאילו נולדו קודם פדיונם אין בהם איסור בלבד, אלא גם קדושים הם. ובסמוך יתבאר איזו קדושה חלה עליהם.

הגמרא מבררת את המקור של קדושת הולדות. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שהולדות שנולדו קודם לפדיון אמם קדושים הם. ומשיבה: **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בתורה בענין קרבן שלמים (ויקרא ג א), 'אִם זָכָר אִם נְקֵבָה', ופסוק זה מיותר הוא, שכן גם אם לא היה כתוב שהזכר והנקבה שניהם כשרים, היו אומרים שמכך שלא קבעה התורה לקרבן שלמים דווקא זכר כשם שקבעה לקרבן עולה, מוכח שלשלמים גם נקבה כשרה, ועל כן דורשים, שמה שנאמר 'זָכָר', בא **לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד** – שגם ולד השלמים ראויה להקרבה, ומה שנאמר 'נְקֵבָה', בא **לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה** להקרבה.

שואלת הברייתא: **וְאֵין לִי** לרבות מכאן, **אֶלָּא וְלַד** של קרבנות **תְּמִימִין, וּתְמוּרַת** קרבנות **תְּמִימִים,** שהואיל והקרבנות עצמם ראויים להקרבה, גם ולדותיהם ותמורותיהם קרבים, אבל **וַלְדֵי** – הולדות של בהמות **בַּעֲלֵי מוּמִין** שקדמה הקדשתן למומן, **וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין,** מַנַּיִן שגם אלה קדושים הם. משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'אִם זָכָר',** כלומר, תיבת 'אם', באה **לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין** שקדמה הקדשת האמהות למומן, ותיבת 'אם' של **'אִם נְקֵבָה',** באה **לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין.**

הגמרא חוזרת לדון בדיני הולדות שנולדו לאחר פדיון אמם. שואלת הגמרא: **אוֹתָן וְלָדוֹת** שֶׁנולדו **לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** של האמהות, ונתעברו לפני הפדיון, שנאמר עליהם שהם אסורים, **מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן** – היאך ינהגו בהם, הרי אינם ראויים לא להקרבה ולא להיפדות, כמו שמפרש רב הונא בהמשך.

מסבירה הגמרא את הספק: בולדות של בהמות בעלות מום שנולדו **לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן** של האמהות, **מִיפְּלַג פְּלִיגִי כְּהוּ** – נחלקו אמוראים בדינם במסכת תמורה (יז:), בפירוש מה ששנינו בברייתא לעיל שקדושים הם, **אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי לִיקְּרַב** – יש מי שסובר, שהולדות נתקדשו בקדושה גמורה וראויים להיקרב, הואיל ובהם עצמם אין מום, וקדושתם באה מכח קדושת הגוף, שכן בשעה שהוקדשו אמותיהם עדיין לא היה בהן מום, ונולדו הולדות קודם הפדיון, **וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי לִרְעִיָּה** – ויש מי שסובר, שהולדות אינם ראויים להקרבה, שקדושתם הבאה מכח קדושת האמהות אינה יכולה להיות חמורה יותר מקדושת האמהות עצמן, ולכך אין קדושתם מועילה אלא לענין שירעו עד שיפול בהם מום וימכרו ומן המעות יקנו קרבנות לנדבה.

אבל אותם ולדות **דְּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – שנתעברו קודם פדיונן ונולדו לאחר פדיונן, **מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן.**

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא,** כּוֹנְסָן **לַכִּיפָּה וְהֵן מֵתִין** – מכניסם לחדר, והם מתים שם ברעב מאליהם, לפי שאין להם תקנה. מבאר רב הונא: **דְּהֵיכִי לִיעֲבִיד** – שכן איזו תקנה יש לעשות להם, אם **לִיקְרְבִינְהוּ** [–להקריבם], אי אפשר, לפי **שְׁמִכַּח קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתוּ** – קדושתם באה מחמת קדושה הדחויה משני צדדים, האחד, שגם קודם הפדיון היתה קדושת האמהות דחויה מחמת המום שנפל בהן, והאחר, לפי שולדות אלה נולדו לאחר פדיון אמם, וכבר הופקעה אז לגמרי קדושת האם, ואם **לִיפְרְקִינְהוּ** – ידפו את הולדות, גם זה אי אפשר, לפי **שלֹא אַלִּימִי לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנָן** – קדושתם אינה חזקה מספיק כדי שיתפס הפדיון שלהם בקדושתם. והטעם, שמדין תורה כבר פקעה קדושת הולד על ידי פדיון האם, שכן העובר הוא 'ירך אמו', כלומר, נחשב כמו אחד מאיברי האם, אלא שחכמים גזרו שיהיו אסורים מן הטעם שיבואר בסמוך.

רבי חנינא חולק: **אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** [–בארץ ישראל] **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא,** יש תקנה שלא יצטרך לכונסם לכיפה, על ידי **שְׁמוּדָּ לְפִדְיוֹנָן, מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח** – זמן קצר לפני שבא לפדות את הולדות, מקדיש אותם לשם הקדושה עצמה שנתקדשה בה האם, ועל ידי שחלה על הולד קדושה גם מכח המקדיש, ראוי הוא להיפדות.

תמהה הגמרא: מה שאמר רבי חנינא 'סְמוּדָּ לְפִדְיוֹנָן מתפיסן', **לְמֵימְרָא דִּבְנֵי פִּדְיָה נִינְהוּ,** האם בא הדבר לומר שאף בלי התפסה ראויים ליפדות, והרי אמרנו לעיל שאין הפדיון יכול להיתפס בהם. משיבה הגמרא: **אֶלָּא, אֵימָא** – באר כך את דברי רבי חנינא, **סְמוּדָּ לְפִדְיוֹן אִמָּן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח** – בעוד הולד נמצא במעי האם, זמן קצר לפני שפודה אותה, מקדיש את הולד לשם אותו קרבן שהאם נתקדשה בו, והואיל ועכשיו קדושתו היא מחמת המקדיש, שוב אינה נפקעת על ידי פדיון האם, ולפיכך לכשיולד ממתין עד שיפול בו מום ופודהו.

הגמרא מבארת את הטעם לאיסור הולדות. שואלת הגמרא: **מַעֲמָא מַאי** – מהו הטעם של מה ששנינו במשנה שהולדות שנתעברו קודם פדיונן ונולדו לאחר הפדיון אסורים, והרי כבר פקעה קדושתם בפדיון האם, ואם כן צריכים להיות מותרים כמו שנאמר לעיל (יד.) בקדושת דמים.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי לֵוִי,** אכן מדין תורה אין בולדות שנולדו לאחר פדיון האם שום קדושה, אלא שחכמים תיקנו שיהיו אסורים, **גְּזֵירָה, שֶׁמָּא יִגְדַּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים** – לפי שאם יהיו מותרים, שמא יתרבו ברשותו עדרים מפסולי המוקדשים שנפדו, משום שירצה להשאירם חיים כדי שיוולדו מהם הרבה ולדות, ומתוך כך יבא לידי תקלה באמהות, שיגזוז את צמרן ויעשה בהן עבודה, ולפיכך גזרו שהולדות ייאסרו, שמתוך כך לא יקיים את אימותיהם אלא ישחוט אותן, ולא ייכשל בהן. ומה שלא גזרו כן בקדושת דמים, לפי שהוא דבר שאינו מצוי, שכן אסור להקדיש בעלי מומים למזבח, כמבואר בתמורה (ז:).

המשך בעמוד רלח

לְאַתּוּיֵי חֲלָבוֹ – בא לרבות שגם הַחֵלֶב של פסולי המוקדשין אסור באכילה.

הגמרא מבררת, היאך הברייתא מתיישבת לשיטת רב הונא שאין תקנה לולדות פסולי המוקדשין: **אָמַר מַר** – הובא לעיל בברייתא, לענין קדשים שקדמה הקדשתם למומם, שהולדות שנתעברו בהם קודם הפדיון ונולדו לאחר הפדיון, **אֵין נִפְדִּין** כל זמן שהם **תְּמִימִין, וְאֵין מַתְּפִיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – ואינו יכול להקדישם לשם איזה קרבן שירצה, אלא לשם הקרבן שהאם הוקדשה בו בלבד. ויש לדייק מכך, שתְּמִימִים הוּא דְּלֹא מִיפַּרְקִי – רק בזמן שהם תמימים אי אפשר לפדותם, הָא בַּעֲלֵי מוּמִין מִיפַּרְקִי – אבל כשנהיו בעלי מום אפשר לפדותם. ודבר זה הוא כשהקדישם כשהיו במעי אמם, שבאופן זה קדושתם חזקה הואיל והיא באה מכח המקדיש, ולכן נתפס בו הפדיון. ועוד יש לדייק, שלְכָל [וְזֶבַח] שֶׁיִּרְצֶה הוּא דְּאֵין מַתְּפִיסָן – רק לשם כל קרבן שירצה אינו יכול להקדישם, הָא לְאוֹתוֹ זֶבַח מַתְּפִיסָן – אבל לשם אותו הקרבן שהאם הוקדשה יכול להקדישם. מבררת הגמרא: הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, כלומר, עכשיו שאמרת שבעלי מומים נפדים אולם אינו יכול להקדישם לקדושה אחרת, היאך אתה מוצא שיוכל לפדותם. משיבה הגמרא: דְּמַתְּפִיסָן לְאוֹתוֹ זֶבַח, וְנִפְדִּין בְּמוּמָן – רק באופן שמקדישם לקדושת אמם, יוכל לפדותם כשיפול בהם מום. הרי מבואר מדברי הברייתא, שיש תקנה לולדות שנתעברו בהם קודם פדיון האמהות ונולדו לאחר פדיונן. ומאחר שכך, שואלת הגמרא: נִימָא תֵּיהֲוֵי תִּיובְתָּא דְּרַב הוּנָא – האם נאמר שיש מכאן פירכא על מה שאמר רב הונא שאין תקנה לולדות אלה, שהרי הוא סובר שאף לקדושת אמם אינו יכול להקדישם במעי אמם, ואינו יכול לפדותם לפי שקדושתם חלשה ואין הפדיון נתפס בהם.

משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ רַב הוּנָא – רב הונא יאמר לך שיש לתרץ, שבאמת הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ אם הולדות הם בַּעֲלֵי מוּמִין, אֵין נִפְדִּין, וכשיטתו שאין להם תקנה, וְאַיְּידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא – אלא שאגב שברישא בענין קדשים שקדם מומם להקדשתם, שנה התנא 'נִפְדִּין תְּמִימִים', ושם נקט כן בדווקא ללמד שאפילו כשהם תמימים נפדים, לכך תָּנָא נַמִי סֵיפָא – שנה התנא גם בסיפא, בענין קדשים שקדמה הקדשתם למומם 'אֵין נִפְדִּין תְּמִימִים', ואין לדייק מכך שבעלי מום נפדים. וְאַיְּידֵי דְּתָנָא – וכמו כן, אגב ששנה בְּרֵישָׁא 'לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה', ושם נקט כן בדווקא, שכיון שאין באמהות אלא קדושת דמים בלבד יכול להתפיס את הולדות לקדושה אחרת, תָּנָא נַמִי – שנה גם בְּסֵיפָא 'לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה', ואין לדייק מכך שלשם אותו הקרבן שהאם הוקדשה יכול להקדישם.

הגמרא מביאה את המשך הסיפא של הברייתא, הדנה בקדשים שקדמה הקדשתם למומם. שנינו: וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר מן העונשים האמורים באיסור 'שחוטי חוץ', ואף אם לא נפדו, לפי שאין חייבים על השחיטה בחוץ אלא אם כן הבהמה היתה ראויה להקרבה בפנים, ובעלת מום אינה ראויה לכך.

מביאה הגמרא גירסא שונה בברייתא: רַב הוּנָא מַתְנִי – גרס, 'השוחטן בחוץ חַיָּיב', וכמו ששנינו במשנתנו (לעיל יד.), וּמוֹקִים לָהּ – והעמיד את הברייתא בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן, כלומר, שהיה המום קרום המכסה את העין, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא – ופירש שהברייתא הולכת בשיטת רבי עקיבא דְּאָמַר בזבחים (פד.), שבהמות שהיה בהן מום זה, אף שפסולות הן, מכל מקום אִם עָלוּ כבר על המזבח, לֹא יֵרְדוּ – אינו צריך להורידן משם אלא יקריבן. ולשיטתו נמצא שבהמות אלה ראויות בפנים, ולפיכך חייב המקריבן בחוץ.

שנינו בסיפא של הברייתא, בדיני הקדשים שקדם הקדשתם למומם: בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנוֹ בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה.

הגמרא דנה בבעלת מום שהמירו אותה לאחר פדיונה: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אַבּוּהּ, וּתְמוּרָתוֹ לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ מַהָּא – בהמת התמורה, שהמירו בה לאחר שפדו את בעלת המום, מניחים אותה למות, לפי שאין לה תקנה. מַאי טַעְמָא – מהו הטעם שאין לה תקנה, שכן הֵיכִי לֶיעֱבִיד – איזו תקנה יש לעשות לה, לִיקְרְבֵיהּ – אם תאמר שנקריב אותה לקרבן, דבר זה אי אפשר, לפי שתמורה זו מִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתְיָא – באה, שכן המירו בה בהמה שכבר נפדתה, לִיפְרְקָהּ – ואם תאמר שיפדו את התמורה, גם דבר זה אי אפשר, שכן לֹא אַלִּימָא לְמִיתְּפַס פִּדְיוֹנָהּ – קדושת תמורה זו, אינה חזקה מספיק כדי שיוכל להיתפס פדיונה בקדושתה, הִלְכָּךְ, מֵתָה – מניחים אותה למות.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב עַמְרָם – הקשה רב עמרם על דינו של רבה בר אבוה, וְתִיתַכִּיל בְּמוּמָהּ לְבַעֲלִים, כלומר, למה מניחים אותה למות, ימתינו עד שיפול בה מום ואחר כך יאכלו אותה בעליה מחמת המום, וְכִי מַה בֵּין זוֹ – וכי איזה חילוק יש בין תמורת פסולי המוקדשים לִתְמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, דִּתְנַן – ששנינו עליהן במשנה בתמורה (כא.), תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, הֵן – התמורות עצמן, וּוְלָדָן – הולדות שנולדו מן התמורות, וּוְלַד וְלָדָן – והולדות שהולידו אותם ולדות, וגם הולדות שהולידו אותם ולדי ולדות עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם, הֲרֵי הֵן כִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר – הדינים הנוהגים בבכור ומעשר עצמם מחמת קדושתם, נוהגים גם בהם, שאף אם נפל בהם מום, אסור לשוחטם ולמכור את בשרם בשוק שמוכרים בו בשר, אלא בבית בלבד, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לְבַעֲלִים – וכשיפול בהם מום נאכלים לבעליהם, כלומר, תמורת הבכור נאכל לכהנים ותמורת המעשר לבעליו הישראל. ומוכח, שכיון שאין תמורת בכור ומעשר ראויה להקרבה, לכך כשנפל בה מום ראויה היא עצמה להיאכל לבעליה. ואם כן מטעם זה, גם תמורת פסולי המוקדשים שנפדו, תהיה ראויה לאכילה לבעליה כשיפול בה מום, שהרי אינה ראויה להקרבה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב עמרם, זֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו, וְזֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו, כלומר, מה שתמורת הבכור נאכלת, אין זה מחמת שאינה ראויה ליקרב כשהיא תמימה, אלא מפני שכל תמורה חלים עליה הדינים של הקרבן שהיא באה מכוחו, ולכן חלוק דין תמורת פסולי המוקדשים מדין תמורת בכור ומעשר, שכן זֶה – תמורת בכור ומעשר, [שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו] – חל עליה השם של הקרבן שהיא באה מכוחו, שכן (כולו) תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר מִיקַּרְבָּא – נקרא שמה 'תמורת בכור ומעשר', ולכן דינה כמותם, מַה בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר בְּמוּמָן מִיתְּאַכְלָן לְבַעֲלִים – כשם שהבכור והמעשר עצמם שנפל בהם מום נאכלים לבעלים, אַף תְּמוּרָתָן [נַמִי בְּמוּמָן] מִיתְּאַכְלָא – כך גם תמורתם נאכלת לבעלים כשנפל בה מום, וְזֶה – וכן תמורת פסולי המוקדשים, שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו – חל עליה השם של הקרבן שהיא באה מכוחו, שכן תְּמוּרַת קָדָשִׁים מִיקַּרְבָּא – נקרא שמה 'תמורת קדשים', ולכן דינה כמותם, מַה קָדָשִׁים לֹא מִיתַּכְלִי אֶלָּא בְּפִדְיוֹן – כשם שכל הקדשים, אף כשנפל בהם מום, אינם נאכלים אלא אם כן יפדו אותם, אַף תְּמוּרָתָן נַמִי לֹא מִיתַּכְלִי אֶלָּא בְּפִדְיוֹן – כך גם תמורתם אינה ראויה להיאכל אלא אם כן יפדוה, וְהָא לֹא אַלִּימָא לְמִיתְּפַס פִּדְיוֹנָהּ – והרי תמורה זו שהמירו בה פסולי המוקדשים שנפדו, קדושתה חלשה, ואין בכוחה שיתפס פדיונה בקדושתה, ולכך מניחים אותה למות.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לדברי רבה בר אבוה: תַּנְיָא

המשך בעמוד פז

רש"י

לאתויי חלבו — דאסור. ולאתויי שוחטו בחוץ דחייב לא אמרינן, משום דאם כן איבעי לן למימר בדוקין שבעין. ועוד, סיפא קתני לקמן: השוחטן בחוץ פטור. וכללא דרישא לא אצטריך לאיתויי חלבו דשרי, דהשתא ולדן דכגופן דמי, דעובר ירך אמו הוא, שרי — כל שכן חלבו, דמיא בעלמא הוא. **הא בעלי מומין מיפרקי** — אותם שנתעברו קודם פדיון וגולדו לאחר פדיון. וכגון שתפסן לשום זבח, דאלימא קדושתייהו למיתפס פדיונן. וכשהוא מתפיסן לשם זבח אין מתפיסן לכל זבח שירצה הא לשם אותו זבח מתפיסן. והיכי משכחת לה — פירושא הוא, כלומר: היכי משכחת תירוצא דמילתא, דמשמע בעלי מומין נפדין ולשם זבח אחר לא יתפיסם, אלא היכי עביד — דמתפיסם לשם אותו הזבח ונפדין — במומן, כשיפול בהן מום. **נימא תהוי תיובתא דרב הונא** — דאמר לעיל (טו,ב): כונסן לביפה והן מתים. **ואיידי דתני רישא נפדין תמימים** — דחידוש הוא, דאפילו תמימים נפדים. **והשוחטן בחוץ פטור** — סיפא דברייתא לעיל, אקדשים שקדם הקדשן את מומן קאי. ואפילו הכי פטור, דאין חייבין על שחיטת חוץ אלא על המתקבל בפנים, כדתנן בזבחים בפרק "פרת חטאת" (קיב,א): בעלי מומין, בין קבועין בין עוברין, שהקריבן בחוץ — פטור. ומפיק טעמא מהאי קרא: "ואל פתח אהל מועד לא הביאו", הא כל שאינו ראוי לבא אל פתח אהל מועד — אין חייבין עליו. **רב הונא מתני חייב** — כדקתני מתניתין (בכורות יד,ב). ומוקי לה בדוקין שבעין — דמתקבל בפנים הוא. **ואליבא דרבי עקיבא** — דאמר בשחיטת קדשים בפרק "המזבח מקדש" (פד,א): אם עלו לא ירדו. דוקין = טיל"א, כגון (ישעיהו מ) "הנוטה כדוק שמים", ולהכי לא ירדו — דאין מומן ניכר כל כך. הכי תנן בזבחים בפרק "המזבח מקדש הראוי לו" (פד,א): רבי עקיבא מכשיר בבעלי מומין, כלומר, דאם עלו לא ירדו. ואמר רבי יוחנן בגמרא: לא הכשיר רבי עקיבא אלא בדוקין שבעין, הואיל וכשירין בעופות. והוא שקדם הקדישן את מומן. לישנא אחרינא: דוקין — שיש לו מום בעפעפים. ולהכי קרי לעפעפים דוק על העין, כרקיע. דהכי אמרינן בספרי אגודות: העין דומה לעולם קטן, העפעפים כנגד הרקיע, והתחתון כנגד הארץ, והלבן שמקיף את העין כנגד ים אוקיינוס שסובב את העולם, והשחור שבו שהוא עגול דומה לגלגל חמה. **קדושה דחויה** — שכבר נפדו. **ויאכלו במומן** — ימתינו עד שיוממו ויאכלו לבעלים, כבכור ומעשר שאין נפדין אלא נאכלין במומן. אלמא, כיון דלא מצי קרבי, כדאמר במסכת תמורה (ה,ב): "אך בכור שור" וגו' — הן קריבין ואין תמורתן קריבין — נאכלין במומן לבעלים, האי נמי ליעבד הכי! **והא בהמה לא אלימא למיתפס פדיונה** — הילכך מתה. מנין לתמורת פסולי המוקדשים שמתה — כגון דלאחר שנפדו הקדשים התפיסן בתמורה, דלא מצו למיקרב. **ממעלה הגרה טמא הוא** — דסיפיה דקרא כתיב: "טמא הוא לכם", ודרשינן הכי: יש לך דבר שיש בו סימני טהרה ואסור באכילה, ואיזו — זו תמורת פסולי המוקדשין. **חמש חטאות** — מפרש בתמורה (כא,ב). **לתמורת אשם שתהא רועה** — דאשם לא קרב נדבה, הלכך תמורתו לא קרבה. והא "טמא" דקרא הכי קאמר: הניחוהו עד שיהא טמא, כלומר שיפול בו מום. **כל שבחטאת מתה** — ותמורת חטאת היינו אחת מחמש חטאות מתות. **לאו ליכא** — דאין עובר בלאו. **דאיכא לאו** — "לא תאכלו ממעלי הגרה". **ואיבעית אימא** — להכי אתא "ממפריסי הפרסה" דמשתעי בחטאות המתות — להקיש דבר הבא ממעלי הגרה, תמורת פסולי המוקדשין לאחר פדיונן, דנפקא "ממעלי הגרה", לדבר הבא ממפריסי הפרסה חטאות המתות. **משנה המקבל צאן ברזל** — ששם לו גוי בהמותיו בדמים קצובין, ולתת לו אותן דמים עד עשר שנים, בין מתו בין הוזלו, ואותן ולדות שיהיו להן עד אותו זמן יהיו ביניהם. **ולדותיהן פטורין** — מן הבכורה.

ולדותיהן

תוספות

ותמורה שלאחר פדיונו מתה — ואם תאמר: מאי שנא מולדות דאיעבר ואתיליד לאחר פדיונן, דחשבינן לעיל ולד צבי ואיל? ויש לומר: דולדות אין בהן קדושה אלא מכח אמן, וכיון שנפדית פקעה קדושתו לגמרי כצבי וכאיל. ואף על גב דאיכא איסור גיזה ועבודה — אין כח לאיסור מועט בזה שיחול על ידו קדושה על הולדות. אבל תמורת קדושה — (בההיא) [בה היא], וכיון דגלי קרא שחלה על בעלת מום קבוע — חלה הוא הדין לאחר פדיונן, אלא דלא קרבה. אבל תמורה דלפני פדיונן קרבה, ועדיפא מולדות דלפני פדיונן, דאיכא מאן דאמר לעיל לרעייה. וכן מוכח לשון הקונטרס, דבסמוך גבי "מנין לתמורת פסולי המוקדשין שמתה", ופירש רש"י: כגון לאחר פדיונו, דלא מצי למיקרב. והא דאצטריך קרא ד"ממעלי הגרה" בסמוך — ללאו אתא, דמסברא ידענו דלא קרבה, כדאמר רב נחמן הכא. וכהאי גוונא אמר בסמוך גבי חמש חטאות. ועוד יש לפרש: דקרא וסברא צריכי, דאי לאו קרא הוה אמינא: לא קדשה כלל, כצבי ואיל, כולדות דאיעבר ואוליד לאחר פדיונן. ואי לאו סברא הוה אמינא: ירעה, "וטמא הוא" דקרא הוי — ימתין עד שיהא טמא ויפול בו מום כדפירש הקונטרס בסמוך. והא דפריך רב עמרם: ותיתכיל במומה לבעלים — אסברא דרב נחמן פריך.

תלמוד לומר ממעלי הגרה — והא דדרשינן בפרק קמא (ו,א): יש לך דבר שהוא מעלה גרה ואי אתה אוכלו, כגון טהור שנולד מן הטמא — התם דריש מרישיה דקרא: "ואת אלה לא תאכלו", והכא דריש מסיפיה דקרא: "טמא הוא לכם". אי נמי, תרי קראי כתיבי. **אלא** כי אתא קרא לתמורת אשם — והכי פירושא דברייתא: מנין לחמש חטאות מתות וכנגדן באשם רועה. ו"טמא הוא" — היינו שירעה עד שיסתאב, כדפירש הקונטרס.

כל שבחטאת מתה באשם רועה — אומר רבינו תם: דרעייה מדרבנן היא, ולפי שתקנו חכמים רעייה נקט בכל דוכתא באשם רועה. אבל הילכתא הכי איתא מדאורייתא, דכל שבחטאת מתה — באשם קרב עולה, כדאמר בפסחים שילהי (סוף) פרק "אלו דברים" (עג,א): אשם שניתק לרעייה ושחטו — כשר לעולה, ושם פירשתי לה.

[**שייך** לעמוד ב] **העמיד** ולדות תחת אמותיהן — פירש הקונטרס: שפתח לו הפתח להיות לו כח בולדות, ואמר לו: אם ימותו הבהמות — תטול הולדות המגיעות לחלקי, ויהא תחת ידי באותן דמים. ובפירוש משמע בגמרא כמו שפירשתי לשם, אבל בתוספתא קתני: מתו האמהות והעמיד הולדות.

אין

ולדותיהן

אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית — בפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא ע,ב) פירש רש"י: רבית — ששם אותם עליו במעות, וכל זמן שאין נותן מעותיו חולקין השכר. ואף על גב דמשנה יתירא היא, דהא תנא ליה: אין מושיבין חנווני למחצית שכר, וכל שכן הכא שקבל כל האחריות עליו, נקט ליה משום סיפא: מקבלין צאן ברזל מן הגוי. עד כאן לשונו. וסיפא אתא לאשמועינן היתר רבית מן הגוי, כדקתני: לווין מהם ומלוין להן ברבית. וקשה לפירוש הקונטרס: מאי פריך הכא "ואי סלקא דעתך ברשותא דמרא קיימא אמאי הוי רבית, ברשותא דמרי קמשבח" מאי קשיא? מכל מקום רבית דרבנן היא, דכיון שכל אחריות על המקבל — מלוה היא, ונוטל חצי השבח בשכר המלוה, אלא דלא הוי רבית דאורייתא, כיון דאם לא יבא השבח לא יטול כלום, כמו בלא נכייתא שהיא רבית דרבנן! ונראה כמו שפירש רבינו תם, שהיא רבית דאורייתא, שפסק דמים על הצאן, ופסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה ושנה, בין יהא שם שבח בין לא יהיה. ורבית גמורה היא, דהיינו רבית קצוצה. ויש לומר, דהכא תניא, ואף על גב דתנא רישא היינו דחנווני שהוא רבית דרבנן, והכא קא משמע לן דהדהיא רבית דאורייתא היא, כדקתני: מפני שהוא רבית, כלומר, רבית דאורייתא. ומידהו, אשכחן "מפני שהוא רבית" דרבנן, דתנן בבבא מציעא (סד,ב): המלוה את חברו — לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות, מפני שהוא רבית. דפירש רבינו תם דלא איירי במשכנתא, מדלא קתני "המלוה על חצרו". ועוד, דשרי להשכיר בפחות, כמו שדה וכרם דשרו בנכייתא משום דזימנין ליכא שבחא כלל, ובית נמי זימנין דאיכא תיוהא, שנופל או נשרף. ופירש רבינו תם שהלוהו הלואה גמורה, ולא על חצרו. ואין זה רבית דאורייתא, ולא בתורת רבית משאיל ומשכיר לו בפחות, ומוחל. ולפירוש הקונטרס נמי, נהי דלא ידור בחצרו חנם הוי רבית דאורייתא, כמו בתי חומה דהוי רבית דאורייתא, מה שמשכיר בפחות מידהא מסתבר דלא הוי דאורייתא. ומידהו, האי "מפני שהוא רבית" דהכא — דאורייתא קאמר. דאי לאו הכי — מאי קא משמע לן? וכפירוש רבינו תם משמע בירושלמי, דקאמר: איזהו צאן ברזל? היו לו מאה צאן, אומר לו: הרי הן עשויות עליך במאה דינרין של זהב, ולדות חלב וגיזות שלך, ואם מתו חייב אתה באחריותן, ואתה מעלה לי סלע בכל אחת ואחת משלך באחרונה — אסור. משמע בהדיא ששם עליו השבח והקרן. ואי לא מתניתין דרבית לא הוה קשה ליה מתניתין דהכא, אמאי פטורין מן הבכורה, דשפיר חשיבי ברשות גוי, כיון דאי לא יהיב זוזי תפיס לבהמה, ואם לא משכח בהמה תפיס ולד, שהכל משועבד לו מחמת קרן. אבל למאי דחשבינן רבית דאורייתא — קשה, דאם כן יצא מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה. ורבא מסיק דהא דפטורה מן הבכורה — לא משום דקיימא לה ברשות מרה, אלא משום דחשיב יד גוי באמצע מכח שעבוד שיש לו, כדמפרש ואזיל. ואם תאמר: מאי שנא מבהמת ארנונא דחייבת בבכורה, לליישנא קמא דרבא פרק קמא דפסחים (ו,א) היכא דמצי ישראל לסלוקיה בזוזי, והכא נמי, אי יהיב ליה זוזי — לא תפיס לולד! ויש לומר: התם עיקר בהמה של ישראל מתחלה, אלא שמשועבדת היא לארנונא. וכיון דאפשר לסלוקיה בזוזי — לא יצאה מרשות ישראל, ולא חשיב יד גוי באמצע. אבל הכא, דמתחלה של גוי, כל זמן שיש לגוי כח זה דאי לא יהיב זוזי תפיס לבהמה — לא יצאה מרשות גוי, ומקרי יד גוי באמצע, שלא נסתלקה ידו לגמרי. **טעמא** דהעמיד הא לא העמיד לא תיובתא דרב יהודה — תימה: דלקמן פריך לרב יהודה ממתניתין, דקתני בהדיא: המקבל צאן ברזל מן הגוי — ולדות פטורין מן הבכורה, וולדי ולדות חייבין. ומשני, אימא: הן וולדותיהן פטורין. פירוש: "הן" — הולדות של צאן ברזל, "וולדותיהן" — הן וולדי ולדות — פטורין מליתן בנם לכהן, שהוא רביעי דצאן ברזל. ואף על גב דלא קתני "הן" במתניתין, צריך לומר דפשיטא ליה דולדות של צאן ברזל הן כצאן ברזל עצמן, ולא אצטריך ליה במתניתין תו למיתני. ואם כן, גם כאן, אמאי לא מפרש כן, דכשמתו האמהות והעמיד הולדות תחת אמותיהן — נעשו הולדות עצמן צאן ברזל, וכי קתני: ולדי ולדות פטורין — היינו ולד ולדי ולדות. שנפרש: "הן" — היינו ולדי ולדות, וולדותיהן (פטורין) — [היינו ולד ולדי ולדותיהן פטורין], הא לא העמיד חייבין? ויש לומר: דלכך פירש בקונטרס במתניתין: העמיד — לאו ממש שמתו האמהות והעמיד הולדות תחתיהן, אלא שפתח לו פתח לגוי שאם ימותו האמהות יהיו ולדות תחתיהן. ועוד יש לומר: דאפילו איירי במתו כדמשמע בתוספתא — אין זה העמדה גמורה, שלא עשה לו שום קנין בולדות, אלא הסמיכו עליהן בדיבור בעלמא.

ולדותיהן — של אותן צאן ברזל, כשיגדלו ויבכרו — יפטרו מן הבכורה. וטעמא מפרש בגמרא: דכיון דאי לא יהיב ליה זוזי לגוי תפיס בהמה, ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות — אישתכח דשייכא יד גוי בְּאַמָּן. **וולדי ולדות חייבין** — ולדי ולדות של צאן ברזל המגיעות לחלקו של ישראל, כשיהיו להן ולדות בכורות — (ינתנו לכהן, דהיינו רביעית לצאן ברזל ינתן לכהן). **העמיד ולדות תחת אמותיהם** — שפתח לו פתח לגוי להיות לו כח בולדות, ואמר לו: אם ימותו הבהמות — תטול הולדות המגיעות לחלקי, ויהיו תחת ידי באותן דמים עד אותו זמן עצמו. **וולדותיהן** — השתא אלימא יד גוי ושייכא בדור אחר טפי. הלכך, ולדות של אותן ולדות שהן ולדי ולדות לצאן הברזל — פטורין, דשייכא בהו יד גוי, וכשיהא להם בכור לא ינתן לכהן. **שאחריותן לגוי** — דלעולם כל מה דמשכח גוי תפיס. **גמרא** כיון **דלא נקט** — הגוי זוזי, ברשותיה דגוי קיימי. **דמקבל קיימא** — דמקבל זוזי הוא דאיחייב להו, והאי דשקיל נותן חצי ולדות — בשכר המתנת מעות קא שקיל להו. דאי ברשות מרה קיימי, אמאי רבית הוא? ברשותא דמריה אשבח ולדות. **מתניתין בדקביל עליה** — הגוי אונסא וזולא. **אי דקביל עליה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה** — בתמיה, הא צאן ברזל לא הוי אלא במקבל עליה המקבל אונסא! דלהכי קרית ליה "ברזל" — קשה ואינו נפחת, כך זה הנותן לא יפחות מדמיו. **ועוד מאי פסקא** — בתמיה, כלומר, פסקה למילתא, דיש חילוק בין צאן ברזל לצאן ברזל. **אדתני סיפא** — דהתם: אבל מקבלין כו'. **אלא** — הא והא דלא קביל עליה מרא אונסא וזולא, אלא על המקבל יהא הכל. **והכא גבי בכורה** — לאו משום דהוי ברשותו של גוי, אלא משום דמשכון הוי גביה. **אמר רב הונא** וולדן **של צאן ברזל פטורים כו'** — כדפרישית גבי מתניתין. וארישא קאי. **רב יהודה אמר** ולדי **ולדות נמי פטורין** — ודור רביעי לצאן ברזל אינו נותן לכהן, אלא דור חמישי. ולקמן פריך ליה ממתניתין. **טעמא דהעמיד** — שהחזיק כחו של גוי. הא לא העמיד — לא מיפטרי ולדי ולדות של צאן ברזל. **והא קא משמע לן** — דאף על גב דהעמיד, דאורחיה דגוי למיזל ולמיתפס בנה. כלומר, סלקא דעתך אמינא: כיון שחוזר כח גוי בולדות — אימא יהיו פטורין לעולם, קא משמע לן: אפילו הכי, ולדות של אותן ולדות, שהן ולדי ולדות לצאן ברזל — פטורין, וולדי ולדות של ולדות — חייבין, כאילו לא העמיד. **תנן רבן גמליאל אומר כו'** — וקא סלקא דעתין דרבן גמליאל אריש קאי. **בשלמא לרב יהודה דאמר נחית תנא קמא** — למיפטר דרי, דשתי דורות לצאן ברזל פוטר תנא קמא.

וְלָדוֹתֵיהֶן פְּטוּרִין, וַלְדֵי וְלָדוֹתֵיהֶן חַיָּיבִין. הֶעֱמִיד וְלָדוֹתֵיהֶן תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן - וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִין, וּוַלְדֵי וַלְדֵי וְלָדוֹת חַיָּיבִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה - פְּטוּרִים, שֶׁאַחֲרָיוּתָן לַגָּבְרִי. רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין - חַיָּיב. **גמרא** לְמֵימְרָא, דְּכֵיוָן דְּלָא נָקֵט מָרָא זוּזֵי - בִּרְשׁוּתָא דְּמָרָא קָיְימָא. וּרְמִינְהוּ: אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִיִּשְׂרָאֵל מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית; אֲלִמָּא בִּרְשׁוּתָא דְּמִקַּבֵּל קָיְימָא! אֲמַר אַבָּיֵי: לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא, וְהָא - דְּלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא. אָמַר לֵיהּ רָבָא: דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא "צֹאן בַּרְזֶל" קָרֵית לֵיהּ? וְעוֹד, מַאי פַּסְקָא? וְעוֹד, אֲדָתְנֵי סֵיפָא: אֶבָל מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִן הַגּוֹי - לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידָהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - דְּלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא, אֲבָל קַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא - שַׁפִּיר דָּמֵי! אֶלָּא אֲמַר רָבָא: אִידִי וְאִידִי דְּלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא. וְהָכָא גַּבֵּי בְּכוֹרָה הַיְינוּ טַעְמָא: דְּאִילּוּ אָתֵי גּוֹי בָּעֵי זוּזֵי וְלָא יָהֵיב לֵיהּ - תָּפֵיס לֵהּ לִבְהֵמָה, וְאִי לָא מַשְׁכַּח לֵהּ לִבְהֵמָה - תָּפֵיס לֵהּ וְלָדוֹת דִּידֵהּ, וַהֲרֵי יַד גּוֹי בָּאֶמְצַע, וְכָל יַד גּוֹי בָּאֶמְצַע - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. הֶעֱמִיד וְלָדוֹתֵיהֶן תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן - וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִים. אָמַר רַב הוּנָא: וְלָדוֹת פְּטוּרִין, וּוַלְדֵי וְלָדוֹתֵיהֶן חַיָּיבִין. וְרַב יְהוּדָה אָמַר: וַלְדֵי וְלָדוֹת נַמִּי פְּטוּרִין, וּוַלְדֵי וַלְדֵי וְלָדוֹת חַיָּיבִין. תְּנַן: הֶעֱמִיד וְלָדוֹת תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן - וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִין. טַעְמָא דְּהֶעֱמִיד, הָא לָא הֶעֱמִיד - לָא; תְּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה! - אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה: הוּא הַדִּין אַף עַל גַּב דְּלָא הֶעֱמִיד. וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן: אֲפִילּוּ הֶעֱמִיד נַמִּי, דְּאוֹרְחֵיהּ דְּגוֹי לְמִיתְפַּס בְּנָהּ - וְהָוֵי כְּמִי דְּלָא הֶעֱמִיד, וַלְדֵי וְלָדוֹת - פְּטוּרִין, וּוַלְדֵי וַלְדֵי וְלָדוֹת - חַיָּיבִין. תְּנַן, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת פְּטוּרִין, שֶׁאַחֲרָיוּתָן לַגָּבְרִי. בִּשְׁלָמָא לְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר: נָחֵית תַּנָּא קַמָּא לְדָרֵי

היינו

היינו

וַלְדוֹתֵיהֶן של אותן בהמות צאן ברזל שקיבל הישראל עבור חלקו בעבודה, **פְּטוּרִין** מן הבכורה, כלומר שהבכורים שיולדו מאותם ולדות אינם קדושים בקדושת בכורה, ומבואר הטעם בגמרא, שהואיל ואם לא ישלם הישראל מה שקצב עמו, יגבה הנכרי מן הבהמות האלו ומולדותיהן, נמצא שיש לנכרי שייכות בולדות, וכל שיד הנכרי באמצע פטורה מן הבכורה. **וַלְדֵי וַלְדוֹתֵיהֶן** – הולדות של אותן ולדות שהגיעו לחלקו של ישראל, **חַיָּיבִין** בבכורה, כלומר כשיהיו להם ולדות בכורות [דהיינו הרביעים לצאן ברזל] חייב ליתנם לכהן, לפי שבולדי הולדות אין לנכרי כל שייכות.

הֶעֱמִיד וַלְדוֹתֵיהֶן תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן – אמר לנכרי, אם ימותו הבהמות שקיבלתי ממך, תטול את הולדות המגיעים לחלקי, והרי לא היה צריך לומר לו כן, כי ממילא יש לו רשות לגבות מהולדות, אלא שבזה נתן לנכרי כח לגבות אף מולדי ולדות, לפיכך אף **וַלְדֵי וַלְדוֹת** שהבכירו **פְּטוּרִין** מן הבכורה, לפי שיש לנכרי יד בהם. אבל **וַלְדֵי וַלְדֵי וַלְדוֹת** – הרביעים לבהמות הצאן ברזל שהבכירו **חַיָּיבִין** בבכורה, לפי שאין לנכרי שייכות בהם. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** חולק על תנא קמא **וְאוֹמֵר, אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה [דּוֹרוֹת] פְּטוּרִין** מן הבכורה, **שֶׁאַחֲרִיּוּתָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים** – שדעת הנכרי לגבות מכל הולדות שיהיו מאותן הבהמות שקיבל הישראל ממנו, כל זמן שלא פרע לו הישראל את המגיע לו.

המשנה עוברת לדון בענין חיוב בכורה בבכור שאינו דומה לאמו: **רָחֵל** [שהיא ממין הכבשים] **שֶׁיָּלְדָה** בכור שמראהו כמין **עֵז**, שהוא מין אחר, **וְעֵז שֶׁיָּלְדָה** בכור שמראהו כמין **רָחֵל, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה**, לפי שבכור שאינו דומה לאמו אין חייבים ליתנו לכהן. **וְאִם יֶשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין** שדומה בהם לאמו, עד שהוא ניכר בהם שהוא מאותו המין, **חַיָּיב** בקדושת הבכורה.

גמרא

שנינו במשנה שישראל המקבל מן הנכרי צאן ברזל, פטורים הולדות מן הבכורה. הגמרא מקשה סתירה בענין הבעלות על בהמות של צאן ברזל:

תמהה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לומר במקבל צאן ברזל, **דְּכֵיוָן דְּלֹא נְקַט מָרָא זוּזֵי** – שהואיל ועדיין לא קיבל בעל הבהמה את דמיה, **בְּרִשּׁוּתָא דְּמָרָא קָיְימָא** – היא נשארת ברשותו, ולפיכך פטור הישראל מן הבכורה. **וּרְמִינְהוּ** – וקשה מהמשנה בבבא מציעא (ע:) ששנינו בה, **אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִיִּשְׂרָאֵל** – אסור לישראל לקבל צאן ברזל מישראל אחר, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְבִיעָה** – שנחשב שהבהמות מכורות למקבל מעכשיו, ואינו חייב לנותן אלא מעות, והמקבל חולק בולדות עם הנותן, על שהסכים להמתין לו מלשלם עד תום הזמן שקבעו ביניהם, והרי זו רבית. **אַלְמָא, בְּרִשּׁוּתָא דְּמַקַּבֵּל קָיְימָא** – שהבהמות עומדות ברשות המקבל והרי הן שלו לגמרי, שאילו היו ברשות הנותן, הרי גם הולדות שלו, ואין כאן רבית, ואם כן סותר דין זה למשנתינו שמובח ממנה שהבהמות עדיין ברשות הנכרי ולכך פטורים הם מן הבכורה. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – במשנתינו מדובר, **דְּקַבִּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא** – שהנכרי קיבל על עצמו אחריות של אונסים שיארעו לבהמה, וכן אם יוזל מחירה, ולפיכך עומדת הבהמה ברשותו. **וְהָא** – במשנה בבבא מציעא מדובר, **דְּלֹא קַבִּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא** – שלא קיבל הנותן עליו אחריות אונס וזול, ולפיכך הבהמה עומדת ברשות המקבל, ונמצא שמה שחולק עם בעל הבהמה הוא ריבית.

הגמרא מקשה על תירוצו של אביי: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **דְּקַבִּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא וְזוּלָא 'צֹאן בַּרְזֶל' קָרֵית לֵיהּ** – וכי באופן שמקבל עליו הנותן אחריות אונס וזול, אתה קורא לזה 'צאן ברזל', הרי הלשון 'ברזל' משמעו שהוא קשה כברזל שאינו נפחת, והרי כאן נפחתים דמי הקרן של הנותן, אם יוזלו דמי הבהמה, או שיארע בהם אונס. **וְעוֹד קשה, מַאי** – מהו תירוצך, **פַּסְקָא** – וכי ניתן לחלק בין צאן ברזל לצאן ברזל, הרי מאחר שנקט התנא הן כאן והן במסכת בבא מציעא לשון 'צאן ברזל', משמע שבשניהם מדובר באותו אופן. **וְעוֹד, אַדְּתָנֵי סֵיפָא** של המשנה בבבא מציעא, והשמיענו אופן המותר לקבל צאן ברזל, כמו שאמרו שם, **אֲבָל מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**, כי לא נוהג בהם איסור ריבית, **לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵהּ** – הרי יכול לחלק בישראל עצמו, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאסור לקבל צאן ברזל, **דְּלֹא קַבִּיל עֲלֵיהּ** הנותן אחריות **אוּנְסָא וְזוּלָא**, שאז הבהמה ברשות המקבל, ולפיכך כשהוא חולק עם הבעלים בולדות, יש בכך משום ריבית, **אֲבָל קַבִּיל עֲלֵיהּ** הנותן אחריות **אוּנְסָא וְזוּלָא, שַׁפִּיר דָּמֵי** – לעשות כן, לפי שאז הבהמה ברשות הנותן, ואדרבה משלהם הם חולקים עמו בולדות עבור טרחתו, ואין בכך חשש ריבית.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר על הסתירה בין שתי המשניות: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, אִידִי וְאִידִי** – בבבא מציעא וכאן מדובר, **דְּלֹא קַבִּיל עֲלֵיהּ** הנותן **אוּנְסָא וְזוּלָא**, והרי הבהמה עומדת ברשות המקבל, ולפיכך אם הנותן הוא ישראל יש לחשוש משום ריבית. **וְהָכָא גַּבֵּי בְּכוֹרָה הֵיינוּ טַעְמָא** שפטורה מן הבכורה, משום **דְּאִילּוּ אָתֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּעֵי זוּזֵי וְלֹא יָהִיב לֵיהּ, תָּפֵים לָהּ לַבְּהֵמָה** – אם יבוא הנכרי וירצה את כספו שקצץ לו הישראל ולא יתן לו, הוא יגבה מהבהמה, משום שנחשבת כמשכונו, **וְאִי לֹא מַשְׁכַּח לָהּ לַבְּהֵמָה** – ואם לא ימצא את הבהמה, **תָּפֵים וְלָדוֹת דִּידָהּ** – יגבה מולדותיה, **וְהַרֵי יַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּאֶמְצַע** – שיש לו אחיזה בבהמה ובולדותיה שהם משכונו עבור הדמים שהישראל חייב לתת לו, **וְכֹל שֵׁיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּאֶמְצַע פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה.**

שנינו במשנה: המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים, ולדותיהן פטורים, ולדי ולדותיהן חייבין. **הֶעֱמִיד וַלְדוֹתֵיהֶן תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן וַלְדֵי וַלְדוֹת פְּטוּרִים.**

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור הרישא של המשנה: **אָמַר רַב הוּנָא**, דין הרישא מתפרש כפשוטו, **וַלְדוֹת** הצאן **פְּטוּרִין** מן הבכורה, כלומר כשיגדלו הולדות ויולידו בכור אין עליו דין בכורה, לפי שיש לנכרי יד בולדות הצאן ברזל, כמו שאמר רבא לעיל, שהבהמות וולדותיהן משמשות כמשכון עבור החוב שחייב לנכרי. אבל **וַלְדֵי וַלְדוֹתֵיהֶן** של הצאן ברזל כשיבכירו, הרי הם **חַיָּיבִין** בבכורה, לפי שדעתו של הנכרי לסמוך בתורת משכון רק על הולדות ולא על ולדי הולדות, נמצא שאין ידו מעורבת בהם, לפיכך ולדותיהם, דהיינו דור רביעי לצאן ברזל קדוש בקדושת בכורה. **וְרַב יְהוּדָה אָמַר, וַלְדֵי וַלָּדוֹת** שביכרו **נַמִּי פְּטוּרִין** מן הבכורה, משום שדעתו של הנכרי גם על ולדי הולדות, ורק **וַוּלְדֵי וַלְדֵי וַלָּדוֹת חַיָּיבִין,** כלומר רק דור חמישי לצאן ברזל קדוש בקדושת בכורה.

הגמרא מקשה על רב יהודה מהסיפא של המשנה: **תְּנַן, הֶעֱמִיד וַלָּדוֹת תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן** גם **וַלְדֵי וַלָּדוֹת פְּטוּרִין.** ויש לדייק, **טַעְמָא דְּהֶעֱמִיד,** שחיזק את כוחו של הנכרי לגבות מהולדות, ובודאי נתכוין באמירתו זו, לייפות את כוחו שיגבה גם מוולדי הולדות, **הָא** אם שתק **וּלֹא הֶעֱמִיד, לֹא** נפטרו ולדי הולדות מהבכורה, ואם כן היא **תִּיוּבְתָּא** [–פירכא] **דְּרַב יְהוּדָה** שאמר שולדי הולדות פטורים מן הבכורה בכל ענין. מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב יְהוּדָה, הוּא הַדִּין אַף עַל גַּב דְּלֹא הֶעֱמִיד,** גם כן

המשך בעמוד סט

הֵיינוּ דְּאָמַר לֵיהּ **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** לתנא קמא, אתה פטרת רק שתי דורות מצאן ברזל ולא יותר, ואני אומר **שאֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת פְּטוּרִין,** והוצרך לומר לו דוקא בלשון זו, שאם היה רבן שמעון בן גמליאל אומר 'אפילו ולדי ולדי ולדות פטורים' הייתי טועה בדבריו לומר שאינו פוטר אלא את אלו, ולא דור מאוחר מהם, כשם שתנא קמא אף שפטר את הדור השני אפילו שלא נולדו מבהמותיו של הגוי, מכל מקום את הדור שלאחריהם כבר חייב, וגם כאן הייתי אומר שרבן שמעון בן גמליאל לא בא אלא להוסיף עליו עוד דור, אבל לא נתכוין לפטור את כל הדורות. **אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר לֹא נָחִית תַּנָּא קַמָּא לְדָרֵי** – אבל לדעת רב הונא הסובר שלא פטר תנא קמא דור מאוחר, אלא רק את הולדות של צאן הברזל, שנולדו מהבהמות של הגוי בעצמן, קשה, **מַאי** – מהו הלשון **'אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת',** הרי עיקר חידושו של רבן שמעון בן גמליאל הוא, שפוטר אפילו את אלו שלא נולדו מבהמותיו של הגוי בעצמן, והיה לו לומר 'אפילו ולדי ולדות פטורים' ומתוך כך נבין שהוא הדין גם עד עשרה דורות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב הוּנָא,** רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל **אַ'הֶעָמִיד' קָאֵי** – דברי רבן שמעון בן גמליאל מוסבים על הדין של 'העמיד ולדות תחת אמותיהן', **דְּנָחִית לְדָרֵי** – שבזה תנא קמא פוטר גם את הדור השלישי, ולפיכך הוצרך רבן שמעון בן גמליאל לומר שאפילו עשרה דורות פטורים.

הגמרא מקשה על רב יהודה מברייתא: **תָּא שְׁמַע, הַמְקַבֵּל צֹאן בַּרְזֶל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, [הֵן] וְלָדוֹת פְּטוּרִין** – הולדות עצמן פטורים מן הבכורה, אבל **וַלְדֵי וְלָדוֹת לֹא. תִּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה** – הרי מכאן פירכא על רב יהודה שפוטר אף ולדי הולדות. משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ** [–יתרץ לך] **רַב יְהוּדָה,** אל תגרוס 'הן ולדות', אלא **אֵימָא** 'הֵן וּוְלָדוֹתֵיהֶן פטורים', כלומר 'הן' הכוונה לולדות, ו'ולדותיהן' הם הולדות של הולדות, שניהם פטורים, וכדעת רב יהודה.

אִיבָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שהמקשן גרס בברייתא 'הֵן וּוַלְדוֹתֵיהֶן **פְּטוּרִין',** ואם כן הוא **תִּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא** שאמר שולדי ולדות חייבים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, אֵימָא** – כך יש לך לגרוס, 'הֵן **וְוַלְדֵי וְלָדוֹת פָּטוּר'** – רק הולדות עצמן פטורים, אבל **וַלְדֵי וְלָדוֹת חַיָּיב.**

שנינו במשנה: **רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִן עֵז כּוֹ',** ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה תנאים בענין רחל בת עז, ועז בת רחל: **אֲתָא** [–בא] **רַב אוֹשַׁעְיָא, מִנְּהַרְדְּעָא, וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ** – והביא בידו ברייתא ששנינו בה, **רָחֵל בַּת עֵז וְעֵז בַּת רָחֵל, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב, וְחַכָּמִים פּוֹטְרִין.**

אָמַר לֵיהּ **רַב הוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה,** כִּי עָיְילַת לְקַמֵּיהּ [–כשתכנס לפני] **דְּרַב הוּנָא, בְּעֵי מִינֵּיהּ** – שאל ממנו, מה ששנינו בברייתא, **רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב, לְמַאי** – לענין מה נאמר דין זה. **אִילֵּימָא** – אם נאמר שלענין **בְּכוֹרָה,** שסובר שרחל בת עז ועז בת רחל חייבת בבכורה. קשה, **וְכִי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר** מה שדרשו מהפסוק (במדבר יח יז) **'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר', עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר** – כלומר שיהא דומה לאמו ולא למין אחר. **אֶלָּא לְרֵאשִׁית הַגֵּז** – שאפילו שאינו דומה לאמו, חייב בראשית הגז. אך גם זה קשה, **וְכִי לֵית לֵיהּ** לרבי מאיר **הָא דְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – מה ששנו תלמידי רבי ישמעאל, **בְּכָשִׁים שֶׁצַּמְרָן קָשֶׁה, פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז,** מפני **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב לא כ) **'וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמָּם',** משמע שרק צמר המחמם נקרא 'גז', וצמר של עז בת רחל הוא קשה כצמר של עזים ואינו מחמם.

אָמַר לֵיהּ רבה לרב הושעיא, **נֵיחֵזֵי אֲנַן** – נעיין אנחנו כיצד לפרש את דברי רבי מאיר. **הָכָא** – כאן בברייתא ששנינו 'עז בת רחל', **כְּמַאי עָסְקִינַן, בְּרָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְהִיא אָבִיו תַּיִּשׁ,** שהוא מין עזים, **וּבְחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב לְעָנְיַן 'אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ' קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו אם חוששים גם לזרע האב [כלומר בעל חי המתייחס אחר אמו, אם מתייחס גם אחר אביו] לענין איסור אותו ואת בנו, או לא, שאם חוששים לזרע האב, אסור לו גם לשחוט את האב ואת בנו או בתו ביום אחד. **דְּרַבִּי מֵאִיר** מחייב, משום **שסָבַר חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב, וְרַבָּנַן** שפוטרים **סָבְרִי אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב.**

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שנחלקו במחלוקת זו, **לִיפְלְגוּ בְּחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב בְּעָלְמָא, כִּפְלוּגְתָּא דַּחֲנַנְיָה וְרַבָּנַן** – היה להם לחלוק באופן סתמי ואפילו בעז בת עז ואביה עז, אם חוששים לזרע האב ואסור לשחוט את האב והבן או הבת ביום אחד או לא, כמו שנחלקו חנניה וחכמים במסכת חולין (עח:), ומדוע נשנתה מחלוקתם בעז בת רחל ורחל בת עז.

אֶלָּא חוזרת הגמרא לאוקימתא הראשונה, ואומרת, **לְעוֹלָם** רבי מאיר וחכמים נחלקו לענין **בְּכוֹרָה, וְהָכָא** בברייתא ששנינו 'רחל בת עז', **כְּמַאי עָסְקִינַן, בְּרָחֵל בַּת בַּת עֵז,** וכן מה ששנינו 'עז בת רחל', הכוונה לעז בת עז בת רחל. **מַר** – רבי מאיר **סָבַר, זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ** – הלך אחר אמו, **וְהַאי לָאו נִדְמֶה הוּא** – ואינו נחשב כנדמה [–משונה] כי הוא דומה לה, וחייב בבכורה, שהוא בכלל 'בכור שור'. **וּמַר סָבַר** – וחכמים סוברים, **זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ דְּאִימֵּיהּ** – הלך אחר אם אמו, **וְהַאי נִדְמֶה הוּא,** כיון שאינו דומה לאם אמו, ואין בו דין בכורה, משום שאינו בכלל 'בכור שור'.

הגמרא מבארת ביאור נוסף במחלוקת רבי מאיר וחכמים: **וְאִיבְּעִיָּא אֵימָא,** שנחלקו **בְּרָחֵל בַּת עֵז בַּת רָחֵל,** ומה ששנינו בברייתא 'רחל בת עז ועז בת רחל' הוא דבר אחד, כלומר רחל בת עז, ואותה העז היתה בת רחל. **מַר** – רבי מאיר **סָבַר חָזְרָה שֵׁיּוּת לִמְקוֹמָן** – אותה רחל שסרה מטבעה וילדה עז, חזרה למקומה, שעכשיו שוב יצאה ממנה רחל, והרי היא מתייחסת אחריה, והיא בכלל 'בכור שור', שדומה לאם אמה. **וּמַר סָבַר** – וחכמים סוברים, **לֹא חָזְרָה שֵׁיּוּת לִמְקוֹמָן** – אין מחזירים את הרחל לאם אמה, אלא לאמה, והרי אינה דומה לה ופטורה מן הבכורה.

הגמרא מביאה ביאור נוסף: **רַב אַשִׁי אָמַר,** יש להעמיד את מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים **כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** – באותה רחל בת עז או בעז בת רחל, **מִקְצָת סִימָנִין** שדומה בהם לאמה, רבי מאיר סובר שדי בכך בכדי לחייב בבכורה, כמו שסתמה משנתינו, וסתם משנה רבי מאיר. **וּמַאן חֲכָמִים** – ומי הם חכמים שפטרו, **רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר** (לעיל ו:), שאינו חייב בבכורה **עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ.**

הגמרא דנה בענין נדמה לדעת רבי מאיר בשעיר ראש חודש: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** מה שאמר רבי מאיר שרחל בת עז בת רחל חייבת בבכורה משום שחזרה שייות למקומה, הוא רק לענין בכורה, אך **מוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר בְּשָׂעִיר** חטאת **שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּבָעֵינַן בֶּן שְׁעִירָה** – צריך שגם אמו תהיה שעירה, ולאו דוקא אמו, אלא כל דורותיו למעלה יהיו ממשפחת עזים.

שואלת הגמרא: **מַאי מַטְעֲמָא** נשתנה דינו של שעיר ראש חודש. משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** (במדבר כח טו) 'וּשְׂעִיר עִזִּים **אֶחָד** לַחַטָּאת', ודורשים מתיבת 'אחד' שהכוונה **הַמְיוּחָד וּבָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי רֵאשִׁית** – שלא היתה לו מעולם אם ממין אחר.

מקשה הגמרא: **וְהָא מְהָכָא נָפְקָא** – וכי דבר זה מכאן למדנו, **מֵהָתָם נָפְקָא,** ממה שנאמר בענין הקרבנות (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה'', ודרשו ממה שנאמר **'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב'** ולא 'שור וכשב', שרק הנולד ממין שור בפני עצמו או

המשך בעמוד כב

רש"י

היינו דקאמר רבן שמעון בן גמליאל — את אמרת שתי דורות למטה מצאן ברזל ותו לא, ואנא אמינא אפילו עד עשרה דורות נמי פטורין. והוא הדין טפי מעשרה, אלא כי האי מנינא נקט בכמה דוכתי. וקרא נמי נקיט להו, דכתיב (דברים כג): "גם דור עשירי", וזהן אסורין לעולם. אצטריך למיתני הכי, דאם הוי תני "אפילו [ולדי] ולדי ולדות פטורין" הוה אמינא: הני הוא דפטר רבן גמליאל, טפי מהני — לא. כי היכי דשמעינן ליה לתנא קמא דפטר ולדי ולדות, אף על גב דלא מבהמותיו של גוי ממש נולדו, ומחייב בולדי [ולדי] ולדות לתת ולדן לכהן — הכי נמי לרבן שמעון בן גמליאל, אף על גב דפטר בולד ולדי [ולדות] — בחד דרא טפי מחייב. **אלא לרב הונא דאמר לא נחת תנא קמא למיפטר דרי** — דלא פטר אלא ולדות של צאן ברזל, הואיל ויצאו מבהמותיו ממש של גוי — למה ליה לרבן שמעון בן גמליאל למימר "עד עשרה דורות"? לימא: "אפילו ולדי ולדות פטורין", ושמעינן מינה כי היכי דפטר ולדי ולדות אף על גב דלא מבהמותיו של גוי ממש יצאו — הוא הדין נמי עד עשרה דורות! **אהעמיד קאי** — שהעמיד ולדות תחת אמותיהן קאי, דנחת תנא קמא למיפטר דרי. **אימא הן וולדות** — דמשמע תרי דרי, הן — הולדות, וולדות אחרים. **אימא הן וולדות** — כלומר, הן — הולדות עצמן, ולא תימא וולדות. **מגז כבשי יתחמם** — אלמא: בת חימום קרי גז, דלא בת חימום לא קרי גז. והך עז בת רחל צמרה קשה, דצמר עזים קשה הוא. **חוששין לזרע האב** — אם שוחט האב והבן ביום אחד. והילכך רבי מאיר מחייב אם שחטו ובתו חייב, הואיל וזה דומה לו. **אין חוששין** — בעז בת עז, ושחט אותה ואת אביה ביום אחד. **כי היכי דפליגי חנניה ורבנן** — בשחיטת חולין בפרק "אותו ואת בנו" (עח,ב), דחנניה מחייב וחכמים פוטרין. **ברחל בת רחל** — וגבי עז בת רחל — עז בת עז בת רחל מיירי. **ואיבעית אימא ברחל בת עז בת רחל** — וחדא קתני, ברחל בת עז, ואותה עז היתה בת רחל. **רבי מאיר מחייב ליתנן לכהן דחזרה שיות למקומן** ולא נדמה הוא. והך רחל בת עז — לאו רחל ממש, דהא נקבה לא קדשה בבכורה, אלא מין רחל קאמר. **מודה רבי מאיר** — אף על גב דלענין בכורה סבר חזרה שיות למקומה, הכא בענין שיהא ממשפחת עזים מששת ימי בראשית. **הני מילי דלא נחית לדרי** — כלומר, דאינו נדמה לעז אם אמו, אלא לאמו גופיה הוי נדמה, דאינו דומה לאמו. אבל היכא דנחת לדרי, דלגבי אמו לא הוי נדמה, דדמי לאמו, אלא לגבי אם אמו הוי נדמה — אימא לא. קא משמע לן "אחד" דבענין מיוחד מששת ימי בראשית. **ואי מהתם** — דאי כתב "אחד" ולא כתב "עז", הוה אמינא: הני מילי דנדמה פסול — לקרבן חובה, כגון שעיר מוסף דראש חדש, דחובה הוא, אבל לקרבן נדבה ליתכשר. האי דנקט שעיר ראש חדש — הוא הדין לשעירי רגלים, דכתיב בהן "אחד", אלא קמא דכולהו נקט. **על צמרו** — של שה שאינו מיוחד שה לדורותיו. **מה זכה שלא נשתנה** — דהא נדמה פסול לקרבן. **אלא מעתה** — משום דהדלה על גבי תאינה חשבת ליה שינוי. **זה נשתנה ריחו** — יין של אותו גפן. **משנה הזכרים** — משמע שנים. **אי אפשר לצמצם** — שיצאו שני ראשיהן כאחד. אלא האחד יצא תחלה, ולא ידענן הי ניהו. **ורבי טרפון** — מפרש וקאמר: בורר את היפה. מפרש בגמרא טעמא. **משמנין ביניהם** — מפרש בגמרא דכהן נוטל כחוש. **והשני** — שנשאר לישראל, ירעה עד שיסתאב ואחר כך יאכל. דספק בכור הוא, הילכך אינו נשחט תמים. ובאותו של כהן לא אצטריך למימר, דודאי אינו נשחט עד שיהא בו מום, דבזמן הזה מיירי. אי נמי, בזמן הבית מיירי, ודכהן לא חזי להקרבה, וספק בכור הוא, ואיכא למיחש משום חולין בעזרה, לפיכך נמי יאכל במומו. והאי דנקט של ישראל ירעה עד שיסתאב — משום דבעי למימר "וחייב במתנות" גבי ישראל, דאילו כהן פטור מן המתנות לגמרי כדמפרש בשחיטת חולין בפרק "הזרוע והלחיים" (קלב,א) — הילכך תנא כולה מתניתין בישראל. מיהו, דכהן נמי ירעה עד שיסתאב, ויאכלנו במומו.

תוספות

ולית ליה הא דתנא רבי ישמעאל כבשים שצמרן קשה כו' — לא הוה מצי למיפרך דנימעט עז בת רחל מקרא דממעטין (חולין קלו,א) שער עזים מ"לעמוד ולשרת", דבענין דבר הראוי לשירות, ולאפוקי נוצה של עזים. דדילמא, כיון דהוי ממין הראוי לשירות, שהיא בת רחל — סגי בהכי. **ברחל** שילדה מין עז ואביו תייש — והא דנקט מין עז — לרבותא, דאף על גב דהוועיל זרע האב לשנות הולד למין עז במותו, אפילו הכי לא חיישי רבנן לזרע האב. ומיהו, דפריך: ליפלגו בחוששין לזרע האב בעלמא — לא חייש לרבותא זו.

בשעיר של ראש חדש — קמא נקט, והוא הדין שעירי רגלים, דהכי נמי כתב בהו "אחד".

זכר

הַיְינוּ דְּאָמַר לֵיהּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת פְּטוּרִין. אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר: לָא נָחֵית תַּנָּא קַמָּא לְדָרֵי - מַאי "אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת"? - אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אַ"הֶעֱמִיד" קָאֵי, דְּנָחֵית לְדָרֵי. תָּא שְׁמַע: הַמְקַבֵּל צֹאן בַּרְזֶל מִן הַגּוֹי, וְלָדוֹת - פְּטוּרִין, וּוְלָדֵי וְלָדוֹת - לֹא. תִּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה! - אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה, אֵימָא: "הֵן וּוְלָדוֹתֵיהֶן". אִיכָּא דְּאָמְרִי: "הֵן וּוְלָדוֹתֵיהֶן פְּטוּרִין", תִּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא! - אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, אֵימָא: "הֵן וְוֹלָדוֹת - פָּטוּר, וּוְלָדֵי וְלָדוֹת - חַיָּיב". "רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז" כו'. אָתָא רַב אוֹשַׁעְיָא מִנְּהַרְדְּעָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: רָחֵל בַּת עֵז, וְעֵז בַּת רָחֵל - רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. אָמַר לֵיהּ רַב הוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה: כִּי עֲיֵילַתְּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, בְּעֵי מִינֵּיהּ: רַבִּי מֵאִיר מִיחַיֵּיב לְמַאי? אִילֵימָא לִבְכוֹרָה - וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר "אַף בְּכוֹר שׁוֹר", עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר? אֶלָּא לְרֵאשִׁית הַגֵּז - וְלֵית לֵיהּ הָא דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּבָשִׂים שֶׁצַּמְרָן קָשֶׁה פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִגֵּז כִּבְשֵׂי יִתְחַמֵּם"? אֲמַר לֵיהּ: נֵיחֵזֵי אֱנַן, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּרָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו תַּיִּשׁ; וּבְחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב לְעָנְיַן אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב. - אִי הָכִי, לִיפְלְגוּ בְּחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב בְּעָלְמָא, בְּפִלּוּגְתָּא דְּחַנַנְיָה וְרַבָּנַן! אֶלָּא לְעוֹלָם לִבְכוֹרָה, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּרָחֵל בַּת רָחֵל בַּת עֵז; מָר סָבַר: זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ, וְהַאי לָאו נִדְמֶה הוּא, וּמָר סָבַר: זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ דְּאִימֵּיהּ, וְהַאי נִדְמֶה הוּא. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: בְּרָחֵל בַּת עֵז בַּת רָחֵל; מָר סָבַר: חֲזָרָה שֵׁיּוּת לְמִקּוֹמָן, וּמָר סָבַר: לֹא חֲזָרָה שֵׁיּוּת לְמִקּוֹמָן. רַב אַשִׁי אָמַר: כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין, וּמַאן חֲכָמִים - רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר בְּשָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּבָעֵינַן בֶּן שְׁעִירָה, מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "אֶחָד" - הַמְיוּחָד וּבָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. - וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא? מֵהָתָם נָפְקָא: "שׂוֹר אוֹ כֶשֶׂב" - פְּרָט לְכִלְאַיִם, "אוֹ עֵז" - פְּרָט לְנִדְמֶה! - צְרִיכָא, דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא נָחֵת לְדָרֵי, אֲבָל הֵיכָא דִּנְחַת - אֵימָא לָא. וְאִי מֵהָכָא הֲוָה אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי לְגַבֵּי קָרְבַּן חוֹבָה, אֲבָל נְדָבָה - לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הַכֹּל מוֹדִים דְּאֵין לוֹקֵן עַל צַמְרוֹ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", מַה פִּשְׁתָּן - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב פַּפָּא: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁצַּמְרוֹ פָּסוּל לִתְכֵלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז... גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ", מַה פִּשְׁתָּן - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין צַמְרוֹ מִטַּמֵּא בְּנְגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים", מַה פִּשְׁתִּים - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אָנוּ נֹאמַר: הִדְלָה הַנָּפֵץ עַל גַּבֵּי תְּאֵינָה - יֵינוֹ פָּסוּל לְנְסָכִים, מַאי טַעְמָא? "יֵבַח וּנְסָכִים", מַה יֵּבַח - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף נְסָכִים - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ. מַתְקִיף לֵהּ רָבִינָא: הִדְלָה פִּשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הִינָא, הָכִי נַמִי דְּלִישְׁתַּנֵּי? אִם כֵּן, לָא מָצֵית אָמְרַתְּ "מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה", דְּהָא פִּשְׁתָּן נַמִי מִשְׁתַּנֵּי! אֲמַר לֵיהּ: זֶה - נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ, וְזֶה - לֹא נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ. **מִשְׁנָה** רָחֵל שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאַחַת - רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזְּכָרִים לַה'". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, אֶלָּא אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַכֹּהֵן בּוֹרֵר לוֹ אֶת הַיָּפֶה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן. וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב,

וחייב במתנות — כשישחטנו יתן לכהן את הזרוע והלחיים, וסתם משנה היא זו. **ורבי יוסי פוטר** — מפרש בגמרא. יחלוקו — דחזר בו רבי טרפון המיאי דאמר לעיל כדמפרש בגמרא. דסבירא ליה דאפילו כשהן חיין מעלין את היפה בדמים לשניהם, שיחלקו בשניהם, הלכך מת אחד מהן יחלוקו את החי. **זכר ונקבה אין כאן כלום לכהן** — דשמא נקבה יצאה תחלה, והמוציא מחבירו עליו הראיה. והכא אפילו רבי טרפון מודה. דהתם הוא דפליג משום דוודאי חד מינייהו לכהן, הלכך יפה כחו לחלוק בשוה. אבל הכא הורע כחו, דשמא לא שייכא בכורה כלל. ומיהו, ירעה עד שיסתאב ואחר כך יאכלנו, דספק הוא. **גמרא אפשר לצמצם בידי שמים** — כגון הך לידה, ואף על גב דאין מקפידין בכך. **וכל שכן בידי אדם** — דמתכוונין לצמצם שום מדה או שום דבר, דוודאי אפשר לצמצם. **בידי אדם** — שמתכוונין ומודדין כדי לצמצם, מאי, אפשר לצמצם או לא? **חוגרו** — למזבח באמצע גובהו הוא. **קיחיב דמים עליונים** — הראוים להנתן למעלה מאמצעיתו, וקא יהיב להו למטה. דשמא לא צמצמו יפה ועשו את החוט למטה מאמצעיתו הרבה, וכי נותנין דמים עליונים למעלה מן החוט מעט — איכא למימר: למטה מאמצעיתו הוא. **ותחתונים למעלה** — דשמא למעלה מאמצעיתו נתנו את החוט. **דמרווח ביה פורתא** — לעולם אי אפשר לצמצם. והכא — כגון שעשו את החוט רחב, מאחר שמדדו והתחילוהו באמצע הרחיבוהו למטה ולמעלה. דממה נפשך, למטה דידיה הוי תחתונו של מזבח, ולמעלה דידיה הוי עליונו, בלא שום ספיקא.

תא שמע ממדת כלים — דאמר רחמנא (שמות כה): "ועשית שלחן", אלמא, צמצמו יפה ועשאוהו באמותיו מצומצמות. **שאני התם דאמר רחמנא עביד וכבל היכא דמצית למיעבד ניחא ליה** — ולעולם לא צמצמו יפה. **הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל** — כל מלאכת התבנית. דוד אמרו לפסוק זה, ולא גרסינן ליה הכא. **חלקו לשנים** — תנור שנטמא, וחלקו לשנים וזהן שוין — טמאין, דאי אפשר לצמצם, ובכל חד וחד איכא למימר הכא איכא רובא, וקיימא לן: תנור — שיריו ברובו, ב"העור והרוטב" (חולין קכד,א). **ויש בו גומות** — שאינו נחלק בשווה, אלא כששוברין אותו — חתיכות (קרקע) בולטות בו, ועושה בזה גומא וכן במקומות הרבה, והילכך אי אפשר לשער אותן בליטות. **נמצא** — חלל מכוון בין שתי עיירות, שאין זו קרובה לו יותר מזו כלום. **אפשר לצמצם** — ולמדוד יפה כיוונו, שתיהן קרובות זו כזו. וקסבר: "קרובה" דכתב בקרא (דברים כא): "הקרובה אל החלל" — אפילו קרובות משמע, שאם יש שתים קרובות לו בשוה — שתיהן עורפות. דאי אי אפשר לצמצם, אלא ודאי אחת קרובה מחברתה — אמאי מביאות שתי עגלות? יביאו אחת בשותפות כדאמרינן לקמן, ויתנו ויאמרו בני האחת: אם אתם קרובים ממנו — יהא חלקנו מחול לכם ותכפר עליכם, ואם אנחנו קרובים מכם — חלקכם יהא שלנו ותכפר עלינו.

סבר

תוספות

זכר ונקבה אין לכהן כלום — אאפילו יוצא שני ראשים כאחד קאי. ומודה רבי יוסי הגלילי הכא, דאף על גב דאפילו אי כוליה רחם מיקדשי, מכל מקום מין במינו אינו חוצץ, כדאמר בפרק קמא (בכורות ט,ב), הכא שהיא נקבה והויא כמוה — בטלה בכורתו לגמרי. ולא דמי להתיא דפרק "בהמה המקשה" (חולין ע,א): כרכתו אחותו והוציאתו, דהתם איירי כדנפק הוא דרך ראשו והיא דרך מרגלותיה, דלא הויא איהי פטר רחם. **אפשר** לצמצם בידי שמים — פירש בקונטרס: כגון הך דלידה, דאף על גב דאין מקפידין בכך, וכל שכן בידי אדם — במתכוונים לצמצם שום מדה או שום דבר, דודאי אפשר לצמצם. וקשה לרבינו יצחק: כי קא מבעיא ליה לרבנן, בידי שמים אי אפשר לצמצם בידי אדם מאי — היכי פשיט מצמצם מכוון בין שתי עיירות? הא על כרחך נהי דיכולין לצמצם הדבר כשמתכוונין למדוד, מכל מקום לרבנן אי אפשר שיהא הדבר מצומצם בין שתי עיירות, דכיון דבידי שמים הוא, שמעצמו נפל שם מתחלה ולא נתעסקו עליו למדוד ולהניחו שם מכוון! ונראה לרבי: דאפילו למאן דאמר אי אפשר לצמצם בידי שמים אף שפעמים שנמדד בו שהוא מצומצם. אלא הכי קאמר: אי אפשר לברר צמצום שבידי שמים — כגון לידה דהכא, שאין פנאי לברר ולדקדק אי זה יצא תחלה, ולכך אין שניהן לכהן. אבל בידי אדם — שיש שהות לברר, מיבעיא לן. ופשיט ליה מנמצא מכוון בין שתי עיירות. דאי אמרת אי אפשר לברר אם הוא מצומצם, אף על גב דפרישית דזימנין דמיקרי שהוא מצומצם, כיון דאי אפשר להבחין — לא יביאו שתי העגלות מספק, דמילתא דלא שכיחא היא ואין לנו לתלות מספק שאירע כן. ובמסקנא פשטינן דלרבנן אי אפשר לצמצם, ואפילו אדם. ומתוך הא דפליגי אמוראי בפרק קמא דעירובין (טז,ב) בפרוץ כעומד, ופרק שני דחולין (כח,ב) במחצה על מחצה כָּרוֹ, היה נראה דהלכה כרבי יוסי הגלילי, דאפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם. ואין לומר דקרי פרוץ כעומד — כשדומה לנו שהם שוים דאף על גב דשמא אינם שוים, וכן מחצה על מחצה דשחיטה. דהא מפרש טעמא דלא הוי כרוב וכעומד — משום דאמר רחמנא למשה: שחוט רובא וגדור רובא. דתיפוק לי דבלאו הכי היה אסור מספק, משום דשמא שייר רובא. והא דפריך בגיטין בפרק "הזורק" (עח,א): והא אי אפשר לצמצם, גבי מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת, דמפרש: כגון דאתו תרוייהו בהדי הדדי בארבע אמות. ואפילו יהא הלכה כרבי יוסי הגלילי, מכל מקום דוחק הוא להעמיד המשנה בכך, שאין רגילות להיות הדבר מצומצם, וסתמא לא כוונו בבת אחת לבא. ובפרק "שבועת העדות" (שבועות לב,א) גבי כפרו שניהם כאחת, פריך: והא אי אפשר לצמצם! ומשני: הא מני — רבי יוסי הגלילי. ורבי יוחנן משני: אפילו תימא רבנן כו' — משמע דאין הלכה כרבי יוסי הגלילי. וכן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כח,א) גבי אחיות איני יודע מי שנאן, אמרינן: אליבא דרבי יוחנן לא סתים לן תנא כרבי יוסי הגלילי. לכך נראה, דבידי שמים אין הלכה כמותו, והך דשבועות וארבע אחין — הוו בידי שמים. אבל בידי אדם הלכה כמותו, כדמוכחא התיא דחולין ועירובין. ואם תאמר: הא דאמרינן בפרק קמא דעירובין (ה,ב): לחי המושך מדופנו של מבוי פחות מארבע אמות — אין צריך לחי אחר להתירו, וארבע אמות — צריך לחי אחר להתירו. וקאמר רב הונא ברבי יהושע: לא אמרן אלא במבוי [שמונה, אבל במבוי] שבע — ניתר בעומד מרובה על הפרוץ. רב אשי אמר: מבוי שמונה לא צריך לחי, מה נפשך: אי עומד נפיש — ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, ואי פרוץ נפיש — נדון משום לחי. פירוש: דאם כן אין בלחי (עשרה) [ארבע] אמות. מאי אמרת, דשוו תרוייהו כי הדדי — הוה ליה ספק דברידם, ולהקל, משמע דאי אפשר לברר הדבר! ויש לומר: דלעולם אפשר למדוד, אלא לא הטריחו חכמים למדוד שם מספק, כיון דבין עומד נפיש בין פרוץ נפיש ליכא חשש איסור, אלא אם כן הם שווים, ומילתא דלא שכיחא היא. ומכל מקום, אם היה איסורא דאורייתא — היה אסור, כיון שאפשר למדוד. וזה אין להקשות על רב אשי: כי שוו כי הדדי נמי לשתרי, דקיימא לן פרוץ כעומד מותר! דהתם קאי על רב הונא בריה דרב יהושע דסבירא ליה פרוץ כעומד אסור. והרב רבי שמעון מיינבלא היה מפרש: דפרוץ כעומד, ומחצה על מחצה כרוב — סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם. ומאן (דשרי) [דאסר] כשדומה לנו שהפרוץ כעומד — משום דאימר פרוץ מרובה, ואם תמצא לומר שהם שוים — רחמנא אמר: גדור רובא. ובענין זה יש לפרש ההוא דמחצה על מחצה כרוב. והשתא ניתא טפי דהיא דספק דברידם להקל, כיון דאי אפשר למדוד. אבל קשיא לרבי: דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור מטעם חששא בעלמא דשמא הם שוים, אף על גב דאי עומד נפיש מותר ואי פרוץ נפיש מותר. ואם כן היכי דייק מנמצא מכוון בין שתי עיירות? התם נמי, אף על גב דאי אפשר לכוון ולצמצם — מודו רבנן דמביאות שתי עגלות משום חששא דאורייתא דשמא הם שוים! ועוד, דמאן דאסר פרוץ כעומד לא אסר אלא מטעם דאמר רחמנא למשה: גדור רובא, שחוט רובא, ואיכא למתלי טפי לאיסור מלהיתר. אבל אם היה לתלות להיתר יותר מלאיסור — היה מותר, כדאשכחן מאן דשרי משום דאמר רחמנא למשה לא תשייר רובא, ולא אסר מטעם דשמא הפרוץ מרובה. ואם כן, ההיא דלחי אפילו הוי ספק דאורייתא תישתרי, כיון דבין פרוץ (מעומד) נפיש, בין עומד נפיש — מותר. ומהא דפריך בההיא שמעתא דפרוץ כעומד. והא אפשר לצמצם, גבי אם יש ריוח ביניהם (סוכה טו,ב) — אין לדקדק שום דבר, דרבינו חננאל גריס: "והא אי אפשר לצמצם". וכן רבינו שמעון. ולרבינו תם נמי אין ראיה שיהא הלכה כן. דלא הוי כמו "אי אפשר לצמצם" בעלמא, אלא כלומר: אי אפשר לצמצם בשום ענין שלא יהא אויר משהו בין הסכך לשפוד, כמו שפירש שם. ובההיא דסוף מכילתין (ס,ב): יצאו שנים בעשירי וקראו "עשירי", משמע דסבר ליה כרבי יוסי הגלילי אפילו בידי שמים. דאי כרבנן דאי אפשר לצמצם

וְחַיָּיב בַּמַּתָּנוֹת, וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר. מַת אֶחָד מֵהֶן - רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחֲלוֹקוּ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. **גְּמָרָא** אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שְׁמָעֵינַן לֵיהּ דְּאָמַר: אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בִּידֵי שָׁמַיִם, וְכָל שֶׁכֵּן בִּידֵי אָדָם. וְרַבָּנַן, בִּידֵי שָׁמַיִם אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, בִּידֵי אָדָם מַאי? תָּא שְׁמַע: חוּט שֶׁל סִיקְרָא חוֹגְרוֹ בָּאֶמְצַע לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים וּבֵין דָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים; וְאִי אָמַרְתְּ אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בִּידֵי אָדָם, זִימְנִין דְּקָא יָהֵיב עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה! - דִּמְרַוַּוח בָּהּ פּוּרְתָּא. תָּא שְׁמַע מִמִּדַּת כֵּלִים, מִמִּדַּת מִזְבֵּחַ. - שָׁאנֵי הָתָם דְּרַחֲמָנָא אָמַר: עֲבִיד, וּכְבָל הֵיכִי דְּמָצִית לְמֶעֱבַד נִיחָא לֵיהּ, "הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל". אֲמַר רַב קְטִינָא, תָּא שְׁמַע: חִלְקוּ לִשְׁנַיִם וְהֵן שָׁוִין - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם. אֲמַר רַב כָּהֲנָא: שָׁאנֵי כְּלִי חֶרֶס - הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ גּוּמּוֹת. תָּא שְׁמַע: נִמְצָא מְכוּוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת - שֶׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר; מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּקָסָבַר: בִּידֵי אָדָם אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, וּ"קְרוֹבָה" - וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת? - לָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר

סבר

וְחַיָּיב בַּמַּתָּנוֹת – כשישחטוהו הבעלים, לאחר שנפל בו מום, חייבים לתת ממנו לכהן את הזרוע הלחיים והקיבה. **וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר** מן המתנות.

מֵת אֶחָד מֵהֶן, קודם שניתן לכהן, **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, יַחֲלוֹקוּ** הכהן והבעלים בזכר החי. בגמרא מבואר, שרבי טרפון חזר בו ממה שאמר לעיל שהכהן בורר לו את היפה, וסובר שאף מחיים יש לבעלים ולכהן חלק בשניהם, ולפיכך אם מת אחד מהם חולקים בחי. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** – הכהן שבא להוציאו מיד הבעלים, צריך להביא ראיה שהחי הוא הבכור, ומכיון שאינו יכול להוכיח מי הוא הבכור, שהרי שניהם נולדו ביחד, הבעלים זוכים בו.

ילדה **זָכָר וּנְקֵבָה, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם,** כי שמא הנקבה יצאה תחילה, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ואף רבי טרפון מודה בזה, שלא חלק על רבי עקיבא אלא בשני זכרים, שאחד מהם ודאי בכור, הלכך יפה כוחו של הכהן לחלוק עם הבעלים בשוה, אבל בזכר ונקבה הורע כוחו של כהן, שמא הנקבה יצאה ראשונה ואין כאן בכור כלל. ומכל מקום לא יאכלו הבעלים את הזכר עד שיסתאב, שספק בכור הוא.

גמרא

במשנה נחלקו רבי יוסי הגלילי וחכמים בבהמה שילדה שני זכרים כאחת, שרבי יוסי הגלילי אומר שניהם לכהן, וחכמים אומרים, אי אפשר לצמצם, אלא אחד לו ואחד לכהן. הסוגיא שלפנינו דנה בדברי חכמים שאמרו, אי אפשר לצמצם: **אָמְרֵי דְּבֵי** [–אמרו בבית מדרשו של] **רַבִּי יַנַּאי, לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שָׁמְעִינַן לֵיהּ דְּאָמַר** – שסובר, **אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** בדבר הנעשה **בִּידֵי שָׁמַיִם,** כמו לידה, כלומר אפשר במציאות שיבוא בצמצום ויצאו שני ראשיהם כאחד, ואף שמן השמים אין להם ענין בכך שיצאו דווקא בבת אחת. **וְכָל שֶׁכֵּן** בדבר הנעשה **בִּידֵי אָדָם,** שאם מתכוונים לצמצם איזו מדה או איזה דבר, אפשר לצמצם. **וְרַבָּנָן,** שמענו מדבריהם שסוברים, דבר הבא **בִּידֵי שָׁמַיִם אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** שיתהוו שני הדברים בבת אחת. ויש להסתפק לדעתם בדבר הבא **בִּידֵי אָדָם, מַאי,** שאפשר שמכיון שנותן דעתו ומכוין לצמצם יכול לצמצם, או שמא אף בדבר הבא בידי אדם אי אפשר לצמצם.

הגמרא מנסה לפשוט את השאלה: **תָּא שְׁמַע** ממה ששנינו במסכת מדות (פ"ג מ"א), **חוּט שֶׁל סִיקְרָא** – קו אדום, **חוֹגְרוֹ בָּאֶמְצַע** – היה מקיף את מזבח החיצון באמצעו, בסוף חמש אמות של גובהו, כדי **לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים** הניתנים בחלקו העליון של המזבח. **וּבֵין דָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים** הניתנים בחלקו התחתון. מוכיחה הגמרא: **וְאִי אָמְרַת** שלדעת חכמים **אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בִּידֵי אָדָם,** יש לחשוש שמא לא היה החוט מכוון באמצע המזבח ממש, אלא למטה ממנו, או למעלה הימנו, **וּזְיַמְנִין דְּקָא יָהִיב עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה** – פעמים יארע שאת הדמים הראויים להנתן בעליונו של המזבח, יתן בתחתונו, כגון שהרחיקו את החוט מאמצעו של המזבח כלפי מטה, ונמצא כשנותן את הדמים העליונים מעט למעלה מהחוט הוא עדיין תחת אמצעו, וכן אפשר שהרחיקו את החוט מעל אמצע המזבח, וכשיתן דמים התחתונים למטה מהחוט, הוא עדיין למעלה מאמצעו. ואם סמכו על אותו החוט שנעשה בידי אדם, הרי זו ראיה שדבר הבא בידי אדם, אפשר לצמצמו.

דוחה הגמרא את הראיה: **דְּמַרְוַוח כָּהּ פּוּרְתָּא** – לעולם אי אפשר לצמצם גם כשנעשה על ידי אדם, ושונה הדבר כאן שעשו חוט רחב, כלומר אחר שמדדו את מקום אמצע המזבח, הרחיבו את החוט כלפי מעלה וכלפי מטה, ונמצא כשהוא נותן מתחת לחוט פוגע בודאי בתחתיתו של המזבח, וכשנותן מעליו הוא פוגע בודאי בעליונו של המזבח.

הגמרא מביאה ראיות נוספות לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, מִמִּדַּת כֵּלִים מִמִּדַּת מִזְבֵּחַ** – ממה שאמר ה' למשה לעשות את כלי המשכן, כמו השולחן, על פי מדות האמורות בתורה, וכן צוהו על עשיית המזבח לפי מדותיו, משמע שאפשר לצמצם ולכוין לעשותם כמדותיהם. דוחה הגמרא את הראיה: **שָׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם, **דְּרַחֲמָנָא אָמַר עֲבִיד, וּבְכָל הֵיכִי דְּמָצֵית לְמֶעְבַּד נִיחָא לֵיהּ** – ה' צוה למשה לעשות כפי יכולתו, ובכל ענין שיעשה נוח לו, ואמנם לא היתה מדתם מכוונת. (**'הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל'**).

מביאה הגמרא ראיה נוספת: **אָמַר רַב קְטִינָא, תָּא שְׁמַע** ראיה מברייתא הדנה באופן טהרתו של תנור שנטמא, שאין לו טהרה אלא על ידי נתיצה, ושנינו שם, **חִלְּקוּ** את התנור **לִשְׁנַיִם** כדי לנותצו, **וְהֵן שָׁוִין** – אם היו שני החלקים שוים, **שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** שיהיו שניהם שוים במכוון, ובודאי אחד מהם גדול מחבירו, והרי אם נשתייר רוב גובהו שלם, נשארת הטומאה בחלק שהוא הרוב ואינו עולה מטומאתו, שאין זו נתיצה, ומאחר שאין ידוע איזה מהם הגדול, לפיכך שניהם טמאים. הרי מוכח שאף על פי שחלוקת התנור נעשית על ידי אדם, מכל מקום אינה יכולה להעשות באופן שתהא מכוונת ומצומצמת. דוחה הגמרא את הראיה: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, שָׁאנִי כְּלֵי חֶרֶס** – שונה הדבר בכלי חרס, **הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ גּוּמּוֹת** – כששוברים אותו נעשים בו בליטות בחצי האחד וכנגדם גומות בחצי השני, וקשה לשער אותם ולמודדם ולדעת אם החלקים שוים.

הגמרא מביאה ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע** ראיה מברייתא הדנה בענין עגלה ערופה, שאמרה התורה שהעיר הקרובה ביותר אל ההרוג, עליה להביא את העגלה. וכה שנינו, **נִמְצָא** ההרוג **מְכוּוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת** – שהמרחק בין שתיהן להרוג שוה. **שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת,** דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. **מַאי טַעְמָא** – מה טעמו של רבי אליעזר, **לָאו** – וכי אינו **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר בִּידֵי אָדָם אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** ולכוין במדידה ולדעת שהמרחק בין שתיהן לעיר שוה. **וּ'קְרוֹבָה' וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת** – וגם הוא סובר שאף שנאמר בתורה (דברים כא ג) 'וְהָיָה הָעִיר 'הַקְּרוֹבָה' אֶל הֶחָלָל וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִיא עֶגְלַת בָּקָר' וגו', בלשון יחיד, משמעו גם שאם ישנם שתים שקרובות באופן שוה שתיהן מביאות. הרי שמענו מדברי רבי אליעזר שבידי אדם אפשר לצמצם.

דוחה הגמרא את הראיה: **לָא** – אין מכאן ראיה לספיקם של דבי רבי ינאי, שאפשר לומר, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**

הפעולה על הזולת היא לא רק טובה עבור הזולת, אלא זהו עניין שנוגע גם אליו.

משיחת שבת פרשת קדושים ה'תשכ"ה

המשך ביאור במס' בכורות ליום שלישי עמ' א

הגמרא מבררת את תחילת דברי רבי אושעיא: **אָמַר מַר, יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ קָנָה וְחַיֶּבֶת בְּבִכּוֹרָה.** שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו פירושו של 'בְּדִינֵיהֶם', **אִי נִימָא בְּדִינֵיהֶם דְּגוּפֵיהּ** – אם נאמר שדנים אותו כדיני הקניינים שהגוי עצמו נקנה בהם לעבד, ומשום **דְּאָתֵי** – שמשם יש ללמוד **בְּקַל וָחוֹמֶר** לקנין מטלטליו, שכן **אִם גּוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ יִשְׂרָאֵל בְּכֶסֶף** – מאחר שישראל קונה את גופו של הגוי בכסף להיות לו לעבד, **דִּכְתִיב** לענין עבד כנעני (ויקרא כה מו) 'לְרֶשֶׁת אֲחוּזָּה', ובכך שכינה הכתוב את העבד 'אחוזה', **הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַאֲחוּזָּה** – לשדה שגם היא נקראת אחוזה, **מָה אֲחוּזָּה** [–שדה], **נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבְשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף,** והואיל וגופו של הגוי נקנה לישראל בכסף, **מָמוֹנוֹ** של הגוי, כלומר מטלטליו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן הוּא** שנקנה לישראל בכסף. דוחה הגמרא קל וחומר זה: **אִם כֵּן** שמקנין גופו באנו לדרוש שישראל קונה מטלטלי גוי בכסף, היה לנו לדון שיקנה אותם **אֲפִילּוּ בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה נַמִּי,** שכן גם גופו של גוי נקנה בקניינים אלה לישראל. **וְעוֹד** קשה על הקל וחומר עצמו, **יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף מָמוֹנוֹ בִּמְשִׁיכָה,** כלומר, מדיני הקניינים שבין ישראל לישראל יש להוכיח שהקניינים המועילים לקניית עבד אינם מועילים לקניית מטלטלין, שכן גופו של ישראל נקנה בכסף לישראל אחר להיות עבד עברי, ואילו מטלטליו אינם נקנים לו אלא במשיכה.

מסיק אביי: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי,** פירוש 'בדיניהם' הוא, שדנים את הקניינים שקונים ישראל מטלטלים מן הגוים, **בְּדִינֵיהֶם** – כפי הדינים **שֶׁפְּסָקָה לָהֶם תּוֹרָה** עבור הגוים כשקונים זה מזה, שכן נאמר בענין קניית מטלטלין מישראל (ויקרא כה יד) **'אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ'** [–חבירך], ומבואר שחפץ נקנה בזה שעובר מידו של מוכר לידו של לוקח, דהיינו 'קנין משיכה', ומאחר שנאמר 'מיד עמיתך', כלומר מיד ישראל, יש לדרוש, **מִיַּד עֲמִיתֶךָ** הישראל **הוּא דְּבִמְשִׁיכָה, הָא** אם קונה אותו **מִיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** קניינו **בְּכֶסֶף.**

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא,** שמהתיבות 'מיד עמיתך' נדרוש, שרק מה שנקנה מישראל נקנה במשיכה, אבל **מִיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּלָל לֹא** – אינו נקנה בשום קנין, עד שיכנס לרשותו של ישראל.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – לא יעלה בדעתך לומר כן, שכן **קַל וָחוֹמֶר הוּא, אִם** את **גּוּפוֹ** של הגוי **קוֹנֶה** הישראל באחד מדרכי הקניינים, **מָמוֹנוֹ** של הגוי, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנקנה לו באחד מהם.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** דרוש כך, שרק מיד ישראל קונה ישראל אחר מטלטלין באחד מדרכי הקניינים דהיינו במשיכה, אבל **מִיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים** אינו קונה אותם **עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** – עד שיהיו שם שני קניינים, כסף ומשיכה. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי,** לא יתכן לומר כן, **וְכִי לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא,** כלומר, מאותו קל וחומר שהובא לעיל יש ללמוד שאין צריך שני קניינים, שאם **גּוּפוֹ** של גוי נקנה **בְּאַחַת** – בקנין אחד, **מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם,** כלומר, קל וחומר הוא שאין צריך שני קניינים כדי לקנות את ממונו.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** דרוש כך, שרק מיד ישראל נקנים מטלטלין רק במשיכה ולא בכסף, אבל מיד גוי אפשר לקנותם **אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא** – באיזה קנין שירצה מבין שני קניינים אלה. מתרצת הגמרא: יש לדרוש מדיוק הפסוק, שהגוי הוא **דּוּמְיָא דַּעֲמִיתֶךָ, בְּהָא אוֹ בְּהָא** – באיזה קנין שירצה מבין שני קניינים אלה. מתרצת הגמרא: יש לדרוש מדיוק הפסוק, שהגוי הוא **דּוּמְיָא דַּעֲמִיתֶךָ, מָה עֲמִיתֶךָ בַּחֲדָא** – כשם שהקונה מישראל אין לו אלא קנין אחד בלבד, **אַף עוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי בַּחֲדָא** – כך הקונה מגוי אין לו כי אם קנין אחד בלבד.

הגמרא מבארת את המשך דברי רבי אושעיא: **אָמַר מַר, וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ, בְּדִינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ, קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבִּכּוֹרָה.** שואלת הגמרא: **מַאי** 'בְּדִינֵיהֶן', **אִילֵימָא בְּדִינֵיהֶן דְּגוּפֵיהּ** – אם נאמר שהפירוש הוא שדנים אותו כפי דיני הקניינים שהגוי קונה בהם את גופו של הישראל לעבד, **מִשּׁוּם דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר** – לפי שיש ללמוד קנין מטלטלין בקל וחומר מקנין עבדות, שכן **אִם גּוּפוֹ [שֶׁל] יִשְׂרָאֵל קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף** – מאחר שמצינו שגופו של ישראל נקנה לגוי בכסף לעבדות, **דִּכְתִיב** בישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה נא) 'מִכָּסֶף מִקְנָתוֹ', ומכאן שקנאו בכסף, והואיל וכן, **מָמוֹנוֹ** של ישראל, כלומר מטלטליו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנקנים לגוי בכסף.

דוחה הגמרא קל וחומר זה: **יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפוֹ קָנֵי בְּכֶסֶף מָמוֹנוֹ בִּמְשִׁיכָה,** כלומר, מדיני הקניינים שבין ישראל לישראל יש להוכיח שהקניינים המועילים לקניית עבד אינם מועילים לקניית מטלטלין, שכן גופו של ישראל נקנה בכסף לישראל אחר להיות עבד עברי, ואילו מטלטליו אינם נקנים לו אלא במשיכה.

מסיק אביי: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי,** פירוש 'בדיניהם' הוא, שדנים את הקניינים שקונים העובדי כוכבים מטלטלים מישראל, **בְּדִינֵיהֶם** – כפי הדינים **שֶׁפְּסָקָה לָהֶם תּוֹרָה** לגוים לקנות זה מזה, שכן בכתוב 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ' מבואר, שעל ידי העברת החפץ מיד המוכר ליד הלוקח, שהיא משיכה, הוא נקנה ללוקח, ומאחר שכתוב 'לעמיתך', דורשים שרק **לַעֲמִיתֶךָ** הישראל **בִּמְשִׁיכָה, הָא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים** הקנין הוא **בְּכֶסֶף.**

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** שיש לדרוש כך, שרק מה שנמכר לישראל נקנה במשיכה, אבל מה שנמכר **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, כְּלָל כְּלָל לֹא** – אינו נקנה בשום קנין עד שיכנס לרשותו של גוי. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי,** לא יתכן לומר כן, שכן **לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא** – יש לדרוש בקל וחומר, **אִם גּוּפוֹ** של ישראל, **קָנָה** אותו הגוי באחד מדרכי הקניינים, **מָמוֹנוֹ** של ישראל **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנקנה לו באחד מהם.

מקשה הגמרא: **אֵימָא** שיש לדרוש כך, מכירה ל'עמיתך' הישראל, מתקיימת באחד מדרכי הקניינים דהיינו במשיכה, אבל מכירה **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים** אינה מתקיימת **עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** – שיהיו שם שני קניינים, כסף ומשיכה. מתרצת הגמרא: וכי **לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא,** כלומר, מאותו קל וחומר שהובא לעיל, יש ללמוד שאין צריך שני קניינים, שכן אם **גּוּפוֹ** של הישראל נקנה לגוי **בְּקִנְיָן אֶחָד, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם,** קל וחומר שאין צריך שני קניינים כדי לקנות את ממונו.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** שכך יש לדרוש, ל'עמיתך' הישראל נקנים מטלטלין במשיכה ולא בכסף, אבל לגוי הם נקנים **אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא,** באיזה קנין שירצה מבין שני קניינים אלה. מתרצת הגמרא: יש לדרוש מדיוק הפסוק, שהגוי הוא **דּוּמְיָא דַּעֲמִיתֶךָ,**

עבור דברי ההילול שבני ישראל מהללים את השם־יתברך, הרי הוא יתברך נותן להם בני חיי ומזוני רויחא.

ממאמר א פרשת קדושים, ה'תשכ"ה

שהתורה הקישה את דיני התמורה לדיני הקרבן, ולפיכך יש לדרוש **מַה הוּא בַּעַל מוּם לֹא, אַף תְּמוּרָתוֹ בַּעַל מוּם לֹא** – כשם שהקרבן עצמו אינו קרב אם הוא בעל מום, כך גם התמורה אינה קריבה אם היא בעלת מום. ונמצא שהפסוק ׳לא תזבח׳ פנוי ללמוד ממנו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק ׳לא תזבח׳ לענין ולדות קדשים: **מַתְקִיף לַהּ רַבִּי זֵירָא** – הקשה רבי זירא על רבי אלעזר, **אֵימָא תְּנֵהוּ עֻנְיָן לְוַלְדוֹת קָדָשִׁים** – נאמר שנדרוש את הפסוק לענין ולדות שהם בעלי מומים שנולדו מקדשים תמימים, ללמד שגם אלו אסורים בהקרבה, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּקְדוֹשִׁין כְּשֵׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין אַגַּב אִמָּן, כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין נַמִּי קָרְבִי** – שהואיל והולדות גם כשהם בעלי מום, חלה עליהם קדושת הגוף מכח קדושת אמם, לפיכך יקרבו גם כן אף כשהם בעלי מום, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא** – ולזה משמיענו הפסוק שגם הולדות אינם קרבים כשהם בעלי מומים, אבל לא בא להשמיענו איסור הקרבת בעלי מום בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, כְּבָר פְּסָקָהּ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – התנא שבבית מדרשו של רבי ישמעאל כבר פסק והוציא דין זה מפסוק אחר, **דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר בתורה (דברים יב כה), בענין החיוב להביא את הקרבנות לבית המקדש, ׳**רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳**׳, ודורש התנא ׳**רַק קָדָשֶׁיךָ, אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת,** ובא הכתוב ללמד שגם את התמורות חייבים להקריב על המזבח, ׳**אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ, אֵלּוּ הַוְּלָדוֹת,** ובא לרבות שגם הולדות שנולדו מן הקדשים יקרבו על המזבח, ובמה שנאמר בהמשך הכתוב ׳**וּנְדָרֶיךָ, הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לְנֶדֶר** – הקישה התורה את ולדות הקדשים והתמורות לנדרי הקדש, ללמד **מַה נֶּדֶר בַּעַל מוּם לֹא, אַף הָנֵי נַמִּי בַּעַל מוּם לֹא** – כשם שקרבן שנתקדש על ידי נדר אינו קרב כשהוא בעל מום, כך גם התמורות וולדות הקדשים אינם קרבים כשהם בעלי מום. ונמצא שהפסוק ׳לא תזבח׳ פנוי ללמוד ממנו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

שנינו במשנה: **וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה.**

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם שקדשים שקדם מומם להקדשתם אינם עושים תמורה, ומשיבה: **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כז ז) בענין איסור תמורה, ׳**לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר וגו׳** אותו **טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב**׳, ופירוש הפסוק הוא שאסור להמיר קרבן תמים בבהמה בעלת מום, וכמו כן אסור להמיר קרבן בעל מום בבהמה תמימה, והיה מקום לתמוה, **הַשְׁתָּא רַע בְּטוֹב אָמְרַת לֹא** – עתה שאסרה התורה להמיר קרבן בעל מום בבהמה תמימה, אף שהתמורה מעולה יותר מן הקרבן, **טוֹב בְּרָע מִיבַּעְיָא** – וכי הוצרכה התורה לומר שאסור להמיר קרבן תם בבהמה בעלת מום, שבזה התמורה גרועה יותר מן הקרבן, **אֶלָּא,** לכך חזרה התורה וכתבה ׳טוב ברע׳, ללמד על המשך הכתוב (שם) ׳**וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבְהֵמָה וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ**׳, **שֶׁטּוֹב מֵעִיקָּרוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה** – רק בהמה שהיתה ׳טוב׳ מתחילתה, דהיינו תמימה בשעה שהוקדשה, אם המירו אותה אף לאחר שנפל בה מום, חלה התמורה, אבל **רַע מֵעִיקָּרוֹ אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה,** בהמה שהיתה בעלת מום בשעה שהוקדשה, אם המירו אותה, לא חלה התמורה.

בהמה שהוקדשה, אין פודים אותה אלא ב׳העמדה והערכה׳, כלומר, מעמידים את הבהמה בשעה שמעריכים את שויה, ולכן, אם מתה אין פודים אותה. בתמורה (לב.–לג.) נחלקו באיזה קדשים נוהגים דינים אלה. לדעת רבי שמעון, הרי הוא נוהג רק בקדשי מזבח שקדם הקדשתם למומם. ולדעת חכמים שבמשנה שם, נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש. רבי יוחנן סובר בדעתם שבקדשי בדק הבית נוהג דין ׳העמדה והערכה׳, ובקדשי מזבח, הרי הוא נוהג רק אם קדמה הקדשתם למומם, אבל לא אם קדם המום להקדשתם. וריש לקיש סובר בדעתם שרק בקדשי בדק הבית נוהג דין ׳העמדה והערכה׳, אבל בקדשי מזבח אינו נוהג כלל. לדעת ׳תנא דבי לוי׳, כל בעלי חיים שנתקדשו, אפילו אלו שאינם ראויים כלל למזבח, הם בכלל ׳העמדה והערכה׳.

שנינו במשנה: **אִם מֵתוּ יִפָּדוּ.**

הגמרא דנה, בשיטת איזה מן התנאים נשנית משנתינו, שמחלקת בדין פדיון בהמה שמתה, בין שקדם המום להקדש שבו אינו נוהג דין ׳העמדה והערכה׳ ואפשר לפדותה, לבין קדם ההקדש למום שנוהג דין זה ואין לפדותה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** משנה **זוֹ** הסוברת שבהמות שהוקדשו למזבח הן בכלל דין ׳העמדה והערכה׳, **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא, **דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלָל** [–ישנם בכלל דין] **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** אולם **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ** [–אינם] **בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, דְּתָנֵן** בתמורה (לב.) **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת אִם מֵתוּ יִפָּדוּ,** לפי שאין צריכים ׳העמדה והערכה׳, ומדבריו משמע שקדשי מזבח לא יפדו, לפי שהפסוק המחייב קדשים ב׳העמדה והערכה׳ נאמר על קדשי מזבח, **וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ שֶׁנִּפְדֶּה** – ומכל מקום מודה הוא שבהמה שהיתה בעלת מום מתחילת הקדשתה ומתה, שהיא קדשי מזבח, פודים אותה אף שאי אפשר לעשות לה ׳העמדה והערכה׳. **מַאי טַעְמָא** – מהו טעמו של רבי שמעון, **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כז יב), בענין בהמת קדשים שנפל בה מום, ׳**וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ**׳, ומכך שנאמר ׳**אוֹתָהּ**׳, שמשמע זו ולא אחרת, דורשים **לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** [–מתחילתו] מדין ׳העמדה והערכה׳, **אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, אִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ** – אבל חכמים חולקים, וסוברים שגם הקדשים שהיו בעלי מום מתחילת הקדשתם זקוקים ל׳העמדה והערכה׳, ולפיכך אם מתו יקברו.

הגמרא מבררת לאיזה ׳חכמים׳ נתכוין רב. שואלת הגמרא: **מַאן חֲכָמִים** – מי הם החכמים הסוברים שאם מתו יקברו. שהרי אין לומר שהם החכמים החולקים על רבי שמעון במשנה בתמורה (לב.), שכן הם מודים בקדשים שקדם מומם להקדשתם שאינם צריכים ׳העמדה והערכה׳, כמבואר בגמרא שם (לב.).

משיבה הגמרא: **תָּנָא דְּבֵי לֵוִי הוּא** – ׳חכמים׳ שהזכיר רב, הוא התנא שבבית מדרשו של לוי, **דְּתָנָא דְּבֵי לֵוִי, הַכֹּל הָיוּ** [–כל הקדשים הם] **בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ** – וכן הוסיף ושנה התנא מבית המדרש של לוי בברייתא שלו, **אֲפִילּוּ חַיָּה, אֲפִילּוּ עוֹף,** שאינם ראויים כלל לקרבן, אם הוקדשו לבדק הבית אינם נפדים אלא ב׳העמדה והערכה׳, ואם מתו יקברו.

מקשה הגמרא על ׳תנא דבי לוי׳: **וְהָכְתִיב** – והרי כתוב ׳**וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ**׳, ובודאי שתיבת ׳אותה׳ באה למעט מדין ׳העמדה והערכה׳, קדשים שקדם מומם להקדשתם. מסיקה הגמרא: ׳**אוֹתָהּ**׳, **לְתָנָא דְּבֵי לֵוִי קַשְׁיָא** – אכן, לדעת ׳תנא דבי לוי׳ קשה הדבר.

הגמרא מקשה על דברי רב, שנעמיד את המשנה גם כחכמים החולקים על רבי שמעון. מקשה הגמרא: מכך שאמר רב שמשנתינו כדעת רבי שמעון אולם חכמים שהם ׳תנא דבי לוי׳ חולקים וסוברים שאם מתו יקברו, משמע **אֲבָל רַבָּנַן דְּפַלִּיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי, הָכִי נַמִּי דְּאִם מֵתוּ יִפָּדוּ,** כלומר, משמע שרבנן החולקים על רבי שמעון במשנה בתמורה, וסוברים שבין בקדשי מזבח ובין בקדשי בדק הבית נוהג דין ׳העמדה והערכה׳ [כפי שביארם רבי יוחנן (שם לב.)], אינם חולקים על משנתינו, שבבהמה שהיתה בעלת מום בשעה שהקדישוה אין נוהג דין זה ותוכל להפדות, אך **אִי הָכִי** – אם אכן כך,

המשך ביאור במס׳ בכורות ליום חמישי עמ׳ ב

הגמרא מבררת אם יכול להקדיש את הולדות לקדושה אחרת מקדושת אמם: **בְּעָא** [–שאל] **מִינֵּיהּ רַבִּינָא מַרְ שֵׁשֶׁת, מַהוּ שֶׁמַּתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה,** כלומר, הולדות שבמעי פסולי המוקדשין, שבא להתפיסם לקדושה קודם פדיית האמהות, האם יכול להתפיסם לשם איזה קרבן שירצה, אף לשם קרבן שונה מן הקרבן שלשמו הוקדשה האם. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת לרבינא, **אֵין מַתְפִּיסָן,** אלא לשם אותו קרבן שהוקדשה האם.

הגמרא מבררת את טעמו של רב ששת. שאל רבינא את רב ששת: **מַאי מַטְעֲמָא,** שאינו יכול להקדישו לשם קרבן אחר. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת לרבינא, **גָּמַר ׳בִּשְׁעָרֶיךָ׳ ׳בִּשְׁעָרֶיךָ׳ מִבְּכוֹר** – פסולי המוקדשין נלמדים בגזירה שוה מבכור, שכן בשניהם נאמרה תיבת ׳שְׁעָרֶיךָ׳, לגבי בכור נאמר (דברים טו כב) ׳בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ׳, ולגבי פסולי המוקדשין נאמר (שם יב טו) ׳אֲשֶׁר נָתַן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ׳, ודורשים, **מַה בְּכוֹר, אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – כשם שהבכור, אינו יכול להקדישו לשם קרבן אחר כרצונו, **דִּכְתִיב** (ויקרא כז כו) **׳אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְכַּר לַה׳ בִּבְהֵמָה וגו׳ לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אוֹתוֹ׳,** ופירושו שאי אפשר להקדיש אותו בקדושה אחרת, **אַף הָנֵי אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – אף פסולי המוקדשין אינו יכול להקדישן לקדושה אחרת.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לרב ששת: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, קָדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּישָׁן,** ולפיכך הוקדשו לדמיהם בלבד, **וְנִפְדּוּ** כדינם, ומעכשיו חזרו להיות כמו חולין גמורים, ולפיכך **חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה** – אם אחרי שנפדו נולד להם בכור, הרי הוא קדוש בבכורה, **וּבַמַּתָּנוֹת** – וכן השוחט בהמות אלה אחרי שנפדו, חייב לתת מהן לכהן את הזרוע, הלחיים והקיבה. **בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – הגוזז את צמרם והעושה בהם עבודה, אף שעובר בזה על איסור דרבנן [כמבואר בגמרא (לעיל יד.)], מכל מקום אינו לוקה משום ׳לא תַעֲבֹד וגו׳ וְלֹא תָגֹז׳ (דברים טו יט), מפני שלאו זה נאמר רק על קדשים גמורים. **בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם המירו את קדושתם בבהמות אחרות, בין אם היה זה קודם פדיונם, ובין אם היה זה אחר פדיונם, לא חלה התמורה. **וְלִפְנֵי פִּדְיוֹנָן, מוֹעֲלִין בָּהֶן** – הנהנה מהם לפני פדיונם מעל, כלומר, אם היה מזיד לוקה, ואם היה שוגג משלם קרן וחומש להקדש ומביא ׳אשם מעילות׳, לפי שאף שאין בהם קדושת הגוף, מכל מקום אינם גרועים מקדשי בדק הבית שגם כן אין בהם קדושת הגוף ומועלים בהם. **וְלְאַחַר פִּדְיוֹנָן** נעשו חולין גמורים, **וְאֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְוַלְדוֹתֵיהֶן חוֹל** – הולדות שנולדו מהן אחרי שנפדו, הם חולין גמורים, ואפילו אם נתעברו בהם קודם פדיונן, לפי שעל ידי פדיון האם פקעה גם קדושת הולד, שכן העובר נחשב כמו אחד מאיברי האם, **וְנִפְדִּין תְּמִימִים** – הולדות שנולדו קודם פדיון האמהות, נפדים, אף אם אין בהם מום, לפי שלא חלה עליהם קדושת הגוף, שכן דין ה׳טפל׳ שבהקדש זה שהם הולדות, אינו יכול להיות יותר חמור מהדין של עיקר הקדושה שהן האמהות, וכשם שהאמהות ראויות להיפדות בלא מום, כך גם הולדות, **וּמַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – וגם לפני פדיון האם, יכול הוא להקדיש את העובר לשם איזה קרבן שירצה, כלומר, גם לשם קרבן שונה מן הקרבן שלשמו הוקדשה האם. **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר** – הכלל העולה מכל הדינים האמורים בענין קדשים שקדם מומם להקדשתם, הוא שאחרי שנפדו **חֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין לְכָל דְּבָרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶם אֶלָּא מִצְוַת עֲלוּי בְּלֶבֶד** – כל קדושתם היא רק לענין שצריך לשומם ולפדותם.

אֲבָל קדשים שקָדַם **הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן,** והואיל ובשעה שהוקדשו לא היה בהם מום הרי חלה עליהם קדושת הגוף, **אוֹ** שקדם **מוּם עוֹבֵר** [–מום שיש לו רפואה] **לְהֶקְדֵּישָׁן,** וגם בזה חלה עליהן קדושת הגוף, **וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד** בהם **מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ** כדינם, אף על פי שמותר לאכול את בשרם בכל מקום, מכל מקום לא פקעה מהם קדושתם לגמרי ויש להם דין ׳פסולי המוקדשים׳, ולפיכך **פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת** אף לאחר שנפדו. **בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, הַגּוֹזֵז** את צמרם **וְהָעוֹבֵד בָּהֶן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – לוקה ארבעים מלקות [כלומר, ארבעים חסר אחת], לפי שעבר על מה שנאמר (דברים טו יט) ׳לא תַעֲבֹד וגו׳ וְלֹא תָגֹז׳ וגו׳. **וּבֵין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם המירו אותם בעליהם בבהמות אחרות, חלה התמורה. **לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן, מוֹעֲלִין בָּהֶן** – הנהנה מהם לפני פדיונם מעל. **וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן, אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן** – אבל הנהנה מהם לאחר פדיונם לא מעל, לפי שפסולי המוקדשין שנפדו הוקשו לצבי ואיל שהם חולין, **וַוַלְדוֹתֵיהֶן קוֹדֶשׁ** – הולדות שנתעברו בהם קודם פדיונם, אף אם נולדו לאחר פדיונם, קדושים הם, **וְאֵין נִיפְּדִין תְּמִימִין** – ואין הולדות נפדים כל זמן שאין בהם מום, **וְאֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – וקודם לפדיון אמם, אינו יכול להקדישן לשם איזה קרבן שירצה, אלא לשם הקרבן שהאם הוקדשה בו. והרי ששנינו בברייתא כדברי רב ששת, שאינו יכול להקדישם בקדושה אחרת. מסיימת הברייתא, **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר** – הכלל העולה מהדינים האמורים בענין קרבנות שקדמה הקדשתם למומם, **שֶׁחֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דְּבָרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶן אֶלָּא הֶיתֵּר אֲכִילָה בְּלֶבֶד** – וכל מה שהותר מהם להדיוט, הוא רק האכילה, והיא מותרת בכל מקום ואפילו בטומאה.

הגמרא מבארת מה נתכוין התנא לרבות במה ששנה ׳כללו של דבר׳: **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר דְּרִישָׁא** – מה ששנינו ברישא של הברייתא, שדנה בדיני קדשים שקדם מומם להקדשתם, ׳כללו של דבר הרי הן כחולין לכל דבריהם׳, **בָּא לְאַתּוּיֵי** [–לרבות] **שׁוֹחֲטָן בַּחוּץ דְּפָטוּר** – שהשוחט קדשים אלו מחוץ לעזרה, פטור מכרת וחטאת האמורים באיסור ׳שחוטי חוץ׳, ואף אם לא נפדו, לפי שאין חייבים על השחיטה בחוץ אלא אם כן הבהמה היתה ראויה להקרבה בפנים, ובעלת מום אינה ראויה להקרבה בפנים. **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר דְּסֵיפָא** – ומה ששנינו בסיפא של הברייתא, שדנה בדיני קדשים שקדמה הקדשתם למומם ׳כללו של דבר הרי הן כהקדש לכל דבריהם׳,

---

כדי להגדיל את הסייעתא דשמיא בזה צריך להיות חקוקים במוחו ובזיכרונו איזה פרקים משניות ואיזה פרקים תניא והדרוש בלקוטי תורה סוף פרשת קדושים דיבור־המתחיל והדרת פני זקן.

ממכתב כ״ט סיוון תשי״ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ז שֶׁלָּל שֶׁעוֹשִׂים הַחַיָּטִים[סו], **דְּהַיְנוּ שֶׁבִּתְחִלַּת תְּפִירָתָם מְחַבְּרִים בְּחוּטִין אֶת עֲלִיּוֹנוֹת הַבֶּגֶד**[סז] **עִם מַה שֶׁתּוֹפְרִים תַּחְתָּיו**[סח], **וְאַחַר גְּמַר תְּפִירָתָם**[סט] **מוֹצִיא חוּטִין אֵלּוּ מִן הַבֶּגֶד - יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם הַמּוֹצִיאָם בְּשַׁבָּת חַיָּב מִשּׁוּם מַכֶּה בַּפַּטִּישׁ**[ע] **אִם מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם**[עא], **וְאִם אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם**[עב]. **וְיֵשׁ לְהַחֲמִיר**[עג]:

הלכות שבת חלק ב, סימן שב סעיף ז דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת:

ביאורי הלכה

סו] שעושים החייטים - תפירות גסות[86].

סז] עליונות הבגד - החלק החיצוני של הבגד.

סח] שתופרים תחתיו - תחתית ובטנת הבגד.

סט] גמר תפירתם - של שני חלקי הבגד בתפירות דקות ויפות.

ע] מכה בפטיש - מצד אחד הסרת השלל דומה להסרת יבלת או ציור כלי העומד לכך, אך מאידך ניתן לומר שהסרת השלל דומה להסרת קשין וקסמים דקין שדבקו בבגד שלא בשעת האריגה[87], ואינה נחשבת לגמר מלאכת הכלי גם בעיני המקפיד, או אפילו נחשבת למלאכה נפרדת לגמרי כהסרת קוצים מן הבגד[88] - שאין חייבים עליה[89].

עא] מקפיד עליהם - ספק אם חייב על הוצאתם, אבל אסור בכל עניין[90].

עב] אינו מקפיד עליהם - כבסעיף הקודם[91].

עג] ויש להחמיר - אסור להסיר חוטי הכליבה (חוטי התפירה הארעיים) שנשארו בבגדים חדשים[92], ואסור להוציא אף את סיכות הכליבה שנשארו, וכן אסור להסיר שאריות צמר שנשארו בדברי סריגה חדשים[93]. ואסור למחוק מבגדים חדשים סימני גיר שנרשמו עליהם בשעת התפירה[94], אך מותר להסיר את הסיכות שרגילים לתחוב בבית החרושת בבגדים חדשים כדי לשמור על קיפוליהם[95].

ציונים והוספות

86) שאין חייבים עליהם משום תופר.

87) אין חייבים אלא על קשין וקסמים שהגיעו לבגד כתוצאה מאריגתו, ואינם דבר חיצוני שנוסף בכוונה, ועוד שהשלל ניתן לכתחילה על מנת להוציאו.

88) השלל עומד ברובו על הבגד ואינו בתוכו ממש כקשין וקסמים דקין דלעיל, וכן מוסר במשיכה אחת, ללא פעולת ליקוט, ציור וכיו"ב,

ועוד שהוצאת השלל היא חלק ממלאכת התפירה כהסרת סיכות ושאר פעולות הנעשות רבות בעת התפירה, ואינה למטרת יופי וגימור כלל (על פעולת יופי וגימור מתחייבים בכל שהוא, אבל כדי להתחייב משום תיקון כלי או מלאכה אחרת צריך שיהיה הוספה ותיקון ממש).

89) כשם שאין באריזת הבגד משום מכה בפטיש גם אם זו דרך האומנים.

90) לכאורה אם מקפיד שלא ללובשם ללא הסרת השלל הרי הסרתו נחשבת לתיקון הבגד וחייב משום תיקון כלי (וכדלעיל על סעיף ה).

91) משמע שפירש המג"א שם כך: אף שישנו ספק אם חייב כשמקפיד עליהם, וממילא כשאינו מקפיד הוי ספק דרבנן - שיש להקל בו, מכל־מקום "לבי חוכך להחמיר" (וכן החזיק הגירסא "אי לא קפיד עלייהו" שבמג"א, ודלא כמחצית השקל וא"ר ס"ק ה ועוד) ומכאן חיזוק למבואר לעיל שהחומרא מדברי סופרים אינה משום שנראה כמכה בפטיש, שאז יש להקל בספק ד"ס, אלא שאין היתר מתעסק בכגון דא שבשינוי מחשבתו יבוא לספיקא דאורייתא,

עוד משמע שאף שהוא ספיקא דאורייתא לא אומרים כאן ספק דאורייתא לחומרא אלא רק מסברא.

92) בהוצאת חוט תפירה שנשאר אחרי נשירת כפתור וכן בהתרת או חתיכת חוט המחבר זוג גרביים או כפפות וכיוצא בהם, וכן בהסרת תוויות בבגד - אין משום מכה בפטיש, ולהלן על סי' שיז יתבאר אם יש בזה משום קורע או מלאכה אחרת.

93) ואם מקפיד עליהם חייב לכאורה על הסרתן, אלא אם כן נחלק בין יבלות הנחשבות כפגם באריגה ודרך האומנים, לבין שאריות חוט בודדות הנחשבות כהסרת קוצים (ראה המבואר לעיל).

94) שש"כ פט"ו סס"ט, ודינם כדין שלל החייטים.

95) שש"כ פט"ו סס"ח, שהרי ניתנו לאחר גמר הבגד וכדלעיל.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפילין – לפי לוח "רב יומי"

נב והנה בתפילין אי אפשר לעשות פרשת והיה אם שמוע שתהא סתומה לדברי הכל שהרי אין כותבין לפניה כלום באותה שיטה שמתחילין אותה בה שפרשת שמע מסתיימת בדף בפני עצמו והיא בדף בפני עצמו ואם יתחיל אותה בראש השיטה שבראש הדף ויניח ריוח בסוף פרשת שמע כדי ט' אותיות תהיה פתוחה לדברי הכל ובתורה היא סתומה ואם לא יניח ריוח כדי ט' אותיות כ"ש שאינה כמו שהיא בתורה שאינה נקראת כלל פרשה בפני עצמה כשאין

כדי ט' אותיות ריוח לפניה אלא אין לה תקנה [אלא] או לעשותה סתומה להרא"ש ולא להרמב"ם כגון שיניח שיטה אחת פנויה ויתחילנה בשיטה הב' או לעשותה סתומה להרמב"ם ולא להרא"ש כגון שלא יתחילנה בראש השיטה אלא יניח לפניה ריוח כדי ט' אותיות בראש השיטה שאז היא סתומה להרמב"ם.

ומכל מקום יזהר שלא להניח ריוח בסוף פרשת שמע כדי ט' אותיות ואע"פ שבספר תורה אם אירע שנשאר בסוף השיטה כדי ט' אותיות ואין שם עוד מעט ריוח לכתוב תיבה א' מפרשה שלאחריה בשיטה זו אעפ"כ היא פרשה סתומה כשמניח מעט ריוח בשיטה שלאחריה שפרשה פתוחה היא לעולם בראש השיטה וכשאינה בראש השיטה היא סתומה להרמב"ם ומכל מקום כיון שהריוח שבסוף השיטה הוא סימן לפתוחה שכשאין שם ריוח אחר זולתו בשיטה שלאחריה תהיה הפרשה שלאחריה פתוחה וכשאין ריוח כשיעור בסוף השיטה היא סימן שלאחריה תהיה סתומה א"כ בתפילין שביד הסופר לעשות כמו שירצה יש לו לסיים פרשת שמע בסוף שיטה או בפחות מכדי ט' אותיות מסוף השיטה כדי להורות שפרשה שלאחריה היא סתומה.

* * *

ולא אמרן שאף אם מניח ריוח כדי ט' אותיות בסוף השיטה אעפ"כ פרשה שלאחריה סתומה כשאינה מתחלת בראש השיטה אלא אם אירע לו כן בספר תורה שאינו רשאי להמשיך האותיות או לקצר בשביל ריוח שבין פרשה לפרשה כמ"ש בי"ד סי' רע"ג ואם אירע לו שהניח בתפילין כדי ט' אותיות בסיום פרשת שמע א"צ להניח בתחלת פרשה שלאחריה כדי ט' אותיות אלא מעט ריוח.

אבל אם לא הניח כדי ט' אותיות בסיום פרשת שמע ולא בהתחלת פרשה שלאחריה אע"פ שבצירוף שניהם יחד יהא כדי ט' אותיות ויותר אין מצטרפין זה עם זה והרי אין כאן (פתוחה) [פרשה] כלל כיון שאין ריוח ט' אותיות במקום אחד ויש מי שאומר שמצטרפין זה עם זה ונעשה על ידי כן פרשה שלאחריה סתומה להרמב"ם ואפשר גם להרא"ש ולכן יש לעשות כן לכתחלה כדי לצאת ידי שניהם לפי דבריו אבל יש לחוש לסברא הראשונה שלא להכניס את עצמו לספק תפילין פסולין שהרי לפי סברא הא' שאין כאן פרשה כלל הן פסולין אליבא דכ"ע אפילו בדיעבד משא"כ כשעשאה פתוחה העיקר כהמכשירים בדיעבד:

נג וכיון שאי אפשר לעשותה סתומה לדברי הכל נוהגין בהרבה מדינות לעשותה סתומה להרמב"ם לפי שכן עיקר אף בספר תורה אם אי אפשר לעשות לדברי הכל כמ"ש בי"ד סימן ער"ה אבל במדינות אלו נוהגין לעשותה פתוחה כמו הפרשיות שלפניה לפי שיש מי שמתיר לעשותה פתוחה אפילו לכתחילה הואיל ואינה סמוכה בתורה לפרשת שמע ואף שאין דבריו עיקר מכל מקום כיון שהעיקר הוא שבדיעבד כשר בכל ענין ואי אפשר לעשותה סתומה לדברי הכל סמכו האחרונים על דבריו שלא לבטל המנהג כדי שלא להוציא לעז על הראשונים:

* * *

נד וכל זה בתפילין של יד אבל בתפילין של ראש שהפרשיות נכתבים על ד' קלפים אין להקפיד בהן בפתוחות וסתומות אך נהגו להקפיד:

נה טוטפות שאמרה תורה בתפילין של ראש קבלו חכמים שהן ד' בתים של עור לד' פרשיות כל פרשה בבית בפני עצמו ולפרשיות של תפילין של יד בית אחד של עור שנאמר והיה לך לאות אות אחד אמרתי ולא יותר:

נו ועור הבתים בין של יד בין של ראש צריך להיות מבהמה חיה ועוף הטהורים אפילו מנבילות וטריפות שלהן רק שהוא מן המותר בפיך ורשאי לעשות הבתים מקלף שגם הוא נקרא עור ויש מי שאומר שאין לעשות בתים מקלף אלא א"כ שישים הקלף במי קליפת עצים (שקורין בלשון אשכנז למ"א) שמעבדין בהם עורות וטוב לחוש לדבריו לכתחלה ורשאי לעשות מעור שליל שגם היא נקראת עור לענין זה אע"פ שהיא כבשר לענין טומאה וכן הרצועות יכול לעשותן מקלף ועור שליל ויש אומרים שעור שליל הוא יותר הגון למצוה כי לא נעבדה בו עבירה שלא היה בו תשמיש של זכר ונקבה ויש מי שאומר שאחר עור שליל יותר הגון עור עוף ואח"כ עור החיה ואח"כ עור הבהמה הכשרה ואח"כ עור נבילה וטריפה:

נז עור הבתים צריך שיהא מעובד לשמו כמו קלף הפרשיות וי"א שאינו דומה לקלף הפרשיות שהפרשיות הן עיקר הקדושה אבל הבתים הן טפלין ומשמשים להם וא"צ עיבוד לשמו ויש לסמוך על דבריהם כשאי אפשר בענין אחר כדי שלא להתבטל ממצות תפילין ויכול ג"כ לברך עליהן עד שימצא אחרים:

נח ד' בתים של ראש צריכים להיות מעור אחד שנאמר ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך ולא ב' וג' זכרונות וחתיכות עור תפורים יחד חשובים כעור אחד (וה"ה אם הם דבוקים בדבק) ומכל מקום טוב ונכון לעשותם מעור אחד ממש שנוטלין עור עגל הרך ומכניסין אותו בחריצי הדפוס ומניחין אותו כך עד שיתייבש ונוטלין הדפוס מתוכו ונמצאו הבתים עשוים מאליהם:

* * *

נט תפילין בין של יד בין של ראש הלכה למשה מסיני שתהיינה מרובעות ריבוע מכוון שארכו כרחבו בענין שאלכסונו יהיה עודף על ארכו ב' חומשי ארכו בקירוב וריבוע זה צריך להיות מכוון בהן בין במקום מושבן שהיא התיתורא שצריכה להיות מרובעת כמו שיתבאר בין בתפרן שתהא התפירה מרובעת ממש ארכה כרחבה בין בגוף הבתים שיהיה הבית מרובע ארכו כרחבו (בכל משך גבהו) אבל על גבהו אין להקפיד אם הוא יותר מארכו ורחבו ואם היו מרובעים ואחר כך נתקלקל ריבוען באחד ממקומות אלו צריך לתקנן ואם לא תקנן פסולין כיון שריבוען היא הלכה למשה מסיני ושל ראש יהיה כל הד' בתים יחד מרובעין ולא כל אחד בפני עצמו ולכתחלה יעשה כל הד' בתים שוין שלא יהא אחד רחב מחבירו:

ס עור הבתים מצוה לעשותן שחור כמו הרצועות ואע"פ שברצועות הוא הלכה למשה מסיני ולא בתים מכל

מקום מצות תפילין הוא שיהיה הכל שחור:

סא חריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד מקום התפר ואם לא הגיע כשירה והוא שיהיה ניכר החריץ למעלה כדי שיהיה ד' ראשיה נראות לכל במה דברים אמורים כשעשה מחיצות הבתים מבפנים גם בין בית לבית מלמעלה עד סוף רוחב הפרשה מעור אחד עם מחיצות החיצונים אבל אם לא עשה כן או שעשה כן ונקרע אחר כך העור שבין פרשה לפרשה פסול כמו שיתבאר סי' ל"ג:

סב גובה הבתים אין להם שיעור ויכול לעשותן גדולים או קטנים כמו שירצה והמנהג של החכמים ואבות בתי דינים לעשות של ראש גבוהים יותר מג' אצבעות כיון שמניחין אותן בגלוי ויש שבח בגילוין כמו שנתבאר סי' כ"ז אבל החכמים ותלמידים ותלמיד בפני רבו שאין דרך ארץ לגלות תפילין בפניו מניחין תפילין קטנות כאצבע ומחצה תחת המצנפת מפני דרך ארץ שלא ישוו את עצמם לרבותיהן בפניהם ונראין כעזי פנים מפני שהתפילין הם דרך כבוד וגדולה כמו שכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ודרשו רז"ל אלו תפילין שבראש:

* * *

סג וכן אורך ורוחב הבתים אין לו שיעור אבל אורך ורוחב התיתורא יש לה שיעור שיהיה לכתחילה יותר מכאצבע לכל הפחות שהרי אמרו חכמים מקום יש בראש להניח ב' תפילין ואם היו כשרים בכאצבע היה מקום להניח ג' תפילין והגאונים אמרו שהבתים של ראש צריך להיות אצבעים על אצבעים לכתחילה ואם פיחת לא פסל ובתים של יד אצבע על אצבע לכתחילה וכל אצבע סתם היא גודל ויש לחוש לדבריהם אף שלא נהגו כן:

סד שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני שיעשה בעור הבתים של ראש כמין שי"ן בולטת מקמטי העור אחד מימינו ואחד משמאלו וקבלו הגאונים שהשי"ן של ימין המניח תהיה של ג' ראשים ושל שמאל המניח של ד' ראשים ואם הפך לא פסלו היודי"ן של השיני"ן בין בשל ג' ראשים בין בשל ד' ראשים צריכים ליגע למטה בשולי השיני"ן וחודן של שולי השיני"ן צריך שיגיע עד מקום התפר לכתחלה ולא ימשיך השיני"ן הרבה אלא שגם חודן של שוליהן יהי' נראה על התפר לכתחלה:

סה יש אומרים שהשיני"ן צריכים להיות מקמטי העור ואם עשאן בדפוס לא יצא מפני שהוא כחק תוכות שאף שהשיני"ן הבולטות בדפוס דוחקות העור וחוקקות בו צורתה וה"ז חקיקת גוף האותיות ולא תוכה מכל מקום העור שהוא רך נדחק גם סביבת בליטת השי"ן שבדפוס ע"י דפוס הב' שגוף השי"ן שוקע בו ותוכותיה בולטין בו ודוחקין תוכות השי"ן בעור וה"ז חק תוכות וי"א שאין לחוש בשי"ן זו לחק תוכות שלא פסלו חק תוכות אלא בפרשיות של תפילין ומזוזות וכן בספר תורה ובגט שנאמר בהן כתיבה בתורה כתיבה ולא חקיקה אבל בשי"ן זו לא נאמר בהלכה למשה מסיני כתיבה בה וכן המנהג פשוט לעשותה בדפוס ואעפ"כ טוב לחוש לסברא הא':

* * *

סו תיתורא של תפילין הלכה למשה מסיני בין בשל יד בין בשל ראש תיתורא הוא גשר בלשון ארמי דהיינו שישים עור למטה לכסות פי הבתים ונראה כעין דף של גשר וכן מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני בין בשל יד בין בשל ראש דהיינו שעור התיתורא יהיה ארוך ובולט מצד אחד והבליטה תהיה כפולה לעבור הרצועה בתוכה ועל כן נקרא בליטה זו מעברתא ולפי שהלכה למשה מסיני שמקום מושב התפילין דהיינו התיתורא יהיה מרובע ממש לפיכך צריך לחתוך המעברתא מב' צדדין (במקום שמסתיים ריבוע התיתורא) שלא תהא המעברתא רחבה (שם) כמו רוחב התיתורא כדי שיהיה ניכר ריבוע התיתורא:

סז צריך לגלול כל פרשה מסופה לתחלתה כשנותנה בתוך ביתה כמו שמזוזה נגללת מאחד כלפי שמע ולא להיפוך מטעם שנתבאר ביו"ד סי' רפ"ח:

סח יש אומרים שהלכה למשה מסיני לכרוך את הפרשיות במטלית או בקלף ואם לא כרכן פסולין ויש חולקין ונהגו לכרכן בקלף לכתחלה אבל אם לא כרכן כשרות בדיעבד אם אין לו אחרים ויש מקפידין מלכרכן אלא בקלף הכשר לבתים ורצועות שכיון שכריכה זו הלכה למשה מסיני דינה כבתים ורצועות שצריכים להיות ממין המותר לפיך ולא ממין האסור אבל במטלית שלא שייך בה איסור אין להקפיד בה:

סט הלכה למשה מסיני שיכרוך על הפרשה שער בהמה או חיה הטהורים י"א שיכרוך השער על גוף הפרשה ואחר כך יכרוך הקלף למעלה וי"א שמתחלה יכרוך עליהם הקלף ואח"כ השער על גבי הקלף ונוהגין לצאת ידי שניהם שכורכין שער על הפרשה ואחר כך כורכין עליו קלף כשר וחוזרין וכורכין עליו שער ונהגו שיהיה שער זה של עגל כדי שיזכור מעשה העגל ולא יחטא ואם לא מצא של עגל כורך בשל פרה או בשל שור ורוחץ השער היטיב בתחלה עד שיהיה נקי וחכמי הזוהר הזהירו ואמרו שיהיה קצת שער זה יוצא חוץ לבתים של ראש פחות מאורך שעורה יש אומרים שהשער היוצא יהיה מפרשת קדש וי"א מפרשת והיה אם שמוע וטוב שיצא מפרשת והיה אם שמוע בצד הפונה לפרשת קדש:

* * *

ע כל פרשה צריכה להיות זקופה מעומד בתוך ביתה לכתחלה כדרך שמעמידין ספר תורה בהיכל ואם נתנה שם מושכבת כשרה וצריך ליזהר שלא להפך הפרשיות בבתים אלא יניחם שם בענין ששיטה העליונה תהיה למעלה בראש הבתים ושיטה התחתונה למטה לצד פה הבתים ולכתחלה יש ליזהר שראש הפרשה יהיה מונח לצד ימין הקורא שהוא עומד נגד המניח שאם בא לפתחן ולקראן יהיו מונחין לפניו כהלכתן שהרי מצינו שסדר הנחתן בבתים הן מסודרים לפי ימין הקורא שיהיה קורא כסדר מתחלה פרשת קדש של ימינו ואח"כ פרשת והיה ושאר הפרשיות של שמאלו כמ"ש בסי' ל"ד:

עא אם כתב כל הד' פרשיות בקלף אחד כשרות אפילו אין ריוח ביניהם ובלבד שיתנן בד' בתים כל אחת

מושכבת בביתה וצריך שיתן חוט או משיחה בין כל בית לבית להבדילה זה מזה י"א שלא הצריכו הבדלה זו אלא דוקא כשכל הד' פרשיות נכתבות על קלף אחד אבל אם הן כתובות על ד' קלפים כהלכתן א"צ חוט או משיחה כלל וי"א שאפילו הן כתובות על ד' קלפים צריך להעביר חוט או משיחה בין כל בית לבית וכן נוהגין להעביר חוט התפירה בין כל בית לבית לכתחלה אבל אם לא העביר כשר שהעיקר כסברא הא':

עב פרשיות של יד דינן כשל ראש לכריכת שער וקלף ולגללן מסופן לתחלתן ולהכניסן לביתן זקופות אלא שלכתחלה צריך לכתבן על קלף אחד מטעם שנתבאר למעלה ואם כתבן על ד' קלפים והניחן בד' בתים כמו של ראש יצא והוא ששטח עור על הד' בתים שיהיו נראים כבית אחד מפני שצריך שיהיה אות אחד מבחוץ כמו שנתבאר למעלה ואצ"ל אם כתבן על ד' קלפים והניחן בבית אחד שיצא וא"צ לדבק הקלפים יחד ואף על פי כן המנהג לדבקן בדבק ונזהרין ליטול דבק כשר דהיינו מבהמה הטהורה שיהיה ממין המותר בפיך:

סימן לב דין כתיבת התפילין:

'לקוטי תורה' פרשת אחרי – הפרשה החסידית

כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר [ב]

"כִּי[1] בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם, לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ" (וַיִּקְרָא טז, ל):

לְהָבִין כֶּפֶל לָשׁוֹן "לְטַהֵר" וְ"תִּטְהָרוּ", צָרִיךְ לְבָאֵר עִנְיָן עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה;

וְלָמָּה הוּקְבְּעוּ עֲשָׂרָה יָמִים דַּוְקָא, וְ"הַיּוֹם הַזֶּה" – הוּא יוֹם הָעֲשִׂירִי – "יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם", הֲלֹא כָּל זְמַן שֶׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה הָיָה צָרִיךְ שֶׁיּוּמְחַל לָהֶם **מִיָּד!**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כִּי עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה הוּא לְהָשִׁיב פָּנִים־בְּפָנִים אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ. כִּי הֲלֹא הַתְּשׁוּבָה הוּא לָשׁוּב וּלְהִתְקָרֵב אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְלִכְאוֹרָה לֹא שַׁיָּיךְ לָשׁוֹן זֶה לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ (יִרְמְיָהוּ כג, כד): "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ **אֲנִי מָלֵא**", וְלָמָּה צָרִיךְ לָשׁוּב וּלְהִתְקָרֵב אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ – וּבַמָּה נִתְרַחֵק?

אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא, כִּמְשַׁל ב' בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹמְדִים זֶה אֵצֶל זֶה רַק שֶׁחוֹזְרִים עוֹרֶף זֶה מִזֶּה, אֵין לְךָ רִיחוּק גָּדוֹל מִזֶּה, וְאֵין קֵירוּב אֶלָּא בְּהַחְזָרַת פָּנִים אֶל פָּנִים. וְכָךְ הִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת לג, כג): "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ", שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת פָּנִים וַאֲחוֹרַיִים לְמַעְלָה.

וּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ו, כה): "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ", פֵּירוּשׁ: שֶׁהַהַשְׁפָּעָה תִּהְיֶה בִּבְחִינַת הָאָרַת פָּנִים מִפְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ, כְּדִכְתִיב (מַלְאָכִי א, ב): "וָאוֹהַב אֶת יַעֲקֹב". וּכְתִיב (שְׁמוֹת יז, יד): "כִּי מָחֹה אֶמְחֶה כוּ'", וְלָכֵן הַהַשְׁפָּעָה שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לוֹ לְהַחְיוֹתוֹ הוּא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִים, דְּהַיְינוּ "כְּמַאן דְּשָׁדֵי בָּתַר כַּתְפּוֹי", שֶׁנּוֹתֵן לְשׁוֹנְאוֹ, שֶׁאֵינוֹ נוֹתְנוֹ בְּרָצוֹן גָּמוּר, רַק כְּמִי שֶׁמּוּכְרָח לְהַשְׁפִּיעַ, וְאֵין הַשְׁפָּעָה זוֹ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְעִיקַּר רְצוֹנוֹ.

אֲבָל לַצַּדִּיק בָּא הַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ, שֶׁנּוֹתֵן בְּרָצוֹן גָּמוּר וּבְהֶאָרַת פָּנִים, "בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב" (דְּבָרִים כח, מז), בְּרוֹב עוֹז וְחֶדְוָה.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן גַּם כֵּן עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה, כִּי הִנֵּה כְּתִיב (יִרְמְיָהוּ ב, כז): **"כִּי פָנוּ אֵלַי עוֹרֶף"**, פֵּירוּשׁ "**כִּי פָנוּ אֵלַי**", שֶׁפּוֹנִים אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ בְּקִיּוּם תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם אֵין זֶה אֶלָּא בִּבְחִינַת **"עוֹרֶף"**, שֶׁאֵינוֹ מִבְּחִינַת פְּנִימִית הָרָצוֹן, מֵאַהֲבָה וּתְשׁוּקָה, אֶלָּא "מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלוּמָּדָה" (יְשַׁעְיָהוּ כט, יג), וְהוֹלֵךְ בִּקְרִירוּת. וְהַתְּשׁוּבָה הִיא הַחְזָרַת 'פָּנִים־בְּפָנִים' – לִהְיוֹת פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ וְחֶפְצוֹ בְּתוֹרַת ה' וּמִצְוֹתָיו "בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרוֹב כֹּל"[2].

אַךְ אֵיךְ תִּהְיֶה בְּחִינָה זוֹ קָבוּעַ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם?

צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִילָּה מַאֲמַר רַז"ל: "גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה" – מִכְּלָל שֶׁ"הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר", וְהַתַּלְמוּד אֵינוֹ גָּדוֹל אֶלָּא בְּמַה שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ רַז"ל: "הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מוּטָב שֶׁנְּהֻפַּךְ לוֹ שִׁלְיָיתוֹ וְכוּ'".

וּבִירוּשַׁלְמִי אָמְרוּ עַל פָּסוּק (מִשְׁלֵי ח, יא): "וְכָל חֲפָצַיִם לֹא יִשְׁווּ בָהּ" – **"אֲפִילּוּ חֲפָצֵי שָׁמַיִם**, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת אֵינָן כְּדַאי אֲפִילּוּ לְדָבָר אֶחָד שֶׁל דִּבְרֵי תוֹרָה", שֶׁמַּעֲלַת עֵסֶק הַתּוֹרָה יְתֵירָה עַל מַעֲלַת קִיּוּם הַמִּצְוֹת.

וְגַם בַּגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ (בְּמוֹעֵד קָטָן, דַּף ט', עַמּוּד ב') רָמוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי:

---

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיֵּלֶךְ, שׁוּבָה, ו' תִּשְׁרֵי תק"ע).

2. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל".

וְהִנֵּה עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא הַחְזָרַת פָּנִים־בְּפָנִים כַּנַּ"ל, עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן מִלְּמַעְלָה עִנְיָן "יָשָׁר יְחֻזוּ פָנֵימוֹ" (תְּהִלִּים יא, ז), הֵמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר – סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל", גַּבֵּי "לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר").

כְּתִיב (מִשְׁלֵי ג, טוֹ): "וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ"[3], "חֲפָצֶיךָ" וְלֹא "חֲפָצֵי שָׁמַיִם"[4]. וּכְתִיב: "וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ בָהּ" – אֲפִילּוּ חֲפָצֵי שָׁמַיִם[5], וּמִשֵּׁנִי: "כַּאן בְּמִצְוָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְכָאן בְּמִצְוָה שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּימָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים", שֶׁמִּצְוָה שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּימָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים יְנִיחֶנָּה וְיַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה.

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי כָּל הַתּוֹרָה אֵינוֹ רַק פֵּירוּשׁ וּבֵיאוּר כֵּיצַד תְּהֵא הַמִּצְוָה נַעֲשֵׂית, וְאֵיךְ יִלְמוֹד הוּא פֵּירוּשׁ וּבֵיאוּר הַמִּצְוָה, וְהַמִּצְוָה עַצְמָהּ תֵּיעָשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים[6]?

וְגַם לְהָבִין מַאֲמַר רַז"ל: "כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה כְּאִילּוּ הִקְרִיב עוֹלָה", וְ"הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת מִנְחָה כְּאִלּוּ הִקְרִיב מִנְחָה". וַהֲלֹא הַקָּרְבָּנוֹת תְּלוּיִם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּבַמִּזְבֵּחַ, וְהַהַקְרָבָה תְּלוּיָה בַּכֹּהֲנִים דַּוְקָא. וְהֵיאַךְ "מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִקְרִיב" וְהוּא אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים[7]? וְגַם אֵין כָּאן לֹא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמִזְבֵּחַ[8]!

וְיוּבָן כָּל זֶה עַל פִּי בֵּיאוּר עִנְיָן מַעֲלַת הַתּוֹרָה בִּכְלָלָהּ, שֶׁהִיא מִצְוָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לִלְמוֹד כָּל הִלְכוֹת הַתּוֹרָה, אֲפִילּוּ הֲלָכוֹת שֶׁאֵינָן צְרִיכוֹת לְכָל אָדָם. כְּגוֹן דִּינֵי הוֹרָאַת אִיסּוּר וְהֶיתֵּר, שֶׁאֵינָהּ מְסוּרָה אֶלָּא לְמוֹרֵי הוֹרָאוֹת, וּכְגוֹן מִשְׁפָּטִים שֶׁבֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ, שֶׁאֵינָן מְסוּרִים אֶלָּא לַדַּיָּנִים, וְאַף עַל פִּי כֵן הַמִּצְוָה הִיא עַל כָּל אָדָם, אֲפִילּוּ מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִהְיוֹת דַּיָּן וּמוֹרֶה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. :

ב וְהָעִנְיָן הוּא:

כִּי הִנֵּה כְּתִיב (דְּבָרִים ו, ז): "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגוֹ', וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וְגוֹ'", דְּלִכְאוֹרָה פֵּירוּשׁ "הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" הַיְינוּ הָאֲמוּרִים בִּקְרִיאַת־שְׁמַע דַּעֲלָהּ קָאֵי, וּבֶאֱמֶת, מִצְוַת קְרִיאַת־שְׁמַע הִיא בְּשַׁחֲרִית וְעַרְבִית בִּלְבָד וְלֹא כָּל הַיּוֹם, וְאֵיךְ נֶאֱמַר "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ כו'", דְּמַשְׁמַע כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשֶׁה[9], בֵּין "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ", בֵּין "בְּלֶכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ כו'"?

אֶלָּא "וְדִבַּרְתָּ בָּם" – בְּדִבְרֵי תּוֹרָה כְּתִיב, וְאִם כֵּן צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ "הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" דְּמַשְׁמַע דְּקָאֵי עַל הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה – "אֶחָד – וְאָהַבְתָּ כו'"[10].

אַךְ הִנֵּה נוֹדָע פֵּירוּשׁ מִלַּת "אֶחָד", שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וְד' רוּחוֹת הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְבַדּוֹ קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, ו): "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", מִשּׁוּם דְּ"כוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא – מַמָּשׁ – חָשִׁיב", וְאֵין הָעוֹלָמוֹת תּוֹפְסִים מָקוֹם כְּלָל, רַק "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" (תְּהִלִּים קמה, יג), שֶׁמִּבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ נִתְהַוָּה בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ, וּכְמַאֲמָר: "יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ". דְּהָא דְּ"כוּלָּא **קַמֵּיהּ** כְּלָא חָשִׁיב" הַיְינוּ "קַמֵּיהּ" דַּוְקָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְחִינַת "מַלְכוּתוֹ" – הוּא שְׁכִינַת עוּזּוֹ הַשּׂוֹכֶנֶת בַּתַּחְתּוֹנִים, וְהַיְינוּ עַל יְדֵי רִבּוּא רִבְבוֹת צְמִצּוּמִים שֶׁיְּהֵא נִגְלֶה כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ[11].

וְאִי לָזֹאת "וְאָהַבְתָּ אֵת הַוָיָה אֱלֹהֶיךָ" (דְּבָרִים ו, ה) מַמָּשׁ, דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת הָאַהֲבָה וּרְעוּתָא־דִלְבָּא לְהִבָּטֵל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ, לִהְיוֹת נַפְשׁוֹ נִכְלֶלֶת וּבְטֵלָה בִּמְצִיאוּת בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, דְּ"כוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא – מַמָּשׁ – חָשִׁיב".

וְזֶהוּ "אֶחָד – וְאָהַבְתָּ", שֶׁמִּבְּחִינַת "אֶחָד" נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת הָאַהֲבָה וּרְעוּתָא־דִלְבָּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, לִהְיוֹת "הַוָיָה" מַמָּשׁ "אֱלֹהֶיךָ". וְהַיְינוּ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב (תְּהִלִּים קד, ב): "עוֹטֶה אוֹר **כַּשַּׂלְמָה**", שֶׁאוֹר הַתּוֹרָה עוֹטֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא "כַּשַּׂלְמָה", שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ **מִתְלַבֵּשׁ** בְּהַתּוֹרָה[12].

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (דָּנִיאֵל ז, ט): "לְבוּשֵׁיהּ כִּתְלַג חִיוָר"[13], כִּי תְּחִלַּת הַוָיַית הַשֶּׂלֶג הוּא מִן הַמַּיִם שֶׁנִּקְרְשׁוּ וְנַעֲשׂוּ שֶׁלֶג, וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁנִּפְשָׁר וְנָמַס, חוֹזֵר לְמַיִם. כָּךְ הַוָיַית לְבוּשׁ הַתּוֹרָה הוּא מִבְּחִינַת הַמַּיִם, שֶׁהִיא בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה – "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא". וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן בַּתּוֹרָה גַּשְׁמִיּוּת שֶׁלְּפָנֵינוּ, לִהְיוֹת גִּילּוּי בְּחִינַת חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְזֶהוּ "חָכְמָה בְּרֹאשׁ וְחָכְמָה בְּסוֹף"[14].

---

3. (שֶׁתְּבַטֵּל כָּל חֲפָצֶיךָ בִּשְׁבִיל שֶׁתַּעֲסוֹק בַּתּוֹרָה. רַשֶׁ"י).

4. (כְּלוֹמַר, שֶׁאִם יֵשׁ לְךָ לַעֲסוֹק בְּמִצְוָה, תְּבַטֵּל תַּלְמוּד־תּוֹרָה וַעֲסוֹק בַּמִּצְוָה. רַשֶׁ"י).

5. (לֹא דֶּמְבַטֵּל מִצְוָה וְעוֹסֵק בַּתַּלְמוּד תּוֹרָה. רַשֶׁ"י).

6. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים כו' לֵאמֹר אָנֹכִי כו'".

7. ("אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא". בַּמִּדְבָּר יז, ה).

8. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה גַּם כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע").

9. ("כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּרִים אֶת ה' אֶל דָּמִי לָכֶם". יְשַׁעְיָהוּ סב, ו).

10. (וְעַיֵּין מַעְנְיָן "עַל לְבָבְךָ" בְּרִבּוֹת, בְּקֹהֶלֶת, בַּפָּסוּק (א, ז) "כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם". וּבַפָּסוּק (א, טז) "דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי").

11. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה: עַל פָּסוּק "שִׁיר הַשִּׁירִים". וְעַל פָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה", "לֹא זָז מְחַבְּבָהּ כו'").

12. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית". וְעַיֵּין עוֹד מִזֶּה וּבוֹאֲהַר: בְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת קמ"ב, ב'. תְּרוּמָה, קס"ד. בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס, רמ"ה, ב'.).

13. (לְבוּשׁוֹ כִּשֶׁלֶג לְבָן).

14. (זֹהַר חֵלֶק א כו, ב).

וְהִנֵּה כְּתִיב (דָּנִיֵּאל שָׁם): "שְׁעַר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר נְקֵא"[15], אֵלּוּ הֵן הַמִּשְׁכּוֹת כָּל פִּרְטֵי הַהֲלָכוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "קְוּצוֹתָיו **תַּלְתַּלִּים** וְגוֹ'" (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, יא) – "**תְּלִי תְּלִים** שֶׁל הֲלָכוֹת", שֶׁהֵן הַמִּשְׁכּוֹת מִבְּחִינַת שְׂעָרוֹת בִּלְבָד, שֶׁהֵם בְּחִינַת הָאָרָה מְצוּמְצֶמֶת וּמוּעֶטֶת מְעַט מִזְעֵיר, עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וְשׁוֹנִים,

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים מ, ו): "נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עָרוֹךְ, אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה, עָצְמוּ מִסַּפֵּר" - שֶׁלְּהִיוֹת הַמִּשְׁכַּת "נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ **אֵלֵינוּ**", בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה **שֶׁלְּפָנֵינוּ** הַמְלוּבֶּשֶׁת **בְּגַשְׁמִיּוּת**, "עָצְמוּ מִסַּפֵּר" הַצִּמְצוּמִים רַבִּים, רִיבּוֹא רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת עַד אֵין מִסְפָּר[16], כִּי אֵין עָרוֹךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ כְּלָל.

וּכְמוֹ שֶׁנּוֹדַע פֵּירוּשׁ עֵרֶךְ בְּמִסְפָּר, שֶׁאֲפִילוּ אֶחָד לְגַבֵּי אֶלֶף אֲלָפִים וּרְבָבוֹת נִקְרָא בְּשֵׁם עֵרֶךְ – שֶׁהֵם מִסּוּג אֶחָד, שֶׁהַכֹּל נוֹפֵל תַּחַת סוּג הַמִּסְפָּר. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְגַבֵּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – שֶׁכִּשְׁמוֹ כֵּן הוּא אֵין לוֹ סוֹף כו' – לֹא שַׁיָּיךְ עֵרֶךְ כְּלָל.

וְהִנֵּה כְּתִיב (מִשְׁלֵי ד, ח): "סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ", פֵּירוּשׁ "סַלְסְלֶהָ": לְסַלְסֵל וּלְהַפְרִיד הַשְּׂעָרוֹת שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְעוֹרָבִים וּמְבוּלְבָּלִין. כְּמַאֲמָר רַז"ל[17]: "לֹא יָדְעוּ רַבָּנָן מַאי 'סַלְסְלֶהָ', עַד דְּשָׁמְעִי וְכו' דַּהֲוָה מְהַפֵּךְ בְּמַזְיֵיהּ כו'". שֶׁהַסַּלְסוּל הוּא בַּשְּׂעָרוֹת לְהַפְרִידָם שֶׁלֹּא יְהֵא עֵירוּב נִימָא בַּחֲבֵרְתָּהּ, וְכַךְ צָרִיךְ לְהַפְרִיד כָּל הַהֲלָכוֹת שֶׁבַּגְּמָרָא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עֵירוּב וּבִלְבּוּל בֵּין הֲלָכָה לַהֲלָכָה. וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד דְּקָאָמְרִי "וּרְמִינְהוּ וְכו'", וּמְשַׁנֵּי: "לֹא קַשְׁיָא הָא רַבִּי מֵאִיר כו'" – שֶׁמְּבָרְרִין וּמְלַבְּנִין כָּל הֲלָכָה לְעַצְמָהּ שֶׁלֹּא תְּהֵא הֲלָכָה אַחֶרֶת סוֹתֶרֶת אוֹתָהּ וּמְבַלְבֵּלְתָּהּ.

וְהִנֵּה בִּבְחִינַת סִלְסוּל הַזֶּה כְּתִיב: "**וּתְרוֹמְמֶךָּ**", שֶׁנָּפֵשׁ הָאָדָם מִתְרוֹמֶמֶת עַל יְדֵי זֶה לִבְחִינַת "שְׂעַר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר נְקֵא", וְהוּא מְקוֹר הַתּוֹרָה, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ "עוֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה", מַה שֶּׁאֵין כֵּן הִתְרוֹמְמוּת זוֹ הִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת לְבוּשׁ, שֶׁהִיא נוֹגַעַת לְעַצְמִיּוּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ[18]. :

ג וְכַאֲשֶׁר יַשְׂכִּיל וְיִתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּנַפְשׁוֹ אֵיךְ שֶׁעַל יְדֵי סִלְסוּל הֲלָכוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה תִּתְרוֹמֵם נַפְשׁוֹ לַעֲלוֹת לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, מִמֵּילָא יָגִיל וְיִשְׂמַח בְּחֶדְוַות ה', הוּא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, מְקוֹר הַחַיִּים, מְקוֹר הַתַּעֲנוּגִים – יוֹתֵר "מֵרוֹב כֹּל" (דְּבָרִים כח, מז), אֲפִילוּ מֵחַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא, גַּן־עֵדֶן תַּחְתּוֹן וְעֶלְיוֹן, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא זִיו כו', וְגַם בִּבְחִינַת זִיו הַזֶּה אָמְרוּ עַל "אַחֵר" (חֲגִיגָה טו, ב): "מוּטָב דְּלִידַיְיהוּ כו'[19]". וּמִכָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר שֶׁיָּשִׂים נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ לִהְיוֹת כָּל יִשְׁעוֹ וְכָל חֶפְצוֹ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מַמָּשׁ, שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיִּים וּמְקוֹר הַתַּעֲנוּגִים.

וְאַף שֶׁאֵין הַתַּעֲנוּג הַזֶּה נִרְאֶה וְנִגְלֶה בְּהִתְגַּלּוּת, הַיְינוּ מִשּׁוּם שֶׁגָּדוֹל כֹּחַ הַתַּעֲנוּג הַהוּא שֶׁאֵין הָעוֹלָמוֹת יְכוֹלִים לְסוֹבְלוֹ, וְלָכֵן אֵינוֹ בָא לִידֵי גִּילוּי בְּהַשָּׂגַת הַנִּבְרָאִים. וְאַדְרַבָּה, כָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר הַשִּׂמְחָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר לֵאלֹהִים, בְּהִתְבּוֹנְנוּת נַפְשׁוֹ שֶׁבְּוַדַּאי שׁוֹרֶה עָלָיו גִּילוּי הָעוֹנֶג הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, מַה שֶּׁאֵינוֹ נִתְפָּס וְנִקְלָט בְּשׁוּם הַשָּׂגָה, וְ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ".

וְכֵן בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת "לְבוּשֵׁיהּ כְּתְלַג חִיוָּר", הִנֵּה נוֹדַע, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר שֶׁל הָאָדָם הֵן בְּחִינַת לְבוּשִׁים: מַחְשָׁבָה – לְבוּשׁ הַפְּנִימִי, וְדִבּוּר – לְבוּשׁ הָאֶמְצָעִי. וְאִם כֵּן, כְּשֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְלַבֶּשֶׁת בְּמַחְשָׁבָה וְדִיבּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה, הִנֵּה הִיא מִתְלַבֶּשֶׁת בִּלְבוּשׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא – "לְבוּשֵׁיהּ כְּתְלַג חִיוָּר" מַמָּשׁ – וְאֵין קִרְבַת ה' מַמָּשׁ יוֹתֵר מִזֶּה, כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל שְׁנַיִם שֶׁמִּתְבַּסִּים בְּטַלִּית אֶחָד[20].

וּבְזֶה יוּבָן מַה שֶּׁבְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁל קְרִיאַת־שְׁמַע אוֹמְרִים (דְּבָרִים יא, טו): "**וְנָתַתִּי** מְטַר אַרְצְכֶם וְכו'", **וְנָתַתִּי** עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ כו'", כְּאִלּוּ מְדַבֵּר בַּעֲדוֹ, וּבֶאֱמֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, הוּא הַנּוֹתֵן. וּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם אָמַר זֶה – לְפִי שֶׁ"שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה", וְזֶהוּ מַאֲמַר הַשְּׁכִינָה שֶׁבִּגְרוֹנוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת "וְנָתַתִּי", אֲבָל מַה שֶּׁאֲנַחְנוּ אוֹמְרִים גַּם כֵּן "וְנָתַתִּי" אֵינוֹ מוּבָן לִכְאוֹרָה.

אֶלָּא הַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁאוֹמְרִים תְּחִלָּה (דְּבָרִים יא, יג): "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם", וְהַיְינוּ מְסִירַת־נֶפֶשׁ, וְלֹא בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יְהֵא כּוֹפֵר בַּה' מַמָּשׁ, אֶלָּא הַיְינוּ בִּיטּוּל הַיֵּשׁ וְגַסּוּת הָרוּחַ שֶׁבְּאָדָם, שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ רָאוּי לְגָדְעוֹ כַּאֲשֵׁירָה" (בְּסוֹטָה דַף ה', עַמּוּד א'), שֶׁהוּא בִּבְחִינַת אֲשֵׁירָה מַמָּשׁ – שֶׁעוֹשֶׂה אֶת עַצְמוֹ לְיֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד מִיִּחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּיטּוּל וּמְסִירַת־נֶפֶשׁ לַה'.

וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁנּוֹדַע מִמַּאֲמָר "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ" – שֶׁהַהוֹדָאָה הִיא אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ דְּ"כוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב",

---

15. (וּשְׂעַר רֹאשׁוֹ כְּצֶמֶר לָבָן).

16. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "וַיְהִי מִקֵּץ").

17. (מְגִילָּה יח, א וְרַשִ"י: "לֹא הָווּ יְדֵעֵי רַבָּנָן מַאי 'סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ'. שְׁמָעוּהָ לְאַמְתָא דְּרֵבִי רַבִּי דַּהֲוָות אָמְרָה לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מְהַפֵּךְ בְּמַזְיֵיהּ, אָמְרָה לֵיהּ: עַד מָתַי אַתָּה מְסַלְסֵל בִּשְׂעָרְךָ". ("לְמַדְנוּ שֶׁהַסַּלְסוּל לְשׁוֹן חִיפּוּשׁ וְהִיפּוּךְ")).

18. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "הַנּוֹתֵן שֶׁלֶג כַּצֶּמֶר", מַעְנְיָן "לְבוּשֵׁיהּ כְּתְלַג", וּ"שְׂעַר רֵישֵׁיהּ כו'").

19. ("וְלִיתֵי לְעָלְמָא דְּאִתַּי", לְפִי שֶׁכָּל יִסּוּרֵי גֵיהִנֹּם בְּדֵאי לוֹ, בִּשְׁבִיל שֶׁיְּקַבֵּל אַחֵר כַּךְ "עוֹנֶג הָעֶלְיוֹן").

20. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאִשָּׁה כִּי תִדּוֹר").

וְכָל מַה שֶּׁלְּמַטָּה מַטָּה הוּא יוֹתֵר כְּלָא, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁנִּרְאֶה בְּעֶרְכֵּנוּ שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא יֵשׁ מֵאַיִן, וְנִרְאֶה לְעֵינֵינוּ גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם לְיֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד כו'. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְעַל יְדֵי בִּיטּוּל זֶה, נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה יִחוּד אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ בְּנַפְשׁוֹ, וְיָכוֹל לוֹמַר "וְנָתַתִּי", שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמִּתְגַּלֶּה בּוֹ הוּא הוּא הַמְדַבֵּר בּוֹ[21]. וְהוּא כְּעִנְיָן "וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ" (יְשַׁעְיָהוּ נט, כא), שֶׁדִּבַּר ה' מַמָּשׁ הוּא בְּפִיו.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, תִּמְצָא בְּמַאֲמַר רַז"ל (עֵירוּבִין יג, ב): "אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים", שֶׁמָּה שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, וְכֵן דִּבְרֵי אַבַּיֵּי וְרָבָא אֵין זֶה דִּבְרֵיהֶם מַמָּשׁ, אֶלָּא דְּבַר ה' שֶׁבְּפִיהֶם. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַמַּגִּיד לְהַ"בֵּית יוֹסֵף": "אֲנִי הַמִּשְׁנָה הַמְדַבֶּרֶת בְּפִיךָ". וְזֶהוּ עִנְיָן הַתּוֹרָה.

אַךְ הַמִּצְוֹת הֵם בְּקִיּוּם "מִצְוַת הַמֶּלֶךְ" דַּוְקָא. וְהִנֵּה, מִבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא חִיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת בַּעֲלֵי גְּבוּל בְּמָקוֹם וּבִזְמַן – "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים, וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר" (תְּהִלִּים קמה, יג): "כָּל עוֹלָמִים" – בְּחִינַת מָקוֹם, "דּוֹר וָדוֹר" – בְּחִינַת זְמַן. וְאֵין בְּחִינַת מָקוֹם וּזְמַן שַׁיָּיךְ אֶלָּא בִּבְחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ – 'מֶלֶךְ', 'מָלֵךְ', 'יִמְלוֹךְ'[22]. אֲבָל בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ לֹא שַׁיָּיךְ בְּחִינַת זְמַן וּמָקוֹם כְּלָל[23].

וְהִנֵּה עֵסֶק הַתּוֹרָה נִקְרָא "בְּצַלְמֵנוּ" (בְּרֵאשִׁית א, כו), שֶׁהוּא בִּבְחִינַת לְמַעְלָה מִן הַזְּמָן. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן בִּבְחִינַת מַלְכוּת נִקְרָא "כִּדְמוּתֵנוּ" (בְּרֵאשִׁית א, כו), וְשַׁיָּיךְ בָּהֶם לְשׁוֹן הַזְּמָן. לָכֵן קִיּוּם הַמִּצְוֹת תָּלוּי בַּזְּמָן, וְקָרְבְּנוֹת תְּלוּיִין בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עֵסֶק הַתּוֹרָה אֵינוֹ תָּלוּי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּכְהֵן, וּבִגְדֵי כְּהוּנָּה כְּלָל. וְאַף שֶׁהַתּוֹרָה הוּא פֵּירוּשׁ הַמִּצְוֹת, מִכָּל מָקוֹם בְּמַחְשָׁבָה וְדִבּוּר עֲדַיִן הוּא בִּבְחִינַת רוּחָנִיּוּת. אֲבָל הַמִּצְוֹת הֵם בְּמַעֲשֶׂה הַגּוּף בְּפוֹעַל מַמָּשׁ. :

ד וְהִנֵּה "זֶה לְעוּמַּת זֶה עָשָׂה אֱלֹהִים"[24]: שֶׁכְּמוֹ שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִתְחַלֶּקֶת לְעֶשֶׂר כֹּחוֹת – שְׁלֹשָׁה שִׂכְלִיִּים וְשֶׁבַע מִדּוֹת דִּקְדוּשָׁה, כַּךְ יֵשׁ גַּם כֵּן בַּקְּלִיפָּה:

כְּמוֹ חָכְמָה־דִּקְדוּשָׁה יֵשׁ כְּנֶגְדָּהּ חָכְמָה־דִּקְלִיפָּה – "חַרְטוּמֵי מִצְרַיִם" (בְּרֵאשִׁית מא, ח), וְכֵן "חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע" (בִּירְמְיָה סִימָן ד'ו, כבו). וְכִיוֹצֵא בְּשְׁאָר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְזֶהוּ כְּלָל: שֶׁבְּסִטְרָא־דִּקְדוּשָׁה הַכֹּל בִּבְחִינַת בִּיטּוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, חָכְמָה – כֹּחַ־מַה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן חָכְמָה־דִּקְלִיפָּה הִיא בִּבְחִינַת יֵשׁ[25].

וְזֶהוּ מַאֲמַר רַז"ל: "יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ כו'"[26], כִּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת "אֶרֶץ **כְּנַעַן**" – לְשׁוֹן הַכְנָעָה וּבִיטּוּל[27]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁהוּא בִּבְחִינַת גַּסּוּת הָרוּחַ וְיֵשׁ, הוּא כְּמוֹ "עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[28] בְּטָהֳרָה הֵם", שֶׁעִנְיָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[28], הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ד, יט): "וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ כו', וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם כו'".

וְהִנֵּה כְּתִיב (דְּבָרִים לג, יד): "מִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שָׁמֶשׁ", שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ מַשְׁפִּיעַ לִתְבוּאוֹת הָאָרֶץ. וְכֵן כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם, שֶׁהֵם הַמַּזָּלוֹת, "אֵין לְךָ עֵשֶׂב מִלְּמַטָּה שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל מִלְּמַעְלָה כו'"[29]. אֶלָּא שֶׁהִשְׁתַּחֲוָיָה לָהֶם אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַשְּׁבִים אוֹתָם לְיֵשׁ וְדָבָר, שֶׁהֵם הַמַּשְׁפִּיעִים. וּבֶאֱמֶת אֵין הַשְׁפָּעָתָם מִצַּד עַצְמָם, אֶלָּא שֶׁהֵם כְּלֵי הַהַשְׁפָּעָה שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם עוֹבֶרֶת הַהַשְׁפָּעָה. וְכֵן כָּל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[28] – שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמָהּ לְיֵשׁ וְדָבָר, אֶלָּא "דְּקָרוּ לֵיהּ אֱלָהָא דֶּאֱלָהָא". מַה שֶּׁאֵין כֵּן סִטְרָא־דִּקְדוּשָׁה הִיא בִּבְחִינַת בִּיטּוּל, שֶׁ"אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (דְּבָרִים ד, לה).

וְאִם כֵּן, מִי שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר גַּסּוּת רוּחוֹ לְהַחְשִׁיב עַצְמוֹ לְיֵשׁ הֲרֵי הוּא "כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[28] בְּטָהֳרָה". דְּהַיְינוּ, מִי שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר בִּגְדֵי כָבוֹד לְהִתְפָּאֵר בִּפְנֵי בְּנֵי אָדָם, כִּי "כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ" (מִשְׁלֵי ג, לה) כְּתִיב; "וְעָשִׂיתָ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת" (שְׁמוֹת כח, ב), שֶׁהַכָּבוֹד הַנִּמְשָׁךְ לִבְחִינַת חָכְמָה – כֹּחַ־מַ"ה הוּא בִּבְחִינַת בִּיטּוּל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן שְׁאָר כָּבוֹד שֶׁל עוֹלָם־הַזֶּה שֶׁהוּא יֵשׁ, הוּא מִסִּטְרָא־דִּקְלִיפָּה.

וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל (אָבוֹת ו, ד): "כַּךְ הוּא[30] דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה – פַּת בְּמֶלַח כו'[31], אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן [..] אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם־הַזֶּה כו'[32]". וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן מַהוּ הָעוֹלָם־הַזֶּה בָּזֶה?

אֶלָּא הָעִנְיָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר יָשִׂים אֶל לִבּוֹ הַהַכְנָעָה וּבִיטּוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁבָּזֶה שׁוֹרֶה עָלָיו עוֹנֶג עֶלְיוֹן כַּנַּ"ל, אֵין לְךָ עוֹלָם־הַזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה. וְעַל זֶה אָמְרוּ "יָפָה שָׁעָה אַחַת

21. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן, גַּבֵּי קְרִיאַת־שְׁמַע.

22. ("ה' מֶלֶךְ"; "ה' מָלָךְ"; ה' יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד").

23. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" חֵלֶק ב', פֶּרֶק ז').

24. (קֹהֶלֶת ז, יד. וְשָׁם הָאֱלֹקִים).

25. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (בְּמִדְבַּר כא, כח) "בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנוֹן".

26. ("עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּטָהֳרָה הֵן". עֲבוֹדָה זָרָה ח, א).

27. (עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְיִהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה").

28. (עֲבוֹדָה זָרָה).

29. (הַמַּכֶּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גְּדֵל).

30. (הֵיא).

31. ("תֹּאכַל, וּמַיִם בְּמִשּׂוֹרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישַׁן, וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה, וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל").

32. ("אִם אַתָּה עֹשֶׂה כֵּן 'אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ' (תְּהִלִּים קכח, ב): – 'אַשְׁרֶיךָ' בָּעוֹלָם־הַזֶּה, 'וְטוֹב לָךְ' לָעוֹלָם־הַבָּא").

כו'[33]". אֲבָל כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם־הַזֶּה, הֲרֵי מַמְשִׁיךְ עָלָיו סִטְרָא־דִקְלִיפָּה, וּמַלְבִּישׁ אֶת עַצְמוֹ בְּגָדִים צוֹאִים. וּכְשֶׁיָּשִׁים אֶל לִבּוֹ שֶׁהַקְּלִיפּוֹת סְבָבוּהוּ לֹא יִהְיֶה לוֹ תַּעֲנוּג מֵעוֹלָם־הַזֶּה כְּלָל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁ"פַּת בַּמֶּלַח תֹּאכֵל כו'" יִשְׂמַח לִבּוֹ וְיָגֵל, כִּי אֵין לוֹ לְבוּשׁ מִסִּטְרָא־דִקְלִיפָּה וּמִבְּגָדִים הַצּוֹאִים.

אַךְ מִי שֶׁפָּגַם וְהֶעֱבִיר אֶת הַדֶּרֶךְ בְּהַמְשִׁיךְ אֶת לִבּוֹ אַחַר הַיֵּשׁ וְהַגַּסּוּת, הָעֵצָה הַיְּעוּצָה: לִצְעוֹק אֶל ה' בַּצַּר לוֹ[34], "צָעַק לִבָּם" (אֵיכָה ב, יח) – שֶׁיְּהֵא הַלֵּב צוֹעֵק בְּקִרְבּוֹ, מִ"קֶרֶב אִישׁ וָלֵב עָמוֹק" (תְּהִלִּים סד, ז), אֵיךְ לֹא שָׂם לְנֶגֶד עֵינָיו אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' שֶׁלְּפָנָיו "כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה" (תְּהִלִּים קלט, יב), וְרוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת שָׁוִין, וְיִמָּלֵא בּוּשָׁה וּכְלִימָּה. וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים: "וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד".

וּכְמִשַּׁל מִי שֶׁהוֹלֵךְ עָרוּם, בְּלֹא הוֹדַע לוֹ שֶׁיֵּשׁ אֲנָשִׁים רוֹאִים אוֹתוֹ, וְאַחַר כַּךְ כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁהָאֲנָשִׁים רוֹאִים אוֹתוֹ יִתְמַלֵּא בּוּשָׁה, כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן יֵשׁ לֵיבוֹשׁ מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' דִּכְתִיב בֵּיהּ (יִרְמְיָהוּ כג, כד): "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא"[35].

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (שְׁמוֹת לג, כ): "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי" – בְּחַיָּיו אֵינוֹ רוֹאֶה אֲבָל בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ רוֹאֶה. וְהַיְינוּ, כְּדֵי שֶׁיִּתְמַלֵּא בּוּשָׁה וּכְלִימָּה בִּרְאוֹתוֹ "ה' נִצָּב עָלָיו" (בְּרֵאשִׁית כח, יג) וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׂיו, וְעַל יְדֵי זֶה יָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵימָה לְפָנָיו; "אֶת **פָּנֶיךָ** ה' אֲבַקֵּשׁ" (תְּהִלִּים כז, ח), דְּהַיְינוּ לְבַקֵּשׁ **פְּנִימִיּוּת** ה' – גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, דְּהַיְינוּ לְהַחְזִיר פָּנִים־בְּפָנִים כַּנַּ"ל, וְ"כַּמַּיִם הַפָּנִים" (מִשְׁלֵי כז, יט), כְּתִיב (יְחֶזְקֵאל לו, כח): "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים" – "י"ג מְכִילִין דְּרַחֲמֵי" שֶׁהֵם בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, וְהֵן מְקוֹר הַתּוֹרָה, וּלְכָךְ מְמַלֵּא כָּל הַפְּגָמִים שֶׁפָּגַם בַּתּוֹרָה. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "אַנְתְּ הוּא מְמַלֵּא כָּל שְׁמָהָן, וְאַנְתְּ הוּא שְׁלִימוּ דְּכוּלְּהוּ", וְעַל יְדֵי זֶה "וּטְהַרְתֶּם".

וְהִנֵּה, עַל בְּחִינַת הַחְזָרַת פָּנִים־בְּפָנִים נִתְקַנוּ כָּל עֲשָׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה – כְּנֶגֶד עֶשֶׂר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁבְּכָל יוֹם נִתְקַן כֹּחַ אֶחָד. שֶׁבְּיוֹם רִאשׁוֹן נִתְקַן בְּחִינַת הַחָכְמָה, דְּהַיְינוּ מַה שֶׁהִלְבִּישׁ נַפְשׁוֹ בְּחָכְמָה־דִקְלִיפָּה שֶׁהוּא בְּחִינַת יֵשׁ, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכְּתוּב (מִשְׁלֵי כו, יב): "רָאִיתִי[36] אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו, תִּקְוָה לִכְסִיל מִמֶּנּוּ יָבֹא" לִבְחִינַת בִּיטּוּל – כֹּחַ־מַה, עַד שֶׁבְּיוֹם עֲשִׂירִי הוּא יוֹם כִּיפּוּר נִתְקַן בְּחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת. וְעַל דָּבָר הַנִּ"ל נִקְרָא 'עֲלִיַּית הַמַּלְכוּת', שֶׁהוּא מַה שֶּׁכְּתוּב (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יא): "**לְךָ** ה' הַמַּמְלָכָה" – בְּבְחִינַת בִּיטּוּל.

לָכֵן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים "אָסוּר בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, וּנְעִילַת הַסַּנְדָּל", שֶׁהֵן הַכֹּל בְּחִינַת הַלְבָּשַׁת הַיֵּשׁ. וְלִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּיטּוּל מַמָּשׁ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הֵן כָּל הַכְּרִיעוֹת וְהִשְׁתַּחֲוָוּאוֹת שֶׁבְּיוֹם כִּפּוּר, שֶׁנּוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל.

וְהִנֵּה יֵשׁ ב' מִינֵי גַּסּוּת הָרוּחַ: בְּחִינַת **חִיצוֹנִיּוּת**, שֶׁיּוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ עֶרְכּוֹ הַשָּׁפֵל, וְאַף עַל פִּי כֵן מְחַשֵּׁב אֶת עַצְמוֹ לְיֵשׁ וְדָבָר בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת. וְיֵשׁ בִּבְחִינַת **פְּנִימִיּוּת**, שֶׁהוּא בְּחִינַת עַצְמִיּוּת הַגַּסּוּת, שֶׁדַּרְכּוֹ יָשָׁר בְּעֵינָיו[37], וְהוּא בֶּאֱמֶת חָשׁוּב גַּם בְּעֵינֵי עַצְמוֹ.

וְהִנֵּה עַל בְּחִינָה הָא' נֶאֱמַר: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר **עֲלֵיכֶם** לְטַהֵר אֶתְכֶם" – "עֲלֵיכֶם" דַּיְיקָא, דְּהַיְינוּ מַה שֶּׁעֲלֵיכֶם מִבַּחוּץ. וְעַל הַבְּחִינָה הַב' אָמַר "מִכֹּל **חַטֹּאתֵיכֶם**", דְּהַיְינוּ חַטָּאת פְּנִימִיּוּת שֶׁלָּכֶם – "לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ". פֵּירוּשׁ "**לִפְנֵי** ה'" – קוֹדֶם בְּחִינַת הַוָּיָה. כִּי הַתּוֹרָה הִיא שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, יו"ד הִיא חָכְמָה, "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת",

אֲבָל עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מֵעוֹמְקָא דְּלִיבָּא, "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'" (תְּהִלִּים קל, א), שֶׁמַּמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַוָּיָה, וְאָז "תִּטְהָרוּ" מִסִּטְרָא־דִקְלִיפָּה בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין'.

וְזֶהוּ שֶׁנִּתְּנוּ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת בְּיוֹם כִּיפּוּר – גִּילוּי "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שְׁמוֹת כ, ב), "אָנֹכִי" מַמָּשׁ. וּבְזֶה "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי" (שְׁמוֹת כ, ב), פֵּירוּשׁ: שֶׁזֶּהוּ הַבִּטָּחָה שֶׁלֹּא יִהְיוּ "אֱלֹהִים אֲחֵרִים" מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים אֶת בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, כִּי עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים כו'[38].

אַךְ בְּיוֹם כִּיפּוּר הוּא בְּהֶעְלֵם, כִּי לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת נִתְּנוּ בִּצְנִעָה. אֲבָל הַגִּילוּי הוּא בְּשִׂמְחַת־תּוֹרָה, שִׂמְחָה שֶׁל תּוֹרָה, דְּהַיְינוּ גִּילוּי מְקוֹר הַתּוֹרָה, וְהוּא גִּילוּי עוֹנֶג־הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא. :

---

33. ("יָפֶה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם־הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא". אָבוֹת ד, יז).

34. ("וַיָּשָׁב בַּצַּר לוֹ עַל ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְבַקְשֵׁהוּ וַיִּמָּצֵא לָהֶם". דִּבְרֵי הַיָּמִים ב' טו, ד).

35. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מְנוֹרַת זָהָב").

36. (רָאִיתִי).

37. (עַל פִּי מִשְׁלֵי יב, טו דֶּרֶךְ אֱוִיל יָשָׁר בְּעֵינָיו וְשֹׁמֵעַ לְעֵצָה חָכָם". מִשְׁלֵי כא, ב: כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו").

38. ("כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹקֵיכֶם". יְשַׁעְיָהוּ נט, ב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(לט) **והנה** ג' מדרגות הללו שבמחשב' הוא ענין ג' מדריגות דשמיעה ושמירה ועשי' שא' כאן תשמעון ושמרתם ועשיתם שהן בחי' ג' מדריגות דמחשבה דו"מ בכלל רק שבדרך פרט ישנם גם בשמיעה דמחשבה עצמה הנ"ל תשמעון בבחי' מחשבה דמחשבה הנקרא הבנה כנ"ל ושמרתם בחי' דיבור שבמחשב' כי בחי' השמירה הוא בבחינת הדיבור דוקא כמשי"ת ועשיתם בבחי' עשיה שבמחשבה כנ"ל וד"ל. והנה מ"ש כאן תשמעון ושמרת' ועשית' הכל קאי בקיום התו"מ שיש בהן ג' מדריגות שמיעה ושמיר' ועשיה והענין הוא כידוע שיש ב' מדריגות במצות ת"ת אחד מצות עיון והגיון במחשבה כמ"ש והגית בו יומם ולילה כו' והב' מצות קריאה בדיבור תמיד כמ"ש לא ימוש סה"ת הזה מפיך כו' ואשים דברי בפיך כו' וידוע שדרך כלל הן ב' מדריגות דתורה שבכתב ותורה שבעל פה, דתורה שבעל פה מל' קרינן לה. הנה עיקר ענינה בפה בדיבור דוקא לומר טמא טהור כשר פסול חייב זכאי כו' כי מתניתין מלכתא כמלך שגוזר בדיבור בפה דוקא כמ"ש דבר מלך כו' אבל בתושב"כ כל המצות סתומים ונעלמים בלי ידיעת פסק דין ברור כמו איך יהיה מעשה התפילין בכל פרטי דיני הכשירם ופסולן רק א' וקשרתם כו' ולא נודע מהו כו' וכן בדיני שבת וסוכה ופסח וכן בדיני טומאה וטהרה וד"מ חייב זכאי כו' הכל נפסק כל דין ודין בין טמא לטהור וכשר לפסול בפרטי פרטיות בתורה שבע"פ דוקא מל' קרינן לה שבא שם בדבר הלכה בדיבור בפה לגזור אומר דבר ברור בכל פרטי' זה כשר וזה פסול, זה טהור וזה טמא כו'. וכן בכל פרטי מעשה המצות כתפילין וציצית ושבת כו' ובמעשה הקרבנות ותרומות כו' וזהו שבחי' תשבע"פ שהוא בחי' דיבור הוא הנק' בחי' שמירה וע"ז אמר ושמרתם כו' כי עיקר השמירה הוא לבל יבא הדבר לידי זרים ולא יפול בו שינוי ותמורה כלל כו' או הפסד ורקבון כו' כך ענין המשנה דתשבע"פ הרי נאמר עליה ערוכה בכל ושמורה כו' שכאשר שונה המשנה בפה דוקא הרי בא הדבר לידי שמירה מעולה שלא יתפשט ממנו יניקה לזרים שהן החיצונים כלל כי הרי באמרו בפה זה הדבר כשר וזה הדבר פסול זה טמא וזה הוא הטהור כו' בדיבור זה דוק' נבדל ונפרש הרע מן הטוב הטמא מן הטהור הפסול מן הכשר כו' זה יורד למטה מטה וזה עולה מעלה כו' ע"י דיבור זה דוקא באמרו בדבר ה' זו הלכה זה כשר כו' משום דמתניתין מלכתא כמלך שגוזר בדבריו שאז כן יקום בפ"מ לרחק ולקרב להשפיל ולהרים כו' אבל כל זמן שלא בא הדבר מלכות לידי דיבור בפה עדיין הדבר שקול ולא נודע מי יחיה מי ימות מי ירום ומי ישפל וכה"ג כמ"כ בבחי' ההעלם והסתימות שבתשב"כ לא הובדל עדיין הבדל גמור בין טמא לטהור בין רע לטוב כו' כמו במחשבה שהדבר בהעלם עדיין ויוכל לבא לידי שינוי ותמורה מרע לטוב ומטוב לרע כנ"ל שהרי יוכל להיות השכלת עיון במחשבה לטמא את הטהור ולטהר את הטמא להכשיר הפסול כו' משא"כ כשבא הדבר לידי דיבור בפה כבר נפסק הדין וגזירת מלך בדבר מלכות אין להשיב ואין בו שינוי ותמורה כלל כידוע ולכך בחי' המשנה דתשבע"פ שם עיקר השמירה מן החיצונים שלא יקבלו יניקה יותר מכפי המדה הקצובה להם ע"פ דבר מלכו' מתניתין מלכת' וז"ש ושמורה שהתורה עצמה עיקר שמירתה שמשתמרת שלא יומשך לחיצונים יותר מכפי המדה כו' היינו בבחי' הדיבור שבתבע"פ דוקא וז"ש ושמרתם כו' וד"ל. ונמצא שבתו"מ ג"כ יש ג' מדריגות שבמחשבה הנ"ל מחשבה שבמחשבה דיבור שבמחשבה מעשה שבמחשבה כו' כי הנה בחי' מחשבה שבמחשבה הנ"ל הוא בבחי' תושב"כ שהדבר סתום שם בהגיון עיון המחשבה וכמ"ש והגית בו כו' הנק' הבנה כנ"ל בפי' דבר כי שומע עבדך כו' וע"ז א' כאן תשמעון בבחי' הבנה והתבוננות היטב הדק כו' והב' בחי' דיבור שבמחשבה הוא מ"ש ושמרתם בחי' שמירה זו הוא דוקא בדיבור דתורה שבע"פ מל' קרינן לה אבל שרשו במחשבה להשמיע לאזניו מה שמוציא בפיו דבר ה' זו הלכה כמו שאמרו השמע לאזנך כו' וכן אמרו עשה אזנך כאפרכסת כו' שיבא בחי' הדיבור דד"ת דתשבע"פ במחשבה היטב ולא יקרא בדיבור בלי בחי' מחשבה והטיי' אוזן לדבריו שאינו כלום ואינו יוצא י"ח מצות ת"ת בדיבור כלל וכלל כידוע ונמצא שזהו עולה בבחי' דיבור שבמחשבה וכמו שאנו רואים שתשבע"פ מקבל מתשב"כ כמו שהדיבור מקבל מן המחשבה (כי אוריי' סתים וגליא כו') שהרי אם אין מוצאי' מקרא מפורש לדבר ההלכה אינה הלכה ודין כלל כמו מ"ט דר' פלוני אמר קרא כו' וכן מנלן כו' כידוע (רק בתשב"כ אין השמיעה באוזן להבחין בכל פרט הדיבור מעכב מצות קריאה כי מצות קריאה דתשב"כ למעלה מדיבור וקריאה דתשבע"פ וכמ"ש לא ימוש ס"ת הזה כו' וראי' מע"ה שעולה לקרות בתשב"כ

אע"פ שאינו מבין כלום רק מדבר אותיות כו') והנה מדריגה הג' הוא בחי' עשיה שבמחשבה והוא שרש ענין קיום המצות בפ"מ דוקא וע"ז אמר ועשיתם אותם כו' והענין הוא כי מבחי' הדיבור דתשבע"פ בא לידי פ"מ דוקא לעשות דבר מלך שלטון ונק' מצות המלך כשמצוה לעשות דבר בחי' עשיה שבדיבור ע"י עקימת שפתיו שבדיבור דהוי מעשה שהוא בחי' עשיה שבדיבור כי הדיבור עצמו הוא דבר מלך כמו בחי' מתניתין מלכתא הנ"ל שגוזר ואו' עפ"י משפט שכלו ומדותיו זה יכשר וזה לא יכשר כו' וכאשר מצוה להביא הדבר לידי מעשה להשפיל ולהרים וכה"ג בפ"מ נקרא מצות המלך ושרשו בדבר מלכות דתשבע"פ מל' קרינן לה כנ"ל ונמצא שבחי' עשיה שבדיבור הוא בחי' מקור לעשי' בפ"מ ואם אין דבר המלך בא לידי פ"מ אינו נק' דבר גזירת מלך כלל וכך למעלה נא' ההוא אמר ולא יעשה כו' וכן ודברי אשר יצא מפי לא ישוב ריקם כ"א עשה כו'. אך הנה שרש בחי' עשי' של הדיבור הוא במחשבה עצמה דהיינו מבחי' דיבור שבמחשבה כשבא לידי בחי' האזנה היטב שאז בא לידי פ"מ ולא יתנחם במחשבה בשינוי ותמורה מהיפך להיפוך וז"ש ההוא אמר בדיבור שבמחשבה שיצא לידי בחי' האזנה בחי' עשי' שבמחשבה ודאי יעשה כו' וז"ש כי אמר במחשבה ויהי בדיבור כמו ויאמר אלקי' יהי אור וכה"ג הוא צוה ויעמוד בפ"מ כו' וד"ל. וזהו פי' הג' דשמיעה שהוא עניין קיבוץ ואסיפה כנ"ל שהוא בחי' הפ"מ שבדיבור ומחשבה ולכך אמר כאן ג' מדריגות תשמעון ושמרתם ועשיתם בחי' ג' מדריגות דמחשבה דו"מ שישנם בשמיעה דמחשבה עצמה כנ"ל (ודוקא כשהיה עקב עקבות משיחא שנשלם גם בבחי' עשיה ג"כ כו' כנ"ל) ולנגד ג' אלה בקיומם למטה שזהו בבחי' ההעלאת מ"נ מלמטה למעלה מבחי' מחשבה דו"מ דכנ"י כך יומשך מלמעלה למטה מעצמות המאציל ג"כ ג' מדריגות כאלה והן מ"ש הברית והחסד כו' כמשי"ת בעז"ה וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

(תכ"א) **להניח** תפילין על היד, (תכ"ב) להניח תפילין על הראש, שנאמר וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך (דברים ו' ח'): ושרש ענין מצוה זו עפמ"ש בכהאריז"ל סוד הקב"ה שהוא ז"א מניח תפילין הם ד' מוחי' חו"ב חו"ג הנמשכים לו מאו"א ושרשם מזיווג מזל הח' ונוצר עם מזל הי"ג ונקה, שמשם נמשך האור לאו"א ומהם ע"י נה"י שלהם מתלבשים בגלגלתא דז"א, וע"י קוצי דשערי דמו"ס דא"א היורד מאחוריו ומגיע עד רישא דז"א שמלביש לא"א מכל צדדיו ומכה שם בערפו ובאמצע ששם מוח הדעת המלובש ביסוד אימא (שבה מלובש יסוד אבא שבו דעת דאבא) עי"ז נחלק מוח הדעת לחו"ג ומחמת כח הכאה זו יוצאים ונדחים מן מוחי' דז"א הללו שהם א"פ הארה על המצח דז"א בין עיניו ונעשי' שם בחי' מקיפים לפניו ובולטי' לחוץ והן הן התפילין דמארי עלמא, ומה כתיב בהו ומי כעמך ישראל (דה"א י"ז כ"א) לפי שכ"ז נעשה ע"י הנחת תפילין שאנו מניחים על הראש, ותפלה של יד הם ד' מוחי' דנוק' שנמשכים לה מז"א וע"י קוצי דשערי דז"א המכה באחוריו יוצאים ובולטי' במצחא ג"כ והם אצלה תש"ר אך לגבי ז"א נק' תש"י לפי שבעלותה מבי"ע בשחרית עומדת בזרוע שמאלו כנגד לבו וז"ס שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך (שה"ש ח' ו') ע"ש בארוכה: וענין תפילין דרש"י ודר"ת ע"פ משרז"ל (בעירובין דצ"ה ב' ומ"ש בפע"ח בהקומץ הוא ט"ס) מקום יש בראש להניח ב' תפילין הם ב' מיני מוחי', תפילין דרש"י הם ד' מוחי' דאי' שבז"א ולכן קודמים פ' שמע לוהי' כי החסדים יורדים תחלה, ותפילין דר"ת הם מוחי' דאבא שבז"א ושם עט' דגבורה יוצא תחלה לחוץ בבחי' בליטה ומקיף ולכן והי' קודם לשמע ע"ש בארוכה:

א) **וביאור** זה, הנה עיקר ההפרש בין טלית לתפילין שהטלית הוא מקיף אמיתי שמעולם לא הי' בסוד או"פ, משא"כ התפילין שהם מוחי' פנימיי' דז"א אלא שאח"כ יוצאים בבחי' בליטה וגם זו על פניו לבד משא"כ הציצית מקיף לכל ג"ר כו', וענין המוחי' הוא כי הנה מבואר במ"א בפי' מאמר הזהר פ' אמור תלתא אינון דזמינין מקדש כו' קדש מלה בגרמי' הוא, שר"ל שג' המועדים פסח ושבועות וסוכות הם זמיני' מקדש שהיא החכמה ומקבלים הארה ממנו אמנם הקדש עצמו שהוא השבת מעלתו נכבדת עד מאד ונק' מלה בגרמי', ושם נת' כי המדות הם תוארים

פעול מאחרים כמו חסד הרי ענינו להתחסד עם זולתו
וכן הרחמים והדין והניצוח וההודיה והתקשרות
והתנשאות ענינם להתחבר עם דבר מה זולתו, וכבר
חתרו המפרשים להשיב איך יצדק זה באלוה ולפי
האמת נכונו הדברים כי מאצי' ולמטה יכונו אלו
התוארים כי האצי' הוא בחי' התלבשות אא"ס בכלים
כדי לברוא מאין ליש בחסדו וגבורתו ורחמנותו
עליהם, משא"כ למעלה מאצי' כמו שהוא ית' יחיד
ומיוחד וכמו עד שלא נברא העולם שהי' הוא ושמו
לבד (פדר"א פ"ג) וכ"ה גם אחר שנברא העולם קמי'
ית' דכולא כלא חשיבי' לא יתכנו באמת אלו התוארים
שהם המדות הנ"ל משא"כ בחי' החכמה שאינה כ"כ
פעול מאחרים כי גם כשהוא לעצמו עד"מ יתכן
החכמה והדיעה אלא שהוא היודע והוא המדע והוא
הדיעה עצמה כמ"ש הרמב"ם ז"ל וז"ס שנק' החכמה
עילאה קדש ל' הבדלה כדפרש"י ע"פ קדושים תהיו
מובדלים תהיו (ויקרא י"ט ב') ולזה כיון ג"כ הזהר
מלה בגרמי' ר"ל שאינו תואר פעול מאחרים אלא כמו
שהוא קמי' ית' דאין עוד מלבדו, וזהו ענין מעלת
המשכת המוחי' במדות ששרשם נמשך ממוחא
סתימאה דא"א היא החכמה שבכתר הנקראת קדש לפי
האמת כמבואר אצלינו בענין קידוש מי חטאת והיינו
מטעם הנ"ל שממנה נמשך הארה באו"א דאצי' ומהם
במדות ואז גם שהמדות הם תוארים פעול מאחרים
לברוא מאין ליש מ"מ הם מאירים יותר בתוס' מרובה
על העיקר מחמת גילוי מוחי' אלו שהוא בחי' גילוי
עצמיות אלקותו ית' כמו דקמי' אין עוד וכולא כלא
חשיבי' וכמ"ש לפי שכלו יהולל איש (משלי י"ב ח')
שהמדות הנק' איש הם מהוללים ומאירים יותר לפי
השכל המאיר בהם וכנראה בגשמיות באדם
שכשמדותיו מתנהגים עפ"י השכל הם משובחים ביותר
הרבה מכשהם מתנהגים כמו שהם מצד טבעו, והמוחין
הם חב"ד אלא שהדעת נחלק לחו"ג ונעשו ד' ומבואר
בפע"ח (פ"ג) שהדעת הוא העיקר משא"כ חו"ב הם
רק הארה, ופי' כי ענין התחלקות הדעת לחו"ג הגם כי
בלא"ה יש חו"ג במדות עצמן היינו כי החו"ג שבמדות
הם מדות בלבד וכנ"ל שהם תוארים פעול מאחרים
וכמו באדם טבע ההתחסדות או התגברות שבלבו, אבל
החו"ג הנמשכים מהדעת הם מוחי' ממש דהיינו כח
החכמה המחייב להתחסד ולהטיב לזולתו, או המחייב
לעורר גבורה כפי הצורך שזוהי חסד שכלי וגבורה
שכלי' ממש וכבר נתבאר מעלת הח"ע שהיא כמו
דקמי' ית' כולא כלא ולזאת החו"ג דמוחי' מעולים
הרבה מחו"ג דמדות והמשכת חו"ג אלו הוא ע"י הדעת
מלשון וידע אדם את חוה כו' (בראשית ד' א', שם
כ"ה) שהוא תקיעת המחשבה בעומק עד שמתפעלים
המדות כפי השכל משא"כ מצד או"א החכמה לבד
בלא עומק הדעת לא היו נולדים המדות וכמ"ש בתניא
פ"ג, והכח הזה בדעת לחלק לחו"ג הוא מחמת קוצי
דשערי דא"א המכה בו, ענינו ר"ל גילוי הארה ממקור
החכמה הנק' מו"ס הנ"ל שממנה נמשך קוצי דשערי
הנ"ל לבחי' מוח הדעת שיוכל לחלק השפעת השכל
לחו"ג כי כל השפעה צ"ל ע"י קבלת כח ממקור גבוה
יותר כנראה בגשמיות שיש מי שמבין איזו השכלה
לעצמו היטב ואעפ"כ כשישאל ממנו זולתו להבינה לו
לא יוכל ואם יתחיל לומר לו יתגלגלו בפיו דבורים
זרים שלא ממין הטענה ויש מי שיש בו הכח הזה
שיכול להסביר אפי' לתלמיד קט הערך עפ"י דרכו
ובאמת על הרוב חכם גדול יכול להשפיל גם לתינוק
קטן והיינו לפי שכח זה הוא ממקור החכמה שיכול
להלביש שפע שכלו בכל מיני צירופים שירצה לכאו"א
לפי דרכו ולחלקו לחלקים שונים כפי המצטרך, וכמ"כ
למעלה להיות ירידת ההארה ממעלת חב"ד עד
שיתפסו במדות בבחי' חו"ג שמעלת חב"ד נפלאה
מהם הרבה ואיכות ירידה והמשכה זאת אינה אלא
עפ"י מקור החכמה שהיא הח"ס הנק' קדש מטעם
הנ"ל ומשם נמשך הארה להדעת שיחלק שפעו לחו"ג
וחו"ג אלו הם מוחי' ממש, וקצת מזה כתבתי במצות
גיד הנשה ע"ש. וז"ס הקב"ה מניח תפילין (ברכות ו'
א') פי' שמאיר מחכמתו ובינתו ודעתו במדותיו שהם
חסדו וגבורתו ורחמנותו כו' ומעלת הארה זו רבה היא
עד מאד וטובה גדולה להנבראי' שחיותם הוא ע"י
המדות הנ"ל יום ראשון מאיר החסד ושארי מדות
כלולים בו ויום ב' הגבורה וחסד ורחמים וכו' כלולים
בה ויום ג' מדת הרחמנות ושארי מדות כלולים בה
וכשחב"ד מאירי' במדות אזי הם טובים ומאירים בתוס'
מרובה על העיקר מכמו שהם מצד עצמותן ובל'
הקבלה הוא ענין המשכת מוחין לז"א:

והנה ידוע שיש מוחי' דקטנות ומוחי' דגדלות וא"א
להיות המשכת המוחי' דגדלות בז"א אלא אחר
שמתחלה נכנס בסוד עיבור במעי אימא וזהו סוד
העיבור ב' וכמ"ש בע"ח באורך בפי' מאמר הזהר ח"ג
דס"ה בתר דיינקת לון אתעברת מנייהו ואלו המוחין
דתפילין הם דגדלות ולכן יש בהם כ"א אזכרות כנגד
העבור שהי' בינתיים שהי' הז"א תלת כליל מז' הם כ"א
ע"ש בפע"ח, פי' כי הארת השכל במדות יש בב' פנים
א' השכל השייך למדות שיהי' האהבה ע"פ הטעם
והדעת ואם לא יחייבנו השכל לא יחפוץ בדבר כלל,
והוא מדריגה נמוכה בשכל ממהות כח השכל עצמו
ונק' מוחין דיניקה ר"ל כמו שהחלב מגדל הולד ע"י

שהתינוק בולע אותו במעיו כן שפע השכל נכנס ומתפשט במדות ומגדלם והם מעולים מכפי היותם בלא שכל כלל עד"מ בגשמיות ערך מדות טבעיים שהבהמה חפצה במאכל ושונאת את דבר המר והמאוס לגבי מדות שהשכל מאיר בהם שהם אהבה ושנאה שבאדם שהם לפי שכלו וכן בעבודת ה' ערך האהבה טבעיות שבאדם כי כל נפש הוא חלק אלוה ממעל ויש בה אהבה בירושה מאבותינו לגבי האהבה הבאה מהתבוננות' בגדולת ה' שההתבוננות מולדת האהבה ואז היא מעולה יותר מאהבה טבעי' כו' ומ"מ בבחי' מוחי' אלו אזי המדות עיקר והשכל מתלבש ונכלל בהם שהרי בגילוי אינו אלא מדה אהבה או רחמנות אלא שבתוכיותה יש טעם ודעת וה"ז כמו החלב שמובלע בתינוק ולפיכך ביניקה נק' ז"א בעל ו"ק שהם מדות לבד והמוחי' נכללי' בהם כמ"ש בע"ח, אבל המדריגה השנית הוא גילוי עצמות השכליי' נכבדי' מה שאינו שייך למדה והתפעלות כלל כ"א מצד עצם גילוי מוח השכל להשכיל כל שכל (ואעפי"כ נק' מוחין למדות כי מ"מ מגיע יתרון להמדות מזה מלבד השפע המתלבש מהם בפנימיותם שנק' מוחי' דיניקה כנ"ל) והוא כענין ידיעת רזין עילאין שבאד"ר וסוד מעשה מרכבה ומעשה בראשית בסדר השתלשלות עולמות ושכליי' נבדלים (שממילא מזדככים המדות וכענין מארז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ"ד (סוכה נ"ב ב') הגם שלומד דבר חכמה באיזו דין שאינו מענין מוסר לכבוש יצרו כלל עכ"ז מזדכך ממילא ובטילה תאוותו וכמ"ש הרמב"ם ספכ"ב מהל' איסורי ביאה ובחכ' הוא אומר איילת אהבים ויעלת חן כו' (משלי ה' י"ט) ע"ש), ומבשרי אחזה אלוה כתיב (איוב י"ט כ"ו) הגם שאין ערוך בין שכל ומדות שבנפש לגבי שכלו ומדותיו ית' הקדושים לא מיני' ולא מקצתי' וכמ"ש אברהם ואנכי עפר ואפר (בראשית י"ח כ"ז) שאפי' מדת החסד ואהבה של אברהם שהי' אוהב את הש"י אהבה רבה ועצומה היא כערך הדומם ממש לגבי אהבה עליונה ולגבי שאר מדותיו ית' כי הם למעלה מהשגת הנבראים, מאחר שביכולת החסד לברוא יש מאין שזוהי למעלה מהשכלת כל הנבראים וכעד"ז הגבורה להעלים ולהסתיר שיהיו הנבראים נראים נפרדים כו' וכמ"ש בתניא שער היחוד והאמונה (פ"ד), מ"מ הרי לפי ערך זה בחי' חכמתו ובינתו ודעתו הם נפלאים יותר הרבה מאד גם מן המדות ולטעם הנ"ל בענין קדש מלה בגרמי' ולזאת בענין ההמשכה שהוא ית' מאיר מחכמתו ובינתו ודעתו במדותיו יש ב' בחי' א' המשכת חב"ד הנוגע למדות בלבד איך להיות ההתחסדות להחיות הנבראים ואיך יהי' העלם החיות בו שכ"ז אינו ערוך לגבי עצמיות חכמתו ובינתו ודעתו דקמי' כולא כלא חשיבי' כנ"ל אבל הבחי' השנית היא גילוי הארה מעצמיות חב"ד שלו כמו שהוא קמי' וזוהי הנק' מוחי' דגדלות וז"ס התפילין, וע' משי"ת אי"ה פ"ד בסיום דרוש זה ביאור ענין העבור שהוכרח להיות בינתיים:

מצות תפילין

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולהיות כן צריך להקדים נט"י מי רביעי' ע"ד מ"ש בס"י ע"ס במספר עשר אצבעות וברית יחיד מכוון באמצע במלת לשון ומלת מעור, והיינו להיות כי השממית בידי' תתפש ויניקתה מבחי' הידי' שעשו מטעמי' לאביו והיינו מסוף הידי' מצפרני' שחוץ לבשר, ושפע הפנימי הוא ויפוזו, וכענין רועי גרר שרבו לאמר לנו המים (בד"ה באר בשדה ובד"ה ראה ריח בני), והמחלוקת יהי' עד אשר ירחיב ה' את גבולינו לע"ל שז"ע רחובות שלא רבו עלי'. אמנם ע"י רחיצת ידים דנט"י שממשיכין מ"ן ומ"ד דקדושה אזי נדחה השממית כי מחו"ב אין להם יניקה.

וז"ע ה' יחתו מריביו וכתי' משם אורידך נאום ה', ולכאו' יפלא מי הם המריבי' עם ש' הוי' עד שצ"ל שה' יחתה אותם, וגם צ"ל מה שא' נאום הוי' למה צריך לחתום על הענין כא' שחותם לחבירו על מה שמבטיח לו, והיתכן לומר כן למעלה, דהיתכן שהוא יאמר ולא יעשה כו', אך הענין יובן מי הם המריבי', ויובן ממ"ש גבי יוסף צדיק עליון וימררוהו ורבו, ע' בפי' רש"י והת"א ות"י על תי' ורבו, ובמד"ר וישלח פע"ט ע"פ רבות רעות צדיק, רבות רעות זה עשו ואלופיו, צדיק זה יעקב, ומכולם יצילנו ה' ויבא יעקב שלם, וביר"ק ע' הכנעה וז"ל סוד י"א כוכבים משתחוים לי, דע כי עי"ז יש כח להכניע י"א אלופי' דעשו, מנין י"א הוא מפורסם כי י"א קליפין הם, וי"א סממני הקטורת, וי"א פסוקים מתחילי' בנו"ן ומסיימי' בנו"ן (ובמאו"א יו"ד ל"ז נ"ז חשיב עוד י"א יום

מחורב, י"א ימים שבין נדה לנדה, י"א חלקי הטומאות
י"א ארורי') וכן י"א יריעות עזים לאוהל על המשכן.
ואיתא בלימודי האר"י מט"ט כולל תתקמ"ה רקיעי',
ועמו הרי תתקמ"ו, תתקמ"ו הוא י"א קליפין י"א פעמי'
מנין אלקי' הרי תתקמ"ו, והסוד גדול רבות רעות צדיק
ומכולם יצילנו ס"ת תתקמ"ו. [וע"י שמש וירח
דקדושה ואחד עשר כוכבים דקדושה יש להכניע י"א
אלופים עכ"ל.

וביאור הענין כי הנה ענין י"א קליפין היינו ע"ס
דנוגה הנק' כתרי מסאבותא בחי' המקיף
שעליהם שהוא ניצוץ דקדושה המחי' אותם ואינו
מובלע בהם, וע' מזה בע"ח סוף שער יו"ד פרק י"א
שלפי שאין הקדש מתערב בחול ע"כ החיות דקדושה
רק בבחי' מקיף עליהם, ובפע"ח שער הקדישים ובת"א
פ' תולדות בד"ה ראה ריח בני, ובלק"ת בד"ה וכל בניך
למודי. והנה יניקתם משם אלקים, ובפרט ממ"ח צרופי'
האחרונים, והיינו כי מחמת ש' אלקי' ענינו להסתיר
ולהעלים, לכן מזה יוכל להשתלשל החיות אליהם ג"כ,
וכמו שעיקר יניקתם מבחי' פני שור מהשמאל (כמ"ש
בלק"ת בד"ה זאת חוקת התורה ויקחו אליך פרה כו')
מחמת ששמאל דוחה השפע בבחי' דחייה מדחי אל
דחי, ע"כ נמשך גם בקליפות משא"כ בחי' ש' הוי'
שהוא גילוי אלהות אינו נמשך רק במקום הביטול
(ועמ"ש בד"ה ויאבק איש עמו, וע"פ אם בן הוא כו'
ואם בת היא כו'). ולכן י"א קליפין הם כחשבון י"א
פעמים אלקים להיות כי משם יניקתם, משא"כ
בקדושה יוסף גימ' ששה פעמים הוי', יעקב ז"פ הוי',
יצחק ח"פ הוי' כו'.

להבין בתוס' ביאור שרש נט"ר (ב)

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

ו.

הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי הָרַב הַקָּדוֹשׁ
זֶכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, נִשְׁמָתוֹ
בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִקּוּנְטְרֵסָיו
הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "עֵץ הַחַיִּים", וּמְיוּחָד בִּשְׁבִיל תַּלְמִידֵי
הַיְשִׁיבָה, תּוֹךְ פֶּרֶק י"ב מֵעֲתִּיק לְשׁוֹנוֹ שֶׁל הָרַב חַיִּים
וִיטַאל זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה בְּהַקְדָּמָתוֹ[19] לְשַׁעַר הַהַקְדָּמוֹת,
וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:
וּבִפְרָט בִּזְמַנֵּינוּ זֶה בַּעֲווֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים אֲשֶׁר הַתּוֹרָה
נַעֲשֵׂית קַרְדּוֹם לַחְתּוֹךְ בָּהּ, אִצֶּל קְצָת בַּעֲלֵי תּוֹרָה, אֲשֶׁר
עִסְקָם בַּתּוֹרָה עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס וְהַסְפָּקוֹת יְתֵרוֹת, וְגַם
לִהְיוֹת מִכְּלָל רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת, וְדַיָּנֵי סַנְהֶדְרָאוֹת, לִהְיוֹת
שְׁמָם וְרֵיחָם נוֹדֵף בְּכָל הָאָרֶץ, וְדוֹמִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם לְאַנְשֵׁי
דּוֹר הַפַּלְגָּה, הַבּוֹנִים "מִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם"[20], וְעִיקַּר
סִיבַּת מַעֲשֵׂיהֶם הוּא מַה שֶּׁאוֹמֵר אַחַר כַּךְ הַכָּתוּב[21]:
"וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם";
כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר הַזֹּהַר פָּרָשָׁה בְּרֵאשִׁית דַּף כה עַמּוּד ב וְזֶה
לְשׁוֹנוֹ עַל פָּסוּק "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ"[22]:
שֶׁחֲמִישָּׁה מִינִים יֵשׁ בַּ'עֵרֶב רַב', וּמִן הַג' מִינִים מֵהֶם[23]
הוּא הַנִּקְרָא 'כַּת גִּבּוֹרִים' דְּעַלֵּיהּ אִתְּמַר: "הַמָּה הַגִּבּוֹרִים
אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם"[24], וְאִינּוּן מִסִּטְרָא דְּאִלֵּין
דְּאִתְּמַר בְּהוֹן[25]: 'הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְגוֹ' וְנַעֲשֶׂה
לָּנוּ שֵׁם' בְּבִנְיָן בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְשַׁוְיָן בְּהוֹן
סֵפֶר תּוֹרָה וַעֲטָרָה עַל רֵישֵׁיהּ לָא לִשְׁמָהּ אֶלָּא לְמֶעְבַּד
לוֹן כו'[26].
וְהִנֵּה עַל הַכַּת הַזֹּאת אָמְרוּ בַּגְּמָרָא[27]: 'כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה
שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נוֹחַ לוֹ שֶׁנֶּהְפְּכָה שִׁלְיָתוֹ עַל פָּנָיו וְלֹא יָצָא
לַאֲוִיר הָעוֹלָם'". עַד כָּאן לְשׁוֹן הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל.
וּמְפָרַשׁ[28] הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי הָרַב
הַקָּדוֹשׁ זֶכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא,
נִשְׁמָתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ:
וַאֲזַי אוֹתָהּ פִּנְיָה שֶׁמְּצַד הַקְּלִיפָּה דְּנוּגָהּ, מִתְלַבֶּשֶׁת

19. מֵחַיֵּי הָעוֹלָם הַקַּר וְהַגַּס.
20. נִדְפְּסָה לְקַמָּן בְּהוֹסָפָה א. — הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.
21. נֹחַ יא, ד.
22. שָׁם.
23. בְּרֵאשִׁית ב, ד.
24. כֵּן הוּא בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ וּבַנִּדְפָּס בְּשַׁעַר הַהַקְדָּמוֹת (יְרוּשָׁלַיִם תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן תרס"ט) וְעֵץ חַיִּים (וְרָשָׁה תרנ"א). וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת "וּמִין הַשְּׁלִישִׁי מֵהֶם הוּא כו'". – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר לְקַמָּן בְּפֶרֶק יב.
25. נֹחַ ו, ד.
26. שָׁם יא, ד.
27. שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר 'הַמָּה הַגִּבּוֹרִים וְגוֹ' אַנְשֵׁי הַשֵּׁם', וְהֵם מִצַּד אֵלֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם 'הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וְגוֹ' וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם'. וּבוֹנִים בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּמִדְרָשׁוֹת, וְשָׂמִים בָּהֶם סֵפֶר תּוֹרָה וַעֲטָרָה עַל רֹאשׁוֹ, וְלֹא לְשֵׁם ה', אֶלָּא לַעֲשׂוֹת לָהֶם [שֵׁם. זֶהוּ שֶׁכָּתוּב 'וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם']'.
28. כַּלָּה רַבָּתִי פֶּרֶק ה, הֲלָכָה א. וּרְאֵה יְרוּשַׁלְמִי בְּרָכוֹת פֶּרֶק רִאשׁוֹן סוֹף הֲלָכָה ב. וּבַבְלִי בְּרָכוֹת יז, א.

בְּתוֹרָתוֹ, וְהַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת לְפִי שָׁעָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְשׁוּבָה כו׳.

וְכָל שֶׁכֵּן אִם לֹא נִטְהֲרָה נַפְשׁוֹ עֲדַיִן, וְגוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ מְלוּכְלָכִים בְּחַטָּאת נְעוּרִים וּבְמַחְשָׁבוֹת רָעוֹת, אֲשֶׁר הַלְּבוּשִׁים הַצּוֹאִים הָאֵלּוּ מִתְלַבְּשִׁים בְּתוֹרָתוֹ וּמוֹרִידִים אוֹתָהּ בְּעִמְקֵי הַקְּלִיפּוֹת רַחֲמָנָא לִצְלָן.

אֲשֶׁר עַל יְדֵי כָּל זֶה הַגָּה וַדַּאי כִּי תוֹרָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת "סָמָא דְּמוֹתָא" מַמָּשׁ רַחֲמָנָא לִצְלָן,

הֵן מִצַּד עֶצֶם הַלְּבוּשִׁים הַנַּ"ל, שֶׁהַתּוֹרָה חוֹגֶרֶת שַׂק עָב מְאֹד, וְהִיא בְּגָלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת רַחֲמָנָא לִצְלָן,

וְהֵן מִצַּד הַיֵּשׁוּת, דְּכַאֲשֶׁר עֵסֶק הַתּוֹרָה הוּא לְשֵׁם אֵיזֶה פְּנִיָּה כַּנַּ"ל, וּבִפְרָט בַּלְּבוּשִׁים הַצּוֹאִים הַנַּ"ל, נַעֲשֶׂה יֵשׁ גָּדוֹל מְאֹד עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ בְּגַאֲוָה וְגַסּוּת הָרוּחַ בְּיוֹתֵר, וּמִתְעַבֶּה וּמִתְגַּשֵּׁם מְאֹד בְּנַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ (כִּי הִיא הַמְּבִיאָה אוֹתוֹ לְהִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגֵי בְּנֵי אָדָם (מַה שֶּׁבְּאֶפְשָׁרוֹ לְהַשִּׂיג) מִצַּד הַיֵּשׁוּת וּמִצַּד שֶׁחָשׁוּב הוּא בְּעֵינֵי עַצְמוֹ)

וְהוּא הַהֵיפֵךְ מֵאֲמִיתִּית עִנְיָן לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּבִיטּוּל, וְחָכְמָה דִּקְדוּשָׁה עִקָּרָהּ הִיא הַבִּיטּוּל.

וְכַיָּדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין חָכְמָה דִּקְדוּשָׁה לְחָכְמָה דִּלְעוּמַּת זֶה:

דְּבַקְּדוּשָׁה בְּחִינַת הַחָכְמָה הִיא בְּחִינַת בִּיטּוּל, וּכְמוֹ "וְנַחְנוּ מָה" כו׳. וְכָל מִי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל יוֹתֵר, הֲרֵי הוּא בָּטֵל יוֹתֵר, דְּכָל הַקָּרוֹב יוֹתֵר הֲרֵי הוּא יוֹתֵר כְּלָא כו׳.

וְחָכְמָה דִּלְעוּמַּת זֶה הוּא בְּחִינַת יֵשׁ, וְהוּא עִנְיָן "כֹּהֵן מִדְיָן". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמָּקוֹם אַחֵר, דִּיתְרוֹ הָיָה בְּחִינַת חָכְמָה דִּקְלִיפָּה - לְעוּמַּת זֶה דְּמֹשֶׁה, וְנִתְתַּקֵּן עַל יָדוֹ כו׳. וּ"מִדְיָן" הוּא לְשׁוֹן מָדוֹן וְרִיב, בְּחִינַת פֵּרוּד, שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הַיֵּשׁוּת כו׳, כַּיָּדוּעַ וּמְבוֹאָר בַּמָּקוֹם אַחֵר.

וְאִם כֵּן, הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, בְּחִינַת חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּיטּוּל בְּתַכְלִית, דְּעֶצֶם לִימוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִפְעוֹל בּוֹ הַבִּיטּוּל לִהְיוֹתָהּ חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ כו׳.

וְהִיא נִקְנֵית בִּפְרִישׁוּת וּמִיעוּט תַּעֲנוּג כו׳, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה דְּפֶרֶק "שָׁנוּ חֲכָמִים"[29]. וְזֶה שֶׁנַּעֲשָׂה בִּבְחִינַת יֵשׁ וְדָבָר עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, הוּא הַהֵיפֵךְ לְגַמְרֵי.

וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הַקְּדוּשָׁה שֶׁבָּהּ נִתְעַלֵּם וְנִסְתַּתֵּר מְאֹד בְּהַ"לְּבוּשִׁים צוֹאִים", וְהִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בָּהֶם, הֲרֵי הוּא לוֹ בִּבְחִינַת "סָמָא דְּמוֹתָא" כו׳, לֹא כְּמוֹ אֲמִיתִּית אוֹר הַחָכְמָה דִּקְדוּשָׁה כו׳.

וְזֶהוּ "כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ"[30], וְהַיְינוּ כְּשֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּלֹא אַהֲבָה וְיִרְאָה (ד"עִיּוּן תְּפִלָּה" בִּכְלָל גְּמִילוּת חֲסָדִים. כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י פֶּרֶק "מְפַנִּין" [שַׁבָּת] דַּף קכז עַמּוּד ב דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הָנֵי בְּהָנֵי שָׁיְיכִי") אָז גַּם הַ"תּוֹרָה אֵין לוֹ" - שֶׁאֵין זוֹ תּוֹרָה כו׳.

וּמִמֵּילָא אֵינָם בָּאִים אַחַר כַּךְ לְאֲמִיתִּית אוֹר הַתּוֹרָה, לְכַוָּן הַהֲלָכָה לְאֲמִיתָתָהּ. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ גַּבֵּי דָּוִד[31]: "וַה׳ עִמּוֹ" - שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם", דְּזֶה שֶׁהַ"הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ", הוּא מִפְּנֵי שֶׁ"הַוְיָ׳ עִמּוֹ". וְזֶהוּ דַּוְקָא כְּשֶׁהוּא בָּטֵל לְאֶלְקוּת, וּכְמוֹ בֵּית הִלֵּל "שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁנּוֹחִין וַעֲלוּבִין הָיוּ - קָבְעוּ הֲלָכָה כְּמוֹתָן"[32], דְּמִפְּנֵי הַבִּיטּוּל שֶׁלָּהֶם הֲרֵי הֵם כֵּלִים שֶׁיָּאִיר בָּהֶם אוֹר הַהֲלָכָה הָאֲמִיתִּית. וְכֵן הוּא גַּם כֵּן לְכַוֵּן אֲמִיתִּית הַכַּוָּנָה בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן כְּשֶׁהוּא בָּטֵל דַּוְקָא, אָז הוּא כְּלִי שֶׁיָּאִיר בּוֹ הָאֱמֶת כְּמוֹ שֶׁהוּא,

וּמְאֹד קָצָה נַפְשִׁי לִרְאוֹת בְּאֵיזֶה מֵהַבַּחוּרִים הַבָּאִים (הַמְבַקְּשִׁים לְקַבְּלָם בְּהַיְשִׁיבָה) אֲשֶׁר לָמְדוּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, וּבְתַבְנִיתָם וּבְמַרְאֵיהֶם וּבְהַרְגֵּשׁ נַפְשָׁם הֵמָּה כְּמוֹ בַּעֲלֵי מְלָאכָה פְּשׁוּטִים מַמָּשׁ, וְהַתּוֹרָה לֹא הֶאֱצִילָה מֵרוּחָהּ עֲלֵיהֶם כְּלָל וּכְלָל לִהְיוֹת נִרְאֶה בָּהֶם אֵיזֶה דַּקּוּת, וְזֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁלִּימּוּדָם הוּא אֶצְלָם כְּמוֹ מְלָאכָה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ (בִּשְׁבִיל הַהַסְפָּקָה אוֹ בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיוּ דַּרְשָׁנִים וּמְטִיפִים כו׳) בְּלִי שׁוּם הֶרְגֵּשׁ עִנְיָן אֱלֹקִי בָּזֶה, וּבְוַדַּאי גַּם כֵּן אֵינָם נִקְיִים כו׳, וְכִי לִלְימוּד כָּזֶה תּוֹרָה יִקָּרֵא?! וְכִי לוֹמְדִים כָּאֵלּוּ יְכַוְּנוּ אֶל הָאֱמֶת כו׳?!

עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

עַל גְּאוֹנֵינוּ מַדְרִיכֵי עַם הַקּוֹדֶשׁ לָשׂוּם לֵב לְהִתְיַיעֵץ עִם מְנַהֲלֵי הַיְשִׁיבוֹת, וְלָבוֹא לִידֵי הַחְלָטָה גְּמוּרָה בְּדַרְכֵי חַיֵּי הַבְּנֵי תּוֹרָה, לְהַדְרִיכָם בְּמַעְגְּלֵי הַחֲסִידוּת, לְהַכְנִיסָם בְּהֵיכְלֵי הַחָכְמָה בִּינָה וָדָעַת, לְהַסְבִּירָם דַּרְכֵי הָעֲבוֹדָה בְּיוֹשֶׁר הַמִּידּוֹת, עַל פִּי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּהַשְׂכָּלָה וַהֲבָנָה הַמְבוֹאֶרֶת בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, וְאָז נוּכַל בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ לְקַוּוֹת לְדוֹר דֵּעָה.

ז.

וְעַל דְּבַר שְׁאֵלָתוֹ, בְּהֶכְרֵחַ לִימוּד תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, וְשׁוֹאֵל לְתוּמּוֹ, כִּי לְחִיזּוּק בְּיִרְאַת שָׁמַיִם דַּי בְּלִימוּד מוּסָר[33], וְזוּלַת זֹאת אֵין לָנוּ בְּעוֹלָמֵנוּ אֶלָּא לְשַׂגְּשֵׁג (שְׁטַייגִין) בַּתּוֹרָה, בְּלִימוּד הַבַּבְלִי וְהַיְרוּשַׁלְמִי רִאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים, וְאֵין לָנוּ עֵסֶק בְּנִסְתָּרוֹת.

לֹא אָפוּנָה, כִּי מִכְּתָבִי זֶה יִקָּרֵא בְּאוֹתָהּ שִׂימַת לֵב הַמְּיוּחֶדֶת הָרְאוּיָה לוֹ, נוֹסֵף עַל רְגִילוּתוֹ לִלְמוֹד כָּל דָּבָר

29. לְקַמָּן פֶּרֶק יב.
30. אָבוֹת ו, ה.
31. יְבָמוֹת קט, ב.
32. שְׁמוּאֵל א׳ טז, יח. סַנְהֶדְרִין צג, ב.
33. עֵרוּבִין יג, ב.

בְּעִיּוּן גָּמוּר, וּבְהַעֲמָקַת הַדַּעַת כְּכִשְׁרוֹנוֹ הַנַּעֲלֶה, יַעַזְרֵהוּ
וִיבָרְכֵהוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְיַעֲלֶה מַעְלָה מַעְלָה בְּתוֹרָה וְיִרְאַת
שָׁמַיִם, וּבֶטַח יִתְעַמֵּק לַחֲשׁוֹב מַחֲשָׁבוֹת בְּהָא דְּאָמוּר
לְעֵיל בְּדִבְרֵי צַדִּיקִים הַחַיִּים לָעַד, בְּאִמְרֵי פֶּה קוֹדֶשׁ
הַקֶּדֶשִׁים הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי הָרַב
הַקָּדוֹשׁ זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא,
נִשְׁמָתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ, דְּמִי שֶׁלּוֹמֵד
תּוֹרָה בְּלֹא אַהֲבָה וְיִרְאָה, לֹא יוּכַל לְכַוֵּן אֶל אֲמִיתִּית
הַכַּוָּנָה שֶׁל נוֹתֵן הַתּוֹרָה יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה.
רָאוּי הוּא הַדָּבָר, לְמַעַן קַיֵּים עֲצַת חֲז"ל: "וּמַעֲמִידוֹ עַל
הָאֱמֶת וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשָּׁלוֹם"[34], שֶׁלֹּא לַעֲנוֹת לוֹ עַל
שְׁאֵלָתוֹ זֹאת עַד אֲשֶׁר תְּחִילָּה יִלְמוֹד אֶת הַקּוּנְטְרֵס "עֵץ
הַחַיִּים", שֶׁהִנְנִי שׁוֹלֵחַ לוֹ בָּזֶה, וּבְטוֹהַר צַחוּת הֲבָנָתוֹ,
הִנֵּה כַּאֲשֶׁר יִשְׁקוֹד בְּלִימוּדוֹ בוֹ, הִנֵּה בְּעֶזְרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ
יַעֲמוֹד עַל בּוּרְיָין שֶׁל דְּבָרִים, וְאָז אֲקַוֶּוה כִּי גַּם מִצַּד
הַשִּׂכְלִי יִדְאוֹג וְיִצְטַעֵר עַל עַצְמוֹ, אֵיךְ עָבְרוּ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו
עַד עַתָּה, - יַאֲרִיךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו בְּטוֹב
וּבַנְּעִימִים - בְּלֹא בִּינוֹת אָדָם, בִּפְרָט בְּהַנּוֹגֵעַ לְיִרְאַת
שָׁמַיִם, וְיָכֹן לָדַעַת כִּי פְּנִימִית הַתּוֹרָה דַּוְוקָא הִיא
הָעוֹשָׂה אֶת הַגַּלְיָא לְסַם הַחַיִּים, וַאֲשֶׁר לִימוּד תּוֹרַת
הַחֲסִידוּת מֵבִיא לִידֵי קִיּוּם מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל אַחְדוּת
הַבּוֹרֵא, אַהֲבָה, וְיִרְאָה, וּבְלִבָּבוֹ יִתְעוֹרֵר הַצַּעַר וְהַחֶמְלָה
עַל עַצְמוֹ וְעַל כָּל אֵלּוּ שֶׁלֹּא קִיְּימוּ מִצְוֹת אֵלּוּ כְּהִלְכָתָן,
בְּסִיבַּת הֶעְדֵּר יְדִיעָתָן אֲמִיתַּת דְּבַר ד' בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה,
וְיִיקַּח לוֹ מוֹרֶה דַּעַת וְיִקְבַּע לוֹ עֵת לִלְמוֹד תּוֹרַת
הַחֲסִידוּת, וְיָשׁוּב אֶל ד' וִירַחֲמֵהוּ וְיִתֶּן לוֹ לֵב מֵבִין
בְּתוֹרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ . . .

(מִכְּתַב כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר (מְהוֹרַי"צ) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן)

34. עַל דְּבַר חֲסִידוּת וּמוּסָר רְאֵה גַּם כֵּן קוּנְטְרֵס "תּוֹרַת הַחֲסִידוּת". הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

אש ומים למעלה - עבודה בדוגמת מים ובדוגמת אש. הנשמה למעלה בדרגת עלמא דאתכסיא, עלו במחשבה. ובירידתה למטה לעלמא דאתגליא, ע"י עבודה דבעל תשובה שלמעלה מטעם ודעת, מבטל ענין ההרגש

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בְּמִדְרָשׁ רַבָּה בִּמְקוֹמוֹ[15] אִיתָא,
"רַבִּי בְּרֶכְיָה אָמַר כְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, לֹא שֶׁהָאֵשׁ
מְכַבָּה לַמַּיִם, וְלֹא הַמַּיִם מְכַבִּין לָאֵשׁ". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה
הִיא מַעֲלַת הָאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה שֶׁאֵינוֹ מְכַבֶּה לַמַּיִם, וְכֵן
הַמַּיִם אֵינָם מְכַבִּים לָאֵשׁ, אִם כֵּן בַּמֶּה הֵם חֲלוּקִים זֶה
מִזֶּה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אֵשׁ וּמַיִם שֶׁל מַעְלָה הִנֵּה אֵין
עִנְיָנָם שֶׁהֵם מֻגְדָּרִים בְּהַהַגְדָּרָה דְּאֵשׁ וּמַיִם שֶׁל מַטָּה,
דְּאֵשׁ וּמַיִם שֶׁל מַטָּה הֵם מֻגְדָּרִים בְּהַגְדָּרוֹת הָפְכִּיּוֹת,
דְּאֵשׁ הוּא הִפּוּךְ הַמַּיִם וְהַמַּיִם הֵם הִפּוּךְ הָאֵשׁ, לָכֵן הִנֵּה
הָאֵשׁ מְכַבֶּה מַיִם וּמַיִם מְכַבִּין אֵשׁ, אֲבָל הָאֵשׁ וְהַמַּיִם
שֶׁל מַעְלָה, הִנֵּה הֵם מֻגְדָּרִים בְּהַגְדָּרָה עַצְמִית וְאֵינָם
הֲפָכִים זֶה לָזֶה, וְלָכֵן הִנֵּה הָאֵשׁ אֵינוֹ מְכַבֶּה אֶת הַמַּיִם
וְהַמַּיִם אֵינָם מְכַבִּים אֶת הָאֵשׁ[16], וּמִכָּל מָקוֹם הֵם
חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה שֶׁהֵם שְׁנֵי אָפְנֵי עֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הַיָּרֵ',
יֵשׁ מִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּאֹפֶן הָעֲבוֹדָה כְּדֶרֶגְמַת הַמַּיִם, וְיֵשׁ
מִי אֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּאֹפֶן הָעֲבוֹדָה כְּדֶרֶגְמַת הָאֵשׁ,
דְּהִנֵּה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה,
דְּהַנְּשָׁמָה בִּהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף
הִיא בְּמַעֲלַת מַדְרֵגַת צַדִּיקִים, דְּצַדִּיק הוּא זַכַּאי דְּאֵינוֹ
שַׁיָּךְ בּוֹ עִנְיַן הַחֵטְא וְעָוֹן, דְּבַמַּלְאָכִים הִנֵּה גַּם כְּמוֹ שֶׁהֵם
לְמַעְלָה הִנֵּה שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הַחֵטְא[17], אֲבָל הַנְּשָׁמוֹת אֵין
שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הַחֵטְא, וּבִירִידָתָהּ לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף,
הִנֵּה עַל יְדֵי יְרִידָה כְּשֶׁמְּקַיֶּמֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נַעֲשֶׂה
עֲלִיָּה בְּהַנְּשָׁמָה, שֶׁעוֹלָה בְּמַעֲלַת הַבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, דְּעִנְיַן
הַתְּשׁוּבָה הוּא סֵדֶר הָעֲבוֹדָה מַה שֶּׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָה זוֹ הִיא
עֲלִיַּת הַנְּשָׁמָה עוֹד בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיְתָה

15) שיר השירים רבה ח, ו (ד).
16) ראה [מאמר] דיבור המתחיל שלח תער"ב פרק יט (המשך תער"ב חלק א עמוד ל). ולהעיר מספר המאמרים תרנ"ט עמוד נח; תרצ"ז עמוד 36-35.
17) כמו שנתבאר במאמר שלפני זה (דיבור המתחיל יפה שעה אחת).

הַנְּשָׁמָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, דְּהִנֵּה הַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן לְמַעְלָה הֵן בִּבְחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא[ז], דְּזֶהוּ "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה", דְּמַחֲשָׁבָה הִיא עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, וּבִירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא בִּבְחִינַת עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא[ח], אָמְנָם עַל יְדֵי זֶה הִיא הָעֲלִיָּה בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה, וּכְמוֹ מֵי הַיָּם שֶׁהֵם מְלוּחִים וְאֵינָם רְאוּיִים לִשְׁתִיָּה כְּלָל, וְכַאֲשֶׁר מֵי הַיָּם עוֹבְרִים דֶּרֶךְ עֲפַר הָאָרֶץ וּבוֹקְעִים אֶת עֲפַר הָאָרֶץ, הִנֵּה אוֹתָן הַמַּיִם עַצְמָן שֶׁהָיוּ מְלוּחִים וּבְלִתִּי רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה שֶׁבּוֹקְעִים אֶת עֲפַר הָאָרֶץ, נַעֲשִׂים עֲרֵבִים וּמְתוּקִים, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בְּהַנְּשָׁמָה, דְּבִהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף הִיא עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, דְּמֵי הַיָּם הֵם מְלוּחִים, דְּמֶלַח הוּא מַדְרֵגָה גְּבֹהָה, דְּלָכֵן נֶאֱמַר בּוֹ "בְּרִית אֱלֹקֶיךָ", דְּמִחַבֵּר שֵׁם הֲוָי' וְשֵׁם אֱלֹקִים, דְּמֶלַח יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה פְּעֻלּוֹת טוֹבוֹת, שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַפְּסֹלֶת, מְקַיֵּם אֶת הַדָּבָר שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ, וְנוֹתֵן טַעַם בְּהַדָּבָר, אֲשֶׁר כֵּן הוּא בְּהַנְּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּכַאֲשֶׁר מִתְלַבֶּשֶׁת בְּהַנְּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְבָרְרָהּ וּלְזַכְּכָהּ הֲרֵי הִיא דּוֹחָה אֶת הַפְּסֹלֶת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וּכְשֵׁם שֶׁהַמֶּלַח הֲרֵי הוּא מוֹצִץ וּמַפְלִיט גַּם אֶת הַפְּסֹלֶת הַפְּנִימִי, וְהוּא אַחַר הַשְּׁרִיָּה בְּמַיִם דַּוְקָא, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בְּהַנְּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּדוֹחָה גַּם פְּסֹלֶת הַפְּנִימִי דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. אַךְ אַחַר הַשְּׁרִיָּה בְּמַיִם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת דְּגַם שֶׁכֶּל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה מְמֻלָּא מֵהַהַשָּׁגָה הַהִיא, דְּבִרוּר וְזִכּוּךְ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא כְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מַעֲלָה אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וּמֵבִיא אוֹתָהּ לִידֵי כָּךְ שֶׁיִּהְיֶה לָהּ טוּב־טַעַם בְּהַשָּׁגָה שִׂכְלִית דַּוְקָא, וְאָז הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְבּוֹנֶנֶת בְּעִנְיַן אֱלֹקִי בִּלְבוּשֵׁי הַשָּׁגָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, הִנֵּה גַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מֵבִין זֹאת, וַהֲבָנָה זוֹ פּוֹעֶלֶת בָּהּ הָרָצוֹן לְהִתְקָרֵב לֶאֱלוֹקוּת, וְהוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת. וְטֶבַע הַמֶּלַח הוּא שֶׁמְּקַיֵּם אֶת הַדָּבָר, וְכֵן הוּא בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית דִּפְעֻלַּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּכָל מַה שֶּׁפּוֹעֶלֶת בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ חֲקִיקָה וְקִיּוּם, וְנוֹתֵן בָּהּ טַעַם, שֶׁהַנְהָגַת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית תִּהְיֶה עַל פִּי הַשֵּׂכֶל, וְלֹא רַק שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי כִּי אִם עַל פִּי שֵׂכֶל הָאֱלֹקִי. אָמְנָם כָּל זֶה הוּא בְּהָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, אֲבָל בֶּאֱמֶת הִנֵּה כָּל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת הוּא לָבוֹא וּלְהַגִּיעַ לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מִמֶּנָּה, וְהִיא הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת שֶׁהוּא עִנְיַן מַיִם חַיִּים שֶׁלְּמַעְלָה מִמֵּי הַיָּם, דִּבְטַעַם וְהַשָּׁגָה הֲרֵי יֵשׁ מָקוֹם לְדֵעָה אַחֶרֶת, וּכְלָלוּת עִנְיַן הַטַּעַם וְהַשָּׁגָה הוּא בְּחִינַת יֵשׁ וּמַרְגִּישׁ, וְהַיֵּשׁוּת וְהַהַרְגֵּשׁ נוֹתֵן מָקוֹם לַדֵּעָה שֶׁהוּא הִפּוּךְ הָאֱמֶת. אֲבָל הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דִּתְשׁוּבָה, דְּלָזֶה מַגִּיעַ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל יְדֵי הַיְרִידָה, וּבַעֲבוֹדָתוֹ בּוֹקֵעַ הַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם דְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הִנֵּה זֶה מְבַטֵּל כָּל עִנְיַן הַיֵּשׁוּת וְהַהַרְגֵּשִׁים, וְהִיא הָעֲלִיָּה שֶׁהַנְּשָׁמָה עוֹלָה עַל יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה.

אהבה דבכל נפשך, כשמתבונן שאלקות הוא חיי נפשו, הוא אוהב אלקות ורוצה גילוי אלקות, אבל היא אהבה מטעם ודעת ומוגבלת. אהבה דבכל מאדך - למעלה מטעם ודעת ובלתי מוגבלת. דוקא ע"י הסתר נה"ב, נעשה הרצוא לאלקות. בכל לבבך - התבוננות דממכ"ע, עד בשני יצריך, גם היצה"ר.

ובאור הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה יֵשׁ ב' אָפְנֵי אַהֲבָה, הָאַהֲבָה דְּ"בְכָל נַפְשְׁךָ", וְהָאַהֲבָה דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ". דְּהָאַהֲבָה דְּ"בְכָל נַפְשְׁךָ" הִיא כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם אוֹהֵב אֶת נַפְשׁוֹ מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ שֶׁהָעִקָּר הוּא הַחַיּוּת הַמְחַיָּה אוֹתוֹ, עַל כֵּן הוּא אוֹהֵב אֶת הַחַיּוּת וְרוֹצֶה בְּהִתְגַּלּוּת הַחַיּוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר הוּא חָלוּשׁ וּמְעֻנֶּה, דְּאָז הֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ יוֹתֵר הַטּוּב־טַעַם שֶׁבַּחַיּוּת וְכָל הָעִנְיָנִים הַטּוֹבִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בָּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב שֶׁהָאָדָם הַבָּרִיא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת, וְהוּא לְסִבַּת חֲלִישׁוּתוֹ הוּא חָסֵר כָּל זֶה, הִנֵּה הוּא רוֹצֶה כּוֹסֵף וּמִשְׁתּוֹקֵק עוֹד יוֹתֵר הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִתְגַּלּוּת הַחַיּוּת, אֲשֶׁר כְּמוֹ כֵן הוּא בְּהָאַהֲבָה דְּ"בְכָל נַפְשְׁךָ" שֶׁהִיא "לְאַהֲבָה אֶת הַוָי' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא חַיֶּיךָ"[18], דְּכַאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיַן אֱלֹקִי בְּהִתְבּוֹנְנוּת אֲרֻכָּה וּמְסֻדָּרָה, שֶׁמִּמֶּנָּה הוּא מַשְׂכִּיל מֵבִין וּמַשִּׂיג שֶׁאֱלֹקוּת הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם בִּכְלָל וְחַיֵּי נַפְשׁוֹ בִּפְרָט, הֲרֵי הוּא אוֹהֵב אֱלֹקוּת וְרוֹצֶה בְּהִתְפַּשְּׁטוּת וְגִלּוּי הָאֱלֹקוּת, דְּאַהֲבָה זוֹ הִיא עַל פִּי טַעַם וְדַעַת, וּכְמַאֲמַר (מִדְרַשׁ תְּהִלִּים עַל פָּסוּק "בָּרְכִי נַפְשִׁי"[19]) "מַה הַנְּשָׁמָה מְמַלְּאָה אֶת הַגּוּף, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם", דְּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקָה[20], דְּמִכָּל עִנְיְנֵי פְּרָטֵי חַיֵּי

18) נצבים ל, כ (בדילוג).
19) מדרש תהלים קג, א.
20) איוב יט, כד. וראה לקוטי דיבורים חלק ב שלב, ב ואילך. ובכמה מקומות.

ז. עולם המכוסה. ח. עולם המגולה.

נַפְשׁוֹ מַה שֶּׁהַנֶּשָׁמָה מְחַיָּה אֶת הַגּוּף, הִנֵּה מִזֶּה הוּא יוֹדֵעַ
וּמַשִּׂיג בְּחַיּוּת הָעוֹלָם וּבְכָל הַנִּבְרָאִים, דְּהָאָדָם הוּא עוֹלָם
קָטָן[21], וְהָעוֹלָם הוּא גּוּף גָּדוֹל[21], וְלָכֵן נִקְרֵאת הָאַהֲבָה
בְּשֵׁם טַעַם וְדַעַת לְפִי שֶׁבָּאָה בְּהַשָּׂגָה גְּמוּרָה מַמָּשׁ, אֲבָל
עִם זֶה שֶׁהָאַהֲבָה בָּאָה בְּסִבַּת הַשָּׂגָה גְּמוּרָה, הִנֵּה הִיא
אַהֲבָה מֻגְבֶּלֶת. אָמְנָם הָאַהֲבָה דִ"בְכָל מְאֹדֶךָ" הִיא
לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת שֶׁהִיא הַיְצִיאָה מִגֶּדֶר הַגְּבָלָה, וְהוּא
תֹּקֶף הָרָצוֹא לְכָלֵל בְּעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא,
דְּאַהֲבָה זוֹ בָּאָה עַל יְדֵי הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם דַּוְקָא, דְּכַאֲשֶׁר
הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַסְתִּירִים וּמַעֲלִימִים עַל אֲלִקוּת,
הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה הִתְגַּבְּרוּת הַתְּשׁוּקָה בַּנֶּפֶשׁ
הָאֲלֹקִית לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים וְהַהַגְבָּלָה. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה,
הִנֵּה אַמַּת הַמַּיִם בְּדֶרֶךְ רְגִילָם הוֹלְכִים לְאַט לְאַט, דְּדֶרֶךְ
הַמַּיִם הִיא לִהְיוֹת הוֹלְכִים וְנִגְרָרִים וּמִתְפַּשְּׁטִים
בְּהִתְרַחֲבוּת גְּדוֹלָה, וְכַאֲשֶׁר עוֹשִׂים מְחִצָּה בְּהִלּוּךְ הַמַּיִם,
אָז הִנֵּה הַמַּיִם מִתְגַּבְּרִים בְּהִלּוּכָם יוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּרָגִיל,
וְהוֹלְכִים בְּרַעַשׁ וּבְכֹחַ יוֹתֵר, וְלָכֵן הִנֵּה כְּשֶׁרוֹצִים לְהָנִיעַ
אֵיזֶה דָּבָר בְּכֹחַ הַמַּיִם הַהוֹלְכִים, הִנֵּה עוֹשִׂים מְחִצָּה
בְּהַמַּיִם בְּהִלּוּכָם, אָז הִנֵּה הֵם מִתְגַּבְּרִים וְהוֹלְכִים בְּכֹחַ
יוֹתֵר וּמְנִיעִים גַּם אֶת הַדָּבָר הַכָּבֵד בְּיוֹתֵר, וְהַיְנוּ דְּהַמְּחִצָּה
שֶׁחוֹצֶצֶת וּמוֹנַעַת הִלּוּכָם פּוֹעֶלֶת בָּהֶם הִתְגַּבְּרוּת וְגִלּוּי כֹּחַ
פְּנִימִי, וְכַאֲשֶׁר סוֹתְמִים אֶת הִלּוּךְ הַמַּיִם בִּסְתִימָה גְּמוּרָה
הָעֲשׂוּיָה מֵעֵצִים אֲבָנִים וְעָפָר, הִנֵּה סְתִימָה זוֹ מְעוֹרֶרֶת
גִּלּוּי כֹּחַ פְּנִימִי בְּהַמַּיִם יוֹתֵר, עַד כִּי מַיִם רַבִּים בְּהִקָּבֵץ
הִנֵּה הַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַמַּיִם
הוֹלְכִים לָהֶם בְּדֶרֶךְ רְגִילָם בְּטִבְעָם וּבְתוֹסֶפֶת כֹּחַ
שֶׁנִּתְגַּלָּה בָּהֶם מִצַּד מְנִיעַת הַסְּתִימָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת הֲרֵי
הַמַּיִם לוֹקְחִים עִמָּם גַּם אֶת הַסְּתִימָה, וְהַיְנוּ דְּהָעֵצִים עָפָר
וַאֲבָנִים אֲשֶׁר תְּחִלָּה הָיוּ כְּחוֹמָה לְהַמַּיִם מִבְּלִי לָתֵת אוֹתָם
לֵילֵךְ בְּטִבְעָם, הִנֵּה עַתָּה כַּאֲשֶׁר הַמַּיִם בָּקְעוּ אֶת
הַסְּתִימָה, הִנֵּה הַסְּתִימָה עַצְמָהּ הוֹלֶכֶת עִם הַמַּיִם
בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה. וּכְמוֹ כֵן יוּבַן בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֲלֹקִית, דְּעַל יְדֵי
הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה
תִּגְבֹּרֶת הָרָצוֹא בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֲלֹקִית לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים,
וְהוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא לְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף, דְּהִנֵּה כְּתִיב
"וְאָהַבְתָּ אֶת הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ", אָמְנָם בִּפְרָטִיּוּת אַהֲבָה זוֹ
דִ"וְאָהַבְתָּ אֶת הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ" הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ ג' מַדְרֵגוֹת, בְּכָל
לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ, שֶׁהֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה
בְּעִנְיָן וְאֹפֶן אַהֲבָתָם וּבְעֶצֶם מַהוּתָם, דְּהִנֵּה יֵשׁ ג' עִנְיָנִים
כּוֹלְלִים שֶׁהֵם ג' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת, מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,
סוֹבֵב כָּל עָלְמִין[ט], וְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא
שֶׁלְּמַעְלָה מִמְּמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין, וּבָזֶה הֵן
הַג' אַהֲבוֹת דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ,
דְּהָאַהֲבָה דִ"בְכָל לְבָבְךָ" אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[22] "בִּשְׁנֵי
יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע", דְּגַם הַיֵּצֶר הָרָע יָבוֹא
בְּאַהֲבָה לַהֲוָי', הִנֵּה אַהֲבָה זוֹ בָּאָה עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת
אֵיךְ דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כֹּלָּא עָלְמִין, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "לְאַהֲבָה
אֶת הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא חַיֶּיךָ", שֶׁזֶּה הוּא מִצַּד הַהַשָּׂגָה
שֶׁמַּשִּׂיג אֱלֹקוּת בִּלְבוּשׁ הַהַשָּׂגָה כַּנַ"ל, דְּעַל יְדֵי זֶה הוּא
דַּוְקָא דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בָּאָה בְּאַהֲבָה לַהֲוָי'.

ל"ג בעומר תרצ"ז

21) מדרש תנחומא פקודי ג. תיקוני זוהר תיקון סט (ק, ב. קא, א). וראה אבות דרבי נתן פרק לא. קהלת רבה פרק א, ד. זוהר חלק א קלד, ב. מורה נבוכים חלק א פרק עב. לקוטי תורה במדבר ה, סוף עמוד א ואילך.

22) ברכות נד, א במשנה. ספרי ופירוש רש"י על הפסוק.

ט. ממלא את כל העולמות, ומסובב (מקיף) את כל העולמות. י. שהוא ממלא את כל העולמות.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

סעודת פורים

א. התנאים שלנו התקיימו בעיירת ההבראה באליווקא ליד תחנת הרכבת קראסנאיע, בשנת תרנ"ו. ההתוועדות אז נמשכה שבוע ימים, בלי הכנות. והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק השמיע בכל התוועדות דברי חסידות, פירושי חסידות וסיפורים.

ב. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הזכיר אז למורי הרשב"ץ[1], על מה שהרשב"ץ סיפר לו בשנת תרל"ז, כשלמד אתו חסידות, כשהוא – הרשב"ץ – בא לליובאוויטש אל אב־הסבא – הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" – פגש שם את הרה"ח ר' הלל (מפאריטש).

ר' הלל חזר על מאמר החסידות שהרבי אמר אז. אז אמר ר' הלל, כל האסון הוא שמקבלים את החושך לאור. מתרגלים לחושך – חושבים שהחושך הוא אור.

1) ראה אודותו "התמים" ח"א ע' סז ואילך.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק החל לצייר איך לומדים שש שעות חסידות, מזיעים, לאחר מכן מתפללים, ועדיין הכל חושך. צריכים ללמד ולבטש את הגוף.

ג. בשמעם דיבורים כאלה, זלגו דמעות מעיניהם של כל המסובים, דמעות הבאות בלי הכנה, על־דרך המבואר בספר "דרך חיים"[2] – מאדמו"ר האמצעי – כמשל עני מדוכא ביותר, שמצד גודל שפלותו אין הוא צריך לעשות שום חשבון שהוא עני ומדוכא, שהרי לעוצם שפלותו ושברון לבבו, משהוא נזכר על כך, הוא בוכה תיכף ומיד במר נפשו.

כל זה היה לפני ארבעים ושבע שנים, ואנן מה נעני אבתרי'.

ד. בזמנים עברו היו רציניים. כל אחד בהתאם לציורו היה רציני. הוכיחו אחד את השני ואמרו מה שנדרש. אך אהבו את השני אהבת נפש. ואילו היום מתנשקים אחד עם השני ובפועל שונאים אותו ממש.

ה. כשאסרו אותי בשפלרקה (בשנת תרפ"ז) – לקחו ממני את התפילין. כשלקחו אותי מאוחר יותר לחקירה, הצהרתי בתקיפות, שלא אענה להם על שום דבר עד שיחזירו לי את התפילין. והם החזירו לי את התפילין. היה זה בערך בשעה אחת עשרה בלילה. כפי שכבר סיפרתי[3], לא יכלו לדעת שם ההפרש בין יום ולילה, ונתעורר אצלי ספק אם אפשר עוד להניח תפילין.

בדרך כלל נקטתי שם עמדה תקיפה, וזה עלה לי בהרבה בריאות.

בבואי לחקירה, אמרתי לחוקרים שזו לי הפעם הראשונה שאני נכנס לבית של אנשים ואף אחד אינו קם ממקומו. שאלוני החוקרים אם יודע אני היכן אני נמצא. עניתי להם: בודאי. אני יודע שאני נמצא במקום הפטור ממזוזה. ישנם מקומות הפטורים ממזוזה כבית דיר של סוסים ובית הכסא.

דיברתי אתם דוקא באידיש. הכרתי אחדים מהשופטים, הם היו אותם ברונים יהודיים שאסרו אותי בביתי. שנים מהם היו ערלים – כך הבנתי בדברי אתם.

ו. התחלתי שאני רוצה לספר להם סיפור, והם הסתכלו עלי כבמדקרות חרב, ובאחזם כלי המשחית על השולחן, אמרו לי: ענה על מה ששואלים אותך ולא דברים אחרים. עניתי להם בלאט: כשאני מספר סיפור הרי גם המתנגדים היו מאזינים, והתחלתי לספר:

פעם בא משכיל אפיקורס אל הסבא ה"צמח צדק",

– מתפרץ אחד מהשופטים, בשם נחמנסון ואומר: בודאי אפיקורס כמוני. עניתי לו: הלז היה אפיקורס יודע ספר, ואילו אתה הרי הנך גוי פשוט. –

ושאל את ה"צמח צדק", מדוע מוצאים אנו במגילת אסתר כשמרדכי שלח למסור את הגזירה לאסתר על ידי התך, כתוב שם, "ביהודיים" בשני יו"דין, ואחר כך בפסוק "ליהודים היתה אורה" כתוב "ליהודים" ביו"ד אחד?

ענה לו ה"צמח צדק":

שני היו"דין הם כנגד היצר טוב והיצר הרע[4], משום שבשניהם ישנם עשר כוחות הנפש. ישנם שני סוגי יהודים, יהודי של יצר טוב ויהודי של יצר הרע. גזירתו של המן היתה לאו דוקא על יהודים יראי אלקים, יהודים של יצר טוב, כי־אם גם על יהודים חפשיים המתנהגים על פי היצר הרע, שגם עליהם היתה גזירת המן להשמידם[5].

המשיך המשכיל ושאל – הוא היה בעל דקדוק ולא הרפה – מדוע בפסוק שלאחר מכן כתוב "ויקהלו היהודיים אשר בשושן" בשני יו"דין. ענה לו ה"צמח צדק": בשושן ראו היהודים והרגישו בפועל ממש את הנס וזה פעל גם על היהודים החפשיים שיהפכו לטוב. וה"צמח צדק" סיים: אותו דבר ביחס אליך, – הוא אמר זאת למשכיל – כשתהיה לך קדחת – תשתנה. וה"צמח צדק" כיבד אותו בחולי קדחת, ולאחר מכן נהפך המשכיל לאיש ירא שמים.

בכך סיימתי את הסיפור, ואמרתי להם, כשיהיו לכם יסורים – גם אתם תשתנו.

על סיפור זה נזכרתי השנה בשעת קריאת המגילה.

ז. (אחד מהמסובים אמר: רואים ויודעים הכל, וישנם כאלה שזה פגע בהם עצמם, ועדיין אין זה פועל.

וענה כ"ק אדמו"ר:) כשיהיו חלילה יותר יסורים – ירגישו. משחקים בנמלים כמו ילדים קטנים, עוצמים את העינים, למרות שרואים – עושים עצמם כלא רואים.

ח. (שאל אחד מהמסובים: ישנו הרי סדר של שמחה, וענה כ"ק אדמו"ר:)

כיצד יכולה להיות שמחה בלי הכנה של תשובה ובכיות על מצבו, שלא יהיה בבחינת טובל ושרץ בידו[6] כשהטבילה אינה עוזרת.

---

2) בתחילת הספר.

3) ראה שיחת יט כסלו ה'תרצ"ד אות טז.

4) ברכות סא, א. קיצורים והערות לתניא ע' פא ואילך.

5) ראה גם שיחת פורים ה'תש"א (לקוט כא).

6) ראה תענית טז, א. איי"ר ג, ג.

(שוב שאל הנ"ל, ששמע מגדול אחד שאמר, כשהולכים בשמחה, נאחזים במשהו, אך כשהולכים בבוץ - הרי שקועים בבוץ. וענה כ"ק אדמו"ר:)

תלוי מיהו הגדול ובאיזה בוץ מדובר. לפעמים גם בבוץ יש משום ענין. למשל, כסף בגימטריא בוץ [באידיש: געלט איז בגימטריא בלאטע], והרי בכסף יכולים לפעול משהו, ואילו בוץ אחר הוא אכן בוץ בלבד.

ט. יש לערוך חשבון, על כל אחד לעשות חשבון על מעמדו ומצבו, ברצון או שלא ברצון, שכן הרי ישנו בעל החשבון.

יש לבטש את הגוף ולעדנו כמו לפני החטא, ואז האדם הוא כלי לאלקות. ממלמלים פרק "תניא" פעם בשבוע ובכך משתייכים לאגודת חב"ד.

י. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאל פעם את הסבא - הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש - מה בקשר לביאורים על ה"תניא", כגון ביאורו של הרד"צ וכהאי גוונא. ענה לו הסבא אדמו"ר מוהר"ש: אם לומדים זאת לשם השכלה, אפשר הדבר שלא הוא יודע מ"תניא" ולא ה"תניא" יודע ממנו. אך, אם הוא גולש בעניני עבודה, הרי גם אם אין זה כוונת ה"תניא", אבל כדי לעורר את הזולת - יכולים לדבר אפילו במשך כל שבעים שנות האדם, וכמאמר: כל פיטטיא בישין ופיטטיא דאורייתא טבין[7].

יא. (אחד אמר שכ"ק אדמו"ר נ"ע הרש"ב - לא אהב כלל את האשכנזי[8]. וענה כ"ק אדמו"ר:) יותר מכך לא אהב מי שאיננו "עובד", ועוד יותר מכך - מי שהוא "משכיל".

פעם היו אומרים: תפוח אדמה בלתי אפוי, קשה, קר ומת.

יב. הגיע הזמן להפסיק לשקר. הרה"ח ר' גרשון דוב אמר: כשחיים - מרמים. היה חסיד בשם ר' אהרן מביעשנקוביץ', בן תשעים, שהיה אומר: ריבונו של עולם, תשעים שנה חייתי, תן לי לכל הפחות יום אחד שלא אשקר בו.

יג. פעם כששמעו אימרה מהרבי, התיחסו אליה ברצינות, ומיד עסקו בתוכנה. פעם אחת הזדקק הוד כ"ק אדמו"ר הזקן לסכום כסף גדול עבור ענין כללי מסויים, והיה אז זמן של דוחק רב, אמר הוד כ"ק אדמו"ר הזקן לאנ"ש: זקוק אני לגבאי צדקה, ומינה כל אחד משלשה לגבאי, ונאספו אז עשרות אלפים רובל, למרות שהיה זה שלא בערך בזמן ההוא.

כיום, מדמעה רצינית אחת בקריאת שמע שעל המטה או בתפלה עד לדמעה השניה - לוקח חודשים, אינני רוצה לומר - שנים.

יד. צריכים להתחיל לעסוק ב"עבודה" מההתחלה, מאלף בית. טאפארא דא פלאכא (הגרזן על העץ).

טו. ל"עבודה" זקוקים לענין המרירות, שיכולים להגיע לכך על ידי לימוד "דרך חיים" של הרבי האמצעי. כך שמעתי ב"יחידות" מאבי. אך אין זה ענין של "יחידות" פרטית, אלא שייך לכל אחד ואחד.

טז. (אחד דחק עצמו להיכנס לחדר שבו היו מסובים, וציווה כ"ק אדמו"ר לומר לו:)

יותר טוב לציית מאשר לשמוע.

יז. ר' נחמן מאריאשין[9] - משרת - היה "יושב" אצל הרה"ח ר' הלל, והוא היה גם הכהן שלו בבית. כשר' הלל היה יוצא לדרך היה לוקח אתו לכהן את תלמידו ר' שלום הומענער (הנקרא ר' שלום ר' הלל'ס). פעם לקח אתו גם את ר' נחמן. לעת ערב באו לאכסניה במאלאראסיא. ר' שלום עמד להתפלל ערבית והאריך בתפילתו עד שהחל לנצנץ אור היום. כיצד, איפוא, יכולים ללכת לישון אז, ור' שלום החל מיד להכין את עצמו לתפלה בערך שעה או יותר ועמד להתפלל שחרית, וכך התפלל כל היום וכשהגיע לקריאת שמע, שמע ישראל הוי' אלקינו וגו' כבר היה זמן תפלת מנחה. בעל האכסניה, כפרי, בא להתפלל מנחה, והנה הוא רואה שר' שלום עדיין באמצע תפילת שחרית, נענה ואמר: מה קורה עם יהודי זה, אתמול התפלל מעריב במשך כל הלילה עד אור הבוקר, והיום - הוא מתפלל כל היום. אצלי הדבר אחרת, אני יכול לומר מיד שמע ישראל, ואילו הוא מאריך כל כך. הרי זה פשוט לגמרי, יש לו כנראה ראש סתום.

ר' שלום כבר סיים אז את התפלה והאזין לדברי האיש הכפרי.

אמר על כך ר' הלל: שלש שנות חסידות שר' שלום למד אצלי, לא פעלו עליו כמו שפעלו עליו דבריו של האיש הכפרי.

יח. בשמעי סיפור זה מפי ר' נחמן, סיפרתי זאת לאחר מכן לאבי, והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ביקש שר' נחמן יחזור בפניו על הסיפור. ר' נחמן היה כידוע בעל התפעלות, אף על פי כן נאלץ לחזור על הסיפור אות באות לפני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שהעיר: ולאחר מכן יש לסלק את הלכלוך עצמו, וזאת על ידי עבודה.

---

7) ירושלמי סוף ברכות.

8) ראה ספר השיחות - תורת שלום ע' ריב ואילך.

9) ראה ספר השיחות - תורת שלום ע' כא, שכא.

יט. אלה הנותנים כסף לצדקה יותר מכפי כוחם – יחולו ברכות על ראשם. אך, אם הם חושבים שבנתינת צדקה בלבד יוצאים ידי חובה – הם עושים טעות גדולה.

כ. יש להפסיק להתבייש, ולבכות אפילו בציבור, שכן בדבר שנוגע בנפש – לא מתביישים.

כא. צריכים להיות דתי וחכם יותר, ולא להטעות את עצמו. מה שאמרו אשתקד במכוסה – רואים עתה בגלוי, והמכוסה של היום – עוד חמור יותר.

כב. יבוא זמן שהבושה – על העדר העבודה – תהיה גדולה מאד.

ישנם שני זמנים שלא שייך בהם תשובה: א) בעלות הנשמה מהגוף[10]. ב) בביאת המשיח[11]. בספרים המסבירים עונשי הגיהנום, כתוב שהעונש הגדול ביותר הוא הבושה. כך גם כשיבוא משיח תשרור אז בושה מהעדר העבודה כעת, למרות שגם אחרי ביאת המשיח יהיה הענין של "עבודה", אך הענין של תיקון על העבר, לא יהיה שייך.

כג. כתוב בספרים שהרשעים שמתו בשלשת ימי האפלה במצרים, הנה אחרי שיצאו בני ישראל ממצרים, שבו כל הרשעים האלה לחיות, וראו איך כל בני ישראל יוצאים ממצרים והם נשארים שם. כך יהיה גם בביאת המשיח, אלו לחיי עולם ואלו לחרפות ולדראון עולם. צריכים לבקש שלא ישארו חלילה בחושך, הרי כעת שלשת ימי אפלה. הגמרא[12] אומרת, שינה אחת משששים למיתה. בשינה ישנם כמה אופנים, ישנה – תרדמה[13].

כד. חובת היום – לצאת לרחוב ולבקש יהודים להניח תפילין, לשמור על טהרת המשפחה. יש להיות שקוע בזה בכל ההתחכמויות והתחבולות, כמו שהענין נוגע בפנימיות נפשו, על־כל־פנים כמו ענין עצמי. האמת היא, שזה צריך להיות נוגע עוד יותר. כפי שכבר דובר על כך בארוכה, שאדמו"ר הזקן ענה[14], שאהבת ישראל גדולה מאהבת השם, כמאמר[15] אהבת אתכם אמר הוי'.

הוד כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק" אמר, שאצל הוד כ"ק אדמו"ר הזקן למד כל כך הרבה עד ראיית אלקות במוחש, והדבר לא "לקח" אותו, עד שראה איך אדמו"ר הזקן עשה "פדיון" בינו לבין עצמו עבור כלל ישראל.

כה. אצל הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש היה רשום פדיון זה. וכאשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה נוסע לטובת הכלל, היה לוקח אתו פדיון זה וכן כשאני נסעתי לטובת הכלל, לקחתי אתי כמה פעמים את הפדיון האמור.

כו. יש להקדיש כוחות ולמסור את הנפש על יהודי שיתחיל להניח תפילין, לחבר חיבור – זה גם כן דבר, אך ספק הדבר אם זה חיבור או חיסור, ואילו בהשפעה על יהודי להניח תפילין – פועלים קירוב של נשמה לאלקות וחיבור של הקב"ה עם נשמה.

סעודת פורים, ה'תש"ב

10) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות תשובה.
11) עיין שבת קנא, ב: אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה ופליגי בשמואל וכו'. ואכמ"ל.
12) ברכות נז, ב. זח"א קסט, ב. וד"ג קכ, ב. רלד, ב.
13) ראה בראשית רבה פי"ז, ה.
14) ראה התמים ח"ד ע' מה.
15) מלאכי א, ב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז אייר תרצ"ג

ריגא

ידידנו הנכבד ונעלה וו"ח אי"א מוה'

שניאור זלמן שי' גוראר', ווארשא

שלום וברכה,

מענת כ"ק אדמו"ר שליט"א על מכתבו:

"הרפואות שנתן לו הרופא יכול לקחת, אבל לא להרהר בזה, ואין דרוש קוראר"ט, כ"א להתענג בתורה ולימוד דא"ח ע"מ לקיים בפועל בעבודה שבלב ולכנוס בחנות של בושם המדות טובות בקבע"ו תחלה עכ"פ, והשי"ת ישלח לו רפו"ש שיהי' בריא בגו"ר ויצליח לו במלאכתו בהעמדת תלמידים שי' טובים ושוקדים בלימוד".

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

יחזקאל פייגין

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

פרשת אחרי

טז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי
אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־
עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת
אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־
הַכַּפֹּרֶת: ג בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר
בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה: ד כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ
יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד
יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ
בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם: ה וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל
אֶחָד לְעֹלָה: ו וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת
אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ: (לוי) ז וְלָקַח
אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ח וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם
גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל:
ט וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת: י וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר
עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה
לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה:
יא וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר
בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־
לוֹ: (ישראל) יב וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל
הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים
דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת: יג וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת
עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה | עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת וְלֹא יָמוּת: יד וְלָקַח
מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה
וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם
בְּאֶצְבָּעוֹ: טו וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר
לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה
אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ
עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת: טז וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ
מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם
וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ
טֻמְאֹתָם: יז וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה | בְּאֹהֶל מוֹעֵד
בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד
בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חי"ב ע' 92)

אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' (טז, א)

מֵסְבָּר בַּחֲסִידוּת שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן הִגִּיעוּ בַּעֲבוֹדָתָם לְדַרְגָּה מְאֹד נַעֲלִית בְּקָרְבָתָם אֶל ה', עַד שֶׁגּוּפָם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָכִיל אֶת הַתְּשׁוּקָה וְהָאַהֲבָה הָעֲצוּמָה לַקָּבָ"ה, וּבָאוּ ל"כְלוֹת הַנֶּפֶשׁ" מַמָּשׁ, שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתָם. וּבְכָל־זֹאת בָּאָה הַתּוֹרָה - 'אַחֲרֵי מוֹת' - עִם צִוּוּיִם וְאַזְהָרוֹת נוֹסָפוֹת, לוֹמַר, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הַדַּרְגָּה הַנַּעֲלִית בְּיוֹתֵר שֶׁל בְּנֵי אַהֲרֹן, עֲדַיִן יֵשׁ מָקוֹם לַעֲלוֹת בְּדַרְגּוֹת נוֹסָפוֹת, וְאֵין גְּבוּל בַּעֲבוֹדַת ה'.

שני יח וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֶּר
עָלָיו וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן
עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יט וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם
בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר
הֶחָי: כא וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי כתיב ידו קרי יָדָיו
עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת־כָּל־
עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־
חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשִׁלַּח
בְּיַד־אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה: כב וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו
אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־
הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר: כג וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־
הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם: כד וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם
בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא וְעָשָׂה
אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד
הָעָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"ג ע' 987)

אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמֻתוּ (טז, א)

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מַהוּ כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן - 'אַחֲרֵי מוֹת . . וַיָּמֻתוּ'? וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי פֵּרוּשׁ הַחֲסִידוּת, מֶה הָיָה חֵטְאָם שֶׁל בְּנֵי אַהֲרֹן: בְּנֵי אַהֲרֹן הִתְעַלּוּ לְדַרְגָּא נַעֲלֵית מְאֹד, שֶׁהֵבִיאָה אוֹתָם לִקְרֻבָה וְאַהֲבָה עֲצוּמָה לַקָּבָּ"ה, עַד שֶׁהֵבִיאָה אוֹתָם לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ, בִּיצִיאַת הַנְּשָׁמָה מִן הַגּוּף. וְחֵטְאָם הָיָה שֶׁאֵין זֶה רְצוֹן הַקָּבָּ"ה, רְצוֹן הַקָּבָּ"ה הוּא שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁתּוֹקְקוּ וְיִתְקָרְבוּ אֶל הַקָּבָּ"ה, אַךְ יַחַד עִם זֶה שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְיַהַפְכוּ אוֹתוֹ לְדִירָה לַקָּבָּ"ה. עַל פִּי זֶה מוּבֶנֶת הַכְּפִילוּת בַּפָּסוּק, מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן הִגִּיעַ כְּתוֹצָאָה מִ'בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמֻתוּ', הַ'וַיָּמֻתוּ' מְתָאֵר אֶת חֵטְאָם שֶׁל בְּנֵי אַהֲרֹן, שֶׁהִתְקָרְבוּ לַה' עַד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתָם.

שלישי כח וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה: כט וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה: כט וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם: כח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה: כט וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: ל כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ: לא שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: לב וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ: לג וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר: לד וְהָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 338)

לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ (טז, ל)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם: "כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרֵבִים בְּיוֹם זֶה, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה". וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ נָקַט "בְּהֵמוֹת", וְלֹא "קָרְבָּנוֹת". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרֶמֶז רָמַז לָנוּ שֶׁבְּיוֹם כִּפּוּר נִפְעָל הַחִבּוּר שֶׁל תַּכְלִית הָעִלּוּי עִם הַדַּרְגָּה הַפְּחוּתָה בְּיוֹתֵר. שֶׁכֵּן "לִפְנֵי ה'" קָשׁוּר בְּעִקָּר עִם הַתְחָלַת שֵׁם הֲוָיָ' וּפְנִימִיּוּתוֹ, הָאוֹתִיּוֹת י"ה, מִסְפָּר ט"ו; וּמִתַּכְלִית הָעִלּוּי שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ' נִמְשָׁךְ לַדַּרְגָּה הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר - 'חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בְּהֵמוֹת'.

רביעי יז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵּאמֹר: ג אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: ד וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ: ה לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְהֱבִיאָם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם: ו וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: ז וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹּאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ליל י"א ניסן תשמ"א, ע"פ ביאורי החומש)

וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם עַל מִזְבַּח ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה' (יז, ו)

הַדָּם וְהַחֵלֶב אֲסוּרִים בְּכָל שִׁמּוּשׁ, מִלְּבַד עֲלִיָּתָם לְקָרְבָּן לַה' בַּמִּזְבֵּחַ. בֵּאוּר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא: הַחֵלֶב מְסַמֵּל אֶת כֹּחַ הַתַּעֲנוּג שֶׁבָּאָדָם, וְהַדָּם מְסַמֵּל אֶת הַלַּהַט וְהַהִתְלַהֲבוּת שֶׁבּוֹ. הַיֵּצֶר הָרַע יָכוֹל לִטְעֹן כְּלַפֵּי הָאָדָם: אֵין סָפֵק שֶׁצָּרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עִם הַתַּעֲנוּג וְהַהִתְלַהֲבוּת שֶׁבָּאָדָם לִדְבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, אַךְ מֵתֵר גַּם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְעִנְיְנֵי רְשׁוּת, וְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. עַל כָּךְ מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ הַתּוֹרָה, אֶת הַדָּם וְהַחֵלֶב חַיָּבִים לְהַקְרִיב עַל הַמִּזְבֵּחַ - אֶת הַתַּעֲנוּג וְהַהִתְלַהֲבוּת שֶׁבָּאָדָם יֵשׁ לִשְׁמֹר אַךְ וְרַק לִדְבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, וְלֹא לְשׁוּם מַטָּרָה אַחֶרֶת.

חמישי ח וְאֵלֵיהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל

וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה
אוֹ־זָבַח: ט וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֻנּוּ
לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה וְנִכְרֵת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו:
י וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם
אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת
אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ: יא כִּי נֶפֶשׁ
הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר:
יב עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם
לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל
דָּם: יג וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל
וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר: יד כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־
בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם
כָּל־בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא
כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת: טו וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה
וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְטָהֵר: טז וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ
לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: פ יח א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ג כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־
מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה
אֶרֶץ־כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא
תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ: ד אֶת־מִשְׁפָּטַי
תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם התוועדויות כרך ב עמוד 288. על־פי ביאורי החומש)

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם (יח, ה)

וָחַי בָּהֶם - לֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם (תורת כהנים)

יֵשׁ לְתָמֵהַּ: מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר בַּכָּתוּב בִּמְפֹרָשׁ "וָחַי בָּהֶם" - מַה מּוֹסִיף עַל כָּךְ הַמִּדְרָשׁ בַּמִּלִּים "לֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם"? וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁכַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ לְהַזְהִיר אֶת הָאָדָם שֶׁ"לֹא יָמוּת" אֲפִילּוּ מֵרֹב הִתְלַהֲבוּת וּדְבֵקוּת בַּקָּבָ"ה עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ - כְּפִי שֶׁאֵרַע לְבְנֵי אַהֲרֹן.

שישי יז אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ
לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְהוָה: ס יח עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת
אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ס
יט עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָבִיךָ
הִוא: ס כ עֶרְוַת אֲחֹתְךָ בַת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמֶּךָ
מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה
עֶרְוָתָן: ס כא עֶרְוַת בַּת־בִּנְּךָ אוֹ בַת־בִּתְּךָ לֹא
תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה: ס כב עֶרְוַת
בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחֹתְךָ הִוא לֹא
תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ס כג עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא
תְגַלֶּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא: ס כד עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ
לֹא תְגַלֶּה כִּי־שְׁאֵר אִמְּךָ הִוא: ס כה עֶרְוַת
אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב
דֹּדָתְךָ הִוא: ס כו עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֶּה אֵשֶׁת
בִּנְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ס כז עֶרְוַת אֵשֶׁת־
אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא: ס כח עֶרְוַת
אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת־בַּת־בִּנָּהּ וְאֶת־בַּת־
בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה
הִוא: כט וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת
עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ: ל וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת
טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ: לא וְאֶל־אֵשֶׁת
עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזֶרַע לְטָמְאָה־בָהּ:
לב וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל
אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 144)

וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר (יח, יח) "בְּכָאן יְפָרֵשׁ הַכָּתוּב טַעַם הָאִסּוּר . . הֵן רְאוּיוֹת שֶׁתִּהְיֶינָה אוֹהֲבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, לֹא שֶׁתִּהְיֶינָה צָרוֹת" (רמב"ן), "וְלָכֵן לֹא אָסְרָה זוּלָתִי בְּחַיֵּי אֲחוֹתָהּ" (ספורנו). וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּטַּעַם זֶה, הָאִסּוּר הוּא - לְפִי דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט - גַּם בִּבְנֵי נֹחַ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכֵּן הַדִּין גַּם לְפִי דֶּרֶךְ הַהֲלָכָה (ראה רמ"ה סנהדרין נח, א).

שביעי כב וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה
תּוֹעֵבָה הִוא: כג וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ
לְטָמְאָה־בָהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה
לִרְבָעָהּ תֶּבֶל הִוא: כד אַל־תִּטַּמְּאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי
בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ
מִפְּנֵיכֶם: כה וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ
וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ: כו וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם
אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל
הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם:
כז כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ: כח וְלֹא־תָקִיא
הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה
אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כט כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת
מִקֶּרֶב עַמָּם: ל וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי
עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם
וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ
וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה
רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר,
וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ
דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר כח וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם
אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כט כִּי
כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ
הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם: ל וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר
נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 124)

וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה (טז, כב)

הָרַמְבַּ"ם פָּסַק, שֶׁהַשָּׂעִיר מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת קַלּוֹת גַּם בְּלִי תְּשׁוּבָה, וְאֲלוּ יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר רַק לַשָּׁבִים. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַשָּׂעִיר מְכַפֵּר עַל הָעֲבֵרָה ("וְנָשָׂא . . עֲוֹנֹתָם"), וְלֹא הֲרֵי עֲבֵרָה קַלָּה (שֶׁמִּתְכַּפֶּרֶת בְּלִי תְּשׁוּבָה) כַּחֲמוּרָה (שֶׁמִּתְכַּפֶּרֶת רַק לַשָּׁבִים). אַךְ יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר עַל הָאָדָם ("בַּיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם"), וּמִי שֶׁלֹּא שָׁב הוּא 'מְנַגֵּד' לְכַפָּרָה זוֹ וּמְעַכְּבָהּ מִלָּחוּל עָלָיו, בְּלִי הֶבְדֵּל בֵּין קַלָּה לַחֲמוּרָה.

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. עד"ו סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לערב ראש חודש שחל בשבת

לקריאה בציבור ולשמו"ת שמואל א פרק כ

יח **וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל: כ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה: כא וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים | מִמְּךָ וְהֵנָּה קָחֶנּוּ | וָבָאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה: כב וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֲלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה: כג וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר**

שי למורא

יח) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן, יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אָמַר לְדָוִד. מָחָר חֹדֶשׁ, מָחָר רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ, וְיִזָּכְרוּ אוֹתְךָ כְּשֶׁיֶּחְסַר מִמּוֹשָׁבְךָ יוֹשֵׁב. יט) וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד, שְׁלֹשָׁה יָמִים תִּסְתַּתֵּר וְתֵרֵד מְאֹד בָּעֹמֶק לְהִסְתַּתֵּר שָׁם. בְּיוֹם הַמַّעֲשֶׂה, בְּיוֹם חֹל לְגַמְרֵי, כְּלוֹמַר לִפְנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, בְּיוֹם מַעֲשֵׂה הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן שֶׁלֹּא יָמִית אֶת דָּוִד, שֶׁגַּם אָז הִסְתַּתֵּר דָּוִד שָׁם. הָאֶבֶן הָאֵזֶל, הָאֶבֶן שֶׁהָיְתָה אוֹת לְהוֹלְכֵי דְרָכִים. "הָאֵזֶל", הוֹלְכֵי הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ "אָזַל" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הָלַךְ. כ) צִדָּה אוֹרֶה, לְצַד הָאֶבֶן אֲהֵיָה מוֹרֶה הַחִצִּים. לְשַׁלַּח לִי לְמַטָּרָה, שֶׁתִּהְיֶה הָאֶבֶן לִי לְמַטָּרָה. כא) קָחֶנּוּ וָבֹאָה, צֵא אַתָּה בְּעַצְמְךָ מִמְּקוֹם מַחֲבוֹאֶךָ וְקָחֶנּוּ וּבוֹא אֵלַי. כב) לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ ה', לֵךְ לְדַרְכְּךָ וּבְרַח, שֶׁהִקְבַּ"ה אוֹמֵר לְךָ לִבְרֹחַ וּלְהִמָּלֵט. כג) וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ, הַבְּרִית שֶׁכָּרַתְנוּ יַחַד. הִנֵּה ה', ה' יִהְיֶה עֵד. כה) אֶל מוֹשַׁב הַקִּיר, בְּרֹאשׁ הַמְסָבִּים סָמוּךְ לַקִּיר. וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל, סֵדֶר הַיְשִׁיבָה הָיָה, שֶׁדָּוִד הָיָה יוֹשֵׁב סָמוּךְ לַמֶּלֶךְ, וְאַחֲרָיו יְהוֹנָתָן, וְאַחֲרָיו אַבְנֵר. וּבַיּוֹם הַהוּא

עטרת מרים

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ יִזָּכֵר בְּךָ הַמֶּלֶךְ כִּי יִפָּקֵד יֶחְסַר מוֹשָׁבֶךָ מֵאֵין יוֹשֵׁב בּוֹ: יט וְשִׁלַּשְׁתָּ כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אַחַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּכְשֶׁבִּילְךָ הַסַּכָּנָה גְּדוֹלָה מְאֹד, אָז תֵּרֵד מְאֹד בַּמָּקוֹם סֵתֶר וְתִתְחַבֵּא הַרְבֵּה, כִּי אָז יְבַקְּשׁוּךָ וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה בַּיּוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּע שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן לְבַל הָמִית אֶת דָּוִד וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל כִּי שָׁם אִמְצָאֶךָ: כ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה כְּאִלּוּ אֲנִי מוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה לַחֵץ: כא וְהִנֵּה לְאַחַר זֶה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר וְאַגִּיד לוֹ לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים הַסִּימָן הַזֶּה יִהְיֶה בְּיָדְךָ אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים קְרוֹבִים אֵלַי מִמְּךָ וְהֵנָּה עָבַרְתָּ מֵהֶם, קָחֶנּוּ קַח הַחֵץ וָבֹאָה בּוֹא אֵלַי כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר רָע, חַי־יְהוָה נִשְׁבַּע לוֹ: כב וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֲלְאָה לְחֵלֶק מִמְּקוֹם עָמְדְךָ, אָז לֵךְ לְדַרְכְּךָ וּבְרַח לְךָ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה וְנִצַּלְתָּ בְּהַשְׁגָּחַת ה': כג וְאִם תֵּלֵךְ לְךָ, זְכוֹר תִּזְכּוֹר וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ דִּבְרֵי הַבְּרִית שֶׁכָּרַתְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה יִהְיֶה הָעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ מָקוֹם הַמְיוּחָד לוֹ לְשֶׁבֶת

וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל
וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל
מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה
הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר:
כז וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד
מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן
בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל
גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלֶּחֶם: כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן
אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי
עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי
זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי
אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן
לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ: ל וַיִּחַר־אַף
שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת
הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה
לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ:
לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־
הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל
אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה
עָשָׂה לג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו
לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם
אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם
הַשֻּׁלְחָן בְּחָרִי־אָף וְלֹא־אָכַל

עטרת מרים

בו בְּכָפְעָם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב שֶׁאֵצֶל הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב וְהוּשִׁיב אַבְנֵר מִצַּד אביו כִּי לֹא רָצָה לִהְיוֹת סָמוּךְ לְאָבִיו, שֶׁאִם יִקָּצוֹף עָלָיו עַל דְּבַר דָּוִד, שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דִבֶּר לֹא שָׁאַל שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא מדוּעַ לֹא בָא דָּוִד כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא שֶׁרָאָה קֶרִי בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר כִּי עֲדַיִן לֹא טָבַל לְקֶרְיוֹ: כז וַיְהִי מִמָּחֳרַת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לַחֹדֶשׁ וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלֶּחֶם אם הָיָה מִקְרֶה, הָיָה לוֹ לָבוֹא הַיּוֹם חֲלוּפוֹ: כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי רְשׁוּת לָלֶכֶת עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא תֵּן לִי רְשׁוּת לָלֶכֶת כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה זִבְחֵי שְׁלָמִים לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אֶלְיָאָב אָחִי הַבְּכוֹר לָבוֹא אֶל הַזֶּבַח, וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ כִּי נָתַתִּי לוֹ רְשׁוּת לָלֶכֶת, וְהִלֵּךְ לוֹ: ל וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת אַתָּה כְּאִמְּךָ שֶׁהִיא מוֹרֶדֶת בְּרִצּוֹנִי, כֵּן אַתָּה מוֹרֵד כִּי לֶאֱהוֹב מַה שֶּׁאֲנִי שׂוֹנֵא הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן בֶּן יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ כִּי יֹאמְרוּ הַשּׁוֹמְעִים שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אָדָם שֶׁאֲנִי שׂוֹנֵא, אִם כֵּן אֵינְךָ בְּנִי וְאִמְּךָ זְנָתָה: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן לא תִתְקַיֵּם אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי הוּאיל וְאַתָּה נָתַתָּ לוֹ רְשׁוּת לָלֶכֶת כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה אִם ה׳ הִמְלִיכוֹ: לג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הֵיא גָּמַר דַּעְתּוֹ מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחָרִי־אָף וְלֹא־אָכַל

שי למורא

כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ יָשַׁב בִּמְקוֹמוֹ וִיהוֹנָתָן בִּמְקוֹמוֹ, וְדָוִד לֹא בָּא, אִם כֵּן נִשְׁאַר יְהוֹנָתָן יוֹשֵׁב סָמוּךְ לְאָבִיו מִבְּלִי שֶׁהִפְסִיק אָדָם אַחַר בֵּינֵיהֶם, וְאֵין מֵדֶרֶךְ הַבֵּן לֵישֵׁב בַּהֲסִבָּה אֵצֶל אָבִיו, לָכֵן קָם יְהוֹנָתָן מִמְּקוֹמוֹ לְשֶׁבֶת בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל אַבְנֵר, וְאַבְנֵר יָשַׁב בַּמָּקוֹם שֶׁל יְהוֹנָתָן כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן בְּנוֹ. וּמְקוֹמוֹ שֶׁל דָּוִד נִשְׁאַר פָּנוּי, שֶׁיּוּכַל לָבוֹא אַחַר כָּךְ. וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד, נֶחְסַר הָיָה הַמָּקוֹם מִן הַיּוֹשֵׁב. כו) כִּי לֹא טָהוֹר, וְהֵם הָיוּ נִשְׁמָרִים מִלֶּאֱכֹל יַחַד הַטְּמֵא וְהַטָּהוֹר. אוֹ שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים זִבְחֵי שְׁלָמִים, וְאָסוּר לִטְמֵאִים. וְגַם יִתְּכֵן שֶׁאֵין מֵדֶרֶךְ הַמּוּסָר לָבוֹא טָמֵא לְשֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ. כז) מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּהַיְנוּ לַמָּחֳרַת. כח) מֵעִמָּדִי, מִפְּנֵי לָקַח רְשׁוּת בְּלָכְתּוֹ לְבֵית לָחֶם, וְלֹא הָלַךְ בְּלִי רְשׁוּת. כט) שַׁלְּחֵנִי, תֵּן לִי רְשׁוּת לָלֶכֶת. זֶבַח מִשְׁפָּחָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ זוֹבְחִים זִבְחֵי שְׁלָמִים. וְהוּא צִוָּה לִי אָחִי, וְאָחִי הַגָּדוֹל צִוָּה עָלַי לִהְיוֹת שָׁם. ל) בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת, בְּנָהּ שֶׁל מְעֻוָּתֶת הַמּוּסָר, כְּלוֹמַר שֶׁאִמּוֹ לֹא הוֹכִיחָתוּ בְּקַטְנוּתוֹ וְלֹא קִבֵּל מוּסָר פָּרָאוּי. (וְאָמְרוּ רז״ל, שֶׁכְּשֶׁחָטְפוּ בְּנֵי בִנְיָמִין מִבְּנוֹת שִׁילֹה שֶׁיָּצְאוּ לְחוּל בַּכְּרָמִים, הָיָה שָׁאוּל בַּיָּשָׁן וְלֹא רָצָה לַחְטֹף, עַד שֶׁבָּאָה הִיא עַצְמָהּ וְהֵעֵזָה פָּנֶיהָ וְרָדְפָה אַחֲרָיו). כִּי בוֹחֵר אַתָּה לְבֶן יִשַׁי, שֶׁהוּא יִמְלֹךְ. לְבָשְׁתְּךָ, כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אֲנָשִׁים שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אָדָם שֶׁאֲנִי שׂוֹנֵא, יֹאמְרוּ שֶׁאֵינְךָ בְּנִי, וְזֶה יִהְיֶה לִבְשָׁתְּךָ. וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ, וּלְבוּשָׁהּ וְחֶרְפָּהּ שֶׁל אִמְּךָ. לג) כִּי כָלָה הִיא, נִגְמְרָה הַהַחְלָטָה. לד) אֶל דָּוִד, בִּשְׁבִיל דָּוִד. כִּי הִכְלִמוֹ

שי למורא

אָבִיו, וְגַם מִשּׁוּם שֶׁאָבִיו הִכְלִים (בַּיִּשׁ) אֶת יְהוֹנָתָן בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה. לה) לְמוֹעֵד דָּוִד, לַמּוֹעֵד שֶׁקָּבַע לוֹ דָּוִד. לו) יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ, יָרָה הַחֵץ בְּכֹחַ שֶׁיַּעֲבֹר אַחֲרֵי הָאֶבֶן. מא) מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב, מִקְּרַבַת מְקוֹם לְצַד הַדָּרוֹמִי שֶׁל הָאֶבֶן הָאֵזֶל. אֶת רֵעֵהוּ, עִם רֵעֵהוּ. שֶׁהָיְתָה קָשָׁה עֲלֵיהֶם הַפְּרִידָה. עַד דָּוִד הִגְדִּיל, שֶׁדָּוִד הִרְבָּה לְכַבּוֹת יוֹתֵר מִיְּהוֹנָתָן. מב) אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ, וְתִזְכֹּר שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ וכו׳. ה׳ יִהְיֶה, ה׳ יִהְיֶה עַד עַל הַשְּׁבוּעָה.

עטרת מרים

בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֱם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו: לה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: לו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ: לז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה: לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבִיא הָעִיר: מא הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ | אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לַחֹדֶשׁ לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד בִּרְאוֹתוֹ כִּי פָּלְטָה אֵלָיו הָרָעָה וְעוֹד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו שֶׁקְּרָאוֹ בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת: לה וַיְהִי בַבֹּקֶר בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד אֲשֶׁר קָבַע לוֹ דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: לו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ אַחַר הַחֵץ הָרִאשׁוֹן שֶׁיָּרָה, וּבְעוֹדוֹ רָץ, וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי הַשֵּׁנִי לְהַעֲבִרוֹ לְהַלְאָה לְמַטָּרָה וְהוּא הָאֶבֶן הָאֵזֶל: לז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן בְּרִאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרִיתִי בְּאַחֲרוֹנָה הִיא מִמְּךָ וָהָלְאָה: לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה רוּץ מַהֵר אַחַר הַשֵּׁנִיָּה אַל־תַּעֲמֹד בִּמְקוֹם הָרִאשׁוֹנָה וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים הָרִאשׁוֹנָה וְהַשֵּׁנִיָּה וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה מֵהַסִּימָן הַנַּעֲשֶׂה בִּירִיַּת אֵלּוּ הַחִצִּים אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו הַקֶּשֶׁת וְהַחִצִּים אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבִיא הָעִיר: מא הַנַּעַר בָּא הִלַּךְ לְבוֹא הָעִירָה וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב מִצַּד הַדָּרוֹמִי שֶׁל אֶבֶן הָאֵזֶל וַיִּפֹּל לְאַפָּיו עַל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ | אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ עִם אֶת כִּי הָיְתָה קָשָׁה לָהֶם הַפְּרִידָה רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל הִרְבָּה לְכַבּוֹת יוֹתֵר מִיְּהוֹנָתָן: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם וְהַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר וְאַמְרֵנוּ יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם שַׁבָּת, שָׁעָה 2 בַּצָּהֳרַיִים, וְ10 דַּקּוֹת.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

הפטרת אחרי־מות לשמו"ת

עמוס פרק ט

ט ז הֲלֹוא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הֲלֹוא אֶת־יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר: ח הִנֵּה עֵינֵי | אֲדֹנָי יֱהוֹה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה וַהֲנִעֹתִי בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ בַּכְּבָרָה

עטרת מרים

ז הֲלֹוא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים הַנִּפְרָים תָּמִיד עַל יְדֵי שַׁחֲרוּת עוֹרָם, כֵּן אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲגַם שֶׁתִּגְלוּ וְתִתְעָרְבוּ בֵּין הָעַמִּים, תָּמִיד תִּהְיוּ נִפְרָים, כִּי אַתֶּם לִי נְאֻם־יְהוָה וְהִרְאִיהָ לֵּוֶה הֲלֹוא אֶת־יִשְׂרָאֵל אַחַר יָמִים רַבִּים שֶׁל גָּלוּת וְשִׁעְבּוּד, הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִיּוּפְרָד וְנִיכָּר בִּשְׁמוֹ וּבְיִחוּסוֹ. וּפְלִשְׁתִּיִּים וְכִי הֶעֱלֵיתִי אוֹתָם מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר בִּתְמִיָּה? הֲלֹא בְּגָלוּתָם יִתְעָרְבוּ עִם הָעַמִּים וְיִתְבַּטְּלוּ בְּתוֹכָם: ח הִנֵּה עֵינֵי | אֲדֹנָי יֱהוֹה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה מַלְכוּת אֶפְרַיִם וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ אֶת הַמַּלְכוּת מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב אֶת הַמּוֹן הָעָם שֶׁל אֶפְרַיִם, הֲגַם שֶׁיֵּעָנְשׁוּ, יִהְיוּ תָּמִיד בֵּית יַעֲקֹב נִפְרָים בֵּין הַגּוֹיִם נְאֻם־יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה וַהֲנִעֹתִי לְהַגְלוֹתָם וְלַהֲנִיעָם בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ מַה שֶׁמְּנַפִּים בַּכְּבָרָה לְהַפִּיל הֶעָפָר, כֵּן יִשְׂרָאֵל יִתְנוֹעֲעוּ וְיִטַּלְטְלוּ בְּכָל הַגּוֹיִם וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר הַגְּרָעִינִים מְלֵאִים מַקֶּמֶת, הֵם הַצַּדִּיקִים הַמְּלֵאִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לֹא יִפְּלוּ אֶרֶץ

שי למורא

ז) כִּבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי, כְּמוֹ בְּנֵי כּוּשִׁיִּים שֶׁהֵם עֲבָדִים לַאֲדוֹנֵיהֶם עַבְדוּת עוֹלָם, כֵּן אַתֶּם עֲבָדִים לִי כָּל יְמֵי עוֹלָם. הֲלֹא אֶת יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהֵרֵי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים, לָכֵן אַתֶּם לִי לַעֲבָדִים. וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר, וְכִי אַעֲלֶה אֶת הַפְּלִשְׁתִּים שֶׁמּוֹצָאָם מִכַּפְתּוֹר וְגָלוּ מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים לִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים, וְכִי אַעֲלֶה אוֹתָם מִמְּקוֹם גָּלוּתָם. וַאֲרָם מִקִּיר, וּכְשֶׁבָּא מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְהִגְלָה אֶת אֲרָם לְ"קִיר" (כמו שכתוב במלכים־ב טז,ט), וְכִי אַעֲלֶה אוֹתָם מִשָּׁם. וְרָצָה לוֹמַר, הוֹאִיל וְלֹא עָשִׂיתִי וְלֹא אֶעֱשֶׂה לְאֻמָּה אַחֶרֶת כְּפִי שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּכֶם, לָכֵן קְנוּיִים אַתֶּם לִי לַעֲבָדִים. ח) בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה, הִיא הַמַּלְכוּת שֶׁל אֶפְרַיִם. אֶת בֵּית יַעֲקֹב, אֶת הַמּוֹן הָעָם לֹא אַשְׁמִיד לְגַמְרֵי, אֶלָּא אֶת הַמְּלוּכָה בִּלְבַד אַשְׁמִיד. ט) וַהֲנִעֹתִי, מִלְּשׁוֹן הֲנָעָה וְנִדְנוּד. בַּכְּבָרָה, מִין נָפָה לְהַפְרָדַת עָפָר וּפְסֹלֶת מִגַּרְגִּירֵי הַחִטָּה. וְלֹא יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ, שֶׁגַּרְגִּירֵי הַחִטָּה הַטּוֹבִים וְכֵן צְרוֹר שֶׁהוּא עָבֶה מִנִּקְבֵי הַכְּבָרָה אֵינָם

שי למורא

נוֹפְלִים לָאָרֶץ. כֵּן יִתְגּוֹעֲעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִטָּלְטְלוּ בְּכָל הַגּוֹיִם, וְלֹא יִפְּלוּ לָאָרֶץ אֶלָּא חַטָּאִים שֶׁבָּהֶם הַדּוֹמִים לְעָפָר וְלִפְסֹלֶת. י) **לֹא תַגִּישׁ**, לֹא תִּתְקָרֵב. **וְתַקְדִּים**, וְלֹא תְּמַהֵר. **בַּעֲדֵינוּ**, בְּעַד מַעֲשֵׂינוּ, שֶׁהֵם אוֹמְרִים מִקָּרֶה הוּא בָּעוֹלָם. **יא) בַּיּוֹם הַהוּא**, בְּיוֹם הַגְּאֻלָּה. **אֶת סֻכַּת דָּוִיד**, אֶת מַלְכוּת דָּוִד. וְנִקְרֵאת "סֻכָּה" כִּי הִיא סוֹכֶכֶת עַל הָעָם. **הַנֹּפֶלֶת**, אֲשֶׁר נָפְלָה וְהֶשְׁפְּלָה בִּזְמַן הַגָּלוּת. **וְגָדַרְתִּי אֶת פִּרְצֵיהֶן**, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֶלֶךְ אַחֵר עַל שְׁבָטִים אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שוּם פִּרְצָה בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד. **וַהֲרִסֹתָיו אָקִים**, הַהֲרִיסָה שֶׁהָיְתָה בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד כָּל יְמֵי הַגָּלוּת שֶׁלֹּא מָלְכוּ כְּלָל, הֲרֵי אָז אָקִים אוֹתָהּ. **כִּימֵי עוֹלָם**, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה מֵאָז בִּימֵי דָּוִד עַצְמוֹ. **יב) לְמַעַן יִירְשׁוּ** וגו', הַפְּסוּק כְּמוֹ הָפוּךְ,"לְמַעַן יִירְשׁוּ אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם, אֶת שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל אוֹיְבֵיהֶם הַגּוֹיִם". **יג) וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר**, כְּלוֹמַר, הַרְבֵּה תְּבוּאָה תִּצְמַח, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בַּקְּצִירָה עַד זְמַן הַחֲרִישָׁה, וְהַחוֹרֵשׁ וְהַקּוֹצֵר יִפְּגְּשׁוּ זֶה בָּזֶה. **וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמוֹשֵׁךְ הַזָּרַע**, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בִּדְרִיכַת הָעֲנָבִים עַד הַזְּרִיעָה. **וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס**, רִבּוּי צְמִיחַת עֲנָבִים וּשְׁאָר הַפֵּרוֹת, כְּאִלּוּ יָזוּב מֵהֶהָרִים יַיִן טוֹב וּמְתוֹק וּשְׁאָר מַשְׁקִים שֶׁל פֵּרוֹת. **עָסִיס**, עִנְיַן כְּתִישָׁה וּסְחִיטַת פֵּרוֹת. מִלְּשׁוֹן "וְעַסּוֹתָם רְשָׁעִים" (מלאכי ג,כא). **תִּתְמוֹגַגְנָה**, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּאִלּוּ הַגְּבָעוֹת נָמֹגוּ וְנָמַסוּ מֵרִבּוּי הֶחָלָב שֶׁזָּב עֲלֵיהֶן מִן הַצֹּאן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִזְכַּר הֶחָלָב בַּפָּסוּק, כָּךְ הִיא הַכַּוָּנָה, כְּדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לְקַצֵּר בְּמָקוֹם הַמּוּבָן מֵאֵלָיו אוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, וְכֵן נֶאֱמַר "יִטְּפוּ הֶהָרִים עָסִיס וְהַגְּבָעוֹת תֵּלַכְנָה חָלָב" (יואל ד,יח). **יד) וְשַׁבְתִּי**, אַעֲמִיד בְּהַשְׁקֵט וּמְרֻגּוֹעַ. כְּמוֹ "בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן" (ישעיה ל,טו). **אֶת שְׁבוּת עַמִּי**, אֶת בְּנֵי הַשֶּׁבִי שֶׁל בְּנֵי עַמִּי יִשְׂרָאֵל. **נְשַׁמּוֹת**, שֶׁהָיוּ שוֹמְמוֹת בִּזְמַן הַגָּלוּת. **וְשָׁתוּ אֶת יֵינָם**, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה יִגְיָעָם לָרִיק, וְלֹא יָבוֹאוּ אוֹיְבִים עֲלֵיהֶם. **טו) וּנְטַעְתִּים**, אֲנִי אֶטָּעֵם, כְּעֵץ הַנָּטוּעַ הֵיטֵב, שֶׁלֹּא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִגְלוּ עוֹד מֵאַרְצָם. אָמַר ה' אֱלֹהֶיךָ, כָּכָה הוּא מַאֲמַר הקב"ה לַנְּבִיא עָמוֹס.

עטרת מרים

וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ: יִ בַּחֶרֶב יָמֻתוּ כָּל חַטָּאֵי עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה: יא בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם: יב לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה זֹּאת: יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה: יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פִּרְיהֶם: טו וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וְיָשָׁאֲרוּ בֶּאֱמוּנָתָם: יִ בַּחֶרֶב יָמֻתוּ כָּל חַטָּאֵי עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ לֹא תִּתְקָרֵב וְתַקְדִּים וְלֹא תְּמַהֵר לְבוֹא בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה לְהַעֲנִישׁ אוֹתָנוּ כִּי הַכֹּל עִנְיָן מִקָּרֶה: יא בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם הַגְּאוּלָּה אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת אֲחֵזִיר הַמְּלוּכָה לְבֵית דָּוִד אֲשֶׁר נָפְלָה וְהֶשְׁפְּלָה בִּימֵי הַגָּלוּת וְגָדַרְתִּי אֶבְנֶה אֶת־פִּרְצֵיהֶן הַפְּרִיצִים וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ לִהְיוֹת בָּנוּי וּמְתוּקָן כִּימֵי עוֹלָם שֶׁתְּהֶיה מַלְכוּת קְבוּעָה בְּמִקּוֹדָם: יב לְמַעַן יִירְשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם כִּי רוֹב בְּנֵי אֲדוֹם יִפְּלוּ אָז בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם יַכִּירוּ שֵׁם ה' וִיקַבְּלוּ אֱמוּנַת הָאֱמֶת, כָּל אֵלֶּה יִהְיוּ יְרוּשָׁה לַמָּשִׁיחַ נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה זֹּאת: יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר וְלֹא יַסְפִּיקוּ לַחֲרוֹשׁ עַד שֶׁיָּבֹא הַקָּצִיר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְלֹא יַסְפִּיקוּ לִבְצוֹר עַד שֶׁיָּבֹא עֵת הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ וְיִזְלוּ הֶהָרִים עָסִיס מִדֶּשֶׁן הַפֵּרוֹת, וּכְאִלּוּ וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה תִּתְמוֹסָסְנָה, מֵרוֹב מְרֵעָה הַשָּׁמֵן שֶׁלָּהֶם, וְהֶחָלָב הַזָּב מִן הַצֹּאן: יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל כַּעֲלָתָם וּמַדְרֵגָתָם וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת שֶׁהָיוּ שׁוֹמְמוֹת בְּעֵת הַגָּלוּת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פִּרְיהֶם וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמְּנָה כִּי שָׁמָה יֵשְׁבוּ עַד עוֹלָם: טו וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם יִהְיוּ כְּעֵץ הַנָּטוּעַ בִּמְקוֹמוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְעָקְרוֹ מֵאַדְמָתוֹ וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם לֹא יֵלְכוּ עוֹד בְּגָלוּת לְעוֹלָם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ג אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ד אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לוי ה וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ: ו בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף: ז וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם

הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה: ח וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ
יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: ט וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם
לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא
תְלַקֵּט: י וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא
תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ישראל יא לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־
תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: יב וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי
לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: יג לֹא־
תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת
שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר: יד לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי
עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

המשך ביאור למס' סוטה ליום ארבעה עשר לעומר עמ' ב

1 הכלי במזבח. שואלת הגמרא **וְאִימָּא הָכִי נַמִּי** – מנין לתנא של
2 הברייתא שהדין כן, אולי באמת צריך להגיש את המנחה עצמה אל
3 קיר המזבח. ומשיבה, **אָמַר קְרָא** 'וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְגוֹ' וְהִגִּישָׁהּ
4 אֶל הַמִּזְבֵּחַ', הוקשה הגשת הכהן למזבח להקרבת הבעלים לכהן,
5 **מָה הַקְרָבָה אֵצֶל כֹּהֵן בִּכְלִי אַף הַגָּשָׁה אֵצֶל מִזְבֵּחַ בִּכְלִי.** – שכשם
6 שנתינת המנחה לכהן הוא בכלי, אף הגשת הכהן למזבח יעשה בכלי.
7 עוד מבואר בברייתא **וּמְסַלֵּק אֶת לְבוֹנָתָהּ לְצַד אֶחָד.** מבארת
8 הגמרא שעושה כן **כִּי הֵיכִי דְּלֵא תִקְמוֹץ בַּהֲדֵי מִנְחָה** – כדי
9 שכשיקמוץ את המנחה לא יטול בקומצו משהו מן הלבונה, **כִּדְתָנֵן**
10 **קָמָץ וְעָלָה בְיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח אוֹ קוֹרֶט לְבוֹנָה פָּסוּל** – אם
11 נתערב בקומץ המנחה משהו מהלבונה המנחה פסולה, מפני
12 שהקומץ צריך להיות שלם מסולת המנחה, וכשיש בו משהו לבונה
13 חסר בו סולת כשיעור הלבונה.
14 עוד מבואר בברייתא **וְקוֹמֵץ מְמֻקּוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ.** שואלת
15 הגמרא **מְנָלָן** שהדין כן, ומשיבה, **דִּכְתִיב** 'וקמץ משם מלא קמצו
16 **מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ',** וכן נאמר 'והקטיר הכהן את אזכרתה **מִגַּרְשָׁהּ**
17 **וּמִשַּׁמְנָהּ'** – ומשמע שהקומץ הוא ממקום שיש בו ריבוי שמן.
18 עוד מבואר בברייתא **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת.**
19 שואלת הגמרא **לָמָּה לִי** להניחו שוב בכלי שרת שיקדשו **הָא** קִדֵּשָׁהּ
20 **חֲדָא זִימְנָא** – הרי כבר נתקדשה כל המנחה בהנחתה בכלי שרת
21 להיות קדושה בקדושת הגוף. עונה הגמרא **מִידֵי דַּהֲוָה אַדָּם** –
22 עושים כן משום שדין הקומץ כדין דם הבהמה הוא, **דָּם אַף עַל גַּב**
23 **דְּקַדֵּישְׁתֵּיהּ סַכִּין בְּצַוָּאר בְּהֵמָה, חַדֵּר מַקְדֵּישׁ לֵיהּ בִּכְלִי שָׁרֵת,**
24 כשם שלגבי הדם – אף שכבר התקדש בשעת השחיטה על ידי הסכין
25 שהוא כלי שרת, מכל מקום צריך לחזור ולקבל את הדם בכלי שרת
26 כדי לקדשו שנית, **הָכָא נַמִּי לֵא שְׁנָא** – אף קומץ המנחה דינו כן
27 שצריך לחזור ולקדשו אף שכבר קדש בכלי.
28 עוד מבואר בברייתא **וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבְיוֹ.** מבארת
29 הגמרא שלמדו כן מ**דִּכְתִיב** 'וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה' –
30 דהיינו שהלבונה נמצאת על המנחה, כלומר על הקומץ העומד
31 להקטרה, שהרי מקטיר הקומץ והלבונה יחד. **וּמַעֲלֵהוּ**

אגרות קודש

ב"ה, ב' אייר, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר מ. ברנשטין מנהל מחוזי לשירותי הדואר ת"א והמרכז

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו, ואתו הסליחה על איחור המענה שלי לרגלי הטרדות המרובות וחג הפסח.

בנועם קראתי על דבר התענינותו האישית בהתפתחות כפר חב"ד, ועזרתו החשובה להתפתחות הדואר במקום. ובמיוחד נהניתי לראות מסגנון מכתבו שהתענינותו באה לא רק מצד חובתו הרשמית, אלא גם מתוך זיקה חיובית ואהדה לאנשי הכפר, השקפת עולמם ופעולותיהם, שזה מחזק תקותי שגם להבא יוסיף לתת נפשו בזה, ותבוא עליו ברכה.

בכבוד ובברכה.

פרק א׳ משנה ב

שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים:

נקודות משיחות קודש

מפרשי המשנה[1] האריכו בתוכן החלוקה למספר שלשה דוקא. והביאור בזה על פי תורת החסידות הוא כך:

״העולם״ שבמשנתינו אינו דוקא עולם הזה הגשמי, אלא הוא כולל גם את העולמות הרוחניים: בריאה, יצירה, עשיה. המרומזים בפסוק[2] ״כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו״. את התוכן של שלושת העולמות, ביאר הרמב״ן בתחילת פירושו על התורה: ״בריאה״ פירושה ״הוצאת היש מאין.. והוא החומר הראשון, הנקרא היולי״, ״יצירה״ הוא מה ש״ממנו המציא הכל והלביש הצורות״ ו״עשיה״ הוא מה ש״תיקן אותם״.

והנה, מכיון ש״אסתכל באורייתא וברא עלמא״[3], מובן, ששלוש הדרגות הללו קיימות בתורה, וממנה הן השתלשלו בעולם. שלושת ענינים אלו בתורה, הם תורה, עבודה וגמילות חסדים. ״עבודה״ רומזת למחשבת האדם, שהרי בקרבנות נפסל הקרבן אפילו במחשבה בלבד, ו״תורה״ עיקר המצוה היא בדיבור, שהרי על הרהור בד״ת אין מברכים ברכות התורה, וגמ״ח עיקרה במעשה.

ושלשת ענינים אלו מחשבה דיבור ומעשה, הם כנגד שלשת העולמות: בריאה, יצירה ועשיה. ש״מחשבה״ הוא על־דרך בריאה יש מאין, כי אותיות המחשבה לא היו במציאות נרגשת לפני ירידתם לכח המחשבה, ולכן מחשבה הוא כנגד עולם הבריאה. ואילו ״דיבור״ הוא שהאותיות שהיו כבר מקודם במחשבה, קיבלו עכשיו צורה בצאתם בה׳ מוצאות הפה, לכן דיבור הוא כנגד עולם היצירה. ו״מעשה״ הוא כנגד עולם העשיה. ואם כן משלושת בחינות אלו שבתורה (מחדומ״ע), השתלשלו שלושת העולמות. ומכיון שהכל תלוי בעבודת האדם. לכן צריך לעסוק בשלושת העמודים של תורה עבודה וגמ״ח, כדי לקיים את שלושת העולמות בריאה יצירה עשיה.

(ממאמר ד״ה כי תשא תשכ״ב)

רבינו הזקן מבאר[4] ששלושת העמודים, הם כנגד שלושת האבות:

״גמילות־חסדים״ כנגד אברהם אבינו שהיה גומל־חסדים, כדכתיב[5], ״ויטע אשל בבאר שבע״, ופירשו רז״ל״[6] ש״אשל״ ראשי תיבות אכילה, שתיה, לינה, שסיפק לעוברי אורח (ובלשון האורחות־צדיקים[7], שאברהם ״היה נדיב בנפשו, בגופו ובממונו״).

״עבודה״ - עבודת התפילה, שהיא עבודת הקרבנות, ״תפילות כנגד תמידין תיקנום״[8], כנגד יצחק אבינו שהיה ״עולה תמימה״.

״תורה״ כנגד יעקב אבינו שענינו תורה, כמו שנאמר[9], ״ויקם עדות ביעקב, ותורה שם בישראל״.

אלא שלכאורה לפי זה צריכה היתה המשנה למנות את שלושת הדברים שעליהם העולם עומד, בסדר הפוך - גמילות־חסדים, עבודה ורק לבסוף תורה (כפי סדר האבות)?!

ויש להוסיף ולחזק את השאלה: גם סדר עבודתו הפרטי של כל יהודי, בכל יום ויום, כולל את שלושת העמודים האלה, וגם שם הסדר הוא הפוך מהמפורט במשנה - תחילה גמילות־חסדים, שהרי לפני התפילה יש לתת צדקה לעני (כמאמר רז״ל[10] ״רבי אליעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי״), לאחר מכן התפילה עצמה (״עבודה״) ורק אחר־כך בא שלב התורה (כמאמר רז״ל[11], ״מבית־הכנסת לבית־המדרש״) ?!

ויש לומר שסדר ה״דברים״ במשנתנו נובע מכך שמדובר על פעולתם בעולם - ״העולם עומד״. לכן מונה המשנה תחילה את עמוד התורה משום שבו מודגש עיקר הפעולה בעולם: התורה למרות היותה ״בלי גבול״[12] בעצם, עם כל זה היא נקלטת ומתלבשת בשכל האדם. לא זו בלבד, אלא שבכוחה של התורה אף לשנות בפועל את המציאות בעולם, כדרשת רז״ל על הפסוק ״לא־ל גומר עלי״[13]. זו הסיבה שמשנתנו מתחילה בעמוד התורה.

(ספר־השיחות תש״נ, כרך ב, עמ׳ 653)

---

1) עיין דרך חיים למהר״ל. 2) ישעיה מג, ז. 3) זוהר חלק ב קסא, א. 4) לקוטי־תורה מטות דף פג, טור ד. 5) וירא כא, לג. 6) מדרש תהלים לז. 7) שער יז. 8) ברכות כו, ב. 9) תהלים עה, ב. 10) בבא־בתרא י, א. 11) ראה ברכות סד, א. 12) ״ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים״ (איוב יא, ט). 13) תלמוד־ירושלמי כתובות פ״א ה״ב.

ער לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי בחו"ל (קדושים באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:59	5:54	8:41	8:37	9:17	9:14	10:26	10:23	13:12	13:11	19:18	19:22	19:45	19:50	19:01	20:01
חיפה (ק)	5:56	5:50	8:38	8:34	9:15	9:12	10:24	10:22	13:11	13:11	19:22	19:27	19:47	19:52	18:56	20:03
ירושלים (ק)	5:57	5:51	8:38	8:34	9:15	9:12	10:24	10:21	13:10	13:10	19:22	19:26	19:44	19:49	18:45	20:00
תל אביב (ק)	5:58	5:53	8:40	8:36	9:17	9:13	10:25	10:23	13:12	13:11	19:19	19:23	19:47	19:51	19:03	20:02
אוסטריה, וינה (ק)	5:42	5:32	8:22	8:15	9:15	9:10	10:29	10:25	13:28	13:28	20:03	20:12	20:40	20:50	19:52	21:06
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:58	7:03	8:59	9:00	9:36	9:38	10:31	10:32	12:48	12:47	17:38	17:31	18:06	18:00	17:15	18:11
אוקראינה, אודסה (ק)	5:48	5:39	8:30	8:23	9:20	9:15	10:33	10:29	13:30	13:30	20:02	20:10	20:37	20:46	19:50	21:01
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:17	5:07	7:57	7:50	8:50	8:44	10:03	10:00	13:02	13:02	19:37	19:45	20:14	20:23	19:26	20:39
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:26	5:16	8:07	7:59	9:00	8:55	10:14	10:10	13:13	13:13	19:49	19:58	20:26	20:36	19:38	20:52
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:47	5:37	8:27	8:18	9:23	9:18	10:38	10:34	13:39	13:39	20:19	20:29	20:58	21:09	20:09	21:26
אוקראינה, קייב (ק)	5:39	5:28	8:19	8:10	9:16	9:10	10:30	10:26	13:32	13:32	20:13	20:22	20:52	21:02	20:02	21:19
איטליה, מילאנו (ק)	6:17	6:08	8:58	8:52	9:47	9:42	11:00	10:56	13:56	13:56	20:28	20:36	21:00	21:09	20:16	21:23
אקוואדור, קיטו (ח)	6:08	6:08	8:39	8:38	9:08	9:07	10:10	10:10	12:42	12:41	18:15	18:14	18:37	18:37	17:56	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:27	7:32	9:31	9:33	10:07	10:09	11:03	11:04	13:21	13:20	18:16	18:10	18:43	18:37	17:53	18:48
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:29	8:35	10:25	10:27	11:04	11:06	11:58	12:00	14:13	14:12	18:56	18:48	19:26	19:19	18:32	19:31
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:12	6:05	8:54	8:49	9:36	9:32	10:47	10:44	13:38	13:38	19:57	20:02	20:27	20:34	19:44	20:46
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:59	5:51	8:41	8:35	9:24	9:20	10:35	10:32	13:28	13:28	19:48	19:55	20:20	20:27	19:36	20:40
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:59	5:51	8:41	8:36	9:25	9:20	10:36	10:33	13:28	13:28	19:49	19:55	20:21	20:27	19:36	20:40
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:32	6:24	9:14	9:08	9:59	9:55	11:11	11:07	14:04	14:04	20:28	20:35	21:01	21:08	20:16	21:21
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:42	6:36	9:23	9:19	9:58	9:55	11:07	11:04	13:52	13:52	19:57	20:01	20:23	20:28	19:43	20:38
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:06	6:00	8:48	8:44	9:26	9:23	10:35	10:33	13:23	13:23	19:33	19:38	20:01	20:06	19:19	20:18
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:47	6:42	9:27	9:23	10:01	9:58	11:08	11:06	13:51	13:51	19:51	19:54	20:16	20:20	19:35	20:30
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:53	5:46	8:36	8:30	9:19	9:15	10:31	10:28	13:24	13:24	19:46	19:52	20:17	20:24	19:33	20:38
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:23	6:16	9:05	9:00	9:49	9:44	11:00	10:57	13:52	13:52	20:12	20:18	20:44	20:50	19:59	21:03
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:51	5:43	8:33	8:28	9:18	9:13	10:29	10:26	13:23	13:23	19:46	19:52	20:18	20:25	19:33	20:38
בוליביה, לה-פס (ח)	6:44	6:45	9:04	9:05	9:35	9:35	10:35	10:35	13:00	12:59	18:16	18:13	18:40	18:37	17:56	18:47
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:22	6:10	9:00	8:51	9:59	9:53	11:14	11:10	14:16	14:17	20:59	21:09	21:39	21:50	20:49	22:08
בלגיה, בריסל (ק)	6:23	6:12	9:02	8:53	10:00	9:54	11:15	11:10	14:17	14:17	20:58	21:08	21:38	21:49	20:48	22:06
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:26	6:28	8:41	8:42	9:13	9:14	10:11	10:12	12:34	12:33	17:47	17:43	18:07	18:03	17:25	18:13
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:13	6:15	8:29	8:29	9:00	9:01	9:59	9:59	12:22	12:21	17:31	17:27	17:56	17:52	17:10	18:02
בריטניה, לונדון (ק)	5:39	5:27	8:17	8:08	9:17	9:11	10:32	10:28	13:35	13:35	20:20	20:30	20:59	21:10	20:13	21:27
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:41	5:29	8:17	8:06	9:22	9:16	10:38	10:34	13:44	13:44	20:33	20:44	21:16	21:28	20:27	21:47
גרמניה, ברלין (ק)	5:42	5:30	8:19	8:09	9:21	9:15	10:37	10:33	13:41	13:41	20:29	20:39	21:09	21:21	20:19	21:39
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:08	5:57	8:47	8:38	9:44	9:38	10:58	10:54	13:59	13:59	20:39	20:48	21:18	21:28	20:29	21:45
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:29	6:33	8:42	8:43	9:15	9:16	10:13	10:13	12:35	12:34	17:47	17:42	18:05	18:01	17:25	18:11
הודו, מומבאי (ח)	6:13	6:09	8:51	8:48	9:22	9:20	10:28	10:27	13:08	13:08	19:00	19:02	19:24	19:26	18:43	19:36
הודו, פונה (ח)	6:09	6:06	8:47	8:45	9:19	9:17	10:25	10:23	13:04	13:04	18:55	18:57	19:19	19:22	18:39	19:31
הונגריה, בודפשט (ק)	5:33	5:23	8:13	8:06	9:05	9:00	10:19	10:15	13:17	13:17	19:51	19:59	20:27	20:36	19:40	20:52
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:03	4:55	7:45	7:40	8:29	8:24	9:40	9:37	12:32	12:32	18:53	19:00	19:25	19:32	18:41	19:45
יוון, אתונה (ק)	6:33	6:26	9:15	9:10	9:56	9:52	11:06	11:04	13:57	13:57	20:13	20:18	20:43	20:49	19:59	21:01
מולדובה, קישינב (ק)	5:55	5:45	8:36	8:29	9:27	9:22	10:40	10:36	13:38	13:38	20:11	20:19	20:46	20:55	19:59	21:11

לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי בחו"ל (קדושים באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:09	6:06	8:47	8:45	9:19	9:17	10:25	10:24	13:05	13:05	18:58	19:00	19:22	19:24	18:41	19:34
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:21	7:28	9:09	9:12	9:52	9:55	10:45	10:47	12:57	12:56	17:33	17:24	18:06	17:57	17:07	18:10
נפאל, קטמנדו (ח)	5:27	5:22	8:08	8:04	8:42	8:40	9:50	9:48	12:34	12:34	18:36	18:39	19:02	19:06	18:20	19:16
סין, בייג'ין (ח)	5:19	5:12	8:01	7:56	8:44	8:40	9:54	9:51	12:46	12:46	19:05	19:11	19:36	19:43	18:50	19:55
סינגפור, סינגפור (ח)	6:57	6:57	9:28	9:27	9:58	9:57	11:01	11:00	13:33	13:32	19:07	19:06	19:30	19:29	18:48	19:38
פולין, ורשא (ק)	5:12	5:01	7:50	7:40	8:51	8:45	10:07	10:02	13:10	13:10	19:56	20:06	20:37	20:49	19:46	21:07
פרו, לימה (ח)	6:15	6:15	8:38	8:38	9:08	9:08	10:09	10:08	12:36	12:35	17:57	17:54	18:20	18:18	17:37	18:27
צרפת, ליאון (ק)	6:34	6:24	9:15	9:08	10:04	9:59	11:17	11:13	14:14	14:14	20:44	20:51	21:19	21:27	20:32	21:42
צרפת, פריז (ק)	6:36	6:26	9:16	9:08	10:10	10:05	11:24	11:21	14:24	14:24	21:03	21:12	21:39	21:49	20:52	22:05
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:46	5:44	8:18	8:17	8:48	8:47	9:51	9:50	12:25	12:24	18:02	18:02	18:25	18:25	17:44	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	6:15	6:06	8:57	8:50	9:43	9:38	10:55	10:52	13:50	13:50	20:19	20:26	20:50	20:57	20:07	21:11
קנדה, מונטריאול (ק)	5:47	5:38	8:29	8:22	9:18	9:13	10:31	10:27	13:27	13:27	19:58	20:06	20:32	20:40	19:47	20:55
קפריסין, לרנקה (ק)	5:59	5:52	8:40	8:36	9:19	9:15	10:28	10:26	13:17	13:16	19:28	19:33	19:57	20:02	19:14	20:14
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:24	5:11	7:58	7:45	9:07	9:01	10:24	10:20	13:31	13:31	20:24	20:36	21:09	21:23	20:16	21:43
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:54	4:41	7:26	7:11	8:39	8:32	9:57	9:52	13:05	13:05	20:05	20:17	20:47	21:01	19:57	21:23
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:11	5:01	7:52	7:44	8:43	8:38	9:56	9:53	12:54	12:54	19:27	19:36	20:03	20:13	19:16	20:28
שוויץ, ציריך (ק)	6:15	6:05	8:56	8:49	9:47	9:42	11:01	10:57	13:59	13:59	20:37	20:46	21:09	21:18	20:26	21:33
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:58	5:56	8:34	8:32	9:05	9:03	10:10	10:09	12:47	12:47	18:33	18:35	18:57	18:58	18:16	19:08

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00678
28/04/2019

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים